ספרי׳ – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פּאַרקווייַ סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל בפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בציורוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב״ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קכב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ: ב עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ
יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִּים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה ׀ יָשְׁבוּ
כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

סוף זמן קידוש לבנה:
מוצאי שבת קודש י״ד אלול

אגרות קודש

ב״ה, ט׳ אלול, תשי״ג
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ

מוה״ר יהודא צבי שי׳

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו מודיע מיום הולדת שלו בש״ק הבע״ל.

בטח ידועים לו סדרי יום הולדת, בעלי׳ לתורה, נתינת צדקה קודם התפלה (אם חלה בש״ק - ביום שלפני זה), לימוד וחזרת דא״ח ברבים אם באפשרי.

ובנוגע לאלו שזכו לראות את פני כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע הנה מתאים להמועתק בהיום יום י״א ניסן להתבודד לשעה ולצייר במחשבתו ובמוחו אחת היחידות מה ששאל ומה שענו לו ואח״כ ללמוד מתורתו.

ויתן השי״ת ויהי׳ לאריכות ימים ושנים טובות ובהצלחה בעבודתו בקדש והוא וזוגתו שיחיו יגדלו את כל ילידיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה אמיתית.

בברכת כתיבה וחתימה טובה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכא, קכב ..... ג

ג) מאמר ד״ה כי תצא למלחמה על אויביך וגו׳
שבת פרשת כי-תצא, י״ד אלול, ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) מכתב י״ג אלול, ה׳תשי״א ..... יא

ה) ר״ד משפ״פ תצא, י״ד אלול, ה׳תשי״א ..... יב

ו) שיחת ש״פ תצא, י״ד אלול ה׳תשכ״ה ..... יג

ז) לקוטי-שיחות פרשת כי-תצא כרך יט, ג ..... טז

ח) לקוטי-שיחות ח״י אלול כרך יט ..... כ

ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כה

י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תצא ..... כח

יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תצא ..... כט

יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תצא ..... סב

יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת תצא ..... סג

יד) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת תצא ..... עד

טו) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... עז

שיעורי רמב״ם

טז) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת תצא ..... פ

יז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת תצא ..... קסג

יח) – ספר המצוות, לשבוע פרשת תצא ..... קפז

יט) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק כד, דברי הימים פרק ט-י ..... קצ

כ) משניות – מסכת מעשר שני
ביאור קהתי ..... קצב

כא) עין יעקב מסכת יומא ..... קצט

כב) מסכת כתובות עם ביאורים
מדף ס עד דף סו ..... ר

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רכט

כד) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רכט

כה) לקוטי תורה כי תצא
אדמו״ר הזקן ..... רלב

כו) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רלז

כז) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רלט

כח) תורת שמואל תרל״ג
אדמו״ר מוהר״ש ..... רמ

כט) ספר המאמרים – המשך תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רמ

ל) ספר המאמרים – תרפ״ט
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמא

לא) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמב

לב) ספר הזכרונות פרק קכה ..... רמד

לג) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמז

לד) חומש לקריאה בציבור ..... רנא

לה) קריאת התורה למנחת שבת-קודש ..... רנט

לו) ביאורים לפרקי אבות פרקים א-ב ..... רסא

לז) לוח זמנים לשבוע פרשת תצא ..... רסב

לח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רסג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מוזמנת לשתף מושא"ס בקבצ

בס"ד. שבת פרשת כי־תצא, י"ד אלול, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וְגוֹ'[1], וּמְבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[2] (וְנִתְבָּאֵר עניין זה גַּם בְּדִרּוּשֵׁי וְשָׂרְשָׁם לְמַעְלָה הַשורש העליון ('על') של אִיְּבֶיךָ", דְּהַיְנוּ בְּבְחִינַת שֹׁרֶשׁ הָאֱמְצָעִי[3], וּבִדְרוּשֵׁי הַ"עֵצָה צֶדֶק" נִכְדּוֹל בְּחִינַת אֲרִיכוּת הַזִּקְנָה וְחָתְנוֹ שֶׁל אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן הָאֲמִצְעִי[4] בְּעִנְיַן הַגְהוֹת (הָעֲרוֹת, בֵּיאוּרִים וְתוֹסָפוֹת) שֶׁל אַדְמוּ"ר הַ'צְמַח צֶדֶק' לְמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן, וּבִדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה[5] בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים, אַחֲרֵי אַדְמוּ"ר הַ'צְמַח צֶדֶק'), דְּאִיתָא מוּבָא בַּזֹּהַר[6] שְׁעַת צָלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא זמן התפילה, הוא זמן קרב (מלחמה), וּמֵבִיא[7] גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[8] אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי, וְתִרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: בְּצָלוֹתִי וּבְבָעוּתִי, וְהַיְנוּ, שֶׁמַּה שֶּׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" גו' קָאֵי עַל הַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה. וּמוֹסִיף רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לְפָרֵשׁ גַּם אֶת הֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב ("כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה) עַל אֹיְבֶיךָ"[9], פֵּירוּשׁ: כִּי־תֵצֵא לְמִלְחָמָה זוֹ לְנַצֵּחַ כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ לְקָרְרָהּ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִיִּים וּלְאִתְהַפְּכָא לְאַהֲבַת ה', תִּהְיֶה - האדם הנלחם מלחמה זו בְּבְחִינַת "עַל אֹיְבֶיךָ", דְּהַיְנוּ בְּבְחִינַת שָׁרְשָׁם לְמַעְלָה, כִּי אֵין רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה[10], וְשָׁרְשָׁם הוּא טוֹב שֶׁהוּא מִבְּחִינַת מָרְכָּבָה עֶלְיוֹנָה שֶׁבִּקְדוּשָּׁה כוּ'. וּמוֹסִיף לְבָאֵר[11], שֶׁעַל אֹיְבֶיךָ" הַיְנוּ 'לְמַעְלָה מֵאֹיְבֶיךָ', שֶׁאֵין לָאוֵיב שֶׁלְּמַטָּה שְׁלִיטָה וַאֲחִיזָה שָׁם כוּ' והם לא שולטים על האדם אלא האדם שולט עליהם ומתגבר עליהם ומנצח אותם.

ב) **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, אֵיךְ יַתְאִים פֵּרוּשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן ב'לקוטי תורה' הנזכר לעיל, שהכתוב מדבר במלחמה של ניצחון על התאוות שהיא עניין עיקרי בעבודת ה' עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י[12] על פסוק זה שֶׁ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר", מלחמה שאינה חובה.

וּבְהַקְדִּים, שֶׁהַהוֹכָחָה שֶׁל רַשִׁ"י שֶׁ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר" הִיא מִמַּה שֶּׁכָּתוּב בהמשך הפסוק "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ", כִּי בְּמִלְחֶמֶת

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתחילת פרשת השבוע:

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וְגוֹ', וּמְבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' ספר המכיל מאמרי חסידות שלו על פרשיות התורה של החומשים ויקרא־במדבר־דברים (וְנִתְבָּאֵר עניין זה גַּם בְּדִרּוּשֵׁי מאמרי חסידות של אַדְמוּ"ר הָאֱמְצָעִי בנו של אדמו"ר הזקן, וּבִדְרוּשֵׁי הַ'צְמַח צֶדֶק' נכדו של אדמו"ר הזקן וחתנו של אדמו"ר האמצעי וְהַגָּהוֹתָיו הגהות (הערות, ביאורים ותוספות) של אדמו"ר ה'צמח צדק' למאמרי אדמו"ר הזקן, וּבִדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה בדורות הבאים, אחרי אדמו"ר ה'צמח צדק'), דְּאִיתָא מובא בַּזֹּהַר שְׁעַת צָלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא זמן התפילה, הוא זמן קרב (מלחמה), וּמֵבִיא אדמו"ר הזקן במאמר זה גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בברכת יעקב אבינו ליוסף לגבי הנחלה שהוא מוריש לו אֲשֶׁר לָקַחְתִּי כבשתי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי, וְתִרְגֵּם אוּנְקְלוֹס את המילים 'בחרבי ובקשתי': בְּצָלוֹתִי וּבְבָעוּתִי בתפילתי ובבקשתי, וְהַיְנוּ, שֶׁמַּה שֶּׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" גו' קָאֵי עַל הַמִּלְחָמָה מכוון שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה.

וּמוֹסִיף רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לְפָרֵשׁ על־פי חסידות גַּם אֶת הֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב ("כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה) עַל אֹיְבֶיךָ"[9], פֵּירוּשׁ: כִּי־תֵצֵא כאשר תצא לְמִלְחָמָה זוֹ לְנַצֵּחַ ולהתגבר על כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ לְקָרְרָהּ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִיִּים לקרר ולצנן את ההתלהבות של התאוות לתענוגי העולם הזה הגשמי להוכפכם, במקום לאהוב ולהתאוות תענוגות של העולם הזה לְאַהֲבַת ה', תִּהְיֶה - האדם הנלחם מלחמה זו בְּבְחִינַת "עַל אֹיְבֶיךָ", דְּהַיְנוּ בְּבְחִינַת שָׁרְשָׁם לְמַעְלָה השורש העליון ('על') של התאוות והתענוגים הגשמיים, כִּי אֵין רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה[10] הקדוש־ברוך־הוא בעצמו הוא עצם הטוב והרי הכל בא ממנו, ונמצא שבשורש ומקור הדברים, הכל טוב וְשָׁרְשָׁם של כל הדברים הגשמיים וכללות תאוות העולם הזה הוּא טוֹב שֶׁהוּא הכוח המתאווה עצמו מְבְחִינַת מָרְכָּבָה עֶלְיוֹנָה שֶׁבִּקְדוּשָּׁה כוּ' ר'מרכבה' היא עניין הביטול, כשם שמרכבה כפשוטה בטלה לחלוטין כלפי הרוכב המנהיג אותה ואין לה שום רצון משל עצמה. וּמוֹסִיף לְבָאֵר[11], שֶׁעַל אֹיְבֶיךָ" מתפרש גם בפירוש נוסף הַיְנוּ שעם היציאה למלחמה זו של התגברות על כוח המתאווה, האדם נמצא 'לְמַעְלָה מֵאֹיְבֶיךָ', שֶׁאֵין לָאוֵיב העניינים של היפך הקדושה שֶׁלְּמַטָּה שְׁלִיטָה וַאֲחִיזָה שָׁם כוּ' והם לא שולטים על האדם אלא האדם שולט עליהם ומתגבר עליהם ומנצח אותם.

ב) **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, אֵיךְ יַתְאִים פֵּרוּשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן על־פי חסידות ב'לקוטי תורה' הנזכר לעיל, שהכתוב מדבר במלחמה של ניצחון על התאוות שהיא עניין עיקרי בעבודת ה' עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י[12] על פסוק זה שֶׁ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר", מלחמה שאינה חובה.

וּבְהַקְדִּים, שֶׁהַהוֹכָחָה שֶׁל רַשִׁ"י שֶׁ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר" הִיא מִמַּה שֶּׁכָּתוּב "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ", כִּי בְּמִלְחֶמֶת

---

1) ריש פרשתנו. 2) רד"ה כי תצא הא' והב' (לד, ג. לה, ג). 3) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ע' תפא ואילך. 4) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתע ואילך. ע' תתפב. 5) ראה סה"מ תרכ"ט ע' רפב ואילך. 6) כ"ה בשם הזהר בלקו"ת שם. ובכ"מ. וראה זח"ג רמג, א (ברע"מ). 7) רד"ה כי תצא הא' (לד, ג). 8) ויחי מח, כב. 9) לקו"ת פרשתנו לה, ריש ע"ב. 10) ראה ב"ר פנ"א, ג. של"ה קו, ב. ועוד. תניא אגה"ק סי"א. 11) שם לו, רע"א. 12) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש חי"ד ע' 84 ואילך (ממאמר זה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

יִשְׂרָאֵל במלחמת החובה לכבוש את ארץ ישראל בה נצטוו בני ישראל
בכניסתם לארץ אֵין לוֹמַר ״וְשָׁבְיתָ שִׁבְיוֹ״, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר[13]
לֹא תִחְיֶה כָּל נְשָׁמָה מהאומות הנמצאות בארץ ישראל בעת הכניסה
לארץ, ואם־כן אין לקחת שבויים. אֲבָל מַה שֶּׁכָּתוּב ״כִּי־תֵצֵא
לַמִּלְחָמָה (אֲזַי תִּהְיֶה) עַל
אֹיְבֶיךָ״, יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם
בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא[14] ולא רק
כפירוש הכתוב על־פי חסידות לֹא
רַק בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת אֶלָּא גַּם
בְּמִלְחֶמֶת חוֹבָה, וְהַיְנוּ,
שֶׁכָּתוּב זֶה ״כי תצא למלחמה על
אויבך״ בָּא לְבָאֵר (לֹא רַק
הַדִּין דְּ״וְשָׁבְיתָ שִׁבְיוֹ״
שֶׁבְּסִיּוּם הַכָּתוּב, אֶלָּא גַּם)
שֶׁהַיְצִיאָה לַמִּלְחָמָה צְרִיכָה
לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן דְּ״עַל
אֹיְבֶיךָ״, מלכתחילה
מתוך הכרה שנמצאים מעל
האויב (ולפי הפירושים השונים ב׳על
אויבך׳ האמורים לעיל) שֶׁעַל־יְדֵי־
זֶה כאשר היציאה למלחמה
מלכתחילה היא ׳על אויבך׳ יִהְיֶה
הַנִּצָּחוֹן בַּמִּלְחָמָה. וְעַל־דֶּרֶךְ
מַה שֶּׁכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֵי־
זֶה[15] פרשת שופטים, ״כִּי־תֵצֵא
לַמִּלְחָמָה גוֹ׳ וְרָאִיתָ סוּס
וָרֶכֶב עַם רַב מִמְּךָ לֹא תִירָא
מֵהֶם גוֹ״, הַיְנוּ, שֶׁתּוֹכֶן
הַכָּתוּב הוּא הַצִּיווּי ״לֹא
תִירָא מֵהֶם״, כֵּיוָן שֶׁבְּעֵינֵי
הַקָּבָ״ה כּוּלָּם כל הסוסים וכל
הרכבים הרבים של האויב נחשבים רק
כְּסוּס אֶחָד בלבד, כְּפִי שֶׁמְּדַיֵּק
רַשִׁ״י מַה שֶּׁכָּתוּב ״סוּס
וָרֶכֶב יְחִידִי, ומפרש:
״סוס ורכב. בעיני כולם כסוס אחד, וכן
הוא אומר והכית את מדין כאיש אחד
וכן הוא אומר כי בא סוס פרעה. עם
רב ממך. בעיניך הוא רב, אבל בעיני
אינו רב״.
וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ מַה
שֶּׁכָּתוּב כָּאן ״כִּי־תֵצֵא

ביאור בדרך אפשר

1 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹמַר ״וְשָׁבְיתָ שִׁבְיוֹ״, שֶׁהֲרֵי
2 כְּבָר נֶאֱמַר[13] לֹא תִחְיֶה כָּל נְשָׁמָה. אֲבָל מַה
3 שֶּׁכָּתוּב ״כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה (אֲזַי תִּהְיֶה) עַל
4 אֹיְבֶיךָ״, יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא[14] לֹא
5 רַק בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת אֶלָּא גַּם בְּמִלְחֶמֶת חוֹבָה,
6 וְהַיְנוּ, שֶׁכָּתוּב זֶה בָּא לְבָאֵר (לֹא רַק הַדִּין
7 דְּ״וְשָׁבְיתָ שִׁבְיוֹ״ שֶׁבְּסִיּוּם הַכָּתוּב, אֶלָּא גַּם)
8 שֶׁהַיְצִיאָה לַמִּלְחָמָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן דְּ״עַל
9 אֹיְבֶיךָ״, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה הַנִּצָּחוֹן בַּמִּלְחָמָה.
10 וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֵי־זֶה[15] ״כִּי־
11 תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גוֹ׳ וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב עַם רַב מִמְּךָ
12 לֹא תִירָא מֵהֶם גוֹ׳, הַיְנוּ, שֶׁתּוֹכֶן הַכָּתוּב הוּא
13 הַצִּיווּי ״לֹא תִירָא מֵהֶם״, כֵּיוָן שֶׁבְּעֵינֵי הַקָּבָ״ה
14 כּוּלָּם כְּסוּס אֶחָד, כְּפִי שֶׁמְּדַיֵּק רַשִׁ״י מַה שֶּׁכָּתוּב
15 ״סוּס וָרֶכֶב״ לְשׁוֹן יָחִיד. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ
16 מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן ״כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ״,
17 שֶׁהַצִּיווּי הוּא שֶׁהַיְצִיאָה לַמִּלְחָמָה תִּהְיֶה ״עַל
18 אֹיְבֶיךָ״, הַיְנוּ, לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַהוּתוֹ שֶׁל הָאוֹיֵב כְּפִי
19 שֶׁהוּא בְּשָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ כוּ׳ (עַל־דֶּרֶךְ פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י
20 בְּפָסוּק ״וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב״ גּוֹ׳, שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁהֵם
21 בְּעֵינֵי הַקָּבָ״ה), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּתְבַּטֵּל הַיִּרְאָה
22 מִמֶּנּוּ, וְיִהְיֶה קַל יוֹתֵר לְנַצְּחוֹ. וּמוּבָן, שֶׁכָּל זֶה
23 שַׁיָּךְ גַּם בְּמִלְחֶמֶת חוֹבָה, וּבְמֵילָא גַּם בַּמִּלְחָמָה
24 הָרוּחָנִית שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה. אָמְנָם, מִצַּד סִיּוּם
25 הַכָּתוּב ״וְשָׁבְיתָ שִׁבְיוֹ״ (שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ בְּמִלְחֶמֶת
26 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל), מִשְׁתַּנֶּה גַּם פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא
27 בְּמַה שֶּׁכָּתוּב ״כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה״, שֶׁאֵין פֵּרוּשׁוֹ
28 ׳כַּאֲשֶׁר׳ תֵּצֵא לַמִּלְחָמָה, אֶלָּא אִם תֵּצֵא לַמִּלְחָמָה,
29 כֵּיוָן שֶׁ״בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר״[16].
30 וְעַל־פִּי־זֶה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ יַתְאִים עִם פֵּרוּשׁ
31 רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שֶׁקְּאֵי עַל הַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, הֲרֵי מִלְחָמָה זוֹ אֵינָהּ רְשׁוּת

ביאור בדרך אפשר

42 לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ״, שֶׁהַצִּיווּי הוּא עצם הדבר שֶׁהַיְצִיאָה
43 לַמִּלְחָמָה תִּהְיֶה ״עַל אֹיְבֶיךָ״, הַיְנוּ, לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַהוּתוֹ שֶׁל
44 הָאוֹיֵב כְּפִי שֶׁהוּא בְּשָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ כוּ׳ והרי בשורש ומקור העליון
45 בוודאי שהכול בטל לאלוקות (עַל־דֶּרֶךְ פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י בְּפָסוּק
46 ״וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב״ גּוֹ׳,
47 שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁהֵם בְּעֵינֵי
48 הַקָּבָ״ה, כלשון רש״י המובא לעיל,
49 ״בעיניך הוא רב, אבל בעיני אינו
50 רב״), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה ההתבוננות
51 בשורש ומקור האויב תִּתְבַּטֵּל
52 הַיִּרְאָה הפחד מִמֶּנּוּ, וְיִהְיֶה קַל
53 יוֹתֵר לְנַצְּחוֹ. וּמוּבָן, שֶׁכָּל זֶה
54 שַׁיָּךְ גַּם בְּמִלְחֶמֶת חוֹבָה
55 כפשוטה, וּבְמֵילָא גַּם בַּמִּלְחָמָה
56 הָרוּחָנִית שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה.
57 אָמְנָם, מִצַּד סִיּוּם הַכָּתוּב
58 ״וְשָׁבְיתָ שִׁבְיוֹ״ (שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ
59 בְּמִלְחֶמֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כאמור,
60 כיוון שבמלחמה זו חל הציווי ׳לא
61 תחיה כל נשמה׳), מִשְׁתַּנֶּה גַּם
62 פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּמַה
63 שֶׁכָּתוּב ״כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה״,
64 שֶׁאֵין פֵּרוּשׁוֹ ׳כַּאֲשֶׁר׳ תֵּצֵא
65 לַמִּלְחָמָה ולפי זה לא ייתכן שלא
66 תצא ורק מועד היציאה לא מפורש,
67 אֶלָּא ״כי תצא״ פירושו אִם תֵּצֵא
68 לַמִּלְחָמָה ומשמעו, ייתכן שתצא
69 וייתכן שלא תצא, כֵּיוָן
70 שֶׁ״בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב
71 מְדַבֵּר״[16], כפירוש רש״י.
72 וְעַל־פִּי־זֶה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ
73 יַתְאִים זֶה הפירוש של רש״י האומר
74 שמדובר ב׳מלחמת רשות׳ עִם
75 פֵּרוּשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שֶׁקְּאֵי הכתוב
76 ״כי תצא למלחמה״ עַל הַמִּלְחָמָה
77 שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, הֲרֵי
78 מִלְחָמָה זוֹ המלחמה מול ׳כוח
79 המתאווה׳ בעת התפילה, אֵינָהּ

13) שופטים כ, טז. 14) אף שלא נתפרש בפירש״י - כידוע מ״ש הרשב״ם (ר״פ וישב) בשם רש״י, ״שאילו הי׳ לו פנאי הי׳ צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום״. 15) שופטים שם, א. 16) ראה גם לקו״ש שם ע׳ 80.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אָלָּא חוֹבָה[17], וְאַדְרַבָּה, חוֹבָה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה (עוֹד יוֹתֵר מֵהַחִיּוּב דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת[18]), וְכַמּוּבָן מִמַּה שֶׁמְּבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן[7] בְּמַאֲמָר זֶה בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ שֶׁעִנְיַן הַתּוֹכֶן הַפְּנִימִי שֶׁל הַתְּפִלָּה הוּא בְּדוֹמֶה לְמִשְׁמָעוּת הָרוּחָנִית שֶׁל עִנְיַן הַקְרָבָנוֹת שֶׁיִּקְרִיב כָּל אֶחָד אֶת נַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית וְיִקְרַב אוֹתָהּ לְאֱלוֹקוּת, לְהַעֲלוֹתָהּ בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהִיא הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית גַּם־כֵּן, וְלֹא רַק הַנֶּפֶשׁ הָאֱלוֹקִית שׁוֹרֶשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ בְּקְדוּשָׁה, אֶלָּא גַּם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית הַשּׁוֹרֶשׁ שֶׁלָּהּ הוּא מִיסּוֹד הָאֵשׁ וּמְקוֹר חוּצְבָהּ הָרוּחָנִי הָעֶלְיוֹן, וְיסוֹדָתָהּ בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ בְּדַרְגוֹת גְּבוֹהוֹת בְּאֱלוֹקוּת, מֶרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה, וּבְמֶרְכָּבָה יֵשׁ, כְּמִתּוֹאַר בְּנְבוּאַת יְחֶזְקֵאל, מַלְאָכִים עֶלְיוֹנִים הַנִּקְרָאִים ׳חַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ׳ עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר שִׁישׁ לָהֶם פְּנֵי אַרְיֵה פְּנֵי שׁוֹר כו׳, וְעִנְיָנִים נַעֲלִים אֵלֶּה בְּקְדוּשָׁה הֵם הַשּׁוֹרֶשׁ וְהַמָּקוֹר שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית אֶלָּא שֶׁלְּאַחַר יְרִידַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְהִתְלַבְּשׁוּת הָעִנְיָנִים הַנַּעֲלִים בַּאֱלוֹקוּת כְּפִי שֶׁהֵם בְּמֶרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּשִׁבְעִים שָׂרִים שִׁבְעָה גּוֹיִם שֶׁהֵם הַיְינוּ בְּחִינוֹת רוּחָנִיּוֹת שֶׁמְּהוֹוֹת מָקוֹר לְהַשְׁפָּעָה אוֹמוֹת הָעוֹלָם, שִׁמְרֵי הָאוֹפַנִּים, הַפְּסוֹלֶת וְהַחִיצוֹנִיּוֹת שֶׁל הַמַּלְאָכִים הָעֶלְיוֹנִים הַנִּקְרָאִים ׳אוֹפַנִּים׳ נִמְשָׁךְ לְמַטָּה מֵהַדַּרְגוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת הָאֲמוּרוֹת, מִבְּחִינַת יְסוֹד הָאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה וְהַכֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה לְתַעֲנוּגִים אֵלֶּה שֶׁהוּא גַּם־כֵּן בְּחִינַת חֲמִימוּת הָאֵשׁ וְהַתְאוֹוֹת לְתַעֲנוּגִים גַּשְׁמִיִּים הֵן חֲזָקוֹת כְּאֵשׁ בּוֹעֶרֶת, וְגַם הֵיצֶר הָרַע עַצְמוֹ הוּא אֵשׁ זָר דּוֹלֵק, וְצָרִיךְ בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, הַנִּקְרָאת ׳מִלְחָמָה׳ לְהַעֲלוֹת אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית לְשָׁרְשָׁהּ בְּחִינַת אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה כו׳.

ביאור בדרך אפשר

וּמַמְשִׁיךְ אדמו״ר הזקן לְבָאֵר, שֶׁ״בְּכָל יוֹם יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו״ מחדש, גַּם אִם אִתְּמוֹל הָאֱדָם הִצְלִיחַ לְהַכְנִיעַ אֶת יִצְרוֹ וּלְהִתְגַּבֵּר עָלָיו, וְצָרִיךְ בְּכָל יוֹם לְהַמְשִׁיךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה בְּחִינַת אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה כְּדֵי לְהַכְנִיעַ אֶת אֵשׁ הַתַּאֲוֹת וְאֵשׁ הַיֵּצֶר הָרַע. וּמִמַּשְׁכָּל הַנַּ״ל בְּאֹפֶן שֶׁכָּל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַמְשִׁיךְ בְּכָל יוֹם מִבְּחִינַת אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה בְּחִינַת אֵשׁ הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁלּוֹ, וְהוּא מַכְנִיעַ אֶת הַתַּאֲוֹת וְהַיֵּצֶר הָרַע שֶׁלּוֹ, וְעַל־יְדֵי זֶה נִמְצָא שֶׁהַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא עִנְיָן שֶׁל עֲקָרִי, וְעַד שֶׁזּוֹכִין לְתַכְלִית כָּל עִנְיָן יְרִידַת הַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף, שֶׁהִיא יְרִידָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ יְרִידַת מֵאִירְגָּא רָמָה

---

17) כמו שהקשה באוה״ת שופטים (ע׳ תתסד) על מלחמה (דשופטים כ, א) ומציין לד״ה ״כי תצא למלחמה״. 18) ראה לקו״ת בלק ע, ד ואילך. 19) תהלים קלט, טז. 20) שם צ, י. 21) תניא פל״ז (מח, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

לְבֵירָא עֲמִקְתָּא[22] מגג גבוה לבור עמוק. **וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר עַל זֶה "בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר"**, ומעתה מתחזקת השאלה איך מתאים פירוש אדמו"ר הזקן שמדובר במלחמה של עבודת התפילה שהיא חובה גמורה ועניין עיקרי בעבודת ה׳ עם פירוש רש"י שהכתוב מדבר ב׳מלחמת רשות׳?

ג) אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁגַּם לְפִי פֵּרוּשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שֶׁמַה שֶׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" קָאֵי מכוון **עַל הַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" כְּמוֹ לְפִי פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י, מִלְּשׁוֹן 'אִם', שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל רְשׁוּת,** היינו ייתכן שתצא וייתכן שלא תצא, ואם תצא אזי קיימים הציוויים שבהמשך הפרשה, ואף שעבודת התפילה היא עניין עיקרי בעבודת ה׳, גם בעניין זה אפשר לפרש "כי תצא", במשמעות של "אם תצא", היינו דבר שייתכן שלא יהיה, **כִּי מַה שֶׁעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא מִלְחֶמֶת חוֹבָה** ולא 'רשות' **אֵצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה רַק בִּתְחִלַּת עֲבוֹדָתוֹ, אֲבָל לְאַחֲרֵי־זֶה** לאחר שהאדם עבר את השלב הראשון בעבודת ה׳ ועלה לדרגה יותר גבוהה, **אֶפְשָׁרִיִּים שְׁנֵי אוֹפַנֵּי עֲבוֹדָה, תּוֹרָה אוֹ תְּפִלָּה** ולא בהכרח שעבודת התפילה היא חובה גמורה לגביו, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה מְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[23] בתורת החסידות **שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי אוֹפַנִּים בְּבֵרוּר הַיֵּצֶר הָרַע** הפרדת הטוב שבו מהרע שבו, ותיקונו והעלאתו לקדושה, **בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה** מתוך מאבק איתו, **וּבְדֶרֶךְ שָׁלוֹם** על ידי שהופכים גם אותו לטוב. **וּבִכְלָלוּת**[24] באופן כללי, ההבדל בין בירור בדרך מלחמה לבירור בדרך שלום **הֲרֵי זֶה הַחִלּוּק**[25] ההבדל **בֵּין עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה** שהיא בירור בדרך מלחמה, **"שְׁעַת קְרָבָא"** שעת קרב ומלחמה, בירור על ידי התעסקות ישירה עם יצר הרע כדי להתגבר עליו - **לַעֲבוֹדַת הַתּוֹרָה, שֶׁ"דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם"**[26], בירור על ידי עיסוק בתורה באופן שהיצר הרע מתברר ממילא. **וְהַיְנוּ, שֶׁעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הוּא עִנְיַן בֵּרוּר הַיֵּצֶר הָרַע מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,** ירידה אל היצר הרע והעלאתו מלמטה למעלה **עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַמְּבָרֵר (נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית) בַּמִּתְבָּרֵר (נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית)** והרי ההתלבשות היא על ידי שהמברר יורד אל המתברר, **וְלָכֵן זֶה בָּא עַל־יְדֵי מִלְחָמָה וִיגִיעָה** כי ה׳התלבשות׳ מחייבת מגע קרוב עם היצר הרע והנפש הבהמית. **אֲבָל הַבֵּרוּר שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה (כַּיָּדוּעַ שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת "לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם"**[27], מזון רוחני שיורד ונמשך מלמעלה למטה), והבירור הוא **בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא, שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה הָאָדָם מַמְשִׁיךְ** מלמעלה למטה **וּמְגַלֶּה אֱלֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה** כאשר האלוקות מאירה בנפש האדם בגלוי, **מִתְבַּטֵּל (וּמִתְבָּרֵר) הַיֵּצֶר הָרַע מֵאֵלָיו** מבלי צורך 'להתלבש' בו ולהתעסק אתו ישירות.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן הטעם הפנימי על **מַה שֶׁבֵּרוּר הַיֵּצֶר הָרַע עַל־יְדֵי מִלְחָמָה (שֶׁהוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה) נִקְרָא "מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת"**, אף שאכן מדובר בעניין עיקרי בעבודת ה׳, **כִּי יֶשְׁנוֹ** גם **בֵּרוּר בְּאוֹפֶן שֶׁל מְנוּחָה** ללא קרב ו׳מלחמה׳, **עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁל תּוֹרָה** כמבואר לעיל.

הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף, מֵאִיגְרָא רָמָה לְבֵירָא עֲמִקְתָּא[22]. וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר עַל זֶה "בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר".

ג) אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁגַּם לְפִי פֵּרוּשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שֶׁמַה שֶׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" קָאֵי עַל הַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" כְּמוֹ לְפִי פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י, מִלְּשׁוֹן 'אִם', שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל רְשׁוּת, כִּי מַה שֶׁעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא מִלְחֶמֶת חוֹבָה אֵצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה רַק בִּתְחִלַּת עֲבוֹדָתוֹ, אֲבָל לְאַחֲרֵי־זֶה אֶפְשָׁרִיִּים שְׁנֵי אוֹפַנֵּי עֲבוֹדָה, תּוֹרָה אוֹ תְּפִלָּה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה מְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[23] **שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי אוֹפַנִּים בְּבֵרוּר הַיֵּצֶר הָרַע, בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה, וּבְדֶרֶךְ שָׁלוֹם. וּבִכְלָלוּת**[24] **הֲרֵי זֶה הַחִלּוּק**[25] **בֵּין עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, "שְׁעַת קְרָבָא" - לַעֲבוֹדַת הַתּוֹרָה, שֶׁ"דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם"**[26]. **וְהַיְנוּ, שֶׁעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הוּא עִנְיַן בֵּרוּר הַיֵּצֶר הָרַע מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַמְּבָרֵר (נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית) בַּמִּתְבָּרֵר (נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית), וְלָכֵן זֶה בָּא עַל־יְדֵי מִלְחָמָה וִיגִיעָה. אֲבָל הַבֵּרוּר שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה (כַּיָּדוּעַ שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת "לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם"**[27]**), בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא, שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה הָאָדָם מַמְשִׁיךְ וּמְגַלֶּה אֱלֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל (וּמִתְבָּרֵר) הַיֵּצֶר הָרַע מֵאֵלָיו. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶׁבֵּרוּר הַיֵּצֶר הָרַע עַל־יְדֵי מִלְחָמָה (שֶׁהוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה) נִקְרָא "מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת", כִּי יֶשְׁנוֹ בֵּרוּר בְּאוֹפֶן שֶׁל מְנוּחָה, עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה**

---

22) ע"פ לשון חז"ל - חגיגה ה, ב. 23) תו"א בראשית ה, ד ואילך. לקו"ת במדבר ג, ד ואילך. ועוד. 24) בפרטיות - גם בתורה יש עה"ח ואילנא דטו"ר (ראה תניא אגה"ק סכ"ו), או ש"ס ירושלמי וש"ס בבלי (שערי אורה כד, א). וראה טעהמ"צ להאריז"ל ואתחנן ושער המצוות שם, שהאריז"ל הי׳ מקשה בכח כו׳ עסק ההלכה כדי לשבר הקליפה כו׳; ובתפלה - תפלה דחול ודשבת וקראת לשבת עונג (תו"א בשלח סה, ג). 25) ראה בארוכה ד"ה ת"ר נ"ח תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע׳ קס ואילך). ויאמר משה תש"ד (סה"מ תש"ד ע׳ 105 ואילך). 26) משלי ג, יז. 27) של"ה במסכת פסחים שלו קסה, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִיּוּם הַפָּרָשָׁה[28] פרשת השבוע פרשת כי תצא **וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָ׳ אֱלֹקֶיךָ לְךָ מִכָּל אֹיְבֶיךָ גו׳**, כלומר, התורה מדברת על מצב שבו הקדוש־ברוך־הוא מסייע לבני ישראל שיהיו במנוחה מכל האויבים סביבם **שֶׁאָז אֵין צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן שֶׁל מִלְחָמָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[29] בדברי דוד המלך לגבי הפסקת המרד וההתנגדות כלפיו מצד אנשי אבשלום **פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי גו׳** פדות וניצחון בדרכי שלום, ללא צורך במלחמה, **וּכְתִיב**[30] בתורה בברכות שהקדוש־ברוך־הוא מבטיח לבני ישראל על קיום המצוות **וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם,** ואמרו חכמינו ז״ל שהברכה היא **אֲפִילּוּ חֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם**[31] גם לא תעבור בארץ, כלומר מצב שאין בו שום מלחמה כלל ואפילו לא כלי מלחמה, **וְאָז הָעֲבוֹדָה הִיא בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה, שֶׁזֶּהוּ אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה,** כמבואר לעיל. **וְעוֹד זֹאת,** עניין נוסף שבו בא לידי ביטוי עניין זה שעבודת ה׳ היא ללא מלחמות ומאבקים אלא בדרך של שלום, **שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בְּעִנְיַן הַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה,** כאמור לעיל שזה המצב ׳בתחילת העבודה׳, בשלבים הראשונים בעבודת ה׳, **הִנֵּה עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה** בו עוסקים בנוסף לתפילה, **שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה שֶׁבְּדֶרֶךְ מְנוּחָה** ללא כל מלחמה, **נַעֲשֵׂית גַּם עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה בְּאוֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי. וְהַיְנוּ, דִּכְשֵׁם שֶׁמַּעֲלַת הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה שֶׁאַחַר הַתְּפִלָּה הוּא גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מִתּוֹרָה שֶׁקּוֹדֶם הַתְּפִלָּה**[32], **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁהַתְּפִלָּה פּוֹעֶלֶת עַל הַתּוֹרָה, הִנֵּה כְּמוֹ־כֵן יֶשְׁנָהּ גַּם הַפְעוּלָּה דְּלִימוּד הַתּוֹרָה עַל עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר.**

ד) **וְיֵשׁ** לְקַשֵּׁר הָאָמוּר לְעֵיל בְּעִנְיַן שְׁנֵי אוֹפָנֵי הָעֲבוֹדָה דִּתְפִלָּה וְתוֹרָה, עִם עִנְיָנוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ אֱלוּל. וּבִפְרָט עַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁבִּדְרוּשֵׁי הַחַסִידוּת שֶׁבְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳, הִנֵּה כְּבָר בְּפָרָשַׁת ״רְאֵה״ מְדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיְנֵי חֹדֶשׁ אֱלוּל, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּפָרָשַׁת ״כִּי־תֵצֵא״. וְהָעִנְיָן הַאַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּפָרָשַׁת ״כִּי־תֵצֵא״. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[33] ״אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי״ (רָאשֵׁי־תֵּיבוֹת אֱלוּל[34]) הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים״. וְיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי פְּרוּשִׁים בְּעִנְיַן ״הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים״[35]. פְּרוּשׁ אֶחָד, שֶׁשּׁוֹשַׁנָּה יֵשׁ בָּהּ תְּלִיסַר עָלִין כְּנֶגֶד י״ג מְכִילִין דְּרַחֲמֵי[36] שלוש עשרה מידות הרחמים (האמורות בתורה, א. א־ל. ב. רחום. ג. וחנון. ד. ארך. ה. אפים. ו. ורב חסד. ז. ואמת. ח. נוצר חסד. ט. לאלפים. י. נושא עוון. יא. ופשע. יב. וחטאה. יג. ונקה). וְהַיְנוּ, שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֱלוּל מְאִירוֹת י״ג מִדּוֹת (ומתגלות י״ג מידות הרחמים) שֶׁיֵּשׁ בְּכֻלָּן לַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה. וּפְרוּשׁ שֵׁנִי, אַל תִּקְרֵי

ביאור בדרך אפשר

אחד מהם פועל מעלה ויתרון בשני, וכשם שללימוד התורה שלאחר התפילה יש מעלה ויתרון כתוצאה מהתפילה שקדמה לו, ולכן יש בו מעלה לגבי לימוד התורה שקודם התפילה, **הִנֵּה כְּמוֹ־כֵן יֶשְׁנָהּ גַּם הַפְעוּלָּה** והשפעה **דִּלְימוּד הַתּוֹרָה עַל עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית** התפילה, כתוצאה מלימוד התורה, **בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר** מאשר התפילה מצד עצמה.

ד) **וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר הָאָמוּר לְעֵיל בְּעִנְיַן שְׁנֵי אוֹפָנֵי הָעֲבוֹדָה דִּתְפִלָּה וְתוֹרָה, עִם עִנְיָנוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ אֱלוּל. וּבִפְרָט עַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁבִּדְרוּשֵׁי חַסִידוּת שֶׁבְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳, הִנֵּה כְּבָר בְּפָרָשַׁת ״רְאֵה״ מְדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיְנֵי חֹדֶשׁ אֱלוּל, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּפָרָשַׁת ״כִּי־תֵצֵא״. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[33] ״אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי״ (רָאשֵׁי־תֵּיבוֹת אֱלוּל[34]) הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים״. וְיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי פְּרוּשִׁים בְּעִנְיַן ״הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים״[35]. פְּרוּשׁ אֶחָד, שֶׁשּׁוֹשַׁנָּה יֵשׁ בָּהּ תְּלִיסַר עָלִין כְּנֶגֶד י״ג מְכִילִין דְּרַחֲמֵי[36], וְהַיְנוּ, שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֱלוּל מְאִירוֹת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים[37], וְעִנְיָן זֶה שַׁיָּךְ בְּכֻלָּן לַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה.

---

28) פרשתנו כה, יט. 29) תהלים נה, יט. 30) בחוקותי כו, ו. 31) תענית כב, ב. וראה סה״מ תרנ״ט ע׳ קנב ואילך. תש״ד ע׳ 83. ע׳ 106 ואילך. 32) לקו״ת ברכה צו, ב. 33) שה״ש ו, ג. 34) פרי עץ חיים שער ר״ה פ״א. שער הפסוקים שה״ש שם. 35) הובאו בד״ה אני לדודי בלקו״ת פ׳ ראה (לב, ד ואילך). 36) ראה זח״א א, א. 37) לקו״ת שם, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וּפְרוּשׁ שְׁנֵי ב״הרועה בשושנים״, **אַל תִּקְרֵי שׁוֹשַׁנִּים אֶלָּא שְׁשׁוֹנִים**[38], **בְּאוֹתָם שֵׁשׁוֹנִים** ועוסקים ולומדים **בַּתּוֹרָה**[39] ונמצא שהן עניין עבודה התפילה, הבירור בדרך מלחמה, והן עניין לימוד התורה, הבירור בדרך שלום, שייך במיוחד לחודש אלול.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁבְּעִנְיַן הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים (הַפְּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּ״הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים״) יֵשׁ שלוש עשרה עלים, כאמור **הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל בֵּין הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֱלוּל לְהִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּיוֹם הַכִּפּוּרִים**[40], **וְאַחַד הַחִלּוּקִים הוּא, שֶׁהִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא עִקַּר עִנְיַן ״דּוֹדִי לִי״** התגלות והתקרבות של הקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל בדרך מלמעלה למטה **שֶׁבָּא לְאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה דְּ״אֲנִי לְדוֹדִי״** התקרבות של האדם לאלוקות בדרך מלמטה למעלה, **וְאֵלּוּ הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֱלוּל הוּא** הארה מלמעלה למטה **עִנְיַן ״דּוֹדִי לִי״ שֶׁעִנְיָנוֹ לְעוֹרֵר אֶת הָעֲבוֹדָה דְּ״אֲנִי לְדוֹדִי״** מלמטה למעלה, **דְּהַיְנוּ, בְּחִינַת אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא** התעוררות מלמעלה, מצד האלוקות, **שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא** התעוררות מלמטה, מצד האדם, **שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ עִנְיַן הַתּוֹרָה שֶׁהִיא** הארה והמשכה **מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, כְּמוֹ לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם (כַּנַּ״ל).**

וְנִמְצָא, שֶׁגַּם עִנְיַן הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֱלוּל שֶׁשַּׁיָּךְ לְעִנְיַן הַתְּפִלָּה, כמבואר לעיל, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁשַּׁיָּךְ גַּם לְעִנְיַן הַתּוֹרָה, שֶׁלָּכֵן הִנֵּה גַּם עִנְיַן הַתְּפִלָּה הוּא כתוצאה מלימוד התורה **גַּם עִנְיַן הַתְּפִלָּה הוּא בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר (כַּנַּ״ל ג).**

ביאור בדרך אפשר

שׁוֹשַׁנִּים אֶלָּא שֵׁשׁוֹנִים[38], בְּאוֹתָם שֵׁשׁוֹנִים בַּתּוֹרָה[39]. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁבְּעִנְיַן הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים (הַפְּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּ״הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים״) יֵשׁ הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל בֵּין הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֱלוּל לְהִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[40], וְאַחַד הַחִלּוּקִים הוּא, שֶׁהִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא עִקַּר עִנְיַן ״דּוֹדִי לִי״ שֶׁבָּא לְאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה דְּ״אֲנִי לְדוֹדִי״, וְאֵלּוּ הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֱלוּל הוּא עִנְיַן ״דּוֹדִי לִי״ שֶׁעִנְיָנוֹ לְעוֹרֵר אֶת הָעֲבוֹדָה דְּ״אֲנִי לְדוֹדִי״, דְּהַיְנוּ, בְּחִינַת אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ עִנְיַן הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, כְּמוֹ לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם (כַּנַּ״ל). וְנִמְצָא, שֶׁגַּם עִנְיַן הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֱלוּל שֶׁשַּׁיָּךְ לְעִנְיַן הַתְּפִלָּה, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁשַּׁיָּךְ גַּם לְעִנְיַן הַתּוֹרָה, שֶׁלָּכֵן הִנֵּה גַּם עִנְיַן הַתְּפִלָּה הוּא בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר (כַּנַּ״ל סְעִיף ג).

וְזֶהוּ הַיְתָרוֹן דְּחֹדֶשׁ אֱלוּל עַל כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָהּ, שֶׁמַּעֲלָתוֹ הִיא לֹא רַק בְּעִנְיַן הַתְּפִלָּה (הַפְּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן דְּ״הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים״), אֶלָּא גַּם בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה (הַפְּרוּשׁ הַשֵּׁנִי דְּ״הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים״), שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לְהוֹסִיף יוֹתֵר בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, שֶׁזּוֹהִי הֲעֲבוֹדָה שֶׁבְּדֶרֶךְ מְנוּחָה וְשָׁלוֹם דַּוְקָא, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי לִימוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, רָזִין וְרָזִין דְּרָזִין שֶׁבַּתּוֹרָה, דְּלֵית תַּמָּן לֹא קוּשְׁיָא כוּ׳ וְלֹא מַחֲלוֹקֶת כוּ׳[41], כּוֹלֵל גַּם חֲכָמַת הַמַּעֲנוֹת חוּצָה בְּדַרְכֵי שָׁלוֹם, וְעַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים אֲמִתִּית וּשְׁלֵמוּת הָעִנְיָן דְּ״פָּדָה בְשָׁלוֹם״ גו׳, הפדות האמיתית והשלימה בְּגִאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז יְקוּיַם הַיְעוּד[42] שאמר הנביא ישעיהו על מצב העולם בימות המשיח מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה׳ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים. כשם שמי הים מכסים את כל קרקע הים, כך הדעה את ה׳ תכסה ותמלא את כל העולם כולו.

---

38) שבת ל, ב. זח״ב עדר, א. 39) זהר שם כ, ב. 40) ראה לקו״ת שם לד, ב. אוה״ת שה״ש ח״ג ע׳ תתכז. 41) זח״ג קכד, ב (ברע״מ). וראה אגה״ק שבהערה 24. ובכ״מ. 42) ישעי׳ יא, ט. וראה רמב״ם סוף הל׳ מלכים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב״ה.

פרשת הימים דח״י אלול וג׳ דסליחות נתבארה בהקדמה לקונטרס ח״י אלול ה׳שי״ת[1] ע״פ מה שמצאתי בכתבי כ״ק מו״ח אדמו״ר. כן העתקתי שם מכתבים אלו ג״כ אודות ענין עבודת הימים מן ח״י אלול ואילך.

בנוגע לפעולת יום ח״י אלול עצמו בעבודה – אמר[2] כ״ק מו״ח אדמו״ר בשם חסידים הזקנים, אשר ח״י אלול הוא היום אשר הכניס ומכניס גם עתה חיות באלול.

* * *

והנה חודש אלול הוא חודש החשבון על שנה העברה, וחודש ההכנה לשנה הבאה.

ויש לומר אשר לכן נרמזו בשמו של חודש זה עקרי סוגי עבודת האדם, אשר בהם צריכים להיות החרטה והתיקון על העבר והקבלה טובה על להבא.

וכמאמר רז״ל: אלול – ר״ת אנה לידו ושמתי לך[3], ענין ערי מקלט. ובעבודת האדם זהו קו התורה, כי דברי תורה קולטין הן[4].

אלול – ר״ת: אני לדודי ודודי לי[5], קו העבודה היא התפלה[6], ובפרט בימינו אלו שאין לנו אלא עבודה שבלב זו תפלה[7], התופל[8] ומחבר את ישראל לאביהם שבשמים.

אלול – ר״ת: איש לרעהו ומתנות לאביונים[9], קו דגמילות חסדים.

ובתור הקדמה ויסוד לכל קוין אלו

אלול – ר״ת: (ומל ה׳ אלקיך) את לבבך ואת לבב (זרעך)[10] - ענין התשובה.

* * *

והנה הי׳ כמה דרכים איך להכניס חיות בעבודת האדם לקונו. אבל בדורותינו אלו האחרונים דעקבתא דמשיחא, אשר נתרבו ההעלמות וההסתרים וימש בעולם חשך כפל ומכופל

זאת היא דרך הרבים והיחיד, דרך סלולה על ידי רבותינו נשיאינו הק׳, להגיע לחיים אמיתיים בעבודת הוי׳ והוא ע״י העסק בפנימיות התורה, נשמתא דאורייתא[11], בכלל, ותורת החסידות בפרט

– אשר יום ח״י אלול הוא יום הולדת את מייסד תורת החסידות הכללית – כ״ק הבעש״ט, ויום הולדת את מייסד תורת חסידות חב״ד – כ״ק רבינו הזקן,

שגילוים אלו חוזרים ומתעוררים בכל שנה ושנה ביום זה[12] –

1) קונטרס פא [סה״מ תש״י ע׳ 270 ואילך. תורת מנחם – התוועדויות ה׳שי״ת ע׳ 186 ואילך].
2) שיחת ח״י אלול תש״ה (ליקוט כה [לקו״ד ח״ג תעג, ב]. הנדפס לח״י אלול תש״ר [סה״ש תש״ה ע׳ 122]).
3) פרי עץ חיים שער ר״ה פ״א. שער הפסוקים שמות כא, יג. ראה ג״כ שיחת ש״פ עקב ס״ד ואילך (לעיל ע׳ 285 ואילך).
4) מכות י׳, א.
5) פע״ח שם. שער הפסוקים שה״ש ו, ג.
6) ראה ספר המצות להרמב״ם מ״ע ה׳. ובכ״מ.
7) תענית ב, א.
8) ראה רש״י בראשית ל, ח, ובאור התורה שם. נדפסה בסה״מ תשי״א ע׳ 318 ובלקו״ש חי״ד ע׳ 348. אגרות־קודש כ״ק אדמו״ר שליט״א ח״ד אגרת א׳קצא.
9) בס׳ ערוגת הבושם בשם ס׳ אמרכל.
10) בעל הטורים דברים ל, ו.
11) זוהר ח״ג קנב, א.
12) בארוכה עד״ז ראה ס׳ לב דוד – להחיד״א – פכ״ט ע״פ מש״כ הרמ״ז בס׳ תקון שובבים. וגם בגשמיות הדברים – הענינים מתעוררים לתקופת השנה. וכמובא בדא״ח הראי׳ ממשנה ספ״ג דגטין: בודקין את היין . . ובהוצאת סמדר וכו׳.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועי"י לימוד תורתם והליכה בדרכי החסידות אשר הורו לכל בני ישראל מכניסים נשמה וחיות בכל סוגי העבודה, מכניסים ח"י באל"ול: בתשובה, בתורה, בעבודה, בגמילות חסדים.

ועל ידי כל זה מביאים גם כן את הגאולה, וכנרמז ג"כ בר"ת אלול וכמאמר רז"ל:

אלול – ר"ת: להוי' ויאמרו לאמר אשירה, כי אז יצאו כל ניצוצין מהגלות[13],

ע"י משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

מ. שניאורסאהן

י"ג אלול, תיש"א

ברוקלין נ.י.

בס"ד. ר"ד מש"פ תצא, י"ד אלול, ה'תשי"א.

– לאחר תפלת מנחה –

בלתי מוגה

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה לר' זלמן שי' דוכמאַן, וסיפר:)

חתונתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר היתה ביום י"ג אלול (תרנ"ז), וחתונתו של אביו, כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע היתה ביום י"א אלול (תרל"ה).

מיד לאחרי החתונה, ביום הראשון של שבעת ימי המשתה, נקרא כ"ק מו"ח אדמו"ר להתייצב לצבא[14], וטרם לכתו, צבע והשחיר את פניו כדי שיראה מבוגר בשנים ויפטרוהו, וחזר להתוועדות דהשבע ברכות עם פנים מושחרות...

ישנו גם סיפור אודות שחרורו של אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע מעבודת הצבא[15]:

כאשר קראוהו לצבא, נסע אביו אדמו"ר מהר"ש אל הגובערנאַטאָר (מושל המחוז) לדרוש שיפטרוהו מעבודת הצבא, וכשסירב, הודיעו אדמו"ר מהר"ש חד־משמעית אשר בנו לא יעבוד בצבא, באמרו אליו: "איך וועל סיי־ווי אויספירן"... אלא שהברירה בידך לחסוך לי את הנסיעה למוסקבא (לבטל הגזירה), ואם לא תמלא דרישתי ואצטרך לנסוע למוסקבא, תשלם מחיר יקר בעד זה.

כאשר הגובערנאַטאָר לא נענה לבקשתו, וברצותו להראות "קונץ" חזר ושלח לקרותו לצבא – נסע אדמו"ר מהר"ש למוסקבא ופעל שם שיפטרוהו מעבודת הצבא.

בפרק זמן זה נחלה הגובערנאַטאָר, "צונויפגעדרייט ווי אַ בייגל", וכעבור איזה זמן מת מתוך יסורים גדולים.

---

13) פע"ח שם. "כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא גו'" (המו"ל).

14) סיפור זה שייך, כנראה, למ"ש בפרשת השבוע (כד, ה) 15) ראה "רשימות" חוברת ח (יומן ג) ע' 9 ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. שיחת שבת פרשת תצא, י"ד אלול, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "כי תצא למלחמה", "במלחמת הרשות הכתוב מדבר[1], שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו, שהרי כבר נאמר[2] בשבעה אומות לא תחיה כל נשמה" (בהשוואה למה שכתוב בפרשה הקודמת ג' פעמים "כי" בנוגע למלחמה) - שבפרשתנו, אין להוכיח ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" ממה שנאמר "כי תצא למלחמה", שפירושו "אם", דאפשר לומר שהספק ד"כי" קאי על "ושבית שביו וראית בשביה גו'", ורק בגלל "שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו, שהרי כבר נאמר בשבעה אומות לא תחיה כל נשמה", צריך לומר ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" (ועל-פי-זה משתנה הפירוש ד"כי תצא": "כי" (אם) - קאי על "תצא למלחמה", ו"תצא" - כפשוטו (לא במובן הרוחני[3]), יציאה מארץ ישראל[4] למקום האויב);

וכן בפסוק[5] "כי תצא למלחמה גו' וראית גו' עם רב גו' לא תירא גו'", יש לומר שהספק ד"כי" הוא על "וראית גו'", ואין לרש"י הכרח שמדובר במלחמת הרשות, ולכן סתם רש"י;

וכן בפסוק[6] "כי תצור אל עיר גו'", יש לפרש שהספק ד"אם" קאי על המצור. ורק לאחרי שמפרש "למד שפותח בשלום כו'", מוכרח לפרש ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר";

אבל בפסוק[7] "כי תקרב אל עיר להלחם גו'", בהכרח לומר ש"כי" קאי על המלחמה עצמה, ומזה מוכח ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר". אלא כיון שיש להוכיח מזה ששלח משה לסיחון דברי שלום שקריאה לשלום שייכת גם במלחמת ארץ ישראל - מוסיף רש"י "כמו שמפורש בענין[8] כן תעשה לכל הערים הרחוקות גו'".

ומהענינים המופלאים שבפירוש רש"י, שמתחיל "במלחמת הרשות" ומסיים "שבמלחמת ארץ ישראל כו'" (ולא במלחמת חובה[9]), לרמז, שבמלחמת ארץ ישראל, גם באופן שאינה חובה (כאשר אי אפשר ליישבה), "כבר נאמר לא תחיה כל נשמה", כי זוהי מצוה בפני עצמה, "למען אשר לא ילמדו אתכם"[10]. ומכל-מקום, מהריבוי ד"ושבית שביו" מרבינן גם "כנענים שבתוכה אף-על-פי שהם מז' אומות", והחיוב ד"לא תחיה כל נשמה" הוא רק על היושבים בארץ ישראל - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי-שיחות' חלק י"ד עמוד 78 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל כי תצא למלחמה גו'.

* * *

ג. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר[11]) אודות ב' אופני העבודה, בדרך מלחמה או בדרך מנוחה -

---

1) אף ש"(כי תצא) לַמלחמה" (בפתח) הוא במקום ה' הידיעה, כמו למלחמה הידועה, שזוהי המלחמה לצורך הכניסה לארץ, שאודותה "מדבר משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ" (כלשון אדה"ז בתניא - ספכ"ה).

2) פ' שופטים כ, טז.

3) כמו "צא ולמד" (ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' כא), שאין הכוונה ליציאה ממקום למקום, שהרי יכול ללמוד גם במקום שבו נמצא עתה, אלא הכוונה להכנה נפשית - יציאת הנפש ממעמדה ומצבה הקודם - לצורך הלימוד.

4) וכלשון רש"י (שופטים שם, ב): "סמוך לצאתכם מן הספר מגבול ארצכם".

5) שופטים שם, א.

6) שם, יט.

7) שם, יו"ד.

8) שם, טו.

9) שהרי יש מלחמת חובה שאינה מלחמת א"י, וכמו מלחמת עמלק, שאף שבסוף פרשתנו נאמר "והי' בהניח ה' אלקיך לך גו' בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק" (כפי שצוה שמואל לשאול למחות את עמלק), הרי מסופר כבר בס"פ בשלח אודות מלחמת יהושע עם עמלק קודם הכניסה לארץ, ומזה מוכח, שהחיוב דמלחמת עמלק הוא לא רק בארץ ישראל, אלא גם בכל מקום.

10) שם, יח.

11) פ"ג (תורת מנחם חמ"ד ע' 281).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צריך להבין:

כיון שהקדוש־ברוך־הוא הוא עצם הטוב, וטבע הטוב להיטיב[12] - למה עשה ה' ככה, שבשביל העבודה בדרך מנוחה יצטרכו להמתין עד לקיום היעוד שנאמר בסיום הפרשה: "והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל אויבך מסביב", ואילו עיקר העבודה היא באופן ד"כי תצא למלחמה" דוקא?!...

ובפרטיות יותר - שבמשך "שית אלפי שנין דהוי עלמא"[13], הנה רוב הזמן, העבודה היא בדרך מלחמה, שזהו כללות המעמד ומצב בזמן הגלות,

הן כאשר יודעים ומרגישים שנמצאים במעמד ומצב של גלות, והן כאשר אפילו לא מרגישים שנמצאים במעמד ומצב של גלות, ורק יודעים שכך כתוב בספרים... או שפלוני צריך לומר לו שנמצא בגלות תחת אומות העולם, או (אפילו בארץ ישראל) תחת ה"א־ל זר אשר בקרבך"[14]. ומובן, שזהו מצב גרוע יותר, כי כאשר יודעים ומרגישים שנמצאים בגלות, אזי משתדלים לצאת מהגלות, מה־שאין־כן כאשר לא מרגישים כלל שנמצאים בגלות.

ואף שבנוגע לכללות זמן הגלות נאמר[15] "ברגע קטן עזבתיך", ומיד לאחרי "רגע קטן" זה, תהיה הגאולה ויקויים היעוד[16] "ונגלה כבוד ה' וגו'" - הרי שיעור הזמן ד"רגע קטן" הוא רק מצד למעלה, ואילו למטה הרי זה נמשך ריבוי זמן.

וכל זה מודגש יותר בנוגע לאחינו בני ישראל הנתונים במיצר ובשביה[17], שנמצאים בתנועה שמוכנים למסור נפשם, ואף־על־פי־כן, אין זה מועיל להם שיוכלו לקיים תורה ומצוות. ולדוגמא: יהודי מוכן לשלם ריבוי ממון עבור אתרוג, אבל אין לו אפשרות להשיג אתרוג, וכיוצא בזה בשאר עניני תורה ומצוות. וכמשל כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר, שענין מסירות־נפש יכול להועיל רק כדי לקפוץ מלמעלה למטה, אבל כדי לקפוץ מלמטה למעלה - גם מסירות נפש לא תועיל!...

מצינו אמנם בדברי הפוסקים[18], שכיון שמצד עצמו רוצה לקיים המצוה, ומוכן למסור נפשו, אלא שאין מניחים לו כו', הרי זה גופא נחשב לו כאילו קיים המצוה; אבל אף־על־פי־כן, למה עשה ה' ככה, שיהיו במעמד ומצב כזה שאפילו מסירות נפש לא תועיל להם שיוכלו לקיים תורה ומצוות?!...

אין להם לא יום ולא לילה... ולכן אי אפשר שיהיה מוחם ולבם פנוי לתורה ולתפלה, כך, שגם אופן העבודה שצריכה להיות בדרך מנוחה ושלום, כמו קביעות עתים לתורה, היא אצלם באופן ד"במחשכים הושיבני"[19] לגבי האופן שצריך להיות לימוד התורה מצד עצמו, ועל־אחת־כמה־וכמה לגבי אופן הלימוד בארץ ישראל, אשר על זה אמרו רז"ל[20] "אין תורה כתורת ארץ ישראל".

ד. אך הענין הוא - כלשון חז"ל[21] "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע" - "שכך עלה ברצונו יתברך להיות נחת רוח לפניו יתברך כד אתכפיא סטרא־אחרא כו'"[22], שדוקא על־ידי־זה "אסתלק יקרא דקודשא־בריך־הוא כו'"[23], החל מכללות ענין העבודה בדרך מלחמה, ולא כפי שהיה "כשמחך יצירך בגן־עדן (ולא רק בגן־עדן סתם, אלא) מקדם"[24], קודם החטא[25], ועל־דרך־זה בנוגע לכללות העבודה דזמן הגלות, ובזמן הגלות גופא - במצב של מיצר ושביה כו', וכפי שמבאר אדמו"ר האמצעי בדיבור־המתחיל להבין ענין לקיחת אנשי חיל מבני ישראל למלחמה[26].

זהו אמנם ענין שאינו מובן על־פי טעם ודעת, אבל זאת יודעים אנו, כיון שכך נאמר בתורה.

---

12) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה (ד"ה מספרי הח"ן).
13) ר"ה לא, א. וש"נ.
14) ראה שבת קה, ב.
15) ישעי' נד, ז. - הפטרת שבת זו.
16) שם מ, ה.
17) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בענין זה מתוך בכיות, ובין הדברים אמר, שנמצא כאן א' (שחזר זה עתה מביקור ברוסיא) שיודע ומרגיש זאת.
18) ראה שו"ת מהר"י מברונא סע"ז. שבות יעקב ח"ב ס"י. חת"ס או"ח סקנ"ט. יו"ד סשכ"ב. חו"מ ס"א. וראה גם שו"ת שבט הקהתי ח"א סל"ב, ובספרים שנסמנו שם.
19) איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.
20) ב"ר פט"ז, ד.
21) קידושין כא, ב. הובא בפרש"י פרשתנו כא, יא.
22) תניא רפל"ו.
23) ראה זח"ב קכח, ב. תניא פכ"ז.
24) נוסח ברכת אירוסין ונישואין.
25) ראה גם תורת מנחם חל"ה ס"ע 189 ואילך. וש"נ.
26) מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' רסג ואילך. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכפי שמצינו אפילו אצל משה רבינו, תכלית שלימות החכמה (נוסף על שלימותו בענין האמונה, כמאמר רז"ל[27] "פתי יאמין לכל דבר[28], זה משה"), שהתורה נקראת על שמו, כמו שכתוב[29] "זכרו תורת משה עבדי", שכאשר ראה מה שאירע לרבי עקיבא [עליו נאמר בנוגע לעשרה הרוגי מלכות (בגלל עשרת השבטים שמכרו את יוסף) ש"בא במקום השכינה"[30]], וטען "רבונו של עולם, זו תורה וזו שכרה", לא היתה אפשרות להסביר לו על-פי טעם ודעת, אלא "אמר[31] לו שתוק, כך עלה במחשבה לפני"!...

ה. אמנם, איתא בזהר[32] בנוגע לאלו שסבלו מפגימת (מיעוט) הלבנה, שהם יזכו לראות בשמחתה, על-דרך מאמר רז"ל[33] "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה",

ועל-דרך-זה בנדון דידן, שאלו שהיו במיצר ובשביה כו', הם יהיו הראשונים שיזכו לצאת מהגלות, בביאת משיח צדקנו, עליו נאמר[34] "עלה הפורץ לפניהם גו' וה' בראשם".

* * *

ו. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "תמחה את זכר עמלק", "מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה[35], שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה"

- שהציווי אינו על מחיית זכרון עמלק ממחשבת האדם (שענין זה יכול לעשות רק הקדוש-ברוך-הוא[36]), אלא למחות כל הדברים שמזכירים שמו של עמלק (שעל-ידי-זה ישכח סוף-סוף זכרון עמלק גם ממחשבת האדם) - בעלי חיים דוקא (נוסף על "אשה .. יונק", שלולי זאת היה מקום לומר ש"החיו לכם"[37], כבמלחמת מדין[38]), שבהם אי אפשר לעשות שינוי גמור שלא ישאר רושם של בעליהם הקודם ("לומר בהמה זו משל עמלק היתה"), מה-שאין-כן בדומם[39], מספיק שינוי באופן שלא יזכיר שם עמלק, ועד שעל-ידי שינוי הרשות - שאז אפשר[40] לשנותם - לא נקרא עליהם שם בעליהם הקודם.

ועל-פי-זה מובן בפשוטו של מקרא איך קיבלה אסתר את בית המן[41], כי לאחרי שנכנס לרשותה, לא נקרא עוד "בית המן". וזהו מה שכתוב במדרש[42] "מחה אמחה .. אפילו מעל העצים ומעל האבנים", ולא העצים והאבנים עצמם (ואדרבה: מנהג לכתוב שמו על עצים ואבנים, בשביל למחות זכרו[43]).

ובפנימיות הענינים, שפעולת עמלק יכולה להיות רק בענין המדות, אבל לא בבחינת דומם, שזוהי העבודה דקבלת-עול -

הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ד עמוד 86 ואילך.

27) שמו"ר פ"ג, א.
28) משלי יד, טו.
29) מלאכי ג, כב. וראה מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.
30) לקוטי הש"ס להאריז"ל סוף ברכות. וראה גם תורת מנחם חל"ג ריש ע' 406. וש"נ.
31) מנחות כט, ב.
32) ראה זח"א קפא, א.
33) תענית ל, ב. וש"נ.
34) מיכה ב, יג.
35) שמואל-א טו, ג.
36) ולכן, לא הוצרך רש"י לפרש מאומה בפסוק "מחה אמחה" שבפ' בשלח (שלפני פרשתנו, שלכן אי אפשר לומר ששם סמך על פירושו בפרשתנו), כיון ששם מדובר אודות מחיית זכר עמלק ע"י הקב"ה, כי "ה' נתן וה' לקח" (איוב א, כא), וכשם שיצרו, כך ביכלתו למחות את זכרו ממחשבת האדם.
37) מטות לא, יח.
38) ועד"ז בהתחלת פרשתנו בנוגע לאשת יפת תואר, שאין חיוב להרגה.
39) להעיר מחילוקי הדעות במדרש (ב"ר פכ"ו, ו) בנוגע לעונש המבול - "אין לך שהוא מתחייב .. אלא אדם", "אפילו זאב וכלב", או "אפילו מקל אפילו רצועה".
40) וע"ד שמצינו במשנה (פרה פ"ח מ"ט) שנהרות המכזבים אחת לשבוע פסולים לקידוש מי חטאת, לפי שאינם "מים חיים" - דאף שעתה נובעים הם, מ"מ, כיון שעומדים ליפסק, הנה כבר עתה אינם נחשבים "מים חיים".
41) אסתר ח, ז.
42) הובא בב"י או"ח סתר"צ (ד"ה כתב הא"ח).
43) וע"ד שמצינו בהלכות שבת (שבת קה, ב (במשנה)), שאף שמקלקל פטור, הנה מקלקל על מנת לתקן חייב - לא רק על התיקון, אלא גם על הקלקול, שלהיותו בשביל לתקן, ה"ז חשיב תיקון. ועד"ז בנוגע לכתיבת שם המן בשביל מחייתו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי־שיחות פרשת כי־תצא כרך יט שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

א.

קידושי כסף מבטאים יותר מכל את תוכן הקידושין

מן הנאמר בפרשתנו[1] "כי יקח איש אשה ובעלה... ויצאה... והיתה" לומדים[2] ש"האשה נקנית בכסף בשטר ובביאה". כסף – לומדים מ"כי יקח איש אשה"[3]; מ"ובעלה"[4] לומדים שנקנית בביאה; ושטר – נלמד מ"ויצאה והיתה – מקיש הויתה לזה ליציאתה מזה, מה יציאתה מזה בשטר, אף הויתה לזה בשטר".

למרות שהאשה יכולה להיות מקודשת בכל אחת מ"שלוש הדרכים", בכל זאת "נהגו כל ישראל לקדש בכסף או בשוה כסף"[5]. ויש לומר שזאת בהתאם לכך שקידושין בכסף הם הקנין הראשון הנלמד מן הפסוק – "כי יקח"[6].

כיון שכל עניני התורה מדוייקים לחלוטין, אכן רואים, שבקידושי־כסף מתבטאת המשמעות הכללית שבענין הקדושין, יותר מאשר בקידושי שטר וביאה, כפי שיוסבר להלן.

ב.

"העילה" היא ה"קידושין" או ה"קנין"

בגמרא[7] יש דרך נוספת ללמוד שהאשה נקנית בכסף – מ"ויצאה חנם אין כסף[8] – אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר (כשיוצאה ממנו[9]) ומאן ניהו אב"[10] (=ומי הוא? אב. כלומר, כשיוצאת מרשות אביה, יוצאת בכסף).

ויש לומר, שיש הבדל בהגדרת קידושי כסף, אם הם נלמדים מ"כי יקח איש אשה" שבפרשתנו, או מ"ויצאה חנם אין כסף"[11] –

כדי להבין זאת, יש להקדים ולהסביר את הספק שמסתפק הגאון הרוגוטשובי[12] בקשר לקידושי כסף: "אם העילה הוא הקנין ועל ידי זה מתקדשת, או להיפך: העילה היא הקידושין ועל ידי זה היא קונה את הדבר"[13]. כלומר, האם הקידושין חלים על ידי שהאשה קונה את הכסף, או להיפך: האשה קונה את הכסף על ידי הקידושין.

הוא מביא הוכחות לשני האופנים:

ההלכה היא[14] ש"היתה עומדת ברשות הרבים וזרקו לה, קרוב לה מגורשת... וכן ענין קידושין", ו"לשיטת הראשונים"[15]. ההלכה היא כך גם לגבי כסף קידושין. ולכאורה, האשה עדיין לא קנתה את הכסף (שהרי אין מדובר דוקא במקרה שהכסף נפל בתוך ד' אמותיה)[16], וכיצד נעשתה אפוא מקודשת? זאת הוכחה לכך ש"העילה היא הקידושין ועל ידי זה היא קונה הדבר"[17].

---

1) כד, א־ב. וראה הפסוקים שהביא הרמב"ם בריש הל' אישות: סהמ"צ מ"ע ריג: פיהמ"ש ריש קידושין. חינוך מצוה תקנב. וראה שינויי נוסחאות ברמב"ם בהוצאת פרענקל שם. ואכ"מ.

2) בספרי עה"פ. וראה קידושין ד, ב ואילך. ירושלמי ריש קידושין. וראה בהערה 1 ובהערה הבאה.

3) כ"ה בספרי, ועד"ז בירושלמי שם. ובבבלי (שם ד, ב) מוסיף "אין קיחה אלא בכסף וכה"א נתתי כסף השדה קח ממני". וראה שם ב, א ואילך. ובקה"ע שם מפרש כן בירושלמי. וראה בירושלמי שם להלן (הובא בהערה 10).

4) כ"ה בספרי, בבלי וירושלמי שם. אבל לר' יוחנן (שם ט, ב. ועד"ז בירושלמי שם בתחלתו) נלמד מ"בעולת בעל" (פרשתנו כב, כב). וראה בהנסמן לעיל הערה 1 ולקמן הערה 6.

5) רמב"ם הל' אישות פ"ג הכ"א. וממשיך שם "וכן אם רצה לקדש בשטר מקדש". וראה יבמות לא, ב "רובא בכספא". וראה ר"ן ריש קידושין. וראה הערה הבאה.

6) עדמ"ש הרשב"א וריטב"א ריש קידושין בזה שנקט התנא כסף ברישא.

7) שם ג, ב.

8) משפטים כא, יא.

9) פרש"י קדושין שם ד"ה ויצאה.

10) ובירושלמי שם: כסף בלא ביאה מנין ויצאה חנם אין כסף אם אחרת יקח לו מה זו בכסף אף זו בכסף.

11) בגמרא שם ד, ב: ואיצטריך למכתב ויצאה חנם ואצטריך למכתב כי יקח כו'. אבל ראה פרש"י שם ד"ה לתנא. ובפנ"י שם ד"ה ותנא דמייתי (ובדף ג, ב ד"ה בכסף) כתב דזהו רק לדעת רש"י (דתנא לא ס"ל דלמדין מאין כסף כו'), משא"כ לדעת התוס'. וראה עצמות יוסף שם. (וראה ריטב"א הנ"ל). וראה תוד"ה כשם שם יג, א. מראה הפנים לירושלמי שם בתחלתו. (וראה פרש"י שם ו, ב ד"ה אינה מקודשת. אבני מילואים סי' כח סקט"ז ועוד).

ולהעיר שבסהמ"צ להרמב"ם שם, ובחינוך שם הביאו הלימוד שהאשה נקנית בכסף מאמרו באמה עברי" (ויצאה חנם) אין כסף כו'. אבל בהל' אישות (פ"ג ה"כ) כתב הרמב"ם "שנאמר כי יקח איש אשה ואמרו חכמים לקוחים אלו יהיו בכסף שנאמר כו'".

12) שו"ת צפע"נ דווינסק ח"א ס"ט.

13) וראה מ"ש בזה (ולשונו) בכ"מ בספריו: צפע"נ הל' אישות פ"ו ה"ד. שו"ת שם סי' ג, יו"ד, לד (בתחלתו), עז. שו"ת ווארשא סי' רסז. מהד"ת סב, ב. עו, ג. ועוד (הובאו במפענצ"פ פ"י ס"ב־ג. כללים בערכו). ובכ"מ מהנ"ל כתב דשני הדברים נעשו בבת אחת. וראה בית האוצר להר"י ענגל מערכת ב' כלל ט אות יא (הובא בחלקו במפענצ"פ שם).

14) משנה גיטין עח, א. רמב"ם הל' אישות ספ"ד. טושו"ע אה"ע סי' ל ס"ה.

15) כ"ה לשונו בשו"ת הנ"ל הערה 12. ושם סיו"ד "ולולי דברי הרמב"ם". ובמהד"ת עו שם "כשיטת רבינו ז"ל".

16) כדעת ר"י שם עח, ב: אפילו מאה אמה, וראה ר"ן שם. כס"מ לרמב"ם שם. נ"כ השו"ע שם.

17) בשו"ת שם סיו"ד: ובאמת הרבה יש להאריך בגדר הך דגיטין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מצד שני הוא מביא הוכחה לדרך הראשונה, שהעילה הוא הקנין[18]:

נאמר בגמרא[19] שלגבי קידושין "תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי", ואי אפשר להתחרט על הקידושין בתוך זמן של "כדי דיבור". הרשב"ם מפרש[20]: "שאם קידש אשה בפני עדים וחזר ואמר בתוך כדי דיבור ליהוו מתנה ולא להוו קידושין, אין שומעין לו, ומקודשת ואינה מקודשת".

אין מובן: מדוע מתאר הרשב"ם מקרה שבו אומר האדם "ליהוו מתנה ולא ליהוו קידושין", ולא מקרה פשוט, שהוא חוזר בו לחלוטין מנתינת הכסף, ודורש בחזרה את הכסף מן האשה?

מכך[21] מוכח, שבמקרה כזה הוא אכן יכול להתחרט. שהרי, בדרך כלל (חוץ מקידושין) "הלכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי"[19], ולפיכך הוא יכול להתחרט על נתינת הכסף, אם הוא חוזר בו תוך כדי דיבור, ואז ממילא אין היא מקודשת, כי על הקנאת כסף אפשר להתחרט תוך כדי דיבור.

רק כאשר חרטתו איננה על הקנאת הכסף, אלא על הקידושין בלבד (והבעלות על הכסף אינה חשובה לו, הוא משאירו לאשה כמתנה), אז ההלכה היא שאין שומעין לו, כי על הקידושין אי אפשר להתחרט אפילו בזמן של תוך כדי דיבור.

זוהי הוכחה לכך ש"העילה הוא הקנין", כי אילו "העילה היא הקידושין ועל ידי זה היא קונה את הדבר", הרי אפשר להסביר את הגמרא כפשוטה, שברצונו להתחרט על נתינת הכסף, ובכל זאת "אין שומעין לו", כי הקנאת הכסף נובעת מן הקידושין, וכיון שאי אפשר להתחרט על הקידושין, תוך כדי דיבור אי אפשר להתחרט על הקנאת הכסף.

רק לפי הסברה ש"העילה הוא הקנין" – שתחילת הקידושין היא הקנאת הכסף, ולכן היה אפשר להתחרט על כך כשם שאפשר להתחרט על כל קנין כסף – צריך הרשב"ם להסביר[22], שכאן אין מדובר במקרה של חרטה על הקנאת הכסף, אלא במקרה של חרטה על הקידושין בלבד, והכסף נשאר כמתנה[23].

ג.

ההבדל הנובע משתי דרכי הלימוד על קידושי־כסף

יש לומר, שזהו ההבדל בין שתי הדרכים שבהן ניתן ללמוד את הענין של כסף קידושין – מן הפסוק "כי יקח", או מן הפסוק "ויצאה חנם אין כסף":

בפסוק "כי יקח איש אשה" מודגשת פעולת האיש, ואילו בלימוד של "אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר" ההדגשה היא על כך שה"אדון" (האב, שהוא במקום בתו – האשה) מקבל את הכסף.

ולפיכך, אם לומדים את הענין של קידושי כסף מ"כי יקח איש אשה", יוצא, שהקידושין מתבצעים באמצעות נתינת הכסף על ידי הבעל – "כי יקח איש", והקידושין גורמים לקניית הכסף על ידי האשה[24].

ואילו אם לומדים זאת מ"יש כסף לאדון אחר"[25], יוצא, שאין די בנתינת הכסף על ידי הבעל וקידושין מתבצעים רק באמצעות קניית הכסף על ידי האשה, כאשר "יש כסף" – כאשר חלה בעלות האשה על הכסף.

ד.

שני הענינים שבקידושין קיימים גם בקידושי ה' עם ישראל

כל הענינים בנגלה שבתורה נובעים מפנימיות התורה, וכך בעניננו:

דף עח קרוב לה מקודשת ג"כ דמ"מ כיון דגבי קנין לא הוה כמבואר שם מ"מ איך נתקדשה הא לא הוה קנין כלל וגם במה נעשה הכסף שם קידושין כל זמן שלא קנתה. ובשו"ת ווארשא הנ"ל: וכן לולא דברי הראשונים ז"ל דגם בקרוב לה כן דמה לנו ויצאה והיתה דכ"ז שאין כאן לי זה לא חל שם קידושין כלל על הכסף מלבד מה שלא נתקדשה וקנין ליכא. וראה מהד"ת שם: ועי' גיטין דע"ח ע"ב משמע דהוה מציאות אחת (הקנין של כסף קידושין והקידושין) דמהני גבי קידושין קרוב לה.

18) וראה גם בשו"ת ווארשא הנ"ל. וראה צפע"נ הל' ע"ז פ"ב ה"ט. הל' גירושין פ"ו הט"ז.

19) ב"ב קכט, סע"ב ואילך.

20) שם קל, רע"א.

21) ראה שו"ת חת"ס אה"ע סי' צז, שמבאר דברי הרשב"ם באופן הפוך.

22) ומסיים שם בצפע"נ "והך דגיטין דף עח י"ל בקדושי שטר". ועד"ז כתב בשו"ת שם סי' יו"ד. מהד"ת הנ"ל. וכ"כ בשו"ת ווארשא שם: ובודאי הרשב"ם ז"ל מפרש הך דגיטין רק בקידושי שטר.

23) ולדעת הרמב"ם כו' ראה בהמשך התשובה ס"ט שם ביאור אחר מה שלא מהני תוכ"ד בקידושין (כיון שמה שהאשה נעשית מקודשת "זה עושה התורה גזה"כ"*). ולפ"ז דעת הרמב"ם מה"ת לא מהני תוכ"ד. ועד"ז כתב בשו"ת שם סי' עה. וראה שו"ת ווארשא שם בריש הסימן. ובמקומות שבהערה 18.

24) וגם לפי מה שלמדין בגמ' קיחה קיחה משדה עפרון וקיחה איקרי קנין, הרי "לאו גז"ש ממש היא כו' אלא גילוי מילתא בעלמא כו' דמה התם בכסף אף הכא בכסף" (ריטב"א קדושין ב, סע"א, ובכ"מ), אבל אופן וגדר הקנין לא דמי זל"ז.

25) ופשיטא לפי הלימוד בירושלמי "מה זו בכסף אף זו בכסף". ועפ"ז אולי יש לתרץ קושיות התוס' ד"ה מעיקרא (שם ד, ב).

*) וראה ביאור באו"א – לעיל ע' 203.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ידוע[26] הפירוש הפנימי של "האשה נקנית לבעלה"[27], שהכוונה היא לאיחוד של הקדוש־ברוך־הוא עם כנסת ישראל (הנעשה על ידי שלושת הדרכים של כסף, שטר וביאה[28]). וכשם שבקידושין כפשוטם בין איש לאשה קיימים שני ענינים[29]: שייכות האשה לבעלה, והיותה אסורה על אחרים, כך קיימים שני ענינים אלו בקידושין[30] שבין הקדוש־ברוך־הוא לישראל: דבקותם של ישראל בה', והתרחקותם מעניני העולם הסותרים לכך – היותם קדושים ומובדלים מתאוות העולם־הזה.

וכשם שבקידושין כפשוטם קשורים שני הענינים, כנאמר ב"חובת הלבבות"[31]: "מן הנמנע ממנו שתתישב אהבת הבורא בלבנו עם התישב אהבת העולם בנו".

ה.

שתי הדעות על קידושי כסף - שני אופנים בעבודת ה'

לפי האמור לעיל יובן הטעם, בפנימיות התורה, למנהג ישראל לקדש דוקא בכסף – כי הענין של פנימיות הקידושין, דבקות ישראל בה', קשור דוקא לדרגה של "כסף" – מלשון "נכסוף נכספתי" – עבודה של אהבה[32], שעיקרה להביא לידי התקשרות ודבקות בה', ו"לית פולחנא כפולחנא דרחימותא"[33] (=אין עבודה כעבודת האהבה).

ולפי זה תובן המשמעות הפנימית של שתי הסברות הנ"ל לגבי קידושי כסף – אם "העילה הוא הקנין" או "העילה היא הקידושין" – אשר "אלו ואלו דברי אלקים חיים"[34], ושתיהן קיימות בפנימיות הענינים:

הקנאת הכסף (אהבה) רומזת לדבקות ישראל בה', וקידושין (מלשון הפרשה והבדלה[35]) רומזים לפרישות מעניני העולם הזה. וישנם שני אופנים לגבי הענין שהוא הראשון והוא ה"עילה", בהתאם לסדר העבודה – בדרך ממטה למעלה, או ממעלה למטה[36]:

בעבודה שממטה למעלה קודם ענין הקידושין – תחילה צריך היהודי לפרוש מתאוות ועניני העולם הזה, ועל ידי כך מתעוררת אצלו אהבה ותשוקה לאלקות (קנין הכסף)[37] – "סור מרע", ואחר כך[38] "ועשה טוב".

לעומת זאת, בעבודה שממעלה למטה הסדר הוא הפוך: לאחר התעוררות האהבה לאלקות, קנין הכסף, נוצר הקידושין – הפרישה מתאוות העולם הזה.

ו.

שני סוגי העבודה מתאימים לשני אופני הלימוד לגבי קידושי כסף

ההבדל בין שני אופנים אלו, ממטה למעלה וממעלה למטה, נובע מכך, שאלה הם שני סוגי עבודה: האופן הראשון הוא עבודה בסדר ובהדרגה, עבודה שכלית שעל־פי טעם ודעת, ולכן אי אפשר להגיע לאהבת ה' לפני ההתרחקות מאהבת עניני העולם הזה.

האופן השני הוא עבודה שלמעלה מטעם ודעת, מעל להדרגה וסדר: ללא התחשבות במעמדו ובמצבו[39], מתמסר היהודי בדבקות לאלקות מתוך קבלת עול שמעל לטעם ודעת, ועל ידי כך הוא נעשה מופרש מתאוות ותענוגי העולם הזה.

ויש לומר, שזהו ההבדל בין שתי דרכי הלימוד של ענין קידושי כסף – אם לומדים זאת מ"כי יקח איש אשה", אשר בפרשת קידושין, או מ"ויצאה חנם אין כסף", אשר בפרשת אמה עבריה:

בפרשת הקידושין – קידושין בסדר העבודה הרגילה – צריכים תחילה להתבצע הקידושין, ההתרחקות מעניני העולם, ואחר־כך קנין הכסף – אהבה ואיחוד עם אלקות.

לעומת זאת, בענין הקידושין שבפרשת אמה עבריה – עבודת עבד, שזוהי עבודה של קבלת עול שמעל לטעם ודעת – בקידושין אלו אפשר להגיע להתמסרות לאלקות אף לפני ההתרחקות מעניני העולם הזה, עד אשר על ידי ההתמסרות המוחלטת לאלקות מתרחקים ממילא מעניני העולם הזה.

ז.

אמה עבריה - התהפכות המדות

ביתר עמקות יש לומר, שענין זה קשור דוקא לאמה עבריה –

שני סוגי עבודה אלו הם גם בהתאם לדרגות

26) ראה לקו"ת בשלח א, רע"ג. כש"ט בתחלתו סי' יוד. ובכ"מ.
27) לשון רש"י ריש מס' קידושין.
28) ראה לקו"ת וכש"ט שם. אוה"ת שבועות ע' קצט. רד. ביאוה"ז (להצ"צ) ע' צב. לקו"ש ח"ו ע' 320 ואילך. וראה לקוטי לוי"צ אגרות־קודש ע' רד.
29) ראה צפע"נ הל' אישות פ"ג הט"ו. ובכ"מ.
30) להעיר מתניא פמ"ו (סה, סע"ב ואילך). אגה"ת פ"י (צט, סע"א).
31) פתח השער לשער אהבת ה'.
32) אוה"ת שבועות שם. וראה כש"ט ולקו"ת שם.
33) ראה זח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א.
34) עירובין יג, ב.
35) ראה תו"כ ורש"י ר"פ קדושים. פרש"י משפטים כב, ל. קדושים כ, ז. כו. ועוד. וראה בהנסמן בהערה 30.
36) ראה ד"ה והר סיני עשן תש"ט פ"ח ואילך. ובכ"מ.
37) ראה תניא ספמ"ג.
38) לקו"ת בלק ע, ג. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השונות של מצב היהודי העובד: אם הוא במצב שפרישותו מתאוות העולם צריכה להיות כפשוטה, הרי עבודתו צריכה להתבצע לפי הסדר הרגיל: אין הוא יכול להגיע לדרגות נעלות יותר, לדבקות בה' ולאהבה, אלא אם כן ביטל תחילה את הרע שבקרבו, את התאוות הגשמיות[40], הוא צריך תחילה את ענין הקידושין (פרישות והבדלה), ורק אחר־כך את ענין ה"כסף" (איחוד ודבקות בה').

אבל כאשר הוא מורחק כבר מתאוות העולם הזה כפשוטן, ונדרשת ממנו דרגה נעלית יותר של פרישה — פרישה מ"טבע מדותיו", לעבוד את ה' מעל להגבלות טבעו — אז הוא יכול לבצע זאת על ידי עבודה של "מוחין דגדלות", התבוננות בעומק הלב באלקות, הגורמת להפיכת טבעי מדותיו, "שיהיה התשוקה לאלקות בשינוי ממהות תשוקתו לחמדי עולם הזה ובהתהפכות המדות"[41].

לפיכך נלמד אופן זה של קידושי כסף דוקא מאמה עבריה, כי דרגת האמה העבריה היא[41] שינוי ממהות למהות כעבודת האמה כפשוטה: הפיכת תבואה למאכל, מטעמים.

וכיון שב"כל נפש בפרט"[41] קיימות כל הדרגות, הרי שניתן הכח להתמסר ולהתדבק באלקות לגמרי באהבה, וכך נוצרת ממילא ההתרחקות מתאוות העולם הזה, באופן של שינוי טבע המדות ממהות למהות.

ובאמצעות זאת נקנית האשה לבעלה, נוצר איחוד מוחלט בין ישראל לה', שזהו ענין הנישואין[42], שיהיה בקרוב ממש (באמצעות עבודת האירוסין[42] בזמן הגלות) ובביאת משיח צדקנו.

(משיחת ש"פ תצא י"ג אלול* תשי"ד)

39) להעיר מתניא שם.

40) ראה גם המשך תער"ב ח"ב ע' א'מח. ובכ"מ.

41) סהמ"צ להצ"צ מצות יעוד או פדיון אמה העברי" (פד, א). וראה גם ע"ד העבודה דאמה עברי" – תו"ח שמות ד"ה וכי ימכור (עא, ב ואילך). ד"ח שער התפלה פס"ו ואילך. אוה"ת משפטים ע' א'קכז ואילך.

42) שמו"ר ספט"ו.

*) יום נישואי כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע (עש"ק תצא בשנת תרנ"ז). ולהעיר שנשואי כ"ק אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע הי' במוצש"ק תצא י"א אלול תרל"ה.

המשך ביאור למס' כתובות ליום ראשון עמ' א

היא להוציאם בידים, וכיון שתיקון כלאחר יד אסורו מדרבנן, בְּמָקוֹם פְּסִידָא – הפסד, שהמים עשויים להזיק את ביתו, לֹא גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנָן. מסיקה הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, הֲלָכָה כְּנַחוּם אִישׁ גַּלְיָא.

* * *

הגמרא חוזרת לדון בשיעור היתר היניקה. שנינו בברייתא: רבי יהושע אומר [שהתינוק יונק] אפילו ארבע וחמש שנים. פֵּרַשׁ לְאַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, וְחָזַר, כְּיוֹנֵק שֶׁקָּץ. מבררת הגמרא: וְכַמָּה זמן הוא שיעור הפרישה, שאחריו אסור להחזירו לינק. מבארת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר חֲבִיבָא, אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁלֹשָׁה יָמִים, אך בפחות מכך אין זו פרישה ומותר להחזירו. אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, שאין זו מימרא של רב יהודה בר חביבא בשם שמואל, אלא תָּנֵי [–שנה] רַב יְהוּדָה בַּר חֲבִיבָא ברייתא זו קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, שהשיעור הוא שְׁלֹשָׁה יָמִים.

* * *

הגמרא מביאה ברייתא בענין חיוב האשה להניק את בנה: תָּנוּ רַבָּנָן, אשה המֵינָקֶת את בנה, שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ ללידת התינוק, חֲרֵי זוֹ לֹא תִתְאָרֵם, וְלֹא תִינָּשֵׂא

המשך ביאור למס' כתובות ליום שבת קודש עמ' א

ממשיכה המשנה לבאר את אופני השומא בכתובה: שׁוּם בָּמָנֶה – הכניסה האשה בנדוניא דבר שצריך שומא, בכדי שיכתוב בכתובתה שקיבל דבר ששוה מנה, וְאותו דבר אכן שָׁוֶה מָנֶה – אינו בשומא אמיתית שעושים בשוק לכל אדם, אֵין לוֹ אֶלָּא מָנֶה – אינו יכול לתובעה שתוסיף ותיתן לו עוד חומש על המנה שכתב בכתובה, בטענה שהרי אמרו חכמים שפוחתים חומש משוויו האמיתי של הדבר [ואם כתבו שומתו במנה, הרי הוא צריך להיות שוה מנה וחומש], כיון שלא אמרו כן אלא לגבי שומא הנעשית בבית חתנים, שדרך להוסיף על השומא חומש, אבל בשומא רגילה לא נאמר כלל זה, ומכניסה לו כפי השומא.

אבל אם הכניסה לו שׁוּם בָּמָנֶה – דבר שצריך שומא וכתב כנגדו בכתובתה מנה, ולא שמו אותו בשוק אלא בבית החתנים, הֵיא נוֹתֶנֶת – עליה להכניס לו דבר שישומו את שוויו בבית החתנים בשווי שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד סֶלַע וְדִינָר, והיינו מנה וחומש, כיון שבבית החתנים מוסיפים חומש על השומא האמיתית, ונמצא שאם ישומו אותו במנה וחומש, יהיה שוויו לפי האמת מנה, וכפי שהתחייב בכתובתה. דין נוסף: וּבְאַרְבַּע מֵאוֹת – אם כתב בכתובה שהכניסה לו דברים בשווי ארבע מאות זוז, הֵיא נוֹתֶנֶת – עליה ליתן לו דברים שישומו אותם בבית חתנים בְּחֲמֵשׁ מֵאוֹת, שאז שויים האמיתי הוא ארבע מאות, כפי שכתב לה.

דין נוסף מחמת כללים אלו: וכן מַה

מחורה לחו"ב ושימוש א"ש בלבד

לקוטי־שיחות ח״י אלול כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

א.

השאלה על שני הנוסחאות לאמרה על ח״י אלול

בשיחת ח״י אלול תש״ח[1], אמר כ״ק מורי וחמי אדמו״ר: נפוצה אצל חסידים אמרה חסידית עתיקה בשני נוסחאות: א) ח״י אלול הוא היום שהביא ומכניס חיות באלול. ב) ח״י אלול נותן חיות בעבודה של ״אני[2] לדודי ודודי לי״.

מכך שכ״ק מו״ח אדמו״ר אמר את שני הנוסחאות, מובן, ששניהם נכונים, ובתוכנו של כל אחד מהם יש חידוש על־פני השני. ויש להבין:

בנוסח הראשון נאמר, ש״ח״י אלול .. מכניס חיות באלול״, והכוונה היא, שהוא מכניס חיות בכל הענינים של אלול, כולל כל סוגי עבודת ה׳ שבחודש זה, הרמוזים, כאמור פעמים מספר[3], בראשי התיבות של ״אלו״ל״: ״אנה לידו ושמתי לך״[4] (ערי מקלט) – תורה, (כמאמר חז״ל[5] דברי תורה קולטין); ״אני לדודי ודודי לי״ – קו העבודה, תפילה[6] (המקשרת בין ישראל לה׳ – ״אני לדודי...״[7]): ״איש לרעהו ומתנות לאביונים״[8] – גמילות חסדים, וכן ״(ומל ה׳ אלקיך) את לבבך ואת לבב (זרעך)״[9] – ענין התשובה.

ולאחר זה מה מוסיף הנוסח השני, ש״ח״י אלול נותן חיות בעבודה של אני לדודי ודודי לי״, שהיא סוג אחד בלבד מכל סוגי העבודה הרמוזים בראשי־התיבות של אלול?

ב.

שני הנוסחאות הם בהתאם להולדת ״שני המאורות״

יש לומר, ששני הנוסחאות לגבי מהותו של ח״י אלול מותאמים לשתי פעלותיו של יום זה[10] בהיותו יום־ההולדת של ״שני המאורות הגדולים״[11]: יום הולדת הבעל־שם־טוב – מייסד תורת החסידות הכללית, ויום־הולדת אדמו״ר הזקן – מייסד תורת חסידות חב״ד.

חסידות חב״ד, על־אף שהיא המשך של החסידות הכללית – להביא את תורת החסידות שתהיה מובנת על־ידי חכמה בינה דעת, שכל האדם – יש בה גם חידוש מיוחד על־פני החסידות הכללית[12],

וחידוש זה הוא מיוחד עד כדי כך, שנדרש היה שמייסדה של חסידות חב״ד – אדמו״ר הזקן – יהיה נשמה חדשה, כידוע,[13] והוא אף נקרא (כמו הבעל־שם־טוב) בכינוי ״המאור הגדול״[14].

ובדומה לכך יש להסביר לגבי הענין של ״אני לדודי ודודי לי״: אמנם, זהו פרט בתוך הענין הכללי של ״אלול״, אך בכל זאת, הוא גורם לחידוש מהותי בתוך ענין כללי זה, וכל העבודות הרוחניות של אלול מתבצעות באמצעותו באופן נעלה יותר, בדומה לחידוש שבחסידות חב״ד לעומת החסידות הכללית.

וזהו ההסבר לשני הנוסחאות של האמרה אודות ח״י אלול:

---

1) לקוטי דיבורים ח״ג ע׳ 946. ס׳ השיחות תש״ה ע׳ 122.

2) שה״ש ו, ג. – ר״ת אלול (אבודרהם סדר תפלת ר״ה. פע״ח שער ר״ה פ״א. שער הפסוקים עה״פ. ועוד).

*2) וראה בארוכה לקו״ש חכ״ט ע׳ 161 ואילך.

3) הקדמה לקונטרס צד (בסה״מ תיש״א). ליקוט ״אלול״ (קה״ת תשי״ד, תשל״ה, תש״מ). לקו״ש [המתורגם] ח״ב ע׳ 99. לקו״ש ח״ט ע׳ 299. לעיל ע׳ 223. ועוד. וראה גם אלף למטה ר״ס תקפא.

4) משפטים כא, יג. שה״פ ול״ת עה״פ. פע״ח שם.

5) מכות י, א.

6) כ״כ גם באלף למטה שם. וראה עוד אופן בלקו״ש ח״ט שם (הערה 23).

7) וגם היא פולחנא דרחימותא (״דודי״) – ראה קונטרס העבודה פ״א וג׳.

8) מג״א ט, כב. ספר ערוגת הבושם בשם ס׳ אמרכל.

9) נצבים ל, ו. בעה״ט עה״פ. אבודרהם שם.

10) ועפ״ז יומתק הקשר דהמשך השיחה דח״י אלול הנ״ל – ע״ד יום הולדת הבעש״ט ודאדה״ז.

11) לשון כ״ק מו״ח אדמו״ר בשם אביו – ס׳ השיחות תש״ג ע׳ 142, 146, 188. ועוד.

12) ראה ד״ה פדה בשלום תרפ״ה (בשם אביו כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע – י״ט כסלו עטר״ת*) שבזה שהביא אדה״ז חסידות לידי השגה גילה עצם פנימיות התורה. וראה לקו״ש [המתורגם] חט״ז ע׳ 39 ואילך. ולהעיר מס׳ השיחות תורת שלום (ע׳ 55) ״דער אלטער רבי הי׳ מסכת בפ״ע״.

13) שיחת ח״י אלול הנ״ל (לקו״ד שם תעח א ואילך. סה״ש תש״ה ע׳ 127 ואילך). וראה לקו״ת שה״ש (נ, א) בפירוש ענין נשמות חדשות. וש״נ.

14) להעיר מב׳ הפירושים בפסוק (בראשית א, טז) ״שני המאורות הגדולים״ – (א) שבתחילת הבריאה הי׳ אור הלבנה גדול כמו אור השמש. (ב) שאז היתה הלבנה ״מאור״ כמו השמש ולא מקבלת אור מהשמש (ראה בפרטיות ס׳ הערכים־חב״ד ע׳ אור הלבנה ס״א וס״ז (וראה שם ס״ח לענין אור הלבנה לעת״ל). וש״נ).

*) נדפס בסה״מ עטר״ת (הוצאת תשמ״ח) ע׳ תרעג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העובדה שח״י אלול הוא יום הולדתו של הבעל־שם־טוב מכניסה חיות באלול, כי החסידות הכללית מכניסה חיות כללית בעבודת ה׳, חיות המקיפה וכוללת את כל סוגי העבודה הרוחנית.

והעובדה שח״י אלול הוא יום הולדתו של אדמו״ר הזקן – מייסד תורת חסידות חב״ד – מעניקה חיות לעבודה של ״אני לדודי ודודי לי״ ובאמצעות זאת לכל סוגי העבודה, כי החידוש שבחסידות חב״ד קשור במיוחד לעבודה זו, כפי שיובהר בהמשך.

ג.

השאלה על ההבדל בין החסידות הכללית לחסידות חב״ד

את ההבדל שבין החסידות הכללית (הבעל־שם־טוב) לבין חסידות חב״ד (אדמו״ר הזקן) ביטא כ״ק מו״ח אדמו״ר בפתגם קצר[15]: הבעל־שם־טוב הראה כיצד צריך לעבוד את ה׳, ואדמו״ר הזקן הראה כיצד אפשר לעבוד את ה׳.

מלשון הפתגם כפשוטו נראה, לכאורה, שלפי תורת הבעל־שם־טוב יודעים רק כיצד צריכה להיות עבודת ה׳, אך לא את הדרך שבה אפשר לבצע עבודה זו למעשה.

דבר זה תמוה: כיצד ייתכן לומר, שהבעל־שם־טוב לא הראה ח״ו את הדרך שבה אפשר לעבוד את ה׳ למעשה? ואדרבה: הבעל־שם־טוב העמיד תלמידים ותלמידי־תלמידים רבים שהיו עובדי ה׳ לפי דרך החסידות, לפני התגלות חסידות חב״ד, וכך – תלמידי תלמידיו בדורות המאוחרים יותר, גם אלה אשר (מאיזושהי סיבה) לא עסקו בחסידות חב״ד, אצלם בודאי לא היתה רק הידיעה כיצד צריך לעבוד את ה׳, אלא היתה גם עבודה למעשה, לפי דרכי החסידות.

מהי אפוא משמעות הדברים, שדוקא אדמו״ר הזקן הראה כיצד אפשר לעבוד את ה׳?

ד.

גם התורה בכלל התגלתה בשתי בחינות

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר, שכשם שלגבי תורת החסידות רואים, שהיא ירדה תחילה באופן כללי – החסידות הכללית, ואחר־כך היא התלבשה בשכל – חב״ד, כך מוצאים זאת לגבי התורה באופן כללי:

הקדוש־ברוך־הוא נתן את התורה־שבכתב ואת ה״הלכות הנגלות לנו ולבנינו״[16] של התורה־שבעל־פה[17] ביחד עם כללי התורה – מידות שהתורה (שבכתב) נדרשת בהם, וכן כללים לגבי התורה־שבעל־פה, כיצד לדרוש ולהסיק מסקנות מן הפסוקים[18], וכיצד לעסוק ב״עומק טעמי ההלכות והפלפול לטעמיהן...״. ואחר־כך על־ידי לימוד התורה של ישראל (לפי כללי התורה שניתנו למשה בסיני) מתחדשים באמצעות יגיעתם ושכלם של ישראל ענינים רבים בתורה, ואף ״חידושי הלכות לאין קץ ותכלית[19]״.

וזהו אחד ההסברים למאמר חז״ל[20] כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל ניתן למשה בסיני״, שהרי לכאורה יש כאן סתירה: אם ״הכל ניתן למשה בסיני״, אין כאן שום חידוש, וכיצד אומרים על כך ״עתיד לחדש״[21]?

כמו כן אין מובן: כיצד ייתכן לומר שמשה רבינו למד במשך זמן כה קצר את כל התורה כולה עם כל החידושים של כל תלמיד ותיק עד סוף כל הדורות, במיוחד שזה כולל גם את ״חידוש תורה מאתי תצא״[22], תורתו של משיח[23], שתהיה[24] נרחבת עד מאד[25]?

---

15) ״התמים״ ח״ב ע׳ נח [עו, ב]. סה״מ תש״ח ע׳ 292.

16) לשון אדה״ז בהל׳ ת״ת פ״א ס״ה.

17) ראה בארוכה רמב״ם בהקדמתו לפיה״מ בתחלתה. של״ה במס׳ שבועות (קצב, ב). וכמחז״ל (תו״כ ורש״י ר״פ בהר) דכל המצות כלליהן ופרטיהן ודקדוקיהן מסיני.

18) להעיר מזח״ג (רכא, א) לית לך מלה זעירא דלא תשכח לה באורייתא. וראה תענית ט, א.

19) הל׳ ת״ת שם.

20) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ״ב ה״ד. שמו״ר רפמ״ז. ויק״ר רפכ״ב. קה״ר פ״א, ט (ב). פ״ה, ח (ב). ועוד. וראה הנסמן בהערה הבאה.

21) בירושלמי ומדרשים שבהערה הקודמת לא נאמר הלשון ״לחדש״ (כ״א ״להורות״ ״לומר״ וכיו״ב) [במגילה שם – ״עתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה״, ולא קאי על הדינים הנלמדים ע״י פלפול וכיו״ב].

אבל כן הובא בכ״מ, ומהם: שו״ת רד״ך בית ה׳ חדר ג. שו״ת הרדב״ז ח״ג סי׳ אלף כ (תקצד). תורת העולה ח״ג פנ״ה. הקדמת ש״ך עה״ת (ג, ג). כתבי האריז״ל שצויינו לקמן הערה 26. או״ת להה״מ ר״פ תולדות (יא, ג). תניא קו״א ד״ה ולהבין פרטי ההלכות. ועוד. ולהעיר שגם בירושלמי ויק״ר וקה״ר (פ״א) שם הובא ע״ז הפסוק (קהלת א, י) ראה זה חדש גו׳. ובויק״ר הוצאת מרגליות מביא גירסא (מכת״י) בויק״ר שם – ״עתיד לחדש״. וכן הובא במטה משה שער ב׳. והגר״א גריס כן גם בירושלמי שם.

22) ויק״ר פי״ג, ג.

23) כמאמר הידוע (המשך תרס״ו ע׳ כג. תקמו. ועוד) שמ״ת לא יהי׳ עוד הפעם.

24) להעיר מהידוע (ד״ה וידבר (הב׳) תרצ״ט בתחלתו וסופו. ועוד) דזה שמשיח יוכל ללמוד תורה את כל העם כולו אף שיהיו ריבוא רבבות אנשים כו׳ הוא מפני שיהי׳ לימוד במדריגת הרא״י,

ע״ד הא שהאריז״ל שמע בב׳ או ג׳ שעות מה שלא יכול לפרש בדבור בשמונים שנים רצופים יומם ולילה (פע״ח שער ק״ש שעל המטה פ״א) כי השגתו היתה בבחי׳ ראי׳ (לקו״ת צו יז, ב. ובכ״מ).

ומזה מובן ג״כ שאין לתרץ השאלה שבפנים, כי משה קיבל התורה באופן של ראי׳ – כי מכיון שבסיני ניתנה גם תורתו של משיח, ש(גם) לימודו הוא באופן של ראי׳, ובמשך שנים רבות, הרי אאפ״ל שמשה למד כל זה בפועל (אף ע״י ראי׳) במשך ארבעים יום גו׳.

25) וביותר קשה ע״פ מחז״ל (מנחות כט, ב) הובא לקמן בפנים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אחד ההסברים לכך הוא, כדלעיל: משה רבינו קבל את התורה – שבכתב ואת התורה־שבעל־פה עם כל כללי התורה,[26] כיצד ללמוד את הפרטים בדרך הפשט והרמז והדרוש והסוד. ה״תלמיד ותיק״ לומד ומסיק למעשה את פרטי הפלפול והדיון וכדומה, עד להלכה המפורטת, מתוך הכלל[27]. לכן זהו חידוש (כי משה לא למד פרט זה בפועל, כלשון חז״ל[28] שמשה ״לא היה יודע תלין תלין של הלכות״, שדרש רבי עקיבא).

אך כיוון שכל החידושים בתורה חייבים להתבסס על הכללים שקבל משה בסיני, יוצא ש״הכל ניתן למשה בסיני״, הכל היה כלול בתורה שקבל משה[29].

בכל זאת, על־ידי ש״תלמיד ותיק״ עמל בשכלו כדי לגלות, לפי כללי התורה, פרט בתורה־שבעל־פה, הוא גורם לחידוש בתורה, וזהו ענין חשוב בתלמוד תורה, יתר־על־כן: זוהי חובה על ״כל איש ישראל״[30], שלא להסתפק בלימוד הכתוב בספרים, אלא גם ״לחדש .. הן בהלכות הן באגדות הן בנגלה והן בנסתר״[30]. ויותר מכך: לכל יהודי יש חלק בתורה עליו לחדש, ובזאת תלויה שלמות נפשו[31].

כך גם בענין של חסידות חב״ד – המיישמת את החסידות בכוחות השכליים. למרות שהיא פרט בחסידות הכללית, בכל זאת נעשה באמצעותה חידוש חשוב בחסידות.

ה.

הפרט הנלמד - חידוש מצד הלומד

אכן, מדוע נקרא לימודו של ה״תלמיד ותיק״ בשם ״חידוש״? אמנם, משה לא למד למעשה כל הלכה באופן מפורט, אך חידוש אמיתי איננו[32] דבר שלא היה גלוי לפני כן, אלא דבר שלא היה קיים כלל ״בכח״, ואילו פרט זה בהלכה היה כלול (בהסתר) בתורה שלמד משה רבינו, כפי שנאמר ״הכל ניתן למשה בסיני״, ומדוע נקרא לימוד זה בשם חידוש[33]?

ההסבר לכך בדרך אפשר הוא[34]: ה״חידוש״ איננו כל־כך מצד ה״חפצא״ – מצד הענין הנלמד, אלא בעיקר מצד ה״גברא״ – מצדו של האדם הלומד:

התורה־שבעל־פה כלולה בתורה כפי שניתנה בסיני באופן נסתר כל־כך[35], עד שאפילו משה, שידע את כל כללי ואופני לימוד הפרטי מן הכלל ״לא היה יודע מה הן אומרים״,

והתגלותו של הפרט הוא מעשה האפשרי רק על־ידי ה״תלמיד ותיק״, לפיכך הוא נקרא חידושו של תלמיד ותיק, מפני שהוא עמל על גילוי הענין בכוחות עצמו, על־ידי יגיעה בשכלו, ומצדו זהו ענין חדש ממש.

זהו אחד ההסברים[36] לכך, ששלמות הנפש תלויה בענין של ״לחדש שכל חדש״ בתורה.

---

26) ראה שמו״ר פמ״א, ו: וכי כל התורה למד משה כו׳ אלא כללים למדוהו כו׳. וראה של״ה בהקדמה בית חכמה (כה, א־ב) ובמס׳ שבועות שם (הובא בקונט׳ עה״ח פל״א). סה״מ תפר״ח ע׳ קכח. וראה (באו״א קצת) שער מאמרי רז״ל להאריז״ל (למד״ר פ׳ חוקת). ועוד ביאור – שער רווה״ק (בהוצאת ת״א תשכ״ג – קח, ד) ושער הגלגולים הקדמה יז. וראה הנסמן לקמן הערה 28.

27) ראה לקמן ע׳ 417 ואילך (והערה 54) בנוגע למנהגי ישראל ותקנות כו׳.

28) מנחות כט, ב. וראה שער מאמרי רז״ל שם. חדא״ג מהר״ל מנחות שם. עץ יוסף לע״י שם.

29) וי״ל שזהו ג״כ הביאור בהא דר״א הגדול ״לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם״ (יומא סו, ב. סוכה כז, סע״ב. ולהעיר מתורת שלום שם: וואס איך זאָג איז אַלעס זיינע) – דלכאורה תמוה: הרי בודאי לא הי׳ כל לימודו של ר״א רק חזרה על דברי רבו, ובודאי גם חידוש בתורה (ובפרט שזהו חיוב, כדלקמן בפנים) – אלא שכל חידושיו של ר״א היו רק ע״פ הכללים ודרכי הלימוד המיוחדים של רבו.

30) אגה״ק סכ״ו (קמה, א). וראה הל׳ ת״ת לאדה״ז (פ״ב ס״ב): ולחדש כו׳. ובזח״א (יב, ב) ״לאפשה לה בכל יומא״ (ולהעיר מתו״א מקץ לח, ג).

31) אגה״ק שם (ולהעיר מהל׳ ת״ת לאדה״ז פ״א סוס״ד). וראה (בענין החלק שיש לכאו״א בתורה) שער ההקדמות ושער רוה״ק שם.

32) כפי׳ חז״ל במש״נ (קהלת א, ט) אין כל חדש תחת השמש – פ״ח מח׳ פרקים להרמב״ם (וראה מפרשי המשנה אבות פ״ה מ״ו). ולכאורה צ״ע מסנהדרין קי, סע״א. וי״ל דשם א) הדיוק ״יברא״. ב) עדיפא מיני׳ משני לי׳.

ולהעיר מפרש״י עה״פ: ...אבל ההוגה בתורה מוצא בה תמיד חידוש טעמים וכו׳.

33) אף שיש ענינים שלא נלמדו מתושב״כ, כמו מנהגים (שאינם דין דתושבע״פ ג״כ) (ראה לעיל הערה 27), ״וגם כמה ענינים נתחדשו ממש בתושבע״פ ורק אסמכוה אקרא כו׳״ (המשך תרס״ו ס״ע שפג. ועד״ז בתו״ח פ׳ ח״ש קלד, ג. וראה גם במקומות שנסמנו בהערה הבאה) – מ״מ, מפשטות הלשון ״כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש״ משמע, שגם דין הנלמד ע״י מדות שהתורה נדרשת בהן וכיו״ב (שהם רק – מן ההעלם (שבכלל) אל הגילוי) נק׳ חידוש, וכמבואר בהמשך תרס״ו (כנסמן בהערה הבאה). וראה הנסמן לעיל הערה 26.

34) ראה המשך תרס״ו ע׳ שפג. שצג. תד (בנוגע לתושב״כ ותושבע״פ).

35) להעיר מסה״מ תפר״ח (שצויין בהערה 26) ״שבמ״ת נמשכה ונתגלתה התורה כמו״ש בבחי׳ כלל בשרשה בחכמה הקדומה״, ושם לפנ״ז ״במחה״ק דא״ק״ – אבל זהו למעלה מגדר כלל ופרט המדובר בפנים.

36) נוסף על המבואר באגה״ק שם (מצד העלאת הניצוצות כו׳).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המשמעות האמיתית של ענין שכלי, היא כאשר הענין הזה נתפס ומובן על־ידי האדם[37], לא באמצעות זאת שאדם אחר, שהוא מאמין בו, מבטיח לו שכך הוא הדבר, אלא כאשר הוא, באמצעות שכלו והבנתו שלו, מבין זאת. לפיכך, שלמות השכל היא כאשר ישנו הענין של "לחדש" – האדם מגיע אל הרעיון השכלי במוחות עצמו.

וכיוון שתכלית לימוד התורה היא, ששכל האדם יתאחד עם חכמת ה' ב"יחוד נפלא", לפיכך מתהוית השלמות בנפש באמצעות חידוש שאדם מחדש בלימוד התורה.

ו.

ההבדל בין התורה למעלה לבין לימודה על־ידי ישראל

זהו ההבדל בין התורה כפי שהיא נתנה מלמעלה, לבין התורה כפי שהיא נלמדת על־ידי ישראל:

"לקח טוב נתתי לכם"[38], "מתן תורה", "נותן התורה" – הדגש העיקרי הוא על הנתינה מלמעלה.

ובנתינה זו ייתכן, כפי שרואים בהעברה מרב לתלמיד, שאצל הרב נמצא הרעיון השכלי במלוא האורך והרוחב והעומק, והוא מלמד את התלמיד – כלשון חז"ל[39] – ב"דרך קצרה", את תמצית הרעיון, בלי הפרטים. תמצית זו כוללת אמנם את כל הפרטים[40], אך אין הם ניכרים כמציאות עצמאית.

אך לאחר הנתינה מושם עיקר הדגש על הבנת וקליטת הדברים על־ידי האדם המקבל, הלומד, וכדי שהרעיון ייקלט אצלו, הוא מוכרח להבין כל פרט של הרעיון, ורק על־ידי כך תיקלט אצלו התמצית כראוי ובשלמות. לדוגמא: כדי להבין משנה (שהיא ב"דרך קצרה"[41]) לעומקה ובשלמותה, יש צורך להבין ולקלוט באופן מפורט (ובעיון – כדי שיהיה ענין של תורתו[42]) את כל פרטי הדינים והדיונים המובאים בברייתא[43], בגמרא וכדומה, על המשנה.

ז.

ההבדל בין החסידות הכללית לבין חסידות חב"ד הוא

בדוגמא לזה יש לומר גם ההבדל בין חסידות הכללית לחסידות חב"ד:

הדגש בגילוי החסידות הכללית על ידי הבעל־שם־טוב מושם על האופן שהיא באה מלמעלה – מהקדוש־ברוך־הוא ומצדיקים שדומין לבוראם[44]. לפיכך אחד מן הדגשים העיקריים שבה, מושם על ענין האמונה – "צדיק באמונתו יחיה"[45] – שזהו דבר שאינו נגרם על־ידי האדם, אלא בא מלמעלה[46], וכן מאב לבן (ומרב לתלמיד) – מאמינים בני מאמינים[47] – והאדם הוא "מקבל" בלבד.

אדמו"ר הזקן יישם את החסידות בכוחות השכליים של האדם – חב"ד, וכך נוצרה האפשרות והדרישה שעניני החסידות ייקלטו על־ידי האדם בכוחותיו העצמיים[48] – כאשר אדם יגע כדי להבין את פנימיות התורה, את תורת החסידות, עד שהדבר נקלט אצלו מצד הכוחות השכליים שלו[49] בנוסף לאמונתו, אז זהו דבר שהוא חידש ונוספת בו מעלה זו.

[לפיכך היתה צריכה יצירת האפשרות "לחדש" בעבודה הרוחנית לפי החסידות על ידי כוחות עצמיים להתגלות דוקא על־ידי נשמה חדשה].

ח.

ההסבר לאמרת אדמו"ר הריי"צ

זהו ההסבר לדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהבעל־שם־טוב הראה כיצד צריך לעבוד את ה', ואדמו"ר הזקן הראה כיצד אפשר לעבוד את ה':

ב"כיצד צריך" הדגש הוא על הענין כפי שהוא נדרש ובא מלמעלה, ב"כיצד אפשר" הדגש הוא על יכולתו של האדם, על אפשרויותיו להגיע לכך בכוחות עצמו.

ודאי וברור הוא שהחסידות הכללית הורתה דרך

37) תניא פרק ה, ע"ש.
38) משלי ד, ב. אבות פ"ו, ג.
39) פסחים ג, ב.
40) ראה בארוכה ביאוה"ז פ' אחרי עו, ד. ד"ה וידעת תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' מט). ועוד.
41) כלשון הרמב"ם שהמשנה "דבר קצר וכולל ענינים רבים" (הקדמתו לפיה"מ ד"ה אחרי כן).
42) ע"ז יט, א.
43) ראה תענית כא, א: אי איכא דשאיל כר'.
44) רות רבה פ"ד, ג. ועוד.
45) חבקוק ב, ד. וראה לקוטי דיבורים ח"א קמא, ב. ועוד.
46) ראה תניא פל"ג.
47) שבת צז, א.
48) ראה לקו"ד שם. ובכ"מ.
49) בלשון הידוע (תקו"ז ת"ו בסופו) יתפרנסון מהאי חבורא דילך וכפי' המקדש מלך (בהקדמתו לזהר): יתפרנסון .. כשיפורש להם אמיתיות מאמריו כו'. ובכסא מלך לתקו"ז שם: יתפרנסון .. יפורשו מאמריו העמוקים .. שיבינו כו' כי הלומד גירסא בעלמא כו'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לעבודה בפועל לפי החסידות, ואף יותר מכך: החיות של החסידות הכללית חודרת אל האדם[50] עד שכל פרטי העבודות: התפילה, הלימוד, מעשה המצוות, ו״כל מעשיך״ – הכל נעשה באופן נעלה ביותר, בחיות חדשה.

אך כיוון שחיות זו נובעת מלמעלה – מצד האמונה – זוהי חיות כללית[51], החודרת ומקיפה את כל פרטי האדם בשווה, אין מורגש התוכן המיוחד לפרט זה בעבודת ה׳, אלא כפרטים בתוך כלל אחד.

דבר זה ניכר בענין האמונה, שהוא מכניס חיות בפרטים שבעבודת ה׳, לא לפי המהות הפרטית של כל עבודה, אלא באופן כללי, שהאדם בכללו – באמונתו יחיה, ולכן מקבלים כל ענייניו חיות וטעם.

אדמו״ר הזקן הראה כיצד אפשר לעבוד את ה׳, כיצד יכול אדם לגרום לחיות בעבודת ה׳ בכוחות עצמו, על־ידי יגיעתו בשכלו להבין את פנימיות התורה. וכך נגרמת בכל עבודה פרטית חיות חדשה, חידוש בהתאם לעומק החדש שיש לו במהות הפרטית של עבודה זו[51].

ט.

ההסבר לשני הנוסחאות על חיות ח״י אלול

לפי כל האמור לעיל יובנו שני הנוסחאות הנ״ל לגבי החיות שמכניס ח״י אלול לעבודת אלול:

מצד החסידות הכללית מוכנסת חיות כללית באלול, בכל סוגי העבודה, באופן שפרטי העבודה אינם ניכרים כענינים ייחודיים.

במילים פשוטות: כאשר עורך יהודי את חשבון הנפש בחודש אלול, הוא חושב, מצד החסידות הכללית, בעיקר על מצבו הכללי בעבודת ה׳. אמנם, הוא מוכרח לערוך חשבון מפורט על מצבו בכל פרט בעבודת ה׳ כדי שיהא זה חשבון אמיתי, אך אכפת לו בעיקר הסיכום הכללי של מצבו, אם הוא קשור לקב״ה כראוי, או לאו.

אדמו״ר הזקן חידש את העבודה בחסידות בכוחותיו העצמיים של האדם, הכנסת חיות בעבודה של ״אני לדודי ודודי לי״, מראה על עבודה המתחילה ב״אתערותא דלתתא״[52] (=התעוררות מלמטה), והתקרבות ה׳ אליו (״ודודי לי״) מתחזקת יותר ויותר, כיוון שהיא נובעת מעבודתו שלו, מ״יגעת״, על־ידי ״אני לדודי״.

זו מביא לחיות חדשה בכל סוגי העבודות הרוחניות של חודש אלול, כך שכולן תיעשנה באופן של ״אני לדודי״ – עבודה בכוחות עצמיים.

(משיחת ש״פ תבא, ח״י אלול תש״ל)

50) ראה בארוכה לעיל ע׳ 264 ואילך.
51) ראה גם לעיל שם ע׳ 283.
52) ראה בארוכה ס׳ השיחות תש״ג ע׳ 177.

המשך ביאור למס׳ כתובות ליום שלישי עמ׳ א

אותך. **אָמַר** לְחוּ, **אִם** כֵּן שאתיש את כוחי כעת ולא יסמכוני, **מָה** **אַנִּיחַ** כח בעצמי להשתמש בו לְעֵת **זִקְנָה**.

* * *

שנינו במשנה: **וְהַפּוֹעֲלִים** עונתם **שְׁתַּיִם בְּשַׁבָּת**. מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא** בברייתא, **הַפּוֹעֲלִים**, עונתם **אַחַת בְּשַׁבָּת**. מתרצת הגמרא: **אָמַר** רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, **לֹא** קַשְׁיָא, **כָּאן** – במשנה, מדובר **בְּעוֹשִׂין** **מְלָאכָה בְּעִירָן**, שאז עונתם פעמים בשבת, **וְכָאן** – בברייתא, שנאמר שעונתם רק אחת בשבת, מדובר **בְּעוֹשִׂין** **מְלָאכָה בְּעִיר** **אַחֶרֶת**. ומסייעת הגמרא לתירוץ זה מברייתא: **תַּנְיָא** נַמִּי **הֲכִי**, **הַפּוֹעֲלִים** עונתם **שְׁתַּיִם בְּשַׁבָּת**, **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** **בְּעוֹשִׂין** **מְלָאכָה** **בְּעִירָן**, **אֲבָל** **בְּעוֹשִׂין** **מְלָאכָה** **בְּעִיר** **אַחֶרֶת**, עונתם פעם **אַחַת בְּשַׁבָּת**.

* * *

שנינו במשנה: **הַחַמָּרִים** שיוצאים לכפרים להביא תבואה למכור בשוק, עונתם **אַחַת בְּשַׁבָּת**. הגמלים, עונתם אחת לשלושים יום. הספנים, עונתם אחת לששה חדשים. מקשה הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ **רַבָּה** בַּר **רַב חָנָן** לְ**אַבָּיֵי**, שנינו ברישא שהמדיר את אשתו מתשמיש המטה יוציא אחר שבוע או שבועים, וכי **אֵיכְפַּל** – טרח **הַתָּנָא** **לְאַשְׁמוּעִינָן** הלכה שאינה נוהגת אלא בְּמַיָּיל שעונתו כל יום, **וּפוֹעֵל** העושה מלאכה בעירו, שעונתו שתים בשבת, שכיון שמדירים אותה לשבוע, ביטלו עונתה. שהרי אפילו החמרים עונתם רק פעם בשבוע, ואין צריך לומר הגמלים שעונתם רק פעם בחודש והספנים שעונתם רק פעם בחצי שנה, ולגביהם אם מדירה לזמן זה הרי לא מסתבר שיצטרך להוציאה. מתרצת הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ אביי, **לֹא** – דין זה אינו שייך רק בטייל ופועל,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמות ו, כד - ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה משפחת הקרחי

נא

רמז בגי׳ דבני קרח עשו תשובה

אסי״ר אלקנ״ה אביאס״ף הוא מספר תורה[1] במכוון, היפך מקרח שכפר[2] בתורת משה[3].

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד רפז

נב

טעם שהיו ״שלשה״ בני קרח, כדי להמתיק ה״שלשה״ פעמים ״אלקים״ דמיצר הגרון, דקרח רצה להיות במצרים והי׳ קתליקוס לבית פרעה אותיות ״הערף״ וכו׳

היו[4] ג׳ בני קרח, אסיר, אלקנה, אביאסף, ובני קרח[5]

עשו תשובה, וטעם למספר שלשה בני קרח:

הנה בני קרח שייכים לענין[6] הפסח. כי ענין הפסח הוא על הגאולה ממצרים מפרעה ועבדיו. פרעה הוא פה רע. וההיפך מזה פסח הוא פה[7] סח. ס״ח מספר חיי״ם היפך דרעה. והנה קרח הי׳ קתליקוס לבית פרעה והיו בידו מפתחות האוצרות שלו כדאיתא במדרש רבה פ׳ קרח[8] פח״י סי׳ ט״ו ע״ש. והיינו שקרח שהוא בחי׳ גבורות[9] קשות הי׳ נאחז בפרעה, אפילו כשיצא ממצרים הי׳ עדיין נאחז בבחי׳ פרעה.

והראי׳ ממ״ש במד״ר שם אשר התעתדו לגלים ולמי הן מעותדין לאלו שהן גולין ישראל שגלו ממצרים. פירוש שגלו הוא שנגאלו ויצאו ממצרים (כי אם נאמר שגלו מלשון גלות הול״ל שגלו למצרים ולא ממצרים.). ומה שנרמז זה בתיבת גלים דהיינו גל. ולכאורה גל יתכן לפרש על גלות היפך דגאולה.

הוא:

כי יניקת מצרים הוא מהגבורות שם[10] אלקים. ויש

---

1) אסיר (בגי׳ 271) + אלקנה (186) + אביאסף (154) = 611, וכן תורה בגי׳ 611. ומדוייק שבתורה כתוב ״אביאסף״ בתוספות אות א׳, ובדברי הימים-א [ו, כב] כתוב ״אביסף״.

2) בבא בתרא עד, א. סנהדרין קי, א. במדבר רבה פי״ח, כ.

3) מספר תורה במכוון, היפך מקרח שכפר בתורת משה: יש לומר הכוונה, דהרי מחלוקת קרח על משה הי׳, דקרח טען למשה ״מלבך אתה בודאם״ (מדרש תנחומא סי׳ ב׳ פ׳ קרח), ומשה ענה ״לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה׳, המחלוקת הזו שאתם עושים, אינה כנגדי, אלא כנגד הקב״ה״ (שם סי׳ ו), וכפרש״י (קרח טז, יא) ״כי בשליחותו [של ה׳] עשיתי״.

והנה במסכת מכות כג, ב ״תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגי׳ תרי״א הוי, אנכי ולא יהי׳ לך מפי הגבורה שמענום״ עי״ש. ופרש״י, והיינו דכתיב תורה צוה לנו משה, ושתים מפי הגבורה הרי תרי״ג.

וזהו הרמז בהגימטריא, דבני קרח עשו תשובה ואמרו ״דמשה אמת ותורתו אמת״, דקרח עצמו האמין בשתים ״אנכי ולא יהי׳ לך״, וכמ״ש (תנחומא שם ד) ״וכולם שמעו בסיני אנכי ה׳ אלקיך״ עי״ש, ומחלוקת קרח הי׳ על התרי״א מצוות ששמענום ממשה, וע״כ ״בני קרח עשו תשובה״ הי׳ על התרי״א מצות, דגם הם מפי הגבורה, וזהו דהגי׳ של שָׁם הוא תרי״א וד״ל. וזהו הדיוק ״ותורתו אמת״, דלא כתוב ״משה אמת ותורה אמת״, דמחלוקת קרח הי׳ על ״תורתו״ על התורה ששמענום ממשה, התרי״א מצות וד״ל.

והיינו דיוק הלשון כאן ״שכפר בתורת משה״ ולא שכפר בתורה.

4) בסימן זה יבואר כמה שאלות, והם:

א) כתוב בפ׳ ״ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף״ כל דבר בתורה הוא בדיוק, למה הי׳ בדיוק שלשה בני קרח?

ב) מה הטעם והרמז שכולם שְׁמָם מתחיל באות אל״ף ״אסיר אלקנה אביאסף״?

ג) שאלות המפרשים – למה דוקא בפ׳ וארא כתוב שמות בני קרח, ולא בפרשת פנחס?

ד) כתוב בתניא דכל דבר בעולם שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש זהו חיותו, מהו הטעם דהשֵׁם מלך מצרים הוא ״פרעה״?

ה) במדרש, קרח הי׳ (קתליקוס) ממונה על כל דברי בית פרעה, מה הקשר בין קרח לפרעה?

ויבואר בפנים.

5) בבא בתרא עד, א. סנהדרין קי, א. במדבר רבה פי״ח, כ.

6) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, ביאור כל הסיפור בזהר (חלק ג דף נו, ב) אמר ר׳ חייא יום א׳ הייתי הולך בדרך ללכת אצל ר׳ שמעון ללמוד ממנו פרשת הפסח . . . בעוד שהייתי הולך שמעתי קול ב׳ אנשים והיו אומרים למדנו מר׳ שמעון מ״ש שיר מזמור לבני קרח, דמזה שר׳ חייא הלך למילף פרשת הפסח, ובדרך שמע הדרשה בבני קרח, שמע מינה דשייכים אהדדי וכמבואר בפנים. עי״ש המשך הביאור בלקוטי לוי יצחק על הזהר.

7) פרי עץ חיים שער חג המצות פרק א. ועוד.

8) במדבר רבה פי״ח, טו: אמר איוב (איוב טו, כח) וישכן ערים נכחדות בתים לא ישבו למו אשר התעתדו לגלים. לא יעשר ולא יקום חילו ולא יטה לארץ מנלם וכו׳.

וישכן ערים נכחדות בתים לא ישבו למו אשר התעתדו לגלים, זה היה קרח שהיה קתליקוס לביתו של פרעה והיו בידו מפתחות האוצרות שלו, א״ל הקב״ה מה הנאה יש לך אין אתה שולט עליהם שנא׳ בתים לא ישבו למו, אשר התעתדו לגלים, ולמי הן מעותדין לאלו שהן גולין ישראל שגלו ממצרים, אבל קרח לא יעשר ולא יקום חילו אף כשימות אינו קם, ולא יטה לארץ מנלם. ראה לעיל סי׳ כג.

9) ובענין שקרח הוא בחי׳ גבורות, ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן עמוד רפב וז״ל: קרח הוא בחי׳ גבורות, והי׳ לוי שלוי הוא בחי׳* גבורות, הנה קרח ואנשיו וכו׳ נשרפו באש ונפלו לגיהנם שנברא ביום שני (דגבורה מדה השני), לגיהנם הוא הפסולת דגבורה דקדושה עי״ש עוד רמזים.

*) ראה לקמן סי׳ קכז.

10) גבורות שֵׁם אלקים: ראה תניא שער היחוד והאמונה פרק ו. וז״ל: והנה שם אלקים הוא שם מדת הגבורה והצמצום ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע ושם אלקים זה הוא מגן ונרתק לשם הוי׳ להעלים האור והחיות הנמשך משֵׁם הוי׳ ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים עי״ש.

מהדורה להדפסה ושימוש באתר

ג׳ פעמים שֵׁם אלקים בגרון[11] מספר גרון עם הכולל, משָׁם הוא יניקת מצרים. ולא מהשמות אלקים עצמן רק מהתחלפותן בהאותיות שלאחריהם[12] במוכ״ן, ג׳ פעמים במוכ״ן עם הכולל הוא מספר פרע״ה, כי פרעה אותיות הערף שעומד באחורי[13] הגרון שבגרון הוא ג׳ פעמים אלקים עם הכולל והוא עומד בערף באחורי הגרון שיונק מאחוריים דג׳ פעמים אלקים עם הכולל, כמספרו פרע״ה.

והגאולה[14] ממצרים מפרעה הוא ע״י התחלפות השמות אלקים באותיות הקודמין להם אכדט״ם[15] שאז הם בחי׳ רחמים, הנה ההתחלפות הוא רק באותיות[16] לה״י דאלקים שמתחלפים באותיות כד״ט משא״כ

---

11) מבואר בקבלה וחסידות, ד״גרון״ בגי׳ ג׳ פעמים אלקים (86 × 3 = 258, ועם הכולל הוא בגימטריא 259, מספר) ״גרון״, ושֵׁם ״הוי״ הו״ע גילוי אלקות, ושֵׁם ״אלקים״ הוא בגימטריא ״הטבע״, דהו״ע כמו שאלקות הוא בחי׳ הסתר כידוע, ונק׳ ג״כ (ראה תורה אור נח, ב ואילך. ועוד) מוחין דגדלות, ומוחין דקטנות. וזהו הג׳ פעמים ״אלקים״ בגי׳ ״גרון״, שהם הג׳ שרי פרעה, שאינם מניחים שיהי׳ מדות אלקות בלב. ומבואר, דענין הנ״ל הוא לא רק מצד הגי׳ ג׳ פעמים ״אלקים״, אלא דיש בגשמיות ג׳ חלקים בגרון, שהם כנגד הג׳ שרי פרעה.

ראה לקוטי תורה מהאריז״ל פרשת וישב וז״ל: והנה אלו [הג׳ שרים] נעשים מן שלשה אלקים מוחין דקטנות, כיצד, ממוח החכמה דקטנות נעשה סוד הקנה והוא שר המשקים, ומהבינה דקטנות הווושט שהוא שר האופים, ומהווירידין שהוא מוח דעת נעשה שר הטבחים.

והנה מלך במצרים נקרא פרעה כי פרעה כללות כל האחוריים של הגרון ונקרא עורף כי פרעה גי׳ עורף גם פרעה אותיות הערף, ואמנם זה העורף כולל ג׳ בחינות תחתיו שהם קנה וושט ווירידין ובאלו הג׳ מתלבשין הג׳ מוחין עילאין. .

ואמנם כללות ג׳ שרים אלו הם ג׳ שמות אלקים ולכן המקום הסובלם כולם נקרא גרון גי׳ ג׳ אלקים פשוטים, גרון גי׳ חר״ן וז״ס (תהלים סט, ד) נחר גרוני כי הגרון נעשה נחר כי הוא בחינת אלקים היורדין שהוא בחי׳ דינים בחרן שהוא סוד הדינין, ע״ש. ראה גם תורה אור קב, ג. ועוד.

12) מבאר דהאותיות בסדר האל״ף בי״ת ש״אחר״ אלקים, הוא האותיות ״במוכ״ן (אחר אות ״א״ הוא ״ב״, ואחר אות ״ל״ הוא ״מ״ וכן הלאה), ושֵׁם ״במוכן״ הוא יותר בחי׳ גבורה ודין משָׁם אלקים, זהר פ׳ פקודי דף רסב, א (לקמן הערה 12). וזהו שהוא האותיות ש״אחר״ דמורה על יותר העלם משֵׁם אלקים. וג׳ פעמים שֵׁם ״במוכן״ (3 × 118 = 354) עם הכולל הוא 355, הוא בגי׳ ״הערף״ אותיות ״פרעה״.

נמצא דהן ״גרון״, והן ״הערף״ מרמז על צמצומים משֵׁם אלקים – בחי׳ דין וגבורות, ויש ג׳ מיני צמצומים כנגד ג׳ עולמות בי״ע וכו׳, ואכ״מ.

13) פרעה אותיות הערף שעומד באחורי הגרון: פירוש, מבאר ומרמז, דקליפת ״מצרים״ מלשון מצרים וגבולים הו״ע מיצר ה״גרון״, דגרון בגי׳ ג׳ פעמים אלקים (כנ״ל הערה 8), ושֵׁם ״אלקים״ בגי׳ הטבע הו״ע העלם והסתר אלקות, ומרמז דבשֵׁם ״פרעה״ מרומז דההעלם וההסתר הוא עוד יותר, ד״פרעה״ אותיות ״הערף״, דמורה דהוא ״אחורי״ הגרון, דמצד הגרון עצמו יכול להיות בפנים, וה״ערף״ מרמז דהוא ״אחורי״, היינו עוד יותר העלם.

והוא רמז על האותיות באל״ף בי״ת שהוא אחר אותיות ״אלקים״, והוא ״במוכן״ (ראה הערה 11), וג׳ פעמים ״במוכן״ עם הכולל בגי׳ ״פרעה״ בדיוק.

נמצא בחי׳ ״גרון״ הוא ג׳ פעמים אלקים ע״ה, ו״פרעה״ הוא ג׳ פעמים במוכ״ן עם הכולל האותיות ש״אחר״ אלקים וד״ל. ראה הערה 11.

14) פירוש: מבאר דגלות וקליפות ״פרעה״ מרומז כנ״ל, לא רק בג׳ פעמים ״אלקים״ בגי׳ מיצר ה״גרון״, אלא עוד יותר, הוא מרומז בהאותיות דאל״ף בי״ת שאחר שֵׁם אלקים, היינו ג׳ פעמים ״במוכן״ עם הכולל בגי׳ ״פרעה״ כנ״ל, וע״ז מבאר שה״גאולה״ הוא מרומז ע״י האותיות דאל״ף בי״ת הקודמים לשֵׁם אלקים והוא אותיות אכדט״ם כמבואר בהערה 12, ומרומז בפ׳ שלשה פעמים אכדט״ם האותיות הקודמים, שהם ממתיקים הג׳ פעמים במוכ״ן האותיות שלאחר שֵׁם ״אלקים״ וד״ל.

15) ענין זה מבואר בפרי עץ חיים שער חג המצות פרק א׳ (המצויין כאן) וז״ל: בסוד חילוף שם אלקים, והוא שם אכדט״ם. והענין: כי אל״ף אינה יכולה להתחלף, כי אין אות אחרת קודמת אלי׳, אבל למד תתחלף בכ׳ הקודמת אלי׳, וכן הה׳ מתחלף בד׳ הקודמת אלי׳, עד אות י׳ נתחלף בט׳ הקודם אלי׳. אך ם׳ של אלקים, אמת שהיא מתחלפת, כי ם׳ דאלקים הוא מ״ם סתומה, ומתחלפת במ׳ פתוחה הקודמת אלי׳. אך שלפי שלעולם כל אות ם׳ אחרונה שבכל תיבה היא סתומה, לכן נכתב שם זה אכדט״ם באות ם׳ סתומה, ואמנם בערך א׳ נקרא גם אות ם׳ מתחלפת, אך בערך שנתחלפה באות ם׳ שכמותה, אינה נקראת נתחלפת.

והנה שֵׁם זה יותר פנימי מן שֵׁם אלקים, כי שם זה הוא אותיות קודמת לשם אלקים, ולכן הם יותר רחמים. משא״כ, שאם הי׳ נתחלף באותיות אחרונות של אחר אותיות אלקים, והוא שם במוכ״ן, כנזכר בזוהר פרשת פקודי דף רסב, א, והוא יותר תחתון ודין משם אלקים. ואע״פ שבשם הוי״ה הוא להיפוך, שכל מה שמתחלף הוא דין.

והענין הוא, שם הוי״ה הוא רחמים פשוטים, וכאשר יתחלף, מורה על העלם הרחמים. וכן בשם זה, ההתחלפות מורה על העלם הדין, שהוא בסוד בשם אלקים, נמצא כי השם אכדט״ם, עליון ופנימי יותר משם אלקים, ולסבת מציאות שם זה, נקרא בינה אלקים חיים, והוא בסוד שם זה. וכ״מ שתמצא אלקי״ם חיים, הוא רומז לשם זה. עיי״ש. (ראה גם הערה 11. 13.).

16) פרי עץ חיים, שער ספירת העומר פרק ז׳ וז״ל: שם אכדט״ם שבבינה, שהוא חילוף של אלהי״ם, ולכן הוא יותר רחמים, ואלו הם סוד ה׳ גבורות דגדלות, וז״ס (ישעי׳ כד, ו) בטחו בה׳ עדי עד, הוא שם אכדט״ם גימ׳ ע״ד להיותו רחמים, לכן תלוי בו הבטחון, ולזה רמזו בזהר פרשת וארא (כב.), על פסוק זה, ושם נאמר כי עד״י הוא בבינה, ויובן עם מה שאמרנו כאן.

ואמנם מה שנתחלף שם אלהי״ם, הן ג׳ אותיות אמצעית שהם כד״ט, כי אותיות א״ם אינן מתחלפות, ואותיות אלו המתחלפות מדין ונעשין רחמים, הם גי׳ ל״ג, וזהו (בראשית לא, נב) ע״ד הג״ל הזה ביני וביניך, כי שם נקרא ע״ד, וג׳ אותיות אלו המתחלפות גי׳ ג״ל, זהו (בראשית לא, מח) הגל הזה ע״ד, ע״ש.

וראה לעיל סי׳ ה הערה 5 דראשי תיבות (שיר השירים א, ב) כי טובים דודיך מיין הוא כטד״ם, שֵׁם אכדט״ם בלי הא׳, ועיין באור התורה שם.

מהדורת ליל פסח ושמיני אישי בלבד

האותיות א״ם אינם מתחלפי״ן כמש״ש. כד״ט מספרם[17] ג״ל. הרי שהגאולה ממצרים שהוא ע״י התחלפות אלקים באכדט״ם הוא בחי׳ ג״ל, ויש התחלפות ג׳ שמות[18] אלקים, א״כ יש ג׳ פעמים[19] ג״ל, זהו לגלים לשון רבים ג׳ פעמים ג״ל. ועי״ז גלו ישראל ממצרים שנגאלו.

משא״כ קרח שהי׳ קתליקוס לבית פרעה, שהוא בחי׳ גבורות קשות, הוא אינו בחי׳ גל שגלה ממצרים אלא נשאר אחוז בבחי׳ פרעה בהגבורות הקשות דפרעה[20]. א״כ קרח הוא אדרבה ע״ד כמו מצרים ופרעה. היפך דגאולת מצרים, והיינו מה שקרח רצה להיות במצרים כדאיתא במד״ר פח״י[21] שם ס״ד שם שאמר טוב לנו תחת מצרים מתחת ידכם כו׳.

ובני קרח שהמתיקו את גבורותיו, והיו ג׳ בנים[22] אסיר אלקנה אבי אסף. הוא ע״ד מה שנתחלפו הג׳ פעמים אלקים בג׳ פעמים אכדט״ם, הג׳ פעמים ג״ל הנ״ל. א״כ בני קרח שהם גבורות ממותקות הם ע״ד הפסח שהוא בגאולת מצרים. הרי שבני קרח שייכים לענין פסח.

ורמז בני קרח[23] הוא ג׳ פעמים אכדט״ם עם פסח, גבורות ממותקות.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד רצה

---

17) ראה גם ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ב׳ סימן נח.

18) ומבאר שפרטיות, עיקר החילוף הוא רק ע״י האותיות האמצעיים לה״י שנתחלף להאותיות הקודמים כד״ט, כי בעצם האותיות ״א-ם״ מֹשֵׁם ״אלקים״ אינו מתחלף דנשאר אותו האותיות, דאין אות קודם א, ומאות ם סופית נעשה אות מ. וזהו כד״ט בגי׳ ג״ל, ורמז להחלפה ג׳ פעמים להמתיק הג׳ פעמים אלקים בגי׳ גרו״ן (וכן פרע״ה כנ״ל).

19) ובדרך אפשר, מדוייק לשון המדרש דמרמז לג׳ פעמים ג״ל, שכתוב וז״ל: ״אשר התעדתו לגלים, ולמי הן מעותדים לאלו שהן גולין, ישראל שגלו ממצרים״ ג׳ פעמים ג״ל וד״ל.

20) ״והוא המפתחות דקרח שהיו דגילדי מעור משוי ש׳ פרדות לבנות. כדאיתא בסנהדרין דק״י. פרדות לבנות הוא גבורות קשות מאד. וכשמם פרדה מלשון פירוד. ומה גם לבנות שהוא מראה הנגע שהוא לבן. ועיין מענין פרדה לבנה ברשימה על המשנה מביא אדם מנחה ס׳ עשרון בכלי א׳ ע״ש. והיו שלש מאות פרדות מספר ק״ר דשקר. והוא ק״ר דקרח. והיו מעור דאחורי העורף. ועיין ברשימה על מאמר רז״ל הזה דמשוי ש׳ פרדות לבנות ע״ש״. (לקוטי לוי יצחק כאן)

21) במדבר רבה פרשה יח, ד וז״ל: ויקהלו על משה ועל אהרן (קרח טז, ג) ויאמרו אליהם, אמר ר׳ לוי באותה שעה כינס קרח עדתו ואמר להם הרביתם עלינו משוי יותר משעבוד מצרים, טוב לנו תחת מצרים מתחת ידכם, ובקשו לסקלו לפיכך וישמע משה ויפול על פניו עי״ש. ופי׳ בחדושי הרד״ל: הרביתם עלינו משוי. ז״ש רב לכם כו׳ למה תתנשאו כו׳: טוב לנו למות תחת מצרים כו׳. כ״ה בתנחומא [טוב לנו תחת יד מצרים יותר מתחת ידכם].

22) וזהו מ״ש ״ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה משפחות הקרחי״, ומבאר כאן שאלות א, ב, ג, הנזכר בהערה 1.
דטעם דהיו בדיוק שלשה בני קרח, דבני קרח עשו תשובה, וקרח אביהם רצה להיות במצרים תחת פרעה, ופרעה ומצרים כנ״ל יונק מהגבורות ד״שלשה״ פעמים ״אלקים״ ״במוכן״ וכו׳, וכנגד זה היו שלשה בני קרח לתקן זה.
ועיין בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, דזהו הרמז דכל בני קרח מתחיל שמותם באות ״א״, כנגד הג׳ שמות ״אלקים״ שג״כ מתחיל באות א׳, וד״ל. (ראה לקמן סי׳ נג).
והיינו דבחומש שמות - המספר ביציאת מצרים, נזכר השלשה בני קרח שעשו תשובה וכו׳ וד״ל.
וזהו שמבאר הקשר והרמז של בני קרח עם פסח.
ולפי ביאור הלקוטי לוי יצחק, יומתק יותר הטעם שנזכרו כאן שלשה בני קרח, לא רק כדפירשו כמה מפרשים (ראה האבן עזרא ועוד) לפי שהיו צדיקים, אלא עוד יותר, כי השלשה בני קרח מרמז על היציאה מקליפת מצרים ופרעה, ל״המתיק״ ולתקן השלשה פעמים ״אלקים״ - המיצר הגרו״ן, וכן ל״המתיק״ השלשה פעמים ״במוכן״ עם הכולל בגי׳ ״פרעה״ וד״ל.

23) פירוש: בנ״י (בגי׳ 62) + קרח (308) = 370, וכן ג׳ פעמים אכדט״ם (3 × 74 = 222) + פסח (148) = 370.
ונמצא לפי הפירוש של הלקוטי לוי יצחק, רמז הפסוק הוא כך: תיבות ״ובני קרח״ בגי׳ ההמתקה כנגד קליפת פרעה ומצרים, דהיינו התיבות ״ובני קרח״ קאי על יציאת מצרים (פסח), והתיבות של השמות ״אסיר אלקנה ואביאסף״ בגי׳ ״תורה״ (כנ״ל סימן נא) קאי על תורת משה - מתן תורה (שבועות).
ובסגנון אחר: מ״ש בפסוק ״בהוציאך את העם ממצרים״ (בפסח) זהו רמז בגי׳ בתיבת ״ובני קרח״, ומ״ש ״תעבדון את האלקים על ההר הזה״ (בשבועות - תורה) זהו רמז בגי׳ בתיבות ״אסיר אלקנה ואביאסף״ וד״ל.

המשך ביאור למס׳ כתובות ליום שישי עמ׳ א

1 **סָבַר** שאין נותנים לה כר וכסת, משום **שֶׁאָמַר** לָהּ, **כִּי אֲוִילְנָא**
2 **שְׁקִילְנָא** לְהוּ – כשאלך לדרכי אטול עמי את הכר והכסת, **וְכִי**
3 **אָתֵינָא מֵיתֵינָא** לְהוּ **בַּהֲדֵי** – וכשאשוב אביא אותם איתי ותשכבי
4 עמי בהם. **וְרַבִּי נָתָן סָבַר** שנותנים לה, משום **דְּאָמְרָה** לֵיהּ, **זִימְנִין**
5 **דְּמִיתְרְמֵי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת** – פעמים יקרה שתבוא בבין השמשות של
6 ערב שבת, **וְלֹא מָצֵית מֵיתֵי** לְהוּ – ולא תוכל להביאם עמך, **וְשָׁקְלָתְּ**
7 לְהוּ **לְדִידְךְ וּמַנְּנִית** לִי **עַל אַרְעָא** – ותיקח את המפץ שלי, או את הכר
8 והכסת שאקנה לעצמי, ואני אצטרך לישן על הארץ. ולפיכך צריך
9 הבעל לתת לאשתו כר וכסת שיהיו בביתו תמיד.

* * *

10 שנינו במשנה: **וְנוֹתֵן** לָהּ **כְּפָּה** לראשה וחגור למתניה, ומנעלים
11 ממועד למועד. מקשה הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ **רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי**,
12

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כד, א – כי יקח איש אשה ובעלה וגו'

א. בני ישראל במצרים (לפני הגאולה) היו משועבדים כעבדים למצרים, ב"ערות הארץ"[1], "גוי מקרב גוי"[2], ועד שהי' נדמה שבכמה ענינים הם כהמצריים, "הללו עובדי ע"ז הללו עובדי ע"ז" (כמו שטענו המלאכים אפילו בקריעת ים סוף[3], ועל־אחת־כמה־וכמה שכן הי' בהיותם עוד במצרים כמו שאפילו **משה רבינו** אמר[4]).

ובלשון החסידות, שבני ישראל היו אז משוקעים במ"ט שערי טומאה[5], ועד שאיתא[6] שבאם היו נשארים עוד רגע במצרים, לא היו יכולים ליגאל ר"ל!

ויציאת מצרים היתה בזה, שגם בהיותם כל כך שקועים ב"ערות הארץ", מקום הזוהמא והטומאה, משם הוציאם הקב"ה "בכבודו ובעצמו"[7], "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"[8], ובחר בהם, "הניח את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו כו'"[9], "ובנו בחרת מכל עם ולשון" (שזה קאי על "הגוף החומרי הנדמה[10] בחומריותו לגופי אומות העולם"[11]), "כדי לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי וכו'" בשעת מתן תורה...

וצריך להבין:

הי'תכן, שמבלי הבט על זה שהיו "מקרב גוי" ו"עובדי עבודה זרה" (כטענת משה כנ"ל) גאלם הקב"ה?

ובפרט באופן ד"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו", דלכאורה: אפילו "תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהי' מלאה גלולים", ו"דבר חמור כזה (החודש הזה לכם) לא כל שכן"[12] – וא"כ, איך זה, ש"מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו" ירד ויבוא בתוך ארץ מצרים, בעיר מצרים, בבית פרעה וכו'?!

ויובן זה על פי הלכה ברמב"ם:

הרמב"ם כותב[13], שהמקדש אשה ואחר כך נמצא בה מום, הרי זה תלוי האם ידע אודות המום לפני שקדשה. ובאם ידע מלפני זה, ואף על פי כן קדשה, הדין שהיא מקודשת, כי "שמע (אודות המום) ורצה".

ומזה מובן בנוגע לנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל – "המקדש עמו ישראל בחופה וקידושין" – ביציאת מצרים ומתן תורה[14] [שהרי "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", מה שהוא עושה מצוה לאחרים לעשות[15]]:

מכיון שעוד לפני שהקב"ה קידש את בני ישראל, ועוד לפני שבני ישראל הלכו לגלות מצרים – הרי ידע הקב"ה אודות ה"מומים" שיקבלו בני ישראל במצרים בהיותם "מקרב גוי" ("עובדי עבודה זרה וכו'")[16], כי הקב"ה יודע עתידות ויודע תעלומות וחוזה מראש מה שיהי' אחר כך, ואף על פי כן הבטיח הקב"ה (בברית בין הבתרים) ש"אחרי כן יצאו ברכוש גדול"[17] ושהוא יקדש את בני ישראל כו', אזי הדין הוא, שהקידושין חלים, למרות ה"מומים" שבני ישראל מקבלים, גם "מומים" חמורים.

ויתירה מזה: הלשון צחה וברורה ברמב"ם הוא "שמע **ורצה**" לא "שמע והסכים" או "וויתר" וכיו"ב: מכיון שהבעל ידע על המום מלפני זה, אזי הדין שלא רק שהסכים על זה, או ויתר על זה, אלא "**רצה**".

ועד"ז בנוגע להקב"ה: מכיון שידע מקודם אודות המומים שיהיו, הרי זה ראי' ש"רצה" שיהי' כן. כמבואר בכ"מ[18], שכל ענין המומים בא מצד זה שהקב"ה "נורא עלילה על בני אדם"[19], **ורצונו** של הקב"ה שיהיו עניינים הפכיים, בכדי שעל ידי זה יתוסף (נוסף לעבודת הצדיקים) גם מעלת עבודת התשובה,

ואדרבה – בזה הוא רצונו האמיתי ("רצה"), כמאמר חז"ל[20] שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים שם, ועד ש"אין **יכולים** לעמוד שם"[21].

ולכן, מבלי הבט על כל המומים והעלמות כו' ב"ערות הארץ", נהי' הנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל, ונישואין בשלימותם – בנין עדי עד, לעד ולעולמי עולמים, באופן ד"והיו לבשר אחד"[22], ישראל וקוב"ה כולא חד[23].

כפי שיהי' בשלימות ובגלוי בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[24].

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ח חלק ג' עמוד 58 ואילך

---

1) מקץ מב, ט. יב. (וראה קה"ר פ"א, ד בסופו) וראה פרש"י לך יב, יט. אחרי יח, ג.

2) ואתחנן ד, לד. ראה גם מכתב ער"ח ניסן ה'תשמ"ח.

3) זוהר חלק ב', קע, רע"ב. מכילתא בשלח יד כח.

4) שמות רבה פמ"ג, ח.

5) ראה אור התורה שיר השירים עמוד רס ואילך. ובכמה מקומות.

6) הובא בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים פיסקא מצה זו (עמוד ל). וש"נ.

7) הגדה של פסח פיסקא ויוציאנו.

8) הגדה של פסח פיסקא מצה זו.

9) תניא פרק מו.

10) והדמיון לגופי אומות העולם הוא (לא רק לעיני בשר למטה, אלא) גם לגבי למעלה כביכול, שדוקא אז שייך ענין בחירה, בב' דברים דומים ושוים זה לזה.

11) תניא פרק מט.

12) פירוש רש"י בא יב, א.

13) הלכות אישות פרק כב הלכה ב.

14) יום חתונתו זה מתן תורה – ראה תענית כו, ב במשנה. ועוד.

15) תהלים קמז, יט.שמות רבה פ"ל, ט.

16) ראה שמות רבה פמ"ג, ח.

17) לך טו, יד.

18) ראה תורת חיים תולדות ד"ה ויתן לך פרק י ואילך. לקוטי שיחות חלק יח עמוד 395. וש"נ.

19) תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד.

20) ברכות לד, ב.

21) רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ד.

22) בראשית ב, כד.

23) ראה זוהר חלק ג עג, א.

24) מיכה ז, טו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

◆ יום ראשון ח' אלול ◆

כא (י) כִּי־תֹצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ:

י אֲרֵי תִפּוֹק לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ אֱלָהָךְ בִּידָךְ וְתִשְׁבֵּי שִׁבְיֵהוֹן:

רש"י ◄ **כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה** • בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁבְּמִלְחֶמֶת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹמַר: "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ", שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה".

וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ • לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מִשֶּׁבַע אֻמּוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 159)

כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ . . וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ (כא, י) מִלְחָמָה זוֹ הֵינוּ מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר, הָאוֹיֵב שֶׁל הָאָדָם, וּבִכְלָלוּת יוֹתֵר – הַמִּלְחָמָה נֶגֶד כָּל אוֹיְבֵי ה'. יֵשׁ לָדַעַת, תֵּכֶף בְּעֵת הַיְצִיאָה לְמִלְחָמָה זוֹ, שֶׁבְּעֶצֶם עוֹמְדִים **עַל אוֹיְבֶיךָ**, לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, כִּי רַק לְיִשְׂרָאֵל, הַדְּבוּקִים בַּה', יֵשׁ מְצִיאוּת אֲמִתִּית, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן "אוֹיְבֶיךָ", הַמְנַגְּדִים לְקְדֻשָּׁה. **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** - לוֹקְחִים מִן הָאוֹיֵב דָּבָר שֶׁהָיָה בַּשִּׁבְיָה אָצְלוֹ, שֶׁכֵּן לַקְלִפָּה אֵין תִּקּוּף וּמְצִיאוּת מִצַּד עַצְמָהּ, רַק מַה שֶּׁנִּפַּל אָצְלָהּ בַּשִּׁבְיָה מִגְּבוּל הַקְּדֻשָּׁה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקוטי שיחות חי"ד עמ' 85 ואילך)

מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר – מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת!

בְּתְחִילַת פָּרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ", וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י "בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - הַכָּתוּב מְדַבֵּר".

וְהִנֵּה, בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת מְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה שֶׁ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו'" קָאֵי עַל מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר־טוֹב עִם הַיֵּצֶר־הָרַע בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, דְּ"שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא" (רְאֵה בְּכָל זֶה בִּלְקוּטֵי־תּוֹרָה וְאוֹר־הַתּוֹרָה בְּפָרָשָׁתֵנוּ).

וְיֵשׁ לְבָאֵר דְּגֶם בְּמִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר, מַתְאִים פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל רַשִׁ"י "בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - הַכָּתוּב מְדַבֵּר":

מְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (תורה־אור ה, ד ואילך. לקוטי־תורה במדבר ג, ד. ד"ה ת"ר נר חנוכה תרנ"ט. ועוד) שֶׁיֵּשׁ ב' אוֹפָנִים בְּבֵרוּר וְהַכְנָעַת הַיֵּצֶר־הָרַע: א. בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה. ב. בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה.

דַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא "שִׁעַת קְרָבָא" - הַכְנָעַת הַיֵּצֶר־הָרַע עַל־יְדֵי יְגִיעָה וּבְדֶרֶךְ מִלְחָמָה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עֲבוֹדַת לִימוּד הַתּוֹרָה, עָלֶיהָ נֶאֱמַר "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נוֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם", כִּי עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה מַמְשִׁיךְ וּמְגַלֶּה אֱלוֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל הַיֵּצֶר־הָרַע וְנִכְנָע בְּדֶרֶךְ מְמֵילָא, וּבְלִי צוֹרֶךְ בְּמִלְחָמָה.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁבֵּרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע עַל־יְדֵי מִלְחָמָה נִקְרָא מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת", דְּכָל עִיקַּר מִלְחָמָה זוֹ הִיא רַק בְּגֶדֶר "רְשׁוּת", כִּי יֶשְׁנָהּ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת לְהַכְנִיעַ אֶת הַיֵּצֶר־הָרַע, בְּלִי מִלְחָמָה, וּבְאוֹפָן שֶׁל מְנוּחָה - עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁל תּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות ש"פ תצא, י"א אלול ה'תש"נ)

תּוֹרָה הִיא מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה. כָּל עִנְיָן בַּתּוֹרָה, וּבְוַדַּאי הַתְחָלָתָהּ וּשְׁמָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה בַּתּוֹרָה, מְהַוֶּה הוֹרָאָה וְהוֹרָאָה נִצְחִית בְּחַיֵּי הַיּוֹם־יוֹם שֶׁל יְהוּדִי, כָּל יְהוּדִי, אֲנָשִׁים נָשִׁים וְטַף.

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַהִי הַהוֹרָאָה הַנִּצְחִית לְכָל יְהוּדִי מִפָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ בַּתּוֹרָה - "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ"?

וּבִפְרָט שֶׁ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" קָאֵי בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת ("בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר"), שֶׁאֵינָהּ שַׁיָּכֶת בַּזְּמַן הַזֶּה - מַהִי אֵיפוֹא הַהוֹרָאָה הַנִּצְחִית מִזֶּה לַעֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַזְּמַנִּים (גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה) וּבְכָל הַמְּקוֹמוֹת, עַד בְּאוֹפָן שֶׁל "בְּכָל יוֹם יִהְיוּ (דִּבְרֵי הַתּוֹרָה) בְּעֵינֶיךָ **חֲדָשִׁים**"?

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים:

בַּעֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֶשְׁנָם בִּכְלָלוּת שְׁנֵי חֲלָקִים: עֲבוֹדָתוֹ בְּקְדֻשָּׁה - לְימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וַעֲבוֹדָתוֹ בְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם - לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ אֶת גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם, וְלַעֲשׂוֹתָהּ כְּלִי לְקְדוּשָּׁה וֶאֱלקוּת. וּבַלָּשׁוֹן הַיָּדוּעַ - "דִּירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַחְתּוֹנִים".

הַהֶבְדֵּל בֵּין שְׁתֵּי הָעֲבוֹדוֹת - מִתְבַּטֵּא בָּאוֹפָן שֶׁבּוֹ עוֹשִׂים אֶת הָעֲבוֹדָה: הָעֲבוֹדָה בַּקְּדוּשָּׁה - הִיא בִּכְלָל בְּדַרְכֵי שָׁלוֹם, כִּי בְּעִנְיָן זֶה לֹא מִתְעַסְקִים עִם "אוֹיְבֶיךָ", מְנַגֵּד. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָעֲבוֹדָה דְּבֵרוּר הָעוֹלָם - הִיא בְּאוֹפָן שֶׁל מִלְחָמָה, "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ": "תַּחְתּוֹנִים" נִבְרְאוּ בְּאוֹפָן שֶׁבְּגָלוּי הֵרֵי הֵם "אוֹיְבֶיךָ" הַמַּעְלִים וּמְנַגֵּד לֶאֱלקוּת, וּמִצַּד עַצְמָם הֵרֵי הֵם שְׁלֹא בְּעֶרֶךְ, וְהֵיפֶךְ מִ(לִהְיוֹת) "דִּירָה **לוֹ יִתְבָּרַךְ**", וְלָכֵן צָרִיךְ **לְהִלָּחֵם** עִם הָעוֹלָם כְּדֵי לִכְבּוֹשׁ אוֹתוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ דִּירָה לְהַקָּבָ"ה, שֶׁבָּזֶה נִמְצָא הַקָּבָ"ה בְּגָלוּי בְּכָל עַצְמוּתוֹ (כְּמוֹ הָאָדָם, כִּבְיָכוֹל, שֶׁנִּמְצָא בְּדִירָתוֹ הַפְּרָטִית).

יְתֵרָה מִזֶּה: הֱיוֹת שֶׁהַמְּצִיאוּת דְּ"אוֹיְבֶיךָ" - הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר שֶׁל הַ'תַּחְתּוֹנִים' - נִבְרְאָה עַל יְדֵי הַקָּבָ"ה עַצְמוֹ, הוּא בָּרָא שֶׁבַּגַּשְׁמִיּוּת (דְּעוֹלָם הַזֶּה) תִּהְיֶה תְּכוּנָה שֶׁל "תַּחְתּוֹנוּ" (כְּשֵׁם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁבָּרָא אֶת הָרוּחָנִיּוּת עִם תְּכוּנָה שֶׁל "עֶלְיוֹן"), מוּבָן עַד כַּמָּה גָּדוֹל הַתּוֹקֶף דִּמְצִיאוּת הַמְּנַגֵּד (לֹא בְּכֹחַ עַצְמוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא בְּכֹחוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה שֶׁבָּרָא אֶת הַמְּנַגֵּד בְּאוֹפֶן כָּזֶה) - וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, הֲרֵי זֶה מְחַזֵּק עוֹד יוֹתֵר אֶת **הַמִּלְחָמָה** שֶׁזָּקוּק לָהּ כָּל יְהוּדִי בִּכְדֵי לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם דִּירָה לְהַקָּבָּ"ה.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן הַלָּשׁוֹן "כִּי **תֵצֵא** לַמִּלְחָמָה", וְ"**עַל** אוֹיְבֶיךָ": כֵּיוָן שֶׁמְּקוֹמוֹ הַקָּבוּעַ שֶׁל יְהוּדִי הוּא בִּתְחוּם (ד' אַמּוֹת) דִּקְדוּשָׁה (עֶלְיוֹן), צְרִיכָה לִהְיוֹת אֶצְלוֹ **יְצִיאָה** מִמְּקוֹמוֹ לָצֵאת לְמִלְחָמָה עִם 'תַּחְתּוֹנִים'. וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה מוּדָע לְכָךְ שֶׁנִּיתָּן לוֹ הַכֹּחַ לְנַצֵּחַ בַּמִּלְחָמָה, מִלְחָמָה כְּנֶגֶד מְצִיאוּת שֶׁל תַּחְתּוֹן, וְתַחְתּוֹן כָּזֶה שֶׁנִּבְרָא עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה - אוֹמֵר הַפָּסוּק שֶׁזּוֹהִי יְצִיאָה לַמִּלְחָמָה "**עַל** אוֹיְבֶיךָ", לְמַעְלָה מֵאוֹיְבֶיךָ, הַיְּהוּדִי (הַיּוֹצֵא לַמִּלְחָמָה) עוֹמֵד מֵעַל ("עַל") אוֹיְבֶיךָ, וּכְדִלְקַמָּן.

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר - הָעֲבוֹדָה דְּ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ" יֶשְׁנָהּ גַּם בָּאָדָם עַצְמוֹ: הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הֵם בִּבְחִינַת תַּחְתּוֹן בְּיַחַס לְנִשְׁמָתוֹ (נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית), וְעָלָיו לָצֵאת לַמִּלְחָמָה - מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר - לְהִתְגַּבֵּר עַל הַנְּטִיּוֹת הַטִּבְעִיּוֹת שֶׁל גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית, לִכְבּוֹשׁ אוֹתָן וּבְאוֹפֶן שֶׁלֹּא יַפְרִיעוּ לַעֲבוֹדַת ה' שֶׁלּוֹ, וְעַד יְתֵירָה מִזּוֹ - שֶׁיַּעֲבוֹד אֶת ה' גַּם בְּכֹחוֹת אֵלּוּ, "בְּכָל לְבָבְךָ - בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ". וְנִיתָּן לוֹ הַכֹּחַ עַל זֶה - לִהְיוֹתוֹ (נִשְׁמָתוֹ) "**עַל** אוֹיְבֶיךָ".

וּמִזֶּה יֶשְׁנָהּ גַּם הוֹרָאָה בְּנוֹגֵעַ לִזְמַן זֶה - חוֹדֶשׁ אֱלוּל:

הַיֵּצֶר־הָרַע יָכוֹל לָבוֹא וְלִטְעוֹן לַיְּהוּדִי: מִכֵּיוָן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת, בְּוַדַּאי קִיֵּם כָּל יְהוּדִי אֶת כָּל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, וְלֹא רַק בְּמֶשֶׁךְ יוֹם אֶחָד, אֶלָּא עָבְרוּ כְּבָר לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה יָמִים בְּחוֹדֶשׁ זֶה, עֲשָׂרָה יָמִים רְצוּפִים בָּעֲבוֹדָה שֶׁל "אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי", וְהוֹסָפָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּהִידוּר, עִם כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל (כִּמְדוּבָּר בַּהִתְוַעֲדוּיוֹת שֶׁלִּפְנֵי־זֶה) - וְאִם־כֵּן אֶפְשָׁר עַכְשָׁו "לָנוּחַ", אוֹ עַל־כָּל־פָּנִים - לְהַמְשִׁיךְ לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֲבוֹדָה, אֲבָל בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה, וּבִפְרָט שֶׁיֶּשְׁנָהּ כְּבָר הָרְגִילוּת בָּזֶה בְּמֶשֶׁךְ עֲשָׂרָה יָמִים רְצוּפִים וְכוּ' וְכוּ'. וַאֲפִילוּ אִם רוֹצִים לְהוֹסִיף בָּעֲבוֹדָה - אֶפְשָׁר לְהוֹסִיף בָּזֶה, אֲבָל אֵין כָּל הֶכְרֵחַ לְהַגִּיעַ לְכָךְ בְּאֶמְצָעוּת "מִלְחָמָה", עִם רַעַשׁ וּ'שְׁטוּרֶעם' - שֶׁכֵּן, כְּבָר אֵין לִכְאוֹרָה עִם מִי לְהִלָּחֵם. וַאֲפִילוּ אִם יֵשׁ בְּמַה לְהִלָּחֵם - הֲרֵי עָדִיף לִפְעוֹל בַּקְדוּשָׁה, מֵאֲשֶׁר לְהִתְעַסֵּק בְּמִלְחָמָה שֶׁדּוֹרֶשֶׁת **יְצִיאָה** לַמִּלְחָמָה.

וּשְׁאֵלָה זוֹ מִתְחַזֶּקֶת בְּדוֹרֵנוּ זֶה בִּמְיוּחָד: לִהְיוֹתוֹ דּוֹר הָאַחֲרוֹן שֶׁל הַגָּלוּת (וּלְאַחֲרֵי רִיבּוּי הָעִנְיָנִים שֶׁל עֲבוֹדַת הַמִּלְחָמָה שֶׁפָּעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ הַדּוֹרוֹת, עַד וְכוֹלֵל דּוֹר זֶה), שֶׁיִּהְיֶה גַּם דּוֹר הָרִאשׁוֹן דְּהַגְּאוּלָה - הָיָה לִכְאוֹרָה מַתְאִים יוֹתֵר שֶׁיִּתְכּוֹנְנוּ לִפְעוֹל בָּעֲבוֹדָה דִּלְעָתִיד־לָבֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲלִיּוֹת ("יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל") בַּקְּדוּשָׁה עַצְמָהּ, מֵאֲשֶׁר לְהִתְעַסֵּק עִם עִנְיְנֵי מִלְחָמָה.

עַל כָּךְ יֶשְׁנָהּ הַהוֹרָאָה מִפָּרָשַׁת "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ" (שֶׁקּוֹרִין אוֹתָהּ תָּמִיד בְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל), שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה, הֵן בְּנוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ - לְהִלָּחֵם וּלְשַׁנּוֹת טֶבַע רְגִילוּתוֹ, גַּם טֶבַע דִּקְדוּשָׁה, וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה בָּעוֹלָם - לִלְחוֹם וְלִכְבּוֹשׁ חֲלָקִים בָּעוֹלָם שֶׁעֲדַיִן לֹא חֲדוּרִים לְגַמְרֵי בַּקְדוּשָׁה, וְלַעֲשׂוֹתָם **דִּירָה** לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וּבְנוֹגֵעַ לְדוֹרֵנוּ זֶה - אַדְּרַבָּה: לִהְיוֹתוֹ הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בַּגָּלוּת וְדוֹר הָרִאשׁוֹן דְּהַגְּאוּלָה - מוּטֶלֶת עָלֵינוּ אַחֲרָיוּת יְתֵרָה לְסַיֵּם אֶת הַמִּלְחָמָה, וּלְהָכִין אֶת הַדֶּרֶךְ לְ"יִלָּחֵם מִלְחֲמוֹת ה'" שֶׁל מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ [וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה עַל־יְדֵי נִיצוֹץ־מָשִׁיחַ שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל].

וּבְנוֹגֵעַ לְפוֹעַל: כָּל יְהוּדִי צָרִיךְ לְהוֹסִיף - בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה וְשִׁינוּי הַטֶּבַע - בְּכָל הָעִנְיָנִים דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, וּבִכְלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּ"אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי", הַהִתְקָרְבוּת דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקָּבָּ"ה מִתּוֹךְ אַהֲבָה (וְשִׂמְחָה), עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ.

וּבִמְיוּחָד - עַל־יְדֵי הַהוֹסָפָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה (וּבִפְרָט - מִתּוֹךְ אַהֲבָה), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְאַחֲדִים בִּמְיוּחָד עִם הַקָּבָּ"ה (אֲשֶׁר "הִכְנִיס" אֶת עַצְמוֹ בְּתוֹרָתוֹ, "אֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית"), בְּ"יִחוּד נִפְלָא כוּ'",

לְהוֹסִיף בְּעַצְמוֹ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ כֵן לְהַשְׁפִּיעַ עַל יְהוּדִים נוֹסָפִים - אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, וּבְהַדְגָּשָׁה מְיוּחֶדֶת - טַף, תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן - שֶׁיּוֹסִיפוּ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, וּבִפְרָט - בְּשִׁיעוּרֵי תּוֹרָה בָּרַבִּים.

וּכְמוֹ כֵן - עַל־יְדֵי נְתִינַת הַצְּדָקָה, שֶׁהִיא מְאַחֶדֶת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַחַד, שֶׁזֶּה נַעֲשָׂה כְּלִי לְאַהֲבַת ה' וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה ("אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי").

וְגַם בִּשְׁאָר קַוֵּי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל - עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, וְהַשְׁלֵמוּת בְּכָל זֶה - בְּאוֹפֶן שֶׁל גְּאוּלָה.

וִיהִי־רָצוֹן, שֶׁזֶּה יוֹסִיף עוֹד יוֹתֵר בְּבִרְכַּת כְּתִיבָה וַחֲתִימָה טוֹבָה לְכָל יְהוּדִי וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה, בְּטוֹב הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה, בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת גַּם יַחַד,

עֲדֵי הַבְּרָכָה הֲכִי עִיקָרִית - הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, אֲשֶׁר יִלָּחֵם מִלְחֶמֶת ה' וִינַצֵּחַ, "וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ", וּ"וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ" - עִיקַר הַשִּׁבְיָה (שֶׁאוּמוֹת הָעוֹלָם רָדְפוּ אַחֲרֶיהָ) - בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁחוֹזְרִים לִמְקוֹמָם הַמַּשְׁכּוֹנוֹת דְּבַיִת רִאשׁוֹן וּבַיִת שֵׁנִי, בְּיַחַד עִם הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, וְעוֹד וְעִיקָר - בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, מִקְדָּשׁ אַדְ' כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ,

וַאֲזַי יְקוּיַם בְּפַשְׁטוּת "(וְהָיָה כִּי) תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ גוֹ' וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה גוֹ'" וּמְבִיאִים הַבִּיכּוּרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי,

וְאָז יֶשְׁנָהּ גַּם שְׁלֵמוּת עִנְיַן הַמִּלְחָמָה, "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" - מִלְחָמָה מִלְּשׁוֹן לֶחֶם - "לַחְמִי לְאִשַּׁי", עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְכָל זֶה - תֵּיכֶף וּמִיָּד מַמָּשׁ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יא) וְרָאִ֨יתָ֙ בַּשִּׁבְיָ֔ה אֵ֖שֶׁת יְפַת־תֹּ֑אַר וְחָשַׁקְתָּ֣ בָ֔הּ וְלָקַחְתָּ֥ לְךָ֖ לְאִשָּֽׁה׃

יא וְתֶחֱזֵי בְּשִׁבְיָה אִתְּתָא שַׁפִּירַת חֵזוּ וְתִתְּרְעֵי בַהּ וְתִסְּבַהּ לָךְ לְאִנְתּוּ׃

רס"י◄ **אֵשֶׁת** • אֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ. **וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה** • לֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, שֶׁאִם אֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַתִּירָהּ, יִשָּׂאֶנָּה בְּאִסּוּר. אֲבָל אִם נְשָׂאָהּ, סוֹפוֹ לִהְיוֹת שׂוֹנְאָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרָיו: "כִּי תִהְיֶיךָ לְאִישׁ וְגוֹ'", וְסוֹפוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, לְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ.

(יב) וַהֲבֵאתָ֖הּ אֶל־תּ֣וֹךְ בֵּיתֶ֑ךָ וְגִלְּחָה֙ אֶת־רֹאשָׁ֔הּ וְעָשְׂתָ֖ה אֶת־צִפָּרְנֶֽיהָ׃

יב וְתָעֵלִנַּהּ לְגוֹ בֵיתָךְ וּתְגַלַּח יָת רֵישַׁהּ וּתְרַבִּי יָת טוּפְרָנָהָא׃

רס"י◄ **וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ** • תְּגַדְּלֵם כְּדֵי שֶׁתִּתְנַוֵּל.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יא) אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר. דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה. וּבְסִפְרִי (תצא ה) מִנַּיִן אֲפִלּוּ כְעוּרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר **וְחָשַׁקְתָּ בָהּ,** אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ יְפַת תֹּאַר. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר יְפַת תֹּאַר בְּעֵינָיו. וְהִנֵּה הוּא דָּבֵק עִם "וְרָאִיתָ":

וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב **וְחָשַׁקְתָּ בָהּ,** שֶׁלֹּא יַתִּירֶנָּה לוֹ רַק מִפְּנֵי הַחֵשֶׁק בִּהְיוֹת יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו, אֲבָל אִם מוֹצֵא בְּעַצְמוֹ שֶׁאֵין לוֹ חֵשֶׁק בִּבְעִילָתָהּ אֶלָּא שֶׁהוּא רוֹצֶה לָקַחַת לוֹ אִשָּׁה, לֹא יִשָּׂא לָזוֹ. וְכָךְ אָמְרוּ בְּסִפְרִי (שם) **וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה,** שֶׁלֹּא תֹאמַר הֲרֵי זוֹ לְאַבָּא הֲרֵי זוֹ לְאָחִי:

וּבִגְמָרָא (קדושין כב.) שֶׁלֹּא יִקַּח שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת לִבְנוֹ וְאַחַת לוֹ, אַחַת לְאָבִיו וְאַחַת לוֹ. וְהָאִסּוּר בְּאוֹתָהּ שֶׁל בְּנוֹ אֲפִלּוּ לְבַדָּהּ: תורה יב

(יב) וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ. תְּגַדְּלֵם כְּדֵי שֶׁתִּתְנַוֵּל, לָשׁוֹן רַשִׁ"י כְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא (יבמות מח.), וְכֵן פֵּרֵשׁ אוּנְקְלוּס. וְהִנֵּה לְדַעְתָּם יִהְיֶה **"וְעָשְׂתָה"** כְּמוֹ וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה (ויקרא כה כא), כִּי הַצְּמִיחָה תִּקָּרֵא עֲשִׂיָּה. אֲבָל בְּסִפְרִי (תצא ז) אָמַר רְאָיָה לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְלֹא עָשָׂה רַגְלָיו וְלֹא עָשָׂה שְׂפָמוֹ (ש"ב יט כה), וְהִיא רְאָיָה גְדוֹלָה. לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר כִּי כָּל אֵלֶּה מִשְׁפְּטֵי אֲבֵלוּת, וְהַכֹּל נִמְשַׁךְ אֶל וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ (פסוק יג), וְצִוָּה שֶׁתְּגַלֵּחַ רֹאשָׁהּ כְּדֶרֶךְ הָאֲבֵלוֹת, כְּעִנְיַן וַיָּגָז אֶת רֹאשׁוֹ (איוב א כ) דְּאִיּוֹב, וְכֵן גָּזִי נִזְרֵךְ (ירמיה ז כט), וְכֵן קְצִיצַת הַצִּפָּרְנַיִם אֲבֵלוּת כְּגִלּוּחַ הָרֹאשׁ:

וְאָמַר וְהֵסִירָה אֶת שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ, כְּלוֹמַר תִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי אֵבֶל, **וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ** כְּאַלְמָנָה וְלֹא תֵצֵא חוּץ כְּלָל, **וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ,** וְתַעֲשֶׂה כָּל זֶה **יֶרַח יָמִים,** כִּי כֵן דֶּרֶךְ הָאֲבֵלִים:

וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (ספרי תצא יא) שֶׁאוֹמְרִים שֶׁהַכֹּל לְכַעֵר אֶת יָפְיָהּ, צִוָּה שֶׁתָּסִיר הַבְּגָדִים הַנָּאִים מֵעָלֶיהָ, שֶׁהַגּוֹיִם אֲרוּרִים הֵם בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְּׁטוֹת בַּמִּלְחָמָה כְּדֵי לִזְנוֹת אַחֲרֵיהֶן. וּתְגַלֵּחַ אֶת רֹאשָׁהּ שֶׁהוּא נִוּוּל גָּדוֹל, וְתִקֹּץ הַצִּפָּרְנַיִם כִּי מִנְהַג הַנָּשִׁים לְגַדֵּל אוֹתָם וּלְצָבְעָם בְּמִינֵי הַפּוּךְ וְהַצִּבְעוֹנִים. וְיִקְרָא הַכָּתוּב הַקְּצִיצָה עֲשִׂיָּה, בַּעֲבוּר כִּי שֵׂעָר הָרַגְלַיִם וְהַשָּׂפָם גַּם הַצִּפָּרְנַיִם לְגָדְלָם יְקַצְּצוּ אוֹתָם:

וְהַנִּרְאֶה בְּעֵינַי, כִּי הוּא לָשׁוֹן מְקֻצָּר, הִרְגִּילוּ לְקַצֵּר בְּדָבָר הַמּוּבָן, וְטַעֲמוֹ לֹא עָשָׂה אֶת רַגְלָיו וְאֶת שְׂפָמוֹ הַמַּעֲשֶׂה הַנַּעֲשָׂה בָהֶם, יִרְמֹז לְגִלּוּחַ שֵׂעָר הָרַגְלַיִם וְהַשָּׂפָם, אוֹ לִרְחִיצַת הָרַגְלַיִם עַצְמָן. וְכֵן דַּעַת יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל שֶׁאָמַר לֹא שָׁטַף יַת רַגְלֵיהּ וְלֹא סִפֵּר שְׂפָמֵיהּ. וְכֵן **וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ,** מַעֲשֵׂה הַצִּפָּרְנַיִם. וְהַמְפָרְשִׁים (עיין רש"י בראשית א ז) אָמְרוּ כִּי טַעַם עֲשִׂיָּה תִּקּוּן, וְכֵן וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ (שם יח ז):

וְהַטַּעַם בַּפָּרָשָׁה הַזּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִתְגַּיֶּרֶת בְּעַל כָּרְחָהּ, וְאֵין שׁוֹאֲלִין אוֹתָהּ אִם תַּחְפֹּץ לַעֲזֹב דָּתָהּ וּלְהִתְיַהֵד כַּאֲשֶׁר נַעֲשָׂה בַּגֵּרִים, אֲבָל יֹאמַר לָהּ הַבַּעַל שֶׁתִּשְׁמֹר תּוֹרַת יִשְׂרָאֵל בְּעַל כָּרְחָהּ וְתַעֲזֹב יִרְאָתָהּ. וְזֶה טַעַם **וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ,** כִּי תַעֲזֹב אֶת עַמָּהּ וְאֶת אֱלֹהֶיהָ, וְהוּא מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, אֵין אָבִיהָ אֶלָּא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב כז) אוֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה וְלָאֶבֶן אַתְּ יְלִדְתָּנוּ. וְהַכְּלַל, כִּי הִיא מִתְאַבֶּלֶת עַל עָזְבָה אֶת דָּתָהּ וְתִהְיֶה לְעַם אַחֵר:

וְיִתָּכֵן שֶׁבֵּית דִּין מַטְבִּילִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ, כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂים בַּעֲבָדִים, וּמִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ מִתְיַהֶדֶת כַּמִּשְׁפָּט, הִרְחִיק אוֹתָהּ הַכָּתוּב כָּל הַזְּמַן הַזֶּה:

וְטַעַם הָאֲבֵלוּת וְהַבֶּכִי, עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ, כְּדֵי שֶׁתִּתְנַוֵּל אוּלַי יַעֲבֹר חֶשְׁקוֹ מִמֶּנָּה. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר כִּי נָתְנָה לוֹ הַתּוֹרָה זְמַן כְּמִשְׁפַּט הַבּוֹכִים עַל מֵת, לִכְבוֹד אָבִיהָ וְאִמָּהּ שֶׁמֵּתוּ בַּמִּלְחָמָה:

וְהָרַב אָמַר בְּמוֹרֶה הַנְּבוֹכִים (ג מא), לְחֶמְלָה עָלֶיהָ שֶׁתִּמְצָא מָנוֹחַ לְנַפְשָׁהּ, כִּי יֵשׁ לָעֲצַבִּים מָנוֹחַ וְהַשְׁקֵט בִּבְכִיָּתָם וְאֶבְלָם, וּבַזְּמַן הַהוּא לֹא יַכְרִיחֶנָּה לְהָנִיחַ דָּתָהּ וְלֹא יִבְעָלֶנָּה:

וְעַל דַּעְתִּי אֵין הַפְּנַאי לַחְמֹל עָלֶיהָ, רַק שֶׁיֵּעָקֵר שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה מִפִּיהָ וּמִלִּבָּהּ, וּלְכַבּוֹת עוֹד גַּחֶלֶת הַנִּדּוּד וְהַפֵּרוּד מֵאָבִיהָ וּמֵאִמָּהּ וּמֵעַמָּהּ. שֶׁאֵין הָגוּן לִשְׁכַּב עִם אִשָּׁה אֲנוּסָה וּמִתְאַבֶּלֶת, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (נדרים כ:) בְּמַמְזֵרִים בְּנֵי גְּרוּשַׁת הַלֵּב, וְכָל שֶׁכֵּן זֹאת הַצּוֹעֶקֶת בְּלִבָּהּ לֵאלֹהֶיהָ לְהַצִּילָהּ וּלְהָשִׁיבָהּ אֶל עַמָּהּ וְאֶל אֱלֹהֶיהָ. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר יוֹדִיעוּהָ שֶׁנַּכְרִיחֶנָּה לַעֲזֹב אֶת עַמָּהּ וּמוֹלַדְתָּהּ וְתִתְיַהֵד, נֹאמַר לָהּ תִּתְנַחֲמִי עַל אָבִיךְ וְעַל אִמֵּךְ וְעַל אֶרֶץ מוֹלַדְתֵּךְ כִּי לֹא תוֹסִיפִי לִרְאוֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם, אֲבָל תְּהִי אִשָּׁה לַאדוֹנַיִךְ כְּדַת מֹשֶׁה וִיהוּדִית.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יג) וְהֵסִ֨ירָה֙ אֶת־שִׂמְלַ֣ת שִׁבְיָ֔הּ מֵעָלֶ֖יהָ וְיָשְׁבָ֣ה בְּבֵיתֶ֑ךָ וּבָכְתָ֞ה אֶת־אָבִ֣יהָ וְאֶת־אִמָּ֗הּ יֶ֚רַח יָמִ֔ים וְאַחַ֖ר כֵּ֣ן תָּב֣וֹא אֵלֶ֑יהָ וּבְעַלְתָּ֣הּ וְהָיְתָ֥ה לְךָ֖ לְאִשָּֽׁה׃

יג וְתַעְדֵּי יָת כְּסוּת שִׁבְיַהּ מִנַּהּ וְתֵיתֵב בְּבֵיתָךְ וְתִבְכֵּי יָת אֲבוּהָא וְיָת אִמַּהּ יְרַח יוֹמִין וּבָתַר כֵּן תֵּעוֹל לְוָתַהּ וְתִבְעֲלִנַּהּ וּתְהֵי לָךְ לְאִנְתּוּ׃

רש"י◂ **וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ** • לְפִי שֶׁהֵם נָאִים, שֶׁהָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְּׁטוֹת בְּמַלְחָמָה, בִּשְׁבִיל לְהַזְנוֹת אֲחֵרִים עִמָּהֶם. **וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ** • בְּבַיִת שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ בּוֹ, נִכְנָס וְנִתְקָל בָּהּ, יוֹצֵא וְנִתְקָל בָּהּ, רוֹאֶה בְּבְכְיָתָהּ, רוֹאֶה בְּנִוּוּלָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּנֶּה עָלָיו. **וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ** • כָּל־כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בַּת יִשְׂרָאֵל שְׂמֵחָה וְזוֹ עֲצֻבָה, בַּת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשֶּׁטֶת וְזוֹ מִתְנַוֶּלֶת.

(יד) וְהָיָ֗ה אִם־לֹ֤א חָפַ֙צְתְּ֙ בָּ֔הּ וְשִׁלַּחְתָּ֖הּ לְנַפְשָׁ֑הּ וּמָכֹ֨ר לֹא־תִמְכְּרֶ֜נָּה בַּכֶּ֗סֶף לֹא־תִתְעַמֵּ֥ר בָּ֛הּ תַּ֖חַת אֲשֶׁ֥ר עִנִּיתָֽהּ׃ ס

יד וִיהֵי אִם לָא תִתְרְעֵי בַּהּ וְתִפְטְרִנַּהּ לְנַפְשַׁהּ וְזַבָּנָא לָא תְזַבְּנִנַּהּ בְּכַסְפָּא לָא תִתְגַּר בַּהּ חֲלַף דְּי עִנִּיתַהּ׃

רש"י◂ **וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתְּ בָּהּ** • הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁסּוֹפְךָ לִשְׂנֹאוֹתָהּ. **לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ** • לֹא תִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ. בְּלָשׁוֹן פָּרְסִי קוֹרִין לְעַבְדוּת וְשִׁמּוּשׁ: עִימְרָאָה. מִיסּוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לָמַדְתִּי כֵּן.

וְהִנֵּה אָז נִתַּן לָהּ זְמַן שֶׁתִּתְבְּכֶה וְתִתְאַבֵּל כְּמִשְׁפַּט הַמִּתְאַבְּלִים, לְהַשְׁקִיט מִמֶּנָּה צַעֲרָהּ וּתְשׁוּקָתָהּ, כִּי בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר וְנִחוּם אַחֲרֵי כֵן׃

וְהִנֵּה בַּזְּמַן הַזֶּה לָקְחָה עֵצָה בְּנַפְשָׁהּ עַל הַגֵּרוּת, וְנֶעֱקַר קְצַת מִלִּבָּהּ עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהּ וְעַמָּהּ וּמוֹלַדְתָּהּ כִּי נִחָמָה עֲלֵיהֶם, וְדָבְקָה בְּאִישׁ הַזֶּה שֶׁיָּדְעָה כִּי תִהְיֶה אֵלָיו וְהוּרְגְּלָה עִמּוֹ. וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב **וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ,** וְדָרְשׁוּ (ספרי ז) בֵּיתְךָ וְלֹא אֶל בֵּית אַחֵר, וְכֵן **וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ,** שֶׁתִּשְׁכֹּב כָּל הַזְּמַן בַּבַּיִת שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ (שם ט), אוּלַי תַּחְפֹּץ וְתִתְרַצֶּה בּוֹ׃

וְעַל הַכְּלָל כִּי זֶה כֻּלּוֹ בַּעֲבוּר הַהֶכְרֵחַ, אֲבָל אִם רָצְתָה לְהִתְגַּיֵּר בְּחֻפָּץ נַפְשָׁהּ בְּבֵית דִּין כַּמִּשְׁפָּט, הֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת מִיָּד גַּם לוֹ גַּם לְאָבִיו וּלְאָחִיו. וְכֵן אָמְרוּ בְּפֶרֶק הַחוֹלֵץ (יבמות מז:), **וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים,** בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁלֹּא קִבְּלָה עָלֶיהָ, אֲבָל קִבְּלָה עָלֶיהָ מְטַבִּילָה וּמֻתֶּרֶת מִיָּד. וְאֶפְשָׁר כִּי בְּכָל הַשִּׁבּוּיוֹת בְּמִלְחָמָה נַעֲשָׂה כַּתּוֹרָה הַזֹּאת, כִּי מִפְּנֵי הַיִּרְאָה תֹּאמַרְנָה לְהִתְגַּיֵּר׃

וְאָמַר (פסוק יד) וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ שֶׁתַּעֲשֶׂה כִּרְצוֹנָהּ, וְלֹא נֶכְרִיחֶנָּה לִשְׁמֹר דַּת מֹשֶׁה וְיהוּדִית. כִּי הַמִּתְגַּיֶּרֶת בְּרָצוֹן נֶכְרִיחַ אוֹתָהּ לִשְׁמֹר הַתּוֹרָה, וְאִם תְּחַלֵּל הַשַּׁבָּת תִּסָּקֵל, וְאִם תֹּאכַל הַחֲזִיר תִּלָּקֶה כְּדִין יִשְׂרָאֵל הַמְּשֻׁתָּמֶד. וְגַם זֹאת אִם הוֹדִית בְּפִיהָ הַגֵּרוּת בְּלֹא הֶכְרֵחַ לֹא נְשַׁלֵּחַ אוֹתָהּ לְנַפְשָׁהּ, שֶׁאֲפִלּוּ נַחְשֹׁב שֶׁהָיְתָה גֵּרוּתָהּ מִפְּנֵי הַיִּרְאָה דִּינָהּ כְּיִשְׂרְאֵלִית גְּמוּרָה, שֶׁכְּבָר הֶעֱלִינוּ (יבמות כד:) הַלָּכָה כֻּלָּם גֵּרִים הֵם: תורה יג

(יג) וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ.

אָמְרוּ בְּסִפְרִי (תצא יג), אֵין לְךָ בָּהּ אֶלָּא מִצְוֹת בְּעִילָה. נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר, שֶׁאֵין קִדּוּשֵׁי כֶּסֶף וּשְׁטָר תּוֹפְסִין בָּהּ, וְגַם הַבְּעִילָה לֹא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין, שֶׁדִּינָהּ עֲדַיִן כְּעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, אֶלָּא שֶׁיִּתֵּיר לוֹ הַכָּתוּב בְּעִילָתָהּ. וּמִפְּנֵי שֶׁאָמַר **וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה,** יוֹרֶה שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ גְּמוּרָה, וְאִם זְנָתָה תַּחְתָּיו תִּדּוֹן כְּאֵשֶׁת אִישׁ. וְכָךְ אָמְרוּ בְּגְמָרָא בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (כב.), **וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה,** לְקִדּוּחִין יֵשׁ לְךָ בָּהּ, כְּלוֹמַר אַחַר הַמַּעֲשִׂים הַלָּלוּ. וּבְסִפְרִי (שם), **וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה,** כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר שְׁאֵרָהּ כִּסּוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע. אִם כֵּן הֵיא אִשְׁתּוֹ לְגַמְרֵי כִּי הַתּוֹרָה הִקְנָתָה אוֹתָהּ לוֹ׃

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יֵרָאֶה שֶׁאָסוּר לִבְעֹל אוֹתָהּ עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת, וְזֶה טַעַם **וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ.** וּמַה שֶּׁאָמַר וְחָקַקְתָּ לְבָהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה אַחַר הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יִצְוֶּה, וְכֵן וְאָקַח אוֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה (בראשית יב יט):

אֲבָל בִּגְמָרָא בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (כא:) אָמְרוּ שֶׁהוּא מֻתָּר לָבוֹא עָלֶיהָ בְּיָפְאָה רְאשׁוֹנָה, וְזֶהוּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה, וְדָרְשׁוּ (שם כב.) וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה בַּמִּלְחָמָה, יְחַבְּרוּ אוֹתָהּ לְמַעְלָה, וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה כְּשֶׁתְּבִיאֶנָּה אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ. וְהִנֵּה הוּא שׁוֹבֶה אוֹתָהּ בַּמִּלְחָמָה, וּמֵבִיאָהּ אֶל בֵּיתוֹ וְאֶל עִירוֹ וּבוֹעֵל אוֹתָהּ לִשְׁבֹּר אֶת לִבּוֹ הַזּוֹנָה, וְאַחֲרֵי הֲבִיאָהּ הָרִאשׁוֹנָה תֵּאָסֵר עָלָיו עַד שֶׁיְּעַשֶּׂה לָהּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת, וְזֶה דֶּרֶךְ הַגְּמָרָא בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים׃

אֲבָל רָאִיתִי בִּירוּשַׁלְמִי בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (עי' ירושלמי מכות ב ו), רַבִּי יוֹחָנָן שָׁלַח לְרַבָּנִין דְּתַמָּן, תְּרֵין מִלִּין אַתּוּן אָמְרִין בְּשֵׁם רַב וְלֵית אִינּוּן כֵּן, אַתֶּם אוֹמְרִים בְּשֵׁם רַב יְפַת תֹּאַר לֹא הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּעִילָה רִאשׁוֹנָה בִּלְבָד, וַאֲנִי אוֹמֵר לֹא בְּעִילָה רִאשׁוֹנָה וְלֹא שְׁנִיָּה, אֶלָּא לְאַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים הַלָּלוּ, וְאַחַר כֵּן **תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ,** אַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ. וְזֶהוּ מַשְׁמָעוּתוֹ שֶׁל מִקְרָא: תורה יד

(יד) וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ. אָמְרוּ בְּסִפְרִי (תצא יד) וְלֹא לְבֵית אֲבִיהָ. וְלֹא יָדַעְתִּי אִם לוֹמַר שֶׁהִיא יְהוּדִית וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָהּ לַעֲזֹב תּוֹרַת יִשְׂרָאֵל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) כִּי־תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנִיאָה:

טו אֲרֵי תְהֶוְיָן לִגְבַר תַּרְתֵּין נְשִׁין חֲדָא רְחֶמְתָּא וַחֲדָא שְׂנִיאֲתָא וִילִידָן לֵהּ בְּנִין רְחֶמְתָּא וּשְׂנִיאֲתָא וִיהֵי בְּרָא בוּכְרָא לִשְׂנִיאֲתָא:

(טז) וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר:

טז וִיהֵי בְּיוֹמָא דְּיַחֲסֵן לִבְנוֹהִי יָת דִּי יְהֵי לֵהּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְבַכָּרָא יָת בַּר רְחֶמְתָּא עַל אַפֵּי בַר שְׂנִיאֲתָא בּוּכְרָא:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְלָשׁוּב אֶל עַמָּהּ וְאֶל אֱלֹהֶיהָ, אוֹ לוֹמַר שֶׁלֹּא יִשְׁלְחֶנָּה לְבֵית אָבִיהָ עַל יְדֵי שְׁלוּחִים, כִּי יְסַיֵּעַ יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, אֲבָל הוּא יוֹצִיאֶנָּה מִבֵּיתוֹ לָגוּר בַּאֲשֶׁר תִּמְצָא, כִּי אוּלַי תִּשָּׁאֵר בָּאָרֶץ וְתֵלֵךְ אַחֲרֵי הַבַּחוּרִים וְתִנָּשֵׂא לְאַחַד מֵהֶם. וְהִנֵּה כֵּיוָן שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר שֶׁיִּשְׁלְחֶנָּה לְנַפְשָׁהּ וּמִזְהִיר שֶׁלֹּא יִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף וְלֹא יִתְעַמֵּר בָּהּ כְּשִׁפְחָה, נִלְמַד שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט, אֲבָל הַכָּתוּב עָשָׂה אוֹתָהּ אֵשֶׁת אִישׁ בִּהְיוֹתָהּ עִמּוֹ, וְכַאֲשֶׁר יִשְׂנָא אוֹתָהּ יְשַׁלְּחֶנָּה כַּאֲנוּסָה:

וְיִתָּכֵן כִּי טַעַם הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁאִם יִבְעָלֶנָּה וְיַחְפֹּץ בָּהּ תִּהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה, אֲבָל אִם יִבְעָלֶנָּה וְלֹא תִהְיֶה עֲרֵבָה עָלָיו וְלֹא יַחְפֹּץ בָּהּ, כְּעִנְיַן אַמְנוֹן עִם תָּמָר (ש״ב יג טו) יְשַׁלְּחֶנָּה לְנַפְשָׁהּ, וְהַכֹּל תָּלוּי בַּבְּעִילָה הַזֹּאת. כִּי אִם אַחֲרֵי בְּעִילָתָהּ תַּעֲמֹד עִמּוֹ יָמִים וְיָבֹא עָלֶיהָ, אִם יַחֲזֹר וְיִשְׂנָא אוֹתָהּ כְּאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׂנָא אֶת אִשְׁתּוֹ, כְּבָר נַעֲשֵׂית אִשְׁתּוֹ, וְהִנֵּה הִיא יְהוּדִית וּמִתְגָּרֶשֶׁת בְּגֵט:

לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ. כְּמוֹ וְהִתְעַמֵּר בּוֹ וּמְכָרוֹ (להלן כד ז). וְעָשְׂאוֹ אוּנְקְלוּס לָשׁוֹן סְחוֹרָה. וְרַבּוֹתֵינוּ בְּסִפְרֵי (תצא טז) וּבִגְמָרָא (סנהדרין פה:) יַעֲשׂוּ אוֹתָם לָשׁוֹן שִׁמּוּשׁ, וְהִנֵּה הוּא לָשׁוֹן אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּשִׁפְחָה כְּלַל, וְאִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לוֹקֶה:

וְהַנִּרְאֶה בְּעֵינַי לְפִי פְּשׁוּטוֹ, כִּי **לֹא תִתְעַמֵּר** הוּא כְּמוֹ לֹא תִתְאַמֵּר, מִלְּשׁוֹן יִתְאַמְּרוּ כָּל פּוֹעֲלֵי אָוֶן (תהלים צד ד), וְכֵן אֶת ה׳ הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם (להלן כו יז), וְכֵן וּבִכְבוֹדָם תִּתְיַמָּרוּ (ישעיה סא ו), בְּחִלּוּף הָאָלֶ״ף בְּיוֹ״ד. וְכֻלָּם רוֹמֵמוּת וּגְדֻלָּה, הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם, רוֹמַמְתָּ וְגִדַּלְתָּ אוֹתוֹ לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים, הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם (להלן כו יח), רוֹמֵם וְגִדֵּל אוֹתְךָ עַל כָּל הָעַמִּים לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה, וְכֻלָּם נִגְזְרוּ מִן בְּרֹאשׁ אָמִיר (ישעיה יז ו), יֹאמַר לֹא תִּתְרוֹמֵם וְתִתְגַּדֵּל בָּהּ לִהְיוֹת אִתָּה אֲדוֹנֶיהָ לְמָכְרָהּ וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּשִׁפְחָה, וְכֵן יִקְרְאוּ בְּעַרְבִי הָאָדוֹן, אָמִיר. וְשִׁמּוּשׁ הָעַי״ן וְהָאָלֶ״ף כְּאֶחָד מֻרְגָּל בַּלָּשׁוֹן, פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת (איוב לג כד), פְּדָאֵהוּ, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (במדבר יב ד) בְּמִלַּת פֶּתַע, וְכֵן מַעֲשֵׂה צַעֲצוּעִים (דהי״ב ג י), כְּמוֹ בְּאָלֶ״ף, מִן הַצֶּאֱצָאִים וְהַצְּפִיעוֹת (ישעיה כב כד), הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת, כִּי תַּרְגּוּם כְּרוּבִים כְּרֻבַיָּא. וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים, עוֹמְדוֹת אוֹמְדוֹת, בְּקִיאִין בְּקִיעִין, עָדִין אָדִין, עוֹרְכֵי הַדַּיָּנִים אָרְכֵי, עָרִיס אָרִיס. וְשָׁנִינוּ (שבת עו:) חָלָב כְּדֵי גְמִיעָה, וְשָׁאֲלוּ בַּגְמָרָא (שם עז.) גְּמִיעָה אוֹ גְּמִיאָה, וְתֵרְצוּ, הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט מַיִם (בראשית כד יז), וְאַף עַל פִּי כֵן אוֹמְרִים מִמֶּנּוּ מְגַמֵּעַ, לֹא יִגְמַע וּפוֹלֵט אֲבָל מְגַמֵּעַ וּבוֹלֵעַ (שם קיא.). וּבַמִּשְׁנָה בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים בְּתוֹסֶפְתָּא שָׁנִינוּ מַרְדָּא בִּמְקוֹם מַרְדֵּעַ, וְאֵין מַקְפִּידִין כְּלַל בְּחִלּוּף שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַלָּלוּ, וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים:

וְרַשִׁ״י כָּתַב **לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ,** לֹא תִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, בִּלְשׁוֹן פַּרְסִי קוֹרִין לַעֲבוֹדָה וְשִׁמּוּשׁ עֲמִירָה, מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לָמַדְתִּי זֹאת. וְזֶה אֱמֶת, שֶׁכֵּן רָאִיתִי בִּירוּשַׁלְמִי תַּמָּן צַוּוּחִין לְפָעֳלָא טָבָא עֲמִירָא, בְּפֶרֶק אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא (שבת פ״ט ה״א) וּבְפֶרֶק כָּל הַצְּלָמִים (ע״ז פ״ג ה״ו). וּמֻרְגָּל הוּא אַף בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּמְגִלַּת שׁוּשַׁן, וְשָׁדַר מַלְכָּא דְּאַתּוּר עַל כֻּלְּהוֹן עֲמִירָה דְּנִנְוֵה וְעַל כָּל דְּעָמְרִין עַל יַד יַמָּא וְעַל עַמּוּר דְּכַרְמְלָא וּדְגִלְעָד, וְאַהֲפִיכוּ פִּתְגָּמָא דִּנְבוּכַדְנֶצַר כֻּלְּהוֹן עֲמוּרַיָּא דְאַרְעָא וְלָא תִדַּחֲלוּן מִנֵּיהּ, וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּסֵּפֶר הַהוּא יִקָּרְאוּ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ ״עִמּוּרֵי אַרְעָא״, כְּלוֹמַר הַנֶּעֱבָדִים לָאָרֶץ וְהַמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהּ. אוֹ שֶׁצִּוָּה מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה, וְהֵם הַנִּקְרָאִים ״עַבְדֵּי הָאָרֶץ״ כִּי הֵם הַנֶּעֱבָדִים לַמֶּלֶךְ בְּמִלְחֲמוֹתָיו הֵם אַנְשֵׁי מִלְחַמְתּוֹ וּפָרָשָׁיו, כִּלְשׁוֹן עָבְדוּ אֶת כְּדָרְלָעוֹמֶר (בראשית יד ד), וְעָבְדוּ בוֹ גּוֹיִם רַבִּים (ירמיה כז ז):

תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ. אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (תצא טז) אֲפִלּוּ לְאַחַר מַעֲשֶׂה יְחִידִי. וְהוּא מַה שֶּׁהִזְכַּרְנוּ (בפסוק יג) שֶׁהֵם סְבוּרִים שֶׁמֻּתָּר לָבֹא עָלֶיהָ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה מִיָּד שֶׁהֵבִיאָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתוֹ, וּמֵאוֹתָהּ שָׁעָה הוּא מֻזְהָר עָלֶיהָ בְּעִמּוּר וּבִמְכִירָה: תורה טו

(טז־יז) לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה. אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה זֶה, וְכֵן כֻּלָּם, לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ (לעיל יב יז), לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי (לעיל יז טו), וְאָמַר אוּנְקְלוּס בְּכֻלָּם לֵית לָךְ רְשׁוּ. וְהַטַּעַם לֹא תִתֵּן יְכֹלֶת לְנַפְשְׁךָ לַעֲשׂוֹת כָּכָה, וְהוּא מַפְלִיג בָּאַזְהָרָה:

וְכֵן כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם, מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיַּנְחִילֶנּוּ פִּי שְׁנַיִם. וְהִנֵּה הַמַּשְׁוֶה אֶת הַבְּכוֹר לְאֶחָיו בְּנַחֲלָתוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין דְּבָרָיו קַיָּמִים בַּדִּין, וְכָל שֶׁכֵּן אִם לֹא רָצָה לְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא הַבְּכוֹר וְטָעַן שֶׁהוּא פָּשׁוּט וְהִנְחִילוֹ כְּאַחַד מִבָּנָיו מִדַּעְתּוֹ שֶׁהוּא הַבְּכוֹר שֶׁעוֹבֵר בָּהֶן:

וְאֵלּוּ מִצְווֹת מְחֻדָּשׁוֹת. וּמִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב **״עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יז) כִּי֩ אֶת־הַבְּכֹ֨ר בֶּן־הַשְּׂנוּאָ֜ה יַכִּ֗יר לָ֤תֶת לוֹ֙ פִּ֣י שְׁנַ֔יִם בְּכֹ֥ל אֲשֶׁר־יִמָּצֵ֖א ל֑וֹ כִּי־הוּא֙ רֵאשִׁ֣ית אֹנ֔וֹ ל֖וֹ מִשְׁפַּ֥ט הַבְּכֹרָֽה׃ ס

יז אֲרֵי יָת בּוּכְרָא בַר שְׂנִיאֲתָא יַפְרַשׁ לְמִתַּן לֵהּ תַּרְתֵּין חֲלָקִין בְּכֹל דִּי יִשְׁתְּכַח לֵהּ אֲרֵי הוּא רֵישׁ תָּקְפֵּהּ לֵהּ חָזְיָא בְכֵרוּתָא׃

רש״י◄ **פִּי שְׁנַיִם** • (ב״ב קכג) כְּנֶגֶד שְׁנֵי אַחִים. **בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ** • מִכָּאן שֶׁאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּרָאוּי לָבֹא לְאַחַר מִיתַת הָאָב, כְּבַמֻּחְזָק.

(יח) כִּי־יִהְיֶ֣ה לְאִ֗ישׁ בֵּ֤ן סוֹרֵ֣ר וּמוֹרֶ֔ה אֵינֶ֥נּוּ שֹׁמֵ֔עַ בְּק֥וֹל אָבִ֖יו וּבְק֣וֹל אִמּ֑וֹ וְיִסְּר֣וּ אֹת֔וֹ וְלֹ֥א יִשְׁמַ֖ע אֲלֵיהֶֽם׃

יח אֲרֵי יְהֵי לִגְבַר בַּר סָטֵי וּמָרֵי לֵיתוֹהִי מְקַבַּל לְמֵימַר אֲבוּהִי וּלְמֵימַר אִמֵּהּ וּמַלְּפָן יָתֵהּ וְלָא יְקַבַּל מִנְּהוֹן׃

רש״י◄ **סוֹרֵר** • סָר מִן הַדֶּרֶךְ. **וּמוֹרֶה** • מְסָרֵב בְּדִבְרֵי אָבִיו, לְשׁוֹן ״מַמְרִים״. **וְיִסְּרוּ אֹתוֹ** • (סנהדרין עא) מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה וּמַלְקִין אוֹתוֹ. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּגְנֹב וְיֹאכַל תַּרְטֵימָר בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״זוֹלֵל וְסוֹבֵא״, וְנֶאֱמַר (משלי כג): ״אַל תְּהִי בְּסוֹבְאֵי יַיִן בְּזוֹלְלֵי בָּשָׂר לָמוֹ״ (סנהדרין עב). וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה נֶהֱרַג עַל שֵׁם סוֹפוֹ, הִגִּיעָה תּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ: סוֹף שֶׁמְּכַלֶּה מְמוֹן אָבִיו וּמְבַקֵּשׁ לִמּוּדוֹ וְאֵינוֹ מוֹצֵא, וְעוֹמֵד בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת, אָמְרָה תּוֹרָה: יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּב.

(יט) וְתָ֥פְשׂוּ ב֖וֹ אָבִ֣יו וְאִמּ֑וֹ וְהוֹצִ֣יאוּ אֹת֛וֹ אֶל־זִקְנֵ֥י עִיר֖וֹ וְאֶל־שַׁ֥עַר מְקֹמֽוֹ׃

יט וְיֶחֱדוּן בֵּהּ אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ וְיַפְּקוּן יָתֵהּ לָקֳדָם סָבֵי קַרְתֵּהּ וְלִתְרַע בֵּית דִּין אַתְרֵהּ׃

(כ) וְאָמְר֞וּ אֶל־זִקְנֵ֣י עִיר֗וֹ בְּנֵ֤נוּ זֶה֙ סוֹרֵ֣ר וּמֹרֶ֔ה אֵינֶ֥נּוּ שֹׁמֵ֖עַ בְּקֹלֵ֑נוּ זוֹלֵ֖ל וְסֹבֵֽא׃

כ וְיֵימְרוּן לְסָבֵי קַרְתֵּהּ בְּנָנָא דֵין סָטֵי וּמָרֵי לֵיתוֹהִי מְקַבַּל לְמֵימְרָנָא זָלֵל בְּסַר וְסָבֵי חֲמַר׃

(כא) וּ֠רְגָמֻ֠הוּ כָּל־אַנְשֵׁ֨י עִיר֤וֹ בָאֲבָנִים֙ וָמֵ֔ת וּבִעַרְתָּ֥ הָרָ֖ע מִקִּרְבֶּ֑ךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵ֖ל יִשְׁמְע֥וּ וְיִרָֽאוּ׃ ס

כא וְיִרְגְּמֻנֵּהּ כָּל גַּבְרֵי קַרְתֵּהּ בְּאַבְנַיָּא וִימוּת וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּן וְיִדְחֲלוּן׃

רש״י◄ **וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ** • מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ הַכְרָזָה בְּבֵית־דִּין: ׳פְּלוֹנִי נִסְקָל עַל שֶׁהָיָה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה׳.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַבְּכֹר״, יֵרָאֶה לִי שֶׁאֵין הַמִּצְוָה הַזֹּאת וְהַדִּין הַזֶּה נוֹהֵג אֶלָּא בְּחַיֵּי הַבְּכֹר. אֲבָל אִם מֵת הַבְּכֹר בְּחַיֵּי אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ חֵלֶק בְּכוֹרָתוֹ בַּקֶּבֶר וּמוֹרִישׁוֹ מִן הַדִּין לְבָנָיו, אִם רָצָה הַזָּקֵן וְאָמַר יִרְשׁוּ בָּנַי כָּךְ וְכָךְ בִּנְכָסַי וּבָנָיו שֶׁל בְּנֵי הַבְּכֹר יִטְּלוּ כָּךְ וְכָךְ בִּנְכָסַי, דְּבָרָיו קַיָּמִין, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵם קַיָּמִים בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם בְּכוֹר. וְכֵן אֵינֶנּוּ עוֹבֵר בַּלָּאו הַזֶּה אִם לֹא הִכִּיר הַבְּכֹר לְאַחַר מוֹתוֹ. כִּי לֹא מָצָאתִי ״עַל פְּנֵי״ רַק בְּחַיָּיו, עַל פְּנֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם (במדבר ג ד), עַל פְּנֵי תֶּרַח (בראשית יא כח), וְכֵן כֻּלָּם: תורה יח

(יח) בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין סח:) אֵינוֹ קָטָן, שֶׁהַקָּטָן פָּטוּר מִכָּל עֳנָשִׁים שֶׁבַּתּוֹרָה וּמִכָּל הַמִּצְווֹת, אֲבָל הוּא הַמֵּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְהִנֵּה יֵשׁ עָלָיו שְׁנֵי עֳנָשִׁין, הָאֶחָד שֶׁהוּא מַקְלֶה אָבִיו וְאִמּוֹ וּמַמְרֶה בָּהֶם, וְהַשֵּׁנִי שֶׁהוּא זוֹלֵל וְסוֹבֵא, עוֹבֵר עַל מַה שֶּׁנִּצְטַוִּינוּ (ויקרא יט ב) קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ. וְנֶאֱמַר עוֹד (לעיל יג ה) וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (לעיל ו יג) שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדַעַת הַשֵּׁם בְּכָל דְּרָכֵינוּ, וְזוֹלֵל וְסוֹבֵא לֹא יֵדַע דֶּרֶךְ ה׳:

וְעַל הַכְּלַל, אֵין בּוֹ עַתָּה חֵטְא מָוֶת וְעַל שֵׁם סוֹפוֹ הוּא נִדּוֹן כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין עא.). וְזֶה טַעַם **וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ,** כִּי לֹא הוּמַת בְּגֹדֶל חֶטְאוֹ, אֶלָּא לְיַסֵּר בּוֹ אֶת הָרַבִּים וְשֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּקָּלָה לַאֲחֵרִים:

וְכֵן דֶּרֶךְ הַכָּתוּב שֶׁיַּזְהִיר כֵּן כַּאֲשֶׁר יָמִיתוּ לִגְדֹר כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה בְּמִיתָתָם תַּקָּנָה לַאֲחֵרִים, כִּי הִזְכִּיר כֵּן בְּזָקֵן מַמְרֵא (לעיל יז יג) לְפִי שֶׁאֵין בְּהוֹרָאָתוֹ חֵטְא שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לָמוּת בּוֹ, רַק הוּא לְהָסִיר הַמַּחְלֹקֶת מִן הַתּוֹרָה כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי שָׁם (בפסוק יא):

וְכֵן בְּעֵדִים זוֹמְמִין (לעיל יט כ), שֶׁנֶּהֱרָגִין וְלֹא הָרְגוּ, וְכֵן הִזְכִּיר בְּמֵסִית (לעיל יג יב), לְפִי שֶׁהוּא נֶהֱרַג בְּדִבּוּרוֹ הָרַע בִּלְבָד אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָבַד הַנִּסַּת עֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא שָׁמַע אֵלָיו, אֲבָל מִיתָתוֹ לְיַסֵּר הַנִּשְׁאָרִים. וְגַם זוֹ מִצְוָה מְחֻדֶּשֶׁת. אוֹ מְבֹאֶרֶת מִן כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ (שמות כ יב) וְאִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ (ויקרא יט ג): תורה יט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כב) וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ:

כב וַאֲרֵי יְהֵי בִגְבַר חוֹבַת דִּין דְּקְטוֹל וְיִתְקְטֵל וְתִצְלוֹב יָתֵהּ עַל צְלִיבָא:

רש"י ◂ וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת • סְמִיכוּת הַפָּרָשִׁיּוֹת, מַגִּיד שֶׁאִם חָסִים עָלָיו אֲבִיו אוֹ אִמּוֹ, סוֹף שֶׁיֵּצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה, וַיַּעֲבֹר עֲבֵרוֹת וְיִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית־דִּין. וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ • (סנהדרין מה) רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: כָּל הַנִּסְקָלִין נִתְלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי", וְהַמְבָרֵךְ ה' בְּסִקִילָה.

(כג) לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: ס

כג לָא תְבִית נְבִלְתֵּהּ עַל צְלִיבָא אֲרֵי מִקְבַּר תִּקְבְּרִנֵּהּ בְּיוֹמָא הַהוּא אֲרֵי עַל דְּחֵב קֳדָם יְיָ אִצְטְלַב וְלָא תְסָאֵב יָת אַרְעָךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא:

רש"י ◂ כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי • זְלְזוּלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הוּא, שֶׁאָדָם עָשׂוּי בְּדְמוּת דְּיוֹקְנוֹ, וְיִשְׂרָאֵל הֵם בָּנָיו. מָשָׁל לִשְׁנֵי אַחִים דּוֹמִים זֶה לָזֶה, אֶחָד נַעֲשָׂה שַׂר וְאֶחָד נִתְפַּס לְלִסְטִיּוּת וְנִתְלָה, כָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ אוֹמֵר: 'הַשַּׂר תָּלוּי'. כָּל קְלָלָה שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן הָקֵל וְזִלְזוּל, כְּמוֹ: (מ"א ב) "וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כב) וְתָלִיתָ אֹתוֹ. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין מה:) כָּל הַנִּסְקָלִין נִתְלִין.

וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר **כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי,** זְלְזוּלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, שֶׁהָאָדָם עָשׂוּי בִּדְמוּת דְּיוּקְנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, וְיִשְׂרָאֵל בָּנָיו הֵם, מָשָׁל לִשְׁנֵי אַחִים דּוֹמִים זֶה לָזֶה וכו', לָשׁוֹן רַשְׁ"י:

וְכָל הַנִּסְקָלִים נִתְלִין דִּבְרֵי יָחִיד הֵם, וְהֲלָכָה כִּדְבְרֵי חֲכָמִים (שם) שֶׁאֵינוֹ נִתְלֶה אֶלָּא הַמְגַדֵּף וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. וְזֶה טַעַם **כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי,** שֶׁיֹּאמְרוּ מִפְּנֵי מַה זֶּה תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁבֵּרַךְ אֶת הַשֵּׁם, אוֹ שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית, בְּכָךְ וְכָךְ עֲבוֹדָה וְכָךְ וְכָךְ אוֹת וּמוֹפֵת רָאָה בָּהּ, וְהִסְפִּיר בָּהּ וּבַעֲבוֹדָתָהּ יִקָּרֵא קְלָלָה. אוֹ שֶׁהוּא לָשׁוֹן זְלְזוּל כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר הָרַב, מִן וְהוּא קְלָלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת (מ"א ב ח), כִּי מְקֻלָּלִים לָהֶם בָּנָיו (ש"א ג יג), בּוֹזִים. וְהַמָּשָׁל בִּשְׁנֵי הָאַחִים הַתְּאוֹמִים יֵשׁ לוֹ סוֹד, אֵינֶנּוּ כַּאֲשֶׁר חָשַׁב הָרַב בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בָּנִים לַמָּקוֹם:

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יֹאמַר כִּי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֵטְא גָּדוֹל שֶׁרָאוּי לְהָמִיתוֹ עָלָיו וְלִתְלוֹתוֹ עַל עֵץ לְגֹדֶל חֶטְאוֹ, אַף עַל פִּי כֵן **לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ,** כִּי הָאָרוּר מִכָּל הָאָדָם וְהַמְקוּלָּל בָּהֶם הוּא הַתָּלוּי, אֵין בְּכָל הַמִּיתוֹת מִיתָה מְנֻוָּלֶת וּבְזוּיָה כָּמוֹהָ. וְאֵין רָאוּי שֶׁנִּטַּמֵּא הָאָרֶץ וְתִהְיֶה קְלָלַת הָאֱלֹהִים בָּאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה, כִּי שָׁם צִוָּה אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם. וְלָכֵן צִוָּה יְהוֹשֻׁעַ וַיּוֹרִידוּם מֵעַל הָעֲצִים (יהושע י כז):

וְעַל דַּעְתִּי הָעִנְיָן בִּבְנֵי שָׁאוּל הַמּוּקָעִים (ש"ב כא), מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ תְּלוּיִים בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְלֹא מִיַּד יִשְׂרָאֵל כְּלָל, אֲבָל דָּוִד נְתָנָם לַגִּבְעוֹנִים לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כִּרְצוֹנָם וְהֵם אֲשֶׁר הוֹקִיעוּם, וְלֹא רָצוּ לְקָבְרָם לְפַרְסֵם נִקְמָתָם מֵהֶם וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִירָאוּ. וְכַאֲשֶׁר נִתַּךְ עֲלֵיהֶם מַיִם מִן הַשָּׁמַיִם אָז יָדַע דָּוִד שֶׁנִּמְחַל עֲוֹנָם, וְנָעְתַּר אֱלֹהִים לָאָרֶץ כִּי פָקַד ה' אֶת הָאָרֶץ בַּמָּטָר וַיִּכְלֶה הָרָעָב, וְאָז צִוָּה וְקָבְרוּ אוֹתָם עִם אֲבוֹתָם לִכְבוֹד הַמַּלְכוּת, לֹא לְחִוּיבוֹ כְּלָל, שֶׁלֹּא נִצְטַוִּינוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא נְטַמֵּא אֲנַחְנוּ אֶת הָאָרֶץ בְּמִי שֶׁנִּתְלָה אוֹתוֹ. וְהִנֵּה ה' לֹא רָצָה עֲנֹשָׁם בְּתִלְיָתָם מִיָּד, לְהוֹדִיעַ כִּי ה' אוֹהֵב גֵּרִים כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (יבמות עט.):

וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט כִּי אֱלֹהִים פּוֹעֵל, וְהַקְּלָלָה תָּבוֹא אֶל מָקוֹם קָרוֹב מֵהַתָּלוּי, וְיֵשׁ לוֹ סוֹד מוּפְלָא בְּנֶפֶשׁ, עַל כֵּן לֹא תְטַמֵּא אֶת אַדְמָתְךָ: **וְהִנֵּה** הַמֹּלִין תָּלוּי עַל הָעֵץ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, וְרַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין מו.) דָּרְשׁוּ כֵּן בְּכָל הַמֹּלִין אֶת מֵתוֹ שֶׁלֹּא לְכַבּוֹדוֹ, מַה עֵץ שֶׁהוּא נִוּוּל אַף כָּל שֶׁהוּא נִוּוּל:

וְהִנֵּה לְדַעְתָּם, **כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי,** לוֹמַר אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה רָאוּי לְנִוָּולוֹ לְגֹדֶל חֶטְאוֹ, לֹא תַעֲשֶׂה כֵן, **כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי.** וְעַל הַמָּשָׁל שֶׁל שְׁנֵי אַחִין, יִהְיֶה כָּל הַמֹּלִין בַּסַּעַם הַזֶּה. וְכֵן הַקְּלָלָה שֶׁהִזְכִּיר רַבִּי אַבְרָהָם מִמֶּנָּה, יִהְיֶה בְּכָל בֵּית אֲשֶׁר יִהְיֶה שָׁם מֵת, וְעַל כֵּן יִטְמָא כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל (במדבר יט יד):

וְלֹא תְטַמֵּא אֶת אַדְמָתְךָ. עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ אֵינֶנּוּ טַעַם בִּלְבָד, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא תְטַמֵּא אֶת אַדְמָתְךָ, שֶׁאִם כֵּן יִהְיֶה מֻתָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אֲבָל הוּא לֹאו שֶׁנִּי. וְהִנֵּה הַמֹּלִין הַתָּלוּי אוֹ אֲפִלּוּ הַמֵּת בָּאָרֶץ עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לַאוִין וַעֲשֵׂה, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה אֶחָד, שֶׁהוּא לָמֵד מִן הַתָּלוּי, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי:

וּמִן הַלֹּאו הַזֶּה קָבַר יְהוֹשֻׁעַ מַלְכֵי כְּנַעַן בְּיוֹמָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בִּתְלִיָּתָן הַקְּלָלָה שֶׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמְגַדֵּף וְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, אֲבָל הָיָה בָּהֶם מִשּׁוּם טֻמְאַת הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁחָשַׁשׁ לְקִלְלַת אֱלֹהִים מִן הַמָּשָׁל שֶׁל שְׁנֵי הָאַחִים, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי: תורה כג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כב (א) לֹא־תִרְאֶה֩ אֶת־שׁ֨וֹר אָחִ֜יךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ֙ נִדָּחִ֔ים וְהִתְעַלַּמְתָּ֖ מֵהֶ֑ם הָשֵׁ֥ב תְּשִׁיבֵ֖ם לְאָחִֽיךָ׃

א לָא תֶחֱזֵי יָת תּוֹרָא דְאָחוּךְ אוֹ יָת אִמְּרֵהּ דְּטָעָן וְתִתְכְּבֵשׁ מִנְּהוֹן אָתָבָא תְתֵיבִנּוּן לְאָחוּךְ׃

רש״י◄ **וְהִתְעַלַּמְתָּ** • כּוֹבֵשׁ עַיִן כְּאִלּוּ אֵינוֹ רוֹאֵהוּ. **לֹא־תִרְאֶה וְהִתְעַלַּמְתָּ** • לֹא תִרְאֶה אוֹתוֹ שֶׁתִּתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. (ב״מ ל) וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וְכוּ׳.

(ב) וְאִם־לֹ֨א קָר֥וֹב אָחִ֛יךָ אֵלֶ֖יךָ וְלֹ֣א יְדַעְתּ֑וֹ וַאֲסַפְתּוֹ֙ אֶל־תּ֣וֹךְ בֵּיתֶ֔ךָ וְהָיָ֣ה עִמְּךָ֗ עַ֣ד דְּר֤שׁ אָחִ֙יךָ֙ אֹת֔וֹ וַהֲשֵׁבֹת֖וֹ לֽוֹ׃

ב וְאִם לָא קָרֵב אֲחוּךְ לְוָתָךְ וְלָא יְדַעַתְּ לֵהּ וְתַכְנְשִׁנֵּהּ לְגוֹ בֵיתָךְ וִיהֵי עִמָּךְ עַד דְּיִתְבַּע אֲחוּךְ יָתֵהּ וְתָתֵיבִנֵּהּ לֵהּ׃

רש״י◄ **עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ** • (ב״מ כז) וְכִי תַּעֲלֶה בִּלְבָבְךָ שֶׁיִּתְּנֵהוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּדְרְשֵׁהוּ? אֶלָּא דָרְשֵׁהוּ שֶׁלֹּא יְהֵא רַמַּאי. **וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ** • שֶׁתְּהֵא בּוֹ הֲשָׁבָה, שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּבֵיתְךָ כְּדֵי דָּמָיו וְתִתְבָּעֵם מִמֶּנּוּ. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל - יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל, וְשֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל - יִמָּכֵר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ׳ 284)

וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ (כב, ב) מִי שֶׁרוֹאֶה שֶׁנֶּאֱבַד לִיהוּדִי אֲבֵדָה רוּחָנִית, שֶׁאֵינוֹ מִתְנַהֵג כִּדְבָעֵי, הִנֵּה אֲפִילוּ אִם יְהוּדִי זֶה רָחוֹק מִמֶּנּוּ וְאֵינוֹ מַכִּירוֹ - אָסוּר לְהִתְעַלֵּם מֵאֲבֵדָה זוֹ, אֶלָּא יֵשׁ לַעֲזֹר לוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא וְיִדְרֹשׁ אֶת אֲבֵדָתוֹ, כְּלוֹמַר, שֶׁיְּתַקֵּן אֶת הַנְהָגָתוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁיֵּשׁ לִמְסֹר אֶת הַנֶּפֶשׁ עַל אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, אֲפִילוּ לִיהוּדִי שֶׁלֹּא רָאוּ מֵעוֹלָם.

(ג) וְכֵ֤ן תַּעֲשֶׂ֣ה לַחֲמֹרֹ֗וֹ וְכֵ֣ן תַּעֲשֶׂה֮ לְשִׂמְלָתוֹ֒ וְכֵ֨ן תַּעֲשֶׂ֜ה לְכָל־אֲבֵדַ֥ת אָחִ֛יךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַ֥ד מִמֶּ֖נּוּ וּמְצָאתָ֑הּ לֹ֥א תוּכַ֖ל לְהִתְעַלֵּֽם׃ ס

ג וְכֵן תַּעְבֵּד לַחֲמָרֵהּ וְכֵן תַּעְבֵּד לִכְסוּתֵהּ וְכֵן תַּעְבֵּד לְכָל אֲבֵדַת אֲחוּךְ דִּי תֵיבַד מִנֵּהּ וְתַשְׁכְּחִנַּהּ לֵית לָךְ רְשׁוּ לְאִתְכַּסָּאָה׃

רש״י◄ **לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם** • לִכְבֹּשׁ עֵינְךָ כְּאִלּוּ אֵינְךָ רוֹאֶה אוֹתוֹ.

(ד) לֹא־תִרְאֶה֩ אֶת־חֲמ֨וֹר אָחִ֜יךָ אוֹ שׁוֹרוֹ֙ נֹפְלִ֣ים בַּדֶּ֔רֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ֖ מֵהֶ֑ם הָקֵ֥ם תָּקִ֖ים עִמּֽוֹ׃ ס

ד לָא תֶחֱזֵי יָת חֲמָרָא דְאָחוּךְ אוֹ תּוֹרֵהּ רָמָן בְּאָרְחָא וְתִתְכְּבֵשׁ מִנְּהוֹן אֲקָמָא תְקִים עִמֵּהּ׃

רש״י◄ **הָקֵם תָּקִים** • (ב״מ לב) זוֹ טְעִינָה, לְהַטְעִין מַשָּׂאוֹ שֶׁנָּפַל מֵעָלָיו. **עִמּוֹ** • עִם בְּעָלָיו, אֲבָל אִם הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְאָמַר: ׳הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה, אִם רָצִיתָ לִטְעוֹן טְעֹן״, פָּטוּר.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת שֵׂיוֹ נִדָּחִים. זוֹ מִצְוָה מְבֹאֶרֶת, שֶׁאָמַר בַּתּוֹרָה (שמות כג ד) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אוֹיִבְךָ אוֹ חֲמוֹרוֹ תּוֹעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ, וְהוֹסִיף בְּכָאן לֵאמֹר **"נִדָּחִים"**, כִּי "תּוֹעֶה" שֶׁתָּעָה מִדַּרְכּוֹ וְיָכוֹל לְהַטּוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ בְּלֹא עָמָל גָּדוֹל, וְעַתָּה הִזְכִּיר "נִדָּחִים" שֶׁבָּרְחוּ מִמֶּנּוּ וְהִרְחִיקוּ. וְהִזְכִּיר "שֶׂה" שֶׁהוּא כְּאָבַד, וּלְכָךְ בֵּאֵר בְּכָאן **וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ.** וְאָמַר **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמוֹרוֹ,** שֶׁהוּא בְּהֵמָה טְמֵאָה: **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ,** אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשִּׂמְלָה חֲבִיבָה עַל בְּעָלֶיהָ כְּבַעֲלֵי הַחַיִּים וְאֵין הַהֶפְסֵד בָּהּ מָצוּי כְּבָהֶם שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּמוּתוּ, **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ,** מִכָּל כְּלֵי בֵיתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן חֲבִיבִין כְּשִׂמְלָתוֹ אֲשֶׁר יְכַסֶּה בָּהּ: **וְעַל** מִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי מה, ב״מ ל.) הוֹסִיף עוֹד בְּכָאן דְּבָרִים רַבִּים, כְּגוֹן **וְהִתְעַלַּמְתָּ,** פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם, **הָשֵׁב,** אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים (ב״מ לא.), **תְּשִׁיבֵם,** אֲפִלּוּ לְגִנָּתוֹ וּלְחֻרְבָתוֹ (שם), וְהֶחְזֵרָהּ בְּסִימָנִים, וּדְבָרִים אֲחֵרִים נִדְרָשִׁים בַּפָּרָשָׁה: תורה ב

(ב) וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ. שֶׁאֵינוֹ קָרוֹב אֶצְלְךָ, כִּי אֵינְךָ מִתְחַיֵּב לָלֶכֶת אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת עִם הָאֲבֵדָה לְהָשִׁיבָהּ אֵלָיו, אוֹ שֶׁלֹּא יָדַעְתָּ אוֹתוֹ כְּלָל. וּבְסִפְרִי (תצא מז) אֵין לִי אֶלָּא קָרוֹב, רָחוֹק מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר **וְלֹא יְדַעְתּוֹ.** וְאִם כֵּן יֹאמַר וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ בְּעִירְךָ שֶׁתִּשְׁאַל עָלָיו וְתֵדָעֶנּוּ, יִהְיֶה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אוֹתוֹ: תורה ג

(ד) וְהוֹסִיף בְּמִצְוַת הַטְעִינָה לְהַזְהִיר עָלֶיהָ בְּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, כִּי בַּתּוֹרָה אָמַר (שמות כג ה) עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) **לֹא־יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה: פ**

ה לָא יְהֵי תִקוּן זֵין דִּגְבַר עַל אִתְּתָא וְלָא יִתַּקַּן גְּבַר בְּתִקוּנֵי אִתְּתָא אֲרֵי מְרָחַק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל עָבֵד אִלֵּין:

רמ"ש◄ **לֹא־יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה•** (ספרי. נזיר פ"א) שֶׁתְּהֵא דּוֹמָה לְאִישׁ, כְּדֵי שֶׁתֵּלֵךְ בֵּין הָאֲנָשִׁים, שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא לְשֵׁם נאוף• **וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה•** לֵילֵךְ לֵישֵׁב בֵּין הַנָּשִׁים. דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יַשִּׁיר שְׂעַר הָעֶרְוָה וְשֵׂעָר שֶׁל בֵּית הַשָּׁחִי. **כִּי תוֹעֲבַת•** לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא לְבוּשׁ הַמֵּבִיא לִידֵי תוֹעֵבָה.

(ו) **כִּי יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר ׀ לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ ׀ אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים:**

ו אִי יְעָרַע קִנָּא דְצִפְּרָא קֳדָמָךְ בְּאָרְחָא בְּכָל אִילָן אוֹ עַל אַרְעָא אֶפְרָחִין אוֹ בֵיעִין וְאִמָּא רְבֵעָא עַל אֶפְרָחִין אוֹ עַל בֵּיעִין לָא תִסַּב אִמָּא עַל בְּנָיָא:

רמ"ש◄ **כִּי יִקָּרֵא•** פֶּרֶט לִמְזֻמָּן. **לֹא־תִקַּח הָאֵם•** (חולין קמ) בְּעוֹדָהּ עַל בָּנֶיהָ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִצְוַת עֲשֵׂה. וְעוֹד הוֹסִיף **"נוֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ"**, כִּי שָׁם אָמַר "רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ", וְלֹא הִזְכִּיר שָׁם רַק הַחֲמוֹר שֶׁדַּרְכּוֹ לִטְעֹן מַשָּׂוֹי גָּדוֹל וְיִרְבַּץ תַּחְתָּיו. וְאָמַר בְּכָאן **"אָחִיךָ"** וְשָׁם "אוֹיִבְךָ" וְ"שׂוֹנַאֲךָ", לֵאמֹר תַּעֲשֶׂה עִמּוֹ כֵּן וּזְכֹר הָאַחֲוָה וְתִשְׁכַּח הַשִּׂנְאָה: תורה ה

(ו) כִּי יִקָּרֵא קַן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ. גַּם זוֹ מִצְוָה מְבֹאֶרֶת מִן אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד (ויקרא כב כח). כִּי הַטַּעַם בִּשְׁנֵיהֶם לְבִלְתִּי הֱיוֹת לָנוּ לֵב אַכְזָרִי וְלֹא נְרַחֵם, אוֹ שֶׁלֹּא יַתִּיר הַכָּתוּב לַעֲשׂוֹת הַשְׁחָתָה לַעֵקֶר הַמִּין אַף עַל פִּי שֶׁהַתִּיר הַשְׁחִיטָה בַּמִּין הַהוּא, וְהִנֵּה הַהוֹרֵג הָאֵם וְהַבָּנִים בְּיוֹם אֶחָד אוֹ לוֹקֵחַ אוֹתָם בִּהְיוֹת לָהֶם דִּרוֹר לָעוּף, כְּאִלּוּ יַכְרִית הַמִּין הַהוּא:

וְכָתַב הָרַב בְּמוֹרֶה הַנְּבוֹכִים (ג מח) כִּי טַעַם שִׁלּוּחַ הַקֵּן וְטַעַם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד, כְּדֵי לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא יִשְׁחַט הַבֵּן בְּעֵינֵי הָאֵם, כִּי יֵשׁ לַבְּהֵמוֹת דְּאָגָה גְּדוֹלָה בָּזֶה, וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין דַּאֲגַת הָאָדָם לְדַאֲגַת הַבְּהֵמוֹת עַל בְּנֵיהֶם, כִּי אַהֲבַת הָאֵם וְחֶנּוּתָהּ לִבְנֵי בִטְנָהּ אֵינָנּוּ נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי הַשֵּׂכֶל וְהַדִּבּוּר אֲבָל הוּא מִפְּעֻלַּת כֹּחַ הַמְּחַשָּׁבָה הַמְצוּיָה בַּבְּהֵמוֹת כַּאֲשֶׁר הִיא מְצוּיָה בָּאָדָם. וְאִם כֵּן, אֵין עִקַּר הָאִסּוּר בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ רַק בִּבְנוֹ וְאוֹתוֹ, אֲבָל הַכֹּל הַרְחָקָה. וְיוֹתֵר נָכוֹן, בָּעֲבוּר שֶׁלֹּא נִתְאַכְזֵר:

וְאָמַר הָרַב וְאַל תָּשִׁיב עָלַי מִמַּאֲמַר הַחֲכָמִים (ברכות לג:) הָאוֹמֵר עַל קַן צִפּוֹר גִּיעוּי רַחֲמֶיךָ, כִּי זוֹ אַחַת מִשְּׁתֵּי סְבָרוֹת, סְבָרַת מִי שֶׁיִּרְאֶה כִּי אֵין טַעַם לַמִּצְוֹת אֶלָּא חֵפֶץ הַבּוֹרֵא, וַאֲנַחְנוּ מַחֲזִיקִים בִּסְבָרָא הַשְּׁנִיָּה שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל הַמִּצְוֹות טַעַם. וְהַקְשָׁה עָלָיו עוֹד מַה שֶּׁמָּצָא בִּבְרֵאשִׁית רַבָּא (מד א) וְכִי מַה אִיכְפַּת לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּין שׁוֹחֵט מִן הַצַּוָּאר לְשׁוֹחֵט מִן הָעֹרֶף, הָא לֹא נִתְּנוּ הַמִּצְוֹות אֶלָּא לְצָרֵף בָּהֶם אֶת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ל ה) כָּל אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה:

וְזֶה הָעִנְיָן שָׁגַזַר הָרַב בַּמִּצְוֹות שֶׁיֵּשׁ לָהֶם טַעַם. מְבֹאָר הוּא מְאֹד כִּי בְּכָל אֶחָד טַעַם וְתוֹעֶלֶת וְתִקּוּן לָאָדָם, מִלְּבַד שְׂכָרָן מֵאֵת הַמִּצְוֶּה בָּהֶן יִתְבָּרַךְ. וּכְבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (סנהדרין כא:) מִפְּנֵי מָה לֹא נִתְגַּלּוּ טַעֲמֵי תוֹרָה וכו', וְדָרְשׁוּ (פסחים קיט.) וְלִמְכֻסֶּה עַתִּיק, זֶה הַמְגֻלֶּה דְּבָרִים שֶׁכְּפָשָׁה עַתִּיק יוֹמִין וּמַאי נִיהוּ טַעֲמֵי תוֹרָה. וּכְבָר דָּרְשׁוּ בְּפָרָה אֲדֻמָּה (במדב"ר יט ג ד), שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה עַל הַכֹּל עָמַדְתִּי, וּפָרָשָׁה שֶׁל פָּרָה אֲדֻמָּה חָקַרְתִּי וְשָׁאַלְתִּי וּפִשְׁפַּשְׁתִּי, אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי (קהלת ז כג), וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לְךָ אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה אֲדֻמָּה אֲבָל לַאֲחֵרִים חָקָה, דִּכְתִיב (זכריה יד ו) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אוֹר יְקָרוֹת וְקִפָּאוֹן, יְקִפָּאוֹן כְּתִיב, דְּבָרִים הַמְכֻסִּים מִכֶּם בָּעוֹלָם הַזֶּה עֲתִידִין לִהְיוֹת צְפוּיִים לָעוֹלָם הַבָּא, כְּהָדֵין סְמִיָּא דְּצָפֵי, דִּכְתִיב (ישעיה מב טז) וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ, וּכְתִיב (שם) אֵלֶּה הַדְּבָרִים עָשִׂיתִים וְלֹא עֲזַבְתִּים, שֶׁכְּבָר עֲשִׂיתִים לְרַבִּי עֲקִיבָא: **הִנֵּה** בֵּאֲרוּ שֶׁאֵין מְנִיעוּת טַעֲמֵי תוֹרָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא עִוָּרוֹן בִּשְׂכָלֵנוּ, וְשֶׁכְּבָר נִתְגַּלָּה טַעַם הַחֲמוּרָה שֶׁבָּהֶם לְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָאֵלֶּה רַבּוֹת בְּדִבְרֵיהֶם, וּבַתּוֹרָה וּבַמִּקְרָא דְּבָרִים רַבִּים מוֹדִיעִין בֵּן, וְהָרַב הַזְכִּיר מֵהֶן:

אֲבָל אֵלּוּ הַהַגָּדוֹת אֲשֶׁר נִתְקַשּׁוּ עַל הָרַב, כְּפִי דַּעְתִּי עִנְיָן אַחֵר לָהֶם, שֶׁרָצוּ לוֹמַר שֶׁאֵין הַתּוֹעֶלֶת בַּמִּצְוֹות לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ יִתְעַלֶּה, אֲבָל הַתּוֹעֶלֶת בָּאָדָם עַצְמוֹ לִמְנֹעַ מִמֶּנּוּ נֶזֶק אוֹ אֱמוּנָה רָעָה אוֹ מִדָּה מְגֻנָּה, אוֹ לִזְכֹּר הַנִּסִּים וְנִפְלְאוֹת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וְלָדַעַת אֶת הַשֵּׁם. וְזֶהוּ "לְצָרֵף בָּהֶן", שֶׁיִּהְיוּ כְּכֶסֶף צָרוּף, כִּי הַצּוֹרֵף הַכֶּסֶף אֵין מַעֲשֵׂהוּ בְּלֹא טַעַם, אֲבָל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ כָּל סִיג, וְכֵן הַמִּצְוֹות לְהוֹצִיא מִלִּבֵּנוּ כָּל אֱמוּנָה רָעָה וּלְהוֹדִיעֵנוּ הָאֱמֶת וּלְזָכְרוֹ תָּמִיד:

וּלְשׁוֹן זוֹ הָאַגָּדָה עַצְמָהּ הֻזְכְּרָה בִּילַמְּדֵנוּ (תנחומא שמיני ח) בְּפָרָשַׁת זֹאת הַחַיָּה, וְכִי מַה אִיכְפַּת לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּין שׁוֹחֵט בְּהֵמָה וְאוֹכֵל אוֹ נוֹחֵר וְאוֹכֵל, כְּלוּם אַתָּה מוֹעִילוֹ אוֹ כְלוּם אַתָּה מַזִּיקוֹ, אוֹ מַה אִיכְפַּת לוֹ בֵּין אוֹכֵל טְהוֹרוֹת אוֹ אוֹכֵל טְמֵאוֹת, אִם חָכַמְתָּ חָכַמְתָּ לָךְ (משלי ט יב), הָא לֹא נִתְּנוּ הַמִּצְוֹות אֶלָּא לְצָרֵף אֶת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ז) שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים: ס

ז שַׁלָּחָא תְּשַׁלַּח יָת אִמָּא וְיָת בְּנַיָּא תִּסַּב לָךְ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְתוֹרִיךְ יוֹמִין:

רס״ו ◂ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְגוֹ׳ • (שם קמב) אִם מִצְוָה קַלָּה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס, אָמְרָה תּוֹרָה: ״לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים״, קַל־וָחֹמֶר לְמַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת.

◆ יום שלישי י׳ אלול ◆

(ח) כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ:

ח אֲרֵי תִבְנֵי בֵּיתָא חַדְתָּא וְתַעְבֵּד תִּיקָא לְאַגָּךְ וְלָא תְשַׁוֵּי חוֹבַת דִּין דְּקִטּוֹל בְּבֵיתָךְ אֲרֵי יִפֵּל דָּנָפֵל מִנֵּהּ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יב ז) אִמְרוֹת ה׳ אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת, וְנֶאֱמַר כָּל אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה, לָמָּה, שֶׁיְּהֵא מֵגִין עָלֶיךָ:

הִנֵּה מְפֹרָשׁ בְּכָאן שֶׁלֹּא בָּאוּ לוֹמַר אֶלָּא שֶׁאֵין הַתּוֹעֶלֶת אֵלָיו יִתְעַלֶּה שְׁיִצְטָרֵךְ לְאוֹרָה כְּמִחְשָׁב מִן הַמְנוֹרָה, וְשֶׁיִּצְטָרֵךְ לְמַאֲכָל הַקָּרְבָּנוֹת וְרֵיחַ הַקְּטֹרֶת כְּנִרְאֶה מִפְּשׁוּטֵיהֶם. וַאֲפִלּוּ הַזֶּכֶר לְנִפְלְאוֹתָיו שֶׁעָשָׂה שֶׁצִּוָּה לַעֲשׂוֹת לְזֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם וּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, אֵין הַתּוֹעֶלֶת לוֹ, רַק שֶׁנֵּדַע אֲנַחְנוּ הָאֱמֶת, וְנִזְכֶּה בּוֹ עַד שֶׁנִּהְיֶה רְאוּיִים לִהְיוֹת מָגֵן עָלֵינוּ, כִּי דִּבּוּרֵנוּ וְזִכָּרוֹנוֹ בְּנִפְלְאוֹתָיו מֵאֶפֶס וְתוֹהוּ נֶחְשְׁבוּ לוֹ:

וְהִבֵּיא רְאֵיָה מִן הַשּׁוֹחֵט מִן הַצַּוָּאר וְהָעֹרֶף לוֹמַר שֶׁכֻּלָּם לָנוּ וְלֹא לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְפִי שֶׁלֹּא יִתָּכֵן לוֹמַר בַּשְּׁחִיטָה שֶׁיְּהֵא בָהּ תּוֹעֶלֶת וְכָבוֹד לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בַּצַּוָּאר יוֹתֵר מֵהָעֹרֶף אוֹ הַנַּחוֹר, אֶלָּא לָנוּ הֵם לְהַדְרִיכֵנוּ בִּנְתִיבוֹת הָרַחֲמִים גַּם בְּעֵת הַשְּׁחִיטָה:

וְהֵבִיאוּ רְאָיָה אַחֶרֶת, אוֹ מַה אִיכְפַּת לוֹ בֵּין אוֹכֵל טְהוֹרוֹת וְהֵם הַמַּאֲכָלִים הַמֻּתָּרִים, לְאוֹכֵל טְמֵאוֹת וְהֵם הַמַּאֲכָלִים הָאֲסוּרִים, שֶׁאָמְרָה בָהֶם הַתּוֹרָה (ויקרא יא כח) טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם, וְרָמַז שֶׁהוּא לְהִיוֹתֵנוּ נְקִיֵּי הַנֶּפֶשׁ חֲכָמִים מַשְׂכִּילֵי הָאֱמֶת. וְאָמְרָם אִם חָכְמָתְךָ חָכַמְתָּ לָךְ, הַזְכִּירוּ כִּי הַמִּצְוֹות הַמַּעֲשִׂיּוֹת, כְּגוֹן שְׁחִיטַת הַצַּוָּאר לְלַמְּדֵנוּ הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת, וְהַמִּצְוֹות הַגְּזוּרוֹת הַגְּדוּרוֹת בְּמִינִין לְזַקֵּק אֶת נַפְשׁוֹתֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה (שם כ כה) וְלֹא תְשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא, אִם כֵּן כֻּלָּם לְתוֹעַלְתֵּנוּ בִּלְבָד. וְזֶה כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֱלִיהוּא (איוב לה ו) אִם חָטָאתָ מַה תִּפְעָל בּוֹ וְרַבּוּ פְשָׁעֶיךָ מַה תַּעֲשֶׂה לּוֹ, וְאָמַר (שם פסוק ז) אוֹ מַה מִּיָּדְךָ יִקָּח. וְזֶה דָּבָר מְסֻכָּם בְּכָל דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ:

וְשָׁאֲלוּ בִּירוּשַׁלְמִי בִּנְדָרִים (פ״ט ה״א) אִם פּוֹתְחִין לְאָדָם בִּכְבוֹד הַמָּקוֹם בְּדִבְרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הַמָּקוֹם, וְהֵשִׁיבוּ עַל הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת, אַי זֶהוּ כִּבּוּד הַמָּקוֹם כְּגוֹן סָכָה שֶׁאֵינִי עוֹשֶׂה לוּלָב שֶׁאֵינִי נוֹטֵל תְּפִלִּין שֶׁאֵינִי מֵנִיחַ, וְהֵינוּ כִּבּוּד הַמָּקוֹם, מִשְׁמַע דִּלְנַפְשֵׁיהּ הוּא דְּמַהֲנֵי, כַּהֲדָא אִם צְדָקְתָּ מַה תִּתֶּן לוֹ אוֹ מַה מִּיָּדְךָ יִקָּח, אִם חָטָאתָ מַה תִּפְעָל בּוֹ וְרַבּוּ פְשָׁעֶיךָ מַה תַּעֲשֶׂה לּוֹ:

הִנֵּה בֵּאֲרוּ שֶׁאֲפִלּוּ הַלּוּלָב וְהַסֻּכָּה וְהַתְּפִלִּין שֶׁצִּוָּה בָּהֶן שֶׁיְּהוּ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ ה׳ מִמִּצְרַיִם, אֵינָן לִכְבוֹד ה׳ יִתְבָּרַךְ, אֲבָל לְרַחֵם עַל נַפְשׁוֹתֵינוּ. וּכְבָר סִדְּרוּ לָנוּ בִּתְפִלַּת יוֹם הַכִּפּוּרִים, אַתָּה הִבְדַּלְתָּ אֱנוֹשׁ מֵרֹאשׁ וַתַּכִּירֵהוּ לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ כִּי מִי יֹאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה וְאִם יִצְדַּק מַה יִּתֶּן לָךְ. וְכֵן אָמַר בַּתּוֹרָה (לעיל י יג) לְטוֹב לָךְ, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (שם פסוק יב), וְכֵן וַיְצַוֵּנוּ ה׳ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת ה׳ אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים (לעיל ו כד). וְהַכַּוָּנָה בְּכֻלָּם לְטוֹב לָנוּ, וְלֹא לוֹ יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה, אֲבָל כָּל מַה שֶּׁנִּצְטַוֵּינוּ שֶׁיִּהְיוּ בְּרִיּוֹתָיו צְרוּפוֹת וּמְזֻקָּקוֹת בְּלֹא סִיגֵי מַחְשָׁבוֹת רָעוֹת וּמִדּוֹת מְגֻנּוֹת:

וְכֵן מַה שֶּׁאָמְרוּ (ברכות לג:) לְפִי שֶׁעוֹשֶׂה מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים וְאֵינָן אֶלָּא גְּזֵרוֹת, לוֹמַר שֶׁלֹּא חָס הָאֵל עַל קַן צִפּוֹר וְלֹא הִגִּיעוּ רַחֲמָיו עַל אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, שֶׁאֵין רַחֲמָיו מַגִּיעִין בְּבַעֲלֵי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְמִנַּע אוֹתָנוּ מִלַּעֲשׂוֹת בָּהֶם צְרָכֵנוּ, שֶׁאִם כֵּן הָיָה אוֹסֵר הַשְּׁחִיטָה, אֲבָל טַעַם הַמְנִיעָה לְלַמֵּד אוֹתָנוּ מִדַּת הָרַחֲמָנוּת וְשֶׁלֹּא נִתְאַכְזֵר. כִּי הָאַכְזָרִיּוּת תִּתְפַּשֵּׁט בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, כַּיָּדוּעַ בַּסַּבָּחִים שׁוֹחֲטֵי הַשְּׂעִירִים הַגְּרוֹלִים וְהַחֲמוֹרִים, שֶׁהֵם אַנְשֵׁי דָּמִים זוֹבְחֵי אָדָם אַכְזָרִים מְאֹד, וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ (קדושין פב.) טוֹב שֶׁבַּטַּבָּחִים שֶׁתְּפוֹ שֶׁל עֲמָלֵק:

וְהִנֵּה הַמִּצְוֹות הָאֵלֶּה בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף אֵינָן רַחֲמָנוּת עֲלֵיהֶם, אֶלָּא גְּזֵרוֹת בָּנוּ לְהַדְרִיכֵנוּ וּלְלַמֵּד אוֹתָנוּ הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת. וְכֵן יִקְרָאוּ הֵם, כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, גְּזֵרוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (מכילתא בחדש ו) בְּמָשָׁל הַמֶּלֶךְ שֶׁגָּזַר עַל מַלְכוּתוֹ אָמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו גְּזוֹר עֲלֵיהֶם גְּזֵרוֹת, אָמַר לָהֶם כְּשֶׁיְּקַבְּלוּ מִלְכוּתִי אֲגַזֵּר עֲלֵיהֶם גְּזֵרוֹת, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קִבַּלְתֶּם מִלְכוּתִי, אֲנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ (שמות כ ב), קַבָּלוּ גְּזֵרוֹתַי לֹא יִהְיֶה לְךָ וכו׳ (שם פסוק ג):

אֲבָל בְּמִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן מִדְרָשׁ שֶׁיֵּשׁ בַּמִּצְוָה סוֹד, אָמַר רַבִּי רְחַמְּאִי מַאי דִּכְתִיב שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְלֹא אָמַר אֶת הָאָב, אֶלָּא שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם בְּכָבוֹד אוֹתָהּ בִּינָה שֶׁנִּקְרֵאת אֵם הָעוֹלָם, דִּכְתִיב (משלי ב ג) כִּי אִם לַבִּינָה תִקְרָא. מַאי וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ, אָמַר רַבִּי רְחַמְּאִי אוֹתָם בָּנִים שֶׁגִּדְּלָה, וּמַאי נִיהוּ מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רס"י◄ **כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ** • אִם קִינַּחְתָּ מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן, סוֹפְךָ לִבְנוֹת בַּיִת חָדָשׁ וּתְקָנִים מִצְוַת מַעֲקֶה, שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְתַגִּיעַ לְכֶרֶם וְשָׂדֶה וְלִבְגָדִים נָאִים, לְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ. **מַעֲקֶה** • גָּדֵר סָבִיב לַגַּג, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'תִּיקָא', כְּגוֹן תִּיק שֶׁמְּשַׁמֵּר מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. **כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל** • רָאוּי זֶה לִיפֹּל, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא תִתְגַּלְגֵּל מִיתָתוֹ עַל־יָדֶךָ, שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל־יְדֵי זַכַּאי, וְחוֹב עַל־יְדֵי חַיָּב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 210. כא עמ' 37)

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ (כב, ח) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי חִיּוּב מַעֲקֶה הוּא גַּם בְּמִי שֶׁקָּנָה בַּיִת **יָשָׁן** בְּלִי מַעֲקֶה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בֵּיתוֹ – זוֹ אִשְׁתּוֹ, וּבְנִיַּת "בַּיִת חָדָשׁ" מַשְׁמָעוּתָהּ, אֲפִלּוּ, הַתְחָלַת חַיֵּי נִשּׂוּאִין, כַּאֲשֶׁר אָדָם לוֹקֵחַ רַחֲמִים עַל צַוָּארוֹ וּמַתְחִיל לְהִתְעַסֵּק בְּמִצְיאַת פַּרְנָסָה. בְּמַצָּב זֶה יֵשׁ צֹרֶךְ בְּמַעֲקֶה, הַיְנוּ בְּהַגְבָּלוֹת וּבְסָיָגִים חֲדָשִׁים, הֵן בְּמַחֲשָׁבָה הֵן בְּדִבּוּר וְהֵן בְּמַעֲשֶׂה. לָכֵן נָקַט הַכָּתוּב "בַּיִת חָדָשׁ", שֶׁכֵּן מַעֲקֶה בַּעֲבוּדָה רוּחָנִית שַׁיָּךְ בְּעִקָּר בְּעֵת בְּנִיַּת בַּיִת חָדָשׁ. וַהֲרֵי לָנוּ דְּגָמָא לְמַה שֶּׁמָּצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁ"אֵין הָעִנְיָן בַּנִּגְלֶה אוֹמֵר אֶלָּא דָּרְשֵׁנִי בְּפִנִימְיוּת הַתּוֹרָה" (נִגְלֶה דְּתוֹרָה גּוּפָא מַכְרִיחַ שֶׁיֵּשׁ פֵּרוּשׁ פְּנִימִי).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממכתב א' דראש־חדש טבת תשט"ז. לקוטי־שיחות חלק כ"ט עמוד 444 – מתוך 'לקראת שבת')

בִּרְכַּת מַעֲקֶה

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ: (כב, ח)

...בַּמֶּה שֶׁהֵעִיר בַּ'יָד' הִלְכוֹת בְּרָכוֹת פֶּרֶק יא הֲלָכָה ח: "עָשָׂה מַעֲקֶה מְבָרֵךְ כוּ'", שֶׁסּוֹתֵר דַּעַת עַצְמוֹ שָׁם הֲלָכָה ד: "דְּבָרִים שֶׁהֵם מִשּׁוּם סַכָּנָה אֵין מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם" – וַהֲרֵי חִיּוּב מַעֲקֶה הוּא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים גו'. וּלְדַעְתִּי פָּשׁוּט, אֲשֶׁר לְהָרַמְבַּ"ם "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים" גו' אֵינוֹ נִתְּנִית טַעַם עַל חִיּוּב עֲשִׂיַּת מַעֲקֶה, אֶלָּא צִוּוּי בִּפְנֵי עַצְמוֹ. כִּי הֲרֵי טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת לֹא מְנָאָם בְּחֶשְׁבּוֹן תַּרי"ג, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בַּשַּׁרְשׁ הַחֲמִשִּׁי בְּ'סֵפֶר הַמִּצְוֹת', אֲבָל "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים", הִכְנִיסוֹ בְּמִנְיַן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

וְהִכְרִיחוֹ לְהָרַמְבַּ"ם לוֹמַר כֵּנ"ל – הַסִּפְרִי (דברים כב, ח): "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה כוּ' מִצְוַת־עֲשֵׂה. לֹא תָשִׂים כוּ' מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וּלְפִי הָאֲמוּר, נַפְקָא־מִינָּהּ שֶׁ)אִם בְּמִקּוֹם עֲשִׂיַּת מַעֲקֶה, עָשָׂה כָּבָשׁ לַגַּג וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה – קַיֵּם מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה וּבִטֵּל מִצְוַת־עֲשֵׂה. וּלְהָעִיר מִיּוֹמָא ע"ב, א. נוֹשְׁאֵי־כֵּלִים עַל 'סֵפֶר הַמִּצְוֹת' שָׁם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ"ד עמוד 137 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

גֶּדֶר חִיּוּב הַמַּעֲקֶה בַּהֵיכָל

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ

"בַּיִת" - לְרַבּוֹת הֵיכָל (כב, ח. ובספרי)

וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ־עִיּוּן בָּזֶה, שֶׁהֲרֵי כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש ריש פרק יא. וכן הוא בשולחן־ערוך חושן־משפט ריש סימן תכז) דְּחִיּוּב מַעֲקֶה הוּא רַק בְּ"בֵּית דִּירָה", וּבְבָתִּים שֶׁאֵינָן לְדִירָה "אֵינוֹ זָקוּק לוֹ", וְלִכְאוֹרָה הֵיכָל אֵינוֹ "בֵּית דִּירָה", וְאַמַּאי נִתְחַיֵּב בְּמַעֲקֶה?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּהִנֵּה מָצִינוּ דְּעִקַּר עִנְיַן הַדִּירָה הוּא הָאֲכִילָה בַּמָּקוֹם הַהוּא. וּכְמוֹ בְּמִצְוַת סֻכָּה שֶׁגִּדְרָהּ "תֵּשְׁבוּ כָּעִין תָּדוּרוּ" (סוכה כח, ב) דְּעִקַּר מִצְוַת הֵישִׁיבָה בְּסֻכָּה הִיא הָאֲכִילָה בַּסֻּכָּה (עיין שולחן־ערוך אדמו"ר הזקן אורח־חיים סימן תרלט סעיף יב. וראה טור שם. נושאי־כלי ה'שולחן ערוך' בסוף הסימן).

וְהִנֵּה אִיתָא בִּזְבָחִים (סג, א) "מִנַּיִן שֶׁאִם הִקִּיפוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים־וּמַזָּלוֹת אֶת כָּל הָעֲזָרָה, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְשָׁם וְאוֹכְלִין שָׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, תַּלְמוּד־לוֹמַר בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ" (וכן פסק הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק י הלכה ג). וְנִמְצָא דְּיֵשׁ זְמַנִּים שֶׁמִּצְוַת אֲכִילַת קָדָשִׁים הִיא דַּוְקָא בַּהֵיכָל.

וְעַל־פִּי־זֶה גַּם הַהֵיכָל בְּגָדֵר "בֵּית דִּירָה" הוּא, וּמְחֻיָּב בְּמַעֲקֶה.

שִׁבְעַת יְמֵי הַסֻּכָּה וְדִינֵי שִׁבְעַת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ וכו'. וְהִנֵּה הַמִּצְוָה הַזֹּאת רוֹמֶזֶת לְעִנְיַן גְּדוֹל, וּלְכָךְ שְׁכָרָהּ מְרֻבֶּה לְמַעַן יִיטַב לְךָ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים: תורה ז **(ח־ט) וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה.** מִצְוַת הַמַּעֲקֶה מְחֻדֶּשֶׁת, אוֹ מְבֹאֶרֶת מִלֹּא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ (ויקרא יט טז). אֲבָל מִצְוַת הַכִּלְאַיִם מְבֹאֶרֶת, שֶׁכְּבָר אָמַר (שם פסוק יט) שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע כִּלְאָיִם, וְהִנֵּה בְּמַשְׁמַע הַהוּא כָּל מָקוֹם הַנִּזְרָע. וְהוֹסִיף בְּכָאן כִּי אִם יִזְרַע הַכֶּרֶם כִּלְאַיִם יִקְדֹּשׁ הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִזְרָע וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם, לוֹמַר שֶׁיֵּאָסֵר בְּהֶנְאָה בְּהֶקְדֵּשׁ: **וְטַעַם "פֶּן"** כְּמוֹ כִּי תִקְדֹּשׁ, וְכֵן וּמִפְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ פֶּן תָּמוּתוּ (שם י, ז), וְכֵן וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ פֶּן תָּמֻתוּן (בראשית ג ג). וְיִתָּכֵן שֶׁפֵּרוּשׁוֹ כְּמוֹ פֶּן יִנָּכְרוּ צָרֵימוֹ פֶּן יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה (להלן לב כח), כְּעִנְיַן שָׁמָּא, לוֹמַר לֹא תִזְרַע אוֹתוֹ כִּלְאַיִם פֶּן יִצְמַח וְיֵאָסֵר עָלֶיךָ הַכֹּל, כִּי אֵינָן נֶאֱסָרִין אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ (כלאים פ"ז ה"ז) תְּבוּאָה מִתְקַדֶּשֶׁת מִשְׁתִּשְׁרִישׁ, וַעֲנָבִים מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ כְּפוֹל הַלָּבָן: תורה י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 241 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לְפָעוֹל עַל הַשֵּׁנִי בְּלִי גַּאֲוָה!

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ גו' כִּי יִפּוֹל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ". וְאִיתָא בַּשל"ה הַקָּדוֹשׁ (סוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ) "מָצָאתִי כָּתוּב: רָמָז גַּג הוּא גָּבוֹהַּ, וְרוֹמֶז שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם גְּבוּל לַגַּאֲוָה".

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַכָּתוּב:

"כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ" - כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי עוֹסֵק בְּקִרּוּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וּבוֹנֶה "בַּיִת" לַהקָבָ"ה, סְבִיבָה שֶׁתִּהְיֶה חֲדוּרָה בְּיַהֲדוּת - "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ", עָלָיו לִיזָּהֵר מִגַּאֲוָה. כִּי אֵין זֶה רַק חִסָּרוֹן בַּעֲבוֹדַת עַצְמוֹ, אֶלָּא הַגַּאֲוָה יְכוֹלָה לִגְרוֹם לִנְפִילָה אֵצֶל הַשֵּׁנִי, עָלָיו הוּא רוֹצֶה לְהַשְׁפִּיעַ וּלְקָרֵב. כִּי כַּאֲשֶׁר מַשְׁפִּיעַ עַל הַשֵּׁנִי בִּדְבָרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב, וּבְלִי פְּנִיּוֹת, אָז הַדְּבָרִים יִכָּנְסוּ אֶל לֵב הַשֵּׁנִי וְיִפְעֲלוּ פְּעוּלָתָם. אַךְ אִם מְעוֹרָבִים בִּדְבָרָיו יֵשׁוּת וְגַאֲוָה, הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁזֶּה יָכוֹל לְהַפְרִיעַ בְּהַשְׁפָּעַת וְהַצְלָחַת דְּבָרָיו לְקָרֵב אֶת הַשֵּׁנִי, הִנֵּה גַּאֲוָתוֹ עֲלוּלָה לְגָרוֹם אֶת הַהֵיפֶךְ לְגַמְרֵי, לְרַחֵק אֶת הַשּׁוֹמֵעַ רַחֲמָנָא־לִיצְלָן.

וּמְדַיֵּק הַכָּתוּב "כִּי יִפּוֹל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ" - דְּאֵין הָאָדָם יָכוֹל לְטָעוֹן, שֶׁיְּרִידַת הַשֵּׁנִי אֵינָהּ בְּאַשְׁמָתוֹ, כִּי אִם הַשֵּׁנִי הָיָה אִישׁ יָשָׁר הוֹלֵךְ, אֲזַי הָיָה מַבְחִין בֵּין הָאֱמֶת שֶׁבִּדְבָרָיו לַגַּאֲוָה שֶׁבָּהֶם, וְ"תּוֹכוֹ אָכַל, קִלִּיפָּתוֹ זָרָק" (חגיגה טו, ב). וְיִרִידַת הַשֵּׁנִי הִיא מִשּׁוּם שֶׁבִּלַּאוּ־הָכִי הֲרֵי הוּא "נוֹפֵל" וְיוֹרֵד בַּעֲבוֹדַת ה'. וּמִכֵּיוָן שֶׁהַשֵּׁנִי "נוֹפֵל הוּא", לָכֵן פּוֹעֶלֶת עָלָיו הַגַּאֲוָה - יְרִידָה וּנְפִילָה יְתֵירָה.

וְזֶהוּ שֶׁמִּזְהִיר הַכָּתוּב "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ גו' כִּי יִפּוֹל הַנֹּפֵל" - שֶׁמִּבְּלִי הַבֵּט עַל זֶה שֶׁהַשֵּׁנִי הוּא בִּבְחִינַת "נוֹפֵל", מִכָּל־מָקוֹם מוּטָל חִיּוּב עַל הָאָדָם לִיזָּהֵר שֶׁמִּ"גַּגֶּךָ" לֹא יִפּוֹל הַנּוֹפֵל, הַיְנוּ שֶׁהַגַּאֲוָה שֶׁלְּךָ לֹא תְּגָרוֹם לִנְפִילָה יְתֵירָה אֵצֶל הַנּוֹפֵל, אֶלָּא יַעֲשֶׂה כָּל מַה שֶּׁבְּיָכְלְתּוֹ לִיזָּהֵר מִזֶּה, וּלְקָרְבוֹ לְתוֹרָה וַעֲבוֹדָה.

(ט) **לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם: ס**

ט לָא תִזְרַע כַּרְמָךְ עֵרוּבִין דִּילְמָא תִסְתָּאֵב דִּמְעַת זַרְעָא דִּי תִזְרַע וַעֲלַלַת כַּרְמָא׃

רמ"י◄ **כִּלְאָיִם** • (קידושין לט. חולין פב) חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד. **פֶּן־תִּקְדַּשׁ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'תִּסְתָּאֵב', כָּל דָּבָר הַנִּתְעָב עַל הָאָדָם, בֵּין לְשֶׁבַח כְּגוֹן הֶקְדֵּשׁ, בֵּין לְגַנַּאי כְּגוֹן אִסּוּר, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן קֹדֶשׁ, כְּמוֹ: (ישעיה סה) "אַל תִּגַּע בִּי כִּי קִדַּשְׁתִּיךָ". **הַמְּלֵאָה** • זֶה מִלּוּי וְתוֹסֶפֶת שֶׁהַזֶּרַע מוֹסִיף.

(י) **לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו: ס**

י לָא תִרְדֵּי בְתוֹרָא וּבַחֲמָרָא כַּחֲדָא׃

רמ"י◄ **לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר** • (ב"ק נד) הוּא־הַדִּין לְכָל שְׁנֵי מִינִים שֶׁבָּעוֹלָם, וְהוּא־הַדִּין לְהַנְהִיגָם יַחַד קְשׁוּרִים זוּגִים בְּהוֹלָכַת שׁוּם מַשָּׂא.

(יא) **לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו:**

יא לָא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵזָא עֲמַר וְכִתָּן מְחֵבַּר כַּחֲדָא׃

רמ"י◄ **שַׁעַטְנֵז** • לְשׁוֹן עֵרוּב, וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: שׁוּעַ, טָווּי וְנָווּז.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עלי־פי לקוטי־שיחות חזלק כ"ט עמוד 122 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שִׁלְשָׁה גְּדָרִים בְּכִלְאַיִם

לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז . . גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ (כב, יא-יב) גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לְךָ, אַף מִן הַכִּלְאַיִם (יבמות ד, ריש עמוד א).

בְּתַעֲרוֹבוֹת אֲסוּרוֹת יֶשְׁנָם ג' אוֹפַנִּים: א. כִּלְאֵי בְּגָדִים – תְּפִירַת שְׁנֵי מִינִים בְּבֶגֶד אֶחָד. ב. כִּלְאֵי בְּהֵמָה וְכִלְאֵי קַרְקַע – הֶלֶדֶת וּצְמִיחַת דָּבָר חָדָשׁ מִתַּעֲרֹבֶת שְׁנֵי מִינִים. ג. בִּשּׁוּל בָּשָׂר בְּחָלָב – שֶׁטַּעֲמָם נִתְעָרֵב.

וְהִנֵּה מָצִינוּ חִלּוּק בֵּינֵיהֶם אִם תַּעֲרֹבֶתָן מְתֻרֶּת לְעִנְיְנֵי מִצְוָה, דִּכְלְאֵי בְּגָדִים מֻתָּרִים בְּצִיצִית (כֵּנ"ל מיבמות) וּבִבְגְדֵי כְּהֻנָּה (רמב"ם הלכות כלאים סוף פרק י. הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה יא־יב), כִּלְאֵי בְּהֵמָה וְקַרְקַע לֹא מָצִינוּ שֶׁיִּתְּרוּ לְקֹדֶשׁ אוֹ לְגָבוֹהַּ. וּבְבָשָׂר בְּחָלָב, קַסַלְקָא־דַּעְתָּא בַּמְּכִילְתָּא (סוף פרשת משפטים) שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בְּמִקְדָּשִׁין, וְדָרְשׁוּ מֵהַכְּתוּבִים שֶׁאָסוּר גַּם בַּמִּקְדָּשִׁים. וְיֵשׁ לְעַיֵּן בְּטַעַם הַחִלּוּק.

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ן (קדושים יט, יט) בְּטַעַם (י־יא) וְאָמַר **לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר.** וְהוּא הַדִּין לְכָל מִינֵי הַכִּלְאַיִם. וְהִיא מִצְוָה מְבֹאָרֶת מִן בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם (ויקרא יט יט), שֶׁדָּרֶךְ כָּל עוֹבֵד אַדְמָתוֹ לְהָבִיא צִמְדוֹ בְּרֶפֶת אַחַת וְיַרְכִּיב אוֹתָן. וּבְאַר בִּשַׁעַטְנֵז, שֶׁאֵינֶנּוּ רַק בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים. וְהִזְכִּיר לֹא תִלְבַּשׁ, לְלַמֵּד שֶׁאֵין הָעֲלִיָּה אֲסוּרָה אֶלָּא בְּעִנְיַן לְבִישָׁה: תורה יב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִסּוּר כִּלְאֵי בְּהֵמָה וְקַרְקַע, שֶׁכְּשֶׁמְּעָרֵב שְׁנֵי מִינֵי בְּהֵמָה אוֹ שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים, הֲרֵי הוּא "מְשַׁנֶּה וּמַכְחִישׁ כּוֹ' וּמְעָרְבֵב סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית", כִּי הַשֵּׁם־יִתְבָּרַךְ קָבַע שֶׁיּוֹצִיאוּ הַבְּהֵמוֹת וְהַצְּמָחִים, לְמִינֵיהֶם דַּוְקָא, וּכְשֶׁמְּעָרְבָם יַחַד הֲרֵי הֵם מוֹצִיאִים מִין אֶחָר. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַחִלּוּק בֵּין ג' הָאוֹפָנִים הַנַּ"ל: בִּכְלְאֵי בְּהֵמָה וְקַרְקַע, מְכֻיָּן שֶׁנּוֹצָר מֵהֶם מִין חָדָשׁ, הֲרֵי הֵם אֲסוּרִים גַּם בְּעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה. וּמֵאִידָךְ, כִּלְאֵי בְּגָדִים מְתָּרִים גַּבֵּי עִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה, שֶׁהֲרֵי לֹא נוֹצַר מִצֵּרוּף שְׁנֵי הַמִּינִים מִין חָדָשׁ, וְאַדְרַבָּה גַּם לְאַחֲרֵי צֵרוּפָן בְּבָגֶד, נִתָּן לְהָסִיר אֶת הַתְּפָרִים וּלְהַפְרִיד אֶת הַמִּינִים.

אַךְ בְּבָשָׂר בְּחָלָב, קָסַלְקָא־דַּעְתָּא שֶׁזֶּה דּוֹמֶה לְכִלְאֵי בְּגָדִים, שֶׁהֲרֵי בְּבָשָׂר בְּחָלָב רַק נִתְעָרְבוּ טַעֲמֵי בָּשָׂר וְחָלָב, אֲבָל לֹא נוֹלַד וְנִצְמַח מִזֶּה מִין חָדָשׁ. אַךְ הַמַּסְקָנָא הִיא דְּדָמֵי לְכִלְאֵי בְּהֵמָה, כִּי מִכְּיָון שֶׁנִּתְעָרְבוּ טַעֲמֵי הַבָּשָׂר וְהֶחָלָב עַד שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהַפְרִידָן, נִמְצָא שֶׁמִּצֵּירוּפָן נוֹצָר דָּבָר חָדָשׁ, וְלָכֵן אֲסוּרִין גַּם בְּמָקְדָּשִׁין.

(יב) גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ: ס

יב כְּרֵסְפִּדִין תַּעְבֵּד לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפֵי כְּסוּתָךְ דִּי תְכַסֵּי בַהּ׃

רמ"י ◂ גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ • (יבמות ד. ספרי) אַף מִן הַכִּלְאַיִם, לְכָךְ סְמָכָן הַכָּתוּב.

(יג) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ:

יג אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא וְיֵעוּל לְוָתַהּ וְיִסְנְּאַהּ׃

רמ"י ◂ וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ • סוֹפוֹ.

(יד) וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצִא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים:

יד וְיִשַׁוֵּי לַהּ תַּסְקוֹפֵי מִלִּין וְיַפֵּק עֲלַהּ שׁוּם בִּישׁ וְיֵימַר יָת אִתְּתָא הָדָא נְסֵבִית וְעַלִּית לְוָתַהּ וְלָא אַשְׁכַּחִית לַהּ בְּתוּלִין׃

רמ"י ◂ וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים • עֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה: עָבַר עַל (ויקרא יט) "לֹא תִשְׁנָא", סוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרָע. אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת • (ספרי) מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמֵר דָּבָר אֶלָּא בִּפְנֵי בַּעַל־דִּין.

(טו) וְלָקַח אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעְרָה:

טו וְיִסַּב אֲבוּהָא (נ"א אֲבוּהִי) דְּעוּלֶמְתָּא וְאִמַּהּ וְיִפְקוּן יָת בְּתוּלֵי עוּלֶמְתָּא לָקֳדָם סָבֵי קַרְתָּא לְתָרַע בֵּית דִּין אַתְרָא׃

רמ"י ◂ אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ • (שם) מִי שֶׁגִּדְּלוּ גְּדוּלִים הָרָעִים, יִתְבַּזּוּ עָלָיו.

(טז) וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ:

טז וְיֵימַר אֲבוּהָא דְּעוּלֶמְתָּא לָסָבַיָּא יָת בְּרָתִי יְהָבִית לְגַבְרָא הָדֵין לְאִנְתּוּ וּסְנְּאַהּ׃

רמ"י ◂ וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָה • (שם) מְלַמֵּד שֶׁאֵין רְשׁוּת לָאִשָּׁה לְדַבֵּר בִּפְנֵי הָאִישׁ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יג) כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ. טַעֲמוֹ, כַּאֲשֶׁר יִקַּח הָאִישׁ אִשָּׁה בְּלִקּוּחֵי הַתּוֹרָה שֶׁהֵם הַקִּדּוּשִׁין בְּכֶסֶף, וְהִיא הַמְאֹרָסָה אֲשֶׁר יָזִיר (פסוק כג), וְאַחֲרֵי יָמִים בָּא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ, שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲרֻבָה אֵלָיו בִּביאָתָהּ, וְהִשְׂכִּים בַּבֹּקֶר וּבָא לְבֵית דִּין וְטָעַן שֶׁלֹּא מְצָאָהּ בְּתוּלָה. וְהִנֵּה זֶה מִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיאָהּ בְּלֹא מוֹהַר הַבְּתוּלוֹת שֶׁהִיא הַכְּתֻבָּה שֶׁכָּתַב לָהּ, וּמִפְּנֵי כִּי בְּחֶזְקַת בְּתוּלָה נִתְקַדְּשָׁה אֵלָיו הוּא טוֹעֵן עָלֶיהָ שֶׁזּוֹנָתָה תַּחְתָּיו. וּלְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב וְאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר כְּדִבְרֵי הַבַּעַל וּסְקָלוּהָ, וְהָאֱמֶת לֹא יְוָדַע רַק עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים:

וּלְפִי שֶׁהַכָּתוּב יְפָרֵשׁ בִּזְנוּנֵי הַבְּתוּלוֹת, כִּי כַּאֲשֶׁר תִּהְיֶה מְאֹרָסָה תִּסָּקֵל, וְכַאֲשֶׁר לֹא אֹרָסָה הִיא פְּטוּרָה, לֹא הֻצְרַךְ לְפָרֵשׁ כָּאן וְאִם אֱמֶת הָיָה שְׁזּוּנָתָהּ בְּאֵרוּסֶיהָ וְשֶׁזּוֹנָתָהּ בִּרְצוֹנָהּ וּסְקָלוּהָ, וְאָמַר בָּרְמָז כִּי עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ, וְהַנְּבָלָה הִיא בַּעֲשׂוֹתָהּ כֵּן לְרִצּוֹנָהּ, וְלִזְנוּת הוּא כַּאֲשֶׁר תִּשְׁטֶה תַּחַת אִישָׁהּ, כִּי הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר לֹא אֹרָשָׂה לֹא תִקָּרֵא זוֹנָה בִּשְׁכִבָה עִם אַחַד הָעָם, אֲבָל הִיא מְיֻעֶדֶת לוֹ (שמות כב טז): תורה יד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יז) וְהִנֵּה־הוּא שָׁם עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתֵּךְ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר׃

יז וְהָא הוּא שַׁוִּי תַּסְקוֹפֵי מִלִּין לְמֵימַר לָא אַשְׁכַּחִית לִבְרַתָּךְ בְּתוּלִין וְאִלֵּין בְּתוּלֵי בְרַתִּי וְיִפְרְסוּן שׁוּשִׁיפָא קֳדָם סָבֵי קַרְתָּא׃

רס"ו ◂ **וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה** • (שם) הֲרֵי זֶה מָשָׁל: מְחֲווִרין הַדְּבָרִים כַּשִּׂמְלָה.

(יח) וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ׃

יח וְיִדְבְּרוּן סָבֵי קַרְתָּא הַהִיא יָת גַּבְרָא וְיַלְקוּן יָתֵהּ׃

רס"ו ◂ **וְיִסְּרוּ אֹתוֹ** • מַלְקוֹת (כתובות מו).

(יט) וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃ ס

יט וְיִגְבּוּן מִנֵּהּ מְאָה סְלְעִין דְּכָסָף וְיִתְּנוּן לַאֲבוּהָא דְּעוּלֵמְתָּא אֲרֵי אַפֵּק שׁוּם בִּישׁ עַל בְּתוּלְתָּא דְּיִשְׂרָאֵל וְלֵהּ תְּהֵי לְאִנְתּוּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי׃

(כ) וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָה׃

כ וְאִם קְשְׁטָא הֲוָה פִּתְגָמָא הָדֵין לָא אִשְׁתְּכַחוּ בְתוּלִין לְעוּלֵמְתָּא׃

רס"ו ◂ **וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר** • (שם) בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, שֶׁזִּנְּתָה לְאַחַר אֵרוּסִין.

(כא) וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנַּעֲרָה אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וְסָקְלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס

כא וְיַפְּקוּן יָת עוּלֵמְתָּא לְתָרַע בֵּית אֲבוּהָא וְיִרְגְּמִנַּהּ אֱנָשֵׁי קַרְתַּהּ בְּאַבְנַיָּא וּתְמוּת אֲרֵי עַבְדַת קְלָנָא בְּיִשְׂרָאֵל לְזַנָּאָה בֵּית אֲבוּהָא וּתְפַלֵּי עֲבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יז) וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה. הֲרֵי זֶה מָשָׁל, מְחֲווִרין הַדְּבָרִים כַּשִּׂמְלָה, לְשׁוֹן רַשׁ"י. וְהוּא מִדְּרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּסִפְרֵי (תצא רלז) וּבְמְכִילְתָּא (משפטים יג): **וְאֵין** צָרִךְ, כִּי זֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל, מַכְנִיסִין הֶחָתָן וְהַכַּלָּה לַחֻפָּה וּבוֹדְקִין אוֹתָן, וְהָעֵדִים מַשְׁמִירִים לָהֶם מִבַּחוּץ, וְהֵם שֶׁהֶחֱכָמִים קוֹרִין לָהֶם שׁוֹשְׁבִינִין, וְכַאֲשֶׁר יִפְרְדוּ נִכְנָסִין הָעֵדִים שָׁם וְלוֹקְחִין הַשִּׂמְלָה אֲשֶׁר שָׁכַב אוֹתָהּ עָלֶיהָ וְיִרְאוּ הַדָּמִים, וְזֶה יָדוּעַ בַּתַּלְמוּד (כתובות מו., ירושלמי שם פ"א ה"א) וּבְסִפְרֵי אַגָּדָה, וְקוֹרִין הַשִּׂמְלָה הַהִיא סוּדָר. וּלְכָךְ יֹאמַר הַכָּתוּב שֶׁיִּפְרְשׂוּ אֲבִיהָ וְאִמָּהּ הַשִּׂמְלָה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִיַּד הָעֵדִים וְיֹאמְרוּ אֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי. וּבְוַדַּאי שֶׁצָּרִיךְ לְחַוֵּר הַדְּבָרִים בְּעִנְיָנִים הַרְבֵּה שֶׁהַכָּתוּב יְקַצֵּר בָּהֶם:

אֲבָל לֹא אָמַר הֲרֵי זֶה מָשָׁל אֶלָּא הַמַּחֲזִיב מוֹצִיא שֵׁם רַע אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּעַל, וּפִשּׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא כִּדְבְרֵי הָאוֹמֵר עַד שֶׁבָּעַל. וְכֵן אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (שם מו.) רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר שִׂמְלָה מַמָּשׁ, וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו. וְכֵן טַעַם הַפָּרָשָׁה, כִּי אָמַר הַכָּתוּב תְּחִלָּה וְלָקַח אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָה יְדַבֵּר בִּשְׁנֵיהֶם, וְאַחַר כֵּן שָׂם לְאָב לְבַדּוֹ וְאָמַר **וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה** בִּשְׁנֵיהֶם. וְהַטַּעַם, כִּי הַתְּבִיעָה הַזֹּאת לְאָב לְבַדּוֹ הוּא שֶׁהַקְּנַס שֶׁלּוֹ, אֲבָל שֹׁתֵף הָאֵם בַּמַּעֲשֶׂה מִפְּנֵי שֶׁעִנְיַן הַשִּׂמְלָה הַנָּשִׂים יוֹתֵר עִסְקוּ בָּהּ, וְהֵן הַיּוֹדְעוֹת וְהַבְּקִיאוֹת בַּדָּמִים, וְלָאֵם רָאוּי שֶׁתִּתְפֹּשׂ וְתָבִיא אוֹתָהּ לְבֵית דִּין, אֲבָל טַעֲנַת "אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה" לָאָב בִּלְבַד הִיא, וְהָאֵם לַאו בַּעֲלַת דְּבָרִים דִּידֵיהּ הִיא. אוֹ אַחַר שֶׁיִּסְּדֵר הָאָב טַעֲנוֹתָיו בְּבֵית דִּין, יִתְפֹּשׂ בַּשִּׂמְלָה אֲשֶׁר הֵבִיאָה אִשְׁתּוֹ תַּחַת כַּנְפוֹת כְּסוּתָהּ, וְיִפְרְשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנֵיהֶם בְּבֵית דִּין. וְהִנֵּה לֹא הֻזְכְּרָה הָאֵם בַּפָּרָשָׁה וְלֹא בָּאָה לְבֵית דִּין כְּלָל אֶלָּא מִפְּנֵי עִנְיַן הַשִּׂמְלָה שֶׁהוּא מַמָּשׁ, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי: תורה יח

(יט) וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף.

אַחֲרֵי הַמַּלְקוֹת הַנִּדְרָשׁ מִ"וְיִסְּרוּ אוֹתוֹ" (כתובות מו.). כִּי הַמִּנְהָג לִכְתֹּב לִבְתוּלָה מֹהַר חֲמִשִּׁים כֶּסֶף, וְהִנֵּה זֶה הוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רַע בַּעֲבוּר שֶׁשִּׁנָּאהּ וְרָצָה לְהוֹצִיאָהּ בְּלֹא כְלוּם, וְלָכֵן עָנְשׁוֹ הַכָּתוּב בְּמֵאָה כֶסֶף, כִּי הַתּוֹרָה תַּעֲנִישׁ בְּכֶפֶל, כְּעִנְיַן שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם (שמות כב ג). אַף עַל פִּי שֶׁהַכְּתֻבָּה מִדִּבְרֵיהֶם, לְמִי שֶׁיִּתְּנָה עִמּוֹ, אוֹ יְשָׁאֲנָּה סְתָם, אֲבָל הַמִּנְהָג הָיָה לִכְתֹּב מֹהַר לַבְּתוּלוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם שם טז) כְּמֹהַר הַבְּתוּלוֹת וְהָרֹב יַעֲשׂוּ כֵן. וְאִם לֹא הָיְתָה כְּתֻבָּה לְאִשָּׁה הַזֹּאת, לָמָּה יְשִׁים עָלֶיהָ עֲלִילוֹת דְּבָרִים מִפְּנֵי שֶׁבָּא עָלֶיהָ וּשְׁנֵאָהּ, יִכְתֹּב לָהּ גֵּט וְיִפָּטֵר מִמֶּנָּה, דִּכְתִיב (מלאכי ב טז) כִּי שָׂנֵא שַׁלַּח: תורה כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רס"ו◄ **אֶל־פִּתַח בֵּית־אָבִיהָ** • (כתובות מה) רְאוּ גְּדוּלִים שֶׁגִּדַּלְתֶּם. **אַנְשֵׁי עִירָהּ** • (ספרי) בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי עִירָהּ. **לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ** • כְּמוֹ: בְּבֵית אָבִיהָ.

(כב) **כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב ׀ עִם־אִשָּׁה בְּעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל: ס**

כב אֲרֵי יִשְׁתְּכַח גְּבַר דְּשָׁכֵב עִם אִתְּתָא אִתַּת גְּבַר וְיִתְקַטְּלוּן אַף תַּרְוֵיהוֹן גַּבְרָא דְּשָׁכֵב עִם אִתְּתָא וְאִתְּתָא וּתְפַלֵּי עֲבֵד דְּבִישׁ מִישְׂרָאֵל:

רס"ו◄ **וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם** • (ספרי) לְהוֹצִיא מַעֲשֶׂה חֲדוּדִים, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נֶהֱנֵית מֵהֶם. "גַּם", לְרַבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם (סְפָרִים אֲחֵרִים: מֵאֲחוֹרֵיהֶם). (שם) דָּבָר אַחֵר:

"גַּם שְׁנֵיהֶם", לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, שֶׁאִם הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד.

(כג) **כִּי יִהְיֶה ׀ נַעֲרָה בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ:**

כג אֲרֵי תְהֵי עוּלֶמְתָּא בְּתוּלְתָּא דְּמָאֲרְסָא לְגֻבַר וְיַשְׁכְּחִנַּהּ גְּבַר בְּקַרְתָּא וְיִשְׁכּוֹב עִמַּהּ:

רס"ו◄ **וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר** • (ערכין ז) לְפִיכָךְ שָׁכַב עִמָּהּ, פִּרְצָה קוֹרְאָה לַגַּנָּב, הָא אִלּוּ יָשְׁבָה בְּבֵיתָהּ, לֹא אֵרַע לָהּ.

(כד) **וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר ׀ הָעִיר הַהוּא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־הַנַּעֲרָה עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה בָּעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס**

כד וְתַפְּקוּן יָת תַּרְוֵיהוֹן לְתָרַע קַרְתָּא הַהִיא וְתִרְגְּמוּן יָתְהוֹן בְּאַבְנַיָּא וִימוּתוּן יָת עוּלֶמְתָּא עַל עִסַּק דִּי לָא צְוָחַת בְּקַרְתָּא וְיָת גַּבְרָא עַל עִסַּק דְּעַנִּי יָת אִתַּת חַבְרֵהּ וּתְפַלֵּי עֲבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ:

(כב) וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם. לְהוֹצִיא לְעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה חֲדוּדִים שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נֶהֱנֵית מֵהֶם. **גַּם,** לְרַבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם, לְשׁוֹן רַבִּנוּ שְׁלֹמֹה. וְלֹא הֻבְּינוֹתִי מַהוּ, וְכִי בְּתוּלָה הִיא זוֹ, שֶׁנִּמְעֵט אוֹ נִצְטָרֵךְ לְרַבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם, מַה לִּי רִאשׁוֹן מַה לִּי שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי. וְעוֹד הָיָה לוֹ לוֹמַר הַבָּאִים אַחֲרָיו. וּבְסָחֳאוֹת שָׁלָנוּ בְּסִפְרֵי (תצא קב) **שְׁנֵיהֶם,** וְלֹא הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה חֲדוּדִין, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **גַּם שְׁנֵיהֶם,** לְרַבּוֹת הַבָּאִים מֵאַחוֹרֵיהֶם. וְהִיא בִּיאָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְרִבָּה אוֹתָהּ הַכָּתוּב בְּכָאן, וְכָל הָעֲרָיוֹת לְמֻדּוֹת זוֹ מִזּוֹ:

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט **גַּם שְׁנֵיהֶם,** הָאִישׁ הַפּוֹשֵׁעַ בַּחֲטָא יוֹתֵר, שֶׁהוּא הַתּוֹבֵעַ וְהַמְפַתֶּה וְהָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, וְגַם הָאִשָּׁה. וְהַזְכִּיר זֶה הַכָּתוּב וּפֵרֵשׁ **גַּם שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב וְגַם הָאִשָּׁה,** וְכֵן דֶּרֶךְ הַכְּתוּבִים לְתִלּוֹת הַחֲטָא בְּאִישׁ כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (ויקרא כ יז) בְּעֶרְוַת אֲחִיו גְּלָה עֲרִירִים יִהְיוּ (שם שם כא):

וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי טַעַם **הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה,** תּוֹסֶפֶת בְּאוּר, כְּמוֹ יִבְיאֶהָ אֶת תִּרוֹמַת ה' (שמות לה ה), אוֹתוֹ אֶת נְבוּכַדְנֶצַּר (ירמיה כז ח). וּבְסִפְרֵי (שם) **הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם הָאִשָּׁה,** אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה, **וְהָאִשָּׁה,** אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְעֲלָה לְקָטָן. אִם כֵּן טַעֲמוֹ **גַּם שְׁנֵיהֶם,** גַּם כָּל אֶחָד מֵהֶם, הָאִישׁ אוֹ הָאִשָּׁה הַמַּגִּיעַ מֵהֶם לְחִיּוּב: תורה כג

(כג) עִנְיַן נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה, כִּי כַּאֲשֶׁר יִרְאוּ עֵדִים מֵרָחוֹק אִישׁ תּוֹפֵס בְּנַעֲרָה וְשָׁכַב עִמָּהּ בָּעִיר, וְהֵרִימוּ הָעֵדִים קוֹלָם וְהִתְרוּ בָּהֶם, עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (מכות ה) יִתְחַיְּבוּ שְׁנֵיהֶם סְקִילָה. שֶׁגַּם הָאִשָּׁה בְּחֶזְקַת מְנֻעָה לְדַעַת, כֵּיוָן שֶׁלֹּא צָעֲקָה כְּלָל, כִּי דֶּרֶךְ כָּל אֲנוּסָה לִצְעֹק בָּעִיר לְהוֹשִׁיעָהּ וּלְהַצִּילָהּ. וְאִם יִרְאוּ אוֹתָהּ בַּשָּׂדֶה שֶׁיַּחֲזִיק בָּהּ וְיִשְׁכַּב עִמָּהּ, הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת אֲנוּסָה וּפְטוּרָה:

וְטַעַם **"צָעֲקָה",** יִתְכֵּן שֶׁצָּעֲקָה. אוֹ טַעֲמוֹ, אִם צָעֲקָה אֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ, כִּי אֲפִלּוּ שָׁמְעוּ שֶׁלֹּא צָעֲקָה פְּטוּרָה, כֵּיוָן שֶׁאֵין שָׁם מוֹשִׁיעִים לָהּ. וְהַכְּלָל, אִם יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעִים בֵּין בָּעִיר בֵּין בַּשָּׂדֶה חַיֶּבֶת, אֵין לָהּ מוֹשִׁיעִים בֵּין בָּעִיר בֵּין בַּשָּׂדֶה פְּטוּרָה, שֶׁלֹּא דִבֶּר הַכָּתוּב אֶלָּא בַּהֹוֶה:

וְאָמַר עַל דְּבַר אֲשֶׁר עִנָּה אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ, וְלֹא יִקְרָא עִנּוּי רַק הַשּׁוֹכֵב בְּאוֹנֶס, וְזוֹ כְּבָר חִיֵּב אוֹתָהּ כְּמִזְנָה לְרָצוֹן. אֲבָל עִנְיַן הַכָּתוּב, כִּי כַאֲשֶׁר נִרְאֶה שֶׁהָאִישׁ אוֹחֵז בָּהּ וְשׁוֹכֵב עִמָּהּ, נָדוֹן הָאִשָּׁה כְּמִתְרַצָּה, בַּעֲבוּר שֶׁהָיְתָה יְכוֹלָה לְהוֹשִׁיעַ מִמֶּנּוּ, וְנִחְשֹׁב הָאִישׁ כְּמַעֲנֶה אוֹתָהּ, כִּי לֹא פִתָּה וְלֹא דִבֶּר עַל לִבָּהּ לְהַשְׁמַע אֵלָיו:

וְלֹא יָדַעְתִּי בְּדִין הַצַּעֲקָה, אִם רָאִינוּ נַעֲרָה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ הָאִישׁ וְהִיא נִלְחֶמֶת בּוֹ בְּכָל כֹּחָהּ וּבוֹכָה וְאוֹחֶזֶת בִּבְגָדָיו אוֹ בְּשַׂעֲרוֹתָיו לְהִמָּלֵט מִמֶּנּוּ וְלֹא יָדְעָה לִצְעֹק, לְמָה תִּפָּקֵל, אֶלָּא גַּם הַצַּעֲקָה בַּהֹוֶה, לְדוּן בָּהּ מִן הַסְּתָם בָּעִיר מְפֻתָּה וּבַשָּׂדֶה אֲנוּסָה: תורה כד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כה) וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ׃

כה וְאִם בְּחַקְלָא יַשְׁכַּח גְּבַר יָת עוּלֶמְתָּא דְמְאָרְסָא וְיִתְקֵף בַּהּ גַּבְרָא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ וְיִתְקְטֵל גַּבְרָא דְּשָׁכֵב עִמַּהּ בִּלְחוֹדוֹהִי׃

(כו) וְלַנַּעֲרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה׃

כו וּלְעוּלֶמְתָּא לָא תַעְבֵּד מִדַּעַם לֵית לְעוּלֶמְתָּא חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל אֲרֵי כְּמָא דְּיָקוּם גַּבְרָא עַל חַבְרֵהּ וְיִקְטְלִנֵּהּ נַפְשׁ כֵּן פִּתְגָמָא הָדֵין׃

רמ״ו ◂ **כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם וְגוֹ׳** • לְפִי פְּשׁוּטוֹ זֶהוּ מַשְׁמָעוֹ׃ כִּי אֲנוּסָה הִיא, וּבְחָזְקָה עָמַד עָלֶיהָ, כְּאָדָם הָעוֹמֵד עַל חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ. (פסחים כה. סנהדרין עג) וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בּוֹ׃ הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד וְכוּ׳.

(כז) כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ׃ ס

כז אֲרֵי בְחַקְלָא אַשְׁכְּחַהּ צְוָחַת עוּלֶמְתָּא דְמְאָרְסָא וְלֵית דְּפָרִיק לַהּ׃

(כח) כִּי־יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ׃

כח אֲרֵי יַשְׁכַּח גְּבַר עוּלֶמְתָּא בְתַלְתָּא דִּי לָא מְאָרְסָא וְיֶחֱדַנַּהּ וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ וְיִשְׁתַּכְּחוּן׃

(כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃ ס

כט וְיִתֵּן גַּבְרָא דְּיִשְׁכַּב עִמַּהּ לַאֲבוּהָא דְעוּלֶמְתָּא חַמְשִׁין סְלְעִין דְּכַסַף וְלַהּ תְּהֵי לְאָנָּתוּ חֲלַף דִּי עַנְיַהּ לֵית לַהּ רְשׁוּ לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי׃

(א) כג לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו׃ ס

א לָא יִסַּב גְּבַר יָת אִתַּת אֲבוּהִי וְלָא יְגַלֵּי כַּנְפָא דַאֲבוּהִי׃

רמ״ו ◂ **לֹא־יִקַּח** • (קידושין סז) אֵין לוֹ בָּהּ לְקוּחִין, וְאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ. **וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו** • (יבמות לג) שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיו, הָרְאוּיָה לְאָבִיו, וַהֲרֵי כְּבָר הוּזְהָר עָלֶיהָ מִשּׁוּם: (ויקרא יח) ״עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ״? אֶלָּא לַעֲבֹר עַל זֶה בִּשְׁנֵי לָאוִין, וְלִסְמֹךְ לָהּ: ״לֹא יָבֹא מַמְזֵר״, לְלַמֵּד שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מֵחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת, וְקַל־וָחֹמֶר מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית־דִּין, שֶׁאֵין בַּעֲרָיוֹת מִיתַת בֵּית־דִּין שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת.

(ב) לֹא־יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה׃ ס

ב לָא יֵיתֵי דְּפָסִיק וְדִמְחַבַּל לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ׃

רמ״ו ◂ **פְּצוּעַ־דַּכָּא** • (יבמות עה) שֶׁנִּפְצָעוּ אוֹ שֶׁנִּדְכְּאוּ בֵּיצִים שֶׁלּוֹ. **וּכְרוּת שָׁפְכָה** • שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד וְשׁוּב אֵינוֹ יוֹרֶה קִלּוּחַ זֶרַע, אֶלָּא שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹתֵת וְאֵינוֹ מוֹלִיד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום יום ז׳ אלול)

אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן הוֹרָה לִכְתֹּב "פְּצוּעַ דַּכָּא" בְּאָלֶף לְבַסּוֹף, וְלֹא בְּהֵ״א.

בְּפִרְאַג יֵשׁ סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁקִּבְּלָה בְּיָדָם שֶׁהִגִּיהוּ עֶזְרָא הַסּוֹפֵר, אֵין קוֹרִין בּוֹ אֶלָּא בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, וְגוֹלְלִין אוֹתוֹ תָּמִיד בְּפָרָשַׁת שְׁמַע. כְּשֶׁהָיִיתִי בְּפִרְאַג בִּשְׁנַת תרס״ח רְאִיתִיו, וְכָתוּב בּוֹ "דַּכָּא" בְּאָלֶף. כֵּן כְּשֶׁהָיִיתִי בְּוָארְמְס בִּשְׁנַת תרס״ז, רָאִיתִי שָׁם סֵפֶר־תּוֹרָה אֲשֶׁר מְקֻבָּל בְּיָדָם שֶׁכְּתָבוֹ מַהֲרַ״ם מֵרוֹטֶנְבּוּרְג, וְגַם בּוֹ כָּתוּב "דַּכָּא" בְּאָלֶף. וְעַיֵּן בִּ׳שְׁאֵרִית יְהוּדָה׳ (יוֹרֶה־דֵּעָה סִימָן ט״ז) וְ׳דִּבְרֵי נְחֶמְיָה׳ (יוֹרֶה־דֵּעָה סִימָן כ״ב). וּבְסֵפֶר ׳מִשְׁנַת אַבְרָהָם׳ (סִימָן לב) מְצַיֵּן כַּמָּה סְפָרִים הַדָּנִים בָּזֶה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ג) **לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהוָה: ס**

ג לָא יִדְכֵּי מַמְזֵרָא לְמֵעַל בְּקָהָלָא דַיְיָ אַף דָּרָא עֲשִׂירָאָה לָא יִדְכֵּי לֵהּ לְמֵעַל בְּקָהָלָא דַיְיָ:

רס"ו◄ **לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'** • לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית.

(ד) **לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה עַד־עוֹלָם:**

ד לָא יִדְכּוּן עַמּוֹנָאֵי וּמוֹאָבָאֵי לְמֵעַל בְּקָהָלָא דַיְיָ אַף דָּרָא עֲשִׂירָאָה לָא יִדְכֵּי לְהוֹן לְמֵעַל בְּקָהָלָא דַיְיָ עַד עָלָם:

רס"ו◄ **לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי** • לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית.

(ה) **עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ:**

ה עַל עִסַּק דִּי לָא עָרְעוּ יָתְכוֹן בְּלַחְמָא וּבְמַיָּא בְּאָרְחָא בְּמִפָּקְכוֹן מִמִּצְרָיִם וְדִי אַגַּר עֲלָךְ יָת בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם דִּי עַל פְּרָת לְלַטָּיוּתָךְ:

רס"ו◄ **עַל־דְּבַר** • (ספרי) עַל הָעֵצָה שֶׁיָּעֲצוּ אֶתְכֶם לְהַחֲטִיאֲכֶם. **בַּדֶּרֶךְ** • כְּשֶׁהֱיִיתֶם בְּטֵרוּף.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ג) מַמְזֵר. שֵׁם לְאִישׁ מוּזָר מֵאֲחָיו וְיוֹדְעָיו שֶׁלֹּא יִוָּדַע מֵאַיִן בָּא, כִּלְשׁוֹן וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד (זכריה ט ו), יֹאמַר שֶׁלֹּא יָשַׁב בְּאַשְׁדּוֹד זוּלָתִי אִישׁ נָכְרִי וְזָר שֶׁיַּעֲבֹר בּוֹ, כִּי יַכָּרִית גְּאוֹן פְּלִשְׁתִּים מִמֶּנּוּ:

וְהִנֵּה הַנּוֹלָד לְאִישׁ מֵאֵשֶׁת אָבִיו, הוּא יַרְחִיק אוֹתוֹ וְלֹא יוֹדֶה בּוֹ, לְבָשְׁתּוֹ וְלִכְלִמָּתוֹ מִן הַמַּעֲשֶׂה הָרַע שֶׁעָשָׂה, וְגַם אִמּוֹ תַּשְׁלִיכֶנּוּ בַּלַּיְלָה כְּעִנְיַן הָאֲסוּפִי הַנִּזְקָר בַּתַּלְמוּד (קדושין סט.), וְהִנֵּה הוּא מַמְזֵר בְּעִיר מוֹלַדְתּוֹ. וְכֵן כָּל הָעֲרָיוֹת, כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ בִּקְדוּשִׁין יְרוּשַׁלְמִי (פ"ג ה"ד) אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מַהוּ מַמְזֵר, מוּם זָר: תורה ד

(ה) עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם. מָצִינוּ (לעיל ב כח כט) אֹכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן לִי וְשָׁתִיתִי כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיּוֹשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיּוֹשְׁבִים בְּעָר. וְרַבִּים אָמְרוּ שֶׁהֵם לֹא קִדְּמוּ אוֹתָם אֲבָל יִשְׂרָאֵל קָנוּ מֵהֶם. וְזֶה הֶבֶל, כִּי לַמַּחֲנֶה שֶׁיִּמְכְּרוּ לָהֶם כַּאֲשֶׁר יִרְצוּ לִקְנוֹת. וְעוֹד כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא בָּאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב, וְהַמּוֹאָבִים הוֹצִיאוּ לָהֶם לֶחֶם וּמַיִם בְּכֶסֶף, וְהַכָּתוּב יִסַּפֵּר שֶׁעָשׂוּ הַמּוֹאָבִים כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ בְּנֵי עֵשָׂו, וְלָמָּה יַרְחִיק הַמּוֹאָבִי לְעוֹלָם בַּעֲבוּר זֶה וְלֹא יְתַעֵב הָאֲדוֹמִי:

וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר (לעיל ב כט) כִּי טַעַם כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו וְהַמּוֹאָבִים, עַל אֲעִבְרָה בְאַרְצְךָ בַּדֶּרֶךְ (שם פסוק כט), אֲבָל לֹא מָכְרוּ לָהֶם לֶחֶם וּמַיִם. כִּי הֵם עָבְרוּ בְּהַר שֵׂעִיר וּבָעָר, רַק מֶלֶךְ אֱדוֹם לֹא הִנִּיחָם לַעֲבֹר דֶּרֶךְ מְדִינָתוֹ אֲשֶׁר הוּא יוֹשֵׁב בָּהּ, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר (במדבר כ יח) לֹא תַעֲבֹר בִּי:

גַּם זֶה הֶבֶל, כִּי הֵם אָמְרוּ אֶל מֶלֶךְ אֱדוֹם נִתְּנָה בְּאַרְצֶךָ, וַיְמָאֵן אֱדוֹם אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ, וַיִּמְאֵן אֱדוֹם נְתֹן אֶת יִשְׂרָאֵל עֶבֶר בִּגְבֻלוֹ (שם פסוק כא), הִנֵּה לֹא נִכְנְסוּ כְּלָל בִּגְבוּל אֱדוֹם. וְכֵן כָּתוּב (שם כא ד) וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם סוּף לִסְבֹּב אֶת אֶרֶץ אֱדוֹם, כִּי הֶצְרְכוּ לָשׁוּב לְאָחוֹר דֶּרֶךְ יַם סוּף מֵהֹר הָהָר שֶׁהוּא עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֱדוֹם, וְלֹא בָּאוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם עַצְמָהּ כְּלָל. וְיִפְתָּח אָמַר בְּבֵאוּר (שופטים יא טז-יח) כִּי בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרַיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד יַם סוּף וַיָּבֹא קָדֵשָׁה, וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל מֶלֶךְ אֱדוֹם לֵאמֹר אֶעְבְּרָה נָּא בְאַרְצֶךָ וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם וְגַם אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקָדֵשׁ, וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיָּסָב אֶת אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת אֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּן בְּעֵבֶר אַרְנוֹן וְלֹא בָאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב, הִנֵּה זֶה מְפֹרָשׁ שֶׁלֹּא בָאוּ כְּלָל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם וְלֹא בְּאֶרֶץ מוֹאָב. וְאִלּוּ בָּאוּ שָׁם הָיוּ מוֹכְרִין לָהֶם לֶחֶם וּמַיִם, כִּי אֵין הַמִּנְהָג לְנוֹתֵן רְשׁוּת לְעַם הַצָּבָא לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ שֶׁלֹּא יִמְכֹּר לָהֶם לֶחֶם וּמַיִם:

וְהַנִּרְאֶה אֵלַי כִּי הַכָּתוּב הִרְחִיק שְׁנֵי הָאַחִים הָאֵלֶּה שֶׁהָיוּ גְּמוּלֵי חֶסֶד מֵאַבְרָהָם, שֶׁהִצִּיל אֲבִיהֶם וְאִמָּם מִן הַחֶרֶב וְהַשְּׁבִי (בראשית יד טז), וּבִזְכוּתוֹ שָׁלְחָם הַשֵּׁם מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה (שם יט כט). וְהָיוּ חַיָּבִין לַעֲשׂוֹת טוֹבָה עִם יִשְׂרָאֵל, וְהֵם עָשׂוּ עִמָּהֶם רָעָה. הָאֶחָד שָׂכַר עָלָיו בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר וְהֵם הַמּוֹאָבִים, וְהָאֶחָד לֹא קִדֵּם אוֹתוֹ בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם כַּאֲשֶׁר קָרְבוּ לְמוּלוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (לעיל ב יח יט) אַתָּה עוֹבֵר הַיּוֹם אֶת גְּבוּל מוֹאָב אֶת עָר, וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן. וְהִנֵּה הַכָּתוּב הִזְהִירָם (שם פסוק יט) אַל תְּצָרֵם וְאַל תִּתְגָּר בָּם, וְהֵם לֹא קִדְּמוּ אוֹתָם כְּלָל, כִּי הָיָה הַכָּתוּב אוֹמֵר "כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַמּוֹאָבִים וְהָעַמּוֹנִים", אֲבָל לֹא הִזְכִּיר עַמּוֹן, שֶׁלֹּא קִדְּמוּ אוֹתָם:

וְהִנֵּה עַמּוֹן הִרְשִׁיעַ בָּזֶה יוֹתֵר מִכֻּלָּם, כִּי בְּנֵי עֵשָׂו וְהַמּוֹאָבִים כַּאֲשֶׁר יָדְעוּ שֶׁהַזְּהִירוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִתְגָּרוּ בָּהֶם, הוֹצִיאוּ לֶחֶם וּמַיִם חוּץ לִגְבוּלָם, וְעַמּוֹן לֹא אָבָה לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְזֶה טַעַם **"אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ"**, שֶׁלֹּא יָצְאוּ לִקְרָאתָם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ הָאֲחֵרִים. וּלְכָךְ הִקְדִּים הַכָּתוּב "עַמּוֹנִי" וְהִקְדִּים לְהַזְכִּיר פִּשְׁעוֹ **עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם,** וְאַחֲרֵי כֵן הִזְכִּיר "מוֹאָבִי" וְחִשָּׁאתוֹ: **וְרַבּוֹתֵינוּ** דָּרְשׁוּ (יבמות עח:) עַמּוֹנִי וְלֹא עַמּוֹנִית מוֹאָבִי וְלֹא מוֹאָבִית,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ו) וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

ו וְלָא אָבֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְקַבָּלָא מִן בִּלְעָם וַהֲפַךְ יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ יָת לְוָטִין לְבִרְכָן אֲרֵי רָחֲמָךְ יְיָ אֱלָהָךְ:

(ז) לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם: ס

ז לָא תִתְבַּע שְׁלָמְהוֹן וְטָבָתְהוֹן כָּל יוֹמָיךְ לְעָלָם:

רס"י◄ **לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם•** (שם) מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ", יָכֹל אַף זֶה כֵּן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם".

• יום רביעי י"א אלול •

(ח) לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ:

ח לָא תְרַחַק אֱדוֹמָאָה אֲרֵי אֲחוּךְ הוּא לָא תְרַחַק מִצְרָאָה אֲרֵי דַיָּר הֲוֵיתָא בְאַרְעֵהּ:

רס"י◄ **לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי•** לְגַמְרֵי, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁרָאוּי לְךָ לְתַעֲבוֹ, שֶׁיָּצָא בַּחֶרֶב לִקְרָאתְךָ. **לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי•** מִכָּל וָכֹל, אַף־עַל־פִּי שֶׁזָּרְקוּ זְכוּרֵיכֶם לַיְאוֹר. מַה טַּעַם? שֶׁהָיוּ לָכֶם אַכְסַנְיָא בִּשְׁעַת הַדְּחָק. לְפִיכָךְ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ דַּרְכּוֹ לְקַדֵּם וְאֵין הָאִשָּׁה דַּרְכָּהּ לְקַדֵּם שֶׁתּוֹצִיא מָזוֹן חוּץ לִגְבוּל הָאָרֶץ, וְכֵן הִזְכִּירוּ בִּירוּשַׁלְמִי (שם פ"ח ה"ג) וּבִמְגִלַּת רוּת רַבָּתִי (ד ח), מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ הָאִישׁ לִשְׂכֹּר וְאֵין דֶּרֶךְ הָאִשָּׁה לִשְׂכֹּר: תורה ו

(ז) לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם. מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יז) עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר **לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם,** לָשׁוֹן רַשִׁ"י. וְהַמִּדְרָשׁ הַזֶּה בְּסִפְרִי (תצא רנא) מִטּוֹבָתָם, מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ, הוֹצִיא אֶת אֵלּוּ מֵאוֹתָהּ טוֹבָה. אֲבָל **לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם** נִדְרַשׁ בְּסִפְרִי, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כ י) כִּי תִקְרַב אֶל עִיר וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם, יָכוֹל אַף עַמּוֹן וּמוֹאָב כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר **לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם,** וְכֵן בְּתַנְחוּמָא:

וְהַנִּרְאֶה אֵלַי כִּי מִלְחֶמֶת עַמּוֹן וּמוֹאָב אָסְרָהּ הַכָּתוּב עָלֵינוּ לְדוֹרוֹת. וְהַכָּתוּב שֶׁאָמַר (לעיל ב ט יט) "אַל תִּתְגָּר בָּם" אֵינָה מִצְוָה לְשָׁעָה בִּלְבָד אֲבָל הִיא מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה לְדוֹרוֹת, זֶהוּ שֶׁאָמַר (שם) כִּי לִבְנֵי לוֹט נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה, וְהִנֵּה אַרְצָם לָהֶם לְעוֹלָם כִּי הִיא נַחֲלָה שֶׁהִנְחִילָם הַשֵּׁם. אִם כֵּן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר **"לֹא תִדְרֹשׁ"** יְצַוֶּה אִם נִלָּחֵם עֲלֵיהֶם בְּעִיר שֶׁכָּבְשׁוּ הֵם מִן הָעַמִּים שֶׁלֹּא נִקְרָא לָהֶם לְשָׁלוֹם. וְכֵן אִם יָבוֹאוּ הֵם לְהִלָּחֵם בְּאַרְצֵנוּ, מֻתָּר לָנוּ לִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם וְלִכְבֹּשׁ מֵהֶם הַמְדִינוֹת, לְהַכּוֹת יוֹשְׁבֵי הֶעָרִים שֶׁעָשׂוּ עִמָּנוּ הָרָעָה, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה יִפְתָּח (שופטים יא לג) וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד בּוֹאֲךָ מִנִּית עֶשְׂרִים עִיר. וְכֵן עָשָׂה דָּוִד לְכֹל עָרֵי בְנֵי עַמּוֹן (ש"ב יב לא), בַּעֲבוּר שֶׁהֵם פָּרְצוּ הַגֶּדֶר תְּחִלָּה וְנִלְחֲמוּ בוֹ. וְאָז לֹא נִצְטָרֵךְ לִקְרֹא בִּשְׁלוֹמָם, וְנַכֶּה בַּנִּלְחָמִים בָּנוּ כָּל עִיר מְתִים הַנָּשִׁים וְהַטַּף אִם נִרְצֶה:

וְאָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (במדב"ר כ ו), וְהִכִּיתֶם כָּל עִיר מִבְצָר וְכָל עִיר מִבְחוֹר וְכָל עֵץ טוֹב תַּפִּילוּ וְכָל מַעְיְנֵי מַיִם תִּסְתֹּמוּ (מ"ב ג יט), אָמְרוּ לוֹ, הַכָּתוּב אוֹמֵר (לעיל כ יט) לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ, וְאַתָּה אוֹמֵר כֵּן, אָמַר לָהֶם עַל כָּל הָאֻמּוֹת צִוָּה, וְזוֹ קַלָּה וּבְזוּיָה הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (מ"ב ג יח) וְנָקַל זֹאת בְּעֵינֵי ה' וְנָתַן אֶת מוֹאָב בְּיֶדְכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר **לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם,** אֵלּוּ אִילָנוֹת טוֹבִים. וְכָל זֶה לְהַזִּיקָם וּלְצַעֲרָם, אֲבָל הָאָרֶץ תִּשָּׁאֵר לַמִּשְׁפָּחָה הַהִיא שֶׁהִיא נַחֲלָה שֶׁהִנְחִילָם הַשֵּׁם. וְזֶה הָעִנְיָן מֻזְכָּר בָּאַגָּדוֹת בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (עד יג) וּבְמִדְרַשׁ תִּילִים (ס, א):

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט טַעַם **לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם,** כְּאוֹמֵר אַף עַל פִּי שֶׁהֵם בְּנֵי מִשְׁפַּחְתְּכֶם וְאַבְרָהָם אֲבִיכֶם אָהַב אֶת אֲבִיהֶם כְּאָח לוֹ יוֹנֵק שְׁדֵי אִמּוֹ, לֹא תִהְיוּ אַתֶּם לוֹ כְּאַחִים דּוֹרְשֵׁי שָׁלוֹם וְטוֹבָה, כִּי הֵם הֵפֵרוּ בְּרִית אַחֲוָה וְתִהְיֶה מוּפֶרֶת לְעוֹלָם:

וְהִנֵּה הַשֵּׁם שָׁמַר לִבְנֵי לוֹט זְכוּת אֲבִיהֶם שֶׁלִּוָּה אֶת נְבִיאוֹ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ ה', וּלְכָךְ הִנְחִילָם מִנַּחֲלַת אַבְרָהָם, וְהֶעֱנִישׁ אֶת בָּנָיו בְּחֶטְאָם שֶׁלֹּא יִדָּבְקוּ בְּיִשְׂרָאֵל. וְכֵן הַמִּצְרִים הִרְחִיקָם שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, מִפְּנֵי רִשְׁעָם אֲשֶׁר עָשׂוּ עִמָּנוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת, אֲבָל לֹא יְתַעֵב אוֹתָם לְעוֹלָם, בַּעֲבוּר שֶׁהָיִינוּ גֵּרִים בְּאַרְצָם וְנִמְלַטְנוּ עִמָּהֶם בִּימֵי הָרָעָב בַּכָּבוֹד שֶׁעָשׂוּ לְאָבִינוּ וְהִמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם מִמֶּנּוּ קָצִין וּמוֹשֵׁל. וְכֵן עָשָׂה עִם אֱדוֹם, שָׁמַר לָהֶם זְכוּת אָבוֹת שֶׁהָיוּ מִזֶּרַע קֹדֶשׁ, וְהִרְחִיקָם שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת בַּעֲבוּר שֶׁיָּצְאוּ לִקְרָאתֵינוּ בַּחֶרֶב וְלֹא זָכְרוּ בְּרִית אַחִים:

וְהַקַּבָּלָה מִן רַבּוֹתֵינוּ (יבמות עח.) כִּי אֵין דּוֹר שְׁלִישִׁי מִימֵי מֹשֶׁה, אֲבָל כַּאֲשֶׁר יִתְגַּיֵּר אֶחָד מֵהֶם יָבֹא הַדּוֹר הַשְּׁלִישִׁי שֶׁלּוֹ בִּקְהַל ה': תורה ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ט) בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה: ס

ט בְּנִין דִּי יִתְיְלִידוּ לְהוֹן דָּרָא תְלִיתָאָה יִדְּכֵי לְהוֹן לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ׃

רש"י ◂ בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי וְגוֹ׳ • וּשְׁאָר הָאֻמּוֹת מֻתָּרִין מִיָּד, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַמַּחֲטִיא לָאָדָם, קָשֶׁה לוֹ מִן הַהוֹרְגוֹ. שֶׁהַהוֹרְגוֹ, הוֹרְגוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַמַּחֲטִיאוֹ, מוֹצִיאוֹ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִיכָךְ אֱדוֹם שֶׁקִּדְּמָם בַּחֶרֶב לֹא נִתְעַב, וְכֵן מִצְרַיִם שֶׁטִּבְּעוּם. וְאִלּוּ שֶׁהֶחֱטִיאוּם, נִתְעַבוּ•

(י) כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע:

י אֲרֵי תִפּוֹק מַשְׁרִיתָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְתִסְתַּמַר מִכֹּל מִדַּעַם בִּישׁ׃

רש"י ◂ כִּי־תֵצֵא וְגוֹ׳ וְנִשְׁמַרְתָּ • שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה.

(יא) כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה:

יא אֲרֵי יְהֵי בָךְ גְּבַר דִּי לָא יְהֵי דְכֵי מִקְרֵה־לֵילְיָא וְיִפּוֹק לְמִבְרָא לְמַשְׁרְיָתָא לָא יֵעוֹל לְגוֹ מַשְׁרְיָתָא׃

רש"י ◂ מִקְרֵה־לָיְלָה • דִּבֶּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה. וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • זוֹ מְצוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְאָסוּר לְיַכְּנֵס אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה • זוֹ מְצוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. לֹא יָבֹא לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, וְכָל־שֶׁכֵּן לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (פסחים סח)•

(יב) וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ בַּמַּיִם וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה:

יב וִיהֵי לְמִפְנֵי רַמְשָׁא יִסְחֵי בְמַיָּא וּכְמֵעַל שִׁמְשָׁא יֵעוֹל לְגוֹ מַשְׁרְיָתָא׃

רש"י ◂ וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב • סָמוּךְ לְהַעֲרֵב שִׁמְשׁוֹ יִטְבֹּל, שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר בְּלֹא הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(י) וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע. שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה, לָשׁוֹן רַשִׁ"י. וְהַנָּכוֹן בְּעִנְיְנֵי הַמִּצְוָה הַזֹּאת, כִּי הַכָּתוּב יַזְהִיר בְּעֵת אֲשֶׁר הַחֵטְא מְצוּי בּוֹ. וְהִיְדּוּעַ בְּמִנְהָגֵי הַמִּלְחָמוֹת הֵיוֹצְאוֹת לַמִּלְחָמָה, כִּי יֹאכְלוּ כָּל תּוֹעֵבָה, יִגְזְלוּ וְיִחְמְסוּ וְלֹא יִתְבּוֹשָׁשׁוּ אֲפִלּוּ בִּנְיאוּף וְכָל נְבָלָה, הַיְשָׁר בִּבְנֵי אָדָם בְּטִבְעוֹ, יִתְלַבֵּשׁ אַכְזָרִיּוּת וְחֵמָה כְּצֵאת מַחֲנֶה עַל אוֹיֵב. וְעַל כֵּן הַזְהִיר בּוֹ הַכָּתוּב, **וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע.** וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט הִיא אַזְהָרָה מִכָּל הַנֶּאֱסָר: **וּבִסְפְרֵי** (תצא קיט) **וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע,** שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּטָמְאוֹת וּבְטַהֲרוֹת וּבְמַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר עֶרְוָה, אֵין לִי אֶלָּא עֶרְוָה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים וְקִלְלַת הַשֵּׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר **וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע,** אוֹ יָכוֹל בְּטָמְאוֹת וּבְטַהֲרוֹת וּבְמַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר עֶרְוָה. מָה עֶרְוָה מְיֻחֶדֶת, מַעֲשֶׂה שֶׁגָּלוּ עָלָיו כְּנַעֲנִים וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה, אַף כָּל מַעֲשֶׂה שֶׁגָּלוּ עָלָיו כְּנַעֲנִים וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "דָּבָר" אַף עַל לָשׁוֹן הָרָע: **וְגַם** זֶה מִן הַטַּעַם שֶׁפֵּרַשְׁנוּ, כִּי מִלְּבַד הָאֲזְהָרוֹת שֶׁבָּאוּ בְּאֵלֶּה הָעֲבֵרוֹת הַחֲמוּרוֹת יוֹסִיף לָאו בַּמַּחֲנֶה שֶׁנִּשָּׁמֵר בּוֹ מִכָּל אֵלּוּ הָעֲבֵרוֹת, שֶׁלֹּא תִסְתַּלֵּק הַשְּׁכִינָה מִיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׁם, כַּאֲשֶׁר אָמַר **כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ.** (פסוק טו) וְהִנֵּה הָעוֹשֶׂה הָעֲבֵרוֹת הַגְּדוֹלוֹת בַּמַּחֲנֶה, כְּאוֹתָם שֶׁכָּתוּב בָּהֶם (ירמיה ז ל) שָׂמוּ שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו לְטַמְּאוֹ. וְעוֹד, שֶׁלֹּא יִגְבְּרוּ עָלֵינוּ הָאוֹיְבִים אִם נַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂים הַגּוֹרְמִים לָהֶם שֶׁיִּגְלוּ מֵפָנֵינוּ, וְזֶהוּ **וְלָתֶת אוֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ.** (שם) וְהוֹסִיפוּ בּוֹ לָשׁוֹן הָרָע, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבּוּ בֵּינֵיהֶם מַחְלֹקֶת, וְיִכּוּ בֵּינֵיהֶם מַכָּה רַבָּה מְאֹד יוֹתֵר מִן הָאוֹיְבִים: תורה יא

(יא) וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, הִזְהִיר בְּבַעַל הַמִּקְרֶה לָצֵאת מִכָּל הַמַּחֲנֶה מִפְּנֵי הַטַּעַם הַנִּזְכָּר שֶׁהַשֵּׁם מִתְהַלֵּךְ עִמָּנוּ לְהוֹשִׁיעֵנוּ וְהַמַּחֲנֶה קָדוֹשׁ, וְשֶׁיִּהְיֶה לִבֵּנוּ מִתְכַּוֵּן לְהַקְדּוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנוֹחִיל לִישׁוּעָתוֹ וְלֹא נִסְמֹךְ בִּזְרֹעַ בָּשָׂר. וְכֵן הַטַּעַם בְּכִסּוּי הַצּוֹאָה, (פסוק יד) כִּי הַמַּחֲנֶה כֻּלּוֹ קָדוֹשׁ ה'. וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד לְמָקוֹם הַתְּפִלָּה, שֶׁנִּרְחִיק מִן הַצּוֹאָה אַרְבַּע אַמּוֹת וּלְכָל מַרְאֶה הָעֵינַיִם: **אֲבָל** רַבּוֹתֵינוּ יִדְרְשׁוּ (פסחים סח.) **וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה,** בְּמַחֲנֶה לְוִיָּה וּבְמַחֲנֵה שְׁכִינָה, כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאָרוֹן עִמָּהֶם שָׁם, וְגַם כְּסּוּי הַצּוֹאָה לְדַעְתָּם (ברכות כב:, שם כה) בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יַזְכִּירוּ הַשֵּׁם לְהִתְפַּלֵּל אוֹ לִקְרוֹא קְרִיאַת שְׁמַע, אִם כֵּן גַּם זוֹ אַזְהָרָה בְּכָל אוֹתָהּ בַּמַּחֲנֶה שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַכֹּל מְפֻקָּר כְּמַחֲנוֹת הַגּוֹיִם. וְגַם אִלּוּ מִצְוֹוֹת מִבְּאֹרוֹת: **וְטַעַם** כְּסּוּי הַצּוֹאָה, שֶׁאֵין הַצּוֹאָה שֶׁתִּטַּמֵּא אֶת מְקוֹמָהּ וְשֶׁתִּהְיֶה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, אֲבָל אָסוּר לִרְאוֹתָהּ בְּעֵת הַתְּפִלָּה וּבְהֵיוֹת הַלֵּב דָּבֵק בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד, מִפְּנֵי שֶׁהַדְּבָרִים הַנִּמְאָסִים יוֹלִידוּ גְּנַאי בְּנַפְשׁוֹ וְיִשְׁבְּשׁוּ כַּוָּנַת הַלֵּב הַטָּהוֹר, וְכַאֲשֶׁר נָעֲלְמָה מֵעַיִן רוֹאָה אֵין רָע: תורה יב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יג) וְיָד֙ תִּהְיֶ֣ה לְךָ֔ מִח֖וּץ לַמַּחֲנֶ֑ה וְיָצָ֥אתָ שָׁ֖מָּה חֽוּץ׃

יג וַאֲתַר מְתַקָּן יְהֵי לָךְ מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְתִפּוֹק תַּמָּן לְבָרָא׃

רס"י◄ וְיָד תִּהְיֶה לְךָ • כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּמוֹ: (במדבר ב) "אִישׁ עַל יָדוֹ". מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • חוּץ לֶעָנָן.

(יד) וְיָתֵ֥ד תִּהְיֶ֛ה לְךָ֖ עַל־אֲזֵנֶ֑ךָ וְהָיָה֙ בְּשִׁבְתְּךָ֣ ח֔וּץ וְחָפַרְתָּ֣ה בָ֔הּ וְשַׁבְתָּ֖ וְכִסִּ֥יתָ אֶת־צֵאָתֶֽךָ׃

יד וְסִכְּתָא תְּהֵי לָךְ עַל זֵינָךְ וִיהֵי בְּמִפְּקָךְ לְבָרָא וְתַחְפַּר בַּהּ וּתְתוּב וּתְכַסֵּי יָת מִפְּקָתָךְ׃

רס"י◄ עַל־אֲזֵנֶךָ • לְבַד מִשְּׁאָר כְּלֵי תַּשְׁמִישְׁךָ. אֲזֵנֶךָ • כְּמוֹ כְּלֵי זֵינְךָ.

(טו) כִּי֩ יְהוָ֨ה אֱלֹהֶ֜יךָ מִתְהַלֵּ֣ךְ ׀ בְּקֶ֣רֶב מַחֲנֶ֗ךָ לְהַצִּֽילְךָ֙ וְלָתֵ֤ת אֹיְבֶ֙יךָ֙ לְפָנֶ֔יךָ וְהָיָ֥ה מַחֲנֶ֖יךָ קָד֑וֹשׁ וְלֹֽא־יִרְאֶ֥ה בְךָ֙ עֶרְוַ֣ת דָּבָ֔ר וְשָׁ֖ב מֵאַחֲרֶֽיךָ׃ ס

טו אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִנְתֵּהּ מְהַלְּכָא בְּגוֹ מַשְׁרִיתָךְ לְשֵׁזָבוּתָךְ וּלְמִמְסַר בַּעֲלֵי דְבָבָךְ קֳדָמָךְ וּתְהֵי מַשְׁרִיתָךְ קַדִּישָׁא וְלָא יִתְחֲזֵי בָךְ עֲבֵרַת פִּתְגָם וִיתוּב מֵימְרֵהּ מִלְּאוֹטָבָא לָךְ׃

רס"י◄ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, "עֶרְוַת דָּבָר".

(טז) לֹא־תַסְגִּ֥יר עֶ֖בֶד אֶל־אֲדֹנָ֑יו אֲשֶׁר־יִנָּצֵ֥ל אֵלֶ֖יךָ מֵעִ֥ם אֲדֹנָֽיו׃

טז לָא תִמְסַר עֶבֶד עַמְמִין לְיַד רִבּוֹנֵהּ דְּיִשְׁתֵּזֵב לְוָתָךְ מִלְּוָת רִבּוֹנֵהּ׃

רס"י◄ לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד • כְּתַרְגּוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר: אֲפִלּוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּרַח מִחוּצָה־לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(יז) עִמְּךָ֞ יֵשֵׁ֣ב בְּקִרְבְּךָ֗ בַּמָּק֤וֹם אֲשֶׁר־יִבְחַ֥ר בְּאַחַ֥ד שְׁעָרֶ֖יךָ בַּטּ֣וֹב ל֑וֹ לֹ֖א תּוֹנֶֽנּוּ׃ ס

יז עִמָּךְ יִתֵּב בֵּינָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי בַּחֲדָא מִן קִרְוָיךְ בִּדְיֵיטַב לֵהּ לָא תּוֹנִנֵּהּ׃

(יח) לֹא־תִהְיֶ֥ה קְדֵשָׁ֖ה מִבְּנ֣וֹת יִשְׂרָאֵ֑ל וְלֹא־יִהְיֶ֥ה קָדֵ֖שׁ מִבְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

יח לָא תְהֵי אִתְּתָא מִבְּנַת יִשְׂרָאֵל לִגְבַר עָבֵד וְלָא יִסַּב גַּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּתָא אָמָא׃

רס"י◄ לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה • מֻפְקֶרֶת, מְקֻדֶּשֶׁת וּמְזֻמֶּנֶת לִזְנוּת. וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ • (סנהדרין נד) מְזֻמָּן לְמִשְׁכַּב זְכוּר, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'לָא תְהֵי אִתְּתָא מִבְּנַת יִשְׂרָאֵל לִגְבַר עַבְדָא', שֶׁאַף זוֹ מֻפְקֶרֶת לִבְעִילַת זְנוּת הִיא, מֵאַחַר שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הֻקְּשׁוּ לַחֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כב) "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר", עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר. 'וְלָא יִסַּב גַּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּתָא אָמָתָא', שֶׁאַף הוּא נַעֲשָׂה קָדֵשׁ עַל יָדָהּ, שֶׁכָּל בְּעִילוֹתָיו בְּעִילוֹת זְנוּת, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טז) וְטַעַם **לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו.** דָּבֵק לְמַעְלָה, שֶׁאִם יִבְרַח הָעֶבֶד מֵאֲדוֹנָיו אֲשֶׁר יָצָאתָ עָלָיו מַחֲנֶה וְיִנָּצֵל אֶל מַחֲנֶךָ, לֹא תַסְגִּירֶנּוּ לוֹ בְּמָמוֹן אֲשֶׁר יִתֶּן לְךָ. וּלְפִי שֶׁאָמַר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר, נִרְאֶה שֶׁהוּא מִצְוָה שֶׁיִּהְיֶה בֶּן חוֹרִין וְלֹא נַעֲבֹד בּוֹ אֲנַחְנוּ:

וְהַטַּעַם בַּמִּצְוָה הַזּוֹ, כִּי עִמָּנוּ יַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם, וְאֵינֶנּוּ הָגוּן שֶׁנַּחֲזִירֶנּוּ אֶל אֲדוֹנָיו לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה. וְעוֹד שֶׁיִּתָּכֵן שֶׁיִּלְמַד דֶּרֶךְ מְבוֹא הָעִיר, כִּי בְּעִנְיָן כָּזֶה יִלְכְּדוּ מְדִינוֹת רַבּוֹת עַל יְדֵי הָעֲבָדִים וְהַשְּׁבוּיִם הַבּוֹרְחִים מִשָּׁם:

וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (גיטין מה.) אֲפִלּוּ בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, שֶׁגַּם זֶה יַעֲבֹד לִפְנֵי יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ הַשֵּׁם, וְיִנָּצֵל מֵעֲבֹד הַיּוֹשְׁבִים עַל אֲדָמָה טְמֵאָה וְשֶׁאֵין כָּל הַמִּצְווֹת נוֹהֲגוֹת שָׁם: תורה יז

(יח) לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל. מְקֻדֶּשֶׁת וּמְזֻמֶּנֶת לִזְנוּת, **וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל,** מְזֻמָּן לְמִשְׁכַּב, לָשׁוֹן רַשִׁ"י. וְהִנֵּה אִם הַלָּאו הַזֶּה אַזְהָרָה בְּאִשָּׁה הַנִּשְׁכֶּבֶת וְיַזְהִיר בִּהְיוֹתָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וּמְזֻמֶּנֶת לִזְנוּת, אִם כֵּן אֵין הַפְּנוּיָה הַנִּבְעֶלֶת בְּמִקְרֶה וּבְהַצְנֵעַ מֵחַיָּבֵי הַלָּאוִין. וְכֵן הַקָּדֵשׁ, לָמָּה יַזְכִּיר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יט) **לֹא־תָבִיא֙ אֶתְנַ֣ן זוֹנָ֔ה וּמְחִ֖יר כֶּ֑לֶב בֵּ֤ית יְהוָה֙ אֱלֹהֶ֔יךָ לְכָל־נֶ֖דֶר כִּ֣י תוֹעֲבַ֥ת יְהוָ֛ה אֱלֹהֶ֖יךָ גַּם־שְׁנֵיהֶ֑ם: ס**

יט לֹא תָעֵל אֲגַר זוֹנָה וְחוֹלְפַן כַּלְבָּא לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּייָ אֱלָהָךְ לְכָל נִדְרָא אֲרֵי מְרָחָק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אַף תַּרְוֵיהוֹן:

רס"ו **אֶתְנַן זוֹנָה•** נָתַן לָהּ טָלֶה בְּאֶתְנָנָהּ, פָּסוּל לְהַקְרָבָה. **וּמְחִיר כֶּלֶב•** הֶחֱלִיף שֶׂה בְּכֶלֶב. **גַּם־שְׁנֵיהֶם•** (ב"ק סה) לְרַבּוֹת שְׁנוּיֵיהֶם, כְּגוֹן חִטִּים וַעֲשָׂאָן סֹלֶת.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בִּהְיוֹתוֹ קָדֵשׁ וּמְזֻמָּן, וַאֲפִלּוּ הַנִּבְעָל בְּחַדְרֵי חֲדָרִים יֵשׁ בּוֹ כָּרֵת וּמִיתַת בֵּית דִּין. וְעוֹד שֶׁהָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר לֹא תִהְיֶה בָּכֶם קְדֵשָׁה וְלֹא יִהְיֶה בָּכֶם קָדֵשׁ, כִּי "מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל" וּ"מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כְּאִלּוּ בְּעַם אַחֵר יְדַבֵּר:

וְהַנִּרְאָה בְּעֵינַי בַּלָּאו הַזֶּה, כִּי הוּא אַזְהָרָה לְבֵית דִּין שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ אַחַת מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת יוֹשֶׁבֶת בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים בָּעֵינַיִם עַל הַדֶּרֶךְ לְזַמָּה אוֹ שֶׁתְּתַקֵּן לָהּ קֻבָּה שֶׁל זוֹנוֹת כְּמִנְהַג אַרְצוֹת זָרִים, יוֹשְׁבוֹת עַל הַפֶּתַח בְּתָפִים וּבְכִנּוֹרוֹת, כְּעִנְיַן שֶׁכָּתוּב (ישעיה כג טז) קְחִי כִנּוֹר סֹבִּי עִיר זוֹנָה נִשְׁכָּחָה הֵיטִיבִי נַגֵּן הַרְבִּי שִׁיר לְמַעַן תִּזָּכֵרִי. וְכֵן יַזְהִיר לְבֵית דִּין עַל הַקְּדֵשׁ:

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אֲפִלּוּ שֶׁיִּשְׁכַּב עִם הַנָּשִׁים בַּקֻּבָּה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לוֹ מְזֻמָּנֶת לְזַמָּה, אוֹ שֶׁיֵּשֵׁב בָּעֵינַיִם עַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּהֵירֶם לְבֵית דִּין:

וְיִרְאֶה לִי שֶׁכֵּן דַּעַת אוּנְקְלוֹס, אֲבָל צָרַף לָזֶה הָעֶבֶד וְהַשִּׁפְחָה הַבָּאִים בְּיִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ נְשׂוּאִין, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִין בָּעֶבֶד הַזֶּה שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ קִדּוּשִׁין, וְהִיא עִמּוֹ כְּאִשָּׁה עִם בַּעֲלָהּ אִם כֵּן הִיא קְדֵשָׁה לְעִינֵי הַשָּׁמֶשׁ:

וְרָאִיתִי בְּסִפְרֵי (תצא קכו) **לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל,** אֵין אַתָּה מְזַהֵר עָלֶיהָ בְּאִמּוֹת, **וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ,** אֵין אַתָּה מְזַהֵר עָלָיו בָּאִמּוֹת, שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמַה אִם קְדֵשָׁה קַלָּה אַתָּה מְזַהֵר עָלֶיהָ בְּיִשְׂרָאֵל, קָדֵשׁ חָמוּר אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא מְזַהֵר עָלָיו בְּיִשְׂרָאֵל, אוֹ חִלּוּף, אִם קָדֵשׁ חָמוּר אֵי אַתָּה מְזַהֵר עָלָיו בָּאִמּוֹת, קְדֵשָׁה קַלָּה אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תְּהֵא מְזַהֵר עָלֶיהָ בָּאִמּוֹת וכו':

וְנִרְאֶה מִזֶּה שֶׁאֵין מִדְרָשָׁם כִּדְבָרֵי אוּנְקְלוֹס, שֶׁהֲרֵי לִדְבָרָיו אֵין חֹמֶר בְּקָדֵשׁ יוֹתֵר מִן הַקְּדֵשָׁה. וְעוֹד, מַהוּ זֶה שֶׁאוֹמְרִים אֵין אַתָּה מְזַהֵר עָלָיו בָּאִמּוֹת. וְכֵן אִם הָיָה מִדְרָשָׁם בְּקָדֵשׁ לְזָכָר הַנִּשְׁכָּב כְּמִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (נד:), גַּם בָּזֶה לֹא יִתָּכֵן שֶׁיֹּאמְרוּ אִי אַתָּה מְזַהֵר עָלָיו בָּאִמּוֹת, שֶׁהַנִּשְׁכָּב מִן הַגּוֹי בִּסְקִילָה הוּא:

אֲבָל נִרְאֶה שֶׁדַּעַת בַּעַל הַבָּרַיְתָא הַזּוֹ בְּעִנְיַן שֶׁהִזְכַּרְנוּ, יַזְהִיר לְבֵית דִּין שֶׁלֹּא תַעֲמֹד הָאִשָּׁה עַל אֵם הַדֶּרֶךְ לִזְנוֹת, כִּי שָׁם תֵּנָאֲפֶנָּה מֵאִסּוּרֵי הַבִּיאוֹת קְרוֹבִים וּרְחוֹקִים, וְלָכֵן מְכַסּוֹת פְּנֵיהֶן לִזְנוֹת גַּם מֵאֲחֵיהֶם וּקְרוֹבֵיהֶם, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר (בראשית לח טו) וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ. וְכֵן יַזְהִיר לְבֵית דִּין עַל הַמְזֻמָּן לִהְיוֹת נִשְׁכָּב מִן הַזְּכָרִים, כְּעִנְיַן שֶׁכָּתוּב (מ"א יד כד) וְגַם קָדֵשׁ הָיָה בָּאָרֶץ עָשׂוּ כְּכֹל הַתּוֹעֵבֹת הַגּוֹיִם. וּמִלְּבַד הָאַזְהָרָה בְּעוֹשֵׂי הָעֲבֵרָה יַזְהִיר כָּאן בְּבֵית דִּין שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ לִהְיוֹת קָדֵשׁ בָּעֵינַיִם עַל הַדֶּרֶךְ, כַּיָּדוּעַ מֵהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁעוֹמְדִים עַל הַדֶּרֶךְ מְכוֹסֵי הַפָּנִים כַּנִּשִׁים לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת. וְדָרְשׁוּ בַּבְּרַיְתָא הַזּוֹ, שֶׁאֵין אָנוּ מְזַהֲרִים בְּאֲחֵרִים זוּלָתֵנוּ אִם יַעֲשׂוּ עִם רַעֵיהֶם כֵּן, שֶׁלֹּא הֶזְהִירָנוּ אֲנַחְנוּ בְּגוֹיִם אֶלָּא בְּעִנְיָן עֲבוֹדָה זָרָה בִּלְבָד:

וְלָשׁוֹן קָדֵשׁ וּקְדֵשָׁה עַל דַּעַת הַמְפָרְשִׁים לָשׁוֹן הַזִּמָּנָה, כִּי מָצְאוּ, אֲנִי צִוִּיתִי לִמְקֻדָּשַׁי (ישעיה יג ג), וְכֵן הִקְדִּישׁ קָרְאָיו (צפניה א ז), קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ מִלְחָמָה (ירמיה ו ד):

וּלְפִי דַּעְתִּי כֻּלָּם מִלְּשׁוֹן קְדֻשָּׁה, כִּי הַפּוֹרֵשׁ מִן הַזְּנוּת נִקְרָא קָדוֹשׁ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא ז) אִשָּׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו, וְהִנֵּה הַנִּשְׁמֶרֶת מִן הָעֲרָוָה וְהַזִּמָּה, קְדוֹשָׁה. וְהַנִּפְרֶדֶת מִן הַקְּדֻשָּׁה וְנִטְמֵאת בְּזִמָּה, נִקְרֵאת קְדֵשָׁה, קָרוֹב לְמַה שֶּׁנּוֹהֲגִ הַלָּשׁוֹן לוֹמַר, וּבְכָל תִּבּוּאָתִי תִּשְׁרֵשׁ (איוב לא יב), וְדִשְׁנוּ אֶת הַמּוְבֵּחַ (במדבר ד יג), כִּי הַזּוֹנָה הַמְפָרְסֶמֶת טְמֵאת הַשֵּׁם רַבַּת הַמְהוּמָה, נִפְרֶדֶת מִכָּל קְדֻשָּׁה, וְאֵין שֵׁם זֶה בָּהּ, רַק בִּהְיוֹתָהּ מְזֻמֶּנֶת לְתוֹעֵבָה הַזֹּאת שֶׁאֵין לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר וּקְדֻשָּׁה כְּלָל:

וְלָשׁוֹן "הִקְדִּישׁ קְרָאָיו", מְלִיצָה, כִּי הָעוֹשֶׂה מְשֻׁתָּה מְקַדֵּשׁ קְרוּאָיו וּמְטַהֵר אוֹתָם שֶׁלֹּא יִטְמְאוּ הַשֻּׁלְחָן וְהַלֶּחֶם, כְּעִנְיַן שֶׁאָמַר (ש"א כ כו) בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי לֹא טָהוֹר. וְכֵן (ירמיה ו ד) קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ מִלְחָמָה, שֶׁיִּטַּהֲרוּ אוֹתָם כְּמִטַּהֵר קְרָאָיו שֶׁלֹּא יִבְדְּלוּ הַחֲבֵרִים מֵהֶם: תורה יט

(יט) לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה. הַזּוֹנוֹת יַעֲשׂוּ בְּאֶתְנַן שֶׁלָּהֶם מִצְווֹת, חוֹשְׁבוֹת לְכַפֵּר עַל חַטָּאתָן, כְּמוֹ שֶׁיְּזַכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (ויק"ר ג א) בַּמָּשָׁל שֶׁלֶּהֶן גַּיְיפָא בְּתַפּוּחַיָּיא וּמְפַלְגָא לְבָאִישַׁיָּיא, וּלְכָךְ אָסְרָה תּוֹרָה אֶתְנַן לְכָל נֶדֶר, כִּי עַתָּה יוֹסִיפוּ לַחֲטֹא בָּהֶן:

וְכֵן עִנְיַן מְחִיר כֶּלֶב, בַּעֲבוּר כִּי הַצָּדִים בַּכְּלָבִים וְשׁוֹמְרֵי הַחוֹמוֹת יְגַדְּלוּ כְּלָבִים עַזֵּי נֶפֶשׁ מַזִּיקִים אֶת הָרַבִּים, וְיִדִּירוּ בִּמְחִירֵיהֶם לִהְיוֹת כֹּפֶר לְנַפְשָׁם. וְכֵן הַמְנַהֵג עַד הַיּוֹם בַּפָּרָשִׁים אֲנָשֵׁי הַצַּיִד, שֶׁיְּעַמְּידוּ צוּרַת כַּלְבֵיהֶם בְּשַׁעֲוָה לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁיְּצַלִּיחוּ בָּהֶם. וְהַמְפָרְשִׁים אָמְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן:

וְאָמַר גַּם שְׁנֵיהֶם. לְרַבּוֹת שְׁנוּיֵיהֶם, כְּגוֹן חִטִּין וַעֲשָׂאָן סֹלֶת, לָשׁוֹן רַשִׁ"י. אֲבָל בִּגְמָרָא (ב"ק סה:) אָמְרוּ, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹסְרִין וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין, אֶלָּא הֵם וְלֹא וְלָדוֹתֵיהֶם הֵם וְלֹא שְׁנוּיֵיהֶם. וְטַעַם "גַּם שְׁנֵיהֶם", בַּעֲבוּר שֶׁהָאֶחָד בָּאֱמֶת תּוֹעֵבָה גְּדוֹלָה וְהוּא הָאֶתְנַן כִּי בּוֹ נֶעֱשְׂתָה תּוֹעֲבַת הַזִּמָּה, אָמַר שֶׁגַּם שְׁנֵיהֶם יִתְעֵב ה', וְכָמוֹהוּ מַצְדִּיק רָשָׁע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כ) לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ׃

כ לָא תְרַבֵּי לַאֲחוּךְ רִבִּית כְּסַף רִבִּית עִבּוּר רִבִּית כָּל מִדַּעַם דְּמִתְרַבֵּי׃

רמ"ש ◂ **לֹא־תַשִּׁיךְ** • אַזְהָרָה לַלָּוֶה, שֶׁלֹּא יִתֵּן רִבִּית לַמַּלְוֶה, וְאַחַר־כָּךְ אַזְהָרָה לַמַּלְוֶה: (ויקרא כה) "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ" (ב"מ ע)▪

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 1011)

לֹא תַשִּׁיךְ (כג, כ) **הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית אֵינוֹ קָם לִתְחִיַּת הַמֵּתִים**

(שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות ריבית ס"ב) הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית מַרְוִיחַ מִכְּסָף שֶׁבָּעָבָר הָיָה שֶׁלּוֹ, וְהוּא נָתַן אֶפְשָׁרוּת לַלָּוֶה לִסְחֹר בּוֹ. וּבְמִדָּה זוֹ מוּדָדִים לוֹ מִלְמַעְלָה: נוֹתְנִים לוֹ כֹּחַ לַעֲבֹד עֲבוֹדָתוֹ, "לִסְחֹר", אֲבָל לֹא מִשְׁתַּתְּפִים, כְּבָיְכוֹל, בָּעֲבוֹדָה עַצְמָהּ. וְהִנֵּה, בְּקִיּוּם מִצְוָה יֵשׁ מְשׁוּם "תְּחִיַּת הַמֵּתִים", שֶׁכֵּן דָּבָר גַּשְׁמִי, שֶׁהוּא הִוָּוה וְנִפְסָד (מִיתָה), נַעֲשָׂה כְּלִי לְקִדֻּשָּׁה, שֶׁהִיא חִיּוּת וְנִצְחִיּוּת. וְעֲבוֹדָה זוֹ מְבִיאָה לִתְחִיַּת הַמֵּתִים כְּפִשׁוּטָהּ. אַךְ נִצְחִיּוּת זוֹ אֵינָהּ בָּאָה מֵעֲבוֹדַת הָאָדָם, הַמְּגֻבָּלֶת, אֶלָּא מֵהִתְחַבְּרוּת בָּ"אֱלֹקִים חַיִּים" ('מִצְוָה' מִלְּשׁוֹן צַוָּתָא). וְאִלּוּ הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית, שֶׁלֹּא מִשְׁתַּתֵּף מִלְמַעְלָה בַּעֲבוֹדָתוֹ, כָּאָמוּר, אֵינוֹ קָם בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים.

(כא) לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ ס

כא לְבַר עַמְמִין תְּרַבֵּי וְלַאֲחוּךְ לָא תְרַבֵּי בְּדִיל דְּיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל אוֹשָׁטוּת יָדָךְ עַל אַרְעָא דִּי אַתְּ עָלִל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ׃

רמ"ש ◂ **לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ** • וְלֹא לְאָחִיךָ, (שם) 'לָאו' הַבָּא מִכְּלַל 'עֲשֵׂה' – 'עֲשֵׂה', לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין וַ'עֲשֵׂה'▪

(כב) כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי־דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא׃

כב אֲרֵי תִדַּר נִדֶּר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תְאַחַר לְשַׁלָּמוּתֵהּ אֲרֵי מִתְבַּע יִתְבְּעִנֵּהּ יְיָ אֱלָהָךְ מִנָּךְ וְיהֵי בָךְ חוֹבָא׃

רמ"ש ◂ **לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ** • (ספרי) שְׁלֹשָׁה רְגָלִים, וּלְמָדוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ מִן הַמִּקְרָא▪

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּמַרְשִׁיעַ צַדִּיק תּוֹעֵבַת ה' גַּם שְׁנֵיהֶם (משלי יז טו), יִתְלֶה הַקָּטָן בַּגָּדוֹל, וְכֵן וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם (לעיל כב כב) כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (שם):

אוֹ טַעֲמוֹ, שֶׁהַזְהִיר כְּבָר עַל פְּסוּלֵי הַקָּרְבָּן בְּמוּמִין, וְאָמַר בָּהֶם (לעיל יז א) לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי תוֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא, הוֹסִיף בְּכָאן לוֹמַר כִּי גַּם הָאֹתָנַן וְהַמְּחִיר שֶׁגּוֹפָם תְּמִים גַּם הֵם תּוֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ כְּמוֹתָם, וְהוּא הַנָּכוֹן׃

וְכֵן אֹזֶן שֹׁמַעַת וְעֵין רֹאָה ה' עָשָׂה גַּם שְׁנֵיהֶם (משלי כ יב), יִרְמֹז לְאָדָם בִּכְלָלוֹ, יֹאמַר שֶׁה' יָצַר אֶת הָאָדָם וְעָשָׂה גַּם אֵלּוּ בּוֹ. וְכֵן אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה תּוֹעֲבַת ה' גַּם שְׁנֵיהֶם (שם פסוק י), יִרְמֹז לְגוֹזֵל וְחוֹמֵס וְכָל עוֹשֵׁק, שֶׁהֵם תּוֹעֲבוֹת גְּדוֹלוֹת מֵאֵלּוּ וְלֹא יִזְכִּירֵם: תורה כ

(כ־כא) לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ. גַּם זוֹ מִצְוָה מִבְּאֹרֶת (ויקרא כה לו לז), יוֹסִיף בְּכָאן אַזְהָרָה גַּם לַלָּוֶה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכָל דִּינֵי מָמוֹנוֹת שֶׁאִם רָצָה הוּא לָזוֹק בְּנִכְסָיו רַשַּׁאי, אֲבָל מִפְּנֵי רְגִילוּת הַחֵטְא הַזֶּה יַזְהִיר בּוֹ גַּם הַלָּוֶה׃

וּבְאֵר בְּכָאן שֶׁיִּהְיֶה רִבִּית הַנִּכְרִי מֻתָּר, וְלֹא הַזְכִּיר כֵּן בְּגֶזֶל וּבִגְנֵבָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ב"ק קיג:) גָּזֵל גּוֹי אָסוּר. אֲבָל הָרִבִּית שֶׁהוּא נַעֲשָׂה לְדַעַת שְׁנֵיהֶם וּבְרָצוֹנָם, לֹא נָאֱסַר אֶלָּא מִצַּד הָאַחְוָה וְהַחֶסֶד, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה (ויקרא יט יח) וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר (לעיל טו ט) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָּבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל וגו', וְעַל כֵּן אָמַר לְמַעַן יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ, כִּי חֶסֶד וְרַחֲמִים יֵעָשֶׂה עִם אַחְיוֹ כַּאֲשֶׁר יִלָּוֶנּוּ בְּלֹא רִבִּית וְתַחֲשֹׁב לוֹ לִצְדָקָה׃

וְכֵן הַשְׁמָטָה חֶסֶד בָּאַחִים, לְכָךְ אָמַר (שם פסוק ג) אֶת הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ, וְקִבֵּץ לוֹ בְּרָכָה, כִּי הַכְּתוּב לֹא יַזְכִּיר הַבְּרָכָה רַק בִּצְדָקָה וּבַחֲסָדִים, לֹא בְּגֶזֶל וּבִגְנֵבָה וּבְאוֹנָאָה׃

וְהִכְבִּיר נֶשֶׁךְ כָּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל. לְבָאֵר שֶׁהַלָּוֶה סְאָה חִטִּין בִּסְאָה וְחֵצִי יִהְיֶה נֶשֶׁךְ גְּמוּר, אֲפִלּוּ לֹא יִהְיֶה שָׁוֶה סְאָה וְחֵצִי בְּעֵת הַפֵּרָעוֹן כִּדְמֵי סְאָה שֶׁהַלְוָהוּ. וּבֵאֵר עוֹד **כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ,** אֲפִלּוּ בְּאִבְנֵי הַבִּנְיָן וּשְׂאָר הַנִּלְוִים, אוּלַי יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁאֵין הַנֶּשֶׁךְ רַק בְּכֶסֶף, שֶׁכָּל הַדְּבָרִים נִקְנִין בּוֹ וּבְאֹכֶל שֶׁהוּא חַיֵּי הָאָדָם, אֲבָל בְּשְׂאָר הַדְּבָרִים נֵלֵךְ אַחַר שׁוּם הַכֶּסֶף לְעֵת הַהַלְוָאָה וְהַפֵּרָעוֹן׃

וְרִבּוֹתֵינוּ (ספרי קכט) עָשׂוּ **"לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ"** לְאוּ הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה בְּאָחִיךָ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְיֻתָּר שֶׁכְּבָר אָמַר לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ: תורה כב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כג) וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא׃

כג וַאֲרֵי תִתְמְנַע לְמִנְדַּר לָא יְהֵי בָךְ חוֹבָא׃

(כד) מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ׃ ס

כד אַפְקוּת סְפָוָתָךְ תִּטַּר וְתַעְבֵּד כְּמָא דִי נְדַרְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ נְדָבְתָּא דִי מַלֵּלְתָּא בְּפוּמָךְ׃

רש"י ◄ מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר • (ר"ה ו) לִיתֵּן ׳עֲשֵׂה׳ עַל ׳לֹא תַעֲשֶׂה׳.

◆ יום חמישי י"ב אלול ◆

(כה) כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן׃ ס

כה אֲרֵי תִתְּגַר בְּכַרְמָא דְחַבְרָךְ וְתֵיכוֹל עִנְבִין כְּנַפְשָׁךְ שְׂבְעָךְ וּלְמָאנָךְ לָא תִתֵּן׃

רש"י ◄ כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ • (ב"מ פז) בְּפוֹעֵל - הַכָּתוּב מְדַבֵּר. כְּנַפְשְׁךָ • כַּמָּה שֶׁתִּרְצֶה. שָׂבְעֶךָ • וְלֹא אַכִילָה גַּסָּה. וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן • מִכָּאן שֶׁלֹּא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא בִּשְׁעַת הַבְצִיר, בִּזְמַן שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לְכֵלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אֲבָל אִם בָּא לַעֲדֹר וּלְקַשְׁקֵשׁ, אֵינוֹ אוֹכֵל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי־שיחות כרך לד, ענמ' 129)

כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ . . כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ (כג, כה)

בְּפוֹעֵל, הַכָּתוּב מְדַבֵּר . . אַף זוֹ בְּפוֹעֵל, הַכָּתוּב מְדַבֵּר (רש"י) יֵשׁ לְדַקְדֵּק בָּזֶה: לְכְאוֹרָה הָיָה הַכָּתוּב צָרִיךְ לְהַקְדִּים "כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ"? שֶׁהֲרֵי אֲכִילַת הַפּוֹעֵל בַּכֶּרֶם הִיא חִידּוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר מִקְּטִיפַת מְלִילוֹת בַּקָּמָה.

אֶלָּא הַבַּאוּר בָּזֶה הוּא: "רֵעֶךָ" זֶה הַקָּבָ"ה (שמות רבה, ריש פרשת יתרו), וּ"פוֹעֵל" רוֹמֵז לִיהוּדִי, שֶׁנִּבְרָא לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנוֹ. "כֶּרֶם" - רוֹמֵז לָעֲבוֹדָה מִתּוֹךְ תַּעֲנוּג, לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין (הֶכֶרֵם מַצְמִיחַ פֵּירוֹת הַמּוֹסִיפִים תַּעֲנוּג). "קָמָה" - עֲבוֹדָה מִתּוֹךְ קַבָּלַת עוֹל, כְּפִי הַמּוּכָרָח עַל־פִּי שׁוּרַת הַדִּין (מִתְּבוּאַת הַשָּׂדֶה עוֹשִׂים לֶחֶם, הַמּוּכָרָח לְקִיּוּם הָאָדָם).

לְפִי זֶה מוּבָן, מַדּוּעַ קָדַם "כֶּרֶם" ל"קָמָה": בָּרֹאשׁ וּבָרִאשׁוֹנָה מִלְּמִדֵנוּ הַכָּתוּב שֶׁהָעוֹבֵד מִתּוֹךְ תַּעֲנוּג הוּא "פּוֹעֲלוֹ" שֶׁל הַקָּבָ"ה, וְהַקָּבָ"ה מְסַפֵּק לוֹ אֶת כָּל צָרְכָיו ("וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ"); וּלְאַחַר מִכֵּן מַשְׁמִיעֲנוּ הַכָּתוּב חִידּוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר, שֶׁאַף הָעוֹבֵד מִתּוֹךְ 'קַבָּלַת עוֹל' כֵּן הוּא ("וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ").

(כו) כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ׃ ס

כו אֲרֵי תִתְּגַר בְּקַמְתָּא דְחַבְרָךְ וְתִקְטוֹף דְּמָלְיָן בִּידָךְ וּמַגְלָא לָא תְרִים עַל קַמְתָּא דְחַבְרָךְ׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כג-כד) וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא. בַּעֲבוּר שֶׁהַמַּקְרִיבִים עוֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים יֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב, כְּעִנְיַן שֶׁכָּתוּב (תהלים סו טז) עֹלוֹת מֵחִים אַעֲלֶה לָךְ עִם קְטֹרֶת אֵילִים אֶעֱשֶׂה בָקָר עִם עַתּוּדִים סֶלָה, אָבוֹא בֵיתְךָ בְּעוֹלוֹת (שם פסוק יג) וְאַף בַּקָּרְבָּנוֹת הַבָּאִים בִּנְדָבָה כָּתוּב (ויקרא א ד) וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו, וְאוֹמֵר רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה', וְאִם כֵּן הֲרֵי הַנִּדָּרִים וְרוּחַ בִּמְצֻוָּה, וְכָתוּב (תהלים קטז יח) נְדָרַי לַה' אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה נָּא לְכָל עַמּוֹ. לְפִיכָךְ יֹאמַר הַכָּתוּב הִשָּׁמֶר בִּנְדָרֶיךָ, כִּי אַף עַל פִּי שֶׁהֵם זְרוּז בְּקָרְבָּנוֹת הַשֵּׁם אֲשֶׁר הֵם לְךָ לְרָצוֹן, אִם תִּדֹּר תָּבֹא לִידֵי חֵטְא אִם לֹא תְשַׁלֵּם אוֹ שֶׁתְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ, וְאִם לֹא תִדֹּר לֹא תִמְצָא בָּעָנְיָן כְּלָל, כִּי אֲפִלּוּ לֹא תַקְרִיב קָרְבָּן כָּל יָמֶיךָ לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא, אִם כֵּן תִּשְׁמֹר מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ כַּאֲשֶׁר תּוֹצִיא הַדָּבָר מִפִּיךָ, וְעָשִׂיתָ אַחֲרֵי כֵן כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, לְהַשְׁלִים כָּל אֲשֶׁר נָדָבָה רוּחֶךָ לְהוֹצִיא מִפִּיךָ:

וְעַל הַדָּרֶךְ הַזֶּה אָמַר שְׁלֹמֹה (קהלת ה ג ד) כַּאֲשֶׁר תִּדֹּר נֶדֶר לֵאלֹהִים אַל תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי אֵין חֵפֶץ בַּכְּסִילִים טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדֹּר מִשֶּׁתִּדּוֹר וְלֹא תְשַׁלֵּם. יֹאמַר שֶׁאֵין חֵפֶץ בִּכְסִילִים הַחוֹשְׁבִים לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, כַּאֲשֶׁר יִדְּרוּ נְדָרִים רַבִּים לִהְיוֹת לָהֶם זְרוּז לַמִּצְוָה שֶׁחָשְׁבוּ לַעֲשׂוֹת, וְלֹא יַחְשְׁבוּ בְּלִבָּם וְלֹא דַּעַת וְלֹא תְבוּנָה לֵאמֹר אוּלַי לֹא תִמְצָא יָדִי לְהַשְׁלִים כָּל אֵלֶּה, אֲבָל יַחֲשֹׁב כִּי הָרָצוֹן אֲשֶׁר הָיָה לוֹ בְּעֵת נִדְּרוֹ יַחְשֹׁב לוֹ לְטוֹבָה. וּלְפִיכָךְ יַזְהִיר עוֹד (שם שם ה) אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ וְאַל תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ כִּי שְׁגָגָה הִיא, בְּלוֹמַר שֶׁלֹּא תַרְבֶּה בִּנְדָרִים, וְכַאֲשֶׁר לֹא תַקְרִיבֵם תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ הָאַכְזָרִי אֲשֶׁר יְשַׁלַּח בְּךָ כִּי שְׁגָגָה הִיא, שֶׁהָיִיתִי סָבוּר לְהַקְרִיבָם, וּבְלֵב שָׁלֵם נָדַרְתִּי אוֹתָם, וְעַתָּה לֹא מָצְאָה יָדְךָ לַעֲשׂוֹתָם כֵּן, כִּי הָאֱלֹהִים יִקְצֹף עַל קוֹל נְדָרֶיךָ, וְחִבֵּל הַמַּלְאָךְ הַנִּזְכָּר, אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: תורה כה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **כִּי תָבֹא בְּקֶמַת רֵעֶךָ** • (ב"מ פ"ז) אַף זוֹ, בְּפוֹעֵל - הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

כד (א) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ:

א אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא וְיִבְעֲלִנַּהּ וְיְהֵי אִם לָא תַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינוֹהִי אֲרֵי אַשְׁכַּח בַּהּ עֲבֵרַת פִּתְגָם וְיִכְתּוֹב לַהּ גֵּט פְּטוּרִין וְיִתֵּב בִּידַהּ וְיִפְטְרִנַּהּ מִבֵּיתֵהּ:

רש"י◄ **כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר** • מְצָוָה עָלָיו לְגָרְשָׁהּ, שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו (סִפְרִים; מְצָוָה שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו) ◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עפ"י לקוטי־שיחות חלק י"ט עמוד 217 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

פְּרִישׁוּת כִּתְנָאי לְדִבֵּקוּת בְּהַקָּבָ"ה

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה (כד, א)

אִיתָא בְּ'כֶתֶר שֵׁם טוֹב' לְהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב (בתחלתו סימן יו"ד): "הַקָּבָ"ה נִקְרָא אִישׁ . . וְיִשְׂרָאֵל נִקְרָאִין אִשָּׁה, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב הָאִשָּׁה נִקְנֵית לְבַעְלָהּ, שֶׁיִּהְיוּ נִקְרָאִין אִשְׁתּוֹ כְּבִיכוֹל".

וְהִנֵּה יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִפְרֵי הָ'אַחֲרוֹנִים' (צפנת פענח על הרמב"ם הלכות אישות פרק ג הלכה טו, ובכמה מקומות) דְּ"קִדּוּשִׁין עוֹשֶׂה שְׁתֵּי פְּעָלוֹת. א' מַה שֶּׁקִּנּוּיָה לוֹ, וּב' מַה שֶּׁנֶּאְסְרָה עַל אֲחֵרִים".

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁכֵּן הוּא גַּם בְּקִדּוּשֵׁי הַקָּבָ"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ גַּם בְּקִדּוּשִׁין אֵלּוּ שְׁתֵּי פְּעָלוֹת. א. הַדְּבֵקוּת דְּיִשְׂרָאֵל וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא. ב. הַפְּרִישׁוּת וְהַהַבְדָּלָה מִתַּאֲוֹוֹת עוֹלָם הַזֶּה הַמַּעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל יִחוּד זֶה.

וּכְשֵׁם שֶׁבְּקִדּוּשֵׁי אִישׁ וְאִשָּׁה, אִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה קִנּוּיָה לְבַעְלָהּ בְּלִי שֶׁתֵּאָסֵר עַל אֲחֵרִים, כְּמוֹ־כֵן בְּקִדּוּשֵׁי הַקָּבָ"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, אִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה כְּדָבָעֵי הַדְּבֵקוּת בְּהַקָּבָ"ה בְּלִי הַפְּרִישׁוּת וְהַהַבְדָּלָה מִתַּאֲוֹוֹת עוֹלָם הַזֶּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'חוֹבַת הַלְּבָבוֹת' (פתח השער לשער אהבת ה') "מִן הַנִּמְנָע מִמֶּנּוּ שֶׁתִּתְיַשֵּׁב אַהֲבַת הַבּוֹרֵא בְּלִבֵּנוּ עִם הִתְיַשֵּׁב אַהֲבַת הָעוֹלָם בָּנוּ".

(ב) וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר:

ב וְתִפּוֹק מִבֵּיתֵהּ וּתְהַךְ וּתְהֵי לִגְבַר אָחֳרָן:

רש"י◄ **לְאִישׁ־אַחֵר** • (גיטין צ) אֵין זֶה בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, הוּא הוֹצִיא רְשָׁעָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, וְזֶה הִכְנִיסָהּ.

(ג) וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

ג וְיִסְנְאָהּ גַּבְרָא בַתְרָאָה וְיִכְתּוֹב לַהּ גֵּט פְּטוּרִין וְיִתֵּן בִּידַהּ וְיִפְטְרִנַּהּ מִבֵּיתֵהּ אוֹ אֲרֵי יְמוּת גַּבְרָא בַתְרָאָה דְּנָסְבַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ:

רש"י◄ **וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן** • הַכָּתוּב מְבַשְּׂרוֹ שֶׁסּוֹפוֹ לִשְׂנאוֹתָהּ, וְאִם לָאו - קוֹבַרְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ כִי יָמוּת".

(ד) לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: ס

ד לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְבַעְלַהּ קַדְמָאָה דִּי פָטְרַהּ לְמִהֱוֵי לֵהּ לְאִנְתּוּ בָּתַר דִּי אִסְתָּאֲבַת אֲרֵי מְרָחָקָא הִיא קֳדָם יְיָ וְלָא תְחַיֵּב יָת אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא:

רש"י◄ **אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה** • (ירמות יא) לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ד) אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה. לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה, לָשׁוֹן רַשִׁ"י. וּפֵרוּשׁוֹ אִשָּׁה שֶׁזְּנְתָה תַּחַת בַּעְלָהּ. אֲבָל הַסּוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה בְּלִבָּד לֹא נוֹדַע שֶׁהִיא טְמֵאָה וְאֵינוֹ עוֹבֵר עָלֶיהָ בַּלַּאו הַזֶּה. וְכָךְ מְפֹרָשׁ בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן שֶׁל יְבָמוֹת (יא:), מַאי וְנִסְתְּרָה, נִבְעֲלָה, וַאֲמַאי קָרֵי לֵיהּ נִסְתְּרָה לִשְׁנָא מַעֲלֶיהָ נָקֵט, וְשָׁאֲלוּ נִבְעֲלָה בְּהֶדְיָא כְּתִיב בָּהּ טָמְאָה (במדבר ה יג) וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה, לְמֵימַר עָלָהּ בְּלָאו:

וְאִם כֵּן, יֹאמַר הַכָּתוּב לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ וְאַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְּאָה, וְהִנֵּה הֵם שְׁנֵי לְאוִין, יָזִהיר בְּמַחֲזִיר גְּרֻשְׁתּוֹ מִשְּׁנִשֵּׂאת, וְיָזִהיר בְּמַחֲזִיר אִשְׁתּוֹ שֶׁנִּטְמְאָה בִּזְנוּת: **וְעַל** דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְּאָה לַבַּעַל הָרִאשׁוֹן, יִרְמֹז כִּי כַּאֲשֶׁר יִדָּעֵהּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח:

ה אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא חַדְתָּא לָא יִפּוֹק בְּחֵילָא וְלָא יֵעְבַּר עֲלוֹהִי לְכָל מִדְּעַם פָּנֵי יְהֵי לְבֵיתֵהּ שַׁתָּא חֲדָא וְיַחֲדֵי יָת אִתְּתֵהּ דִּי נְסַב:

רמ"ע◄ **אִשָּׁה חֲדָשָׁה** • שֶׁהִיא חֲדָשָׁה לוֹ, וַאֲפִלּוּ אַלְמָנָה, פָּרָט לְמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ. **וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו** • דְּבַר הַצָּבָא. **לְכָל־דָּבָר** • (ספרי. סוטה מז) שֶׁהוּא צָרִךְ הַצָּבָא, לֹא לְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן, וְלֹא לְתַקֵּן דְּרָכִים. אֲבָל הַחוֹזְרִים מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה עַל־פִּי כֹּהֵן, כְּגוֹן: בָּנָה בַּיִת וְלֹא חֲנָכוֹ, אֵרַס אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ, מַסְפִּיקִין מַיִם וּמָזוֹן וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים. **יִהְיֶה לְבֵיתוֹ** • (שם) וְאַף בִּשְׁבִיל בֵּיתוֹ, אִם בָּנָה בַּיִת וַחֲנָכוֹ וְאִם נָטַע כֶּרֶם וְחִלְּלוֹ, אֵינוֹ זָז מִבֵּיתוֹ בִּשְׁבִיל צָרְכֵי הַמִּלְחָמָה. **לְבֵיתוֹ** • זֶה בֵּיתוֹ. **יִהְיֶה** • לְרַבּוֹת אֶת כַּרְמוֹ. **וְשִׂמַּח** • יְשַׂמֵּח אֶת אִשְׁתּוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וְיַחֲדֵי יָת אִתְּתֵהּ', וְהַמְתַרְגֵּם: 'וְיֶחֱדֵי עִם אִתְּתֵהּ', טוֹעֶה הוּא, שֶׁאֵין זֶה תַּרְגּוּם שֶׁל 'וְשִׂמַּח', אֶלָּא שֶׁל 'וְשָׂמַח'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 167)

לְכָל דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ (כד, ה) **שֶׁהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוונוֹתָיו** (בעל הטורים) תַּכְלִית הַנִּשּׂוּאִין הִיא קִיּוּם מִצְוַת פְּרוּ וּרְבוּ, הוֹלֶדֶת בָּנִים. וְהִנֵּה, קִרּוּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַתּוֹרָה הוּא פְּרִיָּה וּרְבִיָּה רוּחָנִית, כְּמַאֲמַר רז"ל כָּל הַמְלַמֵּד בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה . . כְּאִלּוּ יְלָדוֹ. נִמְצִינוּ לְמֵדִים אֲפוֹא, עִדּוּד וְחִזּוּק מְיֻחָד לְמִי שֶׁבּוֹחֵר לְהִתְעַסֵּק בַּהֲפָצַת הַתּוֹרָה וּבְחִזּוּק הַיַּהֲדוּת: מָבְטָח לוֹ שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוונוֹתָיו!

(ו) לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל: ס

ו לָא יִסַּב מַשְׁכּוֹנָא רִחְיָא וְרִכְבָּא אֲרֵי בְּהוֹן מִתְעֲבֵד מָזוֹן לְכָל נְפַשׁ:

רמ"ע◄ **רֵחַיִם** • הִיא הַמַּחְתּוֹנָה. **וָרָכֶב** • הִיא הָעֶלְיוֹנָה. **לֹא־יַחֲבֹל** • אִם בָּא לְמַשְׁכְּנוֹ עַל חוֹבוֹ בְּבֵית־דִּין, לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ בִּדְבָרִים שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ (ב"מ ק"ג).

(ז) כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֶּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַּנָּב הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס

ז אֲרֵי יִשְׁתְּכַח גְּבַר גָּנֵב נַפְשָׁא מֵאֲחוֹהִי מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְגַּבַּר בֵּהּ וְיַזְּבִנִנֵּהּ וְיִתְקְטֵל גַּנָּבָא הַהוּא וּתְפַלֵּי עֲבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ:

רמ"ע◄ **כִּי־יִמָּצֵא** • (ספרי) בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, וְכֵן כָּל 'יִמָּצֵא' שֶׁבַּתּוֹרָה. **וְהִתְעַמֶּר־בּוֹ** • אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

(ח) הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת:

ח אִסְתַּמַּר בְּמַכְתַּשׁ סְגִירוּ לְמִטַּר לַחֲדָא וּלְמֶעְבַּד כְּכֹל דִּי יַלְפוּן יָתְכוֹן כָּהֲנַיָּא לֵוָאֵי כְּמָא דִּי פַקֶּדְתִּנּוּן תִּטְרוּן לְמֶעְבַּד:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אִישׁ אַחֵר תֶּחְשֶׁב לוֹ טְמֵאָה. וְאִלּוּ מִצְוֹות מְחֻדָּשׁוֹת בְּגֵט וּבַחֲזִירָה. וְטַעַם הַלָּאו הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ נְשׂוֹתֵיהֶן זֶה לָזֶה, יִכְתֹּב לָהּ גֵּט בָּעֶרֶב וּבַבֹּקֶר הִיא שָׁבָה אֵלָיו, וְזֶה טַעַם **וְלֹא תַחֲטִיא אֶת הָאָרֶץ**, כִּי זֶה סִבָּה לַחֲטָאִים גְּדוֹלִים. וּבְסִפְרִי (תצא קלו) וְלֹא תַחֲטִיא אֶת הָאָרֶץ, לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל כָּךְ: תורה ה

(ה) וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר. דְּבַר הַצָּבָא. לְכָל דָּבָר, שֶׁהוּא צָרִךְ הַצָּבָא, לֹא לְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן וְלֹא לְתַקֵּן דְּרָכִים, אֲבָל הַחוֹזְרִים מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה עַל פִּי כֹּהֵן, כְּגוֹן בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ, אֵרַס" אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ, מַסְפִּיקִין מַיִם וּמָזוֹן וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים, לְשׁוֹן רַשִׁ"י מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (ספרי קלז, סוטה מד:). וְאִם כֵּן, יִהְיֶה "עָלָיו" עַל הַצָּבָא הַנִּזְכָּר. יֹאמַר שֶׁלֹּא יַעֲבֹר הָאִישׁ הַזֶּה עַל הַצָּבָא לְכָל דָּבָר, לֹא לִהְיוֹת פָּקִיד עַל אַנְשֵׁי הַצָּבָא אוֹ מַצְבִּיא אֶת עַם הָאָרֶץ לְכָל הַצְּרִיךְ לָהֶם כְּגוֹן סְפּוּק מַיִם, לֹא יִשָּׂגִיחַ עֲלֵיהֶם רַק בְּשִׂמְחָתוֹ, וְהוּא פֵּרוּשׁ נָכוֹן: תורה ו

(ח) הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת. גַּם זוֹ מִצְוָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רמ"ש◄ **הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת** • שֶׁלֹּא תְּתַלֵּשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה וְלֹא תָּקוֹץ אֶת הַבַּהֶרֶת. **כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם** • אִם לְהַסְגִּיר, אִם לְהַחֲלִיט, אִם לְטַהֵר.

(ט) **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדָּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: ס**

ט הֱוֵי דְכִיר יָת דִּי עֲבַד יְיָ אֱלָהָךְ לְמִרְיָם בְּאָרְחָא בְּמִפָּקְכוֹן מִמִּצְרָיִם:

רמ"ש◄ **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם** • (ספרי) אִם בָּאתָ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא תִּלְקֶה בְּצָרַעַת, אַל תְּסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע. זְכוֹר הֶעָשׂוּי לְמִרְיָם, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ וְלָקְתָה בְּנֶגָעִים.

(י) **כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ:**

י אֲרֵי תַרְשֵׁי בְּחַבְרָךְ רְשׁוּ מִדָּעַם לָא תֵעוּל לְבֵיתֵהּ לְמִסַּב מַשְׁכּוֹנֵהּ:

רמ"ש◄ **כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ** • תָּחוֹב בַּחֲבֵרְךָ. **מַשַּׁאת מְאוּמָה** • (שם) חוֹב שֶׁל כְּלוּם.

(יא) **בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֲבוֹט הַחוּצָה:**

יא בְּבָרָא תְּקוּם וְגַבְרָא דִּי אַתְּ רָשֵׁי בֵּהּ יַפֵּק לְוָתָךְ יָת מַשְׁכּוֹנָא לְבָרָא:

(יב) **וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ:**

יב וְאִם גְּבַר מִסְכֵּן הוּא לָא תִשְׁכּוֹב בְּמַשְׁכּוֹנֵהּ:

רמ"ש◄ **לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ** • (ב"מ קיד) לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבֹטוֹ אֶצְלְךָ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִבְּאֶרֶת, יוֹסִיף לֵאוֹ בְּקוֹצֶץ בַּהַרְתּוֹ אוֹ גַּם בְּנִמְנַע מֵהַרְאוֹת נִגְעוֹ לַכֹּהֵן. וּבְדִין הַנִּגְעִים עַצְמָם לֹא הִזְכִּיר כָּאן, אֶלָּא הִזְהִיר בְּכָאן רַק בְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִים, לְפִי שֶׁהַכֹּהֲנִים זְרִיזִים הֵם וְדַי לָהֶם בְּמֶה שֶׁצִּוָּה אוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי כְּבָר (בתחלת הספר): תורה ט

(ט) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם. אִם בָּאתָ לְזָהֵר שֶׁלֹּא תִּלְקֶה בְּצָרַעַת לֹא תְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, לָשׁוֹן רַשׁ"י:

וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה מַמָּשׁ, כְּמוֹ זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (שמות כ ח), זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם (שם יג ג), זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק (להלן כה יז), כֻּלָּם מִצְוָה, אִם כֵּן גַּם זֶה כְּמוֹתָם. וְהִיא אַזְהָרָה מִלְּדַבֵּר לָשׁוֹן הָרָע, יְצַוֶּה בְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁנִּזְכֹּר הָעֹנֶשׁ הַגָּדוֹל שֶׁעָשָׂה ה' לְצַדֶּקֶת הַנְּבִיאָה, שֶׁלֹּא דִּבְּרָה אֶלָּא בְּאָחִיהָ גְּמוּל חֶסְדָּהּ אֲשֶׁר אֲהֲבַתּוּ כְּנַפְשָׁהּ, וְלֹא דִּבְּרָה בְּפָנָיו שֶׁיֵּבוֹשׁ, וְלֹא בְּפָנֵי רַבִּים רַק בֵּינָהּ לְבֵין אָחִיהָ הַקָּדוֹשׁ בְּצִנְעָה, וְכָל מַעֲשֶׂיהָ הַטּוֹבִים לֹא הוֹעִילוּהָ, גַּם אַתָּה אִם תֵּשֵׁב בְּאָחִיךָ תְּדַבֵּר בְּבֶן אִמְּךָ תִּתֶּן דִּפְיוֹ לֹא תִנָּצֵל:

וְלָשׁוֹן סִפְרָא (בחקותי פרשה א ב ג), כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹות הָאֵלֶּה (ויקרא כו יד) הֲרֵי מָה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה אָמוּר, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי, לְהִיוֹת עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, יָכוֹל בִּלְבָבְךָ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שָׁמוֹר הֲרֵי שְׁמִירַת הַלֵּב אֲמוּרָה, הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּם זָכוֹר, שֶׁתְּהֵא שׁוֹנֶה בְּפִיךָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר זָכוֹר אַל תִּשְׁכַּח וגו':

וְכֵן הוּא אוֹמֵר **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם,** יָכוֹל בִּלְבָבְךָ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת (פסוק ח) הֲרֵי שְׁמִירַת הַלֵּב אֲמוּרָה, הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּם **זָכוֹר** שֶׁתְּהֵא שׁוֹנֶה בְּפִיךָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק, יָכוֹל בִּלְבָבְךָ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לֹא תִשְׁכַּח הֲרֵי שִׁכְחַת הַלֵּב אֲמוּרָה, הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּם זָכוֹר שֶׁתְּהֵא שׁוֹנֶה בְּפִיךָ:

וּפְרוּשָׁהּ כִּי אָצְלָם **הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת** מִנֶּגַע הַצָּרַעַת, **לִשְׁמֹר מְאֹד,** שֶׁלֹּא תְּבוֹאֵךְ, **וְלַעֲשׂוֹת** בָּהּ **כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים, וְזָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם,** שְׁתְּהֵא מַזְכִּיר זֶה בְּפֶה תָּמִיד: **וּמִכָּאן** נִרְאֶה שֶׁרַבּוֹתֵינוּ יַעֲשׂוּ אוֹתָהּ מִצְוָה, לֹא סִפּוּר וְעִצָּה בִּלְבָד לְהִנָּצֵל מִן הַנְּגָעִים. וְאֵיךְ יִתְכַּן שֶׁלָּשׁוֹן הָרַע שֶׁהוּא שְׁקוּל כְּשִׁפּוּיכוּת דָּמִים לֹא תִהְיֶה בּוֹ בַּתּוֹרָה לֹא תַעֲשֶׂה גָּמוּר אוֹ לַאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, אֲבָל בַּכָּתוּב הַזֶּה אַזְהָרָה גְּדוֹלָה בּוֹ, לְהִמָּנַע מִמֶּנּוּ בֵּין בַּגְּלוּי בֵּין בַּסֵּתֶר בֵּין בְּמִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק וּלְהַבְהִוֹת בֵּין שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק כְּלָל. וְזוֹ מִצְוָה מְכֻלֶּלֶת תרי"ג מִצְוֹות, וּשְׁכָחָהּ בַּעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת וְכָל הַמּוֹנִים הַמִּצְוֹות אַחֲרָיו: תורה י

(יב) וְאִם אִישׁ עָנִי הוּא. יִקָּרֵא עָנִי כַּאֲשֶׁר אֵין לוֹ עֲבוֹט אַחֵר כַּיּוֹצֵא בוֹ, הָא אִלּוּ הָיוּ לוֹ שְׁנֵי כֵּלִים מֵאוֹתוֹ הַמִּין, נוֹטֵל אֶחָד וּמַחֲזִיר אֶחָד בֵּין שֶׁהוּא עָנִי אוֹ עָשִׁיר בִּנְכָסִים רַבִּים: תורה יג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יג) **הָשֵׁב֩ תָּשִׁ֨יב לּ֜וֹ אֶת־הַעֲבוֹט֗ כְּב֤וֹא הַשֶּׁ֙מֶשׁ֙ וְשָׁכַ֣ב בְּשַׂלְמָתוֹ֮ וּבֵֽרֲכֶךָּ֒ וּלְךָ֙ תִּהְיֶ֣ה צְדָקָ֔ה לִפְנֵ֖י יְהוָ֥ה אֱלֹהֶֽיךָ׃ ס**

יג אָתָבָא תָּתֵב לֵהּ יָת מַשְׁכּוֹנָא כְּמֵעַל שִׁמְשָׁא וְיִשְׁכּוֹב בְּכִסּוּתֵהּ וִיבָרְכִנָּךְ וְלָךְ תְּהֵי זְכוּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃

רמ״ו◂ **כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ** • (שם) אִם כְּסוּת לַיְלָה הוּא. וְאִם כְּסוּת יוֹם הַחֲזִירֵהוּ בַּבֹּקֶר, וּכְבָר כָּתוּב בִּ״וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים״: ״עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ״, כָּל הַיּוֹם תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ, וּכְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ תְּקָחֶנּוּ. **וּבֵרַכְךָ** • וְאִם אֵינוֹ מְבָרְכְךָ, מִכָּל־מָקוֹם: ״וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה״.

◆ שבת־קודש י״ד אלול ◆

(יד) **לֹא־תַעֲשֹׁ֤ק שָׂכִיר֙ עָנִ֣י וְאֶבְי֔וֹן מֵאַחֶ֖יךָ אוֹ֙ מִגֵּרְךָ֔ אֲשֶׁ֥ר בְּאַרְצְךָ֖ בִּשְׁעָרֶֽיךָ׃**

יד לָא תְעַשּׁוֹק אֲגִירָא עַנְיָא וּמִסְכֵּנָא מֵאַחָיךְ אוֹ מִגִּיּוֹרָךְ דִּי בְאַרְעָךְ בְּקִרְוָיךְ׃

רמ״ו◂ **לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר** • וַהֲלֹא כְּבָר כָּתוּב? אֶלָּא לַעֲבֹר עַל הָאֶבְיוֹן בִּבְ׳ לָאוִין: ״לֹא תַעֲשֹׁק שְׂכַר שָׂכִיר״, שֶׁהוּא עָנִי וְאֶבְיוֹן, וְעַל הֶעָשִׁיר כְּבָר הֻזְהַר: (ויקרא יט) ״לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ״. **אֶבְיוֹן** • (ויקרא רבה) הַמְתָאֵב לְכָל דָּבָר. **מִגֵּרְךָ** • זֶה גֵּר צֶדֶק. **בִּשְׁעָרֶיךָ** • זֶה גֵּר תּוֹשָׁב הָאוֹכֵל נְבֵלוֹת. **אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ** • לְרַבּוֹת שְׂכַר בְּהֵמָה וְכֵלִים.

(טו) **בְּיוֹמוֹ֙ תִּתֵּ֣ן שְׂכָר֔וֹ וְלֹא־תָב֥וֹא עָלָ֖יו הַשֶּׁ֑מֶשׁ כִּ֤י עָנִי֙ ה֣וּא וְאֵלָ֔יו ה֖וּא נֹשֵׂ֣א אֶת־נַפְשׁ֑וֹ וְלֹא־יִקְרָ֤א עָלֶ֙יךָ֙ אֶל־יְהוָ֔ה וְהָיָ֥ה בְךָ֖ חֵֽטְא׃ ס**

טו בְּיוֹמֵהּ תִּתֵּן אַגְרֵהּ וְלָא תֵעוּל עֲלוֹהִי שִׁמְשָׁא אֲרֵי עַנְיָא הוּא וְלֵהּ הוּא מְסַר יָת נַפְשֵׁהּ וְלָא יִקְרֵי עֲלָךְ קֳדָם יְיָ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא׃

רמ״ו◂ **וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ** • אֶל הַשָּׂכָר הַזֶּה הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת: עָלָה בְּבֶכִשׁ וְנִתְלָה בָּאִילָן. **וְהָיָה בְךָ חֵטְא** • (ספרי) מִכָּל־מָקוֹם, אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִין לִיפָּרַע עַל־יְדֵי הַקּוֹרֵא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כ״ט עמוד 138 – מתוך 'לקראת שבת')

אחוד שְׂכָרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל – לימות הַמָּשִׁיחַ

בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ (כד, טו)

הִנֵּה מָצִינוּ (ראה אבות פרק ב, יד־טז, תורת כהנים ורש״י בחוקותי כו, ט) שֶׁהִשְׁוּוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל אֶת עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לְמִלְאכֶת הַפּוֹעֵל, וְאֶת שְׂכַר הַמִּצְוֹת לְתַשְׁלוּם עַל הָעֲבוֹדָה.

וְכָתַב הָרַמְבַּ״ן (שער הגמול בסופו) וְכֵן הִכְרִיעוּ בַּקַּבָּלָה

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) לֹא תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן.

יְדַבֵּר הַכָּתוּב בְּהוֹוֶה, שֶׁהֶעָנִיִּים וְהָאֶבְיוֹנִים וְהַגֵּרִים מַשְׁכִּירִים עַצְמָם. וְכֵן אִם פֶּסַח תַּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ (שמות כב כד), וְכֵן לְגֵר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה (להלן פסוק יט), שֶׁהֵם הֶעָנִיִּים בָּרֹב. וְכֵן בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת יְדַבֵּר בָּהוֹוֶה, כְּמוֹ לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ (להלן כה ד), לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו (לעיל כב י):

וּכְסָפְרִי (תצא קמה) אָמְרוּ, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **עָנִי וְאֶבְיוֹן,** מְמַהֵר אֲנִי לִפְרַע עַל יְדֵי עָנִי וְאֶבְיוֹן יוֹתֵר מִכָּל אָדָם. וְדָרְשׁוּ **מִגֵּרְךָ** זֶה גֵּר צֶדֶק, לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין: תורה טו

(טו) בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשָּׁמֶשׁ. עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט בֵּאוּר מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה (ויקרא יט יג) לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר, כִּי דֶּרֶךְ הַכְּתוּבִים לְדַבֵּר בְּהוֹוֶה, וְהַמִּנְהָג לְשַׁכֵּר הַפּוֹעֵל בְּיוֹם אֶחָד, וְלָעֶרֶב הוּא יוֹצֵא טָרֵם בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ. וְיִצְוֶה הַכָּתוּב לְפָרְעוֹ בְּיוֹמוֹ בְּהַשְׁלִים מְלַאכְתּוֹ מְיֻדֶּד, וְשֶׁלֹּא תְבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיְּקֻנֶּה בְשָׂכָרוֹ לוֹ וּלְאִשְׁתּוֹ וּלְבָנָיו מַה שֶּׁיֹּאכְלוּ בַּלַּיְלָה, כִּי עָנִי הוּא כְּרִבֵּי הַנִּשְׁכָּרִים, וְאֶל הַשָּׂכָר הַזֶּה הוּא נוֹשֵׂא נַפְשׁוֹ שֶׁיְּקֻנֶּה בוֹ מָזוֹן לְהַחֲיוֹת נַפְשׁוֹ:

יִלַּמֵּד אוֹתָנוּ בְּכָאן, כִּי מַה שֶּׁאָמַר בַּתּוֹרָה לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר, הַכַּוָּנָה בּוֹ שֶׁתִּפְרָעֶנּוּ בְּיוֹמוֹ, שֶׁאִם לֹא תִּפְרָעֶנּוּ בְּצֵאתוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ מִיָּד הִנֵּה יֵלֵךְ לְבֵיתוֹ וְיִשָּׁאֵר שְׂכָרוֹ אִתְּךָ עַד בֹּקֶר וְיָמוּת הוּא בָּרָעָב בַּלַּיְלָה. וְכֵן כִּי הִיא כְּסוּתָהּ לְבַדָּהּ הִיא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב (שמות כב כו), יַזְכִּיר טַעַם הַמִּצְוָה בְּרִבֵּי הָלָאוִין:

וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ (ב״מ קיב) כִּי הַכָּתוּב בְּתוֹרָה ״עַד בֹּקֶר״ בִּשְׁכִיר יוֹם, וְשָׁב לְבָאֵר בְּכָאן דִּין שָׂכִיר לַיְלָה, וְהִנֵּה לְכָל אֶחָד זְמַן לְפִרְעוֹן שְׁנֵים עָשָׂר שָׁעוֹת. וְהוּא הָאֱמֶת בַּקַּבָּלָה, וְהַנָּאוֹת בְּטַעַם נָכוֹן: תורה טו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבַחֲסִידוּת, שֶׁזְּמַן מַתַּן הַשָּׂכָר הוּא לֶעָתִיד־לָבֹא כַּאֲשֶׁר "הַקָּבָ"ה מְחַיֶּה בְּתְחִיַּת הַמֵּתִים וְאֵינוֹ עוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת שֶׁקָּרִינוּ גַּן־עֵדֶן".

וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֵיאַךְ מְאַחֵר הַקָּבָ"ה שְׂכָרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, וַהֲרֵי הַקָּבָ"ה מְקַיֵּם אֶת כָּל הַתּוֹרָה, דְּ"מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה הוּא אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת וְלִשְׁמוֹר" (שמות רבה פרשה ל, ט)?

וְיִתְבָּאֲרוּ הַדְּבָרִים עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בַּאֲרוּכָה בְּסֵפֶר תַּנְיָא קַדִּישָׁא (פרק ל"ו) דְּתַכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא שֶׁ"נִתְאַוָּה הַקָּבָ"ה לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים".

כְּלוֹמַר, הָעוֹלָם הַזֶּה מִצַּד־עַצְמוֹ "אֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה הֵימֶנּוּ בְּעִנְיַן הֶסְתֵּר אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ", וְעַל כָּל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּטַל לְבָרֵר חֵלֶק מְיֻחָד בָּעוֹלָם, עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁבָּזֶה מְזַכֵּךְ הוּא אֶת גּוּפוֹ הַגַּשְׁמִי וְאֶת חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם.

וְתַכְלִית הָעֲלִיָּה תִּהְיֶה לֶעָתִיד כַּאֲשֶׁר יֻשְׁלַם זְכוּךְ כָּלוּת הָעוֹלָם, וְיִהְיֶה רָאוּי לְדִירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ, וְ"יוֹפִיעַ עֲלֵיהֶם בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזּוֹ, וְיִמָּלֵא כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ".

וְנִמְצָא שֶׁעֲבוֹדָתָם שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ הַדּוֹרוֹת הִיא בְּגֶדֶר שְׂכִירוּת אַחַת, וּמֵאַחַר שֶׁהַדִּין הוּא שֶׁ"שְׂכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף" (בבא מציעא קי, ב) וְלָכֵן שְׂכָרָהּ מִשְׁתַּלֵּם רַק לְבַסּוֹף מִיַּד בִּגְמַר הָעֲבוֹדָה, בְּזִכּוּךְ הָעוֹלָם כָּלוֹ שֶׁיִּהְיֶה דִּירָה לְהַשֵּׁם־יִתְבָּרַךְ, לְעֵת תְּחִיַּת הַמֵּתִים.

(טז) **לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ: ס**

טז לָא יְמוּתוּן אֲבָהָן עַל פּוּם בְּנִין וּבְנִין לָא יְמוּתוּן עַל פּוּם אֲבָהָן אֱנָשׁ בְּחוֹבֵהּ יְמוּתוּן:

רמ"ש◄ **לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים** • בְּעֵדוּת בָּנִים, וְאִם תֹּאמַר בַּעֲוֹן בָּנִים, כְּבָר נֶאֱמַר: "אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ",

אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ, מֵת בַּעֲוֹן אָבִיו, וְהַקְּטַנִּים מֵתִים בַּעֲוֹן אֲבוֹתָם בִּידֵי שָׁמַיִם.

(יז) **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה:**

יז לָא תַצְלֵי דִּין גִּיּוֹרָא וְיָתֵמָא וְלָא תִסַּב מַשְׁכּוֹנָא לְבוּשׁ אַרְמְלָא:

רמ"ש◄ **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם** • וְעַל הֶעָשִׁיר כְּבָר הֻזְהַר: (דברים טז) "לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט", וְשָׁנָה בְּעָנִי לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין, לְפִי שֶׁנֶּאֱקַל לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט עָנִי יוֹתֵר

מִשֶּׁל עָשִׁיר, לְכָךְ הִזְהִיר וְשָׁנָה עָלָיו. **וְלֹא תַחֲבֹל** • שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה.

(יח) **וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס**

יח וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּמִצְרַיִם וּפָרָקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִתַּמָּן עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֶּדְךָ לְמֶעְבַּד יָת פִּתְגָמָא הָדֵין:

רמ"ש◄ **וְזָכַרְתָּ** • עַל־מְנַת־כֵּן פְּדִיתִיךָ: לִשְׁמֹר חֻקּוֹתַי, אֲפִלּוּ יֵשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בַּדָּבָר.

(יט) **כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ס**

יט אֲרֵי תַחְצוֹד חֲצָדָךְ בְּחַקְלָךְ וְתִנְשֵׁי עֻמְרָא בְּחַקְלָא לָא תְתוּב לְמִסְבְּהּ לְגִיּוֹרָא לְיִתַמָּא וּלְאַרְמְלָא יְהֵי בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל עוֹבְדֵי יְדָךְ:

רמ"ש◄ **וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר** • וְלֹא גָּדִישׁ, מִכָּאן אָמְרוּ: עֹמֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סְאָתַיִם וּשְׁכָחוֹ, אֵינוֹ שִׁכְחָה. **בַּשָּׂדֶה** • לְרַבּוֹת שִׁכְחַת קָמָה, שֶׁשָּׁכַח מִקְצָתָהּ מִלְּקָצֹר. **לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ** • (פאה פ"ו מ"ד) מִכָּאן אָמְרוּ: שֶׁלְּאַחֲרָיו, שִׁכְחָה. שֶׁלְּפָנָיו, אֵינוֹ שִׁכְחָה, שֶׁאֵינוֹ בְּ"בַל תָּשׁוּב". **לְמַעַן**

יְבָרֶכְךָ • (ספרי) וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבָּאת לְיָדוֹ שֶׁלֹּא בְּמִתְכַּוֵּן, קַל־וָחֹמֶר לָעוֹשֶׂה בְּמִתְכַּוֵּן. אֶמֹר מֵעַתָּה: נָפְלָה סֶלַע מִיָּדוֹ וּמְצָאָהּ עָנִי וְנִתְפַּרְנֵס בָּהּ, הֲרֵי הוּא מִתְבָּרֵךְ עָלֶיהָ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יח) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ. עַל מְנָת כֵּן פְּדִיתִיךָ לִשְׁמֹר חֻקּוֹתַי אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְהַנָּכוֹן שֶׁהוּא חוֹזֵר עַל אַזְהָרַת הַגֵּר, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי טַעֲמוֹ (שמות כב כ): תורה יט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כ) כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפַאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה:

כ אֲרֵי תַחְבּוֹט זֵיתָךְ לָא תְפַלֵּי בַּתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיַתָּמָא וּלְאַרְמְלָא יְהֵי:

רש"י ◂ **לֹא תְפַאֵר** • (חולין קלא) לֹא תִטֹּל תְּפֹאַרְתּוֹ מִמֶּנּוּ, מִכָּאן שֶׁמַּנִּיחִין פֵּאָה לָאִילָן. **אַחֲרֶיךָ** • (שם) זוֹ שִׁכְחָה.

(כא) כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה:

כא אֲרֵי תִקְטוֹף כַּרְמָךְ לָא תְעַלֵּל בַּתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיַתָּמָא וּלְאַרְמְלָא יְהֵי:

רש"י ◂ **לֹא תְעוֹלֵל** • אִם מָצָאתָ בּוֹ עוֹלֶלֶת, לֹא תְקַחֶנָּה. (פאה ז) וְאֵיזוֹ הִיא עוֹלֶלוֹת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כָּתֵף וְלֹא נָטֶף. יֵשׁ לָהּ אֶחָד מֵהֶם, הֲרֵי הִיא לְבַעַל הַבַּיִת. וְרָאִיתִי בְּתַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי: אֵיזוֹ הִיא 'כָּתֵף'? פְּסִיגִין זֶה עַל גַּב זֶה. 'נָטֶף', אֵלּוּ הַתְּלוּיוֹת בַּשְּׁדָרָה וְיוֹרְדוֹת.

(כב) וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס

כב וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל כֵּן אֲנָא מְפַקְּדָךְ לְמֶעְבַּד יָת פִּתְגָמָא הָדֵין:

כה (א) כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע:

א אֲרֵי יְהֵי דִין בֵּין גַּבְרַיָּא וְיִתְקָרְבוּן לְדִינָא וְיִדּוֹנוּן וְיִזְכּוּן יָת זַכָּאָה וְיַחַיְבוּן יָת חַיָּבָא:

רש"י ◂ **כִּי־יִהְיֶה רִיב** • (ספרי) סוֹפָם לִהְיוֹת נִגָּשִׁים אֶל הַמִּשְׁפָּט. אֶמֹר מֵעַתָּה: אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, מִי גָּרַם לְלוֹט לִפְרֹשׁ מִן הַצַּדִּיק? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ מְרִיבָה. **וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע** • יָכֹל כָּל הַמִּתְחַיְּבִין בַּדִּין לוֹקִין? תַּלְמוּד־לוֹמַר:.

(ב) וְהָיָה אִם־בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר:

ב וִיהֵי אִם בַּר חַיָּבָא לְאַלָּקָאָה חַיָּבָא וְיַרְמִנֵּהּ דַּיָּנָא וְיַלְקִנֵּהּ קֳדָמוֹהִי כְּמִסַּת חוֹבְתֵהּ בְּמִנְיָן:

רש"י ◂ **וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע** • פְּעָמִים לוֹקֶה, וּפְעָמִים אֵינוֹ לוֹקֶה, וּמִי הוּא הַלּוֹקֶה? לְמַד מִן הָעִנְיָן, "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ", לָאו שֶׁלֹּא נִתַּק לַעֲשֵׂה (מכות יג). **וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט** • מְלַמֵּד שֶׁאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֶלָּא מֻטֶּה. **לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ** • וּלְאַחֲרָיו כְּדֵי שְׁתַּיִם, מִכָּאן אָמְרוּ: מַלְקִין אוֹתוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת מִלְּאַחֲרָיו וּשְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו (מכות כב). **בְּמִסְפָּר** • (שם) וְאֵינוֹ נָקוּד "בַּמִּסְפָּר", לְמֵד שֶׁהוּא דָּבוּק, לוֹמַר בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים וְלֹא אַרְבָּעִים שְׁלֵמִים, אֶלָּא מִנְיָן שֶׁהוּא סוֹכֵם וּמַשְׁלִים לְאַרְבָּעִים, וְהֵם אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים. עַל דֶּרֶךְ קַבָּלַת רַבּוֹתֵינוּ (מכות יג) שֶׁהַמַּלְקוֹת הוּא בְּחִיּוּבֵי הַלָּאוִין, מַה עִנְיַן לוֹ בְּרִיב אֲשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים, הָאוֹכֵל נְבֵלָה בְּבֵיתוֹ לוֹקֶה, וְכֵן הַזּוֹרֵעַ שָׂדֵהוּ אוֹ כַּרְמוֹ כִּלְאָיִם, וְהַבָּא עַל אַחַת מֵהַנָּשִׁים הָאֲסוּרוֹת בְּלָאו, וְכָל שְׁאָר הַלָּאוִין. וְעוֹד מַה טַּעַם **וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק.** לְפִיכָךְ דָּרְשׁוּהוּ בְּעֵדִים זוֹמְמִין (שם בז). יֹאמַר הַכָּתוּב כִּי כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה רִיב בֵּין שְׁנֵי אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים כַּאֲשֶׁר נִצְטַוּוּ, וְאַחֲרֵי כֵן יַצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק וְיַרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע שֶׁלֹּא כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן, וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע, שֶׁלֹּא נוֹכַל לְקַיֵּם בּוֹ וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו, וְיִהְיֶה זֶה כְּגוֹן שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ עֶבֶד אוֹ מַמְזֵר, אוֹ שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁעָבַר עַל אֶחָד מִן הַלָּאוִין, יִלָּקֶה אַרְבָּעִים: **וְיִתְּנֵם** שֶׁיִּהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְיִלָּקֶה בּוֹ, כְּגוֹן שֶׁחָבַט בּוֹ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, אוֹ שֶׁקִּלֵּל חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם, אוֹ שֶׁמִּשְׁכֵּן אוֹתוֹ בִּדְבָרִים שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶם אוֹכֵל נֶפֶשׁ, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם, וְדִבֵּר הַכָּתוּב בָּהֹוֶה כִּי בַּעַל הָרִיב יַגִּישֶׁנּוּ לְבֵית דִּין וְעַל יָדוֹ יִלָּקֶה:

וְטַעַם הָאַרְבָּעִים כְּפִי מִדְרָשׁוֹ (תנחומא ישן במדבר כח), לְפִי שֶׁעָבַר עַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בְּאַרְבָּעִים יוֹם וְגָרַם מִיתָה לְעַצְמוֹ שֶׁנּוֹצַר לְאַרְבָּעִים יוֹם יִלָּקֶה אַרְבָּעִים וְיֵצֵא יְדֵי עֲנָשִׁין. עִנְיַן הַיִּבּוּם (בפסוק ה) וְסוֹדוֹ, וְהַחֲלִיצָה וְטַעֲמָהּ, כְּבָר הִזְכַּרְתִּים (בראשית לח ח): תורה ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ג) אַרְבָּעִים יַבֵּנוּ לֹא יֹסֵיף פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ׃

ג אַרְבְּעִין יַלְקְנִנֵּהּ לָא יוֹסֵף דִּילְמָא יוֹסֵף לְאַלְקָיוּתֵהּ עַל אִלֵּין מָחָא רַבָּא וְיֵיקַל אֲחוּךְ לְעֵינָיךְ׃

רס"י ◂ **לֹא יֹסִיף** • מִכָּאן אַזְהָרָה לַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ. **וְנִקְלָה אָחִיךָ** • כָּל הַיּוֹם קוֹרְאוֹ רָשָׁע. וּמְשֻׁלָּקָה, קְרָאוֹ אָחִיךָ.

(ד) לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ׃ ס

ד לָא תֵחוֹד פּוּם תּוֹרָא בְּדָיְשֵׁהּ׃

רס"י ◂ **לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ** • (ב"ק נד) דִּבֶּר הַכָּתוּב בַּהוֶה, וְהוּא־הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה, חַיָּה וָעוֹף, הָעוֹשִׂים בִּמְלָאכָה שֶׁהִיא בִּדְבַר מַאֲכָל, אִם־כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר ׳שׁוֹר׳? לְהוֹצִיא אֶת הָאָדָם. **בְּדִישׁוֹ** • (שם פט) כָּל יַחְסְמֶנּוּ מִבַּחוּץ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״לֹא תַחְסֹם שׁוֹר״, מִכָּל־מָקוֹם. וְלָמָּה נֶאֱמַר דִּישׁ? לוֹמַר לְךָ: מַה דִּישׁ מְיֻחָד, דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ (לְמַעֲשֵׂר וּלְחַלָּה) וְגִדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, אַף כָּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. יָצָא הַחוֹלֵב וְהַמְגַבֵּן וְהַמְחַבֵּץ, שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ. יָצָא הַלָּשׁ וְהַמְקַטֵּף, שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְחַלָּה. יָצָא הַבּוֹדֵל בִּתְמָרִים וּבִגְרוֹגָרוֹת, שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר.

(ה) כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ־לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ׃

ה אֲרֵי יֵתְבוּן אַחִין כַּחֲדָא וְיִמּוּת חַד מִנְּהוֹן וּבַר לֵית לֵהּ לָא תְּהֵי אִתַּת מִתָּנָא לְבָרָא לְגֻבַר חִלּוֹנָי יְבָמַהּ יֵעוּל עֲלַהּ וְיִסְבַּהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ וְיִבְּמַהּ׃

רס"י ◂ **כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו** • (יבמות יז) שֶׁהָיְתָה לָהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, פָּרַט לְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בָּעוֹלָמוֹ. **יַחְדָּו** • הַמְיֻחָדִים בַּנַּחֲלָה, פָּרַט לְאָחִיו מִן הָאֵם. **וּבֵן אֵין־לוֹ** • (שם כב) עַיֵּן עָלָיו: בֵּן אוֹ בַּת, אוֹ בֵּן הַבֵּן, אוֹ בַּת הַבֵּן אוֹ בֵּן הַבַּת אוֹ בַּת הַבַּת.

(ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל׃

ו וִיהֵי בּוּכְרָא דִּי תְלִיד יְקוּם עַל שְׁמָא דַּאֲחוּהִי מֵתָּנָא וְלָא יִתְמְחֵי שְׁמֵהּ מִיִּשְׂרָאֵל׃

רס"י ◂ **וְהָיָה הַבְּכוֹר** • גְּדוֹל הָאַחִים הוּא מְיַבֵּם אוֹתָהּ. **אֲשֶׁר תֵּלֵד** • פָּרַט לְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת. **יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו** • זֶה שֶׁיְּבַם אֶת אִשְׁתּוֹ, יִטֹּל נַחֲלַת הַמֵּת בְּנִכְסֵי אָבִיו. **וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ** • (שם כד) פָּרַט לְאֵשֶׁת סָרִיס, שֶׁשְּׁמוֹ מָחוּי.

(ז) וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי׃

ז וְאִם לָא יְצֵבִי גַּבְרָא לְמִסַּב יָת יְבִמְתֵּהּ וְתִסַּק יְבִמְתֵּהּ לְתָרַע בֵּית דִּינָא לָקֳדָם סָבַיָּא וְתֵימַר לָא צָבֵי יְבָמִי לַאֲקָמָא לַאֲחוּהִי שְׁמָא בְּיִשְׂרָאֵל לָא אָבֵי לְיַבָּמוּתִי׃

רס"י ◂ **הַשַּׁעְרָה** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳לְתָרַע בֵּית דִּינָא׳.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת. אֵינֶנּוּ כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁיִּקְרְאוּ הַבֵּן הָרִאשׁוֹן בְּשֵׁם הַמֵּת רְאוּבֵן אוֹ שִׁמְעוֹן כָּמוֹהוּ, שֶׁהֲרֵי בְּבֹעַז נֶאֱמַר כֵּן (רות ד י) וְלֹא יִכָּרֵת שֵׁם הַמֵּת מֵעִם אֶחָיו וּמִשַּׁעַר מְקוֹמוֹ, וְלֹא קָרְאוּ אוֹתוֹ מַחְלוֹן. אֶבָל הַכָּתוּב הַזֶּה עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת הַבְּטָחָה, וְהַנָּה הוּא כִּפְשׁוּטוֹ: **וְקָמְכוּ** בּוֹ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי קנו, יבמות כה.) מִדְרָשׁ, שֶׁיִּהְיֶה גְּדוֹל הָאַחִים מְיַבֵּם, וְשֶׁהָאֵילוֹנִית אֵינָהּ מִתְיַבֶּמֶת, וְכֵן אֵשֶׁת הַסָּרִיס שֶׁשְּׁמוֹ מָחוּי. וְזֶה כְּלוֹ אַסְמַכְתָּא, כִּי הָאֵילוֹנִית וְאֵשֶׁת הַסָּרִיס מִגּוּפֵיהּ דִּקְרָא נַפְקִי: תורה ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ח) וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ׃

ח וְיִקְרְווֹן לֵהּ סָבֵי קַרְתֵּהּ וְיִמַלְלוּן עִמֵּהּ וְיִקוּם וְיֵימַר לָא רְעֵנָא (רָעֵנָא) לְמִסְבַּהּ׃

רש"י ◂ **וְעָמַד** • בַּעֲמִידָה. **וְאָמַר** • (סוטה לב) בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאַף הִיא דִּבְרֵיהָ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

(ט) וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו׃

ט וְתִתְקְרֵב יְבִמְתֵּהּ לְוָתֵהּ לָקֳדָם סָבַיָּא וְתַשְׁרֵי סֵינֵהּ מֵעַל רַגְלֵהּ וְתֵרוֹק בְּאַנְפּוֹהִי וְתָתֵב וְתֵימַר כְּדֵין יִתְעֲבֵד לְגֻבַר דְּי לָא יִבְנֵי יָת בֵּיתָא דַּאֲחוּהִי׃

רש"י ◂ **וְיָרְקָה בְּפָנָיו** • (יבמות קו) עַל גַּבֵּי קַרְקַע. **אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה** • מִכָּאן לְמִי שֶׁחָלַץ, שֶׁלֹּא יַחֲזֹר וְיַיבֵּם, דְּלָא כְּתִיב: 'אֲשֶׁר לֹא בָנָה', אֶלָּא: "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה", וְכֵיוָן שֶׁלֹּא בָּנָה, שׁוּב לֹא יִבְנֶה.

(י) וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל׃ ס

י וְיִתְקְרֵי שְׁמֵהּ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית שְׁרִי סֵינָא׃

רש"י ◂ **וְנִקְרָא שְׁמוֹ וְגוֹ'** • (שם) מִצְוָה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שָׁם לוֹמַר: 'חֲלוּץ הַנַּעַל'.

(יא) כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו׃

יא אֲרֵי יִנְצוּן גַּבְרִין כַּחֲדָא גְּבַר וַאֲחוּהִי וְתִתְקְרֵב אִתַּת חַד לְשֵׁזָבָא יָת בַּעֲלַהּ מִיַּד מָחוּהִי וְתוֹשֵׁט יְדַהּ וְתִתְקֹף בְּבֵית בַּהְתֵּהּ׃

רש"י ◂ **כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים** • (ספרי) סוֹפָן לָבֹא לִידֵי מַכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיַּד מַכֵּהוּ", אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ יְדֵי מַצּוּת.

(יב) וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ׃ ס

יב וּתְקוֹץ יָת יְדַהּ לָא תְחוּס עֵינָךְ׃

רש"י ◂ **וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ** • מָמוֹן, דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ, הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יָדָהּ מַמָּשׁ? נֶאֱמַר כָּאן "לֹא תָחוֹס", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּעֵדִים זוֹמְמִין "לֹא תָחוֹס", מַה לְּהַלָּן מָמוֹן, אַף כָּאן מָמוֹן.

(יג) לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃

יג לָא יְהֵי לָךְ בְּכִיסָךְ מַתְקַל וּמַתְקַל רַבְּתָא וּזְעֵרְתָּא׃

רש"י ◂ **אֶבֶן וָאָבֶן** • מִשְׁקָלוֹת. **גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה** • (ספרי) גְּדוֹלָה כְּשֶׁמַּכְחֶשֶׁת אֶת הַקְּטַנָּה, שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹטֵל בַּגְּדוֹלָה וּמַחֲזִיר בַּקְּטַנָּה.

(יד) לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃

יד לָא יְהֵי לָךְ בְּבֵיתָךְ מְכִילָא וּמְכִילָא רַבְּתָא וּזְעֵרְתָּא׃

רש"י ◂ **לֹא־יִהְיֶה לְךָ** • אִם עָשִׂיתָ כֵּן, לֹא יִהְיֶה לְךָ כְּלוּם.

(טו) אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃

טו מַתְקָלִין שְׁלִימִין דְּקוּשׁוֹט יְהוֹן לָךְ מְכִילָן שְׁלִימִין דְּקוּשׁוֹט יְהוֹן לָךְ בְּדִיל דְּיוֹרְכוּן יוֹמָיךְ עַל אַרְעָא דַּייָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ׃

רש"י ◂ **אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ** • אִם עָשִׂיתָ כֵּן, יִהְיֶה לְךָ הַרְבֵּה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טז) כִּ֣י תוֹעֲבַ֥ת יְהוָ֖ה אֱלֹהֶ֑יךָ כָּל־עֹ֣שֵׂה אֵ֑לֶּה כֹּ֖ל עֹ֥שֵׂה עָֽוֶל׃ פ

טז אֲרֵי מְרָחָק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל עָבֵד אִלֵּין כֹּל עָבֵד שְׁקַר׃

(יז) זָכ֕וֹר אֵ֥ת אֲשֶׁר־עָשָׂ֥ה לְךָ֖ עֲמָלֵ֑ק בַּדֶּ֖רֶךְ בְּצֵאתְכֶ֥ם מִמִּצְרָֽיִם׃

יז הֲוֵי דְכִיר יָת דִּי עֲבַד לָךְ עֲמָלֵק בְּאָרְחָא בְּמִפָּקְכוֹן מִמִּצְרָיִם׃

רש"י◄ זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ • אִם שִׁקַּרְתָּ בְּמִדּוֹת וּבְמִשְׁקָלוֹת, הֱוֵי דּוֹאֵג מִגֵּרוּי הָאוֹיֵב, שֶׁנֶּאֱמַר׃ (משלי יא) "מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת ה'", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקוטי שיחות חכ"ז עמ' 551 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לְפִי אֵיזֶה "קְנֵה מִידָה" צָרִיךְ הָאָדָם לִמְדּוֹד אֶת עַצְמוֹ?

בְּסוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן גּוֹ' אֵיפָה וְאֵיפָה גּוֹ' זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק" (כה, יג־יז). וּב'תוֹסְפוֹת' (ד"ה ואימא - קידושין לג, ב) הוּבָא לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ "עַל עָוֹן זֶה (מִשְׁקָלוֹת) בָּא עֲמָלֵק", וְהַיְנוּ שֶׁהַטַּעַם לִסְמִיכוּת פָּרָשַׁת מִשְׁקָלוֹת לִזְכִירַת עֲמָלֵק הוּא כִּי עֲמָלֵק בָּא "עַל עָוֹן זֶה".

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, מַהוּ חוֹמֶר עֲוֹן מִשְׁקָלוֹת, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁמִּפְּנֵי עָוֹן זֶה בָּא עֲמָלֵק?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

כַּאֲשֶׁר בָּא הַיֵּצֶר־הָרַע לְהַחֲטִיא אֶת הָאָדָם, אֵינוֹ מְשַׁכְנֵעַ אוֹתוֹ מִתְּחִילָה שֶׁיִּמְרוֹד בַּהקָּבָּ"ה, אֶלָּא בִּתְחִלָּה מְנַסֶּה הַיֵּצֶר לַעֲשׂוֹת "חִסָּרוֹן" בַּ"מִדָּה". וְהַיְנוּ, דְּאַף שֶׁמַּסְכִּים הַיֵּצֶר שֶׁיֵּשׁ לְהִתְנַהֵג לְפִי "מִדּוֹת" וְהַגְבָּלוֹת שֶׁל הַ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ', מִכָּל־מָקוֹם טוֹעֵן הַיֵּצֶר שֶׁאִם הַמִּדָּה תִּהְיֶה "חֲסֵרָה", וּבִפְרָט אִם הַחִסָּרוֹן הוּא רַק בְּ"כָּלְשֶׁהוּ", לֹא יִקְרֶה כְּלוּם.

וִיתֵרָה מִזּוֹ, הַיֵּצֶר מַסְכִּים שֶׁלִּיהוּדִי יִהְיֶה "אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק", רַק שֶׁרוֹצֶה שֶׁבְּנוֹסָף לְאֶבֶן שְׁלֵמָה, יִהְיֶה לִיהוּדִי גַּם עוֹד אֶבֶן שֶׁאֵינָהּ שְׁלֵמָה. וְהַיְנוּ, שֶׁטַּעֲנַת הַיֵּצֶר הִיא שֶׁיֶּשְׁנָם לְיִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי "מִידוֹת". בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיְנֵי הַנְּשָׁמָה - שָׁם נוֹגֵעַ שֶׁהַ"מִדָּה" תִּהְיֶה בְּדִיּוּק לְפִי הַהַגְבָּלוֹת שֶׁל הַ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ', אַךְ כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיְנֵי הַגּוּף וּצְרָכָיו הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁל הָאָדָם, שָׁם מוּתָּר לְהַתְאִים אֶת הַ"מִדָּה" שֶׁתִּהְיֶה כְּפִי הַ"מִדּוֹת" שֶׁל דַּרְכֵי הָעוֹלָם.

וְזֶהוּ שֶׁמִּפְּנֵי "עֲוֹן מִשְׁקָלוֹת" - "בָּא עֲמָלֵק", כִּי תְּחִלַּת "בִּיאָתוֹ" שֶׁל עֲמָלֵק וְיֵצֶר־הָרַע אֵינָהּ בִּמְרִידָה גְּלוּיָה נֶגֶד ה', אֶלָּא בַּהֲטָלַת סְפֵקוֹת בְּמוֹחַ הָאָדָם (עֲמָלֵק בְּגִימַטְרִיָּא סָפֵק (סה"מ תרע"ט עמ' רצד)), דְּאוּלַי בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיְנֵי הַגּוּף אֶפְשָׁר לְהַתְאִים אֶת הַ"מִדּוֹת".

וּכְדֵי לִהְיוֹת בָּטוּחַ וְנִשְׁמָר מִ"בִּיאַת עֲמָלֵק", צָרִיךְ הָאָדָם לִהְיוֹת זָהִיר בְּמִשְׁקָלוֹת, שֶׁכָּל עִנְיְנֵי הָאָדָם יִהְיוּ רַק עִם "אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק" אַחַת, וְעַל־פִּי מִדּוֹת וְהַגְבָּלוֹת הַתּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים קונטרסים, עמ' רפז)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם

(כה, יז)

"בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם" - כַּאֲשֶׁר מִתְעוֹרְרִים לָצֵאת וּלְהִתְעַלּוֹת מֵהַמֵּצָר שֶׁל הַגַּשְׁמִיּוּת וְהַחָמְרִיּוּת, בָּא "עֲמָלֵק" וּמְנַסֶּה לְהַפְרִיעַ.

הָעֵצָה לִקְלִיפַּת עֲמָלֵק הִיא - "זָכוֹר": יֵשׁ לַחֲקוֹק דִּבְרֵי תּוֹרָה בַּזִּכָּרוֹן, וְלַחְשֹׁב וּלְהַרְהֵר בָּהֶם בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יז) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק.

כְּבָר הִזְכַּרְתִּי (לעיל כד ט) הַמִּדְרָשׁ שֶׁדָּרְשׁוּ בוֹ בְּסִפְרָא (בחקותי פרשה א ג), יָכוֹל בְּלִבְּךָ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **לֹא תִשְׁכָּח** הֲרֵי שִׁכְחַת הַלֵּב אֲמוּרָה, הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּם **זָכוֹר** שֶׁתְּהֵא שׁוֹנֶה בְּפִיךָ. וְכֵן בְּסִפְרִי (תצא קסו), **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק,** בַּפֶּה. **לֹא תִשְׁכָּח,** בַּלֵּב:

וְלֹא יָדַעְתִּי מָה הִיא הַזְּכִירָה הַזּוֹ בַּפֶּה, אִם לֵאמֹר שֶׁנִּקְרָא פָּרָשַׁת עֲמָלֵק בַּצִּבּוּר, וְנִמְצֵינוּ לְמֵדִין מִן הַתּוֹרָה בַּשְּׁנִיָּה **זָכוֹר** (מגילה כט.), וְיִהְיֶה סֶמֶךְ לְמִקְרָא מְגִלָּה מִן הַתּוֹרָה:

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁהוּא לוֹמַר שֶׁלֹּא תִשְׁכָּח מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק עַד שֶׁנִּמְחֶה אֶת שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, וּנְסַפֵּר זֶה לְבָנֵינוּ וּלְדוֹרוֹתֵינוּ לוֹמַר לָהֶם כָּךְ עָשָׂה לָנוּ הָרָשָׁע, וּלְכָךְ נִצְטַוִּינוּ לִמְחוֹת אֶת שְׁמוֹ. וְכֵן בְּמַעֲשֶׂה מִרְיָם נִצְטַוִּינוּ לְהוֹדִיעוֹ לְבָנֵינוּ וּלְסַפֵּר בּוֹ לַדּוֹרוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה רָאוּי גַּם לְהַסְתִּירוֹ שֶׁלֹּא לְדַבֵּר בִּגְנוּתָן שֶׁל צַדִּיקִים, אֲבָל צִוָּה הַכָּתוּב לְהוֹדִיעוֹ וּלְגַלּוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁתְּהֵא אַזְהָרַת לָשׁוֹן הָרָע שׂוּמָה בְּפִיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חֵטְא גָּדוֹל, וְגוֹרֵם רָעוֹת רַבּוֹת וּבְנֵי אָדָם נִכְשָׁלִים בּוֹ תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ב"ב קסה.) וְהַכֹּל בַּאֲבַק לָשׁוֹן הָרָע: תורה יח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יח) אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים:

יח דִּי עָרְעָךְ בְּאָרְחָא וְקָטֵל בָּךְ כָּל דַּהֲווֹ מִתְאַחֲרִין בַּתְרָךְ וְאַתְּ מְשַׁלְהֵי וּלְאֵי וְלָא דָּחֵל מִן קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ•** לְשׁוֹן מִקְרֶה. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן קֶרִי וְטֻמְאָה. שֶׁהָיָה מְטַמְּאָן בְּמִשְׁכַּב זְכוּר. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן קֹר וָחֹם, צִנָּנְךָ וְהִפְשִׁירְךָ מֵרְתִיחָתְךָ, שֶׁהָיוּ כָּל הָאוּמּוֹת יְרֵאִים לְהִלָּחֵם בָּכֶם, וּבָא זֶה וְהִתְחִיל וְהָרְאָה מָקוֹם לַאֲחֵרִים. מָשָׁל לְאַמְבַּטִי רוֹתַחַת, שְׁאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לֵירֵד בְּתוֹכָהּ, בָּא בֶּן בְּלִיַּעַל אֶחָד, קָפַץ וְיָרַד לְתוֹכָהּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּכְוָה, הִקְרָה אוֹתָהּ בִּפְנֵי אֲחֵרִים. **וַיְזַנֵּב בְּךָ•** מַכַּת זָנָב: חוֹתֵךְ מִילוֹת וְזוֹרֵק כְּלַפֵּי מַעְלָה. **כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ•** חַסְרֵי כֹּחַ מַחֲמַת חֳטְאָם, שֶׁהָיָה הֶעָנָן פּוֹלְטָן. **וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ•** עָיֵף בַּצָּמָא, דִּכְתִיב: "וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם", וּכְתִיב אַחֲרָיו: "וַיָּבֹא עֲמָלֵק". **וְיָגֵעַ•** בַּדֶּרֶךְ. **וְלֹא יָרֵא•** עֲמָלֵק. **אֱלֹהִים•** מִלְּהָרַע לְךָ.

(יט) וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׀ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר (זֵכֶר) עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִשְׁכָּח:

יט וְיְהֵי כַּד יְנִיחַ יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ מִכָּל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִסְּחוֹר סְחוֹר בְּאַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא לְמֵירְתַהּ תִּמְחֵי יָת דּוּכְרָנָא דַּעֲמָלֵק מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לָא תִתְנַשֵּׁי׃ פ פ פ

רש"י◄ **תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק•** מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה, מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה, שֶׁלֹּא יְהֵא שֵׁם עֲמָלֵק נִזְכָּר אֲפִלּוּ עַל הַבְּהֵמָה, לוֹמַר: בְּהֵמָה זוֹ מִשֶּׁל עֲמָלֵק הָיְתָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ שיחות פורים תשט"ז – תורת מנחם חט"ז עמ' 941 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַדֶּרֶךְ לִהְיוֹת "יוֹשֵׁב אֹהָלִים" וְלֹא "אִישׁ שָׂדֶה"

בְּסוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ נֶאֱמַר אוֹדוֹת מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק "אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ" (כה, יח). וּמְפָרֵשׁ הַמִּדְרָשׁ, קָרְךָ מִלְּשׁוֹן קְרִירוּת (תנחומא סוף פרשתנו). וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ מַשְׁמָעוּת קְרִירוּת זוֹ:

כַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ לְמַתַּן־תּוֹרָה, וְרָצוּ לְהַכְרִיז "נַעֲשֶׂה" קוֹדֶם לְ"נִשְׁמַע", הֵן אִם יָבִינוּ וְהֵן אִם לָאו, יְקַיְּמוּ מַה שֶׁיִּשְׁמְעוּ - בָּא עֲמָלֵק וּפָעַל קְרִירוּת. עֲמָלֵק לֹא טָעַן שֶׁלֹּא יֵלְכוּ חַס־וְשָׁלוֹם לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי גַּם הוּא הָיָה נָכֹן שֶׁל אַבְרָהָם וְיִצְחָק, אֲבָל לֹא הִסְכִּים עַל הַנְהָגַת יַעֲקֹב "אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהָלִים" (תולדות כה, כז). טַעֲנָתוֹ הָיא: "יוֹשֵׁב אֹהָלִים", לִלְמוֹד תּוֹרָה - הוּא מַסְכִּים, אֲבָל "אִישׁ תָּם", לֹא לִשְׁאוֹל תַּחְלָה בַּמָּה הַמְּדוּבָּר וּמַה יִּדְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ, אֶלָּא "נַעֲשֶׂה" קוֹדֶם לְ"נִשְׁמַע" - עַל זֶה אֵינוֹ מַסְכִּים.

הוּא מִתְנַהֵג לְפִי הַסֵּדֶר שֶׁל עֲשָׂו, "אִישׁ יוֹדֵעַ צַיִד" - הוּא מֵבִין, הוּא מְחַשֵּׁב כַּמָּה מְסוּגָּל הוּא לָצוּד וּלְהָכִיל, הוּא מְשַׁעֵר אֶת כֹּחוֹתָיו וְאֶת שִׂכְלוֹ כַּמָּה יִלְמַד וְכַמָּה יְקַיֵּם. הַנְהָגָתוֹ הִיא בְּסֵדֶר שֶׁל "נִשְׁמַע" וְ"נַעֲשֶׂה", לְכֹל־לְרֹאשׁ לִשְׁמוֹעַ וּלְהָבִין, וְרַק אָז יוּכַל לְשַׁעֵר אִם יוּכַל לַעֲשׂוֹת זֹאת אִם לָאו.

וְאַדְרַבָּה - טוֹעֵן הוּא - כֵּיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא אֱמֶת, וְאֱמֶת כָּזוֹ שֶׁמְּחוּיֶבֶת עַל־פִּי שֵׂכֶל, אִם־כֵּן לְמַאי נַפְקָא־מִינָהּ אִם יַקְדִּים "נַעֲשֶׂה" לְ"נִשְׁמַע" אוֹ לְהֵיפָךְ; בְּאֵיזֶה אוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, גַּם אִם יַקְדִּים "נִשְׁמַע" לְ"נַעֲשֶׂה", יָבוֹא בְּוַדַּאי לְ"נַעֲשֶׂה", כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ דָּבָר הַמְּחוּיָב עַל־פִּי שֵׂכֶל.

עַל כָּךְ מַבְהִירָה הַתּוֹרָה וּמוֹדִיעָה, שֶׁעַל־יְדֵי הַהַנְהָגָה דְּ"יוֹדֵעַ צַיִד", בָּאִים לְ"אִישׁ שָׂדֶה", שֶׁיּוֹצְאִים וְעוֹזְבִים אֶת הַ"אֹהָלִים", אָהֳלֵי שֵׁם וְעֵבֶר. אֶלָּא חַיָּבִים לְהִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אִישׁ תָּם, וְאָז הוֹלְכִים בַּדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה, כְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא (שבת פח, סע"א ואילך) עַל הַפָּסוּק "תּוֹמַת יְשָׁרִים תַּנְחֵם", שֶׁאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא מַסְכִּימִים עִם הַסֵּדֶר שֶׁל "עַמָּא פְּזִיזָא", וְטוֹעֲנִים שֶׁהַתּוֹרָה עֲנָיָנָהּ שֵׂכֶל, וְלֹא צְרִיכִים לָצֵאת מֵהַגְּדָרִים ("שְׁפָרִינְגְּעֶן פּוּן דֶּעֶר הוֹיט"), אֶלָּא צְרִיכִים לָגֶשֶׁת מִתּוֹךְ סֵדֶר, "נִשְׁמַע" וְאַחַר־כָּךְ "נַעֲשֶׂה" - אֲזַי סוֹף־כָּל־סוֹף "סֶלֶף בּוֹגְדִים יְשֻׁדָּם" רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, וְהַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה הִיא רַק עַל־יְדֵי הֲלִיכָה בְּתִמִּימוּת - "**תּוֹמַת** יְשָׁרִים - תַּנְחֵם".

ק"י פסוקים, על"י סימן. חסלת פרשת תצא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנו - רנח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ח' אלול מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים כב-כד	**יום רביעי - י"א אלול** מפרק ס עד סוף פרק סה ופרקים לא-לג
יום שני - ט' אלול מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים כה-כז	**יום חמישי - י"ב אלול** מפרק סו עד סוף פרק סח ופרקים לד-לו
יום שלישי - י' אלול מפרק נה עד סוף פרק נט ופרקים כח-ל	**יום שישי - י"ג אלול** מפרק סט עד סוף פרק עא ופרקים לז-לט
שבת קודש - י"ד אלול פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עו ופרקים מ-מב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום ראשון ח' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיח, ובירור זה יהי'... עד עמ' קיח, במצרף וכור.

וּבְרוּר זֶה – שהטוב יתברר מהרע, יִהְיֶה גַּם־כֵּן עַל־יְדֵי גִּלּוּי אֶלְקוּתוֹ לְמַטָּה – כלומר, כשם שהבירור בכלל נעשה הרי על ידי מעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות[12], כך גם יהיה הבירור על ידי ההתגלות האלקית שתהיה אז למטה, בְּהֶאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[13]: "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה'", "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' כו'"[14]. וְזֶהוּ בְּכְלָלוּת הָעוֹלָם לָעֲתִיד, – שאז יהיה הטוב שיתברר מהרע – על ידי ההתגלות האלקית שתתגלה אז, אַף בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן - בְּכָל "עֵת מְצֹא", – בכל שעת הימצאו של הקדוש ברוך הוא[15], זוֹ תְּפִלָּה, – שזה ענין התפילה[16], אוֹ שֶׁאָר עִתִּים מְזֻמָּנִים לְהִתְבּוֹנֵן כמ"ש מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו. פי' עַם קוֹנוֹ – שאז, בשעת התפלה או בשאר זמנים שיהודי "עובד" עם עצמו – כָּל אֶחָד לְפִי מַעֲשָׂיו וְלִפְי הַתְבּוֹנָתוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ בְּרוּר זֶה, עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, – שעל־ידי ההתגלות האלקית שבנפשו שמתגלה מלימוד התורה שלו – נעשה הבירור, שהטוב שלו מתעלה מהרע, וְכֵן עַל־יְדֵי הַצְּדָקָה, – שהוא נותן, גם־כן מתברר הטוב מהרע, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ[17]: – רבותינו ז"ל: "רַבִּי אֶלְעָזָר יָהִיב פְּרוּטָה לְעָנִי וַהֲדַר מַצְלֵי, – ר' אלעזר נתן פרוטה לעני ואחר־כך התפלל, דִּכְתִיב: – שהרי כתוב[18]: אֲנִי בְצֶדֶק – בצדקה, אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ", – כדי לראות ההתגלות של פנימיות האלקות בתפלה, הרי זה על ידי הקדמה של "צדק", צדקה, הֵיאַ – "אחזה פניך" היא בְּחִינַת גִּלּוּי הָאָרָה וְהַשְׁפָּעַת הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָה, לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה', וּלְהוֹלִיד מֵזֶה דְּחִילוּ וּרְחִימוּ – יראה ואהבה, שְׁכָלִיִּים – שבאות מהשכל וההבנה בגדולת ה', בַּנּוֹגֵעַ, – שזוהי ההתגלות האלקית שבתפלה, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִבְרָר הַטּוֹב – ועולה לַה' וְנִפְרַד חָרַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[19]: "מַצְרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב, וְאִישׁ לְפִי מַהֲלֻלוֹ", פֵּרוּשׁ – מה הפירוש שצירופו (מירוקו) של אדם הוא לפי מה שהוא מהלל? – לְפִי הִלּוּלוֹ אֶת ה' – בשעת התפלה, בְּעֵסֶק הַדַּעַת לְהוֹלִיד דְּחִילוּ וּרְחִימוּ[20] – יראת ה' ואהבת ה', כָּכָה נִבְרָר הַטּוֹב וְנִפְרַד חָרַע, – והוא נצרף ונמרק, כְּבְרוּר וּפְרוּר הַפְּגִים מִכֶּסֶף וְזָהָב בְּמַצְרֵף וְכוּר.

אגרת הקדש

ובירור זה יהיה ג"כ ע"י גילוי אלקותו למטה בהארה רבה והשפעה עצומה כמ"ש כי מלאה הארץ דעה את ה' ונגלה כבוד ה' כו' וזהו בכללות העולם לעתיד אך באדם התחתון בכל עת מצוא זו תפלה או שאר עתים מזומנים להתבודד עם קונו כ"א לפי מעשיו זוכה למעין בירור זה ע"י עסק התורה לשמה וכן ע"י הצדקה כמ"ש ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי דכתיב אני בצדק אחזה פניך היא בחי' גילוי הארה והשפעת הדעת והתבונה להתבונן בגדולת ה' ולהוליד מזה דו"ר שכליים כנודע ועי"ז נברר הטוב לה' ונפרד הרע כמ"ש מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו. פי' לפי הילולו את ה' בעומק הדעת להוליד דו"ר ככה נברר הטוב ונפרד הרע כבירור ופירוד הסיגים מכסף וזהב במצרף וכור.

יום שני ט' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיח, והנה מודעת זאת... עד עמ' 236, פעמים וכו'.

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, – הרי ידוע, שֶׁיִּשְׂרָאֵל בְּטִבְעָם הֵם רַחֲמָנִים וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים[21], מִפְּנֵי הֱיוֹת נַפְשׁוֹתֵיהֶם נִמְשָׁכוֹת מִמִּדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר הַחֶסֶד גּוֹבֵר בָּהֶן – במדות העליונות, על מִדַּת הַדִּין וְהַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוּם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[22]: "גָּבַר חַסְדּוֹ עַל יְרֵאָיו", – המרמז על התגברות החסד על מדת היראה והגבורה שבו יתברך, שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת הַנְּשָׁמָה "בַּת כֹּהֵן" – שהיא באה מבחינת כהן, שהיא מדת החסד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[23] – וכיוון שהנשמה באה מהמדות הקדושות שבהן החסד מתגבר – לכן גם בנשמה מדת החסד והרחמנות היא בהתגברות, שיהודים בטבעם הם בעלי רחמים וגומלי חסדים. וְהִנֵּה, הַצְּדָקָה הַנִּמְשֶׁכֶת

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת שישראל בטבעם הם רחמנים וגומ"ח מפני היות נפשותיהם נמשכות ממדותיו ית' אשר החסד גובר בהן על מדת הדין והגבורה והצמצום וכמ"ש גבר חסדו על יריאיו שלכן נקראת הנשמה בת כהן כמ"ש בזוה"ק. והנה הצדקה הנמשכת מבחי' זו נק' בשם מעשה הצדקה

---

12. כנ"ל ח"א רפל"ד. **13.** ישעי' יא, ט. **14.** שם מ, ה. **15.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרשים תהלים לב, ו". **16.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק סכ"ה בארוכה". **17.** ב"ב י, א. **18.** תהלים יז, טו. **19.** משלי יז, ג. **20.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם כסף וזהב ברוחניות - תו"א ר"פ וישב ובכ"מ". **21.** ראה תניא ח"א ספ"א. **22.** תהלים קג, יא. **23.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ח"ב צה, א".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִבְּחִינָה זוֹ – מטבע הרחמנות שבנשמה, נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מַעֲשֶׂה הַצְדָּקָה", כִּי שֵׁם "מַעֲשֶׂה" נוֹפֵל עַל דָּבָר שֶׁבְּכָבָר נַעֲשָׂה, אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה תָּמִיד מְמִילָא וְהִיא דָּבָר הַהֶוֶה וְרָגִיל תָּמִיד, וְאַף כָּאן – בענין הצדקה הבא מהרחמנות הטבעית שבנשמה, חֲרֵי מִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמָנוּת הַטְבָּעָה בְּנַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל מִכְּבָר – הרי זה דבר שכבר נעשה, מֵעֵת בְּרִיאָתָן וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּתָן מִמַּדּוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[24]: "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו כו'", – בגופו של אדם הראשון נשמה של חיים, ואנו אומרים[25] על הכנסת הנשמה ביהודי: "וְאַתָּה נָפַחְתָּ בִּי", "וּמַאן דְּנָפַח כו'"[26], – מתוכו נפח, מתוכיותו ומפנימיותו, ובנמשל הכוונה שהנשמה באה מפנימיות האלקות, הרי, כיוון שהיא באה מפנימיות מדותיו יתברך – יש בה, בנשמה, ענין הפנימיות של מדותיו יתברך, יחד עם התגברות מדת החסד, מאז ירידתה וכניסתה בגוף. וְגַם בְּכָל יוֹם וָיוֹם – הקב"ה בְּטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, – כולל התחדשותן של המדות שלמעלה, ובאשר לנשמה למטה, הרי וַ"חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים כו'"[27]. – זה פירוש "מעשה", שנעשה תמיד, שהרי תמיד ישנה ההתחדשות בנשמה ומדת הרחמים שלה, הרי זה ענין "מעשה הצדקה", הצדקה נעשית מצד מדת הרחמנות שבטבע בני ישראל. אַךְ לְשׁוֹן "עֲבוֹדָה" אֵינוֹ נוֹפֵל אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה נֶגֶד טֶבַע נַפְשׁוֹ, – שעליו להתייגע עם עצמו לעשות נגד טבע נפשו, שכן הטבע של נפשו אינו רוצה להרשות זאת, רַק שֶׁמְּמַבְטֵל טִבְעוֹ וּרְצוֹנוֹ מִפְּנֵי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, כְּגוֹן לְיַגֵּעַ עַצְמוֹ בְּתוֹרָה וּבִתְפִלָּה "עַד מְצוֹי הַנֶּפֶשׁ[28] כו'". – דבר שאין טבע הנפש רוצה להרשותו, אלא הוא מתייגע עם עצמו בנגד טבע נפשו. וְאַף כָּאן בְּמִצְוַת הַצְדָּקָה, – העבודה היא לִתֵּן – לתת הַרְבֵּה יוֹתֵר מִ – אשר טֶבַע רַחֲמָנוּתוֹ וּרְצוֹנוֹ – לתת, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[29] עַל פָּסוּק[30]: "נָתֹן תִּתֵּן" - "אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים וְכו'".

אגרת הקדש

כי שם מעשה נופל על דבר שכבר נעשה או שנעשה תמיד ממילא והיא דבר ההווה ורגיל תמיד ואף כאן הרי מדת החסד והרחמנות הוטבעה בנפשות כל בית ישראל מכבר מעת בריאותן והשתלשלותן ממדותיו ית' כמ"ש ויפח באפיו כו' ואתה נפחת בי ומאן דנפח כו' וגם בכל יום ויום בטובו מחדש מעשה בראשית וחדשים לבקרים כו'. אך לשון עבודה אינו נופל אלא על דבר שהאדם עושה ביגיעה עצומה נגד טבע נפשו רק שמבטל טבעו ורצונו מפני רצון העליון ב"ה כגון לייגע עצמו בתורה ובתפלה עד מיצוי הנפש כו'. ואף כאן במצות הצדקה ליתן הרבה יותר ממטבע רחמנותו ורצונו וכמ"ש רז"ל ע"פ נתן תתן אפילו מאה פעמים וכו'.

יום שלישי י' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 236, וז"ש והי' מעשה... עד עמ' קיט, כל חטאתם:

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה – שלום", שֶׁגַּם הַצְדָקָה הַנִּקְרֵאת בְּשֵׁם "מַעֲשֶׂה" וְלֹא בְּשֵׁם "עֲבוֹדָה" - אַף־עַל־פִּי־כֵן בְּ"אִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא – אִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא", – על ידי עבודת הצדקה שלמטה נעשית התעוררות למעלה, מְעוֹרֵר – על ידי ההתעוררות מלמטה, גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּהֶאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה, וְנַעֲשָׂה "שָׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו" – בשרים ובמדות שלמעלה, שתהיה התכללות מיכאל וגבריאל, שר של חסד ושר של גבורה, ואשר גבורה תומתק בחסד, וְגַם בְּפָמַלְיָא שֶׁל מַטָּה. – בעולמות שלמטה, רַק שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה הַשֵּׁפֶל - לֹא יִתָּגְלֶה הַשָּׁלוֹם וְהַבִּרּוּר – של הטוב מהרע, וּפֵרוּד הָרַע מֵהַטּוֹב עַד "עֵת קֵץ" – של הרע, וְלֹא בִּזְמַן הַגָּלוּת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. רַק בָּ"עוֹלָם קָטָן" הוּא הָאָדָם - בְּכָל "עֵת מְצֹא", זוֹ תְּפִלָּה, – הנקראת "שלום", שהרי גם בתפלה נעשה ענין השלום והבירור של הטוב מהרע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּצֶדֶק – בצדקה, אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ", כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. – ההתגלות הפנימית של אלקות שמתגלה בשעת התפלה שאז ישנו ענין השלום. אַךְ אַחַר הַתְּפִלָּה יוּכַל לִהְיוֹת הָרַע – שבנפש, חוֹזֵר וְנֶעוֹר בְּכָל

אגרת הקדש

וז"ש והיה מעשה הצדקה שגם הצדקה הנק' בשם מעשה ולא בשם עבודה אעפ"כ באתעדל"ת אתערותא דלעילא מעורר גילוי אור א"ס ב"ה בהארה רבה והשפעה עצומה ונעשה שלום במרומיו וגם בפמליא של מטה רק שבעוה"ז השפל לא יתגלה השלום והבירור ופירוד הרע מהטוב עד עת קץ ולא בזמן הגלות כנ"ל רק בעולם קטן הוא האדם בכל עת מצוא זו תפלה כמ"ש בצדק אחזה פניך כנ"ל אך אחר התפלה יוכל

---

24. בראשית ב, ז. **25.** בברכות השחר (ברכת "אלקי נשמה"), מברכות ס, ב. **26.** הובא לעיל ח"א רפ"ב בשם הזהר. **27.** איכה ג, כג. **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק ס"א". **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ספרי דברים טו, יו"ד. פרש"י שם". **30.** דברים שם.

מחורת מתוך מאגר משיח בעברי

וּלְהִתְעָרֵב בַּטּוֹב, כַּאֲשֶׁר יִתְהַלֵּךְ בְּ – ענינים של חָשְׁבַת עוֹלָם חַס־וְשָׁלוֹם. – ואילו מעצמו לא יתעורר הרע כל־כך בקלות.
הַזֶּה. אַךְ הַצְּדָקָה בִּבְחִינַת "עֲבוֹדָה" – שהוא מתייגע עם "ועבדתם את ה' אלקיכם" – כיוון ש־"עבודת הצדקה" הוא "השקט ובטח עד עולם", "הַשְׁקֵט
עצמו לתת צדקה יותר מטבעו, הִנֵּה מֵאֲשֶׁר – כיוון ש־יָקָרָה וְאֵין לְקִצָּהּ, כמ"ש "ואין חקר לתבונתו" – שהשכר עבור
וְנִדְלָה מַעֲלָתָהּ בִּמְאֹד מְאֹד, – מאשר הצדקה שמצד הטבע, בְּחִינָתוֹ מְבַטֵּל טִבְעוֹ וְרִצּוֹנוֹ הַגּוּפָנִי מִפְּנֵי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, וְאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא, – וזה"צד האחר", קליפה, מתכוופפת לקדושה, וַאֲזַי אִסְתַּלַּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כו', – ואז מתרומם כבודו של הקדוש־ברוך־הוא בכל העולמות, וּכְיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא – כשמהפכים את החושך ועושים ממנו אור – יש לאור זה דוקא יתרון, מעלה עליונה, כַּנּוֹדָע. אִי לְזֹאת – לכן, אֵין הָרַע יָכוֹל לִהְיוֹת עוֹד חוֹזֵר וְנֶעוֹר בְּקַלּוּת כָּל־כָּךְ

אגרת הקדש

להיות הרע חוזר וניעור בקל ולהתערב בטוב כאשר יתהלך בחשכת עוה"ז. אך הצדקה בבחי' עבודה הנה מאשר יקרה וגדלה מעלתה במאד מאד בהיותו מבטל טבעו ורצונו הגופני מפני רצון העליון ב"ה ואתכפיא ס"א ואזי אסתלק יקרא דקוב"ה כו' וכיתרון האור מן החשך דוקא כנודע. אי לזאת אין הרע יכול להיות עוד חוזר וניעור בקלות כ"כ מאליו רק אם האדם יעוררנו וימשיכנו ע"ע ח"ו. וז"ש השקט ובטח עד עולם. השקט הוא מלשון שוקט על שמריו דהיינו שהשמרים נפרדים לגמרי מן היין ונופלין למטה לגמרי והיין למעלה זך וצלול בתכלית. ועד"ז הוא בעבודת הצדקה השמרים הן בחי' תערובת רע שבנפשו נברר ונפרד מעט מעט עד שנופל למטה למקורו ושרשו וכמ"ש ותשליך במצולות ים כל חטאתם:

מֵאֵלָיו, רַק אִם הָאָדָם יְעוֹרְרֵנוּ וְיַמְשִׁיכֶנּוּ עַל עַצְמוֹ – ואילו מעצמו לא יתעורר הרע כל־כך בקלות.
– שהשכר עבור "עבודת הצדקה" הוא "השקט ובטח עד עולם", "הַשְׁקֵט" – הוּא מִלְּשׁוֹן "שׁוֹקֵט עַל שְׁמָרָיו"[31], דְּהַיְנוּ שֶׁהַשְּׁמָרִים נִפְרָדִים לְגַמְרֵי מִן הַיַּיִן וְנוֹפְלִין לְמַטָּה לְגַמְרֵי, וְהַיַּיִן לְמַעְלָה זַךְ וְצָלוּל בְּתַכְלִית. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּ"עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה", – בצדקה שבבחינת עבודה, הַ"שְּׁמָרִים" הֵן בְּחִינַת תַּעֲרֻבֶת רַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, נִבְרָר וְנִפְרָד מְעַט מְעַט עַד שֶׁנּוֹפֵל לְמַטָּה לְמָקוֹרוֹ וְשָׁרְשׁוֹ, – מקור ושורש הרע – שמתחת לכל העולמות, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[32]: "וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם"[33]:

יום רביעי י"א אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיט, יג. מה רב טובך... עד עמ' קכ, בסוכה וגו':

יג. "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ וְגוֹ'"[1]. – פסוק בתהלים, המסתיים: "פעלת לחוסים בך נגד בני אדם". מתחילת הפסוק יוצא שהשכר צפון ומוסתר, ואילו מסוף הפסוק יוצא, שהשכר הוא "נגד בני אדם", שכר גלוי, נגד בני אדם הרואים אותו. יסביר רבנו הזקן, שבעבודת בני ישראל (המביאה את השכר), ישנם אותם שני אופנים: עבודה סמויה ועבודה גלויה. ובלשון רבנו הזקן: הִנֵּה, בִּכְלַל עוֹבְדֵי ה' – מקיימי תורה ומצוות, יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת חֲלוּקוֹת מִצַּד שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם לְמַעְלָה, מִבְּחִינַת יָמִין וּשְׂמֹאל. – חסד וגבורה, שנשמה אחת באה מבחינת ה"ימין" שלמעלה, ונשמה שניה באה מבחינת ה"שמאל" שלמעלה, דְּהַיְנוּ, – ההשפעה שבכך בעבודתו של יהודי, היא – שֶׁבְּחִינַת שְׁמֹאל הִיא מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהֶהָסְתֵּר בַּעֲבוֹדַת ה', – עבודת הנשמה, הבאה מבחינת ה"שמאל" וה"גבורה" למעלה – היא א) בצמצום, וב) ובהסתר, בעבודת ה', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: – בנוגע להסתר[2]: "וְהַצְנֵעַ לֶכֶת כו'" – עם ה' אלקיך", וכמו שכתוב בפסוק שני[3]: "בַּמִּסְתָּרִים תִּבְכֶּה כו'", – נפשי", וכמו שאומרים רבותינו ז"ל: "כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּסֵּתֶר כו'". – שבכל זה מדובר שהעבודה היא בסתר: במצוות – "הצנע לכת", בתפלה – "במסתרים תבכה", ובתורה – "עוסק בתורה בסתר". להלן יאמר רבנו הזקן, שמזה בא גם כן צמצום והגבלה. וְהִנֵּה, מִמִּדָּה זוֹ – מ"שמאל", נִמְשְׁכָה גַּם־כֵּן בְּחִינַת הַצִּמְצוּם וְהַגְּבוּל בַּעֲבוֹדַת

אגרת הקדש

יג מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'. הנה בכלל עובדי ה' יש ב' בחי' ומדרגות חלוקות מצד שורש נשמתם למעלה מבחי' ימין ושמאל דהיינו שבחי' שמאל היא מדת הצמצום וההסתר בעבודת ה' כמ"ש והצנע לכת כו' במסתרים תבכה כו' כל העוסק בתורה בסתר כו'. והנה ממדה זו נמשכה ג"כ בחי' הצמצום והגבול בעבודת ה' כמו

---

31. ירמיה מח, יא. **32.** מיכה ז, יט. **33.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "באוה"ת להצ"צ עה"פ (מיכה ז, יט) מציין לשל"ה וישלח (רצה ב). ויובן משם לכאן". **1.** תהלים לא, כ. **2.** מיכה ו, ח. **3.** ירמי' יג, יז. **4.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה מו"ק טז, ב: מבפנים כו' בסתר".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה', כְּמוֹ בְּצִדָקָה לִהְיוֹת נִדּוֹן – ולחשוב את חובתו, כְּהֶשֵּׂג יָדוֹ[5],
– לפי יכולתו, וְ"הַמְבַזְּבֵז – בצדקה, אַל יְבַזְּבֵז יוֹתֵר מֵחֲמֵשׁ"[6],
– הרי שהצדקה שהוא נותן היא בהגבלה, וּכְהַאי גַּוְנָא – וכך
גם, בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּשְׁאָרֵי מִצְוֹת - דַּי לוֹ שֶׁיּוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ
מֵחִיּוּב מִפְּרָשׁ שֶׁחִיְּבַתּוּ לְקַבֵּעַ
הַתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ לְקַבֵּעַ
עִתִּים כּוּ'. – הרי כמה
שהתורה מחייבת אותו
לקבוע עתים לתורה –
באותה מדה הוא קובע.
כל ההגבלות האמורות
בעבודתו את ה', הן מפני
ששורש נשמתו הוא
מבחינת ה"שמאל"
שלמעלה. אַךְ בְּחִינַת
יָמִין – נשמה שבאה
מבחינת ה"ימין"
שלמעלה, הִיא מִדַּת
הַחֶסֶד וְהַהִתְפַּשְׁטוּת
בַּעֲבוֹדַת ה', בְּהִתְרַחֲבוּת
כְּלִי צִמְצוּם וְהֶסְתֵּר
כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[7]:
"וְאִתְּהַלְּכָה בְּרָחָבָה
כּוּ'", וּמְמֻנָּה – מבחינת
ה"ימין", נִמְשָׁךְ גַּם־כֵּן מַה
שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[8]: "זְרֹק
מָרָה בַּתַּלְמִידִים כּוּ'".
(צְרִיךְ עִיּוּן. וְנִרְאֶה שֶׁצְּרִיךְ
לִהְיוֹת קְרֵם אַךְ בְּחִינַת יָמִין
כּוּ') – צריך עיון אם יש שייכות לענין "זרוק מרה בתלמידים"
לבחינת ה"ימין". שהרי לכאורה זה להיפך, ענין של גבורה
וחומרא, ולא ענין של חסד. וכפי הנראה זה צריך לבוא לפני
המלים "אך בחינת ימין", שאז המשמעות של "וממנה" היא על
בחינת ה"שמאל" והגבורה, שממנה נמשך "זרוק מרה
בתלמידים". על כל פנים, הוא אומר כאן, שמבחינת ה"ימין"
באה אי־ההתחבאות בהענג, אלא ללכת בהרחבה בעבודת ה',
וְגַם – לא רק אופן העבודה הוא בהרחבה, אלא גם עצם
העבודה הוא בְּלִי צִמְצוּם וּגְבוּל כְּלָל, וְאֵין מַעֲצוֹר לְרוּחַ
נִדְבָתוֹ, בֵּין בְּצִדָקָה וּבֵין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּשְׁאָרֵי מִצְוֹת, –
הכל הוא עושה ברוח נדיבה שלא בהגבלה, נותן צדקה בלי
גבול ולומד תורה בשופי – לא רק כפי שהוא מחוייב על־פי דין
לקבוע עתים לתורה, והוא מקיים מצוות באופן כזה של רוח
נדיבה. וְלֹא דַּי לוֹ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּלִבַּד, – בענינים של
תורה ומצוות, אֶלָּא עַד בְּלִי דַּי כּוּ': – אלה הם האופנים
והמדריגות בעבודת ה' הבאים מצד השוני של שורש נשמתם
למעלה, מ"ימין" או מ"שמאל".
וְהִנֵּה, כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּלוּל מִשְּׁתֵּי בְּחִינוֹת
אֵלּוּ, – של "ימין"
ו"שמאל", זה שנשמתו
באה מבחינת "ימין" וחסד,
צריך שתהיה בו גם בחינת
"שמאל" וגבורה, וכן
להיפך, וְאֵין לְךָ דָּבָר
שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם. – גם
חסד וגם גבורה יש להם
מקום וזמן אצל האדם,
מתי יש להשתמש בהם.
וְלָכֵן מָצִינוּ – מוצאים
אנו, כַּמָּה דְּבָרִים מְקוּלֵי
בֵּית־שַׁמַּאי וּמֵחוּמְרֵי
בֵּית־הִלֵּל, – שבית שמאי
מקילים בהם ובית הלל
מחמירים בהם[9], לְמַדְּנוּ
שֶׁאַף בֵּית־שַׁמַּאי שֶׁשָּׁרְשׁ
נִשְׁמָתָם מִבְּחִינַת שְׁמֹאל
הָעֶלְיוֹן[10], וְלָכֵן הָיוּ דָּנִין
לְהַחְמִיר תָּמִיד בְּכָל
אִסּוּרֵי הַתּוֹרָה, –
להחמיר, הוא ענין של
גבורה ודין, שהדבר יהיה
אסור ושלא יוכל
להתעלות בקדושה,
וּבֵית־הִלֵּל שָׁהָיוּ
מִבְּחִינַת יָמִין הָעֶלְיוֹן, הָיוּ מְלַמְּדִין זְכוּת לְהָקֵל וּלְהַתִּיר
אִסּוּרֵי בֵּית־שַׁמַּאי, שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִים מֵאֲסוּרָם – ל"סטרא
אחרא", איסור הוא הרי מלשון "אסור וקשור", שהדבר קשור
ל"סטרא אחרא" ולחיצונים, כפי שאומר בפרק ז' בחלק ראשון
של ספר ה"תניא", וְיוּכְלוּ לַעֲלוֹת לְמַעְלָה – בקדושה, הרי
למרות שכך היה הסדר בכלל שבית־שמאי החמירו ובית־הלל
הקילו – אַף־עַל־פִּי־כֵן כְּבָמָּה דְּבָרִים הָיוּ בֵּית־שַׁמַּאי
מְקִלִּין, – וזאת מִפְּנֵי הִתְכַּלְלוּת שָׁרְשׁ נִשְׁמָתָם – של בית
שמאי, שֶׁהוּא כָּלוּל גַּם מִיָּמִין – וחסד, וְכֵן שָׁרְשׁ נִשְׁמַת
בֵּית־הִלֵּל כָּלוּל גַּם מִשְּׁמֹאל, – וגבורה, כַּיָּדוּעַ דֶּרֶךְ וּמִדּוֹת[11]
– השיעורים והאופנים של קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן, – של בחינת "קדש"
שלמעלה, דְּלֵית תַּמָּן – שאין שם, קִצּוּץ וּפֵרוּד חַס־וְשָׁלוֹם,
וְכָל הַמִּדּוֹת – הבאות מ"קדש העליון", כְּלוּלוֹת זוֹ מִזּוֹ, –
כגון: חסד מגבורה וגבורה מחסד, וְלָכֵן הֵם מְיֻחָדוֹת זוֹ בָּזוֹ,

אגרת הקדש

בצדקה להיות נידון בהשג יד והמבזבז אל יבזבז יותר מחומש וכה"ג בת"ת ושארי מצות די לו שיוצא י"ח מחיוב מפורש שחייבתו התורה בפי' לקבוע עתים כו'. אך בחי' ימין היא מדת החסד וההתפשטות בעבודת ה' בהתרחבות בלי צמצום והסתר כלל כמ"ש ואתהלכה ברחבה כו' וממנה נמשך ג"כ מ"ש רז"ל זרוק מרה בתלמידים כו' (צ"ע. ונראה שצ"ל קודם אך בחי' ימין כו') וגם בלי צמצום וגבול כלל ואין מעצור לרוח נדבתו בין בצדקה ובין בת"ת ושארי מצות ולא די לו לצאת י"ח בלבד אלא עד בלי די כו':

והנה כל איש ישראל צ"ל כלול מב' בחי' אלו ואין לך דבר שאין לו מקום ולכן מצינו כמה דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ללמדנו שאף ב"ש ששרש נשמתם מבחי' שמאל העליון ולכן היו דנין להחמיר תמיד בכל איסורי התורה. וב"ה שהיו מבחי' ימין העליון היו מלמדין זכות להקל ולהתיר איסורי ב"ש שיהיו מותרים מאיסורם ויוכלו לעלות למעלה אעפ"כ בכמה דברים היו ב"ש מקילין מפני התכללות שרש נשמתם שהוא כלול גם מימין וכן שורש נשמת ב"ה כלול גם משמאל כידוע דרך ומדות קדש העליון דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו וכל המדות כלולות זו מזו. ולכן הם מיוחדות זו בזו כידוע לי"ח וכדכתיב

---

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: טושו"ע ריש הל' צדקה". **6.** כתובות נ, א. **7.** תהלים קיט, מה. **8.** כתובות קג, ב. **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עדיות פ"ד־ה". **10.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה זח"ג רמה, א". **11.** "הלשון צריך עיון קצת" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן; – ללומדי תורת הקבלה, שלמרות שחסד וגבורה הן הרי הפכיות, מדות מנוגדות אחת לשניה, בכל זאת, מצד זה שחסד יש בה גם מן הגבורה, וגבורה יש בה גם מן החסד – הן מתאחדות ומיוחדות, **וּכְדִכְתִיב** – וכמו שכתוב[12] **בְּאַבְרָהָם, שֶׁהוּא מִדַּת חֶסֶד וְהָאַהֲבָה: "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה",** – אתה עובד את השם יתברך במדת היראה והגבורה, **עַל־יְדֵי שֶׁלָּבַשׁ מִדַּת הַגְּבוּרָה,** – שלא היתה ה"עצם" שלו, אלא כמו לבוש והוספה לעצמותו, **"וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ", "וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת בְּיָדוֹ"**[13]. – לשחוט את בנו יחידו, שזה הרי ענין של תכלית הגבורה. הרי, שבאברהם, שהיה בעצם איש החסד, היו אצלו זמנים שבהם נתגלתה בו מדת הגבורה, עד לידי נכונות לשחוט את בנו יצחק. **וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב:** [18] **"אַבְרָהָם אֹהֲבִי"**[14] **וְ**– בפסוק אחר[15] נאמר: **"פַּחַד יִצְחָק",** – שעבודת אברהם היא במדת החסד והאהבה, ועבודת יצחק – במדת הפחד והגבורה. כיצד, איפוא, זה תואם למה שנאמר קודם, שאברהם עובד את השם יתברך גם במדת הגבורה, ויצחק עובד את השם יתברך גם במדת החסד והאהבה? **הִנֵּה הַהֶפְרֵשׁ וְהַהֶבְדֵּל הַזֶּה הוּא בְּבְחִינַת גְּלוּי וְהֶעֱלֵם, שֶׁבְּמִדַּת יִצְחָק הַפַּחַד** – והגבורה, **הוּא בְּבְחִינַת גְּלוּי, וְהָאַהֲבָה** – והחסד, **מְסֻתֶּרֶת בְּבְחִינַת הֶעֱלֵם וְהֶסְתֵּר, וְהַהֶפְךְ בְּמִדַּת אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם.** – שהפחד והגבורה הם אצלו בבחינת העלם והסתר, והאהבה והחסד בבחינת גילוי. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם:** – שהוא בחינת גבורה[16]: **"מָה רַב טוּבְךָ וְגוֹ'".** – ומסיים "אשר **צפנת** ליראיך", **כְּלוֹמַר, שֶׁמִּדַּת הַטּוֹב וְהַחֶסֶד אֲשֶׁר הִיא בְּבְחִינַת הֶעֱלֵם וְהֶסְתֵּר אֵצֶל כָּל מִי שֶׁשָּׂרַשׁ נִשְׁמָתוֹ מִבְּחִינַת שְׁמָאל,** – בחינת הגבורה, **הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "יִרְאֶיךָ",** – שעבודת מי ששורש נשמתו מבחינת ה"שמאל" – היא בבחינת יראה, גבורה וצמצום, **בְּמִדַּת בֵּית־שַׁמַּאי,** – שכאמור שורשם הוא מבחינת ה"שמאל" והגבורה, אלא שהיא כלולה גם מבחינת הטוב והחסד, **הִנֵּה אַף שֶׁהוּא טוֹב הַגְּנוּז וְצָפוּן** – שכן, מדת היראה והגבורה היא אצלם הרי בגילוי, **אַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא רַב וְגָדוֹל מְאֹד כְּמוֹ מִדַּת הַגְּדֻלָּה וְהַחֶסֶד מַמָּשׁ שֶׁמִּבְּחִינַת יָמִין,** – כלומר, למרות שאצלם מדת החסד היא זו **הכלולה** בבחינת הגבורה (שכן שורש נשמתם הוא הרי מבחינת הגבורה, אין זה אלא מה שהוא כלול גם מחסד) – בכל זאת גם בחינה **זו** של טוב וחסד היא בבחינת "רב" ו"גדול" כמו בחינת החסד שב"ימין". **וּשְׁתֵּיהֶן** – בחינת החסד שמבחינת ה"ימין", ובחינת החסד הכלולה בבחינת ה"שמאל" והגבורה, שתיהן **הֵן מִבְּחִינַת גְּלוּי בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה וְשִׁעוּר.** – שזה הרי מדת החסד והגדולה – ענין של גילוי בלי מדה ובלי גבול, שכן המידה והגבול בגילוי זה באים ממדת הגבורה, ואילו מצד מדת החסד, הגילוי הוא בלי מדה ובלי גבול. **וְזֶהוּ שֶׁפָּתוּב: "מָה רַב טוּבְךָ", כְּלוֹמַר** – שזה מוסב על שני הענינים, גם על ה"צפנת" וגם על ה"חוסים בך", **כְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה, בֵּין הַטּוֹב "אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ",** – הטוב שבהעלם והסתר, **וּבֵין** – הטוב, **"אֲשֶׁר פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ", שֶׁהֵם בַּעֲלֵי הַבְטָחוֹן שֶׁמִּבְּחִינַת יָמִין,** – שכן ענין הבטחון קשור לענין האהבה. כלומר, כמו מי שיש לו אוהב שהוא אוהב אותו, הרי הוא בוטח שהלז יעשה לו רק טוב, כך גם ענין הבטחון בא מצד האהבה; הרי אלה שהם מבחינת ה"ימין" ועבודתם היא בבחינת חסד ואהבה – הם בעלי בטחון, **וְחֶסְדָּם וְטוּבָם הוּא גַּם־כֵּן בְּבְחִינַת גְּלוּי וְהִתְפַּשְׁטוּת "נֶגֶד"** – בפני **בְּנֵי אָדָם", וְלֹא בְּבְחִינַת צִמְצוּם וְהֶסְתֵּר כְּלָל.** – בכך מתורץ מה שהפסוק מתחיל ב"אשר **צפנת** ליראיך", שהחסד צפון ומוסתר, ומסיים ב"פעלת לחוסים בך **נגד בני אדם**", שהחסד הוא בגילוי, בפני בני אדם – שכן, מדובר כאן אודות שני סוגי חסד: החסד שהוא אצל "יראיך", שהוא בהסתר והעלם, והחסד שהוא אצל ה"חוסים בך", אצל בעלי הבטחון שהם מבחינת ה"ימין" – והחסד אצלם הוא גלוי. (**וּמַה שֶּׁכָּתוּב** – "(אשר צפנת) **"לִירֵאֶיךָ" וְלֹא "בִּירֵאֶיךָ",** – שהרי, אם מדובר אודות בחינת החסד שישנה **אצל** יראי השם, היה צריך לומר "ביראיך", אך כשכתוב "ליראיך" נראה הרי שמדובר אודות החסד שלמעלה הניתן כשכר ליראים? **הֵינוּ מְשׁוּם שֶׁכָּל מַה שֶּׁהוּא בְּבְחִינַת הֶעֱלֵם**

אגרת הקדש

באברהם שהוא מדת החסד והאהבה עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ע"י שלבש מדת הגבורה ויעקוד את יצחק בנו ויקח את המאכלת כו'. ומה שאמר הכתוב אברהם אוהבי ופחד יצחק הנה ההפרש וההבדל הזה הוא בבחי' גילוי והעלם שבמדת יצחק הפחד הוא בבחי' גילוי והאהבה מסותרת בבחי' העלם והסתר וההיפך במדת א"א ע"ה וזהו שאמר דהע"ה מה רב טובך וגו' כלומר שמדת הטוב והחסד אשר היא בבחינת העלם והסתר אצל כל מי ששורש נשמתו מבחי' שמאל הנק' בשם יראיך כמדת ב"ש. הנה אף שהוא טוב הגנוז וצפון אעפ"כ הוא רב וגדול מאד כמו מדת הגדולה והחסד ממש שמבחי' ימין ושתיהן הן מבחי' גילוי בלי גבול ומדה ושיעור. וז"ש מה רב טובך כלומר בלי גבול ומדה בין הטוב אשר צפנת ליראיך ובין אשר פעלת לחוסים בך שהם בעלי הבטחון שמבחי' ימין וחסדם וטובם הוא ג"כ בבחי' גילוי והתפשטות נגד בני אדם ולא בבחינת צמצום והסתר כלל. (ומ"ש ליראיך ולא ביראיך היינו משום

---

12. וירא כב, יד. **13.** שם כב, י. **14.** ישעי' מא, ח. **15.** וישלח לא, מב. **16.** תה"ג רלב, א.

מהדורת מכון פסיכונומיקס בע"מ

אגרת הקדש

שכל מה שהוא בבחינת העלם בכל נשמה הנה בחי' זו אינה מלובשת תוך הגוף במוחו ולבו אלא הוא בבחינת מקיף מלמעלה ומשם היא מאירה למוחו ולבו לעתים הצריכים להתעוררות בחי' זו שתתעורר ותאיר למוחו ולבו כדי לבא לידי מעשה בפועל ממש). ואמר ע"כ אשר רב טוב לבית ישראל הצפון והגלוי הוא בבחי' בלי גבול ומדה לפי ערך נפשותם המלובשת בגוף לכן גם אתה ה' תתנהג עמהם במדת חסדך הגדול בלי גבול ותכלית הנק' רב חסד. דאית חסד ואית חסד. אית חסד עולם שיש כנגדו ולעומתו מדה"ד ח"ו למעט ולצמצם חסדו וטובו. אבל חסד עליון הנק' רב חסד אין כנגדו מדה"ד למעט ולצמצם רוב חסדו מלהתפשט בלי גבול ותכלית כי הוא נמשך מבחי' סוכ"ע וטמירא דכל טמירין הנק' כתר עליון וז"ש תסתירם בסתר פניך וגו' תצפנם בסוכה וגו':

1 בְּכָל נְשָׁמָה, הִנֵּה בְּחִינָה זוֹ אֵינָהּ מְלֻבֶּשֶׁת תּוֹךְ הַגּוּף בְּמוֹחוֹ
2 וְלִבּוֹ, – שכן המוח והלב אינם כלים לקלוט בחינה זו, אֶלָּא
3 הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף מִלְּמַעְלָה, – מעל לנשמה, וּמִשָּׁם הִיא
4 מְאִירָה לְמוֹחוֹ וְלִבּוֹ לְעִתִּים הַצְּרִיכִים לְהִתְעוֹרְרוּת בְּחִינָה
5 זוֹ, שֶׁתִּתְעוֹרֵר וְתָאִיר
6 לְמוֹחוֹ וְלִבּוֹ, כְּדֵי לָבֹא
7 לִידֵי מַעֲשֶׂה בְּפֹעַל
8 מַמָּשׁ). – למשל מי
9 שעבודתו בצדקה היא
10 תמיד בשיעור וגבול,
11 תהיה אצלו אי־פעם
12 התגלות המדה מהחסד
13 הנסתר שלו שהוא בלתי
14 מוגבל, לתת צדקה בלי
15 מדה ובלי גבול, וכו'.
16 וְאָמַר עַל כֵּן, – ולכן
17 הוא אומר, אֲשֶׁר "רַב
18 טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל",
19 הַצָּפוּן – באלה שהטוב
20 והחסד מוסתרים אצלם,
21 וְהַגָּלוּי, – באלה שהחסד
22 אצלם הוא בבחינת גילוי,
23 הוּא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל
24 וּמִדָּה לְפִי עֶרְךְ נַפְשׁוֹתָם הַמְלֻבָּשֶׁת בַּגּוּף, – שהרי אינו
25 בלי־גבול אמיתי, שכן זה הרי חסד של נברא שבכלל הוא
26 מוגבל, אך לפי ערך נפשותיהם זה הרי בלי גבול, לָכֵן גַּם
27 אַתָּה ה' תִּתְנַהֵג עִמָּהֶם בְּמִדַּת חַסְדְּךָ הַגָּדוֹל – חסד
28 שבבחינת גדולה, חסד שלמעלה מהשתלשלות, בְּלִי גְּבוּל
29 וְתַכְלִית, הַנִּקְרָא "רַב חֶסֶד". – לא חסד סתם של
30 השתלשלות שבבחינת "זעיר אנפין", אלא חסד שבבחינת "רב
31 חסד" – חסד של "אריך אנפין". דְּאִית חֶסֶד וְאִית חֶסֶד[17]: –
32 יש חסד ויש חסד, ישנן שתי בחינות בחסד, אִית – יש, חֶסֶד
33 עוֹלָם, – חסד של עולם, כלומר חסד מוגבל, שכן עולם הוא
34 הרי מוגבל, שֶׁיֵּשׁ כְּנֶגְדּוֹ וּלְעֻמָּתוֹ מִדַּת הַדִּין חַס־וְשָׁלוֹם,
35 לְמַעֵט וּלְצַמְצֵם חַסְדּוֹ וְטוּבוֹ. אֲבָל חֶסֶד עֶלְיוֹן הַנִּקְרָא "רַב
36 חֶסֶד" - אֵין כְּנֶגְדּוֹ מִדַּת הַדִּין לְמַעֵט וּלְצַמְצֵם רֹב חַסְדּוֹ
37 מִלְּהִתְפַּשֵּׁט בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית, – הרי במילא כשנמשך
38 מחסד זה, זה חסד וטוב בתכלית, בלי גבול, כִּי הוּא נִמְשָׁךְ
39 מִבְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" – שלמעלה מ"עולם" והגבלה,
40 וּ"טְמִירָא דְּכָל טְמִירִין", – בחינה שהיא טמירה ונעלמה גם
41 לגבי העולמות שהם טמירין ונעלמים, הַנִּקְרָא "כֶּתֶר עֶלְיוֹן".
42 – בחינה של "כתר" ו"מקיף", וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: – בפסוקים
43 שלאחר מכן[18]: "תַּסְתִּירֵם
44 בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ וְגוֹ' תִּצְפְּנֵם
45 בְּסֻכָּה וְגוֹ'": – בבחינה
46 של סוכה ומקיף, חסד
47 שלמעלה מהשתלשלות
48 – חסד שמבחינת "כתר"
49 ו"מקיף".

הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א

50 המורם מאגרת הקודש
51 הנ"ל שהיתה על ידי ציר
52 כו' לגביית צדקה דאפילו
53 אלו שהם **עובדי ה' בזה**
54 ששרשם **מהשמאל**,
55 ואפילו הם כב"ש – צד"ג
56 (שאין מוכרחים לצדקה
57 (עדמשנ"ת באגה"ק ס"י)
58 "**כי לא תמנו**") – "רב
59 וגדול מאד" **החסד** שבהם
60 ו"לעתים הצריכים" "בא לידי מעשה בפועל ממש". וכמפורש
61 בסיום האגה"ק **שלא** נדפס "ע"י הרבנים שי' בני הגאון המחבר
62 ז"ל נ"ע וז"ל[19]: **ואחר הדברים האלה** – שבאגרת קודש זו,
63 **נפשי בשאלתי לעורר רב טוב** – מדת החסד באופן בלתי
64 מוגבל, **הגנוז והצפון בלב כל אנשי שלומינו,** שיתגלה **מן**
65 **ההעלם אל הגילוי, לבא לידי מעשה** – בפועל,
66 **למלאות ידם לה'** – על ידי נתינת צדקה, **ביד מלאה ורחבה, על**
67 **ידי ציר** – שליח, **נאמן, מוסר כתב זה כו'** – שהיה ה"שלוחא
68 דרחמנא" ששלח רבנו הזקן, **ודי למבין, כמו שכתוב באגרת,**
69 **ואין אני כותבו מחמת שלא נצרך ודי למבין.**
70 **הכ"ד אוהב נפשם דורש שלומם מלב ונפש חפיצה.**
71 **שניאור זלמן בן לאדוני אבי מורנו ורבנו הרב ר' ברוך**
72 הרבי שליט"א מוסיף: "ע"פ הנ"ל יומתק שייכות ח"א **לבאן**
73 [דלכאורה צ"ל ההתחלה "הנה כל איש..."]". [אלא הקשר הוא
74 – מפני שמדובר כאן אודות צדקה].
75
76

---

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קלג, ב". **18.** תהלים לא שם ואילך. **19.** ראה אגרות קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תש"מ) ע' מז ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום חמישי י"ב אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכ, יד. לעורר... עד עמ' 240, למעלה מעלה.

אגרת הקדש

יד לעורר את האהבה הישנה וחבת אה"ק להיות בוערת כרשפי אש מקרב איש ולב עמוק כאלו היום ממש נתן ה' רוחו עלינו רוח נדיבה בהתנדב עם למלאות ידם לה' ביד מלאה ורחבה בריבוי אחר ריבוי מדי שנה בשנה הולך ועולה למעלה ראש כמדת קדש העליון המאיר לאה"ק המתחדש ומתרבה תמיד כדכתיב תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה דהאי ועד אחרית כו' אינו מובן לכאורה שהרי באחרית שנה זו מתחלת שנה שניה וא"כ הל"ל לעולם ועד: אך הענין יובן ע"פ מ"ש ה' בחכמה יסד ארץ שיסוד הארץ העליונה היא בחי' ממלא כ"ע והתחתונה היא ארץ חפץ המכוונת כנגדה ממש ונק' על שמה ארץ החיים הנה הוא נמשך מהמשכת והארת חכמה עילאה מקור החיים העליונים כדכתיב החכמה תחיה בעליה וכו' והארה והמשכה זו היא מתחדשת באור חדש ממש בכל שנה ושנה כי הוא יתברך וחכמתו אחד בתכלית היחוד ונק' בשם אוא"ם ב"ה שאין סוף ואין קץ למעלת וגדולת האור והחיות

יד. רבות מאגרות קודש (הנדפסות בחלק זה "אגרת הקדש") כתב רבנו הזקן בקשר לעורר על ענין הצדקה בכלל, ובמיוחד בקשר לצדקת ארץ ישראל, להחזקת החבריא קדישא של רבי מענדעלע מהורודוק ורבי אברהם מקאליסק ותלמידיהם (שעלו לארץ ישראל), על ידי "כולל חב"ד" שיסד רבנו הזקן.

באגרת הקודש זו (סימן י"ד), מדגיש רבנו הזקן במיוחד, שהצדקה לארץ ישראל צריכה להינתן כל שנה ביתר חיות באיכות, ובהוספה בנתינות בכמות – כפי שהדבר בהמשכה הרוחנית של החיות האלקית בארץ ישראל, שהיא באופן כזה, כפי שיסביר להלן.

רבנו הזקן מתחיל, שהכוונה באגרת זו היא, לעורר את האהבה הישנה והחיבה לארץ הקודש (ארץ ישראל), שהאהבה תהיה בוערת כרשפי אש, כאילו היום ממש נתן ה' רוחו עלינו – הרוח הנדיבה לתת ביד רחבה ובכל שנה יותר ויותר.

"האהבה הישנה" משמעותה לכאורה, האהבה והחיבה ששררה בענין צדקה **זו** מיד בתחילה, כשרבנו הזקן יסד את ה"כולל", שכפי טבעו של דבר חדש, היה זה מתוך אהבה וחיבה מיוחדות, מצד הזכות שזיכה אותם רבנו הזקן במצות הצדקה לארץ ישראל, אך משעבר הזמן נחלשה אהבה זו, לכן כותב רבנו הזקן אגרת זו, כדי לעורר מחדש את האהבה כפי שהיתה בתחילה.

לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה הַיְשָׁנָה וְחִבַּת אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, – ארץ ישראל, **לִהְיוֹת בּוֹעֶרֶת כִּרְשָׁפֵי אֵשׁ מִקֶּרֶב אִישׁ וְלֵב עָמֹק, כְּאִלּוּ הַיּוֹם מַמָּשׁ נָתַן ה' רוּחוֹ עָלֵינוּ, רוּחַ נְדִיבָה, בְּהִתְנַדֵּב עָם לְמַלֹּאת יָדָם לַה', בְּיָד מְלֵאָה וּרְחָבָה, בְּרִבּוּי אַחַר רִבּוּי,** מְדֵי שָׁנָה בְּשָׁנָה, – שמבלי הבט שבשנה שעברה נתנו בהוספה, נתנו בשנה השניה בהוספה נוספת – הוספה על הוספה, **הוֹלֵךְ וְעוֹלֶה לְמַעְלָה רֹאשׁ, כְּמִדַּת "קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן" הַמֵּאִיר לְאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ,** – בה מאירה בחינת וספירת ה"חכמה" הנקראת "קודש העליון", **הַמִּתְחַדֵּשׁ וּמִתְרַבֶּה תָּמִיד,** – בחינת "קדש העליון" המאירה בארץ ישראל, מתחזקת ומתרבה תמיד, היא מאירה ביתר כמות, ומתחדשת באור חדש באיכות, **כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[1]: **"תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ,** – בארץ ישראל, **מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה";** – "עינים" למעלה, הוא (כפי שיסביר להלן) כינוי לבחינת "חכמה", והיינו שבחינת חכמה, "קדש העליון", היא (מאירה) שם תמיד, מתחילת השנה עד סוף השנה. אך, כדי להסביר איך למדים מהפסוק שבחינת ה"חכמה" המאירה בארץ ישראל, היא בכל פעם ביתר **ריבוי והתחדשות** – מקדים רבנו הזקן בשאלה: **דְּהַאי** – מה שכתוב, **"וְעַד אַחֲרִית כּוֹ" אֵינוֹ מוּבָן לְכָאוֹרָה, שֶׁהֲרֵי בְּאַחֲרִית שָׁנָה זוֹ מַתְחֶלֶת שָׁנָה שְׁנִיָּה, וְאִם־כֵּן הָוֵי־לֵיהּ־לְמֵימַר** – היה צריך לומר, **"לְעוֹלָם וָעֶד":** – שהאור של ה"עינים" שלמעלה מאיר שם תמיד?

אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן, עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב[2]: "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ", שֶׁיְּסוֹד הָ"אָרֶץ הָעֶלְיוֹנָה" - הִיא בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", – "מלכות" של עולם ה"אצילות" הנקראת "ארץ" מפני שהיא הספירה האחרונה מהספירות העליונות, והיא מתלבשת בעולמות ובנבראים להחיותם, שזו "הארץ העליונה", **וְ** – ארץ **הַתַּחְתּוֹנָה - הִיא "אֶרֶץ חֵפֶץ"** – ארץ ישראל הנקראת "ארץ חפץ", **הַמְכֻוֶּנֶת כְּנֶגְדָּהּ** – כנגד הארץ העליונה, **מַמָּשׁ, וְ** – ארץ ישראל **נִקְרֵאת עַל שְׁמָהּ** – על שם הארץ העליונה, **"אֶרֶץ הַחַיִּים", הִנֵּה** – יסוד זה, **הוּא נִמְשָׁךְ מֵהַמְשָׁכַת וְהָאָרַת חָכְמָה עִלָּאָה,** – חכמה עליונה, **מְקוֹר הַחַיִּים הָעֶלְיוֹנִים,** – מבחינת "חיים" שלמעלה, **כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[3]: **"הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ וְכוּ".** – הרי שמ"חכמה" נמשך היסוד לארץ **זו**, שזה "בחכמה יסד ארץ", ומ"חכמה" מאיר בבחינת "ארץ", בארץ שלמעלה – מלכות דאצילות, ובארץ שלמטה – ארץ ישראל. **וְהָאָרָה וְהַמְשָׁכָה זוֹ** – המאירה ב"ארץ" מהחכמה העליונה, **הִיא מִתְחַדֶּשֶׁת בְּאוֹר חָדָשׁ מַמָּשׁ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה,** – שכל שנה מאיר אור חדש שלא היה כמוהו אף פעם אור כזה, **כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ וְחָכְמָתוֹ אֶחָד בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, וְנִקְרָא בְּשֵׁם "אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא", שֶׁאֵין סוֹף וְאֵין קֵץ לְמַעֲלַת וּגְדֻלַּת הָאוֹר וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ**

---

1. עקב יא, יב. **2.** משלי ג, יט. **3.** קהלת ז, יב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמֵחָכְמָתוֹ, בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי, עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית, לְרוּם הַמַּעֲלוֹת לְמַעְלָה מַעְלָה.

– הרי כיוון שאין סוף ותכלית לעליונות ההמשכות הנמשכות מ"חכמה עילאה", מהחכמה העליונה, הרי מבלי הבט עד כמה נעלה, במדריגה, האור שנמשך בשנה שעברה – יכול להימשך אור נעלה יותר בשנה החדשה.

אגרת הקדש

הנמשך ממנו יתברך ומחכמתו בעילוי אחר עילוי עד אין קץ ותכלית לרום המעלות למעלה מעלה

יום שישי י"ג אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 240, ובכל שנה ושנה... עד עמ' קכא, בעשי"ת וד"ל:

וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה יוֹרֵד וּמֵאִיר מֵחָכְמָה עִלָּאָה[4] – מהחכמה העליונה, אוֹר חָדָשׁ וּמְחֻדָּשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה מֵאִיר עֲדַיִן מֵעוֹלָם לָאָרֶץ הָעֶלְיוֹנָה, – האור הנמשך מ"חכמה" הוא חדש ומחודש, שב"חכמה" עצמה נמשך אור חדש מ"אין־סוף" שלמעלה מ"חכמה", ואור זה נמשך ב"ארץ העליונה", כִּי אוֹר כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה מִסְתַּלֵּק לְשָׁרְשׁוֹ בְּכָל עֶרֶב רֹאשׁ־הַשָּׁנָה – בכל ערב ראש־השנה מסתלק האור של השנה החולפת לשורשו בעצמות "אור אין־סוף", כְּשֶׁהַחֹדֶשׁ – הלבנה, מִתְכַּסֶּה בּוֹ, – ראש השנה נקרא "חג שהחודש מתכסה בו"[5], הלבנה איננה מאירה אז, ומשמעות הדבר ברוחניות היא, שבחינת "מלכות", האור המחיה את העולמות והנבראים – הנקרא "סיהרא" (לבנה) – מתעלם ומסתלק לשורשו, וְאַחַר־כָּךְ עַל־יְדֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר וְהַתְּפִלּוֹת נִמְשָׁךְ אוֹר חָדָשׁ עֶלְיוֹן מִבְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר שֶׁבְּמַדְרֵגַת חָכְמָה עִלָּאָה, – חכמה עליונה, לְהָאִיר לָאָרֶץ עֶלְיוֹנָה וְלַדָּרִים עָלֶיהָ, – כפי הביטוי "המאיר לארץ ולדרים עליה", הֵם כָּל הָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים הַמְקַבְּלִים חַיּוּתָם מִמֶּנָּה, דְּהַיְנוּ – מה שהם מקבלים חיות מהבחינה העליונה יותר, אין זה ממנה מצד עצמה, אלא מִן הָאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא וְחָכְמָתוֹ הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ, – ב"ארץ העליונה", כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[6]: "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים, – חכמה עליונה שהיא המקור של חיים, היא "עמך", בטלה ומאוחדת עם "אין־סוף", בְּאוֹרְךָ – המאיר מ"חכמה" ל"ארץ העליונה", נִרְאֶה אוֹר", – האור המאיר מה"ארץ העליונה" לכל הנבראים המקבלים חיותם ממנה, דְּהַיְנוּ אוֹר הַמֵּאִיר מֵחָכְמָה עִלָּאָה – מהחכמה העליונה, מְקוֹר הַחַיִּים (וְכַנּוֹדַע לְיוֹדְעֵי חֵן, – ליודעי חכמת הקבלה, שֶׁבְּכָל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הִיא הַנְּסִירָה, וּמְקַבֶּלֶת מֹחִין חֲדָשִׁים עֶלְיוֹנִים יוֹתֵר כוּ'). – זה ענין בתורת הקבלה בהקשר לענין בנין המלכות בראש השנה, וכפי שכתוב ביום בריאת האדם (הוא יום ראש השנה): "ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם"[7] וכו', הפרדת הצלע שממנו נבנתה חוה. כתוב בתורת הקבלה שאדם הכוונה ל"אדם העליון", בחינת ז"א דאצילות (בחינת המדות של עולם האצילות), ו"ויפל ה' אלקים תרדמה" – הסתלקות המוחין מז"א (מהמדות), כפי שהדבר בשעת השינה שהשכל מסתלק, ואז נמשכים מוחין חדשים ל"מלכות" שלא על ידי ז"א (שלא על ידי המדות), שכן, המוחין החדשים האלה הם למעלה מאשר כפי שהיה כש"מלכות" קיבלה על ידי ז"א. וּבִפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת, כֵּן הוּא בְּכָל יוֹם וָיוֹם, נִמְשָׁכִין מֹחִין עֶלְיוֹנִים יוֹתֵר בְּכָל תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, וְאֵינָן מֹחִין הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ אַחַר הַתְּפִלָּה, – של אתמול, רַק גְּבוֹהִין יוֹתֵר. וְדֶרֶךְ כְּלָל בִּכְלָלוּת הָעוֹלָם – לא רק באדם (כמו בשעת התפלה) אלא בכל העולם, בְּ"שִׁית אַלְפֵי שְׁנִין", – בששת אלפי שנה של קיום העולם[8], כֵּן הוּא בְּכָל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה. – שבכל ראש־השנה נמשכים מוחין חדשים – חיות עליונה וחדשה. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ", שֶׁהָ"עֵינַיִם" הֵם כִּנּוּיִם לְהַמְשָׁכַת וְהֶאָרַת אוֹר הַחָכְמָה, שֶׁלָּכֵן נִקְרְאוּ חֲכָמִים "עֵינֵי הָעֵדָה"[9], – שכן בהם מאיר אור

אגרת הקדש

ובכל שנה ושנה יורד ומאיר מחכמה עילאה אור חדש ומחודש שלא היה מאיר עדיין מעולם לארץ העליונה כי אור כל שנה ושנה מסתלק לשרשו בכל ער"ה כשהחדש מתכסה בו ואח"כ ע"י תקיעת שופר והתפלות נמשך אור חדש עליון מבחי' עליונה יותר שבמדרגת חכמה עילאה להאיר לארץ עליונה ולדרים עליה הם כל העולמות העליונים והתחתונים המקבלים חיותם ממנה דהיינו מן האור א"ס ב"ה וחכמתו המלובש בה כדכתיב כי עמך מקור חיים באורך נראה אור דהיינו אור המאיר מחכמה עילאה מקור החיים (וכנודע לי"ח שבכל ר"ה היא הנסירה ומקבלת מוחין חדשים עליונים יותר כו') ובפרטי פרטיות כן הוא בכל יום ויום נמשכין מוחין עליונים יותר בכל תפלת השחר ואינן מוחין הראשונים שנסתלקו אחר התפלה רק גבוהין יותר ודרך כלל בכללות העולם בשית אלפי שנין כן הוא בכל ר"ה ור"ה. וז"ש תמיד עיני ה' אלהיך בה שהעינים הם כינוים להמשכת והארת אור החכמה שלכן נקראו חכמים עיני העדה

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (שה"ש נ, ב): ודאי גם בח"ע נמשך או"ח זה מלמע' כו'". 5. ר"ה ח, א. 6. תהלים לו, י. 7. בראשית ב, כא. 8. ר"ה לא, א. 9. ראה שלח טו, כד. תענית כד, א.

מוחין חדשים בפרטיות כל שישי בלבד

החכמה המצויין בכינוי "עינים", **וְ"אֲוִירָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְחַכִּים"**[10]. – האויר של ארץ ישראל מחכים, מפני ששם מאירה בחינת ה"חכמה", הרי "תמיד עיני ה' אלקיך" – שתמיד מאירה שם בחינת ה"חכמה". **וְהָאָרָה וְהַמְשָׁכָה זוֹ, אַף שֶׁהִיא תְּמִידִית, אַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינָהּ בְּבְחִינָה וּמַדְרֵגָה אַחַת** – ושווה, **לְכַדָּהּ מִימֵי עוֹלָם, אֶלָּא שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הִוא אוֹר חָדָשׁ עֶלְיוֹן, כִּי הָאוֹר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ וְהֵאִיר בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה זֶה, הוּא מִסְתַּלֵּק בְּעֶרֶב רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הַבָּאָה לְשָׁרְשׁוֹ.** – כך שהאור הנמשך שוב, הוא אור חדש ונעלה יותר. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב:** – ש"עיני ה' אלקיך" בה **"מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה" לְבַדָּהּ.** – ולא כתוב "לעולם ועד", כי ההמשכה הנמשכת בראש־השנה היא רק לאותה שנה, ובערב ראש־השנה היא מסתלקת כדי שיימשך אור חדש ונעלה יותר. **וְלָכֵן כָּתִיב** – כתוב, **"מֵרֵאשִׁית" חָסֵר א'** – שהיה צריך להיות כתוב "ראשית" (באל"ף אחרי הרי"ש) וכאן כתוב בלי אל"ף – וטעמו של דבר על פי פנימיות, הוא: **רוֹמֵז עַל הִסְתַּלְּקוּת הָאוֹר שֶׁמִּסְתַּלֵּק בְּלֵיל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה** – שאז פנימיות החיות של העולם היא בהסתלקות, שכן אז "עליית המלכות", פנימיות ה"מלכות" עומדת בעליה והסתלקות, **עַד אַחַר הַתְּקִיעוֹת, שֶׁיּוֹרֵד** – אחרי התקיעות, **אוֹר חָדָשׁ עֶלְיוֹן יוֹתֵר שֶׁלֹּא הָיָה מֵאִיר עֲדַיִן מִימֵי עוֹלָם אוֹר עֶלְיוֹן כָּזֶה, וְהוּא מִתְלַבֵּשׁ וּמִסְתַּתֵּר בְּ"אֶרֶץ הַחַיִּים" שֶׁלְּמַעְלָה** – ב"מלכות" של עולם ה"אצילות", מקור כל העולמות והנבראים, **וְשֶׁלְּמַטָּה,** – בארץ ישראל, ההשפעה בעולם זה עוברת דרך ארץ ישראל, בתחילה באה החיות בארץ ישראל, ומארץ ישראל היא נמשכת בכל העולם, **לְהַחֲיוֹת אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת כָּל מָשְׁךְ שָׁנָה זוֹ. אַךְ גִּלּוּיוֹ מֵהַהֶסְתֵּר הַזֶּה,** – אור זה נהיה מוסתר בארץ החיים שלמעלה ושלמטה, ובדי שאור זה יתגלה ויושפע שפע חיות בעולמות ובנבראים, הרי זה **תָּלוּי בְּמַעֲשֶׂה הַתַּחְתּוֹנִים וְזִכּוּתָם וְתֻשׁוּבָתָם בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה,** – כפי מדת הזכות שזכו, והתשובה שעשו במשך עשרת ימי התשובה, באותה מדה מתגלה האור החדש והנעלה יותר שנמשך בראש השנה, **וְדֵי לַמֵּבִין:**

אגרת הקדש

ואוירא דא"י מחכים והארה והמשכה זו אף שהיא תמידית אעפ"כ אינה בבחי' ומדרגה אחת לבדה מימי עולם אלא שבכל שנה ושנה הוא אור חדש עליון כי האור שנתחדש והאיר בר"ה זה הוא מסתלק בער"ה הבאה לשרשו. וז"ש מרשית השנה ועד אחרית שנה לבדה ולכן כתיב מרשית חסר א' רומז על הסתלקות האור שמסתלק בליל ר"ה עד אחר התקיעות שיורד אור חדש עליון יותר שלא היה מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה והוא מתלבש ומסתתר בארץ החיים שלמעלה ושלמטה להחיות את כל העולמות כל משך שנה זו אך גילויו מההסתר הזה תלוי במעשה התחתונים וזכותם ותשובתם בעשי"ת וד"ל:

לסיכום: הוסבר באגרת זו, שהאור האלקי של "חכמה" ד"אצילות" המאיר בארץ ישראל, הוא בכל שנה בהוספה בכמות ובאיכות, יותר אור, ואור נעלה יותר. על־דרך־זה הצדקה של ארץ ישראל צריכה להיות באופן כזה, שבכל שנה תינתן בהוספה בכמות ובאיכות. מסיום האגרת יוצא, שהדבר נוגע גם להתגלות האור, שהאור שירד באופן של הסתר – הרי כדי שיתגלה יותר ויותר – תלוי הדבר בריבוי מתן הצדקה לארץ ישראל יותר ויותר.

יום שבת קודש י"ד אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכא, טו. להבין משל... עד עמ' קכא, הכלולה מהן.

טו. ענין "עשר ספירות", עשר הספירות של עולם ה"אצילות" ושל שאר העולמות (בהן מדובר באגרת זו), היא ענין יסודי בתורת הקבלה ובתורת החסידות. כל ענין בריאת העולמות והנהגת העולמות – הוא על ידי ה"ספירות", כפי שנאמר במאמר "פתח אליהו"[1]: "אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין" – אתה – "אור אין־סוף" – האצלת (הבאת מהעלם להתגלות) עשרה לבושים הנקראים "עשר ספירות", להנהיג בהם העולמות שלא התגלו והעולמות הגלויים.

בעשר הספירות מתבטא גם הכוח הבלי־גבול של "אין־סוף" וגם כוח הגבול של "אין־סוף", כפי שהוא אומר ב"עבודת הקודש"[2]: "אור אין־סוף הוא שלימותא דכולא, כשם שיש לו כח בבלתי בעל גבול, כך יש לו כח בגבול, שאם תאמר יש לו כח בבלתי בעל גבול ואין לו כח בגבול, הרי אתה מחסר שלימותו ואין־סוף הוא שלימותא דכולא". כלומר – "אור אין־סוף" יש לו כוח ב"בלי גבול", ויש לו גם כוח ב"גבול". שכן, אם תאמר שיש לו כוח רק ב"בלי גבול" ואין לו כוח ב"גבול", הרי אתה מחסר בשלימותו, ו"אור אין־סוף" הוא הרי השלימות של הכל. הרי, כיוון שענין ה"גבול" הוא שלימות, מן ההכרח שתהיה ל"אור אין־סוף" את השלימות של כוח ה"גבול".

שני כוחות אלה, כוח ה"בלי גבול" וכוח ה"גבול", באים ב"ספירות" באופן של בריאת והנהגת העולמות: ה"אורות" של הספירות, שהם פשוטים בלי ציור והגבלה של "חכמה" או "חסד", והם בבחינת "אין־סוף" – הם ההתגלות של הכוח ה"בלי גבול" כפי שהוא "עומד" בענין ה"ספירות"; וה"כלים" שיש להם ציור פרטי והגבלה של "חכמה" ו"חסד" – הם ההתגלות של כוח ה"גבול". ועל ידי ה"ספירות" נמשך מ"אור **אין־סוף**" שהוא ענין של אין־סוף ובלי גבול – לברוא ולהנהיג את העולמות שהם הרי מוגבלים.

---

10. ב"ב קנח, ב. **1.** הקדמת תיקוני הזוהר. **2.** ח"א רפ"ח.

מחוברת מדפסה ושימוש אישי בלבד

כשם שהספירות, גם האורות וגם הכלים, מאוחדות בתכלית עם "אור אין־סוף", ש"אינו וחיותו חד אינהו וגרמוהי חד"[3], אור אין־סוף והאורות הם דבר אחד, אור אין־סוף והכלים הם דבר אחד, הרי שהתהוות והנהגת העולמות – היא מ"אור אין־סוף", ובכל זאת העולמות הם ענין של גבול ולא "אין־סוף" ובלי גבול (כמו שזה ב"אור אין־סוף" המהווה ומחיה אותם), שכן, זה הרי בא על ידי ענין ה"ספירות" שבהן ישנה ירידת כוח ה"גבול" להוות ולהחיות עולמות בעלי גבול.

ההתלבשות של "אור אין־סוף" בענין ה"ספירות", נקראת "אדם", "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם"[4], שכן "אדם" משמעו פרצוף של עשר ספירות.

בתורת הקבלה מדובר בעיקר אודות ענין ה"ספירות" של העולמות הרוחניים, ה"ספירות" של עולם ה"אצילות" ושל שאר העולמות, ואילו בתורת החסידות מדובר יותר אודות ענין עשר הספירות והכוחות שישנם בנשמתו של כל יהודי, שהיא – הנשמה – באה ומשתלשלת מעשר הספירות[5] – ישנן גם בה עשר הספירות, ועבודתו של יהודי בעשרת כוחות נשמתו, "פועלות" גם למעלה ב"ספירות" של העולמות העליונים שמהן באות הספירות והכוחות של הנשמה. הידיעה וההשגה במציאות ענין ה"ספירות" למעלה, הידיעה בסדר ההשתלשלות – היא עצמה "מצוה רבה ונשאה" (או "רמה ונשאה"), כפי שרבנו הזקן אומר להלן ב"קונטרס אחרון"[6], וזה מביא לאהבת ה' ולירא ה' שהן יסוד ושורש לכל המצוות (כפי שמובא גם ב"לקוטי תורה"[7]), והידיעה וההשגה בספירות ובכוחות הנשמה מעניקה חיות והתעלות אחרות לגמרי בעבודתו של יהודי.

"לְהָבִין מָשָׁל וּמְלִצָה דִּבְרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתָם" בְּעִנְיַן הַסְּפִירוֹת. – הלשון "להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם" הוא מפסוק[8], וכפי שמפרשים אומרים שם, הרי הכוונה ב"משל ומליצה" היא לתורה שבכתב, שישנם ענינים בתורה שבגלוי הם ענין של משל לענין נעלה יותר, למרות שגם המליצה בה הוא מתבטא, הוא גם כן תורה, הוראה ולימוד (כמו למשל "ראה חיים עם האשה אשר אהבת"[9], שזה משל על חכמת התורה, אך גם פשט הדברים הוא תורה והוראה), ו"דברי חכמים וחידותם" הכוונה לתורה שבעל־פה: "דברי חכמים" הם גלויים, ו"חידות" הם דברים שמן ההכרח להזדקק לכך שיגלו ויפתרו את החידה. מציין רבנו הזקן, שבענין ה"ספירות" ישנם גם כל הענינים של משל ומליצה, ודברי חכמים וחידותם. שכן, ענין ה"ספירות" הוא גם למעלה בעולמות העליונים וגם למטה בנפש של יהודי. **מוֹדַעַת זֹאת** – ידוע הדבר **בְּאֶרֶץ מִפִּי קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן נִשְׁמָתָם־עֵדֶן, לְקָרֵב קְצָת אֶל הַשֵּׂכֶל מַאי דִּכְתִיב:** – מה שכתוב[10]: **"וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ", שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לְהָבִין קְצָת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מִנֶּפֶשׁ הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּבְשַׂר הָאָדָם,** – כלומר, הנפש המחיה את הגוף, **הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** שכן, במהות הנפש כלשעצמה – כמו ברוחניות בכלל בפני עצמה – אין כל הבנה כלל, **וְעַל־פִּי מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[11] עַל פָּסוּק[12]: "בָּרְכִי נַפְשִׁי וְגוֹ'" - "מַה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כּוּ',** – מלא כל העולם, **אַף הַנְּשָׁמָה כּוּ'",** – מלאה את כל הגוף", ורבותינו ז"ל מונים שם דברים נוספים אשר כשם שהם אצל הקב"ה כך הם בנשמה. הרי, כיוון שרבותינו ז"ל משווים את הנשמה, שיש בה ענינים שישנם אצל הקדוש ברוך הוא, יכולים הרי להבין מהנשמה ענינים כפי שהם אצל הקדוש ברוך הוא, להבין ענינים באלקות. אלא, מהו באמת הדמיון ואיך אכן אפשר להשוות ענינים של הנשמה אל הקדוש ברוך הוא? – יביא רבנו הזקן מהזוהר, שהנשמה באה מפנימיות האלקות ויש בה ענינים מהספירות העליונות ומאלקות, לכן יכולים להבין מהנשמה ענינים באלקות, ובלשון רבנו הזקן: **וְעַל־פִּי מַאֲמַר הַזֹּהַר[13] עַל פָּסוּק[14]: "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים" - "מַאן דְּנָפַח, מִתּוֹכִיהּ נָפַח",** – הנופח – נופח מפנימיותו, שלא כמו בדיבור, כשאחד מדבר, הרי הוא מוציא את ההבל החיצוני, אך הנופח – מוציא את פנימיות ההבל, וכשאומרים הלשון "נפיחה" על הכנסת הנשמה בגוף, משמעה, שהנשמה באה מפנימיות האלקות, וכפי שרבנו הזקן מסביר זאת ב"אגרת התשובה"[15], **וַאֲפִלּוּ נֶפֶשׁ דַּעֲשִׂיָּה** – "עשיה" הוא העולם התחתון ביותר, ו"נפש" היא התחתונה בחמש המדריגות נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה, **הִיא בָּאָה מִזִּוּוּג** – יחוד, **זְעֵיר־אַנְפִּין** (מידות) **וְנוּקְבָא** (מלכות), **דַּעֲשִׂיָּה,** – של עולם העשיה, מיחוד וזיווג ז"א (מדות) ונוקבא (מלכות) של עולם ה"עשיה" באות הנפשות של עולם העשיה, **וְהַמּוֹחִין שֶׁלָּהֶם** – של ז"א ונוקבא ד"עשיה", **שֶׁהֵם בְּחִינַת חַיָּה וּנְשָׁמָה דְּ'זְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא',** – "חיה" היא בחינת "חכמה", "החכמה תחיה"[16], ו"נשמה" היא בחינת "בינה", "נשמת שדי תבינם"[17], כך, בנשמה שהיא רק במדריגה של נפש ד"עשיה" – ישנן כל הספירות, מ"ז"א" – שש מדות, מ"נוקבא" – מלכות, מ"חכמה" ומ"בינה", **שֶׁהֵן הֵן אֲחוֹרַיִם** – החיצוניות, **דִּכְלִים דְּ'זְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא' דַּאֲצִילוּת,** – שכן, הכלים של

אגרת הקדש

טו להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם בענין הספירות מודעת זאת בארץ מפי קדושי עליון נ"ע לקרב קצת אל השכל מאי דכתיב ומבשרי אחזה אלוה שהכוונה היא להבין קצת אלהותו יתברך מנפש המלובשת בבשר האדם וע"פ מארז"ל ע"פ ברכי נפשי וגו' מה הקב"ה כו' אף הנשמה כו' וע"פ מאמר הזהר ע"פ ויפח באפיו נשמת חיים מאן דנפח מתוכי' נפח ואפי' נפש דעשיה היא באה מזווג זו"נ דעשיה והמוחין שלהם שהם בחי' חיה ונשמה דזו"נ שהן הן אחוריים

---

3. תקו"ז בהקדמה (ג, ב). ע"ח שמ"ז פ"ב ובכ"מ. וראה להלן ס"כ. **4.** יחזקאל א, כו. **5.** ראה תניא ח"א פ"ג. **6.** קנו, ב. **7.** ד"ה ולא תשבית. **8.** משלי א, ו. **9.** קהלת ט, ט. **10.** איוב יט, כו. **11.** ברכות י, א. **12.** תהלים קג, א. **13.** הובא לעיל ח"א רפ"ב; ח"ג (אגרת התשובה) פ"ד - בשם הזוהר. **14.** בראשית ב, ז. **15.** שם. **16.** קהלת ז, יב. וראה לעיל סי"ד. **17.** איוב לב, ח.

מוקד תורה עולמית מישראל בכל לבבכם

זו"נ של "אצילות" מאירים ב"עשיה", ומתלבשים בספירות עולם ה"עשיה"[18]; הרי שהספירות של עולם ה"עשיה", הן החיצוניות והאחוריים של הכלים של זו"נ ד"אצילות", שֶׁהֵם – הכלים ד"אצילות", הם **אֱלֹהוּת מַמָּשׁ, שֶׁנִּתְּנָם** – בכלים ד"אצילות" **מֵאִיר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלָבֵּשׁ וְגָנוּז בְּחָכְמָה דַּאֲצִילוּת,** – כפי שאומר בהגה"ה שבפרק ל"ה בחלק הראשון של ספר ה"תניא", טעמו של דבר, מדוע "אור אין־סוף" שורה ב"חכמה" דוקא; הרי, "אור אין־סוף" שב"חכמה", מאיר בכל הספירות שבעולם ה"אצילות", "אבא עילאה מקננא באצילות"[19], חכמה עליונה מקננת באצילות, והרי שבכלים של הספירות שבעולם ה"אצילות" מאיר "אור אין־סוף" ברוך־הוא, **דְּ"אִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד" בַּאֲצִילוּת,** – שהוא, "אור אין־סוף" ברוך־הוא, והכלים של ה"ספירות" – הם דבר אחד בעולם ה"אצילות", וכיוון שהספירות ד"אצילות" הן פנימיות הספירות של עולם ה"עשיה", הרי שבספירות של עולם ה"עשיה" מתלבש "אור אין־סוף" ברוך־הוא, **וְעַל כֵּן** – ולכן, **גַּם בִּנְשָׁמַת הָאָדָם** – הבאה מהספירות, **מֵאִיר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, מְלֻבָּשׁ וְגָנוּז בְּאוֹר הַחָכְמָה שֶׁבָּהּ,** – שבנפש, **לְהַחֲיוֹת אֶת הָאָדָם. וּמִמֶּנָּה** – מהנשמה, **יוּכַל הָאָדָם לְהָבִין קְצָת בַּסְּפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, שֶׁכֻּלָּן** – כל הספירות העליונות, **מְאִירוֹת בִּנְשָׁמָתוֹ הַכְּלוּלָה מֵהֶן.** – שכן, הנשמה הרי באה מהספירות ויש בה עשרה כוחות כנגד עשר הספירות, לכן יכול האדם להבין באמצעותם בספירות העליונות. אלא, כשאומרים שבנשמה ישנם גם כן עשרה כוחות וספירות, מפני שהיא באה מעשר הספירות שלמעלה, ובה מאירות כל הספירות העליונות, ושבכך סיבה שמהנפש יוכל האדם להבין בספירות שלמעלה – נדרש ליציין, שלא יחשבו שישנו איזה ערך ודמיון ביניהם, שלספירות העליונות יש איזה דמיון לכוחות שבנשמה, ושלכוחות הנשמה יש איזה **ערך** שהוא לספירות העליונות; לכן, בא רבנו הזקן להלן לשלול ולציין, שיש להפשיט פשטות הפירוש, שכן אין שום דמיון ושום ערך ביניהם, שהרי גם על מדת החסד של אברהם אבינו, שהיה "מרכבה" להקדוש ברוך הוא[20], אף־על־פי־כן אומרים עליה שאין לה שום ערך ודמיון למדת החסד שלמעלה. ובלשון רבנו הזקן:

אגרת הקדש

דכלים דזו"נ דאצילות שהם אלהות ממש שבתוכם מאיר אור א"ס ב"ה המלובש וגנוז בחכמה דאצי' דאיהו וגרמוהי חד באצילות וע"כ גם בנשמת האדם מאיר אור א"ס ב"ה מלובש וגנוז באור החכמה שבה להחיות את האדם וממנה יוכל האדם להבין קצת בספירות העליונות שכולן מאירות בנשמתו הכלולה מהן.

18. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. **19.** תקו"ז ת"ו. **20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ב"ר פמ"ז, ח. ובכ"מ. נת' בתניא ח"א פי"ח. פכ"ג. ועוד".

המשך ביאור למס' כתובות ליום ראשון עמ' ב

להניק, 'בֶּן חֲבֶרְתָּהּ' מִיבָּעְיָא – וכי צריך לומר שלא תניק. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – היית יכול לומר שלגבי בְּנָהּ הוּא – זהו הטעם שאסורה להניקו, משום דְּחָיֵים עֲלַוֵּיהּ, מַמָּצָא לֵיהּ טְפֵי – שמתוך שהיא מרחמת עליו ממצה לו יותר חלב ביניקתו, ויחסר חלב לתינוק ששכרוה עבורו, אֲבָל בֶּן חֲבֶרְתָּהּ, אִי לָאו דַּהֲוָה לָהּ מוֹתָר – לולי שהיה לה עודף חלב, לֹא הֲוָה מַמְצָא לֵיהּ, ויהא מותר לה להניקו, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיעה לנו הברייתא שאין הדבר כן, אלא אף את בן חברתה אסורה להניק.

שנינו בברייתא: 'פָּסְקָה קִימְעָא, אוֹכֶלֶת חַרְבָּה'. מבררת הגמרא: מַהֵיכָא – מהיכן תקבל את המזונות שלא פסקו לה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מִשְּׁלָהּ – משל עצמה.

עוד שנינו בברייתא: לֹא תֹּאכַל עִמּוֹ דְּבָרִים הָרָעִים לחלב. מבררת הגמרא: מַאי נִינְהוּ – מה הם אותם דברים. משיבה הגמרא: אָמַר רַב כָּהֲנָא, בָּגוּן כְּשׁוּת – צמח שעושים ממנו שיכר, וְחָזוּז – עשבים של זרע תבואה, וְדָגִים קְטַנִּים, וַאֲדָמָה. אַבָּיֵי אָמַר, אסורה לאכול אֲפִילּוּ קָרָא וַחֲבוּשָׁא – דלעת וחבוש. רַב פָּפָּא אָמַר, אסורה לאכול אֲפִילּוּ (קרא) [קוֹרָא] – הרך שנוסף על ענף הדקל בשנה זו, וְכוּפְּרָא – תמרים קטנים. רַב אַשֵׁי אָמַר, אֲפִילּוּ כַּמְכָא – כותח, וְהַרְסָנָא – דגים מטוגנים בקמח וציר ושומן שלהם. מבארת הגמרא: מינים אלו שנמנו כאן, מִינֵיהוּ פָּסְקֵי חַלְבָא – יש מהם שגורמים שיפסק חלבה, וּמִינַיְיהוּ – ויש מהם דְּעָכְרֵי חַלְבָא – שעוכרים את החלב.

* * *

אגב אותם מאכלים שמזיקים להנקה, מביאה הגמרא עוד הנהגות שגורמות תועלת או נזק לבנים: דְּמְשַׁמְּשָׁא בֵּי רֵיחַיָּא – המשמשת מיטתה במקום הריחיים, הָוֵי לָהּ – יהיו לה בָּנֵי נִכְפֵּי – החולים במחלת הנפילה. דְּמְשַׁמְּשָׁא עַל אַרְעָא – המשמשת מיטתה על הקרקע, הָוֵי לָהּ בָּנֵי שָׁמוּטֵי, ארוכי צואר. דְּדָרְכָא עַל רְמָא דַּחֲמָרָא – הדורכת בזמן עיבורה על צואת החמור, הָוֵי לָהּ בָּנֵי גִּירְדָּנֵי, שנמרטים שערות ראשם. דְּאָכְלָה בזמן עיבורה חַרְדָּלָא – חרדל, הָוֵי לָהּ בָּנֵי וְלוּלְבֵי – רעבתנים. דְּאָכְלָה תַּחְלֵי – שחלים, הָוֵי לָהּ בָּנֵי דּוּלְפָנֵי – עיניהם זולפות מים תמיד. דְּאָכְלָה מוּנֵי – הרגילה לאכול דגים קטנים, הָוֵי לָהּ בָּנֵי מְצִיצֵי עֵינָא, שעיניהם פורחות ונעות תמיד. דְּאָכְלָה גַּרְגּוּשְׁתָּא – אדמה, הָוֵי לָהּ בָּנֵי מְכוֹעֲרֵי – מכוערים. דְּשָׁתְיָא שִׁיבְרָא – השותה שיכר, הָוֵי לָהּ בָּנֵי אוּכְמֵי – שחורים. דְּאָכְלָה בִּישְׁרָא וְשָׁתְיָא חֲמְרָא – האוכלת בשר ושותה יין, הָוֵי לָהּ בָּנֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום ראשון

יום רביעי — ח אלול — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תצא, רביעי עם פירש״י.
תהלים: מד־מח. כב־כד.
תניא: ובירור . . . קיח במצרף וכור.

הַ״צָּמַח צֶדֶק״ מָנָה שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁבִּזְכוּתָם הִצְלִיחַ בִּשְׁנַת תר״ג בְּפֶטֶרְבּוּרְג בַּאֲסֵיפַת הָרַבָּנִים. וְאֶחָד מֵהֶם הוּא זְכוּת שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אֶלֶף הַשָּׁעוֹת, אֲשֶׁר טָרַח וְיָגַע בְּדְרוּשֵׁי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּמֶשֶׁךְ שְׁלֹשִׁים הַשָּׁנִים תקס״ד־תקצ״ד (בִּשְׁנַת תקס״ד קָבַע לוֹ שִׁעוּר מְיֻחָד לִלְמֹד דְּרוּשֵׁי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, בִּשְׁנַת תקצ״ד הִתְחִילוּ לְהִתְעַסֵּק בְּהַדְפָּסָתָם).

יום שני

יום חמישי — ט אלול — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תצא, חמישי עם פירש״י.
תהלים: מט־נד. כה־כז.
תניא: הנה מודעת . . . 236 פעמים וכו׳.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״ש] אָמַר – בְּיַחַס לְהִתְבּוֹנְנוּת בְּהַעֲמָקַת הַדַּעַת בְּעִנְיַן קְשֵׁה הַהַשָּׂגָה: אִם הָעִנְיָן נוֹגֵעַ, אֲזַי מְבִינִים וּמַשִּׂיגִים בְּ׳כִי טוֹב׳, וּרְאָיָה מִן הַתּוֹרָה בְּדִינֵי נָשִׁים וְכוּ׳ וְטַעֲנוֹתֵיהֶן שֶׁיְּכוֹלוֹת לִטְעֹן, וּמְדַבְּרִים בָּזֶה תַּנָּאִים וְאָמוֹרָאִים וְהַגְּאוֹנִים שֶׁכֻּלָּם הֵם בַּעֲלֵי הַשְׂכָּלָה מֻפְלָגָה, וְהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת אֱמֶת, וְהַלֹּא הָאִשָּׁה אֵינָהּ בְּעֶרְךְ לִטְע�ֹן טְעָנוֹת אֵלּוּ. אֲבָל הָאֱמֶת הוּא, דְּכַאֲשֶׁר הָעִנְיָן נוֹגֵעַ, הִנֵּה גַּם חֲלוּשֵׁי הַדַּעַת מַמְצִיאִים שִׂכְלִיִּים עֲמוּקִים.

יום שלישי

יום שישי — י אלול — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תצא, ששי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט. כח־ל.
תניא: וז״ש והי׳ . . . כל חטאתם.

גדולי זקני חסידי רבינו הזקן היו אומרים, אשר ״יחידות״ פירושו: קלאָר, אָפגעשטעלט, פאראיינציגט. – מקור ג׳ פירושים אלו הוא בדרז״ל: שקלים פ״ו מ״ב, יבמות ס״ב. א, בראשית רבה פ״ך –

זאת אומרת כי ענין היחידות הוא לברר את מצבו, ולקבוע אופן עבודתו בסור מרע ולקרב את המדות הטובות, ולהתקשר בהתאחדות גמורה ולמסור עצמו, איבערגעבען זיך מיט אלע רצונות.

גְּדוֹלֵי זְקֵנֵי חֲסִידֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָיוּ אוֹמְרִים, אֲשֶׁר ״יְחִידוּת״ פֵּרוּשׁוֹ: בְּרוּר, קְבִיעָה, אֲחִוּד. – מְקוֹר ג׳ פֵּרוּשִׁים אֵלּוּ הוּא בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: שְׁקָלִים פֶּרֶק ו׳ מִשְׁנָה ב׳, יְבָמוֹת ס״ב. א, בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה כ׳ –

זֹאת אוֹמֶרֶת, כִּי עִנְיַן הַיְחִידוּת הוּא לְבָרֵר אֶת מַצָּבוֹ, וְלִקְבֹּעַ אֹפֶן עֲבוֹדָתוֹ בְּ״סוּר מֵרָע״ וּלְקָרֵב אֶת הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת, וּלְהִתְקַשֵּׁר בְּהִתְאַחֲדוּת גְּמוּרָה וְלִמְסֹר עַצְמוֹ, לְהִתְמַסֵּר עִם כָּל הָרְצוֹנוֹת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום רביעי

שבת | יא אלול | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תצא, שביעי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה. לא־לג.
תניא: יג. מה רב . . . בסוכה וגו׳.

ש״פ תצא תר״ג בשולחן קדוש היום הואיל הצ״צ לאמר: עוה״ז הוא עלמא דשיקרא, לכן הנה גם בהטוב מעורב פסולת, וצריך בירור בדרך מלמטה למעלה ובדרך מלמעלה למטה. העוה״ב הוא עלמא דקשוט – הנה גם הדברים בדברי תורה המדברים בענינים הנראים לחסרון, הרי כמו שלומדים אותם בגן־עדן הם מעלה. – והתחיל לנגן, והראה בידו הקדושה לאות כי ינגנו אתו. בני הצ״צ התחילו לנגן ואחריהם ענו כל החסידים בקול שיר שהלהיב הלבבות. – כשגמר לנגן אמר הצ״צ: בעלמא דין איז דער טייטש פון דעם מאמר (סנהדרין צט. ב) הלומד תורה לפרקים אז ער לערענט תורה צייטענווייז. אין גן־עדן טייטשט מען דעם מאמר אז ער לערענט תורה און די תורה נעהמט איהם פאנאנדער, די דברי תורה דערנעמען איהם.

שַׁבָּת פָּרָשַׁת תֵּצֵא תר״ג, בְּשֻׁלְחָן קָדוֹשׁ הַיּוֹם הוֹאִיל הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ לֵאמֹר: עוֹלָם הַזֶּה הוּא עָלְמָא דְּשִׁקְרָא [=עוֹלָם הַשֶּׁקֶר], לָכֵן הִנֵּה גַּם בְּהַטּוֹב מְעֹרָב פְּסֹלֶת, וְצָרִיךְ בֵּרוּר בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וּבְדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. הָעוֹלָם הַבָּא הוּא עָלְמָא דְּקִשׁוֹט [=עוֹלָם הָאֱמֶת] – הִנֵּה גַּם הַדְּבָרִים בְּדִבְרֵי תּוֹרָה הַמְדַבְּרִים בְּעִנְיָנִים הַנִּרְאִים לְחִסָּרוֹן, הֲרֵי כְּמוֹ שֶׁלּוֹמְדִים אוֹתָם בְּגַן־עֵדֶן הֵם מַעֲלָה. – וְהִתְחִיל לְנַגֵּן, וְהֶרְאָה בְּיָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה לְאוֹת כִּי יְנַגְּנוּ אִתּוֹ. בְּנֵי הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ הִתְחִילוּ לְנַגֵּן, וְאַחֲרֵיהֶם עָנוּ כָּל הַחֲסִידִים בְּקוֹל שִׁיר שֶׁהִלְהִיב הַלְּבָבוֹת. – כְּשֶׁגָּמַר לְנַגֵּן אָמַר הַ״צֶּמַח צֶדֶק״: בְּעָלְמָא דֵּין [=בָּעוֹלָם הַזֶּה] פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל הַמַּאֲמָר (סַנְהֶדְרִין צט, ב) ״הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לִפְרָקִים״ – שֶׁהוּא לוֹמֵד תּוֹרָה לְעִתִּים; בְּגַן־עֵדֶן מְפָרְשִׁים אֶת הַמַּאֲמָר – שֶׁהוּא לוֹמֵד תּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה ״מְפָרֶקֶת״ אוֹתוֹ לִפְרָקִים, דִּבְרֵי הַתּוֹרָה ״תּוֹפְסִים״ אוֹתוֹ.

יום חמישי

יום ראשון | יב אלול | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תבוא, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: סו־סח. לד־לו.
תניא: יד. לעורר . . . 240 מעלה.

הֶמְשֵׁךְ הַגָּדוֹל, הַיָּדוּעַ בְּשֵׁם ״בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ, תער״ב״ הִתְחִיל אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] לְאָמְרוֹ יוֹם א׳ דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת תער״ב בְּלִיובאַוויטש, וְסִימוֹ שַׁבָּת פָּרָשַׁת וַיֵּרָא תרע״ו בְּרוּסְטוֹב, בְּמַאֲמָר הַמַּתְחִיל ״וַה׳ אָמַר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם״. וּבוֹ קמ״ד מַאֲמָרִים.
וְיֵשׁ בַּכְּתוּבִים חֵלֶק שֵׁנִי שֶׁלֹּא אָמְרוֹ, וְלֹא נֶחֱלַק לְמַאֲמָרִים.

יום שישי

יום שני | יג אלול | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תבוא, שני עם פירש״י.
תהלים: סט־עא. לז־לט.
תניא: ובכל שנה . . . וד״ל.

החסיד ר׳ הענדיל סיפר: ידוע הי׳ לכל החסידים, אשר ביחידות הראשונה היתה העברת הערלה, וואָס ניט וואָס, פון ערלת הלב איז מען גלייך פטור געווארען.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הֶחָסִיד ר׳ הֶעֶנְדִיל סִפֵּר: יָדוּעַ הָיָה לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בַּיְחִידוּת הָרִאשׁוֹנָה הָיְתָה הַעֲבָרַת הָעָרְלָה. מַה שֶּׁלֹּא יִהְיֶה - מֵעָרְלַת הַלֵּב נִפְטְרוּ מִיָּד.

שבת קודש

יום שלישי — יד אלול — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תבוא, שלישי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו. מ־מב.
תניא: טו. להבין . . . קכא הכלולה מהן.

מֵהוֹרָאוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ]: לְהִנָּזֵר מִמִּלְחֶמֶת תְּנוּפָה עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָנוּ בַּמֶּה לְנַצֵּחַ אוֹ מִפְּנֵי מֹרֶךְ לֵב, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֶת כָּל כֹּחוֹתֵינוּ עָלֵינוּ לְהַקְדִּישׁ אַךְ וְרַק לְחִזּוּק בִּנְיָנֵינוּ, בִּנְיָן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה. וְעַל זֶה עָלֵינוּ לִמְסֹר אֶת נַפְשׁוֹתֵינוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל וְלֹא רַק בְּכֹחַ.

המשך ביאור למס׳ כתובות ליום שני עמ׳ א

מושיטה לוֹ כּוֹס של יין, וּמַצַּעַת לוֹ אֶת הַמִּטָּה בסדינים, וּמַרְחֶצֶת לוֹ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו.

* * *

אגב שהוזכר שמלאכות אלו שהן של חיבה ראוי לאשה לעשות לבעלה, מביאה הגמרא את ההלכה לענין נדה: אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא, אָמַר רַב הוּנָא, כָּל הַמְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ, אף נִדָּה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ, חוּץ מִמְּזִיגַת הַכּוֹס – הושטת כוס של יין, וְהַצָּעַת הַמִּטָּה בסדינין, וְהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, ששופכת מים והוא רוחץ בהם, שכיון שדברים של חיבה הן, עלולים להביאם לידי עבירה.

הגמרא מפרשת את אופני ההיתר במלאכות אלו: 'וְהַצָּעַת הַמִּטָּה', אָמַר רָבָא, לֹא אֲמָרָן שאסורה, אֶלָּא להציע את המיטה בְּפָנָיו, משום שבזה יש לחוש להרגל עבירה, אֲבָל שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, לֵית לָן בָּהּ – אין לנו לאסור זאת, משום שדבר זה לא יביאם לידי עבירה.

ממשיכה הגמרא ומבארת: 'וּמְזִיגַת הַכּוֹס', וזהו רק אם היא מושיטה לו את הכוס באופן הרגיל, ומניחה לפניו, אבל אם עושה כן בדרך שינוי, מותר. מביאה הגמרא את הנהגות האמוראים בענין זה, שְׁמוּאֵל, בזמן שהיתה אשתו אסורה, מְחַלְּפָא לֵיהּ דְּבִיתְהוּ בְּיָדָא דִּשְׂמָאלָא – היתה מחליפה אשתו את הנהגתה ומושיטה לו את הכוס ביד שמאל. אַבַּיֵּי, מַנְּחָא לֵיהּ אַפּוּמָא דְּכוּבָּא – היתה אשתו מניחה לו את הכוס על פי הקנקן. רָבָא, היתה אשתו מניחה לו את הכוס אַבֵּי סַדְיָא – ליד הכר שמראשותיו. רַב פָּפָא, היתה אשתו מניחה את הכוס אַשַּׁרְשִׁיפָא – על הספסל.

* * *

אגב המימרא הקודמת שאמר רב יצחק בר חנניא בשם רב הונא, מביאה הגמרא מימרא נוספת בשמו: אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא, אָמַר רַב הוּנָא, הַכֹּל מַשְׁהִין בִּפְנֵי הַשַּׁמָּשׁ – את כל המאכלים מותר לעכב מלתת מהם למשמש בסעודה עד שיקומו הקרואים מהסעודה, חוּץ מִבָּשָׂר וְיַיִן, שצריך לתת לו יחד עם שאר המסובים. אָמַר רַב חִסְדָּא, דין זה הוא רק בְּבָשָׂר שָׁמֵן, וְיַיִן יָשָׁן, שמתאוה להם ביותר, ומצטער כשאחרים אוכלים והוא אינו אוכל ושותה מהם. אָמַר רָבָא, האיסור לשהות מליתן לשמש בָּשָׂר שָׁמֵן, שייך כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, אך השהיית יַיִן יָשָׁן אסורה רק בִּתְקוּפַת תַּמּוּז, שאז ריחו חזק, ומחמת החום שיש בתקופה זו מתאוה השמש לשתיית היין.

הגמרא מביאה מעשים בענין הסכנה שיש לאדם המתאוה למאכל מסוים ואינו אוכלו: אָמַר רַב עָנָן בַּר תַּחֲלִיפָא, הֲוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל – מעשה שהייתי עומד לפני שמואל, וְאַיְיתוּ לֵיהּ תַּבְשִׁילָא דְּאַרְדֵּי – והביאו לו תבשיל של כמהין ופטריות, וְאִי לָאו דְּיָהַב לִי – ולולי שנתן לי לאכול ממנו, אִיסְתַּכְּנִי – הייתי מסתכן, משום שהיה אוחזני בולמוס מחמת תאות רעבוני. מביאה הגמרא מעשה דומה: אָמַר רַב אַשִּׁי, הֲוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, וְאַיְיתוּ לֵיהּ גַּרְגְּלִידֵי דְּלִיפְתָּא בְּחַלָּא – והביאו לו עיגולים דקים של לפת בחומץ, וְאִי לָאו דְּיָהַב לִי, אִיסְתַּכְּנִי.

הגמרא מבארת אלו מאכלים אסור למנוע מהאדם הנמצא במקום האכילה: רַב פָּפָא אָמַר, אסור למנוע מהשמש אֲפִילּוּ תְּמַרְתָּא דַּהֲנוּנִיתָא – תמר שמן. אומרת הגמרא: כְּלָלָא דְּמִילְּתָא – הכלל בדברים אלו, כָּל מאכל דְּאִית לֵיהּ רֵיחָא – שיש לו ריח, וְאִית לֵיהּ קִיּוּהָא – וכן מאכל שיש לו טעם חמוץ, יש לחוש שמא יסתכן בו, ואסור למונעו מהאדם הנמצא במקום האכילה.

הגמרא מביאה מעשה במעלת מי שמקפיד לתת לשמש מיד את מנתו: אֲבוּהָ בַּר אִיהִי, וּמִנְיָמִין בַּר אִיהִי, היו להם שמשים בעת הסעודה, חַד – אחד מהם, סָפֵי מִכָּל מִינָא וּמִינָא – היה נותן לשמש מכל מין ומין שאכל בסעודה. וְחַד מהם, סָפֵי מֵחַד מִינָא – נתן לשמש בתחילת הסעודה רק ממין אחד, שישבע ממנו, ואת שאר המינים היה נותן לו רק אחרי הסעודה. מַר – אותו אחד שהיה נותן לשמש מכל מין ומין בתוך הסעודה, מִשְׁתָּעֵי אֵלִיָּהוּ בַּהֲדֵיהּ – היה אליהו הנביא מדבר עמו, וּמַר – אותו שנתן רק מין אחד בתחילת הסעודה, ואת השאר השהה לאחרי הסעודה, לֹא מִשְׁתָּעֵי אֵלִיָּהוּ בַּהֲדֵיהּ – לא דיבר עמו אליהו הנביא.

מעשה נוסף בענין זה: הַנְהוּ תַּרְתֵּין חֲסִידֵי – מעשה בשני חסידים, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שהמעשה היה עם רַב מָרִי וְרַב פִּנְחָס בְּנֵי רַב חִסְדָּא, מַר – אחד מהם קָדִים סָפֵי – הקדים לתת לשמש לפני שהוא עצמו אכל, וּמַר – האחר מְאַחֵר סָפֵי – איחר מלתת לשמש מכל מין ומין עד אחרי שנתן לפניו ולפני האורחים. אותו אחד דְּקָדִים סָפֵי, היה אֵלִיָּהוּ הנביא מִשְׁתָּעֵי בַּהֲדֵיהּ – מדבר עמו. אך זה דְּמְאַחֵר סָפֵי – שאיחר לתת לשמש אחר שהוא אכל, לֹא מִשְׁתָּעֵי אֵלִיָּהוּ בַּהֲדֵיהּ לא דיבר עמו אליהו הנביא, משום שכשנותן לפניו ורואה את המאכלים, מצטער הוא, ופעמים שיש הרבה אורחים וצערו רב.

הגמרא מביאה מעשה בחומר הסכנה של מי שמתאוה למאכל ואינו אוכל: אֲמֵימַר וּמַר זוּטְרָא וְרַב אַשִּׁי, הֲווּ קָא יָתְבֵי אַפִּיתְחָא דְּבֵי אִזְגּוּר מַלְכָּא – היו יושבים על פתח ביתו של המלך אזגור, שהיה מלך פרס, חָלִיף וְאָזִיל אֲטוּרַנְגָּא דְּמַלְכָּא – עבר שם המלצר שמחלק את המנות לפני המלך והשרים, עם האוכל שמוכן למלך בידו. חַזְיֵיהּ – ראהו רַב אַשִּׁי לְמַר זוּטְרָא

מהו זו היהו כסה ושימוש אישי בלבד

התפסת הנדר בתרומה ובמעשר בהמה

יום ראשון ח' אלול ה'תשפ"ב

הלכות נדרים פרק א, הלכה יא: אֲבָל הָאוֹמֵר: 'פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כְּחַלַּת אַהֲרֹן', אוֹ 'כִּתְרוּמָתוֹ' – חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, שֶׁאֵין שָׁם דֶּרֶךְ לְהָבִיא אֵלּוּ בְּנֶדֶר וּנְדָבָה.

איסור חלה ותרומה לזר חל על ידי האדם, ומכל־מקום אינם נחשבים 'דבר הנדור' ואי אפשר להתפיס בהם, כי 'דבר הנדור' הוא רק כשאדם נודר ומנדב מעצמו מבלי שתהיה חובה עליו לעשות כן, אבל אם חייב לעשות זאת (כחלה ותרומה שחייב להפריש), הרי זה 'דבר האסור' שאי אפשר להתפיס בו.

ולפי זה יש לתמוה:

להלן (הי"ג) כתב הרמב"ם: "האומר הרי הן עלי כמעשר בהמה, הרי אלו אסורין הואיל וקדושתו בידי אדם". ולכאורה, איך אפשר להתפיס בו הרי זה 'דבר האסור' משום שחובה לעשר את בהמותיו?

ומיישב ה'קרן אורה' (נדרים יג, ב) על פי דברי הר"ן שחלה ותרומה מותרים לכהן ואינם אסורים לכל ולכן אינם 'דבר הנדור', אבל מעשר בהמה קדוש בקדושת קרבן וקודם זריקת הדם על המזבח הרי הוא אסור לכל. ועוד אפשר לחלק על פי דברי הרא"ש שחלה ותרומה אינם נחשבים 'דבר הנדור' כי גם קודם 'קריאת השם' (באמירה 'הרי זו תרומה' ו'הרי זו חלה') היו אסורים משום טבל, וקריאת השם באה רק להתיר את השיריים לכל אדם. ואילו מעשר בהמה מתקדש בעת הוצאת הבהמות מהדיר וביציאת הבהמה העשירית אומר עליה 'הרי זו מעשר'.

וה'חזון יחזקאל' (נדרים פ"א ה"ז) מבאר:

בהפרשת תרומה (וחלה) הקדושה חלה אפילו אם היה סבור שתרומה מותרת לזרים (כמעשר שני) ותורם רק לשם נתינתה לכהן (כמו שמפריש מעשר עני כדי לתת אותו לעניים) ונמצא שקדושתה אינה על ידי פיו של התורם. מה שאין כן מעשר בהמה, בעת הפרשתה לקרבן – קריאתו 'הרי זו מעשר' היא לשם קדושת קרבן, כך שקדושתה חלה על פי מוצא פיו.

החלפת יום התענית

יום שני ט' אלול ה'תשפ"ב

הלכות נדרים פרק ד, הלכה טז: הַנּוֹדֵר לָצוּם עֲשָׂרָה יָמִים, בְּאֵיזֶה יוֹם שֶׁיִּרְצֶה, וְהָיָה מִתְעַנֶּה בְּיוֹם אֶחָד מֵהֶן, וְהֶצֵרֵךְ לְדָבָר מִצְוָה, אוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹד אָדָם גָּדוֹל – חֲרֵי זֶה אוֹכֵל, וּפוֹרֵעַ יוֹם אַחֵר; שֶׁחֲרֵי לֹא קָבַע הַיָּמִים בְּתְחִלַּת הַנֶּדֶר.

מדברי הרמב"ם מבואר שההיתר להחליף את יום התענית ביום אחר, הוא כאשר מלכתחילה לא קיבל על עצמו להתענות ביום מסוים אלא להתענות מספר תעניות 'באיזה יום שירצה', אך אם קיבל על עצמו להתענות ביום מסוים, אינו רשאי להחליפו ביום אחר.

וכן כתב הרא"ש (שבת פ"א סי' כה) והוסיף כי אע"פ שהנודר להתענות מספר ימים צריך לקבל על עצמו את התענית בתפילת המנחה של ערב התענית ולומר "הריני בתענית למחר" ונמצא שכבר קיבל עליו יום זה, מכל מקום רשאי להחליפו כי עיקר קבלת הנדר מלכתחילה לא היתה על יום מסוים.

אולם לדעת הראב"ד (הובא בר"ן תענית על הרי"ף ד, א ד"ה ויש אומרים), אפילו אם קיבל מלכתחילה להתענות 'ביום זה' רשאי להחליפו ביום אחד, בדוגמת הנודר סכום כסף לצדקה שאפילו אם אמר "מטבע זו לצדקה" – כל עוד לא הגיעה ליד גבאי הצדקה (שידו כיד העניים), יכול לשנות ולתת מטבע אחרת.

אך לדעת הרמב"ם קיים חילוק מהותי בין הנושאים:

המקבל על עצמו תענית ולא ציין יום מסוים, אין כאן אלא 'חובת גברא' להתענות, ואף כאשר קיבל עליו במנחה להתענות למחרת לא חל דין מיוחד על גופו של היום אלא האדם 'משלם' את חיובו להתענות ביום זה, בדוגמת המחויב לשלם סכום מסוים שאף אם החליט לשלם במטבע מסוימת לא חל כל דין על המטבע ורשאי לשלם במטבע אחר.

אולם כשנודר לצום ביום פלוני, חל על גופו של היום שם תענית הגורם לאיסור אכילה ואינו יכול להחליפו ביום אחר, כשם שהאוסר על עצמו לאכול כיכר מסוים לא יוכל לאוכלו ולפרוע את נדרו בכך שלא יאכל כיכר אחר, כי איסור חל על גופו של כיכר זה (שעורים לזכר אבא מרי א, ע' צד).

טובת הנאה - ממון?

יום שלישי י' אלול ה'תשפ"ב

הלכות נדרים פרק ז, הלכה יא: מִי שֶׁאָסַר חֲנָיָתוֹ עַל הַכֹּהֲנִים וְעַל הַלְוִיִּים – חֲרֵי אֵלּוּ בְּאֵין וְנוֹטְלִין מַתְּנוֹתֵיהֶן עַל כָּרְחוֹ; וְאִם אָמַר: 'כֹּהֲנִים אֵלּוּ וּלְוִיִּים אֵלּוּ' – חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין.

מבאר ה'כסף משנה':

הרמב"ם פוסק כרבא (נדרים פה, א) ש'טובת הנאה – ממון', כי זכות הבעלים לתת את המתנות לאיזה כהן או לוי שירצו, וזכות זו נחשבת כאילו הם בעלים על התרומה והמעשר ויכולים לאסרם על חלק מהכהנים או הלויים ("כהנים אלו ולויים אלו"). אבל אם אסר את המתנות על כל הכהנים והלויים, וגם לישראלים אינו יכול לתת אותן, אין לו כל טובת הנאה והרי הן כ'עפרא דארעא' ללא כל בעלות, ולכן הכהנים והלויים "באין ונוטלין מתנותיהן על כרחו".

והקשה: איך פסק הרמב"ם שבעל הבית יכול לאסור את המתנות לחלק מהכהנים או הלויים מצד 'טובת הנאה' שיש לו בהן, והרי לדעת הרמב"ם (הל' אישות פ"ה ה"י) ישראל שקידש אשה בתרומה אינה מקודשת, כי "אין לו בה אלא טובת הנאה... וטובת הנאה אינה ממון"?

ותירץ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אמנם טובת הנאה אינה ממון, אך במודר ההנאה הרי זו הנאה ונאסרת עליו, כי "אפילו ויתור אסור במודר הנאה" (נדרים לב, ב), היינו שלמודר הנאה אסור אפילו דברים שאדם מוותר עליהם, כגון לעבור דרך חצרו (לעיל פ"ר ה"ג) כי גם זה נחשב הנאה. ולכן, כאשר הכהנים נוטלים תרומתם מבעל הבית ומחזיקים לו טובה על כך, הרי זו הנאה שבעל הבית אסרה עליהם.

והנצי"ב (מרומי שדה נדרים פד, ב) **ביאר:**

גם אם טובת הנאה אינה ממון, אסור לבעל הבית לתת את המתנות בידיים לאלו שאסר הנאתו עליהם, וכיון שמצות נתינת מתנות כהונה היא דוקא כשנותן בתורת מתנה ("מתנות כהונה נתינה כתיב בהו"- ב"מ יא, א) רשאי הוא לתת רק לאלו שלא אסרם בהנאה, אבל אם אסר הנאתו על כל הכהנים והלויים ואין באפשרותו לקיים מצות נתינה, רשאים הם ליטול מתנותיהם בעל כרחו (ואמנם לדעה ש'טובת הנאה ממון' אסורים ליטול משום גזל, אך לדעת הרמב"ם 'טובת הנאה אינה ממון').

'מופלא הסמוך לאיש'

יום רביעי י"א אלול ה'תשפ"ב

הלכות נדרים פרק יא הלכות א-ד: **קָטָן בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וּקְטַנָּה בַּת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם, שָׁנִשְׁבְּעוּ אוֹ שֶׁנָּדְרוּ... בּוֹדְקִין אוֹתָן וְשׁוֹאֲלִין אוֹתָן: אִם יָדְעוּ לְשֵׁם מִי נָדְרוּ... נִדְרֵיהֶן קַיָּמִין... וְאַחַר הַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁנִּמְצָא הַבֶּן בֶּן שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַבַּת בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד – אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: 'אֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְשֵׁם מִי נָדְרנוּ... נִדְרֵיהֶם נְדָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְזוֹ הִיא 'עוֹנַת הַנְּדָרִים' הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם... וְדָבָר זֶה מְדִבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁהַמֻּפְלָא הַמָּמוּךְ לְאִישׁ... נְדָרָיו נְדָרִים.**

מבאר הגאון הרגוצ'ובי (צפנת פענח כאן): לדעת הרמב"ם 'מופלא הסמוך לאיש' (שנדרו נדר מן התורה) הוא רק בבן י"ג או בבת י"ב, והחידוש הוא אף שלא הביאו שתי שערות. ואילו הדין של קטן בן י"ב וקטנה בת י"א שנדרו, אם ידעו לשם מי נדרו נדריהן קיימין, הוא דין בפני עצמו ואין זו 'עונת נדרים' (והנדר חל רק מדרבנן).

אמנם לשיטת רש"י (גיטין סה, א) ועוד ראשונים – 'עונת נדרים' מתחילה שנה שלפני הגדלות, קטן בן י"ב וקטנה בת י"א שנדריהם נבדקים אם יודעים לשם מי נדרו.

ומדוע נקט הרמב"ם ש'עונת נדרים' היא דווקא כאשר הגיעו לשנות גדלות (ורק שלא הביאו סימנים)?

ויש לבאר:

בנדרים יש חידוש נפלא –ניתן ליהודי הכוח להתפיס דבר המותר שיהא נאסר כקרבן ותחול עליו קדושה. ויתירה מזו, בקרבנות קיימות הגבלות ורק מינים מסוימים ראויים למזבח, מה שאין כן בנדרים אין הגבלות אלו (ובלבד שמתפיס בדבר הנדור).

ודווקא בנדרים שבהם נדרשת תוספת כוח מאשר בשאר מצוות, אומרת התורה שאפילו קטן (שאינו שייך לשאר המצוות) – אם הוא 'מופלא הסמוך לאיש' – יכול לפעול את הקדושה. ולכן לומד הרמב"ם שדיו לחידוש בנוגע לקטן שהגיע כבר לשנות גדלות אלא שחסרים לו הסימנים, ולא לומר חידוש גדול יותר, שבן י"ב שנה ובת י"א שנה יוכלו לפעול קדושה כזו.

(תורת מנחם, יין מלכות, חלק שני עמ' נא)

קיום והפרה בבת אחת

יום חמישי י"ב אלול ה'תשפ"ב

הלכות נדרים פרק יג, הלכה כב: **אָמַר לָהּ: 'קֹנָם וּמוּפָר, בְּבַת אַחַת' – חֲרֵי זֶה קָנָם.**

הגמרא (נדרים סט, ב) מדמה הלכה זו לדין המשנה "המקדש שתי אחיות בבת אחת – אפילו אחת מהן לא מקודשת" (קדושין נ, ב) כי כל שאינו יכול לחול בזה אחר זה אינו חל גם בבת אחת, והרי המקדש אישה ואחר כך קידש את אחותה לא חלים קידושי האחות, וכך גם בקידושין בבת אחת אינם חלים כי כל אחת מונעת את קידושי אחותה.

ופירש הר"ן (נדרים שם): כשם שבקידושי אחיות אף אחת אינה מקודשת כך גם המקיים ומפר את נדר אשתו או בתו, גם ההקמה וגם ההפרה אינם חלים כי אין הפרה אחר הקמה ואין הקמה אחר הפרה, והאב או הבעל יכול להפר או להקים את הנדר כרצונו.

ולפי זה הקשה הר"ן על דברי הרמב"ם כאן שהמקיים ומפר בבת אחת "הרי זה קיים" – הרי כשם שההפרה אינה חלה כיון שההקמה סותרת אותה, כך גם לא תחול ההקמה כי ההפרה סותרת אותה!

ופירש ה'כסף משנה': כיון שאין כאן לא הקמה ולא הפרה, ממילא יש כאן קיום, כי כאשר הבעל או האב שותק, הנדר קיים.

וה'דבר אברהם' (ח"א סי' טז, מלואים א) הביא את ביאורו של הגר"י מקוטנא:

מצד הדיבור אכן אין כאן לא הקמה ולא הפרה, אבל מצד מחשבת הלב שחשב הן לקיים והן להפר, צריכה לחול רק ההקמה, כי "המקיים בלבו הרי זה קיים" (לעיל הי"ט), ואילו ההפרה בלב אינה הפרה (לעיל ה"ז).

והגר"ח מבריסק ביאר:

ההפרה לאחר הקמה יכולה לחול במציאות, שהרי ישנו נדר, אך אינה יכולה לחול מצד הדין כי לאחר שהקים את הנדר אין לו רשות להפר. אבל הקמה לאחר הפרה אינה חלה כי במציאות אין נדר ואין מה להקים, אבל מצד הדין (אילו היה נדר במציאות) יתכן שההקמה תחול לאחר ההפרה. ומאחר שההפרה אינה חלה אחר ההקמה (מצד הדין) הרי "כל שאינו בזה אחר זה – אפילו בבת אחת אינו" אבל ההקמה היתה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יכולה לחול אחר ההפרה (מצד הדין) ולכן כאשר הם 'בבת אחת', יש כאן נדר להקים (שהרי ההפרה לא היתה לפני ההקמה) וההפרה אינה סותרת את ההקמה, ולכן פסק הרמב"ם "קיים ומופר ליך בבת אחת הרי זה קיים" (חידושי רבינו חיים הלוי).

עדים הסותרים זה את זה

יום שישי י"ג אלול ה'תשפ"ב

הלכות נזירות פרק ג, הלכה ט: מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי כִתֵּי עֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ, אֵלּוּ מְעִידִין שֶׁנָּזַר שְׁתַּיִם, וְאֵלּוּ מְעִידִין שֶׁנָּזַר חָמֵשׁ – חֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתַּיִם; שֶׁבִּכְלַל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם, וַחֲרֵי כְלָן הֵעִידוּ בִּשְׁתַּיִם.

לדעת בית הלל (במשנה נזיר כ, א), כאשר כת אחת של עדים מעידה שנדר להיות נזיר שתי פעמים וכת אחת מעידה על חמש פעמים – כיון שמסכימות שנדר להיות נזיר לפחות שתי פעמים, יש לחייבו שתים כי על השאר יש הכחשה בין העדויות.

אך לדעת רבי ישמעאל (בגמרא שם), גם בכת אחת של עדים, עד אחד אומר שנזר שתי נזירויות והשני אומר שנזר חמש, סוברים בית הלל שבכלל העדות על חמש יש שתים ומצרפים את שתי העדויות וחייב שתי נזירויות (ולפי המשנה רק בשתי כתות מצרפים עדותם כי עדות אחת הכתות אמיתית, מה שאין כן כששני עדים מכת אחת סותרים זה את זה יש רק עד אחד אמיתי ואין לחייב נזירות כלל).

והקשה ה'לחם משנה':

מדברי הרמב"ם שהביא את הדין שהוא 'נזיר שתים' רק בשתי כתות עדים הסותרות זו את זו, משמע שבכת אחת (שעד אחד וודאי משקר), אין מחייבים אותו בנזירות כלל.

ולענין חיוב ממון כאשר שני עדים סותרים זה את זה, עד אחד אומר שחייב מנה ועד שני אומר שחייב מאתיים, מביאה הגמרא (סנהדרין לא, א) שלדעת בית הלל, כיון שבכלל מאתיים מנה, מצרפים את שתי העדויות לחייבו מנה. וכן פסק הרמב"ם שאפילו בכת אחת, "אמר האחד מנה הלוהו והשני אומר מאתיים – חייב לשלם מנה". ומדוע אם כן לענין נזירות פסק שדוקא בשתי כתות הסותרות זו את זו מקבלים את עדותם?

ותירץ ה'תומים' (סי' ל סק"ז):

כאשר שני עדים מכחישים זה את זה, וההכחשה היא ב'בדיקות' שבודקים את העדים (ראה הל' עדות פ"א ה"ו) אך בדיני ממונות אין העדים צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לווים, כי אם יחקרו את העדים ימנע המלווה מלהלוות מחשש שמא יטעו העדים (שם פ"ג ה"א.רש"י סנהדרין ג, א) ולכן עדותם מצטרפת למרות ההכחשה, אך בנזירות צריך לבדוק את העדים (כי אין חשש של נעילת דלת...) ואם העדים מכחישים זה את זה העדות בטלה, ואם עד אחד אומר שנזר שתי נזירויות והשני אומר חמש – בטלה עדותם. ולכן כתב הרמב"ם שרק בשתי כתות עדים חייב לנהוג שתי נזירויות.

חשיבותה של שערה

שבת קודש י"ד אלול ה'תשפ"ב

הלכות נזירות פרק ח, הלכה ז: גִּלַּח וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְצִמַּח רֹאשׁוֹ כֻּלּוֹ... נָשְׂרָה אַחַת וְגִלַּח אַחַת – אֵין כָּאן מְצוַת גִּלּוּחַ.

טעם הדין מבואר בגמרא (ב"ק קה, א), כי אע"פ שלבסוף גילח את כל שערותיו, בגילוח הראשון לא יצא ידי חובה שהרי נותרו בראשו שתי שערות, ולאחר שנשרה אחת מהן, אינו מקיים את המצוה בשערה הנותרת כי אין המצוה חלה על שערה אחת, ולכן "מצות גילוח אין כאן".

ויש מהראשונים שכתבו, כי עליו לחזור ולגדל את שערו כדי לקיים את מצות הגילוח (רמב"ן ובעל המאור שם).

אך בדברי הרמב"ם יש לדייק שלגבי נזיר שגילח והשאיר שתי שערות, כתב (לעיל בה"ו) "לא עשה כלום, ולא קיים מצות גילוח", ואילו כאן כתב רק "אין כאן מצות גילוח", ומשמע שבדיעבד יצא ידי חובה ואינו צריך לחזור ולגדל שיער כדי לקיים את המצוה(לחם משנה, ים של שלמה ב"ק שם).

ועוד נאמר בגמרא שם שהגוזל שתי אגודות השוות ביחד פרוטה והשיב אחת מהן – "מצות השבה אין כאן" ועליו להשיב גם את השנייה, ואף שאין מצות השבת גזילה נוהגת בפחות מפרוטה, מאחר וכבר התחייב במצוה עליו לקיימה לגמרי.

וכתב המהרש"ל (ים של שלמה שם), שלפי המדויק מדברי הרמב"ם ש"אין כאן מצות גילוח" היינו רק לכתחילה, גם מה שאמרו "מצות השבה אין כאן" היינו רק לצאת ידי שמים, אך בדיעבד יצא ידי חובתו.

אך לכאורה טעמו של הרמב"ם צריך ביאור: מאחר ולא קיים את מצות הגילוח הרי היא עדיין מוטלת עליו, ולמה לא יקיימה?

ויש שביארו: בדרך כלל גילוח כל הראש אסור מהתורה ("לא תקיפו פאת ראשכם"), ורק בנזיר יש מצוה בגילוח והאיסור נדחה כדין 'עשה דוחה לא תעשה', וכאן יש ספק האם יצא ידי חובה או לא, ולכן מספק "מצות גילוח אין כאן", ומכל מקום אין לו לחזור ולגלח שהרי יתכן והמצוה כן התקיימה וממילא אסור לו לחזור ולגלח (אמרי הצבי ב"ק שם).

"אלול" ראשי-תיבות "איש לרעהו ומתנות לאביונים" – שהפעולה דחודש אלול היא הן בנוגע לעבודה דלימוד התורה, "רעהו", והן בנוגע לעבודה שמצד קבלת-עול, "אביונים".

משיחת שבת פרשת תצא ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ח'-י"ד אלול ה'תשפ"ב

יום ראשון ח' אלול ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת נְדָרִים

יֵשׁ בְּכְלָלָן שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁיִּשָּׁמֵר מוֹצָא שְׂפָתָיו וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁנָּדַר. ב) שֶׁלֹּא יַחֵל דְּבָרוֹ. ג) שֶׁיָּפֵר הַנֵּדֶר אוֹ הַשְּׁבוּעָה. זֶהוּ דִּין הַפָּרַת נְדָרִים הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָבָם. וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) הנדר כולל שני מושגים: נדרי איסור ונדרי הקדש; בדבר הנדור או בדבר האסור, כינויי נדרים כנדרים, לשונות שונות בקבלת נדר.

א. הַנֵּדֶר נֶחֱלָק לִשְׁתֵּי מַחֲלוֹקוֹת: הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן הוּא שֶׁיֵּאָסֵר עַל עַצְמוֹ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים לוֹ[2], כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: פֵּרוֹת מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִין עָלַי כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ לְעוֹלָם, אוֹ מִין פְּלוֹנִי מִפֵּרוֹת הָעוֹלָם אוֹ פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַי[3]. בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁיֵּאָסֵר[4] - הֲרֵי זֶה נֶאֱסָר בָּהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שְׁבוּעָה כְּלָל וְלֹא הַזְכָּרַת שֵׁם[5] וְלֹא כִּנּוּי[6]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ - שֶׁיֵּאָסֵר עַל עַצְמוֹ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים[7]. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרֵי הֵן עָלַי אִסָּר - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְחֵלֶק זֶה הוּא שֶׁאֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ נִדְרֵי אִסָּר[8].

2) כי אין הנדר בא לאסור דבר שאסרתו תורה. וכל שכן, שאינו חל להתיר את מה שאסרתו תורה. 3) אפילו לעולם. אבל אם אמר ייאסרו עלי כל פירות העולם לעולם, אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לו לחיות בלא פירות. והרי זה נדר שוא. 4) בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית. 5) שם שמים. 6) תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום וחנון. 7) וכן אמרו בספרי במדבר פרשת מטות "לאסור אסר - לאסור את המותר". 8) על שם הכתוב "איש כי ידור נדר ... לאסר אסר על נפשו". וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג פרק מ"ח: "כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות ולחסום תאוות המאכל והמשתה. אמרו: נדרים סייג לפרישות".

ב. וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הוּא שֶׁיְּחַיֵּב עַצְמוֹ בְּקָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בּוֹ, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: הֲרֵי עָלַי לְהָבִיא עוֹלָה, אוֹ הֲרֵי עָלַי לְהָבִיא שְׁלָמִים[9] אוֹ מִנְחָה, הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים. וְהָאוֹמֵר [הֲרֵי] עָלַי - הוּא הַנִּקְרָא נֶדֶר, וְהָאוֹמֵר הֲרֵי זוֹ - הוּא הַנִּקְרָא נְדָבָה. וְהַנְּדָבָה וְהַנֵּדֶר מִמִּין אֶחָד הוּא, אֶלָּא שֶׁהַנְּדָרִים חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן[10], וּנְדָבוֹת אֵין חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן[11]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּנְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ[12] וְגוֹמֵר. וְחֵלֶק זֶה הוּא שֶׁאֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[13].

9) שכל אלה אינם באים על חטא, אלא דרך נדר או נדבה. 10) אם מתו או נגנבו לאחר שהפרישם, חייב להביא אחרים במקומם כדי לקיים את נדרו. 11) אחר שהפרישם לקרבן. וכן אמרו במגילה ח. "ונרצה לו לכפר עליו - את ש"עליו" חייב באחריותו (עד שיתכפר, כלומר שייזרק הדם על המזבח, וכל שלא נזרק דמו, אין נדרו נרצה לו) ואת שאינו "עליו" (שהוא נדבה) אינו חייב באחריותו". 12) זהו ההבדל ביניהם. והם מין אחד, ש"חייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו". 13) שנדר או שנדב אותם לטובת ההקדש. בעוד, שבחלק הראשון - נדרי איסר, אין להקדש שום חלק בהם, כי לא התכוון אלא לאסרם על עצמו בלבד.

ג. וְדִינֵי הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן וְעִנְיָנוֹ - הֵם שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ; אֲבָל דִּינֵי נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ וּמִשְׁפְּטֵיהֶם - כֻּלָּם יִתְבָּאֲרוּ בְּמְקוֹמָם בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.

ד. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה שֶׁיִּקַּיֵּם אָדָם שְׁבוּעָתוֹ אוֹ נִדְרוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִנְּדָרֵי אִסָּר בֵּין שֶׁהָיָה מִנִּדְרֵי הֶקְדֵּשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר: מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ[14]; וְנֶאֱמַר: כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה[15].

14) הרי מצוות עשה לנדרי הקדש ולנדרי איסור ולכל מה שיקבל אדם על נפשו. וכן אמרו במסכת ראש השנה ו. "מוצא שפתיך - זו מצות עשה". 15) כלומר, הוכפלה המצוה בפסוק זה, אבל אינן נמנות אלא למצוה אחת.

ה. הָאוֹסֵר עַל עַצְמוֹ מִין מִמִּינֵי מַאֲכָל, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: תְּאֵנִים אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ תְּאֵנִים שֶׁל מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִים עָלַי, אוֹ תְּאֵנִים אֵלּוּ[16] אֲסוּרִין עָלַי, וְכֵיוֹצֵא בָּאֵלּוּ, וְאָכַל מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[17]. שֶׁאֵין לְנִדָּרִים שִׁעוּר[18], שֶׁכָּל הַנּוֹדֵר מִדָּבָר[19] - הֲרֵי זֶה כְּמְפָרֵשׁ כָּל שֶׁהוּא[20]. אָמַר: אֲכִילָה מִפֵּרוֹת מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ אֲכִילָה מִפֵּרוֹת אֵלּוּ - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת[21].

16) המונחות לפניו. 17) וזה חילל דברו. 18) לומר שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור, כדין כל האיסורים שאין לוקים עליהם עד שיאכל כזית. 19) ולא הזכיר בו לשון אכילה. 20) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין פלוני אסורה עלי. 21) הואיל והזכיר שם אכילה. וכלל הוא: אין אכילה פחותה מכזית.

ו. אָסַר עַל עַצְמוֹ אֲכִילָה מִן הַתְּאֵנִים וַאֲכִילָה מִן הָעֲנָבִים, בֵּין בְּנֶדֶר אֶחָד[22] בֵּין בִּשְׁנֵי נְדָרִים[23] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת[24]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עלי. 23) שאסר על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו אכילת ענבים. 24) שאם אכל משתיהן כזית אחד הרי זה לוקה. "שני קונמות מצטרפין". ורבינו מפרש מה שאמרו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שם: "שאני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות", שזה חוזר על נדר שאמר: אכילה מזו עלי, ואכילה מזו עלי, שבשבועות אין מצטרפות, הואיל וגילה בהן הכתוב חילוק קרבנות חטאת על כל אכילה ואכילה, שאם אכל מזו ומזו חייב שני חטאות, שנאמר: "והיה כי יאשם לאחת מאלה" - לחייבו על כל אחת ואחת. אבל באיסור נדר, שאין בו גילוי זה לחלקם לעניין קרבן ואם אכל מזו ומזו אינו חייב אלא קרבן מעילה אחד, בדין הוא שיצטרפו כאחד לעניין מלקות, שהרי שניהם אסורים עליו משום איסור נדר, והוא שם אחד, וכשאכל מהם כזית עבר על נדרו ולוקה. והשווה דברי רבינו בהלכות מעילה פרק ד הלכה י: "וכל הדברים הנאסרים עליו מנדר כזה מצטרפין, ואם נהנה מכולם בשווה פרוטה מעל".

1 **ז. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי קָרְבָּן[25], אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵי**
2 **הֵם כְּקָרְבָּן, אוֹ שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ**
3 **עָלַי קָרְבָּן, אוֹ כְּקָרְבָּן, אוֹ הֲרֵי הֵן עָלַי קָרְבָּן[26] - הֲרֵי**
4 **אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו; מִפְּנֵי שֶׁאִפְשָׁר שֶׁיִּדֹּר אָדָם קָרְבָּן**
5 **וְיַעֲשֶׂה בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה חֹל קָרְבָּן וְתֵאָסֵר[27].**

25) כוונתו שהפירות ייאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה, ובייחוד לפני זריקת דמו, ואף על פי שלא אמר "כקרבן" - בכ"ף הדמיון, אין אנו מקפידים על כך. 26) ונתכוון לאסור על עצמו לאכול משל חבירו. 27) נמצא שהתפיס זה בדבר הנדור ולפיכך נדרו חל. וכן אמרו שם "איש כי ידור נדר - עד שידור בדבר הנדור" וזהו נדר הבא על ידי התפסה, בניגוד לעיקר הנדר, שאוסר את הדבר עצמו עליו ללא התפסה בדבר אחר.

6 **ח. אֲבָל הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי אוֹ מִין פְּלוֹנִי עָלַי**
7 **אוֹ מַה שֶּׁאֹכַל עִם פְּלוֹנִי עָלַי כִּבְשַׂר חֲזִיר אוֹ כַּעֲבוֹדַת**
8 **כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוֹ כִּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ -**
9 **הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וְאֵין כָּאן נֶדֶר; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשֶׂה**
10 **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּשַׂר חֲזִיר כִּבְשַׂר חֲזִיר[28].**

28) כי איסור חזיר והדומים לו אינם נאסרים מחמת אמירת פיו, אלא מאליהם על פי גזירת הכתוב, ואינם נקראים "דבר הנדור" אלא "דבר האסור" והתורה אמרה: איש כי ידור נדר לה' - עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור.

11 **ט. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמֻּשָּׁם דְּבָרִים הַמַּתָּרִים כִּדְבָרִים**
12 **הָאֲסוּרִים[29]: אִם אוֹתוֹ דָּבָר הָאָסוּר יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ**
13 **בְּנֶדֶר[30] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ**
14 **בְּנֶדֶר[31] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.**

29) שמתפיס זה בזה. 30) כגון קרבן שהוא קדוש על ידי אמירת פיו. 31) שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה.

15 **י. הַחַטָּאת[32] וְהָאָשָׁם[33], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר**
16 **וּנְדָבָה[34] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, אֶפְשָׁר לְנוֹדֵר לְהָבִיא**
17 **אוֹתָם מֵחֻמַּת נִדְרוֹ. שֶׁהַנּוֹדֵר בְּנָזִיר[35] - מֵבִיא**
18 **חַטָּאת[36], וְאִם נִטְמָא[37] - מֵבִיא אָשָׁם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**
19 **לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כְּחַטָּאת אוֹ כְּאָשָׁם,**
20 **אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵי הֵן חַטָּאת אוֹ הֲרֵי הֵן אָשָׁם - הֲרֵי**
21 **אֵלּוּ אֲסוּרִין[38]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן**
22 **עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים אוֹ מִנְחָה אוֹ תּוֹדָה - שֶׁהֵן**
23 **אֲסוּרִין[39], שֶׁכָּל אֵלּוּ בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[40].**

32) קרבן חטאת שמביאו העובר בשגגה על אחת ממצוות לא תעשה שיש בה מעשה, שחייבים עליה במזיד כרת. 33) על חמש עבירות מביאים קרבן אשם, על שפחה חרופה, ועל הגזל ועל המעילה וכו'. 34) אלא מחמת חובה שנתחייב בהם. 35) שנדר להיות נזיר. 36) כשישלים ימי נזירותו מביא כבשה לחטאת. 37) טומאת מת. 38) שנדר בדבר הנדור. וכן אמרו "מרבה אני חטאת ואשם, שהוא מתפיס בנדר". 39) הפירות שהתפיסם בקרבנות אלו. 40) שמתחילתם אינם באים אלא דרך נדר או נדבה.

24 **יא. אֲבָל הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כְּחַלַּת אַהֲרֹן[41] אוֹ**
25 **כִּתְרוּמָתוֹ[42] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין[43]; שֶׁאֵין שָׁם דֶּרֶךְ**
26 **לְהָבִיא אֵלּוּ בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[44].**

41) כחלה שמפרישים מעיסה ליתנה לכהן. והזכיר אהרן, על שם שהיה ראשון לכהנים. 42) תרומה גדולה או תרומת מעשר הניתנת לכהן. 43) אף על פי שהחלה והתרומה אסורות באכילה לזרים. 44) אלא חובה הן על כל אדם להפרישן מתבואתו ואם לא יפרישן הרי כל תבואתו טבל ואסורה לו. ולדעת הרא"ש אין חלה ותרומה נקראות "דבר הנדור" מפני שגם קודם ההפרשה היו אסורות עליו משום טבל, ואמירת פיו לא אסרתן, אלא התירה השיריים לאכול בהורידו מהם איסור טבל.

27 **יב. הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי כְּנוֹתָר[45],**
28 **כִּפְגוּל[46], כִּבְשָׂר טָמֵא[47] שֶׁל קָדָשִׁים - הֲרֵי אֵלּוּ**
29 **אֲסוּרִין; שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאָן כִּבְשַׂר קָרְבָּן מִכָּל מָקוֹם[48].**

45) כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור עוד להיאכל. 46) שחשב הכהן בשעת העבודה לאכול את הבשר חוץ לזמנו או חוץ למקום אכילתו ונאסר הבשר באכילה. 47) שאסור באכילה. 48) אף על פי שכל אלו "דבר האסור" הם, אולם הנודר התכוון בעיקר קדושת הקרבן שנעשה נותר ופיגול, והקרבן "דבר הנדור" הוא.

30 **יג. הָאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי כְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה[49] - הֲרֵי אֵלּוּ**
31 **אֲסוּרִין[50], הוֹאִיל וְקִדַּשְׁתּוֹ בִּידֵי אָדָם. הֲרֵי הֵן עָלַי**
32 **כִּבְכוֹר[51] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתוֹ בִּידֵי**
33 **אָדָם[52], וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַתְפִּיסוֹ בְּנֶדֶר[53], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
34 **יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ[54].**

49) שאדם מקדישו לשמים. 50) ואף על פי שהעשירי קדוש מאליו? העברת מניין הוא צריך. ואם היו עשרה טלאים ונטל אחד מהם בלא מניין אינו קדוש. ולפיכך הרי זה נקרא: דבר הנדור. 51) בכור בהמה, שהוא קדוש, וניתן לכהנים. 52) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו לא הקדישוהו בעליו הרי הוא קדוש מאליו, ואין זה דבר הנדור אלא "דבר האסור". 53) כאן נתכוון רבינו לומר שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, שלא תאמר, הרי גם בכור ישנו בנדר, אם יקדישו לקדושת עולה יתקדש קדושת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עולה. 54) מכאן למדו שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, אלא בקדושתו הוא נשאר, נמצא בכור "דבר האסור" ולא דבר הנדור.

1 **יד. אָמַר: הֲרֵי הֵן עָלַי כְּחֶרְמֵי שָׁמַיִם[55] - הֲרֵי אֵלּוּ**
2 **אֲסוּרִין; שְׁחֶרְמֵי שָׁמַיִם לְבֶדֶק הַבַּיִת[56]. הֲרֵי הֵן עָלַי**
3 **כִּתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[57], כַּתְּמִידִים[58], כַּדִּירִים[59], כָּעֵצִים[60],**
4 **כָּאֲשִׁים[61], כַּמִּזְבֵּחַ[62] אוֹ כְּאֶחָד מִמְּשַׁמְּשֵׁי[63] הַמִּזְבֵּחַ,**
5 **כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵי הֵן עָלַי כַּיָּעִים[64], כַּמִּזְרָקוֹת[65],**
6 **כַּמִּזְלָגוֹת[66] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי**
7 **כַּהֵיכָל[67], כִּירוּשָׁלַיִם[68] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, וְאַף עַל**
8 **פִּי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שֵׁם קָרְבָּן; שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ עִנְיָנָם**
9 **כְּאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי קָרְבָּן[69].**

55) כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש) לשמים. 56) לתיקון בית המקדש. 57) ככסף השקלים הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קרבנות צבור. 58) כקרבן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר ובערב. והוא דבר הנדור, שנקנה בכסף השקלים שנודבים לבית המקדש. 59) כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים שבמקדש. דיר - רפת לצאן. 60) כשני גזירי עצים, שהיה הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח. 61) כקרבנות הנקרבים על אש המזבח. 62) כקרבנות שעל גבי המזבח. 63) כלים שמשרתים בהם למזבח. 64) כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. 65) כלים שמקבלים בהם דם הקרבנות לזריקה. 66) שהופכים בהם אברי הקרבנות כשהם נקטרים על המזבח למהר שריפתם. וכל הכלים נזכרים בתורה. 67) כקרבנות שדמם נזרק בהיכל המקדש. 68) כקרבנות הנאכלים בירושלים. 69) וכולם באים מדבר הנדור, מתרומת הלשכה, או מחרמי בדק הבית, שנודרים או נודבים למקדש.

10 **טו. הָיָה לְפָנָיו בְּשַׂר קֹדֶשׁ, אֲפִלּוּ הָיָה בְּשַׂר שְׁלָמִים**
11 **אַחַר זְרִיקַת דָּמִים שֶׁהוּא מֻתָּר לְזָרִים[70], וְאָמַר: הֲרֵי**
12 **הֵן עָלַי כְּבָשָׂר זֶה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; שֶׁלֹּא הִתְפִּיס**
13 **אֶלָּא בְּעִקָּרוֹ[71] שֶׁהָיָה אָסוּר[72]. אֲבָל אִם הָיָה בְּשַׂר**
14 **בְּכוֹר: אִם לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים[73] - הֲרֵי זֶה אָסוּר; וְאִם**
15 **לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.**

70) שנאכל לישראלים. 71) ביסודו, בתחילתו. 72) לפני זריקת הדם, בעיא שלא נפשטה וספק תורה - להחמיר. והר"ן לשבועות פרק ג כותב: שרבינו סובר, הואיל ורבא ורבינא הוכיחו שב"עיקרו הוא מתפיס" והם אמוראים אחרונים, הלכה כמותם, ואף על פי שסוגיית הש"ס שם דחתה את הוכחותיהם אין אנו סומכים על דיחויים להשאיר את הבעייה בספק. 73) שאסור אז באכילה אפילו לכהנים.

16 **טז. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאַנְשֵׁיהֶם עִלְּגִים[74] וּמַפְסִידִין אֶת**
17 **הַלָּשׁוֹן וּמְכַנִּין עַל דָּבָר בְּדָבָר אַחֵר - הוֹלְכִין שָׁם**
18 **אַחַר הַכִּנּוּי. כֵּיצַד? כָּל כִּנּוּיֵי[75] קָרְבָּן - כְּקָרְבָּן.**
19 **הָאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי קוֹנָם[76], קוֹנָח, קוֹנָז - הֲרֵי אֵלּוּ**
20 **כִּנּוּיִין לְקָרְבָּן[77]. חֵרֶק, חֵרֶף, חֵרֵף - הֲרֵי אֵלּוּ כִּנּוּיִין**
21 **לְחֵרֶם[78]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן כָּלַל**
22 **הָעָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[79] וּבְאוֹתוֹ זְמַן.**

74) מדברים לשון מעורבת משפות וניבים שונים. 75) שמות לוואי. 76) שכוונתו לומר פירות אלו יהיו אסורים עלי כקרבן. 77) ונדרו חל. כאילו אמר: הרי הם עלי קרבן. 78) חרם - הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית. 79) שאם העם מדבר בלשון אותו מקום, שהיא לשון משובשת ויש במשמעותה לשון קרבן הרי זה כאילו נדר בקרבן, שכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם", ואפילו מי שהוא בקי בלשון הקודש ונדר באחד מהכינויים האלו - נדרו נדר, כיוון שהיא לשון כלל העם.

23 **יז. וּכְשֵׁם שֶׁאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּכִנּוּיִין, כָּךְ אִם הִקְדִּישׁ**
24 **בְּכִנּוּיִין - הֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ[81]. וְכִנּוּיֵי הַכִּנּוּיִין - מֻתָּרִין,**
25 **בֵּין בִּנְדָרֵי אִסָּר בֵּין בִּנְדָרֵי הֶקְדֵּשׁ.**

80) קרבן לה', או שאר נכסיו לבדק הבית. 81) הטעם שתקנו חכמים כינויים כדי שלא יאמר: "לה' קרבן" ולפעמים יבטא ה' ולא יאמר קרבן ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, הרי שגם בהקדש עצמו תיקנו כינויים. ובירושלמי אמרו: "זאת אומרת אדם מקדיש לשמים בלשון קונם".

26 **יח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ לֹא יִהְיֶה חֻלִּין[82],**
27 **אוֹ לֹא יִהְיֶה בָּשָׂר, אוֹ לֹא יִהְיֶה דָּכִי[83], אוֹ לֹא יִהְיֶה**
28 **טָהוֹר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ**
29 **יִהְיֶה קָרְבָּן, שֶׁהוּא אָסוּר[84]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: כָּל מַה**
30 **שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ טָמֵא[85] אוֹ נוֹתָר אוֹ פִּגּוּל - הֲרֵי זֶה**
31 **אָסוּר.**

82) אלא קרבן. 83) טהור ומותר באכילה. 84) משנה בנדרים י: אלא שלשון המשנה שם "האומר לחולין שאוכל לך" ומפרש הר"ן, קרא: לחולין, בלמ"ד פתוחה, שפירושה: לא חולין. 85) אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים" וייתכן, שנתכוון לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין נדרו חל - הואיל ואפשר לומר שלקדשים טמאים נתכוון אנו אומרים: "סתם נדרים להחמיר".

32 **יט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: לֹא חֻלִּין לֹא אֹכַל לָךְ - הֲרֵי זֶה**
33 **כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: מַה שֶּׁאֹכַל לָךְ לֹא יִהְיֶה חֻלִּין אֶלָּא**
34 **קָרְבָּן[86]. וְכֵן אִם אָמַר: הַקָּרְבָּן שֶׁאֹכַל לָךְ, קָרְבָּן**
35 **שֶׁאֹכַל לָךְ, כְּקָרְבָּן שֶׁאֹכַל לָךְ - הֲרֵי זֶה אָסוּר[88]. אֲבָל**
36 **הָאוֹמֵר: הַקָּרְבָּן לֹא אֹכַל לָךְ[89], אוֹ כְּקָרְבָּן לֹא אֹכַל**
37 **לָךְ, אוֹ לְקָרְבָּן לֹא אֹכַל לָךְ, אוֹ קָרְבָּן לֹא אֹכַל לָךְ[90],**
38 **אוֹ לֹא קָרְבָּן לֹא אֹכַל[91] לָךְ - כָּל אֵלּוּ מֻתָּרִים. שֶׁאֵין**
39 **מַשְׁמַע דְּבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא שֶׁנִּשְׁבַּע בְּקָרְבָּן שֶׁלֹּא יֹאכַל**
40 **לָזֶה[92], וְהִנִּשְׁבָּע בְּקָרְבָּן - אֵינוֹ כְּלוּם[93]. אוֹ שֶׁנָּדַר**
41 **שֶׁלֹּא יֹאכַל לוֹ קָרְבָּן.**

86) ולפיכך לא אוכל לך. שכל האומר: דבר זה אינו מותר, מובן מאליו שהוא אסור. 87) אף על פי שלא אמר בכ"ף הדמיון אין בזה קפידא, כי כוונתו לאסור על עצמו אכילתו אצל חבירו כקרבן, שהוא דבר הנידר. 88) אבל אם יאמר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הא קרבן שאוכל לך, מותר, שמשמעו שנשבע בקרבן, שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום. 89) משמעו שאוסר עליו מה שלא יאכל אצלו, אבל מה שיאכל אצלו לא יהא קרבן, ואפילו אם נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכוונתו הייתה להישבע בקרבן שלא יאכל אצלו אין זה כלום. 90) גם זה משמעו לאסור רק את מה שלא יאכל, אבל מה שיאכל יהיה מותר, אם לא שהייתה כוונתו להישבע בקרבן שלא יאכל ואין שבועה זו כלום. 91) אף על פי שאפשר לדקדק מתוך דבריו: שמה שיאכל אצלו יהיה קרבן, אין אנו אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". 92) אצל זה. וכן אמרו "שלא נדר זה אלא בחיי קרבן". 93) שאין שבועה אלא בשם ה' או באחד מן הכינויים. ואפילו אם נשבע סתם הרי זה אסור, ואינו לוקה. אבל הנשבע בחיי קרבן אינו כלום.

1 **כ. חֵלִין שֶׁאֹכַל לָךְ, הַחֵלִין שֶׁאֹכַל לָךְ, כְּחֵלִין שֶׁאֹכַל**
2 **לָךְ; חֵלִין שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, הַחֵלִין שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ,**
3 **כְּחֵלִין שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ[94] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.**

94) ואף על פי שאפשר לשמוע מדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן".

4 **כא. אֲבָל הָאוֹמֵר: לֹא טָמֵא שֶׁאֹכַל לָךְ, לֹא נוֹתָר**
5 **שֶׁאֹכַל לָךְ, לֹא פִּגּוּל שֶׁאֹכַל לָךְ - אָסוּר; שֶׁמַּשְׁמָעוֹ**
6 **שֶׁל דָּבָר: דָּבָר שֶׁאֹכַל הוּא שֶׁיִּהְיֶה פִּגּוּל אוֹ טָמֵא,**
7 **לְפִיכָךְ לֹא אֹכַל לָךְ[95].**

95) שכן שנינו במשנה "טמא נותר ופיגול - אסור" ומשמעה: בין אם אמר: טמא שאוכל לך, בין אם אמר: לא טמא שאוכל לך, כי הואיל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, למה יאמר: לא טמא מה שאוכל לך, הרי אפילו אם לא יאמר, לא יהיה מאכל חברו טמא מאליו, לכך אנו מתקנים ומוסיפים בדבריו, שכוונתו לומר: לא ("אוכל עמך") מפני שטמא הוא מה שאוכל אצלך.

8 **כב. בַּהֵיכָל שֶׁאֹכַל לָךְ, הֵיכָל שֶׁאֹכַל לָךְ, לֹא הֵיכָל**
9 **שֶׁאֹכַל לָךְ - אָסוּר[96]. הֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, כַּהֵיכָל**
10 **שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, לֹא הֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ - מֻתָּר; שֶׁזֶּה**
11 **כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בַּהֵיכָל שֶׁלֹּא יֹאכַל לָךְ[97]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
12 **בָּזֶה[98].**

96) שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו כקרבנות ההיכל. 97) מכיוון שמסיים בלשון שלילה הרי זו לשון שבועה, והנשבע בהיכל אינו כלום. 98) כגון עצים ואישים מזבח וירושלים.

13 **כג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מֻדָּר אֲנִי מִמְּךָ[99] - מַשְׁמַע**
14 **דָּבָר זֶה שֶׁלֹּא יִדַּבֵּר עִמּוֹ[100]. מֻפְרָשׁ אֲנִי מִמְּךָ -**
15 **מַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׂא וְיִתֵּן עִמּוֹ[101]. מְרֻחָק אֲנִי מִמְּךָ**
16 **- מַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא יֵשֵׁב בְּאַרְבַּע אַמּוֹתָיו[102]. וְכֵן אִם**
17 **אָמַר לוֹ: מְנֻדֶּה אֲנִי לָךְ[103], אוֹ מְשַׁמַּתְנָא[104] מִמְּךָ.**
18 **אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: נָדַר אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ,**
19 **אוֹ מֻפְרָשׁ אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ, אוֹ מְרֻחָק אֲנִי**
20 **מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל[105].**
21 **וְאִם אָכַל כְּזַיִת מִכָּל נִכְסָיו[106] - לוֹקֶה מִשּׁוּם לֹא**
22 **יַחֵל דְּבָרוֹ[107].**

99) ולא גמר דיבורו: שלא אוכל לך. 100) אבל מותר לו לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא הדיבור בלבד. 101) בעסקי מסחר וממכר. 102) כלומר, אסור בדיבור, ובמשא ומתן כל אחד כדינו, אבל לא באכילה. 103) הרי זה לא ישב בארבע אמותיו, שמשמע מנודה כמו מרוחק, אבל מותר לאכול משלו. 104) שמתא - לשון נידוי וריחוק הוא. 105) ואף על פי שלא הזכיר לשון איסור בדיבורו, וגם לא התפיס נדרו ב"קרבן", בכל זאת הרי זה כנדר, כי הלכה היא: "ידות נדרים - כנדרים" כלומר, נדר שלא פירש כל דיבורו, אלא התחיל במקצת ומתוכו ניכר שדעתו לידור - כבית יד הכלי, שאינו עיקר הכלי והאוחז ביד מטלטל כל הכלי עמו, הרי זה כאילו גמר כל דיבור נדרו. 106) של חבירו. 107) ומובן, שבנדר זה מותר לדבר עמו, שהרי הדגיש שאינו אוסר עצמו אלא באכילה בלבד.

23 **כד. אָמַר לוֹ: מְנֻדֶּה אֲנִי לְךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לָךְ - אֵינוֹ**
24 **אוֹכֵל לוֹ[108], וְאִם אָכַל - אֵינוֹ לוֹקֶה[109]. אָמַר לוֹ:**
25 **נָדַרְתִּי[110] מִמְּךָ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת.**

108) משלו, שהרי פירש כוונת התרחקותו לא לעניין ישיבה בארבע אמותיו אלא לעניין אכילתו ממנו. וסובר רבינו שבזה גם החכמים מודים לרבי עקיבא, שאסור באכילה, וכל מחלוקתם אינה אלא כשאמר מנודה אני לך ולא הוסיף: שאיני אוכל לך, שרבי עקיבא אוסר באכילה. וחכמים סוברים, שלא התכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ופסק רבינו כחכמים. 109) כשם שרבי עקיבא היה מסופק בלשון "מנודה אני לך" אם כוונתו לנדר ממש, או שלא נתכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ולפיכך אמר אסור באכילה ואינו לוקה מספק, הוא הדין לחכמים כשאמר: מנודה ... שלא אוכל לך, אינו אסור לאכול משלו אלא מספק, ואינו לוקה, כי שמא לא נתכוון אלא להתרחק מלאכול בארבע אמותיו. 110) לשון נע ונד. שמשמעו מתנודד אני ומובדל ממך מליהנות לך, ואפילו לא הזכיר: שלא אוכל לך, הרי זה אסור בהנאתו, שאין להסתפק בו, שנתכוון שלא לישב בארבע אמותיו, כדין מנודה, שאין אדם רגיל להזכיר על עצמו לשון נידוי, שגנאי הוא לו.

26 **כה. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵי עָלַי כִּנְדָרֵי רְשָׁעִים[111] אִם**
27 **אֹכַל לָךְ, שֶׁמִּנְּדָרֵיהֶם נָזִיר וְקָרְבָּן וּשְׁבוּעָה[112], וְאָכַל**
28 **- חַיָּב בְּכֻלָּן[113]. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי כִּנְדָבוֹת**
29 **כְּשֵׁרִים[114], שֶׁמִּנְּדָבוֹתָם נָזִיר[115] וְקָרְבָּן[116] - הֲרֵי זֶה**
30 **חַיָּב[117].**

111) שרגילים לידור ולהישבע בשעת כעסם, ונקראו רשעים על פי מאמרם: "כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע, שנאמר וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", כלומר, שהם רשעים לעניין זה, אבל רשעים גמורים אין להם עסק בנזירות ובקרבנות. 112) כל זה מדברי הנודר, שפירש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואמר מה טיבם של נדרי רשעים, שנודרים בנזירות וגם נודרים להביא קרבנות למקדש וגם רגילים הם להישבע בשעת ריתחה, ושבועה נקראת אף היא נדר. 113) להיות נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חבירו ואכל. 114) שאינם נודרים (שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו") אלא נודבים קרבן שבידם, ומביאים אותו לפתח העזרה ושם מקדישים אותו, שלא יבואו לידי מכשול מעילה. 115) כשרואים יצרם תוקף אותם, הם נוזרים נזירות. 116) קרבן נדבה. 117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן, שאין הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם.

כו. אָמַר: חֲרֵי עָלַי כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים אוֹ כְּנִדְבוֹת כְּשֵׁרִים שֶׁאֹכַל לָךְ[118] אוֹ אִם אֹכַל לָךְ - חֲרֵי זֶה אָסוּר[119], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ[120]. אָמַר: כְּנִדְרֵי כְּשֵׁרִים - לֹא נִתְחַיֵּב בְּכֻלּוֹם; שֶׁאֵין הַכְּשֵׁרִים נוֹדְרִים בְּדֶרֶךְ אִסּוּר וְכַעַס[121]. אָמַר: כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים חֲרֵינִי, וְהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו - חַיָּב בִּנְזִירוּת[122]. כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים עָלַי - חַיָּב קָרְבָּן[123]. כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים שֶׁלֹּא אֹכַל מִמֶּנּוּ[124] - חַיָּב בִּשְׁבוּעָה[125].

118) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרבן נדרי רשעים או נדבות הכשרים. 119) לאכול אצל חבירו. 120) ואמר: קרבן מה שאוכל לך. וזהו ידות נדרים, שהם כנדרים. שאף על פי שלא פירש דבריו, הואיל ומתוכם ניכר, שדעתו לידור הרי זה נדר גמור. 121) אלא נודבים מתוך ישוב הדעת ונדיבות נפשם. וגם יראים הם לידור שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו". והוא הדין אם אמר כנדבת רשעים עלי לא אמר כלום, לפי שאין הרשעים נודבים ואם הם נודבים אינם רשעים לאותו דבר. 122) אף על פי שלא פירש ואמר: "שמנדריהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש כאן יד מוכיחה שלנזירות נתכוון. והוא הדין כשיאמר: הריני כנדרי רשעים שלא אשתה, הרי זה נזיר, שיש כאן יד מוכיחה לנזירות. 123) אפילו כשלא הייתה בהמה רבוצה לפניו, כי יד מוכיחה היא לקרבן. 124) מהכיכר הזה. 125) משום שבועת בטוי, ואם אכלו ילקה. אבל אם יאמר: כנדבות כשרים שלא אוכל ממנו, לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים כלל.

כז. הַנּוֹדֵר בַּתּוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כָּזוֹ - לֹא אָמַר כְּלוּם[126], וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם[127], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה עַם הָאָרֶץ[128], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנָּהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים.

126) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנדור. 127) להתירו. 128) שאינו מבחין בין נודר בתורה לנודר במה שכתוב בה ויבוא להקל גם בזה.

כח. נָדַר בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ - חֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁחֲרֵי כָּתוּב בָּהּ אִסָּר וָנָדַר[129]. נִטְלָהּ בְּיָדוֹ וְנָדַר בָּהּ - חֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּדַר בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ[130].

129) והוזכרו בה קרבנות, שהם דבר הנדור. 130) הואיל ואוחזה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שבתוכה, אין דעתו אלא לאזכרות וקרבנות שבה.

כט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: נַשְׁכִּים וְנִשְׁנֶה פֶּרֶק - עָלָיו לְהַשְׁכִּים[131] וְלִקְרוֹת; שֶׁזֶּה כְּמוֹ נֶדֶר[132] הוּא, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן נֶדֶר[133].

131) על האומר להשכים תחילה, שנאמר "ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד" הרי שהקדים הקב"ה והמתין ליחזקאל. 132) שהרי קיבל עליו לעשות מצוה, וזה מחייבו, אלא שאין זה נדר גמור לעבור עליו ב"בל יחל דברו". 133) שהוא: "יאסר דבר זה עלי", שהנודר בא לאסור הדבר על עצמו, אבל לא להתחייב לעשות דבר זה או לא לעשותו, שזה שייך יותר ל"שבועה" שהנשבע אוסר עצמו על הדבר שנשבע עליו. וכלשון התלמוד: נדר - איסור חפץ על האדם, שבועה - איסור האדם מן החפץ.

ל. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: חֲרֵי אַתְּ עָלַי כְּאִמִּי[134] אוֹ כַּאֲחוֹתִי, אוֹ כְּעָרְלָה[135] אוֹ כְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם[136] - חֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר עַל הַפֵּרוֹת: חֲרֵי אֵלּוּ כִּבְשַׂר חֲזִיר; כְּשֵׁם שֶׁהוּא מֻתָּר לְאָכְלָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[137], כָּךְ מֻתָּר בְּאִשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: חֲרֵינִי מֵדָּר מִמֵּךְ חֲנָיָה[138], אוֹ הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁךְ אֲסוּרָה עָלַי[139] - חֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו[140], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[141].

134) אסורה עלי כאמי, שהיא אסורה עלי משום ערווה. 135) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה. 136) מין ממיני תבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה ובהנאה. 137) שאין אדם מתפיס בנדר בדבר האסור אלא בדבר הנדור. 138) לא ליהנות לך כל הנאה שהיא. 139) שלא התפיס הנאתה בדבר הנדור, אלא אסר אותה עליו, כאדם האוסר על עצמו דברים המותרים לו. 140) ואף על פי שהוא משועבד לה מן התורה, שלא לגרוע עונתה. 141) "שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו" וממילא היא נאסרת לו.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) דין הדירוהו אחרים או שנדר על דעת אחרים, המקדים תנאי לנדריו שבעתיד, שיבוטלו מאליהם, דיני הפקר והשוואתו לנדר.

א. אֶחָד הַנּוֹדֵר מִפִּי עַצְמוֹ[2] אוֹ שֶׁהִדִּירוּ חֲבֵרוֹ[3] וְאָמַר אָמֵן[4], אוֹ דָּבָר שֶׁעִנְּנוּ כְּעִנְּיַן אָמֵן[5], שֶׁהוּא קַבָּלַת דְּבָרִים.

2) שאוסר על עצמו דבר המותר. 3) שאמר לו: יאסר עליך דבר פלוני. 4) ובזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר, כמו ששנינו (נזיר פ"ד, מ"א) "הריני נזיר, ואת, ואמרה: אמן, מיפר את שלה". וכן אמרו (שבועות כט:): "כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". 5) שאמר: הן, או מקבל אני נדר זה, כמו ששנינו בתוספתא (נזיר פ"ג, מ"ד)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"האומר לחברו, הריני נזיר ואתה, אם אמר הן שניהם אסורים" (ביאור הגר"א ליו"ד רט, ס"ק ב) והשווה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"א. אבל אם חברו מדירו ליהנות מנכסיו אינו צריך שיקבל חבירו את דבריו, שיכול לאסור את שלו על חברו בעל־כרחו (יו"ד רט).

1 **ב. וְאֵין הַנּוֹדֵר נֶאֱסָר בַּדָּבָר שֶׁאָסַר עַל עַצְמוֹ עַד**
2 **שֶׁיּוֹצִיא בְּשְׂפָתָיו וְיִהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
3 **בִּשְׁבוּעוֹת[6]. אֲבָל הַמַּתְכִּוֵּן לִנְדֹּר בְּנָזִיר[7] וְנָדַר בְּקָרְבָּן[8],**
4 **בְּקָרְבָּן וְנָדַר בְּנָזִיר, בִּשְׁבוּעָה[9] וְנָדַר, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִנְדֹּר**
5 **וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר תְּאֵנִים וְאָמַר עֲנָבִים - הֲרֵי**
6 **זֶה מֻתָּר בִּשְׁנֵיהֶם וְאֵין כָּאן נֶדֶר[10].**

6) פ"ב, ה"י־יב, שנאמר בשבועה: "לבטא בשפתים", וגם בנדרים נאמר (במדבר ל, ז): "או מבטא שפתיה" אין הנדר חל עד שיבטאו בשפתיו. 7) להיות נזיר. 8) להביא קרבן. 9) שנתכוין להשבע. 10) שלשון "מבטא" משמעה: בוטא מה שיש בלבו (קרית ספר). וכן שנינו בתוספתא נדרים פ"ה, מ"ה "נתכוין לידור בעולה ונדר בחרם, בחרם ונדר בנזיר, בנזיר ונדר בקרבן וכו' מותר בכולם" (לפי גירסת ה"חסדי דוד" שם). וראה במשנה נדרים פו:.

7 **ג. הַנּוֹדֵר עַל דַּעַת אֲחֵרִים[11] - הֲרֵי זֶה כְּנִשְׁבָּע עַל**
8 **דַּעַת אֲחֵרִים[12]. וְכֵן הַנּוֹדֵר וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[13],**
9 **אוֹ שֶׁמְּחוּ בּוֹ[14] בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר וְקִבֵּל[15] - הֲרֵי זֶה**
10 **מֻתָּר[16]. וְדִין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בִּנְדָרִים כְּדִינָן**
11 **בִּשְׁבוּעוֹת[17].**

11) שאומר הנני נודר נדר זה על דעתכם. 12) שאמר: "שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע, אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו... וכיון שהיה פיו ולבו של אחרים שוים... חייב, שלבם של אלו במקום לבו קם" (לשון רבינו לעיל הל' שבועות פ"ב, הט"ו). 13) "כדי שיאמר תלמיד לרבו, שלום עליך רבי" (שם, הי"ז, וראה בביאורנו שם). 14) אחרים, ואמרו לו: חזור בך מנדרך. 15) שאמר: הן, או חזרתי בי. 16) ונעקר הנדר מעיקרו, "שזה דומה לטועה" (לשון רבינו שם). וכן אמרו (בבא בתרא קכט:) "והילכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי". וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, הי"ח ובביאורנו שם. 17) שהרי הכתוב משוה אותם, שנאמר (במדבר ל, ג) "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה" (סוף משנה).

12 **ד. מִי שֶׁהִתְנָה קֹדֶם שֶׁיִּדֹּר וְאָמַר: כָּל נֶדֶר שֶׁאֶדֹּר**
13 **מִכָּאן[18] וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים הֲרֵינִי חוֹזֵר בָּהֶן אוֹ הֲרֵי הֵן**
14 **בְּטֵלִים וְכֵיוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְאַחַר כָּךְ נָדַר: אִם הָיָה**
15 **זוֹכֵר הַתְּנַאי בְּשָׁעָה שֶׁנָּדַר - הֲרֵי נִדְרוֹ קַיָּם, שֶׁהֲרֵי**
16 **בִּטֵּל הַתְּנַאי בְּנֶדֶר זֶה[19]; וְאִם לֹא זָכַר הַתְּנַאי אֶלָּא**
17 **אַחַר שֶׁנָּדַר, אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל הַתְּנַאי בְּלִבּוֹ[20] וְקִיְּמוֹ[21]**
18 **- הֲרֵי הַנֶּדֶר בָּטֵל. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיא עַתָּה**
19 **הַחֲזָרָה בְּפִיו, כְּבָר הִקְדִּים הַחֲזָרָה[22] לַנֶּדֶר וְהוֹצִיאָהּ**
20 **בְּפִיו מִקֹּדֶם[23]. וְיֵשׁ שֶׁמּוֹרֶה לְהַחְמִיר וְאוֹמֵר: וְהוּא**
21 **שֶׁיִּזְכֹּר הַתְּנַאי אַחַר שֶׁנָּדַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[24].**

18) מהיום. 19) שאילו רצה בקיומו למה הוא נודר, הרי נדרו סותר את תנאו (נדרים כג:). 20) בלבד, ולא הוציאו בשפתיו בשעת זכירתו (כס"מ). 21) במחשבתו, שרוצה הוא בקיום התנאי, וממילא יתבטל הנדר. ודפוסי רומי ווינציאה: וקיים התנאי. 22) היא התנאי, שהתנה קודם שידור. 23) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את תנאו, ואין זה פיו ולבו שוים בשעת נדרו, והתורה אמרה: "לא יחל דברו" אינו מיחל נדרו שכבר נדר, אבל מיחל הוא נדרו, קודם שידרנו, הואיל ועדיין לא חל (קרית ספר). 24) אבל לאחר כדי דיבור, הואיל והנדר כבר חל, אינו מן הדין שיעקר ע"י זכירת התנאי. זו היא דעת הר"י בתוספות נדרים כג: שדוקא אם הוא זוכר את התנאי בשעת נדרו אין הנדר חל, הואיל והוא נודר על דעתו הראשונה, אבל אם אינו זוכר התנאי בשעת נדרו, מסתמא דעתו לקיים הנדר. ולדבריו זוהי דעת רבא שם, המקפיד על זכירת התנאי בשעת נדרו, אלא שמספיקה הזכירה תוך כדי דיבור, שהרי אפילו אם חזר בו - בתוך כדי דיבור - מנדרו, בטל נדרו, כמבואר לעיל ה"ג (לחם משנה).

22 **ה. מִי שֶׁהִקְדִּים אֶת הַתְּנַאי לְשָׁנָה[25] אוֹ לְעֶשֶׂר, וְאַחַר**
23 **כָּךְ נָדַר, וְנִזְכַּר בְּשָׁעָה שֶׁנָּדַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּנַאי, וְשָׁכַח**
24 **עַל אֵי זֶה דָּבָר הִתְנָה[26] וְכֵיצַד הָיָה הַתְּנַאי[27]: אִם**
25 **אָמַר: עַל דַּעַת רִאשׁוֹנָה אֲנִי עוֹשֶׂה[28] - אֵין נִדְרוֹ**
26 **נֶדֶר[29], שֶׁהֲרֵי בִּטְּלוֹ; וְאִם לֹא אָמַר: עַל דַּעַת רִאשׁוֹנָה**
27 **אֲנִי עוֹשֶׂה - כְּבָר בִּטֵּל הַתְּנַאי וְקַיָּם הַנֶּדֶר, שֶׁהֲרֵי זָכַר**
28 **בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר שֶׁיֵּשׁ שָׁם תְּנַאי וְאַף עַל פִּי כֵן נָדַר[30].**

25) שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל. 26) אם על אכילת פת או שתיית יין. 27) אם על דברים שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר הוא, שהתנה על דבר מיוחד, ולא באופן סתמי וכולל (ר"ן לנדרים כג:). 28) שאם אהיה זכור על מה שהתניתי, אלך אחר התנאי. 29) אם נזכר אחר כך, שלדבר זה התנה (ר"ן ורא"ש שם). 30) נמצא שעקר תנאו, שאילו רצה בקיומו - לא היה לו לידור סתם (שם).

29 **ו. יֵשׁ מֵהַגְּאוֹנִים שֶׁאוֹמְרִים: אֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[31]**
30 **נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּנְדָרִים בִּלְבַד, לֹא בִּשְׁבוּעוֹת[32]. וְיֵשׁ מִי**
31 **שֶׁמּוֹרֶה, שֶׁדִּין הַנְּדָרִים וְהַשְּׁבוּעוֹת בְּעִנְיָנוֹת אֵלּוּ אֶחָד**
32 **הֵם, וְכִי יֵשׁ לוֹ לְהַקְדִּים תְּנַאי לִשְׁבוּעָתוֹ[33] כְּדֶרֶךְ**
33 **שֶׁאָמְרוּ בִּנְדָרִים[34].**

31) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. 32) שאיסור שבועה חמור מאד, כמבואר לעיל הל' שבועות פי"ב, ה"ב, וסומכים דבריהם על הירושלמי (נדרים פ"ג, ה"א): "תניי בנדרים, ואין תניי בשבועות". 33) לביטול שבועתו. 34) וכדבריו נוטה גם דעת רבינו, שהרי לקמן פ"ג, ה"א הוא מונה הדברים שבין נדרים לשבועות, ולא מנה הבדל זה ביניהם (רדב"ז). וכתב הר"ן בנדרים כג: דוקא בשבועות ובנדרים שנשבע ונדר לעצמו מועיל תנאי, אבל מי שהשביעו או

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הדירו חברו אין תנאו זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונודר, וכאילו ביטל תנאו הקודם. וכן נפסק בשו"ע יו"ד ריא, ד. הלכה זו משמשת מקור למנהג אמירת "כל נדרי" בלילי יום הכיפורים, להתנות על הנדרים של השנה הבאה, שאם ידור בכעסו וישכח את תנאו זה, יהיו נדריו ושבועותיו בטלים. וכן אמרה משנתנו (נדרים כג:) "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל". ומפני שביום הכיפורים מתאסף הקהל לבית הכנסת, נהגו לאמרו ביום זה, וגם מצינו ביחזקאל מ, א, שקורא את יום הכיפורים ראש־השנה, שנאמר שם: "בראש השנה בעשור לחודש" (רא"ש ותוספות שם). אולם דעת רוב הגאונים שלא לומר "כל נדרי" כלל, לא ביום הכיפורים ולא בשאר ימי השנה, וב"אוצר הגאונים" לנדרים עמ' 42 מביא תשובת הגאונים: "רוב הגאונים מוחין לומר כל נדרי, לפי שאין בו שום תקנה, רק רע, זולתי נוסחת רב האיי גאון ז"ל וכו'. ואמנם רבינו ב"סדר התפילות" שבסוף "ספר אהבה" אינו מביא נוסח "כל נדרי" ואינו מזכירו כלל. וגם הרמ"א ביו"ד סימן ריא סעיף א, אומר: שאין אנו סומכים על זה להתיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול.

1 **ז. סְתָם נְדָרִים - לְהַחְמִיר[35], וּפְרוּשָׁן - יֵשׁ בּוֹ לְהָקֵל**
2 **וּלְהַחְמִיר. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי**
3 **כְּבָשָׂר מָלִיחַ[36] וּכְיֵין נֶסֶךְ - אוֹמְרִין לוֹ: וּמֶה הָיָה**
4 **בִּלְבָדְךָ? אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: כְּבָשָׂר מָלִיחַ שֶׁל קָרְבָּן[37]**
5 **וּכְיֵין שֶׁנִּתְנַסֵּךְ עַל הַמִּזְבֵּחַ הָיָה בִּלְבִּי - הֲרֵי זֶה**
6 **אָסוּר[38]; וְאִם אָמַר: לֹא הָיָה בִּלְבִּי אֶלָּא תִּקְרֹבֶת**
7 **עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[39] וְיֵין שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ[40] - הֲרֵי**
8 **זֶה מֻתָּר[41]. וְאִם נָדַר סְתָם[42] - הֲרֵי זֶה אָסוּר.**

35) סתם נודר דעתו לאסור על עצמו, כי אחרת היה לו לשתוק. 36) מלוח. 37) שנאמר בו (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 38) שהרי התפיס בדבר הנדור (משנה בנדרים יח:). 39) קרבן, שמקריבים לעבודה־זרה ואסור בהנאה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ז, ה"ב. 40) שאסור אף הוא בהנאה. 41) שלא התפיס זה אלא בדבר האסור (שם במשנה) וראה לעיל פ"א, ה"ח־ט. ואפילו פירש דבריו לאחר זמן מרובה, הרי זה מותר ((רדב"ז). 42) ששאלנוהו ואמר: איני יודע למה נתכוונתי.

9 **ח. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי חֵרֶם: אִם**
10 **כַּחֵרֶם שֶׁל בֶּדֶק הַבַּיִת[43] - אָסוּר[44]; וְאִם כְּחֵרְמֵי**
11 **הַכֹּהֲנִים[45] - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מָמוֹן שֶׁלָּהֶם וְאֵין בָּהּ**
12 **אִסּוּר[46]; וְאִם סְתָם - אָסוּר[47].**

43) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית־המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. 44) שהתפיס בדבר הנדור. 45) הקדש הניתן במתנה לכהנים, ככתוב (במדבר יח, יד): "כל חרם בישראל לך יהיה". 46) ואעפ"י שאסורים בהנאה עד שיבואו לידי כהנים - סתם חרמי כהנים משמעם, שכבר באו לידי כהן (רא"ש לנדרים יח:). 47) משנה שם.

13 **ט. הֲרֵי הֵן עָלַי כְּמַעֲשַׂר: אִם כְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה - אָסוּר,**
14 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרְבָּן שֶׁהִקְדִּישׁוֹ בְּיָדוֹ[48], כְּמוֹ שֶׁשִּׁבַּרְנוּ[49];**
15 **וְאִם כְּמַעֲשַׂר דָּגָן[50] - מֻתָּר[51]; וְאִם סְתָם - אָסוּר[52].**

48) כשיצא העשירי, העביר עליו שבטו, ככתוב בויקרא כז, לב. 49) לעיל פ"א, הי"ג, והרי זה דבר הנדור, כמבואר בביאורנו שם. 50) הניתן ללוי. 51) שאפילו לרבי מאיר הסובר מעשר ראשון אסור באכילה לזרים, אין זה דבר הנדור, שגם עד שלא הפרישו, איסורו בתוך התבואה אלא שמחוסר הפרשה, נמצא מעשר זה הוא "דבר האסור מאליו" (ריטב"א לנדרים יח:). 52) משנה בנדרים שם.

16 **י. הֲרֵי הֵן עָלַי כִּתְרוּמָה: אִם לִתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[53]**
17 **נִתְכַּוֵּן - הֲרֵי זֶה אָסוּר[54]; וְאִם לִתְרוּמַת הַגֹּרֶן[55] נִתְכַּוֵּן**
18 **- מֻתָּר[56]; וְאִם סְתָם - אָסוּר[57]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

53) לשקלים, שקונים מהם קרבנות למזבח, והם נתרמים ונפרשים מכסף הלשכה הניתן לתוך קופות מיוחדות, כמבואר, לעיל פ"א, הי"ד ובביאורנו שם. 54) שהתפיס בדבר הנדור, הוא הכסף, שכל ישראל שוקלים ונותנים בכל שנה לקרבנות המקדש. 55) שמפרישים מהגורן ונותנים לכהן. 56) שהיא דבר האסור, כמבואר לעיל פ"א, הי"א ובביאורנו שם. 57) משנה בנדרים שם.

19 **יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[58]? בְּמָקוֹם שֶׁמִּשְׁמַע כָּל**
20 **אֶחָד מֵאֵלּוּ שָׁם שְׁנֵי עִנְיָנוֹת[59]; אֲבָל מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן**
21 **שֶׁאֵין קוֹרְאִים חֵרֶם סְתָם אֶלָּא לְחַרְמֵי בֶּדֶק הַבַּיִת**
22 **בִּלְבָד[60], וְאָמַר שָׁם: הֲרֵי הֵן עָלַי חֵרֶם - הֲרֵי זֶה**
23 **אָסוּר[61]. וְכֵן אִם הָיָה דַּרְכָּן שֶׁאֵין קוֹרְאִים חֵרֶם סְתָם**
24 **אֶלָּא לְחַרְמֵי כֹהֲנִים[62] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
25 **בָּזֶה[64]. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בִּנְדָרִים אֶלָּא אַחַר לְשׁוֹן אֲנָשִׁי**
26 **אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ זְמַן[65].**

58) שאם פירש ואמר לזה נתכוונתי, שומעים לו. 59) שני תכנים. 60) כגון בגליל, שאין הכהנים גרים שם ואינם מצויים בה, ומי שמחרים שם מנכסיו אין כוונתו אלא לבדק הבית, שהוא דבר הנדור. 61) אפילו אם יאמר לחרמי כהנים נתכוונתי (כסף משנה). 62) כגון ביהודה, שהכהנים מצויים שם לרוב, וקוראים לחרמי כהנים - חרם סתם. 63) אם נדר בחרם סתם (משנה שם יח:) וראה בר"ן שם יט: דיבור־המתחיל הא מכירים. 64) כגון תרומה, שאם נדר בה בגליל, הרי זה מותר, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, שהם רחוקים מירושלים, וסתם "תרומה" שם, הכוונה לתרומת הגורן, כמפורש במשנה שם. 65) השווה לקמן פ"ט, ה"א.

27 **יב. הַנּוֹדֵר בְּחֵרֶם[66], וְאָמַר[67]: לֹא הָיָה בִּלְבִּי אֶלָּא**
28 **חֵרְמוֹ שֶׁל יָם, שֶׁהִיא הַמִּכְמֶרֶת[68]; נָדַר בְּקָרְבָּן, וְאָמַר:**
29 **לֹא הָיָה בִּלְבִּי אֶלָּא בְּקָרְבְּנוֹת מְלָכִים[69]; אָמַר לַחֲבֵרוֹ:**
30 **הֲרֵי עַצְמִי עָלֶיךָ קָרְבָּן[70], וְאָמַר: לֹא הָיָה בִּלְבִּי אֶלָּא**
31 **לְאָסְרוֹ בָּעֲצָם שֶׁהִנַּחְתִּי[71] לִי לִהְיוֹת נוֹדֵר בּוֹ דֶּרֶךְ**
32 **שְׂחוֹק; נָדַר שֶׁלֹּא תֵּהָנֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיָה**
33 **בִּלְבִּי אֶלָּא אִשְׁתִּי רִאשׁוֹנָה שֶׁגֵּרַשְׁתִּיהָ; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
34 **בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים, שֶׁמִּשְׁמָעָן לְכָל הָעָם אִסּוּר, וְהוּא**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אוֹמֵר לֹא נִתְכַּוַּנְתִּי אֶלָּא לְכָךְ וּלְכָךְ: אִם הָיָה הַנּוֹדֵר
תַּלְמִיד חָכָם[72] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵין צָרִיךְ שְׁאֵלָה
לְחָכָם[73]; וְאִם הָיָה עַם הָאָרֶץ[74] - מַרְאִין בְּעֵינָיו שֶׁזֶּה
נָדַר וְשָׁהוּא אָסוּר, וּפוֹתְחִים לוֹ פֶּתַח[75] מִמָּקוֹם אַחֵר[76]
וּמַתִּירִין לוֹ. וּבֵין שֶׁהָיָה תַּלְמִיד חָכָם אוֹ עַם הָאָרֶץ
- גּוֹעֲרִין בָּהֶן[77], וּמְלַמְּדִין אוֹתָן שֶׁלֹּא יְנַהֲגוּ מִנְהָג זֶה
בְּנְדָרִים[78], וְלֹא יִהְיוּ נוֹדְרִין דֶּרֶךְ שְׂחוֹק וְהִתּוּל.

66) שאמר: ככר זה חרם עלי. 67) לאחר זמן. 68) רשת שפורשים אותה לדוג דגים. כלשון הכתוב (חבקוק א, טו) "יגרהו בחרמו ויאספהו במכמרתו". 69) דורונות שמקריבים לפני מלכים. 70) שמשמעו: שאוסר את גופו על חברו כקרבן. 71) שהצנעתי בתיבתי והתכוונתי לאסור עצם זה על חברי. 72) שהוא נאמן שלכך נתכוין. 73) להתיר לו נדרו. 74) שאינו נאמן, שכך הייתה כוונתו, לפירוש זר כזה, שהוא רחוק ממשמעות לשון נדרו (ר"ן לנדרים יח:). וגם חוששים בו, שלא יהא רגיל בנדרים ויכשל בהם (רש"י שם כ.). 75) חרטה. 76) מראים לו שהנדר קיים, ומה שהוא מתנצל, שנתכוין לדבר אחר, אין שומעים לו אלא מתירים לו מטעם אחר ע"י פתח חרטה, כמו שמתירים שאר נדרים גמורים, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה, ולקמן פ"ד ה"ה (משנה בנדרים כ. וכפירוש המשנה לרבינו שם). 77) בתוכחה. 78) שם במשנה "כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". וסובר רבינו, שזה מוסב אפילו לתלמיד חכם.

יג. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הֲרֵי אַתְּ עָלַי כְּאִמִּי, אוֹ
הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כִּבְשַׂר חֲזִיר, שֶׁאֵין כָּאן נֶדֶר
כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[79]: אִם הָיָה הָאוֹמֵר תַּלְמִיד חָכָם - אֵינוֹ
צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם[80]; וְאִם הָיָה עַם הָאָרֶץ - צָרִיךְ
שְׁאֵלָה לְחָכָם, וּמַרְאִין בְּעֵינָיו שֶׁאִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה
וְשֶׁאוֹתָן הַפֵּרוֹת אֲסוּרִין[81], וּפוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם
אַחֵר, וּמַתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנַהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ
בְּנְדָרִים[82].

79) לעיל פ"א, ה"ל. 80) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל, כמבואר שם ה"ח-ט. 81) לו, מחמת נדר זה, כי אין עם-הארץ מבחין בין נדר לנדר, ואם נתיר לו נדרו זה בלא פתח, יבוא להקל לעצמו בנדרים אחרים, שאין להם היתר אלא ע"י שאלה לחכם (נדרים יד.). וסובר רבינו, שחילוק זה בין תלמיד חכם לעם-הארץ, נוהג גם באוסר עליו פירותיו כבשר חזיר, וכן משמע מסתימת לשון המשנה שם יג:. שאלה לחכם - נתפרש לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"א. 82) שם יג: והשווה לעיל הל' שבועות פ"א. הכ"ז. ולקמן פ"ג, הי"ב.

יד. הַהֶפְקֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶדֶר[83] - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ
נֶדֶר שֶׁאָסוּר לוֹ לַחֲזֹר בּוֹ[84]. וּמַה הוּא הַהֶפְקֵר? הוּא
שֶׁיֹּאמַר אָדָם: נִכְסִים אֵלּוּ הֶפְקֵר לַכֹּל[85]. בֵּין
בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת. וְכֵיצַד דִּין הַהֶפְקֵר? כָּל
הַקּוֹדֵם וְזָכָה בּוֹ - קָנָהוּ לְעַצְמוֹ וְנַעֲשָׂה שֶׁלּוֹ. וַאֲפִלּוּ
זֶה שֶׁהִפְקִיר - דִּינוֹ בּוֹ כְּדִין כָּל אָדָם[86]: אִם קָדַם
וְזָכָה בּוֹ - קָנָהוּ[87].

83) שיעבור עליו משום "בל יחל דברו", וגם אינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים כאחד, בעוד שנדר הוא אפילו לעניין בלבד, ראה נדרים צ. (סמ"ע לשו"ע חו"מ רעג ס"ק ג). 84) נדרים מג: ובירושלמי (פאה פ"ו, ה"א) דרשו: נאמר בתורה (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה" - מה תלמוד-לומר ונטשתה? לומר לך, יש נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו (שמיטה) בין לעניים לעשירים, אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים, ומכאן שהפקר דינו כשמיטה (קרית ספר) וראה ב"קצות החושן" חו"מ רעג, ס"ק א. 85) בין עניים לבין עשירים. 86) ואין אומרים מכיון שהוציאו מרשותו יהיה לו דין הקדש ויאסר בו. 87) ככל הזוכה מן ההפקר, ואם הפקיר את כרמו וחזר וזכה בו בתורת הפקר, הרי הוא פטור מן המעשרות (נדרים מד:) וכמבואר בהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז.

טו. הַמַּפְקִיר לַעֲנִיִּים אֲבָל לֹא לַעֲשִׁירִים - אֵינוֹ
הֶפְקֵר, עַד שֶׁיַּפְקִיר לַכֹּל כַּשְׁמִטָּה[88]. וְהַמַּפְקִיר עֲבָדָיו
הַגְּדוֹלִים - קָנוּ עַצְמָן[89]; וְהַקְּטַנִּים[90] - כָּל הַקּוֹדֵם
וְהֶחֱזִיק בָּהֶן זָכָה, כְּשְׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין[91].

88) שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים (פאה פ"ו, מ"א). וראה בירושלמי המובא לעיל אות פג. 89) שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר (גיטין לט. וברש"י). וכתב הרדב"ז: אבל אין העבד מותר בבת ישראל, עד שיגיע גט שחרור לידו, וכופים את רבו לכתוב לו גט שחרור, וכן מבואר בהל' עבדים פ"ח, הי"ג ע"פ הסוגיא בגיטין לח:. 90) שאין להם יד לזכות בעצמם. 91) גיטין לט. כדעת אבא שאול.

טז. הַמַּפְקִיר אֶת הַקַּרְקַע - כָּל הַקּוֹדֵם וְהֶחֱזִיק[92] בָּהֶן
זָכָה. דִּין תּוֹרָה, אֲפִלּוּ הִפְקִיר בִּפְנֵי אֶחָד[93] - הֲרֵי זֶה
הֶפְקֵר, וְנִפְטָר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת[94], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר
בִּמְקוֹמוֹ[95]; אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אֵינוֹ הֶפְקֵר עַד
שֶׁיַּפְקִיר בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד זוֹכֶה אִם
רָצָה וְהַשְּׁנַיִם מְעִידִים[96]. וְהָאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה הֶפְקֵר וָזֶה
- הֲרֵי הַשֵּׁנִי סְפֵק הֶפְקֵר[97]. וְאִם אָמַר: וְזֶה כְּמוֹ זֶה,
אוֹ שֶׁאָמַר: וְגַם זֶה - הֲרֵי הִתְפִּיס הַשֵּׁנִי[98], וְיִהְיֶה
הֶפְקֵר וַדַּאי[99].

92) שנעל בה דלת או גדר בה גדר, כמפורש במשנה בבא בתרא מב. ובעירובין כה. ובכת"י התימנים: והחזיק בה. 93) ולדעת הרא"ש בנדרים מה. אפילו הפקירו בינו לבין עצמו, הרי זה הפקר. 94) שאפילו זכה בה המפקיר, אינו חייב להפריש מעשרות מפירות אלו. 95) בהל' תרומה פ"ב, הי"א, ובהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז. ובירושלמי נדרים פ"ד, ה"ו אמרו: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד, כט), ממה שיש לך ואין לו - אתה חייב ליתן לו. יצא הפקר, שידך וידו שוים בו". 96) שאם לא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יהיו אלא שנים, כשיזכה בה אחד מהם, מי מעיד עליו שפלוני הפקירה (נדרים מה. וברש"י). 97) שם ז. בעיה שלא נפשטה, אם יש "יד" להפקר אם לא, כי זה שלא אמר בפה מלא על השני, שיהיה הפקר, אין זה אלא כמו "בית יד" לכלי (ראה לעיל פ"א, הכ"ג ובביאורנו, והשווה הל' אישות פ"ד ה"ב). ובהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ב "המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: "וזו", הרי שניה צדקה, אעפ"י שלא פירש". ומקור הספק בהפקר, אם הוא כצדקה (שסתם מפקיר כוונתו לטובת העניים, תוספות שם), או אין לדומתם, שהצדקה רק לעניים, ואילו הפקר בין לעניים בין לעשירים. 98) בראשון, שהרי פירש בפה מלא, ואין זה "יד". 99) נדרים שם.

1 **יז. הַמַּפְקִיר אֶת שֶׁדֵּהוּ וְלֹא זָכָה בָּהּ אָדָם: כָּל**
2 **שְׁלֹשָׁה יָמִים - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[100]; אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים**
3 **- אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[101]; אֶלָּא אִם כֵּן קָדַם וְזָכָה**
4 **בָּהּ[102] - הֲרֵי הוּא כְּזוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר, בֵּין הוּא בֵּין**
5 **אַחֵר[103].**

100) לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ושוב אין אדם יכול לזכות בה, וחייב במעשרות שדהו כאילו לא הפקירה מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שרגילים להפקיר שדותיהם ולחזור ולזכות בהם, כדי לפטרן מן המעשר, ונמצא שלא היה הפקרם אלא הערמה בלבד, לפיכך הוצרכו לומר, שאין זה הפקר כלפי הבעלים עד עבור שלשה ימים, ובינתיים יכולים אחרים לזכות בו, ואם נתכוין להערים הרי יפסיד שדהו, כשאחרים יזכו בהם תוך שלשה ימים לפני שחזר מהפקירו, כי ביחס לאחרים הרי זה הפקר אפילו בתוך שלשה ימים מיד לאחר הפקירו (נדרים נד. וברא"ש שם). ולפי זה, אם הפקיר שאר נכסים, שאין בהם חשש הפקעת מעשרות, אינו יכול לחזור בו מיד כשהפקירם, אלא יכול לזכות בהם בתורת הפקר כשאר כל אדם ולא מטעם חזרה (רדב"ז לעיל הי"ד). 101) אפילו אם לא זכה בו אחר. 102) לא בתורת חזרה. ובכתב־יד התימנים: "אינו מחזר, אלא אם קדם וזכה בה". 103) שניהם שוים בו, שזוכים מן ההפקר ואינו חייב עוד במעשרות, כי משהופקר, הופקעו הפירות מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים (נדרים מג: וכפירוש ה"כסף משנה").

6 **יח. הָאוֹמֵר: שָׁדֶה זוֹ מֻפְקֶרֶת לְיוֹם אֶחָד, לְשַׁבָּת**
7 **אַחַת[104], לְחֹדֶשׁ אֶחָד, לְשָׁנָה אַחַת, לְשָׁבוּעַ[105] אֶחָד:**
8 **עַד שֶׁלֹּא זָכָה בָּהּ הוּא אוֹ אַחֵר[106] - יָכוֹל לַחֲזֹר**
9 **בּוֹ[107]; וּמִשֶּׁזָּכָה בָּהּ, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר - אֵינוֹ יָכוֹל**
10 **לַחֲזֹר בּוֹ[108]. וּמַפְנֵי מָה יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר כָּאן עַד שֶׁיִּזְכּוּ**
11 **בָּהּ? מִפְּנֵי שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, שֶׁאֵין אָדָם**
12 **מַפְקִיר לְזֶמֶן קָצוּב[109].**

104) שבוע ימים. 105) שמיטה, והיא מחזור של שבע שנים, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בה אדם, תהיה שלי כבתחילה (נדרים מד. וברא"ש). 106) בתורת הפקר. 107) אפילו לאחר שלשה ימים, הואיל ולא הפקירו הפקר עולם, גילה דעתו שאינו רוצה שיצא מרשותו עד שיזכה בה אדם, כי מצפה הוא שמא לא יזכה בה אדם בתוך זמן זה ותחזור אליו (רא"ש שם). 108) אפילו בתוך שלשה ימים, ואין כאן חשש "מפני הרמאים", כי אילו היה בדעתו לזכות בה מיד, למה לו להפקירה לזמן קצוב, יפקירה לגמרי, כיון שבדעתו לזכות בה לאלתר, אלא ודאי לאותו זמן שהפקירה, גמר והפקירה בלא הערמה (ר"ן שם). 109) נמצא, שזה הפקר גרוע, ויכול לחזור בו, כלעיל אות קו. אמנם אם זכו בה אחרים הרי זו שלהם כבהפקר גמור, שכן מצינו בשנת השמיטה שהיא הפקר, אעפ"י שאינה אלא לשנה אחת (קרית ספר, וכן בסמ"ע לחו"מ רעג, ס"ק יד).

13 **יט. דָּבָר הַמֻּפְקָר שֶׁבָּא אֶחָד וּשְׁמָרוֹ, וְהָיָה מַבִּיט בּוֹ**
14 **שֶׁלֹּא יִטָּלְנוּ אָדָם - לֹא קָנָהוּ בַּהֲבָטָה[110], אֶלָּא עַד**
15 **שֶׁיַּגְבִּיהוּ אִם הָיָה מִטַּלְטָלִין[111], אוֹ יַחֲזִיק בְּקַרְקַע[112],**
16 **כְּדַרְכָּן שֶׁקּוֹנִין הַלָּקוּחוֹת[113].**

110) בבא מציעא קיח. 111) ובכ"י התימנים: מיטלטל. שהמטלטלין נקנים בהגבהה. 112) כדין קרקע הנקנית בחזקה. 113) מידי המוכרים, כשיש דעת אחרת מקנה, כל־שכן בהפקר שאן בו דעת אחרת מקנה, ודאי שהזוכה צריך לקנות בקנין גמור (קרית ספר). ודין קנין הלקוחות בהל' מכירה פ"א, ה"ג ופ"ג ה"א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) ארבעה דברים שבין נדר לשבועת ביטוי; השוני בין מהות נדר למהות שבועה.

17 **א. אַרְבָּעָה דְּבָרִים יֵשׁ בֵּין נְדָרִים לִשְׁבוּעַת בִּטּוּי[2]:**
18 **שֶׁבִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה[3],**
19 **וּבִנְדָרִים יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר[4]. הַמַּתְפִּיס בִּשְׁבוּעָה[5] -**
20 **פָּטוּר, וּבִנְדָרִים - חַיָּב[6]. אֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה אֶלָּא**
21 **עַל דִּבְרֵי הָרְשׁוּת[7], וּנְדָרִים חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה**
22 **כְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת[8]. שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ**
23 **בּוֹ מַמָּשׁ וְעַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ[9], וּנְדָרִים אֵינָן**
24 **חָלִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ[10].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה, וּבִנְדָרִים יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר . . ".

ובהמשך מביא הטעם מפני מה נדרים חלים על דבר מצוה, ושבועה לא, כי בשבועה אוסר האדם עצמו על הדבר שנשבע עליו, אבל בנדר אוסר את הדבר הנדור על עצמו, ומכיון שעל המצוה כבר משובע הוא מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה, לכן אין שבועה חלה על דבר מצוה. אבל האוסר בנדר, אוסר את הדבר עצמו, ואותו הדבר אינו משובע עליו מהר סיני, ולכן חל על דבר מצוה. מכאן למדים על העילוי שיש לשבועה על הנדר, ולאידך על המעלה שיש לנדר על השבועה.

השבועה קשורה עם הקב"ה ולא רק בדברים שעליהם משובע הוא בהר סיני אלא שכל שבועה שנשבע אדם מדעת עצמו היא בשם או כינוי של הקב"ה, ומכאן שיש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בשבועה כוחות מיוחדים ונעלים ביותר. ולאידך, יש מעלה בנדר שעל ידו מודגשת הבעלות של יהודי על ה'חפצא' עד כדי כך שגם לאחר שנדר ואסר את החפץ, חוזר ונודר עוד פעם - "נדר חל על נדר" כיון ש"אותו הדבר אינו מושבע מהר סיני" ויכול לפעול בו ללא הגבלות.

יין מלכות ספר הפלאה סימן ת.

2) שנשבע על דבר שעבר, שנעשה או לא נעשה, או על דבר שעתיד להיות, שיעשה ושלא יעשה, והחליף, כמפורש לעיל הל' שבועות פ"א, ה"א־ג. 3) שאם נשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שלא יאכלנה ואכלה - אינו חייב אלא אחת, כמבואר בהל' שבועות פ"ד, ה"ט. 4) מפורש בסמוך ה"ב. 5) ששמע את חבירו נשבע, ואמר ואני כמותך, הואיל ולא הוציא שבועה מפיו - הרי זה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב, ה"ח. 6) מבואר בסמוך ה"ג. 7) אבל אם נשבע שלא יעשה סוכת מצוה, או שלא יניח תפילין - פטור משבועת ביטוי, שאין נשבעים לבטל את המצוה, כמבואר בהל' שבועות פ"ה, הי"ד־טז. 8) מבואר בסמוך ה"ו. 9) כגון שינה או דיבור שאין בהם ממש. 10) מבואר להלן ה"י.

1 **ב. כֵּיצַד יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר? הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי**
2 **קָרְבָּן[11] אִם אֲכַלְתִּי[12] כָּכָר זוֹ, הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן[13] אִם**
3 **אֹכְלָנָּה, וַאֲכָלָהּ - חַיָּב[14] עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְכֵן כֹּל**
4 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[15].**

11) להביא קרבן למקדש. 12) כמו: אם אוכל, במובן העתיד. 13) וחזר ונדר. 14) להביא שני קרבנות, שהרי נדר שתי פעמים, ועל כל דיבור חייב להביא קרבן (משנה, נדרים יז.). והוא־הדין אם לא יתלה נדרו באכילת ככר, אלא שאמר: הרי עלי קרבן, וחזר ואמר: הרי עלי קרבן, חייב קרבן על כל דיבור ודיבור, שהנדר חל על נדר. אלא, משום שבשבועה, אין אתה יכול למצוא שבועה אחר שבועה, אלא כשתלה שבועתו באיזה דבר, כגון שנשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שלא יאכלנה, שאין שבועתו השניה חלה, לפיכך תפס רבינו את נוסח הנדר, כשתלאו בדבר אחר (רדב"ז). וכן הדבר מפורש בנדרים יז. לפי גירסת הר"ן שם. והטעם, שאין שבועה חלה על שבועה, מפני שאין נשבעים לקיים את המצוה, כי מאחר שנשבע בראשונה שלא לאכול הככר, הרי מושבע ועומד עליה שלא לאכלה, ואיך תחול עליו השבועה השניה, הלא אין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה, שנאמר: להרע או להטיב, וזה כבר נתחייב שלא לאכול (רא"ש לנדרים שם, והשווה לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז). אבל נדר חל על נדר, שכן אמרה תורה (במדבר ו, ב) "נזיר להזיר" - מלמד שהנזירות חלה על הנזירות (נדרים יח.), ונזירות נדר הוא, שנאמר (שם) "לנדור נדר, נזיר להזיר". וראה בסמוך ה"ח. 15) כגון אמר: הריני נזיר - הריני נזיר, חייב למנות נזירות שתי פעמים, כמפורש במשנה, נדרים שם. אבל אם יאמר ככר זו אסורה עלי, וחזר ואמר: ככר זו אסורה עלי - ואכלה, אינו לוקה אלא אחת, שאין איסור חל על איסור (לחם־משנה).

5 **ג. כֵּיצַד הַמַּתְפִּיס בְּנְדָרִים[16] חַיָּב? שָׁמַע חֲבֵרוֹ שֶׁנָּדַר,**
6 **וְאָמַר 'וַאֲנִי כְּמוֹתְךָ' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר[17] - הֲרֵי זֶה**
7 **אָסוּר בְּמַה שֶּׁנֶּאֱסַר בּוֹ חֲבֵרוֹ. שָׁמַע הַשְּׁלִישִׁי זֶה[18]**
8 **שֶׁאָמַר 'וַאֲנִי', וְאָמַר 'וַאֲנִי', אֲפִלּוּ הָיוּ מֵאָה וְכָל**
9 **אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר 'וַאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ -**
10 **הֲרֵי כֻּלָּן[19] אֲסוּרִין.**

16) גורם שיתפס הנדר. 17) שהוא, כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי (הל' שבועות פ"ב, הי"ז). 18) השני. 19) נזיר כ, ב. כא, א. אבל המתפיס בשבועה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב ה"ח, ע"פ הסוגיה בשבועות כ, א.

11 **ד. וְכֵן הָאוֹמֵר: הַבָּשָׂר הַזֶּה עָלַי אָסוּר[20], וְחָזַר וְאָמַר**
12 **אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה יָמִים: וְהַפַּת הַזֹּאת כַּבָּשָׂר הַזֶּה -**
13 **הֲרֵי הַפַּת נִתְפַּשָּׁה[21] וְנֶאֱסָרָה[22]. חָזַר וְאָמַר: וּדְבַשׁ זֶה**
14 **כַּפַּת הַזֹּאת, וְיַיִן זֶה כְּדִבְשׁ זֶה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - כֻּלָּן**
15 **אֲסוּרִין[23].**

20) שהוא עיקר הנדר, וכמפורש בדברי רבינו לעיל פ"א, ה"א. 21) באיסור נדר. 22) כבשר הנדור על־ידו תחילה. וכאן אין צורך שהתפסת הפת תהיה בתוך כדי דיבור של איסור הבשר, מכיון שהבשר הנדור מונח לפניו, ואומר על הפת: הרי זו כזה, הרי הדבר מוכח וניכר שלהתפיס הפת באיסור נדר נתכוין, מה־שאין־כן כשאמר לחבירו: ואני כמותך, אם אמר זה לאחר כדי דיבור, אין אנו יודעים למה נתכוין, כי אולי רצה לומר אני כמוך לגבורה או בחכמה ('מעשה רוקח'). 23) שהמתפיס בנדר נדר (שבועות כ. וכפסק הרי"ף שם). והטעם שיש לחלק בין נדר לשבועה, כי בנדר הוא אוסר החפץ על עצמו, נמצא שהאיסור רובץ על החפץ, וכשאומר על חפץ אחר: הרי זה כזה, הרי הוא מתפיס את החפץ השני באיסור החפץ הראשון. אבל הנשבע לא לאכול ככר זו, אין על הככר שום איסור עצמי, אלא הנשבע אוסר עצמו על הדבר, וזהו 'איסור גברא', ולפיכך כשאומר על ככר שני הרי זה כזה אין בדבריו כלום, ואפילו כשבא חבירו ואמר: אני כמוך, אין מקום לומר להתפיס אדם זה בנשבע זה, שהאומר זה כזה אינו מסתבר אלא בדבר שחל עליו תואר, קדושה או איסור - וזה יתכן באיסור חפץ, אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני - אין שום תואר חל עליו שיוכל חבירו להתפיס ולומר אני כמוך (ר"ן שם).

16 **ה. הֲרֵי שֵׁמֶת אָבִיו אוֹ רַבּוֹ הַיּוֹם, וְנָדַר שֶׁיָּצוּם אוֹתוֹ**
17 **הַיּוֹם[24], וְצָם, וּלְאַחַר שָׁנִים אָמַר: הֲרֵי יוֹם זֶה[25] עָלָיו**
18 **כַּיּוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל**
19 **בּוֹ כָּלוּם; שֶׁהֲרֵי הִתְפִּיס יוֹם זֶה וַאֲסָרוֹ כַּיּוֹם הָאָסוּר**
20 **לוֹ[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ[27].**

24) כי כן דרך להצטער באותו יום, ולפיכך קיבל בנדר לצום בו (רא"ש לנדרים יב.). 25) סתם יום, משאר ימי השנה. 26) ולא לאחרים, שאסרו עליו בנדר, נמצא שנדר זה ביום הנדור, והמתפיס בנדר אסור (שבועות כ.). אבל אם יאמר: הרי יום זה עלי כיום הכיפורים שאסור באכילה גם לאחרים מדין תורה - אין כאן נדר כלל, שהרי התפיס בדבר האסור,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והרי זה כאומר הרי עלי כבשר חזיר שלא אמר כלום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ח-ט, שנאמר "איש כי ידור נדר" עד שידור בדבר הנדור (רדב"ז). 27) כיום שראה ירושלים בחורבנה, שדרך הוא לידור לצום באותו יום (שבועות כ.). אלא ששם נאמר: "שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין, כיום שמת בו אביו" וכו' אולם ב"ירושלמי' נדרים פ"א ה"א, הנוסח: "ככר זה עלי כיום שמת בו אבא" וכו' משמע שאסר עצמו שלא לאכול כלל באותו יום.

ו. כֵּיצַד חָלִים הַנְּדָרִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה כְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת? הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַמַּצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח[28] אֲסוּרָה עָלַיו, הֲרֵי יְשִׁיבַת הַסֻּכָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת[29] אֲסוּרָה עָלָיו, וַהֲרֵי הַתְּפִלִּין אֲסוּרוֹת בְּנִטְילָה עָלָיו[30] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו, וְאִם אָכַל[31] אוֹ יָשַׁב[32] אוֹ נָטַל[33] - לוֹקֶה[34]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[35]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִי שֶׁאָמַר: הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן[36] אִם אֹכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח - שֶׁהוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן[37]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

28) בשני לילות הראשונים של חג הפסח (= בחוץ-לארץ שעושים שני ימים-טובים מפני הספק) שאכילת כזית מצה בהם היא מצוה, ראה לעיל הל' שבועות פ"א ה"ו, ובביאורנו. 29) שהישיבה בה מצוה כל שבעת הימים, ככתוב: "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואכילה בלילי יום-טוב הראשון בסוכה - חובה, כמבואר בהל' סוכה פ"ו, ה"ה, ז. 30) בדפוסים אחרים: "והרי נטילת לולב אסורה עליו, והרי הנחת תפילין אסורות עליו", וכן הנוסח במשנה, נדרים טז, א: "לולב שאני נוטל, תפילין שאני מניח". 31) מצה. 32) בסוכה. 33) לולב, ובדפוסים אחרים: "או נטל או הניח". 34) משום: לא יחל דברו (משנה, נדרים טז). 35) כגון: עטיפה בציצית אסורה עליו, ראה הל' שבועות פ"א, ה"ו. 36) להביא קרבן למקדש. 37) כי למה יגרע נדרו אם תלאו בעשיית מצוה, ראה 'תוספות יו"ט' נדרים פ"ב מ"ב, ובפירוש המשנה לרבינו שם, והשווה להלן הי"א.

ז. וּמִפְּנֵי מָה נְדָרִים חָלִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה, וּשְׁבוּעוֹת אֵין חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה?[38] שֶׁהַנִּשְׁבָּע אוֹסֵר עַצְמוֹ עַל דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו[39], וְהַנּוֹדֵר אוֹסֵר הַדָּבָר הַנָּדוּר עַל עַצְמוֹ[40]. נִמְצָא הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל מִצְוָה - אוֹסֵר עַצְמוֹ, וּכְבָר עַצְמוֹ מֻשְׁבָּע מֵהַר סִינַי[41], וְאֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה[42]; וְהָאוֹסֵר דָּבָר זֶה בְּנֶדֶר - זֶה הַדָּבָר הוּא שֶׁנֶּאֱסָר[43], וְאוֹתוֹ הַדָּבָר אֵינוֹ מֻשְׁבָּע מֵהַר סִינַי[44].

38) שאם נשבע שלא יעשה סוכה, או לבטל איזו מצוה שהיא, הרי זה פטור משבועת ביטוי, ועושה המצוה שנשבע לבטלה, ראה לעיל הל' שבועות פ"ה הי"ד-טו. 39) שכך היא לשון שבועה: שבועה שלא אוכל דבר פלוני. 40) שאומר: פירות אלו אסורים עלי, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. ובלשון התלמוד (נדרים ב:) נדרים - נאסר החפץ עליו, שבועות - אוסר נפשו מן החפץ. 41) ואין בכוחו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה (נדרים טז: ובראש"ש שם).

42) כמפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז: "שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות . . . שנאמר להרע או להטיב". 43) נדרים טז, ב. ואין מאכילים לאדם דבר האסור לו (ראש"ש שם). שאם יקיים המצוה, הרי היא מצוה הבאה בעבירה. והרי זה דומה, למי שחייב לאכול מצה בלילי פסח, ולא מצא אלא מצה של טבל או של הקדש, שאסור לאכלה (פירוש המשנה לרבינו שם). 44) שאין הסוכה מצווה לעשות מצוה ('תוספות' שבועות כה.). וכדאי להעיר, שאין כל זה אלא כשנדר לבטל מצוה ב'שב ואל תעשה', אבל אם נדר לבטל מצוה ב'קום ועשה', כגון שנדר לאכול בשר חזיר - אין כאן נדר כלל, ואין לומר "יבוא עשה וידחה לא-תעשה" ש'עשה' זה ("מוצא שפתיך תשמור", או: "ככל היוצא מפיו יעשה") הוא הביאו בפיו על עצמו (רדב"ז, וכן ביו"ד סי' רטו, ס"ה).

ח. כְּשֶׁאַתָּה מִתְבּוֹנֵן[45] בַּפָּתוּב תִּמְצָא שֶׁהַדְּבָרִים מְרֻאִין כֵּן כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ חֲכָמִים מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[46]. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי: לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב - בִּדְבָרֵי הָרְשׁוּת[47], כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֲרֵנוּ[48], שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה הַיּוֹם אוֹ שֶׁיָּצוּם[49] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וּבַנְּדָרִים הוּא אוֹמֵר: כְּכָל הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה, וְלֹא חָלַק בֵּין דִּבְרֵי מִצְוָה לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת.

45) מסתכל ומעיין. 46) מפי הקבלה, שקיבלו זה מזה עד למשה מסיני. 47) שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. 48) לעיל הל' שבועות פ"ה הט"ז, ע"פ הסוגיה בשבועות כז, א. 49) שכל זה ברשותו ובהיתר.

ט. הַנּוֹדֵר שֶׁיָּצוּם בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב[50] - חַיָּב לָצוּם[51]; שֶׁהַנְּדָרִים חָלִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה[52], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[53]. וְכֵן הַנּוֹדֵר שֶׁיָּצוּם יוֹם רִאשׁוֹן אוֹ יוֹם שְׁלִישִׁי כָּל יָמָיו, וּפָגַע בּוֹ יוֹם זֶה[54] וַהֲרֵי הוּא יוֹם טוֹב אוֹ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים[55] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לָצוּם. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ[56]. פָּגַע בּוֹ חֲנֻכָּה וּפוּרִים[57] - יְדָחֶה נִדְרוֹ מִפְּנֵי הַיָּמִים הָאֵלּוּ; הוֹאִיל וְאִסּוּר הַצּוֹם בָּהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[58] - הֲרֵי הֵן צְרִיכִין חִזּוּק, וְיִדָּחֶה נִדְרוֹ[59] מִפְּנֵי גְּזֵרַת חֲכָמִים[60].

50) שמצוה לענגם, ואסורים בתענית מן התורה, כמבואר בתוספתא תענית פ"ב ה"ז, וכפי שסובר הרשב"א בתשובותיו סי' תריד בדעת רבינו. 51) כדי לקיים את נדרו. 52) כשהנדר הוא ב'שב ואל תעשה'. 53) לעיל ה"ו, וכן מבואר במשנה נדרים סו, א. "פותחים בשבתות ובימים-טובים . . . שהנדר שהותר מכללו (מקצתו), הותר כולו", הרי שהנדר חל גם על שבתות וימים-טובים, ואם נדר בפירוש לצום בהם - חייב לצום. ודוקא כשאמר אכילת יום שבת אסורה עלי, שזוהי לשון נדר גמור, אבל כשיאמר: הריני בתענית היום, אין זה נדר, שהרי לא אסר הדבר הנדור על עצמו (ראה לעיל ה"ז), אלא קבלת תענית בלבד, ואסור לו לצום בימים אלו (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' רטז, סעיף ג). 54) יום ראשון או שלישי. 55) שמצוה לאכול בו, וכמו שדרשו חז"ל (ראש השנה ט.) "ועניתם את נפשותיכם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בתשעה לחודש (ויקרא כג, לב) וכי בתשעה מתענים והלא בעשירי מתענים, אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי . . . כאילו התענה תשיעי ועשירי" ואסור להתענות בו, כמבואר בפסחים סח, ב. ובשו"ע או"ח סי' תרד. 56) שנזכר בתורה יחד עם שאר המועדים, ככתוב (במדבר י, י) "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם" - הרי שסמכו הכתוב למועדים, להשוותו עמהם, לענין איסור תענית, בדרך אסמכתא. אבל יתכן, שאינו אסור בתענית מן התורה, אלא שאיסורו יש לו סמך מפורש בתורה יותר מערב יום הכיפורים (כסף־משנה). וכן נראה מדברי ה'תוספות' תענית יב, א. 57) שאסורים בתענית, חנוכה - בשבת כא, ב. פורים - "יום משתה ושמחה" כתוב בו (אסתר ט, יז). 58) ובכת"י התימנים: מדבריהם. כלומר, מדברי חכמים. 59) וכן אמרו בתענית יב, א - על כל הימים־טובים שכתובים ב"מגילת תענית", שלא להתענות בהם: "אם גזירתנו קודמת לנדרו (שנדר לצום בהם) תבטל גזירתנו (שלא להתענות) את נדרו". 60) שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, בניגוד לשבת וראש־חודש, שיש להם עיקר בתורה ואינם צריכים חיזוק, וכיוצא בזה אמרו (תענית יז:) "דברי תורה אין צריכים חיזוק, דברי סופרים צריכים חיזוק" שלא יבואו לזלזל בהם. ואע"פ שאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ב'קום ועשה', ואיך נאמר לנודר זה לאכול בחנוכה ובפורים, לבטל את נדרו ב'קום ועשה'? - במקום שיש פנים וטעם יכולים הם לעקור, כמבואר ב'תוספות' נזיר מג, ב (כסף־משנה) והשווה יבמות פח, א. וב'תוספות' שם דיבור־המתחיל "מתוך". ולפי זה, אם נדר לבטל איסורים דרבנן, כגון לשתות סתם יינם, או לתת לחבירו ריבית דרבנן - ידחה נדרו מפני גזירת חכמים, שלא יבואו לזלזל בה (רדב"ז).

י. כֵּיצַד אֵין הַנְּדָרִים חָלִים אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ? הָאוֹמֵר: דִּבּוּרִי עָלֶיךָ קָרְבָּן[61] - אֵינוֹ אָסוּר מִלְּדַבֵּר עִמּוֹ; שֶׁהַדִּבּוּר אֵין בּוֹ מַמָּשׁ[62]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: דִּבּוּרִי אָסוּר עָלֶיךָ - אֵין זֶה כְּאוֹמֵר: פֵּרוֹתַי אֲסוּרִין עָלֶיךָ אוֹ פֵּרוֹתַי קָרְבָּן עָלֶיךָ, שֶׁהֵן אֲסוּרִין עָלָיו[63]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי[64] מְדַבֵּר עִמָּךְ, אוֹ שֶׁאֵינִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ, אוֹ שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ עִמָּךְ; אוֹ שֶׁאָמַר: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי יָשֵׁן, שֶׁאֵינִי מְדַבֵּר, שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ; אוֹ שֶׁאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי מְשַׁמְּשֵׁךְ[65] - אֵין הַנֶּדֶר חָל בְּכָל אֵלּוּ[66], וַהֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר: דִּבּוּרִי וְהִלּוּכִי וַעֲשִׂיָּתִי וְשִׁמּוּשִׁי קָרְבָּן, שֶׁהֵן דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ[67].

61) יהיה אסור עליך כקרבן. 62) נדרים יג, ב. וכבר נתבאר לעיל ה"ז, שהנודר אוסר הדבר הנדור על עצמו, ודבר שאין בו ממש אינו יכול לאסרו (רא"ש שם). 63) כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. 64) לדעת ה'כסף משנה', יש לגרוס כאן: שאני, כלומר: מה שאני מדבר או עושה, יהיה אסור עלי כקרבן, שהרי בנדר אינו אוסר עצמו על הדבר, אלא האיסור מכוון אל הדבר ביחס אליו, וכן גורס הר"ן במשנה נדרים יד, ב. 65) חיי אישות. 66) נדרים טו, א. 67) אבל השבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, משום שבשבועה הוא אוסר עצמו שלא יעשה כן, ועצמו יש בו ממש (נדרים יג: וברי"ן). וכן פסק רבינו בהל' שבועות פ"א, ה"ב: "או שדיבר פלוני עם פלוני" וראה שם פ"ה, ה"כ.

יא. אֲבָל הָאוֹמֵר: יֵאָסֵר פִּי לְדִבּוּרוֹ, וְיָדַי לְמַעֲשֵׂיהֶן, וְרַגְלַי לְהִלּוּכָן, וְעֵינַי לִשְׁנָתָן - הֲרֵי הַנֶּדֶר חָל עֲלֵיהֶן[68]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קָרְבָּן פִּי מִלְּדַבֵּר עִמָּךְ, וְיָדַי מִלַּעֲשׂוֹת עִמָּךְ, וְרַגְלַי מִלְּהַלֵּךְ עִמָּךְ - הֲרֵי זֶה אָסוּר[69]. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן אִם אֲדַבֵּר עִם פְּלוֹנִי אוֹ אִם לֹא אֲדַבֵּר עִמּוֹ, וְעָבַר עַל דְּבָרוֹ - חַיָּב בְּקָרְבָּן[70]. וְכֵן אִם נָדַר דִּבְרִתִּי[71] וְלֹא דִּבַּרְתִּי[72] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. שְׁאֵין אֵלּוּ נִדְרֵי אִסָּר שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִין מִשְׁפְּטֵיהֶם[73], אֶלָּא נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[74].

68) שהפה יש בו ממש, וכן כל אלה (נדרים יג: סו). 69) נעשה כאומר: יאסר פי לדיבורו, הואיל ויכול להתפרש שהתכוין לאסור פיו, אומרים: סתם נדרים להחמיר (ר"ן שם, וכן ב'בית יוסף' יו"ד סי' ריג). 70) אע"פ שתלאו בדבר שאין בו ממש, הרי חייב עצמו בהבאת קרבן, והוא ישנו בעולם, השווה הל' ערכין פ"ו, הל"א. 71) אם דיברתי ביום פלוני - עלי להביא קרבן. 72) אם לא דיברתי. 73) בהלכות אלו, שאינם חלים אלא על דבר שיש בו ממש. 74) שהאדם מתחייב בהם ע"י נדרו, ואין תנאי "דיני איסור" נוהגים בהם.

יב. הַנּוֹדֵר בִּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ וַאֲסָרָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַנֶּדֶר חָל עֲלֵיהֶם[75] - אֵין מוֹרִים לוֹ שֶׁיִּנְהַג בָּהֶן הֶתֵּר, הוֹאִיל וְאָסַר עַצְמוֹ בָּהֶן וּבְדַעְתּוֹ[76] שֶׁהַנֶּדֶר חָל עֲלֵיהֶן; אֶלָּא פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר[77] וּמַתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים[78].

75) כמבואר לעיל. 76) במחשבתו. 77) מבואר לעיל פ"ב, הי"ב. 78) נדרים טו, א. כדברי רבינא, האומר שאפילו בנדרים שאין בהם ממש, הרי הוא ב"בל יחל" מדברי חכמים. וכך הם דברי רבינו בפירושו למשנה, נדרים פ"ב, מ"א: "שאלו הדברים אע"פ שהם בלתי חלים, אחר שבני אדם מחשבים אותם נדרים, הרי הם אסורים מטעם לא יחל דברו". והשווה לקמן פ"ד, ה"ד.

יום שני ט' אלול ה'תשפ"ב

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) סוגי הנדרים שאינם מחייבים את הנודר לעמוד בהם, היתר נדרים ע"י חכם או שלשה הדיוטות, המתפיס בנודר ותלותו בו, חוסר זהירות האדם בתנאי הגורם לאיסור נדרו.

א. נִדְרֵי אֲנָסִין[2] וְנִדְרֵי שְׁגָגוֹת[3] וְנִדְרֵי הֶבְאי[4] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִים[5], כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּשִׁבּוּעוֹת[6]. הֲרֵי שֶׁהִדִּירוּהוּ הָאֲנָסִין[7] וְהַמּוֹכְסִין[8] וְאָמְרוּ לוֹ: נְדֹר לָנוּ שֶׁהַבָּשָׂר אָסוּר עָלֶיךָ אִם יֵשׁ עִמְּךָ דָּבָר שֶׁחַיָּב בְּמֶכֶס, וְנָדַר וְאָמַר: הֲרֵי הַפַּת וְהַבָּשָׂר וְהַיַּיִן אֲסוּרִין עָלַי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּכֹּל[9], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹסִיף עַל מַה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁבִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם בִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּדֹּר שֶׁלֹּא תְּהֶנֶּה אִשְׁתּוֹ לוֹ[10], וְנָדַר שֶׁלֹּא תְּהֶנֶּה לוֹ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וְאֶחָיו - כֻּלָּן מֻתָּרִין[11]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[12].

2) שנדר מתוך אונס והכרח. 3) כגון שאמר: תיאסר אשתי מליהנות לי, שגנבה את כיסי או שהכתה את בני, ונודע שלא גנבה ושלא הכתה. 4) גוזמה ושפת יתר, כגון שאמר: ייאסרו עלי פירות אלו אם לא ראיתי בדרך הזה חיילות הרבה כיוצאי מצרים. או אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, שזה לא נתכוון אלא לספר את גובה החומה או רוב העם, דרך גוזמה והפלגה. 5) ואינם צריכים שאלה לחכם. 6) אלא שבשבועות כתב רבינו: הרי זה פטור, משמע שאיסור יש בדבר, אלא שהוא פטור מקרבן, כי אין שבועה בלא הזכרת שם שמים, ואסור להוציא שם שמים לבטלה, אבל בנדרים אין בהם איסור, הואיל ולא גמר בליבו לשם נדר. 7) חמסן ובעל זרוע המשתמש באלימות. 8) לוקח מכס (מס) שלא ברשות המלך, או שלוקח ברשות, אבל מוסיף לעצמו על המס הקצוב. 9) אף על פי שיש עמו דברים החייבים במכס כי האנוס אין פיו וליבו שווים ואין נדרו נדר. 10) ממנו. 11) ליהנות לו. 12) כגון שאומר: נדר זה עלי, אם אין פירות אלו פירות תרומה - והם אינם אוכלים דבר אסור, או שהם מבית המלך ופטורים ממכס.

ב. וּבְכָל הַנְּדָרִים הָאֵלּוּ[13] צָרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן בְּלִבּוֹ לְדָבָר הַמֻּתָּר[14]. כְּגוֹן שֶׁיִּשַּׁיֵּם בְּלִבּוֹ שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין עָלָיו אוֹתוֹ הַיּוֹם בִּלְבַד אוֹ אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְסוֹמֵךְ עַל דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא אָנוּס[15] וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, וְנִמְצָא בְּשָׁעָה שֶׁיִּדֹּר לָהֶן אֵין פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת[16].

13) שנודר מחמת אונס. 14) אבל בנדרי שגגות אין אתה יכול לומר שיתכוון בליבו וכו' שהרי שוגג הוא ואין לבו עמו. 15) כלומר, אף על פי שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואנוס הוא הרי זה סומך עליהם. 16) שאינו חייב עד שיהא פיו וליבו שווים ולפיכך נשבעים לחרמים ולמוכסים. וכתב הרמ"א שאם יש לחוש שייוודע ביטול נדרו לגויים, אסור, מפני חילול השם. ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אף על פי שהיה בדרך אונס. וראוי להעיר שיש נדרי אונסים מסוג אחר לגמרי, כגון שהדיר ראובן את חבירו מנכסיו אם לא יאכל אצלו ביום פלוני, וחלה חבירו או שעיכבו נהר ולא יכול היה לבוא, הרי זה מותר, כי אנוס התורה פטרתו.

ג. וְכֵן נִדְרֵי זְרוּזִין[17] - מֻתָּרִין[18]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִדִּיר חֲבֵרוֹ[19] שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ[20], וְנָדַר זֶה[21] שֶׁלֹּא יֹאכַל, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַטְרִיחַ עָלָיו, בֵּין אָכַל[22] בֵּין לֹא אָכַל[23] - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[24]. וְכֵן הַמּוֹכֵר שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא יִמְכֹּר חֵפֶץ זֶה אֶלָּא בְּסֶלַע[25], וְהַלּוֹקֵחַ נָדַר שֶׁלֹּא יִקָּחֶנּוּ אֶלָּא בְּשֶׁקֶל[26], וְרָצוּ[27] בְּשִׁלְשָׁה דִינָרִין - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא גָמַר בְּלִבּוֹ, וְלֹא נָדַר אֶלָּא כְּדֵי לְזָרֵז אֶת חֲבֵרוֹ[29], וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ[30].

17) שלא נדר אלא לזרז את חבירו, שלא יעמוד בדעתו. 18) ואינם צריכים שאלת חכם. 19) שאסר עליו הנאתו ממנו. 20) שהזמינו לאכול אצלו, והלה מסרב, עמד המזמין והדירו אם לא יאכל אצלו. 21) המוזמן. 22) וחילל המוזמן את נדרו. 23) בניגוד לדעת המזמין מדירו. 24) שאין זה נדר. 25) שהוא ארבעה דינרי כסף. 26) חצי סלע, שהוא שני דינרים, שהמוכר אמר: קרבן דמי המקח עלי אם אני מוכרו בפחות מסלע והלוקח אמר: קרבן המקח עלי אם אני אקחנו ביתר משקל. 27) נתרצו והסכימו. 28) לפי שמתחילה לא התכוונו להעמיד את דבריהם בדווקא, וכן דרך המוכרים והלוקחים [=קונים]. 29) שיסכים לשלושה דינרים. 30) נמצא שאין פיו וליבו שווים ואינו נדר. וכאן אין צורך שיתכוון בליבו לדבר אחר, כבנדרי אונסין לעיל, שהרי לא נתכוון לנדר כלל, בעוד שבנדרי אונסין נדר לדעת האנס, ויש כאן נדר, לפיכך צריך שיתכוון בליבו לדבר המותר. ובירושלמי אמרו: במה דברים אמורים כשאין מעמידים אבל כשמעמידים (שאומרים שתחילת נדרם היה בדווקא ובלב שלם) צריכים היתר חכם. וזהו שדייק רבינו: "שכל אחד מהם לא גמר בליבו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מה שרגילים בני אדם לומר בין ליהודים, בין לגויים: אמונה שלא אעשה או שאעשה אף על פי שהם נדרי זרוזין, צריכים התרת חכם.

ד. וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ אַרְבָּעָה מִינֵי נְדָרִים אֵלּוּ, שֶׁהֵן מֻתָּרִים, שֶׁאָסוּר לוֹ לָאָדָם לְהָיוֹת נוֹדֵר בָּהֶן עַל מְנָת לְבַטְּלָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֻלִּין[31].

31) וגדולה מזו שנינו: "מניין לנדרים שהם מותרים לך מן השמים ובני אדם נוהגים בהם איסור, שלא תהא נודר ומבטל, תלמוד לומר, לא יחל דברו - שלא יעשה דבריו חולין".

ה. מִי שֶׁנָּדַר וְנִחַם[32] עַל נִדְרוֹ - חֲרֵי זֶה נִשְׁאָל[33] לְחָכָם וּמַתִּירוֹ[34]. וְדִין הֶתֵּר נְדָרִים כְּדִין הֶתֵּר שְׁבוּעוֹת: שֶׁאֵין מַתִּיר אֶלָּא חָכָם מֻבְהָק[35], אוֹ שְׁלֹשָׁה הֲדְיוֹטוֹת[36] בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם. וּבַלָּשׁוֹן שֶׁמַּתִּירִין הַשְּׁבוּעָה מַתִּירִין הַנֶּדֶר[37]. וְכֵן שְׁאָר הָעִנְיָנוֹת שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בִּשְׁבוּעוֹת - כֻּלָּן בִּנְדָרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵן בִּשְׁבוּעוֹת[38].

32) מתחרט. 33) נבדק ונחקר על ידי החכם על פרטי הנדר, כדי שהחכם ימצא לו פתח חרטה, נמצא שהחכם החוקר הוא השואל והנודר הוא הנשאל. 34) "כי כך למדו ממשה רבינו ... שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש ... אבל אם ניחם וחזר, חכם מתיר לו". 35) מומחה ובקי בהלכות נדרים, אבל אין צריך שיהיה מוסמך מבית דין הגדול שבירושלים. 36) שאינם מלומדים, אבל בעלי שכל, שאם יסבירו להם עניין היתר נדרים יבינוהו כל צרכו. 37) שאומרים לו: שרוי לך, או מותר לך או מחול לך. אבל אם אמרו לו: מופר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לך או נעקר נדרך, אין זה כלום. 38) שהתורה עצמה הקישה (השוותה) אותם בפסוק אחד, שנאמר "איש כי ידור נדר לה' או הישבע שבועה ... לא יחל דברו".

1 **ו. וְאֵין מַתִּירִין הַנֶּדֶר עַד שֶׁיָּחוּל[39], כַּשְּׁבוּעָה[40].**

39) כגון שהיה עומד בניסן ונדר לאסור על עצמו אכילת בשר מראש חודש אייר, וניחם, אינו נשאל עד שייכנס אייר, שנאמר "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה, אזי הוא אינו מוחל ואחרים (החכם) מוחלים לו. 40) שאין נשאלים עליה עד שתחול.

2 **ז. וּכְשֵׁם שֶׁנִּשְׁאָלִים עַל נִדְרֵי הָאֶסָּר[41] וּמַתִּירִין אוֹתוֹ,**
3 **כָּךְ נִשְׁאָלִים עַל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[42] וּמַתִּירִין אוֹתוֹ[43]. בֵּין**
4 **נִדְרֵי קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת[44] בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[45]. וְאֵין**
5 **נִשְׁאָלִין עַל הַתְּמוּרָה[46].**

41) שאדם אוסר פירותיו על עצמו. 42) שהקדיש לגבוה, ונאסר בהנאה על הכל. 43) נדרים עה. "יש שאלה בהקדש", מכיוון שהחכם מוצא לו פתח חרטה ועוקר את נדרו מעיקרו. נמצא שהקדשו טעות, והקדש טעות אינו הקדש. והוא הדין לכל דבר המתקדש במוצא שפתיו כגון תרומה ומעשר, מועילה בו שאלה לבטלו ולהפקיעו מקדושתו. שאין נשאלים אלא על נדרי איסור, "אבל נדרי הקדש מצוה לקיימם, ולא יישאל עליהם אלא מדוחק, שנאמר, נדרי לה' אשלם". 44) דברים שאינם ראויים למזבח אלא מוקדשים לטובת תיקון בית המקדש והחזקתו כגון בהמה טמאה או בעלת מום וכדומה. 45) בעלי חיים טהורים הראויים להיקרב על המזבח והוקדשו לעלות קרבן עליו. על הכל מועילה שאלה להתיר קדושתו. כמו שדרשו בנדרים לומר שיש שאלה בהקדש כבנדרים. ולפי זה אם הקדיש בהמה להקריבה בפנים (בעזרה) ושחטה בחוץ ונתחייב כרת, ואחר כך נשאל על הקדישו הרי זה פטור, כאילו לא הקדישה מעולם. 46) שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו הרי זו תחת זו, והיא מתקדשת. ובירושלמי אמרו: הכל מודים שאין נשאל על תמורתו. והטעם, כי תמורה בטעות גם כן תמורה, כמו שדרשו "יהיה קדש" - לרבות שוגג כמזיד, וכיוון שתמורה בשוגג היא תמורה, נמצא שאפילו המיר בטעות תמורתו תמורה, ומעתה גם השאלה אינה מועילה בה, שכל יסודה אינה אלא לעשות הקדשתו טעות, והרי תמורה בטעות נשארת תמורה.

6 **ח. וּכְשֵׁם שֶׁהָאָב אוֹ הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִשָּׁה, כָּךְ מֵפֵר**
7 **נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁוֹת[47] הַדּוֹמִין לְנִדְרֵי הָאֶסָּר.**

47) שהרי בפרשת נדרים העוסקת בהפרת נדר האשה על ידי האב או הבעל, נאמר: "זה הדבר" כמו שנאמר ב"שחוטי חוץ" - לומר שגם בנדרי הקדש מועילה שאלה, מעתה גם הפרת האב והבעל מועילה, שהרי ההפרה מפורשת בתורה יותר מ"היתר חכם" שאינו אלא מפי הקבלה.

8 **ט. מִי שֶׁנָּדַר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי', וְשָׁמַע**
9 **שְׁלִישִׁי וְאָמַר 'וַאֲנִי'[48], וְנִשְׁאַל הָרִאשׁוֹן עַל נִדְרוֹ**
10 **וְהֵפֵר - הֻתְּרוּ כֻּלָּן.[49] נִשְׁאַל הָאַחֲרוֹן וְהֵפֵר - הָאַחֲרוֹן**
11 **מֵתָּר, וְכֻלָּן אֲסוּרִין[50]. נִשְׁאַל הַשֵּׁנִי וְהֵפֵר - הַשֵּׁנִי וְשֶׁל**
12 **אַחֲרָיו מֻתָּרִין, וְהָרִאשׁוֹן אָסוּר[51].**

48) שגם אני רוצה בנדר זה כמותו וכל זה בתוך כדי דיבור של קודמו. 49) הואיל וכולם תלו את נדריהם זה בזה, נמצא כשהותר הראשון - הותרו כולם. 50) שהם לא תלו את נדריהם בו. 51) שכל אחד התפיס נדרו בחבירו, נמצא מהשני ולמטה מותר - ממנו ולמעלה אסור.

13 **י. וְכֵן הַמַּתְפִּיס דְּבָרִים הָרַבֵּה בַּנֶּדֶר, כְּגוֹן שֶׁנָּדַר עַל**
14 **הַפַּת וְהִתְפִּיס הַבָּשָׂר[52], וְנִשְׁאַל עַל הַפַּת וְהֵפֵר בָּהּ -**
15 **הֵפֵר הַבָּשָׂר[53]. נִשְׁאַל עַל הַבָּשָׂר וְהֵפֵר בּוֹ - לֹא הֵפֵר**
16 **הַפַּת.**

52) אפילו לאחר כדי דיבור. 53) מאחר שהפת הותרה, נמצא שהתפסת הבשר בפת, הייתה בדבר המותר ולא בדבר הנדור.

17 **יא. הַנִּשְׁבָּע אוֹ הַנּוֹדֵר שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְכֻלְּכֶם[54], וְנִשְׁאַל**
18 **עַל נִדְרוֹ אוֹ עַל שְׁבוּעָתוֹ עַל אֶחָד מֵהֶם וְהִתִּירוֹ[55] -**
19 **הֻתְּרוּ כֻּלָּם[56]; שֶׁהַנֶּדֶר שֶׁהֵפֵר מִכְּלָלוֹ - הֵפֵר כֻּלּוֹ.**
20 **אָמַר שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לָזֶה וְלָזֶה וְלָזֶה: הֵפֵר הָרִאשׁוֹן -**
21 **הֻתְּרוּ כֻּלָּן[57]; הֵפֵר אַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן מֻתָּר, וְכֻלָּן**
22 **אֲסוּרִין. שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לָזֶה לָזֶה לָזֶה[58] - צְרִיכִין פְּתַח**
23 **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[59]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

54) לכל אנשי החבורה. 55) החכם. 56) כיוון שלא נדר מתחילה אלא על דעת שיתקיים כולו, נמצאת התרת מקצתו - פתח התרה לכולם. ובירושלמי אמרו: "ככל היוצא מפיו יעשה - מכאן, לנדר שבטל מקצתו בטל כולו", שאם אין הנדר ככל היוצא מפיו אינו חל לחצאין. 57) הואיל והשתמש בוא"ו החיבור נתכוון לכללם כאחד ולתלות זה בזה, כל אחד בחבירו הקודם לו. 58) כאן לא התבטא בוא"ו החיבור, נמצא שנדר באופן פרטי לכל אחד ואחד, ולא תלה אותם זה בזה. 59) שהרי כל אחד מהם הודר על ידו בפני עצמו.

24 **יב. נָדַר בְּנָזִיר[60] וּבְקָרְבָּן[61] וּבִשְׁבוּעָה[62], אוֹ שֶׁנָּדַר וְאֵין**
25 **יָדוּעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן נָדַר - פֻּתַּח אֶחָד לְכֻלָּן[63].**

60) להיות נזיר. 61) שאמר קרבן דבר פלוני עלי. 62) שבועה שלא אוכל בשר ביום פלוני. 63) הואיל והכל נדר אחד הוא, נדר שהותר מקצתו - הותר כולו. ואפילו לא מצא פתח חרטה אלא לנדרו שהוציא בשפתו לאחרונה - הותרו כולם, שהכל נדר אחד הוא.

26 **יג. הַנּוֹדֵר מֵאַנְשֵׁי הָעִיר[64] וְנִשְׁאַל לָהֶם שֶׁבָּעִיר[65],**
27 **אוֹ שֶׁנָּדַר מִיִּשְׂרְאֵל[66] וְהָרַי הוּא נִשְׁאָל לָהֶם**
28 **שֶׁבִּיִשְׂרְאֵל[67] - הֲרֵי נִדְרוֹ מֻתָּר.**

64) שאסר על עצמו הנאה מבני עירו. 65) אף על פי שלכתחילה אסור לו להישאל לו, שהרי הוא נהנה מהתרת החכם, שהוא מבני עירו. 66) מכל ישראל שבעולם. 67) כאן מותר לו להישאל אפילו לכתחילה, שהרי אי אפשר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לו בחכם אחר, שאסר עליו הנאת כל ישראל, אבל בנודר מאנשי העיר, אפשר לו להישאל לחכם שבעיר אחרת.

יד. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַי הַיּוֹם אִם אֵלֵךְ לְמָחָר לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלָם הַיּוֹם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵלֵךְ לְמָחָר לְאוֹתוֹ מָקוֹם. וְאִם עָבַר וַאֲכָלָן הַיּוֹם, וְהָלַךְ לְמָחָר - לוֹקֶה[68]; וְאִם לֹא הָלַךְ - אֵינוֹ לוֹקֶה[69].

68) על אכילתו משום: לא יחל דברו. 69) אף על פי שעבר על איסור חכמים באכילתו אתמול.

טו. אָמַר: הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין לְמָחָר אִם אֵלֵךְ הַיּוֹם לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֵילֵךְ הַיּוֹם לְאוֹתוֹ הַמָּקוֹם, וְיֵאָסְרוּ עָלָיו אוֹתָן הַפֵּרוֹת לְמָחָר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[70]. מִפְּנֵי שֶׁאָדָם זָהִיר בִּדְבָרָו הָאָסוּר שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ[71], וְאֵינוֹ זָהִיר בַּתְּנַאי שֶׁגּוֹרֵם לֶאֱסֹר דָּבָר הַמֻּתָּר[72].

70) כגון שאמר: תיאסר עלי שינה למחר אם אישן היום. 71) ולפיכך אין לחוש, שמא יאכל הפירות למחר, שלא ירצה לעבור על נדרו, שהוא איסור אכילתם. 72) ולפיכך בדין הקודם יש לחוש שמא ילך למחר, ונמצא שאכל פירותיו באיסור.

טז. הַנּוֹדֵר לָצוּם עֲשָׂרָה יָמִים[73] בְּאֵי זֶה יוֹם שֶׁיִּרְצֶה, וְהָיָה מִתְעַנֶּה בְּיוֹם אֶחָד מֵהֶם, וְהֶצְרֵךְ לִדְבַר מִצְוָה[74] אוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹד אָדָם גָּדוֹל[75] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל וּפוֹרֵעַ יוֹם אַחֵר[76], שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע הַיָּמִים בְּתִחִלַּת הַנֶּדֶר. נָדַר שֶׁיָּצוּם הַיּוֹם, וְשָׂכַח וְאָכַל - מַשְׁלִים לָצוּם[77]. נָדַר שֶׁיָּצוּם יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם[78], וּכְשֶׁהִתְחִיל לָצוּם שָׂכַח וְאָכַל - אָבַד תַּעֲנִיתוֹ, וְחַיָּב לָצוּם יוֹם אַחֵר[79].

73) בלתי רצופים. 74) לאכול בסעודת מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת. 75) שמפציר בו לאכול עמו. 76) "לווה אדם תעניתו ופורע" ואפילו כשנדר לצום. 77) באותו יום. ולא יאכל עוד בו ביום, על סמך שיתענה יום אחר, כיוון שפרט בנדרו יום זה. 78) ולא קבע איזה יום. 79) כדי לקיים את נדרו. אבל באותו היום מותר לו לאכול עוד.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) ההבדלים בין האוסר פירות אלו על חברו, לאוסר פירותיו על חבירו ולא הדגיש אלו, יחסי נדר בין בן לאביו ותוצאותיו, תערובת הדבר הנדור בדבר המותר וביטולה, חליפי פירות נדורים או גידוליהם.

א. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵינִי עָלֶיךָ חֵרֶם[2], אוֹ הֲרֵי אַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיָתִי - נֶאֱסַר רְאוּבֵן מִלֶּהָנוֹת בְּשִׁמְעוֹן. וְאִם נֶהֱנָה - לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי חִלֵּל דְּבָרוֹ. וְשִׁמְעוֹן מֻתָּר בַּהֲנָיַת רְאוּבֵן. אָמַר לוֹ: הֲרֵינִי עָלֶיךָ חֵרֶם וְאַתָּה עָלַי, אוֹ הֲרֵינִי אָסוּר בַּהֲנָיָתְךָ וְאַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיָתִי - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין זֶה בָּזֶה[7]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) שנכסי יהיו עליך כחרם של בדק הבית, שאסור ליהנות ממנו (ראה לעיל פ"א, הי"ד. פ"ב, ה"ח). 3) משנה בנדרים מז: שאדם יכול לאסור את נכסיו על אחרים. 4) ולא אמן, ולא "דבר שהוא כענין אמן שהוא קבלת דברים" (ראה לעיל פ"כ, ה"א) ולפיכך אינו עובר ב"לא יחל דברו". וכן משמע מרש"י ביצה לט: שכל שלא דיבר מאומה, אינו עובר משום "לא יחל", אבל אסור לו להינות מנכסיו שעשאם המדיר עליו כהקדש (אור שמח). אמנם אם המדיר עצמו יהנה את המודר, ילקה המדיר משום "לא יחל דברו", כמבואר לקמן פ"י, הי"ב (לחם משנה). 5) אין אומרים דעתו של ראובן היתה להיות מובדל משמעון, לא ההנותו ולא ליהנות ממנו (רדב"ז).

ב. אָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵי אַתָּה עָלַי חֵרֶם[6], אוֹ הֲרֵינִי אָסוּר בַּהֲנָיָתְךָ - הֲרֵי נֶאֱסַר רְאוּבֵן מִלֶּהָנוֹת בְּשִׁמְעוֹן. וְאִם נֶהֱנָה - לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי חִלֵּל דְּבָרוֹ. וְשִׁמְעוֹן מֻתָּר בַּהֲנָיַת רְאוּבֵן. אָמַר לוֹ: הֲרֵינִי עָלֶיךָ חֵרֶם וְאַתָּה עָלַי, אוֹ הֲרֵינִי אָסוּר בַּהֲנָיָתְךָ וְאַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיָתִי - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין זֶה בָּזֶה[7]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

6) שנכסיך יאסרו עלי כחרם. 7) משנה בנדרים מז: ומובן שאינו לוקה אלא הנודר בלבד ולא לחברו הנאסר. וראה לקמן פ"ז ה"א-ג.

ג. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵי פֵּרוֹת פְּלוֹנִי אֲסוּרִין עָלֶיךָ, אוֹ הֲרֵי אַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיַת פְּלוֹנִי - אֵין זֶה כְּלוּם; שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר חֲבֵרוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[8], אֶלָּא אִם כֵּן עָנָה שִׁמְעוֹן אָמֵן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[9].

8) נדרים מז. וכן אמרו לענין איסור עבודה־זרה, נאמר בתורה (דברים ז, כה) "פסילי אלהיהם" - אינם נאסרים עד שיפסלום בעליהם (קרית ספר). 9) לעיל פ"ב, ה"א.

ד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כִּכָּרִי זוֹ אֲסוּרָה עָלֶיךָ, אַף עַל פִּי שֶׁנְּתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה[10] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו[11]. מֵת וְנָפְלָה לוֹ בִּירֻשָּׁה[12], אוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לוֹ אַחֵר בְּמַתָּנָה[13] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא כִּכָּרִי[14], וַהֲרֵי אֵינָהּ עַתָּה שֶׁלּוֹ[15].

10) ואינה עוד שלו. 11) ואין אומרים לא נתכוין זה, אלא לאסרה כשיזמינו לאכול עמו, שעדיין היא שלו, אבל לא כשיתננה לו במתנה, שלאחר שנתנה אינה עוד ברשותו, מאחר שאמר: אסורה עליך, עשאה עליו כהקדש (נדרים לד:). 12) כגון שהיה המודר קרובו וראוי ליורשו. 13) שנתנה המדיר תחילה במתנה לאיש אחר, ואותו אחר נתנה למודר זה. 14) כל עוד שהיא שלי. 15) מאחר שמת, אין הככר שלו (נדרים לו.). אלא ששם (לד:) הגירסא היא: "ככר עליך". ורבינו סובר, שאפילו אמר: "ככרי זו עליך" ומת, הרי זו מותרת (ראה לקמן פ"ח, ה"א). ויתכן, שהיה גורס שם: "ככרי זו עליך" כי מאחר שהדגיש ככרי, אעפ"י שהוסיף: זו, אין כוונתו, אלא כל זמן שהיא ברשותו (רדב"ז).

ה. אָמַר לוֹ: פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ, וְלֹא אָמַר לוֹ פֵּרוֹתַי, אַף עַל פִּי שֶׁמְּכָרָן[16] אוֹ שֶׁמֵּת וְנָפְלוּ לְאַחֵר -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו. שֶׁהָאוֹסֵר דָּבָר שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ עַל חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מֵרְשׁוּתוֹ - חֲרֵי הוּא בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד[17]; אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר נְכָסַי אוֹ בֵּיתִי אוֹ פֵּרוֹתַי וְכַיּוֹצֵא בְּלָשׁוֹנוֹת אֵלּוּ, שֶׁחֲרֵי לֹא אֲסָרָן[18] אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ.

16) לאחר, ואותו לוקח רוצה לתתם למודר זה. 17) נדרים מב: מז. הואיל וחל עליהם איסור, שוב אינו נפקע (ר"ן שם). 18) שמתחילה לא אסרם אלא כל עוד יהיו שלו. והשווה לקמן פ"ח, הי"א.

ו. הָאוֹמֵר לִבְנוֹ: חֲרֵי אַתְּ אָסוּר בַּהֲנָיָתִי, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע[19] שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ[20], אִם מֵת - יִרְשֶׁנּוּ[21]; שֶׁזֶּה כְּאוֹמֵר: נְכָסַי עָלֶיךָ אֲסוּרִין. אָסַר עָלָיו הֲנָיָתוֹ, וּפֵרַשׁ: בֵּין בְּחַיַּי בֵּין בְּמוֹתִי, אִם מֵת - לֹא יִרָשֶׁנּוּ[22]; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: נְכָסִים אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ[23].

19) האב. 20) ונאסר הבן בהנייתו, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ד. ולדעת הרדב"ז שם, הכוונה כשקיבל הבן את השבועה באמירת אמן וכדומה, ולדעת ה"כסף משנה" אפילו כשלא קיבל עליו את השבעת אביו, חלה עליו השבועה לענין שצריך להזהר שלא ליהנות לו, אלא שאינו לוקה עד שיקבל. 21) משנה בבא קמא קח: שהירושה באה ממילא, ואין זו כאילו נתנה לו אביו (קרית ספר). 22) משנה שם, אעפ"י שהוא זוכה בהם, אסורים הם עליו בהנאה (ר"ן לנדרים מז.) וכמבואר בסמוך ה"ח. 23) נדרים מז. שיכול לאסרם אפילו כשיצאו מרשותו. וכמבואר בהלכה הקודמת.

ז. אָסַר בְּנוֹ בַּהֲנָיָתוֹ[24], וְאָמַר: אִם יִהְיֶה בֶּן בְּנִי זֶה תַּלְמִיד חָכָם, יִקָּנֶה בְּנִי זֶה נְכָסַי כְּדֵי לְהַקְנוֹתָן לְבְנוֹ[25] - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[26], וְיִהְיֶה הַבֵּן אָסוּר בִּנְכָסֵי הָאָב, וּבֶן הַבֵּן מֻתָּר בָּהֶן אִם יִהְיֶה תַּלְמִיד חָכָם כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה[27].

24) ופירש: בין בחיי בין במותי. 25) ואם לא היה תלמיד חכם, הרי הוא רוצה ליתן את נכסיו לבנו השני, אחיו של בנו הנאסר והגון ממנו, וממילא לא ישאר לבן הבן כלום (נדרים מח: ובר"ן שם). 26) כלומר בן הבן זוכה בהם, ואסור לאביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים (כסף משנה). 27) כל זה לענין זכיה וקנין, אבל ענין היתר הנאה, אפילו אם בן הבן לא יהיה תלמיד חכם, מותר לו ליהנות מהנכסים, כמבואר בסמוך ה"ח. וכן דעת הראב"ד. ולא הוצרך רבינו אלא ללמדנו שכל האומר לחברו: קנה אותה על־מנת להקנות לאחר, קנה השני בהקנאת הראשון, אעפ"י שהראשון לא קנה כלום לעצמו, ולפיכך יזכה בן הבן כשיהיה תלמיד חכם, אף־על־פי שהבן עצמו לא קנה עכשיו לעצמו בקנין זה.

ח. זֶה הַבֵּן הָאָסוּר בִּירֻשַּׁת אָבִיו, אִם נָתַן יֵרֵשַׁת אָבִיו לְאָחִיו[28] אוֹ לְבָנָיו[29] - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[30]. וְכֵן אִם פָּרָעָם[31] בְּחוֹבוֹ אוֹ בִּכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָן שֶׁאִלּוּ נִכְסֵי אָבִי שֶׁאָסָרָן עָלַי[32]. שֶׁהִנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ חֲבֵרוֹ - מֻתָּר לוֹ[33] לְפָרַע אֶת חוֹבוֹ[34], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[35].

28) בן אביו. 29) שהם נכדי אביו (כפירוש המשנה לרבינו). 30) שגוף הנכסים שלו הם, אלא שאסור לו ליהנות מהם (משנה בבבא קמא קט.) ואעפ"י שיש לו טובת הנאה בזה שהוא מהנה אותם, וגם הם עתידים להחזיק לו טובה בעד נתינתו, נמצא שהוא נהנה מנתינתו? הואיל והוא מודיעם, שממון זה אסור לו ומפני כך הוא נותנו להם, וגם הם יש להם שייכות משפחתית לממון זה, נמצא שאין לו בנתינתו זו טובת הנאה מרובה (כס"מ). 31) בדפוס רומי ובכת"י התימנים: פרעה. 32) וממילא אין לו טובת הנאה בנתינתו, שהרי הוא מוכרח ליתנה, כנ"ל. וכן אמרו שם בבבא קמא קט. לענין גזל אביו. וגם חובה עליו להודיעם, כדי שלא יחזרו אחיו ובניו ליתנם לו במתנה או ההנהנותו בהם, שאלו הנכסים נאסרו עליו אפילו כשבאו לידו על ידי אחר (רדב"ז). 33) לנשבע עצמו. 34) עבור חברו. 35) לקמן פ"ו, ה"ד "שהרי לא הגיע ליד ראובן (המודר) כלום, אלא מנע ממנו התביעה, ומניעת התביעה אינה בכלל איסור הנייה" והואיל ואביו עצמו שהדירו מנכסיו היה יכול לפרוע בעדו את חובו, קם הבן במקומו לפרוע חוב עצמו ולהבריח הארי (הנושה) מעליו (רדב"ז).

ט. מִי שֶׁנֶּאֱסַר[36] עָלָיו מִן מִמִּינֵי מַאֲכָל בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, וְנִתְבַּשֵּׁל עִם מִינִים אֲחֵרִים אוֹ נִתְעָרֵב עִמָּהֶן - חֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּמִּינִים הַמֻּתָּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם הַמִּין הָאָסוּר[37]. וְאִם נֶאֱסַר בְּפֵרוֹת אֵלּוּ[38] וְנִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים: אִם יֵשׁ בָּהֶן טַעַם דָּבָר הָאָסוּר - אָסוּרִין, וְאִם לָאו[39] - מֻתָּרִין[40].

36) שאסר על עצמו, ובסמ"ג לא־תעשה רמב, מעתיק דברי רבינו: מי שאסר עליו. 37) משנה בנדרים נב. שלא אסר על עצמו אלא אותו מין כמו שהוא בעינו, ולא ע"י תערובת. 38) שאמר פירות אלו (המונחים לפניו) אסורים עלי. 39) כגון שטעמם איש אחר, ומצא שאין בהם טעם הדבר האסור, או שהיו בהם ששים נגד הדבר האסור. 40) כדין כל דבר איסור המתערב בהיתר ואין בו טעם האיסור, הרי זה מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ו.

י. כֵּיצַד? נֶאֱסַר בְּבָשָׂר[41] אוֹ בְּיַיִן - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל מָרָק וִירָקוֹת שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עִם הַבָּשָׂר וְעִם הַיַּיִן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם הַבָּשָׂר[42] אוֹ טַעַם הַיַּיִן, וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּאֲכִילַת בָּשָׂר בְּפָנֵי עַצְמוֹ אוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּפָנֵי עַצְמוֹ.

41) שאמר קרבן עלי בשר, ולא אמר: בשר זה. 42) שלא אסר עצמו אלא במה שנקרא בשר, ולא בדבר שבלע טעמו (משנה שם ובראש).

יא. נֶאֱסַר בְּבָשָׂר זֶה אוֹ בְּיַיִן זֶה, וְנִתְבַּשֵּׁל עִם הַיָּרָק: אִם יֵשׁ בַּיְּרָקוֹת טַעַם בָּשָׂר אוֹ טַעַם הַיַּיִן - אֲסוּרִין, וְאִם לָאו - מֻתָּרִין. שֶׁזֶּה הַבָּשָׂר וְזֶה הַיַּיִן נַעֲשָׂה כְּמוֹ בְּשַׂר נְבֵלוֹת[43] וּשְׁקָצִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[44]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[45]. לְפִיכָךְ[46], הָאוֹמֵר: בָּשָׂר זֶה אָסוּר עָלַי - חֲרֵי זֶה אָסוּר בּוֹ וּבַמָּרָק שֶׁבּוֹ[47] וּבַתַּבְלִין[48] שֶׁבּוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

43) מפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ה. 44) הואיל ואמר בשר זה (המונח לפניו), עשאו על עצמו חתיכת איסור, וכל דבר איסור אוסר בנתינת טעם. אבל כשלא אמר: זה, לא אסר עליו אלא דבר הנקרא בשר או יין (שם). 45) כגון שאסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני, כמבואר ביו"ד רטז, סעיף יא. 46) הואיל ונעשה כחתיכת איסור שטעמה אוסר בתערובת. 47) ובכת"י התימנים: שלו. 48) מיני בושם, שנותנים בתבשיל לתוספת טעם או ריח. ומקור הדברים במשנה שם: "הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה". ומפרש רבינו בפירוש המשנה שם: קיפה - היא התבלין.

1 **יב. נִתְעָרֵב יַיִן זֶה שֶׁאָסַרוּ עַל עַצְמוֹ בְּיַיִן אַחֵר, אֲפִלּוּ**
2 **טִפָּה בְּחָבִית - נֶאֱסַר הַכֹּל. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהִשָּׁאֵל**
3 **עַל נִדְרוֹ[49], נַעֲשָׂה כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[50] שֶׁאֵינוֹ**
4 **בָּטֵל בְּמִינוֹ[51], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת**
5 **אֲסוּרוֹת[52].**

49) מצוה עליו להשאל "כדי שלא יהא מכשול לפניו", כלשון רבינו לקמן פי"ג, הכ"ה. 50) "שהרי יש דרך שיותר בה", וזהו שדקדק רבינו וכתב: "יין זה שאסרו על עצמו", ולא כתב: "נאסר ביין זה", שאם אסר אחד על חברו יין זה, אין זה דבר שיש לו מתירים, שהרי הנאסר אין בידו להשאל על הדרת המדיר, ולמדיר אין היין אסור, ואפילו לשיטת רבינו לקמן פ"ו, הי"ב, שאם ההנה המדיר את המודר, חייב המדיר מלקות, - יין זה שנתערב לא נאסר על המודר, שהרי נתבטל ביין היתר, ומכיון שהמודר מותר בו, גם המדיר אינו לוקה אם יהנה אותו, ולפיכך הוכרח רבינו להדגיש כאן: "שאסרו על עצמו" ובנודר ידובר כאן ולא במודר (אור שמח). 51) "אפילו אחד בכמה אלפים". 52) פט"ו, ה"י, יב. ומקור כל הלכה זו בירושלמי נדרים פ"ו, ה"ד ומעין זה בבבלי נדרים נט.

6 **יג. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עָלַי[53], אוֹ קָרְבָּן הֵן**
7 **לְפִי[54], אוֹ קָרְבָּן הֵן עַל פִּי - הֲרֵי זֶה אָסוּר**
8 **בְּחִלּוּפֵיהֶן[55] וּבְגִדּוּלֵיהֶם[56], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּמַּשְׁקִין**
9 **הַיּוֹצְאִין מֵהֶן[57].**

53) אסורים עלי כקרבן. 54) אעפ"י שמשמעו רק אכילה ולא שאר הנאות. 55) אם הוחלפו בפירות אחרים או במעות, אסור לנודר ליהנות מהם. 56) אם נטעם, הגדל מהם אסור. כי הואיל ופירט הפירות וייחדם עשאם עליו כהקדש שאוסר חילופיו וגידוליו (משנה בנדרים נז. ובר"ן שם). אבל אילו היה נודר סתם מן התאנים או מן הענבים, ולא היה מייחד "פירות אלו" לא עשאם הקדש, שלא נתכוין אלא לאסור עצמו מאכילת אותו מין ולא בחילופיו וגידוליו (ר"ן שם). 57) שהם יוצאים מעצם הפרי, ועדיפים מחליפין וגידולים שאינם עצם אותם הפירות. וכן אמרו (נדרים נב:) "הא עדיפא להשמיענו" וכו', הרי שחילופיהם יש בהם יותר חידוש ממשקין היוצאים מהם (לחם משנה, ובר"ן שם).

10 **יד. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁאֵינִי אוֹכֵל אוֹתָם אוֹ שֶׁאֵינִי**
11 **טוֹעֵם אוֹתָם: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁזַּרְעוּ כָּלֶה[58] כְּשֶׁיִּזָּרַע,**
12 **כְּגוֹן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן**
13 **וּבְגִדּוּלֵיהֶן[59]; וְאִם הָיָה הַדָּבָר[60] שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה**
14 **בָּאָרֶץ כְּשֶׁיִּזָּרַע[61], כְּגוֹן בְּצָלִים וְשׁוּמְין - אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי**
15 **גִּדּוּלִין[62] אֲסוּרִין[63]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[64], מַשְׁקִין**
16 **הַיּוֹצְאִין מֵהֶן[65] - סָפֵק[66]. לְפִיכָךְ, אִם שָׁתָה מֵהֶן -**
17 **אֵינוֹ לוֹקֶה[67].**

58) נפסד ונאבד. 59) שלא אסר עצמו אלא בפירות אלו, ובחילופיהם ובגידוליהם אין טעם אותם הפירות שאסרם עליו (משנה שם נז. ובר"ן). 60) בכת"י התימנים: דבר. 61) שאין הזריעה כלה ונרקבת, אלא גוף הזרע רבה וגדל. 62) שזרע את הגידולים הראשונים ויצאו גידולים שניים. 63) שהרי מעורב בהם גוף האיסור, הוא הזרע הראשון שאינו כלה בארץ (משנה שם). וכל זה מוסב גם על האמור בהלכה הקודמת: "הרי זה אסור בחילופיהם ובגידוליהם" שמשמעו: דוקא גידולים, אבל גידולי גידולים מותרים כדין חליפי חליפים שמותרים, אין זה אלא בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידוליו אסורים (ר"ן שם). 64) בין זרעו כלה, בין אינו כלה. 65) מאלו פירות שאמר עליהם: קרבן שאיני אוכל אותם, או שאיני טועם אותם. 66) אם הם אסורים או לא, כי יתכן שלא התכוין אלא לאסור עליו טעימת הפירות עצמם ולא המשקין היוצאים מהם, שהם ככנוסים ומופקדים בתוך הפירות ואינם כגוף הפרי (שם נדרים נב: בעיא שלא נפשטה) וספק תורה - להחמיר. 67) שאין לוקים על הספק. וכל זה כשלא אמר אלא: קרבן ענבים שאני טועם, אבל אמר: קרבן זיתים וענבים אלו, אסור בהם וביוצא מהם, כמפורש במשנה שם וכמבואר שם בגמרא, שכל שאמר: פירות אלו, עשאם עליו כחתיכת איסור שאסור בה וברוטבה ובטעמה (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ט, הי"ד.

18 **טו. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: מַעֲשֶׂה יָדַיִךְ עָלַי קָרְבָּן[68],**
19 **אוֹ קָרְבָּן הֵן לְפִי, אוֹ קָרְבָּן הֵן עַל פִּי - אָסוּר**
20 **בְּחִלּוּפֵיהֶן[69] וּבְגִדּוּלֵיהֶן[70]. שֶׁאֵינִי טוֹעֵם, שֶׁאֵינִי**
21 **אוֹכֵל: אִם הָיוּ פֵּרוֹת מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ דָּבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה**
22 **- מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן; וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין**
23 **זַרְעוֹ כָּלֶה - אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין אֲסוּרִין. וְלָמָּה לֹא**
24 **יִבְטַל הָעִקָּר הָאָסוּר בַּגִּדּוּלִין שֶׁרִבּוּ עָלָיו? שֶׁהֲרֵי הֵן**
25 **דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[71], שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל בְּרֹב, כְּמוֹ**
26 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[72].**

68) שאסר עצמו כל מה שהיא עושה ומכינה לו. 69) אם נתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה - חילופיהם אסורים. 70) אם נטעה עץ, הגידולין אסורים עליו (משנה בנדרים נז וברא"ש שם). ומכאן, שכל המייחד ואוסר פירות חברו על עצמו, הרי זה כאילו אמר: פירות אלו קרבן עלי, שהרי באומר לאשתו: מעשה ידיך עלי, לא אמר: אלו, ודינו כאילו אמר: אלו (ר"ן שם). 71) ע"י שאלת חכם, כמבואר לעיל הי"ב. 72) בהלכה הנ"ל (נדרים נט.) והראב"ד שואל: למה יהיו הגידולים אסורים הלא הלכה היא: "זה וזה גורממותר" (איסור והיתר הגורמים לייצור דבר אחר, אותו דבר מותר) ראה הל' ע"ז, פ"ז הי"ד, וכן בהל' מאכלות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אסורות פט"ז, הי"ג, כ"ד, והרי הקרקע שהוא של היתר גורם אף הוא לגידול הבצל? ודעת רבינו, הואיל ונדרים יש להם מתירים, אין אומרים בהם: זה וזה גורם מותר, שלא יהיה זה עדיף מנתערב באלף שאינו בטל, כמבואר לעיל בביאורנו אות מז (רדב"ז). ולדעת הכסף־משנה, איסור נדר דומה להקדש, ויתכן, שבהקדש אפילו זה וזה גורם אסור, שאיסורו חמור ביותר.

טז. הָאוֹסֵר פֵּרוֹתָיו עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - הֲרֵי גִּדּוּלֵיהֶן וְחִלּוּפֵיהֶן סָפֵק[73]. לְפִיכָךְ חֲבֵרוֹ אָסוּר בְּגִדּוּלֵי פֵּרוֹת אֵלּוּ וּבְחִלּוּפֵיהֶן[74], וְאִם עָבַר וְנֶהֱנָה - נֶהֱנָה[75].

73) בעיה שלא נפשטה בנדרים מז. וטעם הספק, כי הואיל והחילופין והגידולין עדיין לא באו לעולם בשעת הנדר, יתכן שאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חברו, כשם שאין אדם אוסר פירות חברו על חברו (כי יש כאן שתי מגרעות, שהפירות אינם ברשותו, וחברו אינו ברשותו), ודוקא כשאסר הפירות על עצמו, הואיל ואדם אוסר פירות חברו על עצמו, יכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם על עצמו. ושמא אין לחלק ביניהם. 74) הואיל וזה ספק תורה, הולכים בו להחמיר. 75) ואינו לוקה, שאין לוקים על הספק (כסף משנה).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מה בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו הנאת מאכל, דיני נידר בפירות השנה השביעית, נדר שלא ידבר עם חבירו, מהו בכתיבה.

א. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲנָאָה הַמְּבִיאָה לִידֵי מַאֲכָלְךָ[2] אֲסוּרָה עָלַי, אוֹ הֲנָאָה הַמְּבִיאָה לִידֵי מַאֲכָלִי אֲסוּרָה - עָלֶיךָ - הֲרֵי זֶה הַנֶּאֱסָר לֹא יִשְׁאַל מִן הָאָסוּר לוֹ[3] נָפָה[4] וּכְבָרָה[5] וְרֵחַיִם וְתַנּוּר וְכָל דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ; אֲבָל מַשְׁאִילוֹ נְזָמִים וְטַבָּעוֹת וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ[6]. וְאָסוּר לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ שֵׂק לְהָבִיא בּוֹ פֵּרוֹת, וַחֲמוֹר לְהָבִיא עָלָיו פֵּרוֹת[7].

2) כגון כלים שמתקנים בהם את המאכל, או דבר שאפשר לקנות בו מאכל. ובר"ן ורא"ש לנדרים לג, א - הנוסח: הנאה המביאה לידי מאכל עלי. 3) מזה שאסור לו ליהנות ממנו, ובכת"י התימנים: האוסר לו. 4) נפה - לקמח להוציא ממנו הסובין, וכברה - לתבואה, שכוברים בה גרגרי תבואה. ונקבי הכברה גדולים מנקבי הנפה (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, שבועות פ"ה, מ"ט). 5) ואין צריך לומר, שלא ישאל קדירה שמבשלים בה או שפוד שצולים בו בשר, שהם קרובים למאכל יותר מנפה וכברה שאינם אלא גורם לגורם (משנה, נדרים לב: וברי"ן שם). 6) שם, שאין בכל אלה הנאה המביאה לידי מאכל, וראה בסמוך ה"ב. וכן מותר לו לשאול ממנו חיטים ללעוס וליתנם על מכתו, שאין זו הנאה המביאה לידי מאכל (ר"ן שם). 7) שגם זוהי הנאה המביאה לידי מאכל, הואיל והיא מקרבת המאכל אליו (שם לג. וברי"ן).

ב. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן שֶׁאֵין מַשְׁאִילִין כֵּלִים אֶלָּא בְּשָׂכָר - אָסוּר לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ[8] אַף כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ[9]. הֲרֵי שֶׁהָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין נוֹטְלִין שָׂכָר, וְשָׁאַל מִמֶּנּוּ כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ כְּדֵי לְהֵרָאוֹת[10] בָּהֶן בִּפְנֵי אֲחֵרִים עַד שֶׁיַּהֲנֶה מֵהֶם[11], אוֹ שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ[12] כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּהָנֶה בּוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִסָּפֵק[13]. לְפִיכָךְ, אִם עָבַר - אֵינוֹ לוֹקֶה[14].

8) בחינם. 9) משנה, שם. שהרי בדמי השכירות שמחל לו, יקח הנודר מאכל, נמצא נהנה ממנו הנאה המביאה לידי מאכל. 10) להתנאות ולהתקשט בהם. 11) כגון ששאל ממנו טבעת ויתקשט בה בלכתו לבית המשתה, ויתנו לו מנה יפה משום כבודו. 12) באדמתו, לקצר דרכו לילך לבית המשתה. 13) שם, בעיה שלא נפשטה, כי יתכן, שאין זה אלא גורם רחוק המביא לידי הנאת מאכל. 14) שאין לוקים על הספק, אבל איסור תורה יש בזה, שספק נדרים - להחמיר. ויש להעיר, שגם באומר: הנאה המביאה לידי מאכל אסורה עליך, שבהלכה הקודמת, אין הנאסר לוקה, אפילו כשיעבור ויהנה, שהרי לא אמר הנאסר כלום, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א. ואינו לוקה אלא כשאמר לחבירו: הנאה המביאה לידי מאכלך, אסורה עלי (לחם־משנה).

ג. אֵין בֵּין מֻדָּר הֲנָאָה מֻחְבֶּרוֹ לְמֻדָּר מִמֶּנּוּ הֲנָיַת מַאֲכָל, אֶלָּא דְּרִיסַת הָרֶגֶל[15] וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ בְּמָקוֹם שֶׁמַּשְׁאִילִין אוֹתָם שָׁם בְּחִנָּם[16].

15) לעבור דרך חצרו, שהראשון - אסור, ואילו השני מותר, וכגון שנכנס לחצרו לקצר הדרך, שהולך בה לרגל עסקיו, אבל כשהולך לבית המשתה - אסור, שהרי זה גורם להנאת המאכל, וכמבואר בהלכה קודמת (רדב"ז). 16) משנה, נדרים לב, ב.

ד. רְאוּבֵן שֶׁנֶּאְסְרָה עָלָיו הֲנָיַת שִׁמְעוֹן, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - מֻתָּר לוֹ שֶׁיִּתֵּן שִׁמְעוֹן עַל יָדוֹ[17] מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁרְאוּבֵן חַיָּב בָּהּ[18], וְכֵן פּוֹרֵעַ חוֹב שֶׁעָלָיו[19]; שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ לְיַד רְאוּבֵן כְּלוּם, אֶלָּא מָנַע מִמֶּנּוּ הַתְּבִיעָה, וּמְנִיעַת הַתְּבִיעָה אֵינָהּ בִּכְלַל אִסּוּר הֲנָיָה[20]. לְפִיכָךְ[21] מֻתָּר לוֹ לָזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ[22] וְאֶת בָּנָיו וַעֲבָדָיו, אֲפִלּוּ הַכְּנַעֲנִים[23], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בְּמִזּוֹנוֹתָם[24]. אֲבָל לֹא יָזוּן אֶת בְּהֶמְתּוֹ, בֵּין טְמֵאָה[25] בֵּין טְהוֹרָה; שֶׁכֹּל שֶׁמּוֹסִיף בִּבְשָׂרָהּ - הִיא הֲנָיָה שֶׁהִגִּיעַ[26] לְיַד רְאוּבֵן[27].

17) בשבילו. 18) שכל אחד מישראל חייב ליתן בכל שנה לבית־המקדש לצורך קרבנות ציבור, כמבואר בהל' שקלים פ"א, ה"א. 19) שהנודר חייב למי שהוא. 20) משנה, שם לג, א. ובגמרא שם הסבירו: אין זה אלא "מבריח ארי". והרי זה דומה לאחד שהלך למדינת הים, ועמד אחד ופירנס את אשתו, אין לו על הבעל כלום, והניח את מעותיו על קרן הצבי, כמבואר בהל' אישות פי"ב, הי"ט. ואע"פ שבסופו של דבר נהנה הנודר, שלא יצטרך לשלם את חובו או את שקלו, אין זה אלא גורם בלבד ('תפארת ישראל',

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שם). וב"ירושלמי" (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו: שאפילו הפורע חובו של חבירו, שיש למלוה משכון עליו, פטור הלווה מלשלם לו, שיכול הלווה לומר, אפשר ופייסתי את המלוה, והיה מחזיר לי את משכוני בלא מעות. ומכאן שגם המדיר יכול לפרוע את חובו של המודר או הנודר, אפילו כשיש למלוה משכון עליו, וכן נראה מדברי רבינו (רדב"ז). וראה בשו"ע יו"ד סי' רכא, ס"ב. 21) הואיל ויכול לפרוע את חובו ואין זה מהנה. 22) של המודר ממנו. 23) שאין כל־כך מצוה בפרנסתם. 24) אין זה מהנה באופן ישיר אלא גורם להנאה (משנה, נדרים לח. וברי"ן שם). 25) אפילו טמאה שאין לו בה היתר אכילה, ונמצא שאינו נהנה בפיטומה. 26) ובכת"י התימנים: שהגיעה. 27) שיכול למכרה לגויים, וע"י פיטומה מתייקר מחירה. ונמצא שהגיעה הנאה ממש ליד ראובן (משנה שם, והשווה לקמן פ"ז, ה"א).

1 **ה. הָיָה שִׁמְעוֹן כֹּהֵן - חֲרִי הוּא מֻתָּר לְהַקְרִיב**
2 **קָרְבְּנוֹת רְאוּבֵן[28]; שֶׁהַכֹּהֲנִים שְׁלוּחֵי שָׁמַיִם הֵם[29],**
3 **וְאֵינָם שְׁלוּחֵי בַּעַל הַקָּרְבָּן[30]. וּמַשְׁיא שִׁמְעוֹן בְּתּוֹ**
4 **הַבּוֹגֶרֶת[31] לִרְאוּבֵן מִדַּעְתָּהּ[32]. אֲבָל אִם הָיְתָה נַעֲרָה,**
5 **שֶׁחֲרֵי עֲדַיִן הִיא בִּרְשׁוּתוֹ[33] - אָסוּר; שֶׁזֶּה כְּמוֹסֵר לוֹ**
6 **שִׁפְחָה לְשַׁמְּשׁוֹ[34].**

28) אפילו חטאות ואשמות, שאין מקריבים אותם אלא מדעת בעלים, כמבואר בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה. 29) שציוה הקב"ה על הכהנים להקריב את קרבנות ישראל. 30) כי אילו היו שלוחיהם, הרי מהנה הכהן את המודר, שעושה לו שליחותו (משנה, נדרים לה: ובגמרא שם). ואע"פ שבעיה היא ולא נפשטה שם, כבר הוחלט בקידושין כג, ב - שהכהנים הם שלוחי שמים, כי אילו היו שלוחי הבעלים, איך יתכן שהבעלים עצמם אינם יכולים להקריב קרבנם (כי זרים הם ועבודתם פסולה) ושלוחיהם יכולים? והלא כלל הוא: דבר שאין אני יכול לעשותו בעצמי, איני יכול לבצעו ע"י שליח. 31) הבת שמלאו לה שתים־עשרה שנה ויום אחד, והביאה שתי שערות במקומות הידועים להבאת שיער - נקראת נערה עד ששה חדשים גמורים, ומגמר ששה חדשים ומעלה - תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"א־ב). 32) שאז אין לאביה רשות בה, ומכיון שאינו יכול לקדשה אז אלא מדעתה, נמצא שאין האב המהנה. ויש מפרשים: מדעתה - ולא מדעת ראובן החתן, שאם עשאו ראובן שליח לדבר עם בתו על עסקי נישואין, נמצא שמעון מהנהו ואסור (נדרים לח: ובר"ן). 33) ואינה יכולה להתקדש אלא מדעת אביה, כמבואר בהל' אישות פ"ג, הי"א, יג. 34) לשון הגמרא שם.

7 **ו. וְתוֹרַם שִׁמְעוֹן תְּרוּמַת רְאוּבֵן[35] וּמַפְרִישׁ לוֹ**
8 **מַעַשְׂרוֹתָיו מִדַּעְתּוֹ[36]. כֵּיצַד מִדַּעְתּוֹ? כְּגוֹן שֶׁאָמַר**
9 **רְאוּבֵן: כָּל הָרוֹצֶה לִתְרֹם - יָבוֹא וְיִתְרֹם[37]. אֲבָל לֹא**
10 **יֹאמַר לְשִׁמְעוֹן לִתְרֹם לוֹ, שֶׁחֲרֵי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שָׁלִיחַ,**
11 **וְזֶה[38] חֲנָיָה לוֹ[39].**

35) משל ראובן. 36) של ראובן המודר. כי שלא לדעת ראובן אין התרומה מועילה כלל, שנאמר בתרומה (במדבר יח, כח) "כן תרימו גם אתם" - מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם (בבא־מציעא כב.). 37) ובזה גילה דעתו שמרוצה הוא שיתרמו לו, וההרמה היא מדעתו, והואיל וגם אחרים יכולים לתרום לו, אין זה שלוחו, נמצא שדעת יש כאן, שליחות אין כאן (גמרא שם, וברש"י ורא"ש). 38) בכת"י התימנים: וזו. 39) ששמעון עושה את שליחותו, וראובן אסור בהנאתו (שם).

12 **ז. וּמְלַמְּדוֹ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[40], שֶׁחֲרֵי אָסוּר לְטַל**
13 **עָלֶיהָ שָׂכָר; אֲבָל לֹא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, שֶׁנּוֹטְלִין עָלֶיהָ**
14 **שָׂכָר[41]. וְאִם אֵין דַּרְכָּן שָׁם לִטֹּל שָׂכָר עַל תּוֹרָה**
15 **שֶׁבִּכְתָב[42] - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[43]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[44], מֻתָּר**
16 **לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ[45].**

40) מדרש (= 'ספרא' ו'ספרי' שהוא מדרש הפסוקים) הלכות (=הלכה למשה מסיני) והגדות (=דברי חכמים שהסמיכום על הפסוקים). 41) נדרים לז, א. שנאמר (דברים ד, יד) "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם", הרי שנצטווה משה ללמד תורה לישראל, ונאמר (שם, ה) "ראה למדתי אתכם . . . כאשר צוני ה'" - מה אני בחינם, אף אתם בחינם, ומכיון שאסור ליטול עליה שכר, נמצא שאין זה מהנהו, ואינו אלא עושה מצוה בלבד. ורבינו בפירוש המשנה שם, כותב: "ואני תמה מאנשים גדולים, שעיוורה אותם התאוה והכחישו האמת ופסקו דין לעצמם, ליטול שכר מן הדינים והתלמוד, ונתלו בהבלי שוא". והשווה פירושו לאבות פ"ד, מ"ה. וכן בהל' תלמוד תורה פ"ג ה"י, ובפירושנו שם. 42) שמותר ליטול עליה שכר, שאינו נוטל אלא שכר פיסוק טעמים, לנגן המקראות כהלכתם, ופיסוק טעמים אינו מן התורה אלא תיקון חכמים (נדרים שם, כדעת רבי יוחנן) ואם שמעון ילמדו חינם, נמצא מהנהו. 43) שמחמירים על עצמם לא ליטול על המקרא, כדי שלא יבואו ליטול אף מן המדרש. 44) שם. 45) בין שנוטלים שכר על המקרא, בין שלא נוטלים.

17 **ח. חָלָה רְאוּבֵן - נִכְנָס שִׁמְעוֹן לְבַקְּרוֹ[46]. וּבְמָקוֹם**
18 **שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר מִי שֶׁיֵּשֵׁב עִם הַחוֹלֶה לְצַוּוֹת[47] לוֹ - לֹא**
19 **יֵשֵׁב[48] שִׁמְעוֹן, אֶלָּא מְבַקְּרוֹ וְעוֹמֵד[49]. וּמֻתָּר לוֹ**
20 **לְרַפְּאתוֹ בְּיָדוֹ, שֶׁזּוֹ מִצְוָה הִיא[50].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"חָלָה רְאוּבֵן – נִכְנָס שִׁמְעוֹן לְבַקְּרוֹ . . וּבְמָקוֹם שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר מִי שֶׁיֵּשֵׁב עִם הַחוֹלֶה לְצַוּוֹת לוֹ – לֹא יֵשֵׁב שִׁמְעוֹן . . וּמֻתָּר לוֹ לְרַפְּאתוֹ בְּיָדוֹ כו'".

ויש להעיר כאן על ענין הדורש ביאור:

בהלכה שלפנ"ז כתב: "ומלמדו תורה שבע"פ שהרי אסור ליטול עלי' שכר, אבל לא תורה שבכתב שנוטלין עלי' שכר כו'", הרי שגם בענין של מצוה כשנהוג ליטול שכר על כך אסור לעשות עבורו כיון שמהנהו בכך שאינו צריך לשלם. וא"כ, כיון שגם הרפואה היא בשכר כמאמר הגמרא "אסיא דמגן במגן מגן שוה" (רופא המרפא חינם - שוה חינם) הי' צריך לאסור לו לרפאותו כיון שמהנהו בכך כשם שאסור

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לו ללמדו תורה שבכתב שנוטלין עלי' שכר.
עוד צ"ל מה שכתב בהמשך ההלכה: "ובין כך ובין כך מותר ללמד את בנו" - כיון שבנו של ראובן אינו מודר הנאה משמעון ולכאורה, החיוב ללמד את בנו הוא על האב או שצריך לשכור לו מלמד בשכר שילמדנו וא"כ עי"ז שמלמדו שמעון מהנהו בכך שאינו צריך לשלם.
וכך משמע בהלכה שלפנ"ז "מותר (לשמעון) להקריב קרבנות ראובן, שהכהנים שלוחי שמים הם ואינם שלוחי בעל הקרבן" ומובן מכך שאילו היו הכהנים (לא רק שלוחי שמים אלא) גם שלוחי בעל הקרבן, הי' אסור להקריב, כיון שאף שעושה מצוה (שלוחי שמים), הרי מהנו עי"ז שנעשה גם שלוחו, וכמבואר בדברי התוספות.

יין מלכות ספר הפלאה סימן ו.

46) שבנו אינו מודר הנאה משמעון זה. ואע"פ שמצוה על האב ללמד את בנו, וזה מוציאו מידי חובתו, אין זו הנאה, ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", וגם אפשר שהיה מוצא אחר שהיה מלמדו חינם (משנה, שם לה: ובפירוש רבי עובדיה מברטנורה, שם). והשווה להלן פ"ז, ה"א. וראוי להעיר, שבמשנה שם, הנוסח: "אבל מלמד הוא את בניו ואת בנותיו מקרא". וראה בהל' תלמוד תורה פ"א, הי"ג. 47) שמצוה הוא עושה, כמו שדרשו (בבא קמא ק.) "והודעת להם את הדרך ילכו בה - זה ביקור חולים", וכן אמרו (נדרים מ.) "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו, אמר לו: רבי! החייתני, יצא רבי עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים, כאילו שופך דמים". ואע"פ שראובן נהנה מזה, אין זו אלא גרם הנאה הבאה ממילא (נדרים לט. ובר"ן). 48) לשבת עמו בחבורה, כי מצות ביקור - די לה בעמידה. אלא שיש מקומות שהחמירו על עצמם, שלא ליטול שכר אפילו על ישיבה (שם ובר"ן). 49) ישיבה ממושכת, שהיא לצוותא. 50) כלומר, יושב ועומד מיד (רדב"ז), מכיון שאסור לקבל על זה שכר, אין זה מהנהו, כי מצוה הוא מקיים.

51) שם מא, ב. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: . . . "חיוב הרופא מן התורה לרפאות חולי ישראל, וזה נכלל בפירוש מה שאמר הפסוק (דברים כב, ב) והשבותו לו, לרפאות את גופו, שהוא כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו או בגופו או בממונו או בחכמתו". וכן אמרו (סנהדרין עג.) "והשבותו לו - זו אבידת גופו". וב'ירושלמי' (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו, אפילו כשיש שם רופא אחר, מותר לראובן לרפאותו "שלא מכל אדם זוכה להתרפאות". וכן נפסקה הלכה ביו"ד סי' רכא, ס"ד. 52) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד: "כך וכך". 53) שאין זו מצוה, כי לא ציוותה תורה לרפא בהמת חבירו (נדרים מא: וברא"ש). 54) כיון שאינו נותן הרפואה בידו, אין זו אלא אמירה בלבד ומותרת, וההנאה ממילא באה. ובלשון התלמוד שם: "אומר לו סם פלוני יפה לה, סם פלוני רע לה". ומובן, שאם אין ראובן יודע לעשות הרפואה, והבהמה תמות, ואין שם מי שיודע לעשותה זולת שמעון - מותר לו לרפאותה בידים, ש"צער בעלי־חיים מן התורה הוא" (רדב"ז). וגם כי מצוה להחזיר לו אבידתו (ראה לקמן פ"ז, ה, א) ואין לך השבה גדולה מזו (ר"ן שם). 55) מתוך שהיא קטנה, כשהוא נכנס עולים המים למעלה, ונמצא חבירו נהנה (משנה שם). 56) שאינו נהנה בחימומו. 57) ככתוב (קהלת ד, יא): "אם ישכבו שנים וחם להם" (שם ובר"ן). 58) ואין חוששים שמא יישן אצלו (שם וברא"ש). 59) ואין חוששים שמא יתן לו מנתו, כיון שהדירו - מן הסתם שונאים זה את זה (רא"ש שם). 60) כלי גדול כאבוס של בהמה, ונותנים אותו לפני הפועלים, שמתוך שהם עמלים אוכלים הרבה ואובסים אותם (ר"ן שם). 61) יש לחוש שמא יניח שמעון פרי משובח, ולא יאכלנו - כדי שיאכלנו ראובן, וכנראה שהאבוס היה מיוחד לפירות. וכן דברי רבינו בפירושו למשנה שם: מן הסלים (אבוס) שממלאים בהם פירות לאכילת כל הפועלים. 62) נדרים שם: "מן התמחוי החוזר לבעל הבית". מנהגם היה, שאחר שאכל שמעון כדי שבעו, היה מחזיר את הקערה אצל בעל הבית (המזמין לסעודה), והלה מוסיף עליה ונותן לפני ראובן.

ט. חֶלְתָּה[51] בֶּהֱמַת רְאוּבֵן - לֹא יַרְפֵּא אוֹתָהּ שִׁמְעוֹן[52]; אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: עֲשֵׂה לָהּ כָּךְ וְכָךְ[53]. וְרוֹחֵץ עִמּוֹ בְּאַמְבָּטִי גְּדוֹלָה, אֲבָל לֹא בְּקָטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁמְּהַנֵּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁמַּגְבִּיהַּ עָלָיו הַמַּיִם[54]. וְיָשַׁן עִמּוֹ בַּמִּטָּה בֵּימוֹת הַחַמָּה[55], אֲבָל לֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַמְּמוֹ[56]. וּמֵסֵב עִמּוֹ עַל הַמִּטָּה[57], וְאוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד[58], אֲבָל לֹא מִקְעָרָה אַחַת וְלֹא מֵאֲבוּס[59] שֶׁלִּפְנֵי הַפּוֹעֲלִים; שֶׁמָּא יַנִּיחַ שִׁמְעוֹן חֲתִיכָה אַחַת טוֹבָה וְלֹא יֹאכַל אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל אוֹתָהּ רְאוּבֵן, אוֹ יְקָרֵב אוֹתָהּ לְפָנָיו, וְנִמְצָא מְהַנֵּהוּ. וְכֵן בַּפֵּרוֹת שֶׁבָּאֲבוּס[60]. אֲבָל אִם אָכַל שִׁמְעוֹן מִקְעָרָה שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁכְּשֶׁיַּחֲזִירֶנָּה לְבַעַל הַבַּיִת יַחֲזֹר בַּעַל הַבַּיִת וְיַנִּיחֶנָּה לִפְנֵי רְאוּבֵן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[61], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הִנִּיחַ נֶתַח טוֹב בְּשִׁבִּילוֹ[62].

י. וּמֻתָּר רְאוּבֵן לִשְׁתּוֹת כּוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִין[63] מִיָּדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן מִשֶּׁל רְאוּבֵן, וְכֵן כּוֹס שֶׁל בֵּית הַמֶּרְחָץ[64], שֶׁאֵין בָּזֶה חֲנָיָה[65].

63) שבעל הבית יוסיף עליה משלו, ואין כל צורך ששמעון יניח חתיכה לטובת ראובן (רדב"ז). וב'ירושלמי' נדרים פ"ד ה"ד, אמרו: "מן התמחוי החוזר - תמחוי שיש בו לאכול ולשבוע ולהותיר", כלומר, שאינם יכולים לאכול כל מה שבתוכו, והמותר חוזר לבעל הבית, ולפיכך אין לחוש ששמעון יהנה את ראובן (ראב"ד, וכן ביו"ד סי' רכא, ס"ה). 64) שהיו רגילים לשתות יין בבית האבל, וגם האבל היה שותה עמהם ומתנחם, כמבואר בכתובות ח, ב. והיין הוא משל ראובן, אלא ששמעון משמשו, ואין זו הנאה מרובה (נדרים לח:). 65) מים חמים, שהיו שותים לאחר רחיצתם שם, כמבואר בשבת מא, א: "רחץ בחמין ולא שתה מהם, דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יא. וְאָסוּר רְאוּבֵן בְּמַחֲלֹתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן, וּמֻתָּר בְּשַׁלְהֶבֶת שֶׁלּוֹ[66].

66) שהמשקה הוא משל ראובן, ושמעון אינו אלא משמשו, ומשום "דרכי שלום" התירו לו הנאה מועטת כזו. ואלה הכוסות נקראות בגמרא שם "כוס של שלום".

יב. הָיָה לְשִׁמְעוֹן מֶרְחָץ אוֹ בֵּית הַבַּד[67] מְשֻׁכָּרִים בָּעִיר[68], אִם הָיָה לְשִׁמְעוֹן בָּהֶן תְּפִיסַת יָד[69], כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ[70] מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לְעַצְמוֹ וְלֹא שְׁכָרוֹ[71], אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בַּמֶּרְחָץ אַמְבָּטִי אַחַת וּבְבֵית הַבַּד עֶקֶל[72] אֶחָד - אָסוּר לְרְאוּבֵן לְהַכְנִס לְאוֹתָהּ מֶרְחָץ וְלִדְרֹךְ בַּגַּת[73]; וְאִם לֹא הִנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּלוּם, אֶלָּא שָׂכַר[74] הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[75].

67) להדליק נרו בשלהבת גחלתו, כי שלהבת אין בה ממש (ביצה לט.) והשווה הל' ע"ז פ"ז, ה"י. וב'תוספתא' נדרים פ"ב, מ"ז: "המודר הנאה מחבירו ומת (המודר), מביא לו ארון ותכריכין חלילים ומקוננות, שאין הנאה למתים, ומעידו עדות ממון ועדות נפשות". כי בכל אלה אינו אלא עושה מצוה, כי אסור לכבוש עדותו, ואפילו כשרוצה עכשיו לראות את המעשה כדי להעיד - מותר, כמבואר ביו"ד סי' רכא ס"ד, ובש"ך שם ס"ק ל. 68) בית שבו עוצרים שמן מזיתים, ונקרא כך על שם הבד הגדול (קורת עץ כבדה) בו כובשים את הזיתים. "והשיקו היקבים תירוש ויצהר" (יואל ב, כד) מתורגם: "ויטופון נעויא חמרא ובדיא משחא". 69) לפני שראובן נדר הנאה מנכסי שמעון. 70) איזו זכות או חלק נוסף על דמי שכירותו. 71) השאיר. 72) ולא השכירו. בספרות הקדומה, רגילים לכתוב: שכור במקום השכיר, השווה הל' דיעות פ"ז, ה"ח: "ראובן שאמר לשמעון, שכור לי בית זה". 73) כלי העשוי מחבלים שצוברים הזיתים לתוכו כשסוחטים אותם (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, מעשרות פ"א, מ"ז). 74) הוא בית הבד הנזכר. 75) השכיר.

יג. וְאָסוּר לִרְאוּבֵן[76] לֶאֱכֹל מִפֵּרוֹת שְׁדֵה שִׁמְעוֹן, וַאֲפִלּוּ בַּשְּׁבִיעִית[77] שֶׁהַכֹּל הֶפְקֵר[78]; שֶׁהֲרֵי לִפְנֵי שְׁבִיעִית נָדַר[79]. אֲבָל אִם נָדַר בַּשְּׁבִיעִית - אוֹכֵל מִן הַפֵּרוֹת הַנּוֹטוֹת חוּץ לַשָּׂדֶה[80], אֲבָל לֹא יִכָּנֵס לַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַקַּרְקַע הֶפְקֵר; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁהֶה שָׁם אַחַר שֶׁיֹּאכַל[81], וְלֹא הִפְקִירָה אוֹתָהּ תּוֹרָה אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהַפֵּרוֹת בְּתוֹכָהּ[82].

76) שאין ראובן נהנה משמעון, אלא מהשוכר ששכרו ממנו (משנה בנדרים מו.). ודוקא כשנדר ראובן אחרי ששמעון השכיר, אבל כל שקדם הנדר לשכירות, אין האיסור מסתלק ע"י שכירות אלא ע"י מכירה ממש, ראה לקמן פ"ח, הי"א (ר"ן שם). 77) המודר הנאה משמעון. 78) בשנת השמיטה. 79) ככתוב (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה, ואכלו אביוני עמך". 80) משנה, נדרים מב, א. והאוסר דבר שהוא שלו על חבירו, אע"פ שיצא מרשותו, הרי הוא באיסורו עומד, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה. 81) שהפקר הם, ואינו יכול לאסרם עליו. 82) והוא אסור בדריסת הרגל, שהרי מודר הנאה הוא ממנו, וכמבואר לעיל ה"ג.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאָמַר לוֹ[84]: הֲנָיַת הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ[85]; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הֲנָיַת נְכָסַי[86] אֲסוּרִין עָלֶיךָ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ שֶׁנָּדַר מִנְּכְסֵי שִׁמְעוֹן[87] - כְּיָון שֶׁהִגִּיעָה שְׁבִיעִית אוֹכֵל מִפֵּרוֹת שָׂדֵהוּ[88], שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ מֵרְשׁוּת שִׁמְעוֹן. אֲבָל לֹא יִכָּנֵס לְשָׂדֵהוּ[89], מִן הַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ[90].

83) ללקטם לאכילה, ושלא לצורך אכילה אינה הפקר, נמצא זה נהנה מנכסיו באיסור (שם מב:). 84) שאם נדר לפני שביעית, אינו אוכל פירות שדהו אפילו בשביעית. 85) המדיר למודר. 86) שמשמעו: אסורים עליך לעולם, ואדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו, ולפיכך אסור המודר לאכול מן הפירות אפילו בשביעית שהכל הפקר. 87) שמשמעו: כל זמן שהם שלי. 88) כוונתו רק כשהנכסים הם של שמעון. 89) שם. והשווה לעיל פ"ה, ה"ה. 90) שהקרקע אינה הפקר אלא לאכילת הפירות, ושמא ישהה בה אחר אכילתו ואסור, נמצא זה אינו אוכל אלא מן הפירות הנוטים חוץ לשדה.

טו. נָאְסְרָה עַל רְאוּבֵן הֲנָיַת מַאֲכַל שִׁמְעוֹן בְּלִבַּד[91], אִם לִפְנֵי שְׁבִיעִית נֶאֶסְרָה, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - הֲרֵי זֶה יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ[92], אֲבָל אֵינוֹ אוֹכֵל מִפֵּרוֹתָיו[93]; וְאִם בַּשְּׁבִיעִית נֶאֶסְרָה - יוֹרֵד[94] וְאוֹכֵל מִפֵּרוֹתָיו[95]; שֶׁאֵין פֵּרוֹת אֵלּוּ שֶׁל שִׁמְעוֹן, אֶלָּא שֶׁל הֶפְקֵר הַזָּן[96].

91) בהלכה הקודמת. 92) ולא איסור הנאה כללית. 93) שמותר הוא בדריסת הרגל, כמבואר לעיל ה"ג. 94) אפילו כשהגיעה שביעית, וכמבואר לעיל הי"ג. 95) לתוך השדה. שבכל השדה, שהרי מותר לו להכנס לתוך שדהו. 96) ואין אדם יכול לאסור על חבירו דבר שאינו שלו (משנה, שם מב.).

טז. וְאָסוּר לִרְאוּבֵן[97] לְהַשְׁאִיל[98] לְשִׁמְעוֹן, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ וַהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָאָתוֹ. וְכֵן אָסוּר לְהַלְווֹתוֹ[99], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִלְוֶה מִמֶּנּוּ. וְלֹא יִמְכֹּר[100] לוֹ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח מִמֶּנּוּ[101].

97) שהוא מודר הנאה משמעון. 98) כלי. 99) ממון. 100) אפילו כשהמקח הוא דבר חריף ויש לו קופצים הרבה לקנותו, וכשהוא מוכרו במחיר הרגיל נמצא הלוקח נהנה ולא המוכר. 101) ואז המודר נהנה כשהוא לוקחו בשוויו, ואסור (נדרים מג. וברי"ן שם) וראה לקמן פ"ז, ה"ז.

יז. נִזְדַּמְּנָה[102] לוֹ מְלָאכָה עִמּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ קוֹצְרִים כְּאֶחָד - עוֹשֶׂה בְּרָחוֹק מִמֶּנּוּ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְסַיְּעֶנּוּ[103]. הַמַּדִּיר אֶת בְּנוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְנֶאֱסַר בַּהֲנָיַת אָבִיו - הֲרֵי הָאָב מֻתָּר לְמַלֹּאת לוֹ חָבִית שֶׁל מַיִם, וּלְהַדְלִיק לוֹ אֶת הַגֶּפֶן, וְלִצְלוֹת לוֹ דָּג קָטָן;

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לַהֲנָאָה גְּדוֹלָה, וּדְבָרִים אֵלּוּ לְגַבֵּי הַבֵּן אֵינָן חֲשׁוּבִין[104].

102) בכת"י התימנים אין כאן התחלת ההלכה, והיא מחוברת להלכה שלמעלה הימנה, והיא מסתיימת במלים: "שמא יסייענו", ואח"כ מתחילה הלכה חדשה: המדיר את בנו וכו'. 103) משנה, נדרים מא, ב: "ולא יעשה עמו באומן". ומפרש רבינו שם: שלא יקצור עמו באותה שורה שהוא קוצר, שגורם לו למהר מלאכתו כשמוצא המקום פנוי ע"י חבירו הקוצר קרוב לו. וכן ברע"ב שם. אומן - שורה, כלשון המשנה פאה פ"ד, מ"ה: "ונותנים פאה מכל אומן ואומן". ומפרש ה'גור אריה' (הובא ב'תוספות יו"ט' שם). "לפי שהשורה משוכה בשוה, וזו אומנות נקראת אומן". 104) כי הם הנאה מועטת (נדרים לח:) "המדיר בנו לתלמוד תורה" וכו'. והראב"ד מפרש אחרת: שהאב הדיר את תשמיש בנו על עצמו, כדי שלא יתבטל הבן מתלמוד תורה, ואעפ"כ מותר הבן לשמשו שימושים קטנים אלה, שאין בהם ביטול תורה. והרדב"ז הסכים לשני הפירושים, שמצד הדין שניהם נכונים. אולם בשו"ע יו"ד סי' רכג ס"א הביא רק את פירושו של הראב"ד וסתם כמותו, ואילו את פירוש רבינו לא הזכיר כלל, משמע שסובר שאסור לאב להנהותו במאומה, כמבואר בט"ז שם ס"ק א. ודעת רש"י בנדרים שם, כדעת רבינו. וראה ב'ירושלמי' ביכורים פ"ג, ה"ו.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ[105] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹ לִכְתֹּב בִּכְתָב[106], וּלְדַבֵּר עִם אַחֵר וְהוּא שׁוֹמֵעַ הָעִנְיָן שֶׁיִּרְצֶה לְהַשְׁמִיעוֹ. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[107].

105) כגון שאמר: קרבן פי מלדבר עמך, כי אם נדר: דיבורי עליך קרבן - אין זה נדר, שהדיבור אין בו ממש, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י-יא, וכן מבאר הש"ך ביו"ד סי' רכא ס"י ב'נקודת הכסף' שם. 106) על גבי הקיר וכדומה. אבל לכתוב אליו ממש - אסור ('באר הגולה' ליו"ד שם, אות סב). אבל בכת"י התימנים, הנוסח: "מותר לכתוב לו בכתב". ואמנם כן הנוסח בשו"ע שם ס"י. 107) רב דוסא ורב האי, הובאו ב'אוצר הגאונים' נדרים עמ' 9 בשם "האשכול" - אלבק עמ' 137. וכתב הרדב"ז: ראיתי קצת בני אדם, שמדברים עם הכותל, ואומרים אתה הכותל תשמע, כדי שישמע (המודר הנאה ממנו) ואין ראוי לעשות כן, כי לא התירו אלא אם מדבר עם אחר השומע ומבין, ואפשר שיגיעו על ידו הדברים לחבירו המודר, אז אפילו כשהמודר עצמו שומעם - מותר, אבל כשמדבר עם הכותל, הדבר נראה שמדבר עם חבירו ממש ואסור.

יום שלישי י' אלול ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) שנים שהדירו הנאתם זה על זה, במה הם אסורים ובמה הם מותרים, דין המודר הנאה מאומה כולה, המדיר כהנים מנכסיו מה הם בתרומתו, המדיר את חתנו בהנאה ורוצה לתת מעות לבתו, מה תקנתה?

א. שְׁנַיִם שֶׁנֶּאֶסְרָה הֲנָאַת כָּל אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְהַחֲזִיר אֲבֵדָה זֶה לָזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה[2]. וּבְמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן[3] שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר הַמַּחֲזִיר אֶת הָאֲבֵדָה - יִפֹּל הַשָּׂכָר לְהֶקְדֵּשׁ[4]; שֶׁאִם יִטֹּל שָׂכָר - נִמְצָא נֶהֱנֶה[5], וְאִם לֹא יִטֹּל - נִמְצָא מְהַנֶּה.

2) ואינו מהנהו כלום "שהתורה מכריחתו עליה". 3) מנהגם. 4) ואין אומרים יוליך הנאה לים המלח, לפי שאסרו על עצמם הנאתם כהקדש, לפיכך כל הנאה הבאה לידם זה מזה, הקדש היא. 5) "לפי שבזה המנהג יצא מדין התורה (שאסור לו ליטול שכר על השבת אבידה) וכאילו החזירה כדי לקבל ממנו (שכר), ונמצא זה שנשבע שלא יהנהו מהנה אותו". ולדעת הר"ן בנדרים לג. מותר למחזיר לקבל שכרו מצד הדין, כגון שהיה בטל ממלאכתו מחמת השבתה, כמבואר במסכת בבא מציעא ל: ואילו היה מחזיר רוצה ליטול שכרו, הרי זה מותר, למרות שהוא מודר הנאה ממנו, כי שכר טרחתו וביטולו ממלאכתו הוא נוטל. אלא, אם הוא אדם חשוב ואינו רוצה ליטול שכרו ומשאירו אצל בעל האבידה הרי זה אסור, שבעל האבידה מודר הנאה מהמחזיר, ולפיכך תיפול ההנאה להקדש.

ב. וּמֻתָּרִין בִּדְבָרִים שֶׁהֵם בְּשֶׁתָּפוּת כָּל יִשְׂרָאֵל[6], כְּגוֹן הַר הַבַּיִת[7] (וְהַלְּשָׁכוֹת[8]) וְהָעֲזָרוֹת[9] וְהַבְּאֵר שֶׁבְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ[10]. וַאֲסוּרִין בִּדְבָרִים שֶׁהֵם בְּשֶׁתָּפוּת כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר[11], כְּגוֹן הָרְחָבָה[12] שֶׁבָּעִיר וְהַמֶּרְחָץ וּבֵית הַכְּנֶסֶת וְהַתֵּבָה[13] וְהַסְּפָרִים[14].

6) הואיל ויד כל ישראל שווה בהם, הרי הם כהפקר ולא כדבר שהוא של שותפים. 7) ההר שעליו בנוי המקדש, והיה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. 8) חדרי המקדש ותאיו. 9) חצרות המקדש, כלשון הכתוב: "ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה". ונקראת כך, לפי ששם מתפללים לה' והוא עוזרם. 10) מבבל לירושלים, שעולי רגל היו שותים ממנה. ורבינו בפירושו שם כותב: "אף על פי שהיציאה והבניין שלהם ממון כל ישראל, ולכל אחד מהם יש בהם זכות, אין זה כי אם זכות מעטה מאוד". 11) שהם דרים בה, מפני שאין לאנשי עיר אחרת חלק בהם, ויכולים למכרם שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, הרי הם כשותפים האוסרים זה על זה. 12) השוק. 13) שנותנים עליה ספר תורה לקרות. 14) שקונים בני העיר ללמוד בהם.

ג. וְכֵיצַד יַעֲשׂוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִין בִּדְבָרִים אֵלּוּ[15]? כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם כּוֹתֵב חֶלְקוֹ לַנָּשִׂיא אוֹ לְאֶחָד מִשָּׁאָר הָעָם, וּמְזַכֶּה לוֹ בְּחֶלְקוֹ עַל יְדֵי אַחֵר[16]; וְנִמְצָא כָּל אֶחָד מֵהֶם, כְּשֶׁיִּכָּנֵס לַמֶּרְחָץ שֶׁהוּא לְכָל אַנְשֵׁי הָעִיר אוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת - אֵינוֹ נִכְנָס לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ, אֶלָּא לִרְשׁוּת אֲחֵרִים, שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶם נִסְתַּלֵּק מֵחֶלְקוֹ שֶׁבְּמָקוֹם זֶה וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה.

15) ולא יצטרכו לעקור לעיר אחרת. 16) שאומר לו זכה בשטר מתנה זה לטובת הנשיא או פלוני כדיני זכייה והקנאה המבוארים בהלכות זכייה ומתנה פרק ד, הלכה ב.

שזכים לאדם שלא בפניו ואותו "אחר" נעשה כשלוחו של הנשיא הזוכה.

1 ד. הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֻׁתָּפִין בְּחָצֵר[17]: אִם יֵשׁ בָּהּ דִּין
2 חֲלָקָה[18] - חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְהַכְנֵס לָהּ, עַד שֶׁיְּחַלְּקוּ
3 וְיִכָּנֵס כָּל אֶחָד לְחֶלְקוֹ[19]; וְאִם אֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה[20]
4 - כָּל אֶחָד וְאֶחָד נִכְנָס לְבֵיתוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: בְּתוֹךְ
5 שֶׁלִּי אֲנִי נִכְנָס[21]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[22], שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים
6 לְהַעֲמִיד רַחַיִם וְתַנּוּר וְלִגְדֹּל תַּרְנְגוֹלִין בְּחָצֵר זוֹ[23].

17) שיש לכל אחד מהם בית בחצר, והחצר שלפני הבתים, שניהם שותפים בה. 18) כדי חלוקה, שיש לכל בית ארבע אמות לפניו ברוחב הפתח, והנשאר מן החצר יש בה ארבע אמות על ארבע אמות לכל שותף, ואז כופים עליהם, שיחלוקו. 19) כיוון שאפשר לחלקה, ומתחילה עומדת חצר זו לחלוקה, נמצא, כשקנאוה לא היה בדעתם, שכל אחד ישתמש בה בכל שטחה, ומתוך שלא הוברר עדיין חלקו של כל אחד מהם, אסורים הם להיכנס לחצר, כי שמא הוא נכנס לחלק חבירו, ומודר הנאה אסור בדריסת הרגל. 20) שאין בה השיעור האמור לעיל, ואין אחד יכול לכוף את חבירו לחלוק, "שכל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרוייה חצר". 21) כדעת ר' אליעזר בן יעקב, האומר: יש ברירה. כלומר, הואיל ואי אפשר לאחד מן השותפים לעכב את חבירו מלהשתמש בה לעולם, ולא לכוף אותו לחלוק, מתחילה על מנת כן קנאוה, שתהא החצר קנוייה לגמרי לכל אחד מהם, בשעת תשמישו, וכשמשתמש בה, אומרים אנו, שהוברר הדבר למפרע שמתחילתו הייתה קנוייה לו לשעה זו, נמצא, שבשעה שנכנס לתוכה, בשלו הוא נכנס. 22) בין שיש בה כדי חלוקה, בין שאין בה. 23) כי בכל אלה יכולים שותפים (שלא נדרו הנאה זה מזה) לעכב זה על זה. אלא שרגילים הם לוותר, וויתור אסור במודר הנאה, שדריסת הרגל אסורה לו, וכל שיכול לעכבו ואינו מעכבו נמצא מהנהו.

7 ה. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ שֻׁתָּפִין בְּחָצֵר, וְנָדַר אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא
8 יֵהָנֶה בּוֹ[24] הַשֵּׁנִי - כּוֹפִין אֶת הַנּוֹדֵר לְמְכֹּר חֶלְקוֹ[25].
9 נָדַר שֶׁלֹּא יֵהָנֶה הוּא בַּשֵּׁנִי[26] - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַכְנֵס
10 לְבֵיתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ[27] הוּא נִכְנָס. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל
11 לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחָצֵר[28], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29].

24) ממנו. 25) הואיל ונתן מכשול לשני אם ישתמש בחצר, הדין נותן לכופו למכרו, שלא ייכשל חברו על ידו. אבל את הנאסר אין לכוף, כי אנוס הוא באיסורו. 26) מן השני. 27) שאין בה כדי חלוקה. 28) להעמיד ריחיים ותנור וכדומה. 29) אבל אין לכופו למכור את חלקו, כי לא נתן מכשול אלא לעצמו, והוא אומר: אהיה נזהר יפה שלא להיכשל.

12 ו. הָיָה אֶחָד מִן הַשּׁוּק אָסוּר בַּהֲנָאַת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם
13 - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַכְנֵס לֶחָצֵר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ:
14 לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרְךָ אֲנִי נִכְנָס, אֵינִי נִכְנָס לְתוֹךְ שֶׁלְּךָ[30].

30) שאפילו אחד מן השוק, שאינו שותף ואינו מפסיד כלום, אם נאסור עליו הכניסה לחצר, בכל זאת מותר לו להיכנס, כרבי אליעזר בן יעקב ומטעם "יש ברירה", כמבואר לעיל. וכל זה בחצר שאין בה כדי חלוקה. אבל כשיש בה כדי חלוקה אסור לו להיכנס עד שיחלוקו. ואין לומר, ייאסרו אלו להיכנס אפילו לאחר חלוקה, הואיל ולא הוברר בשעת הנדר חלקו של כל אחד מהם, אין אתה יודע אפילו לאחר חלוקה, אם זהו חלקו המגיעו משעה ראשונה, ועלינו לחוש, שמא כל אחד מהם נכנס לחלק חברו ועובר על נדרו? כי הדבר ברור, שעל מנת כן נשתתפו מתחילה, שלא יוכל אחד מהם לאסרה על חברו, שיישאר האיסור אפילו לאחר חלוקה, שאם כן יוצא, שהוא אוסר נכסי חברו על חברו, ואינו בדין.

15 ז. מִי שֶׁאָסַר הֲנָיַת אֲמָה מִן הָאֲמּוֹת עַל עַצְמוֹ - חֲרֵי
16 זֶה מֻתָּר לְקַח מֵהֶן בִּיּוֹתֵר[31] וְלִמְכֹּר לָהֶן בְּפָחוֹת[32].
17 אָסַר הֲנָיָתוֹ עֲלֵיהֶם, אִם שׁוֹמְעִין לוֹ שֶׁיִּקַּח מֵהֶן
18 בְּפָחוֹת[33] וְיִמְכֹּר בְּיוֹתֵר - מֻתָּר[34]. וְאֵין גּוֹזְרִין כָּאן[35]
19 שֶׁלֹּא יִמְכֹּר[36] גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח[37], שֶׁחֲרֵי לֹא נָדַר מֵאִישׁ
20 אֶחָד כְּדֵי שֶׁנִּגְזֹר עָלָיו, [אֶלָּא] מֵאֲמָה כָּלָה, שֶׁאִם אִי
21 אֶפְשָׁר לוֹ לִשָּׂא וְלִתֵּן עִם זֶה - יִשָּׂא וְיִתֵּן עִם אַחֵר[38].
22 לְפִיכָךְ[39], אִם אָסַר הֲנָיָתָן עָלָיו - חֲרֵי זֶה מַשְׁאִילָן[40]
23 וּמַלְוֶה אוֹתָן, אֲבָל לֹא יִשְׁאַל מֵהֶם וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶן[41].

31) מהמחיר הרגיל. 32) מהמחיר המקובל, כדי שלא ייהנה מהם. וכל זה כשנדר שלא יהנה מאנשי אותה אומה, אבל אם נדר שלא ליהנות מנכסיהם, אפילו לקח שווה מאה במאתיים אסור לו ליהנות ממקחו, שנדרו חל על נכסיהם. 33) כדי שלא ייהנו ממנו. 34) ומדובר כאן במקח ממוצע (לא חריף ולא גרוע), שיש במכירתו הנאה למוכר וללוקח כשהוא נמכר שווה בשווה, כי במקח חריף אפילו כשימכור בשוויו אין בו הנאה ללוקח אלא למוכר בלבד, ואם כן זה שאסר הנייתו עליהם יכול למכור אפילו שווה בשווה, כי הם לא ייהנו בזה אלא הוא בלבד. 35) כשאסר הנייתם עליו. 36) בפחות. 37) בפחות, ונמצא נהנה, כשם שגזרו על כל מודר הנאה מחברו שלא ימכור לו בשום פנים, שמא יקח ממנו בפחות ונמצא נהנה. 38) שיעור דברי רבינו כך הם: "שהרי לא נדר מאיש אחד, כדי שנגזור עליו. שאם אי אפשר לו לישא וליתן עם זה ישא ויתן עם אחר - אלא מאומה כולה". וכוונת הדברים, שמאיש זה לאיש אחר אין טורח, ואפשר לגזור שלא ימכור לזה (המדיר) אלא לאחר, אבל לאסור עליו אומה שלימה ולהטריחו לישא וליתן עם אומה אחרת משום גזירה לא החמירו עליו. 39) הואיל ולא גזרו כאן. 40) כלים, שאין הוא נהנה אלא מהנה, בניגוד למודר הנאה מאיש אחד, שגזרו עליו לא להשאיל, שמא ישאל ממנו. 41) ממון, שאסור לו ליהנות מהם, וכן אמרו בנדרים לא. כשאסר הניית ישראל עליו מותר לו למכור להם דבר חריף אפילו שווה בשווה, שאין כאן הנאה למוכר אלא ללוקח, ולא גזרו למכור שמא ייקח.

24 ח. אָסַר הֲנָיָתוֹ עֲלֵיהֶן וַהֲנָיָתָן עָלָיו - לֹא יִשָּׂא וְיִתֵּן
25 עִמָּהֶם, וְכֵן לֹא יִשְׁאוּ הֵן וְיִתְּנוּ עִמּוֹ[42]. וְלֹא יַשְׁאִיל
26 לָהֶן, וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶם, וְלֹא יַלְוֶה אוֹתָן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

42) שבכל צד שהוא, נמצא אחד מהם נהנה, ובמקח ממוצע הנמכר בשווה, יש בו הנאה למוכר וללוקח גם יחד.

1 **ט. אָסַר עַל עַצְמוֹ חֲנַיַּת בְּנֵי הָעִיר - אָסוּר לְהִשָּׁאֵל**
2 **עַל נִדְרוֹ לְחָכָם מִבְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר[43] (הַהִיא). וְאִם**
3 **נִשְׁאַל וְהִתִּיר לוֹ - חֲרֵי נִדְרוֹ מֻתָּר[44], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

43) שהרי הוא נהנה מהתרתו. 44) שאף על פי שנהנה מהחכם, לא בשביל זה נתבטלה התרתו. ולדעת ה"לחם משנה" נדרו מותר - אף על פי שהוא נהנה מחכם עירו - כי אין זה גרוע מתורה שבעל פה, שמותר לו למדיר ללמדה למודר מפני שאין נוטלין עליה שכר, ואף על פי שהמודר נהנה מהלימוד, מצוות לאו ליהנות ניתנו. גם כאן, הואיל ואין החכם רשאי ליטול שכר על התרתו, כדין תורה שבעל־פה, אין זו הנאה למודר.

4 **י. מִי שֶׁאָסַר חֲנַיַּת הַבְּרִיּוֹת[45] עָלָיו - חֲרֵי זֶה מֻתָּר**
5 **לֶהָנוֹת בְּלֶקֶט[46] שִׁכְחָה[47] וּפֵאָה[48], וּמַעְשַׂר עָנִי[49]**
6 **הַמִּתְחַלֵּק בַּגָּרְנוֹת, אֲבָל לֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת[50].**

45) מה ששייך לבריות. 46) שבלים הנופלות בשעת הקצירה והוא שייך לעניים. 47) עומר תבואה ששכחו בעל השדה בשדהו, בשעת הקציר, ואסור לו לשוב לקחתו, אלא משאירו לעניים. 48) שאדם חייב להניח תבואה בסוף שדהו לעניים. 49) החלק העשירי שבתבואה, שחייב אדם ליתנו לעניים בשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה. שמניחו בגורן וכל הרוצה ליטול בא ונוטלו, והואיל וכל אלה הפקר הם, מותר לו ליהנות מהם, שאינם של הבריות. 50) כלומר, מעשר עני המתחלק בתוך הבית, לאחר שהכניס תבואתו לאוצר ולא הפריש ממנה מעשר עני בגורן, לפי שנאנס או שלא מצא עניים ליתן להם. ובמעשר זה נאמרה "נתינה" "ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך" ויש בו טובת הנאה לבעלים, שמחלקו לעני שירצה, ולפיכך אין זה כהפקר גמור, בניגוד למעשר עני המתחלק בגורן, שלא נאמרה בו "לשון נתינה" אלא: "והנחת בשעריך" וכל הרוצה בא ונוטלו ואין בו לבעלים שום טובת הנאה.

7 **יא. מִי שֶׁאָסַר חֲנַיָּתוֹ עַל הַכֹּהֲנִים וְעַל הַלְוִיִּם - חֲרֵי**
8 **אֵלּוּ בְּאֵין[51] וְנוֹטְלִין מַתְּנוֹתֵיהֶם[52] עַל כָּרְחוֹ[53]. וְאִם**
9 **אָמַר: כֹּהֲנִים אֵלּוּ וּלְוִיִּם אֵלּוּ - חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[54],**
10 **וְיִתֵּן תְּרוּמוֹתָיו וּמַעְשְׂרוֹתָיו לְכֹהֲנִים וּלְוִיִּם אֲחֵרִים.**
11 **וְהוּא הַדִּין בְּמַתְּנוֹת עֲנִיִּים[55] עִם הָעֲנִיִּים.**

51) שולחים אחרים ליטול בשבילם, כי הם בעצמם אסורים להיכנס לביתו או לשדהו. 52) תרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי. 53) אף על פי שטובת הנאה שיש לבעלים בהם, נחשבת כממון, בכל זאת הואיל ואסר כל הכהנים בתרומתו, עשאה כעפר, שהרי תרומה אסורה באכילה לזרים, ומה יעשה בה, נמצא שהפקירה לגמרי ואין לו בה שום טובת הנאה. והמעשר אף על פי שמותר באכילה לזרים, נתינתו ללוי הוא, והפקירו גם כן. 54) הואיל ויכול ליתנם לכהנים ולויים אחרים, יש לו בהם טובת הנאה, שנותנם לכל מי שירצה, ואינם כהפקר, ויכול לאסרם עליהם. ואף על פי שבהלכות אישות פרק ה הלכה ו פסק רבינו, ישראל שקידש אשה בתרומה אינה מקודשת, שאין לו בה אלא טובת הנאה, ו"טובת הנאה אינה ממון"? אך באיסור נדרים, שהוא איסור הנאה, אפילו טובת הנאה, נחשבת כממון. שהרי אפילו ויתור אסור במורד הנאה. 55) כגון לקט שכחה ופאה, שאסרום בעלים על העניים, דינם כתרומה ומעשר, שבהלכה זו, שאם אמר על מתנות עניים המתחלקות בתוך ביתו: הרי הן אסורות "לעניים אלו" יתן לעניים אחרים. ועל המתנות המתחלקות בגורן אף "עניים אלו" יכולים ליטלן על כורחו, שלא נאמרה בהן נתינה אלא "תעזוב" והפקר גמור הן, שאין לבעליהן בהן שום טובת הנאה.

12 **יב. מִי שֶׁהָיְתָה חֲנָיָתוֹ אֲסוּרָה עַל חֲבֵרוֹ וְאֵין לַחֲבֵרוֹ**
13 **מַה יֹּאכַל - הוֹלֵךְ אֵצֶל הַחֲנָנִי וְאוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי**
14 **אָסוּר בַּהֲנָיָתִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֶעֱשֶׂה[56]. אִם הָלַךְ**
15 **הַחֲנָנִי וְנָתַן לוֹ וּבָא וְנָטַל מִזֶּה[57] - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[58].**

56) אבל אסור לו לומר בפירוש, תן לו ואני אפרע, שאם כן נעשה החנווני שלוחו, ושלוחו של אדם כמותו. 57) המדיר, שנתן לחנווני מרצונו, אבל אינו יכול לכופו לשלם לו, שהרי לא אמר לחנווני: תן לו ואני אפרע. 58) ואין המדיר עובר על נדרו, שאינו אלא פורע חובו של המודר ומותר.

16 **יג. הָיָה בֵּיתוֹ[59] לִבְנוֹת, גְּדֵרוֹ לִגְדֹּר, שָׂדֵהוּ לְקַצֵּר,**
17 **וְהָלַךְ אֵצֶל פּוֹעֲלִים וְאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי אָסוּר בַּהֲנָיָתִי**
18 **וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֶעֱשֶׂה, וְהָלְכוּ הֵן וְעָשׂוּ עִמּוֹ, וּבָאוּ**
19 **לָזֶה וְנָתַן לָהֶן שְׂכָרָן - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[60]; שֶׁנִּמְצָא זֶה**
20 **שֶׁפָּרַע לוֹ חוֹבוֹ, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁזֶּה מֻתָּר לְפָרֵעַ לוֹ**
21 **חוֹבוֹ[61].**

59) של המודר. 60) אף על פי שאין זה לצרכי מזונות אלא לצרכי בניין בלבד. וייתכן, שמשום כך כתב רבינו כאן: והלך אצל פועלים, שמשמעו בדיעבד, ולא לכתחילה, בעוד שבהלכה הקודמת כתב: הולך אצל חנווני, שמשמעו לכתחילה, כי זהו ההבדל בין צרכי חיי נפש, לצרכי בניין.
61) "שמניעת התביעה אינה בכלל הנייה".

22 **יד. הָיוּ מְהַלְכִין בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - נוֹתֵן**
23 **לְאַחֵר מִשּׁוּם מַתָּנָה, וְהַלָּה מֻתָּר בָּהּ[62]. וְאִם אֵין**
24 **עִמָּהֶם אַחֵר - מַנִּיחַ עַל הַסֶּלַע[63] וְאוֹמֵר: חֲרֵי הֵן**
25 **מְפֻקָּרִין לְכָל מִי שֶׁיַּחְפֹּץ, וְהַלָּה נוֹטֵל וְאוֹכֵל[64].**

62) אף על פי שיש כאן קצת הערמה, שהדברים מוכיחים שלא נתנו לאחר, אלא כדי שייהנה בו המודר, הואיל ואין למודר מה לאכול התירו לו גם זה, אבל בהלכה הקודמת, שיש תקנה אחרת, לא התירו ליתן לאחר לשם מתנה, שנראית כהערמה. 63) אבן, או גוש אבן הבולט מעל הקרקע. 64) שאינו נהנה מהמדיר אלא משל הפקר.

26 **טו. נָתַן לְאֶחָד מַתָּנָה וְאָמַר לוֹ: חֲרֵי סְעֻדָּה זוֹ נְתוּנָה**
27 **לְךָ מַתָּנָה, וְיָבוֹא פְּלוֹנִי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָתִי וְיֹאכַל**
28 **עִמָּנוּ - חֲרֵי זֶה אָסוּר[65]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא [אֲפִלּוּ] אִם**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נָתַן לוֹ סְתָם, וְחָזַר וְאָמַר לוֹ: רְצוֹנְךָ[66] שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל עִמָּנוּ? אִם הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל - אָסוּר. כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה סְעֻדָּה גְּדוֹלָה[67], וְהוּא רוֹצֶה שֶׁיָּבוֹא אָבִיו אוֹ רַבּוֹ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[68] לֶאֱכֹל מִסְּעֻדָּתוֹ; שֶׁהֲרֵי סְעֻדָּתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁלֹּא גָּמַר לְהַקְנוֹת לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[69].

65) שהדברים מוכיחים, שלא נתן לו מתנה גמורה, אלא רוצה הוא להערים, כדי שפלוני המודר ייהנה עמו מסעודתו. 66) התסכים. 67) סעודת נישואין וכדומה. 68) שהדבר ידוע, שאין אדם מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה לאחר. 69) וכלשון האחרונה של רבא. ולדעת ה"כסף משנה" לא נתכוון רבינו אלא כשאמר לו כך סמוך לנתינתו, אבל אם שהה קצת ולאחר שעה אמר לו כן, הרי זה מותר.

טז. כָּל מַתָּנָה שֶׁאִם הִקְדִּישָׁהּ[70] לֹא תְּהֶיהָ מֻקְדֶּשֶׁת[71] - אֵינָהּ מַתָּנָה. וְכָל הַנּוֹתֵן לָזֶה מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַקְנוֹתָהּ לְאַחֵר[72] - הֲרֵי זֶה הָאַחֵר קָנָה בְּעֵת שֶׁיַּקְנֶה לוֹ הָרִאשׁוֹן[73]. וְאִם לֹא הִקְנָה לוֹ הָרִאשׁוֹן לְאוֹתוֹ אַחֵר - לֹא קָנָה לֹא הָרִאשׁוֹן וְלֹא הַשֵּׁנִי[74].

70) לשמים, לצרכי הקדש. 71) הואיל ואם הקדישה המקבל בעודה בידו אינה מקודשת אין לה דין מתנה גם לשאר עניינים. ואסור למודר ליהנות על ידי מקבל זה, כי אין זו אלא הערמה והתחכמות, כמו ששנינו שם: "מעשה באחד, שהיה אביו מודר הימנו הנאה והיה (המדיר) משיא את בנו, ואמר לחבירו: חצר וסעודה נתונים לך במתנה ואינם לפניך אלא כדי שיבוא אבא ויאכל עמנו בסעודה, אמר, [=החבר], אם שלי הם הרי הם מוקדשים לשמים. אמר לו [=הבן המדיר], לא נתתי לך את שלי, שתקדישם לשמים. אמר לו [=החבר]: לא נתת לי את שלך, אלא שתהא אתה ואביך אוכלים ושותים ומתרצים זה לזה ויהא עוון התלוי בראשו? אמרו חכמים, כל מתנה שאינה, שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה". ואף על פי, שהלכה היא: מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה: שם, כל עוד שלא החזירה הרי זו מתנה גמורה לכל מה שירצה, אבל כאן, אין בידו להקנותה לשום אדם, שלא נתנה לו, אלא כדי שיאכל אביו. 72) לאחר זמן. 73) אף על פי שהראשון לא קנאה לעצמו מעולם שהנותן לא נתנה לראשון לעצמו, כי אם להקנותה לשני לאחר זמן. - ואין זה כאומר לחבירו: זכה בדבר זה לפלוני, שזכה בה פלוני, ששם כל הזכייה אינה בשביל עצמו, כי אם בשביל חברו, מקבל המתנה, אבל כאן קנה הראשון, כדי שיקנה לשני לאחר זמן. ושם בגמרא הוכיחו, שקניין על מנת להקנות מועיל, מדין "קניין סודר", שהרי הקונה שדה מחברו בקניין חליפין, נותן הוא סודר (מטפחת) למקנה, ועם קבלת הסודר, מקנה בעל השדה את שדהו לקונה, אף על פי, שסודר זה יקבלו הקונה בחזרה מידי המקנה לאחר ההקנאה, נמצא שכל קניין הסודר לא היה אלא על מנת להקנות השדה לקונה, ומכאן שכל קונה על מנת להקנות לאחר, קנה השני כשהראשון יקנה לו. 74) הדבר ברור, שכל הנותן מתנה על תנאי, אם לא נתקיים התנאי בטלה המתנה.

יז. מִי שֶׁנֶּאְסְרָה הֲנָיָתוֹ עַל בַּעַל בֵּתּוֹ, וְהוּא רוֹצֶה לָתֵת לְבִתּוֹ מָעוֹת כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נֶהֱנֵית בָּהֶן וּמוֹצִיאָה אוֹתָן בַּחֲפָצֶיהָ[75] - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לָהּ וְאוֹמֵר לָהּ: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִין לָךְ בְּמַתָּנָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, אֶלָּא יִהְיוּ לְמַה שֶּׁאַתְּ נוֹתֶנֶת לְפִיךְ אוֹ לְמַה שֶּׁתִּלְבְּשִׁי וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה[76]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לָהּ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, אֶלָּא מַה שֶּׁתִּרְצִי עֲשִׂי בָּהֶן[77] - לֹא קָנָה הַבַּעַל, וּמַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהֶן[78]. אֲבָל אִם נָתַן לָהּ מַתָּנָה וְאָמַר לָהּ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, וְלֹא פֵּרֵשׁ שֶׁתְּהֶיהָ הַמַּתָּנָה הַזֹּאת לְךָ וּלְכָךְ אוֹ לְמַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהֶן - הֲרֵי קָנָה אוֹתָהּ הַבַּעַל לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ[79]; וְדָבָר זֶה אָסוּר, שֶׁהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיַת חוֹתְנוֹ[80].

75) והרי יש לבעל זכות בהן. שכל הנותן מתנה לאשת איש, תילקח בה קרקע והבעל אוכל הפירות (הרווחים), נמצא זה נהנה מחותנו שהדירו הנאה והרי זה כאילו נתן המעות באופן ישיר לבעל, ואסור. 76) שלא הקנה המעות לאשה אלא לאותו דבר בלבד, ומתוך שאין זו מתנה לכל דבר, אין לבעל חלק בה. 77) ולא פירש לה, לאיזה דבר הקנה לה המעות. 78) שם, כשמואל, האומר: אפילו אמר: מה שתרצי עשי לא קנה אותן הבעל. וסובר רבינו ששמואל מצריך לומר לה את זה נוסף על מאמרו: על מנת שאין לבעלך רשות בהן, שמכיוון שמדגיש: "אלא מה שתרצי עשי" כוונתו לומר, שלא יהיו שלך אלא לאותו דבר שתרצי לעשות בהן בכל שעה ושעה, ואין ההקנאה חלה אלא באותה שעה שתרצה לעשות בהן איזה דבר, ולאותו דבר בלבד. נמצא, שאין לבעל קניין בהן, שהרי אף בתו לא קנתה אותן לכל דבר. 79) שיד אשה כיד בעלה. 80) ובכל זאת קנה אותן הבעל. ואף על פי שאסור לו ליהנות מהן, אם ירצה ליתנן צדקה לעניים, או לעשות בהן צרכי רבים מותר, שמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן בכל דבר שאין לאדם בו היתר הנאה.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נדר התלוי בדבר מסויים ולא נתקיים הדבר, נדר שהותר מקצתו מה דינו בכולו, שהולכים אחר כוונת הנודר ולא אחר משמעות הדיבור, ההבדל בין האומר: לביתך איני נכנס, לאומר: לבית זה איני נכנס, דברים המותרים בלא שאלה לחכם.

א. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע, וּפֵרֵשׁ בְּשָׁעַת נִדְרוֹ דָּבָר שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע בִּגְלָלוֹ[2] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁתָּלָה[3] נִדְרוֹ אוֹ שְׁבוּעָתוֹ בְּאוֹתוֹ דָּבָר, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם אוֹתוֹ דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע בִּגְלָלוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[4].

2) הסיבה שבגללה נדר מה שנדר. 3) התנה. 4) אפילו בלא שאלה לחכם. שהרי זה כתנאי גמור, ואם לא נתקיים התנאי בטל הדבר, וכמבואר בירושלמי נדרים פ"ט, ה"ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב. כֵּיצַד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע: שֶׁאֵינִי נוֹשֵׂא אִשָּׁה פְּלוֹנִית שְׁאָבִיהָ רַע, שֶׁאֵינִי נִכְנָס לְבַיִת זֶה שֶׁכֻּלּוֹ רַע בְּתוֹכוֹ; מֵתוּ אוֹ שֶׁעָשָׂה הָאָב תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[5]. שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע וְאָמַר: שֶׁלֹּא אֶשָּׂא פְּלוֹנִית וְלֹא אֶפָּנֵס לְבַיִת זֶה אֶלָּא אִם נִסְתַּלֵּק הַהֶזֵּק[6]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[7].

5) אעפ"י שהמיתה היא סיבה ש"נולדה" לאחר נדרו ואין ה"נולד" יכול לבטל הנדר, ללא שאלה לחכם, כמבואר בסמוך ה"ה, - כאן, שתלה נדרו בסיבה ידועה, הרי זה עדיף מנולד, כמו שמפרש רבינו והולך. 6) משנה בנדרים סה. ובגמרא שם כדעת רב הונא, וכשנסתלק ההיזק - אין מקום עוד לנדרו. 7) כמו שאמרו בירושלמי שם, "באומר קונם שאיני נהנה לאיש פלוני כל הזמן שהוא לבוש שחורים, לבש לבנים מותר בו".

ג. אֲבָל הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע, שֶׁאֵינִי נוֹשֵׂא פְּלוֹנִית הַכְּעוּרָה, וְנִמְצֵאת נָאָה[8]; שְׁחוֹרָה, וְנִמְצֵאת לְבָנָה; קְצָרָה[9], וְנִמְצֵאת אֲרֻכָּה[10]; קוֹנָם[11] שֶׁאֵין אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי[12], שֶׁגָּנְבָה אֶת כִּיסִי וְשֶׁהִכְּתָה אֶת בָּנַי, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא גָּנְבָה וְשֶׁלֹּא הִכְּתָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֵדֶר טָעוּת, וְהוּא בִּכְלַל נִדְרֵי שְׁגָגוֹת שֶׁהֵן מֻתָּרִין[13]. וְאֵין זֶה כְּתוֹלֶה נִדְרוֹ בְּדָבָר וְלֹא נִתְקַיֵּם הַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי הַסִּבָּה שֶׁבִּגְלָלָהּ נָדַר לֹא הָיְתָה מְצוּיָה[14] וְטָעוּת הָיָה[15].

8) יפה. כלומר, לא שייפוה וקשטוה, אלא מתחילה היתה נאה ויפה, ונמצא שנדר בטעות. 9) נמוכת קומה. 10) גבוהה (משנה בנדרים סו.). 11) קרבן. קונם - הוא כינוי לקרבן, כמבואר לעיל פ"א, הט"ז. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי, תיבה זו איננה. 12) הנאתה ממני תהא אסורה עליה כקרבן. 13) משנה שם כה: וכמבואר לעיל פ"ד, ה"א. 14) מתחילה בשעת נדרו. 15) כלומר, בשני המקרים שבשתי ההלכות שלפנינו, הוא מותר בלא שאלה לחכם. אלא, שבדין האמור בהלכה ב הקודמת הוא מותר מחמת שהוא תולה נדרו בדבר, וההיתר בהלכה שלפנינו הוא מטעם "נדר טעות" שהוא בכלל נדרי שגגות (כסף־משנה ע"פ סוגיית הגמרא שם סה:). ולדעת ה"אור שמח", הנוסח בדברי רבינו כך הוא: "שהן מותרין, שהרי הסיבה שבגללה נדר לא היתה מצויה, וטעות היה", והתיבות: "ואין זה כתולה נדרו" וכו אינן שייכות כלל כאן, ומקומן בסמוך סוף ה"ה אחרי התיבות: "כמו שביארנו". וראה בביאורנו שם.

ד. וְלֹא עוֹד[16], אֶלָּא מִי שֶׁרָאָה אֲנָשִׁים מֻרְחָקִין אוֹכְלִים תְּאֵנִים שֶׁלּוֹ, וְאָמַר לָהֶן: הֲרֵי הֵן עֲלֵיכֶם קָרְבָּן[17] - כֵּיוָן שֶׁקָּרַב אֲלֵיהֶם וְהִבִּיט וַהֲרֵי הֵן אָבִיו וְאָחִיו, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ הַסִּבָּה שֶׁהַדִּירָן בִּגְלָלָהּ, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ. שֶׁהַדָּבָר מוֹכִיחַ, שֶׁלֹּא אָסַר עֲלֵיהֶם אֶלָּא שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁהֵן זָרִים[18]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

16) לא רק כשפירש בשפתיו ונמצא שטעה הרי זה מותר, אלא אפילו כשלא פירש כלל. 17) אסורים בהנאה כקרבן. 18) נמצא שהוא מוטעה בעיקר נדרו, שמעולם לא היתה דעתו עליהם, ובטל מאליו (משנה שם כה:).

ה. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע, וְנוֹלַד[19] לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בִּשְׁעַת הַנֵּדֶר - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיִּשְׁאַל לְחָכָם וְיַתִּיר אֶת נִדְרוֹ. כֵּיצַד? אָסַר אֶת עַצְמוֹ בַּהֲנָיַת פְּלוֹנִי אוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לִמְקוֹם פְּלוֹנִי, וְנַעֲשָׂה אוֹתוֹ הָאִישׁ סוֹפֵר[20] וְאוֹתוֹ מָקוֹם בֵּית הַכְּנֶסֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נַעֲשָׂה סוֹפֵר וּבְמָקוֹם זֶה יֵעָשֶׂה בֵּית הַכְּנֶסֶת, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר אוֹ נִשְׁבָּע - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶהָנוֹת וּלְהַכָּנֵס עַד שֶׁיַּתִּיר נִדְרוֹ[21], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[23].

19) ונתחדש. 20) תלמיד חכם, והכל צריכים לו, או לבלר (כתבן) והכל צריכים לו, לפי שהוא כותב שטרות העיר (משנה שם סד. וברא"ש ותוספות שם). 21) שיבא לפני חכם מובהק או לפני שלשה הדיוטות ויאמר: אני נדרתי כך וכך ונחמתי, ואילו הייתי יודע שיארע לי כך וכך, לא הייתי נודר. ואילו היתה דעתי בעת הנדר כמו עתה, לא הייתי נודר, והואיל ונהפכה דעתו מתירים לו. 22) לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה והי"ב. כאן יש - לדעת ה"אור שמח" - לגרוס: "ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא נתקיים הדבר" (ראה לעיל ה"ג). כלומר, אעפ"י שאומר: אילו הייתי יודע לא הייתי נודר, אין זה מותר, שאין זה כתולה נדרו בדבר, שזה לא תלה כלום בשעת נדרו, שגם עכשיו "עדיין לא ניחם, אלא רצונו שלא יהנה לו, ושלא יעשה זה סופר" (לשון רבינו שם). וראה בביאורנו שם. 23) כגון שהיה המודר משיא את בנו, ואמר המדיר "אילו הייתי יודע, שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר" (משנה בנדרים סד.).

ו. כָּל נֵדֶר שֶׁהַתֹּר מִקְצָתוֹ - הַתֹּר כֻּלּוֹ[24]. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? רָאָה אֲנָשִׁים מֻרְחָקִין אוֹכְלִין פֵּרוֹתָיו, וְאָמַר: הֲרֵי הֵן עֲלֵיכֶם קָרְבָּן, וּכְשֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶם וְהִנֵּה הֵם אָבִיו וַאֲנָשִׁים זָרִים - הוֹאִיל וְאָבִיו מֻתָּר[25], כֻּלָּן מֻתָּרִין[26]. וַאֲפִלּוּ אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ כֵּן, הָיִיתִי אוֹמֵר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אֲסוּרִין וְאָבִי מֻתָּר: הֲרֵי כֻּלָּן מֻתָּרִין[27]. אֲבָל אִם אוֹמֵר כְּשֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶן: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאָבִי בֵּינֵיכֶם, הָיִיתִי אוֹמֵר: כֻּלְּכֶם אֲסוּרִין חוּץ מֵאָבִי - הֲרֵי כֻּלָּן אֲסוּרִין[28] חוּץ מֵאָבִיו; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא הִתִּיר מִקְצַת הַנֵּדֶר, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁנָּדַר הָיָה נוֹדֵר[29] וּמַתָּנָה עַל אָבִיו[30].

24) שנאמר (במדבר ל, ג) "ככל היוצא מפיו יעשה" כולו ולא מקצתו, מכאן לנדר שבטל מקצתו - בטל כולו (ירושלמי נדרים פ"א, ה"א) והשווה לעיל פ"ד, הי"א. 25) שהדבר מוכיח, שלא אסר עליו, כמבואר לעיל ה"ד. 26) שלא נדר מתחילה, אלא על דעת שיתקיים כולו, והתרת מקצתו משמשת פתח היתר לכולו (משנה בנדרים סו. וברא"ש שם). והר"ן (שם כה:) מפרש: כיון שאילו היה יודע שאביו ביניהם היה מוציאו מן הכלל, הרי זה מוטעה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעיקר הנדר, וכל שיש בעיקר הנדר טעות - אין פיו ולבו שוים ובטל מאליו. 27) נדרים כה: הואיל ומתחילה אסרם עליהם בלשון: כולכם, ועכשיו החליף דבריו הורע כוח הנדר, וכאילו נעקר והותר מקצתו, ולפיכך הותר כולו (רא"ש ותוספות שם). 28) שם, וכדעת רבה. 29) כיון שבשעת הנדר אמר: כולכם אסורים, ועכשיו בשעת החזרה הוא גם כן מעמיד דבריו הראשונים - ביחס לאחרים, אעפ"י שמוציא את אביו מן הכלל, אין זה נדר שהותר מקצתו, לפי שאביו לא נכנס מעולם במשמעות הנדר (ר"ן שם). 30) וכבר אמרנו, שאביו לא נכלל מעולם במשמעות הנדר, כמבואר לעיל ה"ד, נמצא שאין כאן נדר שהותר מקצתו. והוא־הדין אם מתחילה אמר: פירותי אלה יהיו אסורים לזה ולזה ולא הכירם, בגלל ריחוקם ממנו, וכשנתקרב וראה את אביו ביניהם, חזר ואמר: אילו הייתי יודע... הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא, הותרו כולם, מאחר שהחליף דבריו שמשעת האיסור, לדבריו שבשעת החזרה, הורע כח הנדר ונעקר, ומתוך דהותר מקצתו הותר כולו (כסף־משנה בשם הטור).

1 **ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: הַיַּיִן קָרְבָּן עָלַי מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן רַע לִבְנֵי**
2 **מֵעַיִם, וְאָמְרוּ לוֹ: חֲרֵי הַמְיֻשָּׁן יָפֶה לִבְנֵי מֵעַיִם; אִם**
3 **אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר, וַאֲפִלּוּ אָמַר:**
4 **אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: הֶחָדָשׁ אָסוּר וְהַיָּשָׁן**
5 **מֻתָּר - מֻתָּר בְּיָשָׁן וּבְחָדָשׁ[31]. אֲבָל אִם אָמַר: אִלּוּ**
6 **הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: כָּל הַיֵּינוֹת אֲסוּרִין עָלַי**
7 **חוּץ מִן הַמְיֻשָּׁן - חֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּמְיֻשָּׁן[32]. וְכֵן כֹּל**
8 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[33].**

31) שהרי החליף דבריו, ועקר מקצת נדרו, וממילא הותר כולו. 32) הואיל והעמיד דבריו כבתחילה לא הורע נדרו, שאין זה אלא מתנה על המיושן, שלא היה בכלל בשעת נדרו, אילו ידע שהוא יפה למעיים (נדרים סו. וכפירוש הגמרא שם כו: לענין בצל, וממנו למד רבינו לענין יין). 33) כמו שאמרו שם סו. "קונם בצל שאני טועם, שהבצל רע ללב, אמרו לו: והלא הכופרי (בצל כפרי) יפה ללב ?! הותר בכופרי, ולא בכופרי בלבד הותר אלא בכל הבצלים", וכפי שהוסבר בגמרא שם כו.

9 **ח. כָּל הַנּוֹדֵר אוֹ נִשְׁבָּע - רוֹאִין דְּבָרִים שֶׁבְּגִלְגֻּלָּן**
10 **נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר, וּלְמִדִּין מֵהֶן לְאֵי זֶה נִתְכַּוֵּן, וְהוֹלְכִין**
11 **אַחַר הָעִנְיָן[34], לֹא אַחַר כָּל מַשְׁמַע הַדִּבּוּר[35]. כֵּיצַד?**
12 **הָיָה טָעוּן מַשָּׂא שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתִּים, וְהִזִּיעַ[36]**
13 **וְהָיָה רֵיחוֹ קָשֶׁה[37], וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו**
14 **צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים לְעוֹלָם - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי**
15 **צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים וּלְכַסּוֹתָן[38], וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא**
16 **לְהַפְשִׁילָן[39] לַאֲחוֹרָיו[40]. הָיָה לָבוּשׁ בִּגְדֵי צֶמֶר**
17 **וְנִצְטַעֵר בִּלְבִישָׁתָן[41], וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו**
18 **צֶמֶר לְעוֹלָם - אָסוּר לִלְבֹּשׁ, וּמֻתָּר לִטְעֹן עָלָיו, וּמֻתָּר**
19 **לְהִתְכַּסּוֹת בִּגְזֵי[42] צֶמֶר; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לִבְגֶד**
20 **צֶמֶר[43]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

34) כוונת הנדר. 35) ההבנה המילולית שבדיבור. 36) מכובד המשא. 37) או שהיה ריחו קשה, שהצמר והפשתים ריחם קשה (משנה בנדרים נה: וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם). 38) להתכסות בהם. 39) לתלותם. 40) וכל־שכן לטענם לפניו, אלא שדרכם של אלו להפשילם לאחוריו (תוספות יו"ט שם). שבענין שנצטער נדר, ולפיכך מותר לו להתכסות, ואסור לו לטענם (רש"י שם). 41) מחמת ריחם או מחמת כובדם (ריטב"א ורא"ש שם). 42) צמר שנגזז ועדיין לא נטוה. 43) שלא נדר אלא ממלבוש שנצטער בו (ברייתא שם, וברש"י). ונראה מדברי רבינו, שהנודר מן הצמר סתם, אסור גם בלבישה וגם בטעינה (ר"ן וכסף־משנה).

21 **ט. הָיוּ מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ שִׁיְּשָׂא קְרוֹבָתוֹ[44] וְהוּא מְמָאֵן,**
22 **וּפָצְרוּ[45] בּוֹ וְנָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא תֶּהֱנֶה בּוֹ לְעוֹלָם;**
23 **וְכֵן הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא תֶּהֱנֶה**
24 **בּוֹ לְעוֹלָם - חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת לַהֲנוֹת לוֹ; שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ**
25 **אֶלָּא לְשֵׁם אֵישׁוּת[46].**

44) ובמשנה נדרים סג: הנוסח: "בת אחותו". ומפרש רבינו שם: לפי שהוא נהוג, ועוד הוא מצוה וחייב אדם להשתדל בזה, כמו שאמרו "ומבשרך לא תתעלם" (ישעיה נח, ז) - זה הנושא בת אחותו, וראה יבמות סב: 45) בקשו הרבה. 46) נישואין (נדרים סג:).

26 **י. וְכֵן הַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ שֶׁיִּסְעַד אֶצְלוֹ וּמֵאֵן, וְנִשְׁבַּע אוֹ**
27 **נָדַר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה לוֹ טִפַּת צוֹנֵן - חֲרֵי**
28 **זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתּוֹת לוֹ צוֹנֵן; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן**
29 **זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עִמּוֹ בִּסְעֻדָּה זוֹ[47]. וְכֵן**
30 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

47) שתיה מרובה, אבל טיפת צונן מותר לו. וכן מותר לו לאכול ולשתות בביתו בסעודה אחרת, כמו שאמרו בתוספתא (נדרים פ"ד, מ"ח) "תוך המשתה אסור, לאחר המשתה מותר" (נדרים שם ובר"ן).

31 **יא. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קוֹנָם[48] לְבֵיתְךָ אֲנִי נִכְנָס וְשָׂדְךָ**
32 **אֲנִי לוֹקֵחַ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, וּמֵת[49] אוֹ מָכָרָן**
33 **לְאַחֵר - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לַבַּיִת וְלִלְקֹחַ הַשָּׂדֶה מִן**
34 **הַיּוֹרֵשׁ אוֹ מִן הַלּוֹקֵחַ; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא כָּל זְמַן**
35 **שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: לַבַּיִת הַזֶּה אֵינִי נִכְנָס**
36 **וְשָׂדֶה זוֹ אֵינִי לוֹקֵחַ, וּמֵת אוֹ מָכָרָן לְאַחֵר - חֲרֵי זֶה**
37 **אָסוּר[50].**

48) מפורש לעיל ה"ג. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי ר"מ תיבת "קונם" איננה. אלא: "לביתך איני נכנס, ושדך איני לוקח". וראה בביאורנו לעיל אות י. 49) בעל הבית והשדה. 50) כיון שאמר "בית זה", עשאו עליו כחתיכת איסור (משנה נדרים מו. וברי"ן שם עמ' ב) והשווה לעיל פ"ה, ה"ד־ה.

38 **יב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הַשְׁאִילֵנִי פָּרָתְךָ, אָמַר לוֹ: אֵינָהּ**
39 **פְּנוּיָה, נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר וְאָמַר: קוֹנָם[51] שָׂדִי אֵינִי חוֹרֵשׁ**
40 **בָּהּ[52] לְעוֹלָם[53]; אִם הָיָה דַּרְכּוֹ לַחֲרֹשׁ בְּיָדוֹ[54] - הוּא**
41 **אָסוּר, וְכָל אָדָם מֻתָּרִין לַחֲרֹשׁ לוֹ בָּהּ[55]; וְאִם אֵין**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דַּרְכּוֹ לַחֲרֹשׁ בְּיָדוֹ - הוּא וְכָל אָדָם אֲסוּרִין[56]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

51) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים - תיבה זו איננה. 52) בפרה זו. 53) נתעצב השואל כנגד המשאיל, ואמר כך מתוך כעס, שלא רצה זה להשאילו (משנה בנדרים מג. וברש"י). 54) בעצמו, שהוא איש כפרי, איכר. 55) שלא נתכוין אלא לאסור חרישתו הוא. 56) כיון שאין דרכו לחרוש בידו, לא נתכוין אלא שלא ליהנות מחרישתה לא על ידו ולא ע"י פועליו (שם).

יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה אוֹ שֶׁיִּקְנֶה בַּיִת אוֹ שֶׁיֵּצֵא בְּשַׁיָּרָא[57] אוֹ יִפְרֹשׁ[58] בַּיָּם - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשָׂא אִשָּׁה אוֹ לִקְנוֹת אוֹ לָצֵאת מִיָּד, אֶלָּא עַד שֶׁיִּמְצָא דָּבָר הֶגּוּן[59] לוֹ. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתְּבַע אוֹתָהּ תִּנָּשֵׂא לוֹ, וְקָפְצוּ עָלֶיהָ בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן הֲגוּנִין לָהּ, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא נִתְפַּוְּנָה זוֹ אֶלָּא לְכָל מִי שֶׁיִּתְּבַע אוֹתָהּ מִן הַהֲגוּנִין לָהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

57) קבוצת אנשים העוברים יחד בדרך, או במדבר. 58) יפליג מיבשה לים. 59) בבא קמא פ. ושם הנוסח: מי שנדר ליקח בית ולישא אשה בארץ ישראל וכו' וכנראה שזו טעות סופר, שכן בתוספתא שם פ"ח, מ"ד, שהיא מקור ברייתא זו, לא נזכרה ארץ ישראל לענין זה (מעשה רוקח). וכן בשו"ע יו"ד ריט, סעיף א, לא הודגש כאן: ארץ ישראל.

יד. הַמַּדִּיר אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר לוֹ: שֶׁתָּבוֹא וְתִטֹּל לְבָנֶיךָ כֹּר אֶחָד חִטִּים אוֹ שְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן[60] - הֲרֵי זֶה[61] יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ בְּלֹא שְׁאֵלָה לְחָכָם, וְיֹאמַר לוֹ: כְּלוּם נִתְכַּוַּנְתָּ אֶלָּא לְכַבְּדֵנִי[62], כְּבוֹדִי שֶׁלֹּא אֶטֹּל[63], וּכְבָר הִגִּיעַ אֵלַי כָּבוֹד שֶׁנָּדַרְתָּ בִּשְׁבִילִי[64]. וְכֵן הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע: שֶׁאֵין אַתָּה נֶהֱנֶה לִי אִם אֵין אַתָּה נוֹתֵן לִבְנִי כּוֹר שֶׁל חִטִּים וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ בְּלֹא שְׁאֵלַת חָכָם, וְיֹאמַר: חֲרִינִי כְּאִלּוּ נִתְקַבַּלְתִּי[65] וְהִגִּיעוּ לְיָדִי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

60) שאמר לו: קונם שאני נהנה לך, אם אי אתה נוטל לבנך וכו' כלשון המשנה בנדרים סג: ובגמרא שם כ. ולפי זה, המדיר, הוא הנודר על עצמו. 61) חברו, שנדרש ליטול ממנו. 62) בפני הבריות, שיראו שאני חשוב בעיניך, שאתה רוצה ליתן לי מתנה. 63) שאתכבד יותר, כשיראו שאיני רוצה לקבל. 64) וכל זה כשאין המדיר מפרש את כוונתו, אלא נדר סתם. אבל אם המדיר חולק ואומר: לא כי אלא לכבודי נתכוונתי, שאתכבד כשתקבל ממני מתנה, הרי זה אסור ללא היתר חכם (ר"ן ע"פ הירושלמי בנדרים פ"ח, ה"ז. וכן בש"ך ליו"ד רלב, ס"ק מו). 65) קבלתי, ולשון משנה היא (בנדרים סג: ובתוספות יו"ט שם). וכתב הרדב"ז: מכאן יש ללמוד, שמי שנשבע לחברו לפרוע לו חובו ביום פלוני ולא השיגה ידו, אין תקנה להאריך לו זמן הפרעון, אלא יאמר לו המלוה: הריני כאילו נתקבלתי.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) שהולכים בנדרים אחר לשון בני אדם למקומותיהם, הדברים שדרך השליח להמלך עליהם, הבדלים בין הנודר מן החיטה לנודר מן החיטים, מקומות ואנשים שונים הנכללים בתוך הנדר ושאינם נכללים בו.

א. בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ לָשׁוֹן[2] וּבְאוֹתוֹ זְמַן[3] שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע בּוֹ. כֵּיצַד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמְּבֻשָּׁל: אִם דֶּרֶךְ אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁקּוֹרְאִין מְבֻשָּׁל אֲפִלּוּ לְצָלִי וּלְשָׁלוּק[4] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת מְבֻשָּׁל אֶלָּא לְבָשָׂר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּמַיִם וּבְתָבְלִין[5] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּצָלִי[6] וּבְשָׁלוּק[7]. וְכֵן הַמְּעֻשָּׁן[8] וְהַמְּבֻשָּׁל בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא[9] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[10] - הוֹלְכִין בּוֹ אַחַר הַלָּשׁוֹן שֶׁל בְּנֵי הָעִיר[11].

2) ובכת"י התימנים: ובאותה לשון. באותה שפה שנדר בה. 3) כי בשינויי הזמנים, יתכן שאפילו באותה עיר תשתנה משמעות הלשון ממשמעה הקודם. 4) שנתבשל יותר מבישולו הראוי (רע"ב לנדרים פ"ו, מ"א. וכן ברא"ש לנדרים שם). אבל הר"ן והרשב"א הוכיחו, שבנדרים נקרא שלוק - כל שלא נתבשל כל צרכו, כי בלשון בני אדם גם תבשיל שנתבשל יותר מדי, נקרא: מבושל. 5) מפורש לעיל פ"ה, הי"א. 6) שאינו מבושל במים כי־אם צלוי על האש. 7) שאינו נקרא מבושל (נדרים מט.). ושם הביאו, שבלשון תורה גם צלוי נקרא מבושל, שכן כתוב (דברי הימים־ב לה, יג) "ויבשלו הפסח באש כמשפט". וידוע, שאין הפסח נאכל אלא צלי. ורבי עקיבא איגר ז"ל מראה שם, פסוק מפורש בתורה (דברים טז, ו־ז) "תזבח את הפסח בערב . . . ובשלת ואכלת". 8) ולא נתבשל כלל. 9) שאין חומם מתולדות האש, השווה הל' שבת פ"ט, ה"ג. 10) כגון שאר מעיינות רותחים. 11) וב"ירושלמי" נדרים פ"ו ה"א, נסתפקו בנודר מן המבושל, אם מותר במעושן ומטוגן ומבושל בחמי טבריה, ונשארו בספק. וכנראה, שזה במקום שאין לשון בני אדם מוסכמת בזה, ומספק הולכים בו להחמיר, כמבואר בסמוך ה"ד (כסף־משנה).

ב. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמָּלִיחַ[12], אִם דַּרְכָּם לִקְרוֹת מָלִיחַ לְכָל הַמְּלוּחִין - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל הַמְּלוּחִין; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת מָלִיחַ אֶלָּא לְדָג מָלִיחַ בִּלְבַד - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּדָג מָלִיחַ[13].

12) מיני מזון המתובלים הרבה במלח וחריפים מאד, כמו שאמרו (קידושין סו.): "אף אנו נאכל מלוחים זכר לאבותינו". 13) שבנדרים, הלך אחר לשון בני אדם. וראה בסמוך אות טו.

ג. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַכָּבוּשׁ[14], אִם דַּרְכָּם לִקְרוֹת לְכָל הַכְּבוּשִׁים[15] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִקְרוֹת כָּבוּשׁ אֶלָּא לְיֶרֶק כָּבוּשׁ בִּלְבַד - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּכָבוּשׁ שֶׁל יָרָק[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[17].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

14) מזון מתוקן בתוך ציר (שמן, חומץ וכדומה) לשם שימורו ימים רבים. 15) כל דברי מאכל למיניהם שנכבשו בחומץ וכדומה. 16) במשנה, נדרים נא, ב - שנינו: "מן הכבוש אין אסור אלא מן הכבוש של ירק, כבוש שאני טועם אסור בכל הכבושים" וכו'. ומפרש רבינו שם, שעיקר ההפרש הוא: בין השם הידוע, לשאינו ידוע, שאם אמר הכבוש בה"א הידיעה, כוונתו לכבוש הידוע, והוא של ירק. ואם אמר בלא ה"א הידיעה, הרי זה מורה על כל הכבושים, וזהו כלל ידוע בכל הלשונות. אבל גם שם מסכם רבינו: "ואל תפשע (תטעה) בעיקר הידוע: בנדרים הלך אחר לשון בני אדם". כלומר, אם יארע מקום, שאין מדקדקים בלשונם בין ה"א הידיעה לשם שאינו ידוע, בכל אלה עלינו ללכת אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו זמן (ע"פ 'תוספות יו"ט' שם). 17) כגון הנודר מן השלוק, שאם אין דרכם לקרות שלוק אלא לבשר שלוק, אינו אסור אלא בבשר שלוק בלבד, כמפורש במשנה שם.

1 **ד. הָיוּ מְקֻצָּת בְּנֵי הַמָּקוֹם קוֹרִין לוֹ כָּךְ וּמְקֻצָּתָם אֵין**
2 **קוֹרִין - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, אֶלָּא הֲרֵי זֶה סְפֵק**
3 **נְדָרִים[18], וְכָל סְפֵק נְדָרִים - לְהַחְמִיר, וְאִם עָבַר -**
4 **אֵינוֹ לוֹקֶה[19].**

18) מבואר בסמוך ה"ה. 19) משום: לא יחל דברו, שאין לוקים על הספק, השווה לעיל פ"ה הי"ד.

5 **ה. כֵּיצַד? נָדַר מִן הַשֶּׁמֶן בְּמָקוֹם שֶׁמִּסְתַּפְּקִין[20] בְּשֶׁמֶן**
6 **זַיִת וּבְשֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין[21], וְרֹב אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אֵין קוֹרִין**
7 **שֶׁמֶן סְתָם אֶלָּא לְשֶׁמֶן זַיִת, וְקוֹרִין לְשֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין**
8 **שֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין, וּמְעוּטָם קוֹרִין אַף לְשֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין**
9 **שֶׁמֶן סְתָם - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁנֵיהֶם[22], וְאֵינוֹ לוֹקֶה**
10 **עַל שֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[23].**

20) משתמשים. 21) סַסָּמֶה ביוונית, והוא צמח עשבוני, שמזרעיו מפיקים שמן למזון ולמאור. 22) נדרים נג, א. כיון שמיעוטם קוראים אף לשמן שומשמין שמן סתם, יש להסתפק שמא אליו נתכוין (ר"ן שם). ושם אמרו: "הנודר מן השמן בארץ ישראל (שאינו מצוי בה אלא שמן זית) - מותר בשמן שומשמין ואסור בשמן זית, ובבבל (שאין מצוי בה אלא שמן שומשמין) - אסור בשמן שומשמין ומותר בשמן זית". 23) ראה לקמן הי"ד.

11 **ו. כָּל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ שָׁלִיחַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם לְהִמָּלֵךְ[24] עָלָיו**
12 **- הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַמִּין שֶׁנֶּאֱמַר לַשָּׁלִיחַ סְתָם. כֵּיצַד?**
13 **מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן, אִם יִשְׁלַח אָדָם שָׁלִיחַ לִקְנוֹת לוֹ בָּשָׂר**
14 **סְתָם, אָמַר לוֹ: לֹא מָצָאתִי אֶלָּא דָּגִים[25]; אִם נִשְׁבַּע**
15 **אוֹ נָדַר בְּמָקוֹם זֶה מִן הַבָּשָׂר - נֶאֱסַר אַף בִּבְשַׂר**
16 **דָּגִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[26]. וּבְכָל מָקוֹם, הַנּוֹדֵר מִן**
17 **הַבָּשָׂר - אָסוּר בִּבְשַׂר עוֹפוֹת[27] וּבִקְרָבַיִם, וּמֻתָּר**
18 **בַּחֲגָבִים[28]. וְאִם מַרְאִין הַדְּבָרִים בְּעֵת שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא**
19 **נִתְכַּוֵּן אֶלָּא בִּבְשַׂר בְּהֵמָה בִּלְבַד [אוֹ לִבְשַׂר עוֹף**
20 **וּבְהֵמָה בִּלְבַד][29] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּבְשַׂר דָּגִים וַאֲפִלּוּ**
21 **בְּמָקוֹם שֶׁהַשָּׁלִיחַ נִמְלָךְ עֲלֵיהֶן[30].**

24) לשאול ולהתייעץ עם שולחו. 25) ושואלו אם רוצה הוא לקנות לו דגים במקום בשר, אבל אינו אומר לו לא מצאתי אלא ירקות, מכאן אתה שומע, שהדגים בכלל מין בשר הם (נדרים נד: וכדעת רבי עקיבא). 26) כגון אם אמר: ירק המתבשל בקדירה עלי, הרי זה אסור בדלועין, שאף הם מתבשלים בקדירה, והשליח נמלך עליהם כשאומרים לו: להביא ירק המתבשל בקדירה (ראה לקמן ה"י). 27) שהם בכלל בשר, והשליח נמלך עליהם בתחילת שליחותו, ששואל את השולח: איזה בשר אתה רוצה, בשר בהמה או בשר עוף? ואילו דגים אינו נמלך עליהם אלא בסוף שליחותו, כשהלך ולא מצא בשר הוא חוזר ושואל, שמא אקנה לך דגים? הרי שהעופות בכלל בשר הם יותר מדגים (כסף־משנה ע"פ הסוגיא בנדרים שם). 28) שאינם מין בשר, וגם השליח אינו נמלך עליהם (שם). 29) ולא לדגים, כגון שכאבו לו עיניו, וידוע שהדגים קשים לכואבי עינים (נדרים שם, וכן במעילה כ:). 30) הואיל ובין כה אסור לו לאכול דגים מחמת כאב עיניו, ודאי לא נתכוין בנדרו לאסור עליו בשר דגים, שממילא לא יאכלם (שם ובר"ן).

22 **ז. הַנּוֹדֵר מִן הַמְּבֻשָּׁל - מֻתָּר בְּבֵיצָה שֶׁלֹּא נִתְבַּשְּׁלָה**
23 **עַד שֶׁקָּפְתָה[31] אֶלָּא נִתְגַּלְגְּלָה בִּלְבַד[32]. הַנּוֹדֵר מִמַּעֲשֵׂה**
24 **קְדֵרָה - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִדְּבָרִים שֶׁמַּרְתִּיחִין אוֹתָן**
25 **בִּקְדֵרָה[33], כְּגוֹן רִיפּוֹת[34] וּלְבִיבוֹת[35] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[36].**
26 **אֲסַר עַצְמוֹ מִכָּל הַיּוֹרֵד לִקְדֵרָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל**
27 **הַמִּתְבַּשְּׁלִין בִּקְדֵרָה[37].**

31) הוקפאה ונקרשה. 32) הוחמה במים ולא הוקרשה כלל, ועושין אותה לרפואה ואין אוכלין עמה פת (כסף־משנה). ועל שם שבהתחלת בישול הביצה או צלייתה, מתערב החלמון עם החלבון, נקרא בישולה: גלגול, כלשון המשנה (שבת פ"ג, מ"ג): "אין נותנים ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל", ומפרש רבינו שם: "תתגלגל - תתערב, הענין שתתבשל קצת בישול". ומקור הלכה זו, במשנה נדרים מט, א: "ומותר בביצה טורמוטא", ומפרש רבינו שם: "מבושלת במים חמים, ומשמרים אותה שימור גדול שלא תקפה, וקוראים אותה הרופאים נמרשת". אבל מבושלת הרבה עד שנקרשה אפילו קצת, אסור בה הנודר, וכן אמרו ב'ירושלמי' (נדרים פ"ו, ה"א) "אסור בביצה מגולגלת, שכן דרך החולה לאכול בה פתו". וכנראה שבנקרשה קצת, מדובר שם (כסף־משנה). 33) שאינם צריכים בישול רב אלא ברתיחתם נגמר בישולם (ב"ח ל'טור' יו"ד סי' ריז). 34) מיני חיטה כתושים לגריסים, ככתוב (שמואל־ב יז, יט): "ותשטח עליו הרפות". 35) עוגה מטוגנת עשויה מקמח, ככתוב (שם, יג, ו) "ותלבב לעיני שתי לבבות". ומפרש רש"י שם: סולת מורבכת במים רותחים תחילה ואח"כ בשמן. 36) דברי קמח שאין מבשלים אותם זמן רב, אלא חולטים אותם במים רותחים וזהו גמר בישולם, כמבואר ב'ירושלמי' נדרים פ"ו ה"ב. 37) אפילו צריכים בישול רב (משנה בנדרים מט.). ולדעת ה'טור' יו"ד סי' ריז - הכוונה, אפילו לדברים שמבשלים אותם קצת בקדירה, ואח"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מטגנים אותם באלפס, שאע"פ שלא נגמר בישולם בקדירה, הואיל וירדו תחילה לקדירה ונתבשלו בה - הרי הם אסורים.

ח. הַנּוֹדֵר מִן הַדָּגִים - מֻתָּר בְּצִיר[38] וּבְמֻרְיָס[39] שֶׁל דָּגִים. הַנּוֹדֵר מִן הֶחָלָב - מֻתָּר בְּקוֹם, וְהוּא הַמַּיִם הַמַּבְדִּילִין מִן הֶחָלָב[40]. נָדַר מִן הַקּוֹם - מֻתָּר בְּחָלָב. נָדַר מִן הַגְּבִינָה - אָסוּר בָּהּ בֵּין מְלוּחָה בֵּין תְּפֵלָה[41].

38) שומן דגים, וקרבי דגים מעורבים בו (ר"ן לנדרים נא:). ורבינו מפרש שם: "המים היוצאים מן הדגים המלוחים". 39) שומן דגים שאין בו קרבי דגים (ר"ן שם). וה'ערוך' ערך אמן, פירש: שמנונית היוצאת מדגים הכבושים במלח. ומכיון שאין עיקר הדג מעורב בהם - מותר (משנה, נדרים נא:). 40) משנה, שם. שאין זה בכלל חלב. והראב"ד מפרש: קום - חלב הקפוי, כלומר לבן. אבל רבינו סובר שחלב קפוי - נקרא חלב בלשון בני אדם, והנודר מן החלב אסור בו, שעדיין אין שם גבינה עליו (רדב"ז). 41) משנה, שם. תפלה - בלתי מלוחה, ככתוב (איוב ו, ו) "היאכל תפל מבלי מלח". ואין אומרים רוב גבינות מלוחות הן ולא נתכוין אלא למלוחה (ר"ן שם).

ט. הַנּוֹדֵר מִן הַחִטִּים - אָסוּר בָּהֶן בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִין[42]. חִטָּה חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם[43] - אָסוּר בָּהֶן בֵּין קֶמַח בֵּין פַּת[44]. חִטָּה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - אָסוּר בְּאָפוּי[45] וּמֻתָּר לָכֻס[46]. חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - מֻתָּר בְּאָפוּי[47] וְאָסוּר לָכֻס. חִטָּה חִטִּים שֶׁאֲנִי טוֹעֵם - אָסוּר בֵּין בְּאָפוּי בֵּין לָכֻס[48]. וְהַנּוֹדֵר מִן הַדָּגָן אוֹ מִן הַתְּבוּאָה - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּחֲמִשָּׁה הַמִּינִין[49].

42) כי אפילו נתבשלו, אינן נעשות גוף אחד (כמו באפוי) אלא נשארות פרודות זו מזו ובכלל 'חיטים' הן. אבל כשנדר מן החיטה, שמשמעה גוף אחיד, הרי זה מותר בהן בין חיין בין מבושלין, שהגרגרים נשארו פרודות ואינם בכלל חיטה ('מרכבת המשנה', וראה בסמוך אות מד). 43) שאמר בפירוש שהוא נודר משתיהן. 44) חיטה בלבד, משמעה רק פת אפויה, וחיטים משמען: חיין וגם קמח, ומתוך שנדר משתיהן, נאסר בכל (משנה, נדרים נג, ב. ובריטב"א שם). 45) ובכת"י התימנים: אסור בה אפויה. שלשון חיטה משמעה: יחיד, ובוודאי לא נתכוין לגרגיר אחד, אלא לפת אפויה שהיא גוף אחד (שם, וברש"י ור"ן). 46) לאכול חיטים חיין או קמח. לכוס - ללעוס, כמו ששנינו (ברכות לז.) "הכוסס את החיטה". וכל דבר הנאכל שלא כדרכו, כגון חיטים חיין או קמח, נקרא: כסיסה (רש"י שם לו:). 47) שלשון חיטים: משמעה חיטים חלוקות שאדם כוסס כמו שהן, אבל לא פת אפויה, שהיא גוש אחד ואינה נכססת אלא נאכלת (נדרים נג: ובר"ן). וכבר אמרנו, שגם אכילת קמח אינה אלא כסיסה. 48) כי חיטה משמעה פת אפויה, וחיטים - משמען כסיסת החיטים או הקמח, נמצא שנדר משניהם (שם בגמרא). 49) והם: חיטים, שעורים, כוסמת, שבולת שועל ושיפון (משנה, נדרים נה.).

י. הַנּוֹדֵר מִן הַיָּרָק - מֻתָּר בְּדִלּוּעִין[50]. הַנּוֹדֵר בְּכִרְיְשִׁין[51] - מֻתָּר בְּקַקְפְּלוּטוֹת[52]. הַנּוֹדֵר מִן הַכְּרוּב - אָסוּר בַּמַּיִם שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ הַכְּרוּב[53]; שֶׁהֲרֵי מֵי שְׁלָקוֹת[54] - כִּשְׁלָקוֹת[55]. נָדַר מִמֵּי הַשְּׁלָקוֹת - מֻתָּר בַּשְּׁלָקוֹת עַצְמָן[56]. הַנּוֹדֵר מִן הָרֹטֶב - מֻתָּר בַּתְּבָלִין[57] שֶׁבּוֹ; מִן הַתְּבָלִין - מֻתָּר בָּרֹטֶב[58]. הַנּוֹדֵר מִן הַגְּרִיסִין[59] - אָסוּר בְּמִקְפֶּה[60] שֶׁל גְּרִיסִין[61].

50) ריבוי מדלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה, ואינה נאכלת אלא מבושלת, ולפיכך אינה בכלל "ירק", שהוא נאכל חי (משנה, נדרים נד.). אבל אם נדר מירק המתבשל בקדירה, גם הדלעת בכלל, שכן היא דבר שהשליח נמלך עליו ואומר: לא מצאתי ירק אלא דלועין (גמרא שם, וראה לעיל ה"ו). 51) משנה, שם נג, א. והוא מין ירק הדומה לבצל, ונקרא בערבית כראתי, כפירוש המשנה לרבינו, שביעית פ"ז, מ"א, ובלועזית: לאוך, כדברי ה'ערוך', והוא הכרתי המוזכר במשנה (ברכות פ"א, מ"ב). "ואת החציר ואת הבצלים" (במדבר יא, ה) מתרגם אונקלוס "וכרתי ובוצלי". 52) מין חציר הנעשה בארץ ישראל, כלשון רבינו בפירושו למעשר שני פ"ב, מ"א. והוא ג"כ ממיני הכריש והבצל, כלשון רבינו בפירושו למשנה נדרים פ"ו, מ"ט: "קפלוטות - שם הכרתין שבארץ ישראל". "ואת החציר" (במדבר יא, ה) מתרגם ה'ירושלמי': קפלוטיא, כי השם קפלוט ביוונית: ראש, והוא כינוי לכרישין שיש להם ראש (ה'ערוך' השלם). 53) משנה, נדרים נג, ב: "מן הכרוב, אסור באספרגוס". ולדעת רבינו שם: אספרגוס - "המים ששולקים (מבשלים) בהם הירקות איזה ירק שיהיה". 54) ירקות שנתבשלו (רש"י ברכות לח:). 55) וכן אמרו (ברכות לט.) "מי כל השלקות כשלקות". והשווה הל' ברכות פ"ח, ה"ד: "שמי השלקות כשלקות". 56) משנה, נדרים שם. 57) מיני בושם הבאים לתבל את הקדירה וליתן טעם ברוטב. 58) ברייתא, נדרים נב, ב: "מן הרוטב - מותר בקיפה, מן הקיפה - מותר ברוטב". ומפרש רבינו: קיפא - היא תבלין, כפירושו למשנה שם נב, א. והשווה לעיל פ"ה הי"א, ובפירושנו שם. 59) פולים טחונים. 60) תבשיל מעובה וסמיך. 61) משנה, נדרים נג, ב: אע"פ שנתנם במקפה, עדיין שם גריסים עליהם (רא"ש שם).

יא. הַנּוֹדֵר מִן פֵּרוֹת הָאָרֶץ - אָסוּר בְּכָל פֵּרוֹת הָאָרֶץ, וּמֻתָּר בִּכְמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת[62]. וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי קַרְקַע עָלַי - אָסוּר אַף בִּכְמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן יוֹנְקִין מִן הַקַּרְקַע[63], גְּדֵלִין הֵן בַּקַּרְקַע[64].

62) שאינם יונקים מן הארץ אלא מן האויר (נדרים נה:). כמהין ופטריות הן ממשפחה אחת, אלא שהכמהין גדלים תוך הקרקע, ואחר חפירתה נראים, והפטריות גדלות על הארץ (מוסף ה'ערוך'). ו'רבינו יונה' בפירושו לברכות מ, ב - אומר: כמהים - נקראים אותם שמצויים תחת הקרקע ונבראים משומן הארץ . . . ופטריות - הן מין אחר שגדלין לפעמים בעצים, ונקראין בלע"ז פונגו"ש. 63) ואין להם שרשים בה. 64) מלחלוחית הארץ הם גדלים אע"פ שאינם נוגעים בקרקע (נדרים שם, וברא"ש). וכתוב ב'הגהות מיימוניות' בשם 'רבינו תם', הנודר ואומר: קונם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כל פירות שבעולם עלי, אין נדרו חל, הואיל ואי־אפשר שלא יעבור עליו, הרי זה נדר שוא, כמבואר בנדרים טו, א. וראה ב'תוספות' שם בשם ר"י. אמנם אם יאמר: קונם כל פירות שבעולם עלי, אם אעשה דבר זה, נדרו חל - שהרי אפשר שלא יעבור על תנאו, ולא יצטרך לאיסור נדרו.

יב. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הַשָּׁנָה - אָסוּר בְּכָל פֵּרוֹת הַשָּׁנָה[65], וּמֻתָּר בִּגְדָיִים וּבְטָלָאִים וּבְחָלָב וּבְבֵיצִים וּבִגּוֹזָלוֹת[66]. וְאִם אָמַר: כָּל גִּדּוּלֵי שָׁנָה עָלַי - אָסוּר בְּכֻלָּם[67]. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הַקַּיִץ - אֵין אָסוּר אֶלָּא בַּתְּאֵנִים[68].

65) בין של אילן, בין פרי האדמה, עד תשרי של השנה הבאה (נדרים נה: וב'נמוקי יוסף' שם). 66) יונים, שאין אלה נקראים פירות (ריטב"א שם). 67) גמרא שם, ודוקא שאסרם עליו עד זמן ידוע שהוא יכול לעמוד בו, אבל אסרם עליו לעולם - אין זה נדר, שאי־אפשר לו לקיימו (ר"ן שם). וראה הערתנו לעיל אות סב. 68) הנקצצות ביד, בניגוד לענבים הנקצצות בסכין, כי לשון "קיץ" משמעה דבר הנלקט ביד (נדרים סא: וברא"ש).

יג. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הַזָּהֵר בָּעִקָּר הַגָּדוֹל, שֶׁהוּא: בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם[69] שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְעַל פִּי עִקָּר זֶה תּוֹרָה וְתֹאמַר: זֶה הַנּוֹדֵר אָסוּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי, וּמֻתָּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי.

69) שם נא, ב. ולא נשנו כל אלו, אלא אם אין שם מנהג ולא לשון קבוע, תסמוך על מה ששנו חכמים (רדב"ז). והשוה לעיל ה"א ובביאורנו שם.

יד. הַנּוֹדֵר מִן הָעֲנָבִים - מֻתָּר בְּיֵינָן[70], וַאֲפִלּוּ הֶחָדָשׁ[71]. מִן הַזֵּיתִים - מֻתָּר בְּשֶׁמֶן[72]. מִן הַתְּמָרִים - מֻתָּר בִּדְבַשׁ תְּמָרִים[73]. מִן הַסְּתָוְנִיּוֹת[74] - מֻתָּר בְּחֹמֶץ סְתָוְנִיּוֹת[75]. מִן הַיַּיִן - מֻתָּר בְּיֵין תַּפּוּחִים[76]. מִן הַשֶּׁמֶן - מֻתָּר בְּשֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין[77]. מִן הַדְּבַשׁ - מֻתָּר בִּדְבַשׁ תְּמָרִים[78]. מִן הַחֹמֶץ - מֻתָּר בְּחֹמֶץ סְתָוְנִיּוֹת[79]. מִן הַיָּרָק - מֻתָּר בִּירָקוֹת[80] שָׁדֶה. מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ שֵׁם לְיַי[81] הֵם, וְהוּא לֹא נָדַר אֶלָּא מִשֵּׁם שֶׁאֵינוֹ לְיַי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

70) משנה, נדרים נב, ב. 71) שטעמו כטעם הענבים, אין אנו הולכים אחר הטעם אלא אחר השם, והרי זה שם אחר לגמרי, כדעת רבא בעבודה זרה סו, א. (ש"ך ליו"ד סי' רטז, ס"ק כז, וביאור הגר"א שם ס"ק כח). והשווה הל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ד. 72) נדרים, שם. 73) משנה, שם נג, א. 74) ענבים רעים הנשארים בגפנים בימות הסתיו, ועושים מהם חומץ. 75) שלא נתכוין זה לחומץ היוצא מהם (שם). 76) שסתם יין, משמע יין ענבים (שם). 77) שסתם שמן, משמעו שמן זית (שם). וראה לעיל ה"ה, ובביאורנו אות כא. 78) שסתם דבש אינו אלא דבש דבורים (שם). 79) שלא נתכוין אלא ליין טוב שהחמיץ (שם וב'תוספות'). 80) וסתם ירק, משמעו ירק גינה, ולא ירק שדה העולה מאליו בלא זריעה (שם). 81) הרוצה לומר "ירקות שדה", צריך לחבר שם לירק, ולומר: ירקות שדה, וכן כולם (רא"ש שם). לוי - חיבור, כמו: "הפעם ילוה אישי" (בראשית כט, לד).

טו. הַנּוֹדֵר מִן הַכְּסוּת - מֻתָּר בְּשַׂק[82] וּבִירִיעָה[83] וּבַחֲמִילָה[84]. מִן הַבַּיִת - אָסוּר בַּעֲלִיָּה, שֶׁהָעֲלִיָּה בִּכְלַל הַבַּיִת. נָדַר מִן הָעֲלִיָּה - מֻתָּר בְּבַיִת[85]. מִן הַדַּרְגֵּשׁ[86] - מֻתָּר בְּמִטָּה; מִן הַמִּטָּה - אָסוּר בְּדַרְגֵּשׁ, שֶׁהוּא כְּמוֹ מִטָּה קְטַנָּה.

82) ארוג משיער. 83) בגד גס ועבה שאינו תפור (משנה, נדרים נה: וכפירוש רבינו שם). ויש מפרשים: יריעת עזים של שוכני אהלים ('נמוקי יוסף' שם). 84) מסך עב מאד להגן ממטר, וכל אלו אינם ראויים לבגד (שם). ויש מפרשים, שאין היתר זה מועיל אלא להתכסות בהם על הכתפים, שאין זה דרך מלבוש, אבל אם עשה מהם בגד - אסור ללבשו אע"פ שהוא ממין גס ('נמוקי יוסף'). 85) שאין הבית בכלל העליה (משנה, שם נו.). 86) מיטה קטנה שנותנים אותה לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (שם, וכפירוש רבינו). ויש מפרשים: מיטה קטנה העשויה לקשט הבית ('תפארת ישראל', שם). "וישבת על מטה כבודה" (יחזקאל כג, מא) מתורגם: ורמית דרגשין.

טז. הַנּוֹדֵר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבַיִת זֶה - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִן הָאֲגַף[87] וְלִפְנִים[88]. נָדַר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְעִיר זוֹ - מֻתָּר לְהִכָּנֵס לְתִחוּמָהּ[89], וְאָסוּר לְהִכָּנֵס לְעִבּוּרָהּ[90].

87) מקום נקישת הדלת במפתן, מגזרת: "גיפו הדלתות" (נחמיה ז, ג). 88) משנה, שם נו, ב. אבל מן סגירת הדלת ולחוץ על עובי המפתן - מותר (רש"י שם). 89) בבתים שבאלפיים אמה לכל רוח העיר סביבותיה, וכן הכתוב אומר (במדבר לה, ה): "ומדותם מחוץ לעיר . . . אלפים באמה" הרי שתחומה נחשב חוץ לעיר (שם, ובגמרא). 90) הבתים היוצאים מחוץ לעיר בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים סביבותיה לכל רוח, כאשה מעוברת שכריסה בולט, ועיבורה של עיר נחשב כעיר (משנה שם, וכפירוש הרע"ב). והשווה הל' שבת פכ"ח, ה"א, וכן בעירובין נג, א.

יז. הַנּוֹדֵר הֲנָיָה מִבְּנֵי הָעִיר, וּבָא אָדָם וְנִשְׁתַּהֶה שָׁם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶהֱנוֹת מִמֶּנּוּ; פָּחוֹת מִכָּאן - מֻתָּר[91]. נָדַר מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר: כֹּל שֶׁשָּׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אָסוּר לֶהֱנוֹת מִמֶּנּוּ[92]; פָּחוֹת מִכֵּן - מֻתָּר[93].

91) בבא־בתרא ה, א. שאינו נחשב עדיין כבן העיר. והשווה הל' שכנים פ"ו, ה"ה: "וכל הדר בעיר שנים־עשר חודש או שקנה בה בית דירה, נותן עם בני העיר בכל הדברים הצריכים" וכו'. 92) שם. אע"פ שאינו נחשב עדיין בן העיר, נחשב כיושב העיר בתקופה זו. ואם נדר ממי שדר בעיר זו - דעת המבי"ט (הובאה בש"ך ליו"ד סי' ריז ס"ק לז) שבזמנינו אינה נקראת דירה במקום אחד פחות ממשה חדשים. 93) בבא־בתרא שם. וכן בסנהדרין קיב, א.

יח. הַנּוֹדֵר מִן הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמַּעְיָן פְּלוֹנִי - אָסוּר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּכָל הַנְּהָרוֹת הַיּוֹנְקוֹת מִמֶּנּוּ[94], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַנִּמְשָׁכוֹת[95]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמָם, וְאֵין קוֹרִין אוֹתָן אֶלָּא נְהַר פְּלוֹנִי וּבְאֵר פְּלוֹנִי, וְאֵין מְלַוִּין[96] אוֹתָן לְשֵׁם הַמַּעְיָן הַנָּדוּר[97] - הוֹאִיל וְהוּא עִקָּרָן[98], אָסוּר בַּכֹּל[99]. אֲבָל אִם נָדַר מִנָּהָר פְּלוֹנִי אוֹ מִמַּעְיָן[100] פְּלוֹנִי - אֵין אָסוּר אֶלָּא בְּכָל הַנְּהָרוֹת הַנִּקְרָאוֹת עַל שְׁמוֹ[101].

94) שהם גבוהים מהמעיין. 95) ממנו ולמטה, שאנו רואים כי מהמעיין הם יורדים (ב"ח ליו"ד סי' ריז). 96) מחברים. 97) שיקרא שמו עליהם לכל הפחות כשם לוי. 98) מקור נביעתם. 99) בכורות נה, א. האומר: מים הבאים מנהר פרת אסורים עלי, הרי זה אסור בכל מימות שבעולם, ש"כל הנהרות למטה משלושה נהרות (חדקל, פישון וגיחון), ושלשה נהרות למטה מפרת". 100) ולא נדר מהמים הבאים ממנו. 101) שם, כי אין דעתו אלא אחר שם שהוא רגיל לקרוא לאותו מקום (רש"י).

יט. הַנּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם[102] - מֻתָּר בְּיוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה[103]. מִיּוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה - אָסוּר בְּיוֹרְדֵי הַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְפָרְשִׁים[104] בְּאֶמְצַע הַיָּם הַגָּדוֹל; שְׁיּוֹרְדֵי הַיָּם בִּכְלַל יוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה[105]. נָדַר מֵרוֹאֵי חַמָּה - אָסוּר בְּסוּמִין[106]; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא מִמִּי שֶׁהַחַמָּה רוֹאָה אוֹתוֹ[107]. נָדַר מִשְּׁחוֹרֵי רֹאשׁ - אָסוּר בְּקֵרְחִים[108] וּבַעֲלֵי שֵׂיבוֹת[109], וּמֻתָּר בְּנָשִׁים וּבְקְטַנִּים[110]. וְאִם דַּרְכָּן לִקְרוֹת שְׁחוֹרֵי רֹאשׁ לַכֹּל - אָסוּר בַּכֹּל[111].

102) שלא יהנה מהם. 103) שאין יושבי היבשה בכלל יורדי הים. 104) ובכת"י התימנים: מפורשים. כלומר מופלגים מהיבשה. 105) שסופם לעלות ליבשה (משנה, נדרים ל.). וב"ירושלמי" שם פ"ג ה"ו, העלו: הנודר מיורדי הים לאחר שלשים יום (כלומר, שלא יחול הנדר אלא לאחר שלשים יום), וקודם שלשים יום נעשו יושבי יבשה, הרי זה אסור בהם, שאין אנו הולכים אחרי זמן תחולת הנדר אלא אחרי שעת אמירתו, ואז היו יורדי הים, וכדעת רבי עקיבא, בין להקל בין להחמיר. והשווה לקמן פי"ג, הי"ז. 106) עוורים, ואע"פ שאינם רואים את החמה. 107) הואיל ולא אמר: מן הרואים, ולא הותר זה אלא בדגים ועוברים במעי אמם, שאין החמה זורחת עליהם (נדרים ל:). 108) שהרי לא אמר: מבעלי שיער. 109) אע"פ ששערם לבן, כבר היו שחורי ראש. 110) "שאין נקראים שחורי ראש אלא אנשים" (משנה, שם). לפי שהאנשים פעמים מגלים ראשם ופעמים מכסים אותו, ואי אפשר לתאר אותם, לא כמכוסי ראש ולא כמגולי ראש, לפיכך נקראים: שחורי ראש, שרובם של אנשים ראשם שחור, אבל נשים שאסור להן לגלות ראשן, ולעולם ראשן מכוסה, אדם קוראן: מכוסי ראש. והקטנים ראשם מגולה תמיד, ואדם מתאר אותם כ"מגולי ראש" (ר"ן שם). 111) שכבר אמרנו (לעיל ה"א) "בנדרים, הלך אחר לשון בני אדם".

כ. נָדַר מִשּׁוֹבְתֵי שַׁבָּת[112] - אָסוּר בְּיִשְׂרְאֵל וּבְכוּתִיִּים[113]. נָדַר מֵעוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם - אָסוּר בְּיִשְׂרְאֵל וּמֻתָּר בְּכוּתִיִּים; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁמְּצָוָה עֲלָיו לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם[114]. וְהַנּוֹדֵר מִבְּנֵי נֹחַ - מֻתָּר בְּיִשְׂרְאֵל; שֶׁאֵין נִקְרָאִים בְּנֵי נֹחַ אֶלָּא שְׁאָר הָאֻמּוֹת[115].

112) מאותם ששומרים את השבת מחללה. 113) הם הגויים שהביא מלך אשור מכותה, והושיבם בערי שומרון ונתגיירו בארץ, גירות אמת, ואח"כ חזרו והשתחוו לאלילם שבהר גריזים, ככתוב במלכים־ב, יז, כד־לד. וראה חולין ו, א. והואיל והכותים מצווים על השבת כישראל ומקיימים אותה, הרי הם כישראל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). 114) והכותים אע"פ שמצווים לעלות לירושלים בשעת הרגל, אינם מקיימים מצוה זו, ששונאים הם את ירושלים ובחרו בהר גריזים (שם, ובפירוש המשנה לרבינו). וב'מרכבת המשנה' מפרש, שדעת רבינו לומר, שאין הכותים מצווים כלל לעלות לרגל ירושלימה, הואיל ואין להם חלק בארץ, כמבואר בהל' מעשר שני פי"א, הי"ז. וכבר אמר רבי אמי (פסחים ח:) "כל מי שאין לו קרקע, אינו עולה לרגל". נמצאו דברי רבינו כפשוטם, שאין הכותים מצווים כלל לעלות לירושלים. 115) אע"פ שכל האומות לרבות ישראל יצאו מנח לאחר המבול, אחר שנתקדש אברהם להקב"ה, נקראו ישראל בניו: "זרע אברהם", ויצאו מכלל בני נח (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). וכן הכתוב (ישעיה מא, ח) אומר: "ואתה ישראל עבדי . . . זרע אברהם אהבי".

כא. נָדַר מִזֶּרַע אַבְרָהָם - מֻתָּר בִּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו, וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּיִשְׂרְאֵל[116]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע[117]; וַהֲרֵי יִצְחָק אָמַר לְיַעֲקֹב: וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם[118].

116) בני יעקב. 117) ולא בישמעאל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). 118) נתכוין רבינו להוכיח, שעשו אע"פ שהוא בן יצחק, אינו נחשב "זרע אברהם", שהרי יצחק אמר ליעקב: ויתן־לך את "ברכת אברהם", ובאברהם נאמר (בראשית כב, יח) "והתברכו בזרעך", הרי שאותו זרע על יעקב בלבד נאמר (ראה רש"י שם, כח, ד). ורבינו בפירושו למשנה (נדרים פ"ג, מי"א) מוסיף: שהרי אמר הקב"ה לאברהם (בראשית טו, יג) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" וזה לא היה אלא זרע יעקב. והשווה הל' מלכים פ"י ה"ז: "ויצא עשו (ממצות מילה), שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן־לך את ברכת אברהם לך ולזרעך - מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה" וכו'.

כב. נָדַר מִן הָעֲרֵלִים - אָסוּר בְּמוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[119], וּמֻתָּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל. נָדַר מִן הַמּוּלִים - אָסוּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל[120], וּמֻתָּר בְּמוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[121]. שֶׁאֵין הָעָרְלָה קְרוּיָה אֶלָּא לְשֵׁם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים[122]; וְאֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁל זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה עַל הַמִּילָה, וְלֹא לְמִי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה עָלֶיהָ[123].

119) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: אומות העולם. 120) כגון שמתו אחיו מחמת מילה, ואסור למול את האח הנולד, מפני הסכנה. 121) כגון הישמעאלים, שהם מלים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

את עצמם. 122) וכן נאמר (שמואל־א יז, כו): "והיה הפלשתי הערל הזה". 123) משנה, נדרים לא, ב. ורבינו בפירושו שם מדגיש: "שרוצה־לומר במולים: במי שמאמין בברית מילה. וערלים: מי שאינו מאמין בברית מילה".

כג. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל - אָסוּר בְּגֵרִים[124]; מִן הַגֵּרִים - מֻתָּר בְּיִשְׂרָאֵל[125]. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל - אָסוּר בְּכֹהֲנִים וּלְוִיִּם; מִן הַכֹּהֲנִים וּמִן הַלְוִיִּם - מֻתָּר בְּיִשְׂרָאֵל[126]. הַנּוֹדֵר מִן הַכֹּהֲנִים - מֻתָּר בַּלְוִיִּם; מֵהַלְוִיִּם - מֻתָּר בְּכֹהֲנִים[127]. הַנּוֹדֵר מִבָּנָיו - מֻתָּר בִּבְנֵי בָנָיו[128]. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן דִּין הַנּוֹדֵר וְהַנִּשְׁבָּע אֶחָד הוּא[129].

124) אבל הנודר "מזרע אברהם" מותר בגרים, כי אע"פ שהם "בני אברהם", ואומרים בתפילה: "אלקי אבותינו" - אינם נקראים "זרע אברהם" כי־אם ישראל בלבד ('נמוקי יוסף' בשם הריטב"א, נדרים לא.). 125) תוספתא נדרים פ"ב מ"ד, שהגרים בכלל ישראל, ואין ישראל בכלל גרים. 126) שאין ישראל בכלל כהנים ולויים (שם). 127) שם, אע"פ שמצינו בהרבה מקומות בכתוב, שהכהנים נקראו לויים, ככתוב (יחזקאל מד, טו): "והכהנים הלוים בני צדוק" (ראה חולין כד:) - בלשון בני אדם, אין הכהנים נקראים לויים, ולא לויים כהנים, כי חלוקים הם לענין המתנות, קריאת התורה וטומאת מת (רדב"ז). 128) בבא־בתרא קמג, ב. 129) השווה לעיל פ"ד ה"ח, ובביאורנו.

יום רביעי י"א אלול ה'תשפ"ב

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נדרים התלויים בזמנים שונים עד מתי נמשך זמן האיסור, תלה נדרו במאורעות זמניים, שאין קבע לאירועם, עונת הגשמים בלשון הנודר.

א. הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע שֶׁאֵינִי טוֹעֵם הַיּוֹם - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁתְּחַשֵּׁךְ[2]. שֶׁאֵינִי טוֹעֵם יוֹם אֶחָד - אָסוּר מֵעֵת לְעֵת מִשְׁעַת נִדְרוֹ[3]. לְפִיכָךְ[4], הַנּוֹדֵר שֶׁאֵינִי טוֹעֵם הַיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר[5] מִשֶּׁתְּחַשֵּׁךְ - לֹא יֹאכַל[6] מִשֶּׁתְּחַשֵּׁךְ עַד שֶׁיִּשָּׁאֵל[7] לְחָכָם; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁכַּע פַּעַם אַחֶרֶת יוֹם אֶחָד וְיֹאכַל מִשֶּׁתְּחַשֵּׁךְ[8], שֶׁהֲרֵי אֵין כָּל הָעָם יוֹדְעִים הֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין זֶה לָזֶה.

2) שאז נגמר היום. 3) ואם עמד בשעת הנדר בחצי היום אסור לו לטעום למחר עד חצי היום. 4) הואיל ואם נדר "יום אחד" אסור מעת לעת. 5) מדין תורה. 6) מדברי חכמים. 7) להתיר לו נדרו. 8) בעוד שאסור לו לאכול מצד הדין יום שלם מעת לעת.

ב. נָדַר שֶׁאֲנִי טוֹעֵם יוֹם[9] - הֲרֵי סָפֵק[10], וְאָסוּר מֵעֵת לְעֵת כְּאוֹמֵר יוֹם אֶחָד, וְאִם אָכַל אַחַר שֶׁחָשְׁכָה - אֵינוֹ לוֹקֶה[11]. שֶׁאֲנִי טוֹעֵם שַׁבָּת זוֹ[12] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּשִׁאָר יְמֵי הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת[13], וַהֲרֵי הוּא מֻתָּר מֵאֶחָד בַּשַּׁבָּת[14]. שֶׁאֲנִי טוֹעֵם שַׁבָּת אַחַת[15] - הֲרֵי זֶה אָסוּר שִׁבְעָה יָמִים מֵעֵת לְעֵת. אָמַר שַׁבָּת סְתָם וְלֹא פֵּרַשׁ לֹא אַחַת וְלֹא זוֹ - הֲרֵי סָפֵק, וְאָסוּר שִׁבְעָה יָמִים מֵעֵת לְעֵת, וְאִם אָכַל אַחַר שַׁבָּת - אֵינוֹ לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

9) ולא אמר "היום". 10) אם דינו "כהיום" ואינו אסור אלא עד שתחשך או דינו כ"יום אחד" ואסור מעת לעת. 11) בעייא שלא נפשטה, ובאיסור נדר שהוא איסור תורה - הולכים להחמיר, אבל אינו לוקה, שאין לוקים על הספק. 12) שבוע זה. 13) שלאחריהם, שהוא גמר ימי השבוע. וכתב הרדב"ז: אין הדברים אמורים, אלא כגון שעמד בשעת נדרו בימי החול, אבל היה עומד בשבת ונדר שלא ישתה יין בשבת זו אינו אסור אלא באותו יום שבת בלבד שאין העומד ביום השבת קורא שבת זו לשבוע הבא. 14) אף על פי שלא עברו עדיין שבעה ימים מעת לעת. 15) טעימת שבת אחת תיאסר עלי, וכגון שלא אסר עצמו אלא ממין אחד, כגון יין וכדומה, כי אם אסר עצמו טעימת כל המינים שבעולם, אין נדרו חל, שאי אפשר לו להתקיים שבעה ימים ללא טעימה כל שהיא, והרי זה נדר שווא שאינו חל.

ג. שֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה חֹדֶשׁ זֶה - אָסוּר בְּשְׁאָר יְמֵי הַחֹדֶשׁ[16], אֲבָל בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ יִהְיֶה מֻתָּר[17], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה[18] חֹדֶשׁ חָסֵר[19]. שֶׁאֲנִי טוֹעֵם חֹדֶשׁ אֶחָד - אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים מֵעֵת לְעֵת. נָדַר חֹדֶשׁ סְתָם - אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵעֵת לְעֵת מְסָפֵק.

16) של החודש השוטף. 17) שהוא נמנה עם ימי החודש הבא. 18) החודש הבא. 19) בן עשרים ותשעה יום. נמצא שהחודש שהוא עומד בו בשעת נדרו הוא מלא. שכן דרך רוב החדשים אחד מלא ואחד חסר, ועושים בחודש חסר הבא שני ימים ראש חודש, שלמעשה היום הראשון הוא למלאות החודש שעבר, בכל זאת מותר לנודר לשתות בו, הואיל ובלשון בני אדם נקרא יום זה ראש חודש - ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם. אולם לפי פירוש זה, יותר היה נוח אילו היה כתוב: "אף על פי שהיה החודש מלא" ולפיכך פירש ה"אור שמח" בדרך אחרת, שלפעמים יקרה, שהמולד החדש של הירח יחול בלילה שלאחר ראש חודש, וזה נקרא "מולד זקן" ודבר זה ייתכן רק כאשר החודש שעבר, היה חסר, שאז החודש הבא אין לו אלא יום אחד ראש חודש, והייתי אומר, שהנודר לא לשתות יין בחודש חסר זה, יהיה אסור לשתות גם ביום ראש חודש הבא, שהוא כולו שייך ללבנה הישנה, שלפני המולד, אולם מפני שבנדרים הלך אחר לשון בני אדם והם קוראים לו: ראש חודש, לפיכך מותר לו מראש חודש ומעלה.

ד. שֶׁאֲנִי אוֹכֵל בָּשָׂר שָׁנָה זוֹ, אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר מִן הַשָּׁנָה אֶלָּא יוֹם אֶחָד[20] - אֵין אָסוּר אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם, וּבְיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה מֻתָּר. וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לִנְדָרִים הוּא יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי[21]. שֶׁאֲנִי אוֹכֵל שָׁנָה אַחַת - הֲרֵי זֶה אָסוּר שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם[22]. וְאִם נִתְעַבְּרָה[23] הַשָּׁנָה - אָסוּר בָּהּ וּבְעִבּוּרָהּ[24]. שֶׁאֲנִי אוֹכֵל שָׁנָה[25] -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חֲרֵי זֶה אָסוּר שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם מִסָּפֵק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

20) כגון שעמד בכ"ט באלול. 21) שדרך בני אדם לקרוא תשרי ראש השנה. 22) עד שנה אחרת באותו יום שנדר. 23) שהוסיפו לה אדר שני. 24) נמצא זה אסור בבשר שלושה עשר חודש. ואין אומרים לא הייתה דעתו אלא על שנה פשוטה שהיא י"ב חודש, כי בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ובין פשוטה ובין מעוברת נקראת שנה. 25) ולא פירש, לא אחת ולא זו.

ה. שֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה יַיִן שָׁבוּעַ זֶה[26] - אָסוּר בִּשְׁאָר שְׁנֵי הַשָּׁבוּעַ וּבְשָׁנַת הַשְּׁמִטָּה[27], וְאֵינוֹ מֻתָּר אֶלָּא מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. שֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה יַיִן שָׁבוּעַ אֶחָד - אָסוּר שֶׁבַע שָׁנִים גְּמוּרוֹת מִיּוֹם לְיוֹם. אָמַר: יוֹבֵל זֶה[28] - אָסוּר בִּשְׁאָר שְׁנֵי הַיּוֹבֵל וּבְשָׁנַת חֲמִשִּׁים עַצְמָהּ[29].

26) מחזור של שמיטה, שהוא שבע שנים. 27) שהיא שייכת לשבוע העבר. כשם שיום השבת הוא סוף השבוע, כך שנת השמיטה היא סוף מחזור השמיטה שעברה. 28) שהוא מחזור של חמישים שנה. 29) ששנת החמישים נמנית ליובל שעבר ולא לשבוע הבא.

ו. שֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה יַיִן עַד רֹאשׁ אֲדָר, אִם הָיְתָה שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא מְעֻבֶּרֶת כְּשֶׁנָּדַר - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר רִאשׁוֹן[30]. וְאִם נָדַר עַד סוֹף אֲדָר - חֲרֵי זֶה אָסוּר עַד סוֹף אֲדָר שֵׁנִי[31]. וְאִם יָדַע שֶׁהַשָּׁנָה מְעֻבֶּרֶת וְנָדַר עַד רֹאשׁ אֲדָר - אָסוּר עַד רֹאשׁ אֲדָר שֵׁנִי[32].

30) שלא נתכוון אלא לאדר הסמוך לשבט. 31) כי נתכוון עד סוף כל הנקרא אדר וזהו סוף אדר שני. 32) כדעת רבי מאיר שם האומר: "אדר שני - כותב אדר סתם".

ז. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַפֶּסַח, בֵּין שֶׁאָמַר 'עַד פְּנֵי הַפֶּסַח' בֵּין שֶׁאָמַר 'עַד הַפֶּסַח' - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיִּגִּיעַ בִּלְבַד[33]. וְאִם אָמַר: עַד שֶׁיִּהְיֶה הַפֶּסַח[34] - חֲרֵי אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא הַפֶּסַח. אָמַר: עַד הַקָּצִיר אוֹ עַד הַבָּצִיר, אוֹ שֶׁאָמַר: עַד שֶׁיִּהְיֶה הַבָּצִיר אוֹ הַקָּצִיר - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ.

33) לפני הפסח. 34) משמעו: כל זמן שהוא הווה.

ח. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ[35] וְנָדַר עָדָיו[36] - אֵין אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ; וְאִם נָדַר עַד שֶׁיִּהְיֶה - חֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא. וְכֹל שֶׁאֵין לוֹ זְמַן קָבוּעַ[37], כְּגוֹן זְמַן הַקָּצִיר וְהַבָּצִיר, בֵּין שֶׁנָּדַר עָדָיו בֵּין שֶׁנָּדַר עַד שֶׁיִּהְיֶה - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ[38].

35) שיש להמשכו זמן קבוע, כגון פסח שקבעה בו התורה שבעה ימים. 36) עד הגיע זמנו. 37) שאין להמשכו זמן קבוע כגון קציר או בציר שאין זמן קבוע למשך ימי הקציר והבציר, שלפעמים ימי הקציר מעטים ופעמים מרובים לפי ברכת השנים. 38) שאין בדעת הנודר להכניס את עצמו באיסור זמן בלתי ידוע לו ובוודאי כוונתו עד שיגיע ולא יותר.

ט. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַקָּצִיר[39] - חֲרֵי אָסוּר עַד שֶׁיִּתְחִילוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁנָּדַר בּוֹ לְהַכְנִיס כַּלְכָּלוֹת[40] תְּאֵנִים[41]. עַד הַקָּצִיר - עַד שֶׁיִּתְחִילוּ הָעָם לִקְצֹר קְצִיר חִטִּים, אֲבָל לֹא קְצִיר שְׂעוֹרִים[42]. פֵּרֵשׁ וְאָמַר: עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַקָּצִיר - חֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיְּכַפְּלוּ[43] הָעָם רֹב הַמַּחְצָלָאוֹת שֶׁבַּמָּקֹצֶה[44] שֶׁמַּיַּבְּשִׁין עֲלֵיהֶם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים לַעֲשׂוֹתָם גְּרוֹגְרוֹת[45] וְצִמּוּקִים[46]. הַכֹּל לְפִי מְקוֹם נִדְרוֹ שֶׁל נוֹדֵר.

39) זמן לקיטת תאנים, ונקרא קיץ, לפי שקוצרים אותן ביד. 40) סלים. 41) ואפילו אמר: עד שיהיה הקיץ, אינו אסור אלא עד שיתחילו להכניסם מן השדה. 42) אף על פי שקציר שעורים הוא קודם לקציר חיטים, אינו נקרא קציר סתם אלא קציר חיטים, לרוב חשיבותו. 43) יקפלו. 44) מקום מיוחד בחצר שמאחורי הבית לשמור בו פירות. 45) תאנים יבשות. 46) ענבים מיובשות. ואחרי שמכניסים הפירות מקפלים המחצלות לשמרן לשנה הבאה.

י. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁנָּדַר בַּבְּקָעָה וְאָסַר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַבָּקָר, וְעָלָה לְהַר[47] - אֵינוֹ מִסְתַּכֵּל בַּבָּקָר שֶׁל מָקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ עַתָּה אִם הִגִּיעַ אִם לֹא הִגִּיעַ, אֶלָּא בַּבָּקָר שֶׁל מָקוֹם שֶׁנָּדַר בּוֹ, וְעָלָיו הוּא סוֹמֵךְ[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[49].

47) בזמן קציצת תאנים. והדבר ידוע, שהקיץ בבקעה מקדים להגיע. 48) "הנודר עד הקיץ בגליל וירד לעמקים אף על פי שהגיע הקיץ בעמקים אסור עד שיגיע הקיץ בגליל". והוא הדין להיפך ולהקל. 49) שאם במקום נדרו הורגלו לקרוא לקציר שעורים "קציר סתם" ונדר עד הקציר אינו אסור אלא עד שיתחילו לקצור קציר שעורים.

יא. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַגֶּשֶׁם - חֲרֵי זֶה אָסוּר עַד זְמַן הַגְּשָׁמִים, שֶׁהוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו[50]. הִגִּיעַ זְמַן הַגְּשָׁמִים - חֲרֵי זֶה מֻתָּר, בֵּין יָרְדוּ גְּשָׁמִים בֵּין לֹא יָרְדוּ. וְאִם יָרְדוּ גְּשָׁמִים מְשֻׁבָּעָה עָשָׂר בְּמַרְחֶשְׁוָן[51] - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[52]. וְאִם אָמַר: עַד הַגְּשָׁמִים[53] - חֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיָּרְדוּ הַגְּשָׁמִים. וְהוּא שֶׁיָּרְדוּ מִזְּמַן רְבִיעָה שְׁנִיָּה[54], שֶׁהוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמְקוֹמוֹת הַסְּמוּכִין לָהּ מִשְּׁלשָׁה וְעֶשְׂרִים בְּמַרְחֶשְׁוָן וְאֵילָךְ[55]. וְאִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: עַד שֶׁיִּפָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים - חֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַפֶּסַח בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[56] וּבַמְּקוֹמוֹת שֶׁהֵם כְּמוֹתָהּ[57].

50) בשנה מאוחרת, אבל בשנה בכירה עונת הגשמים מתחילה בי"ז מרחשון, כמבואר בסמוך. וזה שנדר עד הגשם - משמעו, עד שיגיע זמן ירידת הגשמים ואפילו שלא ירדו בפועל וכוונתו לזמן המאוחר ביותר שהוא הרביעה השלישית שזמנה ראש חודש כסלו. 51) שזוהי עונת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הגשמים בשנה בכירה. 52) הואיל וכבר ירדו בפועל אינם גרועים מהגיע זמן רביעה שלישית ולא ירדו, שמותר. 53) כוונתו לירידת גשמים ממש וגם שירדו מרביעה שנייה ואילך, שלשון "גשמים" משמעה רבים, ומיעוט רבים - שניים. 54) שלושה זמני רביעה הם: "הבכירה (בשנה מוקדמת) - בשבעה עשר במרחשון; הבינונית - בשלושה ועשרים בו; האפילה (המאוחרת) בראש חודש כסלו. רביעה - על שם שהמטר משכיב העפר ומרביצו. תרגום רובץ: רובע. 55) אבל אם ירדו גשמים בי"ז במרחשון עדיין אסור, הואיל ואמר: "עד הגשמים" כוונתו לרביעה שנייה כנ"ל. ובכל זאת אם לא ירדו גשמים והגיע זמן הרביעה השלישית שהא ראש חודש כסלו, הרי זה מותר, כי אין לאסרו עד שיעבור הפסח אלא אם אמר בפירוש: עד "שיפסקו הגשמים". 56) שאז פסקו הגשמים כליל. 57) שצריכים לגשמים כמו ארץ ישראל, הנודר בהם ופירש כנ"ל, הרי זה אסור עד שיעבור הפסח, למעט מצרים ובבל, שאינם צריכים למים כל כך, הנודר בהם יהיה מותר קודם לכן בהתאם לזמן פסיקתם. וכבר נתבאר לעיל הלכה ט ש"הכל לפי מקום נדרו של הנודר". וראוי להעיר, שאף על פי שלעניין נדר פוסק רבינו כרבי יוסי, שזמן רביעה ראשונה הוא בי"ז מרחשון, ולדבריו, אין שואלים את הגשמים (תפילת: "ותן טל ומטר") אלא מי"ז במרחשון.

1 **יב. מִי שֶׁהִדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ בְּמַרְחֶשְׁוָן וְאָמַר לָהּ: שֶׁאֵין**
2 **אַתְּ נֶהֱנֵית לִי[58] מִכָּאן[59] וְעַד הַפֶּסַח אִם תֵּלְכִי לְבֵית**
3 **אָבִיךְ מֵהַיּוֹם וְעַד סִכּוֹת - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לֵהָנוֹת לוֹ**
4 **מִיָּד[60], גְּזֵרָה שֶׁמָּא תֵּלֵךְ[61]. וְאִם הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח**
5 **וַהֲרֵי הוּא מְהַנֶּה אוֹתָהּ לִפְנֵי הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[62].**
6 **עָבַר הַפֶּסַח[63], אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ הִתְנַאי[64] - הֲרֵי זֶה**
7 **אָסוּר לְנַהֵג חֻלִּין בְּנִדְרוֹ[65] וּלְהַנִּיחָהּ שֶׁתֵּלֵךְ וְתֶהֱנֶה[66],**
8 **אֶלָּא נוֹהֵג בָּהּ אִסּוּר עַד הֶחָג כְּמוֹ שֶׁנָּדַר[67], וְאַף עַל**
9 **פִּי שֶׁתָּלָה הַנֵּדֶר בְּאִסּוּר זְמַן שֶׁעָבַר[68]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
10 **בָּזֶה. וְאִם הָלְכָה אַחַר הַפֶּסַח[69] - אֵינָהּ אֲסוּרָה**
11 **מִלֶּהֱנוֹת לוֹ[70].**

58) משלי. 59) מעכשיו. 60) אף על פי שעדיין לא הלכה. 61) ונמצא בעלה עובר למפרע משום: לא יחל. 62) בעלה לוקה שהרי הדירה ועובר על נדרו אם מהנה אותה, אבל היא אינה לוקה שהרי לא נדרה כלל. 63) אחרי שהלכה לפני הפסח והינה אותה. 64) העונש שהטיל עליה שלא להנהותה לפני הפסח. 65) שהדירה לא לילך לבית אביה עד הסוכות. 66) מאחר שחילל נדרו והנהה לפני הפסח, נאסר עליו לא להניחה לילך לבית אביה עד החג, ועליו לפסוק לה כפיה שנייה, שלא יהנה אותה גם אחרי הפסח, כדי שלא תלך ויעבור על "לא יחל", כי אמצעי אחר אין בידו למנעה מהליכתה, אלא איסור הנאתו עליה, ובנדר זה, שהוא נודר עליה, יצא ידי חובתו שלא לעבור עוד על לא יחל. 67) שלא תלך. 68) איסור הנאה לפני הפסח, אין זה פוטר את נדרו, ועדיין עליו לנהוג איסור בנדרו. 69) ולא הנהה קודם הפסח, נמצא שלא עבר על נדרו, ולא חילל את תנאו. 70) אף על פי שעדיין אסורה לילך עד החג מחמת נדרו, אין מחמירים עליו לכפותה שנית שלא תיהנה לו, הואיל ולא עבר על הכפייה הראשונה, ולא הנהה לפני הפסח.

12 **יג. אָמַר לָהּ[71]: שֶׁאֵין אַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד הֶחָג[72] אִם**
13 **תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ עַד הַפֶּסַח - אֲסוּרָה לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ[73].**
14 **וְאִם הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח וְנִמְצָא מְהַנֶּה אוֹתָהּ[74] - חֲרֵי**
15 **זֶה לוֹקֶה. וַאֲסוּרָה בַּהֲנָיָתוֹ עַד הֶחָג[75]. וּמֻתֶּרֶת לֵילֵךְ**
16 **לְבֵית אָבִיהָ מִשֶּׁהִגִּיעַ הַפֶּסַח[76].**

71) לפני הפסח. 72) הסוכות. 73) גזירה שמא תלך לפני הפסח ונמצא עובר למפרע משום לא יחל. 74) בידיו ובהסכמתו. 75) שהרי עברה על תנאי. 76) אף על פי שעברה על תנאו והלכה לפני הפסח, אינה אסורה לילך אחרי הפסח, כי לא הדירה לילך אלא עד הפסח, ומשהגיע הפסח עבר זמן נדרו ואיננו ואין מקום למנעה לילך, שלא ינהוג חולין בנדרו בעוד שבהלכה הקודמת הדירה שלא לילך עד חג הסוכות, ואסור לו לנהוג חולין בנדרו להניחה לילך לבית אביה עד הסוכות, אף על פי שזמן תנאו הלך ונגמר.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) קטן שנדר ויודע למי נדר מאימתי נדרו קיים, עד מתי האב מפיר נדרי בתו, נערה מאורסה מי מפיר נדריה, שומרת יבם ויתומה בחיי האב מי מפיר נדריהן, דרך תלמידי חכמים בהפרת נדרי בנותיהם.

17 **א. קָטָן בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וּקְטַנָּה בַּת**
18 **אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ נָדְרוּ, בֵּין**
19 **נִדְרֵי אִסָּר[2] בֵּין נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[3] - בּוֹדְקִין[4] אוֹתָן וְשׁוֹאֲלִין**
20 **אוֹתָן. אִם יוֹדְעִין לְשֵׁם מִי נָדְרוּ[5] וּלְשֵׁם מִי הִקְדִּישׁוּ**
21 **וְנִשְׁבְּעוּ - נִדְרֵיהֶן קַיָּמִים וְהֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ[6]; וְאִם לֹא**
22 **יָדְעוּ - אֵין נִדְרֵיהֶם וּבִדְבְרֵיהֶם כְּלוּם[7]. וּצְרִיכִין**
23 **בְּדִיקָה כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ[8], שֶׁהוּא שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה**
24 **לִקְטַנָּה, וּשְׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְקָטָן.**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"קָטָן בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וּקְטַנָּה בַּת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ נָדְרוּ . . בּוֹדְקִין אוֹתָן וְשׁוֹאֲלִין אוֹתָן. אִם יוֹדְעִין לְשֵׁם מִי נָדְרוּ".

כלומר, קטנה מתחילת שנת י"ב - (בת י"א ויום אחד) עד שנעשית בת י"ב ויום אחד; וקטן בן מתחילת שנת י"ג (בן י"ב ויום אחד) עד שנעשה בן י"ג ויום אחד.

וממשיך בהלכה זו: "כיצד, הרי שנדרו . . בתחילת שנה זו ושאלו אותן ונמצאו יודעין ונתקים נדרן, ונדרו נדר אחר אפילו בסוף שנה זו צריכין בדיקה ואח"כ יתקיים. ואין אומרין הואיל ונמצאו יודעין בתחילת השנה אינן צריכין בדיקה אלא בודקין אותן כל השנה הזו כולה".

והקשה הכסף משנה "איני יודע מאין לו זה" שהרי בגמרא נאמר: "כל י"ב למה לי סד"א . . היכא דבדקנא ל' (יום) **ולא** ידעה להפלות אימא תו לא ליבדוק קמ"ל". ומשמע הטעם משום שלא ידעה להפלות, הא אם ידעה להפלות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אין צריכה שוב בדיקה, ומסיים: "ואפשר שרבינו הי' גורס היכא דבדקנא ל' **וידעה** להפלות אימא תו לא ליבדוק קמ"ל".

וכן כתב הרדב"ז "ונראה דגירסת רבינו היא **וידע** להפלות וכו' . . וזו גירסא נכונה" שהרי לגירסא האחרת קשה וכי מפני שלא ידע להפלות בתחילת שנה לא ידע להפלות בסוף השנה ומאי קמ"ל התנא שאמר בודקים כל השנה ולפי גירסת הרמב"ם קמ"ל טובא שאע"פ ש"נמצאו יודעין בתחלת השנה" אין מעמידין אותו על החזקה שיודע להפלות אלא צריך שוב בדיקה אפילו בסוף שנה זו.

אלא שבפירוש המשניות כתב הרמב"ם בפירוש "נבדקים כל י"ב . . הי' עולה במחשבתינו . . אם ישאלום שלשים יום ומצאם **שלא** יבינו נסתלקה חקירתם אמר אין הענין כן" ומכאן שגם אצל הרמב"ם היתה הגירסא "ולא ידעה להפלות".

במאירי תירץ שמה שאמרה הגמרא "שבודקין כל השנה" הכוונה שאפילו בדקו בתחלה . . ולא ידעו ואחר כך נדרו אין אומרין כבר נבדקו ואינן יודעין, שמא למדו וידעו, וכן בהפך אפילו נמצאו יודעין בתחלת השנה וידעו ונתקיים נדרם ואח"כ נדרו אין מקיימין אותם אלא לאחר בדיקה". ועפ"ז אפשר לומר בדעת הרמב"ם שאף שהגירסא היא כדלפנינו "סד"א . . היכא דבדקנא ל' **ולא** ידעא להפלות" הרי דין חיוב בדיקה הוא גם בהיפך שאפילו נמצאו יודעין בתחלת השנה וידעו ונתקיים נדרם ואח"כ נדרו, אין מקיימין אותן אלא אחר בדיקה. ומה שכתב הרמב"ם הדין רק בנוגע ל"אפילו נמצאו **יודעין**" י"ל הטעם מכיון שבזה חידוש גדול יותר (וכנ"ל מהרדב"ז).

אבל, תירוץ זה אינו מספיק (לכאורה) שהרי ממה נפשך: באם הדין ("אפילו נמצאו יודעין") הוא חידוש גדול מאוד (כנ"ל) מדוע לא הזכירה אותו הגמרא. וכיון שאין הגמרא אומרת חידוש זה, מובן (כנ"ל מהכס"מ) ש"אם ידעה להפלות (התחלת השנה) לא צריך תו בדיקה" כיון שמעמידים אותו על חזקתו ש"יודע להפלות".

והביאור בזה יובן בהקדים עוד שינוי בין שתי המהדורות בענין מהי "עונת נדרים".

לפירוש המשניות הנפוץ (מהדורא קמא) מתחילה עונת הנדרים בשנה שלפני הגדלות - בנקבה מגיל "א ויום אחד ובזכר בן י"ב ויום אחד שאז נדריהם נבדקים האם "יודעים לשם מי נדרו" (וכן היא שיטת רש"י ועוד ראשונים).

משא"כ במהדורא בתרא שינה הרמב"ם וכתב "ואחר שתים עשרה לנקבה וי"ג לזכר אינן נשאלין ונדריהן קיימין ואע"פ שהם קטנים ומסיים: "וזו היא עונת נדרים" וכן פוסק לקמן "הבן בן י"ג שנה ויום אחד והבת בת י"ב שנה ויום אחד . . דבריהן קיימין ונדריהם נדרים כו'".

ויש לומר שגם השינוי בין שתי המהדורות האם גרסינן בגמ': "ידעא להפלות" או "ולא ידעה להפלות" - תלוי בשתי השיטות הנ"ל מהי "עונת נדרים".

והביאור בזה: לשיטת הרמב"ם אין שייך כלל גדר "חזקה" בנוגע ל"דעת קטן" כי "חזקה" הוא שהדבר "מוחזק" שכך ישאר, אבל אצל קטן ללא שייך "חזוק" בשכלו כי אין לו **דעת** אמיתית שהרי אחת מתכונותיו של גדול שהחלטתו או מסקנתו השכלית אינה משתנה.

ולכן פוסק הרמב"ם "ואין אומרין הואיל ונמצאו יודעין בתחלת השנה אין צריכין בדיקה, אלא בודקין אותן את כל השנה כולה" כי זוהי סברה פשוטה (שאין בה פלוגתא) שבזה אי אפשר להעמיד על החזקה.

והחילוק שבין ב' הגירסאות שבגמרא "ולא ידעה להפלות" או "וידעה להפלות" יש לפרש:

הגרסא שבגמ' "סד"א . . דבדקנא ל' **ולא** ידעה להפלות אימא תו לא ליבדוק" מתאימה לשיטה שעונת נדרים היא שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן (ויודעים לשם מי נודרין) - כי לפי שיטה זו ישנו חידוש יותר גדול בדין זה מאשר בדין ש"בודקין אותן כל השנה" אע"פ ש"נמצאו יודעין בתחלת השנה" (כדלקמן).

משא"כ לפי השיטה ש"עונת נדרים" היא "אחר י"ב לנקבה וי"ג לזכר" (**כמסקנת** הרמב"ם) הרי אין מקום לקס"ד שאם "בדקנא . . ולא ידעה להפלות" שוב לא יצטרכו לבדוק - ולכן מוכרח הרמב"ם לנקוט הגירסא הלא נפוצה "סד"א . . דבדקנא . . **וידעה** להפלות".

ויש לבאר טעם הרמב"ם להכריע כדיעה ש"עונת נדרים" היא רק כשהגיע לגיל גדלות, כי בנדרים ישנו חידוש נפלא שיש כח ליהודי להתפיס דבר המותר ע"פ התורה שיה נאסר כקרבן, ועד שחלה קדושה על הדבר הנאסר.

ובזה ישנו חידש אפילו ביחס לקרבנות ששייכים רק במינים מסויימים של בעלי חיים (וצומח ודומם) הראויים להקרב ע"ג המזבח, משא"כ בנדרים יכול להתפיס הנדר בכל דבר ואפילו בדבר טמא.

ונמצא בענין זה דבר והיפוכו, שדווקא בענין הנדרים שבו נדרשת תוספת כח (יותר משאר המצוות), אומרת התורה שאפילו קטן שאינו שייך לכל התורה, יכול לפעול את קדושת הדבר הנדור אפילו הוא רק "מופלא סמוך לאיש". ולכן לומד הרמב"ם שדיו לחידוש זה בנוגע לקטן שהגיע לגיל גדלות ורק חסרים בו סמני בגרות, אבל אין לומר חידוש עוד יותר גדול שבן י"ב שנה ה"יודע להפלות" יכול כבר לפעול קדושה שכזו בלי הגבלות.

ואעפ"כ, לדעת כמה ראשונים (ולכמה אחרונים וכן הוא דעת הרמב"ם) ש"מופלא הסמוך לאיש" (שנדרו הוא נדר מהתורה) פירושו בן י"ב ויום א' ויודע להפלות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וביאור הדבר יובן על פי ביאור ה"צמח צדק" על כך שבנדרים אין הגבלות כמו בקרבנות "כי ענין הקרבנות הוא שנעשה קדש ע"פ גזירת התורה שהיא **החכמה** העליונה", משא"כ ע"י נדרים נמשכת קדושה ממדריגה שהיא למעלה מ"חכמה". ומרומז בלשון הכתוב "איש כי **יפליא** לנדור" - שנדרים באים ממדריגה שנקראת "יפליא" מלשון "פלא" שלמעלה מחכמה דתורה.

והכח לזה (להגיע למעלה מחכמת התורה) ישנו בישראל מצד זה שקדמו לתורה - כיון שהקשר שבין ישראל לקב"ה הוא עמוק ונעלה מתורה [שלכן "ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא"] וזה מתבטא בענין הנדרים שדיברו של יהודי פועל קדושה כפי רצונו ללא ההגבלות שבקרבנות כדלעיל.

ולכן יש ביהודי הכח לנדרים עוד קודם שהגדיל ונעשה מחוייב בשאר מצוות התורה כיון שהנדרים קשורים עם מציאותו כפי שהוא "קודם" לתורה.

וזהו החידוש ב"מופלא הסמוך לאיש" (יודע להפלות) שאין נוגע כאן מעלת הדעת שנשלמת בו אחרי שנעשה גדול - אלא שיש אצלו היכולת "להפלות" שבזמן זה נכנסת בו המדריגה של "פלא" (שבנשמה) שלמעלה מהחכמה באופן גלוי.

יין מלכות ספר הפלאה סימן ז.

ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּדְרוּ אוֹ הִקְדִּישׁוּ בְּתְחִלַּת שָׁנָה זוֹ[9], וְשָׁאֲלוּ אוֹתָן[10] וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין, וְנִתְקַיֵּם נִדְרָן, וְנָדְרוּ נֶדֶר אַחֵר, אֲפִלּוּ בְּסוֹף שָׁנָה זוֹ - צְרִיכִין בְּדִיקָה וְאַחַר כָּךְ יִתְקַיֵּם. וְאֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין בְּתְחִלַּת הַשָּׁנָה - אֵין צְרִיכִין בְּדִיקָה; אֶלָּא בּוֹדְקִין אוֹתָן אֶת כָּל הַשָּׁנָה הַזּוֹ כֻּלָּהּ[11].

2) שאסרו על עצמם לאכול דברים המותרים להם, כלשון הכתוב (במדבר ל, ג) "לאסר אסר על נפשו" וכמבואר לעיל פ"א, ה"א. 3) שחייבו עצמם בקרבן שאינם חייבים בו, כגון שאמר הקטן הרי עלי להביא קרבן עולה, וכמבואר לעיל (שם ה"ב). 4) חוקרים. 5) שהנודר צריך לידור לשם שמים, ככתוב (במדבר שם): "איש כי ידור נדר לה'". ובספרי זוטא פ' מטות ל, ד אמרו: "מעשה בתינוק אחד, שבא לפני ר' עקיבא. אמר לו: רבי! הקדשתי קרדומי. אמר לו: בני, שמא לחמה וללבנה הקדשת, אמר לו: רבי! אל תתיגע, לא הקדשתי אלא למי שברא את אלה, אמר לי: צא בני, נדריך נדרים". 6) משנה במס' נדה מה: ואע"פ שאין הבן נעשה גדול עד שיהיו לו י"ג שנה ויום אחד, ואין הבת נקראת גדולה עד שתהיה בת שתים־עשרה שנה ויום אחד, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א? לענין נדרים גילתה תורה, שאם הגיעו לגיל זה סמוך להתבגרותם הרי הם כגדולים ונדרם קיים, שנאמר (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר". קיבלו חכמינו: שאם יודע להפלות (לפרש) לשם מי נדר נדרו קיים, אע"פ שעדיין אינו גדול לשאר מצוות שבתורה, וכמבואר בסמוך ה"ד (נזיר סב. ותמורה ב:). 7) שהרי קטנים הם (נדה שם). 8) כמבואר בסמוך ה"ב.

9) שתים־עשרה לקטן, ואחת־עשרה לקטנה. 10) אם ידעו לשם מי נדרו. 11) נדה שם, בקשר לשינוי במשנה "ובודקים כל שתים־עשרה", הסבירו בגמ': שאפילו נבדקה בתחילת השנה צריכה בדיקה עד סוף השנה. וגירסת רבינו שם: "היכא דבדקנא שלשים וידעה להפלות", ולא כגירסת הספרים שלפנינו "ולא ידעה להפלות" (רדב"ז).

ג. קֻדָּם הַזְּמַן הַזֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: יוֹדְעִין אָנוּ לְשֵׁם מִי נָדָרְנוּ וּלְשֵׁם מִי הִקְדַּשְׁנוּ - אֵין נִדְרֵיהֶן נֶדֶר וְאֵין הֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ[12]. וְאַחַר הַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁנִּמְצָא הַבֵּן בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַבַּת בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְשֵׁם מִי נָדָרְנוּ וּלְשֵׁם מִי הִקְדַּשְׁנוּ - דִּבְרֵיהֶן קַיָּמִין[13], וְהֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ וְנִדְרֵיהֶן נְדָרִים[14]. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[15]. וְזוֹ הִיא[16] עוֹנַת נְדָרִים הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם[17].

12) שהרי קטנים הם (משנה נדה שם). ולעיל הל' שבועות פי"ב, ה"ז כתב רבינו: "קטנים שנשבעו ויודעים טעם השבועה, אע"פ שאינם חייבים כופים אותם לעמוד בדבריהם, כדי לחנכם ולאיים עליהם כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועה". וכן הדין בנדרים, כמבואר בשו"ע יו"ד רלג סעיף א. 13) שכבר גדולים הם ואינם נחשבים כשוטים (שאין נדרם נדר) כי סופם לבוא לכלל דעת, ואין שוטה אלא המקרע כסותו והלן בבית הקברות וכו' (משנה נדה שם, וברש"י). 14) נמצאת הבת ממהרת להתבגר מהבן, וכן דרשו בגמרא שם: "ויבן ה' את הצלע - מלמד, שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש". ורבינו בפירוש המשנה שם מוסיף: "ושני הנקבה לעונת נדרים פחותות משני הזכר, להיות חייהן קצרים מחיי האיש ברוב". 15) "למטה בגוף, במקומות הידועים להבאת שיער" (לשון רבינו בהל' אישות, פ"ב, ה"א). ויש להעיר שדעת הרע"ב במשנה שם, שאין נדריהם קיימים אלא כשהביאו שתי שערות, וכמשמעות לשון הגמרא שם: "אם לא הביא שתי שערות, קטן הוא" וכן היא דעת רבינו בפירושו למשנה שם, האומר: "אם יביאו שתי שערות, עדיין קטנים הם". ונראה, שלא נתכוון רבינו שם אלא לעניין עונש, שאין הנודר לוקה על חילול נדרו עד שיביא שתי שערות, וכמבואר בדבריו שם, אבל לעניין תחולת נדרו הרי הוא קיים, אע"פ שלא הביא שתי שערות (מרכבת המשנה). ורבינו נמשך בזה אחרי בעל הלכות־גדולות בהלכות מיאון. 16) מוסב גם על קטן בן שתיים־עשרה, וקטנה בת אחת־עשרה, הנזכרים לעיל ה"א. 17) בגיטין סה. ויבמות קה: ורש"י פירש שם: "עונת נדרים, שנה אחת לפני נערותה נדריה נבדקים" וכו'. משמע מדבריו, שאין המונח "עונת נדרים" אמור, אלא כשלא הגיעה לשנות גדלותה. אבל משהגיעה לשנת י"ב נדרה קיים כשאר הגדולות, ולא מטעם "עונת נדרים" מיוחדת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. הוֹאִיל[18] וְהִגִּיעוּ לִשְׁנֵי הַגְּדוֹלִים - נִדְרֵיהֶן קַיָּמִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ סִימָנִין וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ גְּדוֹלִים לְכָל דָּבָר. וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁהַמַּפְלָא[19] הַסָּמוּךְ לְאִישׁ[20] הֶקְדֵּשׁוֹ[21] הֶקְדֵּשׁ וְנִדְרוֹ נֶדֶר[22]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּדְרֵיהֶן קַיָּמִין, אִם חִלְּלוּ נִדְרָן אוֹ נִשְׁבְּעוּ וְהֵחֵלִיפוּ - אֵינָן לוֹקִין, עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ וְיָבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[23].

18) בדפוס רומי, ר"מ וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת הלכה. אלא מחובר עם דברי ההלכה הקודמת, המתחילה במילים: וזו היא עונת נדרים וכו'. 19) מי שהגיע לפרק זמן הראוי להפלות ולפרש לשם מי נודרים, מלשון הכתוב (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר". וזה במלאות י"ג לבן וי"ב לבת, אע"פ שאינו יודע עדיין להפלות. 20) סמוך לכלל גדול, שעדין לא הביא שתי שערות. 21) בדפוס ר"מ: הקדשו הקדש. 22) נדה מו. "איש כי יפליא - מה תלמוד לומר איש? לרבות בן י"ג שנה, שאע"פ שאינו יודע להפליא, נדריו קיימים". ורש"י שם מפרש: מופלא - יודע לפרוש לשם מי נדר, סמוך לאיש - שהוא סמוך לבוא לכלל גדול, שנה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא שערות, בתינוקות - כל שנת י"ב, ובתינוק - כל שנת י"ג. והשוה לקמן הל' ערכין פ"א, הט"ו. 23) כי אינם נעשים גדולים לענין עונשים עד שיגדלו ויביאו שתי שערות, וכמבואר בנדה מו:.

ה. הִקְדִּישׁוּ וּבָא הַגָּדוֹל וְנִהֲנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ שֶׁהִקְדִּישׁוּ - לוֹקֶה[24], מְשׁוּם שֶׁנִּדְרֵיהֶם נְדָרִים מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25].

24) שם, כדין כל הנהנה מן ההקדש בזדון שלוקה ומשלם מה שפגם, כמבואר בהל' מעילה פ"א ה"ג, ואזהרתו מ"לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" (דברים יב, יז) - קיבלו חכמינו שזוהי אזהרה לנהנה מן הקדשים, כמבואר שם. 25) בהלכה הקודמת, שהמופלא הסמוך לאיש הקדישו הקדש מדין תורה. וראה נזיר כט:.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נִדְרֶיהָ קַיָּמִין? בְּשֶׁלֹּא הָיְתָה בִּרְשׁוּת הָאָב[26] אוֹ בִּרְשׁוּת הַבַּעַל; אֲבָל אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הָאָב, אֲפִלּוּ הִגְדִּילָה וַחֲרֵי הִיא נַעֲרָה[27] - אָבִיהָ מֵפֵר[28] כָּל נִדְרֶיהָ וְכָל שְׁבוּעוֹת שֶׁתִּשָּׁבַע בְּיוֹם שָׁמְעוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל נִדְרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ וְגוֹמֵר, כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ וְגוֹמֵר.

26) כגון שבגרה או שנשאת ונתגרשה, כמפורש לקמן הכ"ה. 27) מפורש בסמוך. 28) משהביאה שתי שערות והיא בת שתים־עשרה שנה, תקרא נערה עד ששה חדשים גמורים, ומתחילת יום תשלום הששה חדשים ומעלה, תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"ב).

ז. וְעַד מָתַי אָבִיהָ מֵפֵר? עַד שֶׁתִּבְגַּר[29]. בָּגְרָה - אֵינוֹ מֵפֵר לָהּ[30], וַחֲרֵי כָּל נִדְרֶיהָ וּשְׁבוּעוֹתֶיהָ כְּנֶדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ וְגוֹמֵר.

29) משנה בנדרים ע. ככתוב (במדבר ל, יז) "בנעוריה בית אביה" בנעוריה - ולא בבגרותה (רש"י שם). 30) יקום עליה.

ח. וּמֵאֵימָתַי מֵפֵר הַבַּעַל נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ וּשְׁבוּעוֹתֶיהָ? מִשֶּׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה[31]. וְהוּא מֵפֵר לְעוֹלָם עַד שֶׁיִּגְרְשֶׁנָּה וְיַגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ[32]. הָיְתָה מְגֹרֶשֶׁת מְסֻפֶּקֶת[33] - לֹא יָפֵר לָהּ[34]. נָתַן לָהּ גֵּט עַל תְּנַאי[35] אוֹ לְאַחַר זְמַן[36] - לֹא יָפֵר בַּיָּמִים שֶׁבֵּינָתַיִם[37]. וְכֵן מִי שֶׁשָּׁמְעָה שֵׁמֶת בַּעְלָהּ וְנִשֵּׂאת וַחֲרֵי בַּעְלָהּ קַיָּם[38] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ[39] - אֵין הַבַּעַל הָרִאשׁוֹן וְלֹא הָאַחֲרוֹן מְפִרִין נִדְרֶיהָ[40]. הָיְתָה מְחַיָּבֵי לְאוִין[41], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְחַיְּבֵי[42] עֲשֵׂה, וְהֵפֵר נִדְרֶיהָ - חֲרֵי אֵלּוּ מוּפָרִין[43].

31) שיביאנה לתוך ביתו, ויתייחד עמה, ויחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה (הל' אישות פ"י, ה"א). וכן שנינו במשנה (נדרים עג:) "אין הבעל מיפר עד שתיכנס לרשותו", כמפורש בתורה (במדבר ל, יא־יג) "ואם בית אישה נדרה... אישה הפרם". 32) שאם שלחו בידי שליח ועדיין לא הגיע הגט לידה, יכול עוד בעלה להפר לה (ש"ך ליו"ד רלד ס"ק ו). 33) כגון שזרק לה גט ברשות הרבים, ספק קרוב לו ספק קרוב לה. כמבואר בהל' גירושין פ"ה, הי"ג. 34) ממשמעות הברייתא בגיטין עד. כדעת החכמים שם, האומרים: "מגורשת ואינה מגורשת". והרדב"ז מנמק: כיון שנתן לה גט, לא איכפת לו אם תתגנה ואינו יכול להפר, כשם שאינו יכול להפר כל נדר שאין בו עינוי נפש, כמבואר לקמן פי"ב, ה"א. 35) כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת, ועדיין לא נתקיים. ראה הל' גירושין פ"ח, ה"א. 36) שאמר לה: הרי זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום. 37) שבין נתינת הגט לתחולתו הסופית (גיטין עד.). 38) שבעלה הראשון בא חי לפנינו ודינה לצאת מזה ומזה, כמבואר בהל' גירושין פ"י, ה"ה. 39) כגון שנשאת לאחר, ונמצא גיטה מבעלה הראשון בטל (שם ה"ז). 40) משנה ביבמות פז: ובגמרא שם צ: פירשו הטעם, שכל עיקר הפרת נדרים ע"י הבעל אינו אלא כדי שלא תתגנה על בעלה, ובמקרה זה תתגנה ותתגנה. 41) כגון גרושה לכהן, ושאר חברותיה המנויות בהל' אישות פ"א, ה"ז. 42) כגון בעולה לכהן גדול, או מצרי ואדומי דור ראשון ודור שני (שם ה"ח) ובכל אלה הקידושין תופסין, בניגוד לחייבי כריתות שאין קידושין תופסין בהן ואינן נקראות אשתו, ראה הל' אישות פ"ד, הי"ב, וי"ד. 43) תוספתא יבמות פ"ב, ה"ג. וכן אמרו ב"ספרי זוטא" מטות יד "אישה יקימנו ואישה יפרנו, מה תלמוד לומר? לרבות אלמנה לכהן גדול, גרושה... לכהן הדיוט" וכו'. והשווה דברי התוספות ביבמות פט: דיבור־המתחיל כיון דלא ירתי, בסוף הדיבור שם. אבל ב"שניות" אע"פ שאין איסורן אלא מדברי סופרים (הל' אישות פ"א, ה"ו) אמרו בתוספתא שם: "אינן כאשתו לכל דבר, אין לה כתובה... ואין (בעלה) זכאי לא במציאתה.... ולא בהפרת נדריה". והטעם, כי חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, ולפיכך ה"שניות" אין להן דין אישות כלל, ואפילו היפר לה בדיעבד, אין נדרה מופר, כדין חייבי כריתות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט. נַעֲרָה מְאֹרָסָה[44] - אֵין מֵפֵר נְדָרֶיהָ אֶלָּא הָאָב עִם הַבַּעַל[45] כְּאֶחָד. וְאִם הֵפֵר הָאֶחָד לְבַדּוֹ - אֵינוֹ מוּפָר[46]. הֵפֵר הַבַּעַל לְבַדּוֹ, וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ קֹדֶם שֶׁיָּפֵר הָאָב - אֵינָהּ לוֹקָה[47].

44) שנתקדשה ועדיין לא נכנסה לחופה. 45) הארוס. 46) משנה בנדרים סז. ובגמרא שם סח. אמרו: "בין איש לאשתו בין אב לבתו (במדבר ל, יז) - מכאן לנערה מאורסה שאביה ובעלה מפירים נדריה" ומפרש הרא"ש שם: משמע להם, שבאשה אחת הכתוב מדבר, שרשות האב והבעל שולטים עליה, ושניהם כאחד מפירים, ששניהם שותפים בה, ובנערה הכתוב מדבר, כמודגש בסוף הפסוק: "בנעוריה בית אביה". והשווה פירוש המשנה לרבינו שם. 47) שם סח. שהבעל מקליש הנדר, ומסיר חצי האיסור מכל הנדר, ולא נשאר הנדר חמור כבתחילה. וכן מסקנת הסוגיא שם סט. על־פי בית הלל, וכתב הר"ן שם סח. הוא־הדין אם היפר האב לבדו ועברה על נדרה, אינה לוקה.

י. מֵת הָאָרוּס - חָזְרָה לִרְשׁוּת אָבִיהָ. וְכֹל שֶׁתִּדּוֹר[48] - הָאָב מֵפֵר כְּשֶׁהָיָה קֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס[49]. מֵת הָאָב אַחַר שֶׁנִּתְאָרְסָה, וְנָדְרָה אַחַר מוֹתוֹ - אֵין הַבַּעַל מֵפֵר[50]; שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה[51].

48) לאחר מות הארוס. 49) כמבואר לעיל ה"ו. והוא־הדין אפילו נדרה קודם שמת הארוס ושמע הארוס ושתק, ומת בו ביום, נתרוקנה רשות לאב ויכול להפר לבדו, כמבואר להלן הט"ז. והטעם מבואר בנדרים ע. שנאמר (במדבר ל, ז) "ואם היו תהיה לאיש" שתי הוויות (קידושין) במשמע, השווה קודמי הויה שניה, לראשונה, כשם שלפני האירוסין הראשונים האב מיפר לבדו, אף קודמי האירוסין השניים, כשמת הארוס הראשון, האב מיפר לבדו, ואפילו נדרים שנראו לארוס הראשון, כמבואר שם. 50) "שאין הארוס מיפר אלא בשותפות" = האב (להלן הי"ח). ובנדרים ע. אמרו: "מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל", שנאמר: בנעוריה בית אביה, כל זמן שהיא נערה - לא תצא מרשות אביה, ואפילו מת האב ולא נשאר לה אלא בית אביה (ר"ן שם). 51) ובכת"י התימנים: "אחר מותו, אין הבעל מיפר נדרי רשתו עד שתיכנס לחופה" וראה להלן ה"כ, שאין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת.

יא. נַעֲרָה אֲרוּסָה[52] שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שָׁמַע אֲרוּסָהּ, וְנִתְגָּרְשָׁה בּוֹ בַּיּוֹם, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם[53], אֲפִלּוּ לְמֵאָה - אָבִיהָ וּבַעְלָהּ הָאַחֲרוֹן מְפִרִין נְדָרֶיהָ שֶׁנָּדְרָה בִּפְנֵי אֲרוּסָהּ רִאשׁוֹן; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָצָאתָה לִרְשׁוּת עַצְמָהּ אַחַת, שֶׁעַדַיִן הִיא בִּרְשׁוּת הָאָב, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נַעֲרָה[54].

52) ואילו לא נתארסה, אביה לבדה היה מיפר לה ביום שמעו, כמבואר לעיל אות מז. 53) כי אם נתארסה למחר, אין האב יכול להפר למחרת יום שמעו. וראה לקמן פי"ב, הי"ז. 54) וגם לא נישאה לאחר (נדרים עב.). וכל זה כשלא שמע הארוס הראשון את נדרה, אבל שמע ארוסה ונתגרשה, אין האב יכול להפר אפילו בשותפתו הארוס האחרון. כי אם גירשה הארוס אחר ששמע ולא היפר לה, הרי הוא כאילו הקים לה נדרה, ומשהקים לה ארוסה אין הפרת אביה מועילה כלום, וכמבואר להלן הי"ז. ואם לא גירשה הארוס הראשון אלא מת, אפילו שמע את נדרה לפני מותו ושתק, יכול אביה לבדו להפר לה, כמבואר להלן הט"ז. ואם נתארסה בו ביום, אביה וארוסה האחרון מפירים נדרה, כמבואר בנדרים עא. שנאמר "ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה" אפילו נדרים שנראו לארוס ראשון, יכולים אביה וארוסה האחרון להפר לה (כסף־משנה).

יב. אֲבָל הָאִשָּׁה הַנִּשּׂוֹאָה שֶׁנָּדְרָה וְלֹא הֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ, וְגֵרְשָׁהּ בּוֹ בַּיּוֹם, וְהֶחֱזִירָהּ בּוֹ בַּיּוֹם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[55]; שֶׁהֲרֵי יָצָאתָה לִרְשׁוּת עַצְמָהּ אַחַר שֶׁנָּדְרָה[56]. אַף עַל פִּי שֶׁנָּדְרָה בִּרְשׁוּתוֹ וְהִיא עַתָּה בִּרְשׁוּתוֹ, הוֹאִיל וְיָצְאָתָה לִרְשׁוּת עַצְמָהּ בֵּינָתַיִם - נִתְקַיְּמוּ נְדָרֶיהָ[57].

55) ואפילו אם תאמר גירושין כשתיקה הם (ראה להלן הי"ז) - מכיון שיצאה לרשות עצמה שעה אחת, אינו יכול להפר. 56) וגם אביה אינו יכול להפר, שמשנישאה בפעם הראשונה יצאה מרשותו (משנה בנדרים פט. וכפי שהוסברה בגמרא שם עב.). 57) ואין הבעל מיפר נדריה שקדמו לנישואיו (כסף־משנה).

יג. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה, וְלֹא שָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שָׁמַע בַּעְלָהּ, וְנִתְגָּרְשָׁה וְנִתְאָרְסָה לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה יָמִים, כְּשֶׁשְּׁמַע הָאָב וְהַבַּעַל הָאַחֲרוֹן - מְפִרִין נְדָרֶיהָ שֶׁנָּדְרָה בִּפְנֵי אֲרוּסָהּ הָרִאשׁוֹן, הוֹאִיל וְלֹא שָׁמַע אוֹתָם הָאֲרוּסָה הָרִאשׁוֹן[58].

58) אין הגירושין נידונים כהיקם הנדר, שהרי לא ידע שיש לו להפר, והואיל וגם אביה לא שמע, יכולים להפר לה כשישמעו אפילו לאחר כמה ימים, כדברי הש"ס נדרים עב. אם לא שמע: "אפילו לאחר מאה ימים נמי" (אור שמח, וכבר קדמו בביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק מה), אבל אם שמע האב כשנדרה, לא יוכל להפר לה לאחר כמה ימים. שאין הפרה אלא ביום שמיעה, וכמבואר לקמן פי"ב, הט"ו.

יד. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ וְהֵפֵר לָהּ[59], וּמֵת הָאָרוּס קֹדֶם שֶׁשְּׁמַע[60], וְנִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם[61], אֲפִלּוּ לְמֵאָה - אָבִיהָ וַאֲרוּסָהּ הָאַחֲרוֹן מְפִרִין נְדָרֶיהָ[62] שֶׁנָּדְרָה בִּפְנֵי אֲרוּסָהּ רִאשׁוֹן, שֶׁמֵּת קֹדֶם שֶׁשָּׁמַע[63].

59) החליש את הנדר כולו, כמבואר בביאורנו לעיל ה"ט, ואפילו חלקו של הארוס נגרע ע"י כך. 60) נמצא שחלקו של הארוס קלוש מאד, עד שאינו ראוי להורישו לאביה, שהרי לא שמע כלל על הנדר. 61) כי אם תתארס למחר, לא יוכל האב להפר עם הארוס האחרון, שאין הבעל מיפר אלא ביום שמוע האב, וכמבואר לקמן פי"ב, הי"ז. 62) נדרים עא. אבל האב לבדו אינו יכול להפר, אפילו אם לא נתארסה כלל. ואין אומרים בזה: "מת הבעל נתרוקנה רשות לאב", כי הואיל וקדם האב והפר בחיי הבעל, נחלשה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זכות הבעל ואינה חשובה להורישו לאב, כמבואר שם סט. על־פי בית־הלל. אבל כשישנו אורוש שני, הרי הוא ממלא מקום האורוש הראשון, וכאילו הראשון קיים (ר"ן שם עא. וכן ברדב"ז). 63) ואין צורך לומר אם מת האורוש לאחר ששמע ושתק, שלא נחלש כל־כך חלק האורוש וכדאי הוא להורישו לאב ולאורוש האחרון שיפרוהו (לחם־משנה לעיל הי"א).

1 **טו. שָׁמַע אָרוּס רִאשׁוֹן וְהֵפֵר וָמֵת**[64]**, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע**
2 **הָאָב, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם**[65] **- אָבִיהָ עִם הָאָרוּס**
3 **הָאַחֲרוֹן**[66] **מְפֵרִין נְדָרֶיהָ.**

64) נתבטלה הפרת הבעל, כיון שלא נגמרה כל ההפרה בימיו. 65) כי אם נתארסה למחר, אין האב ששמע הנדר היום יכול להפר לה מחר, כי אין הפרה אלא ביום שמיעה, אבל אילו לא שמע אביה עד למחר, אזי אפילו התארסה למחר, אביה עם האורוס האחרון מפירים נדריה (רדב"ז). 66) אבל האב לבדו אינו יכול להפר נדריה, כמבואר להלן הי"ט בדברי רבינו. ומקורו בדברי בית־הלל (נדרים עא.) שאמרו: "אין יכול להפר". וסובר רבינו שאינו יכול להפר לבדו. שאחרי שהופר ע"י הבעל, הוקלש הנדר, ואין האב יכול לירשו, שמרוב קלישותו לא תפסה בו זכיה. אבל עם אורוס שני הוא מיפר, שרואים את השני כממלא מקום הראשון וכאילו הוא חי, כאמור לעיל אות נט. וכן נראה מדברי ביאור הגר"א יו"ד רלד ס"ק ל.

4 **טז. שָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שָׁמַע הָאָרוּס, וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם**
5 **הָאָרוּס, אוֹ שֶׁשָּׁמַע גַּם הָאָרוּס וְהֵפֵר**[67] **אוֹ שֶׁשָּׁתַק**[68]
6 **וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם**[69] **- נִתְרוֹקְנָה**[70] **רְשׁוּת לָאָב**[71]**, וְהָאָב יָכוֹל**
7 **לְהָפֵר**[72]**. שָׁמַע הָאָרוּס וְקָיַם**[73] **וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ**
8 **שֶׁשָּׁמַע וְשָׁתַק וּמֵת בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו**[74] **- אֵין הָאָב יָכוֹל**
9 **לְהָפֵר**[75]**.**

67) בו ביום. 68) לא היפר ולא קיים. 69) ולא הספיק לגלות דעתו עד שמת. ויתכן, אילו היה קיים היה מפר לה באותו יום, אלא שמיתתו גרמה לו. 70) בכת"י התימנים: חזרה. נתרוקנה = כאדם המריק שקו ונותן לחברו כל מה שבתוכו, כן הבעל נשאר ריק והוריש לאב כל זכות שהיתה לו בה (רא"ש לנדרים סח.). 71) ברייתא נדרים סח. 72) אפילו לבדו, הואיל ושמע לפני שמת האורוס (ביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק לא). אבל בהלכה הקודמת, כשלא שמע האב לאחר מות האורוס אינו יכול להפר לבדו, הואיל ולא היה נדר זה ראוי להפרה בחיי האורוס, אין בו כדי להוריש זכותו לאב (ע"פ הרא"ש, שם סח:). 73) אישר. 74) גילה דעתו שאינו רוצה בהפרתו, ונוח לו בנדרה, שהרי אי־אפשר להפר אלא ביום שמעו, ומכיון שעבר היום ולא היפר - זהו קיומו. 75) שהרי קיימו האורוס, ואין הפרת האב מועילה במקום הקמת האורוס (נדרים סח:). ואפילו היפר האב אתמול ביום שמעו, אין הפרתו מועילה, לאחר שהתבררה הקמת האורוס ע"י שתיקתו עד סוף היום.

10 **יז. גֵּרְשָׁהּ הָאָרוּס אַחַר שֶׁשָּׁמַע - חֲרֵי זֶה סָפֵק אִם**
11 **הַגֵּרוּשִׁין כְּשֶׁתִּיקָה וְיָפֵר הָאָב עִם הַבַּעַל הָאַחֲרוֹן**
12 **שֶׁיֵּאָרֵס בּוֹ בַּיּוֹם**[76]**, אוֹ הַגֵּרוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁקִּיֵּם אָרוּס**
13 **רִאשׁוֹן**[77]**, שֶׁכְּבָר נִתְקַיְּמוּ הַנְּדָרִים**[78]**.**

76) או לבדו, כשלא תתארס בו ביום, שהרי נתרוקנה רשות האב (לחם־משנה). 77) מכיון שיודע הארוס שלא יוכל להפר לה אחר הגירושין, ולא היפר קודם הגירושין, הרי זה כאילו קיים (נדרים עא: ובר"ן). 78) ואין הפרת האב מועילה במקום קיום הארוס, ומתוך שבעיה זו לא נפשטה בגמרא שם, הרי זה ספק תורה והולכים בו להחמיר, ואפילו החזירה הארוס בו ביום אין האב יכול להפר עמו, מכח ספק זה, כמבואר בגמרא שם. וכל זה כששמע ואח"כ גירשה, אבל גירשה ואח"כ שמע, מבואר דינה לעיל הי"ג.

14 **יח. שָׁמַע**[79] **הָאָב וְהֵפֵר לָהּ וּמֵת הָאָב, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע**
15 **הַבַּעַל, אֲפִלּוּ שָׁמַע הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁיָּמוּת הָאָב**[80] **- לֹא**
16 **נִתְרוֹקְנָה רְשׁוּת לַבַּעַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר לְעוֹלָם אַחַר**
17 **מוֹת הָאָב; שֶׁאֵין הָאָרוּס מֵפֵר אֶלָּא בְּשֶׁתָּפוּת**[81]**.**

79) בהיותה ארוסה. 80) ולא הספיק להפר, אע"פ שהיה ראוי להפר באותה שעה. 81) עם האב ובחייו (שם סח:). ומכיון שמת האב בטלה הפרתו, ולא נתרוקנה רשות לבעל, שנאמר: "בנעוריה בית אביה" - בית אביה, אע"פ שאביה אינו קיים (שם ע.). אבל משנכנסה לחופה, בעלה מיפר נדריה שתדור אחר כך, ואפילו היא נערה, כמבואר לעיל ה"ח, שהנישואין מוציאים מרשות האב.

18 **יט. שָׁמַע אָרוּס וְהֵפֵר לָהּ וּמֵת, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע**
19 **הָאָב**[82]**; אוֹ שֶׁשָּׁמַע הָאָב וְהֵפֵר**[83] **לָהּ, וּמֵת הַבַּעַל קֹדֶם**
20 **שֶׁיִּשְׁמַע**[84] **- אֵין הָאָב לְבַדּוֹ יָכוֹל לְהָפֵר נְדָרִים אֵלּוּ,**
21 **שֶׁנִּרְאוּ לְאָרוּס רִאשׁוֹן**[85]**, אֶלָּא בְּשֶׁתָּפוּת אָרוּס**
22 **הָאַחֲרוֹן**[86]**, אִם נִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם**[87]**, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[88]**.**

82) מבואר לעיל הט"ו. 83) ועם הפרתו החליש את הנדר, ואפילו חלקו של הבעל נגרע על ידי כך. 84) ואין צורך לומר אם שמע ואח"כ מת, שבוודאי יכול הוא להורישו לארוס השני, וכמבואר לעיל אות ס. 85) נדרים עא. כיון שנחלשו עם הפרת האב, אין בהם כדי להתפיסם ולהורישם לאב, ולפיכך אין אומרים כאן: "נתרוקנה רשות לאב". 86) שם. הארוס האחרון נידון כממלא מקום הראשון. וכמבואר לעיל הי"ד. 87) כי אם נתארסה למחר, לא יוכל אביה להצטרף עם הארוס להפר, שצריכה להיות כל ההפרה ביום שמיעה אחיד, ואיך תצטרף הפרת הארוס היום עם הפרת האב אתמול, ראה לקמן פי"ב, הי"ז, ואפילו שמע האב אתמול ושתק, לא יוכל להפר היום, שאין הפרה אלא ביום שמיעה (רדב"ז). 88) לעיל הי"ד והט"ו.

23 **כ. נָדְרָה וְהֵפֵר לָהּ אָבִיהָ לְבַדּוֹ, וְלֹא שָׁמַע הָאָרוּס**
24 **עַד שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּתוֹ**[89] **- אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; שֶׁאֵין**
25 **הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אֲרוּסָתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת, אֶלָּא קֹדֶם**
26 **שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ הוּא שֶׁמֵּפֵר בְּשֶׁתָּפוּת הָאָב**[90]**.**
27 **לְפִיכָךְ**[91] **הָיָה דֶּרֶךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, עַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא**
28 **בְּתּוֹ מֵרְשׁוּתוֹ אוֹמֵר לָהּ: כָּל נְדָרִים**[92] **שֶׁנָּדַרְתְּ בְּתוֹךְ**
29 **בֵּיתִי הֲרֵי הֵן מוּפָרִין.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

89) לחופה ונשאת לו. 90) ומשנשאת כבר יצאה מרשות אביה, ואינו מיפר לה אלא מה שתידור מנישואין ואילך, כמבואר לעיל ה"ח. 91) הואיל ולא תועיל לה הפרה לאחר נשואיה, משיצאה מרשות אביה. 92) אפילו אלה שלא שמעתי עליהם כלל, וכמבואר בסמוך הכ"א.

1 **כא. וְכֵן[93] הַבַּעַל[94], עַד שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ אוֹמֵר**
2 **לָהּ[95]: כָּל נְדָרִים שֶׁנָּדַרְתְּ מִשֶּׁאֵרַסְתִּיךְ עַד שֶׁלֹּא תִּכָּנְסִי**
3 **בְּתוֹךְ בֵּיתִי הֲרֵי הֵן מוּפָרִין[96]. שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי**
4 **אִשְׁתּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁמַע אוֹתָם[97].**

93) בכת"י התימנים אין כאן התחלת הלכה, והכל מחובר להלכה הקודמת, ובצדק, שהרי בלי הפרת הבעל אין תקנה לנדריה. 94) כשהוא ת"ח. 95) דרכו לומר. א"כ מה שכתב רבינו: "דרך תלמידי חכמים" מוסב גם על אביה וגם על בעלה. 96) משנה נדרים עב: 97) וכן האב, כמבואר בסוגיית הגמרא שם. גם ממה שאמרו שם עג. "אם תמצא לומר בכל מיפר בלא שמיעה" וכו' משמע שכך היא ההלכה, כשיטת הגאונים, שכל מקום שאמרו: אם תמצא לומר וכו' סימן שכך ההלכה, (רדב"ז). וראה לקמן פי"ב הי"ג, שהראוי לשמוע (פרט לחרש) אין השמיעה מעכבת בו.

5 **כב. הָלַךְ הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל[98] אוֹ שֶׁהָלְכוּ שְׁלוּחֵי**
6 **הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל - עֲדַיִן אָבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפֵרִין**
7 **נְדָרֶיהָ[99]. מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל[100] אוֹ שֶׁמָּסְרוּ**
8 **שְׁלוּחֵי הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל - אֵין הָאָב יָכוֹל לְהָפֵר,**
9 **שֶׁהֲרֵי יָצְאַת מֵרְשׁוּתוֹ[101], וְלֹא הַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר[102],**
10 **שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר בְּקוֹדְמִין[103], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[104].**

98) שבאו להביאה לבית בעלה. 99) שכל עוד שהאב או שלוחיו עמה, עדיין לא יצאה מרשותו (נדרים פט.). 100) ולא הלך עמה. 101) כשמסרה לשלוחיו, ושוב אין לו זכות בה (שם). ואם נדרה בדרך, בעלה לבדו מיפר לה (רדב"ז). והשווה הל' אישות פכ"ב, ה"ב. 102) נדריה שנדרה לפני מסירתה. 103) מה שנדרה קודם נישואיה. 104) לעיל ה"כ. וכן אם נדרה עכשיו וגירשה והחזירה אין לה הפרה, כמבואר לעיל הי"ב. וראה כתובות מט. "הרי שמסר האב לשלוחי הבעל... ונתארמלה בדרך או נתגרשה... כיון שיצאתה שעה אחת מרשות אביה, שוב אינו יכול להפר" כלומר, לא נתרוקנה רשות לאב, וכפירוש התוספות שם.

11 **כג. שׁוֹמֶרֶת יָבָם[105], אֲפִלּוּ עָשָׂה בָּהּ יְבָמָהּ מַאֲמָר[106],**
12 **וַאֲפִלּוּ יָבָם אֶחָד לִיבְמָה אַחַת[107] - אֵינוֹ מֵפֵר נִדְרֵי**
13 **יְבִמְתּוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ[108].**

105) אשה שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה לאחיו להתייבם. 106) "מדברי סופרים, שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש אותה בפני שני עדים בפרוטה... וזהו הנקרא מאמר" (לשון רבינו בהל' יבום פ"ב, ה"א). 107) שאין שם אחים אחרים אלא יבם זה, וכן אין שם נשים אחרות להתייבם אלא זו, באופן שהיא זקוקה בהחלט ליבם זה. 108) משנה נדרים עד. וכדעת רבי עקיבא "שאין היבמה גמורה ליבם (שזר הבא עליה יתחייב מיתה) כשם שהארוסה גמורה לאישה" (שהבא על ארוסת רעהו, חייב מיתה), ואין אני קורא בה: "ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר את נדרה", שאין זה אישה. ואשר למאמר - מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

14 **כד. הָיְתָה יְבִמְתּוֹ נַעֲרָה מְאֹרָסָה לְאָחִיו[109] וְאָבִיהָ קַיָּם**
15 **- אֵין הַיְבָם וְאָבִיהָ מְפֵרִים נִדְרֶיהָ כְּאַחַת[110], אֶלָּא**
16 **הָאָב לְבַדּוֹ הוּא שֶׁמֵּפֵר כָּל שֶׁתִּדֹּר[111]. וַאֲפִלּוּ עָשָׂה בָּהּ**
17 **הַיְבָם מַאֲמָר - אֵינָהּ כִּנַּעֲרָה מְאֹרָסָה; שֶׁאֵין הַמַּאֲמָר**
18 **קוֹנֶה בַּיְבָמָה קִנְיָן גָּמוּר[112], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[113].**

109) המת, שלא הספיק לכנסה לחופה. 110) כדין נערה המאורסה. 111) שהרי מת הארוס וחזרה לרשות אביה לגמרי, וכמבואר לעיל ה"י. ואע"פ שהיבם קיים, מתוך שלא קנאה עדיין קנין גמור, הרי זה כמי שאינו, ונתרוקנה רשות לאביה. תדע, שבמשנה שם לא הזכירו שלא יכול אביה להפר לה (כסף־משנה). וראה בר"ן שם עה. דיבור־המתחיל כשם, שנסתפק בזה. וכל זה כשהיתה מאורסה לאחיו, אבל היתה נשואה לאחיו ומת, שכבר יצאה לגמרי מרשות אביה, אינה חוזרת לרשותו לעולם ואפילו היא נערה, כמבואר בסמוך הכ"ה. 112) ליורשה או להפר נדריה, או לפטרה אח"כ בגט חליצה, שאין קנין ביבמה מן התורה אלא בביאה. 113) בהל' יבום פ"ב ה"א. וראה ברש"י ליבמות נב. "שהרי אין קידושין תופסין באשת אח, והתורה לא היתירתה לו ליעשות כאשה נכרית אלא כסדר המצוות, וביאה כתבה בה רחמנא".

19 **כה. נַעֲרָה שֶׁהִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ[114] וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ**
20 **נִתְגָּרְשָׁה מִן הַנִּשּׂוּאִין - הֲרֵי זוֹ כְּיִתּוֹמָה בְּחַיֵּי**
21 **הָאָב[115], וְאֵין אָבִיהָ מֵפֵר נִדְרֶיהָ וְאַף עַל פִּי**
22 **שֶׁעֲדַיִן הִיא נַעֲרָה[116].**

114) יצאה מרשות אביה לגמרי. 115) ואינה חוזרת לרשות אביה להפרת נדריה. 116) משנה בנדרים פט: ובגמרא שם. והשווה הל' אישות פ"ג הי"ב: "וכן אם השיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה... אין לאביה רשות בה לעולם.

23 **כו. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה, וְלֹא שָׁמְעוּ נִדְרֶיהָ אָבִיהָ**
24 **וּבַעְלָהּ עַד שֶׁבָּגְרָה[117] אוֹ עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית יְתוֹמָה בְּחַיֵּי**
25 **הָאָב[118] - הֲרֵי נִדְרֶיהָ[119] קַיָּמִים; וְאֵין הַבַּעַל[120] יָכוֹל**
26 **לְהָפֵר, שֶׁהֲרֵי יָצְאַת מֵרְשׁוּת אָבִיהָ[121] שֶׁהוּא מֵפֵר עִמּוֹ**
27 **בְּשֻׁתָּפוּת[122], וַעֲדַיִן לֹא נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל[123].**

117) ובגרות מוציאה מרשות אביה, כמבואר לעיל ה"ז. 118) שנשאת לו או לאחר ונתגרשה ושוב נתקדשה, והרי היא עכשיו ארוסה. 119) שנדרה בהיותה נערה, ועכשיו בגרה, או נדרה לפני שנעשתה יתומה בחיי אביה. 120) ארוסה האחרון. 121) עם התבגרותה או נישואיה. 122) ואין כח ביד הארוס להפר לבדו. 123) בשעה שנדרה. ואפילו כשנכנסה עכשיו לרשות הבעל, אין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת, כמבואר לעיל ה"כ (משנה נדרים פט: וכפירוש רבינו שם). וכן אמרו שם עמ' א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

במשנה הקודמת: "נדרה בו ביום ונתגרשה בו ביום החזירה בו ביום, אינו יכול להפר" והעמידו בגמרא שם עב. שמשנה זו מדברת בגרושה מן הנישואין, ויצאה מרשות אביה ושוב נתארסה אין הארוס יכול להפר, שאינו מיפר אלא בשותפות האב (ביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק לה).

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר[1]

1) סוג הנדרים שהאב מפיר וטיב הנדרים שהבעל מפיר, ההבדל בין נדרי עינוי נפש לדברים שבינו לבינה, הפרת נדרים שעדיין לא חלו ולא נאסרה בהם, שתיקת האב או הבעל כדי לצערה, יום ידיעת הנדר כיום שמיעתו.

1 **א. כָּל הַנְּדָרִים[2] וְהַשְׁבוּעוֹת הָאָב מֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ;**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ[3]. אֲבָל הַבַּעַל אֵינוֹ יָכוֹל**
3 **לְהָפֵר אֶלָּא כָּל נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ[4],**
4 **אוֹ שֶׁהֵן בְּדָבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ[5], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבְּעָה אוֹ**
5 **נָדְרָה שֶׁלֹּא תִּכְחֹל[6] אוֹ שֶׁלֹּא תִּתְקַשֵּׁט[7]; שֶׁנֶּאֱמַר: בֵּין**
6 **אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ[8].**

2) ואפילו אין בהם עינוי נפש, ואינם דברים שבין האב לבתו. 3) "אשר אסרה על נפשה, לא יקום". ולא חילק הכתוב בין נדר לנדר, כדרך שהדגיש בהפרת נדרי האשה ע"י בעלה שנאמר בה (שם, יד): "כל נדר . . . לענות נפש, אישה יקימנו ואישה יפרנו". וראה בביאורנו להלן אות ז. 4) כגון נדרה שלא תאכל היום או לא תשתה יין וכדומה. 5) דברים הגורמים איבה בינו לבינה (רא"ש לנדרים עט:). 6) את עיניה בצבע כחול, ככתוב (יחזקאל כג, מ) "כחלת עיניך ועדית עדי". 7) ובעלה מקפיד שלא תיראה מנוולת. 8) "מלמד שהבעל מיפר נדרים שבינו לבינה" (נדרים עט:). וראוי להעיר, שב'ספרי' פ' מטות אות קנה, וכן ב'ירושלמי' נדרים פי"א ה"א, דרשו: "בין איש לאשתו בין אב לבתו - מה הבעל אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש ונדרים שבינו לבינה, אף האב אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש ונדרים שבינו לבינה". ולכאורה זה סותר את דעת רבינו, שהאב יכול להפר את כל נדרי בתו ללא הגבלה, ורבינו בתשובתו לחכמי לוני"ל השיב: שדרש זה אינו אלא לפי רבי שמעון, ש"סתם 'ספרי' רבי שמעון" (סנהדרין פו.) והם דברי יחיד, ואם התלמוד היה סובר כך, היה מזכיר זה, ולא מצינו בשום מקום באחד משני התלמודים ולא בתוספתא שיזכירו חילוק זה אלא בהפרת הבעל ולא בהפרת האב. ומרן ה'כסף משנה' מציין, שדבר זה נכתב שלא בהשגחה, שהרי בפירוש אמרו ב'ירושלמי' (הנ"ל) שאין האב מיפר אלא נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבינה. וב'מרכבת המשנה' מצדיק את רבינו, שדרשת ה'ספרי', וכן הירושלמי הנ"ל מכוונת על נערה מאורסה, שאביה וארוסה מפירים נדריה, ולענין זה הקישם הכתוב, שכל נדר שאין הארוס יכול להפר, אף אביה לא יכול להפר. אבל רבינו מדבר בנערה שאינה ארוסה והיא ברשות אביה לגמרי, ולפיכך הוא מיפר כל נדריה. אולם דעת הרא"ש (נדרים עט.) וכן הר"ן (שם סח.) שהאב והבעל שוים בזה, שאינם מפירים אלא נדרי עינוי נפש ובינו לבינה, וראה בביאור הגר"א ליו"ד סי' רלד ס"ק קי־קיא.

7 **ב. וּמַה בֵּין נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ לִדְבָרִים**

8 **שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ? שֶׁהַנְּדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ - מֵפֵר**
9 **אֶל עַצְמוֹ וְאֶל אֲחֵרִים[9]; וְשֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ - לְעַצְמוֹ**
10 **מֵפֵר, וְלַאֲחֵרִים אֵינוֹ מֵפֵר[10].**

9) שאפילו גירשה בעלה ונשאת לאחרים, נדרה מופר. ובכת"י התימנים: "מיפר לעצמו ולאחרים". 10) נדרים עט, ב. וכמבואר להלן.

11 **ג. כֵּיצַד? נָדְרָה שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר[11] - מֵפֵר לָהּ,**
12 **וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לֶאֱכֹל עִם כָּל אָדָם לְעוֹלָם[12]. אָסְרָה**
13 **עָלֶיהָ תַּשְׁמִישׁ[13] כָּל אָדָם שֶׁבָּעוֹלָם - יָפֵר חֶלְקוֹ[14],**
14 **וְתִהְיֶה מְשֻׁמַּשְׁתּוֹ, וּכְשֶׁיָּמוּת אוֹ יִגָּרְשֶׁנָּה - הֲרֵי הִיא**
15 **אֲסוּרָה בְּתַשְׁמִישׁ כָּל אָדָם[15]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[16].**

11) הרי זה נדר שיש בו עינוי נפש. 12) אפילו לאחר שתתגרש או תתאלמן מבעלה זה. 13) חיי אישות, והרי זה דבר שבינו לבינה. 14) ראה להלן ה"ט. 15) שבדברים שבינו לבינה אינו מיפר לאחרים, נמצאת אשה זו אסורה להנשא אם לא יתיר לה חכם את נדרה. בנדרים פא, ב - בעיה שלא נפשטה, אם חיי אישות הם דברים שבינו לבינה או עינוי נפש, ומספק הולכים בה להחמיר (רדב"ז לקמן הי"ז). וראוי להעיר שבנדרים עט, ב - סיכמו, שאפילו בדברים שבינו לבינה, אם הפר לה בעלה וגירשה ואח"כ החזירה - הרי נדרה מופר, שוודאי דעתו להפר לה כל זמן שתהיה אשתו, וכן נראה מדברי רבינו להלן ה"י, שכתב: "צריך להפר שמא יגרשנה ותהיה אסורה לחזור לו", משמע מזה אם יפר לה מתחילה תהיה מותרת לו אפילו כשיגרשנה ויחזירה (מעשה־רוקח). 16) כגון נדרה שלא תכחול או לא תלבש רקמה.

16 **ד. אֶחָד עִנּוּי גָּדוֹל[17] וְאֶחָד עִנּוּי קָטָן[18], וְאֶחָד עִנּוּי**
17 **שֶׁהוּא לִזְמַן מְרֻבֶּה אוֹ לְפִי שָׁעָה[19] - הַכֹּל מֵפֵר**
18 **הַבַּעַל.**

17) כגון רחיצה או שתיה. 18) כגון כיחול וקישוט, כמבואר בסמוך ה"ה. 19) כמו שאמרו בנדרים פ, ב - שאמרה: "הנאת רחיצה עלי לעולם, אם ארחץ היום", הרי שאפילו מניעת רחיצת יום אחד נחשבת אצלה ניוול, ולפיכך בעלה יכול להפר, ומכאן שאין הבדל בין יום אחד לזמן מרובה, והוא־הדין לעינוי לפי שעה (לחם־משנה).

19 **ה. כֵּיצַד? נָדְרָה אוֹ נִשְׁבְּעָה שֶׁלֹּא תִּרְחַץ הַיּוֹם, אוֹ**
20 **שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה יַיִן הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא תֹּאכַל הַיּוֹם דְּבַשׁ[20];**
21 **וְכֵן אִם נָדְרָה שֶׁלֹּא תִּכְחֹל הַיּוֹם אוֹ שֶׁלֹּא תִּלְבַּשׁ**
22 **רִקְמָה[21] הַיּוֹם - מֵפֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲפִלּוּ**
23 **נָדְרָה מִמַּאֲכָל רַע[22] אוֹ מִמִּין שֶׁלֹּא טָעֲמָה אוֹתוֹ**
24 **מִיָּמֶיהָ - הֲרֵי זֶה יָפֵר[23].**

20) כל אלה נחשבים עינוי גדול. 21) אריג צבעונין, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואלבישך רקמה". ואלה השנים הם בכלל דברים שבינו לבינה, כמבואר לעיל ה"א (לחם־משנה). 22) שהוא רע ומזיק לבריאותה, והוא טוב ובריא לאחרים, והיא משתוקקת לאכלו, אבל דבר שהוא רע בעיניה ואינה רוצה בו - אין זה עינוי נפש (ט"ז ליו"ד סי'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רלד ס"ק נא). ובשו"ע שם סעיף סא, כתוב: שהוא רע לה. 23) תוספתא נדרים פ"ז מ"ג, שלפעמים אין לה בביתה אלא מין זה בלבד, ולא תוכל לאכלו ותצטער ('חסדי דוד', שם). נמצאו שני נדרים אלו יש בהם עינוי נפש, וכן סתם השו"ע ביו"ד סי' רלד סעיף סא.

1 **ו. נֶדֶר מִשְׁתֵּי כְּרָסוֹת, בְּאַחַת יֵשׁ לָהּ עִנּוּי[24] וּבְאַחַת**
2 **אֵין לָהּ עִנּוּי[25] - מֵפֵר לְזוֹ שֶׁמִּתְעַנָּה בָּהּ, וְאֵינוֹ מֵפֵר**
3 **לְזוֹ שֶׁאֵין לָהּ עִנּוּי.**

24) כגון שאחת היתה פת נקיה, ואם לא תאכל ממנה תתענה, ואחת היתה פת סובין שאפילו אם לא תאכלנה לא תתענה, או שאין לה פת אחרת לאכול כי־אם שתי ככרות אלו, ואם תאכל אחת מהן תשבע, ולא תתענה עוד במניעת אכילת השניה (נדרים פב: וברא"ש). 25) מכיון שאין בשניה עינוי, אין הפרת הבעל מועילה לה, וגם אין נדרה מופר לה בהפרת הראשונה (שם, כרבי יוחנן), ואין אומרים נדר שהופר מקצתו הופר כולו, כדרך שאומרים בהתרה (לעיל פ"ח, ה"ח), כי התרת החכם עושה את הנדר טעות מתחילתו, והואיל והותר מקצתו הותר כולו, שלא היה בדעתו בשעת נדרו אלא שיהא כל הנדר קיים, אבל הפרת הבעל אינה אלא מכאן ולהבא, מה שהופר הופר, והשאר באיסורו עומד (רא"ש שם). והשווה לקמן פי"ג, ה"י.

4 **ז. נֶדֶר שֶׁלֹּא תֹּאכַל תְּאֵנִים שֶׁל מְדִינָה זוֹ - יָפֵר**
5 **מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ; שֶׁעֵסֶק גָּדוֹל הוּא לוֹ**
6 **לְהִטַּפֵּל[26] וּלְהָבִיא לָהּ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת[27]. לְפִיכָךְ[28], אִם**
7 **מֵת אוֹ גֵּרְשָׁהּ, אוֹ שֶׁהֵבִיא לָהּ אִישׁ אַחֵר מִפֵּרוֹת**
8 **אוֹתָהּ מְדִינָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיהָ; שֶׁאֵינוֹ מֵפֵר**
9 **לַאֲחֵרִים בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ[29].**

26) לטרוח. 27) אבל אין זה עינוי נפש, שהרי יכולה לאכול מפירות מדינה אחרת (משנה, נדרים עט: וכרבי יוסי שם). 28) הואיל ואין זה עינוי נפש אלא דבר שבינו לבינה. 29) כמבואר לעיל ה"ב. וכסתימת הסוגיא בנדרים פב, ב - לפי רבי יוסי: "אינו יכול להפר משום עינוי נפש, אבל מפר נדרים שבינו לבינה".

10 **ח. וְכֵן אִם נָדְרָה שֶׁלֹּא לֶהָנוֹת לַבְּרִיּוֹת[30], אַף עַל פִּי**
11 **שֶׁאֵין הַבַּעַל בְּכְלָל[31] - יֵשׁ לוֹ לְהָפֵר מִשּׁוּם דְּבָרִים**
12 **שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ[32], שֶׁלֹּא יִהְיֶה זָקוּק לְהַאֲכִילָהּ מִשֶּׁלּוֹ**
13 **בְּלִבַּד. וְכֵן אִם אָסְרָה הֲנָאָתָהּ עַל אֵמָּהּ[33] (כְּלָהּ), כְּגוֹן**
14 **[כָּל] הַיְּהוּדִים אוֹ כָּל הַיִּשְׁמְעֵאלִים - הֲרֵי זֶה יָפֵר.**

30) מן הבריות. 31) הבריות, שלא נתכוונה לאסור הנאתה ממנו, ואפילו לא יפר לה - הרי זו מותרת ליהנות ממנו. 32) משנה, נדרים פג, ב. ושם כתוב: "אינו יכול להפר", וסובר רבינו אינו מיפר משום עינוי נפש, אבל מיפר הוא משום בינו לבינה (כסף־משנה). ואם לא יפר לה, אזי כשתתגרש תהיה אסורה מליהנות גם לו, ולא תוכל להתפרנס אלא מן ההפקר, כמבואר בגמרא שם לפי רב נחמן, והשווה לעיל פ"ז ה"י. 33) הלשון אינו מדוקדק, וכאילו היה כתוב: הנאתה מאומה כולה (כסף־משנה). אבל אילו לא נדרה אלא הנאתה מאדם אחד בלבד, אין זה אפילו בכלל דברים שבינו לבינה ואינו יכול להפר כלל, לפי רבי יוסי, שרבינו פוסק כמותו, בניגוד לשמואל האומר (נדרים פב.): "הנאת פלוני עלי - מיפר", משום עינוי נפש, שמא תצטרך אליו. וראה בר"ן שם דיבור־המתחיל אלא רישא (לחם־משנה).

15 **ט. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: הֲנָאַת תַּשְׁמִישִׁי אֲסוּרָה**
16 **עָלֶיךָ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָפֵר[34]. הָא לְמָה זֶּה דּוֹמֶה?**
17 **לְאוֹסֵר פֵּרוֹת חֲבֵרוֹ עַל בַּעַל הַפֵּרוֹת[35]. וְכֵן הוּא**
18 **שֶׁאוֹמֵר לָהּ: הֲנָאַת תַּשְׁמִישִׁי אֲסוּרָה עָלַיִךְ - לֹא אָמַר**
19 **כְּלוּם; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשֻׁעְבָּד[36] לָהּ בִּשְׁאֵר[37] כְּסוּת**
20 **וְעוֹנָה[38], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[39]. אֲבָל אִם**
21 **אָמְרָה לוֹ: הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁךְ אֲסוּרָה עָלַי - צָרִיךְ**
22 **לְהָפֵר. וְאִם לֹא הֵפֵר - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְשַׁמְּשָׁהּ; שֶׁאֵין**
23 **מַאֲכִילִין אֶת הָאָדָם דָּבָר הָאָסוּר לוֹ[40].**

34) שמשועבדת היא לו להנאתו (נדרים טו: וברש"י שם). 35) שאין הנדר חל, כי אין אדם אוסר חבירו בדבר שאינו שלו, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ג. 36) מתחייב. 37) מזונותיה. 38) חיי אישות. 39) פי"ב, ה"ב. וכן בנדרים, שם. 40) שם טו, ב. כי יש לה הרשות לאסור הנאת תשמישה על עצמה. והשווה הל' אישות פי"ד ה"ו, ולעיל פ"א, ה"ל. ומדובר כאן: שאמרה לו: יאסר גופך עלי מתשמיש, כי "הנאת תשמישך" היא דבר שאין בו ממש ואין הנדר חל עליו, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י. וראה בר"ן לנדרים טו, ב דיבור־המתחיל והא מן.

24 **י. אָמְרָה: יְקֻדְּשׁוּ יָדַי לְעוֹשֵׁיהֶן[41], אוֹ שֶׁנָּדְרָה שֶׁלֹּא**
25 **יֵהָנֶה בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ - אֵינוֹ נֶאֱסָר בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, מִפְּנֵי**
26 **שֶׁיָּדֶיהָ מְשֻׁעְבָּדִין לוֹ[42]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ[43]:**
27 **הַשּׁוֹחֲרוּר וְהֶחָמֵץ וְהַהֶקְדֵּשׁ[44] מַפְקִיעִין הַשִּׁעְבּוּד,**
28 **חֲכָמִים עָשׂוּ חִזּוּק לְשִׁעְבּוּד הַבַּעַל[45] שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה**
29 **לְהַפְקִיעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם[46]. אֲבָל צָרִיךְ הוּא**
30 **לְהָפֵר, שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה[47] וְתִהְיֶה אֲסוּרָה לַחֲזֹר לוֹ[48].**

41) להקדוש־ברוך־הוא שבראן, ונתכוונה להקדיש את מעשי ידיה להקדש, וממילא אסור לבעלה ליהנות מהם. 42) למעשה ידיה, שהבעל זוכה בו, כמבואר בהל' אישות פי"ב ה"ד, נמצאת זו כאומרת: יאסרו פירות בעלי על בעלי. 43) כתובות נט, ב. ונדרים פו, ב. 44) כגון לווה ששיעבד שורו למלוה לגבות חובו ממנו, והקדישו למזבח - הרי זה קדוש, והמלוה גובה חובו ממקום אחר, וכן אם שיעבד ישראל חמצו לנכרי בעל חובו והגיע הפסח, איסור חמץ בפסח מפקיעו משעבוד הנכרי ונאסר בהנאה, הואיל והחמץ נשאר ברשותו של ישראל ולא ביערו בפסח, וכן שחרור: שיעבד הלווה את עבדו הכנעני למלוה תמורת חובו, וחזר הלווה ושחררו, הרי עבדו משוחרר והמלוה גובה חובו ממקום אחר. 45) על מעשה ידי אשתו. 46) מדברי חכמים, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ט (כתובות נט:). 47) ואז יחול נדרה, שמשגירשה אינה משועבדת לו למעשה ידיה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

48) לפי שנאסר במעשה ידיה, ואי־אפשר לו להזהר שלא תטחן ושלא תאפה לו או תעשה לו מלאכה אחרת שהאשה חייבת לעשות לבעלה (משנה, נדרים פה. וברי"ן שם). ואע"פ שאין אדם אוסר דבר שלא בא עדיין לעולם, בכל זאת יכולה האשה לאסור הנאת מעשה ידיה לבעלה, אע"פ שעדיין לא עשתה כלום. כי איסור נדר הוא קדוש כדבר המתקדש קדושת מזבח, שאין לו פדיון, כי גם הנדר אין לו פדיון ואינו ניתר למי שנאסר עליו, ולפיכך הוא חל גם על דבר שלא בא עדיין לעולם (כתובות נט:), וכמבואר בסמוך בסוף אות זו. אלא, שכל עוד שהיא עם בעלה, תיקנו חכמים שלא יחול הנדר, כדי לחזק את שעבוד הבעל, אבל משנתגרשה שעה אחת - נאסרו מעשי ידיה עליו, שהרי נפקע שעבודו (כסף־משנה ע"פ סוגיית הגמרא בכתובות שם). וראה הל' מעשה הקרבנות פט"ו ה"ח, שאם הקדיש דבר לקדושת מזבח, ההקדש חל אע"פ שהדבר לא בא עדיין לעולם, שאם "היתה לו בהמה מעוברת, ואמר: אם תלד זכר הרי הוא עולה . . . ילדה זכר יקרב עולה" אע"פ שעובר נחשב דבר שלא בא לעולם, כמבואר מלשונו בהל' מכירה פכ"ב, ה"י: "ואפילו עובר, הרי הוא כמי שלא בא לעולם, והמזכה לעובר - לא קנה" ('מעשה רוקח'). ולענין הקדש דמים, אם הוא חל על דבר שלא בא לעולם, ראה לקמן הל' ערכין פ"ו, הכ"ו, כח.

1 **יא. נִשְׁבְּעָה אוֹ נָדְרָה שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בָּהּ**[49] **לֹא אָבִי בַּעְלָהּ**
2 **וְלֹא אֶחָיו וּשְׁאָר קְרוֹבָיו - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר**[50]. **וְכֵן**
3 **אִם נָדְרָה: שֶׁלֹּא אֶתֵּן מַיִם לְפָנֵי בְּהֶמְתָּךְ**[51] **וְתֵבֵן לְפָנֵי**
4 **בְּקָרְךָ**[52] **וְכַיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁאֵין בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ,**
5 **וְאֵינָם מִדְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ, וְאֵינָם מִמְּלָאכוֹת**
6 **שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בָּהֶן**[53] **- חֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר.**

49) ממנה, או ממעשה ידיה. 50) משנה, נדרים פה, א.
51) אע"פ שהיא חייבת ליתן לה תבן, כמבואר בהל' אישות פכ"א ה"ה, אינה חייבת ליתן לה מים, שסתם השקאת בהמה היא בנהר או במעיין, ואין דרך הנשים לצאת חוץ לביתן (כסף־משנה). 52) שאינה חייבת בו, כמבואר בהל' אישות, שם. והטעם, מפורש בביאורנו שם, שהבהמה מיוחדת לו לרכיבה, ולכן חייבת ליתן לה תבן, כשאר צרכי הגוף של בעלה, אבל בקרו העומד לחרישה, שאינה לצורך גופו של הבעל - אינה חייבת ליתן לו תבן. וראה ברש"י לכתובות סא: דיבור־המתחיל: בהמתו. וראוי להעיר, שבברייתא בנדרים פא, ב - שהיא מקור דברי רבינו, הנוסח: "שלא אתן תבן לפני בהמתך, ומים לפני בקרך", אלא שרבינו גורס שם: "שלא אתן מים לפני בהמתך, ותבן לפני בקרך". ונמשך בזה אחר גירסת הרי"ף בכתובות פ"ה, שלפיה, אין האשה חייבת ליתן תבן לבקרו אלא לבהמתו בלבד ('בית יוסף' ליו"ד סוף סי' רלד). 53) כי על מלאכה שהיא חייבת בה, אין נדרה חל, הואיל והיא משועבדת לו, אם לא שהיא עשירה ביותר והכניסה לו שפחות רבות, שאינה חייבת בה (ראה הל' אישות פכ"א ה"ו) ואז נדרה חל, כמבואר בר"ן לנדרים פא, ב.

7 **יב. יֵשׁ לַבַּעַל וְלָאָב לְהָפֵר נְדָרִים שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלוּ**
8 **וְלֹא נֶאֶסְרָה בָּהֶן**[54]. **כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמְרָה: הַיַּיִן אָסוּר**
9 **עָלַי אִם אֵלֵךְ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - חֲרֵי זֶה מֵפֵר, אַף עַל**
10 **פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הָלְכָה וְלֹא נֶאֱסָרָה**[55]. **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
11 **בָּזֶה**[56].

54) נדרים פט, ב - כחכמים, ולא כרבי נתן שם. ושם דף צ, א - הביאו סמך לכך מהפסוק (איוב ה, יב) "מפיר מחשבות ערומים", הרי שיש הפרה אפילו למחשבה בלבד טרם שהמעשה חל. 55) אבל לענין התרת הנדר ע"י חכם, אין מתיר לו עד שיחול הנדר, כמבואר בהל' שבועות פ"ו, הי"ד. 56) כגון שאמרה: תיאסר עלי הנאת בעלי, אם אעשה איזה שירות לאביו או לאבי, הרי זה מיפר אע"פ שלא עשתה ולא נאסרה (משנה, שם פט:). והשווה לקמן פי"ג, הי"ד־יח.

12 **יג. הָאָב אוֹ הַבַּעַל שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין**[57] **- אֵינָם מְפֵרִין.**
13 **אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר נְדָרִים שֶׁלֹּא שָׁמָעָן**[58], **הָרָאוּי**
14 **לִשְׁמֹעַ אֵין הַשְּׁמוּעָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ**[59].

57) שהם חרשים שמדברים ואינם שומעים. 58) שאומר: כל נדרים שנדרה אשתי (אפילו לא שמעתים), יהיו מופרים. וכמבואר לעיל פי"א, הכ"א. והוא־הדין שהאב מיפר בלא שמיעה, כמבואר שם ה"כ. 59) אבל זה שהוא חרש ואינו ראוי לשמוע - אינו מיפר, וכן אמרו (נדרים עג.) "ושמע אישה - פרט לאשת חרש". וב'ספרי' פרשת מטות, אמרו: "ושמע אביה - להוציא את החרש". והשווה הל' יבום פ"ד הי"ג, והל' מעשה הקרבנות פי"ז, ה"ו.

15 **יד. הַשּׁוֹטֶה אֵינוֹ מֵפֵר**[60], **בֵּין אָב בֵּין בַּעַל. הַקָּטָן אֵין**
16 **לוֹ אֵישׁוּת**[61], **לְפִיכָךְ אֵינוֹ מֵפֵר. וְהַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי**
17 **שְׁתֵּי נָשָׁיו כְּאַחַת**[62]. **וְכֵן הָאָב מֵפֵר נִדְרֵי שְׁתֵּי בְּנוֹתָיו**
18 **כְּאַחַת**[63].

60) כיון שאין לו דעת, אין מעשיו כלום (רדב"ז). וכן הוסכם ברא"ש לנדרים עג, א - שאין השוטה מיפר. ובהל' עדות פ"ט ה"ט, כותב רבינו: "השוטה פסול לעדות מן התורה, לפי שאינו בן מצוות. ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים . . . בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד" וכו'. 61) לא תיקנו לו חכמים נישואין, הואיל וסופו לבוא לידי נישואין גמורים, כשיגדל (הל' אישות פי"א, ה"ו), וכמבואר ביבמות קיב, ב. אבל משום קטנותו כשלעצמה, היה יכול להפר, כיון שמופלא הסמוך לאיש נדריו נבדקים (ראה לעיל פי"א, ה"ד) הוא־הדין שהיה ראוי להפר נדרי אשתו, ויבם קטן שקונה את יבמתו מן התורה (ראה קידושין יט. ובהל' יבום פ"ה הי"ח, ובביאורנו שם), ודאי שמיפר מן התורה ('אור שמח'). ונערה נשואה לקטן, אביה מיפר נדריה (רדב"ז). והוא־הדין לאשת שוטה והיא נערה, אביה מפר נדריה, שגם לשוטה אין אישות, כמבואר ביבמות שם. 62) שאומר לשתיהן: מופר לכן. 63) נדרים עג, א. אע"פ שנאמר בהם: "אותה": ואם הניא אביה "אותה" - ביום שמוע אישה יניא "אותה" (במדבר ל, ו, ט), אין אומרים "אותה" לבדה - ולא אותה וחברתה, אלא "אותה" לאו דוקא, ואפילו שתיהן כאחת. וכן מפורש בתוספתא נדרים פ"ו, מ"א: "או שהיו לו חמש נשים, ונדרו כולן ואמר מופר, כולן מופרים". ודעת הרמב"ן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הובאה בר"ן לנדרים עג, א - שאין הבעל יכול להפר שתי נשיו כאחת, "ואותה" דוקא הוא, ולא אותה וחברתה. וראה בהל' סוטה פ"ד ה"ב: "אין משקים שתי סוטות כאחת, שנאמר: והעמיד אותה הכהן", אלא ששם עיקר הטעם מפני "שלבה גס בחברתה", ומפני צוות חברתה לא תפחד ולא תודה, כמבואר בנדרים שם (לחם־משנה).

1 **טו. הֲפָרַת נְדָרִים - כָּל הַיּוֹם, וְאֵינָהּ מֵעֵת לְעֵת**[64].
2 **כֵּיצַד? נָדְרָה בְּתְחִלַּת לֵיל שֵׁנִי - הֵרֵי מֵפֵר כָּל אוֹתָהּ**
3 **הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם שֵׁנִי**[65]. **נָדְרָה בְּיוֹם שֵׁנִי בְּתְחִלַּת הַיּוֹם**
4 **- מֵפֵר כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם**[66]. **נָדְרָה בְּסוֹף הַיּוֹם עִם**[67]
5 **חֶשְׁכָּה: אִם הֵפֵר לָהּ עַד שֶׁלֹּא תֶּחְשַׁךְ - מוּפָר; וְאִם**
6 **לֹא הֵפֵר לָהּ עַד שֶׁחָשְׁכָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר**[68].

64) משעת שמיעה ביום זה עד למחר באותה שעה, שהן עשרים וארבע שעות. 65) שהיום הולך אחר הלילה שלפניו, ככתוב (בראשית א, ה) "ויהי ערב ויהי בוקר, יום אחד". 66) אבל לא בלילה שלאחריו. 67) סמוך לחשיכה. 68) שהלילה שלאחריו נחשב ליום הבא, ואין זה "ביום שמעו" (משנה, נדרים עו:).

7 **טז. וּמַהוּ זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה 'מִיּוֹם אֶל יוֹם'?**[69]
8 **מְלַמֵּד, שֶׁמֵּפֵר בַּלַּיְלָה**[70] **אִם נָדְרָה בַּלַּיְלָה וְכֵן מֵפֵר**
9 **כָּל הַיּוֹם**[71], **כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ**[72]. **נָדְרָה וְשָׁהֲתָה כַּמָּה יָמִים**
10 **וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב אוֹ הַבַּעַל - הֵרֵי זֶה מֵפֵר בְּיוֹם**
11 **שָׁמְעוֹ, וּכְאִלּוּ נָדְרָה בְּעֵת שֶׁשָּׁמְעָהּ**[73]; **שְׁנָאֲמַר: בְּיוֹם**
12 **שָׁמְעוֹ, לֹא בְּיוֹם נָדְרָהּ בִּלְבַד**[74].

69) שמשמעו לכאורה "מעת לעת", שיעור שיש בין תחילת יום אחד לתחילת יום אחר, דהיינו עשרים וארבע שעות (ר"ן שם). 70) שמשמעו יום שלם אפילו בלילה, ולא כמשמעות הפשוטה של "ביום שמעו" ביום ולא בלילה (גמרא שם). 71) שאפילו נדרה בתחילת הלילה, יכול הוא להפר עד סוף היום שלאחריו. 72) בהלכה הקודמת. וראה לקמן פי"ג ה"ח, ובביאורנו שם. 73) טעות סופר, וצריך להיות: ששמע. וכן הוא בכת"י התימנים: ששמע. 74) וכן אמרו ב'ספרי' פ' מטות, קנג: "הואיל והבעל מיפר והאב מיפר, מה הבעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר, אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר".

13 **יז. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אֲבִיהָ וְהֵפֵר,**
14 **וּלְאַחַר יָמִים שָׁמַע הָאָרוּס וְהֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - אֵין**
15 **זֶה מוּפָר. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם הֵנִיא אֲבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם**
16 **שָׁמְעוֹ וְגוֹמֵר. וְאִם הָיוּ תְּהֵיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ,**
17 **וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְגוֹמֵר. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאַחַר**
18 **שֶׁהֵפֵר הָאָב וְשָׁמַע הָאָרוּס - הֵרֵי זֶה מֵפֵר בְּיוֹם**
19 **שְׁמוֹעַ הָאָב**[75]. **וְהוּא הַדִּין אִם שָׁמַע אָרוּס וְהֵפֵר,**
20 **וְאַחַר כַּמָּה יָמִים שָׁמַע הָאָב וְהֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ -**
21 **שֶׁאֵינוֹ מוּפָר. וּמִנַּיִן שֶׁבְּנַעֲרָה מְאֹרָסָה הַכָּתוּב**
22 **מְדַבֵּר?**[76] **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לְמַטָּה: וְאִם בֵּית אִישָׁהּ**
23 **נָדָרָה וְגוֹמֵר, וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְגוֹמֵר**[77].
24 **מִכְּלָל**[78] **שֶׁאִישָׁהּ הָאָמוּר לְמַעְלָה אָרוּס, כְּמוֹ**
25 **שֶׁבֵּאַרְנוּ**[79].

75) סובר רבינו ש"ביום שמעו" האמור בארוס - הכוונה ליום שמיעת האב, כלומר, ששמיעת הארוס היתה ביום שמוע האב (לחם־משנה). 76) אולי משמעות הכתוב: "ואם היו תהיה לאיש" לנשואה גמורה. 77) ופסוק זה בנשואה מדבר, שבעלה לבד מיפר לה. 78) מכאן אתה למד. 79) וכך דרשוהו חכמינו בנדרים סז, א. וב'ירושלמי' נדרים פ"י ה"א. והשווה לעיל פי"א ה"א, ובביאורנו שם. ובסמ"ג מצות ל"ת רמב, מביא ראיה לדברי רבינו, שאין הארוס והאב מפירים אלא כששמעו שניהם ביום אחד, מדברי הש"ס נדרים עב, א: "כשלא שמע הארוס (הראשון) ושמע האב ובו ביום מצי (יכול) הארוס (השני) מיפר, מכאן ואילך לא מצי מיפר", הרי ששמיעת שניהם צריכה להיות באותו יום. אלא שגירסת הש"ס שלפנינו היא: "ושמע האב דבו ביום מצי מיפר" וכו', וזה מוסב על האב כשהוא מיפר לבדו, ולא כשהארוס השני מיפר עמו. ואמנם הרמב"ן חולק על דברי רבינו, ולדעתו אפילו לא שמעו שניהם ביום אחד, כל אחד מיפר ביום שמעו. וראה בשו"ע יו"ד סי' רלד ס"ה, שהביא דעת רבינו כדעה סתמית, ודעת הרמב"ן בשם: "יש אומרים".

26 **יח. שָׁמַע הָאָב אוֹ הַבַּעַל וְשָׁתַק כְּדֵי לְצַעֲרָהּ**[80], **אַף**
27 **עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְקַיֵּם נִדְרָהּ, הוֹאִיל וְעָבַר**
28 **הַיּוֹם וְלֹא הֵפֵר וְלֹא בִּטֵּל**[81] **- נִתְקַיְּמוּ נְדָרֶיהָ**[82]. **נָדְרָה**
29 **וְהֵפֵר לָהּ הָאָב אוֹ הַבַּעַל, וְהִיא לֹא יָדְעָה שֶׁהֵפֵר**
30 **וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ אוֹ עַל שְׁבוּעָתָהּ בְּזָדוֹן - הֲרֵי זוֹ**
31 **פְּטוּרָה**[83]. **וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְאָסוּר, הוֹאִיל**
32 **וְנַעֲשָׂה הַהֵתֵּר**[84] **- פְּטוּרָה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וַה' יִסְלַח**
33 **לָהּ, כִּי הֵנִיא אֲבִיהָ אֹתָהּ**[85]. **וּמַכִּין אוֹתָהּ מַכַּת**
34 **מַרְדּוּת**[86], **מִפְּנֵי שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְאָסוּר.**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"נָדְרָה וְהֵפֵר לָהּ הָאָב . . וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ אוֹ עַל שְׁבוּעָתָהּ בְּזָדוֹן – הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה".

ויש לומר הלימוד בזה: מצד גודל אהבתו של הקב"ה (האב) לכנסת ישראל (בתו) הרי בוודאי ש"הניא אבי' אותה" והיינו שגם כאשר יהודי נכשל בענין לא רצוי ואפילו בזדון ח"ו - מפורש בתורה ש"ה' יסלח לה כי הניא אבי' אותה" ובמילא "הרי זו פטורה".

ומה שכתב בהמשך ההלכה ש"מכין אותה מכת מרדות מפני שנתכוונה לאיסור" הנה מכת מרדות האמורה בכל מקום היא כפי ראות עיני הדין ולפי צורך השעה. ולכן, אחרי שהדין יודע ש"ה' יסלח לה" סליחה גמורה מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה - הרי אף שנפסק "מכין אותה מכת מרדות" בוודאי יראה הדיין שאפשר להסתפק בדבר הכי קטן כו'.

ועל אחת כמה וכמה אחרי שיעשה החשבון של "צורך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השעה" שנמצאים בחושך כפול ומכופל של זמן הגלות ואעפ"כ עוסקים בתורה ובמצוות מאמירת "מודה אני" ובמשך כל היום כולו, גם אם נכשל בענין מסויים הרי זה רק מצד דוחק השעה כו'.

ובפרט לפי פסק הרמב"ם שמבלי הבט על מעמדו ומצבו הגלוי של יהודי הרי רצונו האמתי והפנימי של כל אחד ואחד מישראל "לעשות כל המצוות" אפילו כשיש צורך לכוף אותו שיאמר רוצה אני כי "יצרו הוא שתקפו" ובזה מקרא מלא דיבר הכתוב "ולנערה לא תעשה דבר גו' כי בשדה מצאה גו'" המקום שבו נמצא "עשו גו' איש שדה" ומה יעשה הבן ולא יחטא - עכ"פ חטא מלשון חסרון.

יין מלכות ספר הפלאה סימן ח.

80) שתהא סבורה, שדעתו לקיים נדרה, והוא אינו מתכוון לכך, אלא שיפר לה לאחר מכאן (נדרים עח: ובר"ן). 81) שלא כפה אותה לעשות הדבר שאסרה אותו עליה, כמפורש להלן פי"ג, ה"ה. 82) מסקנת הסוגיה שם עט, א. וכתב הר"ן שם: שתק על־מנת לקיים לאלתר, שוב אינו יכול להפר, ואפילו בו ביום. 83) ממלקות. 84) לפני שעברה. 85) 'ספרי' פ' מטות על פסוק זה, ומסיים שם: "והרי דברים קל־וחומר, ומה אם נדרים המופרים צריכים סליחה, קל־וחומר לנדרים שאינם מופרים". ובנזיר כג, א - אמרו: "כשהיה מגיע רבי עקיבא אצל פסוק זה, היה בוכה. ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר טלה - טעון כפירה וסליחה, המתכוין לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר חזיר – על־אחת־כמה־וכמה". 86) מכות מדרבנן, כדי להוכיחה שלא תהא מזידה (משנה, נזיר שם וברש"י). ומכת מרדות האמורה בכל מקום, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה (רע"ב שם). מרדות - רידוי בתוכחה, שלא ירגיל בזה ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו (רש"י לחולין קמא.).

1 **יט. נֶדֶר וְעֶבְרָה עַל נִדְרָהּ קֹדֶם שֶׁיֵּפֵר לָהּ אָבִיהָ אוֹ**
2 **בַּעְלָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע בּוֹ בַּיּוֹם וְהֵפֵר לָהּ - חֲרֵי**
3 **זוֹ חַיֶּבֶת עַל דָּבָר שֶׁעָבְרָה בּוֹ[87]; אִם מַלְקוּת[88] -**
4 **מַלְקוּת, וְאִם קָרְבָּן[89] - קָרְבָּן.**

87) שבהפרת הבעל לא נעקר הנדר מעיקרו אלא הותר מכאן ולהבא, נמצאת זו עברה על נדרה באיסור (נזיר כא: וכמסקנת הסוגיה שם כב.) והשווה לקמן פי"ג הט"ו. 88) שעברה על נדרה, הרי זו לוקה משום: "לא יחל דברו". כמפורש לעיל פ"א, ה"ה. 89) כגון שנשבעה שבועת ביטוי, שלא תאכל מין פלוני ואכלתו - הרי זו חייבת קרבן, כמבואר בהל' שבועות פ"א, ה"ג. או שנדרה להיות נזירה ונטמאה, שצריכה להביא קרבנות נזיר טמא ('קרית ספר'). ולדעת ה'אור שמח' הכוונה, כשאכלה בשוגג מהככר שנדרה ממנה, הרי זו חייבת קרבן מעילה, כדברי רבינו בהל' מעילה פ"ד, ה"ט: "יש מעילה בנדרים".

5 **כ. שָׁמַע נִדְרָהּ וְשָׁתַק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לָאָב**
6 **אוֹ לַבַּעַל לְהָפֵר[90], אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְהָפֵר אֲבָל**
7 **לֹא יָדַע שֶׁנֶּדֶר זֶה צָרִיךְ הֲפָרָה[91], וּלְאַחַר זְמַן[92] יָדַע**
8 **- חֲרֵי זֶה יָפֵר. וּשְׁעַת יְדִיעָתוֹ כְּאִלּוּ הִיא שְׁעַת הַנֶּדֶר**
9 **אוֹ שְׁעַת שְׁמוּעָתוֹ[93], וְיָפֵר כָּל הַיּוֹם.**

90) שום נדר, לא של עינוי נפש ולא של בינו לבינה. 91) שהוא נדר גמור וזקוק להפרתו. 92) אפילו לאחר כמה ימים לנדרה. 93) משנה, נדרים פז, ב. אבל אם הפיר ביום שמעו, ולא ידע שנדר זה צריך הפרה, אין הפרתו הפרה. שמקצת ידיעה אינה ידיעה, ומתוך שלא ידע שזה נדר, נמצאת הפרתו קודמת לנדר ואינה כלום (רדב"ז).

10 **כא. נָדְרָה אִשְׁתּוֹ, וְסָבוּר שֶׁהִיא בִּתּוֹ[94], וְהֵפֵר לָהּ עַל**
11 **דַּעַת שֶׁהִיא בִּתּוֹ; וְכֵן אִם נָדְרָה בְּנָזִיר[95], וְסָבוּר**
12 **שֶׁנָּדְרָה בְּקָרְבָּן[96], וְהֵפֵר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁנָּדְרָה קָרְבָּן;**
13 **אָסְרָה עַצְמָהּ בִּתְאֵנִים, וְסָבוּר [שֶׁאָסְרָה עַצְמָהּ]**
14 **בַּעֲנָבִים, וְהֵפֵר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁנָּדְרָה לֶאֱסֹר [עַצְמָהּ]**
15 **בַּעֲנָבִים - צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהָפֵר כְּשֶׁיֵּדַע הַנֶּדֶר וְהַנּוֹדֶרֶת**
16 **לְשֵׁם הַנּוֹדֶרֶת הַזֹּאת וּלְשֵׁם הַנֶּדֶר הַזֶּה[97]. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
17 **הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ[98] - לַנּוֹדֶרֶת[99] עַצְמָהּ. וְאוֹמֵר: וְשָׁמַע**
18 **אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ - עַד שֶׁיֵּדַע אִי זֶה נֶדֶר נָדְרָה. וְיֵשׁ**
19 **לוֹ לְהָפֵר אוֹתוֹ כָּל יוֹם הַיְדִיעָה[100].**

94) שאמרו לו: בתו נדרה. 95) להיות נזירה. 96) שאסרה על עצמה יין זה, ואמרה שיהיה עליה כקרבן (ר"ן לנדרים פו:). 97) משנה, נדרים פו, ב. ומובן, שאם הודיעוהו תוך כדי דיבור להפרתו, והעמידוהו על טעותו ורצה בהפרתו הקודמת, אינו צריך לחזור ולהפר, ש'תוך כדי דיבור' כדיבור דומה, כמבואר בסוגיה שם פז, א. (לחם־משנה). והשווה הל' אבל פ"ח, ה"ח. 98) בכ"י התימנים, תיבה זו אינה. וכן בפסוק. 99) נדרים פו, ב. וב'ספרי' פ' מטות דרשו: "והחריש לה אביה" - שיהא מתכוון לה, שאם נדרה בתו ואמר כסבור הייתי שאשתי - הרי זה יחזור ויפר". 100) שיום ידיעתו כיום שמועתו, כאמור לעיל ה"כ.

יום חמישי י"ב אלול ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) כיצד מפירים נדר וכיצד מבטלים אותו, ההבדל שבין ביטול נדר להפרתו, הפרת נדרים בשבת, שליחות בהפרת נדרים, נדר שהופר מקצתו אם הופר כולו, שהולכים בהפרה אחר זמן קבלת הנדר ולא אחר שעת תחולתו, הקמת הנדר בלב ודין הפרתו בלב בלבד, הנודר נדר מתי הוא נחשב לזריז ומשובח.

20 **א. מֵפֵר אָדָם אוֹ מְקַיֵּם[2] דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּתּוֹ בְּכָל**
21 **לָשׁוֹן[3], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מַכֶּרֶת; שֶׁאֵין הָאִשָּׁה**
22 **צְרִיכָה לִשְׁמֹעַ הַהֲפָרָה אוֹ הַקִּיּוּם[4].**

2) מביע הסכמתו. 3) שאפילו לא ידעה שהפירו לה את נדרה ועברה על נדרה "הואיל ונעשה ההיתר פטורה" ומעתה אין הקפדה באיזו לשון הפר. 4) שאפילו קיימו בלב הרי זה קיום. והואיל ומועיל קיום במחשבה בלבד, אין להקפיד על לשון הקיום.

23 **ב. וְכֵיצַד מֵפֵר? אוֹמֵר: מוּפָר, אוֹ בָּטֵל, אוֹ אֵין נֶדֶר**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זֶה כְּלוּם[5], וְכֵיוֹצֵא בִּדְבָרִים שֶׁשְּׁנִינוּ עֲקִירַת הַנֶּדֶר מֵעִקָּרוֹ. בֵּין בְּפָנֶיהָ בֵּין לְאַחֲרֶיהָ[6]. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: אִי אֶפְשִׁי[7] שֶׁתִּדְּרִי[8], אוֹ אֵין כָּאן נֶדֶר - הֲרֵי זֶה לֹא הֵפֵר[9]. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ אוֹ לְבִתּוֹ: מָחוּל לִיךְ, אוֹ מֻתָּר לִיךְ, אוֹ שָׁרוּי לִיךְ[10], וְכֹל כֵּיוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁאֵין הָאָב וְהַבַּעַל מַתִּירִין[11] כְּמוֹ הֶחָכָם, אֶלָּא עוֹקֵר הַנֶּדֶר מִתְּחִלָּתוֹ וּמְפֵרוֹ[12].

5) שנינו: "אין זה נדר לא אמר כלום". ולכאורה זה סותר את דברי רבינו הסובר שהנדר מופר בלשון זו, אלא, שיש הבדל בין "אין זה נדר", שמשמעו, אין כאן נדר, ולפיכך לא אמר כלום, שהרי יש כאן נדר, - ל"אין נדר זה כלום" שמשמעו, שהוא נדר, אלא שאינו כלום לפי שהוא מבטלו. 6) בכתב יד התימנים: "בין בפניה בין שלא בפניה". 7) איני רוצה. 8) עתיד במקום עבר, וכוונתו לנדרים שכבר נדרה. 9) שאין זו לשון הפרה ברורה. 10) לשונות של התרת נדר על ידי חכם. 11) הנדר על ידי טעם ונימוק. 12) בלא טעם. דברי רבינו אלה תמוהים מאוד, שמשמעם, כאילו החכם אינו מתיר את הנדר אלא מכאן ולהבא ואילו הבעל עוקר את הנדר מתחילתו, בעוד שלהלכה אין הבעל מפר אלא מכאן ולהבא, ואילו החכם עוקר את הנדר מעיקרו כמבואר במסכת כתובות עד: קידש אשה על מנת שאין עליה נדרים והלכה אצל חכם והתירה - מקודשת, על מנת שאין בה מומים והיו בה מומים והלכה אצל רופא וריפאה אינה מקודשת, "מה בין חכם לרופא? חכם עוקר את הנדר מעיקרו, ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא". הרי שהחכם מתיר ועוקר את הנדר מיסודו, וב"קרית ספר" מגדיר, שיש חילוק בין התרת החכם להפרת הבעל, כי הראשון [=החכם] מתיר הנדר ועדיין יש על הנודר קצת עונש, כי היתר חכם אינו מפורש בתורה, אלא פורח באוויר נשען על רמז מועט, ואילו הבעל והאב מוסמכים להפר את הנדר ברשות התורה, שכתבה מפורש: "ואם הפר יפר" "ואישה יפרנו" וכו' ולא נשאר שום עונש על הנודרת, וזוהי כוונת רבינו, שהבעל עוקר את הנדר (מכאן ולהבא) שלא נשאר בו שום רושם, ועונש. בניגוד לחכם, שאינו אלא מתיר את הנדר, אבל לא מבטלו כליל ללא עונש. ומרן ה"כסף משנה" מתרץ: שהחכם אינו יכול להתיר אלא על ידי פתח חרטה, ששואל את הנודר, אילו היית יודע בשעת נדרך, שתצטער כל כך, או שיארע לך כך וכך, כלום היית נודר, ואחרי שהנודר מצהיר, שלא נדר על מנת כך, נמצא שלא חל עליו הנדר כלל, והחכם אינו עוקר את הנדר אלא מתירו, מורה הוראה, שלאור חרטת הנודר אין כאן נדר כלל, ולא חל עליו מעולם. אבל הפרת הבעל אינה על ידי חרטה, אלא הבעל עוקרו לרצונו: למרות שהוא חל מתחילה, זכאי הבעל לבטלו (מכאן ולהבא) בתוקף סמכותו כבעל, נמצא שהפרה, פירושה: עקירה - אחרי תחולת הנדר - ללא הנמקה ושמיעת חרטה מאשתו הנודרת.

ג. וְכֵיצַד מְקַיֵּם? כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר לָהּ: קַיָּם לִיכִי[13], אוֹ יָפֶה נָדַרְתְּ, אוֹ אֵין כְּמוֹתֵךְ, אוֹ אִלּוּ לֹא נָדַרְתְּ הָיִיתִי מְדִירֵךְ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁרָצָה בְּנִדֶּר זֶה.

13) לָךְ.

ד. הַמְבַטֵּל נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ אוֹ בִתּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם[14], וְנִתְבַּטְּלוּ כָּל הַנְּדָרִים.

14) בניגוד למפר, שצריך להוציא בשפתיו ואם הפר בליבו אינו מופר.

ה. וּמַהוּ הַבִּטּוּל? שֶׁיְּכַוֵּן אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאָסְרָה אוֹתוֹ[15]. אֲבָל הַהֲפָרָה אֵינוֹ כּוֹפֶה אוֹתָהּ, אֶלָּא מֵפֵר לָהּ[16] וּמַנִּיחָהּ, אִם רָצְתָה - עוֹשָׂה, וְאִם רָצְתָה - אֵינָהּ עוֹשָׂה.

15) שנותן לה לאכול דבר שנדרה ממנו, ואינו אומר לה כלום. 16) שאומר לה: מופר לך.

ו. כֵּיצַד? נָדְרָה אוֹ נִשְׁבְּעָה שֶׁלֹּא תֹּאכַל אוֹ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה, וְאָמַר לָהּ: מוּפָר לָךְ[17] - הֲרֵי זֶה הֵפֵר, וּמֻתֶּרֶת לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת. נָטַל וְנָתַן לָהּ, וְאָמַר לָהּ: טְלִי וְאִכְלִי, טְלִי וּשְׁתִי - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת וְשׁוֹתָה, וְהַנֶּדֶר בָּטֵל מֵאֵלָיו[18].

17) או שאמר לה: בטל, או אין נדר זה כלום. 18) אף על פי שלא אמר לה שום לשון הפרה.

ז. הַמֵּפֵר נִדְרֵי בִתּוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ - צָרִיךְ לְהוֹצִיא בְּשִׂפְתָיו[19]. וְאִם הֵפֵר בְּלִבּוֹ - אֵינוֹ מוּפָר[20]. אֲבָל הַמְבַטֵּל - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹצִיא בְּשִׂפְתָיו, אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ בִּלְבַד, וְכוֹפֶה אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת[21]. בֵּין עָשְׂתָה בֵּין לֹא עָשְׂתָה - בָּטֵל הַנֶּדֶר[22].

19) לומר לה: מופר לך. 20) כיוון, שאם שתק ביום שמעו הרי זה קיום הנדר, הרי בהכרח כשרוצה להפר צריך להוציא הפרתו בשפתיו, כדי שהדיבור יוציאו מכלל שתיקה. 21) שמניח לפניה לאכול דבר שנדרה ממנו. ומעשה זה מוציאו מידי שתיקה, כהפרה בדיבור. 22) נמצא ביטול נדר לחוד, והפרתו לחוד. וזה מיוסד על דברי הברייתא בנדרים עז: "אומר לה טלי ואכלי, טלי ושתי והנדר בטל מאליו - אמר ר' יוחנן וצריך שיבטל בליבו" הרי שהביטול הוא בלב, בעוד שההפרה אינה אלא בשפתיו. ולדעת הראב"ד אין שום הבדל בין ביטול להפרה, ואין שום דרך לכוף את האשה, אלא מיפר את הנדר דרך ביטול והפרה שהם אחד. וכשאמרו: "אומר לה טלי ואכלי ... והנדר בטל מאליו" אין זה אלא כשהוא מפר בשבת, שלא יפר לה כדרך שהוא מפר לה בחול, אלא משנה בלשונו ומבטלו בליבו דרך הפרה, ולמעשה אין שום הבדל בין ביטול להפרה, כי שניהם אחד הוא. ובפירוש אמרו "חומר בנשים מבעבדים שהוא כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו" להפר נזירותה. אולם המעיין בדברי רבינו, יראה שלא נתכוון לומר לכופה ממש לאכול, שהרי בפירוש כתב: "וכופה אותה לעשות בין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עשתה בין לא עשתה בטל הנדר" הרי שאין כפייה זו אלא בדיבור. כי עצם מעשה הכפייה המתבטא בהנחת אוכל לפניה או באמירתו: טלי ואכלי, הרי זה מגלה את רצונו בהפרת הנדר, ואין לך הפרה מפורשת יותר מזו.

ח. מְפֵרִין נְדָרִים בְּשַׁבָּת, בֵּין לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת[23] בֵּין שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת[24]. וְלֹא יֹאמַר לָהּ בְּשַׁבָּת 'מוּפָר לִיךְ', כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמֵר בְּחוֹל[25], אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְאוֹמֵר לָהּ: טְלִי אׇכְלִי, טְלִי וּשְׁתִי[26], וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) כגון שנדרה מאכילה או מתכשיטין. 24) שאם לא יפר לה היום ביום שמעו שוב לא יוכל להפר לה למוצאי שבת. אבל אין נשאלים לחכם בשבת אלא אם היו הנדרים לצורך שבת. 25) כי צריך לשנות בשבת מדרכו בחול. 26) והוא הדין אם אמר לה לשון זה בחול, שהנדר בטל, כי אחרת, לא הייתה מועילה אמירתו אפילו בשבת, אלא שבחול הוא רגיל לומר: מופר לך, ובשבת משנה.

ט. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ אוֹ לְבִתּוֹ: כָּל הַנְּדָרִים שֶׁתִּדְּרִי מִכָּאן[27] וְעַד שֶׁאָבוֹא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי חֲרֵי הֵן קָיְמִין אוֹ חֲרֵי הֵן מוּפָרִין - לֹא אָמַר כְּלוּם[28]. עָשָׂה שָׁלִיחַ לְהָפֵר לָהּ[29] אוֹ לְקַיֵּם לָהּ - אֵינוֹ כְּלוּם; שְׁנֶאֱמַר: אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ[30]. וְכֵן הָאָב - בְּעַצְמוֹ וְלֹא בְּשׁלוּחוֹ[31].

27) מאותה שעה שאצא מכאן. 28) כי נדרים שעדיין לא באו לעולם, אינו יכול לקיימם, שהרי קיומו הוא בטעות, כי אולי יהיו לה נדרים כאלה, שלא ירצה בקיומם. והוא הדין שאין בידו להפרם (ואין אומרים קל וחומר: אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור, שכבר חלו, לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור). שנאמר "אישה יקימנו ואישה יפרנו" - את שבא לכלל היקם בא לכלל היפר, לא בא לכלל היקם (שלא חל עדיין) לא בא לכלל היפר. 29) נדרים שכבר נדרה, ואמר לו: "אם תראה שלא כראוי לי נדרה, הפר לה". 30) אף על פי שבכל התורה, שלוחו של אדם כמותו, כאן גילה הכתוב באמרו פעם שנית "ואישה יפרנו", שדווקא הבעל ולא השליח. 31) "כי הניא אביה אותה" אביה ולא השליח.

י. אָסְרָה עַצְמָהּ בְּתְאֲנִים וַעֲנָבִים, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁאָסְרָה עַצְמָהּ בְּכָל הַמִּין בֵּין שֶׁאָמְרָה תְּאֲנִים וַעֲנָבִים אֵלּוּ, וְקָיְמִים לַתְּאֲנִים וְהֵפֵר לָעֲנָבִים, אוֹ שֶׁקָּיְמִים לָעֲנָבִים וְהֵפֵר לַתְּאֲנִים - מַה שֶּׁקָּיְמִים קַיָּם, וּמַה שֶּׁהֵפֵר מוּפָר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאֵין אוֹמְרִין בַּהֲפָרָה: נֶדֶר שֶׁהוּפַר מִקְצָתוֹ - הוּפַר כֻּלּוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְרִין בְּהַתָּרָה[32].

32) כי כשהחכם מתיר הנדר, נעשה הנדר טעות מעיקרו, והואיל והותר מקצתו, הותר ממילא כולו, שלא היה בדעתו אלא שיהא הנדר כולו קיים, אבל הפרת הבעל אינה אלא מכאן ולהבא, מה שהופר - הופר, והשאר עומד באיסורו.

יא. מִי שֶׁנָּדְרָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמַע וְהִתְפִּיס עַצְמוֹ[33] בְּנִדְרָהּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, שֶׁהֲרֵי קַיֵּם לָהּ[34]. נָדַר הוּא

וְהִתְפִּיסָה עַצְמָהּ בְּנִדְרוֹ[35] - מֵפֵר אֶת שֶׁלָּהּ[36], וְשֶׁלּוֹ קַיָּם[37].

33) שאמר: גם אני כמותך. 34) גילה רצונו שמסכים לנדרה ואין זה גרוע מקיום בליבו שנקרא קיום. 35) שאמרה בתוך כדי דיבור לנדרו: "ואני". 36) שהרי לא גילה דעתו שרוצה לקיים נדרה. 37) שאין נדרו תלוי בנדרה.

יב. כֵּיצַד? שָׁמַע אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּתּוֹ אוֹמְרִין 'הֲרֵינִי נְזִירָה', וְאָמַר 'וַאֲנִי'[38] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, וּשְׁנֵיהֶם נְזִירִים. אָמַר הוּא 'הֲרֵינִי נָזִיר', וְשָׁמְעָה הִיא וְאָמְרָה 'וַאֲנִי' - מֵפֵר לָהּ[39], וְשֶׁלּוֹ קַיָּם[40]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

38) כיוון שאמר: "ואני" הרי זה כקיום, ובכל זאת אם ישאל לחכם על הקמתו, חוזר ומפר לה. 39) שנאמר "לנדור נדר נזיר להזיר לה' - מקיש נזירות לנדרים, מה נדרים האב מפר נדרי בתו ובעל מפר נדרי אשתו, אף נזירות האב מפר נזירות בתו ובעל מפר נזירות אשתו. 40) עד שישאל לחכם ויתירנו.

יג. נָדַר לְעַצְמוֹ, וְהִדִּירָהּ כְּמוֹתוֹ[41], וְגָמַר בְּלִבּוֹ[42] לְהַדִּירָהּ, וְאָמְרָה אָמֵן[43] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[44]. וְאִם נָדַר, וְהִדִּירָהּ דֶּרֶךְ שְׁאֵלָה לְיַדֵּעַ מַה בְּלִבָּהּ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: הַתִּרְצִי בְּנֶדֶר זֶה לִהְיוֹת כְּמוֹתִי אוֹ לֹא? וְאָמְרָה אָמֵן - הֲרֵי זֶה מֵפֵר לָהּ[45].

41) שאמר: הריני נזיר ואת כמוני. 42) על דרך הוודאות וההחלט. 43) בזה הביעה הסכמתה לקבלת הנדר. אבל אם לא אמרה אמן אינו יכול להדירה בעל כורחה. 44) מפני שתלה נדרו בנדרה, ואם יפר חלק האשה גם חלקו יופר, ונמצא עובר על "לא יחל דברו". 45) כאן לא תלה נדרו בנדרה ואפילו יופר נדרה לא תבטל נדרו. ולא עבר על "לא יחל דברו".

יד. כֵּיצַד? אָמַר לָהּ: הֲרֵינִי נָזִיר וָאַתְּ, כְּלוֹמַר, וְאַתְּ נְזִירָה כְּמוֹתִי, וְאָמְרָה אָמֵן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[46]. אָמַר לָהּ: הֲרֵינִי נָזִיר, וּמַה תֹּאמְרִי, הַאַתְּ נְזִירָה כְּמוֹתִי? וְאָמְרָה אָמֵן - הֲרֵי זֶה יָפֵר[47]. וְאִם הֵפֵר לָהּ[48] - שֶׁלּוֹ בָּטֵל; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁתָּלָה נִדְרוֹ בִּנְדָרָהּ. אָמְרָה לוֹ: הֲרֵינִי נְזִירָה וְאַתָּה, וְאָמַר אָמֵן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[49]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) שאם יפר את נדרה נמצא גם חלקו בטל "ואינו רשאי לגרום דבר להיות נדרו מבוטל". 47) שלא תלה נדרו בנדרה, שאפילו לא תקבל נזירות יישאר הוא נזיר על כל פנים. 48) דבר זה חוזר אל דברי תחילת ההלכה שאמר: הריני נזיר ואת נזירה כמותי, שלפיכך לא יפר, מפני שאם יפר יהיה גם חלקו בטל, שהרי תלה נדרו בנדרה, ואם נדרה בטל הרי בהכרח גם נדרו בטל הואיל ושניהם תלויים זה בזה, אמנם לכתחילה אסור לו להפר חלקה ולגרום לעצמו לעבור על "לא יחל דברו", אבל אם עבר והפר הרי ממילא חלקו מופר. 49) שהרי קיים לה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טו. הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אַחֵר וְהִתְפִּיס עַצְמוֹ בְּנִדְרָהּ[50] וְאָמַר 'וַאֲנִי', וְשָׁמַע אָבִיהָ אוֹ בַּעְלָהּ וְהֵפֵר לָהּ - שֶׁלָּהּ מוּפָר, וְזֶה שֶׁהִתְפִּיס עַצְמוֹ חַיָּב[51].

50) בתוך כדי דיבורה. 51) בנזירות, שם כא: בעייא שנפשטה, שאין הבעל עוקר את הנדר מעיקרו אלא מכאן ולהבא, ולפיכך זה שהתפיס עצמו בנדרה בחיובו עומד. אבל החכם כשמתיר הנדר עוקרו מעיקרו וכשהותר הראשון הותרו ממילא כל הנתפסים בו.

טז. הָאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ בַּעַל וְאֵינָהּ בִּרְשׁוּת אָב, וְאָמְרָה: הֲרֵי הַבָּשָׂר אָסוּר עָלַי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְנִשְׁאֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָל שֶׁחָל הַנֶּדֶר הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַבַּעַל - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; שֶׁבְּשָׁעַת הַנֶּדֶר לֹא הָיְתָה בִּרְשׁוּתוֹ. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְגוֹמֵר[52]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְאֹרָסֶת לוֹ בְּשָׁעַת הַנֶּדֶר[53]; שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר בַּקּוֹדְמִין[54], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

52) כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה, שאם לא נישאת אחרי כן אין צורך לומר: "יקום עליה", כי מי יפר לה, אלא וודאי כשנשאת לאחר שנדרה הכתוב מדבר. 53) שאין הבעל מיפר לבדו עד שתיכנס לרשותו. 54) מה שנדרה קודם נישואיה.

יז. נֵדֶר תַּחַת בַּעְלָהּ שֶׁיִּהְיֶה הַבָּשָׂר אָסוּר עָלֶיהָ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוֹ שֶׁתִּהְיֶה נְזִירָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ, וָמֵת אוֹ גֵּרְשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָל הַנֶּדֶר לַחוּל הֲרֵי הִיא גְּרוּשָׁה אוֹ אַלְמָנָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁכְּבָר הֵפֵר לָהּ נֶדֶר זֶה[55].

55) שהכל הולך אחרי שעת אמירת הנדר ולא אחר שעת תחולתו.

יח. אַלְמָנָה אוֹ גְּרוּשָׁה שֶׁאָמְרָה: הֲרֵינִי אֲסוּרָה בְּיַיִן כְּשֶׁאֲנָשֵׂא[56], וְנִשֵּׂאת - אֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר[57]. אָמְרָה וְהִיא תַּחַת בַּעְלָהּ: הֲרֵינִי אֲסוּרָה בְּבָשָׂר כְּשֶׁאֶתְגָּרֵשׁ[58] - הֲרֵי הַבַּעַל מֵפֵר, וּכְשֶׁתִּתְגָּרֵשׁ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת[59].

56) אעפ"י שאי אפשר שיחול הנדר אלא בשעת נישואיה, ואז הרי בעלה יוכל להפר לה. 57) שאפילו במקרה זה אנו הולכים אחרי שעת ביטוי הנדר וקבלתו ואז הייתה אלמנה. 58) אף על פי שאי אפשר לנדר לחול אלא בשעה שתתגרש, ואז הרי היא פנוייה. 59) כדעת רבי עקיבא שהולכים אחרי שעת האמירה בין להקל ובין להחמיר.

יט. הַמַּקִּיפִים בִּלְבּוֹ[60] - הֲרֵי זֶה קָיָם[61]. וְהַמֵּפֵר בִּלְבּוֹ - אֵינוֹ מוּפָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[62]. לְפִיכָךְ, אִם הֵפֵר בִּלְבּוֹ - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְקַיֵּם; וְאִם קִיֵּם בִּלְבּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהָפֵר[63], אֶלָּא אִם חָזַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כֹּחַ דְּבָרִים שֶׁבִּלְבּוֹ גָּדוֹל מִכֹּחַ הַמּוֹצִיא בְּשִׂפְתָיו[64].

60) שלא הוציאו בשפתיו. 61) וזה נלמד משתיקה ביום שמעו, שהיא מקיימת הנדר. הואיל ועבר היום ולא הפר, גילה דעתו שהוא רוצה בקיום הנדר, הרי שאנו הולכים בזה אחר דעתו, מעתה, אם קיים בליבו, הרי גילה דעתו במפורש, שרוצה לקיימו, ואין זה גרוע מעבר יום השמיעה, שאינו יכול להפר. 62) שצריך להוציא בשפתיו, שהדיבור יוציאו מידי שתיקתו, שאם לא כן שתיקתו מקיימתו. 63) הרי הוא כאילו קיימו בשפתיו, שאינו חוזר ומפר, אם לא שישאל על הקמתו. 64) שאפילו קיים בשפתיו וחזר בו תוך כדי דיבורו והפר הרי זה מופר, שהרי זה כטועה.

כ. הַמְקַיְּמִים נִדְרֵי בִתּוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ וְנִחֲמָם[65] - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לָהֶם וּמַתִּיר לוֹ הֶקָּמָתוֹ, וְחוֹזֵר וּמֵפֵר לָהּ בּוֹ בַּיּוֹם[66]. אֲבָל אִם הֵפֵר לָהּ וְנִחַם, אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁאֵל לָהֶם כְּדֵי שֶׁיַּחֲזֹר וִיקַיֵּם.

65) ומתחרט על הקמתו. 66) ביום שאלתו, שהוא אצלו כיום השמיעה.

כא. נַעֲרָה מְאֹרָסָה שֶׁנָּדְרָה וְקִיֵּם לָהּ אָבִיהָ לְבַדּוֹ אוֹ בַּעְלָהּ לְבַדּוֹ וְהֵפֵר לָהּ הָאַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַל לָהֶם וְהִתִּיר לוֹ הֶקָּמָתוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר[67] וּמֵפֵר לָהּ עִם הָאַחֵר שֶׁכְּבָר הֵפֵר לָהּ[68]; שֶׁאֵין לָהֶם לְהָפֵר אֶלָּא שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[69].

67) המקיים. 68) ואפילו אם יפר הראשון עמו פעם שנית אינו מועיל. 69) שלא יפסיק בין אחד לחברו דבר המעכב את ההפרה כגון הקמתו של זה, שקודם שנשאל לא היה ראוי להפר.

כב. אָמַר לְבִתּוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ: קָיָם לִיךְ, קָיָם לִיךְ, וְנִשְׁאַל עַל הֶקָּמָה הָרִאשׁוֹנָה - הֲרֵי הַשְּׁנִיָּה חָלָה עָלֶיהָ[70]. אָמַר לָהּ: קָיָם לִיךְ וּמוּפָר לִיךְ, וְלֹא תָּחוּל הֶקָּמָה אֶלָּא אִם כֵּן חָלָה הָרִאשׁוֹנָה - הֲרֵי זֶה מוּפָר; שֶׁאֵין הַהֶקָּמָה מוֹעִיל אַחַר הַהֲפָרָה[71]. אָמַר לָהּ 'קָיָם וּמוּפָר לִיךְ' בְּבַת אַחַת[72] - הֲרֵי זֶה קָיָם[73]. אָמַר לָהּ: קָיָם לִיךְ הַיּוֹם[74] - הֲרֵי זֶה קָיָם לְעוֹלָם[75]. אָמַר לָהּ: מוּפָר לִיךְ לְמָחָר - אֵינוֹ מוּפָר; שֶׁהֲרֵי קִיְּמוֹ הַיּוֹם, וּלְמָחָר אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר[76]. אָמַר לָהּ: קָיָם לִיךְ שָׁעָה אַחַת, וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא הֵפֵר - הֲרֵי זֶה קָיָם; וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָמַר לָהּ: הֲרֵי מוּפָר לִיךְ לְאַחַר שָׁעָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹצִיא הַפָּרָה מִפִּיו. אָמַר לָהּ: קָיָם לִיכִי שָׁעָה אַחַת, וּכְשֶׁעָבְרָה הַשָּׁעָה אָמַר לָהּ: מוּפָר לִיךְ - הֲרֵי זֶה סָפֵק[77]; וּלְפִיכָךְ אֲסוּרָה בְּנִדָּרָהּ, וְאִם עָבְרָה עַל נִדְרָהּ - אֵינָהּ לוֹקָה[78].

70) אף על פי שבשעה שקיים לה שנית לא היה לה מקום לחול, שהרי מקויים ועומד הוא מהקמתו הראשונה, בכל זאת תלוייה ועומדת, וכשמוצאת מקום לחול (כשנשאל על הראשונה) היא חלה. 71) נמצא שבזה גילה דעתו שרוצה יותר בהפרה מבהקמה. 72) הוא הדין אפילו אם לא אמר: "בבת אחת" אלא: "קיים ומופר ליך" כל שלא הפסיק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בתיבת: ליך, בין הקמה להפרה, הרי זה כבבת אחת. 73) על פי הכלל: "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו". וכיוון שאם אמר: קיים ליך וחזר ואמר: מופר ליך, אין ההפרה חלה, הוא הדין כשאמר קיים ומופר ליך כאחד אין ההפרה חלה, ואפילו אם תרצה לומר ששתיהן אינן חלות, ממילא נשאר הנדר קיים, ששתיקתו מקיימתו (כסף משנה). והוסיף ה"אור שמח" להסביר, כיוון שלא אמר כלום, נמצאת שנשארה רק מחשבתו, והלכה היא: קיים בליבו - הרי זה קיום, הפר בליבו - אין זה מופר, וכשיש התנגשות במחשבה בין הקמה להפרה, הרי זה "כבת אחת". 74) אף על פי שיש לדקדק מדבריו: היום יהיה קיים, ולמחר יהיה מופר, ותתחיל ההפרה מהיום. 75) שסוף־סוף לא הוציא ההפרה בשפתיו, ונשאר מקויים. 76) בזה שאמר: מופר ליך למחר, גילה דעתו, שקיימו להיום, וקיום במחשבה הרי הוא קיום, ומחר אינו זמן הפרה. 77) אם קיום לשעה הוא קיום לעולם, או אולי, מכיוון שכל היום ראוי להקמה ולהפרה, כל היום ברשותו הוא לקיים ולהפר. ולא אמרו: "קיים אינו יכול להפר" אלא כשקיים סתם, אבל לא כשפירש ואמר: "קיים ליך שעה אחת". 78) משום: לא יחל דברו, שאין לוקין על הספק.

כג. מִי שֶׁנָּדַר נְדָרִים כְּדֵי לְכוֹנְנָן[79] דֵּעוֹתָיו וּלְתַקֵּן מַעֲשָׂיו - חֲרֵי זֶה זָרִיז וּמְשֻׁבָּח. כֵּיצַד? כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה זוֹלֵל, וְאָסַר עָלָיו הַבָּשָׂר שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם; אוֹ מִי שֶׁהָיָה שׁוֹגֶה[80] בְּיַיִן, וְאָסַר הַיַּיִן עַל עַצְמוֹ זְמַן מְרֻבֶּה[81], אוֹ אָסַר הַשִּׂכְרוּת לְעוֹלָם[82]; וְכֵן מִי שֶׁהָיָה רוֹדֵף שַׁלְמוֹנִים[83] וְנִבְהָל לַהוֹן[84], וְאָסַר עַל עַצְמוֹ הַמַּתָּנוֹת אוֹ הֲנָיַת אַנְשֵׁי מְדִינָה זוֹ[85]; וְכֵן מִי שֶׁהָיָה מִתְגָּאֶה בְּיָפְיוֹ, וְנָדַר בְּנָזִיר[86]; וְכַיּוֹצֵא בְּנְדָרִים אֵלּוּ[87] - כָּל זֶה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָה לַשֵּׁם הֵם. וּבְנְדָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אָמְרוּ חֲכָמִים: נְדָרִים - סְיָג[88] לַפְּרִישׁוּת[89].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מִי שֶׁנָּדַר נְדָרִים כְּדֵי לְכוֹנֵן דֵּעוֹתָיו וּלְתַקֵּן מַעֲשָׂיו – חֲרֵי זֶה זָרִיז וּמְשֻׁבָּח כו'".

אבל בהלכות דעות כתב: "ציוו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו תורה בלבד כו'".

ובהלכה כ"ד כאן: "ואע"פ שהן עבודה (לשם) לא ירבה אדם בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהם אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר".

והביאור בזה: הרמב"ם מדבר בשלוש דרגות:

כאן מדבר באדם הנמצא בדרגא הנמוכה בעבודת ה' זקוק להפריש עצמו גם מדברים המותרים כי מצד משיכתו אחרי עניני מותרות גורמת בו ירידה וצריך לנדר לשם התחזקותו בעבודת ה'.

למעלה ממנו האדם שעליו מדבר בהלכה כ"ד הוא זה שאינו הולך ונמשך אחר מותרות ואינו זקוק לנדר על מנת להישמר מהם ובכל זאת טרם הגיע לדרגא נעלית בעבודת ה' ולכן פורש עצמו בלא נדר מדברים המותרים וזה מה שכתב בהלכה בפי עצמה "אע"פ שהן עבודה (לשם) לא ירבה אדם בנדרי איסור כו' אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר" ומקיים הציווי "קדש עצמך במותר לך" כי מדבר באדם שעלה במעלה עליונה יותר בעבודת ה'.

אבל בהלכות דעות מדבר במי שהגיע לדרגא נעלית עוד יותר עד שאין לחשוש שהדבר המותר יגרום אצלו ירידה, עליו אמרו חז"ל "לא דייך מה שאסרה תורה" כי אדרבא, על האדם הנמצא בדרגא זו לעסוק עם עניני העולם, לברר ולזכך הדברים המותרים ולהעלותם לדרגת הקדושה של האדם.

וע"פ הנ"ל מובן תוכן הענין של הפרת והתרת נדרים בעבודת האדם שאם נדר ואסר על עצמו דברים המותרים יש בכח האב (הבעל) והחכם להעלות אותו לדרגא נעלית יותר, שלא יצטרך לנדר לפרוש מדברים המותרים.

ושני אופנים בזה: הנמצא בדרגא נמוכה יותר שעדין צריך להנהגת פרישות מעניני העולם **מפירים** ומבטלים הנדר היינו שמעלים אותו לדרגא שלא יצטרך **לנדר** כדי להפריש את עצמו, כי יכול כבר לפרשו מכחו ורצונו הטוב בלא נדר וזהו תוכן "הפרת" נדר המרמז על כך ששיש עדין לנודר שייכות לענין הנדר אלא שמפירים ומבטלים אותו ולפועל, נתעלה לדרגא שיכול להפריש את עצמו בלא נדר - "**קדש עצמך** במותר לך".

ולמעלה מזה הוא ענין התרת הנדר על ידי חכם שאומר **מותר** לך, שענינו בעבודת האדם הוא שהחכם ממשיך קדושה עליונה באדם עד שיש בכחו להתעסק בדברים שבעולם באופן שמעלה אותם לדרגת קדושת האדם.

לקוטי שיחות חלק ל"ג עמוד 191.

79) להכשיר מידותיו ולבססן. וגירסת ה"כסף משנה": לכוון דעותיו. 80) להוט ונמשך אחריו עד כדי שכחת עצמו. 81) פרט לשבתות וימים טובים. שהוא מצווה לקדש ולהבדיל על היין מדברי סופרים. 82) כי שלושה הקב"ה אוהבם: "מי שאינו כועס, ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מידותיו". 83) תשלומים בלתי כשרים, כגון שוחד. 84) אץ להעשיר. 85) כדי שלא להיכשל בשוחד. 86) להיות נזיר, כמו שאמר שמעון הצדיק "מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד, פעם אחת בא אדם מן הדרום, וראיתיו, שהוא יפה עיניים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך הנאה, אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי ופחז עלי יצרי וביקש לטרדני מן העולם (להביאני לידי מעשים לא טובים) אמרתי לו: רשע! למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי שעתיד להיות רימה ותולעה, העבודה (בשבועה) שאגלחך לשמים ... אמרתי לו: בני, כמוך ירבו נוזרי נזירות בישראל, עליך הכתוב אומר: איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה'.. 87) כגון שירא שלא יתקפו יצרו ויתרשל בקיום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מצוות עשה. 88) גדר וחיזוק. 89) "רצונו לומר, השמירה מהטומאות, כמו שאמרו במסכת חגיגה בגדי עם הארץ מדרס לפרושים" וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג, סוף פרק מ"ח "... כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות. ולחסום תאוות המאכל והמשתה ... ומפני שהנשים ממהרות לכעוס לקלות הפעלותן וחולשת נפשן, אילו היה עניין שבעותיהן ברשותן היה בזה צער גדול בבית ומחלוקת ... בהיות זה המין מן המזון מותר לאיש ואסור לאשה וזה אסור על הבת ומותר לאם, ומפני זה סמך העניין לבעל הבית בכל מה שיש בו נזק או תועלת (שיוכל להפר להם), הלא תראה שמי שהיא ברשות עצמה ... דינה כדין האנשים..

כד. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן עֲבוּדָה (לַשֵּׁם) - לֹא יַרְבֶּה אָדָם בִּנְדָרֵי אִסּוּר וְלֹא יַרְגִּיל עַצְמוֹ בָּהֶם[90], אֶלָּא יִפְרֹשׁ מִדְּבָרִים שֶׁרָאוּי לִפְרֹשׁ מֵהֶן בְּלֹא נֶדֶר.

90) שמא ייכשל ולא יוכל לעמוד בהם. וכן אמרו "לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות".

כה. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַנּוֹדֵר - כְּאִלּוּ בָּנָה בָמָה[91]. וְאִם עָבַר וְנָדַר - מִצְוָה לְהִשָּׁאֵל[92] עַל נִדְרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מִכְשׁוֹל לְפָנָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְדָרֵי אִסָּר[93]; אֲבָל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[94] - מִצְוָה לְקַיְּמָן, וְלֹא יִשָּׁאֵל עֲלֵיהֶן אֶלָּא מִדִּחַק[95]; שֶׁנֶּאֱמַר: נִדְרַי לַה' אֲשַׁלֵּם[96].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

" אֲבָל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ – מִצְוָה לְקַיְּמָן, וְלֹא יִשָּׁאֵל עֲלֵיהֶן אֶלָּא מִדִּחַק; שֶׁנֶּאֱמַר: נִדְרַי לַה' אֲשַׁלֵּם".

כדי להבין מדוע הביא כאן הפסוק "נדרי לה' אשלם" אבל במנין המצוות (מ"ע צד) בחיוב "לקים אדם כל מה שיוציא בשפתיו מקרבן או צדקה וכיוצא בהם" הביא הפסוק: "מוצא שפתיך תשמור וכו'", יש לשאול תחילה:

א: במקור האיסור לנדור הובאו בגמרא שני לימודים האחד מהפסוק "וכי תחדל לנדור לא יהי' בך חטא הא לא חדלת איכא חטא" והשני מגזירה שווה "חדלה חדלה" - "כתיב הכא כי תחדל לנדור וכתיב התם שם רשעים חדלו רוגז" ש"כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע".

וצריך להבין:

א. מדוע כשכותב האיסור לנדור לא הביא כלל הפסוקים המפורשים הנ"ל והביא מאמר חז"ל "כל הנודר כאילו בנה במה" ובמה עדיפה הראיה ממאמר זה על פסוקים מפורשים מהתורה.

ב. בהלכות דעות כתב "שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד" והביא מחז"ל "לא דייך מה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים" ומדוע לא הביא הלימוד הנ"ל "כאילו בנה במה" המבטא יותר את חומרת האיסור לנדור.

ג. מדוע לא הביא המשך המאמר הנ"ל "כל הנודר כאילו בנה במה" - "והמקיימו כאליו הקריב עלי' קרבן" ובפרט שבטור ובשו"ע כן הובא.

ד: בשו"ע נכתב "כל הנודר כאילו **בונה** במה כו'" אבל ברמב"ם ". . כאילו **בנה** במה".

והביאור בכ"ז: שיטת הרמב"ם בטעם האיסור לנדור היא משום שעל ידי נדרו יוצר האדם "חפצא" של איסור **העלול להיות** מכשול לפניו וזהו המשל במאמר חז"ל שהביא "כאילו בנה במה".

ב"כאילו **בונה** במה" הדגש הוא על ה"גברא" ש**בונה** אבל הרמב"ם נקט הלשון "כאילו **בנה** במה" להדגיש שהאיסור לנדור הוא בגלל פעולת הנדר על החפצא - הבמה שנעשתה **ועלולה** - אם כי לא בהכרח - להביאו לידי מכשול.

שהרי במה אפשר לבנות גם לשם מצוה (מקום כבוד לאביו ורבו, קריאה בתורה, אמירת דברי התעוררות ממקום גבוה וכו') או לדבר הרשות.

לכן, בניית במה היא המשל המדויק לנדרים כי בכל נדר יוצר האדם חפצא של איסור ואפשרת למכשול אלא, שאם מדובר בנדרי איסור, מצוה להשאל עליהם שמא יבוא לידי מכשול על ידם, אבל בנדרי הקדש מצוה לקיים נדרו והוא כבמה הנעשית לדבר מצוה.

בהסבר זה יתורצו גם הקושיות הנ"ל.

א. הרמב"ם לא הביא הפסוקים שהביאה הגמרא כיון שמשמעותם היא על ה"גברא" - "נקרא חוטא" "נקרא רשע" - כי רצה להדגיש שהאיסור לנדור הוא מצד יצירת החפצא של האיסור ולא מצד איסור גברא.

ב. בהלכות דעות לא הביא את הלימוד "כאילו בנה במה" כי שם מדבר בהתנהגות הרצויה של האדם ובמידותיו הנוגעות ל"גברא" ושם מדגיש את האיסור לנדור מצד ה"גברא".

ג. כאן לא הביא המשך מאמר ר"נ הנ"ל "והמקיימו כאילו הקריב עלי' קרבן" כי מדבר גם בנדרי הקדש שבהם קיום הנדר הוא מצוה.

עפ"ז יובן דיוק נוסף בלשונו "ואם עבר ונדר מצוה להשאל על נדרו כדי **שלא יהא מכשול לפניו**" שהדגש הוא על הנדר כחפצא של מכשול ולא כתב הלשון הרגיל "שלא יבוא לידי מכשול" או "כדי שלא יבוא לידי תקלה" וכיו"ב שמשמעו איסור גברא.

בזה יובן מדוע במנין המצוות הביא הפסוק "מוצא שפתיך תשמור" כי שם מדבר רק ב"מה שיוציא בשפתיו מקרבן או צדקה" שבוודאי צריך לקיימם, אבל כאן מדבר על גם על נדרי איסור ולכן לא הביא הפסוק "מוצא שפתיך תשמור כו'" שאינו שייך בנדרי איסור אלא רק הפסוק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"נדרי לה' אשלם" להשמיע שנדרי הקדש צריך לקיימם מצד "נדרי לה' אשלם".

לקו"ש חלק כ"ט עמוד 130.

91) בשעת איסור הבמות, שאף על פי שציוותה להקריב קרבנות בפנים (במקדש) הזהירתו שלא יוסיף לבנות במה ולהקריב בחוץ. וגם הנודר רוצה לאסור על עצמו דברים אסורים נוסף על מה שאסרתו תורה. ומשום שהנודר רגיל להתפיס בקרבן, אומרים לו שאין קרבנו רצוי והריהו כבונה במה ומקריב בחוץ. וכן אמרו בירושלמי: "לא דייך מה שאסרה לך התורה אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים". 92) על ידי חכם שיתירו. 93) שאוסר על עצמו דברים המותרים. 94) שנודר לטובת ההקדש או לצדקה, ובמדרש בראשית רבה פרשה ע אמרו: וידר יעקב נדר לאמור - לאמור לדורות, שיהיו נודרים בעת צרתם. 95) בקושי, כשרואה שאינו יכול לקיימם. 96) ובשולחן ערוך יורה דעה סימן רג, סעיף ד פסק: "צריך להיזהר שלא ידור שום דבר ואפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם ישנו בידו, יתן מיד, ואם לאו לא ידור עד שיהיה לו, ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם יאמר: "בלא נדר".

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת נְדָרִים בְּסִיְעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת נְזִירוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן עֲשֶׂר מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פָּרָטָן: א) שֶׁיְּגַדֵּל הַנָּזִיר פֶּרַע. ב) שֶׁלֹּא יְגַלַּח שְׂעָרוֹ כָּל יְמֵי נִזְרוֹ. ג) שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן וְלֹא תַּעֲרֹבֶת יַיִן וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֶׁלָּהֶם. ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים לַחִים. ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל צִמּוּקִים. ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל חַרְצַנִּים. ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל זַגִּין. ח) שֶׁלֹּא יְכַנֵּס לְאֹהֶל הַמֵּת. ט) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לַמֵּתִים. י) שֶׁיְּגַלַּח עַל הַקָּרְבָּנוֹת כְּשֶׁיִּשְׁלִים נְזִירוּתוֹ אוֹ כְּשֶׁיִּטַּמֵּא. וּבְאֵיזוֹ מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) דברים האסורים על הנזיר ועונש העובר עליהם, ידות נזירות וכינויי נזירות כיצד, המתנה על מה שכתוב בתורה בקבלת הנזירות, דין האומר הרי ידי נזירה או ראשי נזיר.

א. הַנְּזִירוּת הוּא נֶדֶר מִכְּלַל נִדְרֵי אִסָּר[2], שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יַדִּר[3] נֶדֶר נָזִיר וְגוֹמֵר. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיְּגַדֵּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ[4], שֶׁנֶּאֱמַר: גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ. וְאִם גִּלַּח בְּיֹמֵי נִזְרוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה[5], שֶׁנֶּאֱמַר: תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ. וְכֵן אָסוּר לְהִטַּמֵּא לְמֵתִים[6] אוֹ לֶאֱכֹל דְּבָרִים שֶׁאָסְרָן הַכָּתוּב עָלָיו מִגֶּפֶן הַיַּיִן[7] כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ.

2) שאוסר על עצמו בדרך נדר דבר המותר, בניגוד לאומר: הרי עלי להביא קרבן, שאף הוא נקרא נדר, אבל לא "נדר איסור" אלא "נדר הקדש", כלשון רבינו לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א-ב. ואע"פ שגם הנזיר מביא קרבנות במלאת ימי נזרו, עיקר הנזירות הוא נדר איסור, כמבואר בסמוך. 3) בכ"י התימנים: כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה', כנוסח הכתוב בתורה. 4) כל ימי נזרו. 5) ראה לקמן פ"ה, הי"א דיני איסור גילוחו. 6) לנגוע במת, או להכנס לאהל שהמת בו, ראה לקמן פ"ז דיני טומאת נזיר. 7) (שם, ד) והם מבוארים לקמן פ"ה, ה"א-י"ג. והקדים רבינו מצות גידול שער נזיר וגילוחו, למצוות הטומאה והיוצא מן הגפן, בעוד שבתורה נכתבו תחילה דיני אכילת מיני הגפן, - מפני שבגילוח שיער נזיר יש מצות־עשה ולא־תעשה, בעוד שבאכילת מיני הגפן אין אלא מצות לא־תעשה בלבד, ובכל זאת, הקדים הכתוב איסור שתיית היין, כדי להסמיך פרשת נזיר לפרשת סוטה שלמעלה ממנה, כמאמרם ז"ל (סוטה ב.) "כל הרואה סוטה בקלקולה, יזיר עצמו מן היין" (ע"פ הרדב"ז).

ב. עָבַר וְגִלַּח אוֹ נִטְמָא אוֹ אָכַל מִגֶּפֶן הַיַּיִן - חֲרֵי זֶה לוֹקֶה שְׁתַּיִם[8]: אַחַת - מִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ, שֶׁכּוֹלֵל כָּל הַנְּדָרִים[9]; וְאַחַת - מִשּׁוּם דָּבָר שֶׁעָבַר עָלָיו מִדְּבָרִים שֶׁאֲסוּרִין אִסּוּר מְיֻחָד עַל הַנָּזִיר[10].

8) שתי פעמים, שבכל אחת מהן שלשים ותשע מלקות. 9) ראה לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ה. 10) שכל העובר עבירה שיש בה לאוין חלוקים, לוקה כמנין הלאוין שבה. ומובן, שאם גילח, ונטמא ושתה יין - לוקה ארבע (רדב"ז).

ג. נָדַר בְּנָזִיר וְקִיֵּם נִדְרוֹ כְּמִצְוָתוֹ - חֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה: הָאַחַת - כְּכָל הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה, וַחֲרֵי עָשָׂה; וְהַשְּׁנִיָּה - גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ, וַחֲרֵי גִּדֵּל; וְהַשְּׁלִישִׁית - תִּגְלַחְתּוֹ עִם הַבָּאַת קָרְבְּנוֹתָיו[11], שֶׁנֶּאֱמַר: וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹמֵר[12].

11) במלאת ימי נזרו, ככתוב (במדבר ו, יג), והן תלויות זו בזו, כמבואר לקמן פ"ה, ה"א-ד. וכתב רבינו במורה־נבוכים ח"ג, פמ"ח: "וטעם הנזירות מבואר מאד, והוא הפרישות מן היין, אשר הפסיד מן הראשונים והאחרונים, רבים ועצומים כל הרוגיו, ו"גם אלה ביין שגו" (לשון הכתוב ישעיה כח, ז)... כי הנשמר ממנו נקרא קדוש, והושם במדריגת כהן גדול בקדושה, עד שלא יטמא אפילו לאביו ולאמו כמוהו, זאת הגדולה מפני שפירש מן היין". והשווה לקמן פ"י, הי"ד: "ושקלו הכתוב כנביא, שנאמר (עמוס ב, יא) ואקים מבניכם לנביאים, ומבחוריכם לנזירים". וכתב ה"אבן עזרא" (במדבר ו, ז) "ויש אומרים כי מלת נזיר מגזרת נזר (= כתר), והעד: "כי נזר אלקיו על ראשו". ודע, כי כל בני האדם עבדי תאות העולם, והמלך באמת, שיש לו נזר ועטרת מלכות בראשו, כל מי שהוא חפשי מן התאוות". 12) ראה לקמן פ"ח, ה"ג: "ואינו מגלח עד שיהיה פתח העזרה פתוח, שנאמר: פתח אהל מועד, לא שיגלח כנגד הפתח, שזה בזיון מקדש הוא".

ד. הָאוֹמֵר: לֹא אֶפָּטֵר[13] מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁאֶהְיֶה נָזִיר - חֲרֵי זֶה נָזִיר[14] מִיָּד, שֶׁמָּא יָמוּת עַתָּה[15]. וְאִם אֹחַר נְזִירוּתוֹ[16] - חֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּכָל תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ[17]. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה[18].

13) לא אצא. 14) חייב לקבל עליו נזירות (רא"ש לנדרים ג:). וכן לשון רבינו לקמן הל' ערכין פ"ו, הל"ג: "ואע"פ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שעדיין לא נדר בנזיר, הואיל ואמר: שידור בנזיר, חייב להנזר". 15) ונמצא שלא קיים את נדרו, והשווה הל' תרומות פ"ט ה"א, ולקמן פ"ד ה"י. 16) קבלת נזירותו. 17) נדרים ג: 18) שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב) ואיחור נזירותו אין בו מעשה. והוא־הדין אם קבע זמן לנזירותו ואיחר, ולא קיבל עליו נזירותו, אינו לוקה, כנ"ל (רדב"ז).

1 **ה. אֵין אוֹמְרִין בִּנְזִירוּת: עַד שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו דָּבָר**
2 **שֶׁמִּשְׁמָעוֹ אֵצֶל כָּל הָעָם כָּעִנְיָן שֶׁבְּלִבּוֹ; אֶלָּא כְּיָון**
3 **שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ[19] וְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו דְּבָרִים שֶׁעִנְיָנָם[20]**
4 **שֶׁיִּהְיֶה נָזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עִנְיָנוֹת רְחוֹקוֹת, וְאַף**
5 **עַל פִּי שֶׁאֵין בְּמִשְׁמָעָן לְשׁוֹן נְזִירוּת - הֲרֵי הוּא**
6 **נָזִיר[21].**

19) לקבל עליו נזירות. 20) תכנם ומובנם. 21) נזיר ב: שמחשבת לבו מגלה (=משלימה) את משמעות דיבורו (תוספות שם).

7 **ו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו וְאָמַר: אֶהְיֶה**
8 **- הֲרֵי זֶה נָזִיר, הוֹאִיל וּבְלִבּוֹ הָיָה שֶׁיִּהְיֶה כְּמוֹ זֶה,**
9 **וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ וְאָמַר אֶהְיֶה כְּמוֹ[22] זֶה. וְכֵן**
10 **אִם אָחַז בִּשְׂעָרוֹ וְאָמַר: אֶהְיֶה נָאֶה[23], אוֹ אֶהֱא**
11 **מְכַלְכָּל[24], אוֹ אֶהֱא מְסַלְסֵל; אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי**
12 **מְסַלְסֵל, אוֹ הֲרֵינִי מְכַלְכֵּל[25], אוֹ הֲרֵי עָלַי לְשַׁלֵּחַ**
13 **פֶּרַע[26] - הֲרֵי זֶה נָזִיר[27]. וְהוּא שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ לְהַזִּיר[28].**

22) נזיר שם. והשווה לקמן פ"ב, ה"ד. 23) ובכת"י התימנים: אהא נאוה. כלומר, אהיה נאה במצוה התלויה בשיער, כגון נזירות (תוספות שם). וכאן אפילו לא עבר נזיר לפניו - הרי זה נזיר (תוספות שם, דיבור־המתחיל הריני כזה). וכל אלו נקראו בגמרא שם ב. "ידות נזירות", שלא גמר דיבורו, והרי זה מועיל כאילו גמרו, כאדם האוחז בבית יד של כלי ומגביהו בכך, כאילו אחז בכלי עצמו (תוספות שם דיבור־המתחיל האומר). והשווה לעיל הל' נדרים פ"א, הכ"ג ובביאורנו. 24) מסדר שערות ראשי בצורה הראויה, ולשון משנה היא בנזיר שם, וכן בשבת עח: "כדי לעשות כלכל" (הערוך). ויש מפרשים: כלכול - לשון גידול שיער (תוספות לנדה נב:). ולדבריהם כך גירסת הגמרא בנזיר ג. "כלכול - לשון גידול שער הוא". 25) ומדובר, כשתפס שיער ראשו, אמר כך (פירוש המשנה לרבינו, נזיר שם). 26) לגדל שער, מלשון הכתוב (במדבר ו, ה) "גדל פרע שער ראשו", והנביא אומר (יחזקאל מד, כ) "ופרע לא ישלחו". 27) משנה נזיר ב. 28) נזיר ב: וכמבואר בהלכה הקודמת.

14 **ז. אָמַר: הֲרֵי עָלַי צְפָרִים[29], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה נָזִיר**
15 **עוֹבֵר לְפָנָיו וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ לְהַזִּיר - אֵינוֹ**
16 **נָזִיר[30], וַהֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו כְּלוּם[31].**

29) שתי תורים או שני בני יונה, והן קרבן נזיר שנטמא, ככתוב במדבר ו, י. 30) משנה נזיר ב. וכדעת חכמים. 31) כי שמא נתכוין להביא ציפרים, כקרבן נדבה, וספק נזירות להקל (נזר ג:). וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ואמנם חייב להביא שתי תורים בלבד, ויקריב אותן נדבה".

17 **ח. כָּל כִּנּוּיֵי[32] נְזִירוּת - כִּנְזִירוּת. כֵּיצַד? מְקוֹמוֹת**
18 **הָעֲלְגִים שֶׁמְּשַׁנִּין אֶת הַדִּבּוּר[33] וְאָמַר שָׁם: הֲרֵינִי**
19 **נָזִיק, נָזִיחַ, פָּזִיחַ[34] - הֲרֵי זֶה נָזִיר[35].**

32) שמות לואי. 33) "מפסידים את הלשון, ומכנים על דבר בדבר אחר" (הל' נדרים פ"א, הט"ז). 34) משנה נזיר ב. ומפרש רש"י: "לשון אומות הן, כשתמחוק רגל הקו"ף של נזיק, ודופן החי"ת של נזיח, וגגו של פ"א דפזיח, ודופן חי"ת שלו, עשיתו: נזיר. 35) ורבינו בפירוש המשנה, אומר: "שהעלגים מן האומות המשתתפין לישראל, היו משבשים לשון נזיר על צד שינוי לשונם, אח"כ נעתק זה אל ההמון ונפסד הלשון לפי דיבורם". והשווה הל' שבועות פ"ב, ה"ה והל' נדרים פ"א, הט"ז. ובביאורנו שם.

20 **ט. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַחַרְצַנִּים[36] בִּלְבַד אוֹ מִן**
21 **הַזַּגִּים[37] בִּלְבַד, אוֹ הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַתְּגַלַּחַת, אוֹ הֲרֵינִי**
22 **נָזִיר מִן הַטֻּמְאָה[38] בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה נָזִיר גָּמוּר, וְכָל**
23 **דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו[39], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ**
24 **לְהַזִּיר אֶלָּא מִדָּבָר זֶה בִּלְבַד. הוֹאִיל וְדָבָר שֶׁנָּזַר מִמֶּנּוּ**
25 **אָסוּר עַל הַנְּזִירִים, הֲרֵי זֶה נָזִיר גָּמוּר[40].**

36) הגרעינים הפנימיים מהענבים שזורעים אותם. 37) והם הקליפה החיצונה של הענבים, לשון רבינו לקמן פ"ה, ה"ב. 38) שלא להטמא למתים. 39) וחייב להתנהג בכל דיני נזירות, כאילו אמר הריני נזיר סתם (משנה נזיר ג:). 40) שנאמר (במדבר ו, ג) "מיין ושכר יזיר" - אפילו לא נדר אלא מיין בלבד, הרי זה נזיר מכולם (גמרא שם).

26 **י. אֲבָל הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַגְּרוֹגָרוֹת[41] אוֹ מִן**
27 **הַדֶּבְלָה[42] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[43] - הֲרֵי זֶה אָסוּר בָּהֶן[44], וְאֵינוֹ**
28 **נָזִיר[45].**

41) תאנים מיובשות, ונזיר מותר בהן, שאינן פירות הגפן. 42) תאנים מיובשות דרוסות יחד עד שנעשו גוש אחד, ונזכרות במקרא, שמואל־א, ל, יב ועוד. 43) מפירות שאינם פרי הגפן, ומותרים לנזיר, ראה לקמן פ"ה, ה"א. 44) כאילו נדר מן הגרוגרות, שיהיו אסורים עליו כקרבן, שאף בגמר דבריו אדם נתפס. 45) שלא נדר כדרך הנוזרים, שאין נזירות מן הגרוגרות ומן הדבילה (משנה נזיר ט). וכדעת רבי נתן שם בגמרא עמ' ב, ע"פ בית־הלל: נדור, ואינו נזיר. וגורס רבינו שם: "מתניתין כרבי נתן" (כסף־משנה).

29 **יא. מָזְגוּ לוֹ כּוֹס שֶׁל יַיִן וְנָתְנוּ לוֹ לִשְׁתּוֹת, וְאָמַר:**
30 **הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ[46] - הֲרֵי זֶה נָזִיר גָּמוּר[47]. וְאִם הָיָה**
31 **מַר נֶפֶשׁ אוֹ כּוֹעֵס אוֹ מִתְאַבֵּל, וְהָיוּ מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ**
32 **שֶׁיִּשְׁתֶּה כְּדֵי לְשַׁכֵּחַ עֲמָלוֹ[48], וְאָמַר: הֲרֵי זֶה נָזִיר**
33 **מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּאוֹתוֹ הַכּוֹס בִּלְבַד, וְאֵינוֹ**
34 **נָזִיר; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה כּוֹס זֶה[49].**

46) מן היין שבכוס. 47) וכל דקדוקי נזירות עליו (משנה נזיר יא.) ואין זה גרוע מהאומר: "הריני נזיר מהחרצנים בלבד" שהוא נזיר בכל, כמבואר לעיל ה"ט. 48) מצוקתו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וחלאתו, מלשון הכתוב (משלי לא, ו־ז) "ויין למרי נפש, ישתה וישכח רישו, ועמלו לא יזכר עוד". 49) שאסר עליו כוס זה כקרבן, ונתכוין לסלק את המפצירים בו לשתות, כי אם לא יאמר: נזיר אני, ירא הוא שיביאו לו כוס אחר. וכל הקטע הזה אין לו מקור בתלמודים.

1 **יב. וְכֵן שִׁכּוֹר שֶׁנָּתְנוּ לוֹ כּוֹס כְּדֵי לְרַוּתוֹ[50], וְאָמַר:**
2 **(הֲרֵי זֶה) [הֲרֵינִי] נָזִיר מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּאוֹתוֹ**
3 **הַכּוֹס בְּלִבַּד, וְאֵינוֹ חַיָּב בַּנְּזִירוּת; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה**
4 **אֶלָּא שֶׁלֹּא יְשַׁכְּרוּ אוֹתוֹ יוֹתֵר מִדַּאי[51]. וְאִם הִגִּיעַ**
5 **לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט[52] - אֵין דְּבָרָיו כְּלוּם[53], וְאֵינוֹ חַיָּב**
6 **עַל כָּל עֲבֵרָה שֶׁיַּעֲשֶׂה; שֶׁמִּשֶּׁהִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט**
7 **אֵינוֹ בֶּן חִיּוּב[54].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

" . . מִשֶּׁהִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט אֵינוֹ בֶּן חִיּוּב כו'".

הטעם הפשוט ששיכור אסור להכנס למקדש הוא שאין זה מן הכבוד להכנס למקדש בבלבול הדעת וכן בנוגע להוראה מכיון ששתה רביעית יין נעשה מבולבל בדעתו ואין לסמוך על שיקול דעתו.

אבל מדיוק לשון הרמב"ם שכתב ש"אינו בר חיוב" עולה חידוש גדול בגדר השיכור שבמצב של "שכרותו של לוט" אין הכוונה ש**אינו יכול** לעשות המוטל עליו אלא ש"**אינו בר חיוב**".

וי"ל שדוגמת ומעין זה שייך גם בשיכור סתם כי למרות חילוקי הדרגות בשכרות משתיית רביעית יין עד כדי שכרותו של לוט, הרי ע"פ הלכה נקראים שניהם בשם אחד - "שיכור" ובמילא גם בשתיית רביעית יין ישנו מעין ודוגמת הגדר ש"אינו בר חיוב".

ויובן זה בהקדם ביאור השייכות של "שתוי יין" למיתת נדב ואביהו לדעה ש"שתוי יין נכנסו למקדש כו'" שאחר מיתתן הזהיר הנותרים שלא יכנסו למקדש שתויי יין ועפ"ז י"ל ש"אינו בר חיוב" הוא למעליותא כי נמצא בדרגא נעלית יותר מכל גדר החיוב;

על מיתת נדב ואביהו נאמר "בקרובי אקדש" ופרש"י "ונקדש בכבוד - אל תקרי בכבודי אלא במכובדי כו' . . עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך".

ומבואר בארוכה בספרי חסידות על יסוד האור החיים הק' שעבודת נדב ואביהו היתה באופן של כלות הנפש ממש. ומרומז הדבר ב"שתויי יין" שהוא מצד הגילוי דבינה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

אמנם למרות העילוי בעבודתם לאו כל מוחא סביל דא, והתורה על הרוב תדבר, ולאחרי מיתת נדב ואביהו אסרה תורה עבודה זו כי אם רק עבודה שהיא במדידה והגבלה נשמה בגוף דווקא כעבודתו של ר"ע שנכנס בשלום ויצא בשלום.

עפ"ז יש לבאר מה ששיכור "אינו בר חיוב" למעליותא שעבודתו היא למעלה מגדר של חיוב בהיותה עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה.

ובלשון החסידות "אינו בר חיוב" למעליותא הוא ענין שלמעלה מאתעדל"ת, בחי' אתעדל"ע שאין אתעדל"ת מגעת שם, אלא, שאעפ"כ צ"ל הקדמת בחי' אתעדל"ת והמשכת אתעדל"ע כדי להיות בבחינת "אתר שלים" שבו שורה אתעדל"ע שבאין ערוך לגמרי מבחי' אתעדל"ת.

ע"ד שמצינו בנוגע לתפילת ערבית שאינה חובה שמפני גודל מעלתה לגבי שאר התפילות אינה יכולה לבא באופן של חובה אלא ברשות ואעפ"כ "האידנא קבעוה חובה" היינו שגם ב"חובה" נמשך העילוי של רשות. ועד"ז בענינינו, שהעילוי ש"אינו בר חיוב" שלמעלה מגדר חיוב, חודר ונמשך גם בגדרי החיוב.

יין מלכות ספר הפלאה סימן יב.

50) להשקותו לרויה, שכן דרך בני אדם להפציר בשיכור שיוסיף לשתות. 51) ואילו אמר: כוס זה עלי כקרבן, הוא מתיירא, שמא יביאו לו כוס אחר (נזיר יא.). 52) אבדה לו דעתו לגמרי, ראה בראשית יט, לג. 53) אין נדרו נדר, ואפילו באותו כוס מותר. 54) עירובין סה. והשווה הל' מכירה פכ"ט, הי"ח "הגיע לשכרותו של לוט, והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה... הרי הוא כשוטה או כקטן פחות מבן שש".

8 **יג. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֶהְיֶה שׁוֹתֶה יַיִן**
9 **אוֹ מְטַמֵּא לְמֵתִים אוֹ מְגַלֵּחַ שְׂעָרִי[55] - הֲרֵי זֶה נָזִיר**
10 **וְאָסוּר בְּכֻלָּם; מִפְּנֵי שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶּׁפָּתוּב**
11 **בַּתּוֹרָה[56], וְכָל הַמַּתְנֶה עַל הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה - תְּנָאוֹ**
12 **בָּטֵל[57].**

55) וקיבל עליו רק חלק מן הנזירות. 56) כשאמר הריני נזיר, נאסר בכולם, וכשהוא מטיל תנאי בדיני נזירותו, הרי זה מתנגד לדיני התורה, ואין בדבריו כלום (נזיא יא. ובתוספות שם). 57) שכל תנאי המועיל לבטל את המעשה, אנו למדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט-ל), ושם לא היה התנאי נגד הכתוב בתורה (תוספות כתובות נו. דיבור־המתחיל הרי זו). והשווה הל' אישות פ"ו, ה"ט־י.

13 **יד. נָזַר בְּנָזִיר, וְאָמַר: לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר**
14 **בְּיַיִן אוֹ בְּטֻמְאָה אוֹ בְּתִגְלַחַת, וְאִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ כֵּן**
15 **לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר - הֲרֵי זֶה נָזִיר וְחַיָּב בְּכֻלָּם[58]; שֶׁהֲרֵי**
16 **הוּא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאָסַר עַצְמוֹ בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה מִינִין,**
17 **וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[59], שֶׁאֲפִלּוּ לֹא נָדַר אֶלָּא מֵאֶחָד מֵהֶם -**
18 **אָסוּר בְּכֻלָּן[60].**

58) משנה נזיר יא. 59) לעיל ה"ט. 60) והראב"ד מעיר, שאם יבוא לפני חכם להשאל על נזירותו דרך חרטה זו, אין פתח (=חרטה) לנזרו גדול מזה, והרי זה מותר, כמבואר לקמן פ"ב, ה"א. ומה שאמרו במשנה: "הרי זה אסור" לא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נתכוונו אלא כשהוא חושב להתיר לעצמו בלא שאלת חכם. ויתכן שגם רבינו יודה בזה (רדב"ז, ובמעשה רוקח).

טו. אָמַר: יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּכָל אֵלּוּ, אֲבָל הָיָה בְּדַעְתִּי[61] שֶׁמָּתָר לִי לִשְׁתּוֹת אֲנִי[62] הַיַּיִן מִפְּנֵי שֶׁאֵינִי יָכוֹל לִחְיוֹת בְּלֹא יַיִן[63], אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי קוֹבֵר אֶת הַמֵּתִים[64] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נָזִיר[65]; מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ בִּכְלַל נִדְרֵי שְׁגָגוֹת[66], שֶׁאִינָם צְרִיכִין שְׁאֵלָה לְחָכָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[67].

61) בדפוס רומי, ובכ"י תימן: בדעתי. 62) בדפ' ויניציאה, תיבה זו איננה. 63) ששותה יין לרפואתו. 64) וצריך להטמאות להם ולטפל בהם בשכרי, מחמת דוחקי, ולכך לא היה בדעתי לאסור עלי, שאין קוברים באותו מקום אלא הוא. 65) ומותר בכל (שם). 66) שהיה סבור. שהחכמים יתירו לשתות או להטמא. נדרי שגגות - כגון שאמר: ככר זה אסור עלי כקרבן אם אכלתי היום, ושכח שאכל היום, ראה לעיל הל' שבועות פ"ג, ה"ו, ובתוספות נזיר יא: דיבור־המתחיל נדרי שגגות. 67) לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"א. הראב"ד מעיר, שבגמרא שם (נזיר יא:) אמרו, שהם "נדרי אונסים", אלא שרבינו מפרש כרש"י שם, בלשון השני, שלמעשה הרי זה נדר בשגגה, וקראוהו "אונס" מפני שלבו אנסו (= הטעו), שסבר שיתירו לו חכמים לשתות, וכן אמרו (שבועות כו.) "לבך אנסך". והכוונה, שהיה שוגג בדבר (כסף־משנה). ויש לציין שבפירוש המשנה (שם) כותב רבינו: "מפני שהוא נדרי אונסין בלא ספק".

טז. הָאוֹמֵר: הֲרֵי יָדִי נְזִירָה, הֲרֵי רַגְלִי נְזִירָה - לֹא אָמַר כְּלוּם[68]. הֲרֵי רֹאשִׁי נָזִיר, כְּבֵדִי נְזִירָה - הֲרֵי זֶה נָזִיר. זֶה הַכְּלָל: כָּל אֵיבָר, שֶׁאִם יִנָּטֵל מִן הַחַי - יָמוּת, אִם אָמַר הֲרֵי הוּא נָזִיר - הֲרֵי זֶה נָזִיר[69].

68) נזיר כא: 69) שם, "זה הכלל, דבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה נזיר" ורבינו שינה וכתב: "שאם יבטל מן החי ימות", בהתאם לשיטתו בהל' שחיטה פ"ח, הט"ז, שהכבד אם הוא חסר מתחילת בריאתה - הבהמה כשרה, אבל אם ניטל מהבהמה הרי היא טריפה (שם כא). ולפיכך דקדק לכתוב: "שאם ינטל מן החי ימות" לכלול את הכבד, שחסרונו - כשר, ונטילתו - טריפה (אור שמח). והשווה לקמן הל' ערכין פ"ב, ה"א.

יז. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, אִם נוֹלַד לוֹ בֵּן זָכָר - הֲרֵי זֶה נָזִיר; אֲבָל אִם נוֹלְדָה לוֹ בַּת אוֹ טֻמְטוּם[70] אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס[71] - אֵין זֶה נָזִיר[72]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי וָלָד, אֲפִלּוּ נוֹלַד לוֹ בַּת אוֹ טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - הֲרֵי זֶה נָזִיר[73]. הִפְילָה אִשְׁתּוֹ - אֵינוֹ נָזִיר[74]. חָזְרָה וְנִתְעַבְּרָה וְיָלְדָה - הֲרֵי זֶה נָזִיר[75].

70) "שאין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום". 71) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות" (הל' אישות פ"ב, הכ"ד, כה), ושניהם יש להם דין ספק זכר ספק נקבה, כמבואר שם. 72) משנה נזיר יב: שבלשון בני אדם אינו נקרא בן אלא זכר, ולא בת וכל אלו (רע"ב שם). 73) שם, שגם הטומטום נקרא ולד. ואין אומרים, לולד חשוב נתכוון (גמרא שם יג.). 74) שמא לא היה ולד של קיימא, ולא נולד לתשעה חדשים גמורים, ואין זה ולד. וספק נזירות להקל (רש"י שם). 75) שם במשנה "חזרה וילדה, הרי זה נזיר". ופירשו התוספות, ילדה מהריון אחר. וכתב הרדב"ז: ואין צורך לומר אם חזרה וילדה מאותו הריון, שהרי זה נזיר, ומעשים בכל יום שאשה מפילה, ויולדת ולד של קיימא מאותו הריון, שטיפה אחת היא ונחלקת לשתים, וכמבואר בתוספות שם דיבור־המתחיל והפילה אשתו.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) קבלת נזירות באונס או בשוגג, דין המתפיס בנזירות, ספיקות שונים בקבלת נזירות, שהולכים בהם להקל, שהאיש מדיר את בנו הקטן בנזירות ולא האשה, דיני נשים ועבדים בנזירות, הפרתן וכפיית העבדים בביטול נזירותם, נזירות שלא בפני הבית ובחוץ־לארץ.

א. הַנּוֹדֵר בְּנָזִיר בְּשׁוֹגֵג[2] אוֹ בְּאֹנֶס[3] אוֹ שֶׁנָּדַר לְזָרִז חֲבֵרוֹ[4] אוֹ דֶּרֶךְ חֲבָאי[5] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, בְּשָׁאָר[6] נְדָרִים[7]. וּמִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר וְנִחַם[8] עַל נִדְרוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם וּמַתִּיר לוֹ נְזִירוּתוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּתִּירִין שְׁאָר הַנְּדָרִים[9].

2) כגון שאמר: הריני נזיר אם אכלתי היום, ובשעת נדרו היה בטוח שלא אכל, ונזכר אח"כ שאכל היום (נדרים כה:), וראה לעיל הל' נדרים פ"ח ה"ג, ולעיל פ"א, הט"ו. 3) כגון שהדירוהו מוכסים, ואמרו לו: נדור לנו, שאתה נזיר, אם יש עמך דבר שחייב במכס, ונדר. ראה לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"א. 4) שלא יעמוד בדעתו, כגון שאמר לו הריני נזיר אם לא תבוא לסעוד אצלי. ראה שם, ה"ג. 5) גוזמה והפלגה, כגון שאמר: הריני נזיר, אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, "שלא נתכוין זה אלא לספר את גובה החומה". כדברי רבינו לעיל הל' שבועות פ"ג, ה"ה. 6) בכת"י התימנים: כשאר. 7) נזיר יא, ב. וכבר כתב רבינו לעיל פ"א ה"א: "הנזירות היא נדר מכלל נדרי איסור", ולפיכך דברים הנוהגים בשאר נדרים, נוהגים גם בנזירות (רדב"ז). וכן נתבאר לעיל פ"א ה"ה, שעיקר הנזירות תלוי בלב, וכיון ששגג או נאנס - ודאי לא גמר בלבו להנזר ('מעשה רוקח'). 8) מתחרט. 9) ראה הל' נדרים פ"ד, ה"ה. ובנדרים ג, א - אמרו, שהשווה הכתוב נזירות לנדרים, שנאמר (במדבר ו, ב) "לנדור נדר נזיר, להזיר לה'", כשם שבנדרים עובר ב"לא יחל", אף נזירות כן. ומכאן שכשם שבנדרים, אחרים (החכם) מוחלים לו, אף נזירות כן ('קרית ספר'). והדברים מפורשים במכות כב, א. ששאלו שם: "והרי נזיר?" כלומר, שישנו בשאלה לחכם.

ב. מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר, וְהָלַךְ לְהָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[10] שֶׁנָּזַר עַל דַּעַת שֶׁיְּבִיאֵם בְּמִלֹּאת יְמֵי נְזִירוֹ, מְצָאָן שֶׁנִּגְנְבוּ אוֹ נִגְנְבָה בְּהֵמָה מֵהֶן אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְנְבָה הַבְּהֵמָה נָזַר - הֲרֵי זֶה נָזִיר[11]; וְאִם אַחַר שֶׁנִּגְנְבָה אוֹ שֶׁאָבְדָה אוֹ שֶׁמֵּתָה נָזַר - אֵינוֹ נָזִיר, שֶׁזֶּה נָזַר בְּטָעוּת[12].

10) כבש לעולה, כבשה לחטאת, ואיל לשלמים, ככתוב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בתורה במדבר ו, יד. 11) משנה, נזיר לב, א. ואין אומרים לו: אילו היית יודע שתיגנב בהמתך - כלום היית נודר, כי אין פותחים ב"נולד" = בדבר שנתחדש לאחר הנדר ואינו שכיח, כמבואר לעיל הל' נדרים פ"ח ה"ה, ובהל' שבועות פ"ו, הי"ב. כי הואיל ואין זה שכיח, "גמר בלבו בשעת נדרו שיהיה נזיר בכל ענין, אפילו אם תיגנב בהמתו, לפי שסבור בלבו שלא תיגנב" ('תוספות' נזיר שם, דיבור־המתחיל: מי שנדר). 12) שדעתו היתה לקבל נזירותו על אותה בהמה, ובשעה שנזר לא היתה ברשותו. (משנה, שם). והשווה הל' נדרים פ"ח, ה"ג: "מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות שהם מותרים". ולדעת ה'תוספות' בנזיר לב, ב - אינו נזיר, בתנאי שיתיר לו החכם. ורבינו סובר, שאינו נזיר כלל, ואינו צריך אפילו שאלה לחכם.

1 **ג. הַמַּתְפִּיס בִּנְזִירוּת[13] - הֲרֵי זֶה נָזִיר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
2 **בְּדִין כָּל הַמַּתְפִּיס בְּנֶדֶר[14].**

13) שהתפיס נזירותו בנזירות חבירו, כמפורש בסמוך בהלכה הבאה. 14) הל' נדרים פ"ג ה"ג, ש"המתפיס בנדרים - חייב".

3 **ד. הָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו וְאָמַר: הֲרֵינִי כָּזֶה - הֲרֵי**
4 **זֶה נָזִיר[15]. נָדַר חֲבֵרוֹ בְּנָזִיר, וְאָמַר הוּא: פִּי כְּפִיו**
5 **מִיַּיִן[16], אוֹ שֶׁאָמַר: שְׂעָרִי כְּשִׂעָרוֹ מִלְּהַגָּזֵז - הֲרֵי זֶה**
6 **נָזִיר[17]. וְכֵן אִם שָׁמַע[18] וְאָמַר 'וַאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר,**
7 **[וְשָׁמַע שְׁלִישִׁי בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר][19] שֶׁל שְׁנֵי וְאָמַר**
8 **'וַאֲנִי', וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה[20] - כֻּלָּן נְזִירִין[21].**

15) נזיר ג, א. והשווה לעיל פ"א, ה"ו. 16) מלשתות יין. 17) שם כא, ב. אבל אמר: פי כפיו ושערי כשערו, לא אמר כלום, שהפה והשיער אינם דברים שהנשמה תלויה בהם (שם). וראה לעיל פ"א, הט"ז. 18) את חבירו אומר: הריני נזיר. 19) שהוא כדי שאילת שלום תלמיד לרב: שלום עליך רבי (לעיל הל' שבועות פ"ב, הי"ז). 20) כל אחד בתוך כדי דיבור של קודמו. 21) נזיר כא, א. שכל אחד התפיס בקודמו. ולפיכך אם נשאל הראשון על נדרו והותר - הותרו כולם, ואם נשאל השני והותר, השני ושלאחריו מותרים, והראשון אסור (שם). והשווה לעיל הל' נדרים פ"ד ה"ט, ובביאורנו שם ה"ג.

9 **ה. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וַחֲבֵרוֹ אָמַר**
10 **'וַאֲנִי'[22] - הֲרֵי חֲבֵרוֹ נָזִיר מִיָּד[23].**

22) אע"פ שיש להסתפק בכוונת דבריו, ולומר שנתכוין להיות נזיר לכשיוולד גם לו בן. 23) נזיר יג, א. שכוונת חבירו על גוף דברי הראשון ועיקרם, שאמר: הריני נזיר, ובזה התפיס נזירותו. ואע"פ שזוהי בעיה בגמרא שם ולא נפשטה, מתוך שאמרו שם: "אם־תמצי־לומר על גופו משמע" נראה שכך היא ההלכה, כקבלת הגאונים בכל "אם־תמצי־לומר" שבבעיות הש"ס, שההלכה כ"אם־תמצי־לומר" (רדב"ז).

11 **ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לְךָ בֵּן, וְשָׁמַע**
12 **חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי' - אֵין זֶה נָזִיר; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה**
13 **הָאַחֲרוֹן[24] אֶלָּא לוֹמַר: שֶׁאֲנִי אוֹהֵב שֶׁיִּהְיֶה לְךָ בֵּן**
14 **כְּמוֹ זֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא בּוֹשׁ מִמֶּנּוּ[25].**

24) להיות נזיר. 25) שלא להביע לו בפניו את רגשי חיבתו אליו, כדרך שהביע זה הראשון (נזיר שם). "אם־תמצי־לומר: כל בפניו בוש הוא", וכו'. וכבר אמרנו שכל "אם־תמצי־לומר" הלכה היא (רדב"ז).

15 **ז. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לְפְלוֹנִי בֵּן[26], וְשָׁמַע**
16 **חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי' - הֲרֵי זֶה סָפֵק: שֶׁמָּא לֹא נִתְכַּוֵּן**
17 **אֶלָּא לִהְיוֹת נָזִיר כְּמוֹתוֹ[27], אוֹ לוֹמַר שֶׁאֲנִי אוֹהֵב**
18 **אוֹתוֹ כְּמוֹתְךָ[28]. וּסְפֵק נְזִירוּת - לְהָקֵל[29].**

26) ואותו פלוני לא היה במעמד זה. 27) שכל שלא בפניו אינו בוש ממנו, ולא נתכוין אלא לקבל עליו נזירות, והתפיסה בראשון. 28) כשם שאתה רוצה שיהיה לו בן, כך גם אני רוצה, אבל לא נתכוין לקבל עליו נזירות כלל (נזיר שם), בעיה שלא נפשטה. 29) טהרות פ"ד, מי"ב. שהרי הוא צריך להביא קרבנות במלאת ימי נזרו, ושמא אינו נזיר ונמצא שהכניס חולין לעזרה. ואפילו בדרך נדבה לא יוכל להביא, כי אין מביאים חטאת נדבה (ר"ן נדרים יט.).

19 **ח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִים בַּדֶּרֶךְ וְרָאוּ אֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן,**
20 **וְאָמַר אֶחָד מִן הַשְּׁנַיִם: זֶה הַהוֹלֵךְ כְּנֶגְדֵּנוּ שִׁמְעוֹן**
21 **הוּא, וְאָמַר חֲבֵרוֹ: רְאוּבֵן הוּא, וְאָמַר זֶה[30]: הֲרֵינִי**
22 **נָזִיר אִם יְהִיֶה רְאוּבֵן[31], וְאָמַר הָאַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אִם**
23 **יְהִיֶה שִׁמְעוֹן, הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם וַהֲרֵי הוּא רְאוּבֵן - הֲרֵי**
24 **זֶה נָזִיר[32], וְאִם הָיָה שִׁמְעוֹן - הֲרֵי חֲבֵרוֹ נָזִיר, כְּמוֹ**
25 **שֶׁנָּדְרוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לֹא הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם, אֶלָּא**
26 **חָזַר לַאֲחוֹרָיו וְנֶעְלַם מֵעֵינֵיהֶם, וְלֹא יָדְעוּ מִי הוּא -**
27 **אֵין אֶחָד מֵהֶן נָזִיר[33].**

30) שאמר: ראובן הוא. 31) שיתקיים כדברי. 32) משנה, נזיר לב, ב. וכדעת בית־הלל שם. 33) שם, הואיל ולא נתברר דברי מי נתקיימו, הרי זו ספק נזירות - ולהקל, וכרבי יהודה שם לד, א.

28 **ט. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אִם יִהְיֶה בִּכְרִי[34] זֶה מֵאָה**
29 **פּוּר[35], וְהָלַךְ לְמָדְדוֹ וּמְצָאוֹ שֶׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁאָבַד - אֵינוֹ**
30 **נָזִיר[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁסְּפֵק נְזִירוּת - לְהָקֵל[37].**

34) ערימת תבואה. 35) מידת תבואה, המכילה שלשים סאה, כמבואר לקמן הל' ערכין פ"ד, ה"א. 36) שלא גמר בדעתו להיות נזיר עד שיתברר הדבר כמו שאמר (נדרים יט. ובר"ן שם). 37) נזיר ח, א. וכרבי יהודה.

31 **י. הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וְרָאוּ אֶת הַכּוּי[38] מֻרְחוֹק, וְאָמַר**
32 **אֶחָד מֵהֶם: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה חַיָּה, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי**
33 **נָזִיר שֶׁזֶּה בְּהֵמָה, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה**
34 **חַיָּה, וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה בְּהֵמָה, וְאָמַר**
35 **אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה לֹא חַיָּה וְלֹא בְּהֵמָה,**
36 **וְאָמַר אַחֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה בְּהֵמָה וְחַיָּה - הֲרֵי**
37 **כֻּלָּם[39] נְזִירִים; מִפְּנֵי שֶׁהַכּוּי יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה בָּהֶן**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 לְחַיָּה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה בָּהֶן לִבְהֵמָה, וְיֵשׁ בּוֹ
2 דְּרָכִים שָׁוֶה לְחַיָּה וְלִבְהֵמָה[40], וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שֶׁאֵינוֹ
3 שָׁוֶה לֹא לַבְּהֵמָה וְלֹא לַחַיָּה[41]. וְהוּא הַדִּין אִם רָאוּ
4 אַנְדְּרוֹגִינוֹס וְנֶחְלְקוּ בּוֹ אִם הוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, וְנָדְרוּ
5 עַל דֶּרֶךְ שֶׁנָּדְרוּ אֵלּוּ בַּפּוּי - חֲרֵי כֻּלָּם נְזִירִים;
6 שֶׁהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה בָּהֶן לְאִישׁ
7 וּדְרָכִים שָׁוֶה לְאִשָּׁה[42], וּדְרָכִים שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בָּהֶן
8 לֹא לְאִישׁ וְלֹא לְאִשָּׁה, וּדְרָכִים שֶׁהֵן שָׁוִין לְאִישׁ
9 וּלְאִשָּׁה[43].

38) "מין מורכב מן העז ומן הצבי . . . ולא הכריעו בו חכמים אם מין בהמה או חיה היא" (לשון רבינו בפירוש המשנה, ביכורים פ"ב, מ"ח). 39) ששה אנשים אלו. 40) כמבואר בסמוך הי"א. 41) נמצאו כולם אמרו אמת (משנה, נזיר לד. וכפירוש רבינו שם). 42) כמבואר בסמוך הי"א. 43) ולפיכך נתקיימו דברי כולם (תוספתא נזיר פ"ג, מי"א).

10 **יא. וְכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ[44] - בְּעִנְיְנֵי הַמְּצוֹת[45], לֹא**
11 **בְּטִבְעוֹ וְתוֹלַדְתּוֹ[46]. וְכֵן דַּרְכֵי הַפּוּי - בְּעִנְיְנֵי הַמְּצוֹת,**
12 **לֹא בְּטִבְעוֹ וְתוֹלַדְתּוֹ[47]. כֵּיצַד? דָּמוֹ טָעוּן כִּסּוּי,**
13 **כְּחַיָּה[48]; וְחֶלְבּוֹ אָסוּר, כִּבְהֵמָה[49]; וַחֲרֵי הוּא כְּלַאַיִם**
14 **עִם הַבְּהֵמָה וְכֵן עִם הַחַיָּה, כְּאֵלּוּ אֵינוֹ חַיָּה וְלֹא**
15 **בְּהֵמָה[50]; וְטָעוּן שְׁחִיטָה, כִּבְהֵמָה וְחַיָּה[51]. וְיֵשׁ בּוֹ**
16 **דְּרָכִים אֲחֵרִים[52], וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[53].**
17 **וְכֵן אַנְדְּרוֹגִינוֹס: מִטַּמֵּא בְּלֵבֶן, כַּאֲנָשִׁים[54]; וּמִטַּמֵּא**
18 **בְּאָדֹם, כְּנָשִׁים[55]; וְאֵינוֹ נִמְכָּר בְּעֶבֶד עִבְרִי, לֹא**
19 **כַּאֲנָשִׁים וְלֹא כִּנְשִׁים[56]; וְהַהוֹרְגוֹ[57] - נֶהֱרָג עָלָיו,**
20 **כַּאֲנָשִׁים וּכְנָשִׁים[58]. וְיֵשׁ בּוֹ דִּינִים אֲחֵרִים, וְכָל אֶחָד**
21 **יִכָּתֵב בִּמְקוֹמוֹ[59].**

44) של האנדרוגינוס. 45) במובן הדיני. 46) בכת"י התימנים, כל הפיסקה הזו בנוגע לכוי, אינה. 47) דם שחיטתו. 48) אבל דם שחיטת בהמה, פטור מכיסוי. 49) כחלב בהמה, אבל חלב חיה מותר. 50) ואסור להרביעו לא על חיה ולא על בהמה אלא עם מינו. 51) הכל במסכת ביכורים פ"ב מ"ח-יא. 52) והן מפורשות במשנה, שם. 53) כגון בהל' יום טוב פ"ג, ה"א; הל' ביכורים פ"ט, ה"ה; הל' אבות הטומאה פ"א, ה"ו ועוד. 54) זבים ובעלי קרי. לובן - כינוי לזרע הזכר. 55) שדם זיבתן ונדתן טמא (בכורים פ"ד, מ"ב-ג). 56) שעבד עברי אינו נמכר אלא האיש, וזה ספק נקיבה הוא. והבת נמכרת כשהיא קטנה ע"י אביה, אבל אין האב מוכר את בנו לעבד (שם מ"ה, וברע"ב). 57) במזיד. 58) שם מ"ד. 59) הל' יבום פ"ו, ה"ח; הל' איסורי ביאה פכ"ב, הי"א; הל' עדות פ"ט, ה"ג ועוד.

22 **יב. וְכֵן אִם רָאוּ אֲנָשִׁים בָּאִים כְּנֶגְדָּם, מֵהֶם פִּקְחִים[60]**
23 **וּמֵהֶם סוּמִים[61], וְאָמַר אֶחָד: חֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵלּוּ**
24 **פִּקְחִין[62], וְאָמַר אַחֵר: חֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין אֵלּוּ פִּקְחִין,**
25 **וְאָמַר אַחֵר: חֲרֵי אֲנִי נָזִיר שֶׁאֵלּוּ סוּמִין, וְאָמַר אַחֵר:**
26 **חֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין אֵלּוּ סוּמִין, וְאָמַר אַחֵר: חֲרֵינִי נָזִיר**
27 **שֶׁאֵלּוּ פִּקְחִין וְסוּמִין, וְאָמַר אַחֵר: חֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין**
28 **אֵלּוּ לֹא פִּקְחִין וְלֹא סוּמִין[63] - חֲרֵי כֻּלָּם נְזִירִים[64].**
29 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

60) רואים, שעיניהם פקוחות (= פתוחות). 61) עוורים. 62) ודבריו אמת, שיש ביניהם פקחים. 63) כי הפקחים שבהם אינם סומים, והסומים שביניהם אינם פקחים, ונתקיימו דבריו. 64) הרדב"ז מציין את מקור ההלכה בתוספתא, ובתוספתא נזיר שלפנינו - איננה.

30 **יג. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים[65] וְנָדַר בְּנָזִיר - חֲרֵי**
31 **זֶה נָזִיר וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא**
32 **הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[66], כְּשֶׁאָר הַנְּדָרִים[67]. וְהָאִישׁ מַדִּיר**
33 **אֶת בְּנוֹ קָטָן בְּנָזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹנַת**
34 **נְדָרִים[68], וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת אֶת בִּתָּהּ בְּנָזִיר. וְדָבָר זֶה**
35 **הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה הוּא[69], וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּשְׁאָר נְדָרִים.**

65) שהוא בן שתים־עשרה שנה ויום אחד, ויודע לשם מי נדר, כמבואר לעיל הל' נדרים פי"א, ה"א־ד. 66) שאפילו מלאו לו שלש־עשרה שנה ויום אחד, אלא שלא הביא שתי שערות, עדיין לא נעשה גדול לשאר דברים. 67) שנדרו קיים, וכמו שמטעים רבינו שם: "ודבר זה מדברי תורה, שהמופלא הסמוך לאיש, הקדשו ונדרו נדר" ע"פ דברי הש"ס נדה מו, ב. וכרבי יוחנן וריש לקיש שם, ולפיכך מביא הקטן קרבנותיו, ואינם חולין בעזרה. 68) שהוא פחות מבן שתים־עשרה שנה ויום אחד. 69) שקיבל משה מסיני (משנה, נזיר כח: וכרבי יוחנן בגמרא שם). וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "מפי הקבלה - אין לו סמך בתורה ולא רמז, והוא מה שאמר (בגמרא שם) הלכה היא בנזיר". והשווה לקמן פ"ג הי"ב, ובהל' אבל פ"ג ה"ח, ועוד. וכתב ה'מעשה רוקח' אע"פ שמצינו, שחנה הדירה את שמואל בנה בנזירות, ככתוב (שמואל־א א, יא) "ומורה לא יעלה על ראשו" (ראה במשנה שם סו. ולקמן פ"ג, הט"ז) - על כרחנו לומר, שגם אביו אלקנה הסכים על ידה והדירו גם הוא. וראה ברד"ק לשמואל שם, שאף הוא עמד על זה. וב'אור המאיר' למורי רבי מאיר שפירא ז"ל סימן ל, פלפל בזה הרבה.

36 **יד. כֵּיצַד? הָאָב שֶׁאָמַר לִבְנוֹ הַקָּטָן: חֲרֵי אַתָּה נָזִיר,**
37 **אוֹ שֶׁאָמַר: בְּנִי פְּלוֹנִי נָזִיר, אוֹ חֲרֵי זֶה נָזִיר[70], וְשָׁתַק**
38 **הַבֵּן - חֲרֵי זֶה נָזִיר. וְחַיָּב הָאָב לְנַהֵג בּוֹ כָּל דִּקְדּוּקֵי**
39 **נְזִירוּת, וְאִם נִטְמָא - מֵבִיא[71] קָרְבַּן טֻמְאָה[72],**
40 **וּכְשֶׁשִּׁלִּים נְזִירוּתוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה, כְּשְׁאָר**
41 **הַנְּזִירִים הַגְּדוֹלִים.**

70) וב'תוספות' נזיר כח, ב - דיבור־המתחיל האיש מדיר, הוסיפו: או שיצוה לבנו שיאמר הריני נזיר. 71) האב בשביל בנו. 72) כדין נזיר גדול, וכמבואר לקמן פ"ו, ה"ג. ומביא שתי תורים, אחת לעולה ואחת לחטאת, והכהן מולק ואוכל מחטאתו ואין בזה משום נבילה (נזיר כט.).

42 **טו. לֹא רָצָה הַבֵּן וּמִחָה בְּדָבָר זֶה אוֹ שֶׁמִּחוּ קְרוֹבָיו,**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אוֹ שֶׁגִּלַּח שְׁעָרוֹ אוֹ שֶׁגִּלְחוּהוּ קְרוֹבָיו, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁגִּלָּה דַּעְתּוֹ[73] שְׁלֹא רָצָה הוּא אוֹ קְרוֹבָיו בְּנְזִירוּת זוֹ - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נָזִיר[74]. וְעַד מָתַי יֵשׁ לוֹ לְהַדִּירוֹ? עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיַעֲשֶׂה אִישׁ[75].

73) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: שגילה דעתם. 74) משנה, שם כח, ב. וראה לקמן פ"ט, הי"ב. וכתבו ה'תוספות' שם, דוקא כשמיחו מיד כששמעו, אבל אם בתחילה לא מיחו, ואחר שהתחילה הנזירות מיחו, אין בכך כלום. וכן פירש רבינו שם: "וכל זמן שחלה עליו הנזירות והתנהג בה, אינו יכול לא הוא ולא קרוביו לבטלה". ובתוספתא שם פ"ג, מ"ט שנינו: "הדירו כשהוא קטן וגלח, או שהביא שתי שערות, בטלה הימנו נזירות אביו". ונראה, ששתי שערות מבטלות הנזירות, אף לאחר שהתחיל כבר למנות ימי נזירותו ('תוספות' שם). וראה ב'תוספות יו"ט' לסוטה פ"ג, מ"ה. והרא"ש בפירושו לנזיר כח, ב - מסתפק אם שתה הבן יין או שנטמא למתים, אם מחאתו מחאה, כי אין אלו דומים לגילוח, שהוא מעשה בגופו. וב'אור שמח' מכריע, שאם שתה הבן בעצמו מרצונו הרי זו מחאה, אבל השקוהו קרוביו או טימאוהו אין זו מחאה, שהמגלח את הנזיר לוקה (לקמן פ"ה, הי"א), ולפיכך מחאתם מחאה. אבל המשקה את הנזיר והמטמאו, אינו לוקה (שם, ה"כ) ולפיכך אין מחאתם מחאה. 75) שיהיה בן שלש־עשרה שנה ויום, ויביא שתי שערות, כי עד אז עדיין קטן הוא לכל המצוות שבתורה (נזיר כט:) כדעת רבי.

טז. הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵין לָהֶן נְזִירוּת[76]; שֶׁנֶּאֱמַר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[77].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת – אֵין לָהֶן נְזִירוּת כו'.

יש לומר שזה אינו מפרט אם מותרים ביין ותגלחת הוא מכיון שיש אופנים שיהיו אסורים בזה. כי אף שהגויים אין להם נזירות, הם מחוייבים בשמירת מוצא שפתיהם וכפירוש החזקוני בסיבת עונשם של בני דור המבול "מאחר שלא נצטוו מצות . . יש לומר יש כמה מצוות שחייבים בני אדם לשמרן מכח סברת הדעת אע"פ שלא נצטוו כו'", היינו שנוסף על זה שז' מצוות בני נח הם דברים המחוייבים "מפני הכרע הדעת" הרי שיש כמה דברים שלא מצינו עליהם ציווי מפורש ובכל זאת חייבים בהם בני נח "מכח סברת הדעת" (ובלשון רב ניסים גאון בהקדמתו למס' ברכות "כל המצוות שהן תלויין בסברא ובאובנתא דלבא כבר הכל מתחייבים בהן מן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ, עליו ועל זרעו אחריו לדורי דורים").

ועל פי זה יש לומר שגם קיום התחייבות בדיבור נכלל בדברים שחייבים בהם "מכח סברת הדעת" אף שאינו נכלל בז' מצוות בני נח, וסימוכין לדבר מנוסח "מי שפרע" - "מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדיבורו". ודבר זה אינו רק בין אדם לחבירו אלא גם בדברים שבין אדם לקונו כי שמירת מוצא שפתיו הוא ענין המחוייב "מכח סברת הדעת" כאמור. וכך הוא לגבי שבועות ונדרים של בני נח שאף על פי שאינם בכלל בל יחל חייבים לשמור מוצא שפתיהם "מכח סברת הדעת".

ויש לומר **שזהו** הטעם שלא פירט שמותרים ביין ותגלחת כו' כיון שתלוי באיזה לשון נדר הגוי בנזיר: אם אמר "הריני נזיר כישראל" לא חל עליו דין נזיר כלל, כיון שנתמעט מדין נזירות של התורה והרי הוא כמי שנשבע על דבר שאינו יכול לקיימו שאין כאן שבועה. אבל אם אמר "הריני נזיר מן התגלחת" או "מן היין" ואסר עצמו מהם בפירוש, חייב לשמור מוצא שפתיו לא מדין נזירות של תורה אלא "מכח סברת הדעת".

בזה יובן גם טעם הצורך למעט עכו"ם מדין נזירות, שמאחר שיש סברה שיתחייבו להיות פרושים מן היין והתגלחת כנ"ל, לכן חידשה תורה שדין נזירות אינו שייך אצלם (אם אמר "הריני נזיר כישראל").

ויש להעיר בזה מהמבואר בטעם הדבר שנשא יעקב שתי אחיות נגד הציווי "ואשה אל אחותה לא תקח" שכיון שהבטיח לרחל שישאנה, הי' מוכרח לקיים דיבורו, ודוחה האיסור שנאמר במ"ת ד"אשה אל אחותה לא תקח" שעל פי פשוטו של מקרא שמירת כל התורה קודם שניתנה הי' זה רק חומרה של האבות ולא ציווי שנצטוו עליו.

לקוטי שיחות חלק לח עמוד 26 ואילך.

76) נזיר סא, א. 77) אף־על־פי שמקבלים מהם נדרים ונדבות כישראל, וקרבנם קרב, אין נזירות חלה עליהם, ומותרים לשתות יין, ואין מביאין קרבנות נזירות (נזיר שם). וטעם הדבר, כי קרבנות נדריו - הם מצוה שבממונו, וכשמקדיש ממונו נתקדש, אבל הנזירות היא מצוה שבגופו, ולא נצטוו הגויים על מצוה זו (תורה תמימה, לפסוק זה). ובגמרא שם מפרש, שבנזיר נאמר: "לאביו ולאמו לא יטמא" - מי שיש לו טומאה. יצאו אלו, שאין להם טומאה, שאם נגעו במת לא נטמאו, וכן הכתוב אומר (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא . . . ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל". יצאו אלו, שאין להם קהל.

יז. נָשִׁים וַעֲבָדִים - יֵשׁ לָהֶן נְזִירוּת[78]. וְהָאָב אוֹ הַבַּעַל מֵפֵר נְזִירוּת הָאִשָּׁה, אִם רָצָה, כְּשֶׁאָר הַנְּדָרִים[79]. אֲבָל הָעֶבֶד - יֵשׁ לְרַבּוֹ[80] לָכֹף אוֹתוֹ[81] לִשְׁתּוֹת וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים. וְאִם לֹא כָּפָה אוֹתוֹ - נוֹהֵג נְזִירוּת[82].

78) שבפירוש נאמר (שם ו, ב) "איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר", ועבדים – אע"פ שאין נפשם קנויה להם, יש להם נזירות, שנאמר (שם) "ואמרת אליהם" - לרבות את העבדים. 79) נזיר סב, ב. וראה לעיל הל' נדרים פי"א, ה"ו־ח. 80) יכול. 81) למחות בידו כל זמן שירצה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בניגוד לאשה שאינו יכול לכופה, מכיון שנדרה בנזיר ולא היפר לה, שוב אינו יכול להפר (משנה, נזיר סא. וברש"י). 82) כאמור לעיל אות עז "ואמרת אליהם" - לרבות את העבדים, כשאין רבו מוחה בידו. וראה לעיל הל' נדרים פי"ג ה"ה-ו, ובביאורנו.

1 **יח. נָדַר הָעֶבֶד שְׁאָר נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ[83] אוֹ**
2 **שֶׁמְּעַכְּבִין אֶת הַמְּלָאכָה, אוֹ שֶׁהֶעֱרִיךְ[84] - אֵין רַבּוֹ**
3 **צָרִיךְ לְכָפּוֹת[85], מִפְּנֵי שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ קְנוּיָה[86] לוֹ וְלֹא יָחוּל**
4 **עָלָיו נֶדֶר[87]. לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאוֹסֵר פֵּרוֹת אֲחֵרִים**
5 **עֲלֵיהֶם[88]. אֲבָל אִם אֵין שָׁם עִנּוּי[89] וְלֹא דָּבָר שֶׁמְּעַכֵּב**
6 **מְלָאכָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְכָפּוֹת[90]. נָדַר עַבְדּוֹ בִּנְזִירוּת,**
7 **וְאָמַר לוֹ: מוּפָּר לָךְ - יָצָא לְחֻרּוּת[91], וְחַיָּב לְהַשְׁלִים**
8 **נְזִירוּתוֹ[92]; שֶׁהָעֶבֶד כּוֹפִין אוֹתוֹ וְאֵין מְפִרִין לוֹ, וְאִם**
9 **הֵפֵר - יָצָא לְחֻרּוּת[93].**

83) ומכחישים את גופו. 84) שאמר: ערכי עלי, או ערך פלוני עלי, שנותן להקדש כפי שני הנערך, ראה לקמן הל' ערכין פ"א, ה"ב. 85) לבטל נדרו. 86) והתורה אמרה (שם, ל, ג) "לאסור אסר על נפשו" יצא זה שאין נפשו קנויה לו אלא משועבד הוא לרבו (נזיר סב:). 87) וגם הערכים הם נדר, כמבואר לקמן הל' ערכים פ"א, ה"א. 88) שאין האיסור חל, כמבואר בנדרים פה, ב. 89) הגוף והנפש. 90) לבטל נדרו, שהרי אין רבו מפסיד כלום, ונדרו חל. ובנזיר שם, אומר אביי, הטעם שאין העבד יכול לידור נדר שיש בו עינוי נפש, שנאמר (ויקרא ה, ד) "נפש כי תשבע . . להרע או להטיב", מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים שאין הרשות בידו". ובנדר שיש בו עינוי נפש, גופו נכחש, וגורם רעה לרבו. וראה לעיל הל' שבועות פי"ב, ה"ו: "עבד שנשבע, אין רבו צריך לכפותו והרי הוא אחר שנשבע כקודם שנשבע", ושבועה אפילו אין בה עינוי נפש אינה חלה עליו, וכבמבואר בביאורנו שם, שהשבועה היא איסור נפשו על החפץ ו"אין נפשו של עבד קנויה לו" וכלשון רבינו כאן, אבל הנדרים הם איסור החפץ על עצמו, וכשאין בהם עינוי נפש חלים עליו (תוספות יו"ט נזיר פ"ט, מ"א). 91) משנה, נזיר סב, ב: "היפר לעבדו יצא לחירות" וכו'. והטעם, כיון שלא כפה אותו כדרך העבדים אלא היפר לו כמנהג בני חורין, גילה דעתו שאין לו רשות עליו, הואיל ונהג בו מנהג בתו ואשתו, וכדברי רבינו בהל' עבדים פ"ח, הי"ז: "אמר לו רבו מופר לך - יצא לחירות, שכיון שלא כפה אותו במקום שיש לכפותו, גילה דעתו שהפקיע שעבודו". והראב"ד חולק וגורס במשנה: "היפר לעבדו ויצא לחירות, משלים נזירותו". הוא שונה ויצא בוא"ו. וגירסת משנתנו כגירסת רבינו "יצא לחירות" בלי וא"ו. 92) נזיר, שם. 93) ואין זה גרוע מעבד שאמר לו רבו לקרוא שלשה פסוקים בתורה בפני ציבור שיצא לחירות, וכופים את רבו לכתוב לו שטר שחרור, כמבואר בהל' עבדים שם, ע"פ דברי הש"ס בגיטין מ, א.

10 **יט. עֶבֶד שֶׁנָּדַר בִּנְזִירוּת וּבָרַח אוֹ שֶׁהָלַךְ מֵרַבּוֹ[94] -**
11 **הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן, כְּדֵי שֶׁיִּטְעַר וְיַחֲזֹר**
12 **לִרְשׁוּת רַבּוֹ[95]. נָזַר וְהִשְׁלִים נְזִירוּתוֹ וְגִלַּח[96], וְלֹא**
13 **יָדָעוֹ[97] רַבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יָצָא לְחֵרוּת[98] - הֲרֵי זֶה יָצָא**
14 **יְדֵי נִדְרוֹ[99]; אֲבָל אִם נָדַר וְלֹא גִּלַּח וְיָצָא לְחֵרוּת -**
15 **לֹא יָצָא יְדֵי נִדְרוֹ[100]. נִטְמָא וְאַחַר כָּךְ יָצָא לְחֵרוּת -**
16 **מוֹנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנִּטְמָא[101].**

94) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: שהלך רבו. וכן נראה מפירוש הרדב"ז. 95) שעדיין לא יצא לחירות בבריחתו, כשם שלא יצא לחירות בהליכת רבו. ומטעם זה הביאו רבינו כאן, כדי להשוות בריחת העבד להליכת רבו, לומר, הואיל ולא יצא לחירות, קונסים את העבד, שלא ישתה כדי שיצטער ויחזור לרבו ויכופהו לשתות. וכל זה משום תקנת רבו (נזיר סב: וברש"י). ואע"פ שרבי יוסי חולק על זה, פסק רבינו כרבי מאיר, משום שסוגיית הש"ס שם פירשה את דברי רבי מאיר באחרונה, אחרי רבי יוסי, ודאי מפני שהלכה כמותו (רדב"ז). וב'מעשה רוקח' מתרץ, הואיל וזהו קנס לעבד, שישוב לרבו, עלינו לומר הלכה כרבי מאיר בנזירתו, כדברי רב נחמן בכתובות ס, ב. 96) כדין כל נזיר במלאת ימי נזרו. 97) צ"ל: ולא ידע, וכן בדפוסים קדומים. 98) אע"פ שאילו ידע, יתכן שהיה כופהו ונתבטלה נזירותו. 99) הואיל ונגמרה נזירותו, ורבו לא הספיק לכופו (תוספתא נזיר פ"ו, מ"ה). 100) תוספתא שם, הואיל ולא נשלמה נזירותו, שמחוסרת גילוח, לא יצא ידי נזרו וחייב לנהוג נזירות אחרת. וטעם הדבר, שכל נזירות שנוהג העבד שלא מדעת רבו, נחשבת "נזירות ספק", שמא ישמע רבו ויכופו ויבטל נזירותו, ולפיכך כשלא השלים נזירותו ויצא לחירות, אין המנין שמנה בעודו עבד, עולה לו, כי שמא אם היה עדיין עבד היה רבו כופהו ומבטל כל המנין, ואין מנין הספק עולה לו לנזירות ודאי שחלה עליו לאחר שנשתחרר ('מרכבת המשנה'). 101) תוספתא, שם. ופירוש הדברים, אע"פ שיצא לחרות, אינו מביא קרבנות טומאה כדין כל נזיר טהור שנטמא, וגם אינו צריך להתחיל את מנין נזירותו מיום השמיני לטהרתו - כדין נזיר טהור שנטמא - שבו הוא מביא את קרבנותיו, אלא ביום השביעי לטומאתו כשיטבול מתחיל למנות נזירותו. כי הואיל ונהג נזירותו בלא ידיעת רבו, לא היה מניינו ודאי, כי שמא ישמע רבו ויכופו ובטלה נזירותו, וכשנטמא פקעה נזירותו, ואינה ראויה לקרבן, והרי זה דומה לנדר בנזיר והוא טמא מת, שיום שביעי שלו עולה לו ממנין נזירות ואינו מביא קרבן טומאה, כמבואר לקמן פ"ו, ה"ד-ח. וב'ירושלמי' נזיר פ"ט ה"א, אמרו: "נטמא ואחר-כך יצא לחירות, מביא קרבן טומאה". אולם רבינו פוסק כתוספתא הנ"ל ('מרכבת המשנה').

17 **כ. נְזִירוּת נוֹהֶגֶת בְּפְנֵי הַבַּיִת[102] וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[103].**
18 **לְפִיכָךְ, מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר בַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי זֶה נָזִיר**
19 **לְעוֹלָם[104], שֶׁאֵין לָנוּ בַּיִת כְּדֵי שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹתָיו**
20 **בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ.**

102) בזמן שבית-המקדש קיים. 103) שהרי היא נדר כשאר נדרי איסור הנוהגים גם שלא בפני הבית. וכן שנינו במשנה (נזיר לב:) "כשעלו נזירים מן הגולה ומצאו ביהמ"ק חרב . . . אמרו, כל שנזר עד שלא חרב ביהמ"ק - נזיר (= וחייב לנהוג בנזירות), ומשחרב ביהמ"ק אינו נזיר", שיכול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לומר אילו הייתי יודע שהבית חרב, לא הייתי נודר (רש"י ו'תוספות' שם), ומכאן אתה למד, שאילו ידע שחרב הבית ונדר - הרי זה נזיר (רדב"ז). 104) ויתכן שאם הכביד שערו "מקל בתער משנים־עשר חודש עד שנים־עשר חודש", כדין 'נזיר עולם', המבואר לקמן פ"ג, הי"ב.

כא. אֵין הַנְּזִירוּת נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[105]. וּמִי שֶׁנָּזַר בְּחוּצָה לָאָרֶץ - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וּמְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִהְיוֹת נָזִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמִנְיַן הַיָּמִים שֶׁנָּזַר[106]. לְפִיכָךְ[107], מִי שֶׁנָּדַר בַּזְּמַן הַזֶּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִהְיוֹת נוֹהֵג שָׁם נְזִירוּת עַד שֶׁיָּמוּת אוֹ עַד שֶׁיִּבָּנֶה הַמִּקְדָּשׁ וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ[108].

105) שהרי גזרו טומאה על ארץ העמים (נזיר נד. והל' טומאת מת פי"א, ה"א), נמצא שאינו יכול למנות שם נזירות בטהרה, והרי זה כאילו נדר והוא בבית הקברות, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. 106) שאם נדר להיות נזיר מאה יום, הרי זה מונה מאה יום בעלותו לארץ ישראל, למרות שהשלים כבר את נזירותו בחוץ לארץ (משנה בנזיר יט: וכבית הלל). וראה בגמרא שם כ, א - שקונסים אותו "בתחילת נזירות". כלומר, מתחיל וחוזר ומונה כל ימי נזירותו כפי שקיבל בתחילה. ושם במשנה מסופר: "מעשה בהילני המלכה, שהלך בנה למלחמה, ואמרה אם יבוא בני מן המלחמה בשלום, אהא נזירה שבע שנים, ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים, ובסוף שבע שנים עלתה לארץ והורוה בית־הלל שתהיה נזירה עוד שבע שנים אחרות" וכו'. וכל זה מדברי חכמים, אבל מן התורה נזירות שבחוץ לארץ היא נזירות גמורה, שהרי טומאת ארץ העמים אינה אלא מדרבנן, ומן התורה טהור גמור הוא, ועלה לו מניינו. וכן נראה מדברי רבינו בסמוך הכ"ב, שחייב לנהוג נזירות בחוץ־לארץ מצד הדין. וכן הקנס אינו אלא חיובו לעלות לארץ ישראל ולחזור ולמנות שם (כסף־משנה). 107) הואיל ואסור לו לשהות בחוץ־לארץ מפני טומאתה. 108) והראב"ד שואל, והלא בזמן הזה כולנו טמאים טומאת מת, ואין לנו אפר פרה להטהר, ואין הפרש בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, למה נכוף אותו לעלות לארץ ישראל. ולדבריו אסור להזיר בכל מקום, אולם דעת רבינו, הואיל וגזרו טומאה על ארץ העמים, נמצא כל שעה שהוא נמצא שם, הוא מוסיף טומאה על טומאתו, ולפיכך כופים אותו לעלות לא"י, שלא יוסיף טומאה בכל שעה (רדב"ז). והוסיף ה'כסף משנה' שבארץ ישראל אין שום איסור להזיר כיום, שאע"פ שכולנו טמאים טומאת מת, אם אחר שנזר יזהר מלהטמא, מה איסור יש בזה!

כב. וְכָל זְמַן שֶׁהוּא בְּחוּצָה לָאָרֶץ הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים וּלְגַלֵּחַ, וְכָל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָמִים אֵלּוּ עוֹלִין לוֹ[109]. וְאִם עָבַר וְשָׁתָה אוֹ גִּלַּח אוֹ נָגַע בְּמֵת וְכֵיוֹצֵא בְּנְגִיעָה[110] - לוֹקֶה[111].

109) כדין נדר בנזיר והוא טמא מת, שחלה עליו נזירות, אע"פ שימי טומאתו אינם עולים לו, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ז. 110) שנשא את המת או האהיל עליו, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ה. 111) כי אע"פ שכולנו טמאי מתים, אין זה "מחולל ועומד", אלא הרי זה כנטמא למת ופירש, וחזר ונגע, שלוקה על כל נגיעה, כמבואר לקמן פ"ה, הי"ז.

יום שישי י"ג אלול ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) זמן סתם נזירות, ודין האומר: הריני נזיר כמנין ימות השנה, ההבדלים בין נזיר עולם לנזיר לזמן קצוב, נזירות שמשון ונזירות שמואל הרמתי, המקבל נזירות כשער ראשו או כעפר הארץ.

א. סְתָם נְזִירוּת - שְׁלֹשִׁים יוֹם. כֵּיצַד? מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. וַאֲפִלּוּ אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר נְזִירוּת גְּדוֹלָה עַד מְאַת הָרִבֹּה - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ זְמַן.

ב. פֵּרֵשׁ זְמַן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר יוֹם אֶחָד, אוֹ עֲשָׂרָה יָמִים, אוֹ עֶשְׂרִים יוֹם - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם; שֶׁאֵין נְזִירוּת פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[2].

2) "מפי הקבלה - אין לו סמך בתורה ולא רמז והוא מה שאמרו (בגמרא שם) הלכה היא בנזיר". אמנם בנזיר ה, אמרו: "קדוש יהיה - יהיה בגימטריה שלושים". אבל רבינו בפירושו למשנה שם כותב, שהיה להם דבר זה בקבלה, אלא, שסמכו על הפסוק דרך סימן בלבד, "כי אין לנו לסמוך על גימטריא". וראה בנזיר ו: שדרשו: "קדוש יהיה גדל פרע - אין גדול פרע פחות משלושים יום". שדרך בני אדם לגדל שער שלושים יום ועד אז אין בו כובד.

ג. פֵּרֵשׁ זְמַן יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים אוֹ אַרְבָּעִים אוֹ מֵאָה יוֹם, אוֹ מֵאָה שָׁנָה - הֲרֵי זֶה נָזִיר כַּזְּמַן שֶׁפֵּרֵשׁ, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

ד. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר שָׁעָה אַחַת - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם[3]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְשָׁעָה אַחַת - הֲרֵי זֶה נָזִיר אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים יוֹם; שֶׁאֵין נוֹזְרִין שָׁעוֹת[4].

3) כיוון שאין נודרים שעות, שנאמר "ימי נזרו" - מלמד שאין נזירות לשעות, ואין נזירות פחותה משלושים יום, הרי זה נתכוון לנזירות שלימה. 4) והרי זה כאילו אמר: הריני נזיר אחד ושלושים יום.

ה. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר מִכָּאן עַד מָקוֹם פְּלוֹנִי, אִם לֹא הֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ[5] - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם בִּלְבַד; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לִנְזִירוּת גְּדוֹלָה, וַהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ זְמַן[6]. וְאִם הֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ[7]: אִם הָיָה מַהֲלָךְ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם[8]; וְאִם הָיָה יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זֶה נָזִיר נְזִירוּת אַחַת כְּמִנְיַן הַיָּמִים[9].

5) שלא יצא ללכת לשם. 6) והרי זה כאילו אמר ארוכה לי נזירות זו כמכאן ועד מקום פלוני. 7) שהתחיל ללכת בדרך המוליכה למקום פלוני. 8) שאין נזירות פחותה משלושים יום. 9) שמכאן ועד אותו מקום. ופירשוה בגמרא שם ז. "כשהחזיק בדרך". שהדעת מוכיחה, שנתכוון להיות נזיר כל זמן שיהיה בדרך. והתוספות שם פירשו: שבוודאי מפני אונסי הדרך קיבל עליו נזירות להינצל מסכנת הדרך למספר מהלך ימים עד מקום פלוני.

1 **ו. מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שְׁתֵּי נְזִירוֹת אוֹ שָׁלֹשׁ אוֹ**
2 **אַרְבַּע - הֲרֵי זֶה נָזִיר כַּמִּנְיָן שֶׁאָמַר, כָּל נְזִירוּת מֵהֶן**
3 **שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּבְסוֹף כָּל שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשִׁים[10] מְגַלֵּחַ**
4 **וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּת שְׁנִיָּה. אֲפִלּוּ**
5 **אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה אֶלֶף נְזִירוֹת, שֶׁאִי אֶפְשָׁר**
6 **שֶׁיִּחְיֶה כַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה אַחַת אַחַר אַחַת**
7 **עַד שֶׁיָּמוּת[11] אוֹ עַד שֶׁיַּשְׁלִים מִנְיַן נְזִירוֹתָיו[12].**

10) ביום שלושים ואחד. 11) ומגלח בכל שלושים יום כנ"ל. 12) ואין לו דין של נזיר עולם, אלא מגלח בסוף כל שלושים ומביא קרבנותיו.

8 **ז. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה - מוֹנֶה**
9 **נְזִירוֹתָיו כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה[13]. אִם פֵּרֵשׁ שְׁנוֹת הַחַמָּה**
10 **- מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ נְזִירוֹת, כָּל אַחַת**
11 **מֵהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם[14]; וְאִם פֵּרֵשׁ שְׁנַת הַלְּבָנָה - מוֹנֶה**
12 **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וַחֲמִשִּׁים נְזִירוֹת; וְאִם סָתַם -**
13 **מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וַחֲמִשִּׁים נְזִירוֹת. שֶׁהֲרֵי**
14 **בְּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הַנְּדָרִים הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם,**
15 **וְרֹב שְׁנֵי הַחַמָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם**
16 **מוֹנִין לָהּ[15], וְרֹב שְׁנֵי הַלְּבָנָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעָה**
17 **וַחֲמִשִּׁים יוֹם מוֹנִין לָהּ[16], וְאֵין קוֹרִין כָּל הָעָם שָׁנָה**
18 **סְתָם אֶלָּא לִשְׁנַת הַלְּבָנָה[17].**

13) נזירות של שלושים יום כנגד כל יום מימי השנה. 14) נמצא שהוא נוהג נזירות שלושים שנה. 15) ובהלכות קידוש החודש פרק ט הלכה א כותב רבינו: "שנת החמה יש מחכמי ישראל שאומרים שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות; ויש מהם שאומרים: שהיא פחות מרביע היום". 16) ורבינו שם פרק ו, הלכה ד כותב: "שנה של לבנה ... שלוש מאות יום וארבעה וחמישים יום, ושמונה שעות, ושמונה מאות ושש ושבעים חלקים" וכו'. 17) ולפיכך אם נדר כמניין ימות השנה סתם הרי זה מונה נזירותו כמניין ימי שנת הלבנה.

19 **ח. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת וּמֶחֱצָה - הֲרֵי זֶה נָזִיר**
20 **שְׁתֵּי נְזִירוֹת[18]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר וְיוֹם אֶחָד, אוֹ**
21 **שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁעָה אַחַת - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתֵּי**
22 **נְזִירוֹת[19]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר וְאַחַת - הֲרֵי זֶה נָזִיר**
23 **שְׁתַּיִם[20]. הֲרֵינִי נָזִיר וְאַחַת וְעוֹד - הֲרֵי זֶה נָזִיר שָׁלֹשׁ**
24 **נְזִירוֹת. הֲרֵינִי נָזִיר וְאַחַת וְעוֹד וְשׁוּב - הֲרֵי זֶה נָזִיר**
25 **אַרְבַּע נְזִירוֹת. הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיוֹם אֶחָד -**
26 **הֲרֵי זֶה נָזִיר נְזִירוּת אַחַת שֶׁל שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יוֹם[21].**

18) כיוון שאמר: הריני נזיר, חלה עליו נזירות אחת. וכשהוסיף ואמר: ומחצה, קיבל עליו נזירות שנייה, כאילו אמר: ועוד מחצה, והואיל ואין נזירות פחותה משלושים יום, הרי זה נזיר שתי נזיריות. 19) שהאומר: הריני נזיר שעה אחת, הרי זה נזיר שלושים יום. 20) כשאמר: ואחת, נתכוון להוסיף נזירות שנייה. 21) כאן הפסיק בתיבת: "שלושים" בין הריני נזיר לתיבת: ויום אחד, נמצא שלא נתכוון זה לקבל עליו נזירות נוספת, אלא למנות ימי נזירותו כמה יהיו, והרי זה כאילו אמר: הריני נזיר שלושים ואחד יום, שהכול מצטרף למניין אחד. אלא, שבגמרא שם אמר רב: אין הדברים אמורים, אלא כשאמר הריני נזיר שלושים ואחד יום, אבל אמר: הריני נזיר שלושים יום ויום אחד - נזיר שתיים. מכיוון שהוסיף תיבת יום, נתכוון לנדור שתיים, ומטעם זה החליט בעל ה"לחם משנה" שיש כאן טעות סופר, וצריך להיות בדברי רבינו: "הריני נזיר שלושים ואחד יום" וכן נראה גם מדברי ה"כסף משנה", אלא שבכל הדפוסים הקדומים וכן בכתב יד התימנים, כתוב: "שלושים יום ויום אחד", ולפיכך נראה שסמך רבינו על הירושלמי האומר: ברייתא חולקת על רב, שהרי שנינו: "לא נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא על האומר: הריני נזיר שלושים יום ויום אחד שאינו נזיר אלא אחת" וכו'. וזה שלא כרב, ולפיכך פסק רבינו כמותה.

27 **ט. מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי כִּתֵּי[22] עֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ, אֶלּוּ**
28 **מְעִידִין שֶׁנָּזַר שְׁתַּיִם, וְאֵלּוּ מְעִידִין שֶׁנָּזַר חָמֵשׁ[23] -**
29 **הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתַּיִם; שֶׁבִּכְלַל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם, וַהֲרֵי כֻּלָּן**
30 **מְעִידִים בִּשְׁתַּיִם[24].**

22) זוגות. 23) והוא אומר שלא נדר כלל, או שאומר איני יודע. 24) כבית הלל. ובית שמאי אומרים: "נחלקה העדות (הואיל ומכחישות זו את זו) ואין כאן נזירות". וראוי להעיר, שבגמרא אמרו: "לא נחלקו בית שמאי ובית הלל, על שתי כיתי עדים ... שיש בכלל חמש שתיים. על מה נחלקו על כת אחת, אחד (=עד אחד) אומר שתיים ואחד אומר חמש, שבית שמאי אומרים נחלקה עדותם ובית הלל אומרים יש בכלל חמש שתיים". וב"לחם משנה" תמה למה לא הביא רבינו דין זה? ויש להשיב, שרבינו סומך על מה שיכתוב בהלכות עדות פרק ג הלכה ג: "אפילו אמר האחד מנה הלווהו והשני אומר מאתיים חייב לשלם מנה, שבכלל מאתיים מנה".

31 **י. מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוֹת, בֵּין שֶׁנָּדַר שְׁתֵּיהֶן בְּבַת**
32 **אַחַת[25] בֵּין שֶׁנָּדַר זוֹ אַחַר זוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר**
33 **יוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר יוֹם, וּמָנָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְהִפְרִישׁ**
34 **קָרְבָּן[26], וְאַחַר כָּךְ נִשְׁאַל[27] עַל הָרִאשׁוֹנָה וְהִתִּיר נִדְרוֹ**
35 **- עָלְתָה לוֹ רִאשׁוֹנָה בַּשְּׁנִיָּה[28], וּמֵבִיא זֶה הַקָּרְבָּן**
36 **וְנִפְטָר. וַאֲפִלּוּ הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ[29], וַאֲפִלּוּ גִּלַּח שָׁעָרוֹ[30],**
37 **וְאַחַר כָּךְ נִשְׁאַל עָלֶיהָ - עָלְתָה לוֹ רִאשׁוֹנָה בַּשְּׁנִיָּה.**
38 **שֶׁהֲרֵי אֵין הַשְּׁנִיָּה חָלָה אֶלָּא לְאַחַר הָרִאשׁוֹנָה[31],**
39 **וְהָרִאשׁוֹנָה בְּיָנוֹן שֶׁהִתִּירָהּ כְּאִלּוּ אֵינָהּ מֵעִקָּרָהּ[32].**

25) שאמר: הרי עלי שתי נזירויות. 26) לתגלחתו. 27) לחכם, שיתיר לו את נדר נזירותו. 28) המניין שמנה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לראשונה יעלו לשם הנזירות השנייה, ולא יצטרך לשמור עוד נזירות שנייה. 29) הקריב קרבנותיו. 30) על הראשונה. 31) כי מי גרם לשנייה, שלא תחול תחילה להיות מניין הראשון שלה, ראשונה הייתה מעכבתה. 32) שהחכם עוקר את הנדר מעיקרו, "ונמצא המניין למפרע של שנייה".

1 **יא. מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר לְעוֹלָם, אוֹ הֲרֵינִי נָזִיר**
2 **כָּל יְמֵי חַיַּי - הֲרֵי זֶה נָזִיר לְעוֹלָם. וְאִם אָמַר: הֲרֵינִי**
3 **נָזִיר אֶלֶף שָׁנָה - הֲרֵי זֶה נָזִיר לִזְמַן קָצוּב, וְאַף עַל**
4 **פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיֶה הָאָדָם אֶלֶף שָׁנָה.**

5 **יב. וּמַה בֵּין נָזִיר עוֹלָם לְנָזִיר לִזְמַן קָצוּב? שֶׁהַנָּזִיר**
6 **לִזְמַן - אָסוּר לְגַלֵּחַ עַד סוֹף יְמֵי נִזְרוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל**
7 **יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת**
8 **הַיָּמִם. וּנְזִיר עוֹלָם, אִם הִכְבִּיד שְׂעָרוֹ - מְקֻלְּ[33]ח בְּתַעַר**
9 **מִשְּׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ**
10 **שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת[34] כְּשֶׁיְּגַלֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִהְי[35] מִקֵּץ יָמִים**
11 **לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלַּח, כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלְּחוֹ[36]. וְאַבְשָׁלוֹם**
12 **נְזִיר עוֹלָם הָיָה[37]. וְדָבָר זֶה[38] הֲלָכָה הִיא מִפִּי**
13 **הַקַּבָּלָה[39]. וּנְזִיר עוֹלָם שֶׁנִּטְמָא - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבַּן**
14 **טֻמְאָה וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, כְּמוֹ נָזִיר לִזְמַן קָצוּב[40].**

33) ולא מגלח לגמרי, כאבשלום, שלא גילח לגמרי, שהרי נתלה בשערו. ומעשה תלייתו סמוך לגילוחו היה. 34) לעולה ולחטאת ולשלמים, כדין תגלחת הטהרה. 35) צריך להיות: והיה, כלשון הכתוב, וכן בכתב יד התימנים. 36) לסוף שנים עשר חודש. 37) שקיבל עליו להיות נזיר כל ימי חייו. 38) שאבשלום היה נזיר. 39) למשה מסיני. ואף על פי שהכתוב אומר: "כי כבד עליו וגילחו", אין זה מוכרח לומר שהיה נזיר, כי אולי מסיבות אחרות גידל שערו, אלא שקבלה הייתה בידי חכמינו. 40) כל זה במשנה: "נזיר עולם הכביד שערו מקל בתער ואם נטמא מביא קרבן טומאה". וסובר רבינו ש"הכביד שערו" - הכוונה לשנים עשר חודש, וכמו שמצינו באבשלום וכדעת רבי שם עמוד ב, אבל הנזיר לזמן קצוב אינו מגלח כלל, שהרי נזר נזירות ארוכה. וכמבואר שם ז. שכל נזירות שיש לה קצבה, הרי היא נזירות אחת וארוכה, ואינו מגלח כלל, אלא אם נטמא, כשאר נזירים.

15 **יג. שִׁמְשׁוֹן[41] לֹא הָיָה נָזִיר גָּמוּר, שֶׁהֲרֵי לֹא נָדַר**
16 **בְּנָזִיר[42], אֶלָּא הַמַּלְאָךְ הִפְרִישׁוֹ מִן הַטֻּמְאָה[43]. וְכֵיצַד**
17 **הָיָה דִּינוֹ? הָיָה אָסוּר בְּיַיִן וְאָסוּר בְּתִגְלַחַת, וּמֻתָּר**
18 **לְהִטַּמֵּא לְמֵתִים. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[44].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

". . אֶלָּא הַמַּלְאָךְ הִפְרִישׁוֹ מִן הַטֻּמְאָה".

דייק לכתוב הפרישו ולא הזירו וכד', כיון שקדושת נזיר יכול רק הנזיר לקבל על עצמו ואם היה קטן, יכול אביו להדירו בנזיר.

פעולת ציווי המלאך היתה רק על **הנהגה** טובה של נזירות ולא קדושת נזירות אלא ש(לדעת רב נהוראי) כשהגדיל ולא מיחה גילה דעתו שמסכים להנהגת אביו וקיבל על עצמו ממילא גם **קדושת** נזיר.

על דרך הדין בגר קטן שמטבילין אותו על דעת בית דין שאם יגדיל וירצה למחות הרשות בידו למחות ו"הגדילו יכולין למחות", אבל כיון שהגדילו ולא מיחו אפילו שעה אחת שוב אין יכולין למחות. (ועיין אריכות הביאור בפרדס המלך להלן סימן ז').

לקוטי שיחות חלק לח עמוד 32.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וְכֵיצַד הָיָה דִּינוֹ? הָיָה אָסוּר בְּיַיִן וְאָסוּר בְּתִגְלַחַת, וּמֻתָּר לְהִטַּמֵּא לְמֵתִים כו'".

צריך להבין איך שייכת מציאות של נזיר בלי איסור להטמא למתים.

ויובן בהקדים המבואר בחסידות בענין האורות שלמעלה שהם מופרשים ומובדלים מכל ענין וצריך להיות הפסק וצמצום כדי שיומשכו למטה, והפסק זה נמשל לשערות כי שערות האדם הם ממותרין המוחין כי המוחין נעלים כל כך שאין הכלי יכול להכילם וכדי שיצמחו צריך שיהי' קודם הפסק הגולגולת. וכן הוא למעלה שהמשכת האור היא על ידי צמצום שעל ידו נעשה אח"כ קו קצר ומצומצם. וזהו מה שכתוב בנזיר "קדוש יהי' גדל פרע שער ראשו" כי השערות שייכות לענין הקדושה שהמשכתה שהיא למעלה מכל הענינים באה על ידי צמצום בבחי' שערות.

כיון שקדושת נזיר היא קדושה שלמעלה מכל עניני העולם ונזיר הוא מלשון "נזר אלקיו על ראשו" היינו בחי' נזר ומקיף שלמעלה מהשתלשלות ואעפ"כ נמשך על ראשו שזהו בחי' שערות, מובן שעיקר ענין הנזירות הוא איסור התגלחת הקשור עם השערות וגם איסור יין שייך לזה וקשור לזהירות מיוחדת שלא יהי' אצלו הענין של נדב ואביהו וכמו שכתב הרמב"ם "אמרו חכמים סביב לכרם לא יקרב".

אבל הזהירות מטומאה אינה שייכת לעצם הנזירות אלא שהיא דבר נוסף ודרגא נוספת ולכן לא כוללת נזירות שמשון איסור זה.

ולהוסיף שבזה יש להסביר הבדל נוסף שמצינו בין איסור שתיית יין שיש בו שיעור ורק אם שתה רביעית הרי זה לוקה אבל באיסור תגלחת אין בו שיעור ואפילו "גלח **שערה אחת** לוקה". וטעם הדבר מובן ע"פ הנ"ל כי הנזירות שייכות בעיקר לענין המתבטא בשערות היינו המשכה נעלית ביותר הנמשכת על ידי צמצום וכו'.

יין מלכות ספר הפלאה סימן י"ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

41) בן מנוח, שנאמר בו: "כי נזיר אלוקים יהיה הנער". 42) הוא עצמו לא נדר וגם אביו מנוח לא הדירו. 43) באמרו לאמו "ואל תאכלי כל טמא". 44) למשה מסיני. ושם עמוד ב' בגמרא, סיכמו, ששמשון הרג את הפלשתים וגם נגע בהם במותם ונטמא בהם, וזה על פי הקבלה. כמבואר שם.

יד. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשִׁמְשׁוֹן - הֲרֵי זֶה נָזִיר מִן הַתִּגְלַחַת וּמִן הַיַּיִן לְעוֹלָם, וְאֵינוֹ מְגַלֵּחַ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּשְׁאָר נְזִירֵי עוֹלָם[45], וּמֻתָּר לְהִטַּמֵּא לְמֵתִים[46]. וְאִם אָמַר: לֹא נִתְכַּוַּנְתִּי אֶלָּא לְאִישׁ אַחֵר שֶׁשְּׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן[47] - אֵינוֹ נָזִיר. וּמִי שֶׁנָּדַר נָזִיר כְּשִׁמְשׁוֹן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁאֵל[48] עַל נִדְרוֹ; שֶׁנְּזִירוּת שִׁמְשׁוֹן לְעוֹלָם הָיְתָה[49].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"שֶׁנְּזִירוּת שִׁמְשׁוֹן לְעוֹלָם הָיְתָה".

יתבאר להלן שקבלת הנזירות על ידי שמשון היתה באופן שהונהג בהנהגה טובה של נזירות על ידי אמו שנצטוותה על כך מהמלאך, אבל קדושת נזירות יכול רק הנזיר לקבל על עצמו או ש"האב מדיר בנו בנזיר" ולכן, קבלת קדושת הנזירות אצל שמשון היתה באופן שהגדיל ולא מיחה, וכיון שלא מיחה על ההנהגה שהנהיגה אותו אמו, קיבל על עצמו גם **קדושת** נזיר.

ולכאורה קשה על הסבר זה מדברי הרמב"ם כאן "שנזירות שמשון **לעולם היתה**" וממילא אין שמשון יכול להשאיל על נזירותו כשהגדיל הנה, [גם את"ל שכוונת הרמב"ם היא (לא רק שבפועל היתה נזירות עולם, ולכן כשמתפיס בנזיר שמשון אינו יכול להשאל כ"א) שבעצם נזירות שמשון "לעולם היתה" (כפי' הכס"מ שם)] אפשר לתרץ בכמה אופנים:

א. שאלה שייכת בענין **שכולו** של השואל.

ב. לא מצינו שאלה למחצה.

ג. העדר המחאה אינו מוסיף עוד ענין אלא שמאשר (או גם מעלה) **אותו** הענין.

לקוטי שיחות חלק י"ח עמוד 70 הערה 66.

45) שלא מצינו בשמשון שיגלח שערו בכל שנים עשר חודש כאבשלום, אלא מצינו שאמר "מורה לא עלה על ראשי כי נזיר אלקים אני מבטן אמי אם גילחתי וסר ממני כוחי". 46) כשמשון. ואף על פי שאין מתפיסים אלא בדבר הנדור ולא בדבר האסור, ואיך אפשר להתפיס נזירות בשמשון שלא היה נדור, אלא נאסר ביין ובתגלחת על פי המלאך? כבר השיב ר"י בן לב, שבנזיר נאמר: נזיר להזיר לה', לרבות נזיר שמשון, שאף על פי שהוא נזיר על פי ה' מתפיסים בו. 47) והוא לא היה נזיר כלל. 48) לחכם להתירו. 49) ולא הייתה ניתרת בשאלה, שעל ידי מלאך נוּזָר, ואין שאלה "לציווי שלמעלה".

טו. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי כְּשִׁמְשׁוֹן כְּבֶן מָנוֹחַ[50], כְּבַעַל דְּלִילָה, כְּמִי שֶׁעָקַר דַּלְתוֹת עַזָּה, כְּמִי שֶׁנִּקְרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו - הֲרֵי זֶה נָזִיר כְּנְזִירוּת שִׁמְשׁוֹן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁנַּעֲשׂוּ מַעֲשִׂים אֵלּוּ לְאִישׁ אַחֵר[51].

50) ולפי זה צריך שידגיש הריני נזיר, וגם להזכיר: שמשון בן מנוח, אבל אם יזכיר כשמשון בלבד אינו נזיר, שלשמשון אחר נתכוון. ולדעת ה"כסף משנה" הגירסה הנכונה היא כנוסח שלפנינו, שאפילו לא יאמר אלא: הריני כשמשון, הרי זה נזיר, וכן בכולם. שכל אחד מחמשת השמות האלה מספיק להתפיס בו נזירות, ולפיכך משמיעתנו המשנה את כולם, שאל נטעה לומר אם אמר: כשמשון, או: כבן מנוח נתכוון לאיש אחר ששמו כך. 51) אין אומרים, שמא נתכוון לאיש אחר, אבל אם יאמר בפירוש: לא נתכוונתי אלא לאיש אחר ששמו שמשון, - אינו נזיר.

טז. שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי[52] נְזִיר עוֹלָם הָיָה[53]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי כִּשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי, כְּבֶן חַנָּה, כְּבֶן אֶלְקָנָה, כְּמִי שֶׁשִּׁשֵּׁף[54] אֶת אֲגַג בַּגִּלְגָּל, וְכֵיוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה נְזִיר עוֹלָם[55]. וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא לְאִישׁ אַחֵר שֶׁמַּעֲשָׂיו כָּאֵלֶּה נִתְכַּוֵּן.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי נְזִיר עוֹלָם הָיָה כוּ'".

ידועה שאלת הרד"ק: איך יכולה היתה חנה להדיר את שמואל בנזיר, והרי שמואל עדין לא היה בעולם ואין הנדר יכול לחול עליו. בנוסף, הרי הלכה למשה מסיני "האיש מדיר בנו בנזיר ואין האשה מדרת בנה בנזיר", וכן שואל גם לענין שמשון היאך יכולה היתה אמו להדירו בנזיר.

יש שתירצו שאכן אלקנה ומנוח הם שהדירו את בניהם בנזיר ומרומז הדבר בפסוק "ותאמר לאישה לאמר גו'" האמור בשמשון שאמרה אמו למנוח אישה להדירו בנזיר. אולם תירוץ זה אינו אפשרי לדעת רמב"ם שהרי כתב בפיה"מ ש"האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת בנה בנזיר" הוא הלכה למשה מסיני "ואין לו סמך בכתוב ולא רמז" ומכאן שלמד שאין כוונת הכתוב - "ותאמר לאישה לאמר גו'" - לרמז שמנוח הדיר בנו בנזיר שאל"כ לא היה כותב שאין לו סמך בכתוב ולא רמז, וא"כ הדרא קושי' לדוכתא היאך הידרו חנה ואם שמשון את בניהן בנזיר.

והנה, במשנה הובאה בזה מחלוקת: "נזיר היה שמואל כדברי רב נהוראי שנאמר ומורה לא יעלה על ראשו, נאמר בשמשון ומורה ונאמר בשמואל ומורה, מה מורה האמורה בשמשון נזיר אף מורה האמורה בשמואל נזיר". אבל רבי יוסי דוחה לימוד הגזירה שווה וסובר ששמואל לא היה נזיר. מיד אח"כ מביאה הגמ' את דברי ר' נהוראי ורבי יוסי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בענין אחר: "אמר ליה רבה לחייא ברי חטוף ובריך, וכן אמר . . כו' חטוף ובריך, למימרא דמברך עדיף והתניא רבי יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך וא"ל ר' נהוראי השמים בשבועה כך הוא תדע שהרי גוליירים (החלשים) מתגרין במלחמה וגיבורים נוצחין, תנאי היא דתניא אחד המברך ואחד העונה אמן במשמע אלא שממהרין למברך תחילה".

וצריך לשאול על לימוד הג"ש של ר' נהוראי, הרי הכלל הוא ש"אין גזירה שווה למחצה" וכשלומדים דין בג"ש ממקרה אחד חייב הדין הנלמד להיות דומה לדין המלמד בכל הפרטים, והלא אין דין נזירות שמואל כדין נזירות שמשון שהרי "שמואל הרמתי נזיר עולם היה" ואם הכביד שערו מקיל בתער ושואל על נדרו, אבל שמשון אינו מקיל בתער ואינו בשאלה ומותר להיטמא למתים וכן פסק הרמב"ם "שמשון לא היה נזיר גמור".

והביאור בזה: הן אמת שחנה לא יכולה היתה להדיר את שמואל בנזיר, שהרי כאמור "האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת כו'", גם לאם שמשון לא היה כח להדיר את בנה בנזיר ומה שציוה המלאך הוא שתנהיג אצלו **מנהג** נזירות, היינו להרגילו בהנהגה טובה של נזירות, אבל פשיטא שאינו יכולות לקבל בשבילו **קדושת** נזיר.

סובר ר' נהוראי, שכשהגדילו שמשון ושמואל ולא מיחו על הנהגת הנזירות שהונהגו בה, גילו דעתם למפרע שמקבלים עליהם קדושת נזיר, ומעתה כל מעשה נזירותם אינו עוד **הנהגת** נזירות כי אם **קדושת** נזירות גמורה (איכות חדשה), אצל שמשון ש"היה אסור ביין ואסור בתגלחת" ואצל שמואל שהיה "נזיר עולם" לכל דיני הנזירות.

והוא על דרך הדין בגר קטן ש"מטבילין אותו על דעת בית דין" ו"הגדילו יכולין למחות" אבל כיון שהגדילו שעה אחת ולא מיחו שוב אינם יכולים למחות ולפי זה, מחלוקתם בענין שמואל היא לא רק בלשון הכתוב "מורה" האמורה בו אלא גם בסברא.

לדעת ר' נהוראי הסכמת הממשיך על מעשה המתחיל יש בכוחה לפעול ענין חדש וכך הדבר בענינינו כי עד עתה היתה אצלם **הנהגת** נזירות ומעתה נתחדשה **קדושת** נזירות. בענין זה, כלומר **באופן** קבלת **הנזירות** שווים שמואל ושמשון, שקיבלוה באופן של "הגדילו ולא מיחו", על כך למד ר"נ גזירה שווה ולכן אין זו גזירה שווה למחצה כי בענין זה שווה לגמרי אופן קבלת נזירות שמשון ושמואל בכל הפרטים.

אבל לדעת רבי יוסי הסכמת הממשיך למעשה המתחיל אין בכוחה לפעול ענין חדש (קדושת נזירות - איכות חדשה), אלא רק להמשיך את **הנהגת** הנזירות (בכמות) הלאה. לכן, גם שמשון לא פעל ענין חדש של קדושת נזירות בזה שהגדיל ולא מיחה, שהרי גם אחרי הסכמתו הוא אינו נזיר גמור, וא"כ אין שום דבר משותף בין שמשון ושמואל לא בסוג הנזירות ולא באופן קבלת הנזירות. מכיון שכך אי אפשר ללמוד גזירה שווה משמשון על שמואל ולכן לדעתו שמואל לא היה נזיר.

סברות אלו של ר' יוסי ור' נהוראי, מצויות בעומק דעותיהם בענין "גדול העונה אמן יותר מן המברך", ולכן הביאה הגמ' כאן את מחלוקתם בענין "גדול העונה אמן כו'" אף שלכאורה אינה קשורה למסכת נזיר כי אם למסכת ברכות (ואכן הובאה שם) כי העונה אמן הוא המסכים על דברי המתחיל (המברך) ולא נחלקו ר' נהוראי ורבי יוסי שהעונה גדול מן המברך, אלא נחלקו האם גדולתו בכמות או שיכול לפעול ענין חדש (באיכות).

לדעת רבי יוסי גדולתו של העונה אמן היא באותו התוכן של המברך ומאותו הסוג, אלא שהיא גדולה ומתמשכת יותר (בכמות) והעונה ממשיך את הברכה עצמה, אבל לא שפעל בה ענין חדש. משא"כ לדעת ר' נהוראי גדול העונה אמן משום שפעל ענין חדש, ועל כך הביא המשל "גליורין מתגרים במלחמה וגיבורים נוצחים" כיון שגם כאן הגיבורים פועלים ענין חדש של נצחון המלחמה שאינו ביכולת הגוליירים.

זהו גם הקשר עם מאמר הסיום של הגמ' "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים כו'" ש(לרוב הגירסאות) לא הביאה המשך המאמר כמובא בשאר המסכתות "אל תקרי בניך כו'", כי מה שנוגע לכאן הוא ש"תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם". החכמים הם בעלי המשנה - "שנו חכמים במשנתם", "שנו חכמים בלשון המשנה", ועליהם אומרת הגמ' "התנאים מבלי עולם . . שמורין הלכה מתוך משנתן", ואמרו חז"ל "אין שלום . . זה הפורש מתלמוד למשנה".

אבל תלמידי החכמים, הם המסכימים לדברי החכמים ו"מורידים" דבריהם למקרים השונים שבעולם, דווקא הם אלו המרבים שלום בעולם. על דרך שמשון ושמואל המסכימים להנהגת אמם ופועלים ענין חדש, ועל דרך העונה המסכים למברך ופועל ענין חדש שאין המברך יכול לפעול.

לקוטי שיחות חלק י"ח עמוד 63.

52) בן אלקנה וחנה. 53) שהדירתו אמו בנזירות (=בהסכמת אביו) שנאמר בו "ונתתיו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו", ונאמר בשמשון: "ומורה לא יעלה על ראשו, מה "מורה" האמורה בשמשון - נזיר אף "מורה" האמורה בשמואל - נזיר. 54) ביקע. 55) מיקל שערו בכל י"ב חודש, ואינו מטמא למתים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יז. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר מִלֹּא הַבַּיִת אוֹ מִלֹּא הַקֻּפָּה[56] - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ. אִם אָמַר: לֹא הָיָה בְּדַעְתִּי שֶׁאֶהְיֶה נָזִיר כָּל יָמַי, וְלֹא נִתְכַּוַּנְתִּי אֶלָּא לְהַאֲרִיךְ זְמַן הַנְּזִירוּת זְמַן מְרֻבֶּה - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם בִּלְבַד[57]; וְאִם אָמַר: סְתָם נָדַרְתִּי[58] - רוֹאִים אֶת הַקֻּפָּה כְּאִלּוּ הִיא מְלֵאָה חַרְדָּל[59], וְיִהְיֶה נָזִיר כָּל יָמָיו[60]. וְיֵשׁ לוֹ לְגַלֵּחַ מִשְּׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, כִּשְׁאָר נְזִירֵי עוֹלָם[61].

56) סל. 57) שכל שלא פירש זמן הרי הוא בכלל סתם נזיר, שאינו נזיר אלא שלושים יום. ומה שאמר: נתכוונתי להאריך זמן הנזירות, לא נתכוון אלא לומר, ארוכה עלי נזירות זו כמלוא הבית. 58) ולא היה בליבי אלא כפי שיפרשו החכמים את לשון נדרי. 59) גרעיני זרע חרדל, שהם קטנים מאוד. 60) נזירות אחת ארוכה עד סוף ימיו. 61) ואין אומרים, שמא לקופה מליאה קישואים נתכוון ויהיה נזיר כמניין הקישואים שסל זה ראוי להכיל ולא יותר. מאחר שנודר זה ירד לתורת נזירות, לקבל עליו נזירות ארוכה, והדבר ספק לאיזה מין מילוי הקופה נתכוון, על כורחו לא יוכל להביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו למניין הקישואים. כי שמא לחרדל נתכוון, נמצא שעדיין לא מלאו ימי נזרו ואסור לו להביא חולין לעזרה. ולפיכך לעולם לא יעלה זה מקבלת נזירותו.

יח. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשַׂעַר רֹאשִׁי, אוֹ כַּעֲפַר הָאָרֶץ, אוֹ כְּחוֹל הַיָּם - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר: הֲרֵי נְזִירוּת עָלַי כְּמִנְיַן שְׂעַר רֹאשִׁי, אוֹ כְּמִנְיַן עֲפַר הָאָרֶץ, אוֹ כְּמִנְיַן חוֹל הַיָּם[62]. לְפִיכָךְ[63] יְגַלַּח כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְיַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּת שְׁנִיָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיגַלַּח, וְכֵן עַד שֶׁיָּמוּת[64]. וּבְכָל תִּגְלַחַת וְתִגְלַחַת אֵינוֹ שׁוֹתֶה יַיִן וְלֹא מִטַּמֵּא לְמֵתִים[65]. וְאִם שָׁתָה אוֹ נִטַּמֵּא, אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַתִּגְלַחַת - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[66].

62) הואיל וכל אלה גופים חלוקים הם ומובדלים זה מזה. 63) הואיל וקיבל עליו הרבה נזירויות נפרדות זו מזו. 64) ששערות ראשו מרובות משני חייו. 65) שהרי עם גמר הנזירות הראשונה מתחלת השנייה ואין שום פרק זמן מבדיל ביניהן. 66) משום חילול הנזירות החדשה שהוא עומד בה.

יט. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֹכַל כִּכָּר זוֹ, הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֹכְלֶנָּה, הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֹכְלֶנָּה, וַאֲכָלָהּ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזִירוּת כַּמִּנְיָן שֶׁאָמַר[67]. וּמוֹנֶה אַחַת אַחַר אַחַת, כָּל אַחַת מֵהֶן שְׁלֹשִׁים, וּמְגַלֵּחַ בְּסוֹף כָּל שְׁלֹשִׁים וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ.

67) שהנזירות חלה על נזירות. והוא הדין אם אמר: הריני נזיר היום הריני נזיר היום - חייב שתיים. וכבר פסק רבינו לעיל בהלכות נדרים פרק ג, הלכות א־ב, שנדר חל על נדר, בניגוד לשבועה שאינה חלה על שבועה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) זמן תגלחת טהרה עם מלאת ימי נזרו, שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום, דין האומר: הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי, או ביום שבן דוד בא, שלמו ימי נזירותו ולא גילח, כל דקדוקי נזירות עליו, נזיר שנזר ודימה שאינו נדר ונהג היתר בנזירותו, ונודע לו שנדרו נדר, מאימתי הוא מונה ימי נזירותו, שהבעל מפיר נזירות אשתו בתגלחת הטומאה ולא לפני תגלחת טהרה.

א. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה[2] יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים[3], וְאִם גִּלַּח בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - יָצָא[4]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֶלָּא בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים[5].

2) שהיא במלאת ימי נזרו, בנגוד לנזיר שנטמא, שהוא סותר את מנין נזירותו, ומגלח תגלחת טומאה ביום השביעי לטומאתו, כמבואר לקמן פ"ו, הי"א. 3) שסתם נזירות שלשים יום, והוא מתגלח לאחר מלאת ימי נזרו (משנה בנזיר טז., וכן בגמרא שם ה: על־פי רב מתנה). 4) שם, שמקצת היום ככולו, ונעשה כאילו גילח ביום שלשים ואחד (נזיר ה: וברש"י). 5) הואיל ופירש: שלשים יום, נעשה כאילו אמר שלשים יום שלמים, ואין אומרים בו מקצת היום ככולו (שם, ובתוספות דיבור־המתחיל: תנן, הריני נזיר). וכתב רבינו בפירושו למשנה נזיר פ"ג, מ"א: "כשתשמע לשון גילוח, הבן ממנו הבאת הקרבנות (=הקודמת לגילוח) בלשון התורה".

ב. מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירִיּוֹת - מְגַלֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וְאֶת הַשְּׁנִיָּה בְּיוֹם אֶחָד וְשִׁשִּׁים[6]. וְאִם גִּלַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים - מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שִׁשִּׁים[7], וְאִם גִּלַּח יוֹם תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים - יָצָא; שְׁיוֹם שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לוֹ אַף לְמִנְיַן נְזִירוּת שְׁנִיָּה[8].

6) שכשגילח את הראשונה ביום שלשים ואחד נגמרה הנזירות, ומתחלת נזירות שניה בו ביום, כאדם המקבל נזירות בחצי יום, שעולה לו אותו חצי יום ליום שלם, נמצא שביום ששים כלתה הנזירות השניה, ומגלח למחרתו כדין (תוספות לנזיר ה:). 7) שהוא יום שלשים ואחד לנזירותו השניה. 8) נמצאו שלשים יום של הנזירות השניה, כלו ביום חמשים ותשעה, וכבר אמרנו בהלכה הקודמת, "אם גילח ביום שלשים - יצא" (משנה נזיר טז.).

ג. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר, וְנָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן[9], וְהִתְחִיל נְזִירוּת שֶׁלּוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ בֵּן - מַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ[10] וְאַחַר כָּךְ מוֹנֶה אֶת שֶׁל בְּנוֹ[11]. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וַהֲרֵינִי נָזִיר כַּךְ וְכַךְ יוֹם[12], וְהִתְחִיל בִּנְזִירוּת שֶׁלּוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ בֵּן[13] - פּוֹסֵק נְזִירוּת שֶׁלּוֹ וּמוֹנֶה אֶת שֶׁל בְּנוֹ[14], וְאַחַר כָּךְ חוֹזֵר וּמַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ[15], וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן כִּנְזִירוּת אַחַת[16]. לְפִיכָךְ[17], אִם נִטְמָא בְּתוֹךְ נְזִירוּת שֶׁל בְּנוֹ - סוֹתֵר הַכֹּל[18]; נִטְמָא אַחַר נְזִירוּת בְּנוֹ, כְּשֶׁהִתְחִיל לְהַשְׁלִים נְזִירוּתוֹ - אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא עַד נְזִירוּת בְּנוֹ[19]. וּבְכַמָּה יָמִים מַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ? אִם נִשְׁאַר מִנְּזִירוּתוֹ כְּשֶׁנּוֹלַד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַבֵּן שְׁלֹשִׁים אוֹ יוֹתֵר[20] - מוֹנֶה נְזִירוּת בְּנוֹ וּמַשְׁלִים הַיָּמִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּתוֹ[21]; וְאִם נִשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּתוֹ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים[22] - מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים אַחֵר נְזִירוּת בְּנוֹ; שֶׁאֵין בֵּין תִּגְלַחַת לְתִגְלַחַת פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם[23].

9) שקיבל עליו נזירות נוספת לכשיולד לו בן. 10) תחילה, ומגלח ומביא את קרבנותיו. 11) ומגלח בסופה (משנה נזיר יג:). וכתב הרדב"ז: כל זה כשכבר התחיל למנות את שלו, אבל אם לא התחיל למנות את שלו עד שנולד לו בנו, מקדים איזו מהן שירצה. 12) כאן הקדים נזירות של בנו לנזירות שלו. 13) ולא הספיק לגמור את שלו. 14) ומגלח ומביא קרבנותיו. 15) ומגלח, ואם לא נשארו לו שלשים יום, עליו למנות שלשים יום, כמבואר בסוף ההלכה. 16) שהרי פוסק בנזירות שלו ומונה את של בנו, כאילו היה הכל נזירות אחת (משנה שם יג:). ולדעת התוספות שם יג. דיבור־המתחיל הריני נזיר כשיהיה לי בן, אחר שהשלים את של בנו, אינו מגלח אלא משלים נזירות שלו ואח"כ הוא מגלח פעם אחת על שתיהן, ומביא שתי מערכות קרבנות, אחת לשל בנו ואחת לשלו. אבל אינו מגלח תיכף אחר שהשלים נזירות בנו, שאם כן לא יוכל לגלח על שלו, שלא נשארו לו שלשים יום, ו"אין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום". 17) הואיל והן נזירות אחת. 18) גם את שלו (שם יד. כרבי יוחנן). 19) שהרי כבר השלים את נזירות בנו וגילח עליה. וממילא אינו סותר גם את מה שמנה בתחילה לשלו, שכיון שאינו סותר מה שלפניו, אינו סותר מה שלפני פניו (רדב"ז) וראה לקמן בביאורנו אות כב. והראב"ד חולק, ולדעתו הרי הוא סותר את כל מה שמנה לנזירות שלו, אפילו מה שהתחיל למנות לפני נזירות בנו. 20) כגון שנזירות שלו היתה נזירות מרובה. 21) ומגלח. 22) כגון שנדר נזירות סתם, והתחיל למנות עשרה ימים ונולד לו בנו. 23) שאין גידול שיער פחות משלשים יום. וכלשון המשנה שם טו. "שאין תגלחת פחות משלשים יום". ובזה יובנו דברי רבינו לעיל: ש"אינו סותר אלא עד נזירות בנו", מכיון שעליו למנות אחרי נזירות בנו שלשים יום, הרי זו חשובה נזירות בפני עצמה, ודי לו אם יסתור הימים שאחרי נזירות בנו, ולא את הימים שמנה לפניה (רדב"ז).

ד. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וַהֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם, וְהִתְחִיל בִּנְזִירוּת שֶׁלּוֹ וְנוֹלַד לוֹ בֵּן[24]: אִם נִשְׁאַר מִן הַמֵּאָה שְׁנַיִם שְׁלֹשִׁים יוֹם[25] אוֹ יָתֵר כְּשֶׁנּוֹלַד הַבֵּן - לֹא הִפְסִיד כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי פּוֹסֵק נְזִירוּת שֶׁלּוֹ וּמַתְחִיל וּמוֹנֶה שֶׁל בְּנוֹ, וּמְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וּמַשְׁלִים הַשְּׁלֹשִׁים אוֹ יָתֵר שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּתוֹ, וּמְגַלֵּחַ לִנְזִירוּתוֹ; וְאִם נִשְׁאַר מִן הַמֵּאָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים - סוֹתֵר עַד שִׁבְעִים[26].

24) והרי עליו להפסיק נזירותו שלו, ולמנות תחילה של בנו. 25) כגון שנולד הבן ביום השבעים למנין נזירות שלו. 26) ומונה שלשים יום ומשלים עד מאה (משנה נזיר טו.). ושם הנוסח: "סותר שבעים". וכבר העירו התוספות שם יג: שזוהי גירסא משובשת. ויתכן, שרבינו גורס שם: "סותר עד שבעים" (תוספות יו"ט שם).

ה. כֵּיצַד? נוֹלַד הַבֵּן בְּיוֹם שְׁמוֹנִים - מוֹנֶה שֶׁל בְּנוֹ[27] וּמַשְׁלִים אֶת שֶׁל בְּנוֹ וּמְגַלֵּחַ, וּמַתְחִיל לִמְנוֹת מֵאַחַר הַתִּגְלַחַת שְׁלֹשִׁים יוֹם[28]. וְנִמְצָא מַפְסִיד מִקֹּדֶם הַוָּלַד עֲשָׂרָה יָמִים, שֶׁהֵם מִיּוֹם שִׁבְעִים עַד הַוָּלַד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[29].

27) שלשים יום, שהם ימי סתם נזירות. 28) שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום. 29) כמו שאמרו בירושלמי (נזיר פ"ב, ה"י) "נולד ביום שמונים, סותר עשרה. נולד ביום תשעים, סותר עשרים". והכוונה שהוא מפסיד כל מה שמנה לאחר שבעים יום.

ו. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם[30], וְחָזַר וְאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר מֵעַתָּה מֵאָה יוֹם[31] - מוֹנֶה עֶשְׂרִים יוֹם[32] וּפוֹסֵק[33], וּמַתְחִיל לִמְנוֹת שְׁלֹשִׁים, שֶׁהִיא הַנְּזִירוּת שֶׁנָּדַר לְאַחַר עֶשְׂרִים, וְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וְחוֹזֵר וּמוֹנֶה שְׁמוֹנִים יוֹם כְּדֵי לְהַשְׁלִים הַמֵּאָה שֶׁנָּדַר בַּסּוֹף, וּמְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[34].

30) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 31) נמצא שקיבל עליו שתי נזירויות, אחת של מאה - והיא הראשונה שחלה עליו מעכשיו, והשניה שהיא של שלשים, העומדת לחול עליו מיד לאחר עשרים יום. 32) לנזירות המאה. 33) ואינו מגלח. 34) נזיר יד. בברייתא.

ז. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם, וַהֲרֵינִי נָזִיר מֵעַתָּה[35] - מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם[36] וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וְחוֹזֵר וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אֲחֵרִים, וְהִיא הַנְּזִירוּת שֶׁנָּדַר לְאַחַר עֶשְׂרִים. שֶׁאִם תֹּאמַר: מוֹנֶה עֶשְׂרִים וּפוֹסֵק, מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים וּמְגַלֵּחַ - נִשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּת שֶׁהִתְחִיל בָּהּ עֲשָׂרָה יוֹם בְּלִבַּד, וְאֵין בֵּין תִּגְלַחַת טָהֳרָה לְתִגְלַחַת טָהֳרָה לְעוֹלָם פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם[37].

35) נמצא קיבל עליו שתי נזירויות, כל אחת של שלשים יום. 36) מעכשיו. 37) שפחות משלשים יום אין בהם כדי "גידול שער" לקיים בו מצות תגלחת, כמבואר שם מד. וכן שנינו שם טו. "שאין תגלחת פחות משלשים יום" (נזיר יד.). וסובר רבינו, הואיל ולא נשארו מהנזירות הראשונה אלא עשרה ימים שאינם ראויים לתגלחת, על־כרחו מונה שלשים ימים רצופים מעכשיו וחוזר ומונה הנזירות שנדר לאחר עשרים. אבל התוספות שם יג: דיבור־המתחיל חדא, סיכמו שהואיל ועשרה ימים האחרונים אינם ראויים להצטרף עם העשרים הראשונים, ודאי נודר זה נתכוון להניח עשרים יום הראשונים פנויים, להיות מותר בהם ביין ובתגלחת ולהטמא למתים, ולאחר עשרים יום להתחיל בנזירות הראשונה שקיבל עליו לאחר עשרים יום, ואחרי שימנה שלשים יום רצופים, יגלח, ויחזור וימנה נזירות שניה שלשים יום רצופים. ומה שנדר: "והריני נזיר מעתה", כאילו אמר: אני

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מקבל מעכשיו עוד נזירות, שתתחיל לאחר גמר הנזירות הראשונה, כמבואר בתוספות שם, דיבור־המתחיל בעי רבא.

1 **ח. אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם**[38]**, וְחָזַר**
2 **וְאָמַר: הֲרֵינִי נְזִיר עוֹלָם מֵעַתָּה**[39] **- לֹא חָלָה עָלָיו**
3 **נְזִירוּת שָׁנָּה בָּרִאשׁוֹנָה**[40].

38) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 39) ונזיר עולם אינו מגלח בסוף שלשים, אלא אם הכביד שערו מקל בתער משנים־עשר חודש לשנים־עשר חודש, כמבואר לעיל פ"ג, הי"ב. נמצא שלא יוכל לנהוג נזירותו שלאחר עשרים יום, שהרי אסור הוא בגילוח במלאת שלשים ימי נזרו, מחמת נדר נזירותו לעולם. 40) שמיד חלה עליו נזירותו השניה והרי הוא נזיר עולם, ושוב לא יוכל לנהוג נזירותו שנדר בראשונה, שהרי אסור הוא בגילוח כאמור, ואין אומרים לא תחול עליו נזירות עולם עד אשר יגמור נזירותו הראשונה, כי הואיל ונזירות ישנה בשאלה לחכם, אנו רואים את הנזירות שלאחר עשרים יום כאילו אינה, וכשאמר: הריני נזיר עולם מעתה, היה בדעתו שתחול מיד, ועל נזירות שלאחר עשרים, ילך אצל חכם ויתירנו, והרי היא כאילו אינה קיימת, ומכיון שהתחילה נזירותו השניה לחול בעשרים יום הראשונים - שוב אין לה הספק, והראשונה אינה יכולה לחול עוד (נזיר יד. בעיה שנפשטה בדרך "אם תמצא לומר", וכפירוש הכסף־משנה).

4 **ט. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר שִׁמְשׁוֹן לְאַחַר עֶשְׂרִים**
5 **יוֹם**[41]**, וְחָזַר וְאָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר מֵעַתָּה**[42] **- אֵינוֹ מְגַלֵּחַ**
6 **לִנְזִירוּת זוֹ שֶׁנָּדַר בָּאַחֲרוֹנָה**[43].

41) ונזיר שמשון אינו מתגלח לעולם, ואינו שותה יין כל ימיו, ומותר להטמא למתים (לעיל פ"ג, הי"ד). 42) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 43) אבל אסור הוא לשתות יין, וכל חומרי נזיר עליו בעשרים ימים הראשונים, אלא שאינו מגלח בסוף נזירותו שנדר באחרונה, כי לאחר עשרים יום חלה עליו נזירות שמשון, ונזיר שמשון אינו מגלח, ואין אומרים מכיון שחלה עליו נזירותו שנדר באחרונה, שוב לא תיפסק, ויגלח בסוף שלשים, ואחריה יתחיל בנזירות שמשון, כי נזירות שמשון אינה בשאלה (לעיל פ"ג, הי"ד), ומכיון ששלמו העשרים יום, מיד היא חלה ושוב אינו יכול לגלח (שם, בעיה שלא נפשטה), ופסק רבינו להחמיר. ואע"פ שהלכה היא: "ספק נזירות להקל" (לעיל פ"ב, ה"ז)? - בנזירות שמשון, שאין בה שאלה לחכם, ספיקה להחמיר (כסף־משנה). וב'לחם משנה' נימק הטעם, שנזירות שמשון ספיקה להחמיר, כי כל הטעם שספק נזירות להקל הוא, מפני שאין אדם מכניס נפשו לספק נזירות, שספיקה חמור מוודאה, שוודאי נזיר מגלח ומביא קרבן, וספק נזיר אינו מגלח, שאינו ראוי להביא קרבנותיו, משום ספק חולין לעזרה (ראה נדרים יט:), אבל נזירות שמשון, שגם בוודאה אינו מגלח לעולם, נמצא שאין ספיקה חמור מוודאה, וממילא הולכים בה להחמיר, כשם ש"סתם נדרים להחמיר" (שם יח:, ובהל' נדרים פ"ב, ה"ז). וכן הדברים מוכחים בסוגיית הש"ס נדרים יט:.

7 **י. מִי שֶׁאָמַר: הֲרֵי אֲנִי נָזִיר יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתִי -**
8 **הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא וּלְגַלֵּחַ לְעוֹלָם**[44].

44) שמא ימות למחר ונמצא שהוא נזיר היום, וכל דקדוקי נזירות עליו. ודבר זה נלמד ממה שאמרו (נדרים ג:) האומר: לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר, הרי זה נזיר מיד, שמא ימות עתה (ראה לעיל פ"א, ה"ד), אף כאן יש לחוש שמא ימות למחר, אלא שבדין הקודם אינו חייב אלא נזירות אחת ואח"כ הוא מותר בכל, ואילו בדין שלפנינו הרי זה אסור לשתות יין וכו' לעולם, שמא ימות למחר (רדב"ז). וכתב ה"קרית ספר" שבדין שלפנינו, אינו אלא אסור לשתות יין, אבל אינו לוקה, שהרי זה התראת ספק, שמא יחיה למחר נמצא שלא עבר כלום, ואין לוקים על התראת ספק.

9 **יא. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר בַּיּוֹם שֶׁבֵּן דָּוִד בָּא בּוֹ, אִם**
10 **בְּחֹל נָדַר - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְעוֹלָם**[45]**; וְאִם בְּשַׁבָּת אוֹ**
11 **בְּיוֹם טוֹב נָדַר - אוֹתָהּ שַׁבָּת אוֹ אוֹתוֹ יוֹם טוֹב מֻתָּר,**
12 **מִכָּאן וְאֵילֵךְ אָסוּר לְעוֹלָם. שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם יָבוֹא**
13 **בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב אוֹ לֹא יָבוֹא**[46]**, וְהוֹאִיל וְהוּא**
14 **סָפֵק - בְּיוֹם שֶׁנָּדַר**[47] **לֹא חָלָה עָלָיו נְזִירוּת, שֶׁסְּפֵק**
15 **נְזִירוּת - לְהֶקֵל**[48]**, מִכָּאן וְאֵילֵךְ**[49] **חָלָה עָלָיו נְזִירוּת**[50]**,**
16 **וְשַׁבָּת הַבָּאָה שֶׁהִיא סָפֵק**[51] **אֵינָהּ מַפְקַעַת נְזִירוּת**
17 **שֶׁחָלָה עָלָיו**[52].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

". . וְאִם בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב נָדַר – אוֹתָהּ שַׁבָּת אוֹ אוֹתוֹ יוֹם טוֹב מֻתָּר, מִכָּאן וְאֵילֵךְ אָסוּר לְעוֹלָם".

בכסף משנה כאן הקשה על הטעם שכתב שמותר באותו שבת מפני שהוא ספק אם יבוא בשבת וספק נזירות להקל והרי בגמרא לא אמרו כן אלא שטעם ההיתר בשבת הוא מפני שקודם יום שבן דוד בא, יבוא אליהו וברי לנו שאין אלי' בא בערב שבת.

ועוד הקשה על מה שכתב שספק לנו אם יבוא בן דוד בשבת אבל בגמרא אמרינן דוודאי לא אתי בן דוד בשבת משום שמובטח להם לישראל שאין אלי' בא בערב שבת ומה שאמרו שהוא ספק הוא על אלי' הנביא.

ועוד, דבגמ' אמרינן שמספקא לי' לתנא ולחומרא, אבל הרמב"ם כתב שספק נזירות להקל (והתימה על הראב"ד שלא השיגו).

והביאור בזה יובן בהקדים דברי הרמב"ם בפרק האחרון דהל' מלכים "יראה מפשוטם של דברי הנביאים שבתחלת ימות המשיח תהי' מלחמת גוג ומגוג ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין לבם, שנאמר "הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא וגו'. וממשיך: "ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו". כלומר: ששתי הדעות נחלקו בפירוש המילים "לפני בא יום ה' הגדול והנורא" שלדעה הראשונה הוא קודם מלחמת גוג ומגוג אבל לא קודם ביאת המשיח, ולדעה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השניה הוא קודם ביאת משיח. וסבר הרמב"ם כדעה הראשונה ולכן לא הזכיר כלל הטעם שגמרא בעירובין "והא לא אתי אליה' מאתמול" וא"כ לא קשה כלל קושיות הנ"כ הנ"ל, אבל הסוגיא בעירובין ס"ל כדעה שני'.

לקוטי שיחות חלק ה עמוד 419. והערה ד"ה "כי הנה . . והנורא".

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם יָבוֹא בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב אוֹ לֹא יָבוֹא".

יש ששאלו מכאן על נוסח שלוש עשרה עיקרים שברמב"ם "אחכה לו **בכל יום** שיבוא" ואיך מתיישב זה עם מה שכתב כאן שהוא ספק אם יבוא בשבת ויו"ט. הנה נוסח זה נמצא רק בסידורים אבל אינו ברמב"ם כלל, לא בפיה"מ (פרק חלק) ולא בספר היד (הלכות תשובה פ"ג ה"ו, פ"ט ה"ב, וסוף הלכות מלכים).

לקוטי שיחות חלק כג עמוד 394.

45) שמא היום יבוא משיח בן דוד. 46) משום איסור תחום בשבת, "שהיוצא חוץ לתחום המדינה (=העיר) בשבת - לוקה" (הל' שבת פכ"ז, ה"א) וספק הוא, אם יש איסור תחומין למעלה מעשרה טפחים, או אין איסור תחומין למעלה מעשרה (עירובין מג.). 47) שהוא שבת או יו"ט. 48) נזיר ח. 49) בימי החול. 50) ואע"פ שגם בימי החול אינו אלא ספק אם יבוא, בכל זאת אין אומרים בזה: ספק נזירות להקל, כי "ביום שבן־דוד בא" - משמעו ביום שהוא ראוי לבוא מצד הדין, כפירוש 'רבינו תם' בתוספות לעירובין מג: ד"ה ואסור לשתות (מעשה רוקח). 51) אם יבוא או לא יבוא. 52) עירובין מג: שלא אמרו: ספק נזירות להקל אלא בתחילת תחולת הנזירות. אבל אם כבר חלה עליו, אינה נפקעת מספק, כמבואר בנזיר ח. ולעיל פ"ג, הי"ז בענין "הריני נזיר מלוא הקופה", ובביאורנו שם אות עט. וכתב ה"קרית ספר" שגם בדין זה אינו אלא אסור לשתות יין אבל אינו לוקה, שאם לא בא עדיין בן דוד, הוברר הדבר למפרע, שלא עבר כלום.

1 **יב. נָזִיר שֶׁשָּׁלְמוּ יְמֵי נְזִירוּתוֹ וְלֹא גִלַּח תִּגְלַחַת**
2 **טָהֳרָה[53] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא**
3 **לְמֵתִים כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם, וְכָל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו.**
4 **וְאִם גִּלַּח אוֹ שָׁתָה יַיִן אוֹ נִטְמָא - לוֹקֶה[54].**

53) שלא הביא עדיין קרבנותיו, שעליהם הוא מגלח, אבל כל שהביא קרבנותיו ולא גילח ראשו, אין תגלחתו מעכבת, כמבואר לקמן פ"ח, ה"ה (לחם־משנה). 54) נזיר טו. שנאמר (במדבר ו, ו) "כל ימי הזירו לה', על נפש מת לא יבא" - לרבות ימים שאחר מלאת, כימים שלפני מלאת. וכן לענין יין ולענין גילוח - בכולם נאמר: "כל ימי" - לרבות ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת (שם יד:).

5 **יג. מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר וְדִמָּה[55] שֶׁאֵינוֹ נָזִיר[56], וְהָיָה נוֹהֵג**
6 **הֶתֵּר בְּנִדְרוֹ וְשָׁתָה יַיִן[57], וּלְאַחַר זְמַן שָׁאַל לְחָכָם**
7 **וְהוֹרָהוּ שֶׁהוּא נָזִיר וְשֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזִירוּת[58] - הֲרֵי זֶה**
8 **מוֹנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנָּדַר[59]. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[60], שֶׁיִּנָּהֵג**
9 **אִסּוּר כַּיָּמִים שֶׁנָּהֲגוּ בָּהֶן הֶתֵּר[61].**

55) וחשב. 56) שנדמה לו, שאותה לשון שקיבל עליו נזירות - אינה לשון נזירות. 57) דקדק רבינו לנקוט: ושתה יין, שאינה סותרת את נזירותו (ראה לקמן פ"ו, ה"א), אבל אם גילח, גילוחו סותר שלשים יום, ואפילו גילחוהו באונס, כמבואר שם, וכן אם נטמא אפילו באונס - סותר הכל (שם ה"ג). 58) שיש בלשון קבלתו, לשון נזירות. 59) כל הימים שעבר בהם עולים לו לימי נזירותו (משנה בנזיר לא:), שהרי אונס היה, שחשב שאינו נזיר, וכל זה מדין תורה. 60) החכמים, שהיו נקראים סופרים על שם שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל.) ובירושלמי שקלים (פ"ה, ה"א) אמרו: "מה תלמוד־לומר סופרים (דברי הימים־א, ב, נה)? אלא שעשו את התורה ספורות ספורות" מנין ומספר לכל הלכה, כגון: חמשה לא יתרומו: חמשה דברים חייבים בחלה. ועזרא הכהן היה נקרא סופר (עזרא ז, ו) "כשם שהיה סופר בדברי תורה (=מנה אותיותיה), כך היה סופר בדברי חכמים" (ירוש' שם), למנות ההלכות כנ"ל. 61) ברייתא נזיר לב.

10 **יד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּדַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְנָהַג הֶתֵּר בְּנִדְרוֹ**
11 **עֲשָׂרָה יָמִים, וְנָהַג אִסּוּר עֶשְׂרִים יוֹם, וּלְאַחַר**
12 **הַשְּׁלֹשִׁים שָׁאַל לְחָכָם וְאָסַר לוֹ - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה**
13 **עֲשָׂרָה יָמִים מִיּוֹם שֶׁשָּׁאַל, כְּנֶגֶד הָעֲשָׂרָה שֶׁנָּהַג בָּהֶן**
14 **הֶתֵּר. וְאִם שָׁתָה אוֹ גִלַּח אוֹ נִטְמָא בָּעֲשָׂרֶת יָמִים**
15 **הָאֵלּוּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[62].**

62) על שמרד ועבר על דברי חכמים, אבל אינו לוקה מלקות ארבעים. שמן התורה, כבר הושלמה נזירותו והותר בכל. והשווה פירוש המשנה לרבינו, בנזיר שם: "לפי שהיה באותו הזמן (שנהג היתר) טועה, והיה סבור שלא חל עליו הנדר".

16 **טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[63]? בִּנְזִירוּת מוּעֶטֶת[64]; אֲבָל**
17 **בִּנְזִירוּת מְרֻבָּה - דַּיּוֹ שֶׁיִּנָּהֵג שְׁלֹשִׁים יוֹם בִּנְזִירוּת[65],**
18 **אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל נְזִירוּתוֹ הַמְּרֻבָּה כָּל יָמָיו[66]. וְאִם**
19 **לֹא נָהַג אִסּוּר בְּעַצְמוֹ - אֵין נִזְקָקִין לוֹ כְּלָל[67].**

63) שינהוג איסור כמנין הימים שנהג בהם היתר. 64) שהיא בת שלשים יום. 65) נדרים כ. וכן בתוספתא שם פ"א, מ"א. 66) כגון שנזר מאה יום, וזילזל בכולם, דיו שינהוג איסור שלשים יום בלבד. 67) אין החכמים נענים לו, להתיר לו את נדרו, אפילו אם מצא הנודר פתח חרטה להתיר לו (נדרים כ.).

20 **טז. כָּל בֵּית דִּין שֶׁנִּזְקְקִין לָזֶה[68] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ[69],**
21 **וּמוֹדִיעִין לְאִלּוּ שֶׁמְּזַלְזְלִין בִּנְדָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין מִן**
22 **הַתּוֹרָה[70], אוֹ שֶׁיּוֹרוּ לָהֶן לְהַקֵּל[71], אוֹ שֶׁיִּפְתְּחוּ לָהֶן**
23 **פֶּתַח[72] - מְנַדִּין אוֹתוֹ[73] בֵּית דִּין הַהֶדְיוֹט[74].**

68) להתיר לו נדרו. 69) שנדר נדר גמור ונהג בו היתר (ראה ר"ן לנדרים שם, דיבור־המתחיל ולענין הלכה). 70) שמודיע שאין נדרו חמור, ואינו אלא מדברי חכמים,

כגון אלה המנויים בהל' נדרים פ"ב, הי"ב-יג. 71) שאומר לו: אין זה נדר ומותר לך, במקום לומר לו שלא ינהג מנהג זה בנדרים ולגעור בו, כמבואר שם. 72) חרטה, וע"י כך הם מתכוונים לעשות את נדרו "נדר בטעות" ולהתיר לו. 73) מרחיקים אותם מן הקהל, ואומרים, שהם בשמתא, ראה הל' תלמוד־תורה פ"ז, ה"ב. 74) נדרים כ. ובכת"י התימנים: מנדים את אותו בית־דין ההדיוט.

1 **יז. הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בִּנְזִירוּת, וְשָׁלְמוּ יְמֵי הַנְּזִירוּת**
2 **וְהֵבִיאָה קָרְבְּנוֹתֶיהָ, וְנִשְׁחֲטָה אַחַת מִן הַבְּהֵמוֹת**[75]
3 **וְנִזְרַק דָּמָהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע בַּעְלָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן**
4 **לֹא גִלְּחָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר**[76]**. וְאִם קִדֵּם זְרִיקָה -**
5 **הֲרֵי זֶה יָפֵר**[77]**. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים**[78] **? בִּתְגַלַּחַת**
6 **טָהֳרָה**[79] **; אֲבָל בִּתְגַלַּחַת טֻמְאָה**[80] **- יָפֵר אַף עַל פִּי**
7 **שֶׁקָּרְבוּ הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל תִּגְלַּחַת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
8 **עֲדַיִן צְרִיכָה לִמְנוֹת נְזִירוּת אַחֶרֶת**[81]**.**

75) שעליה להביא שלש בהמות, כמבואר לקמן פ"ח, ה"א. 76) את נדר נזירותה, ועליה להביא את שאר קרבנותיה ולהתגלח כדין. ואין אומרים יפר את נדרה משום עינוי נפש, כי לאחר שנזרק הדם יכולה היא לשתות יין (לקמן פ"ח, ה"ה) ואין כאן שום עינוי נפש. 77) שעדיין אסורה היא בשתיית יין, ומיפר אדם נדרי אשתו משום עינוי נפש (משנה נזיר כח.). ולקמן פ"ט, ה"ט יתבאר מה תעשה בקרבנותיה שהפרישה לפני ההפרה. 78) שאין הבעל יכול להפר אחרי זריקת דם הקרבן. 79) שהיא מתגלחת אחרי נזירות שמנתה בטהרה. 80) שנטמאה וסתרה את כל מנין נזירותה, ועליה להתגלח ולהקריב קרבנותיה, ולהתחיל למנות נזירות חדשה. ראה לקמן פ"ו, ה"ג. 81) ויכול בעלה לומר: "אי־אפשי באשה מנוולת" כלומר, מעונה ומנועה משתיית יין (משנה שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מיני הגפן האסורים על הנזיר, שלוקה שש מלקיות על התראה אחת, נזיר שהעביר על ראשו סם המשיר את השיער ביטל מצות "גדל פרע", נזיר שנטמא למת פעמים הרבה אימתי אינו לוקה אלא אחת, המטמא את הנזיר מי מהם לוקה, כמה מלקיות לוקה הנזיר שטימא עצמו.

9 **א. שְׁלֹשָׁה מִינִין אֲסוּרִין לְנָזִיר: הַטָּמְאָה**[2]**,**
10 **וְהַתִּגְלַּחַת**[3]**, וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן**[4]**, בֵּין פְּרִי בֵּין פְּסֹלֶת**
11 **פְּרִי**[5]**. אֲבָל הַשֵּׂכָר שֶׁל תְּמָרִים אוֹ שֶׁל גְּרוֹגְרוֹת**[6]
12 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לַנָּזִיר**[7]**. וְשֵׂכָר זֶה שֶׁנֶּאֱסַר עָלָיו**
13 **בַּתּוֹרָה**[8]**, הוּא הַשֵּׂכָר שֶׁל תַּעֲרֹבֶת הַיַּיִן**[9]**.**

2) להטמא למת, ככתוב (במדבר ו, ו) "כל ימי הזירו . . . על נפש מת לא יבוא". 3) לגלח שער ראשו, ככתוב (שם ה) "תער לא יעבור על ראשו". וראה להלן הי"א. 4) ככתוב (שם, ד) "מכל אשר יֵעָשֶׂה מגפן היין . . . לא יאכל". וכמבואר בסמוך ה"ב. 5) כגון חרצני הענבים וקליפותיהם, כמבואר בהלכה הבאה, וכן ענבים שהתליעו, כמבואר בנזיר לד, ב. 6) תאנים מיובשות. 7) שאינו יוצא מן הגפן. 8) שם, ג: "מיין ושכר יזיר". 9) משקה שיין מעורב בו כשיעור הנזכר בסמוך ה"ד. אולם לדברי אונקלוס (שם) שכר - הוא יין ישן. וכן מפרש רש"י שם. "שהיין משכר כשהוא ישן". וראוי להעיר שב'ספרי' שנינו: "רבי אלעזר הקפר אומר: יין - זה מזוג (במים), שכר - זה חי".

ב. הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן כֵּיצַד? נָזִיר שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִן 14
הַפְּרִי, שֶׁהוּא עֲנָבִים, לַחִים אוֹ יְבֵשִׁים[10] **אוֹ בֹּסֶר**[11]**,** 15
אוֹ שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִפְּסֹלֶת הַפְּרִי, שֶׁהִיא הַזַּגִּין, וְהֵם 16
הַקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה[12]**, אוֹ הַחַרְצַנִּים, וְהֵם הַזַּגִּין** 17
הַפְּנִימִין[13] **שֶׁזּוֹרְעִים אוֹתָן - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וְכֵן אִם** 18
שָׁתָה רְבִיעִית[14] **יַיִן**[15] **אוֹ אָכַל כְּזַיִת מִיַּיִן קָרוּשׁ**[16]**,** 19
שֶׁהוּא הַפְּרִי[17]**, אוֹ שָׁתָה רְבִיעִית חֹמֶץ, שֶׁהוּא פְּסֹלֶת** 20
הַפְּרִי[18] **- הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. אֲבָל הָעָלִין וְהַלּוּלָבִים**[19] **וּמֵי** 21
גְּפָנִים[20] **וְהַסְּמָדַר**[21] **- הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְנָזִיר; שֶׁאֵינָן** 22
לֹא פְּרִי וְלֹא פְּסֹלֶת פְּרִי, אֶלָּא מִן הָעֵץ הֵן נֶחְשָׁבִין[22]**.** 23

10) צמוקים. 11) ענבים שלא נתבשלו כל צרכם, כלשון הכתוב (ירמיה לא, כט) "האכל הבסר תקהינה שניו". 12) משנה, נזיר לד, ב. כדעת רבי יוסי האומר: "שלא תטעה, כזוג (פעמון) של בהמה, החיצון – זוג, והפנימי - עינבל". כך בענבים, החיצון נקרא זג. 13) ובכת"י התימנים: "והם הפנימיים" ותיבת: הזגין איננה. ולדעת ה'מעשה רוקח' תיבת "הזגין" היא 'טעות סופר'. 14) רביעית הלוג, והיא מפורשת לעיל בהל' שבועות פ"ד, ה"ד. 15) משנה, שם: "עד שישתה רביעית יין", ובגמרא שם לח, א - אמרו: רביעית יין לנזיר - הלכה למשה מסיני. 16) שנחשב כאוכל, ושיעורו בכזית, וכן אמרו (שבת עז.) לענין הוצאת יין בשבת מרשות לרשות: "יבש (נקרש) בכזית", והשווה הל' שבת פי"ח, ה"ב. 17) בניגוד לחומץ, שאינו אלא פסולת הפרי. 18) שהיין מתקלקל והופך לחומץ. 19) ענפי הגפן בעודם ירוקים ורכים. 20) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעים וחותכים הגפן או הזמורות" (לשון רבינו בפירושו למשנה, ערלה פ"א, מ"ז). 21) ראשית הפרי בהתחלת התפתחותו לאחר שנשרו הפרחים מהעץ, ככתוב (שיר השירים ז, יג): "פרחה הגפן פתח הסמדר". ונזכר גם במשנה (ערלה פ"א, מ"ז) וב'ערוך' מגדיר: "סמדר - בין לבלוב לבוסר". 22) ערלה פ"א, מ"ז. ובנזיר לד, ב - דרשו: "מיין ושכר יזיר - פרט, מכל אשר יעשה מגפן היין - כלל, מחרצנים ועד זג - חזר ופרט, פרט וכלל ופרט, אין אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי (= חומץ), אף כל פרי ופסולת פרי", ופירשו שם: "כל פרי" - לרבות בוסר, "כל פסולת פרי" - לרבות ענבים שהתליעו, ונתמעטו עלים ולולבים ומי גפנים, שאינם דומים לפרט.

ג. כָּל אִסּוּרֵי גֶּפֶן[23] **מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה**[24]**. כֵּיצַד?** 24
הֲרֵי שֶׁצֵּרַף עֲנָבִים לַחִים עִם יְבֵשִׁים אוֹ עִם בֹּסֶר 25
וְחַרְצָן וְזָג, וְאָכַל מִן הַתַּעֲרֹבֶת כְּזַיִת - לוֹקֶה. וְכֵן אִם 26
אָכַלְתָּם זֶה אַחַר זֶה[25] **עַד שֶׁאָכַל מִן הַכֹּל כְּזַיִת -** 27
לוֹקֶה[26]**. וְכֵן אִם שָׁתָה רְבִיעִית תַּעֲרֹבֶת יַיִן וָחֹמֶץ -** 28
לוֹקֶה[27]**.** 29

23) בדפוס רומי: הגפן. 24) משנה, נזיר לד, א. 25) בהפסקות מועטות. 26) ובלבד שלא יהיה בין תחילת האכילה עד סופה יותר משיעור אכילת ג' ביצים, כמבואר בסמוך ה"ד, אבל אם יש מתחילת האכילה עד סופה יותר מכשיעור אכילת שלש ביצים - אין האכילות מצטרפות (רדב"ז). כמו ששנינו בכריתות יב, ב: "עד שישהה מתחילה ועד סוף כדי אכילת פרס". והשווה הל' מאכלות אסורות פי"ד ה"ח. 27) שנאמר: "מכל אשר יֵעָשֶׂה מגפן היין - לימד על איסורי נזיר שהם מצטרפים זה עם זה" (נזיר לז:). ולענין הפסקות בשתיה: אם שהה מתחילה ועד סוף כדי שתיית רביעית (שתיה בנחת. כפירוש הרדב"ז שם) מצטרפות, ואם לאו אין מצטרפות, כלשון רבינו בהל' מאכלות אסורות פי"ד ה"ט, והשווה שם פ"ד, הט"ז.

ד. דָּבָר הַמַּתָּר אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְדָבָר הָאָסוּר[28] בְּנָזִיר. כֵּיצַד? יַיִן שֶׁנִּתְעָרַב בְּדָבָשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁטַּעַם הַכֹּל טַעַם יַיִן, וְשָׁתָה מִן הַתַּעֲרֹבֶת, וְכֵן הַצְּמוּקִין[29] שֶׁדְּרָסָן עִם הַגְּרוֹגָרוֹת, וְטַעַם הַכֹּל טַעַם צְמוּקִין, וְאָכַל מִן הַתַּעֲרֹבֶת - אֵינוֹ לוֹקֶה; עַד שֶׁיִּהְיֶה מִדָּבָר הָאָסוּר בַּתַּעֲרֹבֶת כְּזַיִת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[30] וְאָכַל כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים[31], כְּשֶׁאָר הָאִסּוּרִין הַשָּׁוִים בְּכָל אָדָם[32], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[33].

28) להשלים לכשיעור, כזית או רביעית. 29) ענבים מיובשות. 30) שאם יאכל מהתערובת כשלש ביצים, אי־אפשר שלא יאכל כזית מן האיסור. 31) נמצא שאכל את האיסור בהפסקות, כזמן אכילת שלש ביצים, ומצטרפות האכילות לשיעור אחד, כמבואר לעיל אות כד, וכדברי רש"י בע"ז סז, א: "כיון שאינו שוהה באכילתו משהתחיל לאכלו (את האיסור) עד שגמרו אלא כדי אכילת פרס - מצטרפת אכילתו, אבל אם אין בכדי אכילת פרס . . . הואיל ושוהה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס, הרי הן כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין". 32) כגון חלב ודם האסורים על הכל, בניגוד ליוצא מן הגפן, שאינו אסור אלא לנזיר בלבד. 33) פט"ו, ה"ג. ומקור ההלכה בנזיר לז, א. שאמרו שם: "וכל משרת ענבים לא ישתה - ליתן טעם (האיסור) כעיקר, שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין - חייב, ומכאן אתה דן לכל איסורים שבתורה". ולא כרבי עקיבא הדורש מכאן ל"היתר שמצטרף לאיסור", שאם אין באיסורי נזיר כשיעור והיתר משלים לכזית, שיהא חייב.

ה. וְכֵן אִם שָׁרָה פִּתּוֹ בְּיַיִן, וְהָיָה[34] הָרְבִיעִית יַיִן בְּכִדֵי פְּרָס[35] מִן הַפַּת, וְאָכַל כְּדֵי פְּרָס, שֶׁנִּמְצָא שֶׁאָכַל רְבִיעִית יַיִן - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[36]. וְעַל זֶה וְכֵיוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים - לֶאֱסֹר דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ הַיַּיִן וְטַעְמוֹ כְּטַעַם הַיַּיִן[37]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה טַעְמוֹ וּמַמָּשׁוֹ[38], כְּשְׁאָר אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[39].

34) בכת"י התימנים: והיתה. 35) הוא חצי ככר, שיש בו כשש ביצים, נמצא חצי הככר, הנקרא: "פרס" יש בו כשלש ביצים (עירובין פב:) וכרבי יוחנן בן ברוקה, והשווה הל' טומאת צרעת פט"ז, ה"ו. 36) אע"פ ששתיות בהפסקה אינן מצטרפות אלא כדי שתיית רביעית, אבל כאן שהוא נהנה מן היין - דרך אכילה, עם אכילת הפת, דינו כמאכל, שהוא מצטרף בכדי אכילת פרס ('אור שמח'). 37) כגון ששרה ענבים במים, ויש בהם טעם יין (נזיר לז. וכמבואר לעיל אות לא). 38) שיהיה מן היין שנבלע בלחם, רביעית בכדי אכילת פרס. 39) כגון חלב הכליות, שנפל לתוך תבשיל הגריסין ונמוח, והיה מן החלב כזית בכל שלש ביצים מן התערובת, ואכל מן הגריסין כשלש ביצים - לוקה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ג. והמקור לזה, דברי רבי יוחנן בע"ז סז, א: "כל שטעמו וממשו אסור ולוקים עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס". וראוי להעיר, ששיטת רש"י בע"ז סז, א ועוד, שאכילת פרס היא שיעור של ארבע ביצים, וזה תלוי במחלוקת התנאים בעירובין פב, ב. ראה לעיל אות לב.

ו. נִתְעָרֵב יַיִן וְכֵיוֹצֵא בּוֹ בְּדָבַשׁ וְאֵין שָׁם טַעַם יַיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְנָזִיר. לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מֵחֵלֶב וָדָם[40].

40) שהם בעונש כרת, ואם נתערבו בתבשיל ולא נמצא בו טעם האיסור - הרי התבשיל מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ב.

ז. הָיָה בּוֹ טַעַם יַיִן וְאֵין שָׁם רְבִיעִית בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[41], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[42], וּמַכִּין אוֹתוֹ אִם אָכַל מַכַּת מַרְדּוּת[43].

41) מדברי חכמים, כדברי רבי יוחנן בע"ז סז, ב: "טעמו ולא ממשו - אסור ואין לוקים עליו". וסובר רבינו - אסור מדבריהם בלבד. 42) פט"ו, ה"ג. ובכת"י התימנים: כמו שביארנו באיסורי מאכלות. ולדעת הראב"ד, אם יש בו טעם יין, אפילו אם אין בו רביעית בכדי אכילת פרס, הרי זה אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו. וראה ב'תוספות' חולין צח, ב דיבור־המתחיל: רבא אמר. 43) שמרד ועבר על דברי חכמים, והיא כפי ראות עיני הדיין וכפי צורך השעה, כדברי רבינו בפירושו למשנה, נזיר פ"ד, מ"ג.

ח. נָזִיר שֶׁאָכַל כְּזַיִת עֲנָבִים וּכְזַיִת חַרְצָן וּכְזַיִת זָג וּכְזַיִת צְמוּקִים וְשָׁתָה רְבִיעִית יַיִן, וַאֲפִלּוּ סָחַט אֶשְׁכּוֹל וְשָׁתָה מִמֶּנּוּ[44] רְבִיעִית - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה חֲמֵשׁ מַלְקִיּוֹת[45], שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בְּלָאוֹ אֶחָד הוּא. וְלוֹקֶה מַלְקוּת שִׁשִּׁית מִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ, שֶׁהוּא שָׁוֶה בְּכָל הַנְּדָרִים[46]. וְכֵן אִם אָכַל כְּזַיִת זָג אוֹ כְּזַיִת עֲנָבִים - לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת - מִשּׁוּם זָג אוֹ מִשּׁוּם עֲנָבִים, וְאַחַת - מִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[47]. וְהוּא הַדִּין לְנָזִיר שֶׁגִּלַּח אוֹ נִטְמָא - שֶׁהוּא לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת - עַל הָאִסּוּר הַמְיֻחָד בּוֹ, וְאַחַת - עַל הָאִסּוּר הַשָּׁוֶה בְּכָל הַנְּדָרִים, שֶׁהוּא לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ.

44) שאין לו עדיין טעם יין, אבל הוא נקרא בשם אחר: יין חדש. 45) ברייתא נזיר לח, ב. כי התורה אמרה: "וענבים לחים ויבשים (= צמוקים) לא יאכל - לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, ומכאן אתה דן לכל איסורי נזיר,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כל שהוא מין אחד והם שני שמות - חייב על זה בפני עצמו" וכו', לרבות יין חדש (= אפילו מיץ ענבים) וענבים, אע"פ שטעמם שוה, הואיל והם שני שמות - חייב שתים. 46) שם, כי גם הנזירות נדר היא, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. אבל אינו לוקה מלקות שביעית, משום: "מכל אשר יֵעָשֶׂה מגפן היין . . . לא יאכל" כי זהו "לאו שבכללות" שזה כולל הרבה דברים ואינו מפרש דבר מסויים, ואין לוקים על לאו שבכללות (שם כרבא, בניגוד לאביי). 47) שלוקין עליו, כמבואר בהל' נדרים פ"א, ה"ה.

1 **ט. נָזִיר שֶׁשָּׁתָה רְבִיעִית יַיִן וּרְבִיעִית חֹמֶץ[48] - אֵינוֹ**
2 **לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת; שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַיַּיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
3 **וְעַל הַחֹמֶץ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. שֶׁאֵין כָּתוּב: יַיִן לֹא יִשְׁתֶּה**
4 **וְחֹמֶץ לֹא יִשְׁתֶּה, אֶלָּא כָּךְ: חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא**
5 **יִשְׁתֶּה. כְּלוֹמַר: לֹא יִשְׁתֶּה יַיִן וְלֹא דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ**
6 **הַיַּיִן, וְהוּא הַשֵּׁכָר[49], וַאֲפִלּוּ הֶחְמִיצוּ. וְהוֹאִיל וְלֹא**
7 **כָּפַל אֶלָּא הַחֹמֶץ, שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד[50] - אֵינוֹ לוֹקֶה עַל**
8 **זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[51].**

48) שהוא יין שנחמץ. 49) ראה לעיל ה"א. 50) בין שהוא חומץ יין, בין שהוא חומץ שכר, נקרא: חומץ סתם, ומין אחד ושם אחד הם, כמבואר בע"ז סו, א. 51) וכשם שאינו חייב שתים על חומץ יין וחומץ שכר, שהוא שם אחד ומין אחד, כך אינו חייב שתים על היין והחומץ אע"פ שהם שני שמות, הואיל ואינו מיוחד לאו בכל אחד מהם בפני עצמו (רדב"ז). אמנם אם ישתה חומץ בלבד - ילקה עליו. שבפירוש אמרה תורה: חומץ יין לא ישתה. והראב"ד חולק, ולדעתו יין וחומץ שני מינים ושני שמות הם, כמבואר בבבא־בתרא צו, א - וחייב שתים. אולם רבינו ב'ספר המצוות', לא־תעשה רו, הוכיח את דבריו מסוגיית הש"ס נזיר לח, ב. ששאלו שם: "והרי שייר יין וחומץ, מכאן אתה למד שאינו חייב על היין והחומץ שתים, מפני שהחומץ אמנם נאסר בעבור עיקרו, שהוא היין, וכאילו אמר הכתוב, שאיסורו לא נסתלק ממנו (מהיין) בהפסדו (ע"פ 'ספר המצוות' מהדורת ר' חיים העליר ובהערותיו שם). והשווה 'ספר החינוך' מצוה שעב.

9 **י. נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה בְּיַיִן[52] כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, אַף עַל פִּי**
10 **שֶׁהוּא חַיָּב לַשָּׁמַיִם[53] עַל כָּל רְבִיעִית וּרְבִיעִית - אֵינוֹ**
11 **לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת מִשּׁוּם יַיִן וְאַחַת דִּלְא יַחֵל דְּבָרוֹ[54],**
12 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל רְבִיעִית**
13 **וּרְבִיעִית וְאָמְרוּ לוֹ: אַל תִּשְׁתֶּה, אַל תִּשְׁתֶּה, וְהוּא**
14 **שׁוֹתֶה - חַיָּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד[56]. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,**
15 **שֶׁאָסוּר לַנָּזִיר לַעֲמֹד בְּמוֹשַׁב שׁוֹתֵי יַיִן וְיִתְרַחֵק מִמְּנוּ**
16 **הַרְבֵּה, שֶׁהֲרֵי מִכְשׁוֹל לְפָנָיו[57]. אָמְרוּ חֲכָמִים[58]: סָבִיב**
17 **לַכֶּרֶם לֹא יִקְרָב[59].**

52) בכת"י התימנים: שותה יין, וכן לשון המשנה בנזיר מב, א. 53) שהקב"ה מעניש אותו על כל רביעית ורביעית, שהיא עבירה בפני עצמה, כלשון רבינו בפירושו למשנה, שם. 54) שאין חיוב ללקות אלא אחר ההתראה. 55) לעיל ה"ח. 56) בדפוסים קדומים: אחת ואחת. וכן לשון המשנה, נזיר מב, א. 57) שמא ימשך אחריהם וישתה עמהם. 58) ע"ז נח, א. 59) שמא יאכל שם ענבים.

18 **יא. נָזִיר שֶׁגִּלַּח שַׁעֲרָה אַחַת - לוֹקֶה[60], בֵּין בְּתַעַר**
19 **בֵּין בְּזוּג[61]. וְהוּא שֶׁקִּצְּצָהּ מֵעִקָּרָהּ[62] כְּעֵין תַּעַר[63]. וְכֵן**
20 **אִם תָּלְשָׁהּ בְּיָדוֹ - לוֹקֶה[64]. אֶחָד הַמְגַלֵּחַ וְאֶחָד**
21 **הַמִּתְגַּלֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ[65]. וְאִם**
22 **הִנִּיחַ מִמֶּנּוּ כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁהּ לְעִקָּרָהּ - אֵינוֹ לוֹקֶה,**
23 **שֶׁאֵין זֶה כְּעֵין תַּעַר[66].**

60) נזיר מ, א. וכן בתוספתא שם פ"ד, מ"ג. 61) במספרים. 62) סמוך לשרשה. 63) שמגלח מעיקרו. נזיר מ, א. 64) שם לט, ב. שנאמר: "לא יעבור על ראשו - לרבות כל המעבירים". 65) קרא בו: "לא יעבור" הוא, ולא יעביר לו אחר (שם מד), שלשון "יעבור" מוסב על התער, שלא נתפרש כאן הפועל, ומשמע בין הוא בין אחר ('תורה תמימה'). וראה בהל' ע"ז פי"ב, ה"ז: "ואין המתגלח לוקה עד שיסייע". 66) נזיר לט, ב. אבל ביטל מצות־עשה, שנאמר: גדל פרע שער ראשו, כמבואר בהלכה הבאה ('קרית ספר').

24 **יב. הָעֲבִיר עַל רֹאשׁוֹ סַם[67] שֶׁמְּשִׁיר אֶת הַשֵּׂעָר וְהִשְׁיר**
25 **אֶת הַשֵּׂעָר - אֵינוֹ לוֹקֶה[68], אֶלָּא בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה,**
26 **שֶׁנֶּאֱמַר: גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ.**

67) משחה. 68) נזיר מ, א. לענין מצות תגלחת הטהרה, והוא־הדין לענין איסור גילוח, כשם שאינו יוצא בסם מצות גילוח, כך אינו עובר עליו באיסור גילוח ('תורה תמימה'). ואע"פ שאמרנו לעיל אות סא "לא יעבור - לרבות כל המעבירים", הכוונה כשהוא מעביר בידו, אבל הסם שאינו תולש ביד - אינו עובר עליו (רדב"ז). וב'זית רענן' מסביר, הואיל ואין השערות נושרות מיד בשעת המשיחה - אין דינה כתער. וב'ספר המצוות' 'עשה' צב, מביא רבינו מקור ההלכה שבהעברת סם אינו עובר בלאו אלא ב'עשה' מ'מכילתא', והיא ב'ספרי' זוטא נשא פרק ו, א: "ואל יתן סמנים בעשה . . . מה שיירתי במצות־עשה, החופף באדמה והנותן סמנין".

27 **יג. נָזִיר שֶׁגִּלַּח כָּל רֹאשׁוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם**
28 **הַתְּגַלַּחַת אֶלָּא אַחַת[69]. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל שֵׂעָר**
29 **וְשֵׂעָר[70] וְאָמְרוּ לוֹ: אַל תְּגַלֵּחַ, אַל תְּגַלֵּחַ, וְהוּא מְגַלֵּחַ**
30 **- לוֹקֶה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.**

69) משנה, נזיר מב, א. וכבר נתבאר לעיל ה"י, שהוא חייב לשמים על גילוח כל שערה ושערה. וכן כותב רבינו בפירושו למשנה, שם. 70) בכת"י התימנים: כל שערה ושערה.

31 **יד. נָזִיר חוֹפֵף[71] עַל שְׂעָרוֹ בְּיָדוֹ וְחוֹכֵךְ בְּצַפָּרְנָיו,**
32 **וְאִם נָפַל שֵׂעָר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁהֲרֵי אֵין כַּוָּנָתוֹ**
33 **לְהַשִּׁיר וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַשִּׁיר[72]. אֲבָל לֹא יִסְרֹק**
34 **בְּמַסְרֵק[73] וְלֹא יָחֹף בְּאַדָּמָה[74], מִפְּנֵי שֶׁמַּשֶּׁרֶת[75] אֶת**
35 **הַשֵּׂעָר וַדַּאי[76]. וְאִם עָשָׂה כֵּן - אֵינוֹ לוֹקֶה[77].**

71) משפשף ומגרד. 72) משנה, שם. וכרבי שמעון האומר: דבר שאינו מתכוין מותר. השווה הל' שבת פ"א, ה"ה. 73) בגמרא שם אמרו: "כל הסורק, להסיר נימין (שערות) מדולדלות מתכוין". ומפרש רש"י: הרי זה דבר מתכוין ואסור. וכתב הרדב"ז, שבכל זאת אינו לוקה, כיון שכבר נידלדלו קצת - אין כאן גילוח, אבל אסור לסרוק, כיון שעדיין לא נעקרו לגמרי. 74) מין מיני אדמה המשיר את השיער, ראה רע"ב למשנה שם. 75) ובכת"י התימנים: שמשיר. 76) ואע"פ שאינו מתכוין להשיר השיער, הואיל וידוע שאי־אפשר לחוף באדמה ולא ישיר השיער, אע"פ שאינו מתכוין לכך - אסור, השווה הל' שבת פ"א, ה"ו. 77) שהרי זה כמו העביר סם על ראשו, שאינו לוקה. כמבואר לעיל הי"ב ('מרכבת המשנה'). ויתכן שביטל בזה מצות־עשה של: גדל פרע. כמבואר לעיל בהעברת סם.

1 **טו. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא לְמֵת טֻמְאַת שִׁבְעָה[78], בֵּין בְּטֻמְאוֹת**
2 **שֶׁהוּא מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן[79], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[80], בֵּין בְּטֻמְאוֹת**
3 **שֶׁאֵינוֹ מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן[81] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[82].**

78) שבעה ימים. 79) שמחוייב להתגלח עליהן תגלחת טומאה. 80) לקמן פ"ז, ה"ב. 81) כגון שנגע ברביעית דם מן המת, או בגולל ודופק, כמו שיתבאר שם ה"ו־ז. 82) משום: לא יטמא להם במותם (במדבר ו, ז), כי אין זה ענין לתגלחת טומאה, המפורשת בפסוק אחר (שם, ט) "וכי ימות מת עליו . . . וגלח ראשו ביום טהרתו", שאינו מתגלח עד שיטמא מטומאות שהן מעצמו של מת, כלשון רבינו לקמן פ"ז ה"א, ובביאורנו שם. ואע"פ שכתב רבינו בהל' טומאת מת פ"ג, ה"ג: "לפיכך אני אומר, שכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - אינה דין תורה" - אין זה סותר מה שכתב כאן: "הרי זה לוקה", כי רבינו לשיטתו ב'ספר המצוות' שורש שני, שכל דבר שאינו מפורש בתורה, אע"פ שהוא נדרש באחת מי"ג מידות, נקרא 'מדברי סופרים' (ראה הל' אישות פ"א ה"ב, ובביאורנו שם אות ח). וכן כתב רבינו שם פ"ה, ה"ו: "אע"פ שהם דברי קבלה, אינם דין תורה, שהרי לא נתפרשו בתורה". וכתב ה'כסף משנה' שם, שכוונת רבינו לומר, שמשפטם דין תורה, אלא שאינם מפורשים בתורה ('מעשה רוקח').

4 **טז. נִטְמָא לְמֵת פְּעָמִים הַרְבֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב**
5 **מַלְקוּת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת לַשָּׁמַיִם - אֵין בֵּית דִּין**
6 **מַלְקִין אוֹתוֹ אֶלָּא אַחַת[83]. וְאִם הָתְרוּ בּוֹ עַל כָּל פַּעַם**
7 **וָפַעַם, וְהוּא מִטַּמֵּא - לוֹקֶה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[84].**

83) שאין מלקות בית־דין בלי התראה על כל פעם ופעם. 84) משנה, נזיר מב, א. והשווה לעיל ה"י.

8 **יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּטְמָא[85] וּפֵרֵשׁ, וְחָזַר**
9 **וְנָגַע[87] אוֹ נָשָׂא אוֹ הֶאֱהִיל[88]; אֲבָל אִם הָיָה נוֹגֵעַ**
10 **בְּמֵת, וַעֲדַיִן הַמֵּת בְּיָדוֹ, וְנָגַע בְּמֵת אַחֵר - אֵינוֹ חַיָּב**
11 **אֶלָּא אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל נְגִיעָה**
12 **וּנְגִיעָה, שֶׁהֲרֵי מְחֻלָּל וְעוֹמֵד[89].**

85) שאם התרו בו, לוקה על כל אחת. 86) במת. 87) במת. 88) עליו, ראה לקמן פ"ז ה"ה, שאע"פ שכבר טמא הוא מנגיעתו הקודמת, נוספה לו טומאה בנגיעתו השניה, שבשעה שנוגע במת, אדם שני הנוגע בו יטמא שבעת ימים - וזוהי הנקראת 'טומאה בחיבורין', אבל משפירש מן המת ונגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב (נזיר מב: וב'תוספות' שם ד"ה: לא קשיא). 89) מנגיעתו הראשונה, והתורה אמרה (ויקרא כא, ד) "לא יטמא בעל (= כהן) בעמיו להחלו" - מי שאינו מחולל, מוזהר על הטומאה. יצא זה שהוא מחולל ועומד. והוא־הדין לנזיר, שהם למדים זה מזה (שם וב'תוספות' דיבור־המתחיל: איתיביה אביי).

13 **יח. נָזִיר שֶׁנִּכְנַס לְבֵית וְשָׁהָה שָׁם עַד שֶׁמֵּת שָׁם**
14 **הַמֵּת[90], אוֹ שֶׁנִּכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת בְּשִׁדָּה[91] תֵּבָה וּמִגְדָּל[92]**
15 **וּבָא חַבְרוֹ וּפָרַע גַּג הַתֵּבָה מֵעָלָיו מִדַּעְתּוֹ[93] - הֲרֵי זֶה**
16 **לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת - מִשּׁוּם לֹא יָבֹא[94], וְאַחַת -**
17 **מִשּׁוּם לֹא יִטַּמָּא[95]; שֶׁהֲרֵי טֻמְאָה וּבִיאָה בָּאִין**
18 **כְּאַחַת[96]. אֲבָל אִם נִכְנַס כְּדַרְכּוֹ - טֻמְאָתוֹ קוֹדֶמֶת**
19 **לְבִיאָתוֹ; שֶׁמֵּעֵת שֶׁנִּכְנַס חָטְמוֹ אוֹ אֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו**
20 **נִטְמָא[97], וְאֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם בִּיאָה עַד שֶׁיָּבוֹא כֻּלּוֹ[98].**

90) ובכת"י התימנים: מת. 91) מין ארון, או מרכבה עשויה כמין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נוי, עגלות צב, ובלשון גמרא יש: שידה תיבה ומגדל". 92) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. 93) מרצונו ובהסכמתו, כי שלא מדעתו, הרי הוא אנוס ופטור. 94) "על נפש מת לא יבוא". 95) "לא יטמא להם במותם". 96) ונתחלל בשתיהן כאחת (נזיר מג.) והשווה הל' אבל פ"ג, ה"ו. 97) שאהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו חוטמו או אצבעותיו נגעו בטומאה (נזיר שם, וב'תוספות' ד"ה: בבית נמי). 98) נמצא שהוא מחולל ועומד משעת טומאה, ואין איסור "לא יבוא" חל עליו (שם). וב'תורת כהנים' (ויקרא יד, מו) אמרו: "והבא אל הבית - כשיכנס ראשו ורובו", שביאה במקצת - אין שמה ביאה. והשווה הל' ביאת מקדש פ"ג, הי"ח.

21 **יט. נִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת בִּשְׁגָגָה[99],**
22 **וְאַחַר שֶׁנִּוַּדַּע לוֹ הִתְרוּ בּוֹ[100], וְלֹא קָפַץ וְיָצָא אֶלָּא**
23 **עָמַד שָׁם - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[101]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁהֶא שָׁם כְּדֵי**
24 **הִשְׁתַּחֲוָיָה[102], כְּמוֹ טָמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[103].**

99) שלא ידע שמת נמצא באהל, או לא ידע שזהו בית הקברות. 100) שיצא, ולא יטמא נזרו. 101) אע"פ שנכנס בשגגה, הרי זה לוקה על שהייתו, ואע"פ שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, והשהייה אין בה מעשה - כבר חידש ה'מגיד משנה' בהל' שכירות פי"ג ה"ב, שכל לאו שישנו במעשה, אפילו במקרה שאין בו מעשה - לוקים עליו, והרי סתם נזיר שנטמא הוא לאו שיש בו מעשה, כגון הכניסה לאהל המת, לפיכך אפילו כשנכנס בשגגה ושהה - לוקה עליו (הגהות ר"ב רנשבורג לנזיר יז.). 102) שהיא כדי לקרוא: "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה, וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים־ב ז, ג), כמבואר בשבועות טז, ב. ובהל' ביאת המקדש פ"ג, הכ"ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

103) שנכנס למקדש כשהוא טהור ונטמא שם, כמבואר בשבועות יד, ב. יז, א. וכן בהל' ביאת המקדש פ"ג, הכ"א-כג, אבל טמא שנכנס למקדש, חייב על כניסתו אפילו לא שהה שם, כמבואר שם הכ"א. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א - בעיית רב אשי שם, אלא שרב אשי דן בנטמא בבית הקברות באונס, כגון שנכנס בשידה ובא חבירו ופרע את הגג מעליה שלא מדעתו, ורבינו משוה דין השוגג לדין האונס, ששניהם פטורים הם, ואם שהה בשניהם אחרי ההתראה - לוקה, כדין נטמא במקדש ולא קפץ ויצא (רדב"ז). וראה לקמן פ"ו ה"ט, ובביאורנו שם.

כ. הַמְטַמֵּא אֶת הַנָּזִיר[104]: אִם הָיָה הַנָּזִיר מְזִיד - הַנָּזִיר לוֹקֶה, וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם וּלְפָנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל[105]; וְאִם הָיָה הַנָּזִיר שׁוֹגֵג, וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ מְזִיד - אֵין אֶחָד מֵהֶם לוֹקֶה[106]. וְלָמָּה לֹא יִלְקֶה הַמְטַמֵּא אֶת הַנָּזִיר?[107] לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: וְטִמֵּא אֶת רֹאשׁ נְזִרוֹ[108] - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיְּטַמֵּא עַצְמוֹ מִדַּעְתּוֹ[109].

104) באחת מטומאות המת המנויות לקמן פ"ז, ה"ב-ח. 105) וכגון שהיתה הטומאה במקום שהנזיר עצמו לא היה יכול ליגע בה, אבל אם הנזיר עצמו היה יכול להגיע אליה, אין מטמא זה אלא מסייע בלבד, ואע"פ שאסור לסייע ידי עוברי עבירה, אינו עובר משום: ולפני עור וכו' (רדב"ז). והשווה ע"ז ו, ב. ובין כך ובין כך אינו לוקה על: ולפני עור וכו', לפי שהוא כולל דברים הרבה. ואין לוקים על לאו שבכללות, כמבואר בהל' סנהדרין פי"ח, ה"ב-ג. 106) שכבר נתבאר, שאין לוקים משום: ולפני עור וכו'. 107) כשם שלוקה המגלח את הנזיר, לעיל הי"א. 108) ולא נאמר: וטמא לו ראש נזרו. 109) נזיר מד, א. ומכאן למדנו שהמגלח את הנזיר אע"פ שהיה הנזיר שוגג - לוקה המגלח, שעבר על "תער לא יעבור על ראשו", על-כל-פנים (רדב"ז). וראה בביאורנו לעיל אות סב.

כא. נָזִיר טָהוֹר שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ - לוֹקֶה אַף מִשּׁוּם לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵחַר נְזִירוּת טָהֳרָה[110] וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה[111]. וְכֵן אִם נָדַר[112] בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - לוֹקֶה אַף מִשּׁוּם לֹא תְאַחֵר[113]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַנָּזִיר שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ - לוֹקֶה אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת: מִשּׁוּם לֹא יְטַמָּא, וּמִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[114], וּמִשּׁוּם לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ, וּמִשּׁוּם לֹא יָבוֹא, אִם הָיְתָה בִּיאָה וְטִמְּאָה כְּאַחַת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[115].

110) שבגלל טומאתו אינו יכול למנות ימי נזירות טהרה עד אשר יטהר (נדרים ד.). 111) שטמא עצמו. 112) בנזירות. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: אם נזר. 113) שהרי הוא מאחר נזירותו עד אשר יטהר (נדרים שם). ואין זה לאו שאין בו מעשה, כי מה שאינו יוצא משם, חשוב מעשה ('תוספות' נזיר יז, א דיבור-המתחיל אילימא). וראה לעיל בביאורנו אות צז. 114) השווה לעיל פ"א, ה"ב. וכן אמרו בנדרים ג, ב: "לעבור עליו בשתים". 115) לעיל הי"ח. שכל לאוין אלו, שמות מיוחדים הם. ובנוגע לנדר בבית הקברות, ראה לקמן פ"ו, ה"ח.

יום ש"ק י"ד אלול ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נזיר שגילח שערו הריהו סותר שלשים יום מימי נזרו, נזיר שנטמא סותר הכל, נדר בנזיר והוא טמא מת או שהוא בבית הקברות, סדר תגלחת טומאה, נזיר שגילח תגלחת טהרה ונודע לו שנטמא טומאת התהום.

א. נָזִיר שֶׁשָּׁתָה יַיִן וְאָכַל יוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן אֲפִלּוּ יָמִים רַבִּים - אֵינוֹ סוֹתֵר מִימֵי נְזִירוּתוֹ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד[2]. וְכֵן אִם גִּלַּח מְעוּט שְׂעַר רֹאשׁוֹ, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד[3]. נִתְגַּלַּח רֹב רֹאשׁוֹ, בֵּין בְּתַעַר בֵּין בְּעֵין תַּעַר[4], וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַשְּׂעָרוֹת כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן[5], בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, אֲפִלּוּ גִּלְּחוּהוּ לִסְטִים[6] בְּאֹנֶס - הֲרֵי זֶה סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ פֵּרַע[7], וַאֲחַר כָּךְ מַתְחִיל לִמְנוֹת[8].

2) שנאמר "והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו" - טומאה סותרת ואין היין סותר. 3) "לסתור אינו סותר אלא ברוב ראשו" וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל לסתור, שזוהי הלכה (=למשה מסיני) בנזיר, שלא מצינו בה טעם. 4) כגון מספריים הגוזזים את השיער סמוך לעיקרו. 5) כי אם נשאר מהם כדי לכוף ראשם לעיקרם אינו סותר. 6) גזלנים. 7) גידול שיער בן שלושים יום. 8) ממקום שפסק, בין בנזירות מועטת (שהיא של שלושים יום) בין בנזירות מרובה.

ב. כֵּיצַד? נָדַר נְזִירוּת מֵאָה יוֹם, וּלְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם נִתְגַּלַּח רֹב רֹאשׁוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹהֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד שֶׁיִּרְבֶּה שְׂעַר רֹאשׁוֹ, וְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם מוֹנֶה שְׁמוֹנִים יוֹם תַּשְׁלוּם יְמֵי נְזִירוּתוֹ. וְכָל אוֹתָן הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם כָּל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו[9], אֶלָּא שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנָיָן[10].

9) שאסור לו לשתות יין ולהיטמא למת. 10) ועליו להשלים נזירותו ממקום שפסק.

ג. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, וַאֲפִלּוּ טִמְּאוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּאֹנֶס[11] - סָתַר הַכֹּל[12], וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[13], וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה[14], וּמַתְחִיל לִמְנוֹת יְמֵי נְזִירוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ. וַאֲפִלּוּ נִטְמָא בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ[15] בְּסוֹף הַיּוֹם - סָתַר הַכֹּל[16].

11) וכן אמרו נזיר שנטמא מביא קרבנות על הזדון כשוגג, שנאמר "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום" - פתע, זה שוגג וכן הוא אומר: ואם בפתע בלא איבה הדפו, פתאום - זה אונס. 12) ואפילו מה שמנה קודם בטל. 13) כשיטהר. 14) ביום השמיני לטומאתו. 15) ביום השלושים לנזירות סתם, או ביום האחרון לנזירות מרובה. 16) משנה בנזיר טז. "הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סותר את הכל" ולא כרבי אליעזר האומר שם: אינו סותר אלא שלושים.

ד. נִטְמָא אַחַר יוֹם מְלֹאת[17], שֶׁהוּא יוֹם הָבָאַת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה אִלּוּ לֹא נִטְמָא - סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים בִּלְבַד[18]. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? מֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה כְּשֶׁיִּטְהַר, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[19], וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה. וְאִם נִטְמָא אַחַר שֶׁנִּזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים[20] - אֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם[21], אֶלָּא יָבִיא שְׁאָר קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה שֶׁלּוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר[22].

17) ביום הראשון שלאחר מלאת ימי נזרו. 18) ואפילו נדר מאה יום ונטמא ביום מאה ואחד אינו סותר אלא שלושים יום. שגזרו יום מאה ואחד שהוא יום תגלחת והבאת קרבנותיו משום יום מאה. ומכל מקום לא החמירו עליו לעשותו כיום מאה, שהוא סותר את הכל, וגזרו שיסתור סתם נזירות, שהיא שלושים יום בלבד. 19) ויש להעיר, שלקמן הלכה י"א כותב רבינו, שמגלח שער ראשו בשביעי ומביא קרבנותיו בשמיני, הרי שתגלחתו קודמת להבאת קרבנותיו. 20) מקרבנותיו. 21) ובגמרא אמרו: "ואחר ישתה הנזיר יין - אחר מעשה יחידי", אחר זריקת דם קרבן אחד מקרבנותיו, נמצא שקודם שנטמא היה מותר כבר באיסורי נזיר, וכאילו שלמה נזירותו. 22) ואותו קרבן שהביא בטהרה לא יחזור ויביאנו.

ה. נִטְמָא בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו[23], שֶׁהוּא יוֹם שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל שֵׂעָר, אוֹ גִּלַּח אַחַר מְלֹאת - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם[24], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא גִּלַּח, שֶׁהֲרֵי שָׁלְמָה הַנְּזִירוּת וְכֹל שֶׁנִּטְפַּל לָהּ[25].

23) אחרי יום הבאת קרבנותיו, כגון ביום שלושים ושניים לנזירות סתם, או ביום מאה ושניים כשקיבל עליו נזירות מאה יום. 24) נזיר יד: "נטמא ביום גידול שער רב אמר אינו סותר" ומפרש רבינו: יום גידול שער יום שאחרי יום הבאת קרבנותיו. 25) הוא יום הבאת קרבנותיו, שהוא יום אחרי מלאת.

ו. נִטְמָא בַּיּוֹם שֶׁנָּדַר אוֹ בַּשֵּׁנִי - אֵינוֹ סוֹתֵר, אֶלָּא מַשְׁלִים עֲלֵיהֶם אַחַר שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[26]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ - עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם שְׁנֵי יָמִים רִאשׁוֹנִים[27]. לְפִיכָךְ[28], אִם נִטְמָא מִשְּׁלִישִׁי וָהָלְאָה - סוֹתֵר כָּל הַקּוֹדְמִין[29].

26) כשיטהר מטומאתו, ביום השמיני לטומאתו. 27) "הריני נזיר מאה יום ונטמא בתחילת מאה, יכול יהא סותר? תלמוד לומר: והימים הראשונים יפלו, עד שיהיו לו ימים ראשונים וזה אין לו ראשונים". ולדעת התוספות: כשנטמא ביום ראשון אינו מביא קרבן טומאה כלל, אלא מונה שבעה ימים, וביום השמיני הוא חוזר ומונה להשלים ימי נזירותו. 28) הואיל ולא הקפיד הכתוב אלא על שני ימים הראשונים. 29) ואחרי שיטהר מתחיל למנות מניין חדש. ואפילו אם נטמא בסוף ימי נזירותו הרי זה סותר, ואין אומרים: והימים הראשונים יפלו - מכלל שיש אחרונים, וזה אין לו אחרונים. אלא הלכה כחכמים בזה, שאפילו נטמא ביום מלאת סותר הכל ואין צורך ב"ימים אחרונים".

ז. נָדַר בְּנָזִיר וְהוּא טָמֵא מֵת[30] - חָלָה עָלָיו נְזִירוּת[31]; וְאִם נִטְמָא פַּעַם אַחֶרֶת[32] אוֹ שָׁתָה יַיִן אוֹ גִּלַּח[33] - לוֹקֶה[34]. וְאִם שָׁהָה בְּטֻמְאָתוֹ כַּמָּה יָמִים - אֵין עוֹלִין לוֹ[35], עַד שֶׁיַּזֶּה[36] שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וְיִטְבֹּל בַּשְּׁבִיעִי[37]. וְיוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִמִּנְיַן נְזִירוּת לָזֶה שֶׁנָּדַר וְהוּא טָמֵא[38]. אֲבָל נָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא[39] - אֵינוֹ מַתְחִיל לִמְנוֹת[40] אֶלָּא מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה[41].

30) לפני קבלת נזירותו. 31) וכשיטהר מטומאתו עליו לנהוג נזירות בטהרה, ללא קבלת נזירות פעם שנייה. 32) בהיותו טמא. 33) בימי טומאתו. 34) הואיל וחלה עליו נזירות. 35) למניין נזירות טהרה שיתחיל אחר כך. 36) במי אפר פרה אדומה. 37) לטומאתו, כדין כל טמא מת הטעון הזאה וטבילה. 38) שמתחיל למנות נזירותו מיום שביעי אחרי שהיזה וטבל, לפי שאינו מביא שום קרבן על טומאתו אין לו לחכות ליום השמיני, יום הבאת הקרבנות. 39) אחרי שמנה שני ימים לנזירותו. 40) נזירות הטהרה. 41) שבו הוא מביא קרבנותיו על טומאתו, ואינו מתחיל למנות נזירותו אלא אחרי הבאת קרבן חטאתו. והטעם, שטמא שנזר אינו מביא קרבן על טומאתו, מפורש שם שנאמר "וכי ימות מת עליו ... וטמא ראש נזרו" - בטהור שנטמא הכתוב מדבר, ולא בטמא שנזר.

ח. מִי שֶׁנָּדַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - נְזִירוּת חָלָה עָלָיו[42]. וַאֲפִלּוּ שָׁהָה שָׁם כַּמָּה יָמִים - אֵין עוֹלִין לוֹ[43]. וְלוֹקֶה עַל שְׁהִיָּתוֹ שָׁם[44]. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ שֶׁלֹּא יַזֶּה שָׁם - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ[45] שְׁעָרוֹ כְּשֶׁיָּצָא מִשָּׁם. וְאִם נִטְמָא שָׁם בְּבֵית הַקְּבָרוֹת בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן[46] - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה[47].

42) אף על פי שהוא טמא. 43) למניין נזירותו. 44) אם שהה כדי שיעור השתחוויה. ובוודאי כשהתרו בו: אל תשהה, שאם אין התראה אין מלקות. 45) תגלחת טומאה, הואיל ואינו מביא קרבן טומאה. 46) אבל על טומאת בית הקברות אינו מגלח. 47) הואיל ונטמא טרם שנזר אינו מביא קרבן טומאה, וכל שאינו מביא קרבן טומאה אינו מגלח תגלחת טומאה.

ט. נִכְנַס לְשָׁם בְּשִׁגְגָה תֵּבָה וּמִגְדָּל[48], וּבָא חֲבֵרוֹ וּפָרַע עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה[49] וְנִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה שָׁם - אֵינוֹ לוֹקֶה[50], אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[51] אִם שָׁהָה.

48) והם מפסיקים בינו לבין הטומאה, ונזר שם. 49) הגג. ושלא מדעתו. 50) ואפילו התרו בו, הואיל וכשקיבל עליו הנזירות, בהיתר הייתה, שהרי השידה הייתה סגורה, יתכן, שאפילו שהה אינו לוקה ואין לדמות שהיית חוץ (=בנזיר), לפנים (=נטמא במקדש ושהה שם), שהוא חייב, כי אולי אין ללמוד חוץ מפנים. 51) שאפילו אם מלקות מן התורה אין כאן, אבל איסור מדרבנן יש כאן, ששהה בטומאה, ולוקה על שמרד בדברי חכמים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

י. יָצָא[52] מִבֵּית הַקְּבָרוֹת וְשָׁהָה יָמִים[53] וְחָזַר וְנִכְנַס - אֵין אוֹתָן הַיָּמִים עוֹלִין לוֹ[54]. יָצָא וְהִזָּה וְטָבַל[55] וְטָהַר, וּמָנָה יָמִים מִנְּזִירוּתוֹ[56], וְחָזַר לְבֵית הַקְּבָרוֹת - אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁמָּנָה עוֹלִין לוֹ[57]. וַאֲפִלּוּ נִכְנַס בְּיוֹם שְׁמִינִי שֶׁלּוֹ[58] - הֲרֵי הַשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמְּנִיָּן[59]. וְאִם נִטְמָא שָׁם אַחַר שֶׁנִּכְנַס בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - מְבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה[60], וְסוֹתֵר הַיָּמִים הַקּוֹדְמִין[61], וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה[62].

52) זה שנדר בנזיר בהיותו בבית הקברות. 53) ולא היזה וטבל. 54) כיוון שלא טהר בינתיים הכול טומאה אחת היא, ואפילו יטמא אחרי כן בטומאה שהנזיר מגלח עליה, אינו מגלח ואינו מביא קרבן הואיל ולא טהר בינתיים. 55) כדין כל טמא הטעון הזאה וטבילה. 56) לשם נזירות טהרה, לקיים נדרו שנדר בבית הקברות. 57) כי טומאת בית הקברות אף על פי שהיא מטמאה את הנזיר שבעה ימים, אין היא סותרת את הימים הקודמים, והם עולים לו מן המניין, לכשיצא מבית הקברות ויטהר וישלים עליהם. אבל זה ברור, שימי טומאתו בהיותו בבית הקברות אינם עולים לו. 58) לצאתו מבית הקברות והתחיל להיטהר. 59) וכשיטהר לא יצטרך להשלים אלא עשרים ותשעה יום, נוסף על יום השביעי, שנחשב כיום אחד למניינו. בניגוד לנזיר טהור שנטמא, שאינו מתחיל למנות מניינו אלא מיום השמיני והלאה. ואף על פי שנזיר זה טהור שנטמא הוא, שהרי מנה מקצת ימים אחרי שנטהר, ונטמא אחר כך, - הואיל ועיקר נזירותו קיבל בטומאה, נקרא: טמא שטהר, שדינו להתחיל מניינו מיום השביעי. 60) והחידוש הוא: אף שקדמה לו טומאת בית הקברות, והרי הוא מחולל ועומד, בכל זאת חלה עליו הטומאה השנייה, החמורה לחייבו קרבן ותגלחת, הואיל והספיק כבר להתחיל נזירות בטהרה. 61) על כרחנו שהספיק כבר למנות שני ימים בטהרה ונכנס לבית הקברות בתשיעי, כי אם נכנס בשמיני אין לו אלא יום אחד טהור, וכבר פסק רבינו לעיל הלכה ו, שאם נטמא ביום השני למניינו, אינו סותר כלל. 62) שכל אלו השלושה כאחד הם, ודין אחד להם.

יא. תִּגְלַחַת טֻמְאָה כֵּיצַד הִיא? הַנָּזִיר שֶׁנִּטְמָא בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהוּא מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - הֲרֵי זֶה מַזֶּה עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, וּמְגַלֵּחַ שֹׁעַר רֹאשׁוֹ בַּשְּׁבִיעִי, וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי אַחַר הַהַזָּיָה כְּדֶרֶךְ כָּל טְמֵאֵי מֵת[63], וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ[64] וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בַּשְּׁמִינִי, וְהֵן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד לְעוֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת, וְכֶבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם, וְסוֹתֵר כָּל הַיָּמִים הַקּוֹדְמִין וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּתוֹ[65]. וְאִם גִּלַּח בַּשְּׁמִינִי - מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בּוֹ בַּיּוֹם[66].

63) הטעונים טבילה לאחר ההזאה. 64) אחרי הטבילה, שטבילתו היא לפני שקיעת החמה. 65) מיום השמיני והלאה. 66) ואין הנזיר טעון טבילה אחר גילוחו ביום השמיני, שטבילתו ביום השביעי עלתה לו. בניגוד למצורע שגילח בשמיני, שטעון טבילה לאחר גילוחו, וממילא הוא טעון הערב שמש, ומביא קרבנו ביום התשיעי.

יב. מֵאֵימָתַי מַתְחִיל לִמְנוֹת? מִשֶּׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ. אֲבָל עוֹלָתוֹ וַאֲשָׁמוֹ אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ מִלִּמְנוֹת[67].

67) שעולה דורון היא, ואינה מעכבת, ואשם - נאמר בו: "והזיר לה' את ימי נזרו - והביא כבש בן שנתו לאשם" הקדים "והזיר" ל"והביא" לומר לך שאין אשמו מעכבו. אבל החטאת, נאמר בה "וכיפר עליו ... וקידש את ראשו" מתחילה יכפר, ואחרי כן יקדש.

יג. הֲרֵי שֶׁהָזָּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי וְלֹא טָבַל[68], וְנִתְאַחֵר כַּמָּה יָמִים - כְּשֶׁיִּטְבֹּל יַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו לְמָחָר. טָבַל וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ וְאַחַר קָרְבְּנוֹתָיו - אֵינוֹ מַתְחִיל לִמְנוֹת עַד שֶׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ; אֲבָל עוֹלָתוֹ וַאֲשָׁמוֹ אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

68) אחר ההזאה.

יד. כְּשֶׁמְּגַלֵּחַ תִּגְלַחַת נְזִירוּת טֻמְאָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְגַלֵּחַ עַל פֶּתַח הַמִּקְדָּשׁ[69] וְלֹא לְהַשְׁלִיךְ שְׂעָרוֹ עַל הָאֵשׁ[70]. וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמְּדִינָה[71] אוֹ בַּמִּקְדָּשׁ - שְׂעָרוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה[72], וְטָעוּן קְבוּרָה[73], וְאֶפְרוֹ[74] אָסוּר כְּאֵפֶר כָּל הַנִּקְבָּרִים. וְהַמְגַלֵּחַ בַּמִּקְדָּשׁ, אִם הִשְׁלִיכָן תַּחַת דּוּד הָאֲשָׁם - יָצָא[75].

69) כדרך שנזיר טהור מגלח. 70) שתחת דוד האשם. 71) בירושלים. וידוע פירושו של רבינו שכל ערי ישראל נקראות: מדינה. 72) שנאמר "וקידש את ראשו" - הרי הוא כקדש ואסור בהנאה. 73) שלא יהנו ממנו. 74) אם שרפוהו. 75) ובתוספתא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר בלכתחילה, אבל בדיעבד, אם השליכו תחת הדוד, הכול מודים, שיצא, ולכתחילה אין צורך לשורפו תחת הדוד כי אם לקברו כנ"ל. בניגוד לנזיר טהור שמצוה לכתחילה להשליך שערו תחת דוד השלמים.

טו. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא טֻמְאוֹת הַרְבֵּה, בֵּין שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת וּבֵין שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת - אֵינוֹ מֵבִיא עַל טֻמְאוֹתָיו אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[76]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּטְמָא בַּעַם שְׁנִיָּה קֹדֶם שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה הָרִאשׁוֹנָה[77]. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְאַחֵר כַּמָּה יָמִים אַחַר טָהֳרָתוֹ קֹדֶם הֲבָאַת חַטָּאתוֹ[78], וְנִטְמָא בְּאוֹתָן הַיָּמִים[79] - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[80]. אֲבָל אִם נִטְמָא וְטָהַר[81] וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ[82], וְנִטְמָא בַּעַם שְׁנִיָּה אַחַר שֶׁהֵבִיא חַטָּאתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ וְעוֹלָתוֹ - חַיָּב בְּקָרְבָּנוֹת אֲחֵרוֹת[83].

76) והדבר ברור, שאין התראה מועילה כלום. 77) שהם חטאת ועולה ואשם. 78) שהוא ביום השמיני. 79) טרם שהביא חטאתו. 80) שכל עוד שלא הביא חטאתו אינו מתחיל למנות נזירות טהרה. נמצאו כל טומאותיו כאילו הן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טומאה אחת ארוכה, הואיל ועדיין לא יצא לשעה הראוייה למניין נזירות טהרה. 81) הזה וטבל. 82) אחרי שהעריב שמשו. 83) שמשהביא חטאתו, חלה עליו נזירות טהרה, וכשנטמא אז הרי היא טומאה חדשה אחרי שנטהר.

טז. נָזִיר שֶׁגִּלַּח תְּגַלַּחַת טָהֳרָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁטָּמֵא הָיָה בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְרוֹ: אִם בְּטֻמְאָה יְדוּעָה[84] נִטְמָא - סָתַר הַכֹּל, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וּמְגַלֵּחַ תְּגַלַּחַת טֻמְאָה, וּמוֹנֶה נְזִירוּת אַחֶרֶת, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה; וְאִם בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם נִטְמָא[85] - אֵינוֹ סוֹתֵר. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[86].

84) שאפשר שהייתה ידועה לאדם אחר בשעה שנטמא. 85) שבמקום שעבר היה קבר התהום, ולא הכיר בו אדם מעולם. 86) "אין זה לקוח מהסברא, ואין לו ראייה. אלא הלכה למשה מסיני".

יז. וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים[87] נוֹדַע שֶׁהוּא טָמֵא, בֵּין בְּטֻמְאָה יְדוּעָה בֵּין בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם - סוֹתֵר הַכֹּל[88]. נוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁנִּזְרַק אֶחָד מִן הַדָּמִים[89], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גִלַּח, הוֹאִיל וְטֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה הִיא - אֵינוֹ סוֹתֵר[90].

87) מן הקרבנות. 88) שכל שלא נזרק עליו אחד מן הדמים עדיין כל דקדוקי נזירות עליו והרי זה כאילו נטמא בתוך מלאת ימי נזרו. 89) ואז הותר לשתות ביין ולהיטמא למתים ואפילו לא גילח עדיין. 90) שאפילו נטמא באותה שעה אינו סותר. זה הכלל: נודע לו לפני הדבר המעכבו סותר, לאחר הדבר המעכבו אינו סותר אלא בטומאה ידועה. כי כך נתקבלה ההלכה מסיני.

יח. אֵי זוֹ הִיא טֻמְאַת הַתְּהוֹם? כֹּל שֶׁאֵין אָדָם מַכִּירָהּ אֲפִלּוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם[91]. וְלֹא אָמְרוּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם אֶלָּא לְמֵת בִּלְבַד[92]; אֲבָל הָרוּג - לֹא, שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ בּוֹ זֶה שֶׁהֲרָגוֹ[93].

91) כתהום הזו שהיא עמוקה ונעלמה מאיתנו עד אין שיעור. 92) שנמצא טמון בקרקע, ואפשר שאף אחד לא הרגיש במותו, או שנפל לקבר ומת. ואין אחד יודע. 93) הרוצח. וכל שהכיר בה אחד, הרי זו טומאה ידועה. וכתב הרדב"ז: צריך שיהא ניכר, שהוא הרוג בידי אדם, אבל אם היה הרוג מיד חיה רעה או שהכישו נחש ומת, הרי לא הכיר בו אדם, והרי זו טומאת התהום.

יט. נִמְצָא הַמֵּת גָּלוּי[94] - אֵין זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם[95]. נִמְצָא מֻשְׁקָע בְּקַרְקָעוֹת מְעָרָה וְהַמַּיִם עַל גַּבָּיו[96] - הֲרֵי זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם, שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה[97]. הָיָה טָמוּן בְּתֵבֶן אוֹ בִּצְרוֹרוֹת[98] - הֲרֵי זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם; בְּמַיִם, בַּאֲפֵלָה וּבִנְקִיקֵי הַסְּלָעִים[99] - אֵינָהּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם[100].

94) כגון שהיה הנזיר במערה, ונמצא מת צף על פי המערה, ספק נטמא בו, ספק לא נטמא, כגון שהייתה המערה פתוחה מלמעלה ואינו מאהיל עליה. 95) הואיל ונמצא במקום, שאפשר שיראוהו בני אדם. 96) וירד הנזיר לטבול שם מטומאה אחרת, שאינה טומאת מת. 97) אף על פי שבוודאי נטמא, לא הייתה הטומאה ידועה לשום אדם. 98) אפשר שלא הכיר בו אדם מעולם, שהרי תבן יכול להתגלגל עליו על ידי רוח, וצרורות עשויים להתגלגל ממקום למקום. 99) סדקים, חגוים. 100) הואיל והם חלולים יכול אדם להציץ בהם ואינה מכוסה, שאפשר שאדם הסתכל והכיר בו.

כ. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, וְיָרַד וְטָבַל[101] בְּמְעָרָה, וְהֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וּמָנָה נְזִירוּת וְגִלַּח תְּגַלַּחַת טָהֳרָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁמֵּת הָיָה מֻשְׁקָע בְּקַרְקָעוֹת הַמְּעָרָה כְּשֶׁיָּרַד לִטְבֹּל, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה - סָתַר הַכֹּל; מִפְּנֵי שֶׁהֶחְזֵק לְטֻמְאָה[102], וְחֶזְקַת הַטָּמֵא טָמֵא עַד שֶׁיִּטְהַר וַדַּאי[103]. יָרַד לְהָקֵר[104] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּגַּע[105]. נִמְצָא הַמֵּת צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם[106] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָמֵא[107]; שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁנִּגַּע בָּזֶה שֶׁהוּא צָף[108].

101) ביום השביעי לטומאתו. 102) כשירד למערה היה טמא וודאי. 103) ולא אמרו טומאת התהום טהורה בנזיר, אלא כשהיה הנזיר בחזקת טהור. 104) שלא היה טמא למת כלל אלא ירד להצטנן מחומו. 105) ואם נודע שנגע, הרי זה טמא מת, אלא שאינו סותר ימי נזירותו הואיל ונודע לו לאחר שנזרק אחד מן הדמים, וטומאת התהום היא. 106) וספק נטמא בו ספק לא נטמא. 107) שספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא ואפילו ירד להקר הרי זה טמא. ואין זו טומאת התהום, שהרי נמצאה במקום שאפשר שיראוה בני אדם, והואיל ו"טומאה ידועה" היא, אפילו נודע לו לאחר זריקת הדמים, סתר הכול. 108) שספק טומאה צפה על פני המים טהורה לעניין שרץ. ובהלכות אבות הטומאות פרק י"ד, הלכה ג' כותב רבינו: "ולא אמרו ספק טומאה צפה טהור אלא לשרץ בלבד".

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) טומאות מן המת, שאין הנזיר מגלח עליהן ואינו סותר את נזרו, נזיר שנצטרע אם ימי הסגרו עולים לו מן המנין, שהנזיר מיטמא למת מצוה ואינו שותה יין מצוה, שהנזיר מותר להתגלח תגלחת מצוה למרות שיש בו עשה ולא־תעשה.

א. יֵשׁ טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוֹדְמִין[2], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא בָּהֶן טֻמְאַת שִׁבְעָה[3]. לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ: וְכִי יִטְמָא לְנֶפֶשׁ, אֶלָּא: וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו - עַד שֶׁיִּטְמָא מִטֻּמְאוֹת שֶׁהֵן מַעֲצֹמוֹ שֶׁל מֵת[4], וְאַחַר כָּךְ[5] יָבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וְיִגַּלַּח תְּגַלַּחַת טֻמְאָה, וְיִפְלוּ כָּל הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים.

2) ראה לעיל פ"ו, הי"א. 3) שדינו להיות טמא על ידן שבעה ימים, וכמבואר להלן ה"ז. 4) כגון בשרו או עצמותיו, המנויות להלן ה"ב, ולא ארץ העמים, או גולל ודופק, או נוגע בכלים הנגועים במת, המנויות להלן ה"ו־ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והשווה 'תוספות' נזיר נד. דיבור־המתחיל וכלים. 5) כלומר, רק אז.

1 **ב. וְאֵלּוּ טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן: עַל**
2 **הַנֶּפֶל, וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְקַשְּׁרוּ אֵבָרָיו בְּגִידִין[6]. וְעַל כְּזַיִת**
3 **מִבְּשַׂר הַמֵּת, וְעַל כְּזַיִת נֶצֶל[7]. וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב**
4 **מִנְיַן הָעֲצָמוֹת[8], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן רֹבַע הַקֵּב[9].**
5 **וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב בִּנְיָנוֹ שֶׁל מֵת[10], וְאַף עַל פִּי**
6 **שֶׁאֵין בָּהֶן רֹבַע הַקֵּב. וְעַל חֲצִי קַב עֲצָמוֹת[11], אַף עַל**
7 **פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב בִּנְיָנוֹ וְלֹא רֹב מִנְיָנוֹ. וְכָל**
8 **הָעֲצָמוֹת יִהְיוּ מִשֶּׁל מֵת אֶחָד, וְלֹא מִשְּׁנֵי מֵתִים[12].**
9 **וְעַל הַשִּׁדְרָה[13] הַבָּאָה מִמֵּת אֶחָד. וְעַל הַגֻּלְגֹּלֶת שֶׁל**
10 **מֵת אֶחָד[14]. וְעַל אֵבֶר מִן הַמֵּת הַבָּא מִמֵּת אֶחָד[15], וְעַל**
11 **אֵבֶר מִן הַחַי מֵאָדָם אֶחָד, שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן בָּשָׂר שֶׁרָאוּי**
12 **לַעֲלוֹת בּוֹ אֲרוּכָה בַּחַי[16]. וְעַל חֲצִי לֹג[17] דָּם הַבָּא**
13 **מִמֵּת אֶחָד[18]. וְעַל מְלֹא חָפְנַיִם רֶקֶב הַמֵּת[19]. אֵי זֶהוּ**
14 **נֶצֶל? זֶה בְּשַׂר הַמֵּת שֶׁנִּמּוֹחַ וְנַעֲשָׂה לֵחָה סְרוּחָה[20].**

6) שכל אבריו נוצרים, ועדיין אין עליו כזית בשר (נזיר נ.) וברש"י לחולין פט:. והשווה הל' טומאת מת פ"ב, ה"א: "שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם". 7) ליחה סרוחה היוצאת מבשר המת שנימוח. נצל - לשון הפרשה, כמו (בראשית לא, ט) "ויצל אלוקים את מקנה אביכם" (רש"י לנזיר נ.). 8) של אברי האדם, והם: קכ"ה איברים, שהם הרוב של רמ"ח איבריו. 9) אבל אם אין בהם רוב מנין העצמות, אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, כמבואר בהל' טומאת מת פ"ב, ה"ט, ובכל זאת אין הנזיר מגלח עליהן עד שיהא בהן חצי קב, כמבואר להלן ה"ו. 10) כגון שתי שוקיים וירך אחת (נזיר נ.). 11) משנה נזיר מט: 12) אהלות פ"ב, מ"ו, וכחכמים. וראה נזיר נב. 13) מערכת חוליות העוברות לאורך הגב שבאדם. 14) משנה נזיר מט: "על השדרה ועל הגולגולת", אלא שבגמרא שם נב. נסתפקו אם כוונת המשנה לשדרה וגולגולת יחד, או כל אחת מהן מטמאה, ורבינו סובר, מכיון ששמאי אמר (שם עמ' ב) "עצם אחד מן השדרה או מן הגלגולת", הרי שאין צורך בשתיהן. ואע"פ שהגמרא שם דוחה: "שונה שמאי שמחמיר" - מכיון שאין אנו מוצאים שום מחלוקת מפורשת בזו, עלינו לומר, שזוהי דיעה מוסכמת על הכל (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס, בהל' טומאת מת פ"ב, ה"ח). וכתב רבינו בפירושו למשנה, אהלות פ"ב, מ"א, שדרה וגולגולת אע"פ שאין בהן בשר מטמאות באהל, לפי שצורת אדם ניכרת בהן, ככתוב: "בעצם אדם" עצם שניכר בו, שהוא של אדם. 15) ולא משני מתים, כגון הזרוע או השוק, שיש בה שתי עצמות, והאחת ממת אחד, והאחת ממת שני, ונקראות אבר אחד (רש"י נזיר נב.). 16) כל שאילו היה האבר מחובר באדם חי, היה יכול לעלות ארוכה (=רפואה) ע"י אותו בשר, והוא פחות מכזית (משנה נזיר מט:). ובגמרא שם נג: דרשו: "בחלל חרב או במת" (במדבר יט, טז) - אבר שהבדילתו החרב מן החי, הרי הוא כמת. 17) שתי רביעיות, ואע"פ שגם רביעית אחת מטמאה באהל, הלכה למשה מסיני, שאין הנזיר מגלח אלא על חצי לוג (שם מט: ובתוספות). 18) שם נב. וכחכמים. 19) גופו של מת, שכלה לחותו ונעשה כמין עפר, משנה שם מט: "תרווד (=כף) רקב" ובגמרא שם נ: אמר רבי יוחנן, מלוא חפניו. 20) נזיר נ., ובהל' טומאת מת פ"ב, ה"א כותב רבינו: "והוא שתקרוש אותה הליחה, שאם קרשה בידוע שהיא מבשרו, ואם לא קרשה אינה מטמאה, שמא כיחו וניעו (רוק הפה וליחת הגרון) הוא" וזה ע"פ הגמרא בנזיר שם.

15 **ג. וְאֵין רֶקֶב הַמֵּת מְטַמֵּא עַד שֶׁיִּקָּבֵר עָרֹם בְּאָרוֹן שֶׁל**
16 **שַׁיִשׁ[21], וְיִהְיֶה כֻּלּוֹ שָׁלֵם[22]. חָסֵר מִמֶּנּוּ אֵבֶר, אוֹ**
17 **שֶׁנִּנְקַבֵּר בִּכְסוּתוֹ[23] אוֹ בְּאָרוֹן שֶׁל עֵץ[24] אוֹ בְּשֶׁל**
18 **מַתֶּכֶת[25] - אֵין לוֹ רֶקֶב. וְלֹא אָמְרוּ רֶקֶב אֶלָּא לְמֵת**
19 **בִּלְבַד, לְהוֹצִיא הָרוֹג, שֶׁהֲרֵי חָסֵר דָּמוֹ[26].**

21) שאינו נשחק ואינו נרקב, וכל הרקב הוא מגופו של מת בלבד (נזיר נא.). 22) שם עמ' ב. 23) לפי שכסותו נרקבת עמו, נעשית לו תערובת. והלכה למשה מסיני, שאין רקב המת מטמא, אלא הבא מן המת עצמו בלא כל תערובת (שם עמ' א). 24) כנ"ל. 25) שדרכה להעלות חלודה, ותתערב עם המת (הל' טומאת מת ג, ד). ומתוך שאמרו שם נא. "בארון של שיש", למד רבינו למעט של מתכת, ובהל' טומאת מת שם, כותב רבינו: "בארון של שיש או של זכוכית וכיוצא בהן". 26) נדה כז: וכבר נתבאר, שלא אמרו רקב אלא למת שלם.

20 **ד. קָבְרוּ שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד[27], אוֹ שֶׁגָּזְזוּ שְׂעָרוֹ אוֹ**
21 **צִפָּרְנָיו וּקְבָרוּם עִמּוֹ[28], אוֹ אִשָּׁה עֻבָּרָה שֶׁמֵּתָה**
22 **וְנִקְבְּרָה וְעֻבָּרָהּ בְּמֵעֶיהָ - אֵין הָרֶקֶב שָׁלֵם מִטַּמֵּא[29].**
23 **וְכֵן אִם טָחַן הַמֵּת עַד שֶׁנַּעֲשָׂה רָקָב - אֵינוֹ מְטַמֵּא[30],**
24 **עַד שֶׁיַּרְקִיב מֵאֵלָיו. טָחַן אֶת הַמֵּת וְהִנִּיחַ עֲפָרוֹ עַד**
25 **שֶׁהֶחֱרִקִיב כֻּלּוֹ[31], אוֹ [שֶׁהֶחֱרִקִיב] מִקְצָתוֹ כְּשֶׁהוּא חַי**
26 **וּמֵת וְהֶחֱרִקִיב הַכֹּל - הֲרֵי זֶה סָפֵק[32]; וְאִם נִטְמָא לְרֶקֶב**
27 **זֶה - הֲרֵי זֶה סָפֵק טָמֵא[33]. וְכֵן אִם נִטְמָא בְּרֹבַע[34]**
28 **עַצְמוֹת הַבָּאִין מֵהַשִּׁדְרָה אוֹ מִן הַגֻּלְגֹּלֶת בְּאָהֳלָן[35] -**
29 **הֲרֵי זֶה סָפֵק טָמֵא[36].**

27) "נעשו גלגלים (=תערובת) זה לזה" (נזיר נא.). 28) הרי זה כמי שנקבר בכסותו, שרקבונם נעשה לו תערובת, ואין לו תורת רקב (שם). 29) בעיה שם, שנפשטה בדרך אם תמצא לומר, כיון שסוף העובר לצאת (אילו היתה חיה) הרי הוא כגוף פרוש ונבדל. וכבר נתבאר, שרקב שני מתים אינו מטמא. וכדאי להעיר, שבגמרא שם אמרו: שני מתים שנקברו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, והרקיבו ועמדו על מלוא תרווד רקב, רקבם טמא (אף־על־פי שלא נשאר מכל אחד אלא חצי תרווד, כיון שכל אחד נקבר יחידי, יש להם דין רקב - תוספות שם), וזהו שהדגיש רבינו כאן: קברו שני מתים כאחד, שדווקא באופן זה אין הרקב מטמא. 30) שם עמ' ב. אין זה רקב אלא עפר טחינתו. 31) ספק, שמא צריך שירקב כברייתו, כמו שהיה ללא כל שינוי. 32) שם. ספק, אם מה שהרקיב כשהוא חי יש לו תורת רקב. או נאמר, הואיל והוא מת לפנינו, הרי זה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כהרקיב כולו כשהוא מת. 33) ולא יכול להביא קרבן על טומאתו, כי שמא טהור הוא, ואסור לו להכניס חולין לעזרה. 34) רובע הקב, והקב ארבעה לוגין. 35) שהאהיל הנזיר עליהן, או שהיה הנזיר והן באהל אחד, כמבואר בסמוך ה"ה. 36) שם נב: כי אע"פ שבדרך כלל אין הנזיר מגלח, אלא על חצי קב עצמות - בשדרה וגולגולת, הואיל והן חמורות, שמטמאות כמו שהן, ראה לעיל ה"ב, אולי גם רובע עצמות מהן הנזיר מגלח עליהן. וכל זה לענין טומאת אהל, אבל לענין מגען ומשאן, אפילו על עצם כשעורה, הרי הוא מגלח, כמבואר בסמוך ה"ו. וראוי להעיר, שבגמרא שם נא. נשארו עוד הרבה בעיות בענינים אלו בתיקו, ורבינו השמיטן, מפני שאינן מצויות, ונדירות מאד (רדב"ז). וב"לחם משנה" הקשה למה לא הזכיר רבינו, שאין רקב אלא הבא מן הבשר ומן הגידים ומן העצמות, כמבואר בנזיר נא.? אבל רבינו כבר הזכיר (לעיל ה"ד) "ויהיה כולו שלם", וממילא יש בו בשר וגידים ועצמות (מרכבת־המשנה).

1 **ה. כָּל אֵלּוּ הַשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה טֻמְאוֹת שֶׁמָּנִינוּ[37], אִם נָגַע**
2 **נָזִיר בְּאַחַת מֵהֶן אוֹ נִשָּׂאָהּ, אוֹ הֶאֱהִיל[38] הַנָּזִיר עָלֶיהָ**
3 **אוֹ הֶאֱהִיל[39] הַטֻּמְאָה עַל הַנָּזִיר[40], אוֹ הָיָה הַנָּזִיר**
4 **וְאַחַת מִטֻּמְאוֹת אֵלּוּ בְּאֹהֶל אֶחָד[41] - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ**
5 **תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וּמֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה, וְסוֹתֵר אֶת**
6 **הַכֹּל[42]. חוּץ מִן הָרָקָב, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע; שֶׁאִי**
7 **אֶפְשָׁר שֶׁיִּגַּע בְּכֻלּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ גּוּף אֶחָד[43]. אֲבָל אִם**
8 **נִשָּׂאוֹ אוֹ נִטְמָא בְּאָהֳלוֹ - מְגַלֵּחַ.**

37) למעלה ה"ב. 38) סיכך בגופו עליה. 39) בדפ' רומי, וכן בכת"י התימנים: האהילה. 40) שהטומאה סיככה על הנזיר, כגון שהוא עמד תחתיה. 41) והגג מאהיל על שניהם. 42) משנה נזיר מט: 43) גוש אחד, וכן שנינו באהלות פ"ב, מ"ב "מלוא תרווד רקב שגבלו במים, אינו חיבור לטומאה". וכתב רבינו בפירושו שם: "לפי שחלקיו נבדלים קצתם מקצתם, והלישה לא תשימהו גוף אחד, כמו שאמרו (שבת יח.): אפר לאו בר גיבול הוא".

9 **ו. וְכֵן נָזִיר שֶׁנָּגַע בְּעֶצֶם הַמֵּת, אֲפִלּוּ עֶצֶם כְּשִׂעוֹרָה,**
10 **אוֹ נִשָּׂאוֹ - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ עָלָיו, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת**
11 **טֻמְאָה, וְסוֹתֵר אֶת הַקּוֹדְמִים[44]. וְאֵין עֶצֶם כְּשִׂעוֹרָה**
12 **מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[45]. אֲבָל נִטְמָא בְּאַחַת מִשְּׁנֵים עָשָׂר**
13 **דְּבָרִים הַלָּלוּ[46]: בְּגוּשׁ אֶרֶץ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
14 **וּמַזָּלוֹת[47], אוֹ בְּשָׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ קֶבֶר בְּתוֹכָהּ[48], שֶׁהֵן**
15 **מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[49]; אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל עָלָיו וְעַל[50]**
16 **הַשָּׁרִיגִים[51] הַיּוֹצְאִים מִן הָאִילָנוֹת[52], אוֹ הַפְּרָעוֹת**
17 **הַיּוֹצְאוֹת מִן הַגָּדֵר[53], אוֹ מִטָּה אוֹ גָמָל[54] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ;**
18 **אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאֹהֶל רֹבַע עֲצָמוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב**
19 **בְּנְיָן[55] וְלֹא רֹב מִנְיָן; אוֹ שֶׁנִּטְמָא בִּרְבִיעִית דָּם מִן**
20 **הַמֵּת, שֶׁהִיא מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל[56]; אוֹ**
21 **שֶׁנִּטְמָא בַּגּוֹלֵל[57] אוֹ בַּדּוֹפֵק[58], שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּמַגָּע**
22 **וּבְאֹהֶל[59]; אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאֵבֶר מִן הַחַי אוֹ בְּאֵבֶר מִן**
23 **הַמֵּת שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן בָּשָׂר כָּרָאוּי[60] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר.**

44) משנה נזיר מט:. 45) אהלות פ"ב, מ"ג, שנאמר (במדבר יט, יד) "אדם כי ימות באהל" צריך שיהיה היכר בעצם, שהיא של אדם. וכן כל עצם שאין עליון דמיון אנושי (הכוונה לשדרה וגולגולת שחסרו. תוספות יו"ט שם), וכן הכתוב אומר (שם טז) "או בעצם אדם" (רע"ב שם ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"א, מ"ח). ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים הנוסח: "ואין עצם אחד מטמא באהל", ובצדק, שהרי בהל' טומאת מת פ"ב, ה"י כותב רבינו: "היה עצם אחד אפילו יש בו רובע (=הקב) הרי זה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל" וראה נזיר נג. בדברי שמאי שם. 46) המנויים להלן. 47) ובדפוסים קדומים: ארץ העמים. וכל חוץ לארץ נקראת כך, וגזרו טומאה על עפר הבא מחוץ לארץ, שיהא מטמא במגע ובמשא. וכתב רבינו בפירושו למשנה (אהלות פ"ב, מ"ג) "שהם להתרשלותם עם המתים, וקוברים אותם בכל מקום, שפטנו על ארצותם בזאת הטומאה - וזה בגזירה מדרבנן... לפי שאנו נאמר שיהיה בכל חלק מעפרה עצם כשעורה". 48) ונשברו עצמות המת ונידושו בכל השדה עד מאה אמה. 49) משנה שם, וכן בנזיר נד. 50) טעות סופר יש כאן, וצ"ל: "כשהאהילו עליו ועל כזית מן המת שריגים היוצאים" וכו', וכן בהל' טומאת מת פי"ט, ה"ו (מעשה רב, לרבי בצלאל הכהן מוילנה). 51) ענפים. 52) שהענפים רחוקים זה מזה, ואין בכל אחד מהם שיעור טפח להביא את הטומאה על ידו, ומן התורה טהור הוא, שאין זה אהל. וחכמים גזרו טומאה בהולך תחתיהם (נזיר נד: ובתוספות שם, וכן רבינו בהל' טומאת מת פי"ג, ה"ב). 53) אבנים או עצים בולטים ממנו. פרעות - לשון גדל פרע (רע"ב לאהלות פ"ח, מ"ב) וגם אלה אינם מביאים הטומאה, מפני שאין ברחבם טפח (תוספות יו"ט לאהלות שם, וראה בנדה נז. וסח:). 54) שתחת המיטה או הגמל, יש כזית מן המת והנזיר עמו (תוספתא אהלות פ"ט, מ"א) ואין כריסו של הגמל נידון כאהל, שאינו עשוי להגן, וכדברי רבינו בהל' טומאת מת פי"ט, ה"ו "שכל אלו ההלכות האמורות בטומאת אהלים הנעשים מן האדם או מן הבהמה או מן הכלים הכל מדברי סופרים... ולפיכך אין הנזיר מגלח עליהם". ובירושלמי נזיר פ"ז, ה"ג מונה מיטה וגמל בין אלה, שאינם נעשים אהל ואין הנזיר מגלח עליהם, וראה סוכה כא. "אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל". 55) ראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות ט. 56) אבל אין הנזיר מגלח עליה, הלכה למשה מסיני (משנה בנזיר נד. ובתוספות שם מט: דיבור־המתחיל ועל חצי לוג). 57) כיסוי ארון המת. 58) צדי הארון, שהכיסוי דופק עליו. 59) אהלות פ"ב, מ"ד, שנאמר: וכל אשר יגע על פני השדה - לרבות גולל ודופק, אשר יגע - משום מגע הוא מטמא ולא משום משא (רע"ב שם). וכתב רבינו שם: ויקראו צדי הקבר "דופקים" להיותם דוחקים המת (לשון "ודפקום יום אחד", בראשית לג, יג) ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר. 60) כדי להעלות ארוכה (נזיר נג:) כרבי יוחנן. ועל־כרחך שאין בו עצם כשעורה, שאם יש בו עצם כשעורה הרי הנזיר מגלח לפחות על מגעו ועל משאו (תוספות שם). וראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות יד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. אַף עַל פִּי שֶׁבְּכָל אֵלּוּ הוּא טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה וּמַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָמְאָה וְלֹא מֵבִיא קָרְבָּנוֹת וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוֹדְמִין. אֲבָל כָּל יְמֵי הַטֻּמְאָה אֵין עוֹלִין לוֹ מִמְּנִין יְמֵי נְזִירוּתוֹ[61].

61) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד", הרי שימי טומאתו לא עלו לו למנין.

ח. נָגַע בְּאֹהֶל הַמֵּת[62] אוֹ בַּכֵּלִים הַנּוֹגְעִים בַּמֵּת[63] - אֵינוֹ מַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי[64]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁדַּיִן זֶה מִיֶּחֶד בְּנָזִיר; אֲבָל כָּל אָדָם שֶׁנִּטְמָא בִּכְלִי[65] טֻמְאַת שִׁבְעָה - יַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת[66]. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁזֶּה שֶׁאֵינוֹ[67] מַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי אִם נָגַע בִּכֵּלִים, כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ לוֹ יְמֵי טֻמְאָתוֹ בַּכֵּלִים מִמְּנִין יְמֵי נְזִירוּתוֹ[68].

62) שם נד. "ואהל", ומפרש רבינו שם: שנגע באהל המת. 63) שהם מטמאים כמת עצמו, והנוגע בהם טמא טומאת שבעה, שנאמר (במדבר יט, טז) "בחלל חרב או במת", חרב הרי זה כחלל (נזיר נג:). וכתב רבינו בהל' טומאת מת פ"ה, ה"ג: "מפי השמועה למדו, שהחרב כמת, והוא־הדין לשאר כלים בין כלי מתכות, בין כלי שטף ובגדים, הרי הוא אומר (שם לא, יט) "כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו ביום השלישי וביום השביעי" וכי תעלה על דעתך, שזה ירה חץ והרג, או זרק אבן והרג, נטמא שבעת ימים? אלא הורג נפש בחרב וכיוצא בה, מפני שנטמא בנגיעתו בכלי שהרג בו, שהרי נגע הכלי במת". 64) אבל הוא טמא שבעה ימים. 65) שנגעו במת. 66) פ"ח, ה"ג. ולדעת הראב"ד שם, אין זה אלא בכלי מתכות או בחיבורין ואפילו בשאר כלים. חיבורים - שנגע האדם בכלים, בשעה שהכלים היו מחוברים למת. 67) בדפוסים קדומים: שזה שאינו. 68) שאילו היה צריך הזאה, לא היו ימי טומאתו עולים לו למנין נזירותו. והמקור לדברי רבינו, שאין הנזיר מזה על כלים שנגעו במת, הוא לשון סוגיית הש"ס בנזיר נד: שהתפלאו שם, כלים הנוגעים במת, הנוגע בהם בר הזאה הוא? ועל־כרחך שזה דין מיוחד בנזיר, כי בשאר כל אדם, ודאי שטעון הזאה, וכשיטת רבינו בהל' טומאת מת כנ"ל. והראב"ד סובר, שאין משם ראיה, כי המשנה עוסקת בכלי עץ ושלא בחיבורין, וכשנגעו במת אינם כמת, אלא אב הטומאה בלבד, והנוגע בהם אינו טמא שבעה ואינו טעון הזאה, בין נזיר בין שאר כל אדם, ולפיכך מתפלאה הגמרא שם: "כלים בני הזאה הם?" (לחם־משנה).

ט. נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וְהֶחְלַט[69] - כָּל יְמֵי חֲלוּטוֹ[70] וְשִׁבְעַת יְמֵי סְפִירוֹ שֶׁסּוֹפֵר אַחַר שֶׁיִּטְהַר לְצָרַעְתּוֹ[71] בֵּין תִּגְלַחַת רִאשׁוֹנָה[72] לְשֵׁנִיָּה[73] אֵין עוֹלִין לוֹ מִימֵי נְזִירוּתוֹ[74]. אֲבָל יְמֵי הֶסְגֵּר[75] - עוֹלִין לוֹ[76]. וְכֵן אִם זָב בִּשְּׁרוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - כָּל יְמֵי זִיבָתָן[77] עוֹלִין לָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין[78]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא[79].

69) שנגמר דינו שהוא טמא, "וטמאו הכהן" (ויקרא יג, יא) מתרגם יונתן "ויחלטיניה כהנא". 70) שהוא טמא בהחלט. 71) כשנרפא נגע הצרעת. 72) שהיא ביום טהרתו, שנאמר בו (ויקרא יד, ח) "וגלח את כל שערו". 73) שהיא ביום השביעי לטהרתו, ככתוב שם ט. 74) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד". משמע מזה, שימי חלוטו וספרו אינם מן המנין, אבל אינם סותרים את הקודמים. ולאחר שהשלים ימי ספרו, משלים נזירותו על מנין הימים, שמנה קודם טומאתו (שם). 75) בתחילה כשהכהן ראה את הנגע, ועדיין לא החליט לטמאו מסגירו לשבעת ימים, לראות אם יפשה הנגע, ככתוב שם יג, ד־ח. 76) למנין נזירותו (משנה שם). ובגמרא שם נו: אמרו - הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז, ה"ג. 77) שהם טמאים, ככתוב שם טו, ב, כה. 78) הואיל ואינם טעונים תגלחת. וכנ"ל. 79) משנה שם נד: "באמת אמרו, ימי הזב והזבה וכו'". וכל "באמת אמרו" - הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז ה"ג.

י. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נִטְמָא הַנָּזִיר בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[80] - שֶׁיְּמֵי טֻמְאָתוֹ עוֹלִין לוֹ, וְאֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם[81]. נִטְמָא בְּמֵת בְּתוֹךְ יְמֵי צָרַעְתּוֹ[82] - סוֹתֵר אֶת כָּל הַקּוֹדְמִין, שֶׁהֲרֵי בְּנְזִירוּתוֹ עוֹמֵד[83] וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא[84].

80) כגון נבילה או שרץ. שהן קלות מטומאת זיבה, ואין טומאתו שבעה ימים אלא טומאת ערב בלבד. 81) שאין איסור לנזיר להטמא אלא למת בלבד, כמו שאמרו (נזיר מג.) "לא יטמא להם במותם (במדבר ו, ז) - במותם אינו מיטמא, אבל מיטמא בנגיעתם ובזיבתם", והשווה הל' טומאת אוכלין פט"ז, ה"ט. 82) היה נזיר ונצטרע, ובימי צרעתו נטמא למת. 83) שכשיתרפא מצרעתו, עליו להשלים נזירותו על הימים שמנה מקודם, כמבואר לעיל ה"ט ובביאורנו אות עב. 84) לצרעתו, לא היה סותר את הקודמים בגלל צרעתו בלבד, נזיר יד: כרבי יוחנן, אבל ריש לקיש אומר שם: "אינו סותר (=את הקודמים), צרעת לחוד ונזירות לחוד", הואיל ואין ימי צרעתו עולים לו למנין נזירותו, דינו משונה מסתם נזיר, ואין טומאתו במת סותרת כלום. וראה לקמן פ"י, הי"ב־יג.

יא. הַנָּזִיר מֵתָר בְּטֻמְאַת מֵת מִצְוָה[85] וּבְתִגְלַחַת מִצְוָה[86], וְאָסוּר בְּיֵין הַמִּצְוָה כְּיֵין הָרִאשׁוֹת. כֵּיצַד? מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיִּשְׁתֶּה הַיּוֹם יַיִן, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה עָלָיו לִשְׁתּוֹת[87], וְאַחַר כָּךְ נָדַר נְזִיר - חָלָה נְזִירוּת עַל הַשְּׁבוּעָה וְאָסוּר בְּיַיִן[88]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא אָסוּר בְּיֵין קִדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[89].

85) מבואר להלן הי"ב. 86) מבואר להלן הט"ו. 87) מחמת שבועתו. 88) נזיר ד. שנאמר (שם, ג) "מיין ושכר יזיר", והוא מיותר, שהלא נאמר מכל אשר יעשה מגפן היין - לרבות יין מצוה כיין הרשות, וכפירוש התוספות שם, וכן שם מד. 89) שאע"פ שאמרו (פסחים קו.) "זכור את יום השבת לקדשו - זכרהו על היין" - אין זה אלא אסמכתא בלבד, שקידוש היום כשלעצמו הוא מן התורה, והיין אינו אלא מדברי חכמים (תוספות נזיר ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דיבור־המתחיל מאי היא, וכן בפסחים שם) והשווה הל' שבת פרק כט ה"א, ה"ו.

יב. וְכֵיצַד הוּא מֵתֶר בְּטֻמְאַת מֵת מִצְוָה? הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בְּמֵת שֶׁאֵין שָׁם מִי שֶׁיִּקְבְּרֶנּוּ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא[90] לוֹ וְקוֹבְרוֹ. וּדְבָרִים אֵלּוּ דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן[91].

90) מותר לו להטמא, אבל בכל זאת הוא סותר נזירותו ומביא קרבן טומאה (קרית ספר). 91) משנה בנזיר מז., ובגמרא שם מח. דרשו: לאביו ולאמו... לא יטמא (במדבר ו, ז) מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר (שם ו) "על נפש מת לא יבוא" - אלא לאביו ולאמו אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה, וזהו מה שכתב רבינו: "דברי קבלה", כלומר, שכך בא מדרש זה בקבלה, כדברי רבינו בפירושו שם פ"ו, מ"ה, וראה בתוספות־יו"ט שם.

יג. נָזִיר וְכֹהֵן שֶׁפָּגְעוּ בְּמֵת מִצְוָה - יַטְמְאוּ נָזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סוֹתֵר הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים וּמֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה, וְאַל יִטַּמְּא כֹּהֵן. שֶׁזֶּה[92] קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת שָׁעָה[93], וַאֲפִלּוּ הָיָה נָזִיר עוֹלָם[94], וְהַכֹּהֵן קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם[95].

92) הנזיר. 93) למשך ימי נזירותו בלבד. 94) שאמר: הריני נזיר לעולם (ראה לעיל פ"ג, הי"א), בכל זאת סתם נזירות אינה אלא שלשים יום (תוספות לנזיר מז.). ולדעת ה"לחם משנה" כוונת רבינו, שהנזיר, נזר בחייו אחרי שנולד, ואין קדושתו קדושת עולם - בעוד שהכהן קדושתו מיום שנולד. 95) משעה שנולד ועד יום מותו (משנה בנזיר מז.). ועוד הבדל יש ביניהם, שהנזיר ישנו בשאלה, וקדושתו ניתרת ע"י שאלה לחכם (ראה לעיל פ"ב, ה"א) וקדושת כהן אינה בטלה עולמית (לחם־משנה).

יד. פָּגְעוּ בּוֹ שְׁנֵי נְזִירִים, אֶחָד נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְאֶחָד נְזִיר מֵאָה יוֹם - יַטְמְאוּ נְזִיר שְׁלֹשִׁים[96]. הָיָה נְזִיר לְזְמַן קָצוּב[97] וְהַשֵּׁנִי נְזִיר עוֹלָם - יַטְמָא הַנָּזִיר לְזְמַן קָצוּב; שֶׁנְּזִירוּת עוֹלָם קְדֻשָּׁתוֹ חֲמוּרָה מִזֶּה[98].

96) שקדושתו מועטת מקדושת נזיר מאה (ירושלמי נזיר פ"ז, סוף ה"א). 97) אפילו לאלף שנה (ראה לעיל פ"ג, הי"א). 98) ירושלמי שם, שנזיר עולם אם הכביד שערו, מיקל בתער בכל שנים־עשר חודש ומביא קרבנו, וזוהי קדושתו, בעוד שנזיר לזמן קצוב אינו מגלח עד סוף ימי נזרו, ואינו מביא איפוא שום קרבן טהרה תוך ימי קצבת נזירותו, ראה לעיל פ"ג, הי"ב. וגם סתם נזירות קצובה, אינה לכל ימי חייו, שלרוב היא לזמן קצר בלבד, ולפיכך קדושתה קלה מנזיר עולם (רדב"ז).

טו. וְכֵיצַד הוּא מֵתֶר בְּתִגְלַחַת מִצְוָה? נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע, וְנִרְפָּא מִצָּרַעְתּוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּת - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ כָּל שְׂעָרוֹ. שֶׁהֲרֵי תִּגְלַחְתּוֹ[99] מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצֹּרָע: וְגִלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ וְגוֹמֵר; וְכָל מָקוֹם שֶׁאָתָה מוֹצֵא מִצְוַת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה[100]: אִם יָכוֹל לְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם[101] - מוּטָב, וְאִם לָאו[102] - יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדָּחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וַהֲלוֹא נָזִיר שֶׁגִּלַּח בִּימֵי נִזְרוֹ עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ[103], וּבְכָל מָקוֹם אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה[104], וְלָמָּה דּוֹחֶה עֲשֵׂה שֶׁל תִּגְלַחַת הַנֶּגַע לְנְזִירוּת? מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר נִטְמָא הַנָּזִיר בְּצָרַעַת, וִימֵי חֲלוּטוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[105], וַהֲרֵי אֵינוֹ קָדוֹשׁ[106] בָּהֶן, וּכְטֵל הֲעֲשֵׂה מֵאֲלָיו, וְלֹא נִשְׁאַר אֶלָּא לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁהוּא: תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ, וּלְפִיכָךְ בָּא עֲשֵׂה שֶׁל תִּגְלַחַת הַצָּרַעַת וְדָחָה אוֹתוֹ[107].

99) לצרעתו. 100) שאחת היא בסתירה לשניה, כגון לעשות ציצית מחוטי צמר בטלית של פשתן, שהציצית מצות־עשה, והשעטנז הוא איסור לא־תעשה. 101) כגון חוטי צמר בטלית של צמר, הרי אפשר לו לקיים את שתיהן, וכן חוטי פשתן בטלית פשתן. 102) כגון שיש לו טלית פשתן, וחייב להטיל בה חוטי תכלת, שהם מצמר, תבוא מצות תכלת ותדחה איסור שעטנז (מנחות מ. וכן בהל' ציצית פ"ג, ה"ו), וגם כאן ה'עשה' של תגלחת מצורע דוחה את ה'לא־תעשה' של איסור גילוח הנזיר, שנאמר בו: "תער לא יעבור על ראשו" (נזיר נח.). 103) והרי זו מצות־עשה, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. 104) כגון יבמה אלמנה מן הנישואין, אסורה להתייבם לכהן גדול, שאין 'עשה' של מצות יבום דוחה 'לא־תעשה' (של אלמנה לכהן גדול) ו'עשה', שמוזהר על הבעולה, ככתוב: "והוא אשה בבתוליה יקח" (יבמות כא. ובהל' יבום פ"ו, הי"א). 105) לעיל ה"ט. 106) ראה לקמן פ"י ה"ב: "ששער נזיר שנצטרע, מותר בהנייה" הרי שאין בו כל קדושה. 107) ולדעת הראב"ד, אין זה עיקר הטעם, אלא מפני שהלאו וה'עשה' של נזיר קלים מאד, שנזירות ישנה בשאלה לחכם, והיא ניתרת, ולפיכך 'עשה' של תגלחת מצורע דוחה אותם, כמבואר ביבמות ה. ורבינו סובר, מאחר שבמסכת נזיר מא: ונח. מודגש בפירוש, שתגלחת מצורע דוחה 'לא־תעשה' שבנזיר, ולא הזכירו שם את ה'עשה' שבנזיר, אין אנו מניחים גמרא מפורשת במקומה, ונמשכים אחרי סוגיא ביבמות, שהיא שלא במקומה. וגם טעמו של הראב"ד, לא יספיק לתגלחת מצורע שהוא נזיר, נזירות שמשון, שאין לו שאלה, ראה לעיל פ"ג, הי"ד, ולפיכך טעמו של רבינו מקיף וכולל יותר (רדב"ז).

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) תגלחת טהרה וסדר הבאת קרבנות הנזיר, דין נזיר ממורט, ותגלחת פסולה כיצד יעשה, תגלחת הבן על קרבנות אביו הנזיר, הריני נזיר ועלי לגלח נזיר ושמע חברו ואמר ואני ועלי לגלח נזיר, כיצד יעשו.

א. תִּגְלַחַת הַטָּהֳרָה כֵּיצַד הִיא? כְּשֶׁיִּגְמֹר הַנָּזִיר יְמֵי נְזִירוּתוֹ[2] מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת: כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה, וְכַבְשָׂה לְחַטָּאת, וְאַיִל לִשְׁלָמִים[3]. הֵבִיא שְׁלָשְׁתָּן וְלֹא פֵּרַשׁ[4] - הָרְאוּיָה לְחַטָּאת[5] תִּקְרַב[6] חַטָּאת, וְהָרְאוּיָה לִשְׁלָמִים[7] - שְׁלָמִים, וְהָרְאוּיָה לְעוֹלָה[8] - עוֹלָה. וּמֵבִיא עִם אֵיל הַשְּׁלָמִים שִׁשָּׁה עֶשְׂרוֹנוֹת[9] וּשְׁנֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שְׁלִישֵׁי עִשָּׂרוֹן סֹלֶת. אוֹפֶה מֵהֶן עֶשְׂרִים חַלָּה[10]: עֶשֶׂר חַלּוֹת מַצּוֹת[11], וַעֲשָׂרָה רְקִיקֵי[12] מַצּוֹת. וּמוֹשֵׁחַ הָעֶשְׂרִים[13] בִּרְבִיעִית שֶׁמֶן. וְשִׁעוּר זֶה[14] הֶלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[15]. וּמֵבִיא הָעֶשְׂרִים בִּכְלִי אֶחָד[16].

ב. וְשׁוֹחֵט הַחַטָּאת תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הָעוֹלָה, וְאַחַר כָּךְ הַשְּׁלָמִים, וְאַחַר כָּךְ מְגַלֵּחַ[17]. וְאִם גִּלַּח אַחַר שְׁחִיטַת הַחַטָּאת אוֹ הָעוֹלָה - יָצָא[18]. וּמְבַשֵּׁל הַשְּׁלָמִים אוֹ שׁוֹלְקָן[19]. וְלוֹקֵחַ מִן הָרֹטֶב שֶׁל זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים וְנוֹתֵן עַל הַשַּׁעַר[20], וְאַחַר כָּךְ מַשְׁלִיכוֹ לָאֵשׁ תַּחַת דּוּד הַשְּׁלָמִים. וְאִם הִשְׁלִיכוֹ תַּחַת הַחַטָּאת - יָצָא[21].

ג. וְהֵיכָן מְגַלֵּחַ שְׁעָרוֹ? בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים[22], בְּלִשְׁכַּת[23] הַנְּזִירִים שֶׁהָיְתָה שָׁם בְּקֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית, וְשָׁם מְבַשְּׁלִין אֶת שַׁלְמֵיהֶן וּמַשְׁלִיכִין שְׂעָרָן לָאֵשׁ[24]. וְאִם גִּלַּח בַּמְּדִינָה[25] - יָצָא[26]. וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמְּדִינָה וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמִּקְדָּשׁ - תַּחַת הַדּוּד הוּא מַשְׁלִיךְ שְׂעָרוֹ[27]. וְאֵינוֹ מְגַלֵּחַ עַד שֶׁיִּהְיֶה פֶּתַח הָעֲזָרָה פָּתוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד[28]. לֹא שֶׁיְּגַלֵּחַ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, שֶׁזֶּה בְּזָיוֹן מִקְדָּשׁ הוּא[29].

ד. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרוֹעַ בְּשִׁלָּה מִן הָאַיִל, וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן הַסַּל, וְרָקִיק אֶחָד, וְנוֹתְנָן עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר אוֹ הַנְּזִירָה וּמְנִיפָן[30]. וְאַחַר כָּךְ הֻתַּר הַנָּזִיר[31] לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים.

ה. נָזִיר מְמֻרָּט[32] אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר[33]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ שֵׂעָר אוֹ שֶׁאֵין לוֹ כַּפַּיִם[34] - הֲרֵי זֶה מַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו וְיִשְׁתֶּה וְיִטַּמֵּא[35]. וְאִם הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו וְלֹא גִּלַּח רֹאשׁוֹ - אֵין הַתִּגְלַחַת מְעַכֶּבֶת, אֶלָּא שׁוֹתֶה וּמִטַּמֵּא לָעֲרֵב[36]. שֶׁמִּשֶּׁיִּזְרֹק עָלָיו אֶחָד

2) ראה לעיל פ"ד, ה"א. 3) ככתוב בתורה (במדבר ו, יד). וכתב הרמב"ן שם יא: "טעם החטאת . . . כי האיש הזה חוטא בנפשו במלאת הנזירות, כי הוא עתה נזור מקדושתו ועבודת ה', וראוי היה לו שיזיר לעולם ויעמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלקיו . . . והנה הוא צריך כפרה בשובו להטמא בתאוות העולם". 4) איזו לחטאת ואיזו לעולה, אע"פ שכל הקרבנות צריך שיקראו להם הבעלים שם. 5) הכבשה. 6) בכת"י התימנים: תיקרב. 7) האיל. 8) הכבש, הואיל ואמר: הרי אלו לנזירותי, הרי זה כאילו קרא שם לכל אחד ואחד (משנה, נזיר מה.), וברע"ב שם). ואע"פ שכבשה ראויה גם לשלמים, ככתוב בתורה (ויקרא ג, ו־ז) - בקרבנות נזיר, אין הכבשה ראויה אלא לחטאת ('תוספות יו"ט'). 9) העשרון - הוא עשירית האיפה (במדבר כח, ה), והאיפה שלש סאין, והסאה ששה קבים, כמבואר בהל' עירובין פ"א, הי"ג. נמצא, העשרון: שני קבים פחות חומש (הל' ביכורים פ"ו, הט"ו). 10) נמצאת כל חלה היא שלישית העשרון. 11) שהן בלולות בשמן כשעדיין הן סולת. 12) הרקיק אינו בלול בשמן אלא משוח בשמן אחר אפייתו (הל' מעשה הקרבנות פ"ט, הכ"א). 13) כל חלה כדינה, חלת מצה - בלולה בשמן, והרקיק - משוח, ככתוב בתורה (במדבר ו, טו). וכן בהל' מעשה הקרבנות שם, הכ"ג. וכנראה, שכאן סומך רבינו על מה שיכתוב בפרוטרוט בהל' מעשה הקרבנות ('מעשה רוקח'). ובמנחות עח, א - ששם המקור לדין חלות נזיר, אמרו: "ובשר זבח תודת שלמיו - לרבות שלמי נזיר לעשרת קבים ירושלמיות (נמצאו שתי חלות לקב), ולרביעית שמן". 14) של רביעית הלוג שמן. 15) מנחות פט, א. 16) בסל, ככתוב (במדבר ו, יז): "על סל המצות". ובהל' מעשה הקרבנות פ"ט הכ"ג, מסיים רבינו: "והכהן לוקח מהן (מהחלות) שתי חלות, אחת מכל מין".

17) משנה, נזיר מה, א. וכרבי יהודה שם. וכן סדרן בתורה (במדבר ו, יד). ואחרי עשיית השלמים, כתבה תורה (שם, יח) "וגלח הנזיר". וראה ב'תוספות יו"ט' שם. 18) משנה, שם. 19) בישול מרובה, ובכל זאת אינם יוצאים מתורת בישול (משנה, שם עמ' ב, ו'תוספות' פסחים לט:). 20) נזיר מה, ב. שנאמר (במדבר ו, יח): "אשר תחת זבח השלמים - מזבחו (=מהרוטב) יהא תחתיו". 21) שם "זבח - לרבות את החטאת".

22) חצר בית המקדש, מקום מעמד לנשים, ונזכרת במשנה מדות פ"ב, מ"ה. 23) חדר. 24) משנה שם, וכתוב בתורה: "ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים". 25) בכל ערי ישראל לגבולותיה, כשיטת רבינו בפירושו למשנה (ראש השנה פ"ד, מ"א) שירושלים כולה נקראת מקדש; ומדינה - שאר העיירות שבכל ארץ ישראל. 26) משנה, נזיר מה, ב. והרע"ב שם מפרש: מדינה - ירושלים, ואע"פ שנאמר שם "וגלח הנזיר פתח אהל מועד" - אין זה אלא ללמד, שאינו מגלח עד שיהיה פתח אהל מועד פתוח, וכמבואר בסמוך. 27) משנה, שם. ובנוסח המשנה שבבבלי, כתוב: "ואם גילח במדינה, לא היה משלח תחת הדוד", אבל נוסח המשנה שב'ירושלמי' שם: "ואם גילח במדינה, היה משלח" וכו'. וראה לעיל פ"ו הי"ד, לענין תגלחת נזיר טמא. 28) הוא ההיכל, ורבינו כתב: פתח העזרה פתוח, וצריך עיון. 29) נזיר מה, א. ולפי זה, לא יגלח בלילה, שאז פתח העזרה סגור, וכן אמרו (זבחים נה:) "שלמים ששחטם קודם פתיחת דלתות ההיכל - פסולים, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד, בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול".

30) הכהן, ככתוב (במדבר ו, כ) "והניף אותם הכהן", וכמו שאמרו (קידושין לו:) "כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף". וכתב רבינו: "או הנזירה" כדברי המשנה (שם עמ' א) "והתנופות . . . נוהגות באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ולא כדברי רבי שמעון שזורי, האומר (נזיר מה.) אין נזירה מניפה, "שמא יתגרו בה פרחי כהונה". וראה פירוש המשנה לרבינו בקידושין שם: "ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן - שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה: איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמרו (קידושין שם) אתיא (= למד) כף כף מסוטה". 31) זה למצוה מן המובחר, אבל לעכב, ראה בסמוך ה"ה.

32) אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר - ראה בסמוך ה"ה. 33) ראה לעיל פ"ד, ה"א. 34) כפים - ראה בסמוך ה"ה. 35) ראה לעיל פ"ד, ה"ב. 36) ראה לעיל פ"ד, ה"ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִן הַדָּמִים[37] הֵתֵּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן עַל כַּפָּיו וְלֹא הִנִּיף; שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ - לְמִצְוָה וְלֹא לְעִכּוּב[38].

32) שאין לו שערות בראשו, כגון שהוא קרח. 33) יומא סא, ב – וכבית־הלל. ואע"פ שבנזיר מו, ב - אמרו: "רבית הלל אומרים, צריך להעביר תער על ראשו" - כבר העירו ה'תוספות' ביומא שם, שזאת היא מהסוגיות ההפוכות, ופסק רבינו כהסוגיא ביומא, שכן המשנה בנגעים פי"ד מ"ט, שנויה כמותה. ואילו הסוגיה בנזיר, היא בסתירה לדברי המשנה בנגעים ('תוספות יו"ט' נגעים, שם). 34) ואינו ראוי להניף. 35) מותר לו להטמא למתים. 36) אחרי מלאת לו שלשים יום, כי ביום שלשים עצמו, אסור לו עדיין לשתות יין (רדב"ז). וה'אור שמח' מסביר את היתר טומאתו מבערב, ע"פ מה שנתבאר בנזיר יד, ב - נזיר שנטמא לאחר זריקת הדמים, ועדיין לא גילח, אין לו תקנה למצות גילוח, שלעולם לא יוכל להתגלח כמצוותו, שאינו יכול לסתור ולמנות נזירות אחרת ולהביא קרבן אחר ויתגלח, שהרי לאחר מלאת נטמא (ואינו סותר), ואין לו תקנה לגלח בטהרה אלא מגלח בטומאה (רש"י). ומעתה, אם הנזיר יטמא למתים ביום הבאת קרבנו לפני גילוחו, לא יוכל להתגלח עוד פתח אוהל מועד (בגלל טומאתו), וממילא אין לו תקנה עולמית, אבל אם לא גילח עד הערב, אזי ממילא מותר לו להטמא למתים, שבערב כבר נגעלו דלתות ההיכל, וממילא אינו יכול להתגלח, ולמחר כבר עבר זמן אכילת שלמי נזיר, ולא יוכל לשלח שערו תחת הדוד כמצוותו, ולפיכך מותר לו להטמא לכתחילה, שבין כה כבר הפסיד את מצות הגילוח כתיקונה. 37) דמי הקרבנות. 38) נזיר מו, א. כדעת החכמים, שאין הגילוח מעכב. וכל־שכן התנופה, שהיא אחרי הגילוח (רדב"ז). וכן סתמה המשנה בנזיר כח, א: "נזרק עליה אחד מן הדמים, אינו יכול להפר". ואמרו בגמרא שם: משנתנו שלא כרבי אליעזר, הסובר תגלחת מעכבת וכו' (כסף־משנה).

ו. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתִּגְלַחַת מְעַכֶּבֶת[39] עָלָיו, מִצְוָה לְגַלֵּחַ[40] אֲפִלּוּ לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה. וְנָזִיר שֶׁגִּלַּח בְּלֹא תַּעַר, אוֹ שֶׁגִּלַּח וְשִׁיֵּר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[41] וְלֹא קִיֵּם מִצְוַת גִּלּוּחַ. בֵּין נָזִיר טָהוֹר בֵּין נָזִיר טָמֵא[42].

39) בכ"י תימן, ורומי ר"מ: מעכבת. 40) נגעים פי"ד, מ"ד. וכן בנזיר מ, א. 41) שם, שנאמר (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו, עד מלאת הימים וגו' - התורה אמרה: אחר מלאת, לא תהא תגלחת אלא בתער". ובנוגע לשיור שתי שערות, כתבו ה'תוספות' שם, שזוהי הלכה בנזיר. וב'תוספות יו"ט' לנגעים שם, מפרש, שסתם שיער אינו פחות משנים, - וכן אמרו ב'תורת כהנים' (תזריע פרק ב) "ושער בנגע הפך לבן, מיעוט שער שתי שערות" - וכל ששייר שתי שערות, עדיין שערו עליו ולא קיים מצות גילוח. 42) נזיר מב, א. שנאמר בו (במדבר ו, ט): ביום השביעי יגלחנו, שאין צריך לומר, שהרי כבר אמר הכתוב (שם): וגלח ראשו ביום טהרתו, אלא לומר לך, שיגלח כל ראשו, ואם שייר שתי שערות - לא עשה כלום.

ז. גִּלַּח וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[43], וְצִמַּח רֹאשׁוֹ כֻּלּוֹ, וְחָזַר וְגִלְּחוֹ עִם אוֹתָן שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת, אוֹ שֶׁגִּלַּח אַחַת[44] וְנִשְׂרָה[45] אַחַת - הֲרֵי זֶה קַיֵּם מִצְוַת גִּלּוּחַ[46]. נִשְׂרָה אַחַת וְגִלַּח אַחַת - אֵין כָּאן מִצְוַת גִּלּוּחַ[47].

43) אבל אם לא גילח את הראש כולו אלא את שתי השערות בלבד, יתכן שלא עשה כלום, הואיל וכשגילחן נשאר ראשו מלא שיער, כמו שנסתפק בזה אביי, בנזיר שם. 44) משגילח ושייר שתי שערות, ועדיין לא צמחו לו שערות. 45) נפלה מאליה. 46) הואיל ובשעה שבא לגלח היו שתים, שהן שיעור גילוח. 47) שבשעה שעמד לגלחן, לא היו שתים, ואין גילוח בפחות משתי שערות (נזיר שם, וכן בבבא־קמא קה.) "אע"פ ששער אין כאן, מצות גילוח אין כאן".

ח. גִּלַּח עַל הַשְּׁלָמִים[48] וְנִמְצָא פָּסוּל[49] - תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה[50], וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ[51]. גִּלַּח עַל הַחַטָּאת וְנִמְצֵאת שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה לְשֵׁם חַטָּאת[52], וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא הַשְּׁלָמִים וְהָעוֹלָה וְהִקְרִיבָן כְּמִצְוָתָן - תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ[53].

48) אחרי עשיית השלמים בלבד. 49) כגון שנשפך הדם או שנטמא. 50) הואיל ועדיין לא נזרק אפילו אחד מן הקרבנות בהכשר, והרי זה כגילחוהו לסטים לאחר מלאת, וסותר שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ו, ה"א, ד. 51) הזבחים שיקריב אחר תגלחתו הפסולה, לא עלו לו לחובתו, הואיל ואינו ראוי עכשיו להתגלח עד שיעשה שלשים יום, והרי הוא כאילו הקריבם תוך מלאת ימי נזרו (משנה, נזיר מו: וב'תוספות' שם). 52) והרי היא פסולה, כמו ששנינו (זבחים פ"א, מ"א) "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמם כשרים . . . חוץ מן החטאת". 53) נזיר שם, וכמבואר לעיל אות נ.

ט. גִּלַּח עַל הָעוֹלָה וְעַל הַשְּׁלָמִים וְנִשְׁחֲטוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן[54], וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא קָרְבָּנוֹת אֲחֵרוֹת לְהַקְרִיבָן לִשְׁמָן - תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה[55] וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ[56].

54) והרי הם כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, נמצא שלא גילח על שלמי נזיר ועולתו, אלא על עולת נדבה או שלמי נדבה, שלא לשם חובתו. 55) שנזיר שגילח על שלמי נדבה - לא יצא, נמצא כאילו התגלח בתוך מלאת וסותר שלשים. 56) משנה שם, כחכמים. וכמבואר לעיל אות נ.

י. גִּלַּח עַל שִׁלְשְׁתָּן[57] וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶם כָּשֵׁר - תִּגְלַחְתּוֹ כְּשֵׁרָה[58], וְיָבִיא שְׁאָר הַזְּבָחִים[59] וְיִקָּרְבוּ כְּהִלְכָתָן[60].

57) אחרי שהוקרבו כולם: החטאת והעולה והשלמים. 58) שכבר נתבאר לעיל ה"ה: "שמשיזרק עליו אחד מן הדמים - הותר". 59) תמורת אלה שנמצאו פסולים. 60) הואיל ותגלחתו כשרה, לא סתר כלום, ואין לו אלא להשלים הקרבת קרבנותיו בהכשר (משנה, שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יא. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנִּתְגַּלַּח בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּתוֹ, שֶׁהוּא סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61]. וְנִמְצָא מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחַר הַתִּגְלַחַת הַפְּסוּלָה, וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[62].

61) לעיל פ"ו ה"א, שאין גידול שיער פחות משלשים יום. 62) ויגלח עליהם שנית תגלחת כשרה.

יב. שַׁלְמֵי נָזִיר שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא כְּמִצְוָתָן[63] - כְּשֵׁרִים[64], וְאֵין עוֹלִים לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה. וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד[65], וְאֵין טְעוּנִין לֶחֶם[66] וְלֹא מַתָּנוֹת[67] וְלֹא זְרוֹעַ.

63) כגון שלא לשמן, או שהביא איל בן שנה ומצוותו שיהיה בן שתי שנים (נזיר כד: וב'תוספות' שם). 64) הרי הם כשלמי נדבה. 65) כשלמי נזיר, בניגוד לשלמי נדבה, הנאכלים לשני ימים ולילה אחד. 66) חלות נזיר הבאות עם שלמי נזיר, כמבואר לעיל ה"א. 67) לכאורה, הכוונה לחזה ושוק הניתנים לכהן במתנה, אבל אלה ניתנות לכהן אף משלמי נדבה? ולפיכך הגיה ה'אורח מישור', הובאו דבריו ב'מרכבת המשנה', שצ"ל: אלא מתנות ולא זרוע, כלומר, הזרוע מן האיל הניתנת משלמי נזיר לכהן, אינה ניתנת משלמים אלה מאחר שלא הותר הנזיר בהם, והרי הם כשלמי נדבה, שאין לכהן בהם אלא מתנות חזה ושוק בלבד (נזיר, שם). וראה ב'תוספות' שם עמ' א ד"ה שלמים נמי. וה'אור שמח' מקיים את גירסת הספרים: "ולא מתנות", והכוונה לחזה ושוק, שאינם ניתנים תנופה על כפי הנזיר, ואשה נזירה אינה מניפה כלל, ראה לעיל אות כט, הואיל ואין הנזיר ניתר בהם, בניגוד לשלמי נזיר כשרים, שנותן הכהן אותם על ידי הנזיר ומניפם. כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"ט ה"ט, אבל זה ודאי שניתנים מתנה לכהן, כי אפילו שלמי נדבה חייבים בחזה ושוק. וכן לשון התוספתא "אין בהם נתינה על כפים".

יג. שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת אֵלּוּ[68] וְהַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהֶם - הַכֹּל מִן הַחֻלִּין[69], כְּשְׁאָר נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמְקוֹמוֹ[70].

68) המנויות לעיל ה"א. 69) ולא ממעות מעשר שני. 70) הל' מעשה הקרבנות פט"ז הט"ו, ש"כל המחוייב בקרבן, לא יביא קרבנו אלא מן החולין". ומקורו במנחות פ"ג. הוקשו כל הקרבנות לחטאת, מה חטאת נאמר בה (ויקרא טז, ו): "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו" - משלו ולא משל מעשר, אף כל דבר שבחובה - אינו בא אלא מן החולין, וראה במשנה, שם פב, א.

יד. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלַּחַ[71] מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה נָזִיר, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מִן הַמַּעֲשֵׂר, אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[72].

71) קרבנות שעליו להביא לצרכי תגלחתו. 72) מכיון שאמר: הריני נזיר - נתחייב, שאמירתו לגבוה (להקדש) כמסירתו להדיוט, וכשחזר ואמר: על-מנת וכו' אינו יכול לשנות ולפטור עצמו ממעות מעשר שני (ביצה כ. וברש"י). ויתכן, שאם יאמר: על-מנת שאביא ממעות מעשר שני - הריני נזיר, הואיל והקדים תנאו להתחייבותו, יביא כפי תנאו ('תוספות' שם).

טו. הָאִישׁ שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר - יֵשׁ לוֹ לְהָבִיא קָרְבְּנוֹת אָבִיו[73] לְעַצְמוֹ וּמְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶם; וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל קָרְבְּנוֹת אָבִיהָ[74]. וְדָבָר זֶה[75] הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[76] הוּא. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת לִקְנוֹת בָּהֶן קָרְבְּנוֹתָיו, וּמֵת וְהִנִּיחַ הַמָּעוֹת סְתוּמִין[77], וְאָמַר אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו: הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאָבִיא קָרְבְּנוֹתַי מִמָּעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אָבִי לְקָרְבְּנוֹתָיו - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מֵהֶן קָרְבְּנוֹתָיו. וְכֵן אִם הָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת סְתוּמִין, וּמֵת הָאָב, וְאָמַר הַבֵּן אַחַר מוֹת אָבִיו: הֲרֵינִי מְגַלֵּחַ עַל מָעוֹת אָבִי[78] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מֵהֶן[79]. אֲבָל אִם לֹא אָמַר[80] - יִפְּלוּ הַמָּעוֹת לִנְדָבָה[81]. מֵת הָאָב וְהִנִּיחַ בָּנִים רַבִּים[82] - חוֹלְקִים הַמָּעוֹת הַסְּתוּמִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא יְרֻשָּׁה לָהֶן, וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְגַלֵּחַ עַל חֶלְקוֹ[83], וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהֶן פִּי שְׁנַיִם[84].

73) שנדר אביו לנזירותו הוא. 74) אפילו כשאין בנים, והיא היורשת היחידה. 75) שהבן מגלח, ואין הבת מגלחת. 76) כך מסורת היא בידינו (נזיר ל. וברש"י). 77) שלא פירש ואמר: הרי אלו לחובתי, ראה לקמן פ"ט ה"ד. ואם פירש, דינו מבואר שם ה"ג. 78) אע"פ שבשעה שנזר לא היה בדעתו להביא משל אביו, שהרי נזר בחיי האב. 79) נזיר ל, ב. וכגירסת ה'תוספות' שם דיבור-המתחיל: תא שמע. 80) הבן, שהוא רוצה לגלח על מעות אביו. 81) לקופות שבמקדש, שמשליכים בהן שאר מעות נדבה, לקנות מהן קרבנות ציבור, והם עולות נדבה (משנה, מעילה יא. ורע"ב לנזיר פ"ד, מ"ד). 82) וכולם נדרו בנזירות בחייו, או לאחר מותו. 83) והיתר ישלימו מכיסיהם. 84) כשאר הירושות, שנוטל בהן חלק כפול (נזיר ל:), בעיה שנפשטה שם בדרך: "אם-תמצי-לומר".

טז. בֵּין שֶׁהָיָה הָאָב נְזִיר עוֹלָם וְהַבֵּן נָזִיר זְמַן קָצוּב, בֵּין שֶׁהָיָה הָאָב נְזִיר זְמַן קָצוּב וְהַבֵּן נְזִיר עוֹלָם[85] - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מִמָּעוֹת נְזִירוּת אָבִיו[86].

85) ראה למעלה פ"ג, הי"א-יב ההבדלים הדיניים שביניהם. 86) אע"פ שאין נזירותם שוה. הואיל ועל-כל-פנים הם שוים בנזירות טהרה, ששניהם מביאים קרבנות טהרה, הם בכלל ההלכה שמפי הקבלה (נזיר שם), בעיה שנפשטה בדרך: אם-תמצי-לומר.

יז. הִפְרִישׁ הָאָב מָעוֹת לְהָבִיא בָּהֶן קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה[87] וָמֵת - אֵין הַבֵּן מֵבִיא בָּהֶן קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה. וְכֵן אִם הִפְרִישָׁן הָאָב לְקָרְבַּן טָהֳרָה - אֵין הַבֵּן מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן תִּגְלַחַת טֻמְאָה[88]. שְׁהֵבָרִים אֵלּוּ הֵן סָפֵק[89]. וְאִם הֵבִיא זְבָחָיו - לֹא עָלוּ לוֹ[90].

87) שנטמא בתוך ימי נזרו, והפריש מעות לצפרים וקרבן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אשם. 88) אם נטמא. 89) בעיה היא בגמרא שם, הואיל ואין קרבנות נזירותם ממין אחד, שמא לא עליהם נתקבלה ההלכה שבנזיר. 90) לשם חובתו, ועל כרחו יביא זבחים אחרים, וַיִּתְּנֶהָ: אם הזבחים הראשונים עלו לי - יהיו אלה נדבה, ואם הראשונים לא עלו לי - יהיו אלה לחובתי (כסף־משנה). אבל עדיין יש להסתפק, מה יעשה בחטאתו שהרי אין חטאת באה נדבה? (׳מעשה רוקח׳), ולפיכך מהנכון הוא, שיביא רק חטאת העוף הבאה על הספק (ראה לקמן פ״י, ה״ח) ועולה ושלמים לא יביא כלל, שאינם מעכבים, ומכיון שכבר הביאם בראשונה על הספק - די לו, ועל חטאתו יַתְּנֶהָ: אם הראשונים לא עלו לי, הרי זה חטאתי, ואם עלו לי, הרי זו חטאת העוף הבאה על הספק (לחם־משנה לקמן פ״י, סוף הי״ב).

יח. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְגַלֹּחַ נָזִיר - חַיָּב לְהָבִיא קָרְבְּנוֹת תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וּמַקְרִיבָן עַל יַד[91] אֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה. אָמַר עד: הֲרֵי עָלַי חֲצִי קָרְבְּנוֹת נָזִיר, אוֹ אִם אָמַר: הֲרֵי עָלַי לְגַלֹּחַ חֲצִי נָזִיר[92] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבָּנוֹת לְאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה, וְאוֹתוֹ נָזִיר מַשְׁלִים קָרְבְּנוֹתָיו מִשֶּׁלּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: הֲרֵי עָלַי קָרְבְּנוֹת חֲצִי נָזִיר[93] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבְּנוֹת נָזִיר שָׁלֵם; שֶׁאֵין לָנוּ חֲצִי נְזִירוּת[94].

91) עבור, ובכת״י התימנים: על ידי. ודין זה נלמד ממקור הי״ט הבאה. 92) כוונתו לחצי קרבנות נזיר שלם (נזיר יב:). 93) משמעו, כאילו יש קרבנות לחצי נזירות. 94) שאפילו אמר: הריני נזיר יום אחד, הרי זה נזיר שלשים יום, כמבואר לעיל פ״ג ה״ב, וכן אמרו בנדרים פג, א: ״אין נזירות לחצאים, ואין קרבן לחצאים״. ומכיון שסמך תיבת ״חצי״ לנזיר ולא לקרבנות, נתכוין לומר ״חצי נזירות״ ואין לנו חצי נזירות, ולפיכך יתחייב בכל הקרבנות (נזיר, שם).

יט. הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי נָזִיר וְעָלַי לְגַלֹּחַ נָזִיר[95], וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר ׳וַאֲנִי׳ - הֲרֵי חֲבֵרוֹ נָזִיר, וְאֵינוֹ חַיָּב לְגַלֹּחַ נָזִיר אַחֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא הִתְפִּיס עַצְמוֹ אֶלָּא בַּנְּזִירוּת. וְאִם אָמַר: וַאֲנִי וְעָלַי לְגַלֹּחַ נָזִיר - הֲרֵי זֶה חַיָּב[96]. וְאִם הָיוּ פְּקֻחִין - מֵבִיא כָּל אֶחָד מֵהֶן קָרְבָּנוֹת עַל יְדֵי חֲבֵרוֹ[97]. וְאִם לֹא עָשׂוּ כֵּן[98] - חַיָּבִים לְגַלֹּחַ נְזִירוּת אֲחֵרִים[99].

95) נתחייב בשני נדרים, להיות נזיר, ולהביא קרבנות תגלחת נזיר אחר. 96) בשניהם (שם יא:). 97) זה מביא קרבנותיו של זה, וזה מביא קרבנותיו של זה, ונפטרו מלהביא קרבנות נזיר אחר, ואע״פ שבשעה שנדר הראשון לגלח נזיר, עדיין לא היה השני נזיר (שם יב.). 98) אלא כל אחד הביא קרבנותיו משלו. 99) כדי לקיים את נדרם השני. ובכת״י התימנים: ״נזירים אחרים״. וכן לשון המשנה שם יא, ב. ומכאן המקור להתחלת הי״ח, כמו שהערנו לעיל אות צ.

כ. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְגַלֹּחַ חֲצִי נָזִיר[100], וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר: וַאֲנִי וְעָלַי לְגַלֹּחַ חֲצִי נָזִיר - זֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁל זֶה, וְזֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁל זֶה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן מַשְׁלִים קָרְבְּנוֹתָיו, אִם הָיוּ פְּקֻחִין. וְאִם לָאוּ - זֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבָּנוֹת מֵאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה, וְזֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבָּנוֹת[101] מֵאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה.

100) לדעת הרדב״ז, יש כאן טעות, וצריך להגיה: הריני נזיר ועלי לגלח חצי נזיר, וכן בהגהות מהר״ם מפדובה. 101) בכת״י התימנים: ״זה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה, וזה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה״. ודין זה נלמד מהמשנה בנזיר יא, ב - שהיא המקור להי״ט דלעיל. ולדעת הרדב״ז, יתכן שרבינו היה גורס במשנה שם יב, ב: ״הריני נזיר, ועלי לגלח חצי נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני, ועלי לגלח חצי נזיר״.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ח'־י"ד אלול ה'תשפ"ב

יום ראשון ח׳ אלול ה׳תשפ״ב

רֵאשִׁית חָכְמָה קְנֵה חָכְמָה, וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה

סֵפֶר שְׁנִים עָשָׂר

וְהוּא סֵפֶר קִנְיָן

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת מְכִירָה. ב. הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה. ג. הִלְכוֹת שְׁכֵנִים. ד. הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין. ה. הִלְכוֹת עֲבָדִים. וְהַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בָּהֶן מְפֹרָשׁוֹת בִּשְׁמוֹתָן בִּמְקוֹמָן.

הִלְכוֹת מְכִירָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פָּרָטָן: א) דִּין מֶקַח וּמִמְכָּר[1]. ב) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמֶקַח וּמִמְכָּר[2]. ג) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים[3]. ד) שֶׁלֹּא יוֹנֶה גֵּר צֶדֶק בְּמָמוֹנוֹ[4]. ה) שֶׁלֹּא יוֹנֵהוּ בִּדְבָרִים[5].

וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך קנה בינה".

הקשר שבין הפסוק שבחר הרמב"ם ככותרת לספר קניין אינו מובן כי לא רק שאין שייכות לכאורה בין חכמה ובינה לקניין אלא שגם מצינו כמה וכמה ניגודים ביניהם כי קניין החכמה בא ביגיעה דווקא ואילו בקניינים ארציים אין צורך ביגיעה מיוחדת ואפשר לקנות בשווה פרוטה או בשטר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הכתוב על גבי נייר, חרס, עלה וכו' גם אם הם פחות משוה פרוטה. גם בקניין חזקה לא מצינו יגיעה מיוחדת עד שאפשר לקנות עשר שדות בעשר מדינות על ידי שיחזיק באחת מהן. בנוסף, הלא נאמר "ראשית חכמה יראת ה'" ומובן שגם ראשית החכמה שבפסוק זה קשורה ליראת ה' ומה הקשר בינה ובין ספר קניין.

בספר המצוות ל"צמח צדק" מבואר שמשמעות הקניין בעבודה רוחנית הוא מה שהקב"ה קונה מהאדם על ידי משיכה וכסף, שמושך החפץ מרשות הרבים שהם הקליפות, לרשות היחיד יחידו של עולם "ואחר המשיכה נותן כסף ... בחינת אהבה רבה.." וממשיך שם, שלכן נקראה ארץ ישראל ארץ כנען כי כנען מלשון סוחר כמו שכתוב (הושע יב, ח.) "כנען בידו מאזני מרמה" שהוא ב'לעומת זה'. אבל בקדושה הוא מאזני צדק, כי רוב המצוות תלויות בארץ וכולם עניינם העלאת רפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירת הכלים וכל זה הוא בארץ כנען ששם הוא עיקר ה"מסחר" הזה לפי ששם עיקר הניצוצין.

בקניין בכלל, מצינו שני סוגים; מטלטלין, וקרקע. מטלטלין נקנים בשני דברים - כסף ומשיכה, וקרקע נקנית בשלושה דברים בכסף בשטר או בחזקה. וההבדל בין מטלטלין וקרקע הוא ההבדל בין עולם התוהו לעולם התיקון. עולם התוהו הוא בשני קווין על־דרך חסד וגבורה, וכשאדם נמצא באחד משני הקווין או בחסד בלבד או בגבורה בלבד אינו יכול ליצור הנהגת קבע הפועלת בעולם באמת, ועבודתו היא בבחינת מטלטלין. תכלית ושלמות העבודה היא בשלושה קווין ובהתכללות של שני הקווין המביאה עניין שלישי וסוג חדש של קניין שאז עבודתו היא בעולם התיקון ובאופן קבוע - בחינת קרקע - וזוהי שלימות העבודה שבה ועל ידה קונה הקב"ה עניינים שהיו ברה"ר טורי דפירודא ומעבירם לרה"י - יחידו של עולם.

משום כך "ראשית חכמה יראת ה'" ו"ראשית חכמה קנה חכמה כו'" עולים בקנה אחד, כי ראשית חכמה יראת ה' היינו הבנת עניין הקניין ברוחניות שהוא דבר הנוגע לכל ענייני עבודת ה', ולכן "ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך בינה" כי רק על ידי מוחין (חכמה ובינה) אפשר ל"השתלט" על המידות, לפעול בהן התכללות ופעולה באופן דתיקון וקבע.

(על פי שיחות ש"פ ויגש תשמ"ד)

1) כלומר, אין כאן מצוה לפעולה מסויימת, אלא דינים איך יתקיים המקח והממכר. 2) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בסחורה ובמקח ובממכר, והוא אמרו: אל תונו ... ובספרא אמרו באונאת ממון הכתוב מדבר" (ספר המצוות מצות לא־תעשה רנ). 3) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בדברים, והוא שיאמר לו מאמרים יכעיסוהו ויבהילוהו" (שם רנא). 4) "הזהירנו מהונות גר צדק ... ולשון המכילתא לא תלחצנו בממון" (שם רנג). 5) הזהירנו מהונות גר צדק בדברים" (שם רנב).

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבארו בו דיני קניית קרקעות שהן נקנין בכסף, בשטר ובחזקה, ומה שנמשך לזה.

א. הַמֶּקַח אֵינוֹ נִקְנֶה בִּדְבָרִים[2], וַאֲפִלּוּ הֵעִידוּ עָלָיהֶם עֵדִים. כֵּיצַד? 'בַּיִת זֶה[3] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ', 'יַיִן זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ', 'עֶבֶד זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ'; וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר 'קָנִיתִי', וְרָצָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר 'מָכַרְתִּי', וְאָמְרוּ לְעֵדִים: 'הֱווּ עָלֵינוּ עֵדִים שֶׁמָּכַר זֶה וְשֶׁלָּקַח זֶה' - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ כְלוּם[4], וּכְאִלּוּ לֹא הָיוּ בֵּינֵיהֶם דְּבָרִים מֵעוֹלָם[5]. וְכֵן בְּנוֹתֵן מַתָּנָה[6] וּמְקַבְּלָהּ.

2) בלי פעולת קניין. 3) בית, יין, עבד, שלוש דוגמאות משלושה תחומים: קרקע, מטלטלין, עבדים. 4) בבא מציעא מח. מהתוספתא: "והנושא והנותן בדברים לא קנה". 5) וכל זה מבחינה הלכתית ודינית, ברם מגונה הדבר מבחינה מוסרית, ועל זה אמרו: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט.): כלומר, אי־קיום של הדיבור, אף הנטול פעולת קניין, יש בו משום חוסר כנות, ואינו רצוי לחכמים כמו שאמרו (שם): "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו" וכן כתב רבינו להלן פרק ז הלכה ח (מגיד משנה). 6) בבא מציעא שם: "האומר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו". וראה להלן פרק ז הלכה ט בדברי רבינו.

ב. אֲבָל אִם נִקְנָה הַמֶּקַח בְּאֶחָד מֵהַדְּבָרִים[7] שֶׁהוּא נִקְנֶה בָּהֶם - קָנָה הַלּוֹקֵחַ; וְאֵינָן צְרִיכִין לְעֵדִים כְּלָל[8], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

7) כלומר, כל דבר בהתאם לדרכי הקניין השייכים אליו, כגון: קרקע בכסף ובשטר ובחזקה, מטלטלין במשיכה וכדומה. 8) כלומר, אין צורך בעדים לעצם קיום מעשה המקח, תפקידם רק לאשר את המציאות ולמסור את העובדות, במקרה של סכסוך בין הצדדים, בהתאם לכלל הידוע: "לא איברי סהדי אלא לשקרי" (קידושין סה:) - העדים באים רק לאמת את העניין ולהכחיש את השקרנים.

ג. וּבַמֶּה יִקָּנֶה הַמֶּקַח? הַקַּרְקָעוֹת - בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים: בְּכֶסֶף, אוֹ בִשְׁטָר, אוֹ בַחֲזָקָה.

ד. כֵּיצַד בְּכֶסֶף? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, וְנָתַן לוֹ הַדָּמִים[9] - קָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אֶת הַשִּׁטָר; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִכְתֹּב שְׁטַר מֶכֶר[10] - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר[11]. וְאֵין קַרְקַע נִקְנֵית בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה.

9) בעניין קידושין כתב הרמב"ם: "האשה מתקדשת, אם בכסף הוא מקדש, אין פחות מפרוטה כסף" (פרק ג מהלכות אישות, הלכה א) וכאן הדגיש: "ונתן לו את הדמים" כלומר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מחיר החפץ. הרמב"ם מבדיל כנראה בין קניין כסף של קידושין שקובעת בו רק נתינת הכסף, ואינה כמחיר האשה ושוויה, ובין זה של מקח, שהוא משום שווי המקח (עיין סמ"ע, ש"ע ח"מ קצ, ס"א. ועיין אבן האזל). 10) מלשון זה נראה שהמדובר בשטר קניין דווקא, כי אז מעדיף הלוקח את קניין השטר היותר יציב על זה של קניין הכסף (אבן האזל). ויש אומרים שדין זה שייך גם בשטר ראייה (כסף משנה). 11) והטעם, כי במקום שיש נוהג כזה, אין אצל הלוקח החלטה גמורה לסיים את המקח בלעדי השטר (מדברי רש"י שם).

1 **ה. הִתְנָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: אִם רָצִיתִי אֶקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ**
2 **אֶקְנֶה בִּשְׁטָר[12], וְנָתַן הַכֶּסֶף עַל תְּנַאי זֶה - הֲרֵי זֶה**
3 **קָנְיָם; וְאֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ מִפְּנֵי הַתְּנַאי,**
4 **וְהַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר. וְכֵן**
5 **אִם הִתְנָה הַמּוֹכֵר[13] כָּזֶה.**

12) לכאורה, ביטוי מיותר, שהרי במקום שכותבין שטר אין צורך להתנות על זה. ואולי זה בא לציין תנאי נוסף, שאם הלוקח יתחרט אחרי נתינת הכסף, לא יהיה בו אף "מי שפרע" (ראה להלן פרק ז הלכה א־ב) - אור שמח. 13) מסקנה שהוציא הרמב"ם מהדין הראשון, שהרי "מה לי התנה לוקח ומה לי התנה מוכר" (מגיד משנה).

6 **ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי וְיִקְנֶה בֵּיתִי לָךְ -**
7 **כֵּיוָן שֶׁנָּתַן קָנָה הַבַּיִת מִדִּין עָרֵב[14].**

14) כלומר, כשם שהערב מתחייב לשלם את החוב ללא תמורה ובלי שיקבל משהו, כך המוכר מוסר ללוקח את החפץ בלי שהוא עצמו יקבל משהו תמורתו, ורק אדם אחר מקבל במקומו את הדמים (קידושין ז.).

8 **ז. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס[15]**
9 **אוֹ עַל הֶעָלֶה: 'שָׂדִי נְתוּנָה לָךְ'[16], 'שָׂדִי מְכוּרָה לָךְ'**
10 **- כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַשְּׁטָר לְיָדוֹ[17] קָנָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
11 **שָׁם עֵדִים כְּלָל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁטָר שָׁוֶה**
12 **כְּלוּם[18]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[19]? בְּמוֹכֵר שָׂדֶה מִפְּנֵי**
13 **רָעָתָהּ[20]; אֲבָל בִּשְׁאָר קַרְקָעוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ**
14 **שְׁטָר שֶׁל מֶכֶר לְיָדוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בּוֹ עֵדִים - לֹא קָנָה[21]**
15 **עַד שֶׁיִּתֵּן אֶת הַדָּמִים.**

15) ה"חרס" וה"עלה" שניהם אפשר לזייף את הכתב שעליהם, מבלי שיהיה ניכר הזיוף, ומתוך כך אין כותבים עליהם שטר ראייה ושטרי חוב, שצריכים, למטרתם, להתקיים זמן רב. לעומת זה, שטר מכר שאינו זקוק לקיום ממושך, כי אם לשעת המכר, לא איכפת לנו, אם ישנו את הכתב שעליו ויזייפו אותו, אחרי שתפקידו נגמר עם המכר (סמ"ע קצא, סעיף א). 16) במתנה. 17) של הקונה או מקבל המתנה. 18) כלומר, אין הנייר שווה פרוטה (קידושין שם). 19) שקונה בשטר לבד. 20) שאז מעוניין המוכר להיפטר מן המקח, ומסתפק בכל מעשה־קניין שהוא (קידושין שם). 21) וברור שגם כאן מועיל תנאי מפורש של אחד הצדדים בבחירת הקניין (מגיד משנה).

16 **ח. כֵּיצַד בַּחֲזָקָה[22]? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, אוֹ**
17 **שְׁנָתַן אוֹתָהּ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁנָּעַל אוֹ גָּדַר אוֹ פָּרַץ**
18 **כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא שֶׁיּוֹעִיל[23] בְּמַעֲשָׂיו, הֲרֵי זֶה קָנָה.**
19 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֶחֱזִיק בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר[24] אוֹ**
20 **הַנּוֹתֵן[25]; אֲבָל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן - צָרִיךְ**
21 **שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֹק וּקְנֵה', וְאַחַר כָּךְ, אִם הֶחֱזִיק -**
22 **קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים.**

22) מתוך סדר הדברים שהלכות חזקה באים אחרי הדיון בדבר התלות של קניין כסף בשטר וקניין שטר בכסף. מדייק הכסף־משנה שחזקה קונה בלי כסף ובלי שטר, וכך פסק בשולחן ערוך קצב, סעיף טז. והטעם שחזקה עדיפה מפני שעושה מעשה בגוף הקרקע (סמ"ע שם סעיף קטן כח, ותוספות ר"י הזקן קידושין כו. בדעת הרמב"ם). וראה להלן הלכה כ. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א. 23) שפעולת קניין זה תביא איזו תועלת שהיא לשדה (שם נד. "נתן צרור והועיל"), וראה להלן הלכה טו. 24) ואז נחשבת שתיקתו כהסכמה. 25) בבא בתרא נג. כדעת שמואל שבין במכר ובין במתנה צריך לומר לו לֵךְ חֲזֹק וּקְנֵי.

23 **ט. הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ וּמָסַר לוֹ אֶת הַמַּפְתֵּחַ[26] - הֲרֵי**
24 **זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֹק וּקְנֵה'[27]. וְכֵן הַמּוֹכֵר אֶת**
25 **הַבּוֹר - כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ דְּלִיּוֹ[28], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר**
26 **לוֹ 'לֵךְ חֲזֹק וּקְנֵה'. וּכְשֶׁהֶחֱזִיק יִקְנֶה.**

26) בבא קמא שם. מסירת מפתח היא סימן של העברת בעלות, אבל בלתי מספיקה לשמש כקניין, לדעת רוב הראשונים, בניגוד לשיטת הרשב"ם. 27) ראה בסוף הפרק חלק משיחת קודש על תפקידו של מפתח. 28) הדלי ששואבין בו (מגיד משנה) [וכן מפורש בדברי רבינו בפרק יב מנזקי ממון הלכה ז, ועיין ברש"י שם ובסמ"ע סימן קצב סק"ד].

27 **י. כֵּיצַד הַמַּחֲזִיק בִּנְעִילָה קָנָה? כְּגוֹן שֶׁמָּכַר בַּיִת אוֹ**
28 **חָצֵר, וְהָיָה הַפֶּתַח פָּתוּחַ, וְנָעַל[29] הַלּוֹקֵחַ אֶת הַפֶּתַח**
29 **וְחָזַר וּפְתָחוֹ[30] - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק וְקָנָה; שֶׁהֲרֵי**
30 **נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ שִׁמּוּשׁ הַמּוֹעִיל[31].**

29) נעילת דלת גרידא. וראייה מהעובדה במסכת גיטין (עז.) שהתירו לאשת חולה לקבל את הגט בשבת על ידי קניית המקום שהגט היה מונח שם, על ידי נעילת דלת, ושם ברור שזה היה רק סגירת הדלת ולא עשיית המנעול, שהרי היא מלאכה גמורה (הגהות מיימוניות). ודלא כדעת רשב"ם (בבא בתרא שם) ש"נעל" היינו קביעת מנעול. 30) מקור דבר זה בגמרא בגיטין שם שאמרו: "ותיחוד ותפתח" כלומר, תנעל ותחזור ותפתח (מגיד משנה), שאם אינו פותחו מיד אין הדבר מוכיח שנעל לשם כוונת קניין, אלא לשמור מה שבתוך הבית (כסף משנה). 31) רבינו הולך כאן בשיטתו להלן הלכה טו, שכל השתמשות של הקונה בקרקע הרי היא קניין, ועיין שם במגיד משנה.

31 **יא. כֵּיצַד הַמַּחֲזִיק בִּגְדֵרָה[32] כָּל שֶׁהוּא קָנָה? כְּגוֹן**
32 **שֶׁהָיָה שָׁם גָּדֵר, וְהָיוּ עוֹלִין בְּנַחַת[33], וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהוּא וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה[34], וְנִמְצָא שֶׁאֵין עוֹלִין אֶלָּא בְּדַלַּחַק[35] - חֲרֵי זֶה הוֹעִיל וְקָנָה. וְכֵן אִם הָיְתָה שָׁם פְּרִצָה, וְהָיוּ נִכְנָסִים בָּהּ בְּדַלַּחַק, וְהִרְחִיב הוּא בָּהּ כָּל שֶׁהוּא עַד שֶׁנִּמְצָא נִכְנָס בְּרֶוַח - חֲרֵי הוֹעִיל וְקָנָה.

32) עשיית גדר. 33) בהרחבה. 34) לשון המימרא שם. הטור מפרש בדברי רבינו שתנאי זה הוא הכרחי, היינו, שישלים את הגדר עד לעשרה טפחים, והכסף־משנה מפרש שרגיל הוא שאם משלים עד עשרה, שאין עולים אלא בדוחק, והוא הדין אם בפחות מעשרה אין עולים אלא בדוחק - שקנה. 35) וזהו ה"כל שהוא" שהרי השינוי הוא קטן, שגם עכשיו עוד יכולים לעלות, אם כי בקושי, והתועלת היא מעטה, ובכל זאת זה מספיק לקניין חזקה.

יב. נָתַן צְרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁחִבֵּר בּוֹ הַמַּיִם לַשָּׂדֶה[36], אוֹ נָטַל צְרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח בִּנְטִילָתוֹ[37] הַמַּיִם לַשָּׂדֶה - חֲרֵי זֶה קָנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[38].

36) שעל ידי זה נשארו המים בשדה. 37) שעל ידי נטילה זו נכנסים המים לשדה. 38) כיוצא בזה דווקא, שמביא המים המועילים לשדה, אבל אם נתן צרור או נטל צרור למנוע שטיפת השדה במים, שאין כאן הבאת תועלת לשדה אלא מניעת הפסד - לא קנה (מגיד משנה).

יג. הַמּוֹכֵר[39] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּצַד שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁנָּתָנָה לוֹ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁדָּשׁ[40] אֶת הַמֶּצַע שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת וְנַעֲשׂוּ שְׁתֵּיהֶן כְּשָׂדֶה אַחַת קָנָה. אֲבָל אִם הָלַךְ בָּהּ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ - אֵין הִלּוּךְ זֶה מוֹעִיל כְּלוּם. וְאִם שִׁבֵּיל שֶׁל בְּרָמִים מָכַר לוֹ - הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה לְהִלּוּךְ קָנָה בְּהִלּוּךְ.

39) בבא קמא ט. "מאימת הוואי חזקה מכי דייש אמצרי" וכפירוש הרי"ף שם. 40) כלומר, הפך ברגבי אדמה, עד שהשווה את השטח של המצר, הוא הגבול אשר בין השדות, עם זה של השדות, ומתוך כך הפכו שני השדות שדה אחד.

יד. וְכַמָּה שִׁעוּר רֹחַב הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּקְנֶה בְּהִלּוּכוֹ[41]? אִם הָיָה מְסֻיָּם בְּמִחְיצוֹת[42] - קָנָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ רֶגֶל וְיַנִּיחַ רֶגֶל בְּצִדָּהּ[43]; וְאִם אֵין שָׁם מְחִיצוֹת - קָנָה בָּרֹחַב כְּדֵי שֶׁתְּהֶיהָ עַל רֹאשׁוֹ חֲבִילָה שֶׁל שָׁרִיגִים[44] וְיִסַּב בָּהּ[45].

41) יש מפרשים שהמדובר במוכר שביל במידת רוחב מסויימת, והשאלה היא בנוגע לתקפו של קניין ההילוך, שלעומת חזקה אחרת שבמעשה כל שהוא קונה הוא כל השדה (למעלה הלכה ח), וגם שדות אחרות המרוחקות ממנה (להלן הלכה י"ט) - הילוך שהוא קניין קלוש, שהרי אינו מועיל בשדה אלא בשביל (בסמוך הלכה י"ג), אינו מועיל אלא בתוך המחיצות ולא מחוצה להן (מגיד משנה בפירוש השני, כסף משנה ולחם משנה). ויש מפרשים שמדובר במוכר שביל סתם ולא פירש כמה רחבו, והשאלה אינה בתקפו של הקניין, אלא מה הייתה דעתם של המוכר והקונה בנוגע לרחבו של השביל (מגיד משנה בפירוש הראשון). 42) לפי הפירוש הראשון, המחיצות מהוות הפסק וגבול לקניין ההילוך, ולפי הפירוש השני, אם יש מחיצות הרי ראה אותן הלוקח והסכים לשטח שבין המחיצות (מגיד משנה). 43) היינו אורך שתי פרסות רגליים. 44) זמורות ענבים. 45) יעביר את החבילה מצד אחד של גופו לצד שני.

טו. הָיְתָה[46] הַקַּרְקַע צְחִיחַ[47] סֶלַע, שֶׁאֵין בָּהּ לֹא גֶּדֶר וְלֹא פְּרִצָה, וְאֵינָהּ בַּת זְרִיעָה[48] - חֲרֵי הַחֲזָקָה שָׁקוּנָה אוֹתָהּ, שְׁטִיחַת פֵּרוֹת אוֹ הַעֲמָדַת בְּהֵמָה שָׁם וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְׁאָר הַתַּשְׁמִישׁ[49].

46) בבא בתרא כט: "צונמא (=ארץ טרשים) במה יקנה? - באוקומי בה חיותא (=בהעמדת בהמות בתוכה) ומשטחא בה פירי (ושטיחת פירות בה)" ובניגוד למפרשים אחרים שכאן מדובר בחזקת ראיה, כלומר חזקת שלוש שנים המשמשת ראייה שמכר לו את הקרקע - מפרש רבינו שכאן מדובר בחזקת קניין. 47) יבש. 48) שהרי גדר הוא חזקה, וכמו כן הרחבת פרצה (למעלה הלכה יא), וגם זריעה היא חזקת קניין (להלן הלכה טז). 49) שיטת רבינו היא שאף אכילת פירות, כלומר, הנאת הלוקח מהשדה, היא קניין חזקה, שכשם שהנועל את החצר קנהו מפני שעשה בו מעשה בעלים, כמו כן המשתמש בחצר להנאתו שנהג בו כמנהג בעלים - קנהו (מגיד משנה). ובפרק ב' מהלכות זכייה הלכה ב' מפרש רבינו שאין אכילת פירות קניין אלא בקונה קרקע מחבירו אבל הזוכה בה מן ההפקר אינו קונה על ידי אכילת פירות, ומקורו מהגמרא בבא בתרא נז. לפי פירושו. ויש אומרים שאכילת פירות אינה קניין אף בקונה קרקע מחבירו (ראב"ד ועוד).

טז. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְנִכְנַס בָּהּ הַלּוֹקֵחַ וְזָרָעָהּ אוֹ נָרָהּ[50], אוֹ שֶׁאָסַף פֵּרוֹת הָאִילָן אוֹ זְמָרוֹ[51], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ - חֲרֵי זֶה קָנָה, שֶׁחֲרֵי הֶחֱזִיק, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְכֵן אִם אָסַף[52] הַמּוֹכֵר סַל שֶׁל פֵּרוֹת וְנָתַן לַלּוֹקֵחַ - קָנָה לוֹקֵחַ מִיָּד בַּחֲזָקָה; שֶׁחֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהִקְנָה לוֹ שָׂדֶה זוֹ קִנְיָן גָּמוּר וְנַעֲשׂוּ פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁלּוֹ.

50) חרש אותה. 51) כרת ענפים מסויימים לחזק את הנשארים. 52) בבא בתרא לה: בעניין חזקת ג' שנים (והובא ברמב"ם פרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט), וסובר רבינו שהוא הדין לחזקת קניין.

יז. הָעַכּוּ"ם[53] אֵינוֹ קוֹנֶה בַּחֲזָקָה[54], אֶלָּא בְּשֶׁטָר הוּא שָׁקוּנֶה עִם נְתִינַת הַכֶּסֶף. וְיִשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הָעַכּוּ"ם[55] - חֲרֵי הוּא כְּעַכּוּ"ם, וְאֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא בְּשֶׁטָר[56].

53) שם. ולדעת רבינו גם שם מדובר בין בחזקת שלוש שנים ובין בחזקת קניין (ראה בפרק י"ד מהלכות טוען ונטען הלכה ה). 54) שהגויים הם בעלי זרוע, ואם יוכלו לקנות בחזקה בלי שטר, שמא יעשו זאת מתוך אלימות,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל להכריח הקונה לכתוב לו שטר, כולי האי לא שכיח (מגיד משנה). 55) כלומר, הקונה מן הגוי. 56) מפני שסתם גוי הוא אנס, וכל זמן שלא כתב שטר בוודאי יערער על המקח ואם כן הלוקח אינו סומך דעתו עד שיכתוב לו שטר (כסף משנה).

1 **יז. כָּל הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע - חֲרִי הוּא כַּקַּרְקַע, וְנִקְנֶה אוֹ**
2 **בְּכֶסֶף אוֹ בְּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה. וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַקַּרְקַע,**
3 **כְּגוֹן עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לִבָּצֵר[57] - חֲרִי זֶה כְּמִטַּלְטְלִין**
4 **לְקִנְיָן, וְיֵשׁ לָהֶן אוֹנָאָה.**

57) בדיני שומרים (פרק ב מהלכות שכירות הלכה ב) אין רבינו מבדיל בין צריך לקרקע או לא צריך, ואומר סתם: "אפילו ענבים העומדים להיבצר הם כקרקע" וחילוק גדול יש ביניהם, שהלוקח קונה את הפירות על מנת לבצרם, וכיוון שהם עומדים לבצירה הרי הם כאילו כבר בצורים, ובהתאם לכלל הידוע: "כל העומד לתלוש כתלוש דמי", אבל השומר שתפקידו הוא לשמור ולא לבצור את הפירות, - אם אינם עומדים לבצירה בידי השומר, אינם נחשבים כבצורים כבר (כסף משנה בשם ר"י הלוי מגאש רבו של רבינו).

5 **יח. כֵּיצַד שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, כָּךְ**
6 **שְׁכִירוּת הַקַּרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף לְבַדּוֹ[58] אוֹ בִּשְׁטָר לְבַדּוֹ**
7 **אוֹ בַּחֲזָקָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.**

58) בשכירות מספיק כל קניין לבדו ואין צורך להרכיב את שניהם, מפני שאינה אלא לזמן מוגבל וסמכה דעתם של השוכר והמשכיר באיזה קניין שהוא (ראה בית יוסף סימן קצה דיבור המתחיל וכשם).

8 **יט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת -**
9 **כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כֻּלָּן[59]. וְאַפִלּוּ הָיְתָה**
10 **אַחַת מֵהֶן הַר גָּבוֹהַּ וְהַשֵּׁנִית מְצוּלָה[60], שֶׁהֲרֵי**
11 **תַּשְׁמִישׁ שֶׁל זוֹ אֵינָהּ תַּשְׁמִישׁ שֶׁל זוֹ, אַף עַל פִּי כֵן**
12 **כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה הַשְּׁאָר.**

59) קידושין כז, מפני "שסדנא דארעא חד הוא" (שם:), כלומר חיבור הקרקע אחד הוא. 60) עמק.

13 **כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנָּתַן דְּמֵי כֻלָּן[61]; אֲבָל אִם**
14 **לֹא נָתַן דְּמֵי כֻלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו[62].**
15 **לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַכֹּל בְּמַתָּנָה - קָנָה כֻּלָּן. וְכֵן**
16 **בִּשְׁכִירוּת[63], כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כֻּלָּן כָּל**
17 **זְמַן הַשְׁכִירוּת. הָיוּ מִקְצָת הַקַּרְקָעוֹת בְּמֶכֶר וּמִקְצָתָן**
18 **בִּשְׁכִירוּת - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בֵּין בַּמְּכִירָה בֵּין**
19 **בַּשְּׁכִירוּת[64] קָנָה הַכֹּל[65].**

61) ומדובר במקום שכותבים את השטר, שאז אין קונים בכסף בלבד, והחזקה באה כאן במקום השטר, ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ח'): שחזקה מועילה בלי כסף ובלי שטר, - מכיוון שאינו עושה חזקה בכל השדות אלא באחת מהן בלבד, אינה מועילה אלא אם נתן דמי כל השדות. 62) [והמדובר כשאינו יוצא ונכנס ותובע מעותיו, שאם תובע מעותיו, אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (להלן פרק ח הלכה א) וראה במגיד משנה כאן]. 63) תוספתא פרק ב דבבא בתרא. וכנראה אף בלי נתינת מעות, והטעם מפני ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, כלומר, חיוב דמי שכירות הוא אחרי השימוש (כסף משנה). 64) כלומר, בין במכורה בין בשכורה (מגיד משנה בלשון התוספתא). 65) ודווקא אם נתן דמי הקרקעות שהם במכר.

יום שני ט' אלול ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו דיני קניית העבדים שהוקשו לקרקעות בדינם, ודיני קניית הבהמה שהיא דומה לעבדים שיש להם תנועה רצונית.

21 **א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי - חֲרִי הוּא כְּקַרְקַע[2] לִקְנִיָּה[3], וְנִקְנֶה**
22 **בְּכֶסֶף[4] וּבִשְׁטָר אוֹ[5] בַּחֲזָקָה[6].**

2) קידושין כב: ממה שנאמר בעבדים (ויקרא כה, מו) "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", הקישם הכתוב לשדה אחוזה הנקנית בכסף ובשטר ובחזקה, ואף עבדים כן. 3) [כלומר, לרבות לו קנינים כמו בקרקע, אבל לא למעט ממנו קניני המטלטלין. ראה להלן]. 4) משנה, שם. 5) הכסף־משנה מדייק ממלת "או", הבאה לפני "בחזקה" בלבד, שחזקה קונה לחוד, בו בזמן ששאר הקנינים: כסף ושטר קונים רק יחד, במקום שקיים נוהג של כתיבת שטר, וכמו שכתבנו למעלה בפ"א ה"ח בקנין קרקע. 6) [חוץ משלשת הקנינים האלה, שבהם דומה העבד לקרקע, ישנם עוד שני קנינים שגם המטלטלין נקנים בהם, והם: קנין סודר (=חליפין), להלן פ"ה ה"ה, וקנין משיכה, להלן ה"ג וה"ד. ובפ"ה מהלכות עבדים ה"ה כותב הרמב"ם מפורש: "עבד כנעני נקנה בחמשה דברים . . . נקנה בכסף או בשטר. או בחזקה, או בחליפין, או במשיכה". וראה ב'נתיבות המשפט' סימן קצו, וב'אבן האזל' כאן].

23 **ב. וּמַה הִיא הַחֲזָקָה[7] בְּקִנְיַן עֲבָדִים? שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן**
24 **כְּדַרְכּוֹ שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בַּעֲבָדִים בִּפְנֵי רַבּוֹ. כֵּיצַד? הִתִּיר**
25 **לוֹ[8] מִנְעָלוֹ אוֹ שֶׁהֶנְעִיל לוֹ מִנְעָלוֹ, אוֹ שֶׁהוֹלִיךְ כֵּלָיו**
26 **לְבֵית הַמֶּרְחָץ, אוֹ שֶׁהִפְשִׁיטוֹ[9], אוֹ סָכוֹ[10] אוֹ גָּרְדוֹ[11]**
27 **אוֹ הִלְבִּישׁוֹ, אוֹ הִגְבִּיהַּ אֶת רַבּוֹ - קָנָה[12]. וְכֵן אִם**
28 **הִגְבִּיהַּ הָרַב אֶת הָעֶבֶד - קָנָה[13].**

7) ברייתא בקידושין כב. אף־על־פי שדעת הרמב"ם שאכילת פירות קונה כקרקע (למעלה פ"א הט"ו והט"ז) - הדגיש כאן "כדרך שמשתמשין בעבדים", שאם לא כן, אין שום היכר שהוא עבדו, שהרי גם שכיר ופועל עושים מלאכתו, מה־שאין־כן בקנין קרקע כשנוטל כל פירותיה, ניכר הדבר שהוא הבעלים (כסף־משנה). 8) רופף את שרוכי נעלו. 9) הסיר את בגדיו ממנו. 10) בשמן. 11) במגרדת. 12) כל אלה מטעם חזקה והשתמשות. 13) מטעם הגבהה. קידושין שם. כרבי שמעון שאמר: "לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום". ויש אומרים: שלא נחלקו חכמים על רבי שמעון בזה (הראב"ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לדעת הרמב"ם, שגרס שם "הגביהו רבו לו, אמר ר' שמעון כו'", ולא כנוסחת הספרים שלפנינו: "הגביהו רבו לו לא קנאו, אמר רבי שמעון כו'" שלפי"ז חולקים עליו חכמים על רבי שמעון).

1 **ג. תְּקָפוֹ[14] וְהֵבִיאוֹ אֶצְלוֹ - קָנָה; שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין**
2 **בִּמְשִׁיכָה כָּזוֹ[15]. אֲבָל אִם קָרָא לָעֶבֶד וּבָא אֶצְלוֹ, אוֹ**
3 **שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ הָרִאשׁוֹן 'לֵךְ אֵצֶל הַלּוֹחֵץ', וְהָלַךְ**
4 **אֶצְלוֹ - לֹא קָנָה[16], עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנּוּ בִּתְקִיפָה אוֹ**
5 **שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם הֶחֱזִיק[17] בּוֹ שֶׁלֹּא**
6 **בִּפְנֵי הָרַב - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֹק וּקְנֵה'[18].**

14) מימרא של שמואל, קידושין שם. 15) שהיא בתקיפה, בעל־כרחו של עבד. 16) מפני שהעבד הוא בן דעת, והולך ביוזמתו־הוא. 17) רבינו התחיל הלכה זו גם במשיכה וגם בחזקה, וכאן הזכיר רק החזיק, וצריך עיון. וראה ב'אבן האזל'. 18) ראה למעלה פ"א ה"ח, ולהלן ה"ו.

7 **ד. עֶבֶד קָטָן - הֲרֵי הוּא כִּבְהֵמָה[19], וְקוֹנִין אוֹתוֹ**
8 **בִּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן הַבְּהֵמָה וּבִדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן**
9 **הָעֲבָדִים[20]. לְפִיכָךְ נִקְנֶה בְּמְשִׁיכָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
10 **תְּקָפוֹ.**

19) לפי שאין בו דעת. 20) כלומר בחזקה. דין זה יוצא מתוך העובדה המובאת בגמרא (קידושין שם), שמר זוטרא ביקר אצל גר חולה אחד, ורגע לפני מותו של הגר הקדים לקנות את עבדו בקנין חזקה, ולדעה אחת בגמרא - היה זה עבד קטן (מגיד־משנה).

11 **ה. הַבְּהֵמָה, בֵּין דַּקָּה בֵּין גַּסָּה, נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה[21].**
12 **אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהַּ אוֹתָהּ, לֹא הִצְרִיכוּהוּ**
13 **לְהַגְבִּיהַּ[22], מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַבֶּטֶת[23] בָּאָרֶץ. וְאִם הִגְבִּיהַּ -**
14 **קָנָה. וְהַהַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם[24]. אֲבָל הַמְּשִׁיכָה**
15 **אֵין קוֹנִין בָּהּ אֶלָּא בִּסְמָטָא[25] אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם,**
16 **וְאֵין קוֹנִין בָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל**
17 **שְׁנֵיהֶם[26].**

21) כדעת חכמים בברייתא (קידושין כה:). אבל במסירה אינן נקנות, מפני שמשיכה היא קנין עדיף ממסירה, וכשאפשר במשיכה אין קונים במסירה (כסף־משנה). 22) והכלל הוא, שבמקום שאפשר בהגבהה - לא קונים במשיכה (בבא־בתרא פו.). 23) זה פירוש המילה: "דסרכא" (שם:). 24) קידושין כב: והטעם: שהוא מגביה בידו, ומה שהוא ביד האדם, אפילו שהוא עומד בר"ה, נקרא ברשותו (סמ"ע קצז, ס"ק ג). 25) קרן זוית על יד רשות הרבים (מגיד־משנה בפי"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ט בשם רש"י). 26) בבא־בתרא פד:

18 **ו. כֵּיצַד קוֹנִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּמְשִׁיכָה? אֵין צָרִיךְ**
19 **לוֹמַר אִם מְשָׁכָהּ וְהָלְכָה, אוֹ שֶׁרָכַב עָלֶיהָ וְהָלְכָה**
20 **בּוֹ[27], שֶׁקָּנָה; אֶלָּא אֲפִלּוּ קָרָא לָהּ וּבָאָה, אוֹ**
21 **שֶׁהִכְּישָׁהּ[28] בְּמַקֵּל וְרָצָה בְּפָנָיו - כֵּיוָן שֶׁעָקְרָה[29] יָד**
22 **וָרֶגֶל קְנָאָהּ[30]. וְהוּא שֶׁיִּמְשֹׁךְ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים; אֲבָל אִם**
23 **מָשַׁךְ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ קִדֵּם**
24 **שֶׁיִּמְשֹׁךְ 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה'[31].**

27) על־ידי עצם הרכיבה, מבלי שידרבן אותה ברגליו. וכן כתב להלן בסוף הפרק: "הרי זה קונה ברכיבה, והוא שתהלך בו". ובפי"ז מהלכות גזילה ה"ז כתב בסתם (עיי"ש בכ"מ הלכה ח). אבל אם לא הלכה כלל, אין זה קנין. כסף־משנה שם, ולח"מ כאן ע"פ הסוגיא בבבא־מציעא (ח: ט.). 28) הכה אותה. 29) כלומר, ואין צורך שתלך מלא קומתה, וכדעת תנא־קמא של ר' אחא (קדושין כב:). ואף־על־פי שבספינה אינו קונה אלא במשיכת כולה (להלן פרק ג ה"ג) - בבעלי חיים שדרכם ללכת, כיון שעקרה יד ורגל הרי היא כמהלכת כולה (בבא־בתרא עה:). 30) כל זה בברייתא שם. 31) בבא־קמא נב. וראה למעלה ה"ג, ופ"א ה"ח.

25 **ז. הַמּוֹכֵר[32] עֵדֶר לַחֲבֵרוֹ אוֹ שָׁנַתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן**
26 **שֶׁמָּסַר לוֹ מַשְׁכּוֹנִית[33] - הִיא הַבְּהֵמָה הַמְּהַלֶּכֶת**
27 **בְּרֹאשׁ הָעֵדֶר[34] וְהַכֹּל נִמְשָׁכִים אַחֲרֶיהָ - אֵין צָרִיךְ**
28 **לוֹמַר לוֹ 'מְשֹׁךְ וּקְנֵה'; שֶׁמִּסִּירַת בְּהֵמָה זוֹ כְּמִי**
29 **שֶׁאָמַר לוֹ 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה'. וְכֵיוָן שֶׁמָּשַׁךְ לוֹ הָעֵדֶר**
30 **קָנָה[35], וְאַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.**

32) שם. 33) מכאן מציין הראבי"ה שדרכי הקנין תלויים בנוהג הקיים בחיי הכלכלה באותו המקום. 34) כדעת רבי יעקב שם. 35) אבל במשיכת המשכוכית לחוד אינו קונה (סמ"ע קצז, סק"ט).

31 **ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ 'מְשֹׁךְ וּתְקָנֶהָ'[36] אוֹ 'חֲזֹק וּתְקָנֶהָ',**
32 **וְכִיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְהָלַךְ וּמָשַׁךְ אוֹ שֶׁהֶחֱזִיק - לֹא**
33 **קָנָה; שֶׁמַּשְׁמַע תִּקְנֶה לְהַבָּא[37], וַעֲדַיִן לֹא הִקְנָה לוֹ.**
34 **אֶלָּא צָרִיךְ הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן לוֹמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֹק וּקְנֵה'**
35 **אוֹ 'מְשֹׁךְ וּקְנֵה', וְכֵיוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁמַּשְׁמָעָן**
36 **שֶׁיִּקְנֶה עַכְשָׁו בְּעֵת שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַחֲזִיק.**

36) לשון עתיד. 37) אסמכתא לדברי רבינו, ממה שאמרו בגמרא (בבא מציעא ט:): "בעי רבי אלעזר, האומר לחבירו: משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה, מהו. לקנות, מי אמר ליה קני?" הרי שצריך לומר לו דוקא "קני", ו"לקנות" לא מועיל (ועיין ברש"י שם). והוא־הדין ש"ותקנה" לא מועיל מאותו הטעם (מגדל עוז ומ"מ) והראב"ד השיג על רבינו בזה, ועיין לחם־משנה.

37 **ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ 'מְשֹׁךְ פָּרָה זוֹ וְלֹא תִּקְנֶה אֶלָּא**
38 **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם', וּמָשַׁךְ - לֹא קָנָה[38]. וְאִם אָמַר**
39 **לוֹ 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם' - קָנָה[39],**
40 **וַאֲפִלּוּ הָיְתָה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם[40] בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים[41]. שֶׁזֶּה**
41 **כְּמִי שֶׁהִקְנָה אוֹתוֹ מֵעַתָּה עַל תְּנַאי[42]. נַעֲשָׂה הַתְּנַאי**
42 **- נִתְקַיֵּם הַקִּנְיָן. וְכָל הָאוֹמֵר[43] 'עַל מְנָת' - כְּאוֹמֵר**
43 **'מֵעַכְשָׁו' דָּמֵי.**

38) כתובות פב. מימרת רבין בשם ר' יוחנן. לפי שפעולת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקנין היתה מיד, ואז הרי לא היה רצונו של המוכר שיקנה הלוקח. ובעת תחולת הקנין, דהיינו אחרי שלשים, לא היתה פעולת קנין. וכל זה אינו אלא במשיכה, שהיא מתבטלת, אבל הנותן כסף לאשה ומקדשה לאחר שלשים יום, - אע"פ שנתאכלו המעות, הרי היא מקודשת לאחר שלשים יום (פ"ז מהלכות אישות ה"י) - שהרי אם לא תתקדש חייבת היא להחזיר לו את הכסף, והרי זה דומה כאילו הכסף בעין (תוס' לכתובות שם ד"ה הא), ועיין ראב"ד ומ"מ. 39) כתובות שם, מימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, וכפירוש הגמרא שם. 40) מקום מרעה, והוא רשות שאינה של הלוקח. וכתב המגיד־משנה ש"אגם" הוא לאו דוקא, ויכול להיות גם רשות הרבים, שהרי דעת רבינו ש"מעכשיו" הוא תנאי, והיא קנויה מעכשיו לכשיעברו השלשים. ועיין כסף־משנה ולחם־משנה ומשנה־למלך. 41) נכון היה להגיה "ביום ל"א" שהרי זהו "לאחר ל'", וכן הגירסא בהשגת הראב"ד. 42) אף־על־פי שכאן, בדיני מכירה, פסק רבינו שביטוי זה "מעכשיו ולאחר שלשים" הוא תנאי, - בדיני קידושין (פ"ז מהלכות אישות הי"ב), פסק שהוא ספק תנאי ספק חזרה, מחמת חומר שיש באשת איש (לחם־משנה). 43) כלל ידוע, ומובא בכמה מקומות במס' גיטין וקידושין.

1 **י. הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ[44] אוֹ נְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה, וְאָמַר**
2 **'קְנֵה אוֹתָהּ[45] כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹנִין': אִם מָשַׁךְ אוֹ**
3 **הִגְבִּיהָהּ - קָנָהּ[46]; אֲבָל אִם רָכַב עָלֶיהָ: אִם בַּשָּׂדֶה -**
4 **קָנָה, וְאִם בָּעִיר - לֹא קָנָה; לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם**
5 **לִרְכֹּב בָּעִיר. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב, שֶׁדַּרְכּוֹ**
6 **לִרְכֹּב בָּעִיר, אוֹ אָדָם מְזֻלְזָל[47] בְּיוֹתֵר, שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד**
7 **עַל הִלּוּכוֹ בָּעִיר רוֹכֵב, כְּגוֹן הַמְטַפְּלִין בְּגִדּוּל**
8 **הַבְּהֵמוֹת אוֹ הָעֲבָדִים, אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשָּׁה[48], אוֹ שֶׁהָיָה**
9 **בְּרִשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהָרַבִּים דּוֹרְסִין שָׁם[49] - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה**
10 **בִּרְכִיבָה. וְהוּא שֶׁתְּהַלֵּךְ בּוֹ[50].**

44) בבא־מציעא ט. 45) ודוקא שהתנה תנאי מפורש, אבל בסתם - אין הפרש בדרכי קנין הרכיבה. מסקנת הגמרא שם. 46) שזהו דרך בני אדם. 47) אדם פחות ערך, שדרכו לרכב לעיני כל, אף בלא דוחק "לפי שאינו צנוע" (רש"י שם). 48) "שאין בה כח לאחוז בהמה, פן תנתק ממנה" (רש"י), כלומר והיא מעדיפה להחזיקה על־ידי רכיבה [ובמקום שהנשים רוכבות - היא רוכבת (לבוש), וראה בפסחים ג. וג:]. 49) "דדרך לרכוב שם ולא להנהיג, פן יפסקו עוברי דרכים בינו לבין בהמתו" (רש"י שם). ומה שאמרו משיכה אינה קונה ברשות הרבים (להלן פ"ד ה"ג) - זה אינו אלא במטען של פירות וכיוצא בזה, שלא ניתנה רשות הרבים אלא להליכת בני אדם, ולא לגרירת משאות. אבל יש רשות לעבור בה ברכיבה על הבהמה, כשם שעוברים בה ברגל, ולפיכך קונה אותה על־ידי רכיבה זו, וראה ב'קצות החושן' סימן קצז, ס"ק ב. 50) לא מספיקה הרכיבה לבדה, אלא־אם־כן הולכת על־ידו, ראה למעלה הלכה ו.

יום שלישי י' אלול ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו מיני קניית המטלטלין לבדן וקנייתן עם הקרקע וקניית העבדים והקרקע כאחד וקניית הבהמה והמטלטלין כאחד וקניית המחובר לקרקע מה דינו.

11 **א. אֶחָד הַבְּהֵמָה[2] וְאֶחָד שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין**
12 **בִּמְעוֹת דִּין תּוֹרָה, וּמִשֶּׁנְּתָנַן אֶת הַמָּעוֹת קָנָה, וְאֵין**
13 **אֶחָד מֵהֶן יוֹכֵל לַחֲזֹר בּוֹ. אֲבָל חֲכָמִים תִּקְּנוּ[3] שֶׁלֹּא**
14 **יִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה, אוֹ בְּמְשִׁיכַת דָּבָר**
15 **שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהּ[4].**

2) בבא־מציעא מז: כרבי יוחנן. [ולמדים דבר זה מקל־וחומר: אם גופו קונה במעות, כעבד עברי (קידושין יד:) - ממונו לא כל־שכן (רבינו חננאל ורי"ף, וראה ברמב"ן ורשב"א ונ"י בב"מ שם. ומקור קל־וחומר זה בבכורות יג. בדין קניית ישראל מגוי). ואין לדחות הקל־וחומר ולומר: אם כן, אפילו בשטר יקנה ממונו, כשם שקונה גופו (קידושין שם), שהרי מטלטלין אינם בני שטר – בבא־קמא עט: (וצריך לומר שמה שהקשו בבכורות יג. על ק"ו מעין זה "אם כן אפילו שטר וחזקה" - שעיקר הקושיא מחזקה (ולא משטר, שהרי מטלטלין אינם בני שטר כנ"ל), וכאן ב"ישראל מישראל" לא שייך להקשות כן, שהרי עבד עברי אינו נקנה בחזקה). וגם אין לדחות ולומר: ישראל מגוי יוכיח, שקונה גופו של גוי בכסף כעבד כנעני (קידושין כב:) וממונו אינו קונה אלא במשיכה, לדעת רבי יוחנן (בכורות יג:), שהרי דעת הרמב"ם שישראל מגוי קונה גם במשיכה וגם במעות (פרק א מהלכות זכיה ומתנה הלכה יד, ועיין שם במגיד־משנה). ורש"י (בבא־מציעא מו:) נתן מקור אחר לדעת רבי יוחנן שמעות קונות דבר תורה, ועיין 'תוספות' בכורות יג: ד"ה דבר]. 3) הטעם - ראה להלן הלכה ה. 4) כי הגבהה עדיפה ממשיכה, וכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה כדלהלן.

16 **ב. כֵּיצַד?[5] הַמְקַבֵּץ עֵצִים אוֹ פִשְׁתָּן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן,**
17 **וְעָשָׂה מֵהֶן טָעוֹן[6] גָּדוֹל שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהוֹ - אֵינוֹ**
18 **נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְהַתִּיר הָאֶגֶד**
19 **וּלְהַגְבִּיהוֹ עֵץ עֵץ[7]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם הָיָה**
20 **טָעוֹן שֶׁל אֱגוֹזִים אוֹ שֶׁל פִּלְפְּלִין אוֹ שֶׁל שְׁקָדִים**
21 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְהָיָה גָּדוֹל שֶׁאֵין אֶחָד יוֹכֵל לְהַגְבִּיהוֹ**
22 **- הֲרֵי זֶה נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה[8]; שֶׁאִם יַתִּירוֹ - יִתְפָּרֵד,**
23 **וְיִהְיֶה לוֹ בּוֹ טֹרַח גָּדוֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

5) בבא־בתרא פו. 6) משא, חבילה. 7) שם: "הלוקח פשתן מחבירו לא קנה עד שיטלטלנו ממקום זה למקום אחר". ואמרו שם: שהמדובר אפילו בשליפי רברבי (=במשאות גדולות) משום "דשאני פשתן דמשתמיט". "כלומר, אפשר דמשמטינהו חדא חדא (=אפשר להוציאם אחד אחד) ומגביהנו (=ומגביהים אותם) [והרי הם] מדברים שדרכם להגביה" (רבינו יוסף הלוי אבן־מיגש, רבו של רבינו בפירושו שם). 8) בבא־בתרא שם: "המוכר פירות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לחבירו, משך ולא מדד קני (=קונה)". והמדובר בשליפי רבבי.

ג. הַסְּפִינָה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהָהּ[9], וְיֵשׁ בְּמִשְׁכָּתָהּ טֹרַח גָּדוֹל, וְאֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת אֶלָּא לְרַבִּים[10] - לֹא הִצְרִיכוּהָ מְשִׁיכָה[11], אֶלָּא נִקְנֵית בִּמְסִירָה[12]. וְכֵן כֹּל בַּיּוֹצֵא בָּזֶה[13]. וְאִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר 'לְךָ מְשֹׁךְ וּקְנֵה' - אֵינוֹ קוֹנֶה הַסְּפִינָה עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה[14] כֻּלָּהּ[15] וְיוֹצִיאֶנָּה מִכָּל הַמָּקוֹם שֶׁהָיְתָה בּוֹ[16]; שֶׁהֲרֵי הִקְפִּיד[17] הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא יִקְנֶה זֶה אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה.

9) בגלל כובדה. 10) רק על־ידי אנשים רבים (כסף־משנה). 11) כלומר, לא הצריכוה להוציאה מרשות הרבים ולהכניסה לסימטא במקום שהמשיכה קונה (להלן פ"ד ה"ג). כי משיכה עדיפה ממסירה, בנגוד לשיטת ר"ת, הסובר שמסירה עדיפה ממשיכה (עיין 'תוספות' בבא־בתרא עו. ד"ה ספינה). 12) שם. ומסירה זו מה היא? נחלקו בה רבותינו הראשונים: יש אומרים: שצריך שימסור לו המוכר מיד ליד (תוס' שם עה: ד"ה אחזה בשם ריב"א), ויש אומרים: שאם אחז הבהמה או הספינה במצות המוכר, הרי זו מסירה (שם ב'תוספות'). 13) כגון כלים כבדים ותיבות גדולות. 14) לסימטא, כנ"ל. 15) כשמואל, ולא כרב (שם עה:). וראה למעלה פ"ב ה"ו שבבעלי־חיים מספיק אם עקרה יד ורגל, והרי היא כנעקרה כולה, עיין שם. 16) כלומר, שימשוך אותה מלוא אורכה, באופן שיגיע סוף הספינה למקום שהיה ראשה בתחילה. 17) כחכמים דרבי (שם עו:). וכן אם הלוקח, בלי שהמוכר יצווה על זה, אלא מיוזמתו־הוא, התחיל במשיכת הספינה, על אף היותה בר"ה, ששם מספיקה מסירה, אינו קונה אלא במשיכה, שהרי גילה דעתו שהוא רוצה רק בקנין זה (ר"י אבן־מיגש).

ד. נִמְצֵאתָ לָמֵד[18], שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן כָּל הַדָּמִים, יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[19]. וְכֵן הַמּוֹכֵר[20] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ[21], אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הַגְבָּהָה, אוֹ יִמְסֹר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַמְשִׁיךְ. וּמִשֶּׁהִגְבִּיהַּ, אוֹ מָשַׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ נִמְסַר לוֹ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַמְשִׁיךְ - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְכוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לִתֵּן אֶת הַדָּמִים[22].

18) סכום הדברים הקודמים. 19) אבל חייב לקבל "מי שפרע", וראה להלן פ"ז ה"א־ב. 20) כחכמים ולא כר"ש, הסובר שרק המוכר שהכסף בידו יכול לחזור בו, ולא הלוקח (בבא־מציעא מד:). 21) ההדרגה הידועה בדרכי הקנין: הגבהה, משיכה, מסירה. 22) [כדין פריעת חוב שכופין את הלוה לפרוע למלוה (כתובות פו.), וראה להלן פ"ז ה"ו].

ה. וְלָמָּה תִּקְּנוּ חֲכָמִים[23] דָּבָר זֶה בְּמַטַּלְטְלִין?[24] גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתֵּן הַלּוֹקֵחַ דְּמֵי הַחֵפֶץ, וְקֹדֶם שֶׁיִּקָּחֶנּוּ יֹאבַד בְּאֹנֶס, בְּגָנֹב, וְכִגּוֹן שֶׁנִּפְלָה דְּלֶקָה וְנִשְׂרַף, אוֹ בָּאוּ לִסְטִים וּנְטָלוּהוּ; אִם יִהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, יִתְמַהְמֵהַּ הַמּוֹכֵר[25] וְלֹא יַצִּילֵהוּ[26]. לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּהוּ חֲכָמִים בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל וְיַצִּיל הַחֵפֶץ; שֶׁאִם אָבַד - חֲיָב לְשַׁלֵּם[27].

23) בבא־מציעא מז: לרבי יוחנן. 24) שלא יקנו במעות אלא במשיכה. 25) שאין אדם מוכן לעשות מאמצים יתירים להציל ממון חברו. ואין צורך לומר, שהמדובר פה באנשים בלתי מהוגנים "שיניחו פירות חביריהם לשרוף" (שם וראה ב'תוספות' ד"ה אי אמרת). 26) ועכשיו שתיקנו שמעות אינן קונות, אין מקום לחשש שמא ישרף הכסף שקיבל המוכר והוא יתנצל שנשרף באונס, שהרי אף אז שנשרף הכסף באונס חייב המוכר, שאפילו אם דינו כשומר חינם ולא כשומר שכר, הרי זו פשיעה, כי כלל ידוע הוא: כספים אין להם שמירה אלא בקרקע (הגהות מיימוניות). 27) כן כתב הרי"ף שם. אבל דעת רש"י (שם) אינה כן. ועיין שם ב'תוספות' ד"ה אי אמרת.

ו. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר[28], שֶׁאִם נָתַן דְּמֵי הַמָּקָח וְנָאֱנַס קֹדֶם שֶׁיִּקָּחֶנּוּ, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ: תֵּן לִי מָקָחִי אוֹ הַחֲזֵר לִי אֶת מְעוֹתַי! וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁאָבַד בְּאֹנֶס, וְלֹא הָיָה בַּמּוֹכֵר כֹּחַ לְהַצִּילוֹ, וְלֹא נִתְרַשֵּׁל בַּדָּבָר - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; שֶׁהֲרֵי תִּקְּנוּ חֲכָמִים מִשִּׁיכָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בֵּיתוֹ[29] שֶׁל לוֹקֵחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַחֵפֶץ שֶׁנִּמְכַּר מֻשְׂכָּר לַמּוֹכֵר - לֹא תִּקְּנוּ לוֹ חֲכָמִים מְשִׁיכָה, שֶׁהֲרֵי הַמָּקָח בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ; וּמֻשָּׁנָתָן אֶת הַדָּמִים נִקְנָה הַמָּקָח[30], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

28) יוצא מתוך האמור, וכן כתב הרי"ף שם. 29) שם מט: 30) בקנין כסף. [אבל קנין חצר אין כאן, שהרי הבית מושכר למוכר. ואע"פ שדעת רבינו (פ"ו מהלכות שכירות הלכה ה) שחצר המושכרת קונה למשכיר זבל הנופל בחצר - יש לחלק בין חפץ המונח בבית שהושכר, שזכות החזקת חפצים היא על השוכר, לבין חצר שנפלו בה זבל של אחרים שלא לכך הושכרה לשוכר. ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה. וראה להלן פכ"ג הלכה י והערה סה].

ז. וְכֵן[31] הַשּׁוֹכֵר[32] הַמָּקוֹם שֶׁאוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין הַנִּמְכָּרִין מֻנָּחִין בּוֹ - קָנָה[33], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגְבִּיהַּ וְלֹא מָשַׁךְ וְלֹא נִמְסְרוּ לוֹ; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[34], שֶׁשְּׁכִירוּת קַרְקַע נִקְנֵית בִּכְסָף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה.

31) כלומר: בדומה למה שכתבנו בהלכה הקודמת שאף־על־פי שלא משך קנה, יש אופן נוסף שקונה בלי משיכה, אם שכר מקומו (ש"ך סימן קצח, ס"ק ה). 32) הלכה מוסכמת, שרשות מושכרת קונה מטעם חצר, והיא יוצאת בעיקר מתוך הסיפור הידוע על התנאים המפורסמים, ר"ג וחבריו, שנסעו יחד בספינה, ור"ג ששכח להפריש או למסור את מעשרותיו למי שצריך למסור, קיים זאת בספינה על־ידי שהשכיר לחביריו את המקומות שבהם היו המעשרות מונחים (בבא־מציעא יא:). 33) ודוקא בחצר המשתמרת,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

או אפילו אם אינה משתמרת - באופן שעומד בצדה (מגיד־משנה. וראה להלן פ"ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ט). 34) פרק א' הל' יח.

ח. הַמַּקְנֶה קַרְקַע וּמִטַּלְטְלִין[35] כְּאֶחָד - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע בְּכֶסֶף[36] אוֹ בִּשְׁטָר[37] אוֹ בַּחֲזָקָה[38] נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין עִמָּהֶם[39]. בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמֶכֶר[40] אוֹ בְּמַתָּנָה[41], בֵּין שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין וְנָתַן קַרְקַע[42], בֵּין שֶׁמָּכַר הַקַּרְקַע וְנָתַן הַמִּטַּלְטְלִין[43] - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע קָנָה מִטַּלְטְלִין.

35) קידושין כו. משנה וגמרא. 36) במקום שאין כותבין את השטר (למעלה פ"א ה"ד). 37) באופן ששטר לבד מועיל, כגון במוכר שדה מפני רעתה (למעלה פ"א ה"ז). 38) ראה למעלה פ"א ה"ח, שחזקה לבדה מועילה בלי כסף ובלי שטר. ואף־על־פי ששלושת הקנינים האלו אינם מועילים במטלטלין לבדם - מועילים הם במטלטלין אגב קרקע. 39) וזה נקרא קנין "אגב", כלומר, שאם הלוקח קונה קרקע כדינו, הוא קונה אגב קרקע זו, גם מטלטלין, בקנייה אחת, ללא צורך בקנין מיוחד למטלטלין. בגמרא (קידושין שם) למדו זאת מהנאמר אצל יהושפט (דברי הימים־ב כא, ג.): "ויתן להם אביהם מתנות רבות, לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות ביהודה", כלומר, שעל־ידי קנין שעשו בערים, קנו "דרך אגב" גם את המטלטלין [וראה להלן פ"ו הי"ד ובהערה שם, שלדעת רבינו 'קנין אגב' אינו אלא מדרבנן, ואם כן על־כרחנו שפסוק זה אינו אלא אסמכתא]. 40) ואף־על־פי שלא נתן דמי המטלטלין, נקנים הם אגב הקרקע, ומה שאמרו בקידושין כז. שצריך ליתן הדמים - לגירסת הרי"ף זה לא מוסב על 'קנין אגב', אלא על קונה עשר שדות בעשר מדינות (כסף־משנה, וכן כתבו הר"ן והמאירי). 41) נלמד מהפסוק ב'דברי הימים' הנ"ל. 42) נלמד מהא דבסמוך "מכר הקרקע ונתן המטלטלין", שכשם שנתינה במטלטלין מועילה אגב מכירת קרקע, כמו כן להיפך, מכירת מטלטלין מועילה אגב מתנת קרקע (בית־יוסף חו"מ סימן רב). 43) נלמד (קידושין כז.) ממעשה של רבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה, והקנה להם המעשרות במתנה, אגב שכירות מקום המעשרות.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין צְבוּרִין בְּאוֹתָהּ קַרְקַע[44]; אֲבָל אִם הָיוּ בְּמָקוֹם אַחֵר - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'קְנֵה מִטַּלְטְלִין אַגַּב קַרְקַע'. אֲפִלּוּ הָיוּ הַמִּטַּלְטְלִין בִּמְדִינָה אַחֶרֶת[45], וְאָמַר לוֹ 'קְנֵה אוֹתָם עַל גַּבֵּי קַרְקַע פְּלוֹנִית' - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן צְבוּרִין בְּתוֹכָהּ. וְאִם לֹא אָמַר 'קְנֵה אַגַּב קַרְקַע' - לֹא קָנָה. וְקַרְקַע כָּל שֶׁהִיא[46] קוֹנִין עַל גַּבָּהּ כָּל מִטַּלְטְלִין שֶׁיִּרְצֶה.

44) מרוכזים ומונחין באותו השדה, ורוצה לומר שאז קנה המטלטלין אף־על־פי שלא אמר לו: "קנה אגב קרקע" שמכיון שהם צבורים בתוך הקרקע "הענין עצמו מוכיח שאגב החצר הוא מקנה אותן מטלטלין" (כסף־משנה). ומקור דברי רבינו בקידושין כז. "והלכתא, צבורים לא בעינן (=לא צריך שיהיו צבורים). אגב וקני בעינן", ומכאן שרק אם לא היו צבורים צריך לומר "אגב וקני", אבל אם היו צבורים אין צריך לומר "אגב וקני" (כסף־משנה ותוס' המיוחס לר"י הזקן בקידושין שם, ועיין ראב"ד). 45) [מכיון שאין צורך בצבורים, אין 'קנין אגב' גרוע ממוכר עשר שדות בעשר מדינות, שאם החזיק באחת מהן קנה כולן, למעלה פ"א הי"ט]. 46) פאה פ"ג מ"ו.

י. הִקְנָה הַשָּׁדֶה לְאֶחָד[47] וְהַמִּטַּלְטְלִין לְאַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ 'קְנֵה הַמִּטַּלְטְלִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע', וְהֶחֱזִיק הָאֶחָד בַּקַּרְקַע - לֹא קָנָה[48] הַשֵּׁנִי הַמִּטַּלְטְלִין. וְאִם תְּפָשָׂן[49] אַחַר שֶׁחָזַר בּוֹ הַמַּקְנֶה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהֲרֵי תְּפָשָׂן אַחַר שֶׁקָּנָה חֲבֵרוֹ הַקַּרְקַע שְׁנִקְנוּ אֵלּוּ עַל גַּבֵּי גַּבּוֹ.

47) בעיא בגמרא (קידושין כז.). ורצו ללמוד מהעובדא שרבן גמליאל (כשבא באניה) הקנה מעשר עני לרבי עקיבא אגב השכרת המקום, הרי שרבי עקיבא קנה המקום, והעניים זכו במעשרות ב'קנין אגב'. אך דחו את זה: "שאני רבי עקיבא דיד עניים הוא". כלומר, רבי עקיבא היה גבאי צדקה, והוא נציגם של העניים, ולכן ידו כידם. וכך נשארה הבעיא ללא פתרון. 48) מכיון שההלכה נשארה תלויה בגמרא, ועל כן הדבר הוא ספק משפטי, אין לשנות את המצב הסטטי, בהתאם לכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראיה". 49) עמדה עקרונית של הרמב"ם, אשר במקרים של ספק, - אף ספק משפטי, שהספק הוא מתוך העדר הכרעה הלכתית, - יש תוקף לתפיסה, ואין מוציאין מיד התופס את החפץ הנמצא בדיון. הרשב"א חולק על גישה זו, וסובר שיש להוציא מיד התופס, כי "העמד ממון על חזקתו", היינו, שיש לקיים את המצב הראשוני, ולא לתת לשנות אותו בשום אופן. דעה אחרונה זו מביא הרמ"א בשם: "ויש חולקין" (חו"מ סימן רב, סעיף ג).

יא. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת כְּאֶחָד, הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים - לֹא קָנָה הַקַּרְקָעוֹת[50]; הֶחֱזִיק בַּקַּרְקָעוֹת - לֹא קָנָה עֲבָדִים[51], עַד שֶׁיְּהֵא עוֹמְדִין בְּתוֹךְ הַקַּרְקַע[52]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ 'קְנֵה עֲבָדִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע'[53] - לֹא קָנָה עַד שֶׁיְּהֵא בְּתוֹכָהּ[54]; שֶׁהָעֶבֶד מְהַלֵּךְ לְדַעַת עַצְמוֹ[55].

50) ברייתא (בבא־קמא יב.) ושם בגמרא ביארו בזה: אם העבדים הם כמטלטלין - אין קרקע נקנית אגב מטלטלין, ואם עבדים הם כקרקע, אין קרקע נקנית אגב קרקע, ואין להשוות את זה לקונה עשר שדות והחזיק באחת מהן, קנה את כולם (למעלה פ"א הי"ט) ששם יש טעם מיוחד, והוא: סדן הארץ חד הוא. ואין כן עבדים, שאף שמבחינה חוקית הם כקרקע, אבל אין להם כל מצע משותף עם הקרקע המציאותית. 51) ברייתא (שם). 52) מסקנת הגמרא (שם), ובזה התאימו את שתי הברייתות הסותרות, שבאחת נאמר "קנה", ובאחת "לא קנה", שבראשונה מדובר שהם עומדים בתוך הקרקע, ובשנייה שאינם עומדים בתוכה. 53) שלענין קונה קרקע ומטלטלין, קונה המטלטלין אע"פ שאינם בתוך הקרקע (למעלה הלכה ט). 54) אם דין עבדים כמטלטלין - שונים הם בזה שהם "מטלטלין דניידי"

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(=שהם נעים ונדים). ואם הם כקרקע - הרי הם "מקרקעי דניידי", ואינם דומים לעשר שדות בעשר מדינות (למעלה פ"א ה"ט) - גמרא בב"ק שם. אולם, אז אין צריך לומר אגב וקני (סמ"ע בחושן־משפט סימן רב, ס"ק טז). 55) זה פירוש המלה "ניידי", שבגמרא (שם) הסבירו בה את השוני בין העבדים, שצריך שיהיו עומדים בתוך השדות, ובין שאר המטלטלין שלא צריך צבורים בשדה. ונראה שהרמב"ם סובר בדעת ה'תוספות' (שם) שהכוונה רק לעבדים שיש להם דעת אבל לא לבהמות. ולפי"ז אין סתירה ממה שאמרו בקידושין כו: שבבהמה אין צורך שתהא בתוך השדה. ועיין ראב"ד.

יב. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וּמִטַּלְטְלִין כְּאֶחָד, מָשַׁךְ הַמִּטַּלְטְלִין - לֹא קָנָה הָעֲבָדִים[56]; הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים - לֹא קָנָה הַמִּטַּלְטְלִין[57], אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ הַמִּטַּלְטְלִין עַל גַּב הָעֶבֶד[58]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כָּפוּת[59], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ[60].

56) ברייתא (שם). והטעם ברור: בין אם העבדים הם קרקע בין אם הם מטלטלין, אינם נקנים אגב מטלטלין. 57) (שם) אף אם נאמר שעבדים הם כקרקע, אין קונים מטלטלין על־ידם ב'אגב', כמו שאמרו בגמרא, שהם קרקע ניידת, ואינם דומים ל"ערי מצורות ביהודה" שמהם נלמד דין קנין 'אגב'. 58) שאז נחשב העבד כחצר, וקונים את המטלטלין שעליו מדין "חצר". 59) קשור. שאם לא כן, הרי הוא חצר מהלכת, שאינה קונה (להלן הלכה יג). 60) יש ראשונים (הרי"ף) המוסיפים כאן: "וישן", וה'תוספות' (שם, ד"ה והלכתא בכפות) מסבירים את זה: "כפות" בא להוציא "מהלכת", ו"ישן" כדי שיחשב כחצר משתמרת לדעת הבעלים, הרמב"ם לא הזכיר את הפרט הזה של "ישן" לא כאן ולא בהלכות גיטין (מגיד־משנה). ועיין פ"ה מהלכות גירושין הלכה יז ובהערות שם.

יג. הַמַּקְנֶה[61] בְּהֵמָה וְכֵלִים שֶׁעַל גַּבָּהּ כְּאֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ הַבְּהֵמָה וְקָנָאָהּ - לֹא קָנָה הַכֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ, עַד שֶׁיִּגְבֶּיהָ אוֹ יִמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן, אִם אֵין דַּרְכָּן לְהַגְבִּיהָן; שֶׁהַבְּהֵמָה כְּחָצֵר הַמִּתְהַלֶּכֶת הִיא, וְאֵין מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ קָנוּי לְבַעֲלָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה כְּפוּתָה - קָנָה אַף כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ.

61) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא מציעא ט:).

יד. אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה[62]: מְשֹׁךְ בְּהֵמָה וְקְנֵה כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ, הוֹאִיל וְלֹא הֶקְנָה לוֹ גּוּף הַבְּהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשָׁכָהּ וְהִיא כְּפוּתָה - לֹא קָנָה כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ, עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן[63].

62) בעיא בגמרא (שם) ולא נפשטה. 63) שמשיכה בכלים של מוכר אינה מועילה (להלן פ"ד ה"ה). ויש אומרים: שאע"פ שמשיכה בכליו של מוכר מועילה, - בבהמה וכלים אינה מועילה, מפני שיש שינוי בין משיכת הבהמה, שהא על־פי הרוב בהליכה, לבין משיכת הכלים שהיא בגרירה (סמ"ע בחושן־משפט סימן רב, ס"ק כה). ואף אם הבהמה כפותה, שאז אף משיכתה, כמשיכת כלים, בגרירה - כיון שעל־פי הרוב נקנית היא במשיכה, בדרך הילוכה לא מועילה משיכתה לגבי כלים (סמ"ע שם, ס"ק כח).

טו. הָיָה[64] עָצִיץ[65] נָקוּב[66] לְאֶחָד, וְהָיוּ הַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ לְאַחֵר: הִקְנָה הֶעָצִיץ לְבַעַל הַזְּרָעִים - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ[67] קָנָה; הִקְנָה הַזְּרָעִים לְבַעַל הֶעָצִיץ - לֹא קָנָה[68], עַד שֶׁיַּחֲזִיק[69] בַּזְּרָעִים עַצְמָן.

64) גיטין כב. 65) כלי חרס שממלאים אותו עפר, וזורעים בו זרעים. 66) דוקא נקוב, שאז יונקים הזרעים מהקרקע ונחשבים מחוברים לקרקע. אבל בעציץ בלתי נקוב, אינם נקראים מחוברים לקרקע, שהשוליים של חרס מפסיקים ביניהם. 67) שלעציץ עצמו יש דין של מטלטלין. 68) לזרעים דין קרקע, ואין קרקע נקנית במשיכה, וראה למעלה פ"ב ה"א לענין עבדים. 69) וכן שאר קנינים המיוחדים בקרקע, אבל לא במשיכה השייכת רק במטלטלין.

טז. הָיָה הֶעָצִיץ[70] וְהַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ לְאֶחָד, וְהִקְנָה הַכֹּל לְאַחֵר, וְהֶחֱזִיק בֶּעָצִיץ[71] לִקְנוֹת הַזְּרָעִים - אַף הֶעָצִיץ לֹא קָנָה[72]; הֶחֱזִיק בַּזְּרָעִים - קָנָה הֶעָצִיץ[73]. וְזֶהוּ שֶׁשָּׁנִינוּ[74]: נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת[75] נִקְנִים עִם נְכָסִים[76] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת. שֶׁהַזְּרָעִים שֶׁבְּעָצִיץ נָקוּב זְרוּעִים הֵם בָּאָרֶץ, וְכָל הַמְּחֻבָּר לַקַּרְקַע הֲרֵי הוּא כַּקַּרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

70) שם. 71) עשה מלאכה בתוך העציץ. 72) שהמטלטלין אינם נקנים בחזקה. 73) שהעציץ שהוא מטלטלין נקנה אגב הזרעים שהם קרקע. 74) נוסח הגמרא (שם). 75) מונח מיוחד למטלטלין, בניגוד לקרקעות הנקראים "נכסים שיש להם אחריות"; המילה "אחריות" היא מלשון חזרה "שחוזר המלוה עליהם" (ברטנורא קידושין פ"ו, מ"ה) ולכן קרקע נקראת "נכסים שיש להם אחריות" מפני שהם קיימים ועומדים "והמלוה סומך עליהם", שיכול לחזור אחרי הנכסים האלו, לגבות את חובו מהם. אבל מטלטלין אפשר להעלים אותם, ואין המלוה סומך עליהם שיחזור אחריהם לשם גביית חובו, ולכן נקראים "נכסים שאין להם אחריות". 76) כלומר, ב'קנין אגב'.

יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[77], שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לִבָּצֵר כִּבְצוּר דָּמֵי, וְאֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה אוֹ בְּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁנִּקְנִים בָּהֶן הַמִּטַּלְטְלִים.

77) פ"א הלכה יז.

יח. פִּשְׁתָּן[78] כְּשֶׁהוּא מְחֻבָּר לַקַּרְקַע[79], וְיֵבֵשׁ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַקַּרְקַע, וְאָמַר לוֹ[80]: יַפֵּה לִי[81] קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא וּקְנֵה כָּל מַה שֶּׁעָלֶיהָ[82] - כֵּיוָן שֶׁתָּלַשׁ[83] כָּל שֶׁהוּא קָנָה הַכֹּל[84] מִפְּנֵי הַתְּנַאי הַזֶּה. אֲבָל אִם הִקְנָה לוֹ[85] הַפִּשְׁתָּן הַזֶּה[86] בְּמֻכָּר אוֹ בְּמַתָּנָה - לֹא קָנָה אֶלָּא מַה שֶּׁתָּלַשׁ[87], שֶׁהֲרֵי הִגְבִּיהוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

78) משנה בבא־בתרא פד: 79) שאז דינו כתלוש, כנ"ל. 80) מסקנת הגמרא שם פז. 81) כלומר, תקן לי את הקרקע. וביפוי ותיקון זה שהוא מין חזקה, קונה את הקרע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והפשתן שעליו. 82) ב'קנין אגב'. 83) תלישה זו היא היא התיקון והיפוי. 84) גם את הקרקע וגם את אשר עליה. 85) [בדפוס רומי: "אבל אם לו הקנה לי", וצ"ל "אבל אמ' (=אמר) לו הקנה לי", כלומר שהקונה אמר למוכר "הקנה לי"]. 86) כלומר, רק הפשתן ולא הקרקע. 87) זה שתלש הוא קונה בהגבהה, ואת שאר הפשתן אין לו במה שיקנה, שהרי אף אם ייפה את הקרקע בתלישה זו, הרי לא אמר לו לקנות את הקרקע בחזקה זו.

יום רביעי י"א אלול ה'תשפ"ב

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו איכות הרשויות (הקנויות) [שקניות] המטלטלין נעשות בהן ומשפטיהן וחילוקיהן והנמשך אחריהן.

א. כְּלִיו שֶׁל אָדָם, כָּל מָקוֹם[2] שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחוֹ[3] קָנָה לוֹ. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ הַמִּטַּלְטְלִין[4] בְּתוֹךְ הַכְּלִי אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהִגְבִּיהָן[5] אוֹ כְּמוֹ שֶׁהֲנִּחוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ[6]. לְפִיכָךְ, אֵין כְּלִיו שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ בְּרְשׁוּת הָרַבִּים[7] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, אֶלָּא אִם אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה "לֵךְ וּקְנֵה בִּכְלִי זֶה". וְכֵן אִם קָנָה הַכְּלִי תְּחִלָּה וְהִגְבִּיהוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ שָׁם בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וְחָזַר וְקָנָה מִמֶּנּוּ הַפֵּרוֹת[8] - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ בְּתוֹךְ כְּלִי זֶה קָנָה אוֹתָם. מִפְּנֵי שֶׁהֲנָאַת[9] הַמּוֹכֵר בִּמְכִירַת הַכְּלִי, אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל מְקוֹמוֹ[10].

~ נקודות משיחות קודש ~

"כליו של אדם כל מקום שיש לו רשות להניחו קונה לו".

בפנימיות העניינים: כליו של 'אדם העליון' זה הקב"ה, הם ישראל שהקב"ה הניחם בעולם כדי שיקנו עבורו את כל ענייני העולם, לעשות מהם דירה בתחתונים. ולכן צריך לתת להם כל המצטרך להם כדי שיוכלו לקנות עבורו בשלימות עי"ז שעבודתם תהיה מתוך מנוחה, שמחה וטוב לבב.

ומה שכליו של אדם אינם קונים ברשות הרבים (עלמא דפרודא) יכול הקב"ה להפוך את רשות הרבים לרשות היחיד - יחידו של עולם ולקנות גם משם.

(על פי סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 62 הע' 92)

2) מימרא של רבי יוחנן בבבא בתרא פה. 3) אף הסמטה בכלל זה (שם), ולא נתמעטה אלא רשות הרבים כמו שכתב רבינו בסמוך, כי הדגש הוא על "רשות להניח", אבל אין הכרח, שיהיה מקום ההנחה קנוי ללוקח (תוספות שם: דיבור המתחיל כגון, והגהות מיימוניות להלן הלכה ו). 4) שאותם הוא עומד לקנות. 5) שאינו יכול לחזור בו. (למעלה פרק ג הלכה א). 6) שקונה מטעם חצר, ובוודאי אינו יכול לחזור בו (ראה בפרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). 7) מימרא של רב ושמואל (שם פה). 8) מסקנת הגמרא שם. והטעם: שאין צורך בבעלות הלוקח על המקום, אלא ברשות להניח שם כלים, כמו שכתבנו למעלה הלכה א, ומכיוון שנראה שאינו מקפיד על הנחת כליו שם בחצירו, הרי הוא קונה לו (ועיין מגיד משנה). 9) [בדפוס רומי: שמפני שהנאת, וצריך לומר "שמפני הנאת"]. 10) בבבא בתרא פה: על מה ששנינו: "זרקו לה [הגט] לתוך - קלתה [הסל שלה] הרי זו מגורשת" שאלו: והרי קלתה ברשות הבעל והרי זה "כלי של לוקח ברשות מוכר"? ותירצו בזה: "כגון שהיה בעלה מוכר קלתות" ופירש ר"י מגאש שמכיוון שקנתה ממנו את הסל ונהנה ממנה - אינו מקפיד עליה על שהיא מניחה את הסל ברשותו, והרי זה כאילו השאיל לה את מקום הסל. וזוהי דעת רבינו (מגיד משנה).

ב. כְּשֵׁם שֶׁאֵין כְּלִיו שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת מוֹכֵר, כָּךְ אֵין כְּלִיו שֶׁל מוֹכֵר קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[11].

11) שלעולם אינו קונה אלא אם כן היו שניהם, גם הכלי וגם הרשות, של הלוקח. ומה שאמרו שם: שכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה - לכל הדיעות אמרו כן ואין בזה פלוגתא כלל (רמב"ן במלחמות שם - לחם משנה, ועיין מגיד משנה וכסף משנה).

ג. מְסִירָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם[12]. וְהַמְּשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בִּסְמָטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְהַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם.

12) ובלי קבלת רשות מבעל החצר, שלא מועיל כאן שום קניין אחר ולפיכך תיקנו קניין מסירה, אבל אם קיבל רשות הרי הוא כברשות המופקדין אצלו, שיש תקנה לשכור מקומו כדלהלן הלכה ו. ומסירה אינה מועילה כאן (מגיד משנה לפי ביאורו של הט"ז חושן משפט סימן קצח סעיף ט).

ד. דָּבָר הַנִּקְנֶה בִּמְשִׁיכָה, אִם הָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ אוֹ לְסִמְטָא - כֵּיוָן שֶׁהוֹצִיא מִקְצָת הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים קָנָה[13].

13) [כתב הראב"ד: נראה לי שאין זה הדין בחפץ, דהא קיימא לן בספינה כשמואל דאמר: עד שימשוך את כולה (למעלה פרק ג הלכה ג). אבל בבהמה וודאי סגי לה (=בוודאי מספיק לה) ביד וברגל כתנא קמא (למעלה פרק ב הלכה ו: "כיוון שעקרה יד ורגל קנאה"). וייתכן כי הראב"ד לא בא לחלוק על דברי רבינו אלא לפרש דבריו במשיכת בהמה. ומשמיע לנו רבינו בזה שלא רק אם הבהמה עומדת בסימטה, מקום שהמשיכה קונה בו, מספיקה משיכה חלקית כזו, אלא אפילו אם עמדה ברשות הרבים, מקום שאין המשיכה קונה בו - גם שם אם הוציא מקצתה, כגון שעקרה יד ורגל, קנה אותה. ומקור לזה מה שאמרו במסכת שבת צא: שהמושך מקצת כיס שיש בו מעות מרשות היחיד לצידי רשות הרבים (שהוא כסימטה לעניין קניין משיכה) - קנה אותן המעות הנמצאות בצידי רשות הרבים אף על פי שרוב הכיס עודנו ברשות היחיד,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכמו כן בבהמה כנ"ל. ועיין במגיד משנה שפירש דברי רבינו גם בספינה, "שכיוון שכבר משכה כולה, אלא שהייתה ברשות שאין המשיכה מועילה בו, כיוון שהכניס מקצתה ברשות שהמשיכה קונה בו, די בכך". וראייה לדבריו מהא דכתובות פה. שתפסו ספינה של בעל חוב שמת והניח יורשים, ואמרו שם: "מחריפותא דנהרא תפיסנא" (=מאמצע הנהר תפסנו) והוא רשות הרבים (שם). והקשה המאירי שם, הרי אין משיכה קונה ברשות הרבים (עיין שם), ועל כרחנו שהכניסו הספינה לשפת הנהר שהוא כסימטה (רש"י שם), ואם לא קנה אותה עד שיכניסנה כולה לסימטה, הרי היא ברשות היתומים ו"מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב" - אלא על כורחך שקנו אותה מאז הכניס מקצתה לסימטה, שעדיין לא הייתה ברשות היתומים].

ה. טָעוּן שֶׁל פֵּרוֹת שֶׁהָיָה מֻנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[14], וּמְשָׁכוֹ לוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ[15] אוֹ לְסִמְטָא[16] אַחַר שֶׁפָּסַק הַדָּמִים[17] - קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד[18]. וְכֵן אִם מְדָדָן הַלּוֹקֵחַ[19] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[20] בְּהַגְבָּהָה.

14) כלומר, משא שמונח על הארץ ממש בלי שיימצא בכליו של מוכר. וראה להלן. 15) קונה מטעם משיכה ומטעם חצר. 16) מטעם משיכה. ולפי זה דעת רבינו שאפילו משיכה לא מועילה בכליו של מוכר (מגיד משנה. וראה למעלה פרק ג הלכה י"ד). ואין כן דעת הר"י מיגאש (בבא בתרא פה:) וראה בשולחן ערוך חושן משפט סימן ד, סעיף ו. 17) קביעת המחיר, כי בלעדי זה אין עדיין סמיכות דעת גמורה, לא של מוכר ולא של הלוקח, כי כל אחד עדיין מהסס, שמא לא יוכלו להשתוות, ולכן הקניין רופף הוא. 18) כי המדידה באה רק לגלות את כמות הסחורה לצרכי קביעת התשלום. אבל אינה מהווה חלק מהקניין. ומקור הדברים במשנה (בבא בתרא פד:). 19) שהרי עם המדידה הוא ממילא גם מגביה את הפירות. 20) ייתכן שכאן מדובר, שמכר לו את הטעון ללא קביעת כמותו. ולפיכך קונה ראשון ראשון, או שיאמר לו "כור בשלושים, סאה בסלע" שקנה ראשון ראשון, להלן הלכה ז, ועיין באבן האזל.

ו. הָיָה מוֹכֵר מוֹדֵד[21] לְתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין כֵּלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[22]. הָיוּ הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ - כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לְמִכֹּר קָנָה לוֹקֵחַ[23], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד[24]. הָיוּ בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר אוֹ בִּרְשׁוּת הַמַּפְקִדִין אֶצְלוֹ[25] - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ הַפֵּרוֹת, אוֹ עַד שֶׁיּוֹצִיאֵם מֵרְשׁוּתוֹ בִּשְׁכִירוּת מְקוֹמָן[26] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ[27], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

21) שם. ואם לוקח מודד, כבר אמר לעיל, שקנה מטעם הגבהה. 22) למעלה הלכה א. 23) שחצרו קונה לו. וכן הוא שם פו. "פרקן והכניסן לתוך ביתו, פסק עד שלא מדד אין שניהם יכולים לחזור". 24) אבל פסק את הדמים, כנ"ל (כסף משנה). וראה להלן הלכה י"ג. 25) ברשות אדם, שהמוכר הפקיד בידו, מקודם את הפירות. 26) כלומר, ובקניין. 27) כגון במשיכה או בהגבהה (נימוקי יוסף).

ז. הָיוּ הַפֵּרוֹת[28] בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם[29], וַאֲפִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיוּ בְּתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל מוֹכֵר[30], וְקִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לְמִכֹּר, וְהִתְחִיל הַמּוֹכֵר לְמַדֵּד בְּתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל מוֹכֵר: אִם אָמַר לוֹ: כּוֹר בְּשִׁלְשִׁים סְלַע אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ אֲפִלּוּ בְּסָאָה אַחֲרוֹנָה; הוֹאִיל וַעֲדַיִן הַפֵּרוֹת בְּכֵלָיו וְלֹא גָּמַר כָּל הַמְּדָדָה, וְכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר אֵינוֹ קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְאִם אָמַר לוֹ: כּוֹר בְּשִׁלְשִׁים, סְאָה בְּסֶלַע - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה; שֶׁכֵּיוָן שֶׁפָּסְקוּ הַדָּמִים עַל כָּל סְאָה וּסְאָה, כָּל סְאָה שֶׁגִּבְּיהַּ הַמּוֹכֵר וְיָצְאָה אוֹתָהּ נִגְמְרָה מְכִירָתָהּ, הוֹאִיל וְאֵין הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר[31] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[32]. וְאִלּוּ לֹא הָיָה הַפֵּרוֹת בְּכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר, כֵּיוָן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ קָנָה מִשֶּׁפָּסַק, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָדַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

28) מימרת רב ושמואל (שם פו:) "כור בשלושים - יכול לחזור - כור בשלושים סאה בסלע - ראשון ראשון קנה" וכמו שכתב הרי"ף: "משכחת לה בסימטא [ובכליו של לוקח -ב"ח]. אי נמי ברשות לוקח והוא דאיתנהו בכליו דמוכר. דאי ברשות הרבים, הא קיימא לן דאין כליו של לוקח קונה ברשות הרבים. [למעלה הלכה א] ואי ברשות מוכר הא קיימא לן נמי דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח [למעלה שם] ואי ברשות לוקח וליתנהו בכליו דמוכר [אלא מונחים על הארץ] הא קאמר ברשות לוקח כיוון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח ואף על פי שלא מדד [למעלה הלכה ו], הילכך לא משכחת לה אלא כדאמרינן". 29) והיו הפירות בכליו של לוקח (ב"ח שם וסמ"ע סימן ר, סעיף קטן טו). 30) שאם לא כן קנה מיד כנ"ל ואף על פי שכליו של מוכר אינם קונים ללוקח אף ברשותו של לוקח (למעלה הלכה ב) - כיוון שמדד לו המוכר הרי זה כאילו הקנה לו כליו, ועיין ראב"ד וכסף משנה. 31) שאם הם ברשותו הלא קיימא לן שאין כליו של לוקח קונים לו ברשות המוכר (למעלה הלכה ב). וכלשון הרי"ף שהובא למעלה. 32) שאם היו ברשותו ואינם בכליו של מוכר - קנה מיד כשפסק אף על פי שלא מדד כמו שמבאר רבינו בהמשך דבריו וכלשון הרי"ף שם.

ח. וְכֵן הַמּוֹכֵר יַיִן[33] אוֹ שֶׁמֶן לַחֲבֵרוֹ בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם אוֹ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיְתָה הַמִּדָּה שֶׁל סַרְסוּר: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלְּאוּ הַמִּדָּה[34] - חֲרֵי הֵן שֶׁל מוֹכֵר; מִשֶּׁנִּתְמַלְּאוּ הַמִּדָּה[35] - חֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

33) משנה בבבא בתרא פז. ולפי מסקנת הגמרא שהמדובר במידה של סרסור ולפי מה שפירשו הר"י מיגאש והרי"ף שהמדובר בסימטא וכו' וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 34) מפני שזה הנוהג בין הסרסורים, שהוא, הסרסור, דרכו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להשאיל את המידה למוכר וללוקח; לראשון - לזמן המדידה, ולשני - אחרי המדידה, עד שישים את המקח במקומו, ויוצא, מתוך כך, עד שנתמלאה הסאה המידה היא של המוכר ונחשבת כ"כליו של מוכר", ואחרי שנתמלאה, היא כ"כליו של לוקח". ודווקא כשהשאילה לשניהם (ט"ז חושן משפט סימן ר סעיף ט). 35) ודווקא שנתמלאה כל המידה, אבל לא מספיק אם נתמלאה רק עד הרישומים שבתוכה (כמו בהלכה י), מפני שכאן הדבר תלוי בהסכמת הסרסור, וזה דרכו להשאיל למוכר עד שתתמלא כל המידה (סמ"ע שם סעיף קטן כז).

1 **ט. וְכֵן פֵּרוֹת שֶׁהָיוּ צְבוּרִין[36] בְּסִמְטָא[37] אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל**
2 **שְׁנֵיהֶם, וְהַמִּדָּה אֵינָהּ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[38], וְהָיָה הַמּוֹכֵר**
3 **מוֹדֵד[39]: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלְּאת הַמִּדָּה - חֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת**
4 **הַמּוֹכֵר; וּמִשֶּׁנִּתְמַלְּאת הַמִּדָּה - חֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת**
5 **לוֹקֵחַ.**

36) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ח. והמגיד משנה ציין: "ברייתא שם". 37) כאן לא הזכיר "ברשות לוקח" (כמו שהזכיר למעלה בהלכה ח גבי יין) - שמכיוון שהם מונחים על הקרקע, קנויים הם לו מייד, בתורת חצר. 38) כלומר, אלא של סרסור. 39) אבל אם הלוקח מודד, הרי הוא ממילא מגביה אותם במדידה זו, וקונה בהגבהה זו (פירוש המשניות לר"מ).

6 **י. הָיְתָה הַמִּדָּה[40] שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[41], וְהָיוּ בָהּ רְשָׁמִין**
7 **לְיַדַּע חֲצָיָהּ[42], שְׁלִישָׁהּ וּרְבִיעָהּ, וְכֵיוָצֵא בָּהֶן - כְּיָון**
8 **שֶׁהִגִּיעַ לְרֹשֶׁם מִן הָרְשָׁמִים קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[43],**
9 **וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְמַלְּאת הַמִּדָּה; שֶׁכָּל רֹשֶׁם מֵהֶם**
10 **כְּמִדָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁחֲרֵי שֶׁל אֶחָד מֵהֶן הִיא הַמִּדָּה,**
11 **וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הָרְשָׁמִים שָׁבָּהּ[44].**

40) ברייתא שם, לפי מה שפירשו בגמרא (שם פו:) לדעת רב ושמואל, שאם אמר לו: כור בשלושים יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה (למעלה הלכה ז), שכאן מדובר, שיש "שנתיות" (=רשמים) בתוך המידה לחלקי המידה, שכל ציון וציון נחשב ככלי מיוחד. [וכנראה מדברי רבינו והרי"ף, שמכיוון שהיו רשמים במידה - אף על פי שלא אמר לו כלום הרי זה כאומר לו: "הין בשניים עשר סלעים, לוג בסלע" (ראה למעלה הלכה ז בדין "כור בשלושים, סאה בסלע"). וכן פירש רבינו גרשום שם. וראה בדקדוקי סופרים בשם דפוס פיזורו]. 41) של לוקח או של מוכר, והטעם הוא, שמכיוון שמדד המוכר בעצמו, הרי זה כאילו הקנה לו את הכלי. והראב"ד חולק על זה וכתב שהמידה של לוקח. ועיין מגיד משנה. 42) שיש ציונים בתוך המידה: לחצי המידה, לשליש המידה, לרביע המידה וכיוצא בזה: ליטרא, חצי ליטרא, רביע ליטרא וכו'. 43) "ואפילו בסימטא" (ראב"ד). וכן הוא בבבא בתרא פה: פו: 44) ובניגוד לזה, אם היא של סרסור, אינו מקנה ללוקח אלא אם נתמלאה המידה (למעלה הלכה ח).

12 **יא. זֶה כְּלָל גָּדוֹל[45] יִהְיֶה בְּיָדֶךָ: הַקּוֹנֶה אֶת**
13 **הַמְּטַלְטְלִין, אִם פָּסַק הַדָּמִים[46] וְאַחַר כָּךְ הִגְבִּיהַּ -**
14 **קָנָה; וְאִם הִגְבִּיהַּ תְּחִלָּה וְהִנִּיחַ[47] וְאַחַר כָּךְ פָּסַק**
15 **הַדָּמִים - לֹא קָנָה[48] בְּאוֹתָהּ הַגְבָּהָה[49], עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ**
16 **אַחַר שֶׁפָּסַק, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ.**

45) שם פה: פו. בברייתא. והטעם בגמרא (שם) "פסק, סמכא דעתיה. לא פסק, לא סמכא דעתיה". 46) קבע את מחיר החפץ. 47) נגמרה ההגבהה. 48) מכיוון שלפני קביעת המחיר, אין אצל שניהם סמיכות דעת גמורה ביחס לקניין, כי שמא לא יוכלו להשתוות במחיר. 49) שהייתה לפני פסיקת הדמים, אם הלוקח הניח או הפסיק אותה, אבל אם לא הניח והוא אוחז המטלטלין בידו גם אחר פסיקת הדמים, נראה מכאן, שקנה.

17 **יב. הָיָה דָּבָר הַנִּמְכָּר[50] דָּמָיו קְצוּבִין וִידוּעִין[51]**
18 **וְהִגְבִּיהוֹ - קָנָהוּ[52], אַף עַל פִּי שֶׁפָּסַק אַחַר שֶׁהִגְבִּיהַּ.**
19 **וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר דְּבָרִים[53] שֶׁקּוֹנִין בָּהֶם אֶת**
20 **הַמְּטַלְטְלִין[54], שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹת בָּהֶם אַחַר שֶׁיִּפְסֹק**
21 **הַדָּמִים, אֶלָּא אִם כֵּן דָּמָיו קְצוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

50) יוצא מתוך העובדה הבאה (מובאה שם פח.): אחד הביא ירקות העירה על מנת למכור, באו אנשים וחטפו ממנו את הירקות - מתוך כוונה לקנות, ולא לגזול - ומכיוון שהמוכר לא ידע ממי לתבוע את כספו, הקדיש את כל מטען הירקות לשמים, בכדי למנוע את הבריות ליהנות מהם, אחרי שאין בידו להוציא מהן את תשלומם. כשהביאו את העניין לפני רב כהנא, החליט שאין הקדשו הקדש, מכיוון שהקונים קנו אותם מכבר על ידי הגבהתם או משיכתם, וסיימו שם בגמרא: "דווקא דקייצו דמי" (=דווקא שפסוק הוא המחיר של הירקות); ומוכח כן גם מתוך ההלכה להלן בהלכה יד. וכן כתב הר"י מיגאש. 51) היינו, שמחיר החפץ קבוע ועומד בשוק, אבל אין צורך שהמוכר עצמו יקבע את המחיר, וזהו בניגוד לשיטת כמה ראשונים (הרי"ף, הרמב"ן והרשב"א, שהביא המגיד משנה), הסבורים, שצריך שדמי המחיר יהיו קבועים על ידי המוכר עצמו כלומר שיקצוץ דמים פעם אחת לכל מי שיבוא לקנות ממנו. 52) יש לציין, כי רבינו לא הזכיר כאן, מה שהזכיר להלן הלכה יד, שצריך שיהיה החפץ חביב על הלוקח, וראה מה שכתבנו שם. 53) אף על פי שבמקור של הלכה זו (בברייתא שם פו.) לא נזכרה אלא הגבהה - הוא הדין לקניינים אחרים, שהרי הטעם שווה בכולם, שכל זמן שלא פסקו דמים, אין דעתם סומכת. 54) כגון משיכה ומסירה.

22 **יג. לְפִיכָךְ[55], הַמּוֹשֵׁךְ חֲמָרִים[56] וּפוֹעֲלִים וְהִכְנִיסָן**
23 **לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[57], אִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּמִים, אֲפִלּוּ**
24 **הָיָה הַלּוֹקֵחַ הוּא הַמּוֹדֵד[58], אוֹ שֶׁפָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר**
25 **כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[59] - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן[60]. פָּרָקָן**
26 **הַלּוֹקֵחַ וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[61]: אִם פָּסַק הַדָּמִים**
27 **וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[62] - אֵין שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר**
28 **בָּהֶן, שֶׁחֲרֵי סָמְכָה דַעְתּוֹ לִמְכֹּר; וְאִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא**
29 **פָּסַק - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶם, שֶׁחֲרֵי לֹא סָמְכָה**
30 **דַעְתּוֹ עֲדַיִן לִמְכֹּר. וַאֲפִלּוּ מָדַד הַלּוֹקֵחַ.**

55) כלומר, הואיל ופיסוק הדמים הוא תנאי קודם לכל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קניין. 56) מוליכי החמורים. ואינם חמרים של הלוקח. והוא הדין ל"פועלים" דלהלן, שאינם פועלים של הלוקח, שאם כן למה אין הלוקח קונה במשיכת פועליו־שלוחיו ולמה צריך דווקא "פרקם הלוקח"? וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משך. 57) ואף על פי כן אינו קונה מטעם חצר, מכיוון שהמשא עדיין על החמורים, ועל הפועלים. וגם קניין משיכה אין כאן, כיוון שלא משך את המטלטלים עצמם אלא את הפועלים, וכמו כן בחמרים - החמרים הם שמשכו את החמורים. וראה למעלה פרק ג הלכה יד שאפילו אם משך הלוקח בעצמו את החמור אינו קונה את החפצים שעליו. 58) ונמצא שעשה הגבהה. 59) על החמורים או על הפועלים, ראה בחושן המשפט סימן ר סעיף ח. 60) ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ז): שאם מדד המוכר בכליו של מוכר קנה, שזהו גילוי דעת שמקנה את כליו ללוקח - זה לא שייך כאן: לא בפועלים, שאינם כלים, וגם לא בחמורים, מפני שחצר מהלכת אינה קונה (למעלה פרק ג הלכה יג). 61) והפירות נמצאים על גבי הקרקע ברשות הלוקח. 62) יש מפרשים שאפילו לא מדד לבסוף קנה הלוקח, מטעם חצר (מגיד משנה).

1 **יד. הַנּוֹטֵל כֵּלִים מִן הָאֻמָּן[63] עַל מְנָת לְבַקְּרָן[64], אִם**
2 **הָיוּ דָּמָיו קְצוּבִין וְנֶאֱנַס בְּיָדוֹ[65] - חַיָּב בְּדָמָיו; הוֹאִיל**
3 **וְדָמָיו קְצוּבִין, מֵעֵת שֶׁהִגְבִּיהוֹ נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[66].**
4 **וְהוּא שֶׁיַּגְבִּיהֶנּוּ כְּדֵי לְקָנוֹת אֶת כֻּלּוֹ[67], וְיִהְיֶה אוֹתוֹ**
5 **חֵפֶץ הַנִּמְכָּר חָבִיב עַל הַלּוֹקֵחַ; אֲבָל חֵפֶץ שֶׁהַמּוֹכֵר**
6 **קָץ בּוֹ[68], וְהוּא מְבַקֵּשׁ וְרוֹדֵף לְמָכְרוֹ - הֲרֵי הוּא**
7 **בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, עַד שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים[69] וְיַגְבִּיהֶנּוּ**
8 **הַלּוֹקֵחַ אַחַר שֶׁפָּסַק.**

63) בעל המלאכה העושה את הכלים. 64) לבדוק אותם, ואם ייטב בעיניו יקנה אותם. 65) שנפל מידו באונס ונשבר. 66) כמו שכתב למעלה (הלכה יב): "היה הדבר הנמכר דמיו קצובין וידועין והגביהו - קנהו" וכדעת רש"י (שהביאו התוספות שם פז: דיבור המתחיל הלוקח כלי) שיש לנוטל זה דין של לוקח. ואין המוכר יכול לחזור בו, אבל הלוקח יכול לחזור בו כיוון שלקחו על תנאי (עיין מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). 67) כלומר, אם ימצא חן בעיניו (לחם משנה) - יקנהו בסך דמים כדי קצבתו ושוויו (סמ"ע סימן ר סעיף קטן כט). 68) ולא הזכיר רבינו מהו הדין של דבר אמצעי, שאינו חביב על הלוקח במיוחד, וגם אינו שנוא על המוכר, וראה לחם משנה. 69) ומה שכתב למעלה (הלכה יב) שאם דמיו קצובין, הרי זה כאילו פסק, ולא הזכיר שהמכר חביב על הלוקח - לפי ששם הגביה לקנות בלי תנאי (לחם משנה).

9 **טו. אֶחָד הַמּוֹשֵׁךְ אוֹ הַמַּגְבִּיהַּ אוֹ הַמַּחֲזִיק בְּעַצְמוֹ,**
10 **אוֹ שֶׁאָמַר לְאַחֵר לְהַגְבִּיהַּ אוֹ לְמְשׁךְ לוֹ אוֹ לְהַחֲזִיק**
11 **לוֹ - הֲרֵי זֶה זָכָה לוֹ[70]. וְכֵן בִּשְׁאָר דַּרְכֵי הַקִּנְיָה.**

70) שהרי אף שלא מדעתו של אדם זכין לו, כמו ששנינו: "זכין לו לאדם שלא בפניו" (משנה בגיטין יא: ופסקה רבינו להלן בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב) ועל אחת כמה וכמה אם אמר לו להגביה עבורו - שהוא שלוחו לקנות ו"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין מא.). אלא שיש הבדל בין זכייה שלא מדעתו לבין זכייה על ידי שליחות, שבזכייה שלא מדעתו, אף על פי שהנותן אינו יכול לחזור בו - המקבל יכול לחזור בו (שם הלכה ג), ואילו בזכייה על ידי שליחות גם המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה לו שלוחו.

יום חמישי י"ב אלול ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני חילופי המטלטלין זה בזה ודיני קניין סודר לקנות הקרקעות והבהמות והעבדים והמטלטלין, ואי זה דבר אין צריך קניין (ובאיזי) [ובאיזה] דבר אינו מועיל.

12 **א. כָּל הַמַּטַּלְטְלִין קוֹנִין זֶה אֶת זֶה[2]. כֵּיצַד? הַחֵלִיף[3]**
13 **פָּרָה בַּחֲמוֹר אוֹ יַיִן בְּשֶׁמֶן[4], אַף עַל פִּי שֶׁמַּקְפִּידִין עַל**
14 **הַדָּמִים, וְשִׁעֲרוּ כַּמָּה שָׁוֶה זֶה וְכַמָּה שָׁוֶה זֶה וְאַחַר כָּךְ**
15 **הֶחֱלִיפוּ[5] - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ הָאֶחָד אוֹ הִגְבִּיהוֹ קָנָה הַשֵּׁנִי**
16 **הַמַּטַּלְטְלִין הָאֲחֵרִים בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם, וְנַעֲשָׂה**
17 **בִּרְשׁוּתוֹ[6], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מְשָׁכָן.**

2) "בחליפין", משנה בבבא־מציעא מד. כלשון רבינו. ומבואר בתוך הסוגיא שם מו: שהמדובר בקנין חליפין (הגר"א חו"מ סימן רנ סק"א). 3) קנין חליפין אנו לומדים מבועז (רות ד, ז): "וזאת לפנים בישראל, על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר: שלף איש נעלו ונתן לרעהו". "לפנים בישראל" - קנין חליפין הוא קנין עתיק; "על הגאולה" - זו מכירה; "ועל התמורה" - זו חליפין, וכן הוא אומר: לא יחליפנו ולא ימיר (בבא־מציעא מז.). 4) להלן (הלכה ו) כותב רבינו מפורש: "אין קונין אלא בכלים - ולא בפירות" - הרי שפירות אינם נעשים חליפין, וכאן כתב "יין בשמן" - הרי שפירות נעשים חליפין? - שני מיני חליפין הם: האחד, כשהחפץ הנמסר למוכר בתורת חליפין, אינו שוה כמחירו של החפץ הנקנה, וזה הוא "קנין סודר" היסודי אשר מתנאיו העיקריים, שה"סודר" - נושא החליפין - צריך להיות כלי דוקא ולא פירי. והשני, כשהחפץ הנ"ל שווה בערכו לחפץ השני הנקנה, בזה קונים אף בפירות (מגיד־משנה לפי שיטת רבינו־תם ב'תוספות' שם מו: ד"ה ופירי). 5) אין אנו אומרים שזהו כקנין כסף ואינו קונה עד שימשוך החפץ השני, אלא קנין חליפין הוא וקנה הלוקח את החפץ שביד המוכר (שם מז.). 6) שאם נתקלקל החפץ, או שנשבר, או שחל שינוי במחיר החפץ, הכל על חשבון זה שקנהו בחליפין.

18 **ב. הֶחֱלִיף חֲמוֹר בְּפָרָה וְטָלָה[7], וּמָשַׁךְ הַפָּרָה וַעֲדַיִן**
19 **לֹא מָשַׁךְ אֶת הַטָּלֶה - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין כָּאן מְשִׁיכָה**
20 **גְּמוּרָה[8]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.**

7) ברייתא שם, לפי פירושו של רבא. 8) כיון שאמר לו מפורש: הא לך פרה וטלה עבור החמור, לא נגמר הקנין עד שימשוך שניהם. והרי זה דומה ליוצא ונכנס ותובע כספו (להלן פ"ח ה"א). אבל להלן פ"ז ה"א כשהסכים לקבל מקצת מעות בתור קנין כתחילת פרעון, קנה הכל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. דְּמִים[9] שֶׁאֵין מַקְפִּידִין עֲלֵיהֶם[10] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מְטַלְטְלִין וְקוֹנִין[11]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָפַן[12] מָעוֹת בְּלֹא מִשְׁקָל וּבְלֹא מִנְיָן, אֶלָּא נְטָלָן אַכְסָרָה[13], וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי פָּרָתְךָ אוֹ יַיִן זֶה בְּאֵלּוּ, וְנָתַן לוֹ אֶת הַדָּמִים - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[14]; שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה[15].

~ נקודות משיחות קודש ~

"דמים שאין מקפידין עליהן כו'".

מעיקר הדין מעות קונות, אבל במטלטלין גזרו חכמים והצריכו גם משיכה, שמא אחר שישלם הלוקח יאבד החפץ באונס כגון שנפלה דליקה ונשרף או שבאו לסטים ליטול אותו. וכיון שאינו עוד ברשותו יתמהמה המוכר ולא יצילנו, לפיכך העמידוהו חכמים ברשות המוכר והצריכו גם משיכה -"גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעליה" כדי שישתדל להציל את החפץ.

אבל בדברים שאינם שכיחים לא גזרו חכמים להצריך גם משיכה, ולכן בדמים שאין מקפידים עליהם כגון שחפן מעות ונתנן למוכר הרי זה קניין ואין צריך משיכה.

עניין הקניין ברוחניות (כמבואר ב'לקוטי תורה' עקב טז, ג.) הוא מה שהקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" קונה את ענייני העולם בכסף ובמשיכה (על ידי שמושכם מרשות הרבים לרשות יחידו של עולם, ונותן כסף מלשון כיסופים שהוא בחי' אהבה רבה) מהנבראים התחתונים ובפרט מעם ישראל כפי שנפעלו על ידם. והנה ידוע שהגזירות שגזרו חכמים הן מצד ירידת הדורות אבל במילתא דלא שכיחא גם אם יש מיעוט אנשים שעבורם זקוקים לגזירה, העמידוהו על דין תורה שמעות קונות גם בלא משיכה וגם על ידי הרוב (ללא המיעוט) יוגמר הקניין (קונה שמים וארץ) בשלימותו, וזוכים תיכף ומיד ליעוד "לעולם ירשו ארץ" - ירושת ארץ ישראל ברוחניות ובפשטות ולתחיית המתים שהרי "עמך כולם צדיקים" ו"כל ישראל יש להם חלק לעלם הבא" ועד שפועלים בכל העולם קיום היעוד "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר".

(משיחת ש"פ וארא תשמ"ה)

ד. וְכֵן[16] רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין[17] לְשִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז, וְקָנָה שִׁמְעוֹן הַמִּטַּלְטְלִין וְנִתְחַיֵּב בַּדָּמִים, וְאַחַר שֶׁנִּתְחַיֵּב שִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז אֵלּוּ הָיָה לוֹ יַיִן אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד[18] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשֶּׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, וְהָיָה רוֹצֶה לְמָכְרָן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: מְכֹר אוֹתוֹ לִי בַּחֲמִשִּׁים זוּז שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ דְּמֵי הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: הֵן - קָנָה רְאוּבֵן הַמִּטַּלְטְלִין בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ וְלֹא הִגְבִּיהַּ; שֶׁגַּם זֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא[19], וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה. אֲבָל אִם הָיָה חוֹב לוֹ עָלָיו שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי מִטַּלְטְלִין בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצוּ שְׁנֵיהֶם - לֹא קָנָה[20] עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בָּהּ.

נודע מנינם אינו שכיח, ובדבר שאינו שכיח לא גזרו חכמים שמא יאמר לו: נשרפו חטיך בעליה (סמ"ע סימן קצט סק"ב).

9) מימרא של רבה בשם רב הונא (שם מו־מז). 10) לדעת מנינם המדויק. 11) כלומר בתורת דמים, ולא בתורת חליפין, כי הרי אין מטבע נעשה חליפין (להלן הלכה ו). 12) אסף מלוא חפניו. מפשטות דברי רבינו משמע, שאף הלוקח אינו יודע את כמות הכסף. אך הכסף־משנה כתב שיתכן שגם רבינו מסכים לדעת רש"י, שאף אם המוכר בלבד אינו יודע את הסכום, הרי זה דבר שאינו מצוי, וכן כתב הראב"ד. 13) לפי האומד. מילה זו נמצאת במסכת דמאי פ"ב מ"ג. 14) אף־על־פי שבדרך כלל, עקרו חכמים את קנין המעות, וכל זמן שלא משך - יכולים לחזור בהם (למעלה פ"ג הלכה ד). 15) שמכירה וקנין במעות שלא נזכרו בהלכה הבאה טעם אחד לה עם זה של ההלכה הקודמת. 16) משנה בקידושין כח. ולפי אחד הפירושים בגמרא שם. ואף־על־פי שלפי ההלכה אין המשנה מתפרשת כן (ראה למעלה הלכה א) - כתב הרי"ף שסברא זו, מכיון שהובאה בתלמוד לפירוש המשנה - הלכה קבועה היא, שהרי כלל הוא בידינו בכל מקום: דבר שאינו מצוי לא גזרו בו חכמים (תוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין כח:). ורב האי גאון כתב שאין הלכה כן (הגהות מיימוניות). 17) [=עבד כנעני. וצריך להבין, שהרי עבד כנעני דינו כקרקע ונקנה בכסף (למעלה פ"ב ה"א), וברור שלא גזרו בו חכמים כבמטלטלין, שמא יאמר לו: נשרפו חיטיך בעליה (ראה להלן פרק ו הלכה יג, ובהערה כב שם), ואם כן למה כתב רבינו "עבד", שהרי כל החידוש כאן הוא, שבמלוה הבאה מחמת מכר, שאין זה דבר מצוי, לא תיקנו חכמים משיכה כבמטלטלין?]. 19) המפרשים התלבטו כאן מאוד: הטעם שנותן הרמב"ם אינו מספיק אלא למה קונים כאן בדמים ללא משיכה, אבל עדיין יש להבין הרי אמרו (קידושין מז.): "המקדש במלוה אינה מקודשת כי מלוה להוצאה ניתנה", כלומר, כסף המלוה אינו נחשב כבעין, והוא־הדין שאין קונים בו (שם)? ומסקנת המפרשים שלדעת רבינו אין לסמוך על אותה סוגיא בקידושין אלא על סוגיא זו בבבא־מציעא שלפיה יש קנין במלוה לענין מכר, וכן פסק להלן פ"ז ה"ד (ראה בתוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין שם, ובכסף־משנה). ויש מסבירים: שיש הבדל בין קידושין למכר, שבקידושין אין האשה מסכימה להתקדש כיון שאינה מקבלת עתה בשעת הקידושין, שום דבר ממשי. אבל לענין מכר לא איכפת לו למוכר אם אינו מקבל דבר בעין, ולפיכך נחשבת מחילת המלוה "כמי שנתן הדמים עתה" (לשון רבינו להלן פ"ז ה"ד). באופן שמלוה עדיף מכסף בעין - שהרי כסף בעין אינו קונה בלי משיכה, ואילו מלוה מחמת מכר, קונה בלי משיכה. 20) שאף־על־פי שמלוה הרי הוא ככסף בעין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לענין מכירה, כנ"ל - הרי גם כסף אינו קונה עד שימשוך או יגביה (למעלה פ"ג ה"ד), וכמו כן גם מלוה, ורק במלוה הבאה מחמת מכר שאינה מצויה - לא גזרו, כנ"ל.

ה. הַקַּרְקָעוֹת[21] וְהָעֲבָדִים[22] וְהַבְּהֵמָה וּשְׁאָר כָּל הַמִּטַּלְטְלִין, כָּל אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין. וְהוּא הַנִּקְרָא קִנְיָן[23]. וְעִקַּר הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת: שֶׁיִּתֵּן הַקּוֹנֶה לַמַּקְנֶה[24] כְּלִי כָּל שֶׁהוּא[25] וְיֹאמַר לוֹ[26]: קְנֵה כְּלִי זֶה חֵלֶף הֶחָצֵר אוֹ הַיַּיִן אוֹ הַבְּהֵמָה אוֹ הָעֶבֶד שֶׁמָּכַרְתָּ לִי בְּכָךְ וְכָךְ. כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ[27] הַמּוֹכֵר אֶת הַכְּלִי וְקָנָהוּ קָנָה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַקַּרְקַע אוֹ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָשְׁכָן וְלֹא נָתַן הַדָּמִים[28], וְאֶחָד מֵהֶן אֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

21) מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא־מציעא מז.) שתמהו לדעת האומר שקונים בכליו של מקנה, - "נמצא שמקנה לו קרקע אגב מטלטלין" - נראה ברור שקרקע נקנית בחליפין (כסף־משנה). 22) קידושין כב: 23) היינו קנין סתם, ראה להלן הלכה ט. 24) כרב, ולא כלוי (בבא־מציעא שם). וכחכמים דרבי יהודה (שם) הסוברים שמה שכתוב "שלף איש נעלו ונתן לרעהו", היינו, שבועז הקונה שלף ונתן לגואל שהיה המקנה. 25) ו"נעל" שנאמר במקרא אינו דוקא, והוא רק לציין שצריך כלי, אבל לא חשוב איזה כלי (ועיין סמ"ע, קצה, אות א). 26) כמו שכתוב (רות ד, ח): "ויאמר הגואל לבועז קנה לך" (הגר"א קצ"ה, ס"ק ב). 27) [כיון שהמדובר ב"כלי כל שהוא", כמו שכתב רבינו למעלה - כתב "שהגביה", שכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה (למעלה פ"ג) וראה בשו"ע חו"מ סימן קצה, סעיף א]. 28) כן היא ב'הלכות גדולות' (הלכות הלואה, דפוס וורשא קט ע"ד). והרשב"א (בקידושין כו.) הוכיח כן מהגמרא בבבא־מציעא טז: .

ו. אֵין קוֹנִין אֶלָּא בִּכְלִים[29], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה[30]. וְאֵין קוֹנִין בְּדָבָר שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה[31], וְלֹא בְּפֵרוֹת[32] וְלֹא בְּמַטְבֵּעַ[33]. וְאֵין קוֹנִין בִּכְלִיו שֶׁל מוֹכֵר[34], אֶלָּא בִּכְלִיו שֶׁל לוֹקֵחַ.

29) כרב נחמן, בניגוד לרב ששת (ב"מ מז.). ולמד כן ממה שנאמר: "שלף איש נעלו" - דוקא נעל וכל הדומה לו, דהיינו כלי ולא פרי. 30) ברייתא שם (ועיין שם ב'תוספות' ד"ה קונים בכלי). 31) שם מז: 32) להלן הלכה ח, כתב רבינו: "בכלי, להוציא פירות וכיוצא בהן". ומדבריו למעלה הלכה א נראה שפרה וחמור הם בכלל פרי בענין זה, וראה בכסף־משנה. וכן נראה בגמרא (שם מו:): "ופירי נמי עבדי חליפין, כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור". אלא שיש גורסים שם "החליף בשר שור בפרה", עיין שם ברש"י וב'תוספות'. 33) הלכה מפורשת (שם מז. ומז:). והטעם בגמרא (שם מה:) מפני שדעתו של אדם על הצורה שישנה במטבע, וצורה עשויה להבטל, שלפעמים נפסל המטבע על־ידי המלכות. וראה להלן הלכה ח. 34) כרב שם מז. ומז: וכנ"ל בהלכה ה. שבועז שלף נעלו ונתן לגואל.

ז. הִקְנָה אֶחָד כְּלִי לַמּוֹכֵר כְּדֵי שֶׁיִּקְנֶה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַמִּמְכָּר - זָכָה הַלּוֹקֵחַ[35]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִקְנָה לוֹ הַכְּלִי עַל מְנָת לְהַחֲזִירוֹ - נִקְנָה הַמֶּקַח, וְזָכָה בּוֹ הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהַמַּתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה[36]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תָּפַס הַמּוֹכֵר[37] כָּל הַכְּלִי שֶׁהִקְנָהוּ חֵלֶף מִמְכָּרוֹ, אֶלָּא אָחַז מִקְצָתוֹ, וְאָחַז הַמַּקְנֶה לוֹ מִקְצָתוֹ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ. וְהוּא שֶׁאָחַז מִמְּנוּי כְּדֵי שְׁעוּר כְּלִי[38], אוֹ יֹאחֲזֵנּוּ אֲחִיזָה שֶׁהוּא יָכוֹל לְנַתֵּק אֶת כָּל הַכְּלִי[39] מִיַּד הַמַּקְנֶה לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הִקְנָה לוֹ בְּמִקְצָת הַבֶּגֶד[40] - צָרִיךְ שֶׁיֹּאחֵז מִן הַבֶּגֶד שָׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת[41], שֶׁאִם יִפְסֹק מִמָּקוֹם שֶׁאָחַז - הֲרֵי הוּא כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ; שֶׁשָּׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת מִבֶּגֶד קְרוּי כְּלִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן טֻמְאַת בְּגָדִים[42]. וְכֵן אִם אָחַז פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ, וְהָיָה יָכוֹל לְנַתֵּק כָּל הַכְּלִי[43] - קָנָה.

35) מקור הלכה זו בקידושין ז. "הילך מנה והתקדשי לפלוני, מקודשת מדין עבד כנעני" וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות אישות הלכה כב. הרי שאע"פ שהקונה בעצמו לא נתן מאומה למקנה - קנה, כיון שאחר נתן עבורו (אבן האזל). וכן נראה בגמרא (ב"ב קנב:) שאמרו: "וקנינא מיניה", כלומר וקנינו ממנו, הרי שהעדים נתנו את הסודר למקנה, וכן כתב רב עמרם גאון (הובא בהגהות מיימוניות כאן אות ב). 36) מסקנת הגמרא בקידושין ו: שהאומר הילך מנה על־מנת שתחזירהו לי, שקנה במכר. וכן כתבו הגאונים (מגיד־משנה) [וראה בנדרים מח:]. 37) בבא־מציעא ז. 38) יבואר להלן כמה שיעורו. 39) מעין סברא זו נזכרה בתלמוד (שם ט.) בשם רבי אבהו, לענין מציאה: אם אחד רכוב על החמור ואחד תופס המסירה (=החבל), הרכוב על החמור קנה החמור, ותופס המסירה קנה את כל המסירה, אף־על־פי שאינו אוחז את כולה, מאחר שיכול לנתקה ולהביאה אצלו. ואף־על־פי שנדחתה סברא זו (שם), סובר רבינו שלא יתכן שכל עיקר סברת רב אבהו בדויה, אלא עיקר הסברא נכונה ונאמרה לענין מכירה, שדעת אחרת מקנה לו, ורבי אבהו רצה לדמות מציאה למכירה, ודמיון זה הוא שנדחה, אבל עיקר הסברא שנאמרה לענין מכירה לא נדחתה, ועיין ש"ך סימן קצה, ס"ק ו. 40) נקט בגד לדוגמא, שכרגיל לוקחים סודר, אבל הוא־הדין שאר כלים (סמ"ע, שם, ס"ק יב). 41) היינו, שלש על שלש (סמ"ע, שם). 42) בפרק כב מהלכות כלים הלכה א. 43) לדעת הסמ"ע (שם ס"ק יג) הכוונה שיכול לנתק שיעור כלי, דהיינו שלש אצבעות על שלש אצבעות.

ח. זֶה שֶׁכּוֹתְבִין בַּשְּׁטָרוֹת[44] 'וּקְנִינָא מִפְּלוֹנִי בִּכְלִי הַכָּשֵׁר לִקְנוֹת בּוֹ': 'בִּכְלִי' - לְהוֹצִיא פֵּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; 'הַכָּשֵׁר' - לְהוֹצִיא אִסּוּרֵי הֲנָאָה; 'לִקְנוֹת בּוֹ' - לְהוֹצִיא כְּלִיו שֶׁל מוֹכֵר[45].

44) בבא־מציעא מז. 45) [בבבא־מציעא שם: "אמר רב ששת בריה דרב אידי - במנא (=בכלי) לאפוקי (=להוציא) מדרב ששת דאמר קונין בפירות, דכשר, למעוטי איסורי הנאה (שם לדעת רב זביד) למיקניא, לאפוקי מדלוי דאמר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בכליו של קונה, ביה (=בו), למעוטי מטבע. ורבינו השמיט "למעוטי מטבע", והעיר על זה הראב"ד. ונראה שרבינו גרס שם כגירסת רבינו חננאל: "רב פפא אמר במנא לאפוקי מטבע וכו'" ו"ביה" לא דרשו כלל. ורב פפא לשיטתו (שם מה:) שמטבע לא נעשה חליפין מפני שצורה עלולה להבטל, ולעולם הוא כלי. אבל לדעת רב ששת בריה דרב אידי שלמד מהמילה "במנא" להוציא פירות, ולא למדו להוציא מטבע, היינו מפני שמטבע הוא בכלל פירות ואינו כלי כלל. וזהו שהביא רבינו "בכלי להוציא פירות וכיוצא בהן" דהיינו מטבע, וכנ"ל).

ט. זֶה הַקִּנְיָן[46] אֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְנֵי עֵדִים, אֶלָּא אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ[47] - קָנָה. שֶׁלֹּא הִצְרִיכָה תּוֹרָה עֵדִים בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת אֶלָּא לְכוֹפֵר[48]; אֲבָל הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן אוֹ הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמַּשְׁאִיל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין צָרִיךְ עֵדִים, וְכֵיוָן שֶׁקָּנָה הַקּוֹנֶה בְּדֶרֶךְ אֶחָד מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן: בֵּין בְּהַגְבָּהָה, בֵּין בִּמְשִׁיכָה, בֵּין בִּמְסִירָה, בֵּין בִּקְנָיָן[49], בֵּין בְּכֶסֶף, בֵּין בִּשְׁטָר[50] אוֹ בַּחֲזָקָה - קָנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים.

46) קידושין סה: 47) כלומר, ושניהם מודים, כמו שכתב להלן: "שלא הצריכה כו' עדים כו' אלא בכופר". 48) בגמרא (שם): "לא איברו סהדי אלא לשקרי", כלומר: לא נבראו העדים אלא בגלל השקרנים. אין העדים מהווים חלק אורגאני מפעולת הקנין, תפקידם אינו אלא אינפורמטיבי בלבד, לברר את העובדות. 49) קנין סתם הוא חליפין, למעלה הלכה ה. והראב"ד כתב: "אין הכל מודים בקניין". שהרי אמרו (בבא־בתרא מ.): "קנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו" (מאירי ומגיד־משנה). ולדבריו אין סתירה מכאן למה שאמרו בקידושין סה: "לא איברו סהדי אלא לשקרי" - יש חילוק בין יתר הקנינים שהם בגוף הדבר הנקנה, וכסף הוא שויו של החפץ, אבל קנין חליפין שאינו בגוף החפץ הנקנה ואינו שויו של החפץ אינו נגמר אלא בעדים. ועיין ב"ח בתחילת סימן קצה, ולהלן הלכה י. 50) שהרי הלכה כרבי אלעזר, שעדי מסירה כרתי ואין צריך עדי חתימה (ראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו, וב'שיטה לא נודע למי' לקידושין שם, ובר"ן שם).

י. הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן[51] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לַחֲזֹר בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן[52], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַקִּנְיָן בִּפְנֵי עֵדִים; וְאִם הִפְסִיק הָעִנְיָן - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן עֵדִים. וּכְשֵׁם שֶׁחוֹזֵר הַמּוֹכֵר וְהַנּוֹתֵן, כָּךְ חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְהַמְקַבֵּל כָּל זְמַן שֶׁעַסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשָׂאָר דַּרְכֵי הַקִּנְיָה[53].

51) בבא־בתרא קיד. 52) (שם), כרב יוסף ולא כרבה. 53) שהרי הזכירו שם רק "קנין". וטעם ההפרש בין קנין סודר ושאר דיני הקנאה, כמו שכתבנו למעלה, ששאר הקנינים כגון חזקה ומשיכה הם בגוף החפץ, ובכסף, מפני שהמוכר מסתלק מיד עם קבלת המעות.

יא. יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה[54] שֶׁאֵינָן צְרִיכִין קִנְיָן, וְאֵין לַקִּנְיָן בָּהֶם טַעַם. כְּגוֹן הַמְשַׁחְרֵר אֶת עַבְדּוֹ וְהַמְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ, אוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ[55], אוֹ הַמּוֹסֵר מוֹדָעָה אוֹ הַמַּבְטֵל מוֹדָעָה, אוֹ הַמּוֹחֵל לַחֲבֵרוֹ[56] חוֹב אוֹ פִּקָּדוֹן[57] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ.

54) אלו דברים פשוטים, שלא מצינו בהם קנין בשום מקום, שבאמירה גמר הדברים (מגיד־משנה). 55) ראה להלן פרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה א. 56) ראה בפרק יז מהלכות אישות הלכה יט. וב'תוספות' לסנהדרין ו. ד"ה צריכה. 57) להלן בפרק ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב, כתב רבינו: "מחל לחבירו חוב שיש לו עליו, או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצלו, הרי זו מתנה הנקנית בדברים בלבד". הרי שדעת רבינו כהראב"ש שבדבר שהוא בעין, לא שייך לשון מחילה אלא לשון מתנה, וראה בחושן־משפט סימן רמא סעיף ב, ובהג"ה שם (וראה בלחם־משנה ומשנה־למלך שם).

יב. נֶהֱגוּ רֹב הַמְקוֹמוֹת[58] לְהַקְנוֹת לְמִקָּצָת אֵלּוּ הַדְּבָרִים אוֹ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, וְאוֹמְרִים: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי שָׁלִיחַ, אוֹ שֶׁמָּחַל לְפְלוֹנִי חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה שֶׁמָּסַר עַל גֵּט זֶה, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ.

58) וכן דעת הגאונים (מגיד־משנה).

יג. קִנְיָן זֶה שֶׁנָּהֲגוּ לְהַקְנוֹת בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר דְּבָרִים אֵלּוּ כְּמִשְׂחֵק וּמְהַתֵּל[59], אֶלָּא שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְאַחַר כָּךְ אָמַר לְפִיכָךְ, אִם אָמַר: בְּלֵב שָׁלֵם אֲנִי אֲמָרְתִּי וְגָמַרְתִּי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה - אֵין צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר כְּלָל.

59) ראה מה שכתב רבינו בהלכות אישות שם.

יד. הַדְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ[60] אֵין הַקִּנְיָן מוֹעִיל בָּהֶן[61]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁכָּתַב בִּשְׁטָר: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁיִּלֵּךְ בְּסִחוֹרָה עִם פְּלוֹנִי[62], אוֹ שֶׁיְּחַלְּקוּ הַשָּׂדֶה שֶׁבֵּינֵיהֶם, אוֹ שֶׁיִּשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֻמָּנוּת[63], וְכַיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן[64] - הֲרֵי זֶה קִנְיַן דְּבָרִים, וְאֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְנָה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר מְסֻיָּם וְיָדוּעַ[65], לֹא עִקָּר וְלֹא פֵּרוֹת עִקָּר[66] הַיָּדוּעַ.

60) כלומר, שאין בהם התחייבות של ממון. 61) בבא־בתרא ג. על המשנה: "השותפין שרצו לעשות מחיצה", כלומר להתחלק ביניהם, שמדובר שעשו ביניהם קנין על זה, ולכן מחוייבים לקיים את דבריהם, ועל זה שאלו: "וכי קנו מידם - קנין דברים בעולם הוא?!". 62) כלומר, אין כאן התחייבות של ממון אלא התחייבות הליכה בלבד. 63) [ההתחייבות היתה שיעשו ביניהם שותפות, וזהו דבר שאין בו ממש. אבל השיתוף עצמו, כלומר התניית התנאי שיעבדו שניהם ולכל אחד יהיה חלק שוה בשכר העבודה - זהו דבר שיש בו ממש, ואף־על־פי־כן אין זה קנין טוב מפני שזהו דבר שלא בא לעולם, כמו שכתב רבינו להלן פ"ד מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ב. ולדעת הראב"ד שם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בשם רבותיו, אין זה דבר שלא בא לעולם אלא כל אחד ואחד קונה בגוף ידי חברו למה שהן עושות ופועלות. וזהו מה שכתב כאן הראב"ד: "אבל השיתוף עצמו נקנה בקנין"]. 64) כגון: ידור פלוני בביתי, יאכל פלוני פירות דקל שלי (להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו). שמכיון שאינו מקנה לו אלא את האכילה או את הדיור - אין זה כלום, שהם דברים שאין בהם ממש. 65) ראה להלן פרק כא הלכה ג. 66) שאילו אמר לו פירות דקל זה מכורים לך - קנה, שהרי הפירות דבר שיש בו ממש הוא, אלא שאם עוד לא צמחו, הרי זה דבר שלא בא לעולם ולא קנה, אלא באופן שמכר את העץ לפירותיו (להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה שם).

יום שישי י"ג אלול ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבאר בו דיני קניית המטבע ודיני קניית השטרות וההלוואות שבעל־פה וכל הנמשך אחר זה.

1 **א. הַפֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קוֹנִין בָּהֶן[2] כְּמוֹ**
2 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[3], הֲרֵי[4] נִקְנִין[5] בְּקִנְיָן כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין. אֲבָל**
3 **הַמַּטְבֵּעַ - כְּשֵׁם שֶׁאֵין קוֹנִין בּוֹ[6], כָּךְ אֵינוֹ נִקְנֶה**
4 **בְּקִנְיָן[7]. נִמְצָא הַמַּטְבֵּעַ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּקִנְיָן, וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה**
5 **הוּא עַצְמוֹ קִנְיָן לִקְנוֹת כְּשְׁאָר דְּבָרִים.**

2) אם מחליפים פירות בדבר אחר, ומשך אחד את הפירות, לא נקנה הדבר המקביל לשני. 3) לעיל, פ"ה הלכה ו. 4) בבא־מציעא מה: 5) אם החליפו פירות בכלי מסויים, ומשך בעל הפירות את הכלי - נקנים הפירות לבעל הכלי. 6) לעיל פ"ה, הלכה ו. 7) מסקנת הגמרא (שם מו.). והטעם: כל ערכו של המטבע היא הצורה, והיא עלולה להבטל ולהפסל, והרי המטבע כמו שטר שאינו נקנה בחליפין (סמ"ע סימן רג ס"ק ד, וכן כתב הרמב"ן בבבא־מציעא מה:).

6 **ב. לְשׁוֹנוֹת[8] שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף - הֲרֵי הֵן כַּעֲשָׂשִׂיּוֹת[9]**
7 **שֶׁל בַּרְזֶל אוֹ שֶׁל נְחשֶׁת; וְהַכֹּל כִּשְׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין[10].**
8 **הֵן, וְנִקְנִין[11] בְּקִנְיָן[12], וְקוֹנִין זֶה אֶת זֶה בְּהַחְלָפָה[13],**
9 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14]. אֲבָל הַמַּטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף אוֹ דִּינָרִין[15]**
10 **שֶׁל זָהָב[16] אוֹ הַמָּעוֹת שֶׁל נְחשֶׁת - הֲרֵי הֵן כְּלֵן דָּמִים**
11 **כְּנֶגֶד שְׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין[17]; וְהַנּוֹתֵן אֶת אֶחָד מֵהֶן דְּמֵי**
12 **הַמַּטַּלְטְלִין[18] - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יִגְבֶּה. כְּמוֹ**
13 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[19]; וְאֵין אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בְּקִנְיָן[20], וְלֹא נַעֲשֶׂה**
14 **קִנְיָן.**

8) חתיכות ללא צורת מטבע. וכן הוא בדברי רבינו בפ"ד מהלכות מעשר שני הלכה ט: ". . . בלשון של כסף - והוא הנקרא אסימון". ובפירוש המשנה בתחילת פ"ד דבבא־מציעא כתב רבינו: "חתיכות כסף שאינן מצויירות והם הנקראים אסימון". 9) רוצה לומר, שאין דינם כמטבעות שאינם נקנים בחליפין, אבל אין הכוונה שהם כעששיות שהם כלים ועושים בהם קנין חליפין, שהרי כתב בסמוך: "וניקנין בקנין וקונין זה את זה בהחלפה" - הרי שאינם עושים חליפין, ראה להלן. ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה. 10) כלומר, ודינם כפירות ולא בכלי כמו שכתבנו למעלה. 11) אבל לא קונים, כדין פירות בהלכה א. 12) סתם "קנין" זה חליפין, ומקור הלכה זו בגמרא (ב"מ מו.) "בפרוטות (=מעות של נחושת שהם עדיין בלא צורה, כעין אסימון של כסף - רש"י) - דליכא עלייהו טבעא (=שאין עליהם צורה) - פירא הוו (דינם כפירות) ומשום הכי נקנו בחליפין" (הגר"א סימן רג, ס"ק טו). 13) כלומר, שוה בשוה, שחפץ אחד שוה כמו השני, ומין חליפין זה נוהג אף בפירות (למעלה פ"ה הלכה א. ועיין מה שכתבנו שם). ומקור הלכה זו במשנה (שם מד.). 14) פרק ה שם. 15) היחידה של מטבעות־זהב היתה: דינר, ושויו - עשרים וחמשה דינרים של כסף (ראה להלן הלכה ד). 16) הרמב"ם רואה את ה"זהב" כ"מטבע" ביחס לשאר מטלטלין, וכ"פירות" ביחס ל"כסף" (בהלכה הבאה), הרי"ף (פרק הזהב) האריך מאוד להוכיח את הדו־אנפיות זו של ה"זהב" ביחס ל"כסף" ול"מטלטלין", אך רב האי גאון, ומביאו הרי"ף שם, סובר ש"זהב" תמיד נחשב כ"פירות", אף ביחס לשאר מטלטלין. 17) הדגש על "מטלטלין", אבל זהב ונחושת הם כפירות ביחס לכסף, כמו שיבואר להלן. 18) כלומר, בתורת קנין כסף. 19) למעלה פרק ג הלכה א. 20) חליפין. כנ"ל בהלכה א. שהמטבע אינו נקנה בחליפין ואינו נעשה חליפין.

15 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[21] בִּזְמַן שֶׁקּוֹנֶה שְׁאָר**
16 **מַטַּלְטְלִין[22] בְּאֶחָד מִמִּינֵי מַטְבּוּעוֹת אֵלּוּ, אוֹ עֲבָדִים**
17 **וְקַרְקָעוֹת[23]; אֲבָל הַדִּינָרִין שֶׁל זָהָב לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת**
18 **שֶׁל כֶּסֶף[24] - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת[25]. וְכֵן הַמָּעוֹת שֶׁל**
19 **נְחשֶׁת[26] - כְּמוֹ פֵּרוֹת לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף[27].**

21) כלומר, שאף זהב ונחושת נחשבים כדמים. 22) שאז היחס הוא כמו בין כסף ומטלטלין, שאין קונים אלא עם משיכת המטלטלין. 23) ואז הם קונים לגמרי, שהרי עבדים וקרקעות נקנים בדמים (מ"מ). [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה יז]. 24) שאף־על־פי שהזהב יותר חשוב מהכסף, - האחרון יותר חריף וקל יותר להוצאה, ו"כל דבר שהוא חשוב וחריף קרוי מטבע" (נמוקי־יוסף פרק הזהב). 25) משנה (בבא־מציעא מד.), שנוסחתה הבבלית, בניגוד לירושלמית, היא לפי העריכה האחרונה של רבי. 26) שם. 27) ועל היחס בין זהב ונחושת לא דיבר רבינו, כי אין זה מפורש בתלמוד, אבל נחלקו בזה רבותינו הראשונים: לדעת הרשב"א, ומצטטו המ"מ, זהב נחשב כפירות לגבי נחושת, מפני שזה האחרון הוא יותר בשימוש, אך הנמוקי־יוסף (שם) מביא בשם הירושלמי, שנחושת נחשב כפירות לגבי זהב; את הדעה האחרונה מסביר יפה הסמ"ע (סימן רג ס"ק יב) ומיצוי דבריו: המרחק בחשיבות בין זהב ונחושת הוא הרבה יותר גדול מזה שבין זהב וכסף, וחשיבות זו עושה את הזהב מטבע לגבי נחושת, למרות שזה האחרון הוא יותר חריף. לעומת זה, אין מרחק כזה קיים בין זהב וכסף, וזה האחרון אינו הרבה פחות חשוב מן הראשון, ולכן מכריעה כאן החריפות של הכסף, שיחשב מטבע כלפי הזהב. בש"ע (שם) מביא את שתי הדעות ללא הכרעה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. כֵּיצַד?[28] נָתַן לוֹ[29] דִּינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַכֶּסֶף[30], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּא הַכֶּסֶף לְיָדוֹ, וְחַיָּב[31] לִתֵּן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף כְּמוֹ שֶׁפָּסַק[32] עִמּוֹ: אִם חֲדָשִׁים - חֲדָשִׁים[33], אִם יְשָׁנִים - יְשָׁנִים[34]. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה כֶּסֶף בְּדִינַר זָהָב - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיַּקְנֶה הַדִּינָר שֶׁל זָהָב[35], וְכָל אֶחָד יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[36].

28) ברייתא (בבא־מציעא מה:). 29) בתורת קנין כסף, אבל בתורת חליפין אינו מועיל כי פירות אינם נעשים חליפין (לחם־משנה). 30) כלומר, במשיכת הזהב נתחייב בעל הכסף לשלם תמורתו בכסף לבעל הזהב, אבל אין הכוונה שכסף מסויים נקנה תמורתו, שהרי אין כסף נקנה בחליפין. 31) בעל הכסף ליתן לבעל הזהב. 32) כמו שקבעו את המחיר; קביעת המחיר - תנאי קודם לכל קנין שהוא, וראה לעיל פ"ד הלכה יא. 33) אם התנו שיתן לו מטבעות חדשים, חייב ליתן לו חדשים, ואמנם "סתם ישנם עדיפים מחדשים" (סמ"ע שם אות יא), אבל לפעמים רוצה הלוקח לשמור את המטבעות לזמן ארוך, ואז יותר טוב לו חדשים. 34) שהרי, כאמור, סתם ישנים עדיפים מחדשים. 35) כדין כל המטלטלין שאינם נקנים בכסף אלא בהגבהה או במשיכה (לעיל פ"ג ה"א). 36) כדין הנותן כסף בעד מטלטלין (שם הלכה ד). אבל חייב ב"מי שפרע" (להלן פרק ז הלכה א).

ה. נָתַן לוֹ[37] שְׁלֹשִׁים אִסָּר[38] שֶׁל נְחשֶׁת בְּדִינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַדִּינָר[39] שֶׁל כֶּסֶף, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ כְּמוֹ שֶׁפָּסַק עִמּוֹ: אִם דִּינָר חָדָשׁ - חָדָשׁ, אִם יָשָׁן - יָשָׁן. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף בִּשְׁלֹשִׁים אִסָּר - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיַּקְנֶה הָאִסָּרוֹת שֶׁל נְחשֶׁת, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

37) תוספתא בבא־מציעא פרק ג, והובאה בריי"ף וברא"ש. 38) המחיר הרגיל היה עשרים וארבעה איסרים עבור הדינר (קידושין יב.), וכאן המדובר כשהוזלו האיסרים (פילפולא חריפתא להרא"ש פ"ד אות א). 39) במשיכת הנחושת, שהוא פרי ביחס ל"כסף", ואף כאן, בקנין דמים ולא בקנין חליפין, כנ"ל בהלכה ד.

ו. וְכֵן[40] מָעוֹת הָרָעוֹת[41] שֶׁפְּסָלָתַן[42] מַלְכוּת[43] אוֹ הַמְּדִינָה[44], אוֹ דִּינָרִין שֶׁאֵינָן יוֹצְאִין[45] בְּאוֹתָהּ מְדִינָה וְאֵין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בָּהֶן עַד שֶׁמְּשַׁנִּין אוֹתָן לְמַטְבֵּעַ אַחֵר - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת[46] לְכָל דָּבָר, וְנִקְנִין בְּקִנְיָן[47], וְקוֹנִין אֶת הַמָּעוֹת[48], וְאֵין הַמָּעוֹת קוֹנוֹת אוֹתָן[49], כִּשְׂאָר כָּל הַפֵּרוֹת[50].

40) כלומר, עוד מקרה שמטבע יש לו דין של פירות. 41) משנה (בבא־מציעא מד.) "מעות הרעות קונות את היפות". 42) בטלתן; כך מפרש הרמב"ם את ביטוי המשנה: "מעות רעות", שהם מעות שנפסלו, ועיין במגיד־משנה מה שכתב בשם הרשב"א. 43) שם (מו:). מלכות כוללת הרבה מדינות; ונחשבות כ"פירות" אף אם האזרחים ממשיכים בחשאי להשתמש עדיין במטבע זו. למרות הביטול הרשמי (בגמרא שם). 44) אזור אחד בתוך המלכות, ועדיין המטבע יוצא באזורים אחרים של אותה מלכות. 45) הרי"ף (פרק הזהב), והיינו שלמעשה חדלו להשתמש בהם, אם כי לא ביטלו אותם עדיין רשמית. 46) אבל לא ככלי, ועיין פ"ה הלכה ו, והלכה ח. 47) כלומר, בקנין סודר. אבל לא קונים כמו פירות. 48) בתורת קנין כסף. כלומר, מחייבין את הצד השני לשלם מעות, אבל לא שקונים מעות מסויימות, שאין מעות נקנין בחליפין. הש"ע כותב בזהירות: "ומתחייבין לתת מעות שפסקו" (סימן רג, סעיף ח). 49) אם נתן מעות טובות ולא משך את הרעות. 50) כלומר, כדרך שאין המעות קונות שאר כל הפירות.

ז. הַמַּטְבֵּעַ אֵין לוֹ דֶּרֶךְ[51] שֶׁיִּזָּכֶה בּוֹ[52] מִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[53] אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע[54]. כְּגוֹן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע וְעַל גַּבּוֹ הַמָּעוֹת, אוֹ שֶׁיִּשְׁכֹּר אֶת מְקוֹם הַמָּעוֹת[55]. כֵּיצַד? שֶׁזָּכָה בַּקַּרְקַע בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה אוֹ בִּקְנְיָן זָכָה בַּמָּעוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָן הַמָּעוֹת קַיָּמִין, כְּגוֹן שֶׁיִּהְיוּ מֻפְקָדִין[56] בְּמָקוֹם אֶחָד[57]. אֲבָל רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב[58] עַל שִׁמְעוֹן, וְהִקְנָה לְלֵוִי קַרְקַע וְעַל גַּבָּהּ חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל שִׁמְעוֹן - נִרְאֶה לִי[59] שֶׁלֹּא קָנָה הַחוֹב.

51) בכמה מקומות בגמרא (כגון בבא־מציעא מו. ובבא־בתרא קמט:) יש משא ומתן ארוך כיצד להקנות כסף, והמסקנא - אחרי שדחו שורה של קנינים שאן להם מקום בכסף כגון חליפין - שאין רק האפשרות הזאת שמביאה רבינו. 52) היינו, בכסף מסויים, שיזכה בו ויהיה ברשותו, אבל להטיל עליו חוב שישלם לו תמורת החפץ, אפשר על־ידי משיכה בחפץ (כסף־משנה). 53) שאם הוא ברשותו - חצרו קונה לו. 54) כלומר, ב׳קנין אגב׳, ראה למעלה פרק ג הלכה ח. 55) המקום, שבו מונחים המעות. 56) ואין לנפקד הרשות להחליפם. 57) וכל־שכן אם נמצאים בידי הנותן. 58) היינו, מלוה על פה, ודין מלוה בשטר מתברר להלן לפנינו. 59) כי בגמרא יש פנים לכאן ולכאן. במקום אחד (בבא־קמא קד:) הביאו עובדא של הקנאת מעות ב׳קנין אגב׳, ויש גורסים שם: "רב פפא הוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי חוזאי". כלומר, שהנותן היה לו עליהם מלוה בסכום זה, ויוצא שגם מלוה אפשר להקנות ב׳קנין אגב׳. אבל במקום אחר (ב"ב עז:): "רב פפא הוו ליה תריסר אלפי זוזי בי חוזאי", ואפשר שהיה לו פקדון אצלם (ויש ספרים שגורסים כן גם בב"ק שם, עיין ׳תוספות׳ בבא־בתרא שם ד"ה רב פפא).

ח. הָיוּ[60] עוֹמְדִים שְׁלָשְׁתָּן[61], וְאָמַר לוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, בֵּין פִּקָּדוֹן בֵּין מִלְוָה[62], תְּנֵהוּ לָזֶה - קָנָה לֵוִי[63], וְאֵין אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן[64] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְדָבָר זֶה[65] אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהֵיא הֲלָכָה שֶׁאֵין לָהּ טַעַם[66]. לְפִיכָךְ אֵין לְמִדִּין מִמֶּנָּה לְדִין אַחֵר[67].

60) גיטין יג: ויד. 61) ראובן (המלוה או המפקיד)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המקנה, שמעון (הלוה או הנפקד) הנותן, ולוי המקבל. 62) אף־על־פי שאין הכסף בעין, שהרי מלוה להוצאה ניתנה, ובכל זאת קונה במעמד שלשתן - שם, במסקנת הגמרא. 63) ראה בפרק ה מהלכות אישות הלכה יז, שגם לענין קידושין מועיל קנין זה. 64) אף לוי המקבל אינו יכול לחזור בו, שאם מקבל זה הוא בעל חוב של הנותן, אין המקבל־המלוה יכול לחזור בו ולתבוע שוב את הלוה (מגיד־משנה), וכמו כן אין ראובן (המלוה־המקנה) יכול לתבוע חובו משמעון (הלוה־הנותן), כמבואר בהלכה ט (כסף־משנה). 65) שם (יד.), אחרי שקלא־וטריא ארוכה ואחרי שנדחו הטעמים, בהם רצו לבסס הלכה זו. 66) כלומר, אין לה בסיס משפטי, והיא כאילו "קבלה למשה מסיני, שאין לתת בה טעם" (רש"י). אבל יש טעם וסיבה למה עשו חכמים תקנה זו, והיא להקל על המשא־ומתן: "משום תקנת השוק, שמי שקונה סחורה, ואין בידו מעות, מעמידו אצל בעל חובו ואינו צריך להמתין עד שיקנה לו הקניין" (תוספות שם ד"ה כהילכתא). 67) באופן שהנותן אינו חייב כלום למקנה, וכמו שביאר להלן הלכה ט.

ט. הָיָה[68] רְאוּבֵן חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז, וְאָמַר לְלֵוִי: תֵּן לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז אֵלּוּ שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ עַד שֶׁאֶתֵּן לְךָ[69] אוֹ עַד שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמְּךָ חֶשְׁבּוֹן, וְאָמַר לוֹ: הֵן! וְקִבֵּל שִׁמְעוֹן - כָּל אֶחָד מִשְּׁלִשְׁתָּן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וַאֲפִלּוּ פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן מִקְצָת חוֹבוֹ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן - חוֹזֵר שִׁמְעוֹן[70] וְתוֹבֵעַ אֶת רְאוּבֵן בְּשָׁאָר חוֹבוֹ[71].

68) מקור הלכה זו בבבא־מציעא (קיא.) במשנה, וכדעת רבה (שם קיב.) שאם המחהו (=שלח את הפועל שלו) אצל חנוני (=שאמר בעל הבית לחנוני: תן לפועל בדינר, פירות שאני חייב לו, ואני אשלם לך) - יכול לחזור בו, שמכיון שאין הנותן חייב למקנה, אין כאן קנין מעמד שלשתן (רי"ף שם). 69) שהרי אין לוי חייב לראובן כלום, בניגוד למעלה בהלכה ח, שהנותן חייב למקנה. 70) ומכאן שאם הנותן חייב מעות למקנה (שקנה המקבל, כנ"ל מהלכה ח), שאין המלוה־המקנה, חוזר ותובע חובו מהלוה־הנותן, כיון שהמקבל קנה החוב במעמד שלשתן (כסף־משנה למעלה הלכה ח, עיין שם). 71) אבל המקצת שפרוע אינו יכול לחזור ולתבוע (משנה־למלך).

י. הַמּוֹכֵר שְׁטָר חוֹב לַחֲבֵרוֹ, אוֹ נָתְנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נִקְנֶה[72] בִּמְסִירַת הַשְּׁטָר לְיָדוֹ; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ אֶלָּא הָרְאָיָה שֶׁבּוֹ[73], וְאֵין הָרְאָיָה נִתְפֶּסֶת בַּיָּד[74].

72) בבא־בתרא (עז.) ושם: "אמר אמימר, הילכתא: אין אותיות נקנות במסירה" (כן היא גירסת רב האי גאון, הר"ח והרי"ף, אבל גירסת הרשב"ם: "הילכתא: אותיות נקנות במסירה"). 73) שהרי השטר אין גופו ממון אלא ראייה או תעודת־אישור על תביעת ממון. 74) שהראייה שבשטר אינה דבר ממש, ולעולם אין קנין חל אלא על דבר שיש בו ממש.

יא. וְכֵיצַד יִקָּנֶה הַשְּׁטָר? שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ[75] הַמַּקְנֶה: קִנֵּה

שְׁטָר פְּלוֹנִי וְכָל הַשִּׁעְבּוּד[76] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, וְיִמְסֹר לוֹ הַשְּׁטָר. וְנִמְצָא שֶׁנִּקְנֶה בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה. וְאֵין צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן קִנְיָנוֹ[77], אֲבָל צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן תְּבִיעָתוֹ[78]; שֶׁהֲרֵי הַנּוֹתֵן אוֹמֵר לוֹ: מִי יֹאמַר שֶׁמַּעַל דְּבָרִים שֶׁלִּי כָּתַב וּמָסַר לְךָ?[79]

75) לחזק את קנין השטר עושים קנין כפול, כי המסירה לבדה אינה נחשבת, באופן יחסי, אלא כדיבור, אבל הכתיבה היא כפעולה (תוספות בבא־בתרא עז. ד"ה אותיות), ויש עוד הסברה אחרת לקנין כפול זה, וראה דברינו להלן. 76) שם (דף עו:): "צריך למיכתב ליה איהו וכל שעבודא דאית ביה". נוסח זה הכרחי הוא, כי בלי הדגשת מכירת השעבוד, אפשר שאינו מקנה לו אלא את הנייר בלבד "לצור על פי צלוחיתו" (=לעשותו פקק לבקבוק). אבל לפי זה היתה מספיקה אמירה בעל־פה, והרי דעת רוב הפוסקים שצריך דוקא בכתב. ולפיכך צריך לפרש, ששני הקנינים האלו - שתי מטרות נפרדות להם: המסירה באה להקנות את נייר השטר ואין בכוחה כלל להקנות את השעבוד, שהוא דבר נפרד לגמרי מהשטר, ואינו נגרר אחריו, ואינו כלול בו, ולפיכך יש צורך בקנין אחר, היא הכתיבה, הבאה במיוחד להקנות את השעבוד (וראה בנמוקי־יוסף בבא־בתרא פ' המוכר את הספינה). 77) כגון שאבד ממנו שטר המכר, וטוען שחבירו מכר לו השטר בכתיבה ומסירה כדין, ואילו המוכר מכחישו ואומר לפקדון נתתי לך - אינו צריך להביא ראיה בעדים כי אין זה פקדון אלא קנה ממנו, ומקור דברי רבינו בבבא־בתרא קעג. כדעת רבא שם. וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות נחלות הלכה י. וראה בפרק טז מהלכות מלוה ולוה הלכה ז. 78) תביעת החוב מאת הלוה. 79) ובזה, גם רבא האומר שאינו צריך להביא ראיה להכחיש טענות המוכר, מודה שצריך להביא ראיה להכחיש טענת הלוה (ראב"ד, וראה ב'תוספות' יבמות קטז. ד"ה אמאי, והגר"א חו"מ סימן סו ס"ק מא).

יב. קִנְיַן הַשְּׁטָרוֹת בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת[80] - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[81]; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵין הָרְאָיוֹת נִקְנוֹת, אֶלָּא גּוּף הַדָּבָר[82] בִּלְבַד קָנוּי. לְפִיכָךְ[83], הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ - עַד־דַּיִן יָכוֹל לִמְחֹל[84], וַאֲפִלּוּ יוֹרְשׁוֹ מוֹחֲלוֹ.

80) של מסירה וכתיבה, ויש דרך אחרת שהשטר נקנה בה מן התורה, ראה להלן בדברי הראב"ד ובהערה פג. 81) מתקנת חכמים. זו היא שיטת הרי"ף בכתובות פרק הכותב, והוכיח כן מתוך הסוגיא בבבא־בתרא קמז: ויש חולקים על זה וסוברים שקנין שטרות מן התורה, ראה ב'תוספות' בבא־בתרא קמז: ויש חולקים על זה וסוברים שקנין שטרות מן התורה, ראה ב'תוספות' בבא־בתרא עו: ד"ה קני לך. ועיין בש"ך לחושן־משפט סימן סו ס"ק א. 82) ואף השעבוד נחשב כדבר בלתי ממשי. 83) מכיון שכל הקנין אינו אלא מתקנת חכמים, אין לו תוקף מלא. 84) כתובות (פה:), ברם המוכר־המוחל חייב לשלם ללוקח השטר פיצויים מדין מזיק (פרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכה י). וכתב הראב"ד בהשגה, שאם כתב הלוה בשטר חובו הריני משועבד לך ולכל הבאים מכוחך - אינו יכול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

למחול. וכתב הכסף־משנה שכן הוא גם לדעת רבינו. ובאופן זה קנוי השטר ללוקח, מדין תורה, ועיין לעיל הערה עט.

1 **יג. הָאִשָּׁה[85] שֶׁהִכְנִיסָהּ[86] שְׁטַר חוֹב לְבַעְלָהּ - אֵינָהּ**
2 **יְכוֹלָה לִמְחֹל אֶלָּא מִדַּעַת בַּעְלָהּ; מִפְּנֵי שֶׁיָּדָהּ כְּיָדוֹ[87].**

85) שם. 86) בנכסי מלוג, או בנכסי צאן ברזל, ראה בחושן־משפט שם סעיף כח. 87) נכסי אשה שייכים לבעל, ואין קנין לאשה בלי בעלה.

3 **יד. הַמַּקְנֶה[88] לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, וְהִקְנָה לוֹ עַל**
4 **גַּבָּהּ שְׁטַר חוֹב[89] - חֲרֵי זֶה קָנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם**
5 **שֶׁהוּא[90] בְּלֹא כְּתִיבָה וּבְלֹא מְסִירָה[91]. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁגַּם**
6 **זֶה יָכוֹל לִמְחֹל[92] אַחַר שֶׁמָּכְרוֹ. וְכֵן הַמּוֹכֵר[93] קַרְקַע**
7 **וְכָתַב הַשְּׁטָר וְאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ[94] - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק[95]**
8 **הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע נִקְנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא.**

88) בבא־בתרא עז: 89) ויש אומרים (הרא"ש, נמוקי־יוסף בשם רב האי גאון), שדווקא שטר מכירה של אותה הקרקע הנמכרת, נקנה ב׳קנין אגב׳, והיא הדוגמא המובאת בענין זה בגמרא - אבל לא שטר אחר. 90) כן כתב רבינו למעלה פ"ג ה"ט: "כיון שקנה הקרקע נקנו המטלטלין, אע"פ שאינן צבורין בתוכה". 91) שכיון שמקנה אגב קרקע דינו כקרקע שנקנית בכסף, בשטר ובחזקה ואין צריך יותר (סמ"ע חו"מ סימן סו ס"ק כה). וכתב הכסף־משנה שצריך לומר לו בעל־פה שהוא מקנה לו את השעבוד. ברם רבינו חננאל סובר, ש׳קנין אגב׳ אינו עומד אלא במקום מסירה, ולכן צריך עוד להוסיף קנין כתיבה. 92) בגמרא לא הזכירו מפורש דין המחילה בקנין שטר ע"י ׳קנין אגב׳. ברם הדבר הוא הגיוני, אחרי שגם ׳קנין אגב׳ הוא רק מדרבנן, וכמו שכתבו ה׳תוספות׳ בבבא־קמא יב, ד"ה אנא, וראה בלחם־משנה. 93) בבא־בתרא שם. 94) שמותר לעשות כן (ב"ב שם, ולהלן פרק כד מהלכות מלוה ולוה ה"א), שהרי לא יכול להיות כאן שום הפסד אלא למוכר בלבד, אם ימצאנו הלוקח (שהשטר נכתב על שמו) וינצלו טרם שקנה את השדה, ואין לנו לחשוש יותר מהמוכר עצמו (רשב"ם שם עז: ד"ה כאותה ששנינו). 95) הראב"ד הוסיף כאן, שצריך לומר מפורש: קנה אגב קרקע. [ויתכן כי דעת הרמב"ם היא ששטר שנכתב על אותה קרקע שהוא "אפסרא דארעא" (="רסן האדמה"), כמו שאמרו בקידושין כז. הרי הוא כאילו צבור בתוך הקרקע (וכן נראה בגמרא קידושין שם), ובצבורין אין צורך לומר קנה אגב קרקע, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ג ה"ט, ועיין ראב"ד שם].

9 **טו. הָאוֹמֵר[96]: זְכוּ בְּשָׂדֶה זוֹ[97] לִפְלוֹנִי, וְכִתְבוּ לוֹ אֶת**
10 **הַשְּׁטָר[98]; וְהֶחֱזִיק הַזּוֹכֶה לוֹ[99] בַּקַּרְקַע - יֵשׁ לַנּוֹתֵן[100]**
11 **לַחֲזֹר בַּשְּׁטָר[101] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד בַּעַל הַמַּתָּנָה, וְאַף עַל**
12 **פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בַּשָּׂדֶה[102].**

96) בבא־בתרא עז. וקידושין כו. 97) אומר לשלוחים, שיעשו קנין בקרקע מתוך כוונה לזכות בה בשביל המקבל. 98) וגם מצוה עליהם לכתוב לו שטר. 99) השליח עשה קנין חזקה בשביל המקבל. ולדעת רשב"ם (שם) המדובר בקנין חליפין. וראה להלן. 100) דקדק לכתוב "לנותן", וכן להלן: "בעל המתנה", ולכאורה אפשר להסיק מזה, שסובר רבינו כדעת רבינו־תם (ב׳תוספות׳ שם ד"ה חוזר), שרק במתנה הוא חוזר בשטר, אבל במכירה אינו יכול לחזור בשטר, שוודאי על דעת כן נמכר שיהא ללוקח שטר. אבל המגיד־משנה והלחם־משנה סוברים שמתוך זה שהביא רבינו הלכה זו בהלכות מכירה, נראה שהמדובר גם במכירה. 101) אינו יכול לחזור בקרקע, אחרי שנעשה כבר הקנין, אבל יכול לחזור בשטר, שהרי לא נקנה למקבל עד שיגיע לידו, כי אף־על־פי שנתן לו השדה - אינו רוצה שיכתבו עליה שטר, לפי שעל־ידי השטר ניתן פומבי לדבר, וערכו הכלכלי יורד על־ידי הידיעה בדבר הפחתת הרכוש הקרקעי שלו (׳תוספות׳ שם ד"ה חוזר בשטר). אולם, כל זמן שלא ידוע שהמוכר חזר בו - יכולים השלוחים למסור את השטר לצד השני, ואין צריכים לחשוש שמא חזר בו (רשב"ם שם, ד"ה חוזר בשטר). 102) שהרי כבר החזיק בה, ואף־על־פי שאין הקרקע נקנית אלא בשטר, במקום שכותבים את השטר (למעלה פ"א הלכה ד), ואם חוזר בשטר, למה לא יחזור גם בשדה? - הרי כבר כתבנו למעלה (שם הלכה ח) שבקנין חזקה אין השטר מעכב, והרי דקדק רבינו לכתוב: "והחזיק הזוכה לו" (וראה למעלה הערה צח). ועיין נמוקי־יוסף בב"ב שם.

13 **טז. אָמַר לָהֶם[103]: זְכוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ**
14 **לוֹ אֶת הַשְּׁטָר - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיקוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה, חוֹזֵר**
15 **מִזֶּה וּמִזֶּה[104] עַד שֶׁיַּגִּיעַ[105] שְׁטַר הַמַּתָּנָה לְיֵדֵי מְקַבֵּל**
16 **הַמַּתָּנָה.**

103) בבא־בתרא שם. 104) שהרי התנה שאינו רוצה להקנות אלא אם יקויים התנאי, והרי לא קויים. 105) ואף־על־פי שאין תנאי זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, ששם היה המעשה (נתינת עבר הירדן להם) לטובת בני גד ובני ראובן, והתנאי היה לטובת המתנה (הוא משה רבינו בשם כל ישראל, שיעברו חלוצים) וכאן התנאי לטובת המקבל – אף־על־פי־כן יש לתנאי תוקף שצריך לקיימו (מגיד־משנה בשם רמב"ן). [ולדעת רבינו בפ"ו מהלכות אישות הלכה יז שבאומר "מעכשיו" או באומר "על מנת" אין צריך שיהא דומה לתנאי בני גד ובני ראובן - דברי רבינו מוסברים על נכון].

יום ש"ק י"ד אלול ה׳תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שאין המקח נגמר בהם אבל יש בין הקונה והמוכר דין מי שפרע, או שהחוזר מחוסר אמנה, ונמשך אחר זה מי שנתן מעות לאחר לקנות לו ולא קיים אמנתו וקנה לעצמו, והנמשך אחר זה.

17 **א. מִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים[2] וְלֹא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת - אַף עַל**
18 **פִּי שֶׁלֹּא נִקְנוּ הַמְּטַלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כָּל הַחוֹזֵר**
19 **בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר[3], לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה**
20 **יִשְׂרָאֵל[4], וְחַיָּב לְקַבֵּל[5] מִי שֶׁפָּרַע. וַאֲפִלּוּ נָתַן**
21 **הָעֵרָבוֹן[6] - כָּל הַחוֹזֵר מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[7].**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שנתן הדמים ולא משך הפירות ... כל החוזר בו ... לא עשה מעשה ישראל"

כמבואר, עניין הקניין ברוחניות הוא מה שהתחתונים (ובפרט ישראל) בעבודתם, מקנים את ענייני העולם לקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" בכסף ובמשיכה. כסף מלשון כיסופים והוא הבא בהמשכה מלמעלה למטה, ואילו משיכה עניינה העלאה מלמטה למעלה. והנה, כל גילוי האור - כסף - אהבה רבה, הוא בכדי שהאדם יעלה את ענייני העולם למעלה, ולכן אם "חזר בו" היינו שקיבל את הכסף ולא משך, היינו לא העלה את עניני העולם למעלה, צריך לקבל "מי שפרע" כדי שיבין את חומר העניין.

ומה שמזכיר "מי שפרע מדור המבול ... כו'" שהיה לפני מתן תורה, הוא מכיון שכל עניין המשיכה הוא מצד גדרי העולם שלא יתברר אם לא שימשכוהו ויעלוהו למעלה, אבל מצד ישראל שהם למעלה מהעולם ונמצאים בו רק מצד ציווי ה' לצאת ממקומם ודרגתם ולירד למטה, יכולה העבודה להיעשות בדרך של מנוחה ושלום על ידי ריבוי גילוי אור, כבימי שלמה המלך שאז נתקבצו ובאו כל ניצוצות הקדושה למקומו ודרגתו של שלמה שעליו נאמר "וישב שלמה על כסא ה'" (דברי הימים-א כט, כג.) אבל מצד החטא והגלות יש צורך בעבודת האדם בדרך מלחמה דווקא. ומכיון שהירידה בגלות היא מצד אומות העולם ומצד גדרו של העולם, מזכירים לו ש"מי שפרע מדור המבול" כי הפרעון הוא על העדר העבודה של בירור העולם.

(ספה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 683)

2) בתור קניין כסף. 3) שניהם יכולים לחזור בהם, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ג הלכה ד. 4) ואינו בכלל מה שאמרה תורה (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" (=לא תקלל), לפי שזה אינו עושה מעשה עמך, מעשה ישראל, שהרי נאמר (צפניה ג, יג): "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב". ולפיכך מותר לקללו ולאוררו במי שפרע (בבא מציעא מח: ורש"י ורי"ף שם). ושניהם, המוכר והלוקח, כל אחד מהם החוזר בו מן המקח חייב ב"מי שפרע". 5) משנה בבבא מציעא מד. "אבל אמרו, מי שפרע מאנשי דור המבול כו'", ולפי המבואר בגמרא (שם מח:) אין זה סיפור דברים בלבד, אלא שחייבים להטיל עליו קללת "מי שפרע" "לעשות חיזוק לדבר, לפי שבהמון העם קל לחזור כל זמן שלא נגמר המקח" (הרא"ש פרק הזהב). ואף על פי שעקרו חכמים קניין כסף, ולא נקנו המטלטלין לקונה - מכיוון שמן התורה הוא קונה, ויש רשות למוכר להשתמש בכסף (להלן הלכה ג), הואיל וכן יש לו קללת מי שפרע אם הוא חוזר בו (קצות החושן סימן רד, סעיף קטן ב). וראה להלן הלכה ה והערה שם [אבל לפי זה יש להבין למה חייבו את הלוקח, שאין לו שום הנאה, במי שפרע]. 6) כלומר: נתן מקצת דמים לקניין בתורת פירעון חלקי, ואת השאר הוא מתחייב להוסיף ולשלם בתאריך יותר מאוחר. 7) לפי שהלכה כרבי יוחנן, לגבי רב (בבא מציעא מח:), שעירבון קונה כנגד כולו. והרי זה כאילו נתן כל הדמים.

ב. וְכֵיצַד מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע? אוֹרְרִין[8] אוֹתוֹ[9] בְּבֵית דִּין[10] וְאוֹמְרִין: מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל[11] וּמֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַפַּלָּגָה וּמֵאַנְשֵׁי[12] סְדֹם וַעֲמוֹרָה וּמִמִּצְרַיִם שֶׁטָּבְעוּ בַּיָּם, הוּא יִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדִבּוּרוֹ[13]. וְאַחַר כָּךְ יַחֲזֹר הַדָּמִים.

8) מקללין. כרבא ולא כאביי (בבא מציעא שם). וראה למעלה הלכה א. וכתבו התוספות (שם, דיבור המתחיל בעושה מעשה עמך), שאף על פי שהחוזר אינו עושה מעשה עמך ומותר לקללו - אין זה אלא לקללו על המקח הזה, אבל לא לקללו סתם. 9) הביטוי "אותו" לאו דווקא, שהרי, לדעת רבינו, לא מכוונים את הקללה ישר אליו (ראה להלן), אלא הכוונה: בנוכחותו (ועיין סמ"ע סימן רד, סעיף קטן ז). 10) אבל בפירוש המשנה כתב רבינו: "יש לו לצעוק אותה צעקה במעמד האיש ההוא שהוא צועק עליו, ובאיזהו מקום שירצה - מי שפרע כו'". 11) "נקט אלו מפני שבהם נתבאר לעיניים ההשגחה הפרטית של השם יתברך ומשום הכי נקט שטבעו בים ולא שאר מכות לפי שטביעתם בים היה מורה על ההשגחה פרטית של השם יתברך וכו'". (סמ"ע שם אות ח). 12) מכאן ואילך אינו במשנה, אבל בברייתא שהובאה בגמרא (ב"מ מח.). 13) כלומר, בדיבור שיש בו ליווי של מעשה קצת], כגון מתן דמים. שאילו בדיבור בלבד אין מי שפרע כמו שכתב רבינו להלן הלכה ח (כסף משנה) אבל אין מקללים אותו בלשון נוכח.

ג. הַנּוֹתֵן[14] דְּמֵי הַמַּטַּלְטְלִין אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[15], וְחָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ[16], וְאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: בּוֹא וְטֹל מְעוֹתֶיךָ - הֲרֵי הַמָּעוֹת אֲצָלוֹ כְּמוֹ פִּקָּדוֹן[17], וְאִם נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[18]. אֲבָל אִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר[19] - הֲרֵי הַמָּעוֹת בְּרְשׁוּתוֹ, וְחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[20], וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בּוֹ וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו מִי שֶׁפָּרַע, וְיֹאמַר לוֹ[21] אַחַר כָּךְ: בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ[22].

14) החלק השני של הלכה זו: חזרת המוכר, אין לו מקור מפורש בגמרא, אבל יסודו בדברי הגאונים שהובאו ברי"ף שם. ואילו החלק הראשון: חזרת הלוקח אין לו שום מקור לא בגמרא ולא בדברי הגאונים, וראה להלן. 15) כמבואר בהלכה א שגם הנותן עירבון קנה לעניין מי שפרע. 16) וחייב הוא, כאמור, ב"מי שפרע". 17) והרי הוא כשומר חינם. 18) כמו כל שומר חינם. וראה להלן למה דינו כשומר חינם. 19) בבבא מציעא מט. הביאו עובדה באחד שנתן כסף למוכר שומשומין עבור שומשמין ולפני שעשה משיכה בשומשמין, הוקרו, והמוכר חזר בו ואמר ללוקח שיבוא לקחת בחזרה את כספו ועד שבא לקחת את כספו, נגנב אותו הכסף. ופסק רבא שאין המוכר חייב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

באחריות כלל לא כשומר שכר ולא כשומר חינם, אבל חכמים אחרים שאלו לפניו: והלא לא קיבל עוד מי שפרע, ואולי לא יקבל והמקח יישאר מקח ונמצא שהכסף ברשותו? והודה להם רבא על זה. ואף על פי שנתברר שכל העובדה הזאת וההוראה של רבא וחזרתו על ידי שאילת החכמים - לא היו במציאות כלל והעובדה הייתה באופן אחר, בכל זאת פסק רב האי גאון (הובא ברי"ף) שהלכה כדעת חכמים וכחזרתו של רבא כמו שהובא שם, באופן שכל זמן שלא קיבל המוכר "מי שפרע" הרי הוא באחריותו של המוכר. וראה להלן. 20) הרי"ף אומר מפורש, שדינו כשואל, לפי שיש לו רשות להשתמש בכסף הזה, וחייב אף באונסין, ברם מתוך דברי הרמב"ם - ובפרט בהצעת הראב"ד (מ"מ) - נראה שהוא סובר שדינו כשומר שכר, שאף על פי שיש לו רשות להשתמש - כל עוד שלא השתמש בהם אינו כשואל אלא כשומר שכר (ראה בבא מציעא מג. לרב נחמן). 21) הכסף משנה מדגיש כאן, שאחרי שקיבל "מי שפרע", צריך הוא עוד פעם לפנות ללוקח, שייקח את מעותיו, ואז, ורק אז, הוא פטור מאחריות. 22) ואז דינו כשומר חינם, שמכיוון שלפני שקיבל "מי שפרע" היה חייב באחריות כשומר שכר - בזה שאמר לו קח בחזרה את כספך אינו בא להפקיע את כל האחריות אלא להקל על עצמו ולפיכך נשארת עליו קצת אחריות כשומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם, אבל אנו שפוסקים להלכה כרבי יוחנן שמעות קונות מן התורה - מותר לו להשתמש בהם, כמו שכתב הרא"ש בבבא מציעא פרק ד סימן יג. ומאותו הטעם כתב רבינו גם בהלכה הראשונה, בחזרת הלוקח, ששם אין "מי שפרע", שהרי הוא כשומר חינם.

ד. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי חָבִית שֶׁל יַיִן בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצָה הַמּוֹכֵר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים עַתָּה[23], וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מְקֻבָּל מִי שֶׁפָּרַע[24]. לְפִיכָךְ[25], אִם מָכַר לוֹ קַרְקַע בְּחוֹבוֹ - אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[26], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְעוֹת הַמִּלְוָה מְצוּיוֹת בְּשָׁעַת הַמֶּכֶר.

23) הראב"ד השיג ממה שאמרו חכמים (קידושין מז.) מלווה להוצאה ניתנה והמקדש במלווה אינה מקודשת והמוכר במלווה אינו קונה - אבל רבינו סמך על סוגיית הגמרא בבבא מציעא מו: שמלווה קונה במכר, וראה למעלה פרק ה הלכה ד ובהערה שם. 24) כדין כל קונה בכסף וחוזר בו (למעלה הלכה א). 25) הואיל ומלווה הוא ככסף בעין. 26) והמדובר במקום שאין כותבין את השטר, שהקרקע נקנה בכסף בלבד (למעלה פרק א הלכה ד).

ה. הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים[27] אוֹ שְׁאָר מִטַּלְטְלִין, וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְהִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן[28] עַל הַדָּמִים - לֹא קָנָה[29]; וְכָל הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִשְׁנֵיהֶם - חוֹזֵר, וְאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[30].

27) שנקנים בכסף קניין גמור [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה שם]. 28) שאם יחזור בו מן המקח יוחלט (=יישאר לחלוטין) המשכון ביד המוכר. וראה להלן פרק י"א הלכה ד. 29) "מנה אין כאן - משכון אין כאן (קידושין ח:). כלומר, מנה (=כסף מנה) לא נתן לו וגם המשכון לא נתן לו במתנה ולפיכך אין כאן שום קניין. וכן אין האשה מתקדשת בנתינה זו (שם. וכן פסק רבינו בפרק ה מהלכות אישות הלכה כג). 30) כן מפורש בירושלמי סוף מסכת שביעית (לפי נוסחת נימוקי יוסף בבא מציעא שם). "הנותן עירבון טבעת לחבירו ורצה לחזור בו חוזר בו ואינו מקבל עליו מי שפרע". והטעם בזה: שלא חייבו "מי שפרע" אלא באופן שהוא קונה מן התורה ויש לו רשות להשתמש בכסף (למעלה הלכה א ועיין שם בהערה) וכן נראה בגמרא (בבא מציעא מז:) שאמרו: "... מי שפרע, אי אמרת בשלמא מעות קונות, משום הכי קאי באבל [אמרו מי שפרע], אלא אי אמרת מעות אינן קונות, אמאי קאי באבל [אמרו מי שפרע]". וראה להלן הלכה ו בדבר קניין "רושם".

ו. מָכַר לוֹ בִּדְבָרִים בִּלְבַד, וּפָסְקוּ הַדָּמִים[31], וְרָשַׁם הַלּוֹקֵחַ רֹשֶׁם[32] עַל הַמֶּקַח כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ סִימָן יָדוּעַ שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן מֵהַדָּמִים כְּלוּם, כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ אַחַר שֶׁרָשַׁם מְקֻבָּל מִי שֶׁפָּרַע[33]. וְאִם מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא שֶׁיִּקְנֶה הָרֹשֶׁם קִנְיָן גָּמוּר - נִקְנֶה הַמֶּקַח[34], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְיִהְיֶה זֶה חַיָּב לִתֵּן דָּמִים[35].

31) תנאי הכרחי הקודם לכל קניין, וראה לעיל פרק ד הלכה יא. 32) זה פירוש המלה "סיטומתא", המובאת בגמרא (שם). 33) כך מסקנת הגמרא (שם), ופירש הסמ"ע: "חז"ל תיקנו [אף במקום שאין המנהג שהרושם קונה קניין גמור] להיות לרושם דין נתינת מעות על המקח [שיקבל מי שפרע]". 34) בבא מציעא שם. ומכאן "שהמנהג מבטל הלכה בכל כיוצא בזה, שבכל דבר שבממון על פי המנהג קונין ומקנין" (מגיד משנה בשם הרשב"א). "ובזמן הזה שנהגו הסוחרים שמוסרים לקונה את המפתח וסוגרים בו - קונה בעניין שכירות בית כשמסר לו המפתח" (הגהות מיימוניות כאן אות ה בשם ספר המקצועות). 35) [בקניין הגבהה שהיא מן התורה ואף בקניין משיכה שהיא מדרבנן, כתב רבינו (למעלה פרק ג הלכה ה) ש"כופין את הלוקח ליתן הדמים", ואילו "סיטומתא" שאינה אלא מנהג, סובר רבינו, שאין מנהג לכופו ולהוציא ממנו ממון. ועיין רש"י לכתובות צא: דיבור המתחיל מצוה, שסובר שאין כופין אלא במצוה המפורשת בתורה, ובתוספות שם פו. דיבור המתחיל "פריעת" חלקו עליו וכתבו שאף במצוה דרבנן כופין אותו, עיין שם].

ז. דָּבָר בָּרוּר[36] הוּא, שֶׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא בְּשֶׁרָשַׁם בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: רְשֹׁם מֶקֶחֲךָ; שֶׁהֲרֵי גָּמַר לְהַקְנוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁשִּׁבְּאַרְנוּ בַּחֲזָקָה וּבְמִשְׁכָּה.

36) "זה פשוט, שלא עדיף משאר קניות" (מ"מ).

ח. הַנּוֹשֶׁא וְנוֹתֵן בִּדְבָרִים בִּלְבַד[37] - הֲרֵי זֶה רָאוּי לַעֲמֹד לוֹ בִּדְבּוּרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח מִן הַדָּמִים

כְּלוּם, וְלֹא רָשַׁם, וְלֹא הִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, הֲרֵי זֶה מִמְּחֻסְּרֵי אֲמָנָה[38], וְאֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[39].

37) בלי פעולת קניין, כמבואר בסמוך בדברי רבינו. 38) לשון הגמרא: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט. כדעת רבי יוחנן לגבי רב). כלומר, אנשים המשנים את דבריהם הם נעדרי אמונה, מחוסרי אמון. ומסתימת לשון רבינו נראה שלעולם הרי הוא מחוסר אמנה אף אם הוקר או הוזל (וכדעת הראב"ד והרשב"א שהביא המגיד־משנה). 39) שם מח. "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו".

ט. וְכֵן[40] מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ לְתֵּן לוֹ מַתָּנָה, וְלֹא נָתַן - הֲרֵי זֶה מִמְּחֻסְּרֵי אֲמָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַתָּנָה מוּעֶטֶת, שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל כְּשֶׁהִבְטִיחוֹ; אֲבָל בְּמַתָּנָה מְרֻבָּה - אֵין בָּהּ חֶסְרוֹן אֲמָנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶאֱמִין זֶה שֶׁיִּתֵּן לוֹ[41] דְּבָרִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּקְנֶה אוֹתוֹ בִּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן.

40) שם מט. כרבי יוחנן. 41) אבל במכירה יש סמיכות דעת שימכור לו, שהרי הבטיח לו דמי המקח ואף אם הוקר או הוזל - שיוקר וזול הם בכלל מתנה מועטת וסמך דעתו (תוספות שם דיבור המתחיל מודה, ונימוקי יוסף שם וראה למעלה הלכה ח). ויש אומרים שאם רבים אמרו לאחד שיתנו לו מתנה מרובה - אם חזרו בהם הם מחוסרי אמנה, לפי שסמכה דעתו של היחיד שהרבים בוודאי לא יחזרו בהם ויתנו לו. ועוד, שלכל אחד מגיע סכום קטן והרי זו כמתנה מועטת (שולחן ערוך חושן משפט סימן רד סעיף ט וסמ"ע שם סעיף קטן יד).

י. הַנּוֹתֵן מָעוֹת[42] לַחֲבֵרוֹ[43] לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְהִנִּיחַ מְעוֹת חֲבֵרוֹ אֶצְלוֹ וְהָלַךְ וְקָנָה לְעַצְמוֹ בְּמְעוֹתָיו - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[44], וַהֲרֵי הוּא מִכְּלַל הָרַמָּאִין.

42) משנה בקידושין נח: לעניין קידושין, ובגמרא (שם נט.) מובא דין זה גם בעניין מקח וממכר. וכן דברי רבינו בפרק ט מהלכות אישות הלכה י"ז: "העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה לעצמו - ואסור לעשות כן. וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח וממכר נקרא רשע". 43) וכל־שכן לשליחו, שדעת המשלח סומכת עליו יותר, שוודאי נקראת רמאות (שם). 44) קידושין נט. ובתוספתא (בבא מציעא פרק ד): "הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות כו' אם יש עדים שלקח ומכר מוציאין ממנו בעל כורחו" וכן הוא בירושלמי (בבא מציעא פרק ה הלכה ג) - הרי שהמקח שייך למשלח ולא לשליח? כתב בספר המתיבות שהתוספתא עוסקת באופן שהשליח קנה במעותיו של המוכר. וזהו שדקדק רבינו וכתב "וקנה לעצמו במעותיו" (ראה במגיד משנה).

יא. הָיָה יוֹדֵעַ[45] שֶׁזֶּה הַמּוֹכֵר אוֹהֵב אוֹתוֹ וּמְכַבְּדוֹ, וּמוֹכֵר לוֹ וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְמִשְׁלַחוֹ - הֲרֵי זֶה מַתָּה לִקְנוֹת לְעַצְמוֹ[46]; וְהוּא שֶׁיַּחֲזֹר וְיוֹדִיעוֹ. וְאִם מְפַחֵד שֶׁמָּא יָבוֹא אַחֵר וְיִקְדְּמֶנּוּ לִקְנוֹת - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה לְעַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ מוֹדִיעוֹ[47].

45) בשעת המקח (ט"ז סימן קפג סעיף ב). 46) ואינו מחוייב להשתדל אצל המוכר שיסכים למכור למשלח - כיוון שיודע שאינו רוצה למכור לו. קידושין שם. מעשה ברבין חסידא בעניין קידושין וברבה בר בר חנה בעניין מקח וממכר. 47) שהמוכר לא רצה למכור למשלח אלא לשליח ובזה יוציא את עצמו מן החשד (סמ"ע שם סעיף קטן ד).

יב. הוֹרוּ מִקְצַת הַמּוֹרִים, שֶׁאִם קָנָה לְעַצְמוֹ בְּמְעוֹת חֲבֵרוֹ אַחַר שֶׁזִּקְפָן עָלָיו מִלְוָה[48] - הֲרֵי קָנָה לְעַצְמוֹ[49], וּמְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[50] כְּשֶׁאָמַר 'זְקַפְתִּי אוֹתָם הַמָּעוֹת עַל עַצְמִי בְּמִלְוָה'. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין דִּין זֶה דִּין אֱמֶת, אֶלָּא הַמֶּקַח שֶׁל מְשַׁלֵּחַ[51], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּדִין הָעֵסֶק.

48) "שחושב בנפשו: מעות הללו שנתן לי המשלח, אקנה לי בהן לעצמי, ויהיו מעותיו לי בידי בתורת הלוואה, ואשלם לו היום או מחר" (סמ"ע, סימן קפג, סעיף קטן ב). 49) אחרי ששינה, קנה בשינוי כמו שמצאנו בבבא קמא קב: שאם אמר לו המשלח לקנות חיטים וקנה שעורים, שקנה לעצמו (מגיד משנה). 50) כלומר, נאמן הוא עלינו. וראה במגיד משנה. 51) רבינו לשיטתו, שפסק בפרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה כרבי יהודה, שאפילו אמר לו לקנות חיטים וקנה שעורים, קנה המשלח.

יג. שְׁלֹשָׁה שֶׁנָּתְנוּ מָעוֹת לְאֶחָד לִקְנוֹת לָהֶם הַמֶּקַח: אִם הָיוּ הַמָּעוֹת מְעֹרָבוֹת[52] וְקָנָה בְּמִקְצָת הַדָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה כַּוָּנַת הַשָּׁלִיחַ שֶׁזֶּה שֶׁקָּנָה לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַמֶּקַח שֶׁל כֻּלָּן, וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ לְפִי מְעוֹתֵיהֶן.

52) הטור (חושן משפט סימן קפד) מדייק כאן: "אפילו ערבן השליח", ומביא דעה החולקת על זה.

יד. הָיוּ מָעוֹת שֶׁל אֶחָד מֵהֶן צְרוּרִין[53] וַחֲתוּמִין[54], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלֵב הַשָּׁלִיחַ הַזֶּה שֶׁיִּקְנֶה הַמֶּקַח לְכֻלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא זֶה שֶׁנִּקְנָה הַמֶּקַח בְּמְעוֹתָיו בִּלְבַד.

53) קשורים. וגם כאן סובר הטור: אפילו צררם השליח (סמ"ע סימן קפד סעיף קטן א). 54) שיש להם החותם של בעליו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח׳־י"ד אלול ה׳תשפ"ב

יום ראשון ח׳ אלול ה׳תשפ"ב

מצות עשה צד.

הַמִּצְוָה הַצ"ד — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְקַיֵּם כֹּל מַה־שֶּׁהִטַּלְנוּ (שקבלנו) עַל עַצְמֵנוּ בְּדִבּוּר — שְׁבוּעָה וָנֶדֶר וּצְדָקָה וְקָרְבָּן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו) וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ" (דברים כג, כד). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר חִלְּקוּ אֶת־הַמִּלּוֹת שֶׁל פָּסוּק זֶה וּפֵרְשׁוּ כָּל־מִלָּה מִמֶּנּוּ בְּעִנְיָן (לעצמו), מִכָּל־מָקוֹם הַכַּוָּנָה הַיּוֹצֵאת מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְכִּירוּ לְךָ, הִיא: שֶׁקִּיּוּם כֹּל מַה־שֶּׁיִּבַּטֵּא הָאָדָם הַמַּטִּיל עַל עַצְמוֹ אֵיזֶה דָּבָר הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהָעֲבָרָה עַל כָּךְ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וּנְבָאֵר אֶת־זֶה כְּשֶׁנַּזְכִּיר מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (לא תעשה קנז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא): "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ — מִצְוַת עֲשֵׂה". וְאַתָּה יוֹדֵעַ, שֶׁאֵין שׂוּם עִנְיָן יוֹצֵא מִמִּלַּת "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ" לְבַדָּהּ (לא למדנו שום ענין מיוחד מ"מוצא שפתיך"), אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא מַה שֶּׁהִזְכַּרְתִּי לְךָ בַּהֲבָנַת פְּשָׁטֵי דִּקְרָא (פירוש הפסוק), שֶׁחַיָּב לַעֲשׂוֹת כֹּל מַה־שֶּׁהוֹצִיא בְּשְׂפָתָיו. וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוי בְּמִצְוָה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כְּכָל־הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה" (במדבר ל, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּשְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים וּבְסוֹף מְנָחוֹת וְגַם בְּמַסֶּכֶת קִנִּים (פרק ג משנה ו). כְּלוֹמַר: שֶׁנִּתְבָּאֵר הַדִּין שֶׁיֵּשׁ לְדַקְדֵּק, שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם אֶת־הַדָּבָר שֶׁהִטִּיל עַל עַצְמוֹ, וְאֵיךְ יִפְטוֹר עַצְמוֹ, אִם יֵשׁ לוֹ סָפֵק בְּמַה־שֶּׁאָמַר.

יום שני ט׳ אלול ה׳תשפ"ב

מצות עשה צד.

הַמִּצְוָה הַצ"ד — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְקַיֵּם כֹּל מַה־שֶּׁהִטַּלְנוּ (שקבלנו) עַל עַצְמֵנוּ בְּדִבּוּר — שְׁבוּעָה וָנֶדֶר וּצְדָקָה וְקָרְבָּן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו) וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ" (דברים כג, כד). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר חִלְּקוּ אֶת־הַמִּלּוֹת שֶׁל פָּסוּק זֶה וּפֵרְשׁוּ כָּל־מִלָּה מִמֶּנּוּ בְּעִנְיָן (לעצמו), מִכָּל־מָקוֹם הַכַּוָּנָה הַיּוֹצֵאת מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְכִּירוּ לְךָ, הִיא: שֶׁקִּיּוּם כֹּל מַה־שֶּׁיִּבַּטֵּא הָאָדָם הַמַּטִּיל עַל עַצְמוֹ אֵיזֶה דָּבָר הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהָעֲבָרָה עַל כָּךְ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וּנְבָאֵר אֶת־זֶה כְּשֶׁנַּזְכִּיר מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (לא תעשה קנז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא): "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ — מִצְוַת עֲשֵׂה". וְאַתָּה יוֹדֵעַ, שֶׁאֵין שׂוּם עִנְיָן יוֹצֵא מִמִּלַּת "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ" לְבַדָּהּ (לא למדנו שום ענין מיוחד מ"מוצא שפתיך"), אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא מַה שֶּׁהִזְכַּרְתִּי לְךָ בַּהֲבָנַת פְּשָׁטֵי דִּקְרָא (פירוש הפסוק), שֶׁחַיָּב לַעֲשׂוֹת כֹּל מַה־שֶּׁהוֹצִיא בְּשְׂפָתָיו. וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוי בְּמִצְוָה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כְּכָל־הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה" (במדבר ל, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּשְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים וּבְסוֹף מְנָחוֹת וְגַם בְּמַסֶּכֶת קִנִּים (פרק ג משנה ו). כְּלוֹמַר: שֶׁנִּתְבָּאֵר הַדִּין שֶׁיֵּשׁ לְדַקְדֵּק, שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם אֶת־הַדָּבָר שֶׁהִטִּיל עַל עַצְמוֹ, וְאֵיךְ יִפְטוֹר עַצְמוֹ, אִם יֵשׁ לוֹ סָפֵק בְּמַה־שֶּׁאָמַר.

יום שלישי י׳ אלול ה׳תשפ"ב

מצות לא תעשה קנז.

הַמִּצְוָה הַקנ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹר עַל מַה שֶּׁחִיַּבְנוּ עַצְמֵנוּ בְּדִבּוּר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּלִי שְׁבוּעָה — וְאֵלּוּ הֵם הַנְּדָרִים, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר אָדָם: אִם יִקָּרֶה כָּךְ וָכָךְ, אוֹ אִם אֶעֱשֶׂה כָּךְ — פֵּרוּת הָעוֹלָם אֲסוּרִין עָלַי אוֹ פֵּרוֹת עִיר זוֹ; אוֹ אֵיזֶה מַאֲכָל מִסִּים, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: יֶאֱסַר עָלַי הַיַּיִן אוֹ יֶאֱסַר עָלַי הֶחָלָב אוֹ הַדָּגִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם אָמַר: הֲנָאַת אִשְׁתִּי אֲסוּרָה עָלַי וְכָל־הַדּוֹמֶה לָזֶה מִן־הַחִיּוּבִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ דִּגְמוֹתֵיהֶם בִּנְדָרִים — הֲרֵי זֶה חַיָּב לְקַיֵּם אוֹתוֹ הַנֶּדֶר. וּבָאָה הָאַזְהָרָה מִלַּעֲבוֹר עַל אוֹתוֹ הַדִּבּוּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה" (במדבר ל, ג), וּבָא הַפָּרוּשׁ (בספרי שם): "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" — לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֻלִּין, כְּלוֹמַר שֶׁיְּחַיֵּב עַצְמוֹ דָּבָר וְלֹא יְקַיְּמֶנּוּ. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא שְׁבוּעוֹת (כה:), אָמְרוּ: קוֹנָמוֹת ("קונם עלי" — לשון נדר) — עוֹבֵר בְּ"לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". וּבְסִפְרֵי (במדבר שם) אָמְרוּ: "לֹא יַחֵל — מַגִּיד שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל 'בַּל יַחֵל' וְעַל 'בַּל תְּאַחֵר'", כְּלוֹמַר: שֶׁאִם נָדַר קָרְבָּן וְלֹא הִקְרִיבוֹ וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים — הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם "לֹא תְאַחֵר" וּמִשּׁוּם לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֻלִּין. וְכֵן כָּל־הַדּוֹמֶה לְקָרְבָּן, כְּגוֹן שֶׁנָּדַר לְבֶדֶק הַבַּיִת אוֹ לִצְדָקָה אוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהָעוֹבֵר וְעוֹשֶׂה מַה־שֶּׁאָסַר עַל עַצְמוֹ לַעֲשׂתוֹ — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשֻׁלְחַן גָּבוֹהַּ בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים.

יום רביעי י״א אלול ה׳תשפ"ב

מצות עשה צה.

הַמִּצְוָה הַצ"ה — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּהֲפָרַת נְדָרִים, כְּלוֹמַר: שֶׁהוֹרָנוּ שֶׁנִּתַּן לָנוּ לָדוּן בְּאוֹתָם הַדִּינִים: אַף אֵין הָעִנְיָן, שֶׁעַל כָּל־פָּנִים חוֹבָה שֶׁנִּפֵּר. וְהֶבֵן שֶׁזֶּה בְּדִיּוּק הָעִנְיָן בְּכָל־פַּעַם שֶׁתִּשְׁמָעֵנִי מִוָּה דִּין מִן הַדִּינִין (מצוות מסוימות כמו טומאה, שומרים ועוד), שֶׁאֵין זֶה בְּהֶכְרֵחַ צִוּוּי לַעֲשׂוֹת דָּבָר מְסֻיָּם, אֶלָּא הַמִּצְוָה הִיא שֶׁאָנוּ מְצֻוִּים לָדוּן בָּעִנְיָן הַהוּא כַּדִּין הַזֶּה. וְאָמְנָם שֶׁהַבַּעַל וְהָאָב מְפֻרִים, הֲרֵי מַה־שֶּׁהוֹצִיא בְּשְׂפָתָיו. וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוי בְּמִצְוָה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כְּכָל־הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה" (במדבר ל, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּשְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים וּבְסוֹף מְנָחוֹת וְגַם בְּמַסֶּכֶת קִנִּים (פרק ג משנה ו). כְּלוֹמַר: שֶׁנִּתְבָּאֵר הַדִּין שֶׁיֵּשׁ לְדַקְדֵּק, שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם אֶת־הַדָּבָר שֶׁהִטִּיל עַל עַצְמוֹ, וְאֵיךְ יִפְטוֹר עַצְמוֹ, אִם יֵשׁ לוֹ סָפֵק בְּמַה־שֶּׁאָמַר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פֵּרְשׁוּ הַבָּתּוּב וְקָבַע אֶת־מִשְׁפָּטָיו. וּבַקַּבָּלָה נִמְסַר שֶׁגַּם הֶחָכָם יַתִּיר הַנָּדָר לַכֹּל וְכֵן הַשְׁבוּעָה, וְהָרֶמֶז עַל כָּךְ הוּא אָמְרוֹ: "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" (שם שם) — "הוּא אֵינוֹ מוֹחֵל אֲבָל אֲחֵרִים מוֹחֲלִין לוֹ". וּבִכְלָל אֵין רְאָיָה עַל כָּךְ מִן הַכָּתוּב, וּכְבָר אָמְרוּ (חגיגה י.): "הֶתֵּר נְדָרִים (מה שאמרו חכמים שהחכם מתיר הנדר) פּוֹרְחִין בָּאֲוִיר (אין יותר מאשר מעט רמז במקרא על־כך) וְאֵין לָהֶם עַל מַה־שֶּׁיִּסְמְכוּ", אֶלָּא הַקַּבָּלָה הָאֲמִתִּית בִּלְבָד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכְתָּא הַמְיֻחֶדֶת לְכָךְ, כְּלוֹמַר: מַסֶּכֶת נְדָרִים.

יום חמישי י"ב אלול ה'תשפ"ב

מצות עשה צה. צב.

מצות לא תעשה רט.

הַמִּצְוָה הַצ"ה נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַצ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוָּה הַנָּזִיר לְגַדֵּל שְׂעָרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ" (במדבר ו, ה), וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "קָדוֹשׁ יִהְיֶה — גִּדּוּל בְּקָדֻשָּׁה, גַּדֵּל פֶּרַע — מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִנַּיִן בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: תַּעַר לֹא־יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ". וְשָׁם נֶאֱמַר: "הָא מַה שִׁירַתִּי מִצְוַת עֲשֵׂה (כלומר, כיון שהכל בכלל לאו, מה נשאר כלומר: לצורך מה דרשנו במיוחד מהפסוקים לעבור עליו בעשה?), הַחוֹפֵף (ראשו) בָּאֲדָמָה (המשירה שער), וְהַנּוֹתֵן סַמָּנִין". כְּלוֹמַר: שֶׁהַנָּזִיר, אִם נָתַן עַל רֹאשׁוֹ סַם הַמַּשִּׁיר אֶת־הַשֵּׂעָר, לֹא יְהֵא עוֹבֵר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶעֱבִיר (כלי, שהוא) כְּעֵין תַּעַר; אֲבָל יְהֵא עוֹבֵר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ: "גַּדֵּל פֶּרַע" — וְזֶה לֹא גִּדֵּל; וַהֲרֵי לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה — עֲשֵׂה הוּא, לְפִי הַכְּלָלִים אֲצִלֵנוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמָקוֹמָם בְּמַסֶּכֶת נְזִירוּת (לט.).

הַמִּצְוָה הָר"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְּהַר הַנָּזִיר מִלְּגַלַּח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ" (שם). וְגַם הַמְגַלֵּחַ רֹאשׁ הַנָּזִיר — לוֹקֶה, לְפִי שֶׁמְּגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ. וּמִשֶּׁיְּגַלֵּחַ שְׁעָרָה אַחַת — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי הַנָּזִיר בְּמַסֶּכְתָּא שֶׁחִבְּרָה לְכָךְ.

יום שישי י"ג אלול ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רב. רג. דר.

הַמִּצְוָה הָר"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְּהַר הַנָּזִיר מִלִּשְׁתּוֹת יַיִן אוֹ מִינֵי הַשֵּׁכָר שֶׁיֵּשׁ בְּעִקַּר תַּעֲרֻבְתָּם מִי עֲנָבִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה" (במדבר ו, ג). וְהִפְלִיג בָּאַזְהָרָה עַל כָּךְ וְאָמַר שֶׁאֲפִלּוּ הֶחֱמִיץ הַיַּיִן אוֹ הַשֵּׁכָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֻבֶת יַיִן — אָסוּר לוֹ לִשְׁתּוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה" (שם). וְאֵין לָאו זֶה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁאִלּוּ אָמַר: יַיִן לֹא יִשְׁתֶּה וְחֹמֶץ יַיִן לֹא יִשְׁתֶּה — שְׁאִלּוּ אָמַר: יַיִן לֹא יִשְׁתֶּה — הָיָה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר לְקַמָּן (לא תעשה רו — שיעור קטו): וּכְשֶׁשִּׁשְׁתָּה הַנָּזִיר רְבִיעִית יַיִן אוֹ חֹמֶץ — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הָר"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְּהַר הַנָּזִיר מִלֶּאֱכוֹל עֲנָבִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "וַעֲנָבִים לַחִים וְכוּי לֹא יֹאכֵל" (שם), וְאִם אָכַל מֵהֶם כְּזַיִת — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַד"ר — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְּהַר הַנָּזִיר מִלֶּאֱכוֹל צִמּוּקִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְיבֵשִׁים לֹא יֹאכַל" (שם), וְאִם אָכַל מֵהֶם כְּזַיִת — לוֹקֶה.

יום ש"ק י"ד אלול ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רה. רו. רח. רז.

הַמִּצְוָה הָר"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְּהַר הַנָּזִיר מִלֶּאֱכוֹל זֶרַע עֲנָבִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג לֹא יֹאכַל" (במדבר ו, ג), וְאִם אָכַל מֵהֶם כְּזַיִת — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הָר"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְּהַר הַנָּזִיר מִלֶּאֱכוֹל קְלִפֵּי הָעֲנָבִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעַד־זָג לֹא יֹאכַל", וְאִם אָכַל מֵהֶם כְּזַיִת — לוֹקֶה. וְהָרְאָיָה שֶׁחָמְשָׁה אֵלּוּ, כְּלוֹמַר: יַיִן וַעֲנָבִים וְצִמּוּקִים וַחֲרָצָן וְזָג כָּל־אֶחָד מֵהֶם מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא — שֶׁהוּא לוֹקֶה עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם מַלְקוּת אַחַת. וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (נזיר לד:): "חַיָּב עַל הַיַּיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הָעֲנָבִים בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל הַזַּגִּין בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל הַחַרְצַנִּים בִּפְנֵי עַצְמָן". וּכְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּגְמָרָא נְזִירוּת (לח:): "אָכַל עֲנָבִים לַחִים וְיבֵשִׁים חַרְצַנִּים וְזַגִּין וְסָחַט אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים וְשָׁתָה — לוֹקֶה חָמֵשׁ". וְכַאֲשֶׁר חָשְׁבוּ שָׁם (בגמרא) לְקִבְעַ שֶׁתַּנָּא זֶה תְּנָא וְשַׁיֵּר (שהתנא במשנה לא מנה את כל הלאוין שעובר, ושייר עוד) וְשֶׁהוּא חַיָּב מֵחֲמַת שֶׁהוּא נָזִיר, יוֹתֵר מֵחֲמֵשׁ מַלְקִיּוֹת אָמְרוּ (בגמרא): וְהָא שַׁיֵּר לָאו דְּלֹא יַחֵל וְלֹא אָמְרוּ: וְהָא שַׁיֵּר חֹמֶץ? לְפִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַיַּיִן וְעַל הַחֹמֶץ שְׁתַּיִם, כִּי הַחֹמֶץ לֹא נֶאֱסַר אֶלָּא מֵחֲמַת עִקָּרוֹ שֶׁהוּא הַיַּיִן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (לא תעשה צב). וּכְאִלּוּ אָמַר שֶׁעִקַּר אִסּוּרוֹ לֹא נִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ בְּקִלְקוּלוֹ. וּמִמַּה שֶּׁאָתָּה צָרִיךְ לָדַעַת, שֶׁאִסּוּרֵי נָזִיר אֵלּוּ מִצְטָרְפִין כֻּלָּן לִכְזַיִת וְלוֹקֶה עַל כְּזַיִת מִכֻּלָּן.

הַמִּצְוָה הָר"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְּהַר הַנָּזִיר מִלְּהִטַּמֵּא בְּאֹהֶל הַמֵּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא" (שם, ו). וּכְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּגְמָרָא (נזיר מב:): "קְרָא מָלֵא דִּבֵּר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַכָּתוּב "לֹא־יִסָּמֵא", כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לֹא יָבֹא" לְהַזְהִיר עַל הַטֻּמְאָה וּלְהַזְהִיר עַל הַבִּיאָה". וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁאִם נִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת אַחַר שֶׁנִּטְמָא — אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת; וְשֶׁאִם אֵרְעוּ לוֹ טֻמְאָה וּבִיאָה כְּאַחַת — חַיָּב שְׁתַּיִם, כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס, לְאֹהֶל שֵׁישׁ שָׁם גּוֹסֵס וְיָשַׁב שָׁם עַד שֶׁמֵּת אוֹתוֹ הָאָדָם שֶׁנִּמְצָא שֶׁנִּטְמָא וּבָא בְּאֹהֶל הַמֵּת כְּאַחַת. אֲבָל אִם נִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת כְּבָר קָדְמָה הַטֻּמְאָה לַבִּיאָה (כי מיד עם הכנס חלק קטן ממנו, טרם שבא כולו — נטמא), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם לְפִי הַכְּלָלִים הַמְבֹאָרִים בְּאֹהָלוֹת.

הַמִּצְוָה הָרִ"ז —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזָּהַר הַנָּזִיר מִלְּהִטַּמֵּא לָמֵת, וְהוּא אָמְרוֹ: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וְגוֹ' לֹא־יִטַּמָּא" (שם, ז). וְאִם נִטְמָא בְּטֻמְאַת מֵת, בֵּין בְּטֻמְאוֹת שֶׁמְּגַלְּחַ עֲלֵיהֶן בֵּין בְּטֻמְאוֹת שֶׁאֵינוֹ מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן —— לוֹקֶה.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שני עמ' ב

נשותיהם לעשות מלאכה בעיר אחרת, רק **שַׁבָּת אַחַת** – שבוע.

נאמר בתורה (שמות כא י) 'שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע', ועתה מבארת המשנה מהו שיעור עונה של כל אדם: **הָעוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה**, שחייבה תורה את האדם לפקוד את אשתו, נתנו בה חכמים שיעורים לפי התעסקות האדם, **תַּלְמִידֵי** – בני אדם שאינם עוסקים בסחורה או במלאכה, עונתם **בְּכָל יוֹם. הַפּוֹעֲלִים** שתש כחם, עונתם רק **שְׁתַּיִם בְּשַׁבָּת** – פעמיים בשבוע. **הַחַמָּרִים** – המהלכים עם חמוריהם לכפרים להביא תבואה לשוק, **אַחַת בְּשַׁבָּת. הַגַּמָּלִים**, שמביאים חבילות על הגמלים ממקום רחוק, **אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. הַסַּפָּנִים**, שיוצאים בספינות לים הגדול, **אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.**

* * *

גמרא

הגמרא מבררת מה הם סברות מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל, לגבי המדיר את אשתו מתשמיש המטה. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה טעמם **דְּבֵית שַׁמַּאי**, האומרים שעד שתי שבתות צריכה האשה להמתין, ואין כופים את בעלה לגרשה. משיבה הגמרא: **גְּמָרֵי** – לומדים זאת **מִדִּין** אשה **הַיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה**, שטמאה שבועיים ואסורה בתשמיש, וכיון שמצאנו שדרך העולם היא שלפעמים אסורה האשה על בעלה שבועיים, אין לנו לכופו להוציא מחמת זמן כזה. **וְאִילּוּ** טעמם של **בֵּית הִלֵּל**, שצריכה להמתין רק שבוע, משום **דִּגְמָרֵי** – לומדים זאת **מִיּוֹלֶדֶת זָכָר**, שטמאה רק שבוע, ואף זו אינה צריכה להמתין יותר משבוע.

מקשה הגמרא: **וּבֵית הִלֵּל נַמִּי** – ואף לשיטת בית הלל, מדוע למדו מיולדת זכר, **נִגְמְרוּ** – ילמדו **מִיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה**, דכיון שמצאנו בה שהיא ממתינה שבועיים, אם כן אף זו יכולה להמתין שבועיים.

הגמרא מבארת את טעמם של בית הלל באופן אחר: **אִי מִיּוֹלֶדֶת נָמֵי לָא** – אם היו בית הלל לומדים מיולדת, **הָכִי נַמִּי** – אכן היו אומרים שצריכה להמתין שבועיים, כיולדת נקבה, אך בית הלל אינם לומדים מיולדת כלל, **אֶלָּא בֵּית הִלֵּל מִנְּדָה נָמֵי לָא** – לומדים דין זה מדין נדה, שמן התורה ממתינה רק שבוע לטהרתה קודם שתשמש מיטתה, ואף זו צריכה לסבול רק המתנת שבוע, ולא יותר.

מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – באיזו סברא נחלקו בית שמאי ובית הלל, ומדוע אלו לומדים מיולדת נקבה ואלו לומדים מנדה. מבארת הגמרא: **מַר סָבַר** – בית הלל סוברים שיש ללמוד **מִידֵי דִּשְׁכִיחַ** – דבר המצוי, שרגילות היא שבועים הבעל על אשתו ומדירה הנאה, **מִידֵי דִּשְׁכִיחַ** – מדבר מצוי, והיינו טומאת נדה, שטמאה רק שבוע. אך לידה אינה דבר מצוי, ואין ללמוד ממנה דין זה. **וּמַר סָבַר** – בית שמאי סוברים שמסתבר ללמוד **מִידֵי דְּהוּא גָּרִים לָהּ** – דבר שהוא גרם לה איסור, היינו שמדירה הנאה, **מִמִּידֵי דְּהוּא גָּרִים לָהּ** – מדבר שהוא גרם לה, היינו לידה, שעל ידו באה לה, וכשם שבלידה ממתינה שבועיים, אף זו צריכה להמתין שבועיים, אך אין ללמוד דין זה מנדה, שאין זה דבר הנגרם על ידי הגמרא מבארת באלו אופנים נחלקו בית שמאי ובית הלל: **אָמַר רַב, מַחֲלוֹקֶת** בית שמאי ובית הלל כמה זמן צריכה להמתין היא רק **בְּמְפָרֵשׁ** – שפירש בנדרו לכמה זמן הוא מדירה, בית שמאי סוברים שאם הדירה שבועיים צריכה להמתין, ובית הלל סוברים שרק אם הדירה שבוע צריכה להמתין. **אֲבָל בִּסְתָם** – אם הדיר אותה ללא קיצבת זמן, **דִּבְרֵי הַכֹּל יוֹצִיא לְאַלְתַּר** – יגרשנה מיד **וְיִתֵּן כְּתוּבָּה**, ואינה צריכה להמתין לו שבוע או שבועיים, שמא ימצא פתח לנדרו. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ** אם הדירה **בִּסְתָם, נַמִּי** – גם כן **יַמְתִּין** מלגרשה, לבית שמאי שבועיים ולבית הלל שבוע, **שָׁמָא** בתוך זמן זה **יִמְצָא פֶּתַח** חרטה **לִנְדָרוֹ.**

הגמרא מביאה מחלוקת דומה של רב ושמואל בענין אחר, ומבארת מדוע הוצרכו לחלוק בשני המקומות. שואלת הגמרא: מדוע הוצרכו רב ושמואל לחלוק כאן בפירוש, **הָא פְּלִיגִי בָּהּ חָדָא וְיָמְנָא** – הרי נחלקו רב ושמואל במחלוקת זו פעם אחת, בביאור משנה המובאת להלן, ומדבריהם שם אפשר להבין שאף כאן נחלקו, **דְּתָנֵן** במשנה להלן (ע.), **הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלִּיהָנוֹת לוֹ**, ומחמת כן אינו יכול לתת לה מזונות, אם הדירה **עַד שָׁלֹשִׁים יוֹם, יַעֲמִיד פַּרְנָס** – ימנה אדם שיפרנס אותה משלו, ויפרע לו הבעל. **יוֹתֵר מִכָּאן** – אך אם הדירה הנאה ליותר משלשים יום, **יוֹצִיא** את אשתו בגט, **וְיִתֵּן כְּתוּבָּה. וְאָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שצריכה להמתין שלשים יום **אֶלָּא בִּמְפָרֵשׁ** בנדרו שמדירה רק לשלשים יום, **אֲבָל בְּמַדִּירָה סְתָם, יוֹצִיא לְאַלְתַּר וְיִתֵּן כְּתוּבָּה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ** אם הדירה **בִּסְתָם, נַמִּי יַמְתִּין** שלשים יום, **שָׁמָא יִמְצָא פֶּתַח לִנְדָרוֹ.** והיינו יכולים להבין משמסתבר שכשם שנחלקו שם אם עליה להמתין שמא ימצא פתח כך יחלקו גם כאן, ומדוע הוצרכו לחלוק בפירוש גם שם וגם כאן.

משיבה הגמרא: **צְרִיכָא** – הוצרכו רב ושמואל לחלוק בפירוש בשתי המשניות, **דְּאִי אִיתְּמַר בָּהָא** – אם היו חולקים בפירוש רק במשנתינו, היינו סבורים שרק **בָּהָא** – במדיר את אשתו מתשמיש המטה **קָאָמַר רַב** שאם לא קצב זמן לנדרו יגרש מיד, **מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר בְּפַרְנָסָה,** ולכן אינה צריכה להמתין כלל, **אֲבָל בָּהָא** – במדיר את אשתו מליהנות לו, **דְּאֶפְשָׁר** לספק את צרכיה **בְּפַרְנָסָה,** שיפרנסה במקומו, **אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ** – שמא הוא מודה **לִשְׁמוּאֵל** שימתין שלשים יום שמא ימצא פתח לנדרו. **וְאִי אִיתְּמַר בָּהָא** – במשנה להלן, היינו סבורים שרק **בָּהָא** – במדיר את אשתו מליהנות לו, **קָאָמַר שְׁמוּאֵל** שיש להמתין שלשים יום, משום שאפשר לפרנסה על ידי אחר, **אֲבָל בָּהָא** – במדיר את אשתו מתשמיש המטה, **אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַב** – שמא מודה הוא לרב, שאם לא קצב זמן יוציאה בגט מיד, **צְרִיכָא** – לכן הוצרכו רב ושמואל לחלוק בפירוש בשתי המשניות.

* * *

שנינו במשנה: **הַתַּלְמִידִים יוֹצְאִין לְתַלְמוּד** תורה שלא ברשות שלשים יום **וְכוּ'**. שואלת הגמרא: אם יוצאים **בִּרְשׁוּת** נשותיהם, **כַּמָּה** זמן מותר להם לצאת. משיבה הגמרא: **כַּמָּה דְּבָעֵי** – כמה שרוצים, שהרי נשותיהם מסכימות לכך.

מהדורת לוח פסח ושימוש אישי בלבד

יחזקאל פרק־כד ה־ט

ה מִבְחַר הַצֹּאן לָקוֹחַ וְגַם דִּוּר הָעֲצָמִים תַּחְתֶּיהָ רַתֵּחַ רְתָּחֶיהָ גַּם־בָּשְׁלוּ עֲצָמֶיהָ בְּתוֹכָהּ: (ס) ו לָכֵן כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה אוֹי עִיר הַדָּמִים סִיר אֲשֶׁר חֶלְאָתָה בָהּ וְחֶלְאָתָהּ לֹא יָצְאָה מִמֶּנָּה לִנְתָחֶיהָ לִנְתָחֶיהָ הוֹצִיאָהּ לֹא־נָפַל עָלֶיהָ גּוֹרָל: ז כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה עַל־צְחִיחַ סֶלַע שָׂמָתְהוּ לֹא שְׁפָכַתְהוּ עַל־הָאָרֶץ לְכַסּוֹת עָלָיו עָפָר: ח לְהַעֲלוֹת חֵמָה לִנְקֹם נָקָם נָתַתִּי אֶת־דָּמָהּ עַל־צְחִיחַ סֶלַע לְבִלְתִּי הִכָּסוֹת: (פ) ט לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אוֹי עִיר הַדָּמִים גַּם־אֲנִי אַגְדִּיל הַמְּדוּרָה:

רש"י

(ה) מבחר הצאן לקוח. קח אתה נבוכדנצר את מבחר חייליך סביבותיה כן ת"י ואינו מיושב על ענין הסיר וכן צריך לפותרו מבחר ישראל יבאו ויכנסו בתוכה: **וגם דור העצמים תחתיה.** סדר וערך העצמים תחת שאר האיברים כלומר ילחמו הגיבורים בשביל החלשים ויסמכו אלו עליהן, דור לשון עריכה וכן יצנפך צנפה כדור (ישעיה כ"ב) שורות היקף גייסות וכן שורה תרגום דרא מנחם פירש כמו אני אגדיל המדורה: **רתח רתחיה.** ואחר שיהו כולם לתוכה יקרבו כלי המצור והמלחמה אל העיר: **(ו) חלאתה.** זוהמתה שמוציאין מעל פיה על ידי הרתחתה שקורין אשקומ"א בלע"ז כלומר לא יצאו ממנה רשעים שבה: **לנתחיה לנתחיה.** גלות אחר גלות היוצא ונפל אל הכשדים איש איש לבדו: **לא נפל עליה גורל.** לא כשאר קדירות שמוציאין נתחיהן יחד לתתה לפני כל אחד ואחד חלקו וגורלו. ויונתן תרגם מדלא יתעביד בה תיובא לא נפל עליה גורלו של מקום: **(ז) צחיח.** שעיעות: **לא שפכתהו על הארץ** וגו'. ת"י בזידו ובדרע מרומם שפכתיה לא שפכתיה בשלו למיעבד עלוהי תיובא, ורבותינו פירשוהו בדמו של זכריה בן יהוידע לא נהגו בו לא כדם הצבי ולא כדם האיל: **(ח) להעלות חמה.** לפני צויתי לאותו דם שלא יבלע בקרקע כדי שיזכר לנקום נקמתו: **(ט) המדורה.** הסק גדולה פואיא"ה בלע"ז:

מצודת דוד

(ה) מבחר הצאן לקוח. ר"ל הבשר שתשים בסיר יהיה ממבחר הצאן מהשמנים והנבחרים שבצאן: **וגם דור.** שים תחת הסיר מדורת העצמים שבמקום עצים יבער עצמים: **רתח רתחיה.** ר"ל כ"כ תבעיר האש ותרתיח הסיר עד שגם העצמים יתבשלו בה עם שהם קשים להתבשל ור"ל בעת יתחיל המצור יתאספו בה כל בני הערים שנחרבו וגם שרי העם והמושלים

מצודת ציון

(ה) דור. מל' מדורה והבערה כמו מדורות אש (ישעיה ל): **רתח רתחיה.** ענין הבישול בחוזק שמעלה כעין אבעבועות וכן ירתיח כסיר מצולה (איוב מא): **(ו) חלאתה.** ענין זוהמא ודומה לו במקראות שלאחריו: **(ז) צחיח.** ענין יובש כמו שכנו צחיחה (תהלים סח):

ואמר לעשות מדורה מעצמים לרמז על עצמות והחללים הנהרגים חנם בקרבה ע"י המלך והשרים שהם מבעירים האש ומביאים הפורעניות וצרות המצור ואמר רתח וכו' לרמז שכ"כ יקשה צרות המצור עד שגם הגבורים החזקים כעצמים יכלו ויפלו בה בחרב וברעב ובדבר: **(ו) לכן.** ר"ל הואיל ונאמר לי במשל לכן אפרש הדבר כה אמר ה' וגו': **אוי וגו'.** אוי לך ירושלים אשר נשפך בך דמי נקיים: **סיר.** אתה הסיר אשר נשאר בה זוהמתה ולא יצאה ממנה זוהמתה כי לא העבירו ממנה כדרך שמעבירים זוהמת הסיר ר"ל עדיין טומאת העון אצלך ולא עשית תשובה שתלך לה העון: **לנתחיה לנתחיה הוציאה.** ר"ל כמו שאין דרך לשפוך מסיר כזאת כל הנתחים בבת אחת כי ישפך עמהם גם הזוהמה הנשארת בשולי הסיר, אולם יוציאם נתחים נתחים מה שפוגע ראשון נוטל תחלה מבלי הפלת גורל לדעת מי ראשון כו' כן לא גלו אנשי ירושלים בבת אחת כי מהם גלו עם יהויקים ומהם עם יהויכין ומהם עם צדקיהו ולא גלו על פי גורל כי־אם מי שבא בידו ראשון גלה תחלה וכאומר לא היה בן בעבור שאלו פשעו יותר מאלו והגורל נפל על אלו שפשעו ביותר כי באמת דרך אחד להם: **(ז) כי דמה.** דם הנקי הנשפך שהיה בתוכה הנה שמה אותו על יבשות הסלע להיות מתקיים לא שפכה אותו על עפר הארץ להיות נבלע ונכסה בעפר הארץ ר"ל שפכו דם בגלוי ובפרסום ולא חששו לעשות בסתר לבל יוודע: **(ח) להעלות חמה.** לכן בכדי להעלות חמתי ולנקום בהם נקם קיימתי את הדם הנשפך בה להיות מתקיים כאילו הוא על יבשות הסלע לבל יהיה נכסה מעיני ר"ל כמו שהם עשו בגלוי כן השארתי את הדם מגולה להיות זכור לפני, להעלות חמתי לנקום בהם נקמת הדם, ואחז במשל מבן אדם המשאיר דבר מגולה למען יזכור בו: **(ט) לכן.** הואיל והדם הנקי זכור לפני לכן כה אמר ה' אוי לך עיר הדמים: **גם אני.** כמו שהם הגדילו רשע כן גם אני אגדיל המדורה שתחת הסיר: **(י) הרבה העצים.** ר"ל אמור בנבואה שאני ארבה העצים ואדליק האש למען החם את הבשר לכלותה: **והרקח.** אשים בה מרקחת הבשמים כי כן הדרך להשים הבשמים בתבשיל לאחר שנצטמק הרבה: **והעצמות.** גם העצמות יתייבשו מאד מחום האש:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דברי הימים א פרק־ט לח־מד

לח וּמְקֹלוֹת הוֹלִיד אֶת־שִׁמְאָם וְאַף־הֵם נֶגֶד אֲחֵיהֶם יָשְׁבוּ בִּירוּשָׁלַם עִם־אֲחֵיהֶם: (ס) לט וְנֵר הוֹלִיד
אֶת־קִישׁ וְקִישׁ הוֹלִיד אֶת־שָׁאוּל וְשָׁאוּל הוֹלִיד אֶת־יְהוֹנָתָן וְאֶת־מַלְכִּי־שׁוּעַ וְאֶת־אֲבִינָדָב וְאֶת־אֶשְׁבָּעַל:
מ וּבֶן־יְהוֹנָתָן מְרִיב בַּעַל וּמְרִי־בַעַל הוֹלִיד אֶת־מִיכָה: מא וּבְנֵי מִיכָה פִּיתוֹן וָמֶלֶךְ וְתַחְרֵעַ: מב וְאָחָז
הוֹלִיד אֶת־יַעְרָה וְיַעְרָה הוֹלִיד אֶת־עָלֶמֶת וְאֶת־עַזְמָוֶת וְאֶת־זִמְרִי וְזִמְרִי הוֹלִיד אֶת־מוֹצָא: מג ומוֹצָא
הוֹלִיד אֶת־בִּנְעָא וּרְפָיָה בְנוֹ אֶלְעָשָׂה בְנוֹ אָצֵל בְּנוֹ: מד וְלָאָצֵל שִׁשָּׁה בָנִים וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם עַזְרִיקָם ׀
בֹּכְרוּ וְיִשְׁמָעֵאל וּשְׁעַרְיָה וְעֹבַדְיָה וְחָנָן אֵלֶּה בְּנֵי אָצֵל: (פ)

דברי הימים א פרק־י א־ז

א וּפְלִשְׁתִּים נִלְחֲמוּ בְיִשְׂרָאֵל וַיָּנָס אִישׁ־יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים בְּהַר גִּלְבֹּעַ: ב וַיַּדְבְּקוּ
פְלִשְׁתִּים אַחֲרֵי שָׁאוּל וְאַחֲרֵי בָנָיו וַיַּכּוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־יוֹנָתָן וְאֶת־אֲבִינָדָב וְאֶת־מַלְכִּי־שׁוּעַ בְּנֵי שָׁאוּל:
ג וַתִּכְבַּד הַמִּלְחָמָה עַל־שָׁאוּל וַיִּמְצָאֻהוּ הַמּוֹרִים בַּקָּשֶׁת וַיֵּחֶל מִן־הַיּוֹרִים: ד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל נֹשְׂא
כֵלָיו שְׁלֹף חַרְבְּךָ ׀ וְדָקְרֵנִי בָהּ פֶּן יָבֹאוּ הָעֲרֵלִים הָאֵלֶּה וְהִתְעַלְּלוּ בִי וְלֹא אָבָה נֹשֵׂא כֵלָיו כִּי יָרֵא (ס)
מְאֹד וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ: ה וַיַּרְא נֹשֵׂא־כֵלָיו כִּי מֵת שָׁאוּל וַיִּפֹּל גַּם־הוּא עַל־הַחֶרֶב
וַיָּמֹת: (ס) ו וַיָּמָת שָׁאוּל וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו וְכָל־בֵּיתוֹ יַחְדָּו מֵתוּ: ז וַיִּרְאוּ כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּעֵמֶק כִּי
נָסוּ וְכִי־מֵתוּ שָׁאוּל וּבָנָיו וַיַּעַזְבוּ עָרֵיהֶם וַיָּנֻסוּ וַיָּבֹאוּ פְלִשְׁתִּים וַיֵּשְׁבוּ בָהֶם: (ס)

רש"י

(לט) אשבעל. הוא איש בושת ולכך כינהו בושת לפי שבעל לשון אדני הוא וכינהו בושת ל׳ גנאי: **מריב בעל.** זה מפיבושת א״ר יצחק בר שמואל מנרבונא משעה שעבדו ישראל את הבעל נקרא הבעל שם בושת דכתיב לקטר לבושת לקטר לבעל (ירמיה י״א) כי הבעל הוא בושת וגדעון נקרא ירובעל על שסירב לו בעל (שופטים ו׳) ונקרא ירובשת דכתיב על אבימלך מי הכה אבימלך בן ירובשת וגו׳ בס׳ שמואל (ב׳ י״א) ונקרא ירובשת וירובעל, כי בעל ובשת אחד הוא:

(א) ופלשתים נלחמו בישראל. אינו מספר כי־אם מפלתו של שאול וכאשר בא לספר מעשה דוד אינו מספר זילותו אלא גבורתו וגדולתו כי הספר שלו ולמלכי יהודה: **(ג) וימצאוהו המורים בקשת.** בוא וראה כי אין חכמה ואין תבונה לנגד ה׳ (משלי כ״א) כי נגד ה׳ דרכי איש בנימין היו שונאיהם נופלים לפניהם בקשת כי הם בקיאים בקשת כדכתיב אטר יד ימינו וגו׳ בשופטים (כ״א) וכן ביהונתן צדה אורה לשלח לי למטרה בשמואל (א׳ כ׳) וכתיב למטה (י״ב ב׳) בנימן נושקי קשת מימיני׳ וגו׳ וכן באסא בספר זה (ב׳ י״ד) ומבנימן נושאי מגן ודורכי קשת וגו׳ אבל כשהשם סר מעל שאול נפל ביד רובה קשת בדבר שהוא אומנתו: **ויחל מן היורים.** כמו ותתחלחל המלכה (אסתר י׳):

מצודת דוד

(לח) ואף הם. ר״ל אף כי ישבו בגבעון מ״מ לפעמים ישבו בירושלים נגד אחיהם הנזכרים למעלה ושוה להם: **עם אחיהם.** הוא כפל ענין לתוספות ביאור כי עם הוא כמו נגד: **(לט) אשבעל.** הוא איש בושת שמלך תחת שאול והוא ישוי האמור בשמואל א׳: **(מ) מריב בעל.** הוא מפיבושת: **(מב) ואחז.** גם הוא בן מיכה וכן נאמר למעלה: **(מג) ורפיה בנו.** של בנעא וכן חושב אחד בן אחד: **(מד) בכרו.** כן שמו:

מצודת ציון

(א) איש ישראל. כמו אנשי ישראל: **(ג) המורים.** ענין השלכת החצים כמו אשר אנכי מורה (ש״א כ׳): **ויחל.** מל׳ חלחלה ופחד: **(ד) שלוף.** ענין הוצאת החרב מתערה: **ודקרני.** ענין נעיצה ותחיבה כמו כל הנמצא ידקר (ישעיה יג׳): **והתעללו.** ענין לעג ובזיון כמו כי התעללת בי (במדבר כב׳): **ולא אבה.** ולא רצה:

(ב) וידבקו. ברדפם השיגום והיו דבוקים אחריהם וקרובים להם: **(ג) על שאול.** על כי כבר הרגו את בניו היתה כל פני המלחמה עליו לבד: **המורים.** האנשים המורים בקשת מצאו מקומו ופחד מהם שלא יאחזוהו ויתעללו בו: **(ד) והתעללו בי.** ליסרני ביסורי בזיון: **כי ירא מאד.** פחד מה׳ לשלוח יד במשיחו: **ויפול עליה.** להמית את עצמו בה: **(ז) אשר בעמק.** היא עמק יזרעאל שהיה סמוך למקום המלחמה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד פֵּרוֹת בִּירוּשָׁלַיִם וּמָעוֹת בַּמְּדִינָה, אוֹמֵר: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָהֵם מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹת הָאֵלּוּ. מָעוֹת בִּירוּשָׁלַיִם וּפֵרוֹת בַּמְּדִינָה, אוֹמֵר: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹת הָהֵם, וּבִלְבַד שֶׁיַּעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם.

ה מָעוֹת נִכְנָסוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצְאוֹת, וּפֵרוֹת נִכְנָסִין וְאֵינָן יוֹצְאִין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הַפֵּרוֹת נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין.

ו פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְעָבְרוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם, יַחֲזֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם. וְשֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, סַלֵּי עֲנָבִים לַגַּת וְסַלֵּי תְאֵנִים לַמָּקֵצָה — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲזֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יְפָדֶה וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל,

פירוש ברטנורא

ד ומעות במדינה. ומעות של מעשר שני חוץ לירושלים וצריך לחן, וקמ"ל שא"צ שיהיו הפירות והמעות במקום אחד. ועוד אשמעינן במתניתין דאע"ג דפירות מעשר אין יכולין ליפדות בירושלים, מעות מעשר מתחללין הן בירושלים:

ה מעות. של מעשר שני: **נכנסות לירושלים ויוצאות.** שאין המחיצות קולטות מעות כדרך שקולטות פירות: **אף הפירות נכנסים ויוצאים.** ודוקא להוציאן כדי לטוחנן ולאפותן ולהחזירן אח"כ לירושלים שרי רבן שמעון בן גמליאל, לפי שיותר היו מוצאין לטחון ולאפות חוץ לירושלים מבירושלים עצמה. ותנא קמא אסר נמי בהא. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ו שנגמרה מלאכתן. למעשר, כדתנן בפ"ק דמעשרות איזהו גרנן למעשר: **ועברו בתוך ירושלים.** בעודן טבל: **יחזור מעשר שני שלהן.** דקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, וקלטוהו מחיצות למעשר שני: **ושלא נגמרה מלאכתן.** כגון **סלי ענבים לגת** וכו'. אבל סלי ענבים לאכילה נגמרה מלאכתן: **למוקצה.** מקום ששוטחין בו תאנים ליבש קרוי מוקצה: **רבי שמעון בן יהודה אומר** וכו'. סבר דלב"ה מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין. אי נמי אפילו כמי שהורמו דמיין הני מילי [לענין] שאר דברים, אבל לענין קליטת מחיצות דרבנן, מקילין ב"ה. ואין הלכה כר"ש בן יהודה, שלא נחלקו ב"ש וב"ה

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ד

במשנה הקודמת למדנו, שרשאי אדם לחלל בירושלים מעות מעשר שני שלו על פירות חולין של חברו, אם חברו מסכים שפירותיו יתקדשו בקדושת מעשר; וכל שכן אם יש לו לעצמו פירות חולין, שרשאי הוא לחלל עליהם מעותיו של מעשר שני ("תפארת ישראל"). משנתנו באה להשמיע, שאפילו הפירות של חולין והמעות של מעשר שני אינם נמצאים במקום אחד אלא הפירות הם בירושלים והמעות מחוץ לירושלים, או להיפך, רשאי הוא לחלל את המעות על הפירות.

פֵּרוֹת בִּירוּשָׁלַיִם – מי שהיו לו פירות של חולין בירושלים, **וּמָעוֹת בַּמְּדִינָה** – ומעות של מעשר שני חוץ לירושלים ("מדינה" היינו כל ארץ ישראל מחוץ לירושלים), והוא צריך למעות, **אוֹמֵר: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָהֵם מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹת הָאֵלּוּ** – ויצאו המעות לחולין במקומן, והפירות נתפסים בקדושת מעשר שני, וכן **מָעוֹת בִּירוּשָׁלַיִם** – אם היו לו מעות של מעשר שני בירושלים, **וּפֵרוֹת בַּמְּדִינָה** – ופירות של חולין חוץ לירושלים, והוא צריך למעות, **אוֹמֵר: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹת הָהֵם** – ויצאו המעות לחולין, שאף על פי שפירות מעשר שני אינם נפדים בירושלים, מעות מעשר שני מתחללים בירושלים אפילו על פירות חולין שמחוץ לירושלים, **וּבִלְבַד שֶׁיַּעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם** – ואינו רשאי לחזור ולפדותם (כמבואר לקמן משנה י).

יש מפרשים שמשנתנו כולה היא המשך למשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד במי שהיו לו מעות וצריך להן, ולחבירו פירות, שאף על פי שהפירות והמעות אינם במקום אחד, רשאי הוא לחלל את המעות על הפירות, אם חבירו רוצה בכך (הר"ש).

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד שיש הבדל בין פירות של מעשר שני למעות של מעשר שני, שהפירות כיון שנכנסו לירושלים שוב אסור להוציאם משם, ואילו מעות מעשר שני מותר להוציאן מירושלים.

מָעוֹת – של מעשר שני, **נִכְנָסוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצְאוֹת** – אף על פי שהוכנסו לירושלים מותר להוציאן משם, **וּפֵרוֹת נִכְנָסִין וְאֵינָן יוֹצְאִין** – אבל פירות של מעשר שני משהוכנסו לירושלים, מחיצות ירושלים קולטות אותם, ואסור להוציאם משם. לא כן מעות של מעשר שני, שאין המחיצות קולטות אותן כדרך שקולטות הפירות. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הַפֵּרוֹת נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין** – בירושלמי מבואר שאף רבן שמעון בן גמליאל סובר, שמחיצות ירושלים קולטות הפירות של מעשר שני, ואסור להוציאם מירושלים על מנת לפדותם, אלא שלדעתו מותר להוציאם לשעה, כדי לטחנם ולאפותם מחוץ לירושלים ולהחזירם אחר כך לירושלים ולאכלם שם, לפי שמחוץ לירושלים היו מצויים יותר ריחיים ותנורים, ודמי הטחינה והאפייה היו שם יותר בזול מאשר בירושלים. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

יום שני

באור משנה ו

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שפירות מעשר שני שנכנסו לירושלים, אסור להוציאם משם, שכבר קלטו אותם מחיצות העיר, באה משנתנו להשמיע, שאף פירות טבל שעברו בתוך ירושלים, ואחר כך הפרישו מהם מעשר שני מחוץ לירושלים, שוב אין רשאים לפדותו, אלא חייבים להחזירו ולאכלו בירושלים, שהואיל והמעשר השני היה בתוך פירות הטבל, כבר קלטוהו מחיצות ירושלים; וכבר הזכרנו שפירות של מעשר שני אין פודים אותם אלא כל זמן שלא הגיעו לירושלים, אבל משהגיעו לירושלים אסור לפדותם.

פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן – למעשרות, כמבואר במסכת מעשרות (א, ה-ח), **וְעָבְרוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם** – כשהם עדיין בטבלם, ואחר כך הפרישו מהם את המעשרות מחוץ לירושלים, **יַחֲזֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם** – ואסור לפדותו מחוץ לירושלים, שסובר התנא של משנתנו: "מתנות שלא הורמו הרי הן כאילו הורמו", ונמצא שהמעשר השני שהיה בתוך פירות הטבל כבר קלטוהו מחיצות ירושלים. **וְשֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן** – ופירות שלא נגמרה מלאכתן למעשר, שעברו בתוך ירושלים, כגון שהעביר בירושלים **סַלֵּי עֲנָבִים לַגַּת** – לדריכתם בגת, **וְסַלֵּי תְאֵנִים לַמָּקֵצָה** – סלי תאנים למקום ששוטחים אותן לייבשן ולעשות מהן קציעות, שעדיין לא נגמרה מלאכתם למעשר, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲזֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם** – שלדעת בית שמאי אף פירות שלא נגמרה מלאכתם דינם לענין קליטת מחיצות בירושלים כפירות שנגמרה מלאכתם; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יְפָדֶה וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם** – הואיל ועברו בתוך ירושלים קודם שנגמרה מלאכתן, מעשר שני שמפרישים מהם חוץ לירושלים מותר לפדותו במעות ולאכלו אחר כך בכל מקום, ומעלים את דמי הפדיון לירושלים, כדין פירות שלא נכנסו לירושלים. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, עַל פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, שֶׁיִּפְדֶּה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם** –

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עַל פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, שֶׁיִּפָּדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם. וְעַל מַה נָּחְלְקוּ? עַל פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲזֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יִפָּדֶה וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם. וְהַדְּמַאי נִכְנָס וְיוֹצֵא וְנִפְדֶּה.

ז אֵילָן שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּפָנִים וְנוֹטֶה לַחוּץ, אוֹ עוֹמֵד בַּחוּץ וְנוֹטֶה לִפְנִים — מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלִפְנִים כְּלִפְנִים, מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ כְּלַחוּץ. בָּתֵּי הַבַּדִּים שֶׁפְּתְחֵיהֶן לִפְנִים וַחֲלָלָן לַחוּץ, אוֹ שֶׁפְּתְחֵיהֶן לַחוּץ וַחֲלָלָן לִפְנִים — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הַכֹּל כְּלִפְנִים; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלִפְנִים כְּלִפְנִים, מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ כְּלַחוּץ.

ח הַלְּשָׁכוֹת בִּנְווֹת בַּקֹּדֶשׁ וּפְתוּחוֹת לַחֹל — תּוֹכָן חֹל וְגַגּוֹתֵיהֶן קֹדֶשׁ. בִּנְווֹת בַּחֹל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ — תּוֹכָן קֹדֶשׁ

פירוש ברטנורא

אלא על פירות שלא נגמרה מלאכתן כדברי ת"ק: **והדמאי.** טבל של דמאי: **נכנס.** לירושלים: **ויוצא ונפדה.** חוץ לירושלים אחר שיצא, ואין צריך לחזור. והך סיפא לתנא קמא איצטריך ואליבא דבית הלל:

ז בפנים. מן החומה: **ונוטה לחוץ.** לחומת ירושלים: **מכנגד החומה ולפנים כלפנים.** דבין נוף ובין עיקר מכנגד החומה ולפנים כלפנים, ואוכלין שם מעשר שני ולא פודין. ובין נוף ובין עיקר מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ, ופודין שם מעשר שני ולא אוכלין. והיינו דתנן במסכת מעשרות פ"ג ובירושלים הולך אחר הנוף. כלומר אף אחר הנוף: **בתי הבדים.** שעוצרים בהם שמן, ורגילים היו לעשות בתים הללו בחומת המדינה: **שפתחיהן לפנים.** מחומת ירושלים וחללן חוץ לחומת ירושלים: **מכנגד החומה ולפנים כלפנים.** ואוכלים שם מעשר שני וקדשים קלים, ואין פודין שם מעשר שני: **מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ.** ואין אוכלים שם מעשר שני וקדשים, ופודים שם מעשר שני:

ח הלשכות בנויות בקודש. בעזרה: **ופתוחות לחול.** להר הבית: **וגגותיהן קודש.** והוא שהיו גגותיהן שוות לקרקע העזרה, כגון שהיתה הלשכה בשפוע ההר. שאם אין גגותיהן שוות לקרקע העזרה קיימא לן דעליות וגגות לא נתקדשו: **תוכן קודש.** לשחיטת קדשים קלים, ולאכילת קדשי קדשים, ולהתחייב עליהן משום טומאה:

משניות מבוארות – קהתי

שאף בית שמאי מודים באלו, שלא קלטו מחיצות ירושלים מעשר שני שלהם, הואיל ועדיין לא נגמרה מלאכתם למעשר, **וְעַל מַה נָּחְלְקוּ** – בית שמאי ובית הלל? **עַל פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן** – למעשר, **שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲזֹר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יִפָּדֶה וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם** – מהטעם שבארנו לעיל; **וְהַדְּמַאי נִכְנָס וְיוֹצֵא וְנִפְדֶּה** – חוץ לירושלים לאחר שיצא. יש מפרשים, שכוונת המשנה למעשר שני של דמאי, שאף על פי שנכנס לירושלים מותר להוציאו משם ולפדותו חוץ לירושלים (**הרמב"ם בפירושו למשנתנו**), ויש סוברים, שאף מעשר שני של דמאי, אם נכנס לירושלים אסור להוציאו משם, וכן גם פוסק הרמב"ם (**הל' מעשר שני ב, ט**; כנראה שחזר בו מפירושו הנ"ל), אלא כוונת משנתנו היא (לפי הירושלמי) ל"טבל" של דמאי שעבר בתוך ירושלים, שמותר לפדות מעשר שני שלו שהפרישוהו מחוץ לירושלים (**הר"ש; ברטנורא**).

באור משנה ז

אֵילָן שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּפָנִים – לפנים מחומת ירושלים, **וְנוֹטֶה לַחוּץ** – ונופו של האילן נוטה אל מחוץ לחומה, **אוֹ עוֹמֵד בַּחוּץ** – חוץ לחומת ירושלים, **וְנוֹטֶה לִפְנִים** – ונופו נוטה לפנים מן החומה, **מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלִפְנִים כְּלִפְנִים** – דינו של האילן כלפנים מן החומה, ומותר לאכול שם מעשר שני, ואסור לפדותו שם, **מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ כְּלַחוּץ** – דינו כחוץ לחומה, ופודים שם מעשר שני ואין אוכלין אותו שם. ומה ששנינו (מעשרות ג, י): "ובירושלים הכל הולך אחר הנוף", כבר בארנו שם (עפ"י מסקנות הבבלי, מכות יב, ב), שהכוונה היא: אף אחר הנוף. שבין נוף ובין עיקר – מכנגד החומה ולפנים כלפנים, מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ. אבל הרמב"ם מפרש, שמשנתנו אינה מדברת אלא לענין אכילת מעשר שני, והיא באה להשמיענו, שדווקא לפנים מן החומה מותר לאכול, ומה שכנגד החומה ולחוץ דינו כחוץ לחומה ואסור לאכול שם מעשר שני; ואילו המשנה במסכת מעשרות דנה לענין פדיון מעשר שני, והיא באה להשמיע (שם), שאפילו בנוף שחוץ לחומה אין פודין מעשר שני, הואיל ועיקרו בפנים, ונמצא לפי הרמב"ם שבנוף שמחוץ לחומה הולכים לחומרה בשני הדברים: אין אוכלים שם מעשר שני ואף אין פודים שם (**"כסף משנה" הל' מעשר שני ב, טו; "תוספות יום טוב"**). **בָּתֵּי הַבַּדִּים** – שעוצרים בהם שמן מזיתים, ורגילים היו לעשות בתים אלו בחומה, **שֶׁפְּתְחֵיהֶן לִפְנִים** – מחומת ירושלים, **וַחֲלָלָן לַחוּץ** – חלל הבתים הוא חוץ לחומת ירושלים, **אוֹ שֶׁפְּתְחֵיהֶן לַחוּץ** – חוץ לחומה, **וַחֲלָלָן לִפְנִים** – מחומת ירושלים, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הַכֹּל כְּלִפְנִים** – כל הבית דינו כלפנים מחומת ירושלים, ואוכלים בו מעשר שני, ואין פודים בו (**ברטנורא**). ברם, לפי התוספתא משמע, שכוונת בית שמאי "הכל כלפנים" לחומרא בלבד, דהיינו שאין פודים שם מעשר שני, אבל אסור לאכלו שם. וכן גם מפרש הרמב"ם. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלִפְנִים כְּלִפְנִים** – ואוכלים שם מעשר שני וכן קדשים קלים הנאכלים בכל העיר, ואין פודים שם מעשר שני, **מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ כְּלַחוּץ** – ואין אוכלים שם מעשר שני וקדשים, ופודים שם מעשר שני (**ברטנורא**).

ב"משנה תורה" (הל' מעשר שני ב, טז) כותב הרמב"ם הלכה זו בדרך שונה לגמרי, וזו לשונו: "בתים שבצד החומה שפתחיהם לפנים מן החומה וחללן לחוץ — מכנגד החומה ולפנים, כלפנים לכל דבר; ומכנגד החומה ולחוץ אין אוכלים שם ואין פודים שם, להחמיר. היה חללן לפנים ופתחיהם לחוץ — מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ, פודין בו ואין אוכלין; ומכנגד החומה ולפנים אין אוכלים שם ואין פודין, להחמיר" (עיין שם בנושאי כליו, שמבארים דברי הרמב"ם על פי הירושלמי).

יום שלישי

באור משנה ח

אגב המשנה הקודמת מובאת כאן משנה זו העוסקת בענין הלשכות שבחצר בית המקדש, והיא באה ללמד, אלו מהן קודש כעזרה, שמותר לאכול בהם קדשי קדשים, ולשחוט בהם קדשים קלים, והנכנס לשם בטומאה חייב קרבן.

הַלְּשָׁכוֹת – שבעזרה, בחצר בית המקדש, שהן **בְּנִוּוֹת בַּקֹּדֶשׁ** – בעזרה, **וּפְתוּחוֹת לַחֹל** – להר הבית, **תּוֹכָן חֹל** – שהולכים בו אחר הפתח, וכיון שהן פתוחות לחול, דין תוכן כחול, ואין אוכלים שם קדשי־קדשים, ואין שוחטים שם קדשים קלים, ואין חייבים כשנכנסים לשם בטומאה (**תוספתא**), **וְגַגּוֹתֵיהֶן קֹדֶשׁ** – בבבלי (**פסחים**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְגַגּוֹתֵיהֶן חֹל. בְּנִויּוֹת בַּקֹּדֶשׁ וּבַחוֹל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ וְלַחֹל, תּוֹכָן וְגַגּוֹתֵיהֶן מִכְּנֶגֶד הַקֹּדֶשׁ וְלַקֹּדֶשׁ — קֹדֶשׁ, מִכְּנֶגֶד הַחֹל וְלַחֹל — חֹל.

ט מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא וְנִטְמָא, בֵּין שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה בֵּין שֶׁנִּטְמָא בִּוְלַד הַטֻּמְאָה, בֵּין בִּפְנִים בֵּין בַּחוּץ — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יִפָּדֶה וְיֵאָכֵל הַכֹּל בִּפְנִים, חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה בַּחוּץ; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הַכֹּל יִפָּדֶה וְיֵאָכֵל בַּחוּץ, חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בִּוְלַד הַטֻּמְאָה בִּפְנִים.

י הַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא, יִפָּדֶה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יִקָּבֵר. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: וּמָה אִם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַצְמוֹ שֶׁנִּטְמָא, הֲרֵי הוּא נִפְדֶּה; הַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא, אֵינוֹ דִין שֶׁיִּפָּדֶה? אָמַר לָהֶם: לֹא! אִם אֲמַרְתֶּם עַצְמוֹ שֶׁנִּטְמָא, שֶׁכֵּן נִפְדֶּה טָהוֹר.

פירוש ברטנורא

ט באב הטומאה. שרץ ונבילה וכיוצא בהן: **בולד הטומאה.** האי ולד הטומאה דתנן במתניתין לאו ולד הטומאה שנגע באב הטומאה שהוא טמא מדאורייתא, אלא בולד הטומאה דרבנן, כגון שנגע בכלים שנטמאו במשקין: **יפדה.** דמעשר שני שנטמא פודין אותו אפילו בירושלים, דכתיב (דברים יד) כי לא תוכל שאתו, ואין שאת אלא אכילה כדכתיב (בראשית מג) וישא משאות מאת פניו אליהם: **ויאכל הכל בפנים.** שלא יאמרו ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא, מפני שיש קול למעשר היוצא. אבל אין לחוש כשפודים אותו שמא יאמרו ראינו מעשר שני שנפדה בירושלים, שאין קול לפדוי: **חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ.** שכיון שנכנס כשהוא טמא אין המחיצה קולטתו: **חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים.** אבל נטמא בולד הטומאה בחוץ אע"פ שבולד הטומאה של דבריהם נטמא, ומן התורה טהור הוא, יאכל בחוץ. ובירושלמי מוקי לה כגון שהכניסו על מנת שלא יקלטוהו מחיצות, אבל אם לא התנה, הואיל ונכנס והרי הוא טהור דאורייתא יאכל בפנים:

י הלקוח בכסף מעשר שני. פירות שנקנו מדמי מעשר שני: **יקבר.** הואיל ונגמרה מצותו וקנה פירות ממעות מעשר שני שוב לא יפדה: **שכן נפדה טהור**

משניות מבוארות – קהתי

פו, א) מבואר שהמדובר בלשכות שגגותיהן שוות לקרקע העזרה, כגון שהיתה הלשכה בשיפוע ההר. אבל אם אין גגותיהן שוות לקרקע העזרה, הרי קיימא לן שגגות ועליות לא נתקדשו. **בְּנִויּוֹת בַּחֹל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ** – בתוספתא אמרו, שלא היו אמנם במקדש לשכות כאלו, אלא שמשנתנו באה ללמד, שאם היו עושין אותן כך, בנויות בחול, בהר הבית, ופתוחות לעזרה, **תּוֹכָן קֹדֶשׁ** – מהטעם שבארנו לעיל, שהולכים אחר הפתח, **וְגַגּוֹתֵיהֶן חֹל** – אף שהגג שווה לקרקע העזרה, אם הוא בנוי בחול, דינו כחול. **בְּנִויּוֹת בַּקֹּדֶשׁ וּבַחוֹל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ וְלַחֹל** – כגון הלשכות שבבית המוקד (תוספתא), שהיו מקצתן בנויות בקודש ומקצתן בחול, והיו להן שני פתחים, אחד לקודש ואחד לחול, **תּוֹכָן וְגַגּוֹתֵיהֶן מִכְּנֶגֶד הַקֹּדֶשׁ וְלַקֹּדֶשׁ, קֹדֶשׁ** – בין תוכן ובין גגותיהן, אותו חלק שהוא כנגד תחום העזרה, הרי הוא קודש, **מִכְּנֶגֶד הַחֹל וְלַחֹל, חֹל** – והחלק שאינו כנגד תחום העזרה הרי הוא חול.

באור משנה ט

כבר למדנו, שאין פודים פירות מעשר שני אלא כל זמן שהם מחוץ לירושלים, אבל בירושלים אסור לפדותם, וצריכים לאכלם שם. ברם, מעשר שני שנטמא, מותר לפדותו אפילו בירושלים, שכן למדים זה ממה שנאמר (דברים יד, כד): "כי לא תוכל שאתו", ואין "שאת" אלא אכילה, שנאמר (בראשית מג, לד): "וישא משאת מאת פניו" (פסחים לו, ב), כלומר שבא הכתוב ללמד, שאם לא תוכל לאכלו מפני הטומאה, אז "ונתת בכסף", תפדה אותו; והרבותא בזה, שגם בירושלים פודים, שאילו חוץ לירושלים הרי מותר לפדות אפילו מעשר שני טהור. וכבר בארנו (בהקדמה לבאור המשנה ברכות ח, ב), שיש דרגות בטומאה. טומאת המת נקראת "אבי אבות הטומאה", וכל המיטמא מחמת המת, כגון על ידי נגיעה, בין אדם בין כלים, נקרא "אב הטומאה". כמו כן שרץ מת, נבלה, נידה, זב ומצורע – אבות הטומאה הם (כמבואר במסכת כלים א, א-ב). הנוגע באב הטומאה נעשה "ראשון לטומאה", והוא נקרא גם "ולד הטומאה"; ואינו מטמא אלא אוכלים ומשקים בלבד, ואם נגע אוכל בראשון לטומאה, הרי זה נעשה "שני לטומאה". ואין שני לטומאה מטמא חולין אלא תרומה וקודש. ברם, משקים שנגעו אפילו בשני לטומאה, גזרו עליהם חכמים שיהיו נעשים "ראשון לטומאה" (כמבואר במסכת פרה ח, ז). – משנתנו דנה במעשר שני שנטמא באב הטומאה או בולד הטומאה, אם לאחר שפודים אותו, מותר להוציאו מירושלים, שהרי שנינו לעיל (משנה ה), שפירות מעשר שני נכנסים לירושלים ואינם יוצאים.

מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא וְנִטְמָא, בֵּין שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה – ונעשה ראשון לטומאה, **בֵּין שֶׁנִּטְמָא בִּוְלַד הַטֻּמְאָה** – ונעשה שני לטומאה, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), **בֵּין בִּפְנִים** – בין שנטמא בירושלים, **בֵּין בַּחוּץ** – בין שנטמא מחוץ לירושלים והכניסוהו בפנים, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יִפָּדֶה** – שמעשר שני שנטמא נפדה אפילו בירושלים, כמו שבארנו לעיל, **וְיֵאָכֵל הַכֹּל בִּפְנִים** – שאף על פי שנפדה אסור להוציאו חוץ לירושלים, ואוכלים אותו בפנים, **חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה בַּחוּץ** – שאם נטמא באב הטומאה חוץ לירושלים, הואיל ונכנס לירושלים כשהוא טמא טומאה חמורה, לא קלטוהו מחיצות העיר, ולכן לאחר שנפדה מותר להוציאו ולאכלו בחוץ. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הַכֹּל יִפָּדֶה וְיֵאָכֵל בַּחוּץ** – כל שנטמא באב הטומאה, בין בפנים ובין בחוץ, וכן אם נטמא בולד הטומאה בחוץ ונכנס בפנים, פודים אותו, ולאחר שנפדה מותר להוציאו ולאכלו חוץ לירושלים, **חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בִּוְלַד הַטֻּמְאָה בִּפְנִים** – שאם נכנס כשהוא טהור ונטמא בולד הטומאה בירושלים, שהיא טומאה קלה, פודהו ואוכלו בירושלים, ואסור להוציאו משם, שקלטוהו מחיצות.

בירושלמי מבארים, ש"ולד הטומאה" שבמשנתנו אינו ולד הטומאה מן התורה, אלא ולד הטומאה מדרבנן, כגון שנגע בכלים שנגעו במשקים (ברטנורא). ויש מפרשים, שאם אוכל או משקה נעשה ראשון לטומאה, אינו מטמא מן התורה אלא מדרבנן, והיינו "ולד הטומאה" שבמשנתנו (רמב"ם; "משנה ראשונה"). ומכאן מסיקים שם, שמה שסוברים בית הלל: "הכל ייפדה וייאכל בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים", אבל אם נטמא בולד הטומאה בחוץ, ונכנס בפנים, מותר להוציאו ולאכלו חוץ לירושלים, היינו דווקא כגון שהכניסו על מנת שלא יקלטוהו מחיצות, אבל אם לא התנה כך, הואיל ונכנס לירושלים והוא טהור מן התורה, אסור להוציאו משם אף לאחר שנפדה, וייאכל בפנים. כן מבואר בירושלמי, שטעמם של בית שמאי הסוברים: "ייפדה וייאכל בפנים", שלא יאמרו הבריות: "ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא", ואף על פי שפודים אותו ואין חוששים שמא יאמרו "ראינו מעשר שני שנפדה בירושלים", בענין היציאה מירושלים חוששים, שיש קול למעשר היוצא מירושלים, ואין קול למעשר הפדוי בירושלים.

יום רביעי

באור משנה י

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת בענין מעשר שני שנטמא, באה משנתנו ללמד בענין פירות שנלקחו בכסף מעשר שני מה דינם אם נטמאו.

הַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא – פירות שנקנו בכסף מעשר שני ונטמאו, **יִפָּדֶה** – מותר לפדותם. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יִקָּבֵר** – הואיל ונקנו ממעות מעשר שני, שוב לא ייפדו; ובירושלמי מבואר טעמו, שכתוב (דברים יד, כה): "וצרת הכסף" – כסף ראשון ולא כסף שני. **אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: וּמָה אִם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַצְמוֹ שֶׁנִּטְמָא, הֲרֵי הוּא נִפְדֶּה** – כמו ששנינו במשנה הקודמת, **הַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא, אֵינוֹ דִין שֶׁיִּפָּדֶה** – כלום אינו קל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַצְמוֹ, שֶׁכֵּן הוּא נִפְדֶּה בַּטָּהוֹר בְּרִחוּק מָקוֹם; תֹּאמְרוּ בַּלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, שֶׁאֵינוֹ נִפְדֶּה בַּטָּהוֹר בְּרִחוּק מָקוֹם?

יא צְבִי שֶׁלָּקְחוֹ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר וָמֵת, יִקָּבֵר עַל יְדֵי עוֹרוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יִפָּדֶה. לָקְחוֹ חַי וּשְׁחָטוֹ וְנִטְמָא, יִפָּדֶה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יִקָּבֵר. לָקְחוֹ שָׁחוּט וְנִטְמָא, הֲרֵי הוּא כְּפֵרוֹת.

יב הַמַּשְׁאִיל קַנְקַנִּין לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁגָּבָן, לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר. זָלַף לְתוֹכָן סְתָם — עַד שֶׁלֹּא גָּבָן, לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר, מִשֶּׁגָּבָן, קָנָה מַעֲשֵׂר. עַד שֶׁלֹּא גָּבָן, עוֹלוֹת בְּאֶחָד וּמֵאָה; וּמִשֶּׁגָּבָן, מְקַדְּשׁוֹת בְּכָל שֶׁהֵן. עַד שֶׁלֹּא גָּבָן, תּוֹרֵם מַעֲשֵׂר, מִשֶּׁגָּבָן, קָנָה מַעֲשֵׂר. עַד שֶׁלֹּא גָּבָן, עוֹלוֹת בְּאֶחָד וּמֵאָה; וּמִשֶּׁגָּבָן, מְקַדְּשׁוֹת בְּכָל שֶׁהֵן. עַד שֶׁלֹּא גָּבָן, תּוֹרֵם

פירוש ברטנורא

ברחוק מקום. שמעשר שני פודין אותו כשהוא טהור חוץ לירושלים, כדכתיב (דברים יד) וכי ירחק ממך המקום וגו'. אבל הלקוח בכסף מעשר אינו נפדה חוץ לירושלים כשהוא טהור, דתנן לעיל בפרק קמא מזיד יעלו ויאכלו במקום. ואין הלכה כרבי יהודה:

יא על ידי עורו. עם עורו: **ר' שמעון אומר יפדה.** ובהא קמא סבר אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, ורבי שמעון סבר פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. ואין הלכה כרבי שמעון: **לקחו חי ושחטו ונטמא יפדה.** הכא לא פליג רבי יהודה כדפליג לעיל בפירות הלקוחים בכסף מעשר ונטמאו, דכיון דלקחו חי אין לו ריחוק מקום לפי שיכול להוליכו בכל מקום שירצה, הלכך הוי כמעשר שני עצמו. ונפדה כשנטמא, כדרך שנפדה מעשר שני כשנטמא: **רבי יוסי אומר יקבר.** דמחמיר טפי מר' יהודה, וסבר דאע"פ שקנאו חי דינו כפירות הלקוחים בכסף מעשר: **לקחו שחוט ונטמא הרי הוא כפירות.** וכי היכי דאיפליגו תנא קמא ור' יהודה לעיל בפירות הלקוחים בכסף מעשר, הכי נמי אפליגו בהא:

יב המשאיל קנקנים למעשר שני. מי שמשאיל קנקניו להכניס בהן יין שקרא לו כבר שם מעשר שני: **אע"פ שגבן.** שסתם פיהן במגופה אחר שמלאן: **לא קנה מעשר.** לא נתפם הקנקן בקדושת מעשר: **זלף לתוכן סתם.** שהכניס לתוכן יין של טבל קודם שקרא לו שם מעשר: **עד שלא גבן.** אם קרא לו

משניות מבוארות – קהתי

וחומר? **אָמַר לָהֶם** – רבי יהודה לחכמים: **לֹא** – אין זה קל וחומר: **אִם אָמַרְתֶּם בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַצְמוֹ** – שאם נטמא נפדה, **שֶׁכֵּן הוּא נִפְדֶּה בַּטָּהוֹר בְּרִחוּק מָקוֹם** – שמעשר שני אפילו כשהוא טהור פודים אותו חוץ לירושלים, כמו שכתוב (**דברים יד, כד-כה**): "כי ירחק ממך המקום... ונתת בכסף", **תֹּאמְרוּ בַּלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר** – רוצים אתם לומר, שאף הקנוי בכסף מעשר שני אם נטמא יפדה, **שֶׁאֵינוֹ נִפְדֶּה בַּטָּהוֹר בְּרִחוּק מָקוֹם?** – שכשהוא טהור, אינו נפדה חוץ לירושלים כמו ששנינו (לעיל א, ה): "הלוקח פירות (מכסף מעשר שני), מזיד יעלו וייאכלו במקום". ומכאן שפירות הקנויים בכסף מעשר שני חמורים לענין פדיון ממעשר שני עצמו. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה יא

צְבִי שֶׁלָּקְחוֹ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שני וָמֵת, יִקָּבֵר עַל יְדֵי עוֹרוֹ – עם עורו, שאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים. והרי צבי זה שמת אינו ראוי אלא לכלבים. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יִפָּדֶה** – שלדעתו פודים את הקדשים להאכילם לכלבים. **לָקְחוֹ חַי וּשְׁחָטוֹ וְנִטְמָא** – שחט את הצבי ונטמא לאחר שחיטתו, **יִפָּדֶה** – כדין פירות מעשר שני שנטמאו; ואף רבי יהודה החולק במשנה הקודמת על תנא קמא בפירות הלקוחים בכסף מעשר שני שנטמאו וסובר שייקברו, מודה כאן בצבי שנשחט ונטמא שייפדה, שהואיל וקנאו חי, אין בו משום "וכי ירחק ממך המקום", לפי שיכול להוליכו לכל מקום שירצה, הלכך דינו כמעשר שני עצמו, שנפדה לדברי הכל כשנטמא (לעיל משנה ט). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יִקָּבֵר** – שהוא מחמיר יותר מרבי יהודה וסובר, שאף על פי שלקחו חי דינו כפירות הלקוחים בכסף מעשר שני. **לָקְחוֹ שָׁחוּט וְנִטְמָא** – קנה בכסף מעשר שני צבי שחוט ונטמא, **הֲרֵי הוּא כְּפֵרוֹת** – הלקוחים בכסף מעשר שני שנטמאו, וכשם שנחלקו תנא קמא ורבי יהודה במשנה הקודמת בפירות, כך נחלקו גם בזה, שלדעת תנא קמא ייפדה, ולדעת רבי יהודה ייקבר.

בארנו משנתנו על פי הרמב"ם והרב מברטנורא, אבל יש מקשים על ביאור טעמי המחלוקת לפי פירוש זה (עיין תוספות רבי עקיבא איגר: "משנה ראשונה"), ומפרשים הם כפירושו של הר"ש על פי הירושלמי:

צבי שלקחו בכסף מעשר ומת, יקבר על ידי עורו – הואיל ונתקדש בקדושת מעשר שני, עשוהו כקדשי בדק הבית, שאם באים לפדותו הרי הוא טעון העמדה והערכה, כמו שכתוב בפדיון בהמת קדשים שנפל בה מום (ויקרא כז, יא-יב): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, והעריך הכהן אותה", וכיון שמת אין פודים אותו, לפי שאי אפשר להעמידו ולהעריך אותו, הלכך ייקבר עם עורו. רבי שמעון אומר יפדה – שהולך הוא לשיטתו (בבלי בכורות יד, ב), שרק קדשי מזבח טעונים העמדה והערכה, אבל קדשי בדק הבית אינם טעונים העמדה והערכה. לקחו חי ושחטו ונטמא, יפדה – שהואיל והוכשר לאכילה על ידי השחיטה דינו כפירות הלקוחים בכסף מעשר שני שנטמאו, הלכך ייפדה, כדעת תנא קמא במשנה הקודמת. רבי יוסי אומר: יקבר – שאף ששחטו דינו כמת. לקחו שחוט ונטמא, הרי הוא כפירות – הלקוחים בכסף מעשר שני שנטמאו; ואף רבי יוסי מודה בזה שדינו כפירות.

יום חמישי

באור משנה יב

הַמַּשְׁאִיל קַנְקַנִּין לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי – מי שהיה לו יין של מעשר שני, והשאיל קנקנין לאותו מעשר, והכניס בהם את היין, **אַף עַל פִּי שֶׁגָּבָן** – שסתמם במגופה לאחר שמילאם, **לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר** – את הקנקנים, כלומר שלא חלה עליהם קדושת מעשר. **זָלַף לְתוֹכָן סְתָם** – אם הוציא את היין של מעשר שני מן הגת לתוך קנקנים, ולא אמר במפורש, שהוא נותן את הקנקנים בתורת שאלה, **עַד שֶׁלֹּא גָּבָן** – כל זמן שלא סתם את הקנקנים במגופה, **לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר** – את הקנקנים, שעדיין שלו הם, ולא בטלו לגבי היין להיתפס עמו בקדושת מעשר שני, **מִשֶּׁגָּבָן** – אבל משסתמם במגופה, **קָנָה מַעֲשֵׂר** – חלה קדושת מעשר אף על הקנקנים, שכיון שגפן נתנם למעשר, וחייב למכרם בירושלים ולאכול בדמיהם מה שראוי לאכול בתורת מעשר שני. כך מבואר בפירושו של הרמב"ם למשנתנו. אבל אחרים מפרשים (על פי הירושלמי): זלף לתוכן סתם – אם נתן לתוך הקנקנים יין של טבל, עד שלא גפן – אם קרא ליין שבתוכם שם מעשר שני קודם שסתמם במגופה, לא קנה מעשר – את הקנקנים, שלא נתפסו עם היין בקדושת המעשר, משגפן – אבל אם משסתם את הקנקנים במגופה קרא שם מעשר שני ליין שבתוכם, קנה מעשר – את הקנקנים, שאף הקנקנים נתפסו בקדושת מעשר, והם טעונים חילול כמו היין, אם בא לחללו על כסף (**ר"ש ברטנורא**). ואף הרמב"ם כותב כך ב"משנה תורה" (**הל' מעשר שני ח, ה**): "כנס היין לתוכו סתם: אם קרא שם ונעשה מעשר עד שלא סתם את פיהם, לא קנה מעשר את הקנקנים; ואם משסתם פיהן קרא שם ונעשה מעשר, קנה מעשר את הקנקן". **עַד שֶׁלֹּא גָּבָן, עוֹלוֹת בְּאֶחָד וּמֵאָה** – משנתנו באה, דרך אגב, ללמד גם בענין תרומה, שאם נתערב קנקן יין של תרומה במאה קנקנים של חולין, אם הקנקנים לא היו סתומים במגופה, הרי זה כאילו כל היין מעורב יחד, וכיון שיש מאה חולין כנגד התרומה, התרומה בטלה, כדין תרומה שנתערבה בחולין שהיא בטלה באחד ומאה (תרומות ד, ז), ונותן קנקן אחד לכהן והשאר חולין;

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מֵאַחַת עַל הַכֹּל; וּמְשֶׁגָּפָן, תּוֹרֵם מִכָּל אַחַת וְאַחַת.
יג בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְפַתֵּחַ וּמְעָרֶה לַגַּת; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְפַתֵּחַ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִמְכֹּר סְתוּמוֹת; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִמְכֹּר פְּתוּחוֹת, לֹא יָצָא קַנְקַן לְחֻלִּין. אֲבָל אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ לִמְכֹּר סְתוּמוֹת בְּמִדָּה – יָצָא קַנְקַן לְחֻלִּין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: חָבִית זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, חוּץ מִקַּנְקַנִּים – יָצָא קַנְקַן לְחֻלִּין.

פירוש ברטנורא

שם מעשר קודם שסתמן במגופה: **אם משגפן.** אם לאחר שסתמן במגופה קרא שם מעשר: **קנה מעשר.** נתפס הקנקן בקדושת מעשר, וטעון חלול כמו היין, אם בא לחללו על הכסף: **עולות באחד ומאה.** בשל תרומה איירי, אם נתערב קנקן של תרומה במאה קנקנים של חולין, ולא היה פיהן סתום במגופה, חשבינן להו כאילו כולן מעורבות זו בזו, ועולות באחד ומאה כדין תרומה שנתערבה בחולין: **משגפן מקדשות בכל שהן.** ואפילו אחד באלף אינן עולות, וימכרו כולן לכהן בדמי תרומה, חוץ מאחת שבהן שנוטלה הכהן בלא דמים: **עד שלא גפן תורם מאחת על הכל.** דחשיב מוקף:

יג מפתח ומערה לגת. אם בא לתרום מאחת על הכל אחר שגפן, צריך לערותן לגת: **ואינו צריך לערות.** דסגי להו בפתיחה כדמעיקרא: **בד"א.** דאם לאחר שגפן קרא שם, קנה מעשר את הקנקנים: **במקום שדרכן למכור סתומות.** דבכי האי גונא בירושלים הקנקן טפלה ליין כדתנן לעיל בפ"ק, הלכך בגבולין נמי קנה מעשר: **אבל במקום שדרכן למכור פתוחות לא יצא הקנקן לחולין.** בירושלים, הלכך [בגבולין] נמי לא קנה מעשר: **אבל אם רצה להחמיר על עצמו למכור במדה.** הקונה יין ממעות מעשר שני בירושלים, וכשבא המוכר למכור רצה לדקדק על עצמו ואמר כך וכך יין במדה אני מוכר לך בכך וכך מעות: **יצא קנקן לחולין.** ואפילו הקנקנים סתומות: הכי גרסינן **ר"ש אומר אף האומר לחברו יין זה אני מוכר לך חוץ מקנקנה יצא קנקן לחולין.** ובירושלמי מפרש לה דר"ש קאי אהא דתנא לעיל דאם משגפן קרא שם מעשר קנה מעשר. ואשמעינן ר"ש דוקא שקרא שם מעשר לכל היין שבקנקן, אבל אם אמר כל היין מעשר חוץ מרביעית, אע"פ שכשבא למדוד לחברו אותו רביעית, אמר לו יין זה אני מוכר לך חוץ מן הקנקן שאני רוצה לשייר בשביל מעשר שבתוכה, אפ"ה לא נעשית הקנקן טפלה למעשר, ויצא קנקן לחולין ולא קנה מעשר:

משניות מבוארות – קהתי

וּמְשֶׁגָּפָן – אבל אם נתערב קנקן יין של תרומה בקנקני יין של חולין לאחר שסתמם במגופה, **מְקַדְּשׁוֹת בְּכָל שֶׁהֵן** – אפילו נתערב קנקן אחד של תרומה באלף קנקנים של חולין, נעשה הכל מדומע, כלומר שכל הקנקנים דינם כתרומה, ואסורים לזרים, לפי שקנקן סתום דבר חשוב הוא ואינו בטל, ויימכרו כולם לכהן בדמי תרומה, חוץ מקנקן אחד שצריך לתת לכהן בחינם. לפי הירושלמי משמע שאף בבא זו יש לפרש כמו שבארנו ברישא **(לפי הר"ש)**: אם עד שלא גפן קרא שם תרומה על היין שבקנקנים, הרי הן עולות באחד ומאה, ואם משגפן קרא שם תרומה, מקדשות בכל שהן. **עַד שֶׁלֹּא גָּפָן, תּוֹרֵם מֵאַחַת עַל הַכֹּל** – הבא להפריש תרומה מהיין שבקנקנים קודם שסתמם במגופה, יכול הוא לתרום מקנקן אחד על כל היין שבשאר הקנקנים, שכולם חשובים כאחד וכאילו כל היין מעורב הוא, **וּמְשֶׁגָּפָן** – משסתם את הקנקנים במגופה, **תּוֹרֵם מִכָּל אַחַת וְאַחַת** – מכל קנקן וקנקן לחוד, שכל קנקן חשוב כדבר בפני עצמו, ואינו יכול לתרום מאחד על שאר הקנקנים, שזה כתורם שלא מן המוקף, ואין מפרישים תרומה אלא מן המוקף, היינו מן הסמוך והקרוב לטבל (חלה א, ט; ועיין תרומות ב, א). – בירושלמי מסיקים: במה דברים אמורים (שמבדילים בין "עד שלא גפן" ל"משגפן")? בקנקנים של יין (לפי שאין היין משתמר אלא אגב קנקנו הסתום), אבל בשל חומץ, בין עד שלא גפן בין משגפן, לא קנה מעשר את הקנקן, ועולין באחד ומאה, ותורם מאחד על הכל. וכן מובא בתוספתא **(מעשר שני ב, יח)**, ושם מוסיפים גם "בשל ציר ושל שמן ושל דבש", שאף אלה דינם כשל חומץ.

באור משנה יג

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְפַתֵּחַ וּמְעָרֶה לַגַּת – הבא למוכר יין בירושלים וקונה ממנו יין בכסף מעשר שני, אם קנקני היין שהוא מוכר הם סתומים במגופות, מה יעשה שלא יתקדש הקנקן בקדושת מעשר שני? אומרים בית שמאי, שצריך המוכר לפתוח את המגופות ולערות את היין מהקנקנים לגת, שבזה מגלה המוכר דעתו, שאינו מוכר לו את הקנקנים אלא את היין בלבד; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְפַתֵּחַ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרוֹת** – די שהמוכר יפתח את המגופות, ואינו צריך לערות את היין מהקנקנים, שכן פתיחת הקנקנים משמשת כבר גילוי דעת, שאינו מוכר את הקנקנים אלא את היין בלבד. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שאם הוא פותח את המגופה, שוב אין הקנקן נתפס בקדושת מעשר שני לדעת בית הלל? **בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִמְכֹּר סְתוּמוֹת** – שרגילים במקום זה למכור קנקני יין סתומים, הלכך מועילה פתיחת המגופה כדי לשמש גילוי דעת שאינו מוכר את הקנקן, ולא חל עליו קדושת מעשר, **אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִמְכֹּר פְּתוּחוֹת** – שמוכרים שם קנקני יין פתוחים, **לֹא יָצָא קַנְקַן לְחֻלִּין** – שפתיחת המגופה לא באה אלא לפי שדרכם של הקנקנים לימכר פתוחים, ולכן אינה מועילה להפקיע את הקנקן מקדושת מעשר. **אֲבָל אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ לִמְכֹּר בְּמִדָּה** – אם בעל היין רצה להחמיר על עצמו ולמכור את היין במידה מדוקדקת, ואמר לקונה במפורש: "כך וכך יין במידה אני מוכר לך בכך וכך מעות", בין שהיו הקנקנים סתומים בין שהיו פתוחים, **יָצָא קַנְקַן לְחֻלִּין** – לא חלה על הקנקן קדושת מעשר, שהרי לא מכר לו אלא יין. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: חָבִית זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, חוּץ מִקַּנְקַנִּים** – נוסח אחר: חוץ מקנקנה, והיינו חבית היינו קנקן, כלומר שאפילו לא אמר במפורש, שמוכר לו כך וכך יין במידה בכך וכך מעות, אלא אמר לו: "חבית יין זו אני מוכר לך חוץ מקנקנה", אף לשון זו משמעה שאינו מוכר לו הקנקן (החבית) אלא את היין שבו בלבד, ואין הקנקן ניתן לו אלא במתנה **("משנה ראשונה")**, ולכן **יָצָא קַנְקַן לְחֻלִּין** – כלומר שלא נתפס הקנקן (החבית) בקדושת מעשר שני.

בארנו משנתנו לפי הרמב"ם (בפירושו למשנה), שכן לפי פירוש זה מתיישבת משנתנו כולה בענין אחד, אם אמנם ענין חדש הוא, שאינו מפורש במשנה, ואף אינו מתקשר כל כך עם המשנה הקודמת. ברם, המפרשים מקשים על פירוש זה (עיין "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"; "משנה ראשונה"), וטורחים הם לפרש משנתנו בדרכים אחרות, אבל גם פירושיהם קשים ודחוקים. אמנם מקשרים הם את הרישא של משנתנו למשנה הקודמת, כגון לפי פירושו של הר"ש (וכן מבואר גם בברטנורא) מחלוקת בית שמאי ובית הלל היא, במי שגף את הקנקנים קודם שתרמם, ורוצה הוא עכשיו לתרום מאחד על הכל; אבל שאר הבבות, החל ב"במה דברים אמורים", עוסקות (לפי פירושו) בענין מעשר שני, וכל בבא ובבא בדין אחר לגמרי (עיין ברטנורא).

בעל "תפארת ישראל" דוחה אמנם כל הפירושים שנאמרו במשנה זו, והוא מפרש שמשנתנו מוסבה על מה ששנינו במשנה הקודמת "זלף לתוכן סתם" (עיין שם). אבל גם לפי פירושו אין שתי הבבות האחרונות מתיישבות באותו ענין, והוא נדחק לבארן בדרך מיוחדת (עיין שם; ועיין "משנה ראשונה").

יום שני

באור משנה א

פרק זה דן ברובו בפדיון מעשר שני חוץ לירושלים, כיצד פודים אותו. משנתנו באה ללמד, במי שהוליך את פירות המעשר ממקום למקום, שהוא פודם כשער

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרק רביעי

א הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִמְּקוֹם הַיֹּקֶר לִמְקוֹם הַזּוֹל, אוֹ מִמְּקוֹם הַזּוֹל לִמְקוֹם הַיֹּקֶר – פּוֹדֵהוּ כְּשַׁעַר מְקוֹמוֹ. הַמֵּבִיא פֵּרוֹת מִן הַגֹּרֶן לָעִיר, וְכַדֵּי יַיִן מִן הַגַּת לָעִיר – הַשְּׁבָח לַשֵּׁנִי וִיצִיאוֹת מִבֵּיתוֹ.

ב פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי כְּשַׁעַר הַזּוֹל: כְּמוֹת שֶׁהַחֶנְוָנִי לוֹקֵחַ, לֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מוֹכֵר; כְּמוֹת שֶׁהַשֻּׁלְחָנִי פּוֹרֵט, וְלֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מְצָרֵף. וְאֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַכְסָרָה. אֶת שֶׁדָּמָיו יְדוּעִים, יִפָּדֶה עַל פִּי (עֵד) אֶחָד; וְאֶת שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִים, יִפָּדֶה עַל פִּי שְׁלֹשָׁה, כְּגוֹן הַיַּיִן שֶׁקָּרַם, וּפֵרוֹת שֶׁהִרְקִיבוּ, וּמָעוֹת שֶׁהֶחֱלִיאוּ.

ג בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: בְּסֶלַע, וְאַחֵר אוֹמֵר: בְּסֶלַע – בַּעַל הַבַּיִת קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: בְּסֶלַע, וְאַחֵר אוֹמֵר: בְּסֶלַע וְאִסָּר – אֶת שֶׁל סֶלַע וְאִסָּר קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ, מוֹסִיף עָלָיו חֲמִישִׁית – בֵּין שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ וּבֵין שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה.

פירוש ברטנורא

ד א המוליך. דוקא עבר והוליך, דלכתחילה אסור להוליכו ממקום למקום, אלא פודהו במקומו או מעלהו לירושלים: **כשער מקומו.** כשער המקום שהוא בשעת פדיון בין לקולא בין לחומרא: **השבח לשני.** מה ששוין בעיר יותר, הריוח של מעשר שני. ומה שהוציא להביאן מן השדה לעיר ישלם מביתו:

ב פודין מעשר שני. יכול לפדות אם ירצה כשער הזול, כדמפרש ואזיל: **כמות שהחנוני לוקח.** שהוא לוקח בזול כדי להשתכר: **לא כמות שהוא מוכר.** שהוא מוכר ביוקר ביותר ממה שקנה: **כמות שהשולחני פורט.** הבא לחלל פרוטות של מעשר על סלע, מחשב הסלע בפרוטות הרבה, כשולחני הזה כשבא ליקח פרוטות מבני אדם ולתת להם סלע שהוא לוקח פרוטות הרבה: **ולא כמות שהוא מצרף.** כשמצרף השולחני פרוטות לתת לבני אדם בחלוף הסלע, נותן להם פחות: **אכסרה.** בלא מדה ובלא משקל, אלא כמה אתה נותן בכרי זה או במלוא חפנים הללו: **על פי א׳.** בשומת לוקח אחד: **על פי ג׳.** שמאים בקיאין, ואפילו א׳ מהן עובד כוכבים ואפילו אחד מהן בעלים: **קרם.** התחיל להחמיץ, וגירסא אחרת שקסס. ודוגמתו בבבא בתרא [דף צג:] מקבל עליו עשר קוסטות למאה:

ג מפני שהוא מוסיף חומש. כדכתיב (ויקרא כז) ואם גאול יגאל איש ממעשרו, על שלו מוסיף חומש ולא על של חבירו: **בסלע ואיסר.** האיסר הוא א׳ מששה ותשעים בסלע: **מפני שהוא מוסיף על הקרן.** ותוספת כל שהוא דקרן עדיפא, מפני שעל החומש יכול להערים כדתנן לקמן: **ובין שנתן לו במתנה.** הטבל, קודם שהפריש ממנו מעשר נתן לו במתנה. דאילו מעשר שני לאחר שהופרש, קיימא לן כמאן דאמר ממון גבוה הוא ואינו ניתן במתנה:

משניות מבוארות – קהתי

הפירות במקום הפדיון. ברם, לכתחילה אין מוליכין פירות מעשר שני ממקום למקום לפדותם שם (רמב״ם הל׳ מעשר שני ד, כא; ירושלמי), אלא פודם במקומם או מעלם לירושלים (פירוש הרמב״ם למשנה).

הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִמְּקוֹם הַיֹּקֶר – ממקום ששער הפירות שם ביוקר, **לִמְקוֹם הַזּוֹל** – ששער הפירות שם בזול, **אוֹ מִמְּקוֹם הַזּוֹל לִמְקוֹם הַיֹּקֶר** – שהוליכם ממקום שהפירות שם בזול למקום ששער הפירות שם ביוקר, **פּוֹדֵהוּ** – את המעשר, **כְּשַׁעַר מְקוֹמוֹ** – כשער הפירות במקום שהוא פודה שם את המעשר, בין לקולא בין לחומרא. **הַמֵּבִיא פֵּרוֹת מִן הַגֹּרֶן לָעִיר** – והרי שווים הם בעיר יותר מאשר בגורן, **וְכַדֵּי יַיִן מִן הַגַּת לָעִיר** – או המביא כדי יין מן הגת לעיר, שאף אלו שווים בעיר יותר מאשר בגת, **הַשְּׁבָח לַשֵּׁנִי** – מה שהם שוים יותר בעיר, הרי זה של מעשר שני, **וִיצִיאוֹת מִבֵּיתוֹ** – ההוצאות שהוציא להביאם לעיר ישלם מכיסו, ולא ינכה אותן מדמי הפדיון של המעשר.

באור משנה ב

פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי כְּשַׁעַר הַזּוֹל – הבא לפדות פירות מעשר שני רשאי לפדותו כשער הזול, והיינו: **כְּמוֹת שֶׁהַחֶנְוָנִי לוֹקֵחַ** – כמו שהחנווני קונה מן הסיטון, **לֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מוֹכֵר** – מכירה קמעונית, שכן החנווני מוכר את הפירות במחיר יותר יקר ממה שקנה, כדי להשתכר, והפודה פירות מעשר שני רשאי לפדותם במחירם הסיטוני, הזול; **כְּמוֹת שֶׁהַשֻּׁלְחָנִי פּוֹרֵט** – הבא להחליף פרוטות של מעשר שני בסלע כסף שלו, הרי הוא מחשב את הסלע בפרוטות הרבה כמו שהשולחני מחשב כשהוא ״פורט״, כלומר כשהוא מחליף ונותן סלע שלו בפרוטות של אחרים, שהוא לוקח פרוטות הרבה, **וְלֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מְצָרֵף** – כשהוא מצרף פרוטות שלו ונותנן בסלע של אחרים, שכן השולחני המצרף נותן פחות פרוטות בסלע ממה שהוא מקבל כשהוא פורט. **וְאֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַכְסָרָה** – באומד, כל הכרי כאחת, בלא מידה ובלא משקל (עיין דמאי ב, ה). **אֶת שֶׁדָּמָיו יְדוּעִים** – דבר שמחירו ידוע, **יִפָּדֶה עַל פִּי (עֵד) אֶחָד** – נוסח אחר: יפדה על פי אחד (בלי תיבת ״עד״), והיינו סוחר הבקי בשומא; **וְאֶת שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִים** – דבר שאין מחירו ידוע, **יִפָּדֶה עַל פִּי שְׁלֹשָׁה** – סוחרים בקיאים בשומא, **כְּגוֹן הַיַּיִן שֶׁקָּרַם** – ויש גורסים: שקסס, היינו שהתחיל להחמיץ, **וּפֵרוֹת שֶׁהִרְקִיבוּ** – שהתחילו להירקב, **וּמָעוֹת שֶׁהֶחֱלִיאוּ** – היינו שהחלידו, ואמנם יש גורסים: שהחלידו; כל אלו אין דמיהם ידועים, ואין לפדותם אלא על פי שלושה.

שבת קודש

באור משנה ג

בַּעַל הַבַּיִת – שבא לפדות מעשר שני שלו, **אוֹמֵר: בְּסֶלַע** – הריני פודהו בסלע, **וְאַחֵר אוֹמֵר: בְּסֶלַע** – אף אני פודהו בסלע, **בַּעַל הַבַּיִת קוֹדֵם** – לאחר, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף חֹמֶשׁ** – שהפודה את מעשרו צריך להוסיף חומש על הקרן, אבל אחר אינו מוסיף, כמו שכתוב (**ויקרא כז, לא**): ״ואם גאל יגאל איש ממעשרו, חמישיתו יוסף עליו״, ודרשו: על שלו מוסיף חומש ולא על של חבירו. **בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: בְּסֶלַע** – אני פודה מעשר שני שלי בסלע, **וְאַחֵר אוֹמֵר: בְּסֶלַע וְאִסָּר** – שרוצה לפדותו בסלע ואיסר (איסר = 1/96 בסלע, שהסלע 4 דינרים, והדינר 6 מעין, והמעה 4 איסרים), **אֶת שֶׁל סֶלַע וְאִסָּר קוֹדֵם** – לבעל הבית, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן** – ועיקר מצוות הפדיון הוא בקרן. ואף על פי שבעל הבית מוסיף חומש, היינו דינר (¼ הסלע), מכל מקום אין מקפידין על כך, שהרי כל הנאת התוספת שלו היא, שהוא אוכל הכל בירושלים (**בבלי ערכין כז, ב**). ובירושלמי מבארים הטעם, מפני שעל החומש יכולים להערים, כמבואר במשנה הבאה. **הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ, מוֹסִיף עָלָיו חֲמִישִׁית** – חומש מלבר, היינו רבע מהקרן, ונקרא ״חומש״ לפי שהוא חמישית מכל סכום הפדיון (הקרן עם החומש), כגון שאם הוא בא לפדותו בסלע, הרי הוא נותן סלע ודינר (הסלע = 4 דינרים), **בֵּין שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ וּבֵין שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה** – כלומר שניתנו לו הפירות במתנה בעודם בטבלם, שעדיין לא הופרשו מהם המעשרות; שאילו פירות מעשר שני אסור ליתנם במתנה, לפי שההלכה היא, שמעשר שני ממון גבוה הוא ואין נותנים אותו במתנה כשם שאין מוכרים אותו (**בבלי קידושין נד, ב**).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד מַעֲרִימִין עַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. כֵּיצַד? אוֹמֵר אָדָם לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, לְעַבְדּוֹ וּלְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים: הֵילָךְ מָעוֹת אֵלּוּ וּפְדֵה לְךָ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי זֶה. אֲבָל לֹא יֹאמַר בֶּן לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, לְעַבְדּוֹ וּלְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן כְּיָדוֹ.

פירוש ברטנורא

ד לעבדו ולשפחתו העברים. שאין גופן קנוי: **ופדה לך.** בהן מעשר שני לעצמך: **מפני שידן כידו.** דמה שקנה עבד קנה רבו. ובנו קטן נמי זכייתו לאביו דמציאת קטן לאביו:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

משנה זו באה ללמדנו שיכול אדם להעריס כדי לפדות מעשר שני שלו בלא חומש. ובירושלמי אמרו: "למה מערימין עליו? מפני שכתוב בו ברכה" – "כי יברכך ה' א־להיך" (דברים יד, כד), ולכן הקלו בו חכמים להעריס עליו ולפדותו בלי חומש. מטעם זה גם הקלו בו לפדותו כשער הזול, כמו ששנינו לעיל (משנה ב).

מַעֲרִימִין עַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי – לפדותו בלא תוספת חומש. **כֵּיצַד? אוֹמֵר אָדָם לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, לְעַבְדּוֹ וּלְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים: הֵילָךְ מָעוֹת אֵלּוּ** – במתנה, **וּפְדֵה לְךָ** בהן **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי זֶה** – והרי הן פטורים מחומש, לפי שנחשבים הם כאחרים, שאף עבדו ושפחתו העברים אין גופם קנוי לו אלא מעשה ידיהם, והרי אחרים פודים בלא חומש, כמו שבארנו במשנה הקודמת. **אֲבָל לֹא יֹאמַר בֶּן לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, לְעַבְדּוֹ וּלְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן כְּיָדוֹ** – שמה שקנה עבד קנה רבו, ואף בנו הקטן כל זכייתו לאביו, וכשהם פודים הרי זה כאילו הוא עצמו פודה, וצריך איפוא להוסיף חומש.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שלישי עמ' ב

ביקש רבי על בתו של רבי יוסי בן זימרא רחמי שמים, **וְאִיתַּפְּאַת** – והתרפאה, וילדה.

מעשה נוסף בענין דומה: **רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן חֲכִינַאי, הָוָה קָאָזִיל לְבֵי רַב בְּשִׁילְחֵי חִלּוֹלֵיהּ** – הלך לבית המדרש מעט קודם סיום שבעת ימי נישואיו **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אָמַר לֵיהּ** רבי שמעון בר יוחאי לרבי חנניה בן חכינאי, **אִיעַכַּב לִי עַד דְּאֵתֵי בַּהֲדָךְ** – המתן לי עד שאסיים את שבעת ימי נישואי, ואבוא אתך לבית המדרש. **לֹא אִיעַכַּב לֵיהּ** – לא המתין לו רבי חנניה בן חכינאי, **אָזַל יָתִיב תְּרֵי סְרֵי שְׁנֵי בְּבֵי רַב** – הלך רבי חנניה בן חכינאי וישב שתים עשרה שנים בבית המדרש. **עַד דַּאֲתֵי** – עד שבא רבי חנניה בן חכינאי בחזרה לביתו, **אִישְׁתַּנּוּ שְׁבֵילֵי דְּמָתָא** – השתנו שבילי העיר, מחמת שנבנו בתים חדשים, ונסתמו מבואות הרחובות, **וְלֹא יָדַע לְמֵיזַל לְבֵיתֵיהּ** – לא הכיר את הדרך כיצד לילך לביתו. **אָזַל יָתִיב אַגּוּדָּא דְּנַהֲרָא** – הלך וישב על שפת הנהר, **שָׁמַע לְהַהִיא רְבִיתָא דַּהֲווּ קָרוּ לָהּ** – שמע שהיו קוראים לנערה אחת **'בַּת חֲכִינַאי, בַּת חֲכִינַאי, מַלִּי קוּלְתָּךְ וְתָא נֵיזִיל'** – מלאי כדך ובואי נלך. **אָמַר** בליבו, **שְׁמַע מִינָּהּ הַאי רְבִיתָא דִּידָן** – יש להבין מקריאות אלו שנערה זו היא בתי. **אָזַל בָּתְרָהּ** – הלך אחריה עד שהגיעה לביתו, ובאותה עת **הָוָה יָתְבָא דְּבֵיתְהוּ וְקָא נָחֲלָה קְמָחָא** – היתה אשתו יושבת ומנפה קמח, **דַּל עֵינָהּ חֲוִיתֵיהּ** – הרימה עיניה וראתה אותו, **סָלֵי לְבָבָהּ** – נדמה פתאום לליבה שזהו בעלה, ומחמת כן **פָּרַח רוּחָהּ** – פרחה נשמתה. **אָמַר לְפָנָיו** – אמר רבי חנניה בן חכינאי לפני ה', **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲנִיָּה זוֹ שֶׁהִמְתִּינָה זְמַן כָּה רַב שֶׁאֶחְזוֹר מִבֵּית מִדְרָשׁ, וְכִי זֶה שִׁכְרָהּ. בְּעָא רַחֲמֵי עָלָהּ, וְחַיְיָהּ** – ביקש עליה רחמים, וקמה לתחיה.

מביאה הגמרא מעשה נוסף באותו ענין: **רַבִּי חָמָא בַּר בִּיסָא, אָזַל יָתִיב תְּרֵי סְרֵי שְׁנֵי בְּבֵי מִדְרָשָׁא** – הלך וישב ללמוד שתים עשרה שנה בבית המדרש. **כִּי אָתָא** – כשחזר לביתו, **אָמַר, לֹא אֶיעֱבִיד כְּרַעֲבִיד בֶּן חֲכִינַאי** – לא אעשה כפי שעשה רבי חנניה בן חכינאי, שהגיע פתאום לביתו ונבהלה אשתו ומתה. ולכן **עָיֵיל יָתִיב בְּמִדְרָשָׁא** – נכנס וישב בבית המדרש שבעירו, **וְשָׁלַח שְׁלִיחַ לְבֵיתֵיהּ** – להודיע לאשתו שבא. באותו זמן שישב בבית המדרש **אָתָא רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּרֵיהּ** – בא בנו של רבי חמא **וְיָתִיב קַמֵּיהּ** – ישב לפניו, אך לא הכירו אביו, מחמת שכבר עברו שתים עשרה שנה מיום שעזב את ביתו. **הָוָה קָא מַשְׁאֵיל לֵיהּ שְׁמַעְתָּא** – היה רבי אושעיא בנו שואלו שאלות בתלמודו, **וְחָזָא דְּקָא מִתְחַדְּדֵי שְׁמַעְתֵּיהּ** – ראה רבי חמא ששמועותיו של הנער מחודדות וסדורות לו כראוי, **חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ** – הצטער רבי חמא **וְאָמַר, אִי חֲוַאי הָכָא, הָוָה לִי וָרֵע כִּי הַאי** – אילו הייתי נשאר כאן, הייתי מלמד את בני תורה, והיה מחודד כמו הנער הזה. לאחר זמן **עָל לְבֵיתֵיהּ** – נכנס רבי חמא לביתו, **עָל בְּרֵיהּ** – נכנס בנו אחריו לביתו, אמנם רבי חמא לא הבין שהנער בא לשם כיון שזה ביתו, ולכן **קָם קַמֵּיהּ** – קם רבי חמא מפניו, **דְּהוּא סָבַר** – חשב רבי חמא **שִׁלְמַאלֵּיהּ שְׁמַעְתָּא קָא בָּעֵי** – שבא הנער לשאול אותו עוד בתלמודו, וכיון שהיה מחודד בעיניו קם לכבודו. **אָמְרָה לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ** – אמרה לו אשתו, **מִי אִיכָּא אַבָּא דְּקָאִים מִקַּמֵּי בְּרָא** – וכי יש אב שקם לפני בנו, ומתוך כך הבין שנער זה הוא בנו. **קָרֵי עָלֵיהּ** – קרא עליו **רָמֵי בַּר חָמָא** את הכתוב (קהלת ד יב) **'וְחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק', זֶה רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי חָמָא בַּר בִּיסָא,** שהוא דור שלישי של חכמים.

* * *

הגמרא מביאה מעשה בתחילת לימודו של רבי עקיבא: **רַבִּי עֲקִיבָא, רַעְיָא** – רועה צאנו **דְּבֶן כַּלְבָּא שָׁבוּעַ הָוָה, חֲזִיתֵיהּ בְּרַתֵּיהּ, דַּהֲוָה צְנִיעָ וּמְעַלֵּי** – ראתה אותו בתו של כלבא שבוע, שהוא צנוע ובעל מדות טובות. **אָמְרָה לֵיהּ** לרבי עקיבא, **אִי מְקַדַּשְׁנָא לָךְ, אָזְלַתְּ לְבֵי רַב** – אם אתקדש לך, האם תלך לבית מדרש ללמוד תורה. **אָמַר לָהּ** רבי עקיבא, **אֵין** [–כן]. וכיון שידעה שאביה לא יסכים לכך, **אִיקַּדְּשָׁא לֵיהּ בְּצִנְעָה** – התקדשה לרבי עקיבא בסתר, **וְשַׁדַּרְתֵּיהּ** – ושלחה אותו ללמוד תורה. **שָׁמַע אֲבוּהָ** שעשתה כן, **אַפְקָהּ מִבֵּיתֵיהּ, אַדְּרָהּ הַנָּאָה מִנְּכָסֵיהּ** – הוציאה מביתו, והדיר אותה הנאה מנכסיו. **אָזַל** – הלך רבי עקיבא, **יָתִיב תְּרֵי סְרֵי שְׁנִין בְּבֵי רַב** – ישב שתים עשרה שנה בבית המדרש. **כִּי אָתָא** – כשחזר לביתו, **אֲיָיתֵי בַּהֲדֵיהּ תְּרֵי סְרֵי אַלְפֵי תַּלְמִידֵי** – הביא עמו שנים עשר אלף תלמידים. כשהתקרב לביתו, **שָׁמְעָה לְהַהוּא סָבְתָא** – שמע רבי עקיבא זקן אחד **דְּקָאָמַר לָהּ** לאשתו, **עַד כַּמָּה**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פג ע"ב: בהמשך המשנה שנינו: **מִי שֶׁנִּשְׁכּוֹ כֶּלֶב שׁוֹטֶה וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן, חֲמִשָּׁה דְּבָרִים** - סימנים **נֶאֶמְרוּ בְּכֶלֶב שׁוֹטֶה. פִּיו פָּתוּחַ, וְרִירוֹ נוֹטֵף, וְאָזְנָיו סְרוּחוֹת** - גדולות ומתקפלות למטה, **וְזָנָבוֹ מוּנָּח** [-מוטל] **עַל יַרְכוֹתָיו, וּמְהַלֵּךְ בְּצִידֵי דְּרָכִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף נוֹבֵחַ וְאֵין קוֹלוֹ נִשְׁמָע.** מבררת הגמרא: **מַאי** הֲוֵי - ממה אירע לו כן, שנעשה שוטה. **רַב אָמַר, נָשִׁים כַּשְׁפָנִיּוֹת מְשַׁחֲקוֹת בּוֹ** - מראות עליו את כשפיהם בדרך שחוק. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, רוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עָלָיו.** שואלת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ.** משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ,** האם אין **לְמִקְטְלֵיהּ** אלא **בְּדָבָר הַנּוֹזָק** - בחץ או סכין הנזרק מרחוק. לפי שמואל אין להתקרב אליו ולהרגו בידים, לפי שרוח רעה שורה עליו, ולפי רב יכול להרגו אף בידיו. ראיה לדברי שמואל: **תַּנְיָא בְּוָותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל, כְּשֶׁחוֹרְגִין אוֹתוֹ** את הכלב השוטה, **אֵין הוֹרְגִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּדָבָר הַנּוֹזָק.**

רש"י

ואזניו סרוחות — גדולות וכפולות למטן. **משחקות בו** — מראות בו כשפיהם לשחוק. **למקטליה בדבר הנזרק** — למאן דאמר רוח רעה שורה עליו לא יקרב אצלו להרגו בידים אלא זורק בו חץ או סכין והורגו. **דחייך ביה** = המתחכך בו. **דנכית ליה** — שהכלב נושכו. **נישלח למאניה** — יפשיט בגדיו. **משכא דאפא** — הוא הצבוע, ובלעז פוטוי"ש. **דאפא דיכרא** = צבוע זכר. **בגובתא דנחשא** — על ידי קנה של נחושת.

הגמרא מוסיפה עוד בענין כלב שוטה: **דְּחָיֵיךְ בֵּיהּ** - המתחכך בו, **מְסָתַּכֵּן. וְדָנְכִית לֵיהּ** - מי שכלב זה נושכו, **מָיֵית** - מת. מבררת הגמרא: מה שאמרנו **דְּחָיֵיךְ בֵּיהּ מְסָתַּכֵּן, מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ** - מה יעשה כדי להינצל, **נִישְׁלַח מָאנֵיהּ וְנִירְהֵיט** - יפשוט את בגדיו ויברח. **רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ חַף בֵּיהּ חַד מִינַּיְיהוּ בְּשׁוּקָא** - התחכך בו אחד הכלבים השוטים בשוק, **שַׁלְּחִינְהוּ לְמָאנֵיהּ וְרָהֵיט** - פשט את בגדיו וברח. **אָמַר,** קַיְימְתִּי **בְּעַצְמִי** את הפסוק (קהלת ז יב) **'הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ',** כי החכמה שלמדתי הצילתני.

הגמרא ממשיכה לברר את דבריה: מה שאמרנו **דְּנָכִית לֵיהּ** - שהננשך מכלב שוטה **מָיֵית, מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ. אָמַר אַבַּיֵי, נִיתֵּי מַשְׁכָּא דְּאַפָּא דִּיכְרָא** - יביא עור של צבוע זכר, **וְנִיכְתּוֹב עֲלֵיהּ, אֲנָא פְּלָנְיָא בַּר פְּלָנְיָתָא** - אני פלוני בן פלונית, **אַמַּשְׁכָּא דְּאַפָּא דִּיכְרָא כָּתִיבְנָא עָלָךְ** - על עורו של צבוע זכר כותב אני עליך את הלחש הבא, **'כַּבְּתִי כַּנְתִּי קְלִירוּם', וְאָמְרֵי לָהּ** שיכתוב **'קַנְדִי קַנְדִי קְלוּרוּם',** וימשיך לכתוב **'יָהּ יָהּ ה' צְבָאוֹת אָמֵן אָמֵן סֶלָה'. וּנְשַׁלְּחִינְהוּ לְמָאנֵיהּ** - ויפשוט את בגדיו, **וְלִקְבְּרִינְהוּ בֵּי קִבְרֵי עַד תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא** - ויקברם בבית הקברות עד שיחלפו שנים עשר חודשים, **וּלְאחר מכן נַפְקִינְהוּ** - יוציאם מן הקבר **וְנִקְלְינְהוּ בְּתַנּוּרָא** - וישרפם בתנור, **וְנִבְדְּרִינְהוּ לְקִטְמֵיהּ** - ויפזר את האפר **אַפָּרְשַׁת דְּרָכִים. וְהָנָךְ תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא** - ובתוך שנים עשר החודשים, **כִּי שָׁתֵי מַיָּא** - כאשר הוא שותה מים, **לֹא לִישְׁתֵּי אֶלָּא בְּגוּבְתָּא דְּנַחְשָׁא** - לא ישתה אלא על ידי קנה העשוי מנחושת. כי אם ישתה מתוך הכוס, **דַּיְילָמָא חֲזֵי בָּבוּאָה דְּשִׁידָּא** - שמא יראה בכוס את בבואת השד שקפץ מהכלב עליו, **וְלִיסְתַּכַּן. כִּי הָא דְּאַבָּא בַּר מַרְתָּא** - כמו שאירע לאבא בר מרתא, **הוּא** הנקרא **אַבָּא בַּר מַנְיוּמֵי,** שכשננשך על ידי כלב שוטה **עָבְדָא לֵיהּ אִימֵּיהּ גּוּבְתָּא דְּדַהֲבָא** - קנה של זהב כדי לשתות על ידו.

על-ידי עבודת התשובה . . באים לגאולה האמיתית והשלימה, שתהיה באופן נעלה יותר מאשר הגאולה ממצרים, כמו שנאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", על-ידי משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצו, בקרוב ממש.
משיחת שבת פרשת תצא ה'תשכ"ז

כאשר יהודי לומד תורה אזי נעשה "רֵעַ" להקדוש-ברוך-הוא.
משיחת שבת פרשת תצא ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מבררת הגמרא: **עַד כַּמָּה** מועט יהא גילו של התינוק, ונחוש שהוא כבר מכיר את אמו ואינו רוצה לינק מאחרת, ונחייבה להניקו.

מבארת הגמרא: **אָמַר רָבָא, אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אָמַר רַב,** אם הוא כבר בן **שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים** יש לחוש שמכירה, אך פחות מכך אינו מכירה. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר,** מבן **שְׁלֹשִׁים יוֹם** יש לחוש שמכירה. **וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** מבן **חֲמִשִּׁים יוֹם. אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַבַּיֵּי, הֲלָכָה כְּרַבִּי יִצְחָק** כשיעור **שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן,** מבן חמשים יום.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – מובנים דבריהם של **רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן,** שחוששים מגיל חמישים יום או שלשה חדשים, **דְּכָל חַד וְחַד** – כל תינוק ותינוק **כִּי חוֹרְפֵיהּ** – כפי חריפותו, ונחלקו מה הוא שיעור הזמן שרוב התינוקות מכירים את אמותיהן. **אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל,** האומר שמגיל שלשים יום כבר יש לחוש שמכירה, **כִּי הַאי גַּוְונָא מִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – וכי מצוי תינוק כזה שמכיר את אמו כשהוא בן שלשים יום.

הגמרא מביאה לשון אחרת, שאכן לא אמר שמואל שיעור זה: **כִּי אָתָא** – כשבא **רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל** מארץ ישראל לבבל, **אָמַר, לֹא תְּצִיתִינְהוּ לְהַנֵּי כְּלָלֵי דְּכָיֵיל** – אל תשמעו ותקבלו את אותם כללי הלכות שכלל **יְהוּדָה אָחִי מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל,** אלא **הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל,** אין הדבר תלוי בגיל התינוק, אלא חיובה להניקו הוא **כָּל זְמַן שֶׁמַּכִּירָהּ.**

מביאה הגמרא מעשה המבאר כיצד בודקים אם התינוק מכירה: מעשה **בְּהַהִיא** – באשה גרושה **דַּאֲתָאִי לְקַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – שבאה לפני שמואל, מחמת שסירבה להניק את בנה. **אָמַר לֵיהּ** שמואל **לְרַב דִּימִי בַּר יוֹסֵף, זִיל בָּדְקָהּ** – לך בדוק אותה, אם התינוק מכירה והיא חייבת להניקו. **אָזַל** – הלך רב דימי בר יוסף, **אוֹתְבָהּ בְּדָרֵי דְּנָשֵׁי** – הושיב אותה בשורה אחת עם נשים אחרות, **וְשַׁקְלֵיהּ לִבְרָהּ וְקָמְהַדַּר לֵיהּ עֲלַיְיהוּ** – ולקח את בנה והעבירו לפני כולן, **כִּי מָטָא לְגַבָּהּ, הֲוַת קָא מְסַוֵּי לְאַפָּהּ** – כשהגיע עם התינוק ליד אמו, הביט התינוק אל פניה, **כְּבַשְׁתַּנְהִי לְעֵינָהּ מִינֵּיהּ** – החביאה האשה את עיניה ממנו, כדי שלא יכירנה. **אָמַר לָהּ** רב דימי בר יוסף, **נְטֹף עֵינָיִךְ, קוּם דְּרִי בְּרֵיךְ** – הרימי עינייך, וקומי שאי את בנך, שכיון שהוא מכירך עלייך להניקו.

שואלת הגמרא: אם התינוק **סוּמָא** – עיור **מְנָא יָדַע** – היאך הוא מכיר את אמו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אַשִּׁי,** סומא מכיר את אמו **בְּרֵיחָא וּבְטַעְמָא** – לפי ריח האם או טעם החלב.

* * *

אגב כך שדיברה הגמרא בשיעור תחילת הכרת התינוק את אמו, מביאה הגמרא ברייתא עד מתי מותר לו להמשיך לינוק: **תָּנוּ רַבָּנָן, יוֹנֵק תִּינוֹק וְהוֹלֵךְ, עַד** שיהיה בן **עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ. מִכָּאן וְאֵילָךְ** הרי הוא **כְּיוֹנֵק שֶׁקֶץ** – כאילו יונק דבר משוקץ, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,** יכול התינוק להמשיך לינוק **אֲפִילּוּ** עד שיהיה בן **אַרְבַּע וְחָמֵשׁ שָׁנִים,** ורק אם **פֵּירַשׁ** מאמו והפסיק לינוק **לְאַחַר** שנהיה בן **עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, וְחָזַר** שוב לינוק, הרי הוא **כְּיוֹנֵק שֶׁקֶץ.**

הגמרא מקשה סתירה בין ברייתא זו לברייתא אחרת: **אָמַר מַר** בברייתא בדעת רבי אליעזר, היונק **מִכָּאן** – מבן עשרים וארבע חודש **וְאֵילָךְ,** הרי הוא **כְּיוֹנֵק שֶׁקֶץ.** מקשה הגמרא: **וּרְמִינְהִי** – קשה על כך ממה ששנינו בברייתא אחרת, **יָכוֹל** היית לומר **שִׁיהֵא חֲלֵב מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם** – אשה, שמהלכת בשתי רגלים, **טָמֵא** – אסור באכילה. ומבארת הברייתא מדוע היינו סבורים לומר כן: **וְדִין הוּא** – יש לאסרו מקל וחומר, **וּמַה בְּהֵמָה** טמאה, **שֶׁהֵקַלְתָּ בְּמַגָּעָהּ** – שאינה מטמאה את הנוגע בה בחייה, **הֶחֱמַרְתָּ בַּחֲלָבָהּ** לאוסרו, **אָדָם, שֶׁהֶחֱמַרְתָּ בְּמַגָּעוֹ,** ששייכת באשה טומאת נדה, ומטמאת במגע, **אֵינוֹ דִּין שֶׁתַּחֲמִיר בַּחֲלָבוֹ** לאסרו. **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא יא ד) 'אַךְ אֶת זֶה לא תֹאכְלוּ וגו' **אֶת הַגָּמָל כִּי מַעֲלֵה גֵרָה הוּא',** ודורשים מייתור הלשון 'הוא', שרק **הוּא** – הגמל, **טָמֵא, וְאֵין חֲלֵב מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם טָמֵא, אֶלָּא טָהוֹר.**

הברייתא מבארת מנין שגם דם אדם מותר: **יָכוֹל** היית לומר, **אוֹצִיא** רק **אֶת הֶחָלָב** של מהלכי שתים מכלל איסור בהמה טמאה, להתירו באכילה, משום שבאיסור החלב יש קולא, **שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל** – שלא נאסר חלבן של כל הבהמות, שהרי חלב בהמה טהורה מותר באכילה, ולכן יש להתיר אף חלב אשה, **וְלֹא אוֹצִיא** מכלל איסור **אֶת הַדָּם** של האדם, כיון **שֶׁהוּא שָׁוֶה בַּכֹּל,** שהרי אף דם של בהמה טהורה אסור, ואם כן נאסור אף דם אדם באכילה. **תַּלְמוּד לוֹמַר 'הוּא',** רק **הוּא** – חלב בהמה טמאה **טָמֵא, וְאֵין דָּם מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם טָמֵא, אֶלָּא טָהוֹר. וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת** שלדברי ברייתא זו **אֲפִילּוּ מִצְוַת פְּרִישָׁה אֵין בּוֹ** – אף מדרבנן אין מצוה לפרוש מחלב ודם אדם, ונמצא שברייתא זו היא שלא כדברי הברייתא הראשונה, האוסרת חלב אשה לאחר עשרים וארבעה חודש. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – הברייתא המתירה חלב אשה באכילה עוסקת **בִּדְפָרִישׁ** – שפירש החלב מגוף האשה, ונמצא בכלי, שבאופן זה הוא מותר אף מדרבנן. **וְהָא** – הברייתא האוסרת לינוק אחר עשרים וארבעה חודש, מדובר **דְּלֹא פָּרִישׁ,** אלא יונק מגופה, ואת זה אסרו חכמים, ואמרו שהוא כיונק שקץ.

הגמרא מבארת שלגבי דם הכלל הוא הפוך. מוסיפה הגמרא: **וְחִלּוּפָא בְּדָם** – לגבי דם האדם, מוחלף הוא הכלל, שאם פירש מהאדם, אסור באכילה, ובעודו בגוף האדם, מותר. **כִּדְתַנְיָא, דָּם** אדם **שֶׁנמצא עַל גַּבֵּי כִּכָּר** לחם, שנשך את הככר ולכלכו בדם שהיה בפיו, אסור לאוכלו, אלא **גּוֹרְרוֹ** מהלחם, **וְאוֹכְלוֹ** ללחם, כדי שלא יסברו שאכל דם בהמה. אך דם **שֶׁיש** לאדם **בֵּין הַשִּׁינַּיִם, מוֹצְצוֹ** ובולעו **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** לאיסור, שאף מדרבנן מותר, שהרי אין אדם רואהו.

* * *

הגמרא חוזרת לדון בדברי הברייתא: **אָמַר מַר, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,** מותר לתינוק לינק **אֲפִילּוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ שָׁנִים.** מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא** בברייתא אחרת, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,** מותר לתינוק לינק **אֲפִילּוּ** אם **חֲבִילָתוֹ עַל כְּתֵיפָיו,** ומשמע שזהו בגיל גדול ביותר. מתרצת הגמרא: **אִידִי וְאִידִי** – זה וזה, גיל ארבע וחמש, וחבילתו על כתיפו, **חַד שִׁיעוּרָא** – שיעור אחד **הוּא,** אך מעבר לגיל חמש אסור.

פוסקת הגמרא את ההלכה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,** שמותר לינוק אפילו עד גיל ארבע וחמש, ורק אם פירש לאחר עשרים וארבע חודש, אסור להחזירו לינק.

* * *

הגמרא דנה בענין יניקה בשבת לחולה: **תַּנְיָא, רַבִּי מָרִינוּס אוֹמֵר,** אדם **הַגּוֹנֵחַ** – זועק מכאב לב, ורפואתו לשתות חלב עז, **יוֹנֵק** – מהעז **חָלָב בְּשַׁבָּת.** מפרשת הגמרא: **מַאי טַעְמָא,** משום שהיוֹנֵק, **מְפָרֵק כִּלְאַחַר יָד** הוא, כלומר, אף שחליבה בשבת היא מלאכה דאורייתא, שהוא מפרק את החלב מהגוף וזו תולדה של 'דש', שמפרק את גרעיני החטה מהשיבולים, מכל מקום כשיונק הרי הוא עושה מלאכה בשינוי, שמפרק את החלב בפיו ולא בידו, וְאף שגם מלאכה כזו אסורה מדרבנן, **בִּמְקוֹם צַעֲרָא** – במקום שיש לאדם צער, כגון כאן שהוא גונח מכאב לבו, **לֹא גָּזְרוּ רַבָּנָן** איסור. מסיקה הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הֲלָכָה כְּרַבִּי מָרִינוּס.**

* * *

אגב המימרות שהובאו לעיל שפסקם רב יוסף להלכה, מביאה הגמרא ברייתא נוספת שפסק רב יוסף כמותה: **תַּנְיָא, נַחוּם אִישׁ גַּלְיָא אוֹמֵר, צִינּוֹר** המוליך את מי הגשמים מן הגג לקרקע, **שֶׁעָלוּ בּוֹ קַשְׁקַשִּׁין** – שהתאספו בתוכו קשים ועשבים, ומונעים את המים מלירד, והמים מתפשטים על הגג ודולפים לבית, ואסור להוציאם בידים, **מְמַעֲכָן בְּרַגְלוֹ בְּצִנְעָא** – כשאין רואים **בְּשַׁבָּת,** כדי שישובו המים ויקלחו מן הגג דרך הצינור, ולא יזיקוהו, **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** אף לאיסור דרבנן. מפרשת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** מותר הדבר, משום שכשעושה כן ברגלו **מְתַקֵּן כִּלְאַחַר יָד** [–בשינוי] **הוּא,** שהרי הדרך

המשך בעמוד יט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

עד כמה — כמה חדשים אית לן למימר שיודע להכירה מלינק מאשה אחרת. **כל חד לפום חורפיה** — יש תינוק חריף ומכירה בחמשים יום, ויש שאינו מכירה עד שלשה חדשים. **כל זמן שמכירה** — אין שיעור לדבר, אלא בבדיקה הדבר תלוי, אם אנו רואים שמכירה — כופה ומניקתו בשבר, [ואפילו גירשה]. **ההיא דאתאי** — גרושה, ולא היתה רוצה להניק. **ויל בדקה** — אם מכירה. **אותבה בדרא דנשי** — הושיבה בשורה של נשים. **מבוי** — מביט. **נטוף עיניך** — זקוף עיניך. כמו: דשפיל ואזיל בר אוזא ועינוהי מטייפי דבבא קמא (צב,ב). **דרי בריך** — שאי בניך. **ביונק שקץ** — כאילו יונק דבר משוקץ. **חלב מהלכי שתים** — חלב של אשה, המהלכת בשתי רגלים. **טמא** — אסור. **שהקלת במגעה** — שאינה מטמאה מחזיים. **החמרת בחלבה** — כדאמרינן בבכורות (ו,ב) "גמל" "גמל" שני פעמים — חד לאסור חלבו. **אדם שהחמרת במגעו** — נדה. **שאינו שוה בכל** — שהרי בטהורה טהור. **הוא טמא** — מחד קרא נפקא ליה. ל"א: "זה" זה טמא כו', דכתיב ברישיה דקרא "אך את זה לא תאכלו", "זה" — מיעוטא הוא. **ואמר רב ששת** גרסינן. **אפילו מצות פרישה** — מדרבנן. **אין בו** — דמדאורייתא שרי. ורבנן נמי לא גזור ביה, דאמרינן: חלב מהלכי שתים טהור. **הא דפריש** — הא דקתני מותר — כשפירש מדרי האשה לכלי, והיונק מן הדד ביונק שקץ מדרבנן. **וחילופא בדם** — דמדפריש — אסור מדרבנן, דמיחלף בדם בהמה, ואתי למימר: דם בהמה אכל. **דם שעל גבי כבר** — כגון שנשכו וניכר בו דם השינים. **גוררו** — לדם. **מוצצו** — דהא ליכא דחזי ליה. **גונח** — המיילל מכאב לבו, פליינדרי"א. **יונק חלב** — משום רפואה, ורפואתו חלב עז. **מפרק** — הנותק דבר ממקום שגדל בו, ולא מן המחובר אלא מן התלוש, ותולדה דדש הוא, שמפרק תבואה מקשיה (שבת עג,ב). **כלאחר יד** — שאין דרך בני אדם לינק, אלא לחלוב ביד. **ובמקום צערא** — שמצטער מכאבו. **צנור** — המקלח מים מן הגג. **קשקשים** — קשים ועשבים שסותמים ומעכבים את קלוחו, ומימיו יוצאים ומתפשטים לגג, ודולפין לבית. **כלאחר יד** — על ידי שינוי, ברגלו. ומשום דאמר רב יוסף הלכה כבולהו, נקט לה הכא. **ובמה** — היא פרישה. **איבא דאמרי תני רב יהודה** — מתניתא ולא שמעתא.

בתוך עשרים וארבעה חדש — שנולד בנה.

עד

**עד כמה? אמר רבא אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: שלשה חדשים, ושמואל אמר: שלשים יום, ורבי יצחק אמר רבי יוחנן: חמשים יום, אמר רב שימי בר אבי: הלכה כרבי יצחק שאמר משום רבי יוחנן. בשלמא רב ורבי יוחנן - כל חד וחד כי חוריה. אלא לשמואל, כי האי גוונא מי משכחת לה? כי אתא רמי בר יחזקאל אמר: לא תציתינהו לתנאי בלילי דכייל יהודה אחי משמיה דשמואל. הכי אמר שמואל: כל זמן שמביריה. ההיא דאתאי לקמיה דשמואל. אמר ליה לרב דימי בר יוסף: זיל בדקה: אזל, אותבה בדרי נשי, חזיא דקא מסתכלא בי, אמרה: מנא ידעת? אמר רב אשי: ברישא ובטעמא. תנו רבנן: יונק תינוק והולך עד עשרים וארבעה חדש, מכאן ואילך - כיונק שקץ, דברי רבי אלעזר. רבי יהושע אומר: אפילו ארבע וחמש שנים, פירש לאחר עשרים וארבעה חדש, וחזר - כיונק שקץ. אמר מר: מכאן ואילך כיונק שקץ, ורמינהי: יכול יהא בשר בהמה טהורה מותר, ולא אוציא את הבשר שהוא נהוג בכל, שאף בבהמה טהורה אסור בשר מן החי - תלמוד לומר "זה טמא" — זה בלא תעשה על אכילתו, ואין בשר מהלכי שתים כו'. ואומר רבינו יצחק: דבין לפי ספרים שלנו דדריש מ"הוא" דיתר חלב ודם, ובין לתורת כהנים דדריש מ"זה" אתי שפיר, דמצי למעוטי חלב בשר ודם כולהו מחד קרא. כמו שמצינו בבמה מקומות דממעטין מחד קרא כמה דברים, כדאשכחן בפרק "הנהנה מן ההקדש" (מעילה יח,ב) דכמה פעמים קאמר "תמעול מעל" ריבה. ופליגא השתא אברייתא דפרק "דם שחיטה" (כריתות כ,ב) דממעט דם מהלכי שתים מדכתיב "לעוף ולבהמה" ויש ספרים דממעטין חלב מדכתיב "הוא", ודם מדכתיב "זה". ותימה לרבינו יצחק: דמנא לן לאוקמא אדם? דסברא הוא יותר לאוקמא אבשר, ולהתיר בשר מדם, דאין איסור בשר נוהג בכל אלא מחזיים, אבל דם — איסורו נוהג בכל, בין מחזיים בין לאחר מיתה! ואומר רבינו יצחק: דאי הוה גריס בשמעתין בשר במקום דם — הוה אתי שפיר, דמ"זה" ומ"הוא" ממעטינן חלב ובשר, ומההוא קרא דכריתות ממעטינן דם. ואם תאמר: וכיון דממעטינן דם מההוא קרא דכריתות — אמאי איצטריך קרא למישרי חלב? השתא דם מותר — חלב לא כל שכן! ויש לומר: דמההוא קרא דכריתות לא מצי למישרי דם לגמרי, דלא ממעטינן ליה אלא מאיסור דם, אבל מאיסור טמא — לא ממעטינן ליה. והואיל ונתמעט מאיסור דם — השתא דם וחלב שוין.

גונח יונק חלב בשבת כו' — לאו בשיש בו סכנה איירי, דאם כן — מאי אירא משום דהוי מפרק כלאחר יד? אפילו הוי מלאכה דאורייתא שרי במקום סכנה. ושקשה לרבינו תם מהא דאמר בפרק "חרש" (יבמות קיד,א): אבא שאול אומר יונקים היינו מבהמה טהורה ביום טוב. ופריך: אי דאיכא סכנה — אפילו בשבת נמי, ואי דליכא סכנה כו', ומשני: לא צריכא דאיכא צערא, ומפרק כלאחר יד הוא. שבת דאיסור סקילה — גזרו רבנן, יום טוב דאיסור לאו — לא גזרו רבנן! ותירץ: דהתם מיירי בצער של רעב, והכא בצער של חולי, שהוא קרוב לסכנה, ובשבת לא גזרו. ושקשה לרבינו יצחק: הא דפריך התם אי דאיכא סכנה אפילו בשבת נמי, הוי ליה לאקשויי: אפילו אי ליכא סכנה, אי דחולה הוא — אפילו בשבת נמי! על כן נראה דברייתא דהתם פליגא אהך דהכא, וכן משמע, מדקאמר הכא הלכה כרבי מרינוס — מכלל דפליגי עליה. **מפרק** כלאחר יד הוא — ואם תאמר: אפילו לא הוי כלאחר יד נמי. דהא מ"ואת הגמל". **יכול** יהא חלב מהלכי שתים טמא ודם מהלכי שתים טמא — בתורת כהנים גרסינן בשר במקום דם. וקאמר: תלמוד לומר "זה" אוציא חלב שאינו נהוג בכל. פירוש: דחלב בהמה טהורה מותר, ולא אוציא את הבשר שהוא נהוג בכל, שאף בבהמה טהורה אסור בשר מן החי — תלמוד לומר "זה טמא" — זה בלא תעשה על אכילתו, ואין בשר מהלכי שתים כו'. ואומר רבינו יצחק: דבין לפי ספרים שלנו דדריש מ"הוא" דיתר חלב ודם, ובין לתורת כהנים דדריש מ"זה" אתי שפיר, דמצי למעוטי חלב בשר ודם כולהו מחד קרא. כמו שמצינו בבמה מקומות דממעטין מחד קרא כמה דברים, כדאשכחן בפרק "הנהנה מן ההקדש" (מעילה יח,ב) דכמה פעמים קאמר "תמעול מעל" ריבה. ופליגא השתא אברייתא דפרק "דם שחיטה" (כריתות כ,ב) דממעט דם מהלכי שתים מדכתיב "לעוף ולבהמה" ויש ספרים דממעטין חלב מדכתיב "הוא", ודם מדכתיב "זה". ותימה לרבינו יצחק: דמנא לן לאוקמא אדם? דסברא הוא יותר לאוקמא אבשר, ולהתיר בשר מדם, דאין איסור בשר נוהג בכל אלא מחזיים, אבל דם — איסורו נוהג בכל, בין מחזיים בין לאחר מיתה! ואומר רבינו יצחק: דאי הוה גריס בשמעתין בשר במקום דם — הוה אתי שפיר, דמ"זה" ומ"הוא" ממעטינן חלב ובשר, ומההוא קרא דכריתות ממעטינן דם. ואם תאמר: וכיון דממעטינן דם מההוא קרא דכריתות — אמאי איצטריך קרא למישרי חלב? השתא דם מותר — חלב לא כל שכן! ויש לומר: דמההוא קרא דכריתות לא מצי למישרי דם לגמרי, דלא ממעטינן ליה אלא מאיסור דם, אבל מאיסור טמא — לא ממעטינן ליה. והואיל ונתמעט מאיסור דם — השתא דם וחלב שוין.

גונח יונק חלב בשבת כו' — לאו בשיש בו סכנה איירי, דאם כן — מאי אירא משום דהוי מפרק כלאחר יד? אפילו הוי מלאכה דאורייתא שרי במקום סכנה. ושקשה לרבינו תם מהא דאמר בפרק "חרש" (יבמות קיד,א): אבא שאול אומר יונקים היינו מבהמה טהורה ביום טוב. ופריך: אי דאיכא סכנה — אפילו בשבת נמי, ואי דליכא סכנה כו', ומשני: לא צריכא דאיכא צערא, ומפרק כלאחר יד הוא. שבת דאיסור סקילה — גזרו רבנן, יום טוב דאיסור לאו — לא גזרו רבנן! ותירץ: דהתם מיירי בצער של רעב, והכא בצער של חולי, שהוא קרוב לסכנה, ובשבת לא גזרו. ושקשה לרבינו יצחק: הא דפריך התם אי דאיכא סכנה אפילו בשבת נמי, הוי ליה לאקשויי: אפילו אי ליכא סכנה, אי דחולה הוא — אפילו בשבת נמי! על כן נראה דברייתא דהתם פליגא אהך דהכא, וכן משמע, מדקאמר הכא הלכה כרבי מרינוס — מכלל דפליגי עליה. **מפרק** כלאחר יד הוא — ואם תאמר: אפילו לא הוי כלאחר יד נמי. דהא

תוספות

רבי יהושע אומר אפילו ארבע וחמש שנים — אף על גב דהכא ליכא למימר ארבע וחמש שנים, כדאמרי אינשי ואפילו טובא, דמשמע דוקא נקט עד חמש, מדפריך מחבילתו על כתיפיו, ומשני: אידי ואידי חד שיעורא הוא. מכל מקום, ליכא למיפרך השתא חמש שרי ארבע מבעיא? דנקט ארבע לבריא וחמש לבחוש.

החמרת בחלבה — כדדרשינן בבכורות (ו,ב) מ"ואת הגמל". **יכול** יהא חלב מהלכי שתים טמא ודם מהלכי שתים טמא — בתורת כהנים גרסינן בשר במקום דם. וקאמר: תלמוד לומר "זה" אוציא חלב שאינו נהוג בכל. פירוש: דחלב בהמה טהורה מותר, ולא אוציא את הבשר שהוא נהוג בכל, שאף בבהמה טהורה אסור בשר מן החי — תלמוד לומר "זה טמא" — זה בלא תעשה על אכילתו, ואין בשר מהלכי שתים כו'. ואומר רבינו יצחק: דבין לפי ספרים שלנו דדריש מ"הוא" דיתר חלב ודם, ובין לתורת כהנים דדריש מ"זה" אתי שפיר, דמצי למעוטי חלב בשר ודם כולהו מחד קרא. כמו שמצינו בבמה מקומות דממעטין מחד קרא כמה דברים, כדאשכחן בפרק "הנהנה מן ההקדש" (מעילה יח,ב) דכמה פעמים קאמר "תמעול מעל" ריבה. ופליגא השתא אברייתא דפרק "דם שחיטה" (כריתות כ,ב) דממעט דם מהלכי שתים מדכתיב "לעוף ולבהמה" ויש ספרים דממעטין חלב מדכתיב "הוא", ודם מדכתיב "זה". ותימה לרבינו יצחק: דמנא לן לאוקמא אדם? דסברא הוא יותר לאוקמא אבשר, ולהתיר בשר מדם, דאין איסור בשר נוהג בכל אלא מחזיים, אבל דם — איסורו נוהג בכל, בין מחזיים בין לאחר מיתה! ואומר רבינו יצחק: דאי הוה גריס בשמעתין בשר במקום דם — הוה אתי שפיר, דמ"זה" ומ"הוא" ממעטינן חלב ובשר, ומההוא קרא דכריתות ממעטינן דם. ואם תאמר: וכיון דממעטינן דם מההוא קרא דכריתות — אמאי איצטריך קרא למישרי חלב? השתא דם מותר — חלב לא כל שכן! ויש לומר: דמההוא קרא דכריתות לא מצי למישרי דם לגמרי, דלא ממעטינן ליה אלא מאיסור דם, אבל מאיסור טמא — לא ממעטינן ליה. והואיל ונתמעט מאיסור דם — השתא דם וחלב שוין.

גונח יונק חלב בשבת כו' — לאו בשיש בו סכנה איירי, דאם כן — מאי אירא משום דהוי מפרק כלאחר יד? אפילו הוי מלאכה דאורייתא שרי במקום סכנה. ושקשה לרבינו תם מהא דאמר בפרק "חרש" (יבמות קיד,א): אבא שאול אומר יונקים היינו מבהמה טהורה ביום טוב. ופריך: אי דאיכא סכנה — אפילו בשבת נמי, ואי דליכא סכנה כו', ומשני: לא צריכא דאיכא צערא, ומפרק כלאחר יד הוא. שבת דאיסור סקילה — גזרו רבנן, יום טוב דאיסור לאו — לא גזרו רבנן! ותירץ: דהתם מיירי בצער של רעב, והכא בצער של חולי, שהוא קרוב לסכנה, ובשבת לא גזרו. ושקשה לרבינו יצחק: הא דפריך התם אי דאיכא סכנה אפילו בשבת נמי, הוי ליה לאקשויי: אפילו אי ליכא סכנה, אי דחולה הוא — אפילו בשבת נמי! על כן נראה דברייתא דהתם פליגא אהך דהכא, וכן משמע, מדקאמר הכא הלכה כרבי מרינוס — מכלל דפליגי עליה. **מפרק** כלאחר יד הוא — ואם תאמר: אפילו לא הוי כלאחר יד נמי. דהא

עד

**עד כמה? אמר רבא אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: שלשה חדשים, ושמואל אמר: שלשים יום, ורבי יצחק אמר רבי יוחנן: חמשים יום, אמר רב שימי בר אבי: הלכה כרבי יצחק שאמר משום רבי יוחנן. בשלמא רב ורבי יוחנן - כל חד וחד כי חוריה. אלא לשמואל, כי האי גוונא מי משכחת לה? כי אתא רמי בר יחזקאל אמר: לא תציתינהו לתנאי בלילי דכייל יהודה אחי משמיה דשמואל. הכי אמר שמואל: כל זמן שמביריה. ההיא דאתאי לקמיה דשמואל. אמר ליה לרב דימי בר יוסף: זיל בדקה: אזל, אותבה בדרי נשי, חזיא דקא מסתכלא בי, אמרה: מנא ידעת? אמר רב אשי: ברישא ובטעמא. תנו רבנן: יונק תינוק והולך עד עשרים וארבעה חדש, מכאן ואילך - כיונק שקץ, דברי רבי אלעזר. רבי יהושע אומר: אפילו ארבע וחמש שנים, פירש לאחר עשרים וארבעה חדש, וחזר - כיונק שקץ. אמר מר: מכאן ואילך כיונק שקץ, ורמינהי: יכול יהא בשר בהמה טהורה מותר, ולא אוציא את הבשר שהוא נהוג בכל, שאף בבהמה טהורה אסור בשר מן החי - תלמוד לומר "זה טמא" — זה בלא תעשה על אכילתו, ואין בשר מהלכי שתים כו'. ואומר רבינו יצחק: דבין לפי ספרים שלנו דדריש מ"הוא" דיתר חלב ודם, ובין לתורת כהנים דדריש מ"זה" אתי שפיר, דמצי למעוטי חלב בשר ודם כולהו מחד קרא. כמו שמצינו בבמה מקומות דממעטין מחד קרא כמה דברים, כדאשכחן בפרק "הנהנה מן ההקדש" (מעילה יח,ב) דכמה פעמים קאמר "תמעול מעל" ריבה. ופליגא השתא אברייתא דפרק "דם שחיטה" (כריתות כ,ב) דממעט דם מהלכי שתים מדכתיב "לעוף ולבהמה" ויש ספרים דממעטין חלב מדכתיב "הוא", ודם מדכתיב "זה". ותימה לרבינו יצחק: דמנא לן לאוקמא אדם? דסברא הוא יותר לאוקמא אבשר, ולהתיר בשר מדם, דאין איסור בשר נוהג בכל אלא מחזיים, אבל דם — איסורו נוהג בכל, בין מחזיים בין לאחר מיתה! ואומר רבינו יצחק: דאי הוה גריס בשמעתין בשר במקום דם — הוה אתי שפיר, דמ"זה" ומ"הוא" ממעטינן חלב ובשר, ומההוא קרא דכריתות ממעטינן דם. ואם תאמר: וכיון דממעטינן דם מההוא קרא דכריתות — אמאי איצטריך קרא למישרי חלב? השתא דם מותר — חלב לא כל שכן! ויש לומר: דמההוא קרא דכריתות לא מצי למישרי דם לגמרי, דלא ממעטינן ליה אלא מאיסור דם, אבל מאיסור טמא — לא ממעטינן ליה. והואיל ונתמעט מאיסור דם — השתא דם וחלב שוין.

גונח יונק חלב בשבת כו' — לאו בשיש בו סכנה איירי, דאם כן — מאי אירא משום דהוי מפרק כלאחר יד? אפילו הוי מלאכה דאורייתא שרי במקום סכנה. ושקשה לרבינו תם מהא דאמר בפרק "חרש" (יבמות קיד,א): אבא שאול אומר יונקים היינו מבהמה טהורה ביום טוב. ופריך: אי דאיכא סכנה — אפילו בשבת נמי, ואי דליכא סכנה כו', ומשני: לא צריכא דאיכא צערא, ומפרק כלאחר יד הוא. שבת דאיסור סקילה — גזרו רבנן, יום טוב דאיסור לאו — לא גזרו רבנן! ותירץ: דהתם מיירי בצער של רעב, והכא בצער של חולי, שהוא קרוב לסכנה, ובשבת לא גזרו. ושקשה לרבינו יצחק: הא דפריך התם אי דאיכא סכנה אפילו בשבת נמי, הוי ליה לאקשויי: אפילו אי ליכא סכנה, אי דחולה הוא — אפילו בשבת נמי! על כן נראה דברייתא דהתם פליגא אהך דהכא, וכן משמע, מדקאמר הכא הלכה כרבי מרינוס — מכלל דפליגי עליה. **מפרק** כלאחר יד הוא — ואם תאמר: אפילו לא הוי כלאחר יד נמי. דהא

אפילו ארבע וחמש שנים. ותניא, רבי יהושע אומר: אפילו חבילתו על כתיפיו! אידי ואידי חד שיעורא הוא. אמר רב יוסף: הלכה כרבי יהושע. תניא, רבי מרינוס אומר: גונח - יונק חלב בשבת. מאי טעמא - יונק מפרק כלאחר יד, ובמקום צערא - לא גזרו רבנן. אמר רב יוסף: הלכה כרבי מרינוס. תניא, נחום איש גליא אומר: צינור שעלו בו קשקשין - ממעיכן ברגלו בשבת ואינו חושש. מאי טעמא - מתקן כלאחר יד הוא, ובמקום פסידא לא גזרו בה רבנן. אמר רב יוסף: הלכה כנחום איש גליא. פירש לאחר עשרים וארבעה חדש, וחזר - כיונק שקץ, וכמה? אמר רב יהודה בר חביבא אמר שמואל: שלשה ימים. איבא דאמרי, תני רב יהודה בר חביבא קמיה דשמואל: שלשה ימים. תנו רבנן: מינקת שמת בעלה בתוך עשרים וארבעה חדש - הרי זו לא תתארס, ולא תינשא

עד

אפילו

תוספות

אפילו ביעתא בכותחא — מפרש בערוך דלאו בסתם ביצים איירי, דאין לך עם הארץ שלא ידע שדגן מותרות בחלב. אלא בשחזו תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מיירי, שמותר לאוכלן בחלב, כדתניא בפרק קמא דביצה (ו,ב). ואם תאמר: ואמאי מותר לאכלן בחלב? מאי שנא מביצת נבלה דאסרי בית הלל אפילו כמוה נמכרת בשוק, כדתנן במסכת עדיות (פרק א משנה ה)! ותירץ בהלכות גדולות: דגבי איסור נבילה החמירו, דהוי דאורייתא. אבל גבי בשר עוף בחלב. דרבנן — הקילו. ואם תאמר: ומאי אפילו, דקאמר אפילו ביעתא בכותחא, הא איכא מאן דאמר (חולין קיג,א): בשר עוף בחלב דאורייתא, ולדידיה אסורה כמו ביצת נבילה! ויש לומר: דמכל מקום קאמר אפילו, שכל העולם נהגו בו היתר. ולרבינו תם אתי שפיר, שתירץ דבביצת נבילה החמירו משום דנבלה דבר איסור הוא, אבל בבשר בחלב — לא החמירו, דהוי היתר, דכל חד וחד באפי נפשיה שרי.

כי אפקרותא — ונפקא מינה שהיכא שהרב מוחל על כבודו — דשרי, ואפילו הכי אל יורה, דלא מסתייע מילתא, הואיל ורבו אצלו.

ואמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כרבי מאיר בגזירותיו — אין לפרש דגזרינן מת אטו לא מת, ונתנה בנה להניק אטו לא נתנה, וגמלתו אטו לא גמלתו — דאם כן היכי שרא רב נחמן לבי ריש גלותא! אלא יש לומר: דגזרינן במת שמא תתרגנו, ונתנה בנה להניק שמא תחזור בה, וגמלתו אטו שמא תגמלנו ועדיין הוא צריך לינק.

והלכתא מת מותר גמלתו אסור — רבינו שמשון הזקן אומר דגרושה מותרת לינשא, דלא משעבדא להניק, כדתניא לעיל (נט,ב): נתגרשה — אינו כופה, משום דלא משעבדא ליה. ורבינו תם אומר דאסורה לינשא, דתניא בפרק "החולץ" (יבמות מב,א): מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא ישא. וקא פסיק ותני: לא שנא נתאלמנה ולא שנא נתגרשה. ועוד, דמפרש טעמא התם דסתם מעוברת למניקה קיימא, דמשמע: דהיינו טעמא דמניקה, היינו טעמא דמעוברת. ולמאי דהוה מפרש מעיקרא טעמא דמעוברת שייך בגרושה כמו באלמנה אף על גב דהדר ביה מההוא טעמא — מגופא דמילתא לא הדר ביה, דמיירי אפילו בגרושה. ועוד: דאלמנה נמי לא משעבדא מכי תבעה כתובתה או רוצה לינשא.

הכניסה

רש"י

עד עשרים וארבעה חדש — שמא תתעבר ותצטרך לגמול את בנה, ובעל זה אינו אביו שיקנה לו ביצים וחלב. **שמונה עשר חדש** — דיו לתינוק לינק בכך. **אפקירותא** — חוצפא. **דלא מיסתייעא מילתא** — שיורה כהלכה. **נתנה בנה למינקת** — זו שמת בעלה, או גמלתו בתוך זמנו או מת. **לבי ריש גלותא** — אלמנות שהיו בהן מניקות, ונתנו בניהם למניקה, והתירום לינשא. **דלא הדרי בהו** — מניקה שפסקה להניק בניהם יראה לחזור בה, לפי שבני אדם מאוימים הם. אבל באינשי אחריני — דלמא הדרא בה המניקה, וחזר הבן אצל האם ומסתכן. **לא תסבירו מהא** — אי לא אמרה לכו סבתא משמיה דרב נחמן לא הייתם יודעים ללמוד מתוך משנה זו שאסורה? **הרי שהיתה רדופה** — רוב ימיה להיות בבית אביה כו', כל אלו אין דרכן להתעבר. **שאינה ראויה לילד** — שנעקר בית הריון שלה. **בגזירותיו** — בכל מקום שהוא מחמיר מדרבנן. אלמא, אף על גב דאין כאן להבחין בין זרעו של ראשון לשל שני, דהא לא מיעברא — לא פלוג רבנן בתקנת גזירות שלהם בין אשה לאשה, וגזרו סתם שתמתין כל אשה שלשה חדשים. והכי נמי, לא פלוג רבנן במינקת שמת בעלה, בין שהיא מניקתו בין שאינה מניקתו. **גמלתו אסור** — שגמלתו מחמת שרוצה לינשא. **פסקה קימעא** — פסקו ליתן לה מזונות מועטים. **אוכלת הרבה** — משלה, כדי שיהיה לה חלב הרבה ולא תמיתנו. **כשות** — והומלו"ן. **חזיו** — עשבים של זרע תבואה. **חבושא** — 2קורציי"ה. **קורא** — רך הגדל בדקל, מה שנוסף על הענף בשנה זו. **כופרא** — תמרים בקטנותן. **כמכא** — כותח. **והרסנא** — דגים מטוגנין בקמח וציר ושומן שלהן. **מיניהו פסקי חלבא** — יש בדברים הללו שפוסקין חלב האשה, ויש בהן שאין מפסיקין אלא עוכרין. **בני נכפי** — ולדות שמתעברות שם נופלים מחולי שמו 3פישיאו"ן. **שמוטי** — ארוכי צואר, והוא מום. **גירדני** — פירוש: אדם שנמרט שערות ראשו, או בעל גרב. **זלזלני** — רעבתנין. **דולפני** — עינידהם זולפות מים תמיד. **מוניני** — הורגלה לאכול דגים קטנים. **מציצי עינא** — עינין פורחות ונעות תמיד. **גרגושתא** — אדמה, 4ארוזילא"ה בלע"ז.

ברייתא

1 עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי
2 יְהוּדָה מַתִּיר בִּשְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ. אָמַר רַבִּי נָתָן בַּר
3 יוֹסֵף: הֵן הֵן דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, הֵן הֵן דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל.
4 שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, וּבֵית
5 הִלֵּל אוֹמְרִים: שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן
6 גַּמְלִיאֵל: אֲנִי אַבְרִיעַ; לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
7 חֹדֶשׁ - מוּתֶּרֶת לֵינָּשֵׂא בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד חֹדֶשׁ, לְדִבְרֵי
8 הָאוֹמֵר בִּשְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ - מוּתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא בַּחֲמִשָּׁה
9 עָשָׂר חֹדֶשׁ, לְפִי שֶׁאֵין הֶחָלָב נֶעְכָּר אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשָׁה
10 חֳדָשִׁים. אָמַר עוּלָּא: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה. וְאָמַר מָר
11 עוּקְבָא: לִי הִתִּיר רַבִּי חֲנִינָא לֵישֵׁאת לְאַחַר חֲמִשָּׁה
12 עָשָׂר חֹדֶשׁ. אֲרֵיסֵיהּ דְּאַבַּיֵי אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵי, אָמַר
13 לֵיהּ: מַהוּ לֵיאֲרֵם בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ? אֲמַר לֵיהּ:
14 חֲדָא - דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה,
15 וְעוֹד: בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל - הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל,
16 וְאָמַר עוּלָּא: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְאָמַר מָר עוּקְבָא:
17 לִי הִתִּיר רַבִּי חֲנִינָא לֵישֵׁאת לְאַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ,
18 כָּל שֶׁכֵּן דְּאִתְּ לֵיאֲרֵם. כִּי אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף אֲמַר
19 לֵיהּ: רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: צְרִיכָה לְהַמְתִּין
20 עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, חוּץ מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד בּוֹ וְחוּץ מִיּוֹם
21 שֶׁנִּתְאָרְסָה בּוֹ. רְהַט בַּתְרֵיהּ תְּלָתָא פְּרָסֵי, וְאָמְרִי לָהּ:
22 פַּרְסָא בְּחָלָא, וְלָא אַדְּרֵכֵיהּ. אָמַר אַבַּיֵי: הָאי מִילְּתָא
23 דַּאֲמוֹר רַבָּנַן: אֲפִילּוּ בִּיעָתָא בְּכוּתְחָא לָא לִישְׁרֵי אִינִישׁ
24 בִּמְקוֹם רַבִּיהּ - לָא מִשּׁוּם דְּמֵימְחֵי כְּאַפְקֵרוּתָא, אֶלָּא
25 מִשּׁוּם דְּלָא מִסְתַּיְיעָא מִילְּתָא לְמֵימְרָא. דְּהָא אֲנָא
26 הָוֵה גְּמִירְנָא לֵיהּ לְהָא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל, אֲפִילּוּ הָכִי -
27 לָא מִסְתַּיְיעָא לִי מִילְּתָא לְמֵימַר. תָּנוּ רַבָּנַן: נָתְנָה בְּנָהּ
28 לְמֵינֶקֶת, אוֹ גְּמָלַתּוּ, אוֹ מֵת - מוּתֶּרֶת לֵינָּשֵׂא מִיָּד.
29 רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ סְבוּר לְמֵיעְבַד
30 עוּבְדָּא כִּי הָא מַתְנִיתָא. אֲמְרָה לְהוּ הַהִיא סַבְתָּא: בְּדִידִי הָוָה עוּבְדָּא, וַאֲמַר לִי רַב נַחְמָן.
31 אִינִי?! וְהָא רַב נַחְמָן שָׁרֵא לְהוּ לְבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא! שָׁאנֵי בֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא, דְּלָא הַדְרֵי בְּהוּ. אֲמַר לְהוּ רַב פַּפִּי: וְאַתּוּן לָא תִּסְבְּרוּהּ
32 מֵהָא דְּתַנְיָא: הָרֵי שֶׁהָיְתָה רְדוּפָה לְבֵית אָבִיהָ, אוֹ שֶׁהָיְתָה לָהּ בַּעַל בְּבֵית בַּעְלָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, אוֹ
33 שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ זָקֵן אוֹ חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיְתָה עֲקָרָה, וּזְקֵנָה, וְאֵילוֹנִית, וְקַטָּנָה, וְהַמְפֻלֶּלֶת אַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ,
34 וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְיֶלֶד - כּוּלָּן צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר לֵיאָרֵם וְלִינָּשֵׂא מִיָּד. וְאָמַר רַב נַחְמָן
35 אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בְּגֵזֵרוֹתָיו! אָמְרִי לֵיהּ: לְאוֹ אַדַּעְתִּין. וְהִלְכְתָא: מֵת - מוּתָּר, גְּמָלַתּוּ - אָסוּר. מָר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר:
36 אֲפִילּוּ מֵת נַמִּי אָסוּר, דִּלְמָא קָטְלָה לֵיהּ, וְאָזְלָא וּמִינַּסְבָא. הָוֵה עוּבְדָּא וַחֲנַקְתֵּיהּ. וְלֹא הִיא, הַהִיא שׁוֹטָה הֲוַאי, דְּלָא עָבְדֵי נָשֵׁי דְּחָנְקִן
37 בְּנַיְיהוּ. תָּנוּ רַבָּנַן: הָרֵי שֶׁנָּתְנוּ לָהּ בֵּן לְהָנִיק - הֲרֵי זוֹ לֹא תֵּנִיק עִמּוֹ לֹא בְּנָהּ וְלֹא בֵּן חֲבֶרְתָּהּ. פְּסָקָהּ קִימְעָא - אוֹכֶלֶת הַרְבֵּה, לֹא
38 תֹּאכַל עִמּוֹ דְּבָרִים הָרָעִים לְחָלָב. הָשְׁתָּא בְּנָהּ אֲמַרְתְּ לָא, בֶּן חֲבֶרְתָּהּ מִיבָּעְיָא?! מַהוּ דְּתֵימָא: בְּנָהּ הוּא דְּחָיִים עִילָּוֵיהּ - מְמַצְיָא
39 לֵיהּ טְפֵי, אֲבָל בֶּן חֲבֶרְתָּהּ, אִי לָאו דַּהֲוָה לָהּ מוֹתָר - לָא הֲוָה מְמַצְיָא לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. פְּסָקָהּ קִימְעָא אוֹכֶלֶת הַרְבֵּה, מֵהֵיכָא?
40 אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מִשֶּׁלָּהּ. לֹא תֹּאכַל עִמּוֹ דְּבָרִים הָרָעִים. מַאי נִינְהוּ? אָמַר רַב בָּהֲנָא: כְּגוֹן כְּשׁוּת, וְחָזִיז, וְדָגִים קְטַנִּים, וַאֲדָמָה. אַבַּיֵי
41 אָמַר: אֲפִילּוּ קָרָא וְחַבּוּשָׁא. רַב פָּפָּא אָמַר: אֲפִילּוּ קָרָא וְכוּפְרָא. רַב אַשִׁי אָמַר: אֲפִילּוּ כַּמְכָא וְהַרְסָנָא. מִינַּיְיהוּ פָּסְקִי חַלְבָא, מִינַּיְיהוּ
42 עָבְרֵי חַלְבָא. דִּמְשַׁמְּשָׁא בֵּי רֵישָׁא - הָוֵי לָהּ בְּנֵי נִכְפֵּי, דִּמְשַׁמְּשָׁא עַל אַרְעָא - הָוֵי לָהּ בְּנֵי שְׁמוּטֵי, דְּדָרְכָא עַל רְמָא דַּחֲמָרָא - הָוֵי
43 לָהּ בְּנֵי גִּירְדָּנֵי, דְּאָכְלָה חַרְדָּלָא - הָוֵי לָהּ בְּנֵי זַלְזְלָנֵי, דְּאָכְלָה תַּחֲלֵי - הָוֵי לָהּ בְּנֵי דּוּלְפָנֵי, דְּאָכְלָה מוֹנֵינֵי - הָוֵי לָהּ בְּנֵי מְצִיצֵי
44 עֵינָא, דְּאָכְלָה גַּרְגּוּשְׁתָּא - הָוֵי לָהּ בְּנֵי מְכוֹעֲרֵי, דְּשָׁתְיָא שִׁיכְרָא - הָוֵי לָהּ בְּנֵי אוּפְמֵי, דְּאָכְלָה בִּישְׁרָא וְשָׁתְיָא חַמְרָא - הָוֵי לָהּ בְּנֵי

ברייתא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עַד שיהא התינוק בן עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, שזהו זמן יניקתו, ויש לחוש שמא תתעבר ותצטרך לגמול את בנה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר להנשא בִּשְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ מהלידה, כיון שזהו הזמן הנצרך ליניקתו. אָמַר רַבִּי נָתָן בַּר יוֹסֵף, הֵן הֵן דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, והֵן הֵן דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל, כלומר, במחלוקת זו ממש נחלקו בית שמאי ובית הלל, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שצריכה להמתין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אֲנִי אַכְרִיעַ – אפרש את דבריהם, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, מוּתֶּרֶת לִינָּשֵׂא כבר בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד חֹדֶשׁ מהלידה, ולְדִבְרֵי הָאוֹמֵר בִּשְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ, מוּתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא כבר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ. והטעם, לְפִי שֶׁאף אם תתעבר, אֵין הֶחָלָב נֶעְכָּר – נעשה עכור ואינו ראוי לתינוק, אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים של עיבור.

הגמרא מביאה את דעת האמוראים להלכה: אָמַר עוּלָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, שיכולה להנשא אחר שמונה עשר חודש. וְאָמַר מַר עוּקְבָא, לִי הִתִּיר רַבִּי חֲנִינָא לָשֵׂאת אלמנה לְאַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ ללידתה, והיינו כדברי רבן שמעון בן גמליאל בשיטת בית הלל.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: אֲרִיסֵיהּ דְּאַבַּיֵּי אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵּי – אריסו של אביי בא לפניו, וְאָמַר לֵיהּ – שאלו, מַהוּ – האם מותר לֵיאָרֵס אלמנה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ ללידת התינוק מבעלה הקודם. אָמַר לֵיהּ אביי, מותר הדבר מכמה ראיות, חָדָא, דְּבמחלוקת רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה. וְעוֹד, שבמחלוקת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל. וְעוד, שהרי אָמַר עוּלָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה. וְעוד, שהרי אָמַר מַר עוּקְבָא, לִי הִתִּיר רַבִּי חֲנִינָא לָשֵׂאת אלמנה לְאַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ. ואם כן, כָּל שֶׁכֵּן דְּאַתְּ – שאתה, שאינך רוצה לישא, אלא רק לֵיאָרֵס, שמותר לך.

אמנם כִּי אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף – כשבא אביי לפני רב יוסף רבו, וסיפר לו את המעשה, אָמַר לֵיהּ רב יוסף, רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאַמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – אמרו שניהם דין זה, צְרִיכָה לְהַמְתִּין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, חוּץ מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד בּוֹ, וְחוּץ מִיּוֹם שֶׁנִּתְאָרְסָה בּוֹ, ומבואר בדבריהם שצריכה להמתין עשרים וארבעה חודש, ואף לגבי אירוסין צריכה להמתין. כששמע זאת אביי, רָהַט בַּתְרֵיהּ תְּלָתָא פַּרְסֵי – רץ אחרי האריס שלש פרסאות, וְאַמְרֵי לָהּ – ויש אומרים, שרץ אחריו פַּרְסָא בְּחָלָא – פרסה אחת בחול, שקשה יותר לרוץ בו, כדי לומר לו להמתין מליארס עד שיעברו עשרים וארבעה חדשים, וְלֹא אַדְרְכֵיהּ – אך לא השיגו.

מחמת מעשה זה אָמַר אַבַּיֵּי, הַאי מִילְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן – דבר זה שאמרו חכמים, שאֲפִילּוּ להורות שמותר לאכול בֵּיעָתָא בְּכוּתְחָא – ביצה יחד עם כותח, שהוא מאכל שיש בו חלב, ודין פשוט הוא שאין בזה משום איסור בשר בחלב, לֹא לִישְׁרֵי אִינִישׁ בִּמְקוֹם רַבֵּיהּ – לא יורה בו אדם היתר במקום רבו, לֹא אמרו זאת רק מִשּׁוּם דְּמֶיחֱזֵי כְּאַפְקֵירוּתָא – שנראה הדבר כחוצפה, שמורה הלכה במקום רבו, אֶלָּא אף מִשּׁוּם דְּלֹא מִסְתַּיְּיעָא מִילְּתָא לְמֵימְרָא – שאין סייעתא דשמיא להורות כהלכה, דְּהָא אֲנָא הֲוָה גָּמִירְנָא לֵיהּ לְהָא – שהרי אני למדתי את דינם דְּרַב וּשְׁמוּאֵל, וְאֲפִילּוּ הָכִי כיון שהוריתי במקום רבי לֹא מִסְתַּיְּיעָא לִי מִילְּתָא לְמֵימַר – לא היה לי סייעתא דשמיא להורות כהלכה.

* * *

הגמרא מביאה ברייתא בדיני היתר נישואי מינקת: תָּנוּ רַבָּנָן, אף שאסור לאלמנה להנשא עד עשרים וארבעה חדשים מהלידה, מכל מקום אם נָתְנָה בְּנָהּ לְמֵינֶקֶת אחרת, אוֹ גְּמָלַתּוּ לבן מלינוק חלב, אוֹ שמֵת הבן, מוּתֶּרֶת לִינָּשֵׂא מִיָּד, כיון שבאופנים אלו בין כך אינה מניקה.

מביאה הגמרא מעשה: רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, סָבוּר לְמֶיעֱבַד עוּבְדָא כִּי הָא מַתְנִיתָא – חשבו לעשות מעשה כברייתא זו, להתיר לאלמנה לינשא תוך עשרים וארבעה חדשים ללידתה, כששכרה מינקת. אָמְרָה לְהוּ הַהִיא סַבְתָּא, בְּדִידִי הֲוָה עוּבְדָא – בי היה מעשה, שהתאלמנתי, וְאָסַר לִי רַב נַחְמָן להינשא בתוך עשרים וארבעה חודש מהלידה, אף שמסרתי בני למינקת.

מקשה הגמרא: אֵינִי – האם כך הוא, בתמיה, וְהָא – והלא רַב נַחְמָן עצמו שָׁרָא לְהוּ לְבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא – התיר לאלמנות שהיו בבית ריש גלותא, להנשא תוך עשרים וארבעה חודש ללידתם, אחר ששכרו מיניקות. מתרצת הגמרא: שַׁאנִי – שונה הדבר בֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא, דְּלֹא הָדְרִי בְּהוּ – שמי שהשכיר עצמו לעבוד אצלם לא יחזור בו, כיון שאנשים פוחדים מהם, והרי זה כודאי שיהיה לתינוק חלב כל עשרים וארבעה חודש. אך בשאר נשים, יש לחוש שמא המינקת תחזור בה, ושוב לא יהיה לו מה לאכול.

מקשה הגמרא: אָמַר לְהוּ רַב פַּפִּי לרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, וְאַתּוּן – ואתם, שבאתם להתיר נישואין בתוך עשרים וארבעה חודש על ידי מסירה למינקת, לולי עדותה של ההיא סבתא, וכי לֹא תִסְבְּרוּהָ מֵהָא דְּתַנְיָא – אינכם סוברים שיש ללמוד מהברייתא שדבר זה אסור, ששנינו בברייתא לגבי אשה שנתאלמנה או נתגרשה, שצריכה להמתין שלשה חדשים לפני שתינשא לאחר, כדי שיוכר אם מעוברת היא מהראשון, שאם לא כן יש לחשוש שתלד לאחר שבעה חדשים ולא נדע אם הבן הוא מהראשון ונולד לתשעה או מהאחרון ונולד לשבעה, ועל זה אמרה הברייתא, הֲרֵי שֶׁהָיְתָה רְדוּפָה – רגילה רוב ימיה לֵילֵךְ לְבֵית אָבִיהָ, וגם סמוך למיתת בעלה שהתה זמן רב בבית אביה, אוֹ שֶׁהָיָה לָהּ כַּעַס בְּבֵית בַּעְלָהּ ולא שימשה מיטתה, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין ומת שם, אוֹ שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם ומת שם, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ זָקֵן אוֹ חוֹלֶה שאינו ראוי להוליד, אוֹ שֶׁהָיְתָה היא עֲקָרָה, שכבר נישאת לשלשה אנשים ולא ילדה להם, והוחזקה עקרה, וּזְקֵנָה, אַיְילוֹנִית – שאין לה סימני אשה, וּקְטַנָּה, שאינה ראויה לילד, וְהַמַּפֶּלֶת אַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ, שכעת ודאי אינה מעוברת, וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד – שנעקר רחמה. למרות שכל אלו ודאי אינן מעוברות, ולא שייך בהן הטעם להצריכם המתנה של שלשה חדשים, מכל מקום כּוּלָּן צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, לפי שגזרו אף על נשים אלו, משום נשים הראויות לילד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אך רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר לנשים אלו לֵיאָרֵס וְלִינָּשֵׂא מִיָּד, וסובר שלא גזרו בהן. וְאָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בִּגְזֵירוֹתָיו – בכל מקום שהוא מחמיר בגזירה מדרבנן. וכמו שלגבי שלשה חדשי הבחנה לא חילקו, אלא גזרו אף במי שאינה ראויה להריון, אף לגבי איסור המינקת לא חילקו, אלא אסרו אף על מי שאינה מניקה בפועל, וכגון שמסרה בנה למינקת אחרת. אַמְרֵי לֵיהּ – השיבו לו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרב פפי, לָאו אַדַּעְתִּין – לא זכרנו דין זה.

פוסקת הגמרא את ההלכה: וְהִלְכְתָא, אם מֵת התינוק, מוּתָּר לה להנשא. אך אם גְּמָלַתּוּ מלינק, אָסוּר לה להנשא, מחשש שתגמול אותו לפני הזמן כדי להנשא, ויסתכן.

מביאה הגמרא את דעת החולק: מַר בַּר רַב אַשִּׁי אָמַר, אֲפִילּוּ אם מֵת התינוק, נַמִּי אָסוּר לה להנשא, מחשש דִּלְמָא קָטְלָה לֵיהּ, וְאַזְלָא וּמִינַּסְבָא – שמא תהרגנו, ותלך ותנשא. ואכן הֲוָה עוּבְדָא – מעשה היה, וַחֲנַקְתֵּיהּ – חנקה האשה את בנה, כדי שתוכל להנשא. אך דוחה הגמרא ראיה זו: וְלֹא הִיא – אין זו ראיה, הַהִיא – אותה אשה שחנקה את בנה, שׁוֹטָה הֲוָאִי [–היתה], דְּלֹא עָבְדֵי נָשֵׁי דְּחַנְקָן בְּנַיְיהוּ – שהרי אין רגילות שאשה תחנוק את בנה בשביל להנשא, ולכן אין חוששים לכך, ואם מת התינוק, רשאית האשה להנשא.

* * *

אגב ענייני מינקת, מביאה הגמרא ברייתא בענין חיובי המניקה בן חברתה בשכר: תָּנוּ רַבָּנָן, הֲרֵי שֶׁנָּתְנוּ לָהּ בֵּן לְהָנִיק בשכר, הֲרֵי זוֹ לֹא תָּנִיק עִמּוֹ לֹא את בְּנָהּ, וְלֹא את בֶּן חֲבֶרְתָּהּ, כדי שלא יתמעט חלבה. ואף אם פָּסְקָה קִימְעָא – קצבו בשכירותה לתת לה מעט מזונות, אוֹכֶלֶת – צריכה לאכול הַרְבֵּה, כדי שירבה חלבה, ולא תמיתנו. וְלֹא תֹּאכַל עִמּוֹ – עם התינוק, בתקופה שמניקה אותו, דְּבָרִים הָרָעִים לֶחָלָב.

שנינו בברייתא: 'לא תניק עמו לא בנה ולא בן חברתה'. שואלת הגמרא: הַשְׁתָּא – עתה, אפילו את 'בְּנָהּ', אָמַרְתְּ לֹא – אסור לה

המשך בעמוד עג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּרְיֵי – בריאים. **דְּאָכְלָה בֵּיעֵי** – ביצים, **הָווּ לָהּ בָּנֵי עֵינָנֵי** – יהיו לה בנים בעלי עיניים גדולות. **דְּאָכְלָה כַּוְּורֵי** – דגים גדולים, **הָווּ לָהּ בָּנֵי חִינָּנֵי** – בעלי חן. **דְּאָכְלָה כַּרְפְּסָא** – כרפס, **הָווּ לָהּ בָּנֵי זִיוְתָנֵי** – בעלי זיו והדר. **דְּאָכְלָה כּוּסְבַּרְתָּא** – כוסבר, **הָווּ לָהּ בָּנֵי בִּישְׂרָנֵי** – בעלי בשר. **דְּאָכְלָה אֶתְרוֹגָא, הָווּ לָהּ בָּנֵי רֵיחָנֵי** – בעלי ריח טוב.

מביאה הגמרא מעשה: **בְּרַתֵּיהּ** [–בתו] **דְּשָׁבוֹר מַלְכָּא, אָכְלָה בָּהּ אִמָּהּ אֶתְרוֹגָא** – כשהיתה אמה מעוברת עמה אכלה אתרוג, **וַהֲווּ מַסְּקֵי לָהּ לְקַמֵּיהּ אֲבוּהָ בְּרֵישׁ רֵיחָנֵי** – והיו מעלים אותה לפני אביה, בראש הדברים בעלי הריח הטוב, מחמת הריח הטוב שנדף ממנה.

* * *

הגמרא חוזרת לדיני שעבוד מינקת: **אָמַר רַב הוּנָא, בָּדַק לָן** – בחן אותנו **רַב הוּנָא בַּר חִינְנָא**, זה ודאי שאם **הִיא** – האֵם **אוֹמֶרֶת** שרוצה **לְהָנִיק** את בנה, **וְהוּא** – האב **אוֹמֵר** לה **שֶׁלֹּא לְהָנִיק**, אלא ישכור עבורו מינקת, כדי שלא יכחיש יפיה, **שׁוֹמְעִין לָהּ**, משום **שצַעֲרָא דִּידָהּ הוּא** – יש לה צער מריבוי החלב. אך השאלה היא באופן **שהוּא אוֹמֵר לְהָנִיק, וְהִיא אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא לְהָנִיק**, אלא לשכור לו מינקת, **מַהוּ** – מה הדין. הוסיף רב הונא בר חיננא וביאר באיזה אופן הספק, **כָּל הֵיכָא דְּלָאו אוֹרְחָהּ** – כל מקום שאין דרך בנות משפחתה להניק מחמת עשירותם, אלא שוכרים מינקת, ודאי **שׁוֹמְעִין לָהּ**, לנהוג כמשפחתה, וישכור האב מינקת. אך אם **הִיא אוֹרְחָהּ** – דרך בנות משפחתה להניק, **וְהוּא לָאו אוֹרְחֵיהּ** – אין דרך בנות משפחתו להניק, **מַאי** – מה הדין, **בָּתַר דִּידֵיהּ אַזְלִינָן** – האם הולכים אחר מנהג משפחתו, ואינה חייבת להניק, **אוֹ בָּתַר דִּידָהּ אַזְלִינָן** – הולכים אחר מנהג משפחתה, ועליה להניק את בנה.

ואמר רב הונא: **וּפָשִׁיטְנָא לֵיהּ מֵהָא** – ופשטנו לו את ספיקו מכלל זה שאמרו חכמים, שאשה הנשאת לאיש 'עוֹלָה עִמּוֹ וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת עִמּוֹ', כלומר, אם היא עניה והוא עשיר, חייב להעלותה לנהוג כמנהג עשירותו, אך אם היא עשירה והוא עני, אינו יכול להורידה לנהוג עמו בעניותו, אלא חייב ליתן לה צרכיה כמנהג עשירותה. והוא הדין לגבי הנקה, כיון שמנהג משפחתו שאין האֵם עצמה מניקה אלא שוכרים לה מינקת, עולה למנהגו, ואינה חייבת להניק בעצמה.

הגמרא מביאה אסמכתא לכלל זה: **אָמַר רַב הוּנָא, מַאי קְרָאָה** – באיזה פסוק נרמז דין זה, שעולה עמו ואינה יורדת עמו, שנאמר לגבי שרה אמנו, כשנלקחה לבית אבימלך, שאמר לו ה' (בראשית כ ג) 'הִנְּךָ מֵת עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ **וְהִיא בְּעוּלַת בָּעַל**', ולשון 'בְּעֻלַת' שנקט באה ללמד שהאשה נוהגת **בַּעֲלִיָּיתוֹ שֶׁל בַּעַל**, שאם הבעל מעולה בנכסים ממנה, עולה עמו, **וְלֹא בִּירִידָתוֹ שֶׁל בַּעַל**, שאם הוא ירוד בנכסים ממנה, אינה יורדת עמו.

דרשה אחרת: **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, מֵהָכָא** – מפסוק זה יש ללמוד כן, שנאמר אצל חוה (בראשית ג כ) 'וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה **כִּי הִיא הָיְתָה אֵם כָּל חָי**', **לְחַיִּים נִיתְּנָה** – לטובתה נישאה לו האשה, **וְלֹא לְצַעַר נִיתְּנָה**.

* * *

שנינו במשנה: 'ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה, טוחנת ואופה ומכבסת מבשלת ומניקה את בנה, מצעת לו המטה ועושה בצמר. **הִכְנִיסָה לוֹ שִׁפְחָה** אחת, אינה טוחנת ואינה אופה ואינה מכבסת' **וְכוּ'**. מקשה הגמרא: מכך שפטרה אותה המשנה רק משלש מלאכות אלו, משמע **דהָא שְׁאָרָא** – אבל את שאר המלאכות, **עָבְדָא** – עושה האשה, אף שהכניסה לו שפחה אחת, ומדוע חייבת בהם, **וְתֵימָא לֵיהּ** – ותאמר לו האשה, **עַיְּילִית לָךְ אִיתְּתָא בַּחֲרִיקָאִי** – הכנסתי לך אשה במקומי, שתעשה עבורך את כל המלאכות המוטלות עלי. מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ** הבעל, קודם שהכנסת את השפחה היית עושה את כל המלאכות עבור שנינו בלבד, אך עתה שהכנסת שפחה התרבו המלאכות, כיון שיש לעשותן אף עבור השפחה, ואם כן **הָא** – שפחה זו, **טָרְחָא** לעשות מלאכות **לְדִידִי וּלְדִידָהּ** – בשבילי ובשביל עצמה, אך **קַמֵּי דִּידָךְ מַאן טָרַח** – מי יטרח עבורך, ולכן מחלקים את כל העבודות בין האשה והשפחה, וכך יוכלו לעשות את המלאכות עבור כולם.

מביאה הגמרא את המשך המשנה: הכניסה לו **שְׁתַּיִם** – שתי שפחות, אף **אֵינָהּ מְבַשֶּׁלֶת וְאֵינָהּ מֵנִיקָה וְכוּ'**. מקשה הגמרא: **הָא שְׁאָרָא, עָבְדָא** – אבל את שאר המלאכות היא עושה, והיינו מצעת את המטה ועושה בצמר, ומדוע היא חייבת בכך, והרי אף שהתבאר לעיל שבשפחה אחת אין די כיון שהם עתה שלשה, והמלאכות מתרבות, מכל מקום עתה הרי הכניסה שפחה נוספת, **וְתֵימָא לֵיהּ** – ותאמר לו האשה, **עַיְּילִית לָךְ אִיתְּתָא אַחֲרִיתִי** – הכנסתי לך אשה אחרת, מלבד הראשונה, **דְּטָרְחָה לְדִידִי וּלְדִידָהּ** – שתעשה מלאכות עבורי ועבורה, **וְחָדָא** – ואחת שתטרח **לְדִידָךְ וּלְדִידָהּ** – עבורך ועבורה, ואני לא אצטרך לעשות כלום.

מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ** הבעל, מתוך שהתרבו עתה בני הבית, מצויים יותר אורחים, ואם רק שתי השפחות יעשו את המלאכות, **קַמֵּי אוֹרְחֵי וּפָרְחֵי מַאן טָרַח** – מי יעשה מלאכה עבור ה'אורחים', שדרכם להשאר שבוע או חודש, וכן עבור ה'פורחים', והיינו אותם שנמצאים זמן קצר וממשיכים לדרכם, וכדי שיהיה מי שיטרח עבורם אין להטיל רק על שתי השפחות את כל מלאכות הבית, אלא אף האשה עצמה עושה מקצת מלאכות.

שנינו במשנה: הכניסה לו **שָׁלֹשׁ** שפחות, אף **אֵינָהּ מַצַּעַת הַמִּטָּה** ואינה עושה בצמר. מקשה הגמרא: משמע שנפטרת רק ממלאכות אלו, **הָא שְׁאָרָא, עָבְדָא** – אבל את שאר המלאכות הקטנות שאשה חייבת לעשות לבעלה, צריכה היא לעשות. ומדוע, **וְתֵימָא לֵיהּ** – ותאמר לו האשה, **עַיְּילִית לָךְ אַחֲרִיתִי** – הכנסתי לך שפחה אחרת, שלישית, שתועיל גם **לְאוֹרְחֵי וּפָרְחֵי**.

מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ** הבעל, **נְפִישׁ בְּנֵי בֵיתָא נְפִישׁ אוֹרְחֵי וּפָרְחֵי** – כשמתרבים בני הבית, מתרבים אף האורחים, ואין די בעבודתן של שלשת השפחות, אלא אף את צריכה לעשות חלק מהמלאכות.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן, נמצא שלעולם לא תיפטר האשה מכל המלאכות, שהרי ככל שיתרבו השפחות יתרבו האורחים, **וְאֲפִילּוּ** אם הכניסה **אַרְבַּע** שפחות, **נַמִּי** – גם תצטרך לעשות מלאכות קטנות, שהרי יתרבו יותר אף האורחים, ואילו במשנה שנינו שאם הכניסה ארבע שפחות נפטרת מכל מלאכות הבית.

מתרצת הגמרא: כשיש **אַרְבַּע** שפחות, **כֵּיוָן דִּנְפִישֵׁי לְהוּ** – שמרובות הן, **מְסַיְּיעָן אַהֲדָדֵי** – עוזרות הן זו לזו, ויכולות לעשות את כל המלאכות, ואף של האורחים שהתרבו, ואין האשה צריכה לעשות שום מלאכה.

* * *

שנינו במשנה שאם הכניסה האשה לבעלה שפחה אחת או יותר, נפטרת מחלק ממלאכות הבית, או אף מכולן. הגמרא מבארת מה כוונת המשנה ב'הכניסה לו שפחה': **אָמַר רַב חָנָא, וְאִיתֵימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, לֹא** – אין כוונת המשנה **שהִכְנִיסָה לוֹ מַמָּשׁ**, והיינו שהביאה שפחה בנדונייתה, **אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרְאוּיָה לְהַכְנִיס**, והיינו שהכניסה נדוניא רבה, בשיעור שכדאי למביאה נדוניא כזו לקנות במקצתה שפחות, **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה** ממש, פטורה מהמלאכות כפי השיעורים המנויים במשנה.

מביאה הגמרא אופן נוסף שנפטרת האשה מהמלאכות המוטלות עליה: **תָּנָא** בברייתא, **אֶחָד** – בין **שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ** שפחות, **וְאֶחָד שֶׁצִּמְצְמָה לוֹ מִשֶּׁלָּהּ**, שהסתפקה בפחות ממה שמגיע לה ממנו לצרכיה, ובכסף שנשאר אפשר לקנות שפחה, נפטרת מהמלאכות כאילו הכניסה שפחה ממש.

* * *

שנינו במשנה: הכניסה לו **אַרְבַּע** שפחות, **יוֹשֶׁבֶת בְּקַתֶּדְרָא** – כסא מנוחה, ואינה עושה מלאכה. **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא, אָמַר רַב הוּנָא, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ שיוֹשֶׁבֶת בְּקַתֶּדְרָא** ואינה חייבת במלאכות, **אֲבָל** ראוי לה לשמש את בעלה בדברים של חיבה, כגון **מוֹזֶגֶת** –

המשך בעמוד עו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ברייי — בריאים. **עיניי** — עיניהם גדולות. **חנני** — בעלי חן. **כרפפא** — 1אפי"א. **כוסברתא** — 2אליינדר"א בלע"ז. **צערא דידה הוא** — החלב רב בדדיה, ומצערה. **דלאו אורחה** — אין דרך משפחתה להניק. **בחריקאי** — במקומי. ולי נראה לשון חידקי — קרן, כלומר לשון פקידת מקום, בפקד מקומו ובפגמי. **אורחי** — אורחיים המשתהים שבת או חדש. **פרחי** — עוברים לדרכם. לפי שבמקום שיש בני בית רבים נוהגים להתארח עוברי דרך. **הא שארא** — כגון דברים קטנים. **שראויה להכניס** — שהכניסה נדנויא רבה, ויש כדאי למביאה נדוניא זו לקנות ממקצתה שפחות להכניס ולשמשה. **אבל מוזגת לו כוס ומצעת לו מטה** — לפרוס סדין ולבדין, דבר שאינו טורח. ומשום דמילי דחיבה נינהו, כדי שתתחבב עליו. ולא דמי למצעת דמתניתין דהוי דבר של טורח. ובכפייה הני לא כפי לה, אלא חכמים השיאוה עצה טובה להנהיג זאת בישראל. **חוץ ממוזגת כוס** — כל שהוא דברים של קירוב וחיבה, ומביאין לידי הרגל דבר. **מיחלפא** ליה — בימי ליבונה. **אבי סדיא** — מראשותיו. **אשרשיפא** — ספסל. **הכל משהין לפני שמש** — המשמש בסעודה, ואוכלין בפניו, ושוהין מלהאכילו עד שיקומו הקרואים. **חוץ מכשר שמן כו'** — שמתאוה להם, ומצטער. **בתקופת תמוז** — שריזו חזק, וחום היום מדרדר בו בארס. **תבשילא דארדי** — מין כמדזין ופטריות. **אסתבני** — הייתי מסוכן לאחזני בולמוס, מחמת תאות רעבוני. **נרגילידי** — חתיכות דקות ועגולות, 3מריר"א בלע"ז. **תטרתא דהנויתא** — תמרה שמינה, כמו: קריב לגבי דהנינא ואידהן (שבועות מז,ב). **קיוהא** — קיהיון שיניים, 4איגרו"ר בלע"ז. **כל דאית ליה ריחא או קיוהא** — מזיק את מי שאוכלין לפניו ואינו אוכל. **חד ספי** — מאכיל את השמש מכל מין ומין. **וחד ספי ליה ממין אחר** — בתחלת סעודה לשובע, ומשאר המינין משההו עד שיגמור סעודתו. **קדים ספי** — קודם שיתן לפניו. **מאחר ספי** — מכל מין ומין, לאחר שנתן לפניו ולפני האורחין. **דקרים ספי משתעי אליהו בהדיה** — לפי שכשנותן לפניהן והוא רואה ומתאוה ומצטער, ופעמים שיש אורחין הרבה. **אזוגר** — שם מלך פרס. **אטורנגא דמלכא** — מורשיב המנות לפני השרים, ובלשוננו 5שינישקלאקו"ש.

דחוור

הכניסה לו שפחה אחת — קצת תימה: אם הוא זן אותה, אם כן מה מרויח הבעל? דבלא שפחה היא היתה עושה הכל, ולא היה זן אלא אותה לבדה, ועתה זן אותה ואת שפחתה. **ואחת** שצמצמה לו משלה גרסינן — פירוש: צמצמה לו ממה שהוא חייב ליתן לה, כמו קופה של בשמים ושאר דברים, וצמצמה כל כך שיכול לקנות מזה כמה שפחות, רבינו תם. ויש גורסין: שמצאה לו משלו, כלומר: שהוא עשיר, שיכול לקנות הרבה שפחות כפי צרכה.

אבל מוזגת לו את הכוס ומצעת לו המטה — והא דתנן שלש אינה מצעת — כתבתי בריש מכילתין (ד,ב) דלא הוי כמו הצעת המטה דמתניתין. **מחלפא** דביתהו בידא דשמאלא — במחזור ויטרי פירש הרב רבי שמעיה שהיה נוהר רש"י אפילו שלא ליתן מפתח מידו לידה. ומכאן אין ראיה, דשאני מזיגת כוס שהוא דבר של חיבה, ואסורה אפילו להביא לפניו על השולחן, אלא למר מנחא ליה אבי סדיא, ולמר אפומא דכובא. ומסדר אליהו דקתני גבי ההוא עובדא דמייתי בפרק קמא דשבת (יג,ב) באדם אחד שקרא הרבה ושנה הרבה כו' ששאל אליהו לאשתו: שמא הבאת לו את הפך, שמא הבאת לו את השמן? ואמרה לו: חס ושלום, אפילו באצבע קטנה לא נגע בי — נמי אין ראיה. דמצינן לפרש דשלא על הבאת הפך היה מקפיד, אלא הכי קאמר: שמא בשעת הבאת הפך לא נזהרת ונגע בין. וכן משמע, שהשיבתו: אפילו באצבע קטנה לא נגע בי. אבל שלא הביאה לו — לא קאמרת. ומה שפירש דמחלפא ליה בידא דשמאלא בימי לבונה, דמשמע שיש להקל בימי לבונה מבימי נדותה, וכן מצינו בפרק קמא דשבת (שם) בההוא עובדא שהבאתי לעיל, דקאמר: בימי נדותיך מהו אצלך, בימי לבוניך מהו אצלך — נראה דהיו רגילין לטבול אחר שבעה לראיה בשפוסקת, דלא אסירא השתא אלא מדרבנן. אבל בזמן הזה, שאין רגילות לטבול עד אחר שבעה נקיים — אין חילוק בין ימי נדות לימי לבון, כדאמרינן במסכת שבת (סד,ב): "תהיה בנדתה" — בהווייתה תהא, עד שתבא במים.

לא

1 בְּרִיי, דְּאָכְלָה בֵּיעֵי - הָווּ לָהּ בְּנֵי עֵינָנֵי, דְּאָכְלָה
2 כַּוָּורֵי - הָווּ לָהּ בְּנֵי חִינָּנֵי, דְּאָכְלָה כַּרְפָּסָא - הָווּ
3 לָהּ בְּנֵי זִיזָתָנֵי, דְּאָכְלָה כּוּסְבַּרְתָּא - הָווּ לָהּ בְּנֵי
4 בִּישָׁרָנֵי, דְּאָכְלָה אֲתְרוֹגָא - הָווּ לָהּ בְּנֵי רֵיחָנֵי. בְּרַתֵּיהּ
5 דְּשָׁבוֹר מַלְכָּא אָכְלָה בָּהּ אִמָּהּ אֶתְרוֹגָא, וְהָווּ מַפְקֵי
6 לָהּ לְקַמֵּיהּ אֲבוּהּ בְּרֵישׁ רֵיחָנֵי. אֲמַר רַב הוּנָא: בָּדַק לָן
7 רַב הוּנָא בַּר חִינָּנָא: הֵיא אוֹמֶרֶת לְהָנִיק וְהוּא אוֹמֵר
8 שֶׁלֹּא לְהָנִיק - שׁוֹמְעִין לָהּ, צַעֲרָא דִּידָהּ הוּא. הוּא
9 אוֹמֵר לְהָנִיק וְהִיא אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא לְהָנִיק - מַהוּ? כָּל
10 הֵיכָא דְּלָאו אוֹרְחָהּ - שׁוֹמְעִין לָהּ, הֵיא אוֹרְחָהּ וְהוּא
11 לָאו אוֹרְחֵיהּ - מַאי? בָּתַר דִּידֵיהּ אָזְלִינַן אוֹ בָּתַר דִּידָהּ
12 אָזְלִינַן? וּפְשִׁיטָא לֵיהּ מֵהָא: עוֹלָה עִמּוֹ וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת
13 עִמּוֹ. אֲמַר רַב הוּנָא: מַאי קְרָאָהּ? "וְהִיא בְּעוּלַת בָּעַל"
14 - בַּעֲלָיְיתוֹ שֶׁל בַּעַל, וְלֹא בִּירִידָתוֹ שֶׁל בַּעַל. רַבִּי
15 אֶלְעָזָר אָמַר מֵהָכָא: "כִּי הִיא הַיְתָה אֵם כָּל חָי" -
16 לְחַיִּים נִיתְּנָה, וְלֹא לְצַעַר נִיתְּנָה. "הַכְנִיסָה לוֹ שִׁפְחָה
17 וכו'". הָא שָׁאנֵי - עֲבָדָא. וְתֵימָא לֵיהּ: עַיְּילִית לָךְ
18 אִיתְּתָא בַּחֲרִיקָאי! מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ: הָא טָרְחָא לְדִידִי
19 וּלְדִידָךְ, קַמֵּי דִּידָךְ מַאן טָרַח? "שְׁתַּיִם אֵינָהּ מְכַשֶּׁלֶת
20 וְאֵינָהּ מֵנֶקָה וכו'". הָא שָׁאנֵי - עֲבָדָא. וְתֵימָא לֵיהּ:
21 עַיְּילִית לָךְ אִיתְּתָא אַחֲרִיתֵי דְּטָרְחָה לְדִידִי וּלְדִידָהּ,
22 וַחֲדָא לְדִידָךְ וּלְדִידָהּ! מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ: קַמֵּי אוֹרְחֵי
23 וּפָרְחֵי מַאן טָרַח? "שָׁלֹשׁ אֵינָהּ מַצַּעַת הַמִּטָּה". הָא
24 שָׁאנֵי - עֲבָדָא. וְתֵימָא לֵיהּ: עַיְּילִית לָךְ אַחֲרִיתֵי
25 לְאוֹרְחֵי וּפָרְחֵי! מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ: נָפֵישׁ בְּנֵי בֵיתָא
26 - נָפֵישׁ אוֹרְחֵי וּפָרְחֵי. אִי הָכִי, אֲפִילּוּ אַרְבַּע נַמִּי!
27 אַרְבַּע, כֵּיוָן דִּנְפִישֵׁי לְהוּ מְסַיְּיעָן אַהֲדֵדֵי. אֲמַר רַב חָנָא
28 וְאִיתֵימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: לֹא הַכְנִיסָה לוֹ מַמָּשׁ, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרָאוּיָה לְהַכְנִיס, אַף
29 עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה. תָּנָא: אֶחָד שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ, וְאֶחָד שֶׁצִּמְצְמָה לוֹ מִשָּׁלָהּ. "אַרְבַּע יוֹשֶׁבֶת
30 בְּקַהֲתְדְּרָא". אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא אָמַר רַב הוּנָא: אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ יוֹשֶׁבֶת בְּקַהֲתְדְּרָא -
31 אֲבָל מוֹזֶגֶת לוֹ כוֹס, וּמַצַּעַת לוֹ אֶת הַמִּטָּה, וּמַרְחֶצֶת לוֹ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא אָמַר רַב הוּנָא: כָּל מְלָאכוֹת
32 שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ - נְדָּה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ, חוּץ מִמְּזִיגַת הַכּוֹס, וְהַצָּעַת הַמִּטָּה, וְהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו. וְהַצָּעַת הַמִּטָּה - אָמַר
33 רָבָא: לָא אָמְרַן אֶלָּא בְּפָנָיו, אֲבָל שֶׁלֹּא בְּפָנָיו לֵית לָן בָּהּ. וּמְזִיגַת הַכּוֹס - שְׁמוּאֵל מְחַלְּפָא לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ בִּידָא דִּשְׂמָאלָא, אֲבֵי מְנָחָא
34 לֵיהּ אַפּוּמָא דְּכוּבָא. רָבָא אֲבֵי סַדְיָא, רַב פָּפָּא אַשַּׁרְשִׁיפָא. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא אָמַר רַב הוּנָא: הַכֹּל מַשְׁהִין בִּפְנֵי הַשַּׁמָּשׁ,
35 חוּץ מִכָּשָׁר שֶׁמֶן וְיֵין יָשָׁן. אָמַר רַב חִסְדָּא: בָּשָׂר שֶׁמֶן - כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, יֵין יָשָׁן - בְּתְקוּפַת תַּמּוּז. אָמַר
36 רַב עָנָן בַּר תַּחֲלִיפָא: הָוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּמָר שְׁמוּאֵל, וְאַיְיתִיתוּ לֵיהּ תַּבְשִׁילָא דְּאַרְדֵי, וְאִי לָאו דִּיהַב לִי - אִיסְתַּכְנִי. אָמַר רַב אַשִׁי:
37 הָוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב כָּהֲנָא, וְאַיְיתוּ לֵיהּ גַּרְגְּלִידֵי דְּלִיפְתָּא בְּחָלָא, וְאִי לָאו דִּיהַב לִי - אִיסְתַּכְנִי. רַב פָּפָּא אָמַר: אֲפִילּוּ תְּמַרְתָּא
38 דְּהִנּוּנְיָתָא. כְּלָלָא דְּמִילְתָא: כָּל דְּאִית לֵיהּ רֵיחָא וְאִית לֵיהּ קִיוּהָא. אֲבוּהּ בַּר אִיהִי, וּמְנַיְּמִין בַּר אִיהִי, חַד סָפֵי מִכָּל מִינָא וּמִינָא, וְחַד
39 סָפֵי מֵחַד מִינָא. מָר - מִשְׁתָּעֵי אֵלִיָּהוּ בַּהֲדֵיהּ, וּמָר - לָא מִשְׁתָּעֵי אֵלִיָּהוּ בַּהֲדֵיהּ. הָנְהוּ תַּרְתֵּין חֲסִידֵי, וְאָמְרִי לָהּ רַב מָרִי וְרַב פְּנָחָס
40 בְּנֵי רַב חִסְדָּא, מָר קָדֵים סָפֵי וּמָר מְאַחַר סָפֵי, דְּקָדֵים סָפֵי - אֵלִיָּהוּ מִשְׁתָּעֵי בַּהֲדֵיהּ, דְּמְאַחַר סָפֵי - לָא מִשְׁתָּעֵי אֵלִיָּהוּ בַּהֲדֵיהּ.
41 אֲמֵימַר וּמָר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי הָווּ קָא יָתְבִי אַפִּיתְחָא דְּבֵי אִזְגּוּר מַלְכָּא, חָלִיף וְאָזֵיל אַטּוּרְנְגָא דְּמַלְכָּא. חֲזָיֵיהּ רַב אַשִׁי לְמָר זוּטְרָא

דחוור

אם רק יתנהג וילך על-פי תורה . . יהיו אצלו כל ענייני חודש אלול כדבעי – החל מההתעוררות שעל-ידי תקיעת שופר, "עורו ישנים משנתכם וכו'".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא ליתן תבן לפני בהמתו ולא ליתן תבן לפני בקרו — דשניהם אינה מחוייבת, כדתניא בפרק בתרא דנדרים (פא,ב): דברים שבינה לבין אחרים — אינו מיפר. כיצד? קונם שאני עושה לפי אבא, לפי אביך, לפי אחי, לפי אחיך, שלא אתן תבן לפני בהמתך, שלא אתן תבן לפני בקרך — אינו יכול להפר.

והני מילי בכיתנא רומאה — והא דדייקינן אמתניתין; בצמר — אין, בפשתים — לא, בכיתנא רומאה.

הלכה כרבי אליעזר — והא דקיימא לן בכל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו — אין זה אותו שהיה בימי רבי אליעזר. **איכא** בינייהו שפחות — אומר רבינו שמואל בן מאיר: שפחות ושכנגדה, דהיינו אפר מקלה, שהוא מימרא, דתרווייהו בינייהו נינהו. ורבינו תם פירש: דהא דקאמר מתניתין ומתניתא רב מלכיא — לא אתא לאפלוגי על מימרא של רב מלכיא, אלא אתא למימר דכל מתניתין ומתניתא רב מלכיא ולא רב מלכיו. אבל [שמעתתא — יש מהם רב מלכיו ויש מהם] נמי רב מלכיא. וכן מוכח, דקאמר: וסימניך מתניתא מלכתא. אבל משמעתתא לא נותן סימן.

התלמידים יוצאין שלא ברשות שלשים יום והפועלים שבת אחת — פירש רבינו יצחק: דאתא לאשמועינן דאף על גב דמנהגם היה ללמוד ולעשות מלאכה בעירם, ועונה האמורה בתורה לתלמיד מערב שבת לערב שבת, כדאמרינן בגמרא. ולפועלים שתים בשבת, כדקתני סיפא. אפילו הכי יכולים לשנות ממנהגם ולצאת, תלמידים שלשים יום ופועלים שבת אחת.

אלא

דַּחֲוַוּר אַפֵּיהּ, שָׁקַל בְּאֶצְבָּעֲתֵיהּ, אַנַּח לֵיהּ בְּפוּמֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: אַפְסַדְתְּ לִסְעוּדָתָא דְּמַלְכָּא. אֲמַרוּ לֵיהּ: אַמַּאי תֵּיעֲבִיד הָכִי? אֲמַר לְהוּ: מַאן דְּעָבֵיד הָכִי - פָּסֵיל לְמַאֲכַל דְּמַלְכָּא. אָמְרוּ לֵיהּ: אַמַּאי? אֲמַר לְהוּ: דָּבָר אַחֵר חֲזַאי בֵּיהּ. בָּדְקוּ וְלָא אַשְׁכְּחוּ. שָׁקַל אֶצְבָּעֲתֵיהּ אַנַּח עֲלֵיהּ אֲמַר לְהוּ: הָכָא מִי בְּדַקִּיתוּ? בָּדְקוּ אַשְׁכַּחוּ. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן: מַאי טַעֲמָא סָמְכַתְּ אַנִּיסָּא? אֲמַר לְהוּ: חֲזַאי רוּחַ צָרַעַת דְּקָא פָּרְחָה עִילָּוֵיהּ. הַהוּא רוֹמָאָה דַּאֲמַר לָהּ לְהַהִיא אִיתְּתָא: מִינַּסְבַּתְּ לִי? אָמְרָה לֵיהּ: לָא. אָזֵיל אַיְיתֵי רִימָּנֵי, פָּלֵי וַאֲכַל קַמָּהּ, כָּל מַיָּא דְּצָעֲרֵי לָהּ - בְּלַעֲתֵיהּ, וְלָא הַב לָהּ, עַד דְּזָג לָהּ. לְסוֹף אֲמַר לָהּ: אִי מָסֵינָא לָךְ מִינַּסְבַּתְּ לִי? אָמְרָה לֵיהּ: אִין. אָזֵיל אַיְיתֵי רִימָּנֵי, פָּלֵי וַאֲכַל קַמָּהּ. אֲמַר לָהּ: כָּל מַיָּא דְּצָעֲרֵי לָךְ - תּוּף שְׁדַאי, תּוּף שְׁדַאי. עַד דְּנָפְקָא מִינָּהּ כִּי הוּצָא יָרְקָא, וְאִתַּסִּיאַת. "וְעוֹשָׂה בַּצֶּמֶר". בַּצֶּמֶר - אִין, בְּפִשְׁתִּים - לָא. מַתְנִיתִין מַנִּי - רַבִּי יְהוּדָה הִיא. דְּתַנְיָא: אֵינוֹ כּוֹפָהּ לֹא לַעֲמוֹד לִפְנֵי אָבִיו, וְלֹא לַעֲמוֹד לִפְנֵי בְּנוֹ, וְלֹא לִיתֵּן תֶּבֶן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ. אֲבָל כּוֹפָהּ לִיתֵּן תֶּבֶן לִפְנֵי בְּקָרוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף אֵינוֹ כּוֹפָהּ לַעֲשׂוֹת בְּפִשְׁתָּן, מִפְּנֵי שֶׁפִּשְׁתָּן מַסְרִיחַ אֶת הַפֶּה וּמְשַׁרְבֵּט אֶת הַשְּׂפָתַיִם. וְהָנֵי מִילֵּי - בְּכִיתָּנָא רוֹמָאָה. "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֲפִילּוּ הִכְנִיסָה לוֹ מֵאָה שְׁפָחוֹת". אָמַר רַב מַלְכִּיּוּ אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: שִׁפּוּד, שְׁפָחוֹת וְגוּמּוֹת - רַב מַלְכִּיּוּ, בְּלוֹרִית, אֵפֶר מִקְלֶה וּגְבִינָה - רַב מַלְכִּיָא. רַב פַּפָּא אָמַר: מַתְנִיתִין וּמַתְנִיתָא - רַב מַלְכִּיָא, שְׁמַעְתְּתָא - רַב מַלְכִּיּוּ. וְסִימָנָךְ: מַתְנִיתָא מַלְכָּתָא. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ שְׁפָחוֹת. "רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר וכו'". הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּמִיטַּלְלָא בְּגוּרִיָּיתָא קִיטַנְיָיתָא וְנַדְרַשִׁיר. **משנה** הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: שַׁבָּת אַחַת. הַתַּלְמִידִים יוֹצְאִין לְתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם, הַפּוֹעֲלִים שַׁבָּת אַחַת. הָעוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה: הַטַּיָּילִין - בְּכָל יוֹם, הַפּוֹעֲלִים - שְׁתַּיִם בְּשַׁבָּת, הַחַמָּרִים - אַחַת בְּשַׁבָּת, הַגַּמָּלִים - אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, הַסַּפָּנִים - אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. **גמרא** מַאי טַעֲמָא דְּבֵית שַׁמַּאי? גָּמְרִי מִיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה. וּבֵית הִלֵּל? גָּמְרִי מִיּוֹלֶדֶת זָכָר. וּבֵית הִלֵּל נַמִי נִגְמְרוּ מִיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה! אִי מִיּוֹלֶדֶת גָּמְרִי לָהּ - הָכִי נַמִי, אֶלָּא בֵּית הִלֵּל מִנִּדָּה גָּמְרֵי לָהּ. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? מָר סָבַר: מִידֵי דִּשְׁכִיחַ מִמִּידֵי דִּשְׁכִיחַ, וּמָר סָבַר: מִידֵי דְּהוּא גָּרִים לָהּ מִמִּידֵי דְּהוּא גָּרִים לָהּ. אָמַר רַב: מַחֲלוֹקֶת בִּמְפָרֵשׁ, אֲבָל בִּסְתָם - דִּבְרֵי הַכֹּל יוֹצִיא לְאַלְתַּר, וְיִתֵּן כְּתוּבָּה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ בִּסְתָם נַמִי יַמְתִּין, שֶׁמָּא יִמְצָא פֶּתַח לְנִדְרוֹ. הָא פְּלִיגִי בָּהּ חֲדָא זִימְנָא, דִּתְנַן: הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלֵּיהָנוֹת לוֹ, עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם - יַעֲמִיד פַּרְנָס, יוֹתֵר מִכָּאן - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה. וְאָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּמְפָרֵשׁ, אֲבָל בִּסְתָם - יוֹצִיא לְאַלְתַּר וְיִתֵּן כְּתוּבָּה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ בִּסְתָם נַמִי יַמְתִּין, שֶׁמָּא יִמְצָא פֶּתַח לְנִדְרוֹ! צְרִיכָא, דְּאִי אִיתְּמַר בְּהָא - בְּהָא קָאָמַר רַב, מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר בְּפַרְנָס. אֲבָל בְּהַהִיא, דְּאֶפְשָׁר בְּפַרְנָס - אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל. וְאִי אִיתְּמַר בְּהַהִיא - בְּהַךְ קָאָמַר שְׁמוּאֵל, אֲבָל בְּהָא - אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַב, צְרִיכָא. "הַתַּלְמִידִים יוֹצְאִין לְתַלְמוּד וכו'". בִּרְשׁוּת כַּמָּה? כַּמָּה דְּבָעֵי.

אורחא

דחוור אפיה — פניו זועפים, שנתאוה למאכל. **אמר ליה** — אטורנגא לרב אשי. **אפסדתא לסעודתא** — לא יאכל המלך מעתה. **אמרו לו** — שוטרי המלך: אמאי תעביד הכי? **אמר להו** — רב אשי. **דעביד הכי פסיל למיכל למלכא** — העושה מאכל כזה — אין ראוי שיאכל המלך מאכל מידו. **דבר אחר חזאי ביה** — בשר של חזיר מצורע, ובלשון לעז קורין לו 1שורשמי"ן. **שקל אצבעתיה** — רב אשי שקל אצבעתיה דקפילא. **אנח עליה** — על אחת החתיכות: אנחיריה לא גרסינן. **הכא מי בדקיתו** — כלומר, בדקתם את חתיכה הזו? **בדקו אשכחו** — נס נעשה לו. **דפרחה עילויה** — דמר זוטרא. **פלי** — מבקע. והרבה יש לו דומים במסכת נדה (כא,ב): דפלי פלויי. **מיא דצערי** — רוק שגדל בתוך הפה מחמת קיוהא דבר הנאכל בפניו, ואינו אוכל ממנו. **עד דזג** — נפחו פניה וכריסה, ונעשו כזכוכית, שכן דרכי הנפוחים. **תוף שדאי** — רקקי והשליכי. **לעמוד** — לשרת. **בהמתו** — סוס וחמור, שהן מזויינין וצוהלים לרביעה. אבל בקר אינו להוט אחר רביעת אשה, ואין יצרו ניכר כל כך, לפיכך אין אשה נסתית לו. ואני שמעתי: בקרו — נקבות, בהמתו — זכרים. **משרבט** — פושטן כמין שרביט עד שנעשין גדולות. ובלשונינו נקרא 2אשא"ש. על ידי שהיא צריכה לשרות החוט תמיד ברוק. **שפוד שפחות וגומות** — סימני הלכות הן: שפוד — במסכת ביצה, שפחות — כאן, גומות — במסכת נדה. בלורית — במסכת עבודה זרה, אפר מקלה — במסכת מכות, גבינה — במסכת עבודה זרה. תלת מנייהו מתניתין — שפחות ובלורית וגבינה, ותלת מנייהו שמעתתא, ופרשינהו רב מלכיו ורב מלכיא. **רב פפא** — אסימנא דרב מלכיו פליג, דקאמר: שפחות רב מלכיו, ליתא, דכל מתניתין ומתניתא דהכא — רב מלכיא פרשינהו. אבל שמעתתא דאמר ברב מלכיו — מודינא לך. **וסימניך** — שלא תחליף בגירסא. **מתניתא מלכתא** — לגבי שמעתא הויא מתניתא מלכתא, דהא מינה מותבינן תיובתא לשמעתא. וסימניך — מלכיא, לשון נקבה. אבל מלכיו — לשון זכר. **היינו תנא קמא** — רבי אליעזר, מה לי לידי שעמום מה לי לידי זימה? **דמיטללא בגורייתא קיטנייתא ונדרשיר** — משחקת בכלבים דקים, ושחוק שקורין 3אישקקי"ש. לידי זימה איכא, לידי שיעמום — ליכא, דאין שיעמום אלא ביושב ותוהא ובטל לגמרי. **משנה המדיר את אשתו** — כגון דאמר: יאסר הנאת תשמישך עלי. אבל הנאת תשמישי עליך — לא מיתסרא, דהא משועבד לה, דכתיב "ועונתה לא יגרע". והכי מוקמינן בנדרים בפרק "ואלו נדרים" (פא,ב). **בית שמאי אומרים שתי שבתות** — אם הדירה שתי שבתות — תמתין, ואם יותר — יוציא ויתן כתובה. **הטיילין** — מפרש בגמרא. **החמרים** — שיוצאין לכפרים להביא תבואה למכור בשוק. **הגמלין** — סוחרי חבילות, ומביאין על הגמלים ממקום רחוק. **הספנים** — פורשין לים הגדול לקצווי ארץ. **גמרא מיולדת נקבה** — ששוהא שבועיים מתשמיש. **נגמרו מיולדת נקבה** — כיון דאשכחן אורח ארעא לשהות כל כך — אין לנו לכופו להוציא. הכי גרסינן: אי מיולדת גמרי הכי נמי. **מידי דשכיח** — כעס, שכועס על אשתו ומדירה. **ממידי דשכיח** — נדות, לאפוקי לידה דלא שכיח כולי האי. **מידי דהוא גרים לה** — נדר האיש גורם לה לשהות, וכן לידה על ידו באה לה, לאפוקי נדה דממילא. ויש לנו ללמוד מן הדומה [אפילו לא שכיח כולי האי]. **אפילו בסתם נמי ימתין** — לבית שמאי שתי שבתות ולבית הלל שבת אחת. **שמא** — בתוך הזמן ילמוד למצוא פתח חרטה, לומר: אדעתא דהכי לא נדרי, ויתיר לו חכם נדרו. **מליהנות לו עד שלשים יום** — קונם את נהנית לי עד שלשים יום, ולא הדירה מהנאת תשמיש, דהא לא חייל, משום דמשועבד לה. וגבי מזונות נמי מוקמינן ליה לקמן (עא,א) באומר לה "צאי מעשה ידיך למזונותיך". ופרנס — משום דלא ספקא. ואית דמוקמא כגון שהוא מן הגמלים או מן הספנים, שאין לכופו בשביל תשמיש. ולאו מילתא היא, דהא מוקמא לקמן אכולהו קתני מתניתין לענין מדיר — שבוע אחת. **יעמיד פרנס** — שיזון אותה. והתם פריך: ואטו פרנס לאו שליחותיה עביד? **תשמיש** — לא אפשר בפרנס. **ואי אתמר בהא** — מליהנות לו. **בהא אמר שמואל** — משום דאפשר בפרנס.

אורחא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דְּחָוור אַפֵּיהּ – שהלבינו פניו, מחמת שהתאוה למאכל. שָׁקַל בְּאָצְבַּעֲתֵיהּ – לקח רב אשי מהמאכל באצבעו, וְאַנַח לֵיהּ בְּפוּמֵיהּ – והניח למר זוטרא בפיו. אָמַר לֵיהּ המלצר של המלך לרב אשי, אַפְסְרַתְּ לְסָעוּדְתָא דְּמַלְכָּא – קלקלת את סעודת המלך, משום שלא יאכל המלך ממאכל שנגעת בו באצבעך. אָמְרוּ לֵיהּ שוטרי המלך לרב אשי, אַמַּאי תֵּיעֲבִיד הָכִי – מדוע עשית כך. אָמַר לְהוּ רב אשי, מַאן דְּעָבִיד הָכִי פָּסִיל לְמַאכַל דְּמַלְכָּא – מי שעושה מאכל כזה, פסל את מאכל המלך, ואין ראוי שיאכל המלך ממאכליו. אָמְרוּ לֵיהּ, אַמַּאי – מדוע, מה פסול היה במאכל זה. אָמַר לְהוּ רב אשי, דְּבַר אַחֵר חֲזָאי בֵּיהּ – בשר חזיר מצורע ראיתי בו. בָּדְקוּ שוטרי המלך את המאכל, וְלֹא אַשְׁכְּחוּ – לא מצאו שיש בו דבר זה. שָׁקַל אָצְבַּעֲתֵיהּ – לקח רב אשי את אצבעו של הבודק, אַנַח עֲלֵיהּ – והניח אותה על אחת החתיכות, וְאָמַר לְהוּ לבודקים, חָכָא מִי בָּדְקִיתוּ – האם בדקתם כאן אם יש צרעת. בָּדְקוּ שם, ונעשה לו נס וְאַשְׁכְּחוּ – ומצאו כדבריו, שיש בה צרעת. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לרב אשי, מַאי טַעְמָא סָמַכְתְּ אַנִּיסָּא – מדוע סמכת על הנס, ונתת למאכל המלך למר זוטרא. אָמַר לְהוּ רב אשי, חֲזָאי רוּחַ צְרַעַת דְּקָא פָּרְחָה עֲלָוֵיהּ – ראיתי רוח צרעת שפורחת על מר זוטרא מחמת תאות המאכל, והיה מסוכן.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין דומה: הַהוּא רוּמָאָה – מעשה בגוי רומאי, דְּאָמַר לָהּ לְהַהִיא אִיתְּתָא – שאמר לאשה אחת, מְינַסְבַתְּ לִי – האם תינשאי לי. אָמְרָה לֵיהּ האשה, לָא. וכדי לכפותה להנשא לו, אָזַיל אַיְיתֵי רִימְנֵי – הלך והביא רימונים, פָּלֵי וְאָכַל קְמָהּ – ביקע אותם, ואכל לפניה, ולא נתן לה מהם, והתאותה להם מאד, כָּל מַיָּא דְּצַעֲרֵי לָהּ – כל רוק שעלה בפיה מחמת תאותה למאכל, בְּלָעֲתֵיהּ – היתה בולעת אותו, וְלֹא הַב לָהּ – ולא נתן לה הרומאי מהרימונים, עַד דְּזָג לָהּ – נפחד פניה וכריסה ונעשו כזכוכית, כדרך הנפוחים. לְסוֹף – אחרי שכבר נהיתה מסוכנת, אָמַר לָהּ הרומאי, אִי מַסְּרִינָא לָךְ – אם ארפא אותך, האם מִינַסְבַתְּ [–תינשאי] לִי, אָמְרָה לֵיהּ האשה אִין – כן. אָזַיל אַיְיתֵי רִימְנֵי – הלך והביא רימונים נוספים, פָּלֵי וְאָכַל קְמָהּ – ואף אותם ביקע ואכל לפניה, אך אָמַר לָהּ, כָּל מַיָּא דְּצַעֲרֵי לָךְ – כל רוק שיעלה בפיך מחמת תאות האכילה, תּוּפִי שַׁדָּאי, תּוּפִי שַׁדָּאי – רקקי והשליכי החוצה. עשתה האשה כדבריו, עַד דְּנַפְקָא מִינָּהּ – שיצא ממנה הרוק המסוכן שבלעה, כִּי הוּצָא יָרְקָא – כמו עלה לולב ירוק, וְאִתַּסְיָא – והבריאה.

* * *

שנינו במשנה: 'ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה וכו' וְעוֹשֶׂה – טווה בַּצֶּמֶר'. מדייקת הגמרא: בַּצֶּמֶר, אִין – צריכה היא לטוות, אך בְּפִשְׁתִּים, לֹא – אינה צריכה לטוות. מבארת הגמרא: מַתְנִיתִין – משנתינו, הסוברת שאין האשה צריכה לטוות פשתן, מַנִּי – כשיטת מי היא, כַּרְבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא, הבעל, אֵינוֹ כּוֹפֶה לאשתו לֹא לַעֲמוֹד לשרת לִפְנֵי אָבִיו, וְלֹא לַעֲמוֹד לשרת לִפְנֵי בָּנוֹ, וְלֹא לִיתֵּן תֶּבֶן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ – סוסו וחמורו, אֲבָל כּוֹפֶה לִיתֵּן תֶּבֶן לִפְנֵי בְּקָרוֹ – שוורים ופרות. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף אֵינוֹ כּוֹפֶה לַעֲשׂוֹת – לטוות בְּפִשְׁתָּן, מִפְּנֵי שֶׁפִּשְׁתָּן מַכְרִיחַ אֶת הַפֶּה, וּמְשַׁרְבֵּט – פושט כשרביט אֶת הַשִּׁפָּתַיִם ונעשות גדולות, משום שצריך להרטיבו ברוק בזמן טוויתו. וְהָנֵי מִילֵּי – ודבר זה שאמרנו, שפשתן משרבט את השפתים, הוא רק בְּכִיהְנָא רוּמָאָה – בפשתן רומאי.

* * *

שנינו במשנה: 'רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֲפִילּוּ הִכְנִיסָה לוֹ מֵאָה שְׁפָחוֹת כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זימה'. פוסקת הגמרא את ההלכה: אָמַר רַב מַלְכִּיּוֹ, אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

אגב שהוזכר פסקו של רב מלכיו, מביאה הגמרא ששה דינים, מהם נשנו במשנה ובברייתא, ומהם נאמרו בגמרא, שדיברו בהם רב מלכיו ורב מלכיא, שני אמוראים ששמם דומה. ונותנת בהם הגמרא סימן, שנוכל לזכור מה אמר רב מלכיו ומה אמר רב מלכיא: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, 'שַׁפּוּד' – הדין שנאמר במסכת ביצה (כח:) לגבי שפוד שצלו בו בשר ביום טוב, ומאוס הוא, שמותר לשומטו בטלטול מן הצד ולהניחו בקרן זוית. 'שָׁפָחוֹת' – הדין האמור כאן, שהלכה כרבי אליעזר שאף אם הכניסה לו מאה שפחות חייבת לעשות בצמר. וְ'גּוּמּוֹת' – הדין האמור בנדה (נב.), ששתי שערות שהם שימני גדלות, אין צריך שיהיו שערות ממש אלא די שיש שתי גומות של שערות, אמרם רַב מַלְכִּיּוֹ. ואילו 'בְּלוֹרִית' – הדין המבואר בברייתא (ע"ז כט.), שישראל המספר את שערותיו של הגוי אסור לתקן לו בלוריתו לשם עבודה זרה, והיינו שצריך להניח מלספר שלש אצבעות סביבות הבלורית לכל צד. ו'אֶפֶר מִקְלֶה' – שאסור ליתן אפר כירה על גבי מכה, כיון שמשאיר רושם ונראה ככתובת קעקע. וּ'גְבִינָה' – שאסור לאכול גבינה של עובדי כוכבים, משום שמחליקים פניה בשומן חזיר, אמרם רַב מַלְכִּיָּא.

רַב פָּפָּא נחלק וְאָמַר סימן אחר לדבר, מַתְנִיתִין וּמַתְנִיתָא – דינים שנאמרו לגבי משניות או ברייתות, אמרם רַב מַלְכִּיָּא. ודינים שנאמרו לגבי שְׁמָעְתָתָא – מימרות שהובאו בגמרא, אמרם רַב מַלְכִּיּוֹ. וְסִימָנָךְ – וסימן לכלל זה, 'מַתְנִיתָא, מַלְכָּתָא' – הברייתא היא כמלכה כלפי הגמרא, וכן המשנה, שמהן מקשים על מימרות האמוראים, ומלכה היא לשון נקבה, ואף מלכיא הוא לשון נקבה, והסימן הוא שרב מלכיא הוא שדיבר על הברייתות והמשניות.

מבררת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה ההבדל בין דברי רבי חנינא בריה דרב איקא, לבין דברי רב פפא. משיבה הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ 'שָׁפָחוֹת', כלומר, הדין האמור בסוגייתנו שנפסקה הלכה כרבי אליעזר שאפילו אם הכניסה לו מאה שפחות צריכה לעשות בצמר, שלדברי רבי אחא בריה דרב איקא אמר זאת רב מלכיו, ואילו לרב פפא, כיון שדין זה נאמר לגבי משנה, אמר זאת רב מלכיא.

* * *

שנינו במשנה: 'רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר וְכוּ' אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה, יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי שיעמום'. מקשה הגמרא: מה הוסיף רבן שמעון בן גמליאל, הרי הַיְינוּ – זהו דברי תַּנָּא קַמָּא – רבי אליעזר, שאומר שאפילו אשה שהכניסה לבעלה מאה שפחות חייבת לטוות צמר, כיון שהבטלה מביאה לידי זימה, ומה החילוק בין הטעם של זימה לבין הטעם של שעמום.

מתרצת הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – יש ביניהם הבדל להלכה, באשה דְּמִיטַּלְלָא בְּגִנּוּרֵיתָא קִיטָנְיֵיתָא – שמשחקת בכלבים קטנים, וְנַדָּרְשִׁיר – ובמשחק השחמט. שלדברי רבי אליעזר, שהטעם הוא משום זימה, הרי אף בזה יש חשש זימה, כיון שאינה עסוקה בשום מלאכה, אך לטעמו של רבן שמעון בן גמליאל שחושש לשעמום, והיינו לשגעון שבא מחמת הבטלה, אין טעם זה שייך כאן, שהרי אינה יושבת בטלה.

משנה

משנתינו מבארת את דיני המדיר את אשתו מתשמיש המטה, וכן את חיובי העונה המוטלים על כל אדם לפי ענינו: הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, שאסר על עצמו את הנאת תשמישה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אם הדירה רק למשך שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת – שתי שבועות, צריכה להמתין ואינו חייב להוציאה, אך אם הדירה לזמן ארוך יותר, אינה צריכה להמתין, אלא יוציאה מיד בגט ויתן כתובה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, רק אם הדירה שַׁבָּת אַחַת – שבוע אחד, צריכה להמתין, אך יותר מכך אינה צריכה להמתין, אלא יוציאה מיד בגט ויתן כתובה.

דין נוסף: תַּלְמִידִים הלומדים תורה, יוֹצְאִין – רשאים לצאת מעירם לעיר אחרת לְתַלְמוּד תּוֹרָה אַף שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת נשותיהם, לתקופה של שְׁלֹשִׁים יוֹם. אך הַפּוֹעֲלִים יוצאים מעירם ללא רשות

המשך בעמוד קפט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שואלת הגמרא: **אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא כַּמָּה** – מה היא הרגילות ודרך העולם, כלומר, אף מי שיכול לפתות את אשתו שתתן לו רשות לפרוש כרצונו, כמה זמן ראוי לו לפרוש מביתו ולא ישא על כך חטא. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב**, ראוי לנהוג שישהה לסירוגין **חֹדֶשׁ כָּאן** – בבית המדרש שבעיר אחרת, **וְחֹדֶשׁ בַּבַּיִת**. וראיה לשיעור זה, **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי המשרתים שעבדו את דוד המלך, (דה"י א' כז א) 'הַמְשָׁרְתִים אֶת הַמֶּלֶךְ לְכֹל דְּבַר הַמַּחְלְקוֹת הַבָּאָה וְהַיּוֹצֵאת חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ לְכֹל חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה', והיינו שהיו שתי מחלקות קבועות המשמשות כל אחת ששה חדשים בדילוג, חודש בבית המלך וחודש בביתם. ואף כאן, יכול התלמיד ללכת לעיר אחרת כדי ללמוד תורה חודש אחד, ולשוב לשהות חודש אחד בביתו.

מביאה הגמרא את דעת החולק: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, ההנהגה הראויה היא, **חֹדֶשׁ** אחד **כָּאן וּשְׁנַיִם בְּבֵיתוֹ**. **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי האנשים ששלח שלמה המלך מארץ ישראל לכרות עצים בלבנון לצורך בנין בית המקדש, שהיו שלשים אלף אנשים, ונאמר (מלכים א' ה כח) 'וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת [–היו מתחלפים] **חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ**', והיינו שכל עשרת אלפים איש היו עובדים חודש אחד בלבנון, וחוזרים לביתם לחודשים.

הגמרא מבררת מדוע כל אחד מהאמוראים לא למד מהפסוק שהביא חבירו. שואלת הגמרא: **וְרַב נַמִּי, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מֵהַהִיא** – ואף רב, מדוע לא למד דין זה מהפסוק העוסק בבנין בית המקדש, שמבואר שצריך לשהות חודשיים בבית. משיבה הגמרא: **שַׁאנִי** – שונה הוא **בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** כיון **דְּאֶפְשָׁר** לבנותו **עַל יְדֵי אֲחֵרִים**, ולכן היו הפועלים שוהים בביתם חודשיים, אך לימוד התורה שמוטל על האדם אינו יכול להיעשות על ידי אחרים, ולכן רשאי לשהות בביתו חודש אחד ולחזור ללימודו.

ממשיכה הגמרא ושואלת: **וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מֵהַהִיא** – מדוע לא למד דין זה מהפסוק האמור לגבי משרתי דוד המלך, ששהו רק חודש אחד בביתם. משיבה הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר שם, **דְּאִית לֵיהּ הַרְוָוחָה** – שההולך לעבוד בבית המלך יש לו הרווחה בפרנסתו, ומתרצה אשתו שיהיה רק חודש בביתו כדי שיהיו לה מזונות ותכשיטים בריוח, אך לימוד תורה זו מצוה רק שלו, ואינה מתרצה שיהיה רק חודש בבית, אלא עליו לשהות חודשיים בביתו וחודש בבית המדרש.

* * *

אגב מחלוקת רב ורבי יוחנן בשיעור הראוי לפרוש מביתו ללמוד תורה, מביאה עוד מחלוקת ביניהם: **אָמַר רַב, אֲנָחָה שׁוֹבֶרֶת חֲצִי** כח **גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם**. **שֶׁנֶּאֱמַר** בנבואת יחזקאל על חורבן ירושלים, (יחזקאל כא יא) 'וְאַתָּה בֶן אָדָם הֵאָנַח בְּשִׁבְרוֹן מָתְנַיִם, וּבִמְרִירוּת תֵּאָנַח', והיינו, שהאנחה שוברת את הגוף עד המתנים, שהם באמצע הגוף. **וְרַבִּי יוֹחָנָן** חלק **וְאָמַר**, אנחה שוברת **אַף כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם**, **שֶׁנֶּאֱמַר** בפסוק שאחריו, 'וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ עַל מָה אַתָּה נֶאְנָח, וְאָמַרְתָּ, אֶל שְׁמוּעָה כִּי בָאָה, וְנָמֵס כָּל לֵב וְרָפוּ כָל יָדַיִם וְכִהֲתָה [–תקצר] כָל רוּחַ, וְכָל בִּרְכַּיִם תֵּלַכְנָה מַיִם' – הברכים ינועו ברתת ובהלה ללא מנוחה כמו מים, ומוכח שהאנחה שוברת את כל הגוף, שהרי הוזכרו בפסוק אברים מכל הגוף.

מבררת הגמרא מדוע כל אחד מהאמוראים מיאן בדרשת חבירו. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יוֹחָנָן נַמִּי, הַכְּתִיב 'בְּשִׁבְרוֹן מָתְנַיִם'**, הרי שאנחה שוברת רק חצי גוף. משיבה הגמרא: **הַהִיא** – פסוק זה, מלמד רק **דְּכִי מַתְחֲלָא** – שכאשר מתחילה האנחה לשבר את כח הגוף, **מִמָּתְנַיִם מַתְחֲלָא** – היא מתחילה, אך לבסוף היא מגיעה לכל הגוף.

ממשיכה הגמרא ושואלת: **וְרַב נַמִּי, הַכְּתִיב** שעל ידי האנחה 'וְנָמֵס כָּל לֵב, וְרָפוּ כָל יָדַיִם, וְכִהֲתָה כָל רוּחַ', ומוכח שהאנחה משברת כל גופו של אדם. משיבה הגמרא: **שַׁאנִי** – שונה היא האנחה המגיעה מחמת **הַשְׁמוּעָה** על חורבנו **דְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, דְּתַקִּיפָא טוּבָא** – שחזקה וקשה היא מאד, עד כדי שבירת כל הגוף, אך סתם אנחה אינה שוברת אלא חצי הגוף.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **הַהוּא יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, דַּהֲווּ קָאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי** – מעשה ביהודי וגוי שהיו מהלכים יחד בדרך, **לֹא אִימְּצֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים לְסַגּוּיֵי בַּהֲדֵי** – לא הצליח הגוי ללכת עם **הַיִּשְׂרָאֵל**, שהיה הישראל מהלך מהר בכח רב. רצה הגוי לגרום לישראל ללכת לאט, **אַדְכְּרֵיהּ** – הזכיר לו את **חוּרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ**. **נָגִיד וְאִיתְּנַח** – נאנח היהודי, **וַאֲפִילּוּ הָכִי לֹא אִימְּצֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים לְסַגּוּיֵי בַּהֲדֵיהּ** – ואף על פי כן לא הצליח הגוי ללכת יחד במהירות כמותו. **אָמַר לֵיהּ** הגוי, **לָאו** – האם לא **אָמְרִיתוּ שאֲנָחָה שׁוֹבֶרֶת חֲצִי גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם**, ומדוע לא גרמה לך האנחה להאט בהילוכך. **אָמַר לֵיהּ** הישראל, **הָנֵי מִילֵּי** – דבר זה, שאנחה שוברת חצי גופו של אדם, הוא רק **בְּמִילְּתָא חַדְתִּי** – דבר חדש שאירע לאדם, **אֲבָל הָא, דִּשְׁנַן בָּהּ** – שמועה זו של חורבן בית המקדש, שכבר הורגלנו בה, **לֹא. דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי** – שרגילים בני אדם לומר, **דְּמַלְפֵיה תִּכְלֵי** – אשה הרגילה לְשַׁכֵּל את בניה, **לֹא בַּהֲתָה** – אינה מפחדת שוב במות אחד מהם, כיון שכבר הורגלה בכך. ואף אנו כבר הורגלנו בצער זה.

* * *

שנינו במשנה: **הַטַּיָּילִין** עונתם **בְּכָל יוֹם**. מבררת הגמרא: **מַאי** – מי הם 'טַיָּילִין'. משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, בְּנֵי פִּירְקֵי** – תלמידים שרבם מצוי בעירם, ולומדים בבית המדרש שבעיר וחוזרים בערב לביתם. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, מַאן דִּכְתִיב בְּהוּ** – אותם שכתוב עליהם הפסוק (תהלים קכז ב) 'שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא', כלומר, בחינם הוא עמלכם, העוסקים במלאכה ומקדימים לקום בבוקר ומאחרים לישב בלילה, ומחמת כן אתם אוכלים לחמכם בעצב, שהרי כן יתן ה' שכר לאותם המנדדים שינה מעיניהם לכבודו ולמצותו, **וְאָמַר רַב יִצְחָק**, מי הם אותם המנדדים שינה לכבוד ה', **אֵלּוּ נְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמְּנַדְּדוֹת שֵׁינָה מֵעֵינֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה** להמתין לבעליהן עד שישובו מבית המדרש, ומחמת זה הן זוכות **וּבָאוֹת לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא**, הרי שאותם בני פירקי נמצאים בשעת שינה בבית המדרש, **וְאַתְּ אָמְרַתְּ** ש'טיילים' שעונתם בכל יום הם **בְּנֵי פִּירְקֵי**, והרי כיון שהם מאחרים לשוב לביתם, אין להם פנאי לקיים עונתם כל לילה.

מחמת קושיא זו מפרש אביי באופן אחר מי הם ה'טיילים': **אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵּי**, פירוש המשנה הוא **כִּדְרַב, דְּאָמַר רַב**, הטיילין הם **כְּגוֹן רַב שְׁמוּאֵל בַּר שֵׁילַת**, שהיה מלמד תינוקות ומתפרנס מהן, **דְּאָכִיל מִדִּידֵיהּ וְשָׁתֵי מִדִּידֵיהּ** – שאוכל ושותה משל עצמו, **וְגָנֵי בְּטוּלָא דְּאַפַּדְנֵיהּ** – וישן בצל ביתו, ואינו יוצא לסחורה מחוץ לביתו, **וְלֹא חָלִיף פְּרִיסְתְּקָא דְּמַלְכָּא אַבָּבֵיהּ** – שליח מלך פרס אינו עובר על פתח ביתו לשאול לו עבודת המלך, כיון שאינו עשיר בעיניהם. ומתוך שלוותו יש לו פנאי לקיים עונתו בכל יום.

דעה נוספת: **כִּי אָתָא** – כשבא **רָבִין** מארץ ישראל לבבל **אָמַר**, 'טיילים' היינו **כְּגוֹן מְפַנְקֵי דְּמַעֲרָבָא** – המפונקים שבארץ ישראל, שמעונגים הם במאכל ומשתה, ולכן הם בריאים ובעלי כח לקיים עונתם כל יום.

הגמרא מביאה שני מעשים להראות את כוחם של בני ארץ ישראל: **רַבִּי אַבָּהוּ, הֲוָה קָאֵי בֵּי בָּאנֵי** – היה עומד בבית המרחץ, **הָווּ סָמְכֵי לֵיהּ תְּרֵי עַבְדֵי** – ותמכו בו שני עבדים. **אִיפְחִית בֵּי בָּאנֵי מִתּוּתֵיהּ** – נשבר המרחץ תחתיו, ונפל הוא ועבדיו לתחתית המרחץ, ששם מתאספים המים. **אִיתְרַמֵּי לֵיהּ עַמּוּדָא** – הזדמן לרבי אבהו עמוד, **סָלִיק וְאַסְּקִינְהוּ** – עלה על העמוד בידו האחת, ובידו השניה העלה את שני עבדיו.

מעשה נוסף: **רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה קָסָלִיק בְּדַרְגָּא** – עלה במדרגות, **הֲווּ סָמְכֵי לֵיהּ** – תמכו בו **רַב אַמִּי וְרַב אַסִּי, אִיפְחֲתָא דַּרְגָּא תּוּתֵיהּ** – נשברה המדרגה תחתיו, ונפלו שלשתם. **סָלִיק וְאַסְּקִינְהוּ** – טיפס ועלה רבי יוחנן מתחתית המדרגות, והעלה עמו אף את רב אמי ורב אסי. **אָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן** לרבי יוחנן, **וְכִי מֵאַחַר דְּהָכִי** – כיון שכוחך רב כל כך, **לָמָּה לֵיהּ לְמִיסְמְכֵיהּ** – לשם מה אתה זקוק שיסמכו

המשך בעמוד כד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

אורחא דמילתא — דרך ארץ, שלא ישא עליו חטא, ואפילו הוא יכול לפתותה שתתן לו רשות. **לכל דבר המחלקות הבאה והיוצאת חדש בחדש** — בדברי הימים במחלקות שהיו עובדים את דוד כל מחלקות חדש. ואף על גב דמשמעותא דענינא משמע שלא היה פורש מביתו אלא חדש אחד בשנה, ואין ללמוד משם אלא חדש כאן ואחד עשר חדשים בביתו — רב קרא יתירא דהבאה והיוצאת דריש, דהוה ליה למכתב: "המשרתים את המלך לכל דבר מחלקות חדשי השנה", וכתב "דבר המחלקות הבאה והיוצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה", משמע שהיו שתי מחלקות נצבים ומשרתים, שמשרתים עם השאר, זו ששה חדשים בדילוג וזו ששה חדשים בדילוג. זו באה וזו יוצאה מדי חדש בחדש, הרי חדש בבית המלך וחדש בביתו. ואף כאן — חדש בבית רבו וחדש בביתו. **ושנים חדשים בביתו** — האיש בביתו. שהרי שלשים אלף איש היה המס, "וישלחם לבנונה עשרת אלפים בחדש", כשמחליפים אלו הולכין עשרת אלפים אחרים, ובחדש השלישי עשרת אלפים שלישים. נמצא שעמדו הראשונים בביתם שני חדשים. וכן כולם בחלופיהם כך. **שאפשר על ידי אחרים** — לפי מנין החלופות כך היו עולים. **שאני התם דאית ליה הרווחה** — שהיו נהנים מבית המלך, ואיכא רווח ביתא, לפיכך מקבלת עליה שיהיה בבית המלך [חדש] אחד משני חדשים, שכיון שיש לו שכר יש לה מזונות מרווחים ותכשיטין. אבל תלמוד תורה — מצוה דיליה הוא. **אנחה שוברת** כו' — איידי דאיפלגו בה רב ורבי יוחנן בדרשא דקרא, נקט לה נמי הכא. **מתנים** — באמצע הגוף. **דשנן בה** — הורגלנו בה, כמו "כיון דדש דש" (גיטין נו,ב). **דמלפא תבלי לא בהתה** — אשה הלימודת לשכל בניה לקוברם אינה תמיהה ומפחדת במות אחד מהם, שכבר לימודת. **בני פירקי** — תלמידים שהרב מצוי להם בעירן, ושונים פרקם, ולנים בביתם. **מאן דכתיב בהן** — בשבילם נאמר לבעלי אומניות. **שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת** — למלאכת הרשות, אוכלי לחמם בעצב — כן יתן הקדוש ברוך הוא לידידו שנא — למי שמנדד לכבודו ולמצותו שינה. **מנדדות שינה** — ממתינות את בעליהן שהן בבית רבם ושונים פרקם. אלמא, בשעת שינה עודן בבית רבן. ואת אמרת יש להן פנאי לענות בכל לילה?! **רב שמואל בר שילת** — מלמד תינוקות היה, ומתפרנס מהן, כדאמרינן ב"נערה שנתפתתה" (לעיל נ,א). **ולא חליף פריסתקא דמלכא אבביה** — אין שליח מלך פרס עובר על פתחו לשאול לו עבודת המלך. שאין עין המלך עליו, שאינו עשיר בעיניהם. **מפנקי דמערבא** — בני ארץ ישראל מעונגים במאכל ומשתה, לכך הם בריאים ובעלי כח לתשמיש. **איפחית בי באני** — תחת המרחצאות יש חלל שהמים נופלים שם. **אסקינהו** — העלה את העבדים בידו אחת, ובשניה היה מטפס ועולה בעמוד. **מאחר דהכי** — שבעל כח אתה. **אם כן** — שאתיש את כחי, ולא יסמכוני. **מה אניח** — כח בעצמי להשתמש בו לעת זקנה. **בעירם** — שתים בשבת. **איכפל תנא לאשמועינן טייל ופועל** — תנא דסתם לעיל: המדיר את אשתו, בית הלל אומרים שבת אחת — אין לו לומר זאת לא בספן ולא בגמל ולא בחמר ולא בתלמידי חכמים, שהרי [אף החמר] עונתו אחת בשבת, ובשביל יום אחד יוציא ויתן כתובה? הרי עונתו משבעה לשבעה, וכל שכן גמל וספן! אין בכלל הזה אלא טייל ופועל העושה מלאכה בעירו, שדרכו לשמש שתים בשבת.

אבולהו

אלא אורחא דמילתא כמה — פירש בקונטרס שלא ישא עליו חטא ואפילו הוא יכול לפתותה. ואם תאמר: והיאך יצא רבי עקיבא וכל הנהו דלקמן? ויש לומר: דהתם בלא פתוי היו שמחות שהיו בעליהן הולכין ללמוד תורה, ולהיות תלמידי חכמים. ואדרבה, אדעתא דהכי נשאו שילכו ללמוד תורה. ונראה לרבינו יצחק דאפועלים קאי, ולא אתלמידים. דהא אפילו שלא ברשות יוצאין לעולם שלשים יום ויחזור לביתו יום אחד. והכא קרא קאמר חדש בביתו או שני חדשים למאן דאמר דאף על פי שהוא ברשות. אלא אפועלים קאי, וקרא נמי דמייתי בפועלים איירי. ואם תאמר: והיכי קאמר בסמוך שאני התם דאית להו רווחא, פועלים דמתניתין נמי אית להו רווחא! ויש לומר: רווחא דהתם דמלאכת המלך, נפיש. **שאני** שמועת בית המקדש דתקיפא טובא — ואם תאמר: והא האי קרא ד"ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים" גבי בית המקדש כתיב, דכתיב בתריה "והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח ואמרת (להם) אל שמועה כי באה ונמס כל לב"! ויש לומר: דהתהוא קרא קודם חורבן כתיב. וכן היה אומר נביא לישראל שהיה נאנח על שמועת בית המקדש שעתיד ליחרב, ואז "ונמס כל לב" מתוך האנחה שתהיה אחר החורבן על שמועת בית המקדש.

טיילין על שם שדרכם בטולא דאפדנייהו.

מנדדות שינה מעיניהם — בתלמידים הלומדים בעירם קאי, דאי בעיר אחרת — אמאי מנדדות שינה? הא אין דרך ליכנס בעיר בלילה. **והתניא** הפועלים אחת בשבת — מרישא דקתני הפועלים שבת אחת לא מצי למיפרך, דרישא לאו בדין עונה מיירי, אלא אדרבה, אשמועינן דשרי לשנות ולבטל עונה ממה שהיה מנהגם תחלה. אבל מברייתא פריך שפיר, דאיירי בדין עונה האמורה בתורה ולא ביציאה שלא ברשות, מדקתני: אחת בשבת, ולא קתני שבת אחת כמו במתניתין. ומשני: דבעושה מלאכה בעיר אחרת איירי, והיה דרכם ומנהגם כך. ואם תאמר: מאי איריא כשמנהגם כך? אפילו לשנות יכולין שבת אחת כדפרישית במתניתין! ויש לומר: דבברייתא קא משמע לן דאף על פי שמנהגם כך לעשות מלאכה בעיר אחרת, אם רוצים לשנות ולשהות יותר — אין הרשות בידם. ורבינו יצחק ברבי ברוך היה אומר דשלש מדות בפועלים, דהעושין מלאכה בעירן — שתים בשבת, כדתנן במתניתין, וברייתא בעושין מלאכה בעיר אחרת וחוזרין בכל יום לביתם אחת בשבת, לפי שיש להם טורח הדרך. אבל אותם שאין חוזרין לביתם, בין היה מנהגם בין לא היה, כמו רישא דמתניתין דקתני יוצאין שבת אחת — משמע שהן כל שבעה בחוץ וחוזרין בכל יום שמיני. אבל רבינו יצחק לא פירש אלא שתי מדות שתים בשבת, ואחת בשבת כדפרישנא.

רוצה

1 אוֹרְחָא דְמִילְתָא כַּמָּה? אָמַר רַב: חֹדֶשׁ כָּאן וְחֹדֶשׁ בַּבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכֹל דְּבַר הַמַּחְלְקוֹת הַבָּאָה וְהַיּוֹצֵאת
2 חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ לְכֹל חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר:
3 חֹדֶשׁ כָּאן וּשְׁנַיִם בְּבֵיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֹדֶשׁ יִהְיוּ בְלְבָנוֹן
4 שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ". וְרַב נַמִּי: מַאי טַעְמָא לָא אָמַר
5 מֵהַהִיא? שָׁאנֵי בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דְּאָפְשָׁר עַל יְדֵי
6 אֲחֵרִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מֵהַהִיא?
7 שָׁאנֵי הָתָם, דְּאִית לֵיהּ הִרְוָוחָה. אָמַר רַב: אֲנָחָה
8 שׁוֹבֶרֶת חֲצִי גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה בֶּן אָדָם
9 הֵאָנַח בְּשִׁבְרוֹן מָתְנַיִם וּבְמְרִירוּת תֵּאָנַח". וְרַבִּי יוֹחָנָן
10 אָמַר: אַף כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ
11 אֵלֶיךָ עַל מָה אַתָּה נֶאֱנָח וְאָמַרְתָּ אֶל שְׁמוּעָה כִּי בָאָה
12 וְנָמַס כָּל לֵב וְרָפוּ כָל יָדַיִם וְכֹהָתָה כָּל רוּחַ וְכָל
13 בִּרְכַּיִם תֵּלַכְנָה מָיִם". וְרַבִּי יוֹחָנָן נַמִּי, הָכְתִיב: "בְּשִׁבְרוֹן
14 מָתְנַיִם"! הַהִיא דְּכִי מַתְחֲלָא - מְמַתְנַיִם מַתְחֲלָא. וְרַב
15 נַמִּי, הָכְתִיב: "וְנָמַס כָּל לֵב וְרָפוּ כָל יָדַיִם וְכֹהָתָה כָּל
16 רוּחַ"! שָׁאנֵי שְׁמוּעָה דְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, דְּתַקִּיפָא טוּבְאָה.
17 הַהוּא יִשְׂרְאֵל וְנָכְרִי דְּהָווּ קָאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי,
18 לָא אִימְצִי נָכְרִי לְסַגּוֹיֵי בַּהֲדֵי יִשְׂרְאֵל. אַדְּכְרֵיהּ חוּרְבַּן
19 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נְגִיד וְאִיתְנַח, וַאֲפִילּוּ הָכִי לָא אִימְצִי
20 נָכְרִי לְסַגּוֹיֵי בַּהֲדֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: לָאו אָמְרִיתוּ אֲנָחָה
21 שׁוֹבֶרֶת חֲצִי גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם? אָמַר לֵיהּ: הָנֵי מִילֵּי
22 מִילְתָא חַדְתֵּי אֲבָל הָא דִּשְׁנַן בָּהּ - לָא, דְּאָמְרִי אֱינָשֵׁי:
23 דַּמַלְפֵי תִּכְלֵי לָא בָּהֲתָה. "הַמְנַדְּדִים בְּכָל יוֹם". מַאי
24 טַיָּילִין? אָמַר רָבָא: בְּנֵי פִּירְקֵי. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מַאן
25 דִּכְתִיב בְּהוּ: "שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת
26 אוֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא". וְאָמַר רַב
27 יִצְחָק: אֵלּוּ נְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּנַדְּדוֹת
28 שֵׁינָה מֵעֵינֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּבָאוֹת לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.
29 וְאַתְּ אֲמַרְתְּ בְּנֵי פִירְקֵי? אֶלָּא, אָמַר אַבַּיֵי: כִּדְרַב, דְּאָמַר
30 רַב: גְּנוֹן רַב שְׁמוּאֵל בַּר שֵׁילַת, דְּאָכֵיל מִדִּידֵיהּ וְשָׁתֵי
31 מִדִּידֵיהּ, וְגָנֵי בְּטוּלָּא דְּאַפַּדְנֵיהּ, וְלָא חֲלִיף פְּרִיסְתָּקָא
32 דְּמַלְכָּא אַבַּבֵּיהּ. כִּי אָתָא רָבִין אָמַר: גְּנוֹן מְפַנְּקֵי
33 דְּמַעֲרְבָא. רַבִּי אַבָּהוּ הָוָה קָאֵי בְּבָאנֵי, חָווּ סָמְכֵי
34 לֵיהּ תְּרֵי עַבְדֵי. אִיפְּחִית בֵּי בָּאנֵי מִתּוּתֵיהּ, אִיתְרְמֵי
35 לֵיהּ עַמּוּדָא, סְלִיק וְאַפְּקִינְהוּ. רַבִּי יוֹחָנָן הָוָה קָסָלִיק
36 בְּדַרְגָּא, חָווּ סָמְכֵי לֵיהּ רַב אַמִּי וְרַב אַסִּי. אִיפְּחָתָא
37 דַּרְגָּא תּוֹתֵיהּ, סְלִיק וְאַפְּקִינְהוּ. אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן: וְכִי מֵאַחַר דְּהָכֵי - לָמָּה לֵיהּ לְמֵיסְמְכֵיהּ?
38 אָמַר לְהוּ: אִם כֵּן מָה אֲנִיחַ לְעֵת זִקְנָה? "וְהַמְנַדְּדִים שְׁתַּיִם בְּשַׁבָּת". וְהָתַנְיָא: הַמְנַדְּדִים אַחַת
39 בְּשַׁבָּת! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, לָא קַשְׁיָא: כָּאן - בְּעוֹשִׁין מְלָאכָה בְּעִירָן, כָּאן - בְּעוֹשִׁין
40 מְלָאכָה בְּעִיר אַחֶרֶת. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "הַמְנַדְּדִים שְׁתַּיִם בְּשַׁבָּת, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּעוֹשִׁין
41 מְלָאכָה בְּעִירָן, אֲבָל בְּעוֹשִׁין מְלָאכָה בְּעִיר אַחֶרֶת - אַחַת בְּשַׁבָּת. "הַחַמָּרִים אַחַת בְּשַׁבָּת".
42 אָמַר לֵיהּ רָבָה בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי: אִיכְפֵּל תַּנָּא לְאַשְׁמוּעִינַן טַיָּיל וּפוֹעֵל? אָמַר לֵיהּ: לָא,
43 אבולהו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רוצה אשה בקב ותיפלות כו' — תימה: דאמרינן לעיל: שאני התם דאית להו רווחא! ושמא עבודת המלך איכא רווחא טפי.

מתשעה קבין ופרישות גרסינן — דהמשרה אשתו על ידי שליש תנן (כתובות סד,ב) דנותן לה שני קבין, ואינו פורש מתשמיש. והמורד על אשתו מתשמיש — מוסיפין על כתובתה שלשה דינר (לקמן סג,א). ולפי חשבון ארבע סאין בסלע הוי שלשה דינר שמונה עשר קבין, כן פירש בערוך.

החוט המשולש לא במהרה ינתק — לפי ששלשתן ראו זה את זה. כדאמרינן בעלמא (בבבא בתרא נט,א) שאמר רבי אושעיא דבר, ואתו ושאלו לרבי ביסא. לכך קרי עלייהו "החוט המשולש לא במהרה ינתק", כלומר: לא ינתק מזרעו לעולם, כדאמרינן בעלמא (בבא מציעא פה,א): בין שאדם לומד הוא ובנו ובן בנו, מכאן ואילך תורה חוזרת על אכסניא שלה, ודריש מ"ואני זאת בריתי וגו'".

דהוה צניע ומעלי — והא דאמר ב"אלו ועוברין" (פסחים מט,ב): אמר רבי עקיבא: כשהיתי עם הארץ הייתי אומר: מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור. משמע דלא הוה מעלי! איכא למימר דהתם לאו משום שהיה שונא תלמידי חכמים, אלא משום שהיה סבור שמתגאין על עמי הארץ מפני תורתן, והיו תלמידי חכמים שונאים אותם. וגם משום שלא היו מניחין אותם ליגע בהם, כדאמרינן (חגיגה יח,ב): בגדי עם הארץ מדרס לפרושים. אבל מכל מקום שומר מצות היה — רבינו תם.

אדעתא אכולהו — נמי קאמר, דעל ידי נדר יתר משבת אחת — לא. **והא** — בלא נדר, ששה חדשים קאמר בספנים. **אינו דומה** — לענין תענית מי שיש לו כו' — אף כאן, בלא נדר דעתה נוחה לבעלה, שמא יבא בתוך הזמן. אבל זו, משהדירה הרי היא כמי שאינה מצפה לבעל. **חמר ועשה גמל מאי** — נישאת לו כשהוא חמר, מהו ליעשות גמל שלא ברשותו? הרווחה עדיפא לה, שיתעשר, או עונה עדיפא לה? **בקב ותיפלות** — להיות בעלה עמה. **מעשרה קבין** — להתעשר. **דברי רבי אליעזר** — אמתניתין קאי. וסיפא דמתניתין נקיט. **זו דברי רבי אליעזר** — הנך עונות ויציאות שלא ברשות דמתניתין, דקתני: התלמידים יוצאים לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום. **סמכו רבנן** — תלמידים שבדורנו סומכים על דבריו, ויוצאין שלא ברשות. **ועבדי עובדא** — כוותיה. **בנפשייהו** — והוא בא להם ליטול מהם נפשות, שנענשים ומתים. **מסכיא** — תרגום של מצפה. **מערב שבת בו'** — שהוא ליל תענוג, ושביתה, והנאת הגוף. **כפו מטתו** — כדת המתאבלים, דחייבין בכפיית המטה. **אינסך לבריה** — להשיא בתו של רבי חייא. **איבא פסולא** — שלא היו מהוגנים לזוג אחד. **שפטיה בן אביטל** — בן דוד היה, אביטל שם אשת דוד. ורבי חייא אתי משמעי, וזהו הפסול; שרבי היה מבית דוד, ולא היתה בת הבאה משמעי הוגנת לבנו, שלא היתה בת מלכים. **פסקו ליה תרתי סרי שנין** — קודם שיכנוס. **אחלפוה קמיה** — העבירו הנערה לפני החתן. **דעת קונך יש בך** — שאמר להרחיק זמן חופתו, וחזר וקרבה מרוב חיבת כלתו. **מעיקרא כתיב תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך** — שיבאו לארץ ואחר כך יבנו לו מקדש. **ולכסופי אמר ועשו לי מקדש** — במדבר. **איעקרא** — נעשית עקרה. כן דרך העומדות עשר שנים בלא בעל. **בשילהי הלולית דרבי שמעון** — סוף ימי חופתו. **איעכב לי** — המתן לי עד שיכלו ימי חופתי, ואלך עמך לבי רב. **אישתני שבילי דמתא** — שנבנו בעיר בנינים חדשים, ונסתמו בה מבואות. **לההיא רביתא** — נערה. **סוי לבה** — ראה לבה, כלומר: נדמה ללבה פתאום שזה בעלה. **לא איעכיד כדעבד בר חכינאי** — שנבנס לביתו פתאום. **יתיב קמיה** — ולא היה האב מכירו. **חזיא** — לבריה דמחדדן שמעתתיה. **אי הואי הכא** — אילו הייתי כאן כשהנחתי בני קטן והלכתי — הייתי מלמדו תורה, והיה חכם כזה. **כלבא שבוע** — שם אחד מעשירי ירושלים, שכל הנכנס לביתו רעב ככלב היה יוצא שבע.

קא

1 אַבּוּלְהוּ. וְהָא שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים קָאָמַר! אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי
2 שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסָלּוֹ, לְמִי שֶׁאֵין לוֹ פַּת בְּסָלּוֹ. אֲמַר
3 לֵיהּ רַבָּה בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי: חֲמַר וְנַעֲשָׂה גַּמָּל מַאי?
4 אֲמַר לֵיהּ: רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתִיפְלוּת מֵעֲשָׂרָה קַבִּין
5 וּפְרִישׁוּת. "הַסַּפָּנִים אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים דִּבְרֵי רַבִּי
6 אֱלִיעֶזֶר". אֲמַר רַב בְּרוֹנָא אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי
7 אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר רַב: זוֹ דִּבְרֵי
8 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: הַתַּלְמִידִים יוֹצְאִין
9 לְתַלְמוּד תּוֹרָה שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת.
10 אָמַר רָבָא: סָמְכוּ רַבָּנַן אַדְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה וְעָבְדֵי
11 עוּבְדָּא בְּנַפְשַׁייְהוּ. כִּי הָא דְּרַב רְחוּמֵי הֲוָה שְׁכִיחַ
12 קַמֵּיהּ דְּרָבָא בְּמְחוֹזָא. הֲוָה רָגִיל דַּהֲוָה אָתֵי לְבֵיתֵיהּ
13 כָּל מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי. יוֹמָא חַד מְשַׁכְּתֵיהּ שְׁמַעְתָּא,
14 הֲוָה מְסַכְיָא דְּבֵיתְהוּ: הָשְׁתָּא אָתֵי, הָשְׁתָּא אָתֵי. לָא
15 אֲתָא. חֲלַשׁ דַּעְתָּהּ, אַחֵית דְּמָעָתָא מֵעֵינָהּ. הֲוָה יָתֵיב
16 בְּאִיגָּרָא - אִפְּחֵית אִיגָּרָא מִתּוּתֵיהּ, וְנָח נַפְשֵׁיהּ. עוֹנָה
17 שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵימַת? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
18 שְׁמוּאֵל: מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. "אֲשֶׁר פְּרִי יוֹתֵן
19 בְּעִתּוֹ" אָמַר רַב יְהוּדָה וְאִיתֵימָא רַב הוּנָא וְאִיתֵימָא
20 רַב נַחְמָן: זֶה הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִייָא חֲתֵיהּ דְּרַבִּי
21 יַנַּאי הֲוָה אָזֵיל וְיָתֵיב בְּבֵי רַב, וְכָל בֵּי שְׁמְשֵׁי הֲוָה אָתֵי לְבֵיתֵיהּ. וְכִי הֲוָה אָתֵי - הֲוָה קָא
22 חָזֵי קַמֵּיהּ עַמּוּדָא דְּנוּרָא. יוֹמָא חַד מְשַׁכְּתֵיהּ שְׁמַעְתָּא. כֵּיוָן דְּלָא חָזֵי הַהוּא סִימָנָא - אֲמַר
23 לְהוּ רַבִּי יַנַּאי: כְּפוּ מִטָּתוֹ, שֶׁאֵילְמָלֵי יְהוּדָה קַיָּים - לֹא בִּיטֵּל עוֹנָתוֹ. הֲוַאי "כִּשְׁנָגָה שֶׁיּוֹצָא
24 מִלִּפְנֵי הַשַּׂלִּיט" וְנָח נַפְשֵׁיהּ. רַבִּי אִיעֲסַק לֵיהּ לְבֵרֵיהּ בֵּי רַבִּי חִייָא. כִּי מְטָא לְמֵיכְתַּב כְּתוּבָּה
25 נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרִבְיתָא. אֲמַר רַבִּי: חַס וְשָׁלוֹם פְּסוּלָא אִיקְּבָא? יְתִיבוּ וְעַיְּינוּ בְּמַשְׁפָּחוֹת: רַבִּי אַתֵּי
26 מִשְׁפַּטְיָה בֶּן אֲבִיטַל, וְרַבִּי חִייָא אַתֵּי מִשְּׁמָעֵי אֲחֵי דָּוִד. אָזֵיל אִיעֲסַק לֵיהּ לְבֵרֵיהּ בֵּי רַבִּי יוֹסֵי
27 בֶּן זִימְרָא. פָּסְקוּ לֵיהּ תַּרְתֵּי סְרֵי שְׁנִין לְמֵיזַל בְּבֵי רַב. אַחְלְפוּהָ קַמֵּיהּ, אֲמַר לְהוּ: נֵיהֱווּ שִׁית
28 שְׁנִין. אַחְלְפוּהָ קַמֵּיהּ, אֲמַר לְהוּ: אִיכְּנִים, וַהֲדַר אֵיזֵיל. הֲוָה קָא מְכַסֵּיף מֵאֲבוּהּ. אֲמַר לֵיהּ:
29 בְּנִי, דַּעַת קוֹנֵךְ יֵשׁ בְּךָ. מֵעִיקָּרָא כְּתִיב: "תְּבִיאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ", וּלְבֵסוֹף כְּתִיב: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
30 וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם". אָזֵיל יָתֵיב תַּרְתֵּי סְרֵי שְׁנֵי בְּבֵי רַב, עַד דַּאֲתָא אִיעָקְרָא דְּבֵיתְהוּ. אֲמַר רַבִּי:
31 הֵיכִי נַעֲבֵיד? נְגָרְשָׁהּ - יֹאמְרוּ: עֲנָיָה זוֹ לַשָּׁוְא שִׁימְּרָה. נִינְסֵיב אִיתְּתָא אַחֲרִיתִי - יֹאמְרוּ:
32 זוֹ אִשְׁתּוֹ, וְזוֹ זוֹנָתוֹ. בָּעֵי עֲלָהּ רַחֲמֵי וְאִיתַּסְיָאת. רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן חֲכִינַאי הֲוָה קָאָזֵיל לְבֵי רַב
33 בְּשִׁילְהֵי הִלּוּלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. אֲמַר לֵיהּ: אִיעֲכַב לִי עַד דְּאֶתֵי בַּהֲדָךְ. לָא אִיעֲכַב
34 לֵיהּ. אָזֵל יָתֵיב תְּרֵי סְרֵי שְׁנֵי בְּבֵי רַב. עַד דְּאָתֵי - אִישְׁתַּנּוּ שְׁבִילֵי דְּמָתָא, וְלָא יָדַע לְמֵיזַל לְבֵיתֵיהּ. אֲזַל יָתֵיב אַגּוּדָא דְּנַהֲרָא. שְׁמַע
35 לְהַהִיא רְבִיתָא דְּהָווּ קָרוּ לָהּ: בַּת חֲכִינַאי, בַּת חֲכִינַאי, מְלִי קוּלְתֵּךְ וְתָא נֵיזִיל. אֲמַר: שְׁמַע מִינָּהּ, הַאי רְבִיתָא דִּידָן. אֲזַל בַּתְרָהּ, הֲוָה
36 יָתְבָא דְּבֵיתְהוּ קָא נָהֲלָה קְמָחָא. דָּל עֲנָהּ, חֲזִיתֵיהּ, סָוֵי לִבָּהּ, פָּרַח רוּחָהּ. אֲמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲנָיָה זוֹ, זֶה שְׂכָרָהּ?! בָּעָא
37 רַחֲמֵי עֲלָהּ וְחַיָּה. רַבִּי חָמָא בַּר בִּיסָא אָזֵיל יָתֵיב תְּרֵי סְרֵי שְׁנֵי בְּבֵי מְדְרָשָׁא. כִּי אָתָא, אֲמַר: לָא אִיעֲבִיד כִּדְעֲבִיד בֶּן חֲכִינַאי. עָיֵיל
38 יָתֵיב בְּמִדְרָשָׁא, שָׁלַח לְבֵיתֵיהּ. אָתָא רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּרֵיהּ, יָתֵיב קַמֵּיהּ. הֲוָה קָא מְשַׁאֵיל לֵיהּ שְׁמַעְתָּא, חֲזָא דְּקָא מִתְחַדְּדִי שְׁמַעְתֵּיהּ,
39 חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, אֲמַר: אִי הַוַאי הָכָא - הֲוָה לִי זֶרַע כִּי הַאי. עָל לְבֵיתֵיהּ, קָם קַמֵּיהּ. הוּא סָבַר - לְמִשְׁאֲלֵיהּ שְׁמַעְתָּא קָא
40 בָּעֵי. אָמְרָה לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ: מִי אִיכָּא אַבָּא דְּקָאֵים מִקַּמֵּי בְּרָא? קָרֵי עֲלֵיהּ רָמֵי בַּר חָמָא: "הַחוּט הַמְשׁוּלָּשׁ לֹא בִּמְהֵרָה יִנָּתֵק" - זֶה
41 רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי חָמָא בַּר בִּיסָא. רַבִּי עֲקִיבָא רָעֲיָא דְּבֶן כַּלְבָּא שָׁבוּעַ הֲוָה. חֲזִיתֵיהּ בְּרֵתֵיהּ דַּהֲוָה צָנְעָ וּמַעֲלֵי, אָמְרָה לֵיהּ:
42 אִי מִקַּדַּשְׁנָא לָךְ אָזְלַתְ לְבֵי רַב? אֲמַר לָהּ: אִין אִיקַּדְּשָׁא לֵיהּ בְּצִנְעָה, וְשַׁדַּרְתֵּיהּ. שְׁמַע אֲבוּהּ אַפְּקָהּ, מְבֵיתֵיהּ אַדְּרָהּ הֲנָאָה מִגְּכֵסֵיהּ.
43 אָזֵיל יָתֵיב תְּרֵי סְרֵי שְׁנִין בְּבֵי רַב, כִּי אָתָא - אַיְיתֵי בַּהֲדֵיהּ תְּרֵי סְרֵי אַלְפֵי תַּלְמִידֵי. שְׁמַעֵיהּ לְהַהוּא סָבָא דְּקָאֲמַר לָהּ: עַד כַּמָּה

קא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אלא **אַכּוּלְהוּ** – על כל המנויים במשנתינו. תמהה הגמרא: **וְהָא** – והרי ספנים עונתם אחת **לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים קָאָמַר** התנא, ומדוע אם הדירה מתשמיש שבוע אחד כבר יוציא. מתרצת הגמרא: משום **שאֵינוֹ דּוֹמֶה** הצער של **מִי שֶׁמתענה וַיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ**, ואם ירצה יוכל לאכול, **לְמִי שֶׁמתענה ואֵין לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ**, ואף כאן, כל עוד שאינו מדירה הנאה, אף שאינו משועבד לקיים עונה יותר מפעם בששה חדשים, מכל מקום מצפה היא שמא יגיע בתוך הזמן הזה ויפקדנה. אך כיון שהדירה מתשמיש שוב אינה מצפה לו, ולכן אפילו אם הדירה רק ליותר משבת אחת, יוציא.

* * *

שנינו במשנה: החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלשים יום. הגמרא דנה האם אדם רשאי לשנות את אומנותו, באופן שעל ידי כך תתמעט עונתו. **אָמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵּי**, אדם שבשעת נישואיו היה **חַמָּר**, שעונתו אחת בשבת, **וְנַעֲשֶׂה** – ורוצה להיעשות **גַּמָּל**, שעונתו אחת לשלשים יום, כיון שפרנסת הגמל מרווחת יותר משל החמר, **מַאי** – מה דינו, האם עדיף לאשה שתהיה הרווחה בבית יותר מריבוי עונתה, ורשאי לשנות אומנותו בלא רשותה כדי שתרווח פרנסתו, או שנח לאשה בריבוי עונה יותר מבהרווחה, ואינו רשאי לשנות. **אָמַר לֵיהּ** אביי, אינו רשאי לעשות כן, ואף שעל ידי זה תהיה הרווחה בביתו, שהרי שנינו במשנה (סוטה כ.), **רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב** – מעט מזונות, אך **וְתִיפְלוּת** – שבעלה יהיה עמה, **מֵעֲשָׂרָה קַבִּין** מזונות, **וּפְרִישׁוּת** – שבעלה רחוק ממנה.

* * *

שנינו במשנה: התלמידים יוצאים לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום וכו', **הַסַּפָּנִים** עונתם **אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**. פוסקת הגמרא את ההלכה: **אָמַר רַב בְּרוֹנָא, אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר**.

הגמרא מביאה שיש החולקים על רבי אליעזר: **אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, אָמַר רַב, זוֹ** – משנתינו, המתירה לתלמידים לצאת מביתם ללא רשות נשותיהם רק חודש אחד כדי ללמוד תורה בעיר אחרת, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, הַתַּלְמִידִים יוֹצְאִין לְתַלְמוּד תּוֹרָה** אפילו **שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת** נשותיהם.

אָמַר רָבָא, סָמְכוּ רַבָּנָן – סומכים תלמידי חכמים **אַדְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה**, שאמר שחכמים חולקים וסוברים שמותר לילך ללמוד תורה ללא רשות האשה אפילו כמה שנים, **וְעָבְדֵי עוּבְדָא** – ועושים מעשה כמותו, ודבר זה הוא **בְּנַפְשַׁיְיהוּ** – פוגע בנפשותם, שהם נענשים ומתים.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **כִּי הָא** – כמו מעשה זה שאירע, **דְּרַב רְחוּמֵי הֲוָה שְׁכִיחַ קַמֵּיהּ דְּרָבָא בִּמְחוֹזָא** – רב רחומי היה רגיל ללמוד לפני רבא בעיר מחוזא, **וְהֲוָה רָגִיל דַּהֲוָה אָתֵי לְבֵיתֵיהּ כָּל מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי** – והיה רגיל לשוב לביתו כל ערב יום כיפור. **יוֹמָא חַד מְשַׁכְתֵּיהּ שְׁמַעְתָּא** – יום אחד, בערב יום כפור, נמשך בלימודו, ולא הגיע בזמן שרגיל היה להגיע, **הֲוָה מְסַכְיָא דְּבִיתְהוּ** – היתה אשתו מצפה ואומרת **הַשְׁתָּא אָתֵי הַשְׁתָּא אָתֵי** – עתה יבוא, עתה יבוא, **ולֹא אָתָא** – ולא בא. **חָלַשׁ דַּעְתָּהּ** – הצטערה אשתו על כך, **אַחִית דִּמְעָתָא מֵעֵינָהּ** – והורידה דמעה מעינה. באותו זמן שהורידה דמעה **הֲוָה יָתִיב בְּאִיגְּרָא** – ישב רב רחומי בגג, **אִפְחִית אִיגְּרָא מִתּוּתֵיהּ** – נשבר הגג מתחתיו ונפל, **וְנָח נַפְשֵׁיהּ** – נפטר רב רחומי.

* * *

שואלת הגמרא: **עוֹנָה שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵימַת**. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת**, כלומר, פעם אחת בשבוע, וזמנה בליל שבת.

מביאה הגמרא אסמכתא לשיעור זה: נאמר בפסוק על תלמיד חכם (תהלים א ב–ג) 'כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה, וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם **אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ**', ומשמע שיש לו עת מיוחדת לתת פריו, **ואָמַר רַב יְהוּדָה, וְאִיתֵימָא** [–ויש אומרים] שאמר זאת **רַב הוּנָא, וְאִיתֵימָא** שאמר זאת **רַב נַחְמָן, זֶה הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת**.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **יְהוּדָה בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַבִּי חִיָּיא, חַתְנֵיהּ** [–חתנו] **דְּרַבִּי יַנַּאי הֲוָה אָזִיל וְיָתִיב בְּבֵי רַב** – היה הולך ויושב כל השבוע בבית המדרש בתלמודו, **וְכָל בֵּי שִׁמְשֵׁי** – כל ערב שבת בין השמשות **הֲוָה אָתֵי לְבֵיתֵיהּ** – היה מגיע לביתו, **וְכִי הֲוָה אָתֵי, הֲוָה קָא חָזֵי קַמֵּיהּ עַמּוּדָא דְּנוּרָא** – וכשהיה בא לביתו, היה רואה רבי ינאי שמקדים והולך לפניו עמוד אש. **יוֹמָא חַד מְשַׁכְתֵּיהּ שְׁמַעְתָּא** – יום אחד, נמשך בשמועתו, ולא הגיע בזמן לביתו, **כֵּיוָן דְּלֹא חָזֵי הַהוּא סִימָנָא** – כיון שלא ראה רבי ינאי את אותו סימן של עמוד האש, **אָמַר לְהוּ רַבִּי יַנַּאי** לבני ביתו, **כְּפוּ מִטָּתוֹ** – היפכו את מטתו, כדרך המתאבלים, **שֶׁאִילְמָלֵי יְהוּדָה** היה **קַיָּים**, ודאי **שלֹא בִּיטֵל עוֹנָתוֹ**. ואמנם לפי האמת היה יהודה חי, אך כיון שאמר כן רבי ינאי, **הֲוַאי** – היו דבריו '**כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצָא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט**' (קהלת י ה), **וְנָח נַפְשֵׁיהּ** – נפטר רב יהודה.

* * *

הגמרא מביאה מעשים שונים בענין נשואין: **רַבִּי** – רבינו הקדוש, **אִיעֲסַק לֵיהּ לִבְרֵיהּ בֵּי רַבִּי חִיָּיא** – התעסק להשיא לבנו את בתו של רבי חייא, אך **כִּי מָטָא** – כשהגיע **לְמִיכְתַּב כְּתוּבָּה, נָח נַפְשָׁהּ דְּרָבִיתָא** – נפטרה הנערה, בתו של רבי חייא. **אָמַר רַבִּי, חַס וְשָׁלוֹם פְּסוּלָא אִיכָּא** – שמא יש פסול יחוס המונע נישואין אלו. **יְתִיבוּ** – ישבו **וְעַיְּינוּ בְּמִשְׁפָּחוֹת** בייחוסיהן, ומצאו **שרַבִּי אָתֵי** [–בא] **מִשְׁפַּטְיָה בֶּן אֲבִיטַל** אשת דוד, והרי הוא מצאצאי דוד המלך, **וְאילו רַבִּי חִיָּיא אָתֵי מִשִּׁמְעִי אֲחִי דָּוִד**, ואין ראוי לבן מלך לישא אלא בת מלכים, ולכן נפטרה הנערה.

ממשיכה הגמרא את המעשה: **אָזִיל אִיעֲסַק לֵיהּ לִבְרֵיהּ** – הלך רבי ועסק להשיא לבנו אשה **בֵּי רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא**, ואירס את בתו. **פָּסְקוּ לֵיהּ תַּרְתֵּי סְרֵי שְׁנִין** – קצבו לו שתים עשרה שנים **לְמֵיזַל בְּבֵי רַב** – לילך ללמוד תורה בבית מדרש קודם שישאנה. אך לפני שהלך **אַחְלְפוּהָ קַמֵּיהּ** – העבירו את ארוסתו לפניו וראה את יופיה, **אָמַר לְהוּ** בנו של רבי, **נִיהֲווּ שִׁית שְׁנִין** – יהיו רק שש שנים שאלך ללמוד תורה, ואחר כך אכנסנה, ולא אמתין שתים עשרה שנה. **אַחְלְפוּהָ קַמֵּיהּ** – חזרו והעבירוה לפניו, **אָמַר לְהוּ** בנו של רבי, **אִיכְנִים וְהָדַר אֵיזִיל** – רצוני לשאתה תחילה, ורק אחר כך לילך ללמוד בבית מדרש. **הֲוָה קָא מִכְסִיף** – התבייש בנו של רבי **מֵאֲבוּהָ** – מאביו, שחזר בו מתנאו מחמת אהבתו אותה. **אָמַר לֵיהּ** רבי בדרך פיוס, **בְּנִי, דַּעַת קוֹנְךָ יֵשׁ בְּךָ** – נהגת בזה כפי שנהג הקדוש ברוך הוא עם ישראל, **דמֵעִיקָּרָא** – בתחילה **כְּתִיב** (שמות טו יז) '**תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ ה' מִקְדָּשׁ ה' כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ**', כלומר, שתחילה יביא ה' את ישראל לארצם, ואחר כך יבנה בית המקדש, **וּלְבַסּוֹף כְּתִיב**, שכבר בהיותם במדבר (שם כה ח) '**וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם**', ואף אתה, בתחילה רצית קודם ללמוד תורה ואחר כך לבנות ביתך, ובסוף חזרת בך, והנך רוצה לבנות ביתך קודם.

מביאה הגמרא את המשך המעשה: **אָזִיל** [–הלך] בנו של רבי, אחר שנשא את בתו של רבי יוסי בן זימרא, **יָתִיב תַּרְתֵּי סְרֵי שָׁנֵי בְּבֵי רַב** – ישב שתים עשרה שנים בבית המדרש. **עַד דְּאָתָא** – עד שבא לביתו, **אִיעַקְרָא דְּבִיתְהוּ** – נעשתה אשתו עקרה, משום שכך דרך אשה ששוהה עשר שנים בלא בעל, שנעשית עקרה. **אָמַר רַבִּי, הֵיכִי נַעֲבִיד** – מה נעשה כדי שיהיו לו בנים, **נְגָרְשָׁהּ** – אם יגרש את אשתו וישא אשה אחרת הראויה לילד, **יֹאמְרוּ** הבריות **עֲנִיָּיה זוֹ לַשָּׁוְא שִׁימְּרָה** – לחינם המתינה אשה זו לבעלה עד שיחזור מבית המדרש, ולבסוף גירשה. **נִינְסִיב אִיתְּתָא אַחֲרִיתִי** – אם לא יגרשה אלא ישא עליה אשה אחרת, כדי שיהיה לו בנים ממנה, **יֹאמְרוּ** הבריות, **זוֹ** – האשה השניה היא **אִשְׁתּוֹ**, שיש לו ממנה בנים, **וְזוֹ** בתו של רבי יוסי בן זימרא, היא רק **זוֹנָתוֹ**. לכן, **בָּעֵי עֲלָהּ רַחֲמֵי** –

המשך בעמוד קצח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קָא מְדַבְּרַתְּ – את מתנהגת כְּאַלְמָנוּת מִחַיִּים, שבעלך עזבך לבדך.
אָמְרָה לֵיהּ, אִי לְדִידִי צָיֵית, יָתִיב תְּרֵי שְׁנֵי אַחֲרִינֵי – אם ישמע בעלי לקולי, ישב וילמד עוד שתים עשרה שנים בבית המדרש.
כששמע זאת רבי עקיבא אָמַר, אם כן, בְּרִשּׁוּת קָא עֲבִידְנָא – יש לי רשות מאשתי לעשות כן ולהשאר ללמוד, חֲדַר אָזֵיל וְיָתִיב תְּרֵי סְרֵי שְׁנֵי אַחֲרִינֵי בְּבֵי רַב – חזר וישב ללמוד בבית המדרש עוד שתים עשרה שנה. לאחר מכן, כִּי אֲתָא – כשבא לעירו, אֵיתֵי בַּהֲדֵיהּ – הביא עמו עֶשְׂרִין וְאַרְבָּעָה אַלְפֵי תַּלְמִידֵי. שָׁמְעָה דְּיָתְבָה – שמעה זאת אשתו, חֲוַת קָא נַפְקָא לְאַפֵּיהּ – יצאה לקראתו, ומחמת עניותה לא היה לה בגד יפה ללבוש לכבודו. אָמְרוּ לָהּ שֵׁיכְּבָתָא – שכנותיה, שְׁאִילִי מָאנֵי לְכוֹשׁ וְאִיכַּסַּאי – שאלי בגדים יפים ללובשם לכבודו. אָמְרָה לְהוּ את הפסוק (משלי יב י) "יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ", כלומר, יודע הוא שהצטערתי בשבילו, ואין צורך שאתנאה לפניו.
כִּי מַטְיָא לְגַבֵּיהּ – בשהגיעה אשתו של רבי עקיבא אליו, נָפְלָה עַל אַפָּהּ, קָא מְנַשְּׁקָא לֵיהּ לְכַרְעֵיהּ – נפלה על פניה, ונשקה את רגליו. חָזוּ קָא מְדַחֲפֵי לָהּ שַׁמָּעֵיהּ – היו שמשיו ותלמידיו של רבי עקיבא דוחפים אותה ממנו, שלא תטריחנו. אָמַר לְהוּ רבי עקיבא, שַׁבְקוּהָ – הניחוה, משום שהתורה שֶׁלִּי – שאני למדתי, וְשֶׁלָּכֶם – ושאתם למדתם ממני, שֶׁלָּהּ הִוא, שהיא זו ששלחה אותי ללמוד תורה, ובזכותה למדתי ולימדתי אתכם.
שָׁמַע כלבא שבוע, אֲבוּהָ של אשת רבי עקיבא דְּאָתָא גַּבְרָא רַבָּה לְמָתָא – שהגיע אדם גדול לעיר, ולא ידע שהוא חתנו, אָמַר בלבו, אֵיזִיל לְגַבֵּיהּ – אלך אליו, אֶפְשָׁר דְּמִפֵּר נִדְרַאי – שמא הוא יתיר לי את נדרי, שהדרתי את בתי הנאה. אָתָא לְגַבֵּיהּ – בא כלבא שבוע לפניו, וביקשו שיתיר לו את מה שהדיר את בתו הנאה, על שנישאה לרועה צאנו. אָמַר לֵיהּ רבי עקיבא כפתח לנדרו, אַדַּעָתָא דְּנַכְרָא רַבָּה מִי נָדְרַתְּ – האם הדרת את בתך הנאה גם על דעת שאותו רועה יהיה אדם גדול. אָמַר לֵיהּ כלבא שבוע, אֲפִילּוּ אם ידע ללמוד פֶּרֶק אֶחָד, וַאֲפִילּוּ רק הֲלָכָה אַחַת, לא הייתי מדירה. אָמַר לֵיהּ רבי עקיבא, אֲנָא הוּא – אני הוא אותו רועה צאן שנשא את בתך. נָפַל כלבא שבוע עַל אַפֵּיהּ [–פניו], וְנִשַּׁקְיֵהּ לרבי עקיבא עַל כַּרְעֵיהּ [–רגליו], וְיָהֵיב לֵיהּ פַּלְגָא מָמוֹנֵיהּ – ונתן לו חצי ממונו. מספרת הגמרא: בְּרַתֵּיהּ – בתו דְּרַבִּי עֲקִיבָא, עֲבְדָא לֵיהּ [–עשתה לו] לְבֶן עַוְאי הָכִי, שנישאת לו על דעת שילך ללמוד. וַהֲיוֹ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי – זהו מה שרגילים בני אדם לומר, רְחֵילָא בָּתַר רְחֵילָא אָזְלָא – כבשה הולכת אחר כבשה, כְּעוֹבְדֵי אִמָּהּ כָּךְ עוֹבְדֵי בְּרַתָּא – כמעשה האם כך מעשה הבת.

* * *

רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ [–בנו] דְּרָבָא, שַׁדְּרֵיהּ אֲבוּהֵי לְבֵי רַב – שלחו אביו לבית המדרש, לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, פְּסַקוּ לֵיהּ שִׁית שְׁנֵי – קצבו לו שש שנים ללמוד, אמנם כִּי הֲוָה תְּלַת תְּלַת שְׁנֵי מָטָא מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי – לאחר שלש שנים כשהגיע ערב יום כיפור, אָמַר בלבו, אֵיזִיל וְאֵיחֲזִינְהוּ לְאִינְשֵׁי בֵּיתִי – אלך ואראה את בני ביתי. שָׁמַע על כך אֲבוּהֵי – רבא, שָׁקַל מָנָא וְנָפַק לְאַפֵּיהּ – נטל כלי מלחמה ויצא לקראתו, כאילו בא להלחם עמו על שחזר לביתו קודם שסיים את השנים שקצבו לו ללמוד. אָמַר לֵיהּ רבא, וכי זוֹנְתָךְ נְזַכְּרָהּ, שמחמת כן חזרת לפני הזמן. אִיכָּא דְּאָמְרִי – ויש אומרים שֶׁאָמַר לֵיהּ רבא, וכי יוֹנָתָךְ נְזַכְּרָהּ, שמחמתה הקדמת לבוא. אִיטְרוּד – נטרדו שניהם במריבה זו, לָא מַר אִיפְּסִיק, וְלָא מַר אִיפְּסִיק – לא רבא ולא רב יוסף אבלו סעודה המפסקת של ערב יום כפור.

משנה

המשנה שלפנינו דנה באשה או איש שאינם ממלאים את חובותיהם זה לזה, ומבארת שקנסו אותם חכמים כדי לכפותם למלא את חובתם: הַמּוֹרֶדֶת עַל בַּעֲלָהּ ואינה ממלאת חובותיה כלפיו, ואם יגרשנה עתה יתחייב בכתובתה, פּוֹחֶתִין לָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ – שָׁבְעָה דִינָרִין בְּשַׁבָּת – בכל שבוע, שאם יגרשנה או ימות, תפסיד את השיעור שפחתו לה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בכל שבוע פוחתין לה שִׁבְעָה טְרַפְעִיקִין.
מבארת המשנה: עַד מָתַי – עד איזה שיעור הוּא פּוֹחֵת, עַד כְּנֶגֶד כְּתוּבָּתָהּ, אבל אינו פוחת מנכסי מלוג שהכניסה לו, אלא לאחר שתכלה כתובתה, מגרשה ויוצאת ללא כתובה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לְעוֹלָם הוּא פּוֹחֵת וְהוֹלֵךְ, ואף מנכסי המלוג שהכניסה לו, עַד שֶׁאפילו אִם לאחר שמרדה תִּפּוֹל לָהּ יְרוּשָּׁה מִמָּקוֹם אַחֵר, כגון שמת אביה וירשה אותו, גּוֹבָה הֵימֶנָּה – מהירושה, כלומר, אף שהיתה הירושה ראויה להיות של האשה לאחר שתתאלמן או תתגרש, נוטל אותה הבעל מחמת מרידתה, בשיעור של שבעה דינרין או טרפעיקין לשבת.
וְכֵן אִישׁ הַמּוֹרֵד עַל אִשְׁתּוֹ, מוֹסִיפִין עַל כְּתוּבָּתָהּ שִׁלְשָׁה דִינְרִין בְּשַׁבָּת, שבשעה שתגבה את כתובתה תגבה ממנו תוספת של שלשה דינרים בנגד כל שבוע של מרידה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מוסיפין לה שְׁלִשָּׁה טְרַפְעִיקִין בשבוע.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: 'המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה'. מבררת הגמרא: מוֹרֶדֶת מַמָּאי – במה היא מורדת, שמחמת כן קנסוה. מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים בדבר: רַב הוּנָא אָמַר, מורדת מְתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מורדת מִמְּלָאכָה שחייבת האשה לעשות לבעלה.
הגמרא מנסה להוכיח מהמשנה כדעת רב הונא, שהכוונה למרידה מתשמיש: תָּנַן במשנה, וְכֵן הַמּוֹרֵד עַל אִשְׁתּוֹ, קונסים אותו להוסיף על כתובתה, ומלשון 'וכן' משמע שהמרידות שוות, וּמַשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר מורדת מְתַּשְׁמִישׁ, לְחֵיי – מובן הדבר, שבשניהם שייכת מרידה זו. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מורדת מִמְּלָאכָה, מִי – וכי הבעל מְשׁוּעְבָּד לָהּ. דוחה הגמרא: אֵין – אכן, אף הבעל משועבד לאשה, שהרי הוא חייב לזון ולפרנס אותה כנגד המלאכה שהיא עושה עבורו, ומדובר בְּבעל הָאוֹמֵר 'אֵינִי זָן וְאֵינִי מְפַרְנֵס', וכן באשה הכוונה למרידה ממלאכה.
מקשה הגמרא: וְהָאָמַר רַב, בעל הָאוֹמֵר 'אֵינִי זָן וְאֵינִי מְפַרְנֵס' יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה, ומשמע מדברי רב שהוא חייב לגרשה מיד, ואינה מתעכבת אצלו שיוסיפו לה על כתובתה כשיעור שנקבע במשנה, ואילו לדבריך האומר 'איני זן ואיני מפרנס' עושים בו ככל האמור במשנה. מתרצת הגמרא: אמנם על בעל זה לגרש את אשתו ולתת כתובתה, ומכל מקום וְכִי לַאו לְאַמּוֹכֵי בֵּיהּ בָּעֵי – האם אין צורך להימלך בו ולפייסו שיחזור ויזון את אשתו, ובתוך אותו זמן מוסיפים על כתובתה כאמור במשנה. ואם אינו מתרצה אמר רב שדינו להוציא וליתן כתובה [ונותן גם את מה שהוסיפו עליו].
הגמרא מנסה לפשוט נידון זה מברייתא: מֵיתְיְבֵי, שנינו בברייתא לגבי דין מורדת שפוחתים מכתובתה, אַחַת לִי – אין חילוק אם היא אֲרוּסָה שאינה רוצה להנשא, וּנְשׂוּאָה – או שהיתה נשואה, וַאֲפִילּוּ אם היא נִדָּה וַאֲפִילּוּ היא חוֹלָה, וַאֲפִילּוּ היא שׁוֹמֶרֶת יָבָם שאינה רוצה להתייבם. (מדייקת הגמרא: בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר מורדת שהאשה מְמִלְאכָה, שַׁפִּיר – מובנת הברייתא, שאף בנשים אלו שייכת מרידה ממלאכה שהן חייבות בה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שהיא מורדת מְתַּשְׁמִישׁ, וכי נִדָּה בַּת תַּשְׁמִישׁ הִיא, הרי היא אסורה עליו, ולא שייכת בה מרידה. דוחה הגמרא: אָמַר לָךְ – יתרץ לך הסובר שמורדת היינו מתשמיש, שֵׁאֵינוֹ דּוֹמֶה מִי שֶׁמִּתְעַנֶּה וְיֵשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ, ואם ירצה יוכל לאכול, לְמִי שֶׁמִּתְעַנֶּה וְאֵין לוֹ פַּת בסלו, שתעניתו קשה יותר, וכמו כן הבעל שאשתו הנדה מורדת עליו יודע שאינו עתיד לשמש עמה אף בשתטהר, וצערו גדול יותר, ולכן דינה כמורדת. לשון אחרת בראיה מהברייתא: אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש האומרים להביא ראיה מהברייתא להיפך), בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שאשה מורדת היינו מִתַּשְׁמִישׁ, הַיְינוּ דְקָתָנֵי בברייתא 'אפילו חוֹלָה', שאף היא ראויה לתשמיש, ושייכת בה מרידה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קא מדברת — את מתנהגת. שיבבתא — השכינות. שלי ושלכם שלה הוא — תורה שלמדתי אני ושלמדתם אתם — על ידה הוא. שקל מנא — כלי זיין, כאילו בא להלחם. איטרוד — באותה מריבה. לא מר איפסיק ולא מר איפסיק — לא אכלו סעודת יום הכפורים שמפסיקין בה אכילה להתענות. סעודה אחרונה של ערב תשעה באב ויום הכפורים קרי סעודה המפסקת, שמפסיקים בה, במסכת תענית (ל,א). **משנה** המוזרת על בעלה — בגמרא מפרש ממאי. **מרפעיקין** — בגמרא מפרש. עד כדי כתובתה — ואחר כך נותן לה גט, ויוצאה בלא כתובה. אבל אינו משהה לפסוק על הנכסים שנפלו לה מבית אביה ולהפסידה ממנה. שלשה דינרים — בגמרא מפרש מאי שנא הוא מינה דידה. **גמרא** באומר איני זן — דהיינו תחת מלאכה. והאמר רב יוצא — ומתניתין מוסיפין תנן, ואינו מוציא לאלתר. ולאו אימלוכי ביה בעי — שמא יחזור בו. ובתוך זמן שאנו נמלכין בו, ומחזירין עליו שיחזור בו — מוסיפין על כתובתה. אחת לי — כולן שוות בתורת מרד, ואפילו שהיא נדה או חולה והיא מורדת. ארוסה — שאמרה לא אנשא. הכי גרסינן: בשלמא למאן דאמר מתשמיש — שפיר. אלא למאן דאמר משום מלאכה, חולה בת מלאכה היא? בשלמא למאן דאמר מתשמיש — שפיר, ואי משום נדה דלאו בת תשמיש היא — אינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו', כדלקמן. אלא למאן דאמר כו', אלא

אדעתא דגברא רבה מי נדרת — ואם תאמר: והלא אסור לפתוח בנולד, דאמרינן בנדרים בפרק "רבי אליעזר" (סד,א): ביצד, אמר קונם שאיני נהנה לפלוני, ונעשה סופר כו'! ויש לומר: דהכא לא חשיב נולד, כיון שהלך לבי רב. דדרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול. אי נמי, כגון דתלה נדרו בדבר, שפירש בשעה שנדר על דעת אם לא יעשה סופר. דבענין זה לא הוה נולד, כדתנן בפרק "רבי אליעזר" (שם סה,א): קונם שאיני נושא את פלונית שאביה רע, אמרו לו מת, או עשה תשובה כו'. ופריך בגמרא: מת נולד הוא! והוא הדין עשה תשובה. ומשני, אמר רב הונא: נעשה כתולה נדרו בדבר. ורבי יוחנן דמשני התם בענין אחר — לאו משום דפליג אתולה נדרו בדבר, אלא דלא חשיב ליה כתולה נדרו בדבר. **ברתיה** דרבי עקיבא עבדא ליה לבן עוזאי הכי — ואם תאמר: והא בפרק קמא דסוטה (ד,ב) פריך: והא איכא בן עוזאי דלא נסיב? ולהההוא לישנא דמשני נסיב ופירש — אתי שפיר. ויש לומר: דאף על גב דקאמר הכא דעבדא הכי לבן עוזאי — מכל מקום לא נשאה, אלא באירוסין. **פוחתין** לה שבעה דינרין — בירושלמי מפרש: בנגד שבע מלאכות שהאשה עושה לבעלה. וגבי המורד דמוסיפין שלשה דינרין מפרש: בנגד שארה כסותה ועונתה. והתלמוד שלנו אין סובר כן, דהא בעי בגמרא מה בין מורד למורדת, ומפרש טעמא אחרינא. **רב** הונא אמר מתשמיש — אבל ממלאכה לא הוה מורדת. דרב הונא לטעמיה, דאמר לעיל (נח,ב): יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה. ורבי יוסי בר חנינא סבר כריש לקיש. וליכא למימר דקסבר כרב הונא, דאמר שיכולה אשה שתאמר לבעלה כו', ומורדת ממלאכה היינו מזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו, דמסתברא דחייבת אפילו אמרה איני ניזונית ואיני עושה, מידי דהוה אישבת בקתדרא דחייבת בהן. דאין נראה שתהא מורדת אלא מהמלאכות המפורשות במתניתין. ועוד. מדקאמר בסמוך חולה בת מלאכה היא? ואותן מלאכות — אפילו חולה יכולה לעשות, דאינה חולה כל כך, כיון שיכולה לסבול תשמיש. ואי הוה אמרינן דכי אמרה איני ניזונת ואיני עושה לא מפקעת עצמה אלא מעשיית צמר, שהוא עיקר מעשה ידידה, אבל שאר מלאכות כגון טוחנת ואופה כו' עבדא — הוה מצי שפיר סבר כרב הונא. וכן משמע קצת, דקרי לעיל (נט,א) מעשה ידיה מידי דקיין, ובשאר מלאכות כגון טוחנת ואופה לא שייך קיצותא. אבל אין נראה, אלא כי אמרה איני ניזונת ואיני עושה פטורה מכל שבע מלאכות, וכי עבדא שאר מלאכות — פוחתין לה מעשיית

קָא מְדַבְּרַתְּ אַלְמָנוּת חַיִּים. אָמְרָה לֵיהּ: אִי לְדִידִי צָיֵית - יָתִיב תְּרֵי סְרֵי שְׁנֵי אֲהַדְרֵינִי קָא עָבִידְנָא. הַדַּר אָזֵיל וִיתִיב תְּרֵי סְרֵי שְׁנֵי אֲהַדְרֵינִי בְּבֵי רַב. כִּי אָתָא, אַיְיתֵי בַּהֲדֵיהּ עֲשָׂרִין וְאַרְבָּעָה אַלְפֵי תַּלְמִידֵי. שָׁמְעָה דְּבֵיתְהוּ, הֲוַת קָא נָפְקָא לְאַפְיֵיהּ. אָמְרוּ לָהּ שֵׁיבְּבָתָא: שְׁאֵילִי מָאנֵי לְבוּשׁ וְאִיכַּסָּאי! אָמְרָה לְהוּ: "יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ". כִּי מְטָא לְגַבֵּיהּ - נְפָלָה עַל אַפָּהּ, קָא מְנַשְּׁקָא לֵיהּ לְכַרְעֵיהּ. הָווּ קָא מְרַחֲפֵי לָהּ שַׁמְּעֵיהּ. אָמַר לְהוּ: שִׁבְקוּהָ, שֶׁלִּי וְשֶׁלָּכֶם - שֶׁלָּהּ הוּא. שְׁמַע אֲבוּהּ דַּאֲתָא נַבְרָא רַבָּה לְמָתָא, אָמַר: אֵיזִיל לְגַבֵּיהּ אֶפְשָׁר דְּמֵיפַר נִדְרַאי. אָתָא לְגַבֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: אַדַּעְתָּא דְּנַבְרָא רַבָּה מִי נָדְרַתְּ? אָמַר לֵיהּ: אֲפִילּוּ פֶּרֶק אֶחָד וַאֲפִילּוּ הֲלָכָה אַחַת. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא הוּא. נָפַל עַל אַפָּיהּ, וּנְשַׁקֵּיהּ עַל כַּרְעֵיהּ, וְיָהֵיב לֵיהּ פַּלְגָּא מָמוֹנֵיהּ. בְּרַתֵּיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא עֲבָדָא לֵיהּ לְבֶן הוֹנָא אָמַר מִתַּשְׁמִישׁ — אֲבָל מִמְּלָאכָה לֹא הוֹה מוֹרְדַת. וְהֵינוּ דְּאָמְרִי אֱינָשֵׁי: רְחֵילָא בְּתַר רְחֵילָא עַזַּאי הָכִי. וְהֵינוּ דְּאָמְרִי אֱינָשֵׁי: בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר מִתַּשְׁמִישׁ - אָזְלָא, כְּעוֹבְדֵי אִמָּהּ כָּךְ עוֹבְדֵי בְּרָתָא. רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרָבָא שְׁדַרֵיהּ אֲבוּהֵי לְבֵי רַב לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף. פָּסְקוּ לֵיהּ שִׁית שְׁנֵי. כִּי הֲוָה תְּלַת שְׁנֵי מְטָא מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי, אָמַר: אֵיזִיל וְאֵיחֲזִינְהוּ לָאֱינָשֵׁי בֵּיתִי. שְׁמַע אֲבוּהֵי, שְׁקַל מָנָא וּנְפַק לְאַפְיֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: זוֹנָתְךָ נִזְכְּרָתָ? אֵיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר לֵיהּ: יוֹנָתְךָ נִזְכְּרָתָ? אִימְּרוּד, לָא מָר אִיפְּסִיק וְלָא מָר אִיפְּסִיק. **משנה** הַמּוֹרֶדֶת עַל בַּעֲלָהּ - פּוֹחֲתִין לָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ שִׁבְעָה דִינָרִין בְּשַׁבָּת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁבְעָה טְרַפְעִיקִין. עַד מָתַי הִוא פּוֹחֶתֶת - עַד כְּנֶגֶד כְּתוּבָּתָהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם הִוא פּוֹחֶתֶת וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁאִם תִּפּוֹל לָהּ יְרוּשָׁה מִמָּקוֹם אַחֵר גּוֹבָה הֵימֶנָּה. וְכֵן הַמּוֹרֶדֶת עַל אִשְׁתּוֹ - מוֹסִיפִין עַל כְּתוּבָּתָהּ שִׁלְשָׁה דִינָרִין בְּשַׁבָּת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁלְשָׁה טְרַפְעִיקִין. **גמרא** מוֹרֶדֶת מַמַּאי? רַב הוּנָא אָמַר: מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: מִמְּלָאכָה. תָּנֵן: וְכֵן הַמּוֹרֶדֶת עַל אִשְׁתּוֹ, בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר מִתַּשְׁמִישׁ - לְחַיֵּי, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מִמְּלָאכָה - מִי מְשׁוּעְבָּד לָהּ? אִין, בְּאוֹמֵר "אֵינִי זָן וְאֵינִי מְפַרְנֵס". וְהָאָמַר רַב: הָאוֹמֵר "אֵינִי זָן וְאֵינִי מְפַרְנֵס" - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה! וְלָאו לְאִמְלוּכֵי בֵּיהּ בָּעֵי? מֵיתְבֵי: אַחַת לִי אֲרוּסָה וְנִשּׂוֹאָה, וַאֲפִילּוּ נִדָּה, וַאֲפִילּוּ חוֹלָה, וַאֲפִילּוּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם. בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר מִמְּלָאכָה - שַׁפִּיר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מִתַּשְׁמִישׁ - נִדָּה בַּת תַּשְׁמִישׁ הִיא? אָמַר לָךְ: אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ לְמִי שֶׁאֵין לוֹ. אֵיכָּא דְּאָמְרִי: בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר מִתַּשְׁמִישׁ - הֵיינוּ דְּקָתָנֵי חוֹלָה, אלא

בצמר, כדתנן במתניתין (כתובות סד,ב): ואם היתה מינקת פוחתין לה כמעשה ידידה, ונראה דהוא הדין טוחנת ואופה. והא דנקט מינקת — משום דאיירי במשרה אותה על ידי שליש, דאינה יכולה לעשות לו מלאכה אחרת, כיון דאינה עמו בבית. ומיהו, יש לדחות: דאיכא למימר דדווקא נקט מינקת, ומשום דטורח ממעט חלב — פוחתין לה כמעשה ידיה. אבל מכל מקום נראה דכי אמרה איני ניזונת ואיני עושה — דפטורה מכל המלאכות. שאם תעשה לו מלאכות אחרות — אם כן לעולם לא תעשה לעצמה, ובמאי תהא ניזונת? ואם תאמר: מורדת ממלאכה אמאי פוחתין לה מכתובתה? לינקוט פיזרא וליתיב, דהא יכול לכופה למעשה ידיה לריש לקיש! ויש לומר: כיון דאינה רוצה לעשות אלא על ידי כפייה — חשיבא מורדת, ופוחתין, דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת. **באומר** איני זן ואיני מפרנס — מכאן מוכיח רבינו אליהו שחייב אדם להשכיר עצמו ללמד תינוקת, או לעשות מלאכה אחרת, כדי לזון את אשתו. דאם לא כן — מה ענין זה אצל מורד ממלאכה? ומיהו, בקונטרס פירש משום דזן ומפרנס הוא בנגד מלאכה של אשה. ועוד הביא ראיה: מדכתבינן בכתובה "ואנא אפלח כו'". ומיהו, גם זה יש לדחות, כמו שמפרש רבינו תם: דאפלח — היינו עבודת הקרקע, פירוש: אחרוש ואנכש ואעדור את השדה ואביא מזונות לבית, אבל להשכיר עצמו — אינו חייב. **והאמר** רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה — משמואל דפליג עליה דרב "בסוף המדיר" (כתובות עו,א), דקאמר: עד שכופין אותו להוציא — יכפוהו לזון, לא מצי למפרך. דלדידיה אתי שפיר דאף על פי שכופין אותו על כרחו לזונה — מכל מקום מוסיפין, כיון דאינו רוצה לזונה אלא על ידי כפיה, דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת אבל לרב שכופין אותו לגרשה מיד — מה שייך תוספת? ואם תאמר: למאן דאמר מתשמיש — נמי תקשי, דעל כרחך מורד מתשמיש נמי כופין להוציא, דאטו לעולם יוסיפו על כתובתה ותתעגן כל ימיה? ויש לומר: דהוה מצי למימר ולטעמיך. אלא

כשם ששמחת פורים היא באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, כך גם העניין דמתנות לאביונים צריך להיות באופן של ריבוי – "להרבות" – למעלה ממדידה והגבלה.

משיחת שבת פרשת תצא ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אלא למאן דאמר מתשמיש נדה בת תשמיש היא — ואם תאמר: למאן דאמר ממלאכה מאי אפילו דקתני "ואפילו נדה"? ויש לומר: דהוי רבותא, משום דסתם נדות חולות קצת. אי נמי, דאינה בת מלאכה כמו שאר נשים, דאינה מוזגת לו הכוס כו'.

אינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו' — ולעיל דגמר מדיר מנדה — משום דמדיר הוי טפי פת בסלו ממורד, שמא ימצא פתח לנדרו. תדע דבמורד מוסיפין אבל לא במדיר.

דיקא נמי דקתני ארבע שבתות — דליכא למימר שמכריזין ארבע שבתות בכל יום, דבהדיא תני בתוספתא דפעם אחת בשבת מכריזין.

ואינהו כמאן סברוה — רש"י גריס: ואיהו כמאן סבר. פירוש: רבא דאמר בורכא. ורצה לומר דלרבא אין הלכה כרבותינו, אלא כמתניתין דפותחתין לה עד כלות כתובתה. ונמלכין בה — היינו נמי דפותחתין, ולא תפסיד מיד אחר ארבע שבתות. ורבינו תם מפרש: דרמי בר חמא בא להוסיף על דברי רבותינו. אף על גב דלא קתני דשולחין לה אלא אחר הכרזה, קאמר רבי בר חמא דהכי נמי היו אומרים דשולחין לה נמי קודם הכרזה, דרש רב נחמן בר רב חסדא: הלכה כרבותינו, כלומר: ממש כדבריהם, דלא קתני שליחות של קודם הכרזה. ופליג ארמי בר חמא. אמר רבא האי בורכא, אלא הלכה כרמי בר חמא, דפעמים שולחין לה. וגרסינן: אינהו כמאן סברוה. וכן כתוב בספרים ישנים ובהלכות גדולות, ולא קאי ארב נחמן בר יצחק ורב נחמן בר רב חסדא, דאינהו סברי כרבי יוסי ברבי חנינא, שהיה גדול הרבה מרב ששת, אלא ארמי בר חמא ורבא קאי. הלכה נמלכין בה — פירוש: קודם הכרזה. והלכה אין נמלכין בה — נמי, היינו קודם הכרזה. אבל אחר הכרזה — מודה, כדתניא בהדיא בדברי רבותנו, וכן משמע מתוך פירוש רבינו חננאל, דפסק דאף על גב דאמר רב נחמן בר רב חסדא הלכה כדברי רבותינו — הלכה כרבא דאמר משמיה דרב ששת הלכה נמלכין בה. דהא רמי בר חמא דאמר פעמים שולחין לה מסייע ליה. ומיהו, מסקנא דשמעתין דמשהינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא, ולית לה מזוני — אמורדת דהכא קאי, ולא אאומרת מאיס עלי, כמו שמפרש רבינו תם.

דהא כיון ששניהם חפצים בגירושין, כמו שנפרש — למה נשהא אותה מלהתגרש? אלא אמורדת דהכא קאי. ומצא רבינו יהודה בכתב רב שרירא, שתקנו בימיו לתת גט לאשה לאלתר, דלא כשמעתין דכלתיה דרב זביד. וכתב נמי רבינו יהודה דרבנן סבוראי תקנו למישקל מינה מאי דתפיסא, ומייתי לה גיטא לאלתר.

אבל אמרה מאיס עלי לא בייפינן לה — פירש בקונטרס: לא בייפינן להו לעמוד תחתיו, אלא יתן גט ויוצאה בלא כתובה. ויש מפרשים: דכופין אותו להוציא. ואין נראה לרבינו תם, דניחוש שמא עיניה נתנה באחר, כי הדיא דתנן בפרק בתרא דנדרים (צ,ב) גבי שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה. ויש לדחות: דדחם נוטלות כתובה דוקא, אינה למיחש שמא עיניה נתנה באחר. אבל הכא דיוצאה בלא כתובה — לא. ולהכי נמי לא קתני לה עם אותן שכופין להוציא, דדחם נותן כתובה. וכן בפרק "המגרש" (גיטין פח,ב) דתנן: גט מעושה ביד נברים פסול, שלא תהא אשה תולה עצמה ביד נברי, ומפקעת עצמה מבעלה. אין להקשות אם באומרת מאיס עלי כופין אותו להוציא — אם כן מה הועילו חכמים בתקנתם? הא יכולה להפקיע עצמה מבעלה בטענת מאיס עלי, דהא במאיס עלי אין לה כתובה. ולא תפקיע עצמה להפסיד כתובתה! ועוד הקשה רבינו תם: דבריש "הנזקין" (שם מט,ב) אמר: וכי תימא כי נפקא איהי נתקנו ליה כתובה — תא שמע: האיש אינו מוציא אלא לרצונו. ואמאי? אי כופין במאיס עלי להוציא — אם כן נתקנו ליה כתובה מינה! ומיהו, יש לדחות דלא מציא למימר מאיס עלי אלא היכא דיש רגלים לדבר שהבעל אינו מתקבל לה. ובשביל אותן נשים — לא רצו לתקן כתובה לאיש, כיון דלא שייך לתקן ברוב נשים. ויהודית דביתהו דרבי חייא דהויא לה צער לידה דאמרינן בפרק קמא דקדושין (יב,ב) דאמרה: אמרה לי אם דאביה קיבל בה קדושין כי זוטרא — לא רצתה לומר מאיס עלי. ועוד: לפי מה דפרישית אתי שפיר. וזה נמי אין להקשות במתניתין לרבי יוסי: אמאי פוחת לה מירושה שנפלה לה? תטעון מאיס עלי! דקודם כלות הכתובה אינה טוענת ברצון מאיס עלי, כי היא בטוחה שלא ירצה להמתין ולהיות מעוגן עד כלות הכתובה, דכל זמן דאגידא ביה לא יהבינן ליה אחרינא, ויגרשנה ויתן לה כתובה. אבל אחר שכבר הפסידה כל הכתובה — לא תטעון, דהא כיון דהמתינה ולא טענה עד שפיחתו כל כתובתה, דברים ניכרים דאיעדומי קא מערמא. ועוד קשה: משלהי נדרים (צא,ב) מההוא גואף דהוה מיהדרוק בביתא הוא ואינתתא, אתא מריה דביתא, פרטיה גואף להוצא וערק. אמר רבא: איתתא שריא, דאם איתא דעבד איסורא — אירכוסי הוה מירכס. משמע דאי הוה מירכס — הוה אסירא. אם כן לכאורה נראה דבאומרת טמאה אני לך איירי, דאי לאו הכי — אמאי הוות מיתסרא? הא אין אשה נאסרת על בעלה עד שיראו בדרך המנאפים, וכיון דבאומרת טמאה אני לך מיירי — אם כן רוצה להפסיד כתובתה, דהא מסתמא ברצון הוה, דבביתה היה. ועוד: דלא צווחא. אפילו הכי, כי לא מירכס — שריא, דאית לן למימר דעיניה נתנה באחר, כיון דלא מירכס, ואמאי? תהא נאמנת במגו דאי בעיא אמרה מאיס עלי! ויש לומר: דלעולם לא מיירי באומרת טמאה אני לך, ואיתתא שריא דקאמר — היינו לבועל, אם גירשה הבעל או מת, אבל אי הוה מירכס — הוה אסירא לבועל, כדאמרינן בפרק שני דיבמות (כד,ב): הואיל ומכורער הדבר — תצא. ומפרש רבינו תם: דתצא מרוכל. וכן נראה דבאומרת טמאה אני לך — אין נראה כלל להתירה מטעם דאירכוסי הוה מירכס, כיון דשוייה נפשה חתיכה דאיסורא. וכל שכן לפי השאלתות דמפרש דהזיכה דאיכא עדים בדבר מכורע — תצא אף מן הבעל, דאתי שפיר, ואין להקשות משם כלל. ועוד יש לומר: דהתם איירי כגון שבתחלה כששאלוה שתקה, ולאחר שעה אמרה דאינה טמאה, ונותנת טעם על שתיקותה. ועוד מקשה רבינו תם: דבכל השמועה אינו מזכיר בפיית הבעל, אלא בפיית האשה?

ונראה

אלא מתשמיש דכולי עלמא לא פליגי דהויא מורדת — והך מתניתא במורדת מתשמיש. **חזרו ונמנו** — שלא ישהו אותה לפחות מעט מעט, אלא יפסידוה כל כתובתה לאחר ארבע שבתות של הכרזה. **דיקא נמי דקתני ארבע שבתות** — ימים שאינם של מלאכה, **והכל מצוין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. בורכא** — דבר שאינו הגון. **ואיהו כמאן סבר** — רבא דאמר בורכא היא, כמאן סבר? **נמלכין בה** — משהין את גיטה ומחזירין עליה שתחזור בה, **ובתוך כך פותחתין מכתובתה שבעה דינרין בשבת. היכי דמיא מורדת** — דכופין אותה, **דמשהין גיטה ופותחתין כתובתה. דאמרה בעינא ליה כו'** — שיש לכופה על ידי פחיתת כתובתה. **אבל אמרה מאיס עלי** — לא הוא ולא כתובתו בעינא. **לא בייפינן לה** — להשהותה, אלא נותן לה גט, ויוצאה בלא כתובתה. **כלתה דרכ זביד אימיירא** — ואמרה מאיס עלי. **הוה תפיכא חדא שירא** — מעיל אחד שהכניסה לו בכתובה **הפסידה בלאותיה קיימין** — אפילו בגדיה שהכניסה לו בנדוניתה ושמאום עליו בכתובתה, ועדיין הבלאות קיימין תפסיד אותם. **מיבעיא בעי** — אם הפסידה בלאותיה אם לאו.

משום

אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מִמְּלָאכָה - חוֹלָה בַּת מְלָאכָה הִיא? אֶלָּא, מְתַשְׁמֵישׁ כּוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּהָוְיָא מוֹרֶדֶת. כִּי פְּלִיגִי - מִמְּלָאכָה. מָר סָבַר: מִמְּלָאכָה לָא הָוְיָא מוֹרֶדֶת, וּמָר סָבַר: מִמְּלָאכָה נַמִּי הָוְיָא מוֹרֶדֶת. גּוּפָא: הַמּוֹרֶדֶת עַל בַּעְלָהּ פּוֹחֲתִין לָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ שִׁבְעָה דִּינָרִים בְּשַׁבָּת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁבְעָה טְרַפְעִיקִין. רַבּוֹתֵינוּ חָזְרוּ וְנִמְנוּ שָׁיְּהוּ מַכְרִיזִין עָלֶיהָ אַרְבַּע שַׁבָּתוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, וְשׁוֹלְחִין לָהּ בֵּית דִּין: הֲוֵי יוֹדַעַת שֶׁאֲפִילּוּ כְּתוּבָּתֵיךְ מֵאָה מָנֶה הַפְסַדְתְּ. אוּלַי לִי אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה אֲפִילּוּ נְדָה, אֲפִילּוּ חוֹלָה, וַאֲפִילּוּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף לְשָׁמוּאֵל: נְדָה בַּת תַּשְׁמִישׁ הִיא? אָמַר לֵיהּ: אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ לְמִי שֶׁאֵין לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ. אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא: אֵין מַכְרִיזִין עָלֶיהָ אֶלָּא בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. אָמַר רָבָא: דַּיְקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי: אַרְבַּע שַׁבָּתוֹת זוֹ אַחַר זוֹ - שְׁמַע מִינַּהּ. אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא: פַּעֲמַיִם שׁוֹלְחִין לָהּ מִבֵּית דִּין; אַחַת קוֹדֶם הַכְרָזָה וְאַחַת לְאַחַר הַכְרָזָה. דָּרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר רַב חִסְדָּא: הֲלָכָה כְּרַבּוֹתֵינוּ. אָמַר רָבָא: הַאי בּוּרְכָא. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַאי בּוּרְכָתֵיהּ? אֲנָא אָמְרִיתָהּ נִיהֲלִיהּ, וּמְשַׁמְּעִיהּ דְּגִבְרָא רַבָּה אָמְרִיתָהּ נִיהֲלִיהּ, וּמַנּוּ - רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא. וְאִיהוּ כְּמַאן סָבַר? כִּי הָא דְּאִתְמַר, רָבָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הֲלָכָה נִמְלְכִין בָּהּ. רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הֲלָכָה, אֵין נִמְלְכִין בָּהּ. הֵיכִי דָּמְיָא מוֹרֶדֶת? אָמַר אַמֵּימַר: דְּאָמְרָה "בָּעֵינָא לֵיהּ וּמְצַעֲרָנָא לֵיהּ", אֲבָל אָמְרָה "מְאִיס עָלַי" - לָא בָּיְּפִינַן לָהּ. מָר זוּטְרָא אָמַר: בָּיְּפִינַן לָהּ. הַוָּה עוֹבְדָא, וְאַכְפָּהּ מָר זוּטְרָא, וּנְפַק מִינֵּיהּ רַבִּי חֲנִינָא מְסוּרָא. וְלָא הִיא, הָתָם סַיְּעָתָא דִּשְׁמָיָא הֲוָה. כַּלְתֵּיהּ דְּרַב זְבִיד אִימְּרָא. הֲוָה תְּפִיסָא חַד שִׁירָא, יָתֵיב אַמֵּימַר וּמָר זוּטְרָא וְרַב אָשֵׁי, וְיָתֵיב רַב גַּמְדָּא גַּבַּיְּיהוּ. יָתְבִי וְקָאָמְרִי: מָרְדָה - הִפְסִידָה בְּלָאוֹתֶיהָ קַיְּימִין. אָמַר לְהוּ רַב גַּמְדָּא: מְשׁוּם דְּרַב זְבִיד גְּבְרָא רַבָּה מַחֲנִיפִיתּוּ לֵיהּ? וְהָאָמַר רַב בָּהֲנָא: מִיבָּעְיָא בָּעֵי רָבָא וְלָא פָּשֵׁיט. אִיכָּא דְּאָמְרִי, יָתְבִי וְקָאָמְרִי: מָרְדָה - לֹא הִפְסִידָה בְּלָאוֹתֶיהָ קַיְּימִין, אָמַר לְהוּ רַב גַּמְדָּא:

משום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שמדובר מורדת מִמְּלָאכָה, וכי חוֹלָה בַּת מְלָאכָה הִיא, והרי כיון שאינה ראויה לעשות מלאכה, אין לדונה כמורדת. מחמת ברייתא זו מבארת הגמרא את מחלוקת רב הונא ורבי יוסי ברבי חנינא בדרך אחרת: אֶלָּא, לגבי מורדת מִתַּשְׁמִישׁ, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי דְּהַוְיָא מוֹרֶדֶת – הכל מודים שהיא נעשית בכך 'מורדת', ונוהגים בה הדינים האמורים במשנה, ובזה עוסקת הברייתא האומרת שאפילו חולה דינה כמורדת, כִּי פְּלִיגֵי – ומחלוקתם היא רק במורדת מִמְּלָאכָה, מַר – רב הונא סָבַר, מִמְּלָאכָה לֹא הַוְיָא מוֹרֶדֶת, וּמַר – רבי יוסי ברבי חנינא סָבַר, מִמְּלָאכָה נַמִּי הַוְיָא מוֹרֶדֶת.

* * *

הגמרא מביאה את כל הברייתא המוזכרת לעיל (ע"א) ודנה בה: גּוּפָא, הַמּוֹרֶדֶת עַל בַּעְלָהּ, פּוֹחֲתִין לָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ שִׁבְעָה דִּינָרִים בְּשַׁבָּת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שִׁבְעָה טְרַפְּעִיקִין. רַבּוֹתֵינוּ חָזְרוּ וְנִמְנוּ – עמדו למנין ופסקו, שאין פוחתים מכתובתה מעט מעט ובינתיים היא נשארת תחת בעלה, אלא תקנו שֶׁיְּהוּ מַכְרִיזִין עָלֶיהָ אַרְבַּע שַׁבָּתוֹת זוֹ אַחַר זוֹ שמרדה בבעלה, כדי שתתבייש ותחזור בה, וכן ישמעו קרוביה וידברו על ליבה, וְשׁוֹלְחִין לָהּ בֵּית דִּין ואומרים לה, הֱוִי יוֹדַעַת שֶׁאֲפִילּוּ כְּתוּבָּתֵיךְ מֵאָה מָנֶה הִפְסַדְתְּ את כולה, ואם לא חזרה בה ממרדה לאחר אותם ארבע שבתות, מפסידה את כל כתובתה. אַחַת לִי – אין חילוק אם היא אֲרוּסָה שאינה רוצה להנשא, וּנְשׂוּאָה, אֲפִילּוּ היא נִדָּה וַאֲפִילּוּ היא חוֹלָה, וַאֲפִילּוּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם שאינה רוצה להתייבם, לעולם דנים אותה כמורדת ומכריזים עליה ומפסידים לה את כתובתה.

שואלת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף לִשְׁמוּאֵל, וכי נִדָּה בַּת תַּשְׁמִישׁ הִיא, הרי אסורה היא בתשמיש ומדוע היא נחשבת למורדת. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ שמואל, אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי שֶׁמתענה אך יֵשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ ויכול לאכול, לְמִי שֶׁמתענה ואֵין לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ, שתעניתו קשה יותר, וכך גם הבעל שאשתו אינה רוצה להיזקק לו עוד, ויודע שאינו עתיד לשמש עמה, מצטער יותר.

הגמרא מפרשת את דברי הברייתא, היכן מכריזים על אשה המורדת בבעלה: אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, אֵין מַכְרִיזִין עָלֶיהָ שהיא מורדת אֶלָּא בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, ולא בשווקים וברחובות. אָמַר רָבָא, דַּיְקָא נַמִּי – יש לדייק כדברי רמי בר חמא מדברי הברייתא, דְּקָתָנֵי בברייתא שמכריזין עליה אַרְבַּע שַׁבָּתוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, והרי שבתות הם ימים שאין אנשים מצויים בשווקים וברחובות אלא בבתי כנסיות ובתי מדרשות. מסיקה הגמרא: אכן שְׁמַע מִינָּהּ – יש ללמוד מדברי הברייתא כרמי בר חמא.

דין נוסף בענין ההכרזה: אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, פַּעֲמַיִם שׁוֹלְחִין לָהּ מִבֵּית דִּין להודיעה שאם לא תחזור בה תפסיד את כתובתה, פעם אַחַת קוֹדֶם הַכְרָזָה, ופעם אַחַת לְאַחַר הַכְרָזָה.

הגמרא מבררת את ההלכה, האם פוחתים לה כל שבת שבעה דינרים, כמשנתינו, או שמכריזים עליה ארבע שבתות ומפסידה את כל כתובתה, כדברי 'רבותינו' שבברייתא: דָּרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר רַב חִסְדָּא, הֲלָכָה כְּרַבּוֹתֵינוּ, שמכריזים עליה ארבע שבתות ומפסידה את כל כתובתה, ולא כמשנתינו, כיון שהתפשטה תקנת רבותינו וקבלוה עליהם. אָמַר רָבָא, הַאי בּוּרְכָא – פסק זה אינו הגון, כיון שאין זה דבר התלוי בסברא, אלא תקנה היא, ומכך שרבי לא הביא במשנה תקנה זו מוכח שברייתא משובשת היא. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מַאי בּוּרְכָתֵיהּ – מדוע אין פסק זה הגון, הרי אֲנָא אָמְרִיתֵהּ נִיהֲלֵיהּ – אני אמרתיו לרב נחמן בר רב חסדא, וּמִשְּׁמֵיהּ דְּגַבְרָא רַבָּה אָמְרִיתֵהּ נִיהֲלֵיהּ – ומשמו של אדם גדול אמרתי לו כן, וּמַנּוּ – ומיהו אותו אדם גדול, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא.

מבררת הגמרא: וְאִיהוּ – רבא שאמר על הפסק כרבותינו 'האי בורכא', כְּמַאן סָבַר, והרי אחר ששמע שרבי יוסי ברבי חנינא פסק כן היה לו לחזור בו. מפרשת הגמרא: כִּי הָא דְּאִתְּמַר, רָבָא אָמַר בשם רַב שֵׁשֶׁת, הֲלָכָה, נִמְלָכִין בָּהּ – משהים את גיטה ומפייסים אותה שתחזור בה, ובתוך כך פוחתין לה שבעה דינרין מכתובתה בכל שבת, והיינו כמשנתינו. רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר בשם רַב שֵׁשֶׁת, הֲלָכָה, אֵין נִמְלָכִין בָּהּ, אלא נוהגים כרבותינו שבברייתא, שמכריזים עליה ארבע שבתות ומפסידה כתובתה.

* * *

הגמרא מבארת מה אומרת האשה, שבזה היא נעשית 'מורדת'. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמְיָא – כיצד נעשית האשה מוֹרֶדֶת, שנאמרו בה הדינים שהתבארו במשנה ובברייתא. מפרשת הגמרא: אָמַר אֲמֵימַר, דְּאָמְרָה בְּעִינָא לֵיהּ וּמְצַעַרְנָא לֵיהּ – באומרת רוצה אני בבעלי ואיני רוצה שיגרשני, אלא רצוני לצערו עתה במרדי, ולכך כופים אותה על ידי הפחתת כתובתה, שתחזור בה ממרדה. אֲבָל אם אָמְרָה האשה 'בעלי מָאִיס עָלַי' – מאוס עלי, ואיני רוצה לא בו ולא בכתובתו, לֹא כַּיְיפִינָן לָהּ – אין כופים אותה להשאר תחתיו, כיון שאי אפשר לכפותה על ידי הפחתת כתובתה, שהרי הוא מאוס עליה ובודאי לא תחזור בה על ידי כפיה זו, אלא מגרשה ואין לה כתובה. מביאה הגמרא את דעת החולק: מַר זוּטְרָא אָמַר, אף אם אמרה 'מאיס עלי', כַּיְיפִינָן לָהּ – כופים אותה על ידי הפסדת כתובתה, כיון שיתכן שתחזור בה.

מסייעת הגמרא למר זוטרא ממעשה שהיה: הֲוָה עוּבְדָּא – היה מעשה באשה שאמרה על בעלה 'מאיס עלי', וְאַכְפָּהּ מַר זוּטְרָא – וכפאה מר זוטרא על ידי הפחתת כתובתה, ומחמת כן אכן חזרה בה ונשארה תחת בעלה, וְנָפַק מִינֵּיהּ – ונולד מאותה אשה רַבִּי חֲנִינָא מִסּוּרָא, שהיה אדם גדול. והרי זו ראיה שאכן התרצתה באמת, שלולי כן לא היה נולד לה אדם גדול כמותו, ואם כן ראוי לכפות כל אשה שאומרת 'מאיס עלי', שמא תתרצה. דוחה הגמרא את הראיה: וְלֹא הִיא – אין זו ראיה, אלא הָתָם, סִיַּיעְתָּא דִּשְׁמַיָּא הֲוָה – שם היה זה סיוע מן השמים שיצא מביניהם אדם גדול, ואין ללמוד מאותו מעשה, אלא אין כופים אשה האומרת 'מאיס עלי', ויוצאת מיד בלא כתובה.

מעשה נוסף בענין זה: כַּלָּתֵיהּ – כלתו דְּרַב זְבִיד, אִימְרְדָא – מרדה בבעלה ואמרה 'מאיס עלי', הֲוָה תְּפִיסָא חַד שֵׁירָא – היה תפוס בידה מעיל העשוי ממשי שהכניסה לבעלה בנדוניתה. יָתִיב – ישב אֲמֵימַר, וּמַר זוּטְרָא וְרַב אַשִּׁי, וְיָתִיב רַב גַּמְדָא גַּבַּיְיהוּ [–איתם], ודנו בענינה של אותה אשה, כלתו של רב זביד. יָתְבֵי וְקָאָמְרֵי – היו יושבים ואומרים, אשה שמָרְדָה, הִפְסִידָה בְּלָאוֹתֶיהָ הַקַּיָּימִין – אף את הבגדים שהכניסה בנדוניתה, ובלו, אך הם עדיין קיימים, מפסידה אותם ואינה נוטלת אותם עמה, כשבעלה מגרשה. אָמַר לְהוּ רַב גַּמְדָא לאמימר ומר זוטרא ורב אשי, וכי מִשּׁוּם דְּרַב זְבִיד גַּבְרָא רַבָּה – אדם גדול הוא, מַחֲנִיפִיתוּ לֵיהּ – אתם מחניפים לו ואומרים שכלתו שמרדה תפסיד אף את בלאותיה, וַהרי דין זה אינו ברור, דהָאָמַר רַב כַּהֲנָא, מִיבַּעְיָא בָּעֵי רָבָא וְלֹא פָּשִׁיט – רבא הסתפק בדין זה, האם היא מפסידה את בלאותיה אם לאו, ולא פשט את ספיקו, וכיצד אתם מכריעים שהפסידה.

לשון נוספת במעשה זה: אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים שמעשה זה היה כך, יָתְבֵי וְקָאָמְרֵי, אשה שמָרְדָה, לֹא הִפְסִידָה את בְּלָאוֹתֶיהָ הַקַּיָּימִין. אָמַר לְהוּ רַב גַּמְדָא,

---

אל יאמר אדם נואש, בראותו שכבר עבר שבת מברכים חודש אלול, ראש-חודש אלול, וכמה ימים בחודש אלול, וישנו כבר העניין דתקיעת שופר . . ואף-על-פי-כן יש לו קשיים בהתמודדות עם היצר-הרע – כי "לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע", ולכן, אם רק יתנהג על-פי תורה, אזי תפעל התורה את פעולתה כנגד היצר-הרע.

משיחת שבת פרשת תצא ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מְשׁוּם דְּרַב וְבִיד נַבְרָא רַבָּה הוּא, ומחמת ענותנותו לא יערער על דינכם, אָפְכִיתוּ לֵיהּ לְדִינָא עִילָּוֵיהּ – אתם הופכים ופוסקים את הדין לחובתו, וְהָאֲמַר רַב כַּהֲנָא, מִיבַּעְיָא בָּעֵי לָהּ רָבָא וְלֹא פָּשֵׁט, וכיון שרבא לא פשט את ספיקו, כיצד אתם מכריעים שאינה מפסדת את בלאותיה.

הגמרא מבררת כיצד יש לנהוג בנידון זה. אומרת הגמרא: הַשְׁתָּא, דְּלֹא אִתְּמַר לֹא הָכִי וְלֹא הָכִי – עתה, שלא נפסקה ההלכה שהפסידה, ולא נפסקה שלא הפסידה, אִם תָּפְקָה את בלאותיה, לֹא מַפְקְנַן מִינָּהּ – אין מוציאים אותם מידה, ואם לֹא תְּפְקָה, לֹא יָהֲבִינַן לָהּ – אין נותנים לה אותם.

דין נוסף באומרת 'מאיס עלי': וּמַשְׁהִינַן לָהּ תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא אַנִיסָא – ומשהים אותה שנים עשר חדשים עד שנותנים לה גט, שמא תחזור בה, וּבְהָנָךְ – ובאותם תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא, לֵית לָהּ מְזוֹנֵי מִבַּעַל – אין לה מזונות מבעלה.

* * *

התבאר במשנה (סג.) שאשה המורדת על בעלה פוחתים לה מכתובתה, וכדי שיוכל הבעל להוכיח שאכן הופחתה כתובתה כותבים לו בית דין 'אגרת מרד', ומפרשים שם שהאשה מרדה על בעלה ויהיה הבעל פוחת מכתובתה. וכן כותבים בית דין אגרת מרד לאשה על בעלה שמרד בה, שהוא חייב להוסיף על כתובתה כשיעור המבואר במשנה. הגמרא מבארת על מי כותבים 'אגרת מרד': אָמַר רַב טוּבִי בַּר קִיסָנָא, אָמַר שְׁמוּאֵל, כּוֹתְבִין אִגֶּרֶת מֶרֶד עַל אֲרוּסָה, אם הגיע זמנה להנשא והיא מסרבת. וְאֵין כּוֹתְבִין אִגֶּרֶת מֶרֶד עַל שׁוֹמֶרֶת יָבָם שאינה רוצה להתייבם.

מקשה הגמרא: מֵיתִיבֵי, שנינו בברייתא, דין זה האמור במשנה (סג.) שאשה המורדת על בעלה פוחתים לה מכתובתה, אַחַת לִי [–דין אחד הוא] בַּאֲרוּסָה שאינה רוצה להנשא, וּנְשׂוּאָה, אֲפִילּוּ נְדָה, אֲפִילּוּ חוֹלָה, וַאֲפִילּוּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם שאינה רוצה להתייבם. וכיון שאף לשומרת יבם פוחתים מכתובתה, מדוע אמר שמואל שאין כותבים עליה אגרת מרד, שמבואר בזה שאינו מחשיבה כמורדת.

מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – בברייתא האומרת שיש דין 'מורדת' לשומרת יבם, מדובר שֶׁפָּתַע הוּא ממנה להתייבם, ואילו היא מסרבת ורוצה לחלוץ, ולכן דינה כמורדת, וְכָאן – דברי שמואל שאמר שאין כותבים עליה אגרת מרד, היינו באופן שֶׁפָּתְעָה הִיא להתייבם, והוא אינו רוצה לייבמה, שאין דינו כמורד. וחילוק זה הוא כמו דְּאָמַר רַב תַּחֲלִיפָא בַּר אֲבִימִי, אָמַר שְׁמוּאֵל, תָּבַע הוּא את יבמתו והיא אינה רוצה, נְזָקְקִין לוֹ לכתוב עליה אגרת מרד, אך אם תָּבְעָה הִיא את היבם והוא מורד ואינו רוצה לייבמה, אֵין נְזָקְקִין לָהּ.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: בְּמַאי אוֹקֵימְתָּא לְהָא דִּשְׁמוּאֵל – באיזה אופן העמדת את המימרא של שמואל, שאין כותבים אגרת מרד על יבמה, בְּשֶׁפָּתְעָה הִיא, ואם כן יש לפרש כך גם את תחילת דברי שמואל, שכותבים אגרת מרד על ארוסה, שזהו באופן שתבעה היא אותו שישאנה והוא אינו רוצה, ואם כן קשה לשונו של שמואל, הַאי – וכי זו הלשון הנכונה, לומר 'כּוֹתְבִין אִגֶּרֶת מֶרֶד עַל אֲרוּסָה', שמשמע שכותבים שהיא מורדת, הרי 'כותבין אגרת מרד לַאֲרוּסָה' מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה שמואל צריך לומר, והיינו שכותבים לה אגרת מרד על בעלה המורד בה. מתרצת הגמרא: הָא לֹא קַשְׁיָא, תָּנֵי – אכן יש לשנות בדברי שמואל 'כותבין אגרת מרד לַאֲרוּסָה'.

מקשה הגמרא: אם מדובר באופן שהיא תובעת, מַאי שְׁנָא – במה שונה דינה של שׁוֹמֶרֶת יָבָם, דְּלֹא – שאינה יכולה לתבוע את היבם שייבמה, ואף אם הוא מסרב אין לו דין מורד, הרי זהו משום דְּאַמְרִינַן לָהּ – שאנו אומרים לה, 'זִיל, לֹא מַפְקְדָתְּ' – לכי, כלומר אין לך טענה טובה, לפי שאינך מצווה על פריה ורביה, אם כן, אֲרוּסָה נַמִּי נֵימָא לָהּ – גם לארוסה נאמר כן, זִיל לֹא מַפְקְדָתְּ, ומדוע אמר שמואל שכותבים על הארוס אגרת מרד.

הגמרא מנסה ליישב את הקושיא, ודוחה את היישוב: אֶלָּא – אם תרצה לפרש את דברי שמואל שכותבים אגרת מרד לארוסה ולומר שזהו בְּאֲרוּסָה הַבָּאָה מֵחֲמַת מַעֲנָה – שיש לה טענה מדוע רוצה היא להנשא, דְּאָמְרָה, בְּעִינָא חוּטְרָא לְיָדָא וּמָרָה לְקִבּוֹרָהּ – רצוני שיהיה לי מקל להשען עליו, וקרדום לחפור את קברי, כלומר, רצוני ללדת בן שבזקנותי יחזיק בידי ואשען עליו, וביום מותי יקברני, ולכן נזקקים לטענתה ונחשב הארוס כמורד, אם כן הָכָא נַמִּי – אף כאן, בְּשׁוֹמֶרֶת יָבָם צריך לפרש ששמואל דיבר בְּבָאָה מֵחֲמַת טַעֲנָה, ומדוע אין שומעים לה. ומחמת כן אין להעמיד את דברי שמואל באופן שהיא תובעת שישאנה והוא מורד.

הגמרא מיישבת באופן אחר את הקושיא מהברייתא, שבה מבואר שאף שומרת יבם נחשבת כמורדת: אֶלָּא, אִידֵי וְאִידֵי – גם הברייתא האומרת שיש מרידה בשומרת יבם, וגם שמואל שאמר שאין בה מרידה, שניהם עוסקים באופן שֶׁפָּתַע הוּא אותה, וְלֹא קַשְׁיָא, כיון שכָּאן, לְחַלּוֹץ – בברייתא האומרת שיש לה דין מורדת, מדובר כשהוא רוצה לחלוץ, והיא מסרבת לחליצה ורוצה שייבם אותה, שבזה היא נחשבת כמורדת. וְכָאן, לְיַיבֵּם – שמואל שאמר שאינה מורדת, עוסק באופן שהוא רוצה לייבמה, והיא אינה רוצה בכך, אלא רוצה לחלוץ, ובזה אינה נחשבת מורדת. דְּאָמַר רַבִּי פְּדָת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אם תָּבַע היבם לַחֲלוֹץ, והיא רוצה להתייבם, נְזָקְקִין לוֹ לכתוב עליה אגרת מרד, אך אם תָּבַע לְיַיבֵּם, והיא רוצה לחלוץ, אֵין נְזָקְקִין לוֹ.

מקשה הגמרא על תירוצה: מַאי שְׁנָא [–במה שונה] האופן שתבע לְיַיבֵּם והיא רוצה לחלוץ, דְּלֹא – שאינה נחשבת כמורדת, הרי זהו משום דְּאַמְרִינַן לֵיהּ לבעל זִיל וּנְסֵיב אִיתְּתָא אַחֲרִיתִי – לך ותשא אשה אחרת, ובמה שהיא מסרבת להתייבם אינה נחשבת מורדת. ואם כן, בתבע לַחֲלוֹץ והיא ממאנת נַמִּי נֵימָא לֵיהּ – גם כן נאמר לו, זִיל וּנְסֵיב אִיתְּתָא אַחֲרִיתִי, וכיון שיכול לישא אחרת, אין היא מורדת.

הגמרא מנסה לתרץ, ודוחה זאת: אֶלָּא יש לומר שהיא מורדת משום דְּאָמַר היבם כשאינה רוצה לחלוץ לו בֵּינָן דַּאֲגִידָא בִּי – שהיא קשורה בי בזיקת יבום, לֹא קָא יָהֲבוּ לִי אַחֲרִיתִי – אין נותנים לי לישא אשה אחרת, ולכן היא נחשבת כמורדת, ואם כן קשה, הָכָא נַמִּי – גם באופן שהוא תובע לייבם והיא רוצה לחלוץ נדון אותה כמורדת, לפי שהיבם יטען דְּבֵינָן דַּאֲגִידָא בִּי לֹא קָא יָהֲבוּ לִי אַחֲרִיתִי, ומדוע באופן זה איננו דנים אותה כמורדת. וכיון שנדחה חילוק זה, חוזרת הקושיא על שמואל האומר שאין לשומרת יבם דין מורדת, מהמבואר בברייתא שיש לה דין מורדת.

הגמרא חוזרת בה ומתרצת תירוץ אחר: אֶלָּא, אִידֵי וְאִידֵי – גם הברייתא וגם שמואל עוסקים באופן שֶׁפָּתַע הוא לְיַיבֵּם, והיא ממאנת ביבום ורוצה לחלוץ, וְלֹא קַשְׁיָא, כָּאן – הברייתא האומרת שיש לשומרת יבם דין מורדת, היינו כְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה, שאמרו שמצות יבום קודמת למצות חליצה, ולכן אם היא ממאנת ביבום דינה כמורדת, וְכָאן – שמואל האומר שאין לה דין מורדת, היינו כְּמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה, האומרת שחליצה קודמת ליבום, ולכן אינה חייבת להסכים להתייבם לו, ואינה נחשבת מורדת. מביאה הגמרא את המקור לדינים אלו, דְּתָנַן (בכורות יג.), מִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה, אמנם זהו בָּרִאשׁוֹנָה, שֶׁהָיוּ המייבמים מִתְכַּוְונִין לְשׁוּם מִצְוָה אלא לשם נוי וכדומה, והרי אשת אח אסורה, אלא שהתירתה התורה לקיום מצות יבום, וכשבא עליה שלא לשם מצוה פוגע באיסור אשת אח, ולכן אָמְרוּ שמִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת יִבּוּם.

* * *

שנינו במשנה: 'עַד מָתַי הוּא פּוֹחֵת עד כנגד כתובתה וְכוּ' וכן המורד על אשתו מוסיפין על כתובתה שלשה דינרין בשבת, רבי יהודה אומר שלשה טרפעיקין'. מבררת הגמרא: מַאי – מהו

המשך בעמוד רכח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

משום דרב זביד גברא רבה הוא — ולא יערער על דברינו, מחמת ענוותנותו. **מפכיתו דינא** — לחובתו. **ומשהינן לה** — אולי תחזור בה. **תריסר ירחי שתא** — ותו לא. **שתבע הוא** — והיא מורדת. **תבעה היא** — והוא מורד. **אין נזקקין לה** — לכתוב לה אגרת מרד להוסיף על כתובתה. ולקמן מסיק פירושא ואזיל: משום דלא מפקדא ליה — וכותבין אגרת על הבעל. **דלא מפקדת** — בפריה ורביה, כדאמרינן ביבמות (סה,ב). **חוטרא לידא** — רוצה אני שיהא לי בן שיחזיק בידי בזקנותי ואשען עליו, וביום מותי יקברני. **תבע** לחלוץ — והיא אינה רוצה אלא להתחייבם — נזקקין לו לכתוב אגרת מרד עליה. **אין נזקקין לו** — לפי שאין מתכוין לשם מצוה. וכמשנה אחרונה. ואמרינן ליה: זיל נסיב אחריתי. **אסתירא** — סלע מדינה. **פלגא דזווזא** — זוז צורי, שהוא שש מעה בכסף, נמצא טרפעיק שלשה מעות. **מעה וחצי ליום** — לששת ימי המעשה, ומשבת לא יהבינן לה, כדאמר לקמן. **מאי שנא איהו דיהבינן ליה רשבת** — כשהיא מורדת עליו, דהא שבעה טרפעיקים, טרפעיק ליום. **כשכר שבת** — [כמו שמשתכר בשבת], גזרה משום מקח ומכר ושכירות.

מה

1 מְשׁוּם דְּרַב זְבִיד גַּבְרָא רַבָּה הוּא אַפְכִּיתוּ לֵיהּ לְדִינָא
2 עִילָּוֵיהּ? הָאָמַר רַב כָּהֲנָא: מִיבָּעֲיָא בָּעֵי לָהּ רָבָא וְלָא
3 פָּשֵׁיט! הָשְׁתָּא דְּלָא אִתְּמַר לָא הָכִי וְלָא הָכִי, תְּפָסָה
4 - לָא מַפְקִינַן מִינָּהּ, לָא תָּפְסָה - לָא יָהֲבִינַן לָהּ.
5 וּמַשְׁהִינַן לָהּ תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא אַגִּיטָא, וּבְהָנָךְ תְּרֵיסַר
6 יַרְחֵי שַׁתָּא לֵית לָהּ מְזוֹנֵי מִבַּעַל. אָמַר רַב טוּבִי בַּר
7 קִיסָנָא אָמַר שְׁמוּאֵל: כּוֹתְבִין אִגֶּרֶת מֶרֶד עַל אֲרוּסָה,
8 וְאֵין כּוֹתְבִין אִגֶּרֶת מֶרֶד עַל שׁוֹמֶרֶת יָבָם. מֵיתִיבִי:
9 אֲחַת לִי אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה, אֲפִילּוּ נִדָּה, אֲפִילּוּ חוֹלָה,
10 וַאֲפִילּוּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם! לָא קַשְׁיָא; כָּאן - שֶׁתָּבַע הוּא,
11 כָּאן - שֶׁתָּבְעָה הִיא. דְּאָמַר רַב תַּחְלִיפָא בַּר אֲבִימִי
12 אָמַר שְׁמוּאֵל: תָּבַע הוּא - נְזָקְקִין לוֹ, תָּבְעָה הִיא
13 - אֵין נְזָקְקִין לָהּ. בְּמַאי אוֹקֵימְתָּא לְהָא דִּשְׁמוּאֵל -
14 בְּשֶׁתָּבְעָה הִיא, הַאי כּוֹתְבִין אִגֶּרֶת מֶרֶד עַל אֲרוּסָה? לַאֲרוּסָה מִיבָּעֲיָי לֵיהּ! הָא לָא קַשְׁיָא,
15 תְּנֵי: לַאֲרוּסָה. מַאי שְׁנָא שׁוֹמֶרֶת יָבָם דְּלָא - דְּאָמְרִינַן לָהּ: זִיל, לָא מְפַקְּדָתְּ. אֲרוּסָה נַמִּי -
16 נֵימָא לָהּ: זִיל, לָא מְפַקְּדָתְּ! אֶלָּא בְּבָאָה מֵחֲמַת טַעֲנָה, דְּאָמְרָה: בָּעֲיָנָא חוּטְרָא לִידָּא וּמָרָה
17 לְקִבּוּרָה - הָכִי נַמִּי שׁוֹמֶרֶת יָבָם - בְּבָאָה מֵחֲמַת טַעֲנָה! אֶלָּא, אִידִי וְאִידִי שָׁתְּבַע הוּא, וְלָא
18 קַשְׁיָא; כָּאן - לַחֲלוֹץ, וְכָאן - לְיַיבֵּם. דְּאָמַר רַבִּי פְּדָת אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תָּבַע לַחֲלוֹץ - נְזָקְקִין
19 לוֹ, תָּבַע לְיַיבֵּם - אֵין נְזָקְקִין לוֹ. מַאי שְׁנָא לְיַיבֵּם דְּלָא - דְּאָמְרִינַן לֵיהּ: זִיל וּנְסֵיב אֵיתְּתָא
20 אַחֲרִיתֵי. לַחֲלוֹץ נַמִּי, נֵימָא לֵיהּ: זִיל וּנְסֵיב אֵיתְּתָא אַחֲרִיתִי! אֶלָּא, דְּאָמַר בֵּיזִין דַּאֲגִידָא בְּי
21 - לָא קָא יָהֲבוּ לִי אַחֲרִיתִי. הָכָא נַמִּי בֵּיזִין דַּאֲגִידָא בִּי - לָא קָא יָהֲבוּ לִי אַחֲרִיתִי! אֶלָּא,
22 אִידִי וְאִידִי שָׁתְּבַע לְיַיבֵּם. וְלָא קַשְׁיָא; כָּאן - כְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה, כָּאן - כְּמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה, דְּתַנְיָא:
23 מְצִוַּת יְבוּם קוֹדֶמֶת לִמְצִוַּת חֲלִיצָה. בָּרִאשׁוֹנָה, שֶׁהָיוּ מִתְכַּוְּונִין לְשׁוּם מִצְוָה. עַכְשָׁיו שֶׁאֵין
24 מִתְכַּוְּונִין לְשׁוּם מִצְוָה - אָמְרוּ: מִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת יְבוּם. "עַד מָתַי הוּא פּוֹחֵת
25 וכו'". מַאי טְרָפְעִיקִין? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: אַסְתִּירָא. וְכַמָּה אַסְתִּירָא? פַּלְגָּא דְּזוּזָא. תַּנְיָא נַמִּי
26 הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה טְרָפְעִיקִין, שֶׁהֵן תִּשַׁע טָעִין, מָעָה וְחֵצִי לְכָל יוֹם. אָמַר לֵיהּ רַבִּי
27 חִייָא בַּר יוֹסֵף לִשְׁמוּאֵל: מַאי שְׁנָא אִיהוּ דְּיָהֲבִינַן לֵיהּ דְּשַׁבָּת, וּמַאי שְׁנָא אִיהִי דְּלָא יָהֲבִינַן
28 לָהּ דְּשַׁבָּת? אִיהִי דְּמִיפְחָה קָא פָּחֵית - לָא מֵייְתֵי כִּשְׂכַר שַׁבָּת, אִיהוּ דְּאוֹסוּפֵי קָא מוֹסְפָא -

מיחזי

תוספות

ונראה לרבינו תם דהכי פירושו: בעינא ליה, ואינה רוצה להתגרש בלא כתובה, ומצערנא ליה עד שיגרשנה ויתן לה כתובה. אבל אמרה מאיס עלי, ולא בעינא ליה לא הוא ולא כתובתו — לא כייפינן לה שתחזור בה על ידי שנאמר שלא תועיל מחזלה, משום דהוי מחילה בטעות, דאגב צערה קא אמרה הכי, ומתוך כך — לא יגרשנה בעלה, שאינו רוצה ליתן כתובה. אלא מחזלה גמורה היא, ומתוך כך יעלה בדעתו לגרשה. מר זוטרא אמר: כייפינן לה, דהויא כמחילה בטעות. והיינו כפיה — דעל ידי כך תשאר תחת בעלה שלא ברצונה, כי בעלה לא יגרשנה, כיון שחייב ליתן כתובתה. ואין חילוק למר זוטרא בין מורדת דבעינא ליה ומצערנא ליה, בין אומרת מאיס עלי. ורבינו חננאל נמי פירש דאין כופין הבעל ליתן גט. וגם בקונטרס לא פירש שיכופו הבעל ליתן גט. **משום** דרב זביד גברא רבה הוא אפכיתו לדינא עילויה — ואם תאמר: כיון דלא פשיט —המוציא מחבירו עליו הראיה, וכיון דתפסה — לא מפקינן מינה! ויש לומר: דהוה נמי שיראי טובא דלא הות תפיסה. ובלישנא קמא קאמר משום דרב זביד גברא רבה אחנפיתו ליה, משום הך שירא דהות תפיסה. ובאיכא דאמרי קאמר — משום הנך שיראי דלא הות תפיסה, אלא הבעל היה תפוס.

תבע לחלוץ נזקקין לו — פירש בקונטרס: והיא אינה רוצה אלא להתיבם. וכן תבע לייבם — פירוש: והיא אינה רוצה אלא לחלוץ. ותימה: דמאי קא פריך לייבם נמי, כיון דאגידא ביה לא יהבי ליה איתתא אחריתא, ויחלוץ לה! ויש לומר: שאינו רוצה לחלוץ, שלא יצטרך ליתן כתובה. ועוד יש לומר: תבע לחלוץ והיא אינה רוצה לא לחלוץ ולא לייבם, וכן תבע לייבם. וכן הא דאמר כאן שתבעה היא והוא אינו רוצה לא לחלוץ ולא לייבם. ואין להקשות אם כן מאי פריך שומרת יבם נמי בבאה מחמת טענה, מאי אירא בבאה מחמת טענה? אפילו אינה באה נמי תיקשי ליה, מדתנן ב"החולץ" (יבמות לט,א): חוזרין אצל גדול, ואומרים לו: עליך המצוה, או כנוס או פטור. וקאמר בגמרא: דחוזרין אצל גדול למיכפייד, אלמא בתבעה היא נמי כייפינן ליה, אפילו אינה באה מחמת טענה! דאיכא למימר דכייפינן ליה, אבל אין נזקקין לכתוב עליו איגרת מרד, להוסיף על כתובתה. אי נמי, משום דהויא גופה איכא לפרושי בבאה מחמת טענה. לכך נקט למיפרך מהאי טעמא. **מאי** שנא לייבם דלא — ואם תאמר: אי מילתיה דרבי יוחנן לפי משנה אחרונה, כדמשמע פשטא דמילתא — אם כן מאי פריך לייבם נמי כיון דאגידא ביה לא יהבי ליה איתתא אחריתא, והא לייבם לא נוכל לכוף אותה לפי משנה אחרונה! ואי לחלוץ — והלא הוא אינו רוצה לחלוץ אלא לייבם, ומאי שייך לכופה לדבר שאינו תובע הוא! ויש לומר: דמעיקרא סלקא דעתך מילתיה דרבי יוחנן לפי משנה ראשונה, ומשום הכי פריך דאפילו לייבם נמי נוכל לכופה. ולבסוף דמשני כאן כמשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה — מילתיה דרבי יוחנן נמי לפי משנה אחרונה נזקקין לחלוץ ואין נזקקין לייבם. והוא הדין דאכתי הוה מצי לשנויי כאן לחלוץ כאן לייבם כרבי יוחנן, ואידי ואידי לפי משנה אחרונה, אלא דניחא ליה לאוקמא תרוויהו בשתבע לייבם, דדומיא דארוסה קתני שתובע לבנוס והיא מורדת. רבינו תם. — וקצת קשה: דאיך תיסק אדעתין למימר דאתי לפי משנה ראשונה אדרבה לפי משנה ראשונה אפילו לייבם — נזקקין לו, לחלוץ — אין נזקקין לו! ויש לומר: דאפילו לפי משנה ראשונה נזקקין לו לחלוץ, משום דבדידיה תלי רחמנא "אם לא יחפוץ האיש" כדאמרינן ב"החולץ" (יבמות לט,ב). אבל לייבם — סלקא דעתך שאין מוסרין אותה לייבם על כרחה. אי נמי, יש לומר: תבע אף לחלוץ — נזקקין לו, תבע לייבם דווקא — אין נזקקין לו.

ודיני חליצה ויבום פירש בקונטרס ב"החולץ" (שם) גבי הא דמייתי התם מתניתין דבכורות (יג,א) משנה ראשונה ואחרונה דמייתי הכא, ואמר רב עלה דאין כופין. ופירש בקונטרס: דאפילו למשנה אחרונה דמצות חליצה קודמת — אין כופין אותו לחלוץ היכא דניחא לתרוייהו ליבומי, דנימא תרוייהו לאו למצוה מכווני ופגע בערוה, אלא אי בעי — מייבם, אף על גב דמצות חליצה קודמת. ומיהו, היכא דאיהו צבי ובעי ליבומי, ואיהי אמרה לא בעינא ליה, ואמרה דברים ניכרים, אי מצינן לאטעויי — מטעינן ליה, לא מצינן לאטעויי — כייפינן ליה לחלוץ. דאמר רב ששת בפרק קמא דיבמות (ד,א): מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה לפניו כו'. ולא תימא מוכה שחין דווקא, אלא כל אמתלא שתתן לדבריה, דתנן ב"המדיר" (כתובות עז,א): מעשה בצידון בבורסי שמת ולו אח בורסי, ואמרו חכמים: יכולה היא שתאמר: לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל. ועוד פסקינן: והלכתא, כותבין אגרת מרד על ארוסה ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם. מכל הני טעמי כייפינן ליה לחלוץ ושקלה כתובתה. וכל הני אין כופין דהכא — היכא דניחא להו לתרוייהו, עד כאן לשונו. ואומר רבינו יצחק: דמה שהביא ממוכה שחין ומבורסי — אינה ראיה. דדוקא מוכה שחין ובורסי דהוו מהנך דכופין אותו להוציא. ומה שהביא נמי מאין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם — לאו ראיה היא, דהתם אין כותבין אפילו בלא אמתלא, משום דמצות חליצה קודמת. ואם כן, לדבריו אפילו בלא אמתלא הוה לן למימר דכופין. ואדרבה, יש להוכיח משם דאין כופין. דאי בר כפייה הוא — למה ליה למימר דאין כותבין אגרת מרד? עדיפא מינה הוה ליה למימר, דכופין אותו לחלוץ! ואמרינן נמי בשמעתין: תבע לייבם — אין נזקקין לו, משמע אין נזקקין לו לכתוב אגרת מרד, אדרבה נזקקין לה ובייפינן ליה! ולהכי נראה לרבינו יצחק: דרב איירי בכל ענין, דודאי בכל ענין אין כופין. ואף לפירוש רבינו תם, דמפרש דאמר רב אין כופין קאי אמשנה ראשונה, דאין כופין לייבם אף על פי שמצות יבום קודמת, ונפקא מינה בזמן הזה היכא שידוע לנו שמתכוונין למצוה, כגון אותן שבאין לחלוץ, דאותן ודאי אין מתכוונין לא לשום נוי ולא לשום אישות. אבל היכא דלא ברור לן שמתכוונין למצוה — כופין במילי, ומרחיקין אותן מן היבום, דקיימא לן באבא שאול, כמו שפירשנו ביבמות (לט,ב). וגם לפירושו, אם תבע לייבם — לא בייפינן ליה לחלוץ, אלא מטעינן ליה אם אינה חפצה, אבל אם אינו רוצה לא לייבם ולא לחלוץ — נראה דכופין.

מיחזי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מיחזי כשכר שבת — ואם תאמר: והא שכר שבת על ידי הבלעה מותר, כדאמרינן בפרק "הזהב" (בבא מציעא נח,א): אם היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה — נותנין לו שכר שבת! ויש לומר: דהכא אסור משום דלא הוי כמו הבלעה, דאין מוסיפין לבל שבת יחד אלא מה שעולה בכל יום ויום. שאם יתפייס היום או למחר באמצע השבוע — אין מצטרפין כל ימי השבוע זה עם זה.

וחצי חצייה לפסול את הנבריה — דך פסול נבריה אין זה אותה גזרה דשמונה עשר דבר דהאוכל אוכל ראשון כו' כמו שפירשנו בפרק "כיצד משתתפין" (עירובין פב,ב).

כמאן כרבי חידקא כו' — ואם תאמר: לדידיה נמי לא ניתא ליה, למאן דאמר אוכלת עמו לילי שבת אוכלת ממש. ושמא היה יכול לומר ולטעמיך. ולפי המסקנא אתי שפיר, דכל היתרון הוי לארחי ופרחי.

אחרי

מה בין מורד למורדת — מאי שנא כשהוא מורד אינו נותן אלא חצי טרפעיק ליום, וכשהזיא מורדת נותנת טרפעיק? **מי שוכר את מי** — הוי אומר האיש שוכר את האשה, שמע מינה — צערו מרובה. **ויצרו מבחוין** — קשוין ניכר, ומתגנה. **משנה המשרה את אשתו על ידי שליש** — שנותן לה מזונותיה בבית אפוטרופוס, ואינה מתגלגלת עמו. **המשרה** — המכרה. "ויכרה להם בירה" מתרגמינן שירותא (מ"ב ו). **לא יפחות לה** — בשבת. **לא פסק שעורים כו'** — בגמרא מפרש לה. **גרוגרות** — תאנים יבשין. **דבילה** — תאנים דרוסות בעיגול, ונמכרות במשקל. **מפין** — רך ממחצלת. **כפה** — צעיף אחד משנה לשנה. **ממועד למועד אמנעלים חדשים** קאי, **מנעלים חדשים לכל שלשת רגלים. חדשים** — קשים לה בימות החמה, לפי שהם חמים, ויפים לה בימות הגשמים. **אלא נותן לה כלים. חדשים, של חמשים זוז בימות הגשמים כו'.** והשחקים שלה — אף כשיקנה לה חדשים. ובגמרא מפרש למאי מיבעי לה. **ונותן לה מעה כסף** — לכל שבת לדברים קטנים. **מעשה ידיה** — אוקימנן לעיל (נט,א) מותר מעשה ידיה. **ואוכלת עמו לילי שבת** — שהוא ליל עונה. **שתי** — קשה לטוותו כפלים כשל ערב: משקל של יהודה כפלים כשל גליל. **גמרא** הכי גרסינן: **מני מתניתין לא רבי יוחנן בן ברוקא ולא רבי שמעון. כמה הוא שיעורו** — של עירובי תחומין. **מתבווינן לחקל** — רבי מאיר היה רגיל לאבול פת בשבת יותר מבחול, שהיה ממשיך פת לכל מינים הבאין לפניו. ורבי יהודה היה אובל פת בחול יותר מבשבת, שהיה שבע במיני מעדנים. **רבי יוחנן בן ברוקא** — נתן שיעור קצוב: כבר הלקוח בפונדיון, כשלוקחין ארבע סאין בסלע, הן שתי סעודות. וקסלקא דעתך חצי קב, שהרי הסלע ארבעים ושמונה פונדיונין, שש מעה כסף דינר, ומעה שני פונדיונין — הרי שנים עשר לדינר, וארבעה דינר לסלע — הרי ארבעים ושמונה. וארבע סאין עשרים וארבעה קבין, ארבעים ושמונה חצאי קבין, נמצא לרבי יוחנן לחצי קב שתי סעודות. **רבי שמעון אומר** — שתי סעודות הן שתי ידות של כבר משלש כברות לקב, ונמצא הקב תשע סעודות, שלש סעודות לכבר ושלש כברות לקב. **חציה** — של כבר. **לבית המנוגע** — השוהה בבית המנוגע כדי אבילת פרס — חצי כבר — מטמא בגדים, כדכתיב: "והאוכל בבית יכבס בגדיו", כששוהה שיעור אבילה הכתוב מדבר, כדתניא בתורת כהנים. ואף על גב דגבי סעודת עירוב אמרנו שלש סעודות בבבר — אין בו אלא שתי סעודות בינוניות, ושל עירוב שיעורו לחקל, ובמצומצמות. והיינו דאמרינן אבילת פרס בכל שיעור שהיית סעודה, לפי ששיעורהו כחצי הכבר. **וחצי חציה לפסול את הנוייה** — האוכל שיעור חצי פרס אוכלים טמאים נפסל גופו מלאבול בתרומה עד שיטבול. והוא שתי ביצים. שהכבר של שלש לקב שמונה ביצים הוא, שהקב עשרים וארבע ביצים, ארבעה לוגין. חציה של כבר ארבע ביצים, חצי חציה — שתי ביצים. **תמני סעודות הויין** — קביים חטים דמתניתין, וארבעה עשרה סעודות היא צריכה לשבת. **ואי רבי שמעון** — דאמר תשע סעודות לקב. **שמונה עשר הויין** — והיא אינה צריכה אלא ארבע עשרה. **צא מהן שליש לחנווני** — רבי יוחנן לא שייר בחצי קב אלא בכבר הלקוח בפונדיון מן החנווני, והוא לקח ארבע סאין חטין בסלע, ומשתכר שליש בטורח, נמצאו בחצי קב שלש סעודות. השתים הוא מוכר בפונדיון שנתן, והשלישית משתכר. **אכתי** — קביים דמתניתין תרתי סרי הויין. **ומשנינן: אוכלת עמו לילי שבת** — כדתנן במתניתין. **הניחא כו'** — פלוגתא לקמיה בשמעתין. **באתרא דיהיב ציבי** — מי שמוכר חטים לחנווני לעשות בכרות ולמכור בשוק, במקום שהוא נותן לחנווני עצים לאפות — אינו משתכר אלא שליש, ובמקום שאינו נותן עצים — מעכב לעצמו מחצה, שממעט הכברות למכור ביוקר כדי יציאת העצים. **כמאן כרבי חידקא** — בתמיה: נימא כרבי חידקא סתם לה מתניתין, דאמר ב"כל כתבי הקדש" ארבעה סעודות לשבת? **רבי שמעון** — דאמר תמני סרי הויין. ואי כרבנן סבירא ליה לתנא דידן בסעודות שבת, דל תלת יתירתא לארחי ופרחי.

אין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מֶיחֱזֵי כִּשְׂכַר שַׁבָּת – נראה הדבר כאילו היא משתכרת ביום השבת, ואסרו חכמים ליטול שכר אפילו על מלאכה המותרת בשבת, לפיכך אין מוסיפים לה אלא כנגד ששת ימי השבוע לבד משבת.

* * *

הגמרא מבררת מדוע קנסה של המורדת על בעלה גדול מקנסו של המורד על אשתו. מבררת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף לִשְׁמוּאֵל, מַה החילוק בֵּין מוֹרֵד לְמוֹרֶדֶת, שמחמתו החמירו בקנסה של המורדת, שהוא שבעה דינרים או טרפעיקין, ואילו של המורד הוא רק שלשה. מבארת הגמרא: אָמַר לֵיהּ שמואל, צֵא וּלְמַד מִשּׁוּק שֶׁל זוֹנוֹת, מִי שׂוֹכֵר אֶת מִי, הרי האיש הוא ששוכר את האשה, הרי שצערו של האיש בלא תשמיש מרובה מצערה, ולכן קנסו אותה יותר. דָּבָר אַחֵר – טעם אחר לחילוק ביניהם, לפי שזֶה – הבעל יִצְרוֹ מִבַּחוּץ, שקישויו ניכר והוא מתגנה, וְזוֹ, יִצְרָהּ מִבִּפְנִים, ואין לה גנאי.

משנה

המשנה מבארת מהו שיעור המזונות שחייב הבעל לתת לאשתו, בזמן שאינה אוכלת עמו. וכן מה הוא שיעור הבגדים שעליו לקנות לה. כמו כן תבאר המשנה את שיעור המלאכה שחייבת האשה לעשות לבעלה: הַמַּשְׁרֶה אֶת אִשְׁתּוֹ עַל יְדֵי שָׁלִישׁ – מי שנותן לאשתו את מזונותיה על ידי אפוטרופוס, ואינה אוכלת עמו, לֹא יִפְחוֹת מלתת לָהּ לצורך מזונותיה בכל שבוע מִשְּׁנֵי קַבִּין חִטִּין אוֹ מֵאַרְבָּעָה קַבִּין שְׂעוֹרִין, לפי שהחיטים טובות כפלים מהשעורים. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, לֹא פָּסַק לָהּ שְׂעוֹרִין, אֶלָּא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁהָיָה סָמוּךְ לֶארץ אֱדוֹם.

וְנוֹתֵן לָהּ למזונותיה בכל שבוע, חֲצִי קַב קִיטְנִית, וַחֲצִי לוֹג שֶׁמֶן, וְקַב גְּרוֹגָרוֹת – תאנים יבשות, אוֹ משקל מָנֶה [–מאה דינרים] דְּבֵילָה – תאנים דרוסות. וְאִם אֵין לוֹ תאנים ודבילות, פּוֹסֵק לְעוּמָּתָן – נותן לה בשיעור דומה לשיעורים אלו, פֵּירוֹת מִמָּקוֹם אַחֵר – פירות אחרים תחתיהם.

המשנה מביאה דברים נוספים שצריך הבעל לתת לאשתו: וְנוֹתֵן לָהּ מִטָּה לשכב עליה, מַפָּץ – מחצלת של גמי רכה וּמַחְצֶלֶת של קש קשה, להניח על מיטתה, וְנוֹתֵן לָהּ כִּפָּה [–צעיף] לְכיסוי רֹאשָׁהּ, וַחֲגוֹר [–חגורה] לְמָתְנֶיהָ בכל שנה. וְנותן לה מִנְעָלִים חדשים מִמּוֹעֵד לְמוֹעֵד – בכל שלשת הרגלים, וְכֵלִים – בגדים בשווי שֶׁל חֲמִשִּׁים זוּז מִשָּׁנָה לְשָׁנָה – בכל שנה ושנה. וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ את אותם הבגדים הנלקחים בחמשים זוז, לֹא חֲדָשִׁים בִּימוֹת הַחַמָּה, כיון שהם מחממים מדי, וְלֹא שְׁחָקִים [–שחוקים, ישנים] בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, שאינם מחממים, אֶלָּא נוֹתֵן לָהּ כֵּלִים חדשים בשווי שֶׁל חֲמִשִּׁים זוּז בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְהִיא מִתְכַּסָּה בִּבְלָאוֹתֵיהֶן בִּימוֹת הַחַמָּה, וְאף אחר שעברו ימות החמה והוא נותן לה בימות הגשמים בגדים חדשים, הַשְּׁחָקִים שנשארו לה מימות החמה הם שֶׁלָּהּ, ואינה צריכה להשיב לו אותם.

כמו כן תקנו חכמים שיהא הבעל נוֹתֵן לָהּ בכל שבוע מָעָה כֶּסֶף לְצוֹרְכָּהּ – לצורך דברים קטנים שיש לה, ככביסה ומרחץ וכדומה. וְאוֹכֶלֶת עִמּוֹ מִלֵּילֵי שַׁבָּת לְלֵילֵי שַׁבָּת. וְאִם אֵין נוֹתֵן לָהּ מָעָה כֶּסֶף לְצוֹרְכָּהּ, מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שעשתה יותר משיעור חיובה, הרי הוא שֶׁלָּהּ.

מבארת המשנה: וּמַה הִיא עוֹשָׂה לוֹ – מהו שיעור מעשה הידים שהיא חייבת לעשות לבעלה במלאכתה, צריכה היא לטוות כל שבוע מִשְׁקַל חָמֵשׁ סְלָעִים חוטי שְׁתִי [–החוטים המונחים לאורך הבד] בִּיהוּדָה, שֶׁהֵן משקל עֶשֶׂר סְלָעִים בַּגָּלִיל, אוֹ שתהיה טווה לו מִשְׁקָל עֶשֶׂר סְלָעִים חוטי עֵרֶב [החוטים העוברים לרוחב הבד] בִּיהוּדָה, שֶׁהֵן משקל עֶשְׂרִים סְלָעִים בַּגָּלִיל.

דין נוסף: וְאִם הָיְתָה האשה מֵנִיקָה, פּוֹחֲתִין לָהּ מִחיובה בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּמוֹסִיפִין לָהּ יותר עַל מְזוֹנוֹתֶיהָ.

מבארת המשנה לגבי מי נאמרו השיעורים שבתחילת המשנה, בשיעור מזונות האשה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שנותן לה מזון בשיעורים אלו, בְּעָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל בִּמְכוּבָּד [–עשיר], הַכֹּל לְפִי כְּבוֹדוֹ – חייב לתת לה כפי עושרו.

* * *

גמרא

אדם הרוצה ללכת בשבת מחוץ לעיר למרחק גדול מאלפים אמה, שזהו 'תחום שבת' שמותר ללכת בו בשבת, צריך להניח בתוך אותם אלפים אמה 'עירוב תחומין', והיינו מזון שתי סעודות, ומזון זה מחשיב את אותו מקום כאילו הוא מקום שביתתו של אותו אדם, ומותר לו ללכת מאותו מקום אלפים אמה נוספות לכל רוח. שנינו במשנה: 'לא יפחות לה משני קבין חיטין'. מקשה הגמרא: מַנִּי מַתְנִיתִין – כדעת מי שנויה משנתינו, הרי לכאורה אינה סוברת לֹא כרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא, וְלֹא כרַבִּי שִׁמְעוֹן. מבארת הגמרא את קושייתה: דִּתְנַן במשנה (עירובין פב:) לגבי שיעור המזון שצריך אדם להניח כדי לעשות עירוב תחומין, וְכַמָּה שִׁיעוּרוֹ של העירוב, פת בשיעור מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד שמניחים עבורו את העירוב, כשיעור מְזוֹנוֹ לְיום חוֹל, וְלֹא כשיעור מזונו לְשַׁבָּת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שתי הסעודות הם כשיעור מזונו לְשַׁבָּת, וְלֹא לְחוֹל. וְזֶה וְזֶה – רבי מאיר ורבי יהודה מִתְכַּוְּונִין לְהָקֵל ולהפחית את השיעור הנצרך, שרבי מאיר היה אוכל בחול פת פחות מבשבת, ולכן אמר שדי בשיעור שאוכלים בחול, ורבי יהודה היה אוכל בשבת פחות פת, ולכן אמר שדי בשיעור שאוכלים בשבת. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר, שתי הסעודות הם בשיעור קצוב, שהוא כִּכָּר הַלָּקוּחַ מן הנחתום בְּפוּנְדְיוֹן [–שם מטבע], מֵאַרְבַּע סְאִין לְסֶלַע – כשמחיר ארבע סאין חיטין הוא סלע, נמצא ששיעור שתי סעודות הוא ככר העשוי מחצי קב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שתי הסעודות הם שְׁתֵּי יָדוֹת לַכִּכָּר – שתי שלישי ככר, מִשָּׁלֹשׁ כִּכָּרוֹת לְקַב – כשעושים שלש ככרות מקב אחד, נמצא שכל ככר היא שליש קב, ובככר יש שלש סעודות, ושני שליש הככר הוא מזון שתי סעודות.

מביאה המשנה שיעורים נוספים הנמדדים בככר זו, כל אחד לפי השיעור שנתן בה: חֶצְיָהּ של ככר זו ששיערו בה את העירוב, הוא השיעור לְשהייה המטמאת בגדים בבַיִת הַמְנוּגָּע, כלומר, אדם הנכנס לבית המנוגע נטמא מיד, אך בגדיו שהוא לבוש בהם אינם נטמאים עד שישהה שם שיעור אכילת סעודה, והיינו חצי ככר. וַחֲצִי חֶצְיָהּ – רבע ככר זו, הוא השיעור לִפְסוֹל אֶת הַגְּוִיָּיה – אדם שאכל מאכלים טמאים כשיעור זה, נפסלה גוייתו [–גופו] מלאכול בתרומה עד שיטבול. מביאה הגמרא ברייתא שמבואר בה שיעור נוסף: וַחֲצִי חֲצִי חֶצְיָהּ – שמינית של ככר זו, הוא השיעור לְקַבֵּל טוּמְאַת אוֹכְלִין, שרק מאכל בגודל זה [או יותר] ראוי לקבל טומאה.

מסיימת הגמרא את קושייתה: מַנִּי – כדעת מי שנויה משנתינו, האומרת שבעל צריך לתת לאשתו שני קבין חיטין למזונותיה בכל שבוע. הרי בכל שבוע יש ארבע עשרה סעודות, שתים בכל יום, ואִי משנתינו כרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא, הרי הוא סובר שבקב יש ארבע סעודות, ואם כן בשני קבין תַּמְנֵי הַוְיָין – רק שמונה סעודות הם, וכיצד די לה בשני קבין לְשָׁבוּעַ. וְאִי משנתינו כרַבִּי שִׁמְעוֹן, הרי הוא סובר שבקב יש תשע סעודות, נמצא ששני קב תַּמְנֵי סְרֵי הַוְיָין – הם שמונה עשרה סעודות, והרי זה יותר מכדי צורכה.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם משנתינו סוברת כרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא, וּמה שאמר ששיעור שתי סעודות הוא 'ככר בפונדיון מארבע סאין לסלע', אין כוונתו כפי החשבון הפשוט שככר של חצי קב יש בו מזון לשתי סעודות, אלא כִּדְאָמַר רַב חִסְדָּא, ששיעור ככר הלקוח בפונדיון זה הוא לאדם הקונה פת מן החנוני, והחנוני לוקח ארבע סאין חטין בסלע, וצֵא מֵהֶן שְׁלִישׁ לַחֶנְוָונִי – הפחת מהככר שליש שמשייר החנוני לעצמו בשכר טרחתו, נמצא שהככר הנמכרת

המשך בעמוד רס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֵין פּוֹסְקִין יֵינוֹת לְאִשָּׁה, משום שהיין מרגילה לתאות תשמיש. וְאִם תֹּאמַר שמצינו בפסוק בדרך משל שאומרת האשה (הושע ב ז) 'אֵלְכָה אַחֲרֵי מְאַהֲבַי נֹתְנֵי לַחְמִי וּמֵימַי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי שַׁמְנִי וְשִׁקּוּיָי', ומשמע ש'שִׁקּוּיָי' הוא מלשון משקה, והיינו יין, הרי שדרך האשה לשתות יין. אין הפירוש כן, אלא 'שִׁקּוּיָי' הוא מלשון תשוקה, והם דְּבָרִים שֶׁהָאִשָּׁה מִשְׁתּוֹקֶקֶת עֲלֵיהֶן [–רוצה בהן], וּמַאי נִינְהוּ – ומה הם, אלו תַּכְשִׁיטִין.

* * *

דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר נְבִירַיָּא, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שהיה אִישׁ כְּפַר נְפוֹר חַיִל, מִנַּיִן שֶׁאֵין פּוֹסְקִין יֵינוֹת לְאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א' א ט) 'וַתָּקָם חַנָּה אַחֲרֵי אָכְלָה בְשִׁילֹה וְאַחֲרֵי שָׁתֹה', 'שָׁתֹה' נאמר, שבעלה הוא ששתה יין, וְלֹא 'שָׁתָת', שהיא לא שתתה, ומוכח שאין דרכה בכך.

מקשה הגמרא: אֶלָּא מֵעַתָּה – אם כך אתה דורש את הפסוק, וכי מכך שנאמר 'אָכְלָה' וְלֹא נאמר 'אָכַל' הָכִי נַמִּי – האם גם בזה נדרוש שפוסקים מזונות לאשה ולא לאיש, הרי ודאי אין זו כוונת הפסוק, ומנין לך לדרוש מלשון 'שָׁתֹה' שאין פוסקים לאשה יין.

מתרצת הגמרא: אֲנַן, מִדְּשַׁנֵּי קְרָא בְּדִבּוּרֵיהּ קָאַמְרִינָן – אנו דייקנו את שינוי הלשון שבפסוק, מִכְּדִי בְּגַוָּהּ קָא עָסִיק וְאָתֵי – הרי הפסוק עוסק בחנה, מַאי טַעְמָא שַׁנִּי – מדוע שינה הכתוב בלשונו ואמר 'שָׁתֹה', שלשון זו מתפרשת כלפי בעלה, ולא 'שתת', שְׁמַע מִינָּהּ 'שָׁתֹה', וְלֹא שָׁתָת – שרק בעלה שתה, ולא היא.

מקשה הגמרא: מֵיתִיבֵי, שנינו בברייתא, אלמנה הניזונת מנכסי יתומים, אם היתה רְגִילָה לשתות יין בחיי בעלה, נוֹתְנִין לָהּ. ומוכח שפוסקים יין לאשה הרגילה בכך.

מתרצת הגמרא: 'רְגִילָה' שַׁאנִי – שונה הוא הדין באשה הרגילה בשתיית יין, שאינו חידוש עבורה ואינו מרגילה לתאות תשמיש. דְּאָמַר רַב חִינְנָא בַּר כַּהֲנָא, אָמַר שְׁמוּאֵל, אשה הרְגִילָה ביין נוֹתְנִין לָהּ כּוֹס אֶחָד, וְשֶׁאֵינָהּ רְגִילָה ביין, נוֹתְנִין לָהּ שְׁנֵי כּוֹסוֹת. תמהה הגמרא: מַאי קָאָמַר שמואל, והרי מסתבר לומר להיפך, שלרגילה ביין נותנים שתי כוסות, ולשאינה רגילה נותנים כוס אחת. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבַּיֵּי, הָכִי קָאָמַר, הרְגִילָה בשתיית יין, בִּפְנֵי בַּעְלָהּ נותנים לה שְׁנֵי כּוֹסוֹת, וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעְלָהּ נוֹתְנִין לָהּ רק כּוֹס אֶחָד. ולשאֵינָהּ רְגִילָה ביין, בִּפְנֵי בַּעְלָהּ אין נותנים לה אֶלָּא כּוֹס אֶחָד, וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעְלָהּ, אֵין נוֹתְנִין לָהּ כָּל עִיקָּר.

תירוץ נוסף על הקושיא מהברייתא על רבי אלעזר: וְאִי בָּעֵית אֵימָא, לעולם אין פוסקים שתיית יין אף לאשה הרגילה בכך, ומה שאמרו בברייתא שלאשה הרְגִילָה ביין נוֹתְנִין לָהּ, היינו לְצִיקֵי קְדֵירָה – להטעים את התבשיל.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַעֲשֶׂה בְּכַלָּתוֹ שֶׁל נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן, שהיה מעשירי ירושלים, שֶׁפָּסְקוּ לָהּ חֲכָמִים במזונותיה סְאָתַיִם יַיִן לְצִיקֵי קְדֵרָה, מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. אך היה זה שיעור מועט בעיניה, ולכן אָמְרָה לָהֶן כעין קללה, 'כָּךְ תִּפְסְקוּ לִבְנוֹתֵיכֶם', שיעור מועט שכזה. תָּנָא, שׁוֹמֶרֶת יָבָם הָיְתָה אותה אשה, ולפיכך, אף שבאמת זהו שיעור גדול וכברכה זה נחשב, מכל מקום לֹא עָנוּ אַחֲרֶיהָ 'אָמֵן', כדי שלא יתקיים הדבר בבנותיהם שתהיינה שומרות יבם.

הגמרא מביאה ברייתא בענין שתיית יין לאשה: תָּנָא, כּוֹס אֶחָד של יין יָפֶה לְאִשָּׁה. שְׁנַיִם, נִיוּוּל וגנאי הוּא לה. שתתה שְׁלֹשָׁה, תּוֹבַעַת בַּפֶּה תשמיש. שתתה אַרְבָּעָה, אֲפִילּוּ חֲמוֹר תּוֹבַעַת בַּשּׁוּק וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת. מבארת הגמרא: אָמַר רָבָא, לֹא שָׁנוּ כללים אלו אֶלָּא כְשֶׁאֵין בַּעְלָהּ עִמָּהּ, אֲבָל אם בַּעְלָהּ עִמָּהּ, לֵית לָן בָּהּ – אין לנו למונעה, משום שבעלה עמה, ויכולה להזדקק לו.

מקשה הגמרא: וְהָא חַנָּה, דְּבַעְלָהּ עִמָּהּ הֲוַאי [–היה], ואף על פי כן מבואר בפסוק שלא שתתה יין, כמו שדרשה הגמרא לעיל. מתרצת הגמרא: אַכְסְנַאי שַׁאנִי – שונה הוא דינו של המתאכסן אצל אחרים, דְּאָמַר רַב הוּנָא, מִנַּיִן לְאַכְסְנַאי שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, משום צניעות, שֶׁנֶּאֱמַר (שם א יט) 'וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲווּ לִפְנֵי ה' וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל בֵּיתָם הָרָמָתָה וַיֵּדַע אֶלְקָנָה אֶת חַנָּה אִשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרֶהָ ה'', הַשְׁתָּא, אִין – עתה, מששבו לביתם, 'וידע אלקנה את חנה אשתו', אבל מֵעִיקָּרָא, כשהיו בדרך, לֹא. ומטעם זה גם לא שתתה חנה יין בהיותם בדרך, אף שבעלה היה עמה.

הגמרא מביאה מעשה בענין פסיקת יין לאשה: חוֹמָא, דְּבִיתְהוּ [–אשתו] דְּאַבַּיֵּי, אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא – באה לפני רבא לאחר מיתת אביי, וְאָמְרָה לֵיהּ, פְּסוֹק לִי מְזוֹנֵי – קצוב לי מזונות מנכסי בעלי, וּפָסַק לָהּ. אמרה לו, פְּסוֹק לִי חַמְרָא – יין. אָמַר לָהּ רבא, יָדַעְנָא בֵּיהּ בְּנַחְמָנִי דְּלֹא הֲוָה שָׁתֵי חַמְרָא – יודע אני באביי שלא היה שותה יין, לפי שהיה עני, וכיון שאינך רגילה בכך אין לפסוק לך יין. אָמְרָה לֵיהּ, חַיֵּי דְּמַר [–נשבעה בחיי רבא], דְּהָוֵי מַשְׁקֵי לֵיהּ בְּשׁוּפְרָזֵי כִּי הַאי – שהיו משקים את אביי יין בגביעים ארוכים כשיעור זה, והראתה את שיעורם באמתה וזרועה. בַּהֲדֵי דְּקָא מַחְוְיָא לֵיהּ – כשהראתה לו את מדת אמתה וזרועה, אִיגַּלֵּי דְּרָעָא – התגלתה זרועה, ומרוב יופיה נָפַל נְהוֹרָא בְּבֵי דִינָא – נעשה אור בבית הדין. קָם רָבָא עָל לְבֵיתֵיהּ – עמד רבא והלך לביתו, תָּבְעָה לְאשתו שהיתה בַּת רַב חִסְדָּא, לתשמיש. אָמְרָה לֵיהּ בַּת רַב חִסְדָּא, מַאן הָוֵי הָאִידְנָא בְּבֵי דִינָא – מי היה היום בבית הדין, שלפיכך אתה תובע אותי. אָמַר לָהּ, חוֹמָא, דְּבִיתְהוּ דְּאַבַּיֵּי. נַפְקָא אַבַּתְרָהּ – יצאה אשתו של רבא אחרי חומא, מַחֲתָא לָהּ בְּקוּלְפֵּי דְּשִׁידָא עַד דְּאַפְּקָהּ לָהּ מִכּוּלֵּי מְחוֹזָא – הכתה אותה במנעול של ארגז, עד שהוציאה אותה מכל העיר מחוזא. וכך אָמְרָה לָהּ אשת רבא, קָטַלְתְּ לִיךְ תְּלָתָא – כבר הרגת שלשה בעלים שהיו נשואים לך, וַאֲתַת לְמִיקְטַל אַחֲרִינָא – ורצונך עתה להרוג אדם אחר, על ידי שאת מראה לו את יופייך וירצה לישא אותך.

מעשה נוסף: דְּבִיתְהוּ [–אשתו] דְּרַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרָבָא, אֲתַאי לְקַמֵּיהּ [–באה לפניו] דְּרַב נְחֶמְיָה בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף לאחר מיתת בעלה. אָמְרָה לֵיהּ, פְּסוֹק לִי מְזוֹנֵי, וּפָסַק לָהּ. אמרה לו, פְּסוֹק לִי גם חַמְרָא, וּפָסַק לָהּ. אָמַר לָהּ, יָדַעְנָא בְּהוּ בִּבְנֵי מְחוֹזָא דְּשָׁתוּ חַמְרָא – יודע אני בבני העיר מחוזא שהם רגילים לשתות יין, וצריך לפסוק לך יין.

מעשה נוסף: דְּבִיתְהוּ דְּרַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב מְנַשְׁיָא מִמקום ששמו דְּוִיל, אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אָמְרָה לֵיהּ פְּסוֹק לִי מְזוֹנֵי, וּפָסַק לָהּ. אמרה לו פְּסוֹק לִי גם חַמְרָא, וּפָסַק לָהּ. אמרה לו, פְּסוֹק לִי שִׁירָאֵי [–בגדי משי חשובים]. אָמַר לָהּ, שִׁירָאֵי לָמָה – מדוע את זקוקה לבגדים חשובים. אָמְרָה לֵיהּ, לָךְ וּלְחַבְרָךְ וּלְחַבְרוּרָךְ – כדי שלא אתבזה מכבודי הראשון, בפניך ובפני חבריך.

* * *

שנינו במשנה: וְנוֹתֵן לָהּ מִטָּה וּמַפָּץ וְכוּ' ומחצלת. מקשה הגמרא: מַפָּץ וּמַחְצֶלֶת לָמָּה לָהּ דְּיָהַב לָהּ – מדוע הוא נותן לה גם מפץ ומחצלת, הרי נותן לה מטה, ועור שטוח עליה, וטובה היא לשכיבה יותר מן המפץ. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, משנתינו עוסקת בְּאַתְרָא דִּנְהִיגֵי דְּמָלוּ פּוּרְיָא בְּחַבְלֵי – במקום שנוהגים למלאות את המטה בסריגה של חבלים, ואין שוטחין עליה עור, דְּדבר זה מְבַגַּר לָהּ – מצער ומזקין אותה, לפי שהחבלים מקלקלים את בשרה, ולכן חייב בעלה לתת לה גם מפץ ומחצלת.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בחיוב נוסף של בעל לצרכי אשתו: תָּנוּ רַבָּנָן, אשה שבעלה משרה אותה על ידי שליש, אֵין נוֹתְנִין לָהּ כַּר וָכֶסֶת. מִשּׁוּם רַבִּי נָתָן אָמְרוּ, נוֹתְנִין לָהּ כַּר וָכֶסֶת. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן עוסקת הברייתא, אִי באשה דְּאוֹרְחָהּ – שדרך בנות משפחתה לישן על כר וכסת, מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא שאין נותנים לה כר וכסת, הרי בעלה חייב לתת לה את צרכיה כפי הרגלה. וְאִי מדובר באשה דְּלָאו אוֹרְחָהּ לישן על כר וכסת, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נָתָן שנותנים לה כר וכסת.

מבארת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרכו לחלוק אלא כְּגוֹן דְּאוֹרְחֵיהּ דִּידֵיהּ, וְלָאו אוֹרְחָהּ דִּידָהּ – שדרכו של הבעל עצמו לישן בכר וכסת, ואין דרכה של האשה בכך, ולדברי הכל בשעה שהוא עמה עליו לתת לה כר וכסת, וכשאינו עמה פטור מכך, תַּנָּא קַמָּא

המשך בעמוד כז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

אין בית דין פוסקין יינות לאשה — שהיין מרגילה לתאות תשמיש. **רגילה שאני** — כיון דאינו חידוש לה, כבר דשה בו ואינו מזיח לבה. **לציקי קדרה** — להטעים תבשיל. **תובעת בפה** — תשמיש. **ויבאו אל ביתם** — והדר "וידע אלקנה את חנה". **חומא** — זה שמה. **שופרי** — גביעים ארוכים שקורין מדירני"ש [פלייידרי"ן]. **כי האי** — כמדת אמתי וזרועי. **תובעה לבת רב חסדא** — תבע את אשתו לתשמיש. **בקולפי דשידה** — במנעול של ארגז. **קטלת לך תלת** — שכבר ניסת לשלשה ומתו, כדאמר ביבמות בפרק "הבא על יבמתו" (סד,ב). **למיקטל אחרינא** — שבאת להראות יופיך, שיקפוץ איש עליך. **לחברך ולחבריורך** — שלא אתבזה על הבריות מכבודי הראשון, לא בפניך ולא בפני חבירך. **מפץ ומחצלת למה לה** — הרי עור שטוח על מטה טוב מן המפץ! ומשני: באתרא דמלו פוריא בחבלי — במקום שאין רגילין לעשות שטיח עור למטה, אלא סירוגי חבלים. **ומבר לה** — מצערי לה ומזקינין אותה, לשון בוגרת. **אי דאורחה** — דרך בנות משפחתה. **אורחיה** — דרכו לישן על כרים וכסתות. **ואנן קיימא לן:** עולה עמו. **כי אוילנא** — ואני משרה אותך על ידי שליש, שקילנא להו בהדאי. **וכי אתינא** — ותשבבי עמי, מייתינא להו. **ושקלת לדידי** — מפץ שלי, או אם אקנה כר וכסת משלי.

האי

אֵין פּוֹסְקִין יֵינוֹת לְאִשָּׁה. וְאִם תֹּאמַר: "אֵלְכָה אַחֲרֵי מְאַהֲבַי נוֹתְנֵי לַחְמִי וּמֵימַי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי שַׁמְנִי וְשִׁקּוּיָי" - דְּבָרִים שֶׁהָאִשָּׁה מִשְׁתּוֹקֶקֶת עֲלֵיהֶן, וּמַאי נִינְהוּ - תַּכְשִׁיטִין. דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר נְבִירַיָּא, וְאָמְרִי לָהּ אִישׁ כְּפַר נְפוֹר חַיִל: מִנַּיִן שֶׁאֵין פּוֹסְקִין יֵינוֹת לְאִשָּׁה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתָּקָם חַנָּה אַחֲרֵי אָכְלָה בְשִׁילֹה וְאַחֲרֵי שָׁתֹה". "שָׁתֹה" וְלֹא שָׁתַת. אֶלָּא מֵעַתָּה "אָכְלָה" וְלֹא אָכַל הָכִי נַמִי?! אֶלָּא מִדְּשַׁנֵּי קְרָא בְּדִבּוּרֵיהּ קָאָמְרִינַן, מִכְּדֵי בְּנָוֵהּ קָא עָסִיק וְאָתֵי, מַאי טַעְמָא שַׁנֵּי? שְׁמַע מִינָּהּ: "שָׁתֹה" - וְלֹא שָׁתַת. מֵיתִיבִי: רְגִילָה נוֹתְנִין לָהּ! רְגִילָה שָׁאנֵי. דְּאָמַר רַב חִינְּנָא בַּר כָּהֲנָא אָמַר שְׁמוּאֵל: רְגִילָה - נוֹתְנִין לָהּ כּוֹס אֶחָד, שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה - נוֹתְנִין לָהּ שְׁנֵי כוֹסוֹת. מַאי קָאָמַר? אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר: רְגִילָה - בְּפָנֵי בַעְלָהּ שְׁנֵי כוֹסוֹת, שֶׁלֹּא בְּפָנֵי בַעְלָהּ - נוֹתְנִין לָהּ כּוֹס אֶחָד. אֵינָהּ רְגִילָה - בְּפָנֵי בַעְלָהּ אֲפִלּוּ כּוֹס אֶחָד, שֶׁלֹּא בְּפָנֵי בַעְלָהּ - אֵין נוֹתְנִין

לָהּ כָּל עִיקָּר. וְאֵי בָּעֵית אֵימָא: רְגִילָה - נוֹתְנִין לָהּ לְצִיקֵי קְדֵירָה. דַּאֲמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַעֲשֶׂה בְּכַלָּתוֹ שֶׁל נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן שֶׁפָּסְקוּ לָהּ חֲכָמִים סָאתַיִם יַיִן לְצִיקֵי קְדֵירָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. אָמְרָה לָהֶן: כְּדֵי תִּפְסְקוּ לִבְנוֹתֵיכֶם. תָּנָא: שׁוֹמֶרֶת יָבָם הָיְתָה, וְלֹא עָנוּ אַחֲרֶיהָ אָמֵן. תָּנָא: כּוֹס אֶחָד - יָפֶה לְאִשָּׁה, שְׁנַיִם - נִיווּל הוּא, שְׁלֹשָׁה - תּוֹבַעַת בַּפֶּה, אַרְבָּעָה - אֲפִילּוּ חֲמוֹר תּוֹבַעַת בַּשּׁוּק, וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת. אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין בַּעְלָהּ עִמָּהּ, אֲבָל בַּעְלָהּ עִמָּהּ - לֵית לָן בָּהּ. וְהָא חַנָּה דְּבַעְלָהּ עִמָּהּ הֲוָאי! אַכְסָנַאי שָׁאנֵי. דְּאָמַר רַב הוּנָא: מְנַיִן לְאַכְסָנַאי שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲווּ לִפְנֵי ה' וַיָּשׁוּבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל בֵּיתָם הָרָמָתָה וְיֵדַע אֶלְקָנָה אֶת חַנָּה אִשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרֶהָ ה'". הָשְׁתָּא - אִין, מֵעִיקָּרָא - לָא. חוֹמָא דְּבֵיתְהוּ דְּאַתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא. אָמְרָה לֵיהּ: פְּסוֹק לִי מְזוֹנַי! פְּסַק לָהּ. פְּסוֹק לִי חַמְרָא! אֲמַר לִי: יָדַעְנָא בֵּיהּ בְּנַחֲמָנִי, דְּלָא הֲוָה שָׁתֵי חַמְרָא. אָמְרָה לֵיהּ: חַיֵּי דְּמָר, דְּהָווֹ מַשְׁקֵי לֵיהּ בְּשׁוּפְרֵזֵי כִּי הַאי. בַּהֲדֵי דְּקָא מַחֲוֵיא לֵיהּ אֵיגְלֵי דַּרְעָא, נָפַל נְהוֹרָא בְּבֵי דֵינָא. קָם רָבָא, עָל לְבֵיתֵיהּ, תְּבָעָהּ לְבַת רַב חִסְדָּא. אָמְרָה לֵיהּ בַּת רַב חִסְדָּא: מַאן הָווּ הָאִידָּנָא בְּבֵי דִינָא? אֲמַר לָהּ: חוֹמָא דְּבֵיתְהוּ דְּאַבַּיֵי. נָפְקָא אַבַּתְרָהּ, מַחְתָּא לָהּ בְּקוֹלְפֵי דְּשִׁידָא עַד דְּאַפְקָהּ לָהּ מִכּוּלֵי מְחוֹזָא. אָמְרָה לָהּ: קְטָלַתְּ לִיהּ תְּלָתָא, וַאֲתַת לְמִיקְטַל אָחֳרִינָא?! דְּבֵיתְהוּ דְּרַב יוֹסֵף דְּרָבָא אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב נְחֶמְיָה בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף. אָמְרָה לֵיהּ: פְּסוֹק לִי מְזוֹנַי! פְּסַק לָהּ. פְּסוֹק לִי חַמְרָא! פְּסַק לָהּ. אֲמַר לָהּ: יָדַעְנָא בְּהוּ בִּבְנֵי מְחוֹזָא דְּשָׁתוּ חַמְרָא. דְּבֵיתְהוּ דְּרַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב מְנַשְּׁיָא מִדְּיוֹל אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אָמְרָה לֵיהּ: פְּסוֹק לִי מְזוֹנַי! פְּסַק לָהּ. פְּסוֹק לִי חַמְרָא! פְּסַק לָהּ. אֲמַר לָהּ: שִׁירָאֵי! אֲמַר לָהּ: שִׁירָאֵי לָמָּה? אָמְרָה לֵיהּ: לָךְ, וּלְחַבְרָךְ, וּלְחַבְרִיורָךְ. "וְנוֹתֵן לָהּ מְזוֹנֶיהָ וּמַפָּץ וכו'". מַפָּץ וּמַחֲצֶלֶת לָמָּה לָהּ? אָמַר רַב פַּפָּא: בְּאַתְרָא דִּנְהִיגִי דְּמָלוּ פּוּרְיָא בְּחַבְלֵי, דְּמִבְּגַר לָהּ. תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין נוֹתְנִין לָהּ כַּר וְכֶסֶת. מִשּׁוּם רַבִּי נָתָן אָמְרוּ: נוֹתְנִין לָהּ כַּר וְכֶסֶת. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאוֹרְחָהּ - מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא? וְאִי דְּלָאו אוֹרְחָהּ - מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נָתָן? לָא צְרִיכָא, כְּגוֹן דְּאוֹרְחֵיהּ דִּידֵיהּ וְלָאו אוֹרְחָהּ דִּידָהּ. תַּנָּא קַמָּא סָבַר: אָמַר לָהּ: כִּי אֲזוֹלְנָא - שָׁקְלִילְנָא לְהוּ, וְכִי אָתֵינָא - מַיְיתִינָא לְהוּ בַּהֲדַאי. וְרַבִּי נָתָן סָבַר: אָמְרָה לֵיהּ: זִימְנִין דְּמִיתְרְמֵי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְלָא מָצֵית מַיְיתֵי לְהוּ, וּשְׁקַלְתְּ לְהוּ לְדִידִי, וּמַגְּנֵית לִי עַל אַרְעָא. וְנוֹתֵן לָהּ כְּפָה. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי:

האי

אחרי אכלה — כמו אחרי אָכְלָה, מפיק ה' משמע. ואף על פי שלא אכלה. כדכתיב "ותבכה ולא תאכל" — מכל מקום אית לן למידרש הכי "ותקם חנה אחרי" — שעת אכילתה שהיה לה לאכול, "ואחרי שתה" אלקנה וביתו חוץ ממנה, שלא היה לה לשתות. ולכך "ויחשבה עלי לשכורה".

שתה ולא שתת — מדלא קאמר ואחרי שתותה דומיא דאכילה שתלה בה. אי נמי: "אחרי אבול ואחרי שתה", כדכתיב (משלי כג) "אבול ושתה יאמר לך". ומדשני קרא בדבוריה דריש הכי, כדמפרש לקמן. **אכלה** ולא אבל — בתמיה: וכי תדרוש כמו כן שאין פוסקים מזונות לאישה? **מכדי** בגוה קא עסיק קרא — דהא כתיב חנה בקרא, וכתיב נמי אכלה. אם כן לכתוב נמי שתותה, או לא לכתוב קרא בגוה, ולכתוב אכל ושתה. **רגילה** שאני דאמר רבי חיננא בר' — ואם תאמר: ומאי ראיה צריך על זה? דבברייתא גופה קתני רגילה, משמע — דווקא רגילה! ויש לומר: דרבי אלעזר נמי איירי ברגילה. דאי בשאינה רגילה כלל, בפני בעלה פשיטא דאין פוסקין, דאטו יש לנו ליתן לה שאין בעלה נותן לה כשהיתה עמו?! לכך צריך לאתויי מדרבי חיננא, שיש רגילה שנותנים לה, כגון שרגילה שני כוסות. **אינה** רגילה בפני בעלה אלא כוס אחד בר' — וזהו פירוש דברי שמואל: רגילה נותנין לה כוס אחד — היינו שרגילה בשני כוסות. ודקאמר שאינה רגילה נותנין לה שני כוסות — היינו שאינה רגילה שהיו נותנין לה שני כוסות אלא כוס אחד, אין נותנין לה כלל שלא בפני בעלה.

לציקי קדרה — אברייתא קאי, כלומר: מברייתא לא תקשי. אבל מילתא דשמואל לא מיפרשא אלא כדשנינן. **ונותנין** לה מטה ומפץ — אף על גב דלגבי סדור אמרינן ב"המקבל" (בבא מציעא קיג,ב) דנותנין לו מטה ומטה ומפץ — משום דשמא גבי אשה לא הטריחוהו חכמים כל כך, דאפשר לה שתלך ארבע אמות אחר אכילה.

מפץ ומחצלת למה לה — רבינו תם לא גרס מפץ ומחצלת. אלא: ומחצלת למה. דמפץ הוא רך, וראוי גם לסמיכה. ונהי דלשכיבה אין צריך, דהא אית לה מטה — לסמיכה מיהא צריכה.

ושקלת לה לדידי כו' — פירש בקונטרס: ושקלת לדידי — מפץ שלי. ואין להקשות: אם כן תסגי לה בשני מפציץ! דשמא מתוך שהוא מענוג, שעד עתה הורגל לשכב על כר — יטול שני מפציץ לעצמו. ורבינו יצחק בן רבי מאיר ז"ל לא גריס ושקלת לדידי. ואינה מתרעמת, אלא שרוצה לעלות עמו ולשכב על כר. אף על פי שלעצמו אין לו עבשיו. וכן משמע, דלסתור טענה דקא טעין בעלה אליבא דרבנן קא אתי.

רב

בחודש אלול נמשכת נתינת-כוח הן לאלו שנמצאים במעמד ומצב ד"רעהו", והן לאלו שנמצאים במעמד ומצב ד"אביונים".

משיחת שבת פרשת תצא ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רב אשי אמר תשמיש — אפילו גמל וספן, הואיל ומשרה אותה על ידי שליש. **אבל** זן קטני קטנים — ובייפינן ליה, והא דקאמר בפרק "נערה" (כתובות מט,ב): כפו ליה אסיתא — היינו יתרים על שש.

הדרן עלך אף על פי

מציאת האשה — בקונטרס גרס "המדיר" אחר "אף על פי", אגב דתנא ב"אף על פי" (כתובות סד,ב): המשרה אשתו על ידי שליש — קתני: המדיר אשתו שלשים יום יעמיד פרנס, שהוא כעין שליש. ואחר ששנה "המדיר" חזר לענין ראשון. אבל בפירוש רבינו חננאל, ובירושלמי, ובתוספתא, וברוב ספרים גרסינן "מציאת" האשה אחר "אף על פי", איידי דסליק: אם היתה מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה, ואיידי דתנא בסוף מתניתין: המשליש מעות לבתו — תנא בתריה "המדיר", דקתני: יעמיד פרנס, דהוי כעין שליש. **וירושתה** הוא אוכל פירות בחייה — נראה לרבינו תם פירוש ראשון שבקונטרס עיקר. דפירש: ירושתה — שנפלו לה נכסים ממקום אחר, הוא אוכל פירות בחייה. דאי כלשון אחרון שפירש: ירושתה — שהוא יורשה לאחר מיתה, אמאי איצטריך למימר בגמרא: "בושתה ופגמה איצטריכא ליה" הוה ליה למימר דקמ"ל שהוא יורשה, לאחר מיתה. דממתניתין ד"יתר עליו הבעל" לא שמעינן להו דאף על גב דאביה יורשה, וקתני "יתר עליו הבעל" — היינו כשאין לה בנים, אבל יש לה בנים — לא שמעינן מהתם. ומיהו, איכא למימר דלא מצי למימר דיורשה איצטריכא ליה — דהא שמעינן לה ממתניתין ד"הכותב" (כתובות פג,א) ומפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קח,א).

הכי גרסינן בושתה ופגמה שלה — ורבינו תם הגיה בספרו: שלו. ולפי זה הא דבעי בפרק "המניח" (בבא קמא לב,א): המזיק אשתו בתשמיש המטה מהו — מצער קא בעי, אבל מבושת ופגם — פשיטא דפטור, דאפילו חבלו בה אחריני הוי שלו. ומיהו, אין נראה. דאם כן הוה ליה למיתני לעיל (מו,ב) דהאב אינו זכאי בבתו בבושת ופגם של חבלה, אלא דווקא באונס ומפתה, כדאמרינן ב"החובל" (בבא קמא פז,ב): לא זיכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד! ולעיל בריש "נערה" (מג,א) נמי פריך: חבלות דידה נינהו! אלא ודאי הבעל שהוא זכאי בבושת ופגם! אלא בושתה ופגמה שלה גרסינן. ורבינו תם עצמו חזר בו, וכן גריס בירושלמי. וכן משמע בגמרא, מדקאמר: בושתה ופגמה איצטריכא ליה פלוגתא דרבי יהודה בן בתירא ורבנן. דלא הוה ליה למימר טפי אלא בושתה ופגמה איצטריכא ליה, דאגב דבעי למיתני בושתה ופגמה שהוא שלו — תנא נמי מציאתה ומעשה ידיה שהן שלו. אבל אי גרסינן שלה — אתי שפיר, דמשום רבנן לא איצטריך למיתני כלל מציאתה ומעשה ידיה, דמה ענין זה אצל זה? דהאי הוי שלו, והאי הוי שלה. ולא איצטריך למיתני אלא משום רבי יהודה בן בתירא, דאליביה שייך בהו בעל. **שלה** — למאן דאמר ב"החובל" (בבא קמא פו,א) בקוטע יד עבד עברי של חבירו — ינתן הכל לעבד, וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות — אתי שפיר, דהכא נמי, הכל לאשה וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. אבל למאן דאמר: ינתן שבת גדולה לעבד, ושבת קטנה לרב — צריך לחלק בין עבד לאשה. **בזמן** שבסתר — פגם שבסתר במקום שאין בני אדם יכולין לראות. שבגלוי — שפצעה בפניה, במקום שנראה לכל, ונפגם הוא עצמו עמה. בושת שבסתר — שבישה בינו לבינה, שבגלוי — שבישה בפני כל אדם.

האי תנא שליח ערטילאי ורמי מפאני — מופשט וערום, שאין לו חליפות בגדים אלא משנה לשנה, ומנעלים קאמר ממועד למועד. ושאר בגדים לא תחליף במועד. "והפשיט" מתרגמינן "וישלח" (ויקרא א). **זוזי פשיטי** — זוזי מדינה, שהן שמינית שבזוזי צורי. כל כסף מדינה אחד משמונה בכסף צורי, כדאמרינן לעיל סלע מדינה פלגא דזוזא, שהוא אחד משמונה בסלע. **מותר מזונות** — כגון אשה שמזונות האמורים במשנתנו עודפין לה, שאינה רעבתנית. **שלא תתננה על בעלה** — בימי טהרתה, בלובשת בגדים שלבשה בימי נדות. **מותר בלאות** — אלמנה הנזונת מנכסי יתומים, ועליהן ליתן לה כלים של חמשים זוז משנה לשנה. **יוצא בערוב אמו** — ערבה אמו לצפון ואביו לדרום — אמו מוליכתו אצלה, ואין אביו מוליכו אצלו. שעדיין הוא צריך לאמו, ובתרה שדיהו רבנן. אלמא: עד שש צריך סיוע מאמו, ובשם שהבעל זן אותה — כך זן אותו עמה.

הדרן עלך אף על פי

משנה **מציאת האשה. וירושתה** — אם נפלה לה ירושה, הוא אוכל פירות בחייה והקרן שלה. לישנא אחרינא: ואם מתה בחייו — יורשה. **ופגמה** — נזק חבלה אם יחבלו בה. **ובזמן שבגלוי** — שהבושת שלו, ועוד: שנמאסת עליו והוא סובל. **ילקח בהן קרקע** — שהרי זה כשאר נכסים הנופלים לה, שהן תלוויין. **אוכל פירות בחייה** — והקרן שלה, אם יגרשנה או ימות. ואם תמות היא — יורשה. **גמרא** **תנינא** — בפרק "נערה". **יתר עליו הבעל** — אלמא בעל זכאי בבולן. **העדפה** — אם תעשה מלאכה יותר ממה שפסקו לה חכמים.

דמעשה

מציאת הָאִשָּׁה וּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ - לְבַעְלָהּ, וִירוּשָׁתָהּ - הוּא אוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֶּיהָ. בּוֹשְׁתָהּ וּפְגָמָהּ - שֶׁלָּהּ. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁבִּפְתָר - לָהּ שְׁנֵי חֲלָקִים, וְלוֹ אֶחָד. וּבִזְמַן שֶׁבַּגָּלוּי - לוֹ שְׁנֵי חֲלָקִים וְלָהּ אֶחָד. שֶׁלּוֹ - יִנָּתֵן מִיָּד, וְשֶׁלָּהּ - יִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְהוּא אוֹכֵל פֵּירוֹת. **גמרא** מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? תָּנֵינָא: הָאָב זַכַּאי בְּבִתּוֹ בְּקִידּוּשֶׁיהָ: בְּכִסָּהּ, בְּשִׁטָּר וּבִבְיָאָה. זַכַּאי בְּמִצִיאָתָהּ וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ וּבַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ. מְקַבֵּל אֶת גִּיטָּהּ וְאֵינוֹ אוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֶּיהָ, נִישֵּׂאת - יָתֵר עָלָיו הַבַּעַל שֶׁהוּא אוֹכֵל פֵּירוֹת בְּחַיֶּיהָ! בּוֹשְׁתָהּ וּפְגָמָהּ אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא וְרַבָּנָן. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַבָּא: מְצִיאַת הָאִשָּׁה לְעַצְמָהּ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְבַעְלָהּ. אֲמַר לֵיהּ: הָשְׁתָּא, וּמָה הַעֲדָפָה

דמעשה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַאי תַּנָּא – וכי תנא זה, שקצב לאשה בגדים משנה לשנה ומנעלים ממועד למועד, דרכו להיות שְׁלִיחַ עַרְטַלַּאי – מופשט מבגדיו, וְרָמֵי מָמְאנֵי – ורק את מנעליו הוא נועל, ולכך הקפיד על המנעלים הניתנים לאשה, שינתנו לה שלש פעמים בשנה, יותר מעל בגדיה, שניתנים לה רק פעם בשנה.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ, תַּנָּא זה שה משנתינו, בְּמָקוֹם חֲרִים קָאֵי – היה מושבו, דְּלֹא סַגְיָא בְּלֹא תְּלָתָא זוגי מָמָאנֵי – ואין די לה בפחות משלשה זוגות נעליים בשנה, מפני האבנים המצויות שם המשחיתות את נעליה. וְאַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָא מַשְׁמַע לָן – ואגב כך השמיענו התנא דין נוסף, דְּנִיתְּבִינְהוּ נִיהֲלָהּ בְּמוֹעֵד כִּי הֵיכִי דְּנִיחֲוֵי לָהּ שִׁמְחָה בְּגַוַּיְיהוּ – שאת אותם שלשה זוגות נעליים יתן לה בשלשת הרגלים כדי שתשמח עמם ברגל.

* * *

שנינו במשנה: וְנוֹתֵן לָהּ כֵּלִים [–בגדים] שֶׁל חֲמִשִּׁים וזו משנה לשנה. מבארת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, חֲמִשִּׁים וזוֵי הנאמרים במשנה, הם זוזי מדינה פְּשִׁיטֵי – הפשוטים בערכם, שאינם שוים אלא שמינית משווי זוזי צורי. מַאי – מהיכן למדנו זאת, מַדְקָתָנֵי בסיפא של המשנה, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בָּעֲנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל בְּמִכּוּבָּד – המתפרנס בעושר ובכבוד, חַכּל – כל צרכיה ומזונותיה לְפִי עושרו וְכִבּוּדוֹ. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – ואם תעלה על דעתך שאלו חֲמִשִּׁים זוזי מָמָּשׁ – זוזי צורי החשובים, עֲנִי זה שהמשנה עוסקת בו, חֲמִשִּׁים זוזי צורי מָנָא לֵיהּ – מנין לו, הלא אם יש ברשותו סכום גדול זה איננו עני. אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח שכוונת המשנה לַחֲמִשִּׁים זוזֵי פְּשִׁיטֵי.

* * *

שנינו במשנה: וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ לֹא חֲדָשִׁים וְכוּ' בימות החמה, ולא שחקים בימות הגשמים וכו', והשחקים שלה. תָּנוּ רַבָּנָן, מוֹתָר מְזוֹנוֹת – מה שהאשה מותירה ממזונה, מחמת שאינה צריכה לאכול הרבה, חוזר לַבַּעַל, אולם מוֹתָר בְּלָאוֹת – מה שנשאר מהבגדים שנתן לה בעלה, שייכים לָאִשָּׁה, כמבואר במשנה שהשחקים שלה.

מקשה הגמרא: מוֹתָר בְּלָאוֹת לָאִשָּׁה לָמָּה לָהּ – לשם מה צריכה האשה את בגדיה הבלויים, לאחר שכבר קנה לה בעלה בגדים חדשים, ובמה זה שונה ממותר מזונותיה, שהוא של הבעל. מתרצת הגמרא: אָמַר רַחֲבָה, מפני שֶׁמִּתְכַּבֶּסֶת בָּהֶן – באותם בלאות בִּימֵי נִדָּתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְגַּנֶּה עַל בַּעְלָהּ, שאם תלבש את בגדיה החדשים בימי נדותה, תתגנה על בעלה כשתלבשם בימי טהרתה. הגמרא מביאה הלכה הנלמדת מברייתא זו: אָמַר אַבָּיֵי, נַקְטִינָן – מקובלים אנו מאבותינו לפסוק להלכה שמּוֹתָר בְּלָאוֹת – שיירי הבגדים של אַלְמָנָה הניזונת מנכסי היתומים, חוזרים לְיוֹרְשָׁיו של הבעל, ואינם כשיירי בגדי אשה נשואה הנותרים בידה. וטעם החילוק, דְּהָתָם, באשה נשואה, הוּא – זהו הטעם שאמרו שישארו בידיה, דְּלֹא תִּתְגַּנֵּי בְּאַפַּיְיהּ – שלא תתגנה בפניו בימי טהרתה, אם תלבש את אותם בגדים גם בימי נדותה, אולם הָכָא – באלמנה תִּתְגַּנֵּי וְתִתְגַּנֵּי – לא אכפת לנו שתתגנה, שהרי אין לה בעל.

* * *

שנינו במשנה: נוֹתֵן לָהּ מָעָה כֶּסֶף וְכוּ' לצורכה, ואוכלת עמו מלילי שבת לְלֵילֵי שַׁבָּת. מברר הגמרא: מַאי כוונת המשנה כשכתבה אוֹכֶלֶת. רַב נַחְמָן אָמַר, אוֹכֶלֶת מַמָּשׁ. רַב אַשִׁי אָמַר, זהו כינוי לְתַשְׁמִישׁ המטה.

מקשה הגמרא על רב אשי: תָּנֵן במשנתינו, 'אוֹכֶלֶת עִמּוֹ מלֵילֵי שַׁבָּת לְלֵילֵי שבת', בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שהכוונה לָאֲכִילָה ממש, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי לשון אוֹכֶלֶת. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שהכוונה לְתַשְׁמִישׁ, מַאי – מה הוא ביאור לשון 'אוֹכֶלֶת'. מתרצת הגמרא: לִישָׁנָא מְעַלְּיָא – נקטה המשנה לשון נקיה, כְּדְרָכְתִיב – כפי שמצינו שהפסוק מכנה את התשמיש בלשון אכילה, שנאמר (משלי ל ב) 'כֵּן דֶּרֶךְ אִשָּׁה מְנָאֶפֶת אָכְלָה וּמָחֲתָה פִּיהָ וְאָמְרָה לֹא פָעָלְתִּי אָוֶן'.

מקשה הגמרא על רב אשי מברייתא: מֵיתִיבֵי, שנינו בברייתא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אוֹכֶלֶת בְּלֵילֵי שַׁבָּת, וְשַׁבָּת. בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר אֲכִילָה ממש ניחא, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שהכוונה לְתַשְׁמִישׁ, תַּשְׁמִישׁ בְּשַׁבָּת מִי אִיכָּא – וכי מותר לשמש ביום השבת, וְהָאָמַר רַב הוּנָא, יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים הֵן וְאֵין מְשַׁמְּשִׁין מִטּוֹתֵיהֶן בַּיּוֹם. מתרצת הגמרא: הָאָמַר רָבָא, בְּבִית אָפֵל מוּתָּר לשמש ביום, ובאופן זה דיברה המשנה.

* * *

שנינו במשנה: וְאִם הָיְתָה מֵנִיקָה, פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה. הגמרא דנה בחיובו של האב לזון את בניו הקטנים, ומביאה לכך ראיה ממשנתינו: דָּרַשׁ רַבִּי עוּלָּא רָבָּה [–הגדול] אַפִּיתְחָא דְּבֵי נְשִׂיאָה – על פתח בית הנשיא, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ חכמים שאֵין אָדָם זָן – אינו חייב לזון אֶת בָּנָיו וּבְנוֹתָיו כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים, אֲבָל זָן – חייב הוא לזון אותם כשהם קְטַנֵּי קְטַנִּים – קטנים ביותר.

מבררת הגמרא: עַד כַּמָּה – עד איזה גיל הוא נחשב לקטן ביותר. מבארת הגמרא: עַד היותו בֶּן שֵׁשׁ שנים, ושיעור זה הוא כְּעֵין המבואר בדינו דְּרַב אַסִּי, דְּאָמַר רַב אַסִּי לגבי דין עירובי תחומין, שאסור לאדם לצאת בשבת יותר מאלפיים אמה מחוץ לעיר, אלא אם כן הניח בתוך אותם אלפיים אמה 'עירוב', והיינו מזון שתי סעודות עבורו, שאז נחשב הדבר כאילו שביתתו היא באותו מקום, ויכול ללכת מאותו מקום אלפיים אמה נוספות לכל צד, וְקָטָן בֶּן שֵׁשׁ, שלא עירבו עבורו, ואביו הניח עירוב בצד דרום של העיר ואמו בצד צפון של העיר, הרי הוא יוֹצֵא בְּעֵירוּב אִמּוֹ, ולא בעירוב האב, לפי שהקטן כרוך אחר האם, ושביתתו במקום שביתתה. הרי שעד שש שנים כרוך הקטן אחר אימו ואוכל ממזונותיה, וכשם שהאב זן אותה כך זן אותו עמה.

שואלת הגמרא: מַאי – אמנם למדנו שקטן כרוך אחר אימו ואוכל ממזונותיה, אך מנין שפרנסתו מוטלת על האב. משיבה הגמרא: למדנו כן מִדְּקָתָנֵי במשנתינו, 'אִם הָיְתָה מֵנִיקָה פּוֹחֲתִין לָהּ מִמַּעֲשֶׂה יָדֶיהָ וּמוֹסִיפִין לָהּ עַל מְזוֹנוֹתֶיהָ', מַאי טַעְמָא – ומדוע מוסיפים לה מזונות, לָאו מִשּׁוּם דְּכָעֵי לְמִיכַל בַּהֲדָהּ – האם אין זה מחמת צורך החלב שהקטן יונק ממנה, ומוכח שחייב הבעל להוסיף במזונות אשתו כדי שיהא הקטן ניזון עמה, והוא הדין בכל קטן עד גיל שש, שהוא כרוך אחר אימו והאב חייב במזונותיו.

מקשה הגמרא על הראיה: מנין שהוספת המזונות במינקת הוא משום התינוק, וְדִלְמָא – שמא הטעם הוא מִשּׁוּם דְּחוֹלָה הִיא מחמת ההנקה, וצריכה מזונות נוספים. מתרצת הגמרא: אִם כֵּן, לֵיתָנֵי – היה התנא צריך לומר 'אִם הָיְתָה חוֹלָה' מוסיפים לה מזונות, והיינו כל מחלה שהיא, מַאי – מדוע כתב 'אִם הָיְתָה מֵנִיקָה', אלא ודאי כוונתו שמוסיף לה מזונות משום צורך התינוק.

ממשיכה הגמרא ומקשה: וְדִלְמָא הָא קָא מַשְׁמַע לָן – שמא כוונת המשנה להשמיענו דְּסָתָם מֵנִיקוֹת חוֹלוֹת נִינְהוּ [–הן], ואף שלא נראה עליה החולי חייב להוסיף לה על מזונותיה, ושוב אין ראיה ממשנתינו שהאב חייב במזונות קטני קטנים. מתרצת הגמרא: אין לומר שהמזונות הן עבור האשה ולא עבור התינוק, דְּאִיתְּמַר, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, המינקת, מוֹסִיפִין לָהּ יַיִן, כדי להרבות את מזון התינוק, שֶׁחַיַּיִן יָפֶה – מועיל לְריבּוּי הַחָלָב, הרי שחיוב הבעל להוסיף למזונות אשתו הוא עבור התינוק, והוא הדין שחייב במזונות בניו הקטנים, עד שיהיו בני שש.

הדרן עלך אף על פי

פרק ששי - מציאת האשה

הפרק שלפנינו עוסק בזכויות שונות של הבעל בנכסי אשתו. כמו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דְּהעדפה זו מִמַּעֲשֶׂה יָדֶיהָ הִיא, ויש סברא לומר שתהיה שייכת לבעל כמו עיקר מעשי ידיה, ובכל זאת אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שההעדפה לְעַצְמָהּ, והבעל זוכה רק בשיעור שתיקנו לו חכמים ממעשי ידיה, אם כן מְצִיאָתָהּ, שאינה בכלל 'מעשה ידיה', ופחות מסתבר שיקנוה חכמים לבעל, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שיסברו רבי עקיבא שהיא לאשה. ואיך אתה אומר בשם רבי עקיבא שמציאתה לבעלה.

ומבארת הגמרא היכן אמר רבי עקיבא שההעדפה שייכת לאשה: דְּתָנַן במשנה (נדרים פה.), אשה שאמרה לבעלה קוֹנָם שֶׁאֲנִי עוֹשָׂה לְפִיךָ – מה שאני עושה במלאכתי יאסר עליך בקרבן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָפֵר את נדרה, לפי שהיא משועבדת לו למעשי ידיה, ואין נדרה חל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אף על פי כן יָפֵר לה הבעל, שֶׁמָּא תֵּעָדֵיף עָלָיו במעשי ידיה יוֹתֵר מִן הָרָאוּי לוֹ – יותר מהשיעור שחייבוה חכמים לעשות, ועל העדפה זו יחול הנדר. ומוכח מדבריו שההעדפה שייכת לאשה, ולכן בידה לאוסרה על בעלה, וכל שכן שמציאתה שייכת לה.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא, אֵיפּוֹךְ – יש להפוך את גירסת הברייתא, וכך יש לשנות בה, מְצִיאַת הָאִשָּׁה לְבַעְלָהּ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לְעַצְמָהּ. ונמצא שלדעת רבי עקיבא גם העדפה וגם מציאה שייכים לאשה.

הגמרא מקשה על עיקר דברי הברייתא בענין מציאת האשה. מקשה הגמרא: כיצד אתה אומר שנחלקו רבי עקיבא ותנא קמא בדין מציאת האשה, וְהָא כִּי אָתָא – והרי כשבא רָבִין מארץ ישראל לבבל אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן בביאור מחלוקת תנא קמא ורבי עקיבא, שבְּהַעֲדָפָה שֶׁלֹּא עַל יְדֵי הִדְּחָק – מה שההעדיפה האשה במלאכתה בלי לדחוק את עצמה, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּכַעַל חֲוֵי – לדברי הכל שייכת אותה העדפה לבעל, כִּי פְּלִיגִי – ומה שנחלקו תנא קמא ורבי עקיבא במשנה בנדרים היינו בְּהַעֲדָפָה שֶׁעַל יְדֵי הַדְּחָק – שדחקה עצמה כדי להעדיף, כגון שעבדה בלילה בזמן שבני אדם ישנים, תַּנָּא קַמָּא סָבַר, שאף העדפה זו שייכת לְבַעְלָהּ, ואין נדרה חל כלל, וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, לְעַצְמָהּ, וכיון שנדרה חל על ההעדפה זו, עליו להפר לה. ואם כן קשה, שהרי מציאה היא כהעדפה שלא על ידי הדחק, שאין לאשה טורח במציאתה, ואם כן לדברי הכל היא לבעלה, ואילו בברייתא מבואר שנחלקו בזה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, מְצִיאָתָהּ, כְּהַעֲדָפָה שֶׁעַל יְדֵי הַדְּחָק [–היא נחשבת], כיון שבדרך כלל יש צורך לטרוח ולחפש מציאות, והעדפה שעל ידי הדחק תלויה בְּפִלּוּגְתָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבָּנָן, וכמו כן נחלקו במציאתה, של מי היא.

הגמרא מבררת מתי נחשבת מלאכתה כהעדפה על ידי הדחק. מסתפקת הגמרא: בָּעֵי רַב פָּפָּא, לדעת רבי עקיבא שהעדפה שעל ידי הדחק שייכת לאשה, עֲשָׂתָה לוֹ שְׁתֵּים [–שתי מלאכות] בְּבַת אַחַת, ובשתיהן יחד יש עודף על חיוב מלאכתה, מַהוּ, האם עשיית שתי המלאכות יחד נחשבת כהעדפה שעל ידי הדחק, והיא שלה, או שהעדפה על ידי הדחק היינו רק כשעושה מלאכה בזמן שבני אדם ישנים וכדומה, אך לא כשעשתה שתי מלאכות יחד. ספק נוסף: בָּעֵי רָבִינָא, אף אם עשיית שתי מלאכות אינה נחשבת כהעדפה שעל ידי הדחק, אם עשתה שָׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה מלאכות בְּבַת אַחַת, מַהוּ, האם גם דבר זה נחשב כהעדפה שלא על ידי הדחק, והמלאכות של בעלה, או שזו העדפה שעל ידי הדחק, ושייכת לה. אומרת הגמרא: תֵּיקוּ – שאלות אלו נשארו בספק, ולא נפשטו.

* * *

שנינו במשנה: בּוֹשְׁתָּהּ וּפְגָמָהּ שלה, רבי יהודה בן בתירא אומר, בזמן שבסתר, לה שני חלקים ולו אחד. ובזמן שבגלוי, לו שני חלקים ולה אחד. מקשה הגמרא: מַתְקֵיף לָהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן, אֶלָּא מֵעַתָּה – לדברי רבי יהודה בן בתירא שיש חיוב תשלום בושת לבעל, הגם שלא התבייש בעצמו, יקשה, וכי אם בַּיִּישׁ אדם את סוּסְתּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, הֲכִי נַמִּי דְּכַעַי לְמֵיתַן לֵיהּ בּוֹשֶׁת – האם גם בזה נאמר שעליו לשלם דמי בושת לבעל הסוסה, והרי ודאי אין הדבר כן, ומדוע כאן עליו לשלם לבעל על ביוש אשתו.

תמהה הגמרא על נוסח הקושיא: וְכִי סוּם בַּר בּוֹשֶׁת הוּא, הרי אין בעל הסוס מתבייש בכך שמביישים את סוסו, ואילו הבעל מתבייש כשמביישים את אשתו.

מקשה הגמרא בנוסח אחר: אֶלָּא, כך יש להקשות על משנתינו, אם אדם רָקַק [–ירק] בְּבִגְדוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בשעה שהוא לבוש בו, שבודאי יש לו בושה בדבר אף שלא נעשה מעשה בגופו, הֲכִי נַמִּי דְּכַעַי לְמֵיתַן לֵיהּ בּוֹשֶׁת – האם תאמר שחייב לשלם לו דמי בושת. וְכִי תֵּימָא הֲכִי נַמִּי – ואם תרצה לומר שאכן יש עליו חיוב בושת, וַהֲרֵי אין הדבר כן, דְּתָנַן במשנה (ב"ק צ.), רָקַק בחבירו וְהִגִּיעַ [–פגע] בּוֹ הָרוֹק, וְכן אם פָּרַע את רֹאשׁ הָאִשָּׁה בשוק, וְכן אם הֶעֱבִיר [–הורידו] את טַלִּיתּוֹ [–בגדו] של חבירו מִמֶּנּוּ, חַיָּיב המבייש לִיתֵּן לוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז בדמי בושתו. וְאָמַר רַב פָּפָּא, לֹא שָׁנוּ דין זה שהרוקק בחבירו משלם לו דמי בושתו, אֶלָּא אם הרוק פגע בּוֹ ממש, אֲבָל אם פגע הרוק בְּבִגְדוֹ, פָּטוּר. ומוכח שאם לא נעשה מעשה הבישׁ בגוף האדם המתבייש אין חיוב תשלומים, ומדוע לדעת רבי יהודה בן בתירא חייב המבייש את האשה לשלם לבעלה.

מתרצת הגמרא: בְּבִגְדּוֹ לֵית לֵיהּ וְילוֹפְתָא – הרקיקה בבגד אינה מביישת את הלובש, ולכן פטור הרוקק, אבל כשמביישים את אִשְׁתּוֹ, אִית לָהּ וְילוֹפְתָא – יש בזה בושה לבעלה, ולכן יש סברא לתת לו חלק מדמי הבושת.

ממשיכה הגמרא ומקשה: אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, אֶלָּא מֵעַתָּה, אם אדם בַּייֵשׁ עֲנִי בֶּן טוֹבִים [–ממשפחה חשובה], דְּאִית לְהוּ וְילוֹפְתָא – שיש בושה לְכוּלְהוּ בְּנֵי מִשְׁפָּחָה, כיון שהוא עני ומוטל עליהם לשומרו, הֲכִי נַמִּי דְּכַעַי לְמֵיתַן לְהוּ – האם גם בזה הוא יצטרך לשלם דמי בּוֹשֶׁת לְכָל בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב אשי, הָתָם, לַאו נוּפַייְהוּ – אין אותו עני נחשב כגופם של קרוביו, אלא מחמת ביושו נגרם להם בושת, ובזה לדברי הכל אין הקרובים מקבלים חלק מדמי הבושת, שאין חיוב בושת אלא למי שביישוהו בגופו, אבל הָכָא, אִשְׁתּוֹ נוּפַּיְיהּ הֲוַאי – היא נחשבת ממש כגופו, והמבייש את האשה נחשב כמבייש את בעלה, ולכן הוא נוטל חלק בבושת.

משנה

המשנה עוסקת בהתחייבות הנדוניא של אבי האשה לבעל, ובמה שמתחייב הבעל בכתובת אשתו תמורת הנדוניא: הַפּוֹסֵק – אדם שהתחייב לתת סכום מסוים של מָעוֹת לַחֲתָנוֹ, וְלפני הנישואין מֵת חֲתָנוֹ ללא בנים, ועתה צריכה האשה להתחייבם לאחי המת, והלה תובע מאבי האשה שיתן לו את המעות שפסק לאחיו שמת, אָמְרוּ חֲכָמִים, יָכוֹל הוּא אבי האשה שֶׁיֹּאמַר לאחי המת, לְאָחִיךָ הָיִיתִי רוֹצֶה לִיתֵּן מעות אלו, וְלֹךְ אִי אֶפְשִׁי [–איני רוצה] לִיתֵּן, אלא חלוץ או יבם, ואינך יכול לעכבה עבור המעות.

אשה הנישאת ומכניסה לבעלה ממון או נכסים, צריך בעלה לכתוב את שווי הדברים בכתובתה, והוא מתחייב בכך שאם ימות או יגרשנה תטול סכום זה מנכסיו. המשנה מבארת עתה כיצד שמים את הנכסים והמעות שהיא מכניסה לו: פָּסְקָה – התחייבה האשה לְהַכְנִיס לוֹ בנדוניא אֶלֶף דִּינָר, שהם עשרה מנים, הוּא פּוֹסֵק [–כותב] בְּכְתֻבָּתָהּ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מָנֶה, שליש יותר ממה שהכניסה לו. והטעם בכך, כיון שהוא עתיד לסחור במעות אלו, וירויח על ידם יותר משויים עתה. וּכְנֶגֶד הַשִּׁוּוּם – אבל אם לא הכניסה לו ממון ממש, אלא דברים שצריך לשום את שויים, כגון בגדים וכלים שמשתמשים בהם, הוּא פּוֹסֵק כנגדם בכתובה פָּחוֹת חוֹמֶשׁ משויים עתה, כגון, אם שמו אותם באלף דינר, הוא מתחייב כנגדם רק שמונה מאות, כיון שדרך הבגדים והכלים לִפְחוֹת משויים, וגם משום שדרך הנועדים בבית החתן לשום את הנדוניא ביותר משוייה האמיתי, לכבוד הכלה ולחבבה על בעלה.

המשך בעמוד יט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

דמעשה ידיה — ושייך למימר שיהא שלו, דמעשה ידיה תחת מזונות. **קונם שאני עושה לפיך** — מה שאני עושה — יהא קונם לפיך. **אינו צריך להפר** — דמשעבדא ליה, ואפילו לשמא תעדיף נמי לא חיישינן, דאי מעדפה — נמי לבעל הוא. **שמא תעדיף** — והעדפה דידה הוא, וחייל עלה קונם. **שלא על ידי הדחק** — כגון שהיא עירנית ובעלת מלאכה. **על ידי הדחק** — כגון שדחקה עצמה, והעדיפה.

הכי גרסינן: והא כי אתא רבין כו' — וקא סלקא דעתך מציאתה כהעדפה שלא על ידי הדחק היא, והיכי פליגי בה? ומשני. **אמר רב פפא מציאתה כהעדפה שעל ידי הדחק היא** — דרוב מציאות צריך לחזר אחריהם, כגון דגים שנשארו ביבשה, או צבי שבור, או לחפש סימא בקרקע. **שתים שלש וארבע כבת אחת** — שומרת קישואים, וטווה פשתן, ומלמדת שיר לנשים בשכר, ומחממת ביצים בחיקה, או ביצי תולעים העושים משי, שהנשים מחממות אותן בחיקן, והם נוצרים. **מהו** — מי הוי בעל ידי הדחק, או לא? **מתקיף לה רבא בר רב חנן** — אדרבי יהודה בן בתירא. **משנה ומת חתנו** — ונפלה לפני יבם, והוא תובע מה שפסקו לאחיו. **יכול הוא שיאמר כו'** — או חלוץ או ייבם. אבל אחיו — או יתן, או תשב עד שילבין ראשו. **הוא פוסק כנגדן חמשה עשר מנה** — שליש יותר יקבלם עליו לכתוב בכתובתה, לבד תוספת שהוא מוסיף, לפי שמשתכר בהן. אלף דינר הן עשרה מנה. **וכנגד השום** — אם בא חתן לכתוב קבלה עליו, כנגד אלף דינר של שום שתכניס לו בגדים או כלים המשתמשין בהן, והן פוחתין, או פרקמטיא. ודרך הנועדים למזמוטי חתן לשומם יותר משויים, לכבוד הכלה ולחבבה על בעלה. **הוא פוסק פחות חומש** — לא מיבעיא דלא מוסיף, אלא שפוחת. שאם הכניסה שום של אלף דינר — הוא כותב שמונה מאות זוז. **שום כמנה ושוה מנה אין לו אלא מנה** — הכניסה שום לקבלו עליו בשטר הכתובה במנה, והוא שוה מנה בשוק לכל אדם — אין לו לומר: תנו לי עוד חמישיתו, שהרי אמרו לפחות חומש מן השום. לפי שלא נאמרו דברים הללו אלא בשום שמאוהו בבית חתנים והנשואים. ומיהו, תוספת שליש לא יוסיף, שלא אמרו להוסיף שליש אלא לבספים, שהן ראויים להשתכר מיד. **שום כמנה היא נותנת שלשים ואחד סלע ודינר** — שום שהוא מקבלו במנה, שאמרו לה: כתוב מנה בכתובה, והיא תכניס לך שום של מנה — צריך שישומו אותו בבית של חתונה שלשים ואחד סלע ודינר, דהוי מנה וחומשו. **וארבע מאות** — שום שיקבל עליו לכתוב ארבע מאות. **היא נותנת חמש מאות** — לפי שומת הנועדים שם.

תוספות

והא כי אתא רבין כו' — זאת גרסת הקונטרס. וקשה: דמאי פריך דכי היכי דהעדפה הויא דבעל — ה"נ מציאתה הויא דבעל? והא ברייש סוגיא משמע דטפי הוי מציאתה לעצמה מהעדפה, דקאמר: השתא העדפה אמר רבי עקיבא דלעצמה — מציאתה לא כל שכן?! אם כן שפיר אפשר להיות דהעדפה לכולי עלמא הויא דבעל, ובמציאתה הויא פלוגתא! ועוד קשה לפירוש הקונטרס: דאמר רב פפא תירוץ הוא זה, לא הוה ליה למימר אלא מציאתה כהעדפה שעל ידי הדחק דמי, ולא הוה ליה למימר פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן! ונראה כגרסת רבינו חננאל, דלא גריס "והא", אלא גרס: כי אתא רבין א"ר יוחנן בהעדפה שלא על ידי הדחק כו'. ומיהלתא באפי נפשה היא, ולפרושי פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן אתא. דאיירי במתניתין במציאתה ומעשה ידיה, ומפרש רבין דבהעדפה דמעשה ידיה שלא על ידי הדחק — כולי עלמא לא פליגי דבעל הוי, משום מעה כסף. כי פליגי בהעדפה דעל ידי הדחק, דהוי כעין מציאה, דפליגי נמי בה. דעל כרחך מציאה דאמר רבי עקיבא לעצמה — מיירי בדלא בטלה ממלאכה, דאי בטלה ממלאכה — הויא חיובת שכר הפקעתה, דקא בטלה בשעת הגבהת מציאה. ועלה קאי רב פפא וקאמר: מציאתה כהעדפה שעל ידי הדחק דמי, כלומר הא לא קא מיבעיא ליה, דהא שמעינן מדרבא דקא מדמה לעיל מציאה להעדפה שעל ידי הדחק, ורבין דקאמר דפליגי בהעדפה על ידי הדחק — אם כן פליגי נמי במציאתה, כגון דמגבהת מציאה עם מעשה ידיה. אלא בעי רב פפא: עשתה לו שתים בבת אחת מהו? למציאתה מדמינן לה והוי לעצמה לרבי עקיבא, או דלמא הוי של בעל, דכל זה הוא מעשה ידיה, כיון דהוי בשעת מלאכה, והוי במקום מעה כסף. והעדפה שעל ידי הדחק דאמר רבי עקיבא דהוי שלה — היינו שעושה מלאכה בשעה שבני אדם ישנים. תיקו. והא דלא קאמר רב פפא פשיטא לי מציאתה כהעדפה — משום דלא קאמר מציאה כהעדפה דעל ידי הדחק דמי מסברא דנפשיה, אלא ממילתיה דרבין. רבינו תם.

מציאתה כהעדפה שעל ידי הדחק דמי —

הכא משמע דמציאתה תחת מזונות כמו מעשה ידיה, מדמדמי מציאה להעדפה. ואף על גב דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (יב,ב) דמציאת האשה לבעלה כי היכי דלא תיהוי לה איבה — לא קשה מידי. דמעשה ידיה נמי משום איבה הוא, כדאמרינן בפרק "אף על פי" (כתובות נח,ב): קסבר מזוני עיקר, ומעשה ידיה משום איבה. ומיהו, קשה: דאמרינן ב"האשה רבה" (יבמות ע.ב) גבי לא זה וזה זכאין במציאתה ובמעשה ידיה, ומפרש טעמא בגמרא דאין זכאין במציאתה: טעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה — משום דלא תיהוי לה איבה, הכא — תיהוי לה איבה. וגבי מעשה ידיה קאמר: טעמא מאי אמור רבנן דמעשה ידיה לבעלה — משום דקא מיתזנא מינייהו, הכא לית לה מזוני. ואי מציאה תחת מזונות — הוה ליה למנקט בתרוייהו חד טעמא, או משום איבה או משום דמיתזנא מינייהו. **אלא** מעתה בייש סוסתו כו' — תימה: מאי פריך? והלא במתניתין אינו נותן לאשה בושת שלם, ולאיש לבד בשתו. אלא מחלק האשה נותנין לבעל. ואם כן, אם לא היתה האשה בת בושת, שלא היו נותנין לאשה — גם לבעל לא היה נותן כלום. ומאי פריך מבייש סוסתו, דלאו בת בושת היא? **עני** בן טובים דאית להו זילותא לכל בני משפחה — שעליהם לשומרו מן המכים אותו. אבל עשיר בן טובים שאין עליהם לשמור אותו — אין מתביישין עליו בני משפחה. **פחות** חומש — בקונטרס פירש שני טעמים; חדא — משום שפותחין, ואותו טעם משמע מתוך הגמרא (כתובות סז,א) דקאמר: מאי לאו בכלים של כסף דפחתי. ובירושלמי נמי, אמר שמואל: שמו דעתה של אשה שהיא רוצה לכלות כליה. וטעם אחר — דדרך לשומם יותר חומש לכבוד הכלה, ולחבבה על בעלה. ונראה דזה הטעם דקדק מדאיצטריך לאשמועינן שומא רבה ושומא זוטא, דאם היתה עשירה דמשתמשת בכולן והן פוחתין — כך לי רבה כמו זוטא. אבל לטעמא ששמין יותר לכבוד הכלה — שייך לחלק בין רבה לזוטא, כמו שפירש בקונטרס בגמרא, ולכך נקט בקונטרס בגדים ופרקמטיא, בגדים — שמשתמשים בהן ופוחתין, ופרקמטיא — לאו דוקא לסחורה, דאם כן הוו כמו כספים והיה מוסיף שליש. (אלא לאו דוקא) אלא בלומר שאין משתמשין בהן, כגון בגדים שאינן תפורין וכיוצא בהן. **שום** במנה ושוה מנה — פירש בקונטרס: שהכניסה לו שום לקבלו עליו בשטר הכתובה במנה, והיה שוה מנה בשוק לכל אדם. ופירושו מגומגם. ונראה כפירוש רבינו חננאל; דמיירי כגון שפסקה להכניס לו בזה הלשון דכשאמרה שום במנה שוה מנה. רוצה לומר: שתכניס לו שום במנה שיכתוב לה בכתובתה, ולא ישוה אותו שום אלא מנה — אין לו אלא מנה בלבד, ואין צריך שישוה שלשים ואחד ודינר. אבל שום במנה סתם — היא נותנת שלשים ואחד ודינר. דהכי קאמרה ליה: שתכניס לו שום במנה, שיכתוב לה בכתובתה — הלכך צריכה להוסיף חומש.

וכשחתן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכשחתן פוסק פוסק פחות חומש — פירש רבינו חננאל: כשהחתן מייחד לה כלים ושאר תשמישין תוספת לכתובתה, ובא לשומם ולכתוב שוויים בכתובתה — פוחת חומש, ששמים אותו יותר משוויים לכבוד החתן. ולטעם דפחתי — לפי שהיא משתמשת באותם כלים. **תנא** שומא רבה ושומא זוטא — שומא רבה הזהו דכנגד השום הוא פוסק, דקאי אאלף דינר. ושומא זוטא — היינו סיפא, דכשהחתן פוסק דמשמע פסיקא כל דהו. ובדידה נמי תנא שומא רבה ושומא זוטא; זוטא — היא נותנת שלשים ואחד, רבה — היא נותנת חמש מאות. ולרבינו יצחק נראה כפירוש רבינו חננאל, דלא קאי כנגד השום אאלף דינר, אלא כולל מה שאומר ואחר כך. והא דפריך היינו רישא — קאי אשום במנה היא נותנת שלשים ואחד סלע ודינר, ובארבע מאות היא נותנת חמש מאות, דתרוויהו אמאי איצטריך למיתני? וגריס הכי: תנא שומא זוטא וקתני שומא רבה, תנא שומא דידה ותנא שומא דידיה. וכשחתן פוסק — היינו שומא דידיה, ולא איצטריך למיתני שומא רבה ושומא זוטא בשומא דידיה, דאתרוייהו קאי וכשחתן פוסק.

לא נאמרו דברים הללו אלא בירושלים — והא דאמרינן בפרק "טרף בקלפי" (יומא לט,ב): שלא הייתה כלה צריכה להתבשם בירושלים מפני ריח הקטרת — ודאי לריח לא היו צריכות להתבשם, אבל צריכות היו לקופה של בשמים, לעדן הבשר ולהשיר השער ולפשט הקמטים. רבינו תם. **ואם** תמצא לומר במנה המתקבל — והוא הדין דמצי למימר אם תמצא לומר במנה הנישום.

ליום ראשון או לכל יום ויום — הרבה תמיהות אלו הבעיות — דאם יתן לה לעולם, כדמסיק לכל שנה ושנה, עשר דינר לכל מנה ומנה ליום — כמה במהרה יכלה אותו הממון! אלא ודאי נראה דעשר דינר יתן לה לכל מנה להתקשט לעולם. ומיבעי ליה אם יתן לה בבת אחת, והיא תשמרנו להתקשט בו עד שתכלה, ומשם ואילך אין קצבה לתכשיטין, ויתן לפי כבודה — או לא יתן לה בבת אחת, אלא כדי קישוטה ליום. **שפסקו** לה ארבע מאות זהובים לקופה של בשמים — אף על פי שלפי חשבון הכתוב בכתובתה אלף אלפים דינרי זהב היה להם לפסוק יותר, לפי חשבון עשר דינר למנה, כיון שלא היתה צריכה יותר — לא פסקו לה.

ועָנו אחריה אמן — למעלה (סה,א) לא ענו אחריה, שלא היה בעלה חי. אבל כאן, שהיה חי — ענו אחריה אמן, ובעלה הטיל על חכמים שיפסקו לה.

זהב

וכשחתן פוסק כו' — ואם שמו הם תחלה, והכניסה לו, בין שום קטן בין שום גדול — הוא כותב בשטר פחות חומש. ובגמרא מפרש לה למה לי כל הני. **גמרא תנא שומא רבה** — דפחות חומש, רישא דתנא ובנגד השום דקאי אאלף דינר. **וקתני שומא זוטא** — שום במנה היא נותנת שלשים ואחד סלע ודינר. דלא תימא שומא רבה הוא דדרך השמאים להעלותו על שוויו. אי נמי, שומא זוטא — איכא דמעלו ליה טפי, שלא תתבזה בעיני הנועדים. **תנא שומא דידה וקתני שומא דידיה** — היכא דקתני חתן פוסק — הרי שומא דידיה, כגון שהיא הכניסה קודם השום, והוא שם אותו בחמש מאות. כשבא לכתוב — יכתוב ארבע מאות, שאף הוא שם אותו חומש יותר על שוויו. **שומא דידה** — היכא דקתני היא נותנת, שהוא כתב הכתובה קודם שבא השום, ועכשיו היא מביאתו וקרוביה שמין אותו. וחתן פוסק דתנא תרי זימני — חד לשומא רבה וחד לשומא זוטא. **משנה פסקה לחכנים לו כספים** — שהן מוכנים לשכר מיד. **סלעה נעשה** — לכתוב בשטר הכתובה בששה דינר, יותר שלישׁ, כדתנן לעיל. ובגמרא מפרש הא תו למה לי. **לקופה** — בגמרא מפרש, שיתן לה עשרה זוז לכל מנה ומנה שהיא מביאה לו, ויקנו לה מהם בשמים לרחוץ בהם בתמרוקי הנשים. שכך שיערו, שהאשה המביאה לבעלה מנה, ראויה היא לבשמים של עשרה זוז. ולא פירשו במשנה אם לכל יום, אם לכל שבת, אם לכל חדש, אם לכל שנה. **גמרא עפקא** — כספים קרי עפקא, שהם עומדים להשתבר בהם, להתעסק בהן תמיד. **תנא עפקא רבה** — אלף דינר, שיוסיף שליש ויכתוב חמשה עשר מנה. **עפקא זוטא** — סלעה נעשה ששה דינר. **ויונא** — יציאה ואחריות. **בירושלים** — היו נוהגות להתקשט בבשמים. **במנה הנישום או במנה המתקבל** — האי "לכל מנה ומנה" דקאמר — לפי חשבון השומא קאמר, או לפי חשבון שהוא מקבלן עליו, דהיינו פחות חומש. **שבת ראשונה כו'** — איני יודע ליישב סדר בעיות הללו לפי שיטת התלמוד. ונראה בעיני שבן סירדן: יום ראשון, או כל יום יום? ואם תמצא לומר כל יום ויום — שבת ראשונה, או כל שבת ושבת? ואם תמצא לומר כל שבת ושבת — חדש ראשון, או כל חדש וחדש? ואם תמצא לומר כל חדש וחדש — שנה ראשונה, או כל שנה ושנה? **שפסקו לה חכמים** — שמת בעלה, ובאת לבית דין לפסוק לה צרכיה מנכסיו. **לכו ביום** — לצורך יום אחד. **ולא כדין מתלין מתלא** — ולא כך היו מושלין משל בירושלים? **מלח ממון חסר** — הרוצה למלוח ממונו, כלומר לגרום לו שיתקיים — יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרונו זהו קיומו. **ואמרי לה חסד** — יעשה ממנו חסד. ושל בית אבא לא עשו צדקה בראוי, ובלה ממונן. **בא זה ואיבד זה** — לפי שנתערב בו. **חוץ משל חמיה** — תוספת שהוסיף לה החתן. **ערביים** — קרי אומה שפלה, ששוכני אהלים הם במדבר.

מציעין

1 שֶׁחָתָן פּוֹסֵק - הוּא פּוֹסֵק פָּחוֹת חוֹמֶשׁ. **גמרא** תָּנוּ
2 רַבָּנָן: אֵין צָרִיךְ לוֹמַר רִאשׁוֹן תַּלְמִיד חָכָם וְשֵׁנִי עַם
3 הָאָרֶץ. אֶלָּא, אֲפִילּוּ רִאשׁוֹן עַם הָאָרֶץ וְשֵׁנִי תַּלְמִיד
4 חָכָם - יָכוֹל לוֹמַר: לְאָחִיךְ הָיִיתִי רוֹצֶה לִיתֵּן, לְךָ אִי
5 אֶפְשִׁי לִיתֵּן. פְּסָקָה לְהַכְנִיס לוֹ אֶלֶף דִּינָר כו'. הֵיינוּ
6 רֵישָׁא! תָּנָא שׁוּמָא רַבָּה, וְקָתָנֵי שׁוּמָא זוּטָא. תָּנָא
7 שׁוּמָא דִּידִיהּ, וְקָתָנֵי שׁוּמָא דִּידָהּ. **משנה** פְּסָקָה
8 לְהַכְנִיס לוֹ כְּסָפִים - סַלְעָה נַעֲשֶׂה שִׁשָּׁה דִּינָרִין. הֶחָתָן
9 מְקַבֵּל עָלָיו עֲשָׂרָה דִּינָרִים לְקוּפָּה לְכָל מָנֶה וּמָנֶה.
10 רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.
11 **גמרא** הֵיינוּ פּוֹסֵק כְּנֶגְדָּם חֲמִשָּׁה עָשָׂר מָנֶה! תָּנָא
12 עִסְקָא רַבָּה, וְתָנָא עִסְקָא זוּטָא, וְצָרִיכָא, דְּאִי תָּנָא
13 עִסְקָא רַבָּה, דְּנָפֵישׁ רַוּוְחָא, אֲבָל עִסְקָא זוּטָא, דְּזוּטֵר
14 רַוּוְחָא, אֵימָא לָא, צְרִיכָא. וְאִי אַשְׁמַעִינַן עִסְקָא זוּטָא,
15 דְּזוּטֵר זִיּוּנָא, אֲבָל עִסְקָא רַבָּה, דְּנָפֵישׁ זִיּוּנָא, אֵימָא
16 לָא - צְרִיכָא. "הֶחָתָן מְקַבֵּל עָלָיו עֲשָׂרָה דִּינָר לְקוּפָּה".
17 מַאי קוּפָּה? אָמַר רַב אַשִׁי; קוּפָּה שֶׁל בְּשָׂמִים. וְאָמַר
18 רַב אַשִׁי: לֹא נֶאֶמְרוּ דְּבָרִים הַלָּלוּ אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם.
19 בָּעֵי רַב אַשִׁי: בְּמָנֶה הַנִּישׁוֹם אוֹ בְּמָנֶה הַמִּתְקַבֵּל?
20 אִם תִּמְצָא לוֹמַר מָנֶה הַמִּתְקַבֵּל - יוֹם רִאשׁוֹן אוֹ כָּל
21 יוֹם וְיוֹם? אִם תִּמְצָא לוֹמַר כָּל יוֹם וְיוֹם - שַׁבָּת
22 רִאשׁוֹנָה אוֹ כָּל שַׁבָּת וְשַׁבָּת? אִם תִּמְצָא לוֹמַר כָּל
23 שַׁבָּת וְשַׁבָּת - חֹדֶשׁ רִאשׁוֹן אוֹ כָּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ?
24 אִם תִּמְצָא לוֹמַר כָּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ - שָׁנָה רִאשׁוֹנָה
25 אוֹ כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה? תֵּיקוּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
26 רַב: מַעֲשֶׂה בְּבִתּוֹ שֶׁל נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן שֶׁפִּסְקוּ לָהּ
27 חֲכָמִים אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים לְקוּפָּה שֶׁל בְּשָׂמִים לְבוֹ
28 בַּיּוֹם. אָמְרָה לָהֶם: כָּךְ תִּפְסְקוּ לִבְנוֹתֵיכֶם, וְעָנוּ אַחֲרֶיהָ
29 אָמֵן. תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁהָיָה
30 רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר, וְהָיָה יוֹצֵא מִירוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ תַּלְמִידָיו
31 מְהַלְּכִין אַחֲרָיו. רָאָה רִיבָּה אַחַת שֶׁהָיְתָה מְלַקֶּטֶת
32 שְׂעוֹרִים מִבֵּין גְּלָלֵי בְּהֵמְתָּן שֶׁל עֲרָבִיִּים. כֵּיוָן שֶׁרָאָתָה
33 אוֹתוֹ נִתְעַטְּפָה בִּשְׂעָרָהּ, וְעָמְדָה לְפָנָיו. אָמְרָה לוֹ:
34 רַבִּי פַּרְנְסֵנִי! אָמַר לָהּ: בִּתִּי, מִי אַתְּ? אָמְרָה לוֹ: בַּת
35 נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן אֲנִי. אָמַר לָהּ: בִּתִּי, מָמוֹן שֶׁל בֵּית אָבִיךְ הֵיכָן הָלַךְ? אָמְרָה לוֹ: רַבִּי,
36 לָא כְּדֵין מָתְלִין מַתְלָא בִּירוּשָׁלַיִם: מֶלַח מָמוֹן חָסֵר, וְאָמְרִי לָהּ: חָסֶד. וְשֶׁל בֵּית חָמִיךְ
37 הֵיכָן הוּא? אָמְרָה לוֹ: בָּא זֶה וְאִיבֵּד אֶת זֶה. אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, זְכוּר אַתָּה כְּשֶׁחָתַמְתָּ עַל
38 כְּתוּבָּתִי? אָמַר לָהֶן לְתַלְמִידָיו: זְכוּר אֲנִי כְּשֶׁחָתַמְתִּי עַל כְּתוּבָּתָהּ שֶׁל זוֹ, וְהָיִיתִי קוֹרֵא בָּהּ:
39 אֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב מִבֵּית אָבִיהָ, חוּץ מִשֶּׁל חֲמִיהָ. בָּכְתָה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְאָמַר:
40 אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל, בִּזְמַן שֶׁעוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם - אֵין כָּל אוּמָּה וְלָשׁוֹן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם,
41 וּבִזְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם - מוֹסְרָן בְּיַד אוּמָּה שְׁפָלָה, וְלֹא בְּיַד אוּמָּה שְׁפָלָה - אֶלָּא בְּיַד בְּהֵמָתָן שֶׁל אוּמָּה שְׁפָלָה.
42 וְנַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן לָא עֲבַד צְדָקָה? וְהָתַנְיָא: אָמְרוּ עָלָיו עַל נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן, כְּשֶׁהָיָה יוֹצֵא מִבֵּיתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, כְּלֵי מֵילֶת הָיוּ

מציעין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁחָתָן פּוֹסֵק בכתובה, אחרי שכבר שמו את הנדוניא בבית החתנים, הוּא פּוֹסֵק וכותב בכתובה פָּחוֹת חוֹמֶשׁ משומתם, כטעם המבואר לעיל, שהדרך היא לשומם בשיעור חומש יותר משויים האמיתי.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: הפוסק מעות לחתנו, ומת חתנו, אמרו חכמים יכול הוא שיאמר, לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשי ליתן. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, דין זה, שיכול האב לסרב לתת ליבם את הסכום שהתחייב לתת לחתנו, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שהוא נוהג כשהחתן הרִאשׁוֹן היה תַּלְמִיד חָכָם, וְאילו הַשֵּׁנִי, היבם, הוא עַם הָאָרֶץ, שבודאי יכול הוא לומר שפסיקת הממון היתה רק עבור התלמיד חכם, אֶלָּא אֲפִילּוּ אם הרִאשׁוֹן היה עַם הָאָרֶץ וְשֵׁנִי תַּלְמִיד חָכָם, יָכוֹל לוֹמַר, לְאָחִיךָ הָיִיתִי רוֹצֶה לִיתֵּן ולְךָ אִי אֶפְשִׁי לִיתֵּן.

* * *

שנינו במשנה: פָּסְקָה לְהַכְנִיס לוֹ אֶלֶף דִּינָר כו', וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש וכו', שום במנה, היא נותנת שלשים ואחד סלע ודינר. ובארבע מאות, היא נותנת חמש מאות. מה שחתן פוסק, הוא פוסק פחות חומש. שואלת הגמרא: הַיְינוּ רֵישָׁא – שלשה דינים אלו, שנותנת שלשים ואחד סלע ודינר על כל מנה שהוא כותב לה, ונותנת חמש מאות כשכתב לה ארבע מאות, ומה שחתן פוסק, הוא פוסק פחות חומש, הרי הם כמו הדין שנשנה ברישא של המשנה, שכנגד השום הוא פוסק לה פחות חומש, ומדוע הוצרכה המשנה לכתוב דין זה בארבעה אופנים שונים.

מתרצת הגמרא: בכל אופן שהוזכר במשנה יש חידוש מסוים, תָּנָא ברישא 'כנגד השום הוא פוסק פחות חומש', והיינו 'שׁוּמָא רַבָּה' – בשומא גדולה של אלף דינר, כעין האופן המוזכר בתחילת המשנה, והחידוש הוא שאף בממון שהוא מרובה מאד מצד עצמו דרך השמאים בבית החתנים להוסיף על שויים, ופוחת לה חומש. וְקָתָנֵי בהמשך המשנה 'שום במנה היא נותנת לו שלשים ואחד סלע ודינר', והיינו שׁוּמָא זוּטָא – שומא קטנה, של מנה אחד, והחידוש הוא שאף בנדוניא מועטת אין השמאים מעלים את ערכה ביותר מחומש כדי שלא לביישה, אלא אף בזה שיעור התוספת הוא רק חומש. תָּנָא בסיפא 'מה שחתן פוסק הוא פוסק פחות חומש', והיינו שׁוּמָא דִּידֵיהּ – שהאשה כבר הכניסה את הנכסים ואחר כך כתב לה הבעל את הכתובה, שאף שהחתן עצמו ראה את הנכסים ושם אותם, דרכו גם כן להוסיף בשומתם חומש, ולכן מפחית את אותו חומש ממה שכותב. וְקָתָנֵי 'ובארבע מאות היא נותנת חמש מאות', והיינו שׁוּמָא דִּידָהּ, שכבר כתב הבעל בכתובה ארבע מאות ועכשיו צריכה האשה להכניס לו את הנכסים כנגד הכתובה, ובאים קרוביה לשום אותם, ואף בזה צריכה האשה להכניס לו חמש מאות, כיון שגם באופן כזה, שהשומא היא לאחר שהתחייב החתן בכתובה, הדרך היא להוסיף בשומתם חומש על שויים האמיתי.

משנה

משנתינו ממשיכה לפרט את דיני הנדוניא: פָּסְקָה האשה לְהַכְנִיס לוֹ כְּסָפִים, והוא כותב את הסכום בכתובתה, ומתחייב להשיבם לה אם יגרשנה, או כשימות, סַלְעָהּ נַעֲשֶׂה שִׁשָּׁה דִּינָרִין – כנגד כל סלע שהיא מכניסה לו, ששוויו ארבעה דינרים, הוא כותב לה ומתחייב לה על ששה דינרים, שליש יותר ממה שהכניסה לו, כיון שהבעל משתכר ומרויח בכספים שהכניסה האשה על ידי שעושה בהם סחורה.

דין נוסף: הֶחָתָן מְקַבֵּל עָלָיו לתת לאשתו עֲשָׂרָה דִּינָרִים משלו לַקּוּפָּה של האשה, לְכָל מָנֶה וּמָנֶה – כנגד כל מאה דינרים שמכניסה לו בנדוניא, נמצא שעשירית משיעור נדונייתה נותן הבעל לקופתה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה, בין השיעור שנותן לקופתה, ובין אופן השומא של הממון והנכסים שהכניסה לו, נעשים כמנהג בני המדינה באותו מקום.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: 'פסקה להכניס לו כספים, סלעה נעשה ששה דינרין'. מקשה הגמרא: הרי דין זה, הַיְינוּ – הוא אותו דין האמור במשנה לעיל (ע"א) שאם 'פסקה להכניס לו אלף דינר הוא פּוֹסֵק כְּנֶגְדָּם חֲמִשָּׁה עָשָׂר מָנֶה', שבשני הדינים מבואר שהבעל מוסיף שליש על הממון שמכניסה לו אשתו בנדונייתה.

מתרצת הגמרא: המשנה באה לחדש שדין זה נוהג בכל האופנים, ולכן תָּנָא עִסְקָא רַבָּה – שנה התנא לעיל דין זה באופן שהכניסה לו ממון רב, והיינו אלף דינר, שהם עומדים לצורך עיסקא גדולה, וְתָנָא עִסְקָא זוּטָא – ושנה התנא במשנתינו דין זה באופן שהכניסה לו ממון מועט, והיינו ארבעה דינרים. וּצְרִיכָא – והוצרכה המשנה להשמיענו דין זה בשני האופנים, דְּאִי תָּנָא רק עִסְקָא רַבָּה, היינו סבורים שרק בזה הוא מוסיף שליש, דְּנָפִישׁ רַוְוחָא – כיון שהרווח של הבעל גדול, אֲבָל עִסְקָא זוּטָא, דְּזוּטָר רַוְוחָא – שרווחיו מועטים, אֵימָא לֹא – היינו סבורים לומר שאינו צריך להוסיף שליש, צְרִיכָא – לכן הוצרכה משנתינו לחדש שאף בעיסקא קטנה מוסיף לה שליש. וְאִי אַשְׁמְעִינָן הוספת שליש בעִסְקָא זוּטָא, היינו סבורים שזהו משום דְּזוּטָר זִיּוּנָא – שהאחריות וההוצאות בממון זה אינן גדולות, לכן מתחייב הבעל להוסיף שליש, אֲבָל עִסְקָא רַבָּה, דְּנָפִישׁ זִיּוּנָא – שהאחריות וההוצאות בממון גדולות, אֵימָא לֹא – היינו סבורים שאינו מוסיף לה שליש, צְרִיכָא – לכך הוצרכה המשנה לעיל להשמיענו שגם בזה מוסיף הבעל שליש.

* * *

שנינו במשנה: הֶחָתָן מְקַבֵּל עָלָיו [לתת לאשתו] עֲשָׂרָה דִּינָר לַקּוּפָּה לכל מנה ומנה. מבררת הגמרא: מַאי – מה היא אותה 'קוּפָּה', למה היא משמשת. אָמַר רַב אַשִּׁי, זו היא קוּפָּה שֶׁל בְּשָׂמִים, שבהם משתמשת האשה לרחוץ בתמרוקי הנשים ולהתקשט בהם. וְאָמַר רַב אַשִּׁי, לֹא נֶאֶמְרוּ דְּבָרִים הַלָּלוּ – שיעור זה של עשירית הנדוניא לקופה של בשמים, אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם שהיו הנשים נוהגות להתקשט בבשמים ולא בשאר מקומות.

* * *

הגמרא מביאה כמה ספיקות בענין קופה זו של בשמים. מסתפקת הגמרא: בָּעֵי רַב אַשִּׁי, מה שאמרו במשנתינו שהבעל נותן לאשתו עשרה דינרים כנגד כל מנה ומנה, האם משערים זאת בְּמָנֶה הַנִּישׁוֹם – מה ששמו את שוויו כמנה, אף שלפי האמת הוא פחות ממנה, כמבואר לעיל שהדרך היא להוסיף חומש כששמים את הנדוניא בבית חתנים, אוֹ שמשערים זאת בְּמָנֶה הַמִּתְקַבֵּל – מה שקיבל הבעל בפועל, והיינו הסכום שכתב בכתובה, שהוא לאחר הפחתת החומש.

ספק נוסף: אִם תִּמְצֵי לוֹמַר שהבעל נותן לקופה כנגד מָנֶה הַמִּתְקַבֵּל, יש להסתפק, האם נותן לה את כל הסכום לקופה ביוֹם רִאשׁוֹן לנישואים, והיא תשתמש בהם כרצונה עד שיכלו, ואז יתן לה הבעל תכשיטים לפי כבודה, אוֹ שנותן לה כָּל יוֹם וָיוֹם סכום מועט, כפי צורכה, ואינו נותן לה הכל בבת אחת.

ואִם תִּמְצֵי לוֹמַר שנותן לה בכָּל יוֹם וָיוֹם את צורך אותו יום, יש להסתפק, האם דבר זה הוא רק בשַׁבָּת רִאשׁוֹנָה – בשבוע הראשון לנישואים, שאז דרכה להתקשט הרבה ולכן אינו נותן לה את הכל מיד כדי שלא תכלה הכל, אבל אחרי אותו שבוע נותן לה הכל, והיא תשתמש בו כרצונה עד שיכלו המעות, אוֹ שכָּל שַׁבָּת וְשַׁבָּת

המשך בעמוד רמז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורם של המטבעות ששמן טְרַפְּעִיקִין. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב** שֵׁשֶׁת, **אַסְתִּירָא**, פַּלְגָּא דְּזוּזָא – חצי זוז צורי, ששויו שש מעות, נמצא ש'טרפעיק' הוא שלש מעות. מסייעת הגמרא לדבריו מברייתא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, המורד על אשתו מוסיפין לה על כתובתה בכל שבוע שְׁלֹשָׁה טְרַפְּעִיקִין, שֶׁהֵן תֵּשַׁע מָעִין, נמצא שמוסיפים לה מָעָה וַחֲצִי לְכָל יוֹם משׁשת ימי השבוע [מלבד שבת]. ומבואר שכל טרפעיק הוא שלש מעין, וכדברי רב ששת.

הגמרא מבררת את האמור בברייתא, שקונסים את האיש במעה וחצי לכל יום משׁשת ימי השבוע, אך לא בנגד שבת. שואלת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף לְשְׁמוּאֵל, מַאי שְׁנָא אִיהוּ** – במה שונה הבעל, שאם אשתו מורדת עליו **דְּיַהֲבִינַן לֵיהּ דְּשַׁבָּת** – שנותנים לו מטבע אף בנגד שבת, שכן פוחתין לה מכתובתה שבעה מטבעות לשבוע [דינרים או טרפעיקין], אחד בנגד כל יום, **וּמַאי שְׁנָא אִיהִי** – ומדוע שונה האשה, שכשבעלה מורד בה **דְּלָא יַהֲבִינַן לָהּ דְּשַׁבָּת**, שהרי אין מוסיפים לה על כתובתה אלא שלשה חצי בנגד כל יום מימות החול. השיב לו שמואל: **אִיהִי, דְּמִיפַּחַת קָא פָּחֵית** – האשה המורדת, שפוחתים לה מכתובתה, **לָא מָיַחֲזֵי כְּשַׁבַּר שַׁבָּת** – אין הפחת נראה כשכר שבת, שהרי אין כאן קבלת שכר אלא הפקעה מחיוב כתובתו, אבל **אִיהוּ, דְּאוֹסְפֵי קָא מוֹסְפָא** – הבעל המורד, שקונסים אותו להוסיף על כתובת אשתו, אם היו מוסיפים לה גם בנגד יום השבת,

---

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אלול, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ איש

רב פעלים כו'

וכו' מוה"ר יהושע שי'

שלום וברכה!

נבהלתי לקרות מכתבו בו כותב ע"ד האסון אשר קרה לו בהלקח אשת נעוריו ע"ה ויה"ר מהשי"ת אשר מכאן ולהבא הנה לא ידע מכל צער ועגמ"נ ח"ו.

ואולי שמע כבר סיפור זקני חסידי חב"ד אשר כשנסתלקה הרבנית אשת הצמח צדק הי' בנפילת הרוח והזכיר כ"פ מאמר הזהר בדבוריו, מלכא בלא מטרוניתא לאו הוא מלכא (זח"ג ה, א). נכנס אליו בנו אדמו"ר מהרי"ל ואמר לו, אבא, בפירוש שמענו ממך, ראה חיים עם אשה אשר אהבת, תורה היא (קדושין ל, ע"ב) ויענה כ"ק אביו הצ"צ, בני החייתני. ומרגלא בפומי' דחסידים דקשה בזה, שהרי זה מרז"ל מפורסם אשר ידוע הי' להצ"צ ומה חידש לו בזה בנו אדמו"ר מוהרי"ל, והביאור בזה הוא אשר צריך להמשיך הענין מעולם הרעיון והמחשבה לעולם הדיבור והמעשה אשר שם נמצא הגוף ושם ניכרת מעלת הגוף ובמילא גם החסרון בהעדר חיותו וגם מילוי החסרון צ"ל בעולם זה עצמו, היינו בדבור מצ"ע מעשה זוטא הוא ובפרט כשמביא לידי מעשה, וע"פ מרז"ל אין חבוש מתיר את עצמו, הנה המשכה זו צ"ל ע"י אחר ובלבד אחר הקרוב אליו שאז הוא דבור חזק הממשיך ההמשכה עד למטה במעשה ובמדה רבה ממלא את החסרון, וזהו שאמר הבן להאב אשר הוא (האב) עצמו בהיותו פוסק, הנה פסק גם בענין זה כהלשון בגמרא שזהו תורה, והתורה הרי היא שולטת על הטבע והמציאות גם למפרע (ירושי' כתובות פ"א ה"ב) ובמילא שוב אין כאן חסרון.

ויה"ר אשר כת"ר שי' ימצא עכ"פ מילוי במקצת של החסרון ע"י תוספת אומץ בת"ת ובתורת דא"ח ביחוד וירבה פעלים לתורה להגדילה ולהאדירה תורה חדורה ביראת שמים.

הפתקא שצירף למכתבו קראתי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע צי"ע.

בברכת כוח"ט לשנה טובה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

נט נְסָרִים שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - מֻתָּר לְטַלְטְלָם[תקכד]. וְשֶׁל אוּמָּן - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקְפִּיד עֲלֵיהֶם מִלְּהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם שׁוּם תַּשְׁמִישׁ שֶׁלֹּא יִתְקַלְקְלוּ, וַהֲרֵי הֵם מְקֻצָּה מֻחְמֶּצֶת חֶסְרוֹן כִּיס[תקכה]. וְאִם חָשַׁב עֲלֵיהֶם מִבְּעוֹד יוֹם לִתֵּן עֲלֵיהֶם פַּת לְאוֹרְחִים בְּשַׁבָּת[תקכו] אוֹ שׁוּם תַּשְׁמִישׁ אַחֵר - מֻתָּר לְטַלְטְלָם:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף נט

ביאורי הלכה

תקכד] מותר לטלטלם – הנסרים ראויים לשימוש כשולחן או ספסל ושימושים נוספים, והדרך בכך.
תקכה] חסרון כיס – כדין כל חפץ שמקפידים שלא להשתמש בו משום שעומד למכירה[486].
תקכו] לאורחים בשבת – אף שזהו שימוש מזדמן לשבת זו בלבד[487].

ציונים והוספות

487) כדלעיל סעיף ד הובא בציונים.
488) הנסרים לא נאסרו אלא מחמת קפידתו, אבל הם ראויים ורגילים להשתמש בהם (שהרי דרך בעלי־בתים לייחדם לשימוש) וכל דבר שנאסר בטלטול מחמת מחשבתו בלבד ניתר על ידי מחשבתו (כדלעיל סעיף נ), ואינו דומה לגיזי צמר (סי׳ רנט ולעיל סעיף ג) שהשליכם לאוצר שנאסרו מחמת מעשה ואינם ניתרים על ידי מחשבה (ובטלה מהם תורת כלי), ועוד שכיון שדרך רוב האנשים להקפיד עליהם (כל זמן שלא הטמינו בהם) הרי בזה שהקפיד עליהם נעשו כדבר שאין דרך לייחדו לזה משא״כ בנדו״ד שגם כשהקפיד עליהם נשארו דבר שדרך לייחדו לזה, ואין כאן אלא איסור מחמת קפידתו (מחשבתו). (ע״פ קו״א סי׳ רנט ס״ק א, הובא בציונים).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח לפי לוח "רב יומי"

חלק ג סימן תלג דיני בדיקת החמץ:

לו בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה בליל י״ד לאור הנר מפני שהתינוקות מכניסין בהן חמץ כל השנה.

והשמשים אינם נזהרים לבדוק בלילה אלא מכבדין היטב ביום ולא יפה הם עושים וצריך להזהירם על כך שיקיימו מצות חכמינו כתיקונה (ויכולין לברך על בדיקה זו) אבל א״צ לבטל אחר הבדיקה לפי שאין יכולים לבטל ולהפקיר חמץ שאינו שלהם שאין אדם מפקיר דבר שאינו שלו:

לז אם עבר ולא בדק בתי כנסיות ובתי מדרשות בליל י״ד יכול לבודקם לכתחלה ביום י״ד לאור היום ואין צריך לבדוק לאור הנר לפי שדרך להרבות בהם חלונות ויש בהם אורה גדולה והרי דינם כדין אכסדרה שנתבאר למעלה וכן שאר בתים וחדרים שיש בהם חלונות הרבה ואורה גדולה דינם כאכסדרה:

לח כל חדר הצריך בדיקה צריך לכבדו קודם הבדיקה לפי שקודם הכיבוד יש עפרורית הרבה ואינו יכול לבדוק יפה ויזהיר כל אדם את בני ביתו שיכבדו גם תחת המיטות שמא נתגלגל לשם מעט חמץ:

לט ואחר שכיבדו היטב בכל המקומות צריך הוא לחזור ולבדוק בכל המקומות לאור הנר בחורים ובסדקים הצריכין בדיקה שמא יש שם מעט חמץ שהכיבוד אינו מועיל כלום למה שבחורים וסדקים:

מ ואפילו תחת המיטות צריך הוא לבדוק לאור הנר אחר הכיבוד אלא אם כן תרנגולים מצויין שם שאז יש לתלות שהם אכלו כל החמץ שנתגלגל תחת המיטות:

מא אבל תחת הספסלים צריך לבדוק לאור הנר אף אם מצויין שם תרנגולים לפי שאי אפשר שלא נפל לשם חמץ אם הוא חדר שאוכלין בו והרי יש כאן חמץ ודאי תחת הספסלים ואין ספק אכילת התרנגולין מוציאה מידי ודאי חמץ:

מב ויזהר כל אדם לבדוק ולנער הבתי ידים והכיסים של הבגדים שלו ושל התינוקות לפי שלפעמים מכניסין בהן חמץ ואין צריך לבודקן בליל י״ד שהרי למחר כשיאכל חמץ אפשר שיחזור ויכניס בהן חמץ ומה הועיל בבדיקתו אלא יבדקם וינערם למחר בשעת הביעור ואף אם רוצה להחמיר על עצמו ולבודקם בליל י״ד צריך לחזור ולבדקם למחר בשעת הביעור שמא חזר והכניס בהם מחמץ שאכל אחר הבדיקה:

מג וכל זה במי שדרכו לפעמים ליתן חמץ לתוך הבתי ידים והכיסים של הבגדים אבל מי שלעולם אין דרכו בכך אין צריך בדיקה כלל לא בליל י״ד ולא בשעת הביעור ומכל־מקום המחמיר תבא עליו ברכה:

* * *

חלק ב סימן תלד דינים הנוהגים תיכף אחר הבדיקה:

א כשבודק אדם ומחפש אחר החמץ בליל י״ד מוציאו מן החורים ומן הסדקים ומן המחבואות ומן הזויות ומקבץ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הכל ומניחו במקום אחד ואינו מבערו מיד אלא צריך להמתין עד למחר בסוף שעה חמישית מטעם שיתבאר בסימן תמ"ה.

וצריך הוא להזהר בו לשומרו שלא יתגרר ממנו מאומה על ידי קטנים או עכברים ויצטרך לחזור ולבדוק פעם אחרת כשיתברר לו שגררו ממנו כגון שלא ימצא כל כך חתיכות כמנין חתיכות שהיה בו בשעה שהניחן שם מיד אחר הבדיקה ובודאי נחסר ממנו על ידי תינוקות או עכברים שגררו ממנו ויש לחוש שמא הניחוהו באחד מחורי הבית ולכך צריך לחזור ולבודקו פעם אחרת ושמא ישכח או שמא לא יהיה בקי בהלכה שאינו יודע שצריך הוא לחזור ולבדוק לפיכך הטילו חכמים על כל איש שיזהר בחמץ שמצא בבדיקה שישמרנו יפה מפני התינוקות והעכברים וכיצד ישמרנו מפניהם מצניעו בתיבה וכיוצא בה מקום שאין התינוקות ועכברים יכולין ליטול משם או יתלנו באויר או יכפה עליו כלי רחב ויניחנו במקום גבוה קצת שלא יוכלו התינוקות ליטלו משם ולא יכפה עליו כלי קטן וצר מפני שהעכברים יכולין לגלותו:

ב וכן החמץ המוכן ומונח בבית או בשאר חדרים הצריכים בדיקה לאכול ממנה בלילה ולמחר עד שעה ה' צריך הוא להצניע כדרך שנתבאר.

ואימתי מצניעו קודם שיתחיל לבדוק שאם לא יצניע מקודם יש לחוש שבשעת הבדיקה עצמה כשבדק זוית אחת והולך ממנה לזוית אחרת שמא יראה בעיניו שעכבר או חולדה נטלה מעט חמץ מן החמץ המוכן לאכילה ויצטרך לחזור ולבדוק פעם אחרת אותה זוית שבדק שמא גררו את החמץ שנטלו והניחו בזוית זו.

ומטעם זה צריך להזהר כשהולך לבדוק מזוית לזוית שישמור יפה את החמץ שמצא בזוית הראשונה ויוליכנו עמו או יצניעו כדרך שנתבאר:

ג והעולם אין נזהרין אלא להצניע החמץ שמוצאין בבדיקה אבל שאר החמץ מוליכין אנה ואנה בתוך החדרים הבדוקים ואינן נזהרים בו לשמרו שלא יתגרר ממנו מאומה ולא יפה הם עושים וצריך ללמדם ולהזהירם שלא יעשו כן:

ד אם הצניע את החמץ כדרך שנתבאר ואח"כ מצאו חסר או שניטל לגמרי אין צריך לחזור ולבדוק מה שבדק כבר שבודאי אדם נטלו משם ולא תינוקות ועכברים:

* * *

ה ואם עבר ולא הצניעו כלל אלא הניחו מפוזר ומפורד בתוך הבית ולא נזהר לשמרו כלל וגם אינו יודע מנין החתיכות שהיה בו ואפשר שנחסר ממנו כמה חתיכות וגררום התינוקות והעכברים אף על פי כן אין צריך לחזור ולבדוק פעם אחרת דכיון שאין ברור לו שנחסר ממנו אין אנו מצריכין אותו לחזור ולבדוק מה שבדק כבר בשביל חששא בעלמא שמא גררו העכברים מן החמץ (פירוש חתיכה גדולה שאין העכבר יכול לאכלה כולה אבל אם היה גורר חתיכה קטנה היינו תולין לומר שאכלה כולה כמו שנתבאר בסי' תל"ג שספק אכילה מוציא מידי ספק חמץ עיין שם) והניחוהו באחד מחורי הבית שאם נצריכוהו לחזור ולבדוק בשביל חששא כזו אין לדבר סוף שאי אפשר שיגמרו כל ישראל את בדיקת חמצם ברגע אחד וכשאחד גמר בדיקתו קודם שגמר חבירו לבדוק את כל חדריו יש לחוש שמא ברגע זו נטל העכבר חמץ מחדרים של חבירו שאינן בדוקין עדיין ויש בהן חמץ לרוב וגרר את החמץ והוליכו לחדרים הבדוקים של זה שגמר בדיקתו ויצטרך לחזור ולבדוק ואין לדבר סוף:

ו ואחר הבדיקה מיד יבטל כל חמץ שיש בכל גבולו שלא מצאו בבדיקה וביטול זה תקנת חכמים היא.

ולמה תקנוהו חכמים והלא אף אם נשארו כמה פירורים חמץ בזויות ובחורים ובסדקים שלא מצאם בבדיקה הרי הם בטלים מאליהם ואין צריך לבטלם ולהפקירם שמאליהם הם הפקר שהרי אינם חשובים כלל בעיני בני אדם ואף אם היה מוצא אותם בבדיקתו לא היה נוטלם ואוכלם אלא היה משליכם למקום הפקר או שורפם ואם כן למה תקנוהו חכמים ביטול זה אלא לפי שחששו שמא נשארה גלוסקא יפה של חמץ באחד מן הזויות או באחד מן החורים שלא מצאה בבדיקה ואלו היה מוצאה היתה חשובה בעיניו ולא היה מפקירה ולכך אינה בטלה מאליה כמו פירורין ויש לחוש שמא ימצאנה בפסח ויעבור עליה בבל יראה ובבל ימצא (אבל קודם שמצאה אינו עובר בבל ימצא אע"פ שהיתה טמונה בביתו כמו שנתבאר בסי' תל"ג ע"ש הטעם) ואע"פ שמיד שימצאנה יבערנה מן העולם לגמרי יש לחוש שמא ישהה מעט קודם שיתעסק בביעור ועל שהייה זו עובר בבל יראה ובל ימצא אבל כשביטל כל חמץ שלא מצאו בבדיקה אף אם ימצא גלוסקא בפסח ולא יבערנה מיד לא יעבור עליה בבל יראה מן התורה אלא מדברי סופרים:

* * *

ז ועיקר הביטול הוא בלב שישים בלבו כל חמץ שברשותו הרי הוא כאילו אינו ואינו חשוב כלום והרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל וכשגומר בלבו כך הרי הסיח דעתו מכל חמץ שברשותו ונעשה הפקר גמור ושוב אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא כמו שנתבאר לעיל בסי' תל"א.

ומכל־מקום תקנו חכמים שיוציא דברים הללו בפיו ויאמר כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא בערתיה לבטל ולהוי כעפרא דארעא (פי' לפי שהזהב נקרא גם כן עפר שנאמר ועפרות זהב לו כמ"ש ביו"ד סי' כ"ח לכך צריך לפרש עפרא דארעא).

ואע"פ שמי שרוצה להפקיר נכסיו ואמר הרי נכסי כעפר אין זה כלום, מכל־מקום כיון שזה החמץ בשעה שעובר עליו בבל יראה אינו שלו כלל ואין לו שום חלק וזכות בו שהרי אסור לו ליהנות ממנו אלא שהכתוב עשאו כשלו שיהא שמו נקרא עליו שיעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא לפיכך אין צריך להפקירו בלשון הפקר גמור אלא כשהוא מסיח דעתו ומבטל בלבו ומחשבו כעפר דיו בכך להפקיע שמו מעליו שלא יהא נקרא שלו ולא יעבור עליו כלום.

ומכל־מקום כל מדקדק במעשיו יפרט בפירוש הביטול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בלשון ארמי לשון הפקר גמור ויאמר להוי הפקר כעפרא דארעא:

ח ולמה נתקן נוסח הביטול בלשון ארמי מפני עמי הארץ שאינם מבינים בלשון הקודש כי־אם בלשון ארמי לפיכך בארצות הללו שאין עמי הארץ מבינים גם לשון ארמי צריך ללמדם ולהזהירם שיאמרו נוסח הביטול בלשון שהם מבינים שהרי עיקר הביטול הוא בלב לפיכך צריך להבין בלב מה שהוא מוציא בשפתיו.

ואם עבר ואמר הביטול בלשון שאינו מבינו כלל אם הוא יודע כוונת הביטול שכוונתו הוא לבטל החמץ ולהפקירו אף על פי שאינו מבין פירוש המילות שהוא מוציא בשפתיו יצא ידי חובתו אבל אותן עמי הארץ וכן נשים שאינן יודעים כלל ענין הביטול וכוונתו ונדמה בעיניהם שהם אומרים איזה תחינה ובקשה אף על פי שאמרוהו בלשון ארמי או בלשון הקודש לא יצאו ידי חובתן שהרי עיקר הביטול וההפקר הוא בלב שאם אינו מפקירו בלבו אף על פי שהוא אומר שמפקירו אין זה כלום שכל הפקר צריך להיות פיו ולבו שוין:

* * *

ט כשאומר הביטול בלשון הקודש צריך להזכיר חמץ ושאור שיאמר כל חמץ ושאור שיש ברשותי כו' שהרי על שניהם עוברים בב"י וב"י אם לא ביטלם שנאמר ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור וגו' והוא הדין כשמבטל בשאר לשונות יזכיר שניהם בפירוש אבל כשמבטל בלשון ארמי אין צריך להזכיר כי חמירא כולל חמץ ושאור שאף החמץ נקרא חמירא לפעמים.

ומ"מ ראוי לכל מדקדק במעשיו שלא יסמוך על זה ויזכיר שניהם בפירוש אף שמבטל בלשון ארמי שיאמר כל חמירא וחמיעא דאיכא וכו':

י כשמבטל החמץ בליל י"ד מיד אחר הבדיקה אינו מבטל אלא החמץ שאינו ידוע לו שלא מצאו בבדיקה אבל חמץ הידוע לו שדעתו לאכול ממנו בלילה ולמחר עד שעה ה' אף אם ביטלו אינו מבוטל שעיקר הביטול הוא בלב שיסיח דעתו ממנו לגמרי וחמץ זה ששייר למאכלו הרי לבו ודעתו עליו לאכול ממנו ואינו מופקר אצלו:

יא ולפי שיש לחוש שמא נתגלגל כזית מחמץ זה שאכל ממנו עד שעה ה' ונפל לאחד מן החורים או לאחת מן הזויות וכשיגיע הפסח ימצאנו ויעבור עליו בבל יראה ובל ימצא (אם ישהה מעט קודם שיתעסק בביעורו שכזית אינו דומה לפירורין לפי שאינן חשובים אבל כזית חשוב הוא ואינו בטל מאליו) לפיכך נכון הדבר שבשעה שהוא מבער מן ביתו את החמץ ששייר למאכלו יחזור ויבטל פעם שנית כל חמץ שיש ברשותו כדי שיבוטל גם כן החמץ שנתגלגל מחמץ זה ששיירו למאכלו ולא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא כשימצאנו בפסח:

יב וכיון שהוא צריך לבטל בשעת הביעור (מטעם שנתבאר) צריך הוא ליזהר ולבער קודם שתגיע שעה ששית שמתחלת שעה ו' ואילך אין בידו לבטלו כמו שנתבאר בסי' תל"ג.

ובביטול זה שבשעת הביעור יאמר כל חמירא דאיכא ברשותי דחזיתיה ודלא חזיתיה דבערתיה ודלא בערתיה וכו' שהרי מבטל הכל ואינו משייר כלום לעצמו, מה שאין כן בביטול הלילה שאין דעתו לבטל אלא החמץ שלא ראה ולא מצא בבדיקה לכך הוא אומר דלא חזיתיה ודלא ביערתיה:

* * *

יג ואין לאדם לסמוך על ביטול זה בלבד שלא יבטל בלילה מיד אחר הבדיקה לפי שביטול זה שלאחר הבדיקה הוא תקנת חכמי הגמרא שתקנוהו מיד לאחר הבדיקה כדי שיהיה לו זמן קבוע שאם לא היה לו זמן קבוע היה נשכח מלב בני אדם העלולין לשכחה ולא רצו לקבוע זמנו בשעת הביעור לפי ששעת הביעור מעיקר הדין הוא בתחלת שעה ששית כמו שיתבאר בסי' תמ"ה ואז אינו יכול לבטלו ולא רצו לקבוע ביום י"ד קודם שעת הביעור דכיון שאין האדם עוסק אז בביעור חמץ ולא בבדיקתו יש לחוש שמא ישכח לבטל שעל ידי מה יזכור, אבל בלילה שעוסק בבדיקה יזכור גם כן לבטלו.

ובביטול זה בלבד הוא יוצא ידי חובתו ואין צריך לחזור ולבטל פעם ב' ביום מעיקר הדין שמן הדין אין לחוש שמא נתגלגל כזית מחמץ ששיירו למאכלו שהחמץ המשויר לאכילה מצניעין אותו במקום משומר ונזהרין בו שלא יתגלגל ממנו כלום כמו שנתבאר למעלה.

ועכשיו בדורות אחרונים שנהגו להחמיר ולבער חמץ בסוף שעה ה' ולבטלו בשעת הביעור לא באו אלא להוסיף על תקנת חכמים ולא לגרוע שהרי אם לא יבטל מיד לאחר בדיקה יש לחוש שמא ישכח מלבער החמץ עד שתגיע שעה ששית ואז אינו יכול לבטלו:

יד טוב ליזהר שלא לבטל החמץ פעם ב' ביום עד שיבער תחלה מן ביתו כל החמץ הידוע לו כדי שיקיים מצות ביעור חמץ בחמץ שלו, שלאחר הביטול אין החמץ שלו שהרי בטלו והפקירו:

טו יש אומרים שבין בביטול הלילה ובין בביטול היום אינו יכול לעשות שליח שיבטל חמצו אלא יבטל בעצמו שהרי האומר לחבירו צא והפקר נכסי אין בכך כלום עד שיפקירם הוא בעצמו ויש אומרים שהביטול אין צריך להיות דומה ממש להפקר בדבר זה שהרי החמץ בשעה שעובר עליו בבל יראה ובל ימצא אינו שלו כלל אלא שהכתוב עשאו כשלו שיהיה שמו נקרא עליו שיעבור עליו לפיכך בגילוי דעת בלבד שהוא מגלה דעתו אפילו ע"י שליח שאינו חפץ בו כלל די בכך להפקיע שמו מעליו שלא יעבור עליו וכן עיקר ואף על פי כן טוב לחוש לכתחלה לסברא הראשונה:

* * *

טז אפוטרופוס של יתומים חייב לבדוק ולבטל חמץ של יתומים כמו שהוא חייב לעשות להם כל שארי מצות בין של תורה בין מדברי סופרים כמו שנתבאר בחו"מ סימן ר"צ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חלק ב סימן תלה דין מי שלא בדק בליל י"ד:

א מי ששכח או הזיד ולא בדק בליל י"ד יבדוק ביום י"ד לאור הנר ויברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ ואחר הבדיקה יבטל אם עדיין לא הגיע שעה ששית:

ב עבר כל יום י"ד ולא בדק יבדוק בתוך הפסח לאור הנר דהיינו מתחלת ליל ט"ו עד סוף יו"ט האחרון שהוא יום אחד בארץ ישראל ובגולה ב' ימים חייב הוא לבדוק (מיד באותה שעה שנזכר עי' סי' תל"א) ככל משפטי הבדיקה שנתבארו סימן תל"ג.

וקודם הבדיקה חייב לברך על ביעור חמץ אפילו אם כבר ביטל כל חמצו קודם הפסח שאינו מצווה לבערו מן התורה מכל־מקום מדברי סופרים חייב הוא לבדוק ולחפש אחריו ולבערו מן העולם לגמרי שחששו חכמים אם לא יבדוק ויחפש אחריו לבערו שמא ימצאנו מאליו וישכח ויאכלנו אבל בשעה שהוא מחפש אחריו אף אם ימצאנו לא ישכח ויאכלנו שהרי כל עצמו אינו מחזר אחריו אלא כדי לבערו מן העולם ואיך ישכח איסורו ויאכלנו:

ג וכשהוא בודק ומחפש אחר החמץ ביום טוב עצמו בין ביו"ט הראשון בין ביום טוב האחרון אפילו ביו"ט האחרון של גליות ומצא חמץ בבדיקתו לא יגע בו אלא יכפה עליו כלי עד הערב כדי שיהיה מכוסה מן העין ולא יבוא לאכול ממנו ולערב יבערנו כמו שיתבאר בסי' תמ"ו עיי"ש כל פרטי דין זה (אבל בשבת שבתוך הפסח לא יבדוק כלל שאין בדיקה אלא לאור הנר ובשבת אסור לטלטל את הנר עי' סי' תמ"ד):

לקוטי תורה פרשת כי־תצא – הפרשה החסידית

כִּי תֵצֵא[1]

"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ וְגוֹ'" (פְּרָשָׁתֵנוּ כא, י):

הִנֵּה אִיתָא בַּזֹּהַר[2]: "שְׁעַת צְלוֹתָא – שְׁעַת **קְרָבָא**".

וּמִלְחָמָה זוֹ הִיא מַה שֶּׁכָּתוּב (בְּשַׁלַּח יז, טז): "מִלְחָמָה לַה' בַּעֲמָלֵק **מִדּוֹר דּוֹר**", שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, וּבְכָל יוֹם וָיוֹם, צָרִיךְ לִהְיוֹת מִלְחָמָה זוֹ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם.

כִּי "זֶה לְעוּמַת זֶה עָשָׂה אֱלֹהִים"[3]: נֶפֶשׁ דִּקְדוּשָׁה, מַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחְשָׁבָה, מִדּוֹת וְשֵׂכֶל דִּקְדוּשָׁה, וּכְנֶגְדָּהּ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַבַּהֲמִיּוּת כו'. "וּלְאוֹם מִלְּאוֹם יֶאֱמָץ" (תּוֹלְדוֹת כה, כג), וְצָרִיךְ הָאָדָם לְהַגְבִּיר נֶפֶשׁ דִּקְדוּשָׁה. וּשְׁעַת מִלְחָמָה הִיא שְׁעַת הַתְּפִלָּה, שָׁאז הוּא שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר לְמַעְלָה וכו'[4].

וְהִנֵּה אִיתָא בַּזֹּהַר[5]: "מַאן דְּקָטִיל לְחִוְיָא, יָהֲבִין לֵיהּ" מִלְּעֵילָּא – בְּחִינַת "בְּרִתָּא דְּמַלְכָּא": "חִוְיָא" הוּא נָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי – בְּחִינַת עֲמָלֵק. וּ"מַאן דְּקָטִיל לְחִוְיָא" – שֶׁנִּצְחַ הַמִּלְחָמָה, "יָהֲבִין לֵיהּ" מִלְּעֵילָּא – בְּחִינַת "בְּרִתָּא דְּמַלְכָּא".

וְהָעִנְיָן, כִּי הִנֵּה בְּמִלְחָמָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ ב' בְּחִינוֹת:

הָאַחַת הִיא מִצַּד כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹהִית שֶׁהִיא שֵׂכֶל וּמִדּוֹת כו', וְיֵשׁ לָהּ כֹּחַ דִּקְדוּשָׁה לְהִתְגַּבֵּר וּלְנַצֵּחַ הַמִּלְחָמָה – וְעַל זֶה אָמְרוּ "מַאן דְּקָטִיל לְחִוְיָא כו'".

וְהַב' הִיא מַה שֶּׁאֵין בְּכֹחַ הַנֶּפֶשׁ מִצַּד עַצְמָהּ לְהִתְגַּבֵּר – וְעַל זֶה אָמְרוּ "יָהֲבִין לֵיהּ מִלְּעֵילָּא", הוּא בְּחִינַת "מִלְחָמָה לַה' בַּעֲמָלֵק".

וּבְיאוּר עִנְיָן זֶה:

הִנֵּה "בְּרִתָּא דְּמַלְכָּא" הוּא "נְקוּדַּת צִיּוֹן" ו"בְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל" – שֶׁכּוֹנֶסֶת וְאוֹסֶפֶת לְתוֹכָהּ הָאָרֶת יִשְׂרָאֵל־דִּלְעֵילָּא[6].

וְהִיא בְּחִינַת נְקוּדַּת־הַלֵּב וּפְנִימִיּוּתוֹ הַמִּתְגַּלֶּה בִּכְלָלוּת נְשָׁמוֹת־יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת רְעוּתָא־דִלְבָּא. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (עֵקֶב ד, כט): "**בְּכָל לְבָבְךָ**", שֶׁיֵּשׁ ב' לְבָבוֹת – **חִיצוֹנִיּוּת הַלֵּב**

---

1. (נֶאֱמַר בְּרַבִּים בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת תֵּצֵא, י"ג אֱלוּל תקס"ה.

הַנָּחַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי מֵהַמַּאֲמָר וּבִיאוּרוֹ – בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ה חֵלֶק ב עַמּוּד תתכ וְאֵילָךְ. בֵּיאוּר נוֹסָף – שָׁם ע' תתסה. חֵלֶק מִמַּאֲמָר זֶה עִם הַגָּהוֹת אֲחֵרוֹת וְהוֹסָפוֹת – בְּאוֹר הַתּוֹרָה דִּבְרֵי כְּרָךְ ה עַמּוּד ב'נג. הֶעָרוֹת נוֹסָפוֹת – בְּאוֹר הַתּוֹרָה תֵּצֵא עַמּוּד תתצג. מַאֲמָר אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי הַמְיוּסָד עַל מַאֲמָר זֶה נִדְפַּס בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי דִּבְרֵי עַמּוּד תפא.

בְּעִנְיַן "יָפֶה תוֹאַר" – רְאֵה לְקוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק יט עַמּוּד 506.

כַּמָּה מֵהָעִנְיָנִים מֵהַמַּאֲמָר נִתְבָּאֲרוּ בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְךָ אָמַר לִבִּי" תש"כ – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָּט חֵלֶק ג עַמּוּד רפד וְאֵילָךְ).

2. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א רח, ב. חֵלֶק ג רמג, א)

3. (קֹהֶלֶת ז, יד. ושם: "הָאֱלֹקִים").

4. (עַיֵּין בְּפָרְשָׁה וְיָחִי עַל פָּסוּק (מט, ח) "יְהוּדָה אַתָּה" (תּוֹרָה אוֹר מה, ב), שָׁב' פַּרְשִׁיּוֹת דִּקְרִיאַת־שְׁמַע – "שְׁמַע", "וְהָיָה", "הֵם בְּחִינַת רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן; "וֶאֱמֶת וְיַצִּיב" הוּא בְּחִינַת לֵוִי; וּשְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה הוּא בְּחִינַת "יְהוּדָה אַתָּה" – בְּיטוּל כו').

5. (מִי שֶׁהוֹרֵג אֶת הַנָּחָשׁ נוֹתְנִים לוֹ אֶת בַּת הַמַּלְכָּה. תִּקּוּנֵי זֹהַר סוֹף תִּקּוּן יג כט, ב).

6. (עַיֵּין מַעְנְיָן זֶה בְּפָרָשַׁת תְּצַוֶּה, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק" (תּוֹרָה אוֹר פד, ג). **וְעַיֵּין** בַּזֹּהַר חֵלֶק ב', רִישׁ פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים, צ"ד, ב').

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּפְנִימִיּוּת הַלֵּב[7]:

חִיצוֹנִיּוֹת־הַלֵּב הִיא לְמַטָּה מִן הַדַּעַת, שֶׁמִּמֶּנָּה לוּקְחָה. וְהִיא הִתְגַּבְּרוּת הַנֶּפֶשׁ בְּכֹחַ הַשָּׂגָתָהּ וְהַשְׂכָּלָתָהּ, שֶׁמַּשְׂכֶּלֶת וּמִתְבּוֹנֶנֶת שֶׁ"אֵין לְךָ עֵשֶׂב מִלְמַטָּה שֶׁאֵין לוֹ מַזָּל כו'"[8], וְ"גָּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ וְגוֹמֵר"[9] עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת. וּמִקּוֹר וְרֵאשִׁית כָּל הַהַשְׂתַּלְשְׁלוּת וְהִתְהַוּוּת הַחַיּוּת הוּא – "וּבְרוֹחַ פִּיו כָּל צְבָאָם" (תְּהִלִּים לג, ו), "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כּוּלָּם" (נְחֶמְיָה ט, ו).

וּכְתִיב (נְצָבִים ל, טו): "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְגו'" – שֶׁבְּכָל דָּבָר נִבְרָא יֵשׁ בּוֹ בְּחִינַת מָוֶת וְחַיִּים. שֶׁהַמָּוֶת הוּא גְּשִׁמִיּוּת הַדָּבָר וְחוּמְרִיּוּתוֹ, וְהַחַיִּים הֵיְינוּ הָרוּחָנִיּוּת שֶׁבּוֹ. שֶׁעַל יְדֵי זֶה "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים [..] לְאַהֲבָה אֶת ה' [..] כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְגו'" (שָׁם, יט-כ). שֶׁהוּא חַיֵּי־הַחַיִּים בְּרוּךְ־הוּא, וּמְקוֹרָא וְרֵאשִׁיתָהּ דְּכוֹלָּא, וְהַכֹּל נִגְדּוֹ בְּחִינַת מָוֶת.

וְזֶהוּ "רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם, וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם" (תְּהִלִּים קמט, ו-ז);

וְרוֹצָה לוֹמַר:

"**גּוֹיִם**" הֵם הַמַּעֲשִׂים וְדִיבּוּרִים וּמַחְשָׁבוֹת אֲשֶׁר "לֹא לַה' הֵמָּה", וְהֵם נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת עֲמָלֵק. וְהַ"**נְּקָמָה**", שֶׁהִיא בִּיטּוּלָן וּשְׁבִירָתָן, הוּא עַל יְדֵי "**וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת**" שֶׁמִּבְּחִינַת "**רוֹמְמוֹת אֵל**", דְּהַיְינוּ כְּשֶׁמִּתְבּוֹנְנִין הָאָדָם שֶׁהוּא מִקּוֹר וְשֹׁרֶשׁ הַהַשְׂתַּלְשְׁלוּת וְחַיֵּי־הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי מח, כב): "בְּחָרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי", וְתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס: "בְּצְלוֹתִי וּ[בְ]טָעוּתִי": שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה, שֶׁבָּהּ נִזְכָּר רוֹמְמוּתוֹ וְ"סִידּוּר שְׁבָחָיו שֶׁל מָקוֹם"[10], נַעֲשֶׂה מִזֶּה בְּחִינַת חֶרֶב וְקֶשֶׁת לְבַטֵּל הָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹ.

וְהִנֵּה הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ הִיא מִבְּחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ דְּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", כִּי "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" (תְּהִלִּים קמה, יג) כְּתִיב, וְשָׁם עָלוֹ הַשָּׂגַת הַנְּשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים[11] – "וַאֲשֶׁר מִשְׁרָתָיו כּוּלָּם עוֹמְדִים כו' וּמַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים אֶת **שֵׁם** כו'"[12]. דְּהֵיְינוּ בְּחִינַת וּמְדַת מַלְכוּתוֹ, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בְּחִינַת "שֵׁם", "כִּי הוּא לְבַדּוֹ יִתְבָּרַךְ **מָרוֹם וְקָדוֹשׁ**", שְׁמָרוֹמָם וּמִתְנַשֵּׂא וּמוּבְדָּל וכו'. וְ"שֵׁם" הוּא דְּבֵיקוּת הַנֶּפֶשׁ־הַמַּשְׂכֶּלֶת, וּמִתְבּוֹנֶנֶת בְּשָׁרְשָׁהּ בֶּאֱלֹהֵי־חַיִּים, בְּחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ. וּכְמַאֲמָר: "בָּרוּךְ **שֵׁם** כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" – "וְאַהֲבַתְּ כו'". :

ב. אַךְ בְּחִינַת **פְּנִימִיּוּת־הַלֵּב** הִיא רְעוּתָא־דְּלִיבָּא וְ"תַּעֲלוּמוֹת לֵב"[13] (תְּהִלִּים מד, כב), אֲשֶׁר לְמַעְלָה מַעְלָה מִן הַטַּעַם וְדַעַת הַמּוּשָׂג וּמוּשְׂכָּל בְּכֹחַ הַשָּׂגַת הַנֶּפֶשׁ וְהַשְׂכָּלָתָהּ. וְהִיא בְּחִינַת אֱלֹהוּת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, הַמִּתְגַּלָּה בִּבְחִינַת יְחִידָה שֶׁבָּהּ, לְהִשְׁתַּתֵּף נַפְשָׁהּ אֵל חֵיק אָבִיהָ[14] מַמָּשׁ בִּבְחִינַת בִּיטּוּל כו' – וְהָאָרָה זוֹ הִיא מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'.

כִּי הִנֵּה 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין' הֵיְינוּ חַיּוּת וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיּוֹרֵד וּמִשְׁתַּלְשֵׁל בְּהַשְׂתַּלְשְׁלוּת הַמַּדְרֵיגוֹת, מֵעִילָּה לְעִילָּה, הָאָרָה וְהָאָרָה־דְּהָאָרָה כו'.

וְ'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' הֵיְינוּ שֶׁהוּא לְבַדּוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם כו', וְאֵינוֹ בְּגֶדֶר 'עָלְמִין' כְּלָל, וְלֹא שַׁיָּיךְ לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ בְּחִינַת הִשְׂתַּלְשְׁלוּת כְּלָל.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִרְמְיָה כג, כד): "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא", שֶׁשָּׁמַיִם וָאָרֶץ שָׁוֶה. וּכְמַאֲמַר[15]: "וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ" – שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל "בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל" כְּמוֹ "עַל הָאָרֶץ מִתָּחַת" (וְאֶתְחַנַּן ד, לט), שֶׁגַּם הָרוּחָנִיּוּת – כְּמוֹ גַּשְׁמִיּוּת יֵחָשֵׁב לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ. וְלָכֵן הַמַּלְאָכִים אוֹמְרִים[16]: "אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ"? וְאוֹמְרִים[17]: "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ"!

וְהִנֵּה "כּוֹכָבִים" וְ"כֹּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְגו' אֲשֶׁר חָלַק כו'"[18] – "כּוֹכָבִים" הֵם הַמַּזָּלוֹת שֶׁמְּקַבְּלִים מֵע' שָׂרִים. וְהֵם מְקַבְּלִים חַיּוּת מִשָּׂרֵי הָאוֹפַנִּים, וְ"גָּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ" עַד שֶׁמְּקַבְּלִים מֵ"רוּחַ פִּיו" יִתְבָּרַךְ, שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ וְסֵדֶר הִשְׂתַּלְשְׁלוּת מִמַּדְרֵיגָה לְמַדְרֵיגָה.

וְהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל[19]: "אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל כו'". וּכְדִכְתִיב: "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ" (הַאֲזִינוּ לב, ט), "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי וְגו'"[20],

---

7. עַיֵּין מְזָה: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי מָנָה" (לְעֵיל בְּלָק סז, ג). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֹתָם נִצָּבִים" (לְקַמָּן מד, ב). וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁשִּׁים הֵמָּה כו'" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים לט, סוֹף עַמּוּד ג וְאֵילָךְ), **מַה שֶּׁכָּתוּב שָׁם** בְּשֵׁם הַ"מִּשְׁנַת חֲסִידִים").

8. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה י, ו. זֹהַר חֵלֶק א רנא, א, וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

9. ("שׁוֹמֵר". קֹהֶלֶת ה, ז).

10. (רְאֵה עֲבוֹדָה זָרָה ז, סוֹף עַמּוּד ב).

11. (עַיֵּין מַעֲנְיָן זֶה, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָנִּי וְשִׂמְחִי" (תּוֹרָה אוֹר לז, א וְאֵילָךְ), בְּפֵירוּשׁ "**וְצַדְּקָתְךָ יָרַנּוּ**" (תְּהִלִּים קמה, ז)).

12. (בְּרָכוֹת "יוֹצֵר אוֹר").

13. (עַיֵּין: סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְשָׂמְתִּי כַּדְכֹּד", בְּפֵירוּשׁ "**וְלָכֶל גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי חֶפֶץ**" (יְשַׁעְיָה נד, יב). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רְאֵה אָנֹכִי", בְּפֵירוּשׁ וְעַיֵּין "נַחַל אֵיתָן" (שׁוֹפְטִים כא, ד). וְעַל פָּסוּק "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁלַּח". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי הַמַּצָּוָה הַזֹּאת", גַּבֵּי **תְּשׁוּבָה – תְּשׁוּבָה־ה**', בְּמִילּוּי יו"ד כו').

14. ("בְּהִשְׁתַּתֵּף נַפְשָׁם אֶל חֵיק אִמָּתָם". אַיכָה ב, יב).

15. (בְּרָכוֹת "יִשְׁתַּבַּח").

16. (נוֹסַח קְדוּשַׁת "כֶּתֶר").

17. (יְשַׁעְיָה ו, ג).

18. (וְאֶתְחַנַּן ד, יט: "וּפֶן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה, וְרָאִיתָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת הַיָּרֵחַ וְאֶת הַכּוֹכָבִים, כֹּל צְבָא הַשָּׁמָיִם . . אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹקֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים תַּחַת כָּל הַשָּׁמָיִם").

19. (שַׁבָּת קנו, סוֹף עַמּוּד א. נְדָרִים לב, א).

20. ("מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ". יִתְרוֹ יט, ו).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהֵם מְקַבְּלִים מִבְּחִינַת "קָדוֹשׁ" וּמוּבְדָּל, שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת – בְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'. וְשָׁם הוּא שֹׁרֶשׁ נְקוּדַּת פְּנִימִיּוּת־הַלֵּב, לִהְיוֹת הָאֲהֲבָה לַה' – לְמַעְלָה מִבְּחִינַת טַעַם וְדַעַת, בְּבְחִינַת רְעוּתָא־דְּלִיבָּא. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עג, כה־כו): "מִי לִי בַשָּׁמָיִם?! וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי בָאָרֶץ. כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי, צוּר לְבָבִי וְחֶלְקִי כו'"[21].

וְהִנֵּה אַהֲבָה זוֹ בַּנֶּפֶשׁ, הִיא מְסוּתֶּרֶת וּמְכוּסָּה "בִּלְבוּשׁ שְׁקָ"[22], בִּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹךְ הַגּוּף וְנֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית. וּכְעִנְיָן מַאֲמָר רַזַ"ל[23] "גָּלוּ לֶאֱדוֹם **שְׁכִינָה** עִמָּהֶם", דְּ"שְׁכִינָה" הִיא נִיצוֹץ אֱלֹהוּת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ[24], שֶׁהוּא בִּבְחִינַת גָּלוּת וְשִׁעְבּוּד, דַּאֲגַת הַפַּרְנָסָה שֶׁמַּקֶּפֶת וּמַלְבֶּשֶׁת אֶת פְּנִימִיּוּת־הַלֵּב וְהַנֶּפֶשׁ, כִּי "בְּנַפְשׁוֹ יָבִיא לַחְמוֹ"[25], וְטָרוּד לִבּוֹ בְּ"רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת כו'"[26].

וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "מַאן דְּקָטִיל לְחִוְיָא" – בְּהִתְגַּבְּרוּת הַנֶּפֶשׁ בְּחִיצוֹנִיּוּת־הַלֵּב, בְּמִלְחָמָה הַמְסוּרָה בְּיָדָהּ בְּכֹחַ שִׂכְלָהּ וְהַשָּׂגָתָהּ, "יָהֲבִין לֵיהּ מִלְּעֵילָּא בִּרְתָּא דְּמַלְכָּא", הִיא בְּחִינַת גִּילוּי נְקוּדַּת פְּנִימִיּוּת הַלֵּב בַּנֶּפֶשׁ. וְהִיא "מִלְחָמָה לַה' בַּעֲמָלֵק" – לְהוֹצִיאָהּ מֵהֶהָעֲלֵם אֶל הַגִּילוּי[27].

וְזֶהוּ "**כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה**", דְּהַיְינוּ מִלְחֶמֶת הַנֶּפֶשׁ בְּ"זֶה לְעוּמַת זֶה", אֲזַי תִּהְיֶה "**עַל אוֹיְבֶיךָ**" – הִיא בְּחִינַת גִּילוּי נְקוּדַּת־הַלֵּב, שֶׁהוּא מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' – **לְמַעְלָה** מֵאוֹיְבֶיךָ, שֶׁאֵין לָאוֹיֵב שֶׁלְּמַטָּה שְׁלִיטָה וַאֲחִיזָה שָׁם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֲשֶׁר חָלַק וגו'". וַאֲזַי "וְשָׁבִיתָ **שִׁבְיוֹ**" – **שֶׁנִּתְהַפֵּךְ** הָרַע לְטוֹב בְּהַסָּרַת הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים[28] כו'[29]. וְהַיְינוּ בְּהִגָּלוֹת נִגְלוֹת אוֹר ה' הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין' בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת נְקוּדַּת־הַלֵּב, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵאוֹיְבֶיךָ דַּוְקָא. :

ג. וְהִנֵּה גִּילּוּי זֶה שֶׁעַל יְדֵי נִיצוּחַ הַמִּלְחָמָה בְּכֹחַ הַנֶּפֶשׁ שֶׁלְּמַטָּה, הוּא גִּילּוּי הָאָרַת נְקוּדַּת הַלֵּב בַּנֶּפֶשׁ – לַהַפּוֹךְ לִבּוּשֵׁי מַחֲשָׁבָה, דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁבְּ"זֶה" לְעוּמַת "זֶה", וּלְקַבֵּץ כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית הַמְפוּזָּרִים בְּפִיזּוּר הַנֶּפֶשׁ בַּלְּבוּשִׁים הָהֵם, שֶׁכֹּחוֹתֶיהָ וְהֶאָרוֹתֶיהָ בִּלְבַד הֵם שֶׁמִּתְפַּשְׁטִים בַּלְּבוּשִׁים הַלָּלוּ.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (נִצָּבִים ל, ד): "אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ כו'": שֶׁ"הַנִּדָּחִים" הֵם הָאָרַת הַכֹּחוֹת הַמִּתְפַּשְׁטוֹת מִן הַנְּשָׁמָה לְהִתְפַּשֵּׁט וּלְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף וְנֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית – בְּ"רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת"[30] הַטּוֹרְדוֹת וּמְבַלְבְּלוֹת וּמַפְסִילוֹת אֶת הָאָדָם לְהַמְשִׁיךְ אֲחֲרֵיהֶם. וְכַנּוֹדָע מֵעִנְיָן הַחֲלוֹמוֹת וְכַף־הַקֶּלַע, שֶׁהֵם מֵהַלְּבוּשִׁים הַמַּלְבִּישִׁים אֶת הַנֶּפֶשׁ מֵרֹאשָׁהּ וְעַד רַגְלָהּ עַד שֶׁהִיא אֲסוּרָה וּקְשׁוּרָה בָּהֶם. וְהַקְּבוּץ הוּא עַל יְדֵי הָאָרַת גִּילּוּי נְקוּדַּת־הַלֵּב שֶׁמִּבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' דְּ"יָהֲבִין לֵיהּ מִלְּעֵילָּא" עַל יְדֵי "דְּקָטַל לְחִוְיָא" כַּנַ"ל.

אַךְ לִהְיוֹת גִּילּוּי עַצְמוּת נְקוּדַּת־הַלֵּב מַמָּשׁ, לְהַפֵּךְ עַצְמִיּוּת הַמִּדּוֹת מֵרַע לְטוֹב, עַל זֶה נֶאֱמַר (פָּרָשַׁתֵנוּ כא, יא): "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר וגו'"[31].

---

21. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אִם לֹא תֵּדְעִי כו'" (תּוֹרָה אוֹר כג, ב)).

22. (אֶסְתֵּר ד, ב).

23. (סִפְרֵי מַסְעֵי לה, לד. וּרְאֵה מְגִילָּה כט, א).

24. (עַיֵּן בְּ"עֵץ חַיִּים", שַׁעַר מ"א, פֶּרֶק ג').

25. (פִּיּוּט "כִּי בְּשִׁמְךָ" לְיָמִים נוֹרָאִים. עַל פִּי אֵיכָה ה, ט).

26. (מִשְׁלֵי יט, כא).

27. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּהַאי גַּוְונָא – עַל פָּסוּק "תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם"; וּבְעִנְיָן "פְּתָחֵנִי לִי כִּחוּדָּה שֶׁל מַחַט וַאֲנִי אֶפְתַּח לָךְ כְּפִתְחוֹ שֶׁל אוּלָם" – בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "אֲנִי יְשֵׁנָה").

28. (זְכַרְיָה ג, ד: "הָסִירוּ "הַבְּגָדִים הַצֹּאִים" . . הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלַיִךְ עֲוֹנֶךָ". רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק ט. י. לְעֵיל פִּנְחָס עה, ג. וְעוֹד).

29. (וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים" בְּשֵׁם הַזֹּהַר, הוּבָא בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים", סוֹף פֶּרֶק ט').

30. (מִשְׁלֵי יט, כא).

31. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אִם לֹא תֵּדְעִי" (תּוֹרָה אוֹר כג, ב), בְּעִנְיָן "**וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת תֹּאַר**" (וַיֵּצֵא כט, יז).

וְהִנֵּה לְהָבִין קְצָת מַהוּ שֹׁרֶשׁ עִנְיָן "גִּילּוּי **עַצְמוּת** נְקוּדַּת־הַלֵּב" מַמָּשׁ, וְ"גִּילּוּי **הָאָרַת** נְקוּדַּת הַלֵּב" כו', דְּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן כָּל כָּךְ הַהֶפְרֵשׁ, מֵאַחַר שֶׁגַּם הָאָרַת נְקוּדַּת הַלֵּב הִיא מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' כַּנַ"ל. וְאִם כֵּן, מִנַּלָן לַעֲשׂוֹת מְדָרֵגוֹת כָּל כָּךְ בִּנְקוּדַּת הַלֵּב שֶׁבָּאָדָם בֵּין עַצְמִיּוּת לְהָאָרָה כו'?

אַךְ הָעִנְיָן:

כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ז רֵישׁ פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים (דַּף צ"ד עַמּוּד ב'), בְּשֵׁם סֵפֶר הַ"גְּלִגּוּלִים", שֶׁיֵּשׁ ג' בְּחִינוֹת בַּנְּשָׁמוֹת: **א'**. – הִיא נַר"ן מִבְּחִינַת בִּי"ע. **ב'**. – נַר"ן מִבְּחִינַת אֲצִילוּת שֶׁבִּפְנִימִיּוּת בִּי"ע. **ג'**. – מְסוֹד אֲצִילוּת בְּעַצְמוֹ.

וְהִנֵּה חִיצוֹנִיּוּת הַלֵּב, שֶׁהוּא נִלְקָח וְנִמְשָׁךְ מִן הַדַּעַת וְהַהִתְבּוֹנְנוּת – זֶהוּ בְּחִינָה הָא', דְּהַיְינוּ נַר"ן דְּבִי"ע, כִּי בִּינָה "מְקַנְּנָא בְּכוּרְסַיָּיא" (תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ו) שֶׁהוּא עוֹלָם הַבְּרִיאָה כו'. וְעִצְמִיּוּת נְקוּדַּת־הַלֵּב אֲשֶׁר לְמַעְלָה מִמַּעְלָה מִן הַסְּתָם וְדַעַת הַמּוּשָׂג – זֶהוּ בְּחִינָה הַג', שֶׁהוּא אֲצִילוּת עַצְמוֹ, כִּי אֲצִילוּת בִּכְלָל הוּא בְּחִינַת חָכְמָה (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר שָׁם). וּמוּחִין־דְּאַבָּא הוּא מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מֵהַבִּינָה וְדַעַת כו', וְזֶהוּ עִנְיָן "**רוֹבַע** יִשְׂרָאֵל" (פְּלָק כג, י) – הַבְּחִינָה **הָרְבִיעִית**, הִיא בְּחִינַת אֲצִילוּת.

וּמֵעַתָּה יוּבַן כְּמוֹ כֵן הַיְסוֹד לַעֲשׂוֹת מַדְרֵגוֹת בִּנְקוּדַּת־הַלֵּב שֶׁבָּאָדָם, בֵּין "**עַצְמִיּוּת** נְקוּדַּת הַלֵּב" מַמָּשׁ, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת גִּילּוּי וְהַמְשָׁכָה מִמַּלְכוּת־דְּאֲצִילוּת עַצְמוֹ הָעֶלְיוֹן; וּבֵין "**הָאָרַת** נְקוּדַּת־הַלֵּב", שֶׁהוּא מִבְּחִינַת אֲצִילוּת שֶׁבִּפְנִימִיּוּת־הָעַשִׂיָּה, אוֹ אֲצִילוּת שֶׁבִּפְנִימִיּוּת־יְצִירָה וּבְרִיאָה – שֶׁהֵם **הָאָרָה מֵאֲצִילוּת־הָעֶלְיוֹן**, וְלָכֵן נִקְרָא "הָאָרַת נְקוּדַּת־הַלֵּב". וְעַל כֵּן פְּעוּלַּת גִּילּוּי הָאָרָה זוֹ הוּא לְהַפֵּךְ לִבּוּשֵׁי מַחֲשָׁבָה, דִּיבּוּר,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבִיאוּר הָעִנְיָן:

הִנֵּה פֵּירוּשׁ "תּוֹאַר" הוּא עִנְיָן מַה שֶּׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית א, כו): "נַעֲשֶׂה אָדָם **בְּצַלְמֵנוּ** וגו'". וְהִנֵּה כְּתִיב (שָׁם, כז): "וַיִּבְרָא אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם **בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם** אֱלֹקִים כו'", ב' פְּעָמִים בְּצֶלֶם – כְּנֶגֶד ב' בְּחִינוֹת שֶׁיֵּשׁ בַּנְּשָׁמָה:

הָא' – הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת בַּגּוּף, וְהוּא אֲשֶׁר יָרְדָה בְּדֶרֶךְ וְסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵעֵילָה לְעֵילָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה מג, ז): "וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו, יְצַרְתִּיו, אַף עָשִׂיתִיו".

וּבְחִינָה **הב'** – הִיא בְּחִינַת הַנְּשָׁמָה שֶׁעוֹמֶדֶת לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מַקִּיף, וְאֵינָהּ מִתְפַּשֶּׁטֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת תּוֹךְ הַגּוּף כְּלָל. וְנִקְרָא בְּשֵׁם "מָזָל" בִּלְשׁוֹן רַז"ל (מגילה ג, א): "דְּאַף עַל גַּב דְּאִיהוּ לֹא חָזֵי – **מַזָּלֵיהּ** חָזֵי". כִּי מָזָל – לְשׁוֹן **מַפְעִיל**, שֶׁמַּזִּיל וּמַמְשִׁיךְ הַהָאָרָה וְהַשְׁפָּעָה לִבְחִינַת הַנְּשָׁמָה שֶׁבְּתוֹךְ הַגּוּף.

וְהִנֵּה:

הַנְּשָׁמָה שֶׁבִּבְחִינַת מַקִּיף נִקְרֵאת בְּשֵׁם "יֶפֶת תּוֹאַר", שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מִבְּחִינַת "לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַ**תִּפְאֶרֶת**" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כט, יא), שֶׁהַ"תִּפְאֶרֶת" הוּא עִנְיָן יוֹפִי – "הִנְּךָ **יָפָה דוֹדִי** וגו'" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, טז);

וּבְחִינַת הַנְּשָׁמָה שֶׁבְּתוֹךְ הַגּוּף נִקְרָא "**אֵשֶׁת** יְפַת־תֹּאַר", שֶׁמְּקַבֵּל מ"יֶפֶת תּוֹאַר"[32].

וּכְדֵי לְהוֹצִיאָהּ מִן הַשִּׁבְיָה בִּבְחִינַת עַצְמוּתָהּ וּמַהוּתָהּ, דְּהַיְינוּ הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת עַצְמָן שֶׁתִּהְיֶינָה לַהּ לְבַדּוֹ, וּלְבַעֵר הָרַע מִקִּרְבּוֹ מִכֹּל וְכֹל, וְהַיְינוּ בְּהִתְהַפְּכוּת הַמִּדּוֹת שֶׁל הָרַע לְטוֹב מַמָּשׁ וּלְהָכְלֵל בִּקְדוּשָּׁה[33], צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ גִּילּוּי אֱלֹהוּת מִבְּחִינַת מָזָל, הוּא הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַגּוּף.

וְעַל זֶה אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם (תְּהִלִּים כז, ח):

"בַּקְּשׁוּ **פָנַי**", פֵּירוּשׁ: פְּנִימִיּוּת שֶׁלִּי, הַיְינוּ עַצְמִיּוּת פְּנִימִיּוּת נְקוּדַּת־הַלֵּב וּרְעוּתָא־דְּלִיבָּא, שֶׁהוּא בְּהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְצָרִיךְ **לְבַקְּשָׁהּ** וּלְחַפֵּשׂ אַחֲרֶיהָ, וּלְהוֹצִיאָהּ מֵהֶהָעְלֵם אֶל הַגִּילּוּי. (וּכְעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קיט, קעו): "תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד, בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ").

וְכֵיצַד יְבַקֵּשׁ וִיחַפֵּשׂ אַחֲרֶיהָ?

"אֶת **פָּנֶיךָ** ה' אְבַקֵּשׁ" (שָׁם): הַיְינוּ פְּנִימִיּוּת הֲוָיָ"ה, בְּחִינַת "וַיַּעֲבֹר הֲוָיָ"ה עַל **פָּנָיו** וגו'" (תשא לד, ו), שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁכִים י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים". וְהֵן נִמְשָׁכוֹת בִּימֵי הַסְּלִיחוֹת, שֶׁאָז הוּא זְמַן וְעֵת רָצוֹן לְמַעְלָה. וּבְכָל הַשָּׁנָה נִמְשָׁךְ פְּנִימִיּת הֲוָיָ"ה בִּבְחִינָה זוֹ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן הֵן פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ כִּבְיָכוֹל, "דְּלֵית מַחְשָׁבָה תִּפְיסָא בֵּיהּ"[34]:

שֶׁעַל יְדֵי עֶסֶק הַ**תּוֹרָה** נִקְרָא "**קוֹרֵא** בַּתּוֹרָה"[35], שֶׁקּוֹרֵא **וּמַמְשִׁיךְ** חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ. דְּ"אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת"[36], שֶׁהִיא בְּחִינַת הָאָרַת פְּנִימִיּוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (קֹהֶלֶת ח, א): "חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו"[37], וְעַל יְדֵי זֶה "יֵאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה" (תְּהִלִּים סז, ב).

וְהַ**מִּצְוֹת** הֵן הֵם פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, **תַּרְי"ג** מִצְוֹת דְּאוֹרַיְיתָא, וְז' מִצְוֹת דְּרַבָּנָן בְּגִימַטְרִיָּא "**תר"ך** עַמּוּדֵי אוֹר"[38], שֶׁהֵן נִמְשָׁכוֹת לְמַטָּה עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת. כְּמַאֲמָר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו כו'", וּכְמַאֲמַר רַז"ל[39]: "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מַנִּיחַ תְּפִילִין כו'".

"וּצְדָקָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם"[40], כִּי עִנְיַן הַצְּדָקָה הוּא לְהָיוֹת מִדַּת הַחֶסֶד־חִנָּם, "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים" (יְשַׁעְיָה נז, טו), שֶׁהֵן כָּל הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת, דְּ"כוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב"[41]. וְזֶהוּ "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה **שָׁלוֹם**" (יְשַׁעְיָה לב, יז), **וּכְתִיב** (יְשַׁעְיָה נז, יט): "שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב" – דַּאֲצִילוּת; וְהָאָרַת נְקוּדַּת הַלֵּב נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת פַּרְצוּף הַ**חִיצוֹן** כו'. וְזֶה קָרוֹב גַּם בֵּן לַדֶּרֶךְ הָא').

וּמַעֲשֶׂה, שֶׁהֵן הֵן בְּחִינַת בְּי"ע עַצְמָן בַּנּוֹדָע.

וּמֵעַתָּה מוּבָן אֵיךְ שֶׁבְּחִינָה זוֹ דִּנְקוּדַּת־הַלֵּב יֶשְׁנוֹ בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי גַּם בַּנֶּפֶשׁ שֶׁמִּבְּחִינַת עֲשִׂיָּיה מְלוּבָּשׁ בְּפְנִימִיּוּתוֹ בְּחִינַת אֲצִילוּת כְּנֵ"ל.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "מִי מָנָה", בְּעִנְיָן "**אַף עָשִׂיתִיו**" (יְשַׁעְיָה מג, ז)— "אַף" מְרַבֶּה הַבְּחִינָה הָרְבִיעִית הַנַּ"ל.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר (בְּבַאוּרֵי הַזֹּהַר) עַל פִּי הָרַעְיָא־מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת כִּי תִשָּׂא (קפו, ב), בְּעִנְיָן "וְהַדֶּל לֹא יִמְעִיט כו'" (תִּשָּׂא ל, טו) – "יְסוֹד־אַבָּא אִרְוַח" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה מֵהָאֲרִיזַ"ל פָּרָשַׁת דְּבָרִים. וְשָׁם בְּלָק דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וּמֵחַץ פְּאָתֵי מוֹאָב"), שֶׁהָאָרַת אַבָּא נִמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אַף מִי שֶׁאֵין לוֹ בִּינָה וְדַעַת. וְהַיְינוּ לְהָיוֹת מְסִירַת־נֶפֶשׁ בְּלִי טַעַם וְדַעַת בְּכָל כו'. וְהַיְינוּ אֲפִילּוּ בְּנֶפֶשׁ דְּנֶפֶשׁ דַּעֲשִׂיָּיה שֶׁאֵין בּוֹ הָאָרַת הַבִּינָה וְהַדַּעַת.

עוֹד יֵשׁ לוֹמַר: דְּעַצְמִיּוּת נְקוּדַּת הַלֵּב מַמָּשׁ נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל מַמָּשׁ, שֶׁהוּא פַּרְצוּף הַ**פְּנִימִי** דְּמַלְכוּת־

---

32. (עַיֵּין בַּזֹּהַר: רֵישׁ פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר, דַּף קי"ז עַמּוּד א'. פָּרָשַׁת שְׁלַח, דַּף קנ"ט, א'. וְעַיֵּין בַּזֹּהַר חֵלֶק א', וַיְחִי, דַּף רמ"ה סוֹף עַמּוּד א' וְעַמּוּד ב').

33. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בָּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק יו"ד.

34. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, "פָּתַח אֱלִיָּהוּ").

35. (בְּרָכוֹת רֵישׁ פֶּרֶק ג וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

36. (זֹהַר חֵלֶק ב קכא, א).

37. (עַיֵּין בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם כו'").

38. (פְּרִדֵּס שַׁעַר ח פֶּרֶק ג).

39. (בְּרָכוֹת ו, א. וּרְאֵה זֹהַר חֵלֶק א קמז, א).

40. (בָּבָא בָּתְרָא ט, א).

41. (זֹהַר חֵלֶק א בַּהַקְדָּמָה יא, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"לָרָחוֹק שֶׁנַּעֲשָׂה קָרוֹב"[42]. כִּי שָׁלוֹם הַיְינוּ בְּחִינַת הִתְקַשְּׁרוּת מַעְלָה וּמַטָּה, שֶׁיִּהְיֶה גַּם הָרָחוֹק בִּבְחִינַת קָרוֹב כַּנַּ"ל.

וּכְשֵׁם שֶׁנִּמְשַׁךְ מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה בְּחִינַת "אֶת פָּנֶיךָ ה'", כָּךְ נִמְשַׁךְ מִמַּטָּה־לְמַעְלָה בְּחִינַת "בַּקְּשׁוּ פָנָי", לִהְיוֹת נְקוּדַּת פְּנִימִית־הַלֵּב עוֹלֶה וְנִכְלָל בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ[43].

וְלֹא מֵהָעוֹלָם־הַזֶּה לְבָד, שֶׁהוּא בְּחִינַת הִתְקַבְּצוּת מִפִּיזּוּר הַנֶּפֶשׁ הַמִּתְפַּזֵּר וּמִתְפַּשֵּׁט בְּמַחְשָׁבָה, דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה, לְבוּשֵׁי הַגּוּף הַגַּשְׁמִי שֶׁנִּמְשָׁכִין אַחַר עוֹלָם־הַזֶּה, אֶלָּא אֲפִילּוּ מִגַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְעֶלְיוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עג, כה־כו): "מִי לִי בַשָּׁמָיִם, וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי בָאָרֶץ. כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי צוּר לְבָבִי וְגוֹ'". וְעַל זֶה נֶאֱמַר (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, ה): "מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל **דּוֹדָהּ**" – "עַל דּוֹדָהּ" מַמָּשׁ.

וְזֶהוּ "וְלָקַחְתָּ לְךָ **לְאִשָּׁה**" (פָּרָשָׁתֵנוּ כא, יא): דְּהַיְינוּ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר[44]: "בַּיּוֹם הַהוּא וְגוֹ' תִּקְרְאִי לִי **אִישִׁי**". וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה. וּכְמַאֲמַר רַז"ל[45]: "'בְּיוֹם חֲתוּנָּתוֹ' (שִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא) – זֶה מַתַּן תּוֹרָה", שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת חָתָן, וּכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל נִקְרֵאת כַּלָּה, בְּחִינַת "כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי" מַמָּשׁ.

אַךְ לִהְיוֹת בְּחִינָה זוֹ שֶׁל הַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ וְחָכְמָתוֹ, כְּדֵי לְהַעֲלוֹת בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת נְקוּדַּת־הַלֵּב בִּבְחִינַת עַצְמוּתָהּ וּמָהוּתָהּ מַמָּשׁ, צָרִיךְ לְהַקְדִּים לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "**וְחָשַׁקְתָּ בָהּ**" (פָּרָשָׁתֵנוּ שָׁם) – שֶׁיְּהֵא כָּל יִשְׁעוֹ וְחֶפְצוֹ בָּזֶה. כִּי "רוּחַ אַיְיתִי רוּחַ וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ" (זח"ב קסב, ב), "אִם יָשִׂים אֵלָיו לִבּוֹ, רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֶאֱסוֹף" (אִיּוֹב לד, יד). מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם אֵינוֹ חוֹשֵׁק וּמִתְאַוֶּה לְהַעֲלוֹת פְּנִימִית נְקוּדַּת־הַלֵּב, בְּוַדַּאי לֹא יַמְשִׁיךְ כְּלוּם. :

ד. "וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ" (פָּרָשָׁתֵנוּ כא, יב):

וְהָעִנְיָן: כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[46] עַל פָּסוּק "נָפְלָה לֹא תוֹסִיף **קוּם** וְגוֹ'" (בְּעָמוֹס רֵישׁ סִימָן י', ה'). שֶׁלֹּא תִּהְיֶה בִּבְחִינַת "**קוּם**" – **מִמַּטָּה־לְמַעְלָה**, רַק כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (עָמוֹס ט, יא): "בַּיּוֹם הַהוּא **אָקִים** וְגוֹ'". שֶׁיּוּמְשָׁךְ **מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה**, שֶׁהִיא לָהּ גַּם לְמַטָּה בְּחִינַת "קִימָה **מַעַלְיְיתָא**"[47].

וְהַיְינוּ לִהְיוֹת אוֹר פְּנֵי ה' נִמְשַׁךְ לְמַטָּה, לִהְיוֹת "כַּמַּיִם הַפָּנִים" (מִשְׁלֵי כז, יט), בִּבְחִינַת "וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה **לְפָנֶיךָ**"[48], "לְפָנֶיךָ" דַּיְיקָא, בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת, שֶׁזּוֹ הִיא שְׁלֵימוּת הַתְּשׁוּבָה – "תָּשׁוּב ה' כוּ'"[49]. וְהוּא בְּחִינַת קוּמָה – "**אָקִים** אֶת סוּכַּת דָּוִד הַנּוֹפֶלֶת כוּ'" (עָמוֹס ט, יא).

וְזֶהוּ בְּחִינַת עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה, "כַּמַּיִם הַפָּנִים כוּ'". שֶׁבַּסְּלִיחוֹת מַמְשִׁיכִין "וַיַּעֲבֹר הֲוָיָ"ה עַל פָּנָיו וְגוֹ'", לִהְיוֹת בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה בִּבְחִינַת "וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵימָה לְפָנֶיךָ". :

"**וְגִלְּחָה** אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ" (פָּרָשָׁתֵנוּ שָׁם):

הִנֵּה שְׂעָרוֹת הָרֹאשׁ הֵן מוֹתְרֵי־**הַמּוֹחִין** שֶׁנָּפְלוּ בְּמִילֵּי דְּעָלְמָא. וְצִפָּרְנַיִם הֵן מוֹתְרֵי־**מִדּוֹת** – "חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא"[50], "אַבְרָהָם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ כוּ'". וְצָרִיךְ הָאָדָם לְהָסִיר הַמּוֹתָרוֹת, כִּי מִסִּטְרָא דִּקְדוּשָּׁה־עֶלְיוֹנָה הִנֵּה הַמּוֹתָרוֹת הֵם בְּחִינַת קְדוּשָּׁה. וּכְמוֹ "י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים" שֶׁנִּמְשָׁכוֹת מִבְּחִינַת שְׂעָרוֹת כוּ'. וּכְעִנְיָן "קָדוֹשׁ יִהְיֶה, גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ"[51] (נָשֹׂא ו, ה). אֲבָל בַּלְּוִיִּם שֶׁהֵם לְמַטָּה בְּמַדְרֵיגָה, מִסִּטְרָא דְּדִינָא־קַשְׁיָא כְּתִיב (בְּהַעֲלוֹתְךָ ח, ז): "**וְהֶעֱבִירוּ** תַעַר וְגוֹ'"[52]. וְ"שֵׂעָר בְּאִשָּׁה עֶרְוָה"[53] – שֶׁשָּׁם יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים.

וְזֶהוּ עִנְיָן אָמְרָם[54]: "עַם־הָאָרֶץ אָסוּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר", שֶׁהַבָּשָׂר הוּא מוֹרִידוֹ וּמַשְׁפִּילוֹ לְמַטָּה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן תַּלְמִיד־חָכָם, כִּי "צַדִּיק אוֹכֵל לְשׂוֹבַע נַפְשׁוֹ" (מִשְׁלֵי יג, כה) כְּתִיב. וְכֵן אָמְרוּ[55]: "שִׂיחַת **חוּלִּין** שֶׁל תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים כוּ'"[56], דַּיְיקָא. וְלָכֵן הַבַּעַל־תְּשׁוּבָה צָרִיךְ לְסַגֵּף אֶת עַצְמוֹ – כְּדֵי לְהַרְחִיק עַצְמוֹ מֵהַמּוֹתָרוֹת, שֶׁלֹּא יוֹרִידֶנּוּ וְיַחְזִירֶנּוּ לְסוּרוֹ חַס וְשָׁלוֹם. :

---

42. (בְּרָכוֹת לד, ב)

43. (וְעַיֵּין: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי מָנָה". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת". **וּבְדִבּוּר** הַמַּתְחִיל "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". **וּבְדִבּוּר** הַמַּתְחִיל "אַחֲרֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם תֵּלֵכוּ" (אַחֲרֵי יג, ה), גַּבֵּי "וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ" (שָׁם). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אִם לֹא תֵדְעִי כוּ' צְאִי כוּ'". עַיֵּין שָׁם).

44. (הוֹשֵׁעַ ב, יח: "בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' תִּקְרְאִי אִישִׁי").

45. (תַּעֲנִית כו, ב. וּרְאֵה רַשִׁ"י בְּשִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא וּבִמְצוּדוֹת דָּוִד שָׁם).

46. (פָּרָשָׁה וַיִּקְרָא, דַף ו' סוֹף עַמּוּד א' וְעַמּוּד ב'. וּבְרַעְיָא־מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת פִּנְחָס, דַף רנ"ז סוֹף עַמּוּד א' וְעַמּוּד ב').

47. (וּכְעִנְיָן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְשַׂמְתִּי **כַּדְכֹד**", בְּעִנְיָן "**חַד אָמַר שֹׁהַם**".

וְעַיֵּין בַּזֹּהַר חֵלֶק א', וַיְחִי (דַף רל"ז, ב'), פֵּירוּשׁ בְּעִנְיָן אַחֵר מִמַּה שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא – יֵשׁ לוֹמַר זֶהוּ כְּמַאן דְּאָמַר "יָשְׁפֵּה").

48. (נוֹסַח שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה).

49. (זֹהַר חֵלֶק ג נָשֹׂא קכב, א).

50. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, "פָּתַח אֵלִיָּהוּ").

51. (עַיֵּין מִזֶּה לְקַמָּן: עַל פָּסוּק "כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ". **וּבְפָרָשַׁת** אֱמוֹר עַל פָּסוּק "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ").

52. וְעַיֵּין [בַּזֹּהַר] בְּפָרָשַׁת תַּזְרִיעַ (דַף מ"ח, עַמּוּד ב').

53. (בְּרָכוֹת כד, א).

54. (פְּסָחִים מט, ב).

55. (עֲבוֹדָה זָרָה יט, א).

56. [צְרִיכָה לִימּוּד].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"**וְהַסִּירָה** אֶת שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ" (פָּרָשָׁתֵנוּ כא, יג):

הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל[57]: "בָּבוּאָה דְּבָבוּאָה לֵית לְהוּ, אֲבָל בָּבוּאָה לְחוֹדָהּ אִית לְהוּ" גַּם בְּ"זֶה לְעוּמַת זֶה", דְּהַיְינוּ בְּחִינַת מַקִּיף לְמַעְלָה. כְּעִנְיַן "עֲבֵירָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵירָה[58], וּ"מְטַמְּאִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה וכו'"[59]. וְצָרִיךְ לְהָסִיר גַּם בְּחִינַת הַמַּקִּיף שֶׁנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה מֵאֵלָיו, כִּי עֲוֹונוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִין[60] כְּתִיב, שֶׁמַּבְדִּילִין וּמַפְסִיקִין בֵּין הַשְׁרָאַת גִּילּוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, וּבֵין נְקוּדַּת פְּנִימִיּוּת־הַלֵּב, שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ לִפְנִימִיּוּת־הַלֵּב בִּלְתִּי אִם יָסוּר הַמְכַסֶּה וְהַמַּסְתִּיר לִבְחִינַת הַמַּקִּיף שֶׁבְּ"זֶה לְעוּמַת זֶה". שֶׁעַל יְדֵי הֲסָרָה זוֹ:

"**וְיָשְׁבָה** בְּבֵיתֶךָ" (פָּרָשָׁתֵנוּ שָׁם): שֶׁתִּתְהַיֶּה בְּחִינַת יְשִׁיבָה וּ**קְבִיעוּת** הָאַהֲבָה שֶׁבִּנְקוּדַּת־הַלֵּב – "בַּל תְּמוֹט **עוֹלָם וָעֶד**" (תְּהִלִּים קד, ה). וּבָזֶה יַעֲלֶה וְיָבוֹא וְיִגִּיעַ לִבְחִינָה וּמַדְרֵיגָה יוֹתֵר עֶלְיוֹנָה, הִיא מַדְרֵיגַת "**וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ** וְאֶת אִמָּהּ יָרֵחַ יָמִים" (פָּרָשָׁתֵנוּ שָׁם):

כִּי הִנֵּה מַעֲלַת וּמַדְרֵיגַת הַבְּכִיָּה הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה־עִילָּאָה הַגְּדוֹלָה מִכּוּלָּם. שֶׁמַּמָּה בְּחִינוֹת וּמַדְרֵיגוֹת יֵשׁ בִּתְשׁוּבָה־עִילָּאָה וְהִיא הָעוֹלָה עַל כּוּלָּנָה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר לָעָתִיד־לָבֹא (יִרְמְיָה לא, ח): "בִּבְכִי יָבוֹאוּ וְגוֹ'"; וּכְתִיב (שְׁמוֹת ב, ו): "וְהִנֵּה נַעַר בּוֹכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו".

וְהַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ עַל רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשֶׁאָמַר שִׁיר־הַשִּׁירִים "זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת"[61] – שֶׁהַבְּכִיָּה הַלָּזוֹ הִיא מֵחֲמַת דְּבֵיקוּת הַנֶּפֶשׁ בְּשָׁרְשָׁהּ, לְמַעְלָה מִכְּדֵי אֲשֶׁר תּוּכַל נַפְשׁוֹ שְׁאֵת, שֶׁאָז "אֵין[62] שַׁלִּיט בָּרוּחַ לְכְלוֹא וְגוֹ'"[63] (קֹהֶלֶת ח, ח).

וְעַל עִנְיַן בְּכִיָּה זוֹ אִיתָא בְּשֵׁם הָאֲרִיזַ"ל[64]: "שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ בּוֹכֶה בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים אֵין נִשְׁמָתוֹ שְׁלֵימָה", שֶׁבִּכְיָה זוֹ הִיא שְׁלֵימוּת הַנְּשָׁמָה, וְעִיקָּרָהּ בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, בְּחִינַת תְּשׁוּבָה־עִילָּאָה – "**לִפְנֵי** יְיָ **ה**' תִּטְהָרוּ" (אַחֲרֵי טז, ל). :

57. (בָּמוֹת קכב, א. גִּיטִּין סו, א).

58. (אָבוֹת ד, ב).

59. (יוֹמָא לט, א: "אָדָם מְטַמֵּא עַצְמוֹ מְעַט – מְטַמְּאִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה").

60. (יְשַׁעְיָה נט, ב: "כִּי אִם עֲוֹונֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים").

61. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א צח, ב בְּמִדְרָשׁ הַנֶּעֱלָם. ט"ז אוֹרַח חַיִּים סִימָן רפ"ח סָעִיף קָטָן ב, בְּשֵׁם זֹהַר חָדָשׁ).

62. ["אָדָם"].

63. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר: לְעֵיל סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְשָׁמַתִּי כַּדְכֹּד". וּבְפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח, עַל פָּסוּק "וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה". וְעַל פָּסוּק "וְקִבֵּל הַיְהוּדִים").

64. (הוּבָא בְּפִרְיֵי עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַשּׁוֹפָר רֵישׁ פֶּרֶק ה'. וּבְ"בְּאֵר הֵיטֵב" שֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן תקפ"ד סָעִיף קָטָן ג. שַׁעַר הַכַּוָּונוֹת דְּרוּשֵׁי רֹאשׁ הַשָּׁנָה קוֹדֶם דְּרוּשׁ א. סִידּוּר הָאֲרִיזַ"ל סוֹף סֵדֶר הַנִּסּוּכִים)

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(כה) **והנה** עכ"פ מובן מכל זה שיש ג' מיני בטול (לבד בטול הפשוט הנ"ל שאין בו גוון כלל) והן ג' מיני גוונין הנראין בעמוד שבג"ע כנ"ל הא' בטול שבא מצד האהבה לבד בגלוי גמור והוא מראה וגוון הלובן שנגלה בעמוד שמורה על בחי' החסד כידוע והבטול הב' בחי' הבטול שבא מצד היראה לבד בגלוי והוא מראה וגוון דאדום שנגלה בעמוד זה שמורה על בחי' הגבו' והיינו שלפעמים עולים הנשמות בעמוד זה מגעה"ת לג"ע העליון ומתבטלים בו בבחי' הבטול שבבחי' האהבה אז נגלה בו רק מראה לבן וכאשר הנשמו' עולים בבטול היראה אז נגלה בו מראה האדום כו'. ואלה השינויים מה שלפעמים עולים בבטול בבחי' אהבה וקרוב ולפעמים בבטול ביראה זה תלוי לפי אופן ההשגות דנשמות בחו"ב שלהם ע"י בחי' הדעת הנוטה לפעמים להתפעלות האהבה או להתפעלות היראה כנ"ל וד"ל. והמדרגה הג' הוא בטול הכולל לב' מיני אוי"ר הנ"ל יחד והוא מראה וגוון הירוק שכולל לב' מיני גוונין דלבן ואדום דהיינו שהוא בחי' הבטול הכלול מאמצעות שניהם יחד אלא שלפעמים בחי' הבטול דאהבה נגלה בגלוי והוא בחי' החסד שהוא מראה לבן ובחי' הבטול שביראה שזהו בחי' הגבו' יש בו בהעלם כאהבה דאברהם בגילוי שיש בו בהעלם מיראה ופחד דיצחק וכשמחת רואי פני המלך באהבה בגילוי ותוכו רצוף יראה ופחד כנ"ל שזהו שא' במקום גילה שם תהא רעדה בפנים וכמו וכל הלבבות ייראוך כו'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולפעמים בהיפוך שבחי' הבטול דיראה נגלה בו בגלוי
כפחד יצחק ובטול דאהבה' בהעלם שהגבו' בגלוי
והחסד בהעלם והוא מראה האדום בגלוי והלובן
בהעלם כו' וכ"ה ענין מראה הירוק שהוא מראה מיוחד
בפ"ע ואינו דומה לא ללבן ולא לאדום רק לפעמים
נוטה מראהו למראה האדמומית בגלוי כמו מראה
הזהב או חלמון ביצה שנוטים למראה האדמומית יותר
כידוע ומבואר בש"ע ופוסקי' בהל' נדה (שזהו ירוק
ככרתי שהוא מראה גע"ל ולא בלוי"א לפי שכלול
מאש ומים יחד כמראה התכלת שדומה לים וים דומה
לרקיע שהוא ירוק כו') שזהו בחי' הגבו'. ואמנם ממוזג
הוא גם ממראה הלובן בהעלם כו' ולפעמים מראה
הירוק נוטה יותר לבחי' הלובן דחסד כענין שא'
(מגילה יג, א) אסתר ירקרוקית היתה כו' והרי אמרו
דחוט של חסד היה משוך עליה כו' וכן מ"ש ע"פ וירק
את חניכיו שהוריקן בזהב והזהב נוטה לאדמומית וע"כ
נק' ירוק זהו שלפעמים נוטה לאדמומית יותר ולפעמים
נוטה לחסד דלובן כאסתר ירקרוקית היתה וכמ"ש
בזהר בענין זהב וכסף ונחשת שגם הזהב כלול מבחי'
החסדי' ולפעמים החסד שבו בגילוי והגבו' בהעלם
ולפעמים להיפוך וזהו עיקר בחי' מראה הנחשת שנוטה
לאדמומי' וללובן שכלול מזהב וכסף בחלוף לפרקים
כמראה הירוק כנ"ל וד"ל. וזהו מראה הג' שנעשה
בעמוד שהוא הירוק שהוא גוון מיוחד בפ"ע אלא
שכלול מלובן ואודם בב' אופנים כנ"ל כך לפעמים
בגילוי הוא בבטול דיראה ובטול דאהבה בהעלם
ולפעמים בגילוי הוא בבטול דאהבה והבטול דיראה בו
בהעלם שאע"פ שהן ב' אופנים וא"כ ה"ז ב' שהן ד'
דהיינו ב' מדרגו' דאוי"ר פשוטים וב' אופנים
בהתכללותם זע"ז יחד שאחד מהם בגילוי וא' בהעלם
מ"מ הרי בגילוי לא בא רק א' מאופני ההתכללות
דאוי"ר או אהבה או יראה. וזהו מראה הירוק
שלפעמים גילוי שלו בבחי' החסד כאסתר שירקרוקית
היתה והית' נושאת חן וחסד ולפעמים גילוי שלו בבחי'
הגבור' כזהב שנוטה לאדמומית וא"כ בגילוי עכ"פ אין
כאן רק ג' מראות לבד שהן חיור וסומק וירוק הגם
שבירוק יש ב' אופני הגלוי דחו"ג אבל אין מתגלה מב'
האופנים יחד רק או זה או זה ע"כ לא נק' ד' גוונין
בגילוי וזהו כמראה הקשת שיש בו ב' גוונין דלבן
ואדום בגילוי שהוא כאוי"ר פשוטים בלתי הרכבה
והתכללות כל א' מהפוכו כלל וגוון הג' מראה הירוק
שבא בשנוי לפעמים כך ולפעמים כך כנ"ל אבל הוא
רק בגילוי גוון מיוחד באופן א' מהתכללות דאוי"ר
כנ"ל. וכן כמו מראה הנחשת שכלול מב' גוונין דזהב
וכסף בחילוף מהעלם לגילוי בב' אופני ההתכללות
דאוי"ר שנק' חו"ג לפעמים כך ולפעמים כך כנ"ל
וד"ל. (ויש ג' מראות הכלולים בירוק גע"ל ובלוי"א
וגרי"ן מראה גע"ל נוטה יותר ללבן מן האודם ומראה
בלוי"א נוטה יותר לאודם כמראה התכלת ורקיע דהאי
שחור אדום הוא כו' וגרי"ן כלול בהעלם מלבן ואדום
ואינו נוטה לא ללובן ולא לאודם וכך יש במראה
הנחשת נחשת קלל (שנק' מע"ס) שנוטה יותר ללבן.
ונחשת אדום (שנק' קופער) שנוטה יותר לאדום
ומראות ממוצעות מב' אלה שאינו לא לבן ולא אדום
כלל כו') ודוגמא לזה הוא כמו יסוד הרוח שכלול מאש
ומים יחד שיש בו הרכבות דאש ומים כמו שהן כלולים
זמ"ז דהיינו כמו שהאש כלול במים (כאהבה דאברהם
כנ"ל) וכמו שהמים כלולים באש (כיראה דיצחק)
והרוח מדרגה בפ"ע אלא שלפעמים יסוד האש בו
בגילוי (כמו כשעלה למעלה או כעץ יבש יותר שכלה
ונשרף באש כו') ויסוד המים בו בהעלם ולפעמים יסוד
המים בו בגילוי (כעץ לח או כרוח היורד למטה) ויסוד
האש בו בהעלם וזהו בחי' רו"ש שברוח החיים שבלב
שכלול מעלייה ויריד' דאוי"ר כנ"ל. וכן ברוח הבל
הדבור שכלול מיסוד המים ולחלוחית ויסוד האש
ויבשות ע"כ לפעמים קולו צלול יותר ולפעמים נחר
גרונו כו' וכן בקול ממוזג מחדוה ומרירות יחד (שנק'
קול ערב כידוע) שמורכב מחו"ג דאוי"ר הנ"ל גם הוא
מדרגה בפ"ע שכלול מחו"ג בב' אופני ההתכללות
שלהם כנ"ל. אך בגילוי אינו בא רק באופן אחד בלבד
דהיינו לפעמים החדוה ושמחה באהבה ורוממות הלב
כו' ניכר ונגלה בתנועת הקול בניגון ושיר ובחי'
המרירות ועוצב ושפלות ויראה שבו בהעלם ולפעמים
בהפוך בגילוי ניכר ונגלה המרירות והשפלות יראה
ובתוכו רצוף בהעלם בחי' חדוה ושמחה ואהבה כנ"ל
באוי"ר שבלב כו'. ועכ"פ הן ב' מיני קול ושניהם באים
בבחי' ההתכללות דאוי"ר שנק' חו"ג ולא שבאים
בגילוי יחד א"כ יש ג' מיני קול בגילוי קול חדוה לבד
וקול מרירות לבד וקול הג' הממוזג ומורכב משניהם
כאחד מב' אופנים הנ"ל וד"ל:

ותלד עדה את יבל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

יד) **ועתה** י"ל איך וע"י מה ומי הגורם להמשכה הנ"ל, אך ע"ז באו בתחלה שני תיבות שמע ישראל, לומר שההמשכה היא ע"י התשובה לברר הבירורים מה שהאדם אוכל ומתפלל אח"כ בכח זה וכן כל ל"ט מלאכות החורש כו' שהבירורים העולים אח"כ ע"י התפלה הם הגורמים המשכה זו ונרמז זה בתיבת שמע שם ע' ונז' בכוונות האריז"ל דש"מ היינו רפ"ח ניצוצים המתבררים ע"י שם ב"ן דתיקון במילוי ההין המברר אותם כי ב"ן ורפ"ח בגי' שם, והענין לפי שכל ענין השבירה והתיקון אינו רק אצלינו בערך הספירות והעולמות שהרי הבחי' היותר גבוה שהגיע בה הפגם ע"י השבירה הוא רק בבחי' האורות ואף גם הם לא נשברו ח"ו רק שנסתלקו למעלה וניצוצים לבד נפלו מהם כו', אמנם לגבי עצמותו ית' אין שום שייכות בעצמותו ח"ו מהשבירה שהרי האור כלא חשיב לגבי המאור וכמו שאין שום שינוי בהשמש עצמה ע"י שהענן מסתיר אורו וזיוו, ולפיכך רפ"ח וב"ן שהם השבירה והתיקון נק' שם שהוא כמשל השם שאין נוגע להעצם וכך כתיב אני הוי' הוא שמי כו', והנה עליות הבירורי' הוא בבחי' ע' רבתי היינו בחי' ז' מדות שמשם הי' שרש השבירה ולפי שכל א' כלולה מיו"ד לכן הם ע' ונק' רבתי כי הם בבינה והמדות הכלולי' בשכל הם גדולים יותר מהמדות שבלב כי הלב אינו מקבל רק הארה בלבד וזהו שנק' המדות שבלב זעיר אנפין ע"ש הקיצור והצמצום ושם הם ג"כ אתוון זעירין משא"כ בבינה הוא אתוון רברבין וזהו הע' רבתי שלשם הוא עליות הבירורים והוא בבחי' רצוא לך הוי' הגדולה כו' ואח"כ תיבת ישראל הוא המשכה מלמעלה למטה בבחי' שוב כי ישראל הוא נהירו דחכמתא הנק' אל וכמ"ש השמים מספרים כבוד אל ואי' בזהר מנהרין ומנצצין כו', וע"י בחי' רו"ש נמשך אח"כ ההמשכה מאא"ס והיחוד בתיבות הוי' אלקינו כנ"ל: ואהבת את ה', הנה מכאן עד ובשעריך הוא מ"ב תיבות ומכאן מתחיל שם מ"ב וענין שם מ"ב הוא שכל ההעלאות הם על ידו כמ"ש בשתים יעופף כו' והוא בחי' עליות הנשמה ולכן בכ"מ שצריך לבחי' עליות הנשמה אומרים אנא בכח כמו בק"ש שעל המטה שצ"ל עליות הנשמה בסוד בידך אפקיד רוחי לכן אומרי' תחלה אנא בכח כו', והיינו משום ששם זה הוא מבחי' גבורות שענינם בחי' עליי' והסתלקות לכן כל העליות הוא ע"י שם זה, אלא שצריך לבאר הקושי' שנת"ל אות י"ב דהרי פ' שמע הוא בחי' חסד וא"כ איך שייך בו דייקא ש' מ"ב דגבו' ונת' שם הענין בקצרה שהוא בחי' אור הגבורה שבכלי החסד, דאי' בזהר אחליפו דוכתייהו ופי' בע"ח דאור החסד נכנס בכלי הגבו' ואור הגבורה בכלי החסד, וזהו ענין ב' פרשיות דק"ש שמע והא"ש, שמע הוא בחי' אור הגבורה שבכלי החסד, וזהו דהשם הוא מ"ב שהוא מבחי' גבורה והוא מורה על בחי' האור שהרי האור הוא בחי' פנימית לגבי הכלי וכמ"כ השם מ"ב המרומז בפ' שמע הוא בחי' פנימית לגבי התיבות עצמן שבפרשה זו שהרי השם אינו מפורש בתורה, והתיבות המפורשים הן בחי' הכלים לכן הכלי הוא בחי' חסד כמ"ש בפ' זו ואהבת וידוע דאהבה הוא חסד, אך האור הוא בחי' גבורה וכמו השם מ"ב שבא ברמז כו', ובפ' והא"ש הוא בהיפוך כדלקמן אי"ה, וביאור הדברים הנה בפ' שמע כתי' ואהבת בכל מאדך אבל בפ' והא"ש לא נז' אהבת מאדך ואהבה זו דמאדך הוא ענין שם מ"ב שהוא אור הגבורה בכלי החסד, ופי' דאהבת מאדך הוא בחי' אהבה שבלי גבול שזהו פי' מאד ור"ל בלי גבול היינו למעלה מהגבלת הכלי שלא תוכל האהבה להתיישב בכלי הלב אלא שירצה להפרד מן הכלי וליכלל במקור החיים א"ס ב"ה, והוא בחי' האהבה העולה על כולנה הנזכר בלק"א פרק נ' שהיא כמעלת הזהב על הכסף מבחי' גבורות עליונות דבינה עילאה דהיינו שע"י התבוננות בגדולת א"ס ב"ה דכולא קמי' כלא ממש חשיב תתלטט ותתלהב הנפש ליקר תפארת גדולתו כו' וליפרד מהפתילה ועצים שנאחזת בהן כו' ואח"כ בא לידי כלות הנפש ממש ע"ש ונמצא שאהבה זו היא מבחי' גבורות שמהם בא סיבת העלי' וההסתלקות וכמ"ש בלק"א שהוא מבחי' תגבורת יסוד האש שבנפש אלהית כו' אך אור הגבורה הוא בכלי החסד שהרי עלי' והסתלקות זו נעשית ונגמרת ע"י האהבה והאהבה עצמה היא בחי' חסד כנודע ונמצא הכלי היא בחי' חסד והוא בחי' האהבה דואהבת כו' אלא שאור הגבורה נכנס ומתלבש בה והוא שיהי' אהבה זו ליפרד מהפתילה כו', ונמצא שהמכוון באהבה זו הוא בחי' גבורה דהיינו הסתלקות מהכלים, וכונה זו הוא בחי' האור עם היות שהאהבה עצמה והיא בחי' הכלי שעל ידה נשלם מכוון זה היא בחי' חסד כנ"ל:

שרש מצות התפלה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

והנה כמו שהוא במצות כך הוא ג"כ בתפלה, ולזה תקנו לברך בשחר שתים לפני' ואחת לאחרי' ובערב מברך שתים לפני' ושתים לאחרי', שזהו ג"כ כנגד השבועה שהם נותנים כח לאדם שלא יחטא כו'. ובדרך כלל צריך שיהי' השבעה ביום ובערב ג"כ, וזהו שבשחר מברך שתים לפני' ואחת לאחרי', לפי שיש ג' פרשיות דק"ש וברכת התפלה וג' ברכות דק"ש הוא שבע, ובערב לפי שיש רק שני פרשיות דק"ש לפי שפ' ציצית אינו נוהג בלילה לכך תקנו בלילה עוד ברכה אחת כדי שיהי' בחי' שבע כו', ועי"ז נמשך הכח מבחי' השבועה שמשביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע ויכול להפוך את הגוף ונה"ב לאהפכא חשוכא לנהורא לפי שאוהבי ה' שנאו רע כו' ולזה משביעין אותה תהי צדיק כו'.

ויצא יעקב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

קכ) **וענין** הבהירות שבהאור הוא בב' דברים, הא' מה שהאור בעצם הוא אור בהיר ולא כמו הכלים שהן בחי' העלם בעצם מהותן, וכמשנת"ל פ"ט, משא"כ האור הוא בבחי' גילוי בעצם שהו"ע הבהירות כו', גם ענין אור בהיר הוא בחי' עצם האור לא כמו שהוא מאיר ע"י הכלים. והוא ההפרש בין ש' הוי' שנא' בהאבות לש' הוי' דמ"ת כו', דגבי האבות נא' כ"פ הוי' ומ"מ כתיב וארא אל אברהם כו' באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם, וידוע דש' שדי הוא בחי' הגבול והו"ע הכלים כו', והיינו דמה שהאיר להאבות הוא האור והגילוי שע"י הכלים שהן בחי' גווני האור לא בבחי' פשיטו' כו', והוא בחי' הארת ש' הוי' המאיר ע"י ש' אלקים כו' (ובכ"ד מבו' שזהו הנמשך בבי"ע והוא בחי' יחוד ה' אלקים דברה"ע דכתיב בראשית ברא אלקים והרי ההתהוות הוא מש' הוי' שהוא ל' מהווה כו', אך כמו"כ י"ל באצי' שזהו בחי' האור המאיר ע"י הכלי שהרי האבות הי' להם גילוי אצי' אלא שהי' במדרי' הנ"ל). אבל במ"ת לכן אמור לבנ"י אני ה' הוא ש' הוי' בעצם בחי' האור כמו שהוא בעצם כו', ובד"פ הוא בחי' החכ' שלמע' מבחי' כלים עדיין והוא בחי' גוון לבן הנ"ל בחי' גוון עצמי ופשוט כו' (ועמ"ש בתו"א ד"ה משה ידבר ומש"ש בענין ז' שמות כו' הן אורות המתלבשי' בכלים כמש"ש בהביאור בהג"ה, ומשה הוא בבחי' עצם החכ' כו'), וז"ע אור בהיר כו'. ולפ"ז י"ל ענין הספירו' והבהירו' שבהאור הוא לגבי האור עצמו שהוא בבחי' בהירו' היינו מה שמאיר בגילוי ממש בבחי' אור בהיר כמו שהוא בעצמותו כו', והב' ענין הבהירות שבהאור שמגלה את האו"ס שלמע' מאצי' וכמו שמגלה המח' הנעלמו' וההפלאה דאו"ס שנת"ל מפצ"ה עד פק"ד שהגילוי הוא בבחי' בהירות כו', וגם כמשנת"ל בענין והי' הוי' לי לאלקים כו', שמגלה את הש' הוי' דלעילא כו'. וענין הבהירות של הכלים הוא רק שמגלים את האור כו', ובאמת בענין הכלים יש ג"כ בהירות עצמן ומה שמגלים את האור, דהנה בסש"ב פ"ך וכ"א מבאר ענין יחו"ע שהו"ע דבורו ומחשבתו ית' שמיוחדות עמו בתכלית היחוד כמו דבורו ומחשבתו של אדם בעודן בכח חכמתו כו', ומובן שזהו היחוד בבחי' הכלים דאצי' שהן כדוגמת האותי' שמיוחדי' עם האור דאיהו וגרמוהי חד כו' (ועמשית"ל פ'), והיחוד דאורות ה"ה למע' מהיחוד דכלים דז"ש איהו וחיוהי חד בפ"ע כו'. והוא ההפרש שבין תו' למצות דאוריי' וקוב"ה כו"ח ממש והמצות נק' אברים רמ"ח פקודין רמ"ח אבד"מ וכמ"ש בסש"ב פכ"ג, דע"ה שהאברים מיוחדי' עם הנפש מ"מ אינו דומה ליחוד הכחות עם הנפש שהן כחות נפשי' ומיוחדי' ממש כו', והוא ההפרש בין אחד ליחיד כו' עמ"ש בתו"א ד"ה וארא הא', דכמו"כ הוא בהבירורי' למטה דע"י המצות הוא שנעשים דברים התחתוני' כלים לאלקו' ע"ד כלים דאצי' וע"י התו' היחוד הוא בבחי' האורות כו'. וז"ע הבהירות דהכלים מצ"ע שהו"ע היחוד שע"י המצות שמתייחדים באחד כו', ומה שמגלים בהירו' האור היינו בחי' פנימי' הכלים שמגלים עצם האור שהו"ע היחוד שע"י התו' כו'. ובהירות האור הוא בחי' עצם האור שלמע' מבחי' הכלים, וכנודע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דבכלים יש ג' מדרי' פנימי אמצעי חיצון שהן רת"ס, ובהאור יש ד' מדרי' והוא האור שלמע' מהכלים בחי' אצי' שבאצי' כו' (וי"ל שזהו מדרי' עליונה בתו' גופא וכמו תורתו אומנתו וכה"ג), ומה שהאור מגלה בחי' ש' הוי' דלעילא. והענין הוא כמבו' במ"א (בדרוש יו"ט של ר"ה, רס"ו) בענין ואמת ה' לעולם דאמיתו' דש' ה' הוא ש' ה' דלעילא והוא בחי' ד"ע כמו שהוא בבחי' עצמות אוא"ס שלמע' מאצי' שלמע' מבחי' ד"ע דאצי' כו', וז"ע הבהירות שהאור מגלה כו'.

וע"פ הנ"ל יובן משארז"ל מאי חנוכה דכשנכנסו כו' וכשגברו כו', דהנה חנוכה הוא חנו כה, ונודע דכה הוא בחי' כדמותנו בחי' יחו"ת וכמ"ש נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, דצלמנו הוא בחי' צורה עצמי' והיינו בחי' דעה עליונה שהיא הדעה דבחי' עצמו' אוא"ס והיא הדעה האמיתי' כו', וכדמותנו הוא בחי' יחו"ת שהעולם הוא במציאו' יש רק שבטל לאלקו', שאין זה כפי האמת דהרי באמת אין שום מציאו' דאני הוי' לא שניתי וכולא קמי' כל"ח כו', א"כ ה"ז רק דמיון לבד ומ"מ הוא כדמותנו לפי שהוא בחי' ביטול עכ"פ כו'. וזשארז"ל כל הנביאים נתנבאו בכה בחי' כדמותנו ומשה נתנבא בזה בחי' גילוי והיינו בחי' האור שהוא בחי' גילוי בבחי' בהירות שהביטול בזה הוא בבחי' כולא קכל"ח כו'. וענין חנו כה הוא שיהי' הגילוי גם בבחי' המל' וכמו הרחיבי מקום אהלך שנת"ל גם בבחי' מל' יהי' גילוי אוא"ס ויהיה הביטול דבחי' יחו"ע כו', ובזה הי' להם המנוחה מהמלחמה שז"ע חנ"ו כה כו'. דהנה מלחמת היוונים הי' מלחמה רוחני' שבקשו להשכיחם תורתך כו', ולהגביר ח"ו החכמו' החיצוני' וכמא' כתבו לכם על קרן השור כו', וזהו שטמאו כל השמנים כו', וכשגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום שההתגברו' הי' בכח מס"נ דוקא שעי"ז המשיכו בחי' עצמו' אוא"ס שלמע' מס' השתל', בדקו ומצאו פך א' של שמן חתום בחותמו של כה"ג בחי' א"א והדליקו בו שמונה ימים היינו ח' פעמים, וכנודע דז' נרות הן ז"פ הוי' והן ש' הוי' דס' השתל' וח"פ הוי' הוא בחי' ש' הוי' דלעילא שלמע' מהשתל', דיצחק בגימט' ח"פ הוי', ולעתיד יאמרו ליצחק כי אתה אבינו כו', והיינו דלעתיד יהי' גילוי ש' הוי' דלעילא ע"י ש' הוי' דלתתא ויהי' בבחי' גילוי ממש כו' כנ"ל, וזהו שהדליקו בו דוקא שמונה ימים לפי שהמשיכו גילוי בחי' ש' הוי' דלעילא כו'. וזהו שעשו עיקר מהנס דנרות להיות שזהו ההמשכה שע"י התגברות המס"נ וזהו עיקר הנצחון שלהם דבגילוי בחי' זו יתפרדו כל כו', והגילוי הי' בבחי' מל' שעי"ז דוקא הגילוי למטה, וזהו שם חנוכה חנו כה שהי' הגילוי במל' והגילוי הוא מבחי' עצמו' אוא"ס שעי"ז הי' המנוחה שלהם כו'. וזהו מאי חנוכה על איזה נס קבעוהו ואו' שהוא על נס הנרות, דהיוונים רצו להתגבר ח"ו על התורה להעלים ולהסתיר כו' (וכמו לבן הארמי אובד אבי כו' וכמשנת"ל). והחשמונאים התגברו בכח מס"נ שלהם והמשיכו עי"ז מבחי' עצמו' אוא"ס, והוא גילוי ש' ה' דלעילא שיאיר בבחי' מל' ויהי' הגילוי למטה ועי"ז יתפרדו כו', ועש"ז נק' חנוכה חנו כה שהי' הגילוי דבחי' עצמו' אוא"ס בבחי' המל' ועי"ז הוא בחי' המנוחה כו'.

קיצור. וענין הבהירות שבאור הא' הוא בהירות עצמו שהוא גילוי, ועוד גילוי עצם האור, וזהו יתרון הגילוי דמ"ת על הגילוי דהאבות, והב' שמגלה האור שלמע' מאצי', גם בכלים יש בהירות עצמן והוא הביטול והיחוד שלהם בהאור, והב' דפנימיות הכלים מגלים עצם האור דאו"פ, והאור מגלה בבחי' או"פ האור דא"ס. וע"פ הנ"ל יתי' ענין חנוכה חנו כ"ה.

בס"ד. ש"פ מקץ, שבת חנוכה, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תרפ"ט

ב) **אך** הענין הוא, דהנה הוי' יחתו מריביו הוא שם הוי' דלעילא שהוא שם הוי' הח', דמ"ש הוי' איש מלחמה וכן מלחמה להוי' כו' הוא שם הוי' דלתתא שהוא שם הוי' דז"א, ולכן כתיב בו הל' איש שהוא בבחי' ז"א, ושם שייך ענין המלחמה מה שישנם מריבים נגד הוי' שהו"ע גילוי אור, אבל בשם הוי' דלעילא שם אינו שייך ענין המלחמה כלל, אלא אדרבא משם נמשך להכרית את האויב וכמ"ש כל אויביך יכרתון, דכתר שהוא למע' מהשתל' הוא אותי' כרת שמכרית ומאבד כל אויבי ה', וזהו ה' יחתו מריביו שהוא שם הוי' הח' שם הוי' דלעילא אשר משם הוא שנמשך להיות יחתו מריביו, ולפ"ז צ"ל דזה מה שהוי' יחתו מריביו הנה העיקר יהי' זה לעתיד, דהלא גילוי שם הוי' דלעילא הוא לעתיד, דלעתיד דוקא יאמרו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ליצחק כי אתה אבינו דיצחק ח"פ הוי', לפי שלעתיד יהי' הגילוי דשם הוי' דלעילא שהוא שם הוי' הח', וזהו שארז"ל (ערכין י"ג ע"ב) כנור של מקדש של שבעת נימין הי' שנא' שובע שמחות את פניך כו' ושל ימות המשיח שמונה, דהנה כנור הוא כ"ו נר, כ"ו הוא מספר שם הוי' ונר הוא הגילוי, והכנור דמקדש של ז' נימין שהוא הגילוי דז"פ הוי' גימ' יעקב, ולכן אמר יש הוי' במקום הזה, דבמקום המקדש הי' הגילוי דשם הוי', דבהתהוות העולמות כתיב בראשית ברא אלקים, אלקים בגימ' הטבע דהכח אלקי הוא מוסתר ונעלם והיש מסתיר ומעלים על דבר הוי' המהווה אותו ומקיימו, אבל במקום המקדש האיר הגילוי דש' הוי', וזהו שא' מה נורא המקום הזה ותרגם לית דין אתר הדיוט, דהעולם בכלל נק' אתר הדיוט שנברא בע"מ שנק' מלין דהדיוטא לגבי' ית', אבל מקום המקדש לית דין אתר הדיוט לפי ששם האיר הגילוי דשם הוי' והיש הי' כתיקונו ולכן לא הסתיר על האור האלקי, וזהו"ע הנסים שהיו במקדש שהו"ע גילוי למע' מהטבע בטבע שהוא כפי האמת דטבע הוא ג"כ אלקי' ולכן הרי כל ענייני המקדש היו בההגבלה דזמן ומקום דהקרבנות שחיטתן בצפון כו' ומספר הכלים בדיוק דוקא וכן מקום הקדש קדשים הוא מוגבל ומ"מ מקום הארון אינו מן המדה, עומדים צפופים ומשתחוים רוחים, וכ"ז הוא הגילוי דשם הוי' דלתתא שהוא שם הוי' הז', וכנור של ימוהמ"ש של שמונה נימין שהוא הגילוי דשם הוי' דלעילא שהוא השם הוי' הח', וזהו ה' יחתו מריביו ל' עתיד, שעיקר הגילוי יהי' לעתיד שאז יאיר הגילוי דשם הוי' דלעילא.

קיצור. יקשה א) שייכות וקשרי הענינים בהוי' יחתו, ויתן עז וירם קרן משיחו, ב) מריבו יחיד ומריביו רבים, ג) מריביו ל' פועל יוצא, ד) יחתו וכו' ל' עתיד והוה, ה) גבי שם הוי' נא' ל' מלחמה איך הוא דמשם יהי' יחתו מריביו, ויבאר דהוי' יחתו הוא שם הוי' דלעילא, דבבהמק"ד הגם דלית דין אתר הדיוט מ"מ הכנור של מקדש ז' נימין ומשם הוא יחתו מריביו וזהו ל' עתיד דאז יהי' עיקר הגילוי.

הוי' יחתו מריביו

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

פורים

א. בחג הפורים השנה, מלאו מאתים שנה מאז דיבר הבעל־שם־טוב בסעודת פורים, ביחס לנשמתו של הוד כ"ק רבינו הזקן. סוף־כל־סוף הרי רבי ברוך – אביו של הוד כ"ק רבינו הזקן – היה יהודי של הבעל־שם־טוב.

את הסיפור סיפר הר' ישששכר דוב קאבילניקער, שהיה באותו מעמד אצל הבעל־שם־טוב, לחסיד ר' משה ווילנקר, והר' משה חזר וסיפר אותו לדודי זקני הרב"ש[1]. כפי הידוע היה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' קורא לרב"ש: ה'בעל שמועה' שלי. אצל הרב"ש היו שואלים מכוח עניינים של הנהגה וסיפורים.

התורה שאמר הבעל־שם־טוב באותו חג פורים – תק"ה – דיבר אודות מה שבמגילה נקראים בני ישראל בשם "יהודים", ושש פעמים כתוב במגילה "יהודיים" בשתי יודי"ן. בתורה הם נקראים "בני ישראל", ואילו במגילה – "יהודים". ידוע שהשם "יהודים" הוא בגלל ענין המסירות־נפש שישנה בבני ישראל, ומה שהם נקראים "בני ישראל", בן של "יש ששים רבוא אותיות לתורה"[2], מה שנותן להם את הכוח למסירות נפש. שתי היודי"ן שבשם "יהודיים", מורה על עשר כוחות הנפש האלוקית ועשר כוחות הנפש הטבעית.

אלא שבעניין המסירות־נפש על תורה ועבודה, יש לכל אחד עבודה משלו על מסירות־נפש, כפי המבואר בענין "עבודה זרה", "עבודה שהיא זרה לכם", כפי שהיא זרה לכל אחד לפי אופנו.

שנת תק"ה היתה שנה מעוברת, והבעל־שם־טוב אמר אז: כעת נמצא העולם בעיבור.

אחרי חג הפורים, קרא הבעל־שם־טוב להר' ישששכר דוב קאבילניקער, שהיה יהודי של הבעל־שם־טוב, ולאדם נוסף, שהיה מלמד, ואמר להם שילכו לאחוזתו של רבי ברוך בליאזנא, ויברכו את אשתו רבקה, שהיתה אז בחודש הרביעי להריונה עם הוד כ"ק רבינו הזקן.

---

1) רבי ברוך שלום סב סבו של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

2) מגלה עמוקות באופן קפו (הובא בילקוט ראובני ר"פ בראשית. בילקוט חדש ערך תורה סימן קעח. ועוד). ויש שהעירו מזהר חדש רוח עה"פ וזאת לפנים מישראל.

ואף שמספר בנ"י הוא יותר מששים רבוא, כ"י, הנה נודע כי מספר זה הוא מספר ה"שרשים וכל שרש מתחלק לששים רבוא ניצוצות שכל ניצוץ הוא נשמה אחת" (תניא פל"ז. ע"ש).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב. מורנו הבעל־שם־טוב רצה להעלים את עצמו מהוד כ"ק רבינו הזקן. בשנת תק"ד היו רבי ברוך וזוגתו מרת רבקה אצל הבעל־שם־טוב, שאמר להם להעלים אותו – את הבעל־שם־טוב – מהילד. הרבנית רבקה אמרה לבעל־שם־טוב שהיא נדרה נדר כמו חנה, ושאלה אם הבעל־שם־טוב רוצה להתיר את הנדר. לגיל שלש שנים, רצתה להביא את הילד אל הבעל־שם־טוב כדי שהוא יברך אותו – והבעל־שם־טוב לא הסכים[3], מפני שרצה להעלים את עצמו מהוד כ"ק רבינו הזקן. הר' יוסף יצחק מטשאריי[4] היה נוכח בשעת הסתלקות מורנו הבעל־שם־טוב, והבעל־שם־טוב אמר לו אז, שבמשך שנתיים יעלימו אותו – את הבעל־שם־טוב – מהוד כ"ק רבינו הזקן, ובמשך שלש שנים ידריכו אותו. הבעל־שם־טוב אמר שהוד כ"ק רבינו הזקן שייך לרב המגיד.

– ידוע שלהוד כ"ק רבינו הזקן היה "לב" – אכזבה – על ר' ישששכר דוב, על שלא גילה לו מהבעל־שם־טוב. –

ג. בפורים הראשון אחרי חתונתו, אמר הוד כ"ק רבינו הזקן בשקלוב: "חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע"[5] – הבושם של פורים הוא שה"לא" יהיה "ידע", שידעו את ה"לא", שידעו את מה שאסור. את ה"הן" הרי יודע כל אחד איך שהוא צריך להיות, צריכה להיות הבנה בכל הפרטים כדי לקיים הכל כראוי, אלא שב"לא" צריך להיות ה"ידע", שידעו להיזהר בזהירות יתירה. שהרי השכל של הנפש הבהמית בא על־ידי הנפש השכלית בהיתרים שונים, אל בר־דעת הרי לא יבוא השכל של הנפש הבהמית מעצמו, הוא מוכרח להזדקק לנפש השכלית, לכן צריכה להיות העבודה שה"לא" יהיה בלי פסולת, ולשם כך יסד הוד כ"ק רבינו הזקן את חסידות חב"ד.

ד. פעם היו חסידים שרים: "מה שאסור הרי אסור, ומה שמותר – גם כן אסור". אלא שבאמת זה שגוי במקצת, והנוסח האמיתי הוא: "מה שאסור הרי אסור, הרי אסור, הרי אסור. ומה שמותר, אין בו צורך".

מדברים כעת הכל בנקודות.

ה. כשמתעמקים כפי שהוא על־פי חסידות, הרי היסוד של הכל הוא ה"ונפלינו"[6] שצריך להיות בכל דבר. "ונפלינו" – ביקש משה רבינו, "שלא תשרה שכינה על אומות העולם, ושתשרה שכינה על ישראל"[7], אלא שמשה רבינו אמר זאת באורות מלמעלה למטה, "שלא תשרה" ו"שתשרה", וחסידות מלמדת איך להיות כלים להמשכה – מלמטה למעלה. הן מצד החסידות הכללית וביחוד חסידות חב"ד, הרי גם בני־תורה, יושבי אוהל או בעלי עסקים, בכל אחד צריך להיות ה"ונפלינו", בלימוד, בתפילה, בשינה, באכילה, בכל מקום צריך להיות מורגש ה"ונפלינו".

על־דרך כפי שהדבר בעניין המידות. ישנן מידות טובות, מידות כפי שהן על פי תורה, ישנן מידות חסידות, לפנים משורת הדין, וה"נפלינו" שצריך להיות במידות טובות הוא ב"לפנים משורת הדין".

ואצלכם 'תלמידי התמימים' בפרטי פרטיות, צריך להיות ה"ונפלינו" בכל העניינים, במוחין, במידות, ובמחשבה דיבור ומעשה. מה שמדברים כאן בענין "ונפלינו" אינו שום מליצה, אלא חוב ומצוה על כל אחד. ב'תלמידי התמימים' הייתי באמת רוצה לראות שאכן יהיה ה"ונפלינו" וכו', וכאשר יעשו בזה – יצליח להם 'ריבונו של עולם'.

ו. יהודים הם הרי רחמנים, ביישנים. 'אהבת ישראל' שוררת בכל אחד מישראל, ובחסידים בפרט ישנה 'אהבת ישראל' אלא שמוכרח להיות ה"ונפלינו" ב'אהבת ישראל'.

במגילה ישנו אותו ביטוי גם אצל מרדכי וגם אצל המן, למרות שהם הפכים. במרדכי כתוב[8]: "את כל אשר קרהו", ובהמן גם־כן כתוב[9]: "את כל אשר קרהו". מרדכי הצדיק שהיה מושפע בגשמיות, וברוחניות היה ראש הסנהדרין, ומה יכול להיות כבר יותר מאשר ראש הסנהדרין. בגשמיות הרי היה "יושב בשער המלך", ומן הסתם כבר לא היה זקוק ללוות כמה רובלים, ואחרי ה"ויזעק זעקה גדולה ומרה", כתוב: "את כל אשר קרהו", כאילו אירע כל זה בו עצמו. וה"אשר קרהו" הזה הביא ל"אשר קרהו" אצל המן.

כשקורה חלילה ביהודי איזה דבר רע, צריך להיות הדבר כאילו זה אירע אצלו, לא רק להשתתף בצער חברו אלא בדיוק כאילו זה אירע בו עצמו. ומכל־שכן שכך הדבר בקו השמחה, כשרואים יהודי בריא שיש לו פרנסה ונחת מילדיו – צריכה להיות אצלו השמחה כאילו זה קורה אצלו.

הרמי"ם והמשפיעים של 'תומכי תמימים' צריכים

3) כן הוא ברשימת השיחה. אבל ראה לקמן שיחת ח"י אלול אות י"ז: מורנו הבעש"ט הסכים וכו'. ויש לתקן כאן על פי הנדפס שם.
4) דודו של רבנו הזקן.
5) מגילה ז,ב.
6) שמות לג,טז.
7) ראה ברכות ז,א.
8) מגילת אסתרד,ז.
9) שם ו,ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לנטוע בתלמידים, מהקטן שלומד אלף־בית עד לגדול ביותר, את ה"ונפלינו" ב'אהבת ישראל'. צריכה להיות בזה ההדרכה, הלימוד והרגילות, ו'הרגל נעשה טבע שני'[10].

יש להכניס בלבבות בני ישראל, שצריך להיות ה"ונפלינו" בכל דבר ובעיקר ב'אהבת ישראל'. דבר זה נתון בידיכם. תשערו לעצמכם את ה'קורת רוח' ממה שאתם תטעו, דבר שיהיה לדורי דורות, ומשיח ינשק את מצחיהם של ילדים אלה. אם אינכם עוסקים בזה, הרי זה בבחינת "עושה מלאכת ה' ברמיה". אין מן הצורך להאריך בזה, יש לדבר רק בצד הטוב.

פורים

10) פחד יצחק, ארך רגיל.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קכ"ה – היהודי האמיץ

ר' משה, ראש קהלת פראג, התכוון, כפי הנראה, להסתפק בעובדה שהכחיש באופן מוחלט את האשמת הכמרים כי היהודים ביזו את פסל אלילם. הוא שיער כי לאחר שהכמרים יווכחו שאינם מסוגלים לסחוט כסף מן היהודים, כפי שהבהיר להם, יסוגו מהאשמתם המגוחכת. כדי שהכמרים לא יטעו, וכדי שיווכחו לדעת כי הוא, ר' משה, יהודי אמיץ שאינו נבהל מעלילות שוא, אף טרח להסביר להם כי ישנם מסמכים המכילים הוכחות, שחור על גבי לבן, על הכספים שהיהודים העבירו בשנים קודמות לכיסי הגויים כדי לסתום את פיותיהם, וכי הוכחות אלה נמצאות בידים בטוחות מחוץ לפוזנא. דברים אלה היו אמורים לשמש אזהרה לכמרים כי באם יהיה הכרח בדבר יוצגו ההוכחות בפני הגורמים המתאימים, ואז הם, הכמרים, יועמדו לפני עמוד הקלון כמקבלי שוחד, הבודים עלילות כזב כדי לסחוט כסף.

ברם, היתה זו טעות מצד ר' משה. חוצפת הכמרים הייתה גדולה דיה כדי להתעלם מאזהרת ראש הקהילה.

הכומר הצעיר, שהתפרץ קודם לכן בחמת זעם, החל להשמיע בקולי קולות קריאות גנאי כלפי היהודים.

"הרי זו העזה נוראה מצד היהודים להעמיד פנים של חפים מפשע" – רעם בקולו – "ואין דרך אחרת להעמידם על מקומם ולהראות להם מי חזק יותר, אלא על־ידי כך שיתנפלו עליהם ויפליאו בהם מכות חזקות ונאמנות ויחרימו את רכושם, או אז ילמדו לקח לחדול מהתנהגותם החצופה!"

וכשהוא מנופף באגרופו כלפי אנשי המשלחת היהודית צעק בחמת רצח: "ראשיכם שלכם יהיו הראשונים לעריפה. כאשר נוצרים קנאי דת, החרדים לכבוד שיטתם, יעשו נקמה ביהודים על העוול שביצעו כלפי הקדוש להם!"

דבריו של הכומר הצעיר עודדו את שאר הכמרים, שפצחו במקהלת איומים וצעקות: "כולכם תובלו כצאן לטבח, ומבתיכם לא תישאר אבן על אבן", ועוד כהנה וכהנה.

מרגע לרגע גברו צעקותיהם ורוחותיהם התלהטו. זרם הגידופים והקללות הלך וגדל, עד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמישהו מהם צרח: "הסתלקו מיד אם אינכם רוצים להיות הקרבנות הראשונים לזעמנו!". הכמרים הצעירים אף החלו להתקרב אל ראשי הקהל באגרופים קמוצים, בכוונה לתקוף אותם.

כאן התערב ראש הכמרים שעצר בעד הכמרים הצעירים המשולהבים. הוא גינה בחריפות את התנהגותם חסרת המעצורים הגורמת בזיון לכמורה.

תוך כדי כך מצא ר' משה הזדמנות להשמיע קולו: "לא באנו לכאן כדי להתווכח בעניני אמונות ודעות" – אמר בקול עז – "וכבר אמרתי פעם, בשעת ויכוח עם אחד מגדולי הקרדינלים ברומא, כי בכוח הזרוע ובאלימות אי אפשר לשכנע בעניני אמונה, כי אם אך ורק בחכמה ובהגיון ובדברי טעם. האפיפיור בעצמו הסכים אתי בנקודה זו".

הדברים הללו, שהכמרים ידעו כי הם נכונים, עשו את פעולתם, ור' משה המשיך: "אינני מוצא לנכון לחזור ולהדגיש כי היהדות אינה נוהגת לזלזל בדתו ואמונתו של האחר. אך רצוני לומר, בהמשך למה שהזכרתי בענין האפיפיור, כי כשסיימתי את הויכוח עם הקרדינל בנוכחות האפיפיור הושיט לי האפיפיור את ידו והבטיח לי הגנה בכל מקום שבו אזדקק לו".

באמרו כך הוציא ר' משה מכתב והגישו אל ראש הכמרים. היה זה מכתב בשם האפיפיור, בחתימת אחד הקרדינלים, שבו מביע האפיפיור את הערכתו לר' משה על רוב חכמתו והשכלתו שבאו לידי ביטוי בעת שנחלץ להגן על אמונתו ודתו.

הכמרים עמדו נדהמים, ור' משה המשיך: "עתה בדעתי לנסוע לרומא ולפנות באופן ישיר אל האפיפיור על מנת לשים קץ לכל העלילות הכבדות ללא הרף על יהודי פולין ובוהמיה".

לאחרי הפסקת דומיה קצרה קרא ר' משה לפתע:

"אם רצונכם באמת לשפוט את מי שביזה את הפסל – הרי הנאשם עומד לפניכם" ותוך כדי הושטת אצבע מאשימה כלפי הכומר הצעיר שהסית נגד היהודים הגביה קולו ואמר: "הנה הוא, שפטוהו!"

תדהמה ומבוכה השתררה בין הכמרים, ור' משה מיהר להיפרד מראש הכמרים ולעזוב את המקום יחד עם מלוויו.

בהיותם בחוץ השביע ר' משה את שני מלוויו שלא יספרו את פרטי הפגישה. עברו ימים והכל הושתק. הגויים חדלו לדבר על הפגיעה בדתם, והאיומים על חיי היהודים פסקו. יהודי פוזנא המופתעים לטובה רצו מאד לדעת מה התרחש, אך לא הצליחו להוציא דבר מפי אנשי המשלחת. היהודים ידעו רק כי הודות לעמידתו האיתנה וזקופת הקומה של ר' משה ניצלו מצרה נוראה.

לר' משה ושרה רעייתו היו שלשה בנים ובת. פריידה היתה הגדולה שבילדים, ולאחריה אברהם, יעקב, ושניאור זלמן בן־הזקונים. עבור הבנים הוחזקו המלמדים הטובים ביותר שהרביצו בהם תורה בגודש, ואילו את הבת, פריידה, לימדו רק קרוא בלבד כדי שתוכל להתפלל ולומר תהלים. סדר זה היה בהתאם לשיטתו של ר' משה שאין על הבת ללמוד תורה, בניגוד לשיטת הנסתרים והמקובלים, כפי שכבר סופר.

כאמור, חונך ר' משה ברוח המתנגדים לקבלה, וכך חינך גם את ילדיו. אלא שבעיר פוזנא עצמה השתנה המצב. מספרם של חסידי רבי יואל, הבעל־שם מזאמושטש, גדל בהתמדה. בכיוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זה השפיעה אישיותו של ר' ברוך בטלן, אשר, למרות תוארו זה, היה גדול לא רק בתורה, כי אם גם סוחר גדול.

לר' ברוך היו קווי אופי רבים דומים לשל ר' משה, ולמרות שר' משה היה מן המתנגדים לחסידי רבי יואל, העריך את ר' ברוך, דבר זה כשלעצמו החליש את התנגדותו, אלא שעם זאת שמר בעין פקוחה על בניו שלא יתחברו אל המחזיקים בשיטת הקבלה.

ברם, כמה שרצה ר' משה לשמור על ילדיו שלא יפלו תחת השפעת המקובלים לא יכל למנוע את חברותם עם שני צעירים מבני גילם, בנימין, בנו של ר' ברוך, וקדיש, בנו היתום של ר' דוד המקובל, אחיו של ר' ברוך. שני אלה ניחנו בכשרונות נדירים ושמם יצא לתהלה בכל רחבי פוזנא. איש לא היה מבין את ר' משה, שהיה ידוע באהבתו העזה לתורה וללומדיה, אילו היה מונע את בניו מלהתחבר עם בנימין ועם קדיש.

מלבד זאת היו עוד סיבות לקשרים שנוצרו בין שתי המשפחות, של ר' משה ושל ר' ברוך, למרות השוני הגדול שבין דרכיהן:

שרה, רעייתו של ר' משה, היתה בעלת צדקה גדולה מאד. במיוחד התמסרה לתמיכת אנשים שירדו מנכסיהם ועוד משפחות עניות מסוג זה, שעוניין לא היה ידוע בעיר. כדי לעמוד על מצב אנשי הקהילה התחברה שרה עם אלה שהיתה להם גישה אל השכבות ההמוניות בקהילה. במיוחד התיידדה שרה עם צביה האלמנה, אמו של קדיש. למרות שבעלה המנוח היה מקובל ומאנשי רבי יואל בעל־שם. צביה ניהלה בית מלאכה לתפירה והתפרנסה ממנו בריווח, אך במסגרת עבודתה באה במגע עם עשרות נשים וכך ידעה תמיד אלו משפחות נמצאות במצב דחוק וזקוקות לסיוע ותמיכה. משום כך היתה צביה אוצר בלום בשביל שרה. נוסף לכך היתה צביה אשה מלומדת וצדקנית. ושרה העריכה מאד את אישיותה, כך נרקמו יחסי ידידות הדוקים בין שתיהן.

מובן שכל אחת מן השתים ידעה היטב על כל המתרחש אצל חברתה. באופן כזה ידעה שרה הרבה מאד על קדיש, בנה היחיד המוצלח של צביה, ואילו צביה ידעה הכל על פריידה, בתה היחידה המוכשרת של שרה.

מלבד זאת היתה לפריידה נטיה אל דרך המקובלים והנסתרים. כך החליטה ללמוד תפירה. למרות היותה בת של בית עשיר, וזאת לאחר שלא נתנו לה ללמוד תורה. באותה תקופה הקימה קהלת פוזנא, בהנהגת ר' משה, בית־ספר ללימוד מלאכה לבנות עניות ויתומות. פריידל החליטה ללמוד אף היא את המלאכה, למרות שהבעלי־בתים הנכבדים של הקהילה ראו כלמטה מכבודם שבתם תלמד מלאכה. לאחר שפריידל החלה בכך התחילו גם בנות אחרות למשפחות עשירות ומיוחסות ללמוד מלאכה מתאימה. ובמיוחד תפירה.

עיסוקה בתפירה הביא להתקרבותה של פריידל אל צביה האלמנה, שעסקה, כזכור לנו, בתפירה כדי לפרנס את עצמה ואת בנה. בדרך זו גם ניתנה לפריידל ההזדמנות להתיידד עם רחל, בתו של ר' ברוך בטלן. רחל, כבת למי שהלך בדרך הקבלה, היתה מלומדת, כיוון שאביה, ר' ברוך בטלן, סבר כשיטת הנסתרים והמקובלים כי יש ללמד את הבנות תורה. משום כך הצליחה רחל, שהיתה בעלת כשרונות נדירים, בלימודיה. עם זאת רצתה גם לרכוש מלאכה וכך באה במגע הדוק עם פריידל, למרות שזו היתה בעלת השכלה מועטת מאד.

בדרך זו התקרבו שתי המשפחות למרות שהשתייכו לשתי מחנות מנוגדים. רחל ופריידל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נפגשו תכופות. ההשגחה העליונה סללה כך את הדרך לקישרי השידוכים בין המשפחות: רחל בתו של ר' ברוך נישאה לשניאור זלמן בנו הצעיר של ר' משה, ופריידל בתו היחידה של ר' משה נישאה לקדיש, בן אחיו של ר' ברוך. עם זאת נשאר ר' משה, למרות התאחדות המשפחות, מתנגד לדרך הקבלה.

אגרות קודש

ב"ה א' כ"א אלול

כבוד ידידי הרב הנכבד וו"ח אי"א
מוהרש"ז שי'

שלום וברכה.

במענה על מכתבו, המקום ינחם אותו בתוך אבלי ציון וירושלים, ויתן לו השי"ת בתוך כאחב"י שנה טובה ומתוקה ויגדל ב"ב שי' לתורה חופה ומעשים טובים ומתוך הרחבה בגו"ר.

ע"ד השגת הרשיון לנסוע לאמעריקא נהניתי אשר בטח יגיע מזה תועלת להחזקת תורת אמת יצ"ו אבל צריך להשתדל ע"ד השגת הרשיון עבור הרמ"ד שי' כי טובים השנים מן האחד, והשי"ת יעזר להם ובכל אשר יפנו לטובה יצליחו.

והנני ידידו הדו"ש ומברכו בכוח"ט

יוסף יצחק ש"ס

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

המשך ביאור למס' כתובות ליום שבת קודש עמ' ב

הוא נותן לה סכום מועט בכל יום ויום, ואינו נותן לה הכל יחד. **ואם תמצי לומר** שכל שבת **ושבת** הוא נותן לה סכום מועט לכל יום, יש להסתפק האם עושה כן רק בחדש **הראשון** לנישואים, שגם אז דרכה להתקשט יותר מסתם ימים, ואחר כך יתן לה את כל הסכום, **או** שבכל **חדש וחדש** יש לו לנהוג כן. **ואם תמצי לומר** שנוהג כן **כל חדש וחדש**, עדיין יש להסתפק, האם זהו רק בשנה **הראשונה** לנישואים, שגם בה מתקשטים יותר משאר שנים, ואחרי אותה שנה יתן לה הכל, שתשתמש כרצונה, **או** שכל **שנה ושנה** הוא נותן לה צרכיה לפי כל יום ויום, ולעולם אינו נותן לה הכל יחד. אומרת הגמרא: **תיקו** – יעמדו שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.

* * *

מביאה הגמרא מעשה בענין הפסיקה לקופה: **אמר רב יהודה, אמר רב, מעשה בבתו של נקדימון בן גוריון** שהיה מגדולי העשירים שבירושלים, שלאחר שמת בעלה והיתה מתפרנסת מנכסיו, **פקקו לה חכמים ארבע מאות והובים לקופה של בשמים לבו ביום** – לצורך יום אחד. וכיון שאפילו סכום זה היה מועט בעיניה, **אמרה להם** דרך קללה, **כך תפסקו לבנותיכם, ועני** חכמים **אחריה 'אמן',** כיון שהחשיבו זאת כברכה, שהרי לבני אדם רגילים זהו סכום גדול מאד.

* * *

אגב המעשה הקודם מביאה הגמרא מעשה נוסף בבתו של נקדימון בן גוריון: **תנו רבנן, מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור, והיה יוצא מירושלים,** אחרי שנחרב בית המקדש, **והיו תלמידיו מהלכין אחריו. ראה** בדרכו **ריבה** – נערה **אחת, שהיתה מלקטת שעורים** למאכלה **מבין גללי בהמתן של ערביים. כיון**

שראתה אותו – את רבי יוחנן בן זכאי, **נתעטפה בשערה ועמדה לפניו ואמרה לו, רבי, פרנסני. אמר לה, בתי, מי את. אמרה לו, בת** נקדימון **בן גוריון אני. אמר לה** רבן יוחנן בן זכאי, **בתי, ממון של בית אביך** שהיה עשיר מופלג **היכן הלך. אמרה לו, רבי, לא כדין מתלין** מאלא **בירושלים** – האם לא כך היו מושלים משל בירושלים, 'מלח ממון, חסר' – אדם הרוצה למלוח ממונו שיתקיים [דוגמת המלח שמשמר את המאכלים שלא יתקלקלו], יחסר מממונו לצדקה, וחסרונו זהו קיומו. **ואמרי לה** – ויש אומרים שאמרה לו 'מלח ממון, חסר' – על ידי חסד שיעשה בו. ורמזה לו שממון אביה אבד כי לא עשו בו צדקה וחסד. שאל אותה רבן יוחנן בן זכאי, **וממון של בית חמיך, היכן הוא. אמרה לו, בא זה** – ממון אבי שלא עשו בו צדקה וחסד, **ואיבד את זה** – את הממון שהביא בעלי מבית אביו, כיון שהתערב בו. המשיכה הנערה **ואמרה לו, רבי, זכור אתה כשחתמת על כתובתי, אמר לה** רבן יוחנן בן זכאי **לתלמידיו, זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו, והייתי קורא בה** שהכניסה בכתובתה **אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה,** חוץ **משל חמיה,** שהוסיף לה בעלה כתוספת כתובה, והכל אבד משום שלא עשו צדקה וחסד. **בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר, אשריכם ישראל, בזמן שהם עושין רצונו של מקום, אין כל אומה ולשון שולטת בהם. ובזמן שאין עושין רצונו של מקום, מוסרן ביד אומה שפלה** כערביים, שהם יושבי אהלים במדבר, **ולא ביד אומה שפלה** עצמה, **אלא ביד בהמתן של אומה שפלה,** כמו כאן שליקטה שעורים למאכלה מבין גללי בהמתם של הערביים.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא בענין נקדימון בן גורין. מקשה הגמרא: **וכי נקדימון בן גוריון לא עבד** [–לא עשה] **צדקה,** כפי שאמרה עליו בתו, **והתניא** בברייתא, **אמרו עליו על נקדימון בן גוריון, כשהיה יוצא מביתו והולך לבית המדרש, כלי מילת** – בגדים חשובים של צמר נקי היו

מחורות לחג הפסח ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש – מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין – שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה, ח' שבט תשכ"ה
ברוקלין, ניו יורק
ד"ר וועלוול גרין

שלום וברכה:

קבלתי בעתו מכתבך מה־30 בדצמבר, וקראתי בהתעניינות רבה אודות תפקידך החדש. זה בלי ספק קידום אמיתי גם מבחינה מקצועית וגם מבחינת פתיחת אופקים חדשים בעבודתך למען רווחתם הרוחנית של רבים, ובצירופם של שני היבטים אלו יש באמת קידום אמיתי ושלם.

ייתן ה' שקידום זה יבשר על קידום נוסף באותו כיוון, שזוהי באמת שאיפה טבעית, כפי שחז"ל הודיעו "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים, ומי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות". זה מצביע על כך שהשאיפה גדֵלה עם ההצלחה, ולאחר שהתקדם, האדם אינו מסתפק בתוספת הקודמת. אותו עקרון, לפחות, צריך להיות נכון במובן הרוחני.

אנחנו כעת בימים מסוגלים במיוחד, שכן אנו עומדים לציין את "יום השנה" – ההילולא של חותני זצ"ל ביום י' שבט. כיוון שצדיקים, בהיותם רועים נאמים, ממשיכים לשמור על אלו שהם שמרו עליהם בחייהם בעולם הזה, בטוח שחותני זצ"ל הוא שתדלן נאמן לטובת אותם מוסדות שמתנהלים ברוחו, ולאלו שנוטלים חלק פעיל בתמיכה בהם ובהתרחבותם.

חתימת יד-קודשו של הרבי

המשך ביאור למס' כתובות ליום שישי עמ' ב

כן יבוארו בפרק זה דיני הנדוניה שמכניסה האשה לבעלה, ויתפרש אלו חובות יש על האב והבעל לתת לאשה בנישואיה.

משנה

משנתינו עוסקת בממונות ובזכויות האשה, אלו מהם שייכים לבעל ואלו לאשה: **מְצִיאַת הָאִשָּׁה, וְכן מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ** – מה שהרויחה במלאכתה, שייכים **לְבַעֲלָהּ**, ואין לאשה בהם כלום. **וִירוּשָּׁתָהּ** – אם ירשה האשה ממון מבית אביה, **הוּא אוֹכֵל פֵּירוֹת** – הבעל נוטל את הרווחים של הירושה **בְּחַיֶּיהָ** של אשתו, והקרן נשארת ברשות האשה, ככל נכסי האשה שכך הוא דינם, שהקרן של האשה והבעל אוכל פירות.

דין נוסף: אם אדם הכה אשה נשואה, וביישה או הזיקה, **בּוֹשְׁתָּהּ** – דמי הבושת שהוא צריך לשלם לה, וְכן תשלום **פְּגָמָהּ** – דמי הנזק, אם פחתה מדמיה, **שֶׁלָּהּ**, ולא של בעלה. **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר**, דמי הבושת מתחלקים בין הבעל לאשתו, ותלויים באופן הביוש, **כִּזְמַן שֶׁביישה בַּסֵּתֶר** – בינו לבינה, ולא היו שם בני אדם אחרים, משלם **לָהּ שְׁנֵי חֲלָקִים** [–שני שליש], **וְלוֹ** – לבעל, חלק **אֶחָד** [–שליש], כיון שרוב הבושת היא לאשה, ומיעוטה לאיש. **וּכִזְמַן שֶׁביישה בַּגָּלוּי** – בפני בני אדם, משלם **לוֹ שְׁנֵי חֲלָקִים**, כיון שרוב הבושת היא שלו, **וְלָהּ** חלק **אֶחָד**. מבארת המשנה שאף בחלק הניתן לאשה יש לבעל זכות: **שֶׁלּוֹ** – התשלום המגיע לבעל, **יִנָּתֵן** לו **מִיָּד**, ואין לה חלק בו, **וְהתשלום שֶׁלָּהּ** – המגיע לאשה, אינו מגיע לידה מיד, אלא **יִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְהוּא** [–הבעל] **אוֹכֵל פֵּירוֹת**, ורק לאחר שיגרשנה או ימות תגיע הקרקע לידה לגמרי.

* * *

גמרא

הגמרא דנה בחלק הראשון של המשנה, שמציאת האשה ומעשה ידיה שייכים לבעלה. שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה השמיענו התנא בדינים אלו, שמציאת האשה ומעשה ידיה שייכים לבעלה, הרי כבר **תָּנִינָא** – שנינו דינים אלו במשנה לעיל (מו:), וכך שנינו שם, **הָאָב זַכַּאי בְּבִתּוֹ** הקטנה או הנערה, **בְּקִידּוּשֶׁיהָ בְּכֶסֶף** – שיכול לקדשה למי שירצה, והכסף של האב, **וּבְקִידּוּשֵׁי שְׁטָר** – שהאב מקבל את שטר הקדושין, **וּבְקִידּוּשֵׁי בִּיאָה**, שמוסרה לקידושי ביאה בעל כרחה. **וזַכַּאי** האב **בִּמְצִיאָתָהּ, וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּבַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ** – שיכול להפר את נדריה, **וּמְקַבֵּל אֶת גִּיטָּהּ** – אם בעלה מגרשה מן האירוסין, האב מקבל עבורה את הגט. **וְאמנם**, אם יש לה נכסים, **אֵינוֹ אוֹכֵל** מהם **פֵּירוֹת בְּחַיֶּיהָ**. ממשיכה המשנה ומפרטת את זכויות הבעל: אם **נִישֵּׂאת**, זוכה הבעל בזכויות אלו שהיו של האב, **וְיָתֵר עָלָיו הַבַּעַל** [–על האב], **שֶׁהוּא אוֹכֵל פֵּירוֹת** מנכסיה **בְּחַיֶּיהָ**. וכיון שכבר התבאר שהבעל זוכה בכל הזכויות שהיו של האב, ומעשה ידיה ומציאתה בכלל, מה חידשה משנתינו.

מתרצת הגמרא: אכן בדינים אלו אין כל חידוש, אך דיני **בּוֹשְׁתָּהּ וּפְגָמָהּ אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** – הוצרך התנא לשנות את דיני בושת ופגם של הנשואה, שיש בזה **פְּלוּגְתָּא** [–מחלוקת] **דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא וְרַבָּנָן**, שדין זה לא נשנה במשנה לעיל, ואגב מחלוקת זו הביאה המשנה זכויות נוספות שיש לבעל באשתו.

* * *

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בדין מציאת האשה: **תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרָבָא** – אחד האמוראים שקיבל ברייתא זו מרבו, שנה ברייתא זו לפני רבא, **מְצִיאַת הָאִשָּׁה, לְעַצְמָהּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לְבַעְלָהּ. אָמַר לֵיהּ** רבא לאותו אמורא, **הַשְׁתָּא** – עתה, **וּמַה הַעֲדָפָה** – אפילו מלאכתה העודפת על הסך שהיא חייבת לעשות לבעלה, כשיעור המבואר לעיל (סד:),

מהו הרחלות פסח ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש

ב״ה, אדר״ח אלול, תשי״ג
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ

מוה״ר חיים מנחם שי׳

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו וכשהייתי על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע הזכרתיו ואת זוגתו ואת אמו וכב״ב שיחיו כאו״א להמצטרך להם, ויה״ר מהשי״ת שהעתקתם לדירה חדשה הנה יהי׳ משנה מקום משנה מזל לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

ובטח בקשר עם זה הנה יוסיף חיזוק ג״כ בענין הדירה ברוחניות שזהו לימוד התורה וכמובן עפ״י הדרוש ע״פ מזמור שיר חנוכת הבית בלקו״ת ובסוף ההמשך מים רבים תרל״ו ומרומז ג״כ בגמרא שבית המקדש, שזהו דירתו של הקב״ה וכמ״ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, משחרב יש לו להקב״ה ד׳ אמות של הלכה עד״ז. ובלימוד התורה הרי צ״ל הקב חומטין ארץ מלחה שבתורה גופא זהו פנימיות התורה לימוד החסידות ויעוין בלקו״ת ס״פ ויקרא ואין לך דבר העומד בפני הרצון, וכמו שלא יגעתי ומצאתי אל תאמין הרי יגעתי ולא מצאתי ג״כ אל תאמין ולא עוד אלא שהוא מצליח בדרך למעלה מן הטבע...

בברכת כוח״ט לשנה טובה ומתוקה.

ב״ה, א׳ אלול, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת שני מכתביו בהם כותב ע״ד מהלך רוחו אופן לימודו בכל ובספרי חסידות בפרט ואיזה מרעיונותיו מה שעלה בדעתו במאמרי רז״ל.

והנה כנראה ממכתביו רוצה לחפש לו דוקא דרכים חדשים וחידושים שלו, היינו לא רק חידוש בפירוש ענין אלא חידוש ג״כ למצוא הדרך, ולו גם נניח שלא יטעה בחיפושו וימצא את הנקודה האמיתית ואת הדרך הנכונה בכלל ובשבילו בפרט, הרי בלי שום ספק אשר יאבד על זה כמה וכמה זמן ויגיעה עפ״י מרז״ל אין אדם עומד על ד״ת אלא אם כן נכשל בהם תחלה, הרי הכשלון שלו יהי׳ בעצם הדרך ולא רק בענין פרטי ובהלכה פרטית, ומובן מעצמו אשר כיון שכל ישראל מאמינים בני מאמינים יודעים בפשיטות שלא נברא בעולם דבר אחד לבטלה ובפרט בנוגע להאיש הישראלי הרי כל ימינו ספורים כמדת העבודה בתומ״צ אשר עליו למלאות, כל יום ושעה שמבלה הוא על ענין שכבר סללו הראשונים שהם כמלאכים, הנה אף אתי״ל שהוא דבר מצוה ויקבל ע״ז שכר, הרי מאידך גיסא **אין** עושה הוא **עבודתו** ובמילא מבטל הזמן על ענינים שאינם שלו ובד״מ **יחסר** בהענינים שצריך הוא לעשותם. ומשל למה״ד לאיש שירצה ללמוד המשנה ויאמר שאין רוצה לעיין במפרשי המשנה אלא ייגע את עצמו כ״כ עד שיוכל לבוא לפלפול המובא בגמרא ורש״י ותוספות וכו׳. ואם לדעתי ישמע הרי כלך מדרך זו, ילמוד בספרי החסידות שבהם הורו לנו רבותינו ברור הדרך נלך בה הן בלימוד תורת הנגלה והן בתורת החסידות והן באופן קיום המצות בשמחה ובהידור, ואז כמה מהענינים אשר הם אצלו בספק יראה שכבר בררו אותם הראשונים מאז ומקדם וכמה מענינים שאומר שכבר מצא הפתרון הנה יראה שלא זהו הביאור ולא זוהי הדרך ילך בה.

אחת הבחינות לדעת אם הולכים בדרך הנכונה אם לא, זהו לבחון הבכן **והפועל יוצא** בהנוגע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להידור בקיום המצות בהקביעות בלימוד התורה ובהחמימות באהבת ישראל, ויביא בחשבון את הנהגתו בכל הנ״ל אליבא דנפשי׳ ויתבונן אם ההתעסקות השיעורים שכותב אודותם במכתבו הביאו לתוספת בכל הנ״ל או אדרבה לחלישות והאריכות בזה אך למותר.

המורם מכל הנ״ל, יסיח דעתו - איזה שעות ביום - מכשרונותיו וממהותו וילמוד את הלכות הצריכים לדעתם בחיי היום יומים וילמוד **תורת החסידות** תניא דרך מצותיך וכיו״ב, ולסייעתא דשמיא הנה יתן בכל יום מימות החול קודם התפלה איזה פרוטה לצדקה ואחר התפלה בכל יום בחול בש״ק ויו״ט יאמר השיעור תהלים כפי שנחלק לימי החדש, והשי״ת יזכהו ויצליחו לעמוד על דרך המלך ולא לחפש נתיבות ומסלות וטוב יהי׳ לו בגשמיות וברוחניות.

בברכת כוח״ט לשנה טובה ות״ת בי״ש.

ב״ה, אדר״ח אלול, תשי״ג
ברוקלין.

שלום רב וברכה!

... ומוסג״פ איזה סקריפ אשר עלה בידי להשיגו, ויה״ר מהשי״ת אשר כיון שמסקריפים אלו חלק מהם נקנו במעות הנמצאים באחת הקופות של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, הנה יקויים בזה מרז״ל כל הנוטל פרוטה מאיוב ה״ז מתברך.

ואף דמשמע מסמיכות המאמרים ב״ב שם דהיינו פרוטה ממש ולא פרוטה כל דהוא כמו בקדושין י״ב ע״א בכ״ז הרי זה מטבע הפחותה ביותר גם בנחשת.

ולהעיר מספר טעמי המצות להרח״ו ס״פ ראה בפע״ח שער הזמירות סוף פרק ה׳ ובכ״מ ואכמ״ל...

ב״ה, ב׳ אלול, תשי״ג
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ

מוה״ר משה שי׳ הכהן

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו יום ג׳ שופטים אף כי בקיצור נמרץ ומצו״פ הקבלה כבקשתו.

ובאשר נכנסים אנו בחדש אלול חדש הרחמים הנה מוסג״פ שיחת ש״ק מברכים אלול אשר אף שנאמרה לא בשנה זו אבל זמנה הוא בכל שנה ושנה כל השנה ובפרט בימי אלול ר״ת ומל ה״א **א**ת **ל**בבך **ו**את **ל**בב זרעך - תשובה, **א**ני **ל**דודי **ו**דודי **ל**י - תפלה, והאלקים **א**נה **ל**ידו **ו**שמתי **ל** ך מקום אשר ינוס שמה - תורה, ומשלוח מנות **א**יש **ל**רעהו **ו**מתנות **ל**אביונים - צדקה. וכמבואר בהקדמתי לקונטרס ח״י אלול תש״י ובטח יזכה בתוכנה את הרבים באופן המתאים.

בברכת כוח״ט לשנה טובה לו ולזוגתו תחי׳ ופשיטא אשר ביראות הנכונה בכלל זה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרשת כי־תצא

כא כא כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ: יא וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה: יב וַהֲבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ: יג וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יֶרַח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה: יד וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ: ס (לוי) טו כִּי־תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנוּאָה: טז וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר: יז כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: ס (ישראל) יח כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: יט וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מְקֹמוֹ: כ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא: כא וּרְגָמֻהוּ כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת תצא ה'תשכ"ה)

וְהִנֵּה יָדוּעַ פִּתְגָם אַדְמו"ר הַזָּקֵן שֶׁפֵּירוּשׁ רַשׁ"י עַל הַתּוֹרָה הוּא "יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה", שֶׁמְּזֶה מוּבָן שֶׁפֵּרוּשׁ רַשׁ"י מַתְאִים עִם הַמְבוֹאָר בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה:

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן בַּנִּדּוֹן־דִּידָן:

בְּדִרוּשֵׁי חֲסִידוּת עַל הַתְחָלַת פָּרָשָׁתֵנוּ, מְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה שֶׁ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו'" קַאי עַל מִלְחֶמֶת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עִם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית (יֵצֶר־הָרָע) בְּעֵת הַתְּפִלָּה, דְּ"שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא" - וְאֵיךְ מַתְאִים פֵּרוּשׁ זֶה עִם פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל רַשׁ"י דְּ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַפָּתוּב מְדַבֵּר"?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

מְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁיֵּשׁ ב' אוֹפָנִים בְּבֵרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע: א) בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה, ב) בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה.

שֶׁבִּכְלָלוּת זֶהוּ הַחִילּוּק בֵּין עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה - "שְׁעַת קְרָבָא", לַעֲבוֹדַת הַתּוֹרָה - "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נוֹעַם גו' שָׁלוֹם": עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הוּא בְּרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַמְּבֹרָר (נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית) בְּהַמִּתְבָּרֵר (נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית), וְלָכֵן זֶה בָּא עַל־יְדֵי מִלְחָמָה וִיגִיעָה; אֲבָל הַבֵּרוּר שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, בְּדֶרֶךְ מְמִילָא, שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה הוּא מַמְשִׁיךְ וּמְגַלֶּה אֱלֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל (וּמִתְבָּרֵר) הַיֵּצֶר־הָרַע מֵאֵלָיו.

עַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶּׁבֵּרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע עַל־יְדֵי מִלְחָמָה נִקְרָא "מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת" - כִּי יֶשְׁנוֹ בֵּרוּר בְּאוֹפֶן שֶׁל מְנוּחָה - עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁל תּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 32)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הָיָה לוֹמֵד עִם תַּלְמִידָיו שִׁעוּר גְּמָרָא. כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְמַסֶּכֶת עֲרָכִין (טו, ב) וְלָמְדוּ אֶת הַמַּאֲמָר "לִישְׁנָא תְּלִיתָאֵי קָטִיל תְּלִיתָאֵי", פֵּרֵשׁ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: לְשׁוֹן הָרַע הוֹרֵג כָּל הַשָּׁלֹשָׁה – הַמְּמִצִּיא, הַמְּסַפֵּר, וְהַמַּאֲזִין. אֲלָא שֶׁזֶּהוּ רְצִיחָה בִּלְבוּשִׁים רוּחָנִיִּים, שֶׁהִיא קָשָׁה יוֹתֵר מֵרְצִיחָה גַּשְׁמִית.

שני כב וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ: כג לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: ס כב א לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ: ב וְאִם־לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתָ לוֹ: ג וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: ס ד לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדָּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ: ס ה לֹא־יִהְיֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה: פ ס כִּי יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר ׀ לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ ׀ אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים: ס שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (היום יום י״ג חשון)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

מְבֹאָר בַּתַּנְיָא (אגרת הַקֹּדֶשׁ סכ״ב), שֶׁמַּחְשֶׁבֶת לְשׁוֹן הָרַע חֲמוּרָה יוֹתֵר מִדִּבּוּר: ״וְאִישׁ אֶת רָעַת רֵעֵהוּ אַל תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם כְּתִיב, וְלֹא יַעֲלֶה עַל לֵב לְעוֹלָם, וְאִם תַּעֲלֶה יַהַדְּפֶנָּה מִלִּבּוֹ כְּהִנְדֵּף עָשָׁן, וּכְמוֹ מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה־זָרָה מַמָּשׁ. כִּי גְּדוֹלָה לְשׁוֹן הָרַע כְּנֶגֶד עֲבוֹדָה־זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְאִם בְּדִבּוּר כָּךְ כוּ׳. וּכְבָר נוֹדַע לְכָל חֲכַם־לֵב יִתְרוֹן הֶכְשֵׁר הַמַּחְשָׁבָה עַל הַדִּבּוּר, הֵן לְטוֹב וְהֵן לְמוּטָב״.

שלישי ח כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ: ט לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְלֵאָה הַז�ֹּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם: ס י לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו: יא לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו: ס יב גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ: ס יג כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ: יד וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצִא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים: טו וְלָקַח אֲבִי כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעָרָה: טז וְאָמַר אֲבִי כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ: יז וְהִנֵּה־הוּא שָׂם עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתֵּךְ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר: יח וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ: יט וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו: ס כ וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים כתיב לנער קרי לַנַּעֲרָה: כא וְהוֹצִיאוּ אֶת־ כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס כב כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב ׀ עִם־אִשָּׁה בְּעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל: ס כג כִּי יִהְיֶה כתיב נער קרי נַעֲרָה בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ: כד וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר ׀ הָעִיר הַהוּא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־ כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה בָּעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס כה וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־ כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ: כו כתיב ולנער קרי וְלַנַּעֲרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין כתיב לנער קרי לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחַהּ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה: כז כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ: ס כח כִּי־יִמְצָא אִישׁ כתיב נער קרי נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ: כט וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו: ס **כג** א לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלֹא יִגְלֶה כְּנַף אָבִיו: ס ב לֹא־יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה: ס ג לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהוָה: ס ד לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה עַד־עוֹלָם: ה עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ: ו וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ז לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך י׳ ענמ׳ 29)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

אָמְרוּ רַז״ל ״לִישָׁנָא תְּלִיתָאי קָטִיל תְּלִיתָאי״ - הַמְדַבֵּר, הַשּׁוֹמֵעַ וְהָאָדָם שֶׁעָלָיו דִּבְּרוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַדִּבּוּר מוֹצִיא מִן הַהֶעְלֵם, מַחֲשָׁבָה, אֶל הַגִּלּוּי. כָּל עוֹד לֹא מְדַבְּרִים עַל הָרַע שֶׁבָּאָדָם, הֲרֵי זֶה בְּהֶעְלֵם׳, וְהַקָּבָ״ה מַאֲרִיךְ אַף וּמְחַכֶּה שֶׁיָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה. אַךְ כְּשֶׁמְּדַבְּרִים עַל כָּךְ וְהַדָּבָר מִתְגַּלֶּה בְּעוֹלָם הַדִּבּוּר, עָלוּל לָצֵאת מִזֶּה קִטְרוּג שֶׁיִּגָּרֵם נֶזֶק.

רביעי ח לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ: ט בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה: ס י כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע: יא כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: יב וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: יג וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְיָצָאתָ שָׁמָּה חוּץ: יד וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אֲזֵנֶךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחָפַרְתָּה בָהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־צֵאָתֶךָ: טו כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ | בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ: ס טז לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו: יז עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ: ס יח לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יט לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם: ס כ לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ: כא לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ס כב כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא: כג וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא: כד מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש כרך ז׳ ענמ׳ קצד)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

שָׁמַעְתִּי מִכ״ק מו״ח אַדְמוּ״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, שֶׁסִּפֵּר לִי, אֲשֶׁר נִכְנַס אֵלָיו אֶחָד לְיִחִידוּת׳ וְשָׁאַל תִּקּוּן עַל אֵיזֶה עִנְיָנִים, וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה תֵּאַר מַצָּבוֹ הָרוּחָנִי בְּאוֹתִיּוֹת מַבְהִילוֹת. וְעָנָהוּ כ״ק מו״ח אַדְמוּ״ר, אֲשֶׁר יָדוּעַ חֹמֶר הָעִנְיָן דִּלְשׁוֹן־הָרַע, שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר עַל חֲבֵרוֹ וְגַם עַל עַצְמוֹ. וד״ל.

חמישי כה כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֲךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן: ס כו כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ: ס **כד** א כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ: ב וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר: ג וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָה מִבֵּיתָהּ וְאוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: ד לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְּאָה כִּי־ תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשנ"ב כרך א עמ' 310)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

שָׁלֹשׁ מִצְוֹות נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ - מִנּוּי מֶלֶךְ, מְחִיַּת עֲמָלֵק וּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. הֲרֵי שֶׁמְּחִיַּת עֲמָלֵק מְבִיאָה שְׁלֵמוּת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. וְהִנֵּה, יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפַנֵּי נִקּוּד בְּחֵבַת "זֵכֶר" – בְּצֵירֵי אוֹ בְּסֶגֹל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֵּכֶר בְּצֵירֵי, ב' נְקֻדּוֹת, רוֹמֶזֶת עַל מְחִיַּת עֲמָלֵק שֶׁקָּדְמָה לִשְׁתֵּי מִקְדָּשׁוֹת, בַּיִת רִאשׁוֹן וּבַיִת שֵׁנִי. וְזֵכֶר בְּסֶגֹל, שָׁלֹשׁ נְקֻדּוֹת, רוֹמֵז עַל מְחִיַּת עֲמָלֵק שֶׁקּוֹדֶמֶת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

ששי ה כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח: ו לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל: ס ז כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֶּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַּנָּב הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס ח הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: ט זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: ס י כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ: יא בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֲבוֹט הַחוּצָה: יב וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ: יג הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרֲכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט כרך א עמ' 328)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

שְׁלֹשָׁה פֵּרוּשִׁים בְּתֵבַת "קָרְךָ", זֶה לְמַטָּה מִזֶּה. קְרִירוּת – עֲמָלֵק מְקָרֵר אֶת הָאָדָם, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ תִּהְיֶה בְּקֹרִירוּת. מִקָּרֶה – עֲמָלֵק גּוֹרֵם לָאָדָם לֹא לִרְאוֹת עִנְיְנֵי הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית. טֻמְאָה – עֲמָלֵק מְטַמֵּא אֶת הָאָדָם, כְּפרש"י רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא "לְשׁוֹן עֲרַאי וְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיִּקַּר אֱלֹקִים אֶל בִּלְעָם".

שביעי יז לֹא־תַעֲשֹׂק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ: יח בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא: ס יט לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ: ס כ לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה: כא וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס כב כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ס כג כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה: כד כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה: כה וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס **כה** א כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע: ב וְהָיָה אִם־בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: ג אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ: ד לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ: ס ה כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ: ו וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: ז וְאִם־

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יָבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְמִי: ח וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ: ט וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו: י וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל: ס יא כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו: יב וְקָצֹתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ: ס יג לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה: יד לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה: טו אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: טז כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל: פ יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: יח אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדָּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר * (זֵכֶר) עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִשְׁכָּח: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ענמ' 104)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

עֲמָלֵק הוּא מִלְּשׁוֹן "וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ", הוּא 'חוֹתֵךְ' וְאֵינוֹ מְאַפְשֵׁר לַהֲבָנָה הַשִּׂכְלִית שֶׁבַּמֹּחַ לָרֶדֶת לַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב. זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "אֲשֶׁר קָרְךָ", שֶׁקֵּרֵר אֶת אֱמוּת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יִפְחֲדוּ מִיִּשְׂרָאֵל, לְמָרוֹת הַנִּסִּים וְהַנִּפְלָאוֹת שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יַם־סוּף: שֶׁבַּע הָאֱמוּת הֵן שֶׁבַּע הַמִּדּוֹת הָרָעוֹת, וַעֲמָלֵק גָּרַם לְכָךְ שֶׁהַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב לֹא יִשָּׁפְעוּ מֵהַהֲבָנָה הַשִּׂכְלִית שֶׁל גְּדֻלּוּת וְעָצְמַת ה' וְיִשְׂרָאֵל.

מפטיר יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: יח אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדָּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר * (זֵכֶר) עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִשְׁכָּח: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ א ענמ' 345)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

כָּאן נֶאֱמַר "מָחֹה תִּמְחֶה", פְּעֻלַּת הָאָדָם, וְאִלּוּ בְּסוֹף פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח נֶאֱמַר "מָחֹה אֶמְחֶה", פְּעֻלַּת ה', וּכְתִיב "מִלְחָמָה לַה' בַּעֲמָלֵק", שֶׁבָּזֶה מֻדְגֶּשֶׁת הַהַדָּאוּת שֶׁל בִּטּוּל עֲמָלֵק לְגַמְרֵי. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דִּהִנָּה פָּרָשָׁתֵנוּ הִיא בְּ'מִשְׁנֵה תוֹרָה', שֶׁאָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עַצְמוֹ" (וּבְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ), לֹא כְּמוֹ אַרְבָּעָה הַסְּפָרִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁאָמַר "מִפִּי הַגְּבוּרָה". וְכֵיוָן שֶׁהַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִיר בְּאַרְבָּעָה הַסְּפָרִים יוֹתֵר, מֻדְגָּשׁ בִּטּוּל עֲמָלֵק בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּפָרָשָׁתֵנוּ.

ק"י פסוקים, על"י סימן.

*) מנהגינו שה'בעל קורא' אומר פעמיים תיבת זכר, הראשון זֵכֶר (בצירה) והשני זָכָר (בסגול).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם רָנִּי אֲשֶׁר הָיִית כַּעֲקָרָה אֲשֶׁר לֹא יָלָדָה עַל כִּי אֲנָשִׁים כָּלוּ מִמֶּנָּה וְאֵינָם, הִנֵּה עַתָּה בְּזִמַּן הַגְּאוּלָה, פִּצְחִי פֶּתַח פֶּה בְּקוֹל רִנָּה וְצַהֲלִי אֲשֶׁר הָיִית עַד עַכְשָׁיו כְּאִשָּׁה אֲשֶׁר **לֹא־חָלָה** שֶׁלֹּא יָלְדָה **כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה** עַתָּה בָּנַיִךְ יִהְיוּ רַבִּים מִבְּנֵי בְעוּלָה מִבְּנֵי מְדִינָה אַחֶרֶת, כִּי הָיְתָה לָהּ בַּעַל וְיֻלְּדָה לוֹ בָּנִים **אָמַר** יְהוָה: **ב** הַרְחִיבִי | מְקוֹם אָהֳלֵךְ לְהַחֲזִיק אֶת כָּל בָּנַיִךְ הַמְרוּבִּים וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ יִהְיוּ נוֹטִים לָאֹרֶךְ וְלָרֹחַב אַל־תַּחְשָׂכִי אַל תִּפָּנְעִי מִלְּהַטּוֹתָם. הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ הַחֲבָלִים הַתּוֹלִים בְּשִׁפּוֹלֵי הָאֹהֶל שֶׁיְּהֵא נוֹחַ לְקָשְׁרָם הֵיטֵב לַיְתֵדוֹת וְיֶתֶדְתַּיִךְ הַתְּקוּעוֹת בָּאָרֶץ חֲזָקִי: **ג** כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי אֶת הַגְּבוּלִים, וְתִמְשׁוֹךְ אַרְצֵךְ חוץ לַגְּבוּלִים הָאֲלֶה, וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ יַעַן שַׁעֲרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִסָּפְקוּ, לָכֵן יִירְשׁוּ עוֹד עָרֵי עכו"ם,

שי למורא

א) רָנִּי, לְשׁוֹן רִנָּה וְשִׂמְחָה. **עֲקָרָה לֹא יָלָדָה,** אֵת יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר הָיִית כַּעֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלְדָה, כִּי אֲנָשֶׁיךָ גָּלוּ מִמֵּךְ וְאֵינָם. אֲבָל עַתָּה בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה תְּרֹנִי וְתִשְׂמְחִי. **פִּצְחִי רִנָּה,** פִּתְחִי פֶּה לְהָרִים קוֹל רִנָּה. **וְצַהֲלִי,** וְעֲלִוּ בְּקוֹל גָּדוֹל. **לֹא חָלָה,** שֶׁלֹּא יָלַדְתְּ. וְהוּא עַל שֵׁם חֶבְלֵי הַלֵּדָה, כְּמוֹ "חִיל כַּיּוֹלֵדָה" (תהלים מח,ז). **כְּנֵי שׁוֹמֵמָה,** בְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁיִּחְרְבוּ מֵהֶנָּלוּת. **בְּעוּלָה,** אֶרֶץ אֱדוֹם שֶׁהָיְתָה מְיֻשֶּׁבֶת. **ב) מֵיתָרַיִךְ,** הֵם הַחֲבָלִים, וּבְשָׁבִיל שֶׁיּוּכְלוּ לְהַרְחִיב אֶת הָאֹהֶל, צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ אֶת הַחֲבָלִים. **ג) תִּפְרֹצִי,** תִּתְחַזְּקִי.

הפטרת כי תצא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק נד

נד א רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה: ב הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשָׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וְיִתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי: ג כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

ד) **כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי,** כִּי לֹא תֵּבוֹשִׁי עוֹד לְעוֹלָם לִהְיוֹת בְּגָלוּת. **לֹא תַחְפִּירִי,** כִּי תִּהְיִי מֻבְטַחַת שֶׁלֹּא תִּהְיִי עוֹד לְחֶרְפָּה. **עֲלוּמַיִךְ,** נְעוּרַיִךְ. וְהוּא רֶמֶז עַל גָּלוּת בַּיִת רִאשׁוֹן וּבַיִת שֵׁנִי. **אַלְמְנוּתַיִךְ,** חֶסְרוֹן הַמַּלְכוּת.

ה) **כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ,** כִּי אֲדוֹנֵךְ מַגְדִּיל אוֹתָךְ. ו) **וְאֵשֶׁת נְעוּרִים וגו',** כְּמוֹ אֵשֶׁת נְעוּרִים, שֶׁאִם תִּמָּאֵס בְּעֵינֵי בַּעְלָהּ לֹא יַתְמִיד הַמְּאוּס, כִּי יָשׁוּב וִירַחֵם. ז) **בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ,** אַף־עַל־פִּי שֶׁאָרְכוּ יְמֵי הַגָּלוּת, כֻּלָּם יִהְיוּ נֶחֱשָׁבִים כְּרֶגַע קָטֹן כְּנֶגֶד הָרַחֲמִים שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים כְּשֶׁאֲקַבְּצֵךְ. "בְּרֶגַע", כְּמוֹ בִּזְמַן.

ח) **בְּשֶׁצֶף קֶצֶף,** בִּמְעַט קֶצֶף. י) **הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה,** אַף אִם תִּכְלֶה זְכוּת הָאָבוֹת וְהָאִמָּהוֹת.

יא) **סֹעֲרָה,** מֵרֹב צָרוֹת לִבָּהּ סוֹעֵר. **מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ,** מְרַצֵּף רִצְפָּתֵךְ מֵאַבְנֵי נֹפֶךְ. (ראה שמות כח,יח).

יב) **כַּדְכֹד,** מִין אֶבֶן יְקָרָה הַמְּאִירָה. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "כִּידוֹדֵי אֵשׁ" (איוב מא,יא). **שִׁמְשֹׁתַיִךְ,** חַלּוֹנוֹת. **אֶקְדָּח,** מִין אֶבֶן יְקָרָה הַמְּאִירָה בְּיוֹתֵר. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "קֹדְחֵי אֵשׁ" (ישעיה נ,יא). **לְאַבְנֵי חֵפֶץ,** אֲבָנִים יְקָרוֹת שֶׁאָדָם חָפֵץ וְרוֹצֶה בָּהֶן.

יג) **לִמּוּדֵי ה',** כְּלוֹמַר, יַשְׂכִּילוּ בְּחָכְמָה כְּאִלּוּ הָיוּ תַּלְמִידֵי ה'.

יד) **בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי,** בַּעֲבוּר הַצְּדָקָה שֶׁתַּעֲשִׂי תִּהְיִי מְכֻסֶּסֶת. **רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק,** תִּהְיִי מְרֻחֶקֶת מֵעוֹשְׁקִים. **כִּי לֹא תִירָאִי,** וְלֹא תִּפְחֲדִי מֵהֶם.

עטרת מרים

וְגַם אֵלֶּה לֹא יַסְפִּיקוּ לָהֶם עַד **וְעָרִים נְשַׁמּוֹת** בֵּין מֵאָרֶץ בֵּין מִשְּׁאָר אֲרָצוֹת **יוֹשִׁיבוּ** אוֹתָם: ד **אַל־תִּירְאִי** אַל תִּפְחֲדִי שֶׁיִּהְיֶה צֵאתֵךְ מִגָּלוּת זֶה כְּצֵאתֵךְ מִשְּׁאָר גָּלֻיּוֹת שֶׁמְּצָאוּךְ בְּאַרְצֵךְ עִם צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת בְּבַיִת רִאשׁוֹן וּבְבַיִת שֵׁנִי, **כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי** עוֹד לְעוֹלָם אַחַר שֶׁתֵּצְאִי מִזֶּה הַגָּלוּת. **וְאַל־תִּכָּלְמִי** לְהָרִים רֹאשׁ וּלְהַרְאוֹת גְּדוּלָּה בְּחָשְׁבֵךְ פֶּן תִּגְלֶה שׁוּב **כִּי לֹא תַחְפִּירִי** לֹא תֵּבוֹשִׁי עוֹד לָלֶכֶת גּוֹלָה **כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ** כִּי הַבּוֹשֶׁת שֶׁהָיָה לָךְ בִּימֵי נְעוּרַיִךְ כַּאֲשֶׁר הָיִית גּוֹלָה וּמְטוּלְטֶלֶת **תִּשְׁכָּחִי** כִּי לֹא יִקְרֶה לָךְ עוֹד **וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ** הַצָּרוֹת שֶׁהָיוּ לָךְ בַּגָּלֻיּוֹת שֶׁהָיִית כְּאַלְמָנָה **לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד** כִּי מֵרוֹב טוֹבָה תִּשְׁכְּחוּ כָּל הַצָּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת: ה **כִּי בֹעֲלַיִךְ** כְּלוֹמַר אֲדוֹנַיִךְ, הוּא **עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ** וְהַיְכוֹלֶת בְּיָדוֹ כִּי הוּא אֲדוֹן צְבָאוֹת מַעְלָה וָמַטָּה, וְעוֹד **וְגֹאֲלֵךְ** הוּא **קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל** אֲשֶׁר **אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא** וְיָדוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: ו **כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה** לָשׁוּב אֵלָיו **וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס** בְּעֵינֵי בַעְלָהּ, הִנֵּה לֹא תַּתְמִיד הַמְּאוּס כִּי יָשׁוּב יְרַחֵם, כֵּן **אָמַר אֱלֹהָיִךְ** לְרַחֵם עָלַיִךְ: ז **בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ** יְמֵי הַגָּלוּת כּוּלָּם יִהְיוּ נֶחְשָׁבִים כְּרֶגַע קָטֹן מוּל הַקִּבּוּץ כִּי **וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ** וְתַתְמִיד לְאוֹרֶךְ יָמִים: ח **בְּשֶׁצֶף** בִּמְעַט **קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ** אֶל מוּל הַחֶסֶד תֵּחָשֵׁב רַק לְרֶגַע, מֵאַחַר **וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה:** ט **כִּי** כְּמוֹ **מֵי** הַמַּבּוּל בִּימֵי **נֹחַ זֹאת לִי** שְׁבוּעָה בְּיָדֵי **אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי** אָז **מֵעֲבֹר** שֶׁלֹּא יִהְיֶה **מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי** שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת **מִקְּצֹף עָלַיִךְ** עַל יְדֵי עֲוֹנֵךְ **וּמִגְּעָר־בָּךְ** לְהַגְלוֹתֵךְ: י **כִּי** לִפְעָמִים יִקְרֶה אֲשֶׁר **הֶהָרִים יָמוּשׁוּ** יָסוּרוּ מִמְּקוֹמָם **וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה** מִלְּשׁוֹן נְטִיָּה עַל־יְדֵי רַעַשׁ, אֲבָל **וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ**

יוֹשִׁיבוּ: ד אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד: ה כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא: ו כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: ז בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ: ח בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה: ט כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ: י כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה:

יא עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים: יב וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ: יג וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: יד בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי

לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה:

יא אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם כַּעֲנִיָּה סֹעֲרָה הָרוֹעֶדֶת מֵרוּחַ וְעוֹד לֹא נֻחָמָה כִּי אֵין מִי לְנַחֲמָהּ. הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ מַשְׁכִּיב וּמְסַדֵּר בַּפּוּךְ בַּכְּחוֹל, וְהוּא דַּק כְּעֵין הַחוֹל אֲבָנַיִךְ אַבְנֵי הָרִצְפָּה, וִיסַדְתִּיךְ וְהַיְסוֹד בְּעַצְמוֹ אַרְבִּיץ בַּסַּפִּירִים אֲבָנִים יְקָרוֹת: יב וְשַׂמְתִּי מֵאֶבֶן כַּדְכֹד הַבָּהִיר בְּיוֹתֵר שִׁמְשֹׁתַיִךְ מְחִיצוֹת הַחַלּוֹנוֹת שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת דֶּרֶךְ בָּם וּשְׁעָרַיִךְ מְזוּזוֹת הַשְּׁעָרִים יֵהָפְכוּ לִהְיוֹת לְאַבְנֵי אֶקְדָּח הַמְּאִירִים בְּיוֹתֵר וְכָל־גְּבוּלֵךְ אַבְנֵי רִצְפַת כָּל גְּבוּלֵךְ יֵהָפְכוּ לִהְיוֹת לְאַבְנֵי־חֵפֶץ אַבְנֵי יְקָר שֶׁהָאָדָם חָפֵץ וְרוֹצֶה בָּהֶן: יג וְכָל־בָּנַיִךְ כְּאִלּוּ יִהְיוּ לִמּוּדֵי יְהוָה עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַחֲלוֹקֶת בֵּינֵיהֶם בְּעִנְיְנֵי לִימּוּד וֶאֱמוּנָה, וּמִמֵּילָא וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: יד בִּצְדָקָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

בַּעֲבוּר הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם **תִּכּוֹנָנִי** תִּהְיֶה נְכוֹנָה בְּכָל טוֹבָה **רַחֲקִי** יִהְיֶה מָמוֹנֵךְ מְרוּחָק **מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי** מֵהֶם כְּלָל וּכְלָל **וּמִמְּחִתָּה** תִּהְיֶה מְרוּחֶקֶת **כִּי לֹא** יוּכַל **תִּקְרַב** לְהִתְקָרֵב **אֵלָיִךְ**: טו **הֵן גּוֹר יָגוּר** בֶּאֱמֶת יַחַת וְיִפְחַד, **אֶפֶס מֵאוֹתִי** רַק מִי שֶׁהוּא נֶעְדָּר וְנִפְרָד וּמְרוּחָק מִמֶּנִּי. **מִי־גָר אִתָּךְ** מִי שֶׁיֶּאֱסוֹף לְהִלָּחֵם בָּךְ, **עָלַיִךְ יִפּוֹל** כְּמוֹ שֶׁאָמַר עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל יִפּוֹל: טז **הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם** נֹפֵחַ בְּגֶחָלִים כְּבוּיִים לְהַבְעִירָם יָפֶה **וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ** לְצוֹרֶךְ גּוֹמְרוֹ כָּל צָרְכּוֹ **וְאָנֹכִי בָּרָאתִי** אִישׁ **מַשְׁחִית לְחַבֵּל** לְקַלְקֵל אֶת הַכְּלִי הַהוּא, כְּלוֹמַר אֲנִי הַמְגָרֶה בָּךְ אֶת הָאוֹיֵב וַאֲנִי מַתִּישׁ כֹּחוֹ: בָּזֶה מְבוֹאָר שֶׁאִם אָנֹכִי אֵינִי רוֹצֶה לְהַשְׁחִית, אָז:: יז **כָּל־כְּלִי** זַיִן **יוּצַר עָלַיִךְ** לְהִלָּחֵם בָּךְ **לֹא יִצְלָח** כִּי לֹא יַזִּיק לָךְ. **וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט** אַתְּ **תַּרְשִׁיעִי** אוֹתוֹ בַּמִּשְׁפָּט וְלֹא יַזִּיקוּ לָךְ לֹא בְּמַעֲשֶׂה וְלֹא בְּדִיבּוּר, הַבְּרָכָה **הַזֹּאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם** זֹאת הִיא הַצְּדָקָה אֲשֶׁר תָּבוֹא לָהֶם **מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה**: א **הוֹי כָּל־צָמֵא** לְשׁוֹן קְרִיאָה, כָּל הַתָּאֵב לִדְבַר ה' **לְכוּ לַמַּיִם** יֵלֵךְ אֶל הַנָּבִיא לִשְׁמוֹעַ דְּבַר ה', **וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כָּסֶף** לֹא יָחוּשׁ, אֶלָּא **לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף** קְנוּ דִּבְרֵי מַאֲכָל וְאִכְלוּ, וְעַל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה יֹאמַר **וּבְלוֹא** מַתַּן **מְחִיר** קְנוּ **יַיִן וְחָלָב** כִּי נִמְשְׁלָה תּוֹרָה גַּם לְיַיִן וְחָלָב: ב **לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם** לָמָּה תַּרְבּוּ לָתֵת מְחִיר בַּעֲבוּר לִימּוּד חָכְמוֹת נָכְרִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן תּוֹעֶלֶת **וִיגִיעֲכֶם** לָמָּה תִּתְּנוּ הוֹן הַבָּא בִּיגִיעָה **בְּלוֹא לְשָׂבְעָה** בַּעֲבוּר חָכְמוֹת הַגּוֹיִם דָּבָר שֶׁאֵין מַשְׂבִּיעַ **שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי** לִלְמוֹד חָכְמַת הַתּוֹרָה **וְאִכְלוּ־טוֹב** כֵּן תִּקָּרֵא חָכְמַת הַתּוֹרָה (משלי ד) **וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם** זֶהוּ תַּעֲנוּג הַנְּשָׁמָה בָּעוֹלָם הַבָּא: ג **הַטּוּ אָזְנְכֶם** לִשְׁמֹעַ אֲמָרַי **וּלְכוּ אֵלַי** לִלְמוֹד תּוֹרָתִי **שִׁמְעוּ** אֵלַי **וּתְחִי נַפְשְׁכֶם** וְתִזְכּוּ לַעֲמוֹד בַּתְּחִיָּה בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ **וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית** אַהֲבָה לִהְיוֹת מִתְקַיֶּמֶת עַד **עוֹלָם כְּחַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים** אֲשֶׁר הִבְטַחְתִּי לוֹ שֶׁלֹּא תֻּפְסַק הַמְּלוּכָה מִזַּרְעוֹ:

ד **הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו** אֶת דָּוִד שֶׁדְּבַר ה' יָקוּם לְעוֹלָם, וְהַמָּשִׁיחַ הַבָּא מִזַּרְעוֹ יִהְיֶה **נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים** אֶל הַגּוֹיִם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: ה כְּמוֹ שֶׁמִּתְקַיֵּם הַחֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתִּי לְדָוִד, כֵּן יִתְקַיֵּם הַחֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתִּי לְךָ, כִּי **הֵן גּוֹי** אֲשֶׁר **לֹא־תֵדַע** מֵעוֹלָם, הוּא **תִּקְרָא** אֵלֶיךָ לְשַׁמֵּשׁ אוֹתְךָ, **וְגוֹי** אֲשֶׁר **לֹא־יְדָעוּךָ** מֵעוֹלָם **אֵלֶיךָ יָרוּצוּ** לִהְיוֹת סָרִים לְמִשְׁמַעְתְּךָ **לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ** הַשּׁוֹכֵן בְּקִרְבְּךָ **וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ** אֲשֶׁר נָתַן לְךָ פְּאֵר לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּקִרְבֶּךָ:

שי למורא

וּמִמְּחִתָּה, מִשֶּׁבֶר וּפַחַד. **טו) גּוֹר יָגוּר**, עִנְיַן פַּחַד. כְּמוֹ "לֹא תָגוּרוּ" (דברים א,יז). **אֶפֶס מֵאוֹתִי** מִי שֶׁאֵין אֲנִי עִמּוֹ. **מִי גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל**, מִי שֶׁיִּתְגָּרֶה אִתָּךְ לְהִלָּחֵם בָּךְ, עַל הָרַיִךְ יִפֹּל. **יז) כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ**, כָּל כְּלִי נֶשֶׁק אֲשֶׁר יוּצַר לְהָבִיא עָלַיִךְ. **הוֹי**, לְשׁוֹן קְרִיאָה. **כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם**, כְּמוֹ שֶׁהַצָּמֵא מִתְאַוֶּה לְמַיִם, כָּךְ הַנֶּפֶשׁ הַחֲכָמָה מִתְאַוָּה לַתּוֹרָה וּלְחָכְמָה. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַנָּבִיא עָמוֹס "לֹא רָעָב לַלֶּחֶם וְלֹא צָמָא לַמַּיִם כִּי־אִם לִשְׁמֹעַ אֵת דִּבְרֵי ה'" (עמוס ח,יא). **וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כָּסֶף**, כְּלוֹמַר, הַתָּאֵב לִדְבַר ה' יֵלֵךְ אֶל הַנָּבִיא לִשְׁמֹעַ דְּבַר ה' מִבְּלִי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְשַׁלֵּם כֶּסֶף. **שִׁבְרוּ**, לְשׁוֹן קְנִיָּה. **יַיִן וְחָלָב**, נִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לְיַיִן הַמְשַׂמֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב" (תהלים יט,ט). וְנִמְשְׁלָה לְחָלָב שֶׁהוּא מְקַיֵּם וּמְגַדֵּל אֶת הַתִּינוֹק, כִּי דִּבְרֵי תּוֹרָה הֵם קִיּוּם הַנְּשָׁמָה וְגִדּוּלָהּ, שֶׁהִיא הוֹלֶכֶת וּגְדֵלָה בְּמַדְרֵגָתָהּ עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה. **בְּלוֹא לֶחֶם**, כְּלוֹמַר, לָמָּה תַּרְבּוּ לָתֵת מְחִיר עֲבוּר לִמּוּד חָכְמוֹת נָכְרִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת. **וִיגִיעֲכֶם**, כַּסְפְּכֶם הַבָּא לָכֶם עַל יְדֵי יְגִיעָה. **בְּלוֹא לְשָׂבְעָה**, בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מַשְׂבִּיעַ. **וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם**, תַּעֲנוּג הַנֶּפֶשׁ בָּעוֹלָם הַבָּא. **חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים**, חַסְדֵי דָּוִד הַקַּיָּמִים. וְהוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם דָּוִד, כַּכָּתוּב "וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם" (יחזקאל לז,כה). **עֵד לְאוּמִּים**, שַׂר וְגָדוֹל עֲלֵיהֶם, וּמוֹכִיחַ וּמֵעִיד דַּרְכֵיהֶם עַל פְּנֵיהֶם. **נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים**, הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה רֹאשׁ עַל הָעַמִּים, וּמְצַוֶּה לָהֶם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן. וְנִקְרָא "נָגִיד" עַל שֵׁם שֶׁפּוֹנִים נֶגְדּוֹ בְּכָל עִנְיְנֵיהֶם. **גּוֹי לֹא תֵדַע תִּקְרָא וגו'**, גּוֹי שֶׁהוּא רָחוֹק מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, תִּקְרָא אוֹתוֹ וְיָבוֹא לְפָנֶיךָ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא תֵּדָעֵהוּ וְלֹא יְדָעֲךָ עַד הַיּוֹם, כִּי יִשְׁמַע אֶת הַנִּפְלָאוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה ה' עִם יִשְׂרָאֵל. וְיָרוּץ לַעֲבוֹדָתְךָ. **וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל**, וּלְמַעַן הקב"ה. **פֵּאֲרָךְ**, לְשׁוֹן פְּאֵר וְיֹפִי.

וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ: טו הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל: טז הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל: יז כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה: נה א הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב: ב לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם: ג הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים: ד הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים: ה הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֶל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

כו א וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ: ב וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית ׀ כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם: ג וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ: (לה) ד וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ה וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב: ו וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה: ז וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת־עָנְיֵנוּ וְאֶת־עֲמָלֵנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ: ח וַיּוֹצִאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמֹרָא גָּדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים: ט וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֶּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: י וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: יא וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

וּלְבֵיתֶךָ אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ: ס (ישראל)
כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ:
וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה כְּכָל־מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא־עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ
וְלֹא שָׁכָחְתִּי: לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְקוֹל יְהוָה אֱלֹהָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי: הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ס

המשך ביאור למס' כתובות ליום חמישי עמ' ב

בפונדיון אינה חצי קב [שזהו אחד מארבעים ושמונה מארבע סאין], אלא שליש קב [שזהו אחד משבעים ושתים, מארבע סאין]. חָמָא נַמִּי – גם כאן, במשנתינו, כיון שאין האשה קונה פת אלא אופה בעצמה, ואינה מפסידה את השליש שנוטל החנוני, אם כן אַיְיתֵי תִּילְתָּא שְׁדֵי עֲלַיְיהוּ – הבא שליש והוסף על מנין הסעודות שהיית סבור מתחילה שיש בקב [ארבע], ויהיו שש סעודות בקב, ובשני קבים שהיא מקבלת בשבוע יש מזון שתים עשרה סעודות. ממשיכה הגמרא ומקשה: וַאֲבַתֵּי תַּרְתֵּי סְרֵי הַוְיָין – הרי עדיין הם רק שתים עשרה סעודות, ואין די בהם לְשָׁבוּעַ. מתרצת הגמרא: הרי שנינו במשנה שהאשה אוֹכֶלֶת עִמּוֹ בְּלֵילֵי שַׁבָּת, ואת אותה סעודה של ליל שבת מביא הבעל.

דוחה הגמרא את התירוץ: הָנֵיחָא – תירוץ זה נכון לְמַאן דְּאָמַר ש'אוכלת עמו בלילי שבת' היינו אֲכִילָה מַמָּשׁ, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁאֲכִילָה זו היא כינוי לְתַשְׁמִישׁ, כמבואר להלן (סה:), מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – כיצד יתבאר הדבר, מדוע די לה בשתים עשרה סעודות. וְעוֹד, אף אם האכילה של לילי שבת היא אכילה ממש, והיא מצטרפת לשתים עשרה הסעודות שיש לה בשני קבין שהוא נותן לה, עדיין רק תְּלֵיסַר הַוְיָין – שלש עשרה סעודות הן, והיא צריכה ארבע עשרה סעודות.

הגמרא מבארת באופן אחר את חשבונו של רבי יוחנן בן ברוקא: אֶלָּא כִּדְאָמַר רַב חִסְדָּא, מאותן ארבע סאין שנמכרים בסלע, צֵא מֵהֶן מֻחֲצָה לַחֲנָווֹנִי – יש להפחית חצי שנוטל החנוני בשכר טרחתו, נמצא שהכבר הנמכרת בפונדיון אינה חצי קב, ואף לא שליש קב, אלא רבע קב, ובכבר זו סובר רבי יוחנן בן ברוקא שיש שיעור שתי סעודות, חָמָא נַמִּי, במשנתינו שהאשה עצמה אופה את הפת, אַתְיָא פַּלְגָא וּשְׁדֵי עֲלַיְיהוּ – הבא מחצה והוסף על מנין הסעודות שהיית סבור מתחילה שיש בקב [ארבע], ויהיו שמונה סעודות בקב, ובשני קבין חיטין שנותן לה הבעל יש שיעור שש עשרה סעודות.

לפני שתמשיך הגמרא בביאור משנתינו, מקשה הגמרא על שתי המימרות האחרונות שהובאו בשם רב חסדא. מקשה הגמרא: קַשְׁיָא דְּרַב חִסְדָּא אַדְּרַב חִסְדָּא – יש סתירה בין המימרא הראשונה של רב חסדא, שבה אמר שהחנוני משתכר שליש, לבין המימרא השניה שלו, בה אמר שהחנוני משתכר מחצה. מתרצת הגמרא: לָא קַשְׁיָא, הָא – דברי רב חסדא שהחנוני משתכר שליש, היינו בְּאַתְרָא דְּיָהֲבֵי צִיבֵי – במקום שהמוכר את החיטין לחנוני נותן לו גם עצים לצורך אפיית הככרות, וְהָא – דברי רב חסדא שהחנוני משתכר חצי, היינו בְּאַתְרָא דְּלָא יָהֲבֵי צִיבֵי, וכיון שקניית העצים מוטלת על החנוני, הוא ממעט בככרות עד כדי מחצה, כדי להשתכר יותר.

חוזרת הגמרא לברר את האמור במשנתינו. מקשה הגמרא: אִי הָכֵי – אם כן, שלדברי רבי יוחנן בן ברוקא יש בכל חצי קב ארבע סעודות, נמצא שאותם שני קבין שנוטלת האשה בשבוע, שִׁיתְסַרֵי הַוְיָין – שש עשרה סעודות יש בהם, ומדוע צריכה האשה יותר מארבע עשרה סעודות. וכי כְּמַאן – כדעת מי תצטרך לפרש את המשנה, כְּרַבִּי חִידְקָא, דְּאָמַר, אַרְבַּע סְעוּדוֹת חַיָּיב אָדָם לְאָכוֹל בְּשַׁבָּת, ולפיכך צריכה האשה שש עשרה סעודות בכל שבוע, שתים עשרה לימות החול, ועוד ארבע לשבת, והרי לא מסתבר שתסתום המשנה כדעתו, שהרי חכמים חולקים עליו.

מתרצת הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא – אף אם תאמר שמשנתינו אינה סוברת כרבי חידקא אלא כרַבָּנָן, שרק שלש סעודות צריך אדם לאכול בשבת, אין זו קושיא, דַּל חָדָא לְאַרְחֵי וּפָרְחֵי – הורד סעודה אחת שהיא צריכה בדי לתת לאורחים, הרי שנשארו לה חמש עשרה סעודות, שתים עשרה לימות החול ושלש לשבת.

אומרת הגמרא: הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי – מעתה שבאת לכך, לומר שיש לתת לה סעודה יתירה כדי שיהיה לה לתת לאורחים, אֲפִילּוּ תֵּימָא שמשנתינו היא כרַבִּי שִׁמְעוֹן, שבשני קבין יש מזון שמונה עשרה סעודות, לְרַבָּנָן האומרים שעליה לאכול שלש סעודות בשבת, דַּל תִּילְתָּא לְאַרְחֵי וּפָרְחֵי – הורד שלש מהם שהיא נותנת לאורחים, ונשארו לה חמש עשרה, וּלְרַבִּי חִידְקָא המחייב לאכול ארבע סעודות בשבת, דַּל תַּרְתֵּי לְאַרְחֵי וּפָרְחֵי – הורד שתים מהם שהיא צריכה לתת אותם לאורחים, ויש לה שש עשרה סעודות לעצמה.

* * *

שנינו במשנה: 'לא יפחות לה משני קבין חטין או מארבעה קבין שעורין, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לֹא פָּסַק לה שָׁעוֹרִין וְכוּ' אלא רבי ישמעאל שהיה סמוך לאדום'. תמהה הגמרא: אֶלָּא – וכי רק בָּאֲדוֹם הוּא דְּאָכְלִין שְׂעוֹרִים, אבל בְּכוּלֵּי עָלְמָא – בכל העולם לֹא אָכְלֵי שעורים, והרי גם בכל העולם אוכלים שעורים, ומסתבר שיכול הבעל לתת לה שעורים, ומדוע אמר רבי יוסי שרק באדום פוסקים שעורים.

מתרצת הגמרא: אין כוונת רבי יוסי שבשאר המקומות אין לפסוק שעורים, אלא הָכִי קָאָמַר רבי יוסי, לֹא פָּסַק שְׂעוֹרִים בשיעור כִּפְלַיִם בְּחִטִּין, אֶלָּא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהָיָה סָמוּךְ לַאֲדוֹם, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁעוֹרִין אֲדוּמִּיּוֹת רָעוֹת הֵן, אבל במקומות אחרים, אינו צריך לתת לה שעורים כפלים מהחיטים, אלא מוסיף על החיטים בשיעור אחר כפי הנראה לבית דין.

* * *

שנינו במשנה: 'וְנוֹתֵן לָהּ חֲצִי קַב קִיטָנִית וחצי לוג שמן וקב גרוגרות או מנה דבילה'. מדייקת הגמרא: וְאִילּוּ יַיִן, לֹא קָתָנֵי – לא כתבה המשנה שחייב הבעל לתת לה יין, ודבר זה מְסַיַּיע לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,

מהדורת לוח פשה ושימוש אישי בלבד

פרק א משנה ד

יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵי בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם. יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים, וֶהֱוֵי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם, וֶהֱוֵי שׁוֹתֶה בַצָּמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם.

נקודות משיחות קודש

השאלות במשנתנו: א. הדיוק "בית ועד לחכמים", ולא "לתלמידים" (כבמשנה א' – "והעמידו תלמידים הרבה"), או "לתלמידי חכמים". ב. הקשר לבעל המאמר – יוסי בן יועזר.

והביאור:

יהי ביתך בית ועד לחכמים – בדורו של יוסי בן יועזר היתה המחלוקת הראשונה בישראל שלא באה לידי הכרעה[1]. לכן דרש יוסי בן יועזר, בתור נשיא הדור, שכל אחד ישתדל לעשות ביתו "בית ועד" לחכמי ההוראה היושבים על מדין, כך שבמקרה של חילוקי דעות יהיו נוכחים חכמים רבים, ויוכלו לבוא לידי הכרעה ופסק דין. ודבר זה הוא בבחינת מילי דחסידותא, כי משורת הדין די ב"בית ועד" אחד.

והוי מתאבק בעפר רגליהם – בעל הבית עלול לחשוב, שלאחר שהעמיד את ביתו לרשותם של החכמים ודאג לצרכיהם רשאי הוא, ואולי אף צריך, לצאת לדרכו, כדי שנוכחותו לא תפריע לחכמים בדיוניהם. ולאידך גיסא – מאחר שהחכמים מתקבצים בביתו, וצריכים לו, יתכן שיראה את עצמו כשוה להם או אפילו נעלה מהם בבחינה מסויימת. והתנא שולל את שתי הסברות האלה: על בעל הבית להשאר ולהמצא בחברתם של החכמים, וזאת מתוך ביטול מוחלט והכרה שאינו שייך ליותר מאשר "רגליהם".

והוי שותה בצמא את דבריהם – יתר על כן, עליו להשתוקק לשמוע את דברי החכמים ולהתענג בהם כאדם השותה מים לצמאו. וכאשר בטל הוא לחכמים ומאזין לדבריהם בקשב רב, וכן שותה בצמא את דבריהם, אזי קולט את הדברים כראוי והם נחקקים בזכרונו. וכשיתנהג בדרך זו – יהי' גם הוא סוף סוף לאחד מחכמי ישראל[2].

*

יהי ביתך בית ועד לחכמים – היינו שביתו יהי' המקום הקבוע לועידת חכמים, בקביעות ובתמידות[3]. וזה מקנה לביתו חשיבות מסויימת גם כשאינם בביתו.

והתנא מדייק "בית ועד לחכמים" לשון רבים, כי לפני יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן לא הוזכרו זוגות, כי האחד הי' לראש, ורק בימיהם הוחל זמן המחלוקת בישראל[4]. לכן יש צורך בחכמים רבים, כדי שיקבעו ההלכה על פי הרבים.

והוי מתאבק בעפר רגליהם – האדם המתחבר לחכמים צריך להרגיש שמצד עצמו הוא בבחינת "אבק" לבד, שאין בו ממש ואין בו תועלת, כאבק הזה שאינו מצמיח.

והתנא מדייק "בעפר רגליהם", ולא באבק רגליהם". כי אצל החכמים גם בחינת "רגל" שלהם (בחינה התחתונה ביותר) היא בבחינת "עפר" וביטול, כמאמר "ונפשי כעפר לכל תהי'". כי בעפר הגרגירים דבוקים זה לזה (בחינת דביקות וביטול) והעפר גם מצמיח (משא"כ באבק)[5].

ומדייק "בעפר רגליהם", לרמז שיש ללמוד מהנהגתם ודרכי הילוכם של החכמים.

והוי שותה בצמא את דבריהם – אולם, כשמדובר בדבריהם של החכמים, היינו דברי התורה שלהם, אזי אינו מספיק הביטול להחכמים ("והוי מתאבק בעפר רגליהם"), אלא על האדם לקלוט את הדברים בפנימיות, בהבנה והשגה.

אך, העובדה שהלימוד צריך להיות בהבנה והשגה, עלולה לגרום חלישות מסויימת ברגש הביטול אל החכמים (שהרי הלימוד תלוי בהבנתו הוא).

על זה אמר "והוי שותה בצמא את דבריהם": עליו להכיר שהוא זקוק לחכמים, ועליו לשמוע תורה מפיהם מתוך ביטול, כאדם השותה מים לצמאו, שהוא מרגיש עד כמה הם חסרים לו.

זאת ועוד: לא זו בלבד שהחכמים יוסיפו לו בידיעת והבנת התורה, אלא הם גם ישפיעו עליו שחלקו בתורה יתגלה ויאיר בכל תרי"ג כחות נפשו. זהו הרמז ב"הוי שותה": המים מעבירים ומחלקים את המזון[6] לכל חלקי הגוף[7].

---

1. תוד"ה יוסי – חגיגה טז, א (בשם הירושלמי).
2. משיחת ש"פ מטו"מ תשמ"ב – על פי רשימת השומעים בלבד.
3. ראה פיה"מ: שתשים ביתך מוכן להתקבץ החכמים תמיד.
4. תויו"ט.
5. ראה תו"א וישלח (כו, ג), ש"עפר" רומז למלכות דקדושה, ו"אבק" למלכות דקליפה.
6. עירובין כו, ב במשנה ובפיה"מ שם.
7. משיחת ש"פ אחרי תשכ"ב – על פי רשימת השומעים בלבד.

בין הראשי-תיבות שנאמרו על חודש אלול ישנו גם הראשי-תיבות ד"איש לרעהו ומתנות לאביונים", שזהו עניין הצדקה.
משיחת שבת פרשת תצא ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת כי־תצא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:18	06:22	08:53	08:54	09:27	09:28	10:33	10:32	13:12	13:09	19:01	18:53	19:27	19:19	18:35	19:30
חיפה (ק)	06:16	06:20	08:50	08:52	09:26	09:27	10:31	10:31	13:11	13:08	19:04	18:56	19:28	19:20	18:25	19:30
ירושלים (ק)	06:16	06:20	08:50	08:52	09:25	09:26	10:31	10:31	13:10	13:07	19:04	18:57	19:26	19:18	18:18	19:28
תל אביב (ק)	06:18	06:22	08:52	08:53	09:27	09:28	10:32	10:32	13:12	13:09	19:02	18:54	19:28	19:20	18:33	19:30
אוסטריה, וינה (ק)	06:16	06:24	08:46	08:50	09:33	09:36	10:41	10:42	13:27	13:24	19:30	19:18	20:04	19:52	19:02	20:05
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:38	06:29	08:50	08:45	09:27	09:21	10:26	10:21	12:49	12:47	18:02	18:07	18:29	18:34	17:47	18:45
אוקראינה, אודסה (ק)	06:21	06:28	08:51	08:55	09:36	09:39	10:44	10:45	13:29	13:26	19:31	19:19	20:04	19:52	19:03	20:05
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:50	05:59	08:20	08:24	09:07	09:10	10:15	10:16	13:01	12:58	19:04	18:52	19:38	19:26	18:36	19:39
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:01	06:09	08:30	08:35	09:18	09:21	10:26	10:27	13:12	13:09	19:16	19:03	19:50	19:37	18:48	19:51
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:24	06:33	08:52	08:57	09:42	09:46	10:51	10:52	13:38	13:35	19:44	19:31	20:19	20:06	19:15	20:20
אוקראינה, קייב (ק)	06:16	06:26	08:45	08:50	09:34	09:38	10:43	10:45	13:30	13:27	19:36	19:23	20:12	19:59	19:08	20:13
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:05	06:07	08:39	08:39	09:11	09:11	10:16	10:15	12:53	12:51	18:38	18:32	19:03	18:56	18:13	19:06
איטליה, מילאנו (ק)	06:48	06:55	09:19	09:23	10:03	10:06	11:11	11:12	13:55	13:52	19:58	19:47	20:28	20:16	19:28	20:29
אקוואדור, קיטו (ח)	06:10	06:08	08:41	08:39	09:09	09:07	10:12	10:10	12:43	12:41	18:16	18:14	18:38	18:36	17:56	18:45
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:08	07:00	09:24	09:18	09:59	09:53	10:58	10:54	13:23	13:21	18:38	18:43	19:04	19:08	18:23	19:19
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:05	07:55	10:14	10:08	10:53	10:47	11:51	11:47	14:14	14:12	19:24	19:30	19:54	19:59	19:11	20:11
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:38	06:43	09:10	09:13	09:49	09:51	10:56	10:56	13:38	13:35	19:32	19:23	20:01	19:52	19:06	20:03
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:26	06:32	08:58	09:01	09:38	09:40	10:45	10:45	13:27	13:24	19:23	19:13	19:53	19:42	18:57	19:54
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:26	06:32	08:59	09:01	09:39	09:40	10:45	10:46	13:28	13:25	19:24	19:14	19:53	19:43	18:57	19:55
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:01	07:07	09:33	09:35	10:14	10:16	11:21	11:21	14:04	14:01	20:01	19:51	20:31	20:21	19:34	20:33
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:00	07:03	09:34	09:35	10:08	10:09	11:13	11:13	13:52	13:50	19:41	19:34	20:06	19:58	19:16	20:08
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:28	06:32	09:02	09:03	09:37	09:38	10:43	10:43	13:23	13:20	19:13	19:05	19:40	19:32	18:49	19:43
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:02	07:05	09:37	09:37	10:09	10:09	11:14	11:13	13:51	13:49	19:37	19:31	20:02	19:55	19:14	20:05
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:21	06:27	08:53	08:56	09:34	09:36	10:41	10:41	13:23	13:20	19:19	19:09	19:50	19:39	18:53	19:51
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:50	06:56	09:23	09:25	10:02	10:04	11:09	11:10	13:51	13:49	19:47	19:37	20:17	20:06	19:21	20:18
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:19	06:26	08:51	08:54	09:32	09:34	10:39	10:40	13:22	13:19	19:19	19:09	19:49	19:38	18:52	19:50
בוליביה, לה-פס (ח)	06:37	06:32	09:02	08:59	09:32	09:29	10:33	10:30	13:02	12:59	18:27	18:27	18:50	18:50	18:09	18:59
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:00	07:09	09:27	09:33	10:18	10:22	11:27	11:29	14:15	14:12	20:22	20:08	20:58	20:44	19:53	20:59
בלגיה, בריסל (ק)	07:01	07:10	09:28	09:33	10:19	10:22	11:28	11:29	14:15	14:12	20:22	20:08	20:58	20:44	19:52	20:58
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:15	06:09	08:37	08:33	09:08	09:04	10:09	10:05	12:36	12:34	18:01	18:03	18:21	18:23	17:41	18:32
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:02	05:56	08:25	08:21	08:56	08:52	09:57	09:53	12:24	12:22	17:45	17:47	18:10	18:11	17:29	18:21
בריטניה, לונדון (ק)	06:18	06:27	08:45	08:50	09:36	09:40	10:45	10:47	13:33	13:30	19:42	19:28	20:17	20:03	19:14	20:17
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:23	06:34	08:49	08:55	09:43	09:47	10:53	10:55	13:42	13:39	19:52	19:37	20:30	20:15	19:25	20:30
גרמניה, ברלין (ק)	06:22	06:32	08:49	08:54	09:42	09:46	10:51	10:53	13:39	13:36	19:49	19:35	20:26	20:11	19:18	20:26
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:44	06:53	09:13	09:18	10:02	10:06	11:11	11:12	13:58	13:55	20:03	19:50	20:39	20:25	19:35	20:39
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:17	06:10	08:38	08:33	09:10	09:05	10:10	10:06	12:36	12:34	18:03	18:05	18:21	18:23	17:40	18:33
הודו, מומבאי (ח)	06:24	06:25	08:58	08:58	09:29	09:28	10:33	10:32	13:09	13:06	18:51	18:46	19:14	19:09	18:29	19:18
הודו, פונה (ח)	06:20	06:21	08:54	08:54	09:25	09:24	10:29	10:28	13:05	13:02	18:47	18:42	19:10	19:05	18:24	19:14
הונגריה, בודפשט (ק)	06:06	06:14	08:36	08:40	09:22	09:25	10:30	10:31	13:16	13:13	19:18	19:06	19:52	19:40	18:50	19:53
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:30	05:36	08:02	08:05	08:42	08:44	09:49	09:50	12:32	12:29	18:28	18:18	18:58	18:48	18:02	19:00
יוון, אתונה (ק)	06:57	07:02	09:31	09:33	10:09	10:10	11:15	11:15	13:56	13:54	19:50	19:41	20:19	20:09	19:25	20:21

לוח זמנים לשבוע פרשת כי־תצא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ק)	06:28	06:35	08:58	09:02	09:43	09:46	10:51	10:53	13:37	13:34	19:39	19:27	20:12	20:00	19:11	20:13
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:21	06:22	08:55	08:55	09:26	09:25	10:30	10:29	13:06	13:04	18:48	18:43	19:12	19:06	18:26	19:15
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:54	06:43	08:58	08:51	09:40	09:33	10:37	10:32	12:59	12:57	18:04	18:11	18:36	18:43	17:52	18:55
נפאל, קטמנדו (ח)	05:44	05:46	08:18	08:19	08:51	08:51	09:56	09:56	12:34	12:32	18:21	18:15	18:47	18:40	17:58	18:50
סין, בייג'ין (ח)	05:44	05:50	08:17	08:20	08:57	08:59	10:03	10:04	12:46	12:43	18:42	18:32	19:11	19:01	18:14	19:13
סינגפור, סינגפור (ח)	07:00	06:58	09:31	09:29	10:00	09:58	11:02	11:00	13:34	13:32	19:08	19:05	19:30	19:27	18:48	19:36
פולין, ורשא (ק)	05:52	06:02	08:19	08:24	09:11	09:15	10:20	10:22	13:09	13:06	19:17	19:03	19:54	19:40	18:47	19:55
פרו, לימה (ח)	06:10	06:06	08:37	08:34	09:07	09:04	10:08	10:05	12:37	12:35	18:05	18:04	18:27	18:27	17:47	18:36
צרפת, ליאון (ק)	07:05	07:13	09:36	09:40	10:20	10:23	11:28	11:29	14:13	14:10	20:13	20:02	20:46	20:34	19:46	20:47
צרפת, פריז (ק)	07:11	07:20	09:41	09:45	10:28	10:32	11:37	11:38	14:23	14:20	20:29	20:16	21:02	20:49	19:59	21:02
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:50	05:48	08:22	08:20	08:51	08:49	09:53	09:52	12:26	12:24	18:01	17:58	18:23	18:20	17:41	18:29
קנדה, טורונטו (ק)	06:45	06:51	09:16	09:19	09:58	10:01	11:06	11:06	13:49	13:46	19:50	19:39	20:19	20:08	19:21	20:20
קנדה, מונטריאול (ק)	06:19	06:27	08:50	08:54	09:34	09:37	10:42	10:43	13:26	13:23	19:27	19:16	19:59	19:47	18:59	19:59
קפריסין, לרנקה (ק)	06:20	06:25	08:54	08:56	09:30	09:31	10:36	10:36	13:17	13:14	19:08	19:00	19:36	19:27	18:43	19:38
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:08	06:19	08:32	08:39	09:29	09:34	10:39	10:41	13:29	13:26	19:41	19:26	20:21	20:05	19:11	20:21
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:40	05:51	08:03	08:10	09:02	09:07	10:12	10:14	13:03	13:00	19:19	19:04	19:57	19:41	18:45	19:57
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:44	05:52	08:14	08:18	09:00	09:03	10:08	10:09	12:53	12:50	18:56	18:44	19:29	19:17	18:28	19:30
שוויץ, ציריך (ק)	06:48	06:56	09:18	09:22	10:04	10:07	11:12	11:14	13:58	13:55	20:05	19:53	20:34	20:21	19:32	20:35
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:07	06:07	08:40	08:40	09:10	09:09	10:14	10:12	12:48	12:46	18:28	18:23	18:51	18:46	18:06	18:55

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה״ח ר׳ **טובי׳** ב״ר **יעקב** ע״ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E–mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: *Internet: www.DvarMalchus.Org*

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: *E–mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il*

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue **# 00851**
04/09/2022

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים